

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

1. Hefte

AMTS HISTORIEN

SVENDBORG OG ASSENS AMTER

AMTS HISTORIEN

HISTORISKE OG PERSONALHISTORISKE
OPLYSNINGER OM LAND OG BY

SVENDBORG OG
ASSENS AMTER

AMTS HISTORIENS FORLAG · KØBENHAVN

1931

UDGIVET AF INTERESSENTSKABET
AMTS HISTORIEN • KØBENHAVN

De 7 Bymonografier over Svendborg,
Faaborg, Nyborg, Rudkøbing, Ærøskøbing,
Assens og Middelfart er udarbejdet af
L. F. LA COUR

Byer og Landsogne samt personalbiogra-
fiske Oplysninger er udarbejdet af Sel-
skabets Redaktør J. SANDER ZANDERSEN

HS. MAJESTÆT KONG CHRISTIAN X.

HDS. MAJESTÆT DRONNING ALEXANDRINE

SVENDBORG AMT

LANGT den største Del af Svendborg Amt har allerede i den tidligste Oldtid været befolket. Bebyggelserne er overalt begyndt langs Kysten og har først senere bredt sig ind i Landet. Først paa et ret sent Tidspunkt er de allerinderste Dele af Amtet bebygget. Det er dog mest Minder fra den yngre Stenalder, der til vore Dage er bevarede og dermed fortæller om den Tids Bebyggelser paa Fyn. Der findes talrige Stengrave og Stendysser spredt om i Amtet samt en stor Del Gravhøje, der dog fortrinsvis findes langs Kysterne og fortæller om en ikke ringe Bebyggelse i Broncealderen. Der findes ogsaa mange Minder fra Jernalderen, og det synes, som om særlig den inderste Del af Amtet paa den Tid har været tæt befolket. Saaledes er et af de betydeligste Fund fra Jernalderen gjort i Svendborg Amt tæt ved Broholm. Omtrent en Trediedel af de her i Landet gjorte Fund af Guldgenstande stammer fra Svendborg Amt. Fra Middelalderen stammer mange af de endnu eksisterende Kirkebygninger. Om alle disse Minder fra forskellige Tidsaldre vil der blive fortalt under de Herreder, hvortil de hører. Svendborg Amt er mere end noget andet dansk Amt rigt paa Herregaarde, men om disse vil der ogsaa senere blive fortalt.

I Aaret 1864 fik Svendborg Amt det Omfang, det har i vore Dage. Tidligere var Amtet delt i Nyborg Amt, der omfattede Sallinge, Sunds, Gudme og Vindinge Herreder samt Hindsholm Birk og Tranekær Amt, der omfattede Langelands Herreder. Dissè to Amter sammenlagdes i Aaret 1799 til Svendborg Amt, og herunder henlagdes ved kgl. Resolution af 1. Maj s. A. Købstæderne Svendborg, Faaborg og Rudkøbing. Hertil kom endvidere ved kgl. Resolution af 29. December 1802 Købstaden Nyborg. Endelig lagdes efter Freden i Aaret 1864 Ærø Herred under Amtet.

Det omfatter den sydlige mindre Del af Fyn samt Øerne Langeland, Taasinge og Ærø, der er de største, samt en Del mindre som Turø, Siø, Skovø, Strynø, Halmø, Birkholm, Drejø, Egholm, Hjortø, Skarø, Avernakø, Lyø, Illumø og Bjørnø og flere mindre Holme. Det grænser til Store- og Lillebælt samt Odense Amt. Dets Størrelse andrager ca. 1666,7 km², og heraf optages ca. 1863 ha af Moser, 16664 ha af Skove, medens Lyng- og Klitarealer optager ca. 737 ha. Indbyggerantallet var i Aaret 1800: 62.776, i Aaret 1900: 128.241 og nu overstiger Tallet 150.000.

I Amtet ligger Købstæderne: Svendborg, Faaborg, Nyborg, Rudkøbing og Ærøskøbing samt Handelspladsen Marstal. Det deles i følgende Herreder: Sunds, Sallinge, Gudme, Vindinge, Langelands Nørre- og Søndre Herred og Ærø Herred. Det danner en Amtsraadskreds, 5 Provstier under Fyns Stift, 4 Politikredse, 6 Retskredse, 1 Amtslægekreds med 4 Lægekredse, 4 Skattekredse og hører under den fynske Nævningekreds. Om disse forskellige Kredse vil der blive fortalt under de Herreder, hvortil de hører.

Litt.: Trap Danmark. C. Dalgas, Svendborg Amt (København 1837), Aarskrifter for Svendborg Amts historiske Samfund,

OVE KOEFOED, R. D. M., Amtmand

f. 12. August 1871 i København, S. af Statsraadssekretær Jens K. og Hustru Emmy f. Høegh-Guldberg, g. 28. Maj 1898 m. Gerda K. f. Høegh-Guldberg. Student 1888, cand. jur. 1897, Assistent i Skattedepartementet 1898, Fuldmægtig 1906, Ekspeditionssekretær 1913, Chef for 4. Ekspeditionskontor 1917, Fuldmægtig ved Københavns

Amt 1897—1916, kst. Stiftamtmand Febr.—Novbr. 1915, Københavns Amtsraads Revisor 1910—21, Amtmand over Bornholms Amt 1921—1931 og over Svendborg Amt fra 1931, Amtskommunernes Repræsentant i Biblioteksraadet, Formand for A/S. Svendborg Banks Repræsentantskab, Medlem af Dansk Arbejdes Hovedbestyrelse og Forretningsudvalg.

RUDOLPH BLUM, R., Amtsforvalter

f. 22. Decbr. 1864 i Holbæk, S. af Sparekassedirektør Georg Blum og Hustru Emilie f. Bertelsen, g. 23. August 1892 med Louise B. f. Vermehren. Student 1882, cand. jur. 1889, Assistent i Generaldirektoratet f. Skattevæsenet 1892, Fuldmægtig 1896, Amtsforvalter paa Bornholm 1902 og i Svendborg fra 1913.

SVENDBORG AMTSRAAD

Medlemmer af Svendborg Amtsraad er: Husmand HANS HANSEN, Frørup; Husejer HANS PETER HANSEN, Ørbæk; Gaardejer ADOLF JOHANNES KEILGAARD, Fodslette; Bødker M. A. MIKKELSEN, Brejninge; Murer HANS KNUDSEN NIELSEN, Landet; Lærer PETER VALDEMAR NIELSEN, Stoense; Husejer JOHANNES MARIUS NØRRELUND, Horne; Gaardejer JENS PEDERSEN, Vindeballe; Gaardejer PAUL RASMUSSEN, Dongs-Højrup; Gaardejer KR. THOMSEN, Oure; Gaardejer ERIK VEISTRUP, Vester Aaby.

Amtsraadssekretær og Amtsrevisor er: Amtsfuldmægtig cand. jur. I. V. FRIIS HANSEN og Skolefondskasserer J. E. E. SPODSBERG.

Svendborg Amtstuedistrikt omfatter: Sunds og Gudme Herreder (Tingsted i Svendborg, Bi-Ting i Ringe); Thorseng Birk (Tingsted i Svendborg); Vinding Herred (Tingsted i Nyborg); Salling Herred og Muckadell Birk (med Tingsted i Faaborg); Langelands og Ærø Herreder (Tingsted i Rudkøbing, Bi-Ting i Ærøskøbing og Marstal). Under Amtstuedistriktet ligger Købstæderne: Svendborg, Nyborg, Faaborg, Rudkøbing, Ærøskøbing samt Handelspladsen Marstal. Øen Ærø hørte indtil Aaret 1864 til Slesvig, hvorfor Øen endnu undertiden i officiel Betegnelse henregnes til „de tidligere slesvigske Distrikter“. Amtstuen laa tidligere i Nyborg By, men flyttedes til Svendborg ved Distriktets Udvidelse i sydlig Retning og fik samme Aar Navnet „Svendborg Amtstue“. Paa Ærø er oprettet en Amtstuefilial i Ærøskøbing under Bestyrelse af Toldforvalteren. Endelig skal tilføjes, at fra 1. April 1931 er der foregaaet den Ændring i Amtstuens Omraade, at Sørup og Sct. Jørgens Sogne overføres fra Landdistriktet til Svendborg Købstad.

Amtet udgør een Amtslægekreds, der deles i 4 Lægekredse, nemlig 1. Kreds Svendborg, 2. Kreds Nyborg, 3. Kreds Faaborg og 4. Kreds Ølandenes. Amtslæge J. LA COUR er bosat i Svendborg. I jurisdiktionel Henseende deles Amtet i 6 Retskredse, nemlig Nyborg

JANUS LA COUR, Amtslæge

f. 12. Sept. 1871 i Viborg, S. af Oberst N. P. G. la Cour og Hustru f. la Cour, g. 7. Decem. 1908 med Helga la Cour f. Warrer. Student 1891, med. Eks. 1901, Studieophold i Paris 1909—10, Embedslægeeksamen 1915, Læge i Ivigtut 1903—16, i Aalborg 1911—15, Amts- og Kreds-læge i Svendborg fra 1915.

AAGE PEDERSEN GRIMSTRUP, Amtsvej- og Vandinspekt.

f. 8. Juni 1895 i Hornborg Sogn, S. af Gaardejer Peter Grimstrup og Hustru Mette Kristine, g. 2. Novbr. 1921 med Laura Kirstine f. Hansen. Student 1915, cand. polyt. 1920, Bygningsingeniør, Ingeniør under Statsbanerne 1920—24, Vejingeniør under Svendborg Amts Vejvæsen 1924—27 Medl. af Kystkommissionen f. Svendborg Amt 1928, Amtsvej- og Vandinsp. 1927.

Købstad med Vindinge Herred med Hovedtingsted i Nyborg By og Bi-Ting i Ringe for følgende Sogne: Hellerup, Sølling, Sønder Højrup og Aarslev, kaldet 32. Retskreds. Sunds og Gudme Herreder med Hovedtingsted i Svendborg By og Bi-Ting i Ringe for følgende Sogne: Ringe og Ryslinge, kaldet 33. Retskreds. Svendborg Købstad og Thorseng Birk med Tingsted i Svendborg By, kaldet 34. Retskreds. Ærøskøbing Købstad samt Ærø Herred med Hovedtingsted i Ærøskøbing og Bi-Ting i Marstal for Handelspladsen Marstal og Marstal Landsogn, kaldet 35. Retskreds. Rudkøbing Købstad med Langelands Herreder med Tingsted i Rudkøbing, kaldet 36. Retskreds. Faaborg Købstad samt Sallinge Herreder og Muckadell, Holstenshus samt Brahe-Trolleborg Birker med Hovedtingsted i Faaborg og Bi-Ting i Ringe for følgende Sogne: Gestelev, Heden, Herring, Espe, Vantinge, Hillerslev. Amtet deles i 4 Politikredse, nemlig 23. Kreds omfattende Nyborg Købstad samt Vindinge Herred med Politimester i Nyborg. 24. Kreds Svendborg Købstad og Thorseng Birk samt Sund og Gudme Herreder med Politimester i Svendborg. 25. Kreds omfattende Ærøskøbing, Ærø Herred samt Rudkøbing Købstad med Langelands Herreder og Politimester i Rudkøbing. 26. Kreds Faaborg Købstad, Sallinge Herred og Muckadell, Holstenshus og Brahe-Trolleborg Birker med Politimester i Faaborg.

Amtet danner sammen med de to andre fynske Amter Fyns Stift, der deles i 5 Provstier, nemlig Sunds Herreds Provsti, omfattende samtlige Sogne i Sunds Herred, samt Købstaden Svendborg og Hunstrup Sogn af Salling Herred. Salling Herreds Provsti, omfattende Købstaden Faaborg og samtlige Sogne i Salling Herred undtagen Hunstrup Sogn og Heden, dette sidstnævnte hører under Bjerge og Aasum Herreders Provsti. Vindinge og Gudme Herreders Provsti omfatter Nyborg Købstad samt alle Sogne i førnævnte Herreder. Langelands Provsti, omfattende Langelands Herreder samt Købstaden Rudkøbing. Ærøs Provsti, omfattende Ærø Herred og Købstaden Ærø samt Handelspladsen Marstal.

SVENDBORG

Svendborg

VOR store Æventyrdigter, Danmarks berømte Søn, H. C. Andersen, har i en af sine Sange formet den ofte gentagne, men ogsaa jævnlig kritiserede Linje: „Jeg tror, der er skønnest i Danmark“. Hvad enten man nu finder, at det er et for stærkt Udtryk, han har brugt, eller ikke, Sandheden er uimodsagt den, at der mangfoldige Steder i Danmark er saare skønt, og det ikke alene for os, Landets Børn, men ogsaa i fremmedes Øjne. Der er engang bleven peget paa, at der af de danske Landskaber er fem, der udmærker sig ved en særlig Ejendommelighed og Storslaethed, selv om de indbyrdes er vidt forskellige, og blandt disse nævnes det, der sammenfattes under Betegnelsen Bregninge Kirkebakke d. v. s. det Landskab, der frembyder sig for Beskueren fra Bregninge Kirketaarn paa Taasing. Alt hvad der hører den særlig danske Natur til, er her forenet paa den vidunderligste Maade: Havet, Sundene og de smalle Løb, Øer, Holme og det faste Land, Bakker og Dale, Marker og Skove, Aaer og Bække, Kirker og Bøndergaarde, Købstæder og Landsbyer med velholdte Haver. Og midt i dette vidunderlige Landskab — man kunde fristes til at sige: dette Danmarks Paradis — et af de frugtbarste, man kan have for Øje, ligger Svendborg, Fyens næststørste By.

At Mennesker allerede i Stenalderen har slaet sig ned her, vidner de Fund om, som Tid til anden er gjort ogsaa i disse Egne, senere har der utvivlsomt dannet sig et Fiskerleje, hvor Byen fremstod, og dette er da — takket være dets gode Beliggenhed — først bleven styrket med en Borg og efterhaanden vokset til en By af en saadan Art, at den fortjente — og ogsaa fik — Købstadrettigheder. Hvad Stedet oprindelighed, ved vi ikke, og heller ikke selve Købstadens Navn er det nemt at klare. I de senere Aarhundreder har man almindeligvis stavet det med d og har ment, at Byen var opkaldt efter den Konge (Svend Grathe, Svend Estridsen eller Svend Tveskæg), der først byggede Borg her, men denne Forklaring holder ikke Stik. Andre Forslag til Fortolkning af Navnet er bleven fremsat, men der kan vist ingen Tvivl være om, at dets Forled ikke er et Mandsnavn, men Ordet Svin, hvad enten det saa skyldes de mange Svin, der efter Sigende dreves paa Olden i Skovene deromkring eller — hvad der ogsaa er bleven ymtet om — det er de mange Marsvin, som man vil vide i sin Tid fandtes i Sundet udenfor, der har været med til at give Stedet Navn.

Første Gang, Byen omtales, er 1229, da den kaldes Swineburgh, der i det 15. Aarhundrede er blevet til Sweneborgh, og i det 17. Aarhundrede dukker Formen Svendborg op. — Til Byens Skæbne i den Tid, den var Fiskerleje, kender vi intet, ligesom man heller ikke ved noget om den Borg, der byggedes vistnok i den tidlige Middelalder; efter hvad der meldes, skal den have ligget omtrent der, hvor

Anne Hvidesgaard. (Nu Svendborg Bymuseum.)

Udsigt over Svendborg og Omegn.

Vor Frue Kirke nu har sin Plads, og man har gentagne Gange fundet Kampestensfundamenter i de tilstødende Grunde, hvad der mulig er Rester af Borgen. Om denne har altsaa Byen udviklet sig, og alt tyder paa, at den tidlig maa have tiltaget stærkt i Folkemængde, saa at den i det trettende Aarhundrede var den vigtigste Stad paa Fyen, næstefter Odense. Herpaa tyder ogsaa den Omstændighed, at Franciscanerne eller Graabrødemunkene faa Aar efter at de var kommen her ind til Landet, i Aaret 1236 slog sig ned i Svendborg, hvor de grundede et Kloster, der efterhaanden udviklede sig til at blive et af de betydeligste af den Art her i Landet. Og inden Klostret rejstes, var der Kirke i Byen. Den nuværende Sct. Nicolai Kirke er den ældste af de to Kirker, Svendborg har tilbage fra Middelalderen, men paa det Sted, hvor Nicolai nu findes, laa der tidligere et andet Gudshus — en romansk Kirke, der mulig stammede fra det 12. Aarhundrede, og det er vel slet ikke urimeligt at tænke sig, at der før denne romanske Kirke paa samme Sted har ligget en Helligdom af Træ.

Imidlertid er det først i Valdemars Sejrs Dage, at man begynder at faa Oplysninger om Byen. Det er allerede nævnt, at den første Gang nævnes 1229, da den portugisiske Prinsesse Eleonora, Dronning Bengerd's Broderdatter, ved sit Giftermaal med Valdemar hin unge fik den sydlige Del af Fyen med Borgene Swineburgh, Wordburgh og Foburgh i Medgift, og det skal ogsaa være Valdemar Sejr, der gav den dens første Byprivilegier, men disse kendes ikke. Derimod er de hyppig bleven bekræftet, til Tider ogsaa udvidet, saaledes af Christoffer I 1253, af Erik Glipping 1280, af Erik Menved 1305 og af de følgende Konger helt ind i den nye Tid. Men Prinsesse Eleonora og Valdemar hin unge kunde kun kort nyde Glæden af den Medgift, der var bleven dem skænket. Kun to Aar efter, at Brylluppet havde staaet, døde den unge Prinsesse i Barselseng den 28. August 1231 og Tremaanedersdagen derefter omkom hendes Ægtefælle ved et Vaadeskud under en Jagt paa Refsnæs. Saa gled Medgiften tilbage til Kongen, men ved hans Død (1241) blev hans Privatejendomme, hvortil Svendborg hørte, delt mellem hans forskellige Sønner, og dette medførte, at hans næstældste Søn, Abel, tog Svendborg i Arv sammen med meget andet

Valdemar den Anden af Guds Naade Danernes og Slavernes Konge. Alle, der se denne Skrivelse i Evighed — Frelse —.

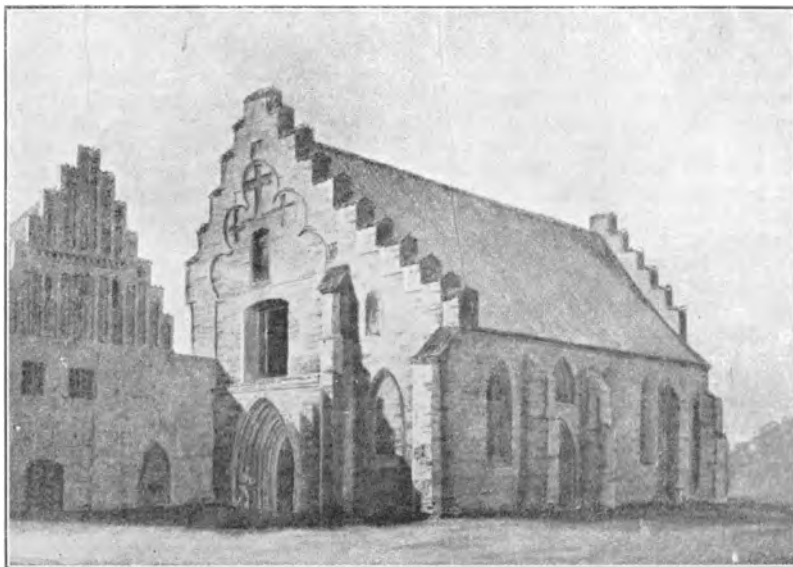
For at de Ting, som fler i Tiden, ikke med Tiden skulle svinde af Menneskenes Huskommelse, er det fornødent, at de ved Bogstavernes Vidnesbyrd faa et varigt Grundlag. Det skal derfor være kundgjort for nulevende og efterkommende, at med vort Samtykke og Behag har vor kære Søn Kong Valdemar i Morgengave til sin Hustru den berømmelige fru Alionora, Danernes Dronning, i Nærværelse af Bisperne og andre vort Riges Stormænd overdraget Halvdelen af hele Fyn, nemlig den, der vender mod den søndre Strand, i hvilken disse tre Borge:

Swineb-ur-gh, Wordb-ur-gh, Fob-ur-gh,

og Halvdelen af samme Lands Mønt og hele Købstaden Odense, uhindret at besidde til evindelig Ejendom. Men for at denne hans Gave kan bestaa i Eftertiden fast og urokket, og ej heller nogens Argelyst skal kunne svække den, bekræfte vi den ved nærværende Skrivelses Bestyttelse og vort vedhængte Segls Værn. Til denne hans Gave var som Vidner til Stede de, hvis Navne ere skrevne herved: Vor Søn Knud, Hertug af Estland, vor Søster søn Albert, Greve af Orlamünde og Herre til Als, Niels, Biskop i Slesvig og vor Kansler, Tuvo i Ribe, Iver i Odense, Gunner i Viborg, Peder i Aarhus, Sven i Børglum, Bisper, Jacob Sunesøn, Peder Strangesøn, Scori, forhen Marsk, Trugil, Droft, Oluf forhen Mundskænt, Tuvo, Kammermester. Givet i Ribe ved Herman, Provst af Strand, hans Haand i Aaret efter Herrens Kødvorden 1 2 2 9 25. Juni.

Valdemar den Andens Skrivelse.

Gods. Det varede ikke længe efter Kongens Død, inden der brød Stridigheder ud mellem Abel og hans ældre Broder, Erik Plovpenning, der var bleven Konge, og det endte med, at Erik 1247 indtog Svendborg, af hvilken i hvert Fald en stor Del brændte. Da Erik dernæst gik videre og det følgende Aar indtog Arreskov, som ogsaa var tilfaldet Abel, og lagde Haand paa de andre Brødres Borge og Godser, har dette sikkert været medvirkende til at øge Forbitrelsen og fremkalde det Brodermord, der fandt Sted paa Slistrømmens Vande Natten mellem 9. og 10. August 1250. Saa kom Abel paa Tronen, men stod kun for Styret i to Aar, og ved hans Død (1252) gik Svendborg, tilligemed Rudkøbing, over til hans yngste Søn, Junker Abel, som først saa Dagens Lys, efter at Faderen havde mistet Livet, men det følgende Aar (1253) tilegnede Christoffer I sig Byen, der da var pantsat til Henrik Æmeltorp, Kong Abels Felt herre, ved hvilken Lejlighed baade Borgen og Byen ødelagdes. Tilsidst sluttedes der dog Forlig mellem Kongen og Abels Børn, der saa paany blev

Graabrødre-Kirke.

Sct. Nicolai Kirkeplads,
med Billedhugger Køj Nielsens Statue „En lille Pige“.

Herrer i Byen og synes at have opholdt sig længere Tid der. Ved Junker Abels Død, der indtraf allerede 1279, indløste Erik Klipping Byen fra hans Datter, Margrethe, der efter sin Mand, en schwerinsk Greves Død gik i Kloster i Mecklenburg. Men 1289 indtoges Svendborg af de fredløse under Marsk Stig og den norske Konge, Erik Præstehader, der stod dem bi og hærgede rundt om paa Danmarks Kyster. Atter maa Byen være kommen i Kongens, Erik Menveds Magt, thi i Aaret 1302 holdtes der et Danehof, hvor Sagen mod de fredløse behandledes og hvor den Band, som Pave Bonifacius VIII havde sat Landet i paa Grund af Striden med Ærkebispens Jens Grand, var Genstand for Drøftelse. I de følgende Aartier hører man af og til Svendborg nævne, og den var stadig udsat for Belejringer, Erobring og derigennem Ødelæggelse. I Stridighederne mellem Erik Menved og hans oprørske Broder Christoffer, der sluttede sig til Kongemordernes Parti, blev den kongelige Hovedsmand Jakob Flæp slaet og Svendborg indtaget, men kort efter sluttedes der Forlig, hvori Erik maatte love at give Christoffer samme Ret, „som de Kongebørn, der ikke blev Konger“, og derefter synes Byen at have nydt en temmelig langvarig Fred. Imidlertid maa den under de talløse Pantsætninger, som Christoffer II iværksatte, sammen med andet fynsk Gods være kommen i Holstenernes Hænder, for 1348 hører vi, at den indløstes af Valdemar Atterdag, og samme Aar hjem søgtes den af Pest. Saa gik en Række af Aar, men 1389 blev den overfaldet og afbrændt af Hansestædernes Flaade i Krigen mellem Dronning Margrethe og den svenske Kong Albrecht af Mecklenburg. Det er jo ikke til at undres over, at Byen under de urolige Forhold og de skiftende Herrer led meget og hæmmedes i sin Udvikling, men det synes dog, som den kom nogenlunde igennem og hævede sig paany efter hver Modgang.

Desværre er Størstedelen af det Materiale, Breve og Dokumenter, som skulde lægges til Grund for en Skildring af Svendborgs Historie i Middelalderen — baade den tidligere og den senere —, forlængst gaet til Grunde, bl. a. ved Ør-

Udsigt fra Troense paa Taasinge.

kils Ødelæggelse i Grevens Fejde, og det lader sig derfor ikke gøre at bringe en sammenhængende Fremstilling deraf; vi maa da nøjes med at pege paa enkelte Hovedbegivenheder og fremdrage enkelte Hovedtræk. Af det foregaaende fremgaar det, at Byen ofte havde været et Stridens Æble, og den vedblev at være det, selvom der kunde komme kortere eller længere Fredsperioder. Dens Betydning og dens heldige Beliggenhed var Aarsag dertil. Det var af Værdi at sidde inde med denne By, der dannede den naturlige Indgang sydfra til Fyens frugtbare Land. Det var ogsaa en driftig og dygtig Befolkning, den ejede; allerede tidlig havde den været med i de store Sildefiskerier i Øresundet og Østersøen og havde haft sit eget „Fed“ ved Falsterbo. I det 15. Aarhundrede hører vi gentagne Gange Tale om, at den havde svært ved at holde sig de „ulovlige Havne“ fra Livet. Det er et Fænomen, som gaar igen ved mange af Landets Købstæder i en Tid, da det gjaldt om, saavidt muligt, at begrænse Handelen til Byerne og holde alle, der gjorde Indgreb deri, borte. Allerede 1444 havde Christoffer af Bajern forbudt „alle

vore Fogeder og Embedsmænd, fribaarne, Frelsesmænd [ø: Adelsmænd], Købmænd og Bønder og alle andre, ihvo de helst ere, nogen Indsejling eller Udsejling at have eller Købmandsskab herefter i nogle uskellige og ulovlige Havne omkring Swineburgh at bedrive eller haandtere under det Godes Fortabelse, som de da saaledes haandtere, og vil vi ydermere, at der skal rettes over dem, som gør herimod [ø: de skal straffes] som over dem, der ikke holder vort Bud“. Men det har aabenbart ikke haft den ønskede Virkning, og, efter at Christian I 1470 havde fornyet Paabudet, lod hans Søn, Hertug Hans, udvalgt til Danmarks Konge 1480, i sit Privilegium for Svendborg sige, at Borgmester og Raad i Suineborgh har været hos ham og berettet, at de som bygge og bo paa Turø, Strynø, Strynøkalv, Birkholm, Hjortø, Skarø, Drejø, Taasing og Ørkil bruge og have ulovlige Havne og Sejlads deres Borgere til stor Skade og Forfang udi saa Maade at hvad som de have at sælge for rede Penge, det fører de til Tyskland, som de fra Arilds Tid plejede at føre til fornævnte Suineborgh, som er deres rette Axeltoev. Og ydermere der udover fare de der ind udi Landet at købe og sælge med Bønderne Øxne, Køer, Korn, Honning, Smør og andre Købmandsvarer og føre det af Landet og til Tyskland med deres egne Skibe saa vel udi Forbud som uden Forbud [ø: hvad enten der er udstedt noget kongeligt Forbud mod slige Varers Udførsel af Landet eller ej], saa at de gør fornævnte Suineborghs Indbyggere stor Forprang derpaa i mange Maader. Og med det Gods, som de føre hjem igen, dermed gøre de Landkøb og Forprang, hvilket er imod vor naadige Herre Faders Forbud“. Men nu fastslaar han, at det maa ikke ske og at Borgmester og Raad skal have Magt til at konfiskere alt Godset med Halvdelen til Fordel for Kongen og Kronen og den

Gammelt Hus i Møllegade.

Gaardinteriør fra Møllegade.

anden Halvdel til Fordel for Svendborg. Som man ser, nævnes blandt de „ulovlige Havne“ ogsaa Ørkil. Nordøst for Byen var der nemlig — mulig af Valdemar Sejr — blevet bygget en Borg, Ørkil, og om denne havde der i Tidens Løb dannet sig en By, bestaaende af 20 Gaarde og 2 Vandmøller, og denne By syntes at have gjort Svendborg betydeligt Afbræk. Ogsaa Christian II maatte i et aabent Brev 1517 gentage det samme og fastholde, at ingen Købmand, hverken indenlandsk eller udenlandsk, maatte fragte udenbys Skib, saafremt de i Svendborg kunde faas „for skellig Fragt og Leje“, ligesom der fastsattes andre strænge Bestemmelser.

Men medens der nu gennem henved halvandet Hundrede Aar havde været ret rolige Forhold for Svendborg, bortset fra disse stadige Stridigheder om de ulovlige Havne, oprandt der med den nye Tid en Række af Trængselsaar for Byen. Det begynde med det Afsnit i Danmarks Historie, som almindelig kaldes Grevens Fejde, Kampen om, hvem der skulde være Konge i Danmark, den afsatte og fængslede Christian II eller Frederik I's Søn Hertug Christian.

At skildre Krigens Forløb kan der ikke her være Tale om; blot saameget skal siges, at Svendborgerne sluttede sig til dem, der ønskede den gamle Konge tilbage, og til Trods for, at den fynske Adel den 9. Juli 1536 havde holdt Møde i den nu nedbrudte Hjalles Kirke ved Odense og der havde besluttet at slutte sig til Hertug Christian, rejste Svendborgerne sig og lod det først og fremmest gaa ud over Ørkil Slot, der da hørte ind under Fyens Bispestol. Besætningen har sikkert ikke været stor, for efter en kort Kamp faldt Slottet og blev sammen med den omkringliggende By afbrændt og ganske jævnet med Jorden. Og da nu de Svendborg Borgere havde faaet Blod paa Tanden, gik de videre og drog til Odense, hvor de stor-

mede og plyndrede Bispegaarden. Men kort efter naaede Hertug Christians Hærfører, Johan Rantzau til Fyen, indtog det aabne Land og de fleste Købstæder, deriblandt — efter Slaget ved Øxnebjerg den 11. Juni 1535 — Svendborg. Skønt Størsteparten af Borgerne i Byen stadig holdt paa Christian II, lykkedes det Præsten Hans Gaas, der var Prior i Graabrødreklostret, at indvirke saaledes paa dem, at

Børneasylet i Bagergade 28.

de overgav sig til Christian III, ja, han skal endogsaa have bevæget Svendborgerne til at vende sig mod Lübeckerne, der ellers havde gjort fælles Sag med dem til Fordel for Christian II, og lod deres Skibe beskyde fra Skattertaarnet. Ved denne Opræden vandt han Kongens Gunst og fik som Belønning et stort Sølvkrus, der endnu 1740 var at se i Skaarup Præstegaard, og han sikredes i Besiddelsen af det adelige Gods, han havde i Fyen, særlig en Gaard

Mølleeddammen i Svendborg, med sit interessante Fugleliv.

i Vejstrup. Der er ingen Tvivl om, at Svendborg led betydeligt ved disse Begivenheder, saa meget mere, som den blev given til Pris for Krigerne, „som brændte og skændte der frem for nogetsteds, saa at Svendborg dengang tog større Skade, end der i lang Tid kunde forvindes, hvorfor ogsaa en Del Gader i lang Tid laa saa godt som ganske øde“. Men i Marts 1536 tog Christian III Byen til Naade igen og udstedte et Beskærmelsesbrev, skønt han samtidig paalagde dem en Bøde paa 4000 Gylden, og deri hedder det, at han vil tage dem i sin kongelige Hegn, Fred og Beskærmelse og hvad de „i denne fordærvelige Fejde imod os og Riget handlet og gjort have, skal være dennem aldeles forladt og tilgivet og skal være og blive en klar og aftalen Sag og aldrig arges derpaa af os eller nogen efter denne Dag udi nogen Maade“. Efter Grevens Fejde gik det atter fremad for Byen, idet den forstod at vinde fremad, navnlig ved sin store Handel med Fedevarer, og til Trods for at den led meget, da Pesten 1602 rasede i Byen som andre Steder, holdt den sig dog stadig som Fyns næststørste By.

Men saa kom Svenskekrigen, der for denne Købstad som — man kunde sige — for det ganske Land betød en frygtelig Ulykke. Det er jo nok saa bekendt, hvor haardt Svenskerne for frem, og Svendborg laa jo ovenikøbet paa Svenskehærens Vej. Natten mellem

Den kunstig anlagte Badestrand ved Christiansminde.

den 5. og 6. Februar 1658 havde Carl X Gustaf sit Natteleje i Byen, og densvenske Arme drog derigennem paa sin Isvandring over Taasing, Langeland, Laaland-Falster til Sjælland. Men det var ikke gjort med, at Hæren drog derigennem; som andre Steder, hvor

Svenskerne kom frem, huserede de, brændte Huse, plyndrede Ejendommene for alt hvad de kunde bruge og hvad de havde Lyst til, skændede Kvinderne og jog de Beboere, som ikke frivillig var draget afsted, bort. Byen led saa voldsomt, at efter Krigen var ikke færre end 138 Gaarde og Huse øde, Skaden blev opgjort til 16.000 Rdl. — en efter Datidens Forhold meget betydelig Sum, og desuden var der udredt ca. 100.000 Rdl. i Brandskat. Og da Freden endelig blev sluttet, var Landet og de enkelte Stæder nedsænket i Armod. Kun langsomt lykkedes det at arbejde sig op igen og paany vinde frem, 1672 var der kun 1000 Indbyggere i Svendborg, men det bar dog stadig fremad, Hundrede Aar derefter var Folketallet om ikke fordoblet, saa dog paa Vej dertil, og det skønt der 1746 var gaaet en hærgende Ildebrand hen over Byen, som lagde en stor Del af dens ældste, sydlige Del i Aske. Derfor kunde Erich Pontoppidan ogsaa i sin Danske Atlas (1767) sige om Svendborgs Tilstand ved Midten og Slutningen af det 18. Aarhundrede: „Den haver i dette Aarhundrede temmelig forvundet sine gamle Vanheld, ved Guds Velsignelse og Borgernes Stræbsomhed, i Handel og Vandel, særdeles i Skibsfart med nogle og tredive Skibe, hvortil det før omtalte smalle Sund mellem Byen og Taasing Land, saasom en ganske god Havn giver dem Anledning. I Fyen er knap nogen Kiøbstad, som udfører flere af Landets Producter, nemlig Korn, Smør, Ost, Flesk, Honning, Brænde etc. end denne; thi til Kiøbenhavn ankomme derfra aarligen vel Hundrede og undertiden halvandet Hundrede Skibsladninger af bemeldte Vare, som fornemmelig kiøbes paa de i dette Amt fremfor nogensteds i Danmark forekommende mange og størstedels importante Herregaarde. . . Købmændenes Tal er langt større end tilforn, men derfor ogsaa de Formuendes mindre. Levemaaden holdes for at være noget mere tarvelig og borgerlig end andetsteds i Fyen, endogsaa hos de Velhavende“. Og denne sidste Bemærkning staar ikke i Modstrid med, hvad Begtrup mere end halvhundrede Aar senere siger om Befolkningen i denne By: „Tarvelighed hersker i alle Borgerklasser og er et udmærket Træk hos en Svendborg-Borger, fordi den er forenet med Godgørenhed mod Fattige. . . De Handlendes Klædedragt er tarvelig, de elske mest mørke Kulører, blaat og grønt, dog altid den fineste Sort. Konerne ligne deri Mændene, de foretrække det Solide for Flitterstads. . . Ordet Købmand har samme Betydning, som Grosserer i store Stæder, men i Bondens Sprog betyder det en Rangsperson blandt Byens Indvaanere. — Denne Tarveligheds Aand skylder Svendborg sin Velstand og de Handlende

deres Kredit og Søgning fra alle Øens Egne“. Denne Befolkning, der altsaa særtegnedes ved Sparsommelighed og Tarvelighed, levede i en By, der helt ned mod det 19 Aarhundredes Midte bevarede et gammeldags Præg. H.C. Andersen har i sin 3 Binds Roman „Kun en Spillemand“ (1837)

Strandpromenaden ved Christiansminde.

skildret den, som den stod for ham: „Svendborg ejer endnu Præget af Smaabyerne i det forrige Aarhundrede; disse uregelmæssige Bygninger, hvor tidt den øverste Etage rager ud over den underste, hvilende paa en fritstaaende Bjælke; Karnapper, som spærre Udsigten for Naboen, brede Forstuetrætter med Sten- eller Træbænke til at sidde ude paa. Over flere Porte læses, udskaarne i Træet, Indskrifter dels paa Dansk, dels paa Latin. De ujævne Gader synes brolagte Høje, idet man i brækkede Linjer vandrer snart op, snart ned“.

Men deri har det sidste Sekel gjort en stor Forandring. Nutiden med alle de moderne Krav har ogsaa gjort sig gældende her. Mangt og meget af det, der havde Alderens Ærværdighed, har i Svendborg — som andre Steder — maattet vige for nye Bygninger, der vel var mere praktiske til deres Formaal, men brød meget af den Stemning, der laa over den gamle By. Og Aarhundredet bragte Udvikling med sig paa alle Omraader — derom skal de følgende Blade tale, saa Svendborg, der til Midten af det 19. Aarhundrede maatte nøjes med et Indbyggerantal paa under 5000, nu er næsten tredoblet eller, hvis man regner Forstæderne med, næsten firdoblet.

J. LACOPPIDAN-PETERSEN, Borgmester, R.

f. 30. September 1867 i Sverige, S. af Proprietær H. P. Langkilde-Petersen og Hustru Julie f. Lacoppidan, g. 1894 med Frederikke f. Koppel. Exam. juris. 1888, Sagfører i Svendborg 1892—1927, Medlem af Svendborg Byraad siden 1916, Borgmester siden 1921, Medlem af Repræsentantskabet for Købstadsforeninger, Medlem af Fyns Kreditforening m. m.

Svendborg Købstad Byraads Medlemmer er: J. LACOPPIDAN-PETERSEN, Borgmester; Kobbersmedemester C. HAUGSTED; Forretningsfører C. CHR. W. TØNNESEN; Fabrikant EINAR HALBERG; Sygekassekasserer VALD. RASMUSSEN; Sagfører CHR. POULSEN; Kontorbestyrer F. NICOLAISEN; Murerm. R. ANDERSEN; Cigarmager F. S. JENSEN; Grosserer S. NIELSEN; Redaktør J. P. ANDERSEN; Handelsgartner BEREND JENSEN; Arbejdsmand CHR.

MIKKELSEN; Apoteker J. A. LARSEN; Tømrer H. CHR. HANSEN; Direktør V. NIELSEN Gmd. JACOB HANSEN; Faktor M. P. NIELSEN; Overportør E. A. H. NILSSON. Byraadets Sekretær er: LEONHARD MØLLER; Kæmner og Kommunebogholder er: EDVARD HANSEN.

Interiør fra Sct. Nicolaj Kirke, efter Tegning af Th. Barfoed.

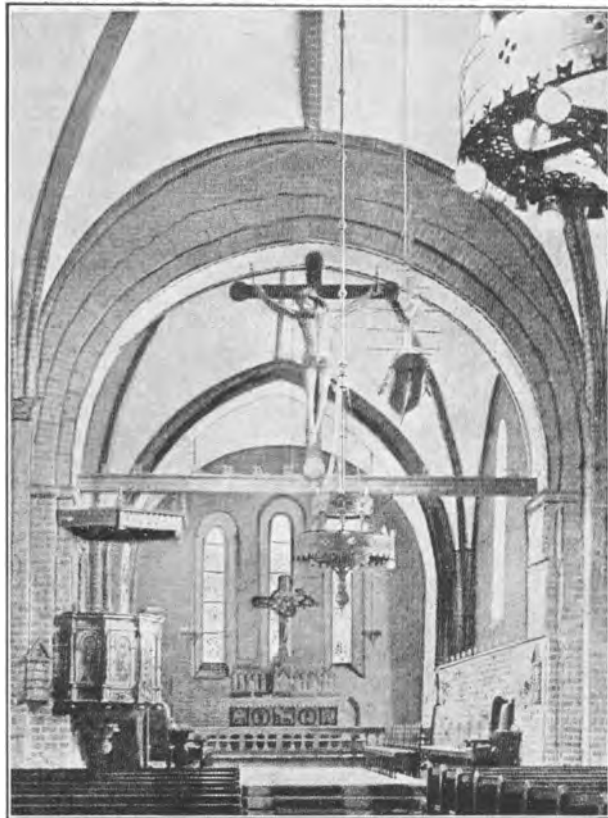
Sct. Nicolaj Kirke i Svendborg By er langt den smukkeste af Byens Kirkebygninger, og vi tør sige, at den blandt Danmarks Kirker fra det 13. Aarhundrede indtager en ret fremskudt Plads, ikke blot arkitektonisk set, men tillige ved den Værdighed og Ro, Bygningen fremmaner. Hvornaar dette Guds Hus er opført, taber sig helt i Historiens Mørke, men efter hele Bygningskonstruktionen at dømme, maa Tiden for dens Opførelse ligge i det 13. Aarhundrede, netop paa den Tid, da den middelalderlige Arkitektur herhjemme befandt sig i en Overgangstid, nyt og gammelt blev blandet sammen, romansk og gotisk fandtes Side om Side; endelig vil de svære kuplede Hvæl-

vinger i Kirken, der hidhører fra Kirkens første Opførelse, kunne sige os, at Tiden for en saadan Kirkebygning maa være omkring Aar 1240. Men mangen Ting fremkommet ved Bygningens Restaureringer fortæller, at der allerede før denne Tid laa en Kirke paa dette Sted; denne har sikkert været som de fleste af Landets Kirker paa hine Tider, en udpræget romansk Bygning, opført af raa Kamp blandet med Fraadsten, og da antagelig fra den tidligere Middelalder, men denne Kirkebygning blev helt nedrevet da den nuværende Sct. Nicolaj Kirke blev bygget i Tiden omkring 1240.

Bygmestrene for denne Kirke er sikkert Mestre ført hertil fra de holstenske Kystegne af Hertug Abel, som allerede i Aaret 1241 fik Svendborg By i Arv efter sin Fader. Vi mener, at det er Hertug Abel, der har ladet Kirken opbygge. De fremmede Mestre har forstaaet i Kirkens Arkitektur at skifte snart i gotisk, snart i romansk Stil. Saaledes danner da Sct. Nicolaj Kirke en for Arkitekturens Vedkommende ret enestaaende Kirkebygning her i Landet. De smukke afvekslende Murstensfriser, skønne Buefriser, Gesimser, Portaler, smukke kuplede Hvælvinger, snart spidsbuede, snart rundbuede, og en talrig Variation af runde og retvinklede Led, afvekslende mellem barokke Konsoller og firkantede Pilleled giver alt i alt det smukkeste Billede af dette Kirkerum.

Kirken er bygget paa den i Middelalderen brugte Maade: Muren bestaar af to een Sten tykke Skaller, og Mellemlummet er udfyldt med Kampesten lagt i Mørtel. Soklerne, hvorpaa Murene hviler, er af Granit, og under Kirkens Kor er dette i raa kløvet Form, medens Sideskibenes Sokkel er smukt tilhugget med profileret Kant. Sct. Nicolaj Kirke har ikke altid set ud som nu. Taarnet og Sakristiet er senere Tilbygninger, Koret syntes at være bygget samtidig med Skibet, men dette er dog ikke Tilfældet, thi ved sidste Restaurering fandtes i det nuværende Kor Fundamenter af den oprindelige Korafslutning, formet som en halvrund Alterudbygning en saakaldt Apsis, som fortsatte det oprindelige Kor. Kirkens Plan er et tredelt Skib, hvis brede Midterskib fortsættes ind i det selvstændige Kor, der er af samme Bredde; Sideskibene afsluttes med en halvrund Apsis. Forbindelsen mellem

Sideskibene og Hovedskibet dannes af Arkadebuer, saaledes 4 paa hver Side af Hovedskibet, der hæver sig majestætisk og dominerende op over de lave Sideskibe, ja, saa højt er Hovedskibet, at der i det øverste (Overkirken) er Plads til Vinduer. Herved bliver da det store Rum herligt og rigt oplyst. Det er denne Byggemaade, der foraarsager, at Kirkerummet faar saa skønne Perspektiver, som Tilfældet er, og betragter man Kirkens Midterskib ned mod Alteret, har man et Langperspektiv beriget af Arkader og Hvælvinger. Betragter man Sideskibene, har man de samme smukke Perspektiver. I et af disse staar endnu et muret Alterbord fra den katolske Tid. Sct. Nicolaj Kirke har et andet Særpræg, det er nemlig den første Kirkebygning her i Landet der fra første Begyndelse har været overhvælvet saavel i Hoved- som i Sideskibene, og det er særligt disse Hvælvinger samt Bygningens Materiale, de dybtfarvede røde Mursten, der i saa høj Grad forskønner denne Kirke, saavel den romanske, som den gotiske Type paa Hvælvinger er anvendt. Saaledes er Hvælvingerne i Midterskibet af den gotiske Type, Ribbehvælvinger er her 6 delte, medens Sideskibenes Hvælvinger er ribbeløse saakaldte

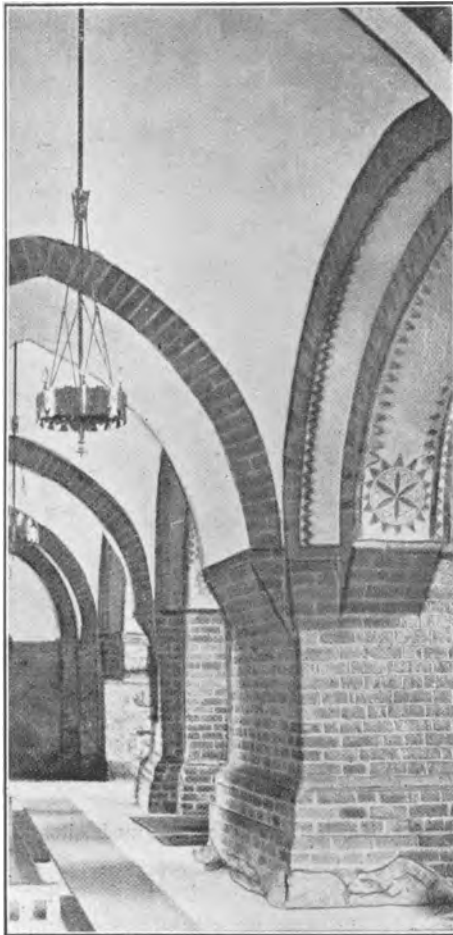
Hovedskibet i Sct. Nicolaj Kirke set ned mod Alteret.
Efter Restaureringen 1874.

Krydshvælvinger „de romanske Hvælvinger“ og muret i direkte Forbindelse med Væggene. Smukkest er dog Hvælvingerne i Hovedskibet, hvis Ribber løber ned paa Murfremspring, der atter fortsættes helt til Gulvet, og derved danner en naturlig Forbindelse mellem Kirkens øverste og nederste Del. De mægtige og svære Piller mellem Hoved- og Sideskib, der for en Del bærer Midterskibshvælvingerne, har kolossale Halvpillefrempring, hvorpaa de brede Gjordbuers inderste Stik hviler, medens Gjordbuerne for Sideskibenes Vedkommende bæres af den kraftige og meget primitivt formede Konsol.

Den middelalderlige Dør-Portal.

I den katolske Tid stod Kirkerummet i sin naturlige Murstensfarve, hist og her dog prydet med Kalk- og Glasmalerier; man fandt ved Restaureringen Rester af begge Dele. Men efter Reformationens Indførelse, hvor alt skulde bære Præg af „Renhed“, blev denne, som saa mange andre af vore Kirker, helt overhvidtet, og de mange smukke og ejendommelige Kunstværker blev derved ødelagt; ved Restaureringen blev dette Kalkpuds aftaget, og Kirken førtes tilbage til sin oprindelige Skikkelse. Men hvor ikke Kalkmalerier

Nordre Sideskib i Sct. Nicolaj Kirke mod Øst.

kunde benyttes som Dekoration, udførte Datidens Bygmestre ved denne Kirkebygning for at give Murfladerne Liv ret enestaaende Kunstværker paa Facadekunstens Omraade; saaledes afsluttedes Væggene foroven med en muret Gesims og under denne en smuk Buefrise. Særlig Korets søndre Ydervæg bærer Vidne om denne middelalderlige Murstens-kunst. Kirkens Vinduer er slanke og meget smukke i Form; kun Korets Vinduer er noget højere og paa romansk Vis uprofilerede. Af Dørene fra gammel Tid er den i søndre Sideskib bedst bevaret, men smukkest er dog den tilmurede Dør i nordre Korbue, overdaadigt profileret med runde og retvinklede Led og hist og her prydet med barokke Skraakanter.

De forskellige Restaureringer er udført i Aarene 1892—94 under Ledelse af Professor H. B. Storck; det kostede ca. 115.000 Kr. at føre Kirken tilbage til sit oprindelige Udseende. Alterets Billede er udført af Professor Joakim Skovgaard; det er skaaret i Træ, rigt malet og forgyldt. Paa Superfrontalet ses Christus og Apostlene, over dette et Krucifiks, paa Alterbordsforsiden ses Lammet; den tidligere Altertavle var skænket af Kronprins Christian (Chr. VIII). Prædikestolen skriver sig fra Aaret 1585, men er restaureret 1894. Midt i Korbuen findes et fra Middelalderen stammende Krucifiks. Det gamle Alterbillede, malet af Eddelien, er ophængt i Sakristiet, og endelig hænger der i Vaabehuset et Maleri malet 1697, forestillende en Præst i Ornat, hans to Hustruer

og en hel Række Børn. Her staar ogsaa en Gravsten, sat over Inger Walkendorff, død 1555. Hun var gift med Knud Urne til Søgaard. I Korets Østgavl er indsat to Mindestene over Raadmand Poul Rasmussen Bosen, død 1678, og Byfoged Jørgen Borring, død 1748.

Litt.: Sct. Nicolaj Kirke, Svendborg, V. Vaaben 1916. Trap Danmark.

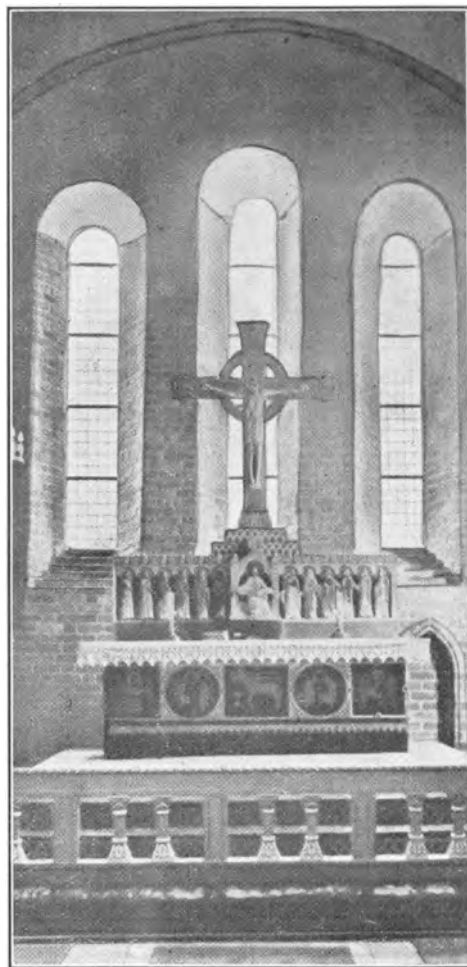
Vor Frue Kirke ligger højt over Byen, bygget paa en Bakke ved Byens Torv. Kirken er en senromansk Bygning, hvorfra der i vore Dage dog ikke er stort andet tilbage end Skibets Mure, der hviler paa en profileret Granitsokkel. Kirken bestaar nu af Langskib med to Korsfløje, Taarn og Sakristi samt Vaabehus, senere omdannet til Ligkapel. I Middelalderens Slutning er Kirken blevet tildels ombygget; saaledes stammer Koret fra den Tid. Det byggedes i samme Bredde som Skibet, og Langskibet blev overdækket med gotiske Hvælvinger i alt 4, og de to Korsfløje fik samme Hvælvinger men dog kun 2 i hver Fløj. Ved Skibets Sydside blev, sikkert i samme Periode, Vaabehuset tilbygget; ligeledes menes det, at Taarnet, der ligger mod Vest stammer fra samme Tid. I Aaret 1768 paasattes der Taarnet et Spir, som dog i Aaret 1861 styrtede ned, og det nuværende Spir blev da paasat.

De fleste Spor af denne, i Middelalderens sidste Tider ombyggede Kirke, udslettedes næsten aldeles ved den gennemgribende Restaurering af Kirken i Aarene 1884—85; efter denne Restaurering, der udførtes af Professor Ove Petersen, fik Kirken en udpræget Spidsbuestil. Senere er der foretaget forskellige Restaureringer af Kirken, dog mest i dens Indre. I denne Kirke har der, i Lighed med Sct. Nicolaj Kirke, været flere Lydpotter indmuret rundt om i Rummet. Ogsaa middelalderlige Kalkdekorationer har Vor Frue Kirke haft, disse er dog ikke bevarede eller restaurerede. Taarnrummets underste Hvælving tjener nu

som Vaabenhus. Her sattes ved en Restaurering flere Gravstene ud, bl. a. en lille Sten med Aars-tallet 1598 opsat af Fru Mette Axelsdatter, samt en stor Sten med Portrætfigur sat over Ole Gaas til Møllegaard, der døde 1618. Under Koret fandtes nogle ældgamle Gravhvælvinger, hvori fandtes en lukket Grav tilhørende Mads Graa og hans Hustru; Kisterne var dog helt hensmuldrede. En anden lukket Grav fandtes tilhørende Ole Gaas, og endelig fandtes et balsameret Lig. I Aaret 1884 planeredes Kirkebakken, og der opførtes en Stentrappe fra Fruestræde. Den nuværende meget smukke Granittrappe fra Torvet op til Kirken stammer fra Aaret 1921, og blev skænket Kirken af Generalkonsul H. Wessel. Kirkens Indre stod dekoreret i gule og blaa Farver, udført i Aaret 1856, men 1895 afløstes denne Dekoration af en ny. Altertavlen er udpræget Højrenæssance, Billedet er et Maleri, udført af C. V. Eckersberg, og skænket Kirken af Kronprins Christian (Christian VIII), forestillende „Christus i Getsemane Have“. Prædikestolen er overdaadigt udskaaret, den føres tilbage til Tiden omkring Slutningen af det 16. Aarhundrede. Døbefont og Orgel er fra Slutningen af forrige Aarhundrede, en af Klokkerne stammer fra Aaret 1505.

Sct. Johannes Kirke der tilhører Metodistmenigheden, er opført i Aaret 1882 efter Tegning af Arkitekt J. Eckersberg. Kirken bestaar af Kor og Skib (i dette er indmuret Tøndehvælvinger) samt Taarn prydet med et smukt Spir. Ved Kirken ligger Præsteboligen, der er opført samtidig; i Sidebygningen er der 2 mindre Sale. Kirken blev indviet den 15 Oktober 1882. — Bethania er Baptistmenighedens Kirke, bygget 1908 efter Tegning af Arkitekt R. Madsen. Kirken bestaar af Kor, Skib samt Taarn, prydet med et lille Spir, den blev indviet den 22. November 1908.

Sct. Knuds Kirke og den romersk-katolske Menighed i Svendborg føres tilbage til Slutningen af forrige Aarhundrede. Saavidt vides, blev den første katolske Gudstjeneste afholdt i Juni Maaned Aaret 1883; det var den daværende katolske Sognepræst i Odense Pastor Lichtle, der ved en ren Tilfældighed erfarede, at der var nogle Katolikker i Svendborg, og han rejste da til Byen og afholdte den første katolske Gudstjeneste siden Reformationen i et Lokale paa Wandals Hotel. I November Maaned s. A. rejste Pastor Braun til Svendborg, og lejede af Murermester Ludvigsen en ham tilhørende Ejendom liggende paa Lundevej; denne Ejendom var opført af Munkesten, der stammede fra det gamle Kloster. I Bygningen havde forhen Herredsfogeden boet. I denne Ejendom indrettedes da Svendborg Bys første katolske Kirke. I Aaret 1884 købte Pastor Lichtle en Grund paa Egensevej, tilhørende Feldbereder Jespersen. Men man havde dog endnu ikke Midler til at bygge nogen Kirke, tværtimod saa det meget sørgeligt ud, og paa den Tid da den Apostoliske Præfekt H. Grüder afgaar ved Døden (15. December 1883), er der endda tale om at opgive Missionen. I April 1884 kaldes Pastor Slump til Byen som Vikar og midlertidig Sognepræst. Den 11. November 1884 udnævnes da Pastor A. W. Whitte til Sognepræst i Svendborg, han var dog allerede i Oktober Maaned s. A. kommet til Byen og havde lagt den første

Alteret i Sct. Nicolaj Kirke.

Alteret i Sct. Knuds Kirke.

Grund til den katolske Skole, kaldet „Sankt Karls Skole“. Den katolske Menighed i Svendborg omfattede dengang alle Katolikker boende i Svendborg Amt, samt de paa Lolland og Falster boende Katolikker. Menighedens Kapel eller Kirke var som sagt i det lejede Hus paa Lundevej; dette Kapel blev Tid efter anden forsynet med smukke Paramenter og Kirkestole, Kapellet var indviet Gud til Ære for den salige Karl den Gode, Kong Knud den helliges Søn. Kapellets Paramenter og Stole var skænket af Baronesse Stampe til Viufgaard og Grevinde Moltke Huitfeldt til Glorup.

I Aaret 1886 købes da den i Svendborg By i Havnegade liggende Cikoriefabrik, og efter endt Ombygning indvies da denne Bygning til Kirke og Præstebolig. Kirken indviedes Gud til Ære for Kong Knud den hellige den 6. November 1887. Aaret efter indviedes det smukke Alter, bygget af Sandsten med Marmorsøjler, en Gave til Kirken fra Grev Moltke Huitfeldt, og endelig skal i denne Forbindelse nævnes, at Kirken i Aaret 1906 blev istandsat, malet og dekoreret under Ledelse og efter Tegning af Arkitekt Jens Ingvarsen, Dekorationsarbejdet udførtes af Bang og Voss af Svendborg By. Bekostningerne ved denne Restaurering var en Gave fra Baronesse P. Rosenørn-Lehn. Af andre særlige Begivenheder indenfor den katolske Kirke i Svendborg kan nævnes, at denne i Aaret 1910 erhvervede Naboejendommen Møllergade 80 med dertil hørende Grund, og at man i Aaret 1912 sælger til de belgiske Sankt Mariasøstre den østlige Fløj af Bygningen i

Havnegade og overgiver til disse Søstre Ledelsen af Sankt Knuds Skole. Denne var forhen ledet af Marie Honoré, der blev ansat ved Skolen den 18. August 1886 i Forening med Lærerne Siegler og Holst. I Aaret 1922 erhverver Menigheden en Ejendom i Rudkøbing, og Langeland udskiltes fra Svendborg Sct. Knuds Sogn. Den 8. Oktober 1897 nedlægger Pastor Pohl Grundstenen til et Kapel paa Glorup Gods. Dette Kapel opførtes ifølge testamentariske Bestemmelser af afdøde Greve Moltke Huitfeldt, død den 28. November 1896. Gennem Tiderne har da den katolske Menighed i Svendborg haft følgende Sognepræster: Pastor J. Braun 1883—84; Pastor H. Slump 1884; Pastor A. Whitte 1884—92; Pastor Fr. Pohl 1892—1919; Pastor Joh. Hillebrand 1919—27; siden 1927 nuværende Sognepræst MARINO RAVELLI, f. 12. April 1887 i Amsterdam, Latinskole i Voorhout i Bispedømmet Haarlem, Præsteseminar i Warmond, senere Filosof og Theologi i Rom med Licenciat i Theologi og Doktorat i Filosofi og præsteviet i 1913, i Septbr. s. A. ansat i Danmark som Præst i Dalumkloster i Horsens, i Nyborg, i København, i Silkeborg og siden 1927 i Svendborg.

Købstadens nuværende Kirkegaard anlagdes i Aaret 1821 og ligger i Byens sydlige Del, ret højt og meget smukt; senere er Arealet gentagne Gange udvidet. Ligkapellet er bygget i Aaret 1895 efter Tegning af Arkitekterne Magdahl-Nielsen og Warming; det er en ret smuk og stilfuld Bygning. Den smukke Indkørselsportal mod Sct. Nicolajgade er bygget 1903. Portalen mod Lundevej er fra Aaret 1915. Paa Kirkegaarden findes Soldatergrave fra de to slesvigske Krige; foran Gravene er paa en lille Høj rejst en Granitobelisk, der

bærer Indskriften: „Mand dør, men ej dør Mands Daad“. Af fremragende Personer, som findes jordet paa Kirkegaarden skal nævnes Admiral F. K. Risbrigh, død 1835. Amtmand, Greve L. F. H. Brockenhuus-Schack, død 1906.

Købstaden Svendborgs Skolevæsens Historie gaar helt tilbage til Reformationen, da der af Landets Konge blev oprettet de saakaldte Latinskoler i alle Købstæderne. Latinskolen i Svendborg fik til Huse i det Kloster, der laa paa de Jorde, hvor nu Jernbanen ligger. Disse lærde Skoler eksisterede i lange Tider, og Svendborgskolen forblev Latinskole til Aaret 1740, da den blev nedlagt. I dens Sted blev der oprettet 3 Skoler i Byen de saakaldte „danske Skoler“. Disse 3 Skoler var: den, der hørte til Frue Kirkes Menighed og havde til Huse i den gamle Latinskole, samt den, der hørte til Nicolaj Menighed og havde til Huse i Degnens private Lejlighed, og endelig Fattigskolen, der havde til Huse paa Byens Raadhus, der paa den Tid laa paa Torvet. Endvidere fandtes der 2 Privatskoler, der imidlertid ikke spillede nogen større Rolle. I Løbet af 25 Aar ind i det 19. Aarhundrede var der opstaaet ikke færre end 8 Privatskoler i Byen, hvilket imidlertid ikke var noget særegent for Svendborg, da Privatskolerne en Tid lang var de førende i mange af vore Købstæder.

I Aaret 1814 kom saa den nye Skolelov, men her som saa mange andre Steder var Forholdene paa den Tid saa vanskelige, at man ikke straks magtede at overholde den. Krigen havde sat sine Spor, og hertil kom Statsbankerotten i Aaret 1813, saa alle Forbedringer af Skolerne maatte staa hen foreløbig. Først omkring Aar 1830 kom der lysere Tider for Skolevæsenet.

Man havde omtrent faaet omdannet Klosterkirken til Skolehus, men faa Aar efter blev den revet ned, og i Aaret 1830 paabegyndtes Opførelsen af en ny Skolebygning paa Klosterkirkens Plads. Den blev taget i Brug i Aaret 1831. Knap 20 Aar efter udvidedes Skolen med en beskedne lille Bindingsværksbygning. I Aaret 1858 besluttede saa Byens Raad at erhverve en Gaard i Fruestræde. Den tilhørte Enkefru Syberg og laa der, hvor nu Teatergade munder ud i Fruestræde. Man havde allerede nu saavel en Realskole som en Borgerskole samt en Friskole. I den sidste Fjerdedel af dette Aarhundrede opstod saa som Privatskole Svendborg Realskole, der senere er blevet til den nuværende Statsskole. Paa den Tid solgtes Kommunens Realskole til Borgerforeningen. Vi er nu naaet til Aaret 1875, da der blev bygget en ny Drengeskole, og Bygningen fra 1830 blev revet ned. Paa denne Plads er det, at Banegaarden nu ligger. Kort efter, at det nye Aar-

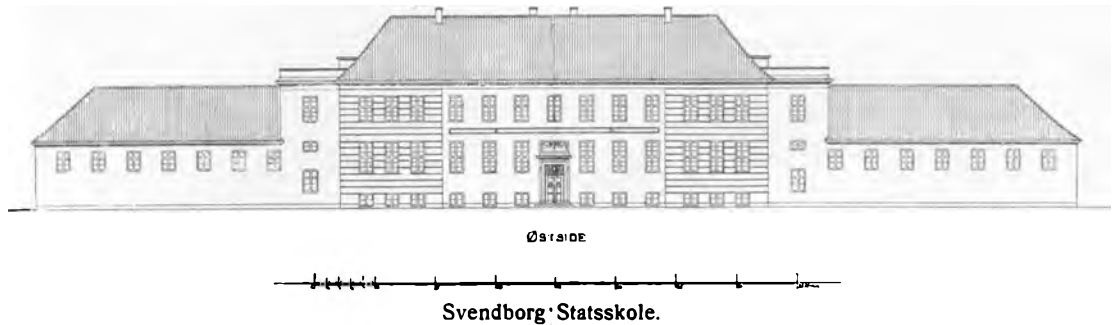
Svendborgs kommunale Drengeskole.

Svendborgs østre kommunale Skole.

gade munder ud i Fruestræde. Man havde allerede nu saavel en Realskole som en Borgerskole samt en Friskole. I den sidste Fjerdedel af dette Aarhundrede opstod saa som Privatskole Svendborg Realskole, der senere er blevet til den nuværende Statsskole. Paa den Tid solgtes Kommunens Realskole til Borgerforeningen. Vi er nu naaet til Aaret 1875, da der blev bygget en ny Drengeskole, og Bygningen fra 1830 blev revet ned. Paa denne Plads er det, at Banegaarden nu ligger. Kort efter, at det nye Aar-

hundrede havde taget sin Begyndelse, blev der indviet en ny Skole, Pigeskolen, og endelig i Aaret 1913 indviedes „Øster Skole“. Byens første Skolelærere efter Latinskolens Op-hævelse var Degne, derefter var det Kateketer, der besørgede Undervisningen, og de efter-

fulgtes af Lærere og Overlærere. Endelig kom Ordningen hvorved hele Kommunens Skole-væsen blev underlagt en Inspektørs Ledelse. Denne Stilling har siden 1913 været beklædt af N. P. HALSTEEN, Skoleinspektør, R. af D., f. 20. Maj 1867 i Flødstrup Sogn, S. af Husmand Hans Hansen og Hustru Ane Marie f. Nielsdatter, g. 1894 med Johanne Hansen. Dimitteret fra Gjedved Seminarium 1888, Lærer paa Ollerup Højskole 1888—89, Sekondløjtnant 1890, Lærer ved Silkeborg Realskole 1890—91, Statens Kursus 1891—92, Lærer ved Sax-købing Realskole 1892—94 og ved Silkeborg Seminarium 1894—1910, Overlærer i Svendborg 1910, Skoleinspektør siden 1913, fra 1912 fast Censor ved Lærer- og Lærerindeeksamen, Formand for Sunds Herreds Lærerkreds, Medlem af Bestyrelsen for Svendborg Amts Museum og af Aarslisteudvalget for Fynske Nævningekreds, R. af D. 1925. — Statsskolen

N. P. Halsteen,
Skoleinspektør.

i Svendborg begyndte sin Virksomhed som Privatskole, under Navnet Svendborg Realskole, den 3. September 1872. Skolen modtog Elever fra en anden Privatskole i Byen og fra de med Byens Borgerskole forbundne Realklasser, der samtidig blev nedlagt. Byraadet gav straks den nye Skole et Tilskud paa 600 Rdl. Elevantallet var da Skolen begyndte 116. Skolens første Leder var cand. phil. Johs. Møller, og Bygningen blev opført efter Tegning af Arkitekt Eckersberg og laa i det nuværende Bagergade Nr. 67. I Aaret 1875 fik Skolen Ret til at afholde Afgangsprøve af højere Grad med samme Virkning som for de offentlige lærde Skoler. Denne Ordning bibeholdtes til Aaret 1883 og afløstes da af den almindelige Forberedelseseksamen. I Slutningen af det forrige Aarhundrede blev Skolen en selvejende Institution, og det blev samtidig nødvendigt at udvide Skolen. Til denne Udvidelse tog man Bestyrerboligen, der blev omdannet til Klasseværelser samt opførte en mindre Nybygning, der blev taget i Brug i Aaret 1902. Da Loven af 1903 om højere Almenskoler var vedtaget, indgik Skolen under denne Ordning, og siden Aaret 1912 er den en fuldstændig højere Almenskole med tilhørende Underskole. Samme Aar fik Skolen Ret til at afholde Studentereksamen. Ved Loven af 20. Marts 1918 om Stats og Kommuners Overtagelse af Gymnasieskoler i København samt den senere Lov af Oktober 1919 om Overtagelse af 6 Provinsgymnasier blev denne Skole en af disse 6, der blev overtaget af Staten og fik Navnet Svendborg Statsskole.

Den nye Skoles Rektor blev cand. mag. A. Mossin. Skolen udvidedes betydeligt, og det blev paatrængende nødvendigt at faa nye Bygninger. Dette lykkedes ogsaa endelig efter lange og trange Forhandlinger med Undervisningsministeriet, og man fik paa Finansloven bevilget 225.000 Kr. til Opførelsen af en ny Statsskole i Svendborg By. Bygningen bliver opført efter Tegning af kgl. Bygningsinspektør K. Lehn-Petersen, og det er Meningen, at Bygningen skal være færdig til Brug i Aaret 1932. Den indrettes, saa den giver rigelig Plads til en Mellemskole, en Realklasse samt et Gymnasium med en nysproglig og en

matematisk Retning. Endelig skal nævnes, at i Aaret 1878 gik den senere Direktør for Det Store Nordiske Telegrafelskab P. Michelsen i Skole her. Han har skænket Skolen et Legat paa 100.000 Kr. I Aaret 1881 var den kendte sønderjydske Fører Peter Grau

Dietrich Petersen,
Rektor.

Elev paa Skolen. Endvidere har Digteren Johannes Jørgensen samt Billedhuggeren Kaj Nielsen gaaet i Skole her. Skolens Rektor er siden 1927 DIETRICH PETERSEN f. 17. Juni 1876 i Sønderhavn, S. af Gaardejer P. Anton P. og Hustru Ane Catrine f. Carstensen, g. 1904 med Catrine Steffensen. Student 1897, cand. mag. 1903, Lærer ved Sct. Jørgens Gymnasium 1903—07, Ansat ved Aarhus Katedralskole 1907—27, Adjunkt, Lektor, Underviste de kgl. Prinser paa Marsellisborg 1912—13, Rektor ved Svendborg Statsskole 1927, Medlem af Opgavekommissionen for Gymnasieskolerne siden 1916, Konsulent i Undervisningsinspektionen for Gymnasieskolerne 1927. — Realskolen i Bagergade i Svendborg skriver

sig fra Aaret 1890 og dens Forhistorie er i korte Træk: I Efteraaret 1890 den 16. November grundlagde Frk. Marie Carstens en lille Pigeskole under saare beskedne Forhold i den gamle Købmandsgaard i Gerritsgade, nu Landbogaarden. I Begyndelsen bestod Skolen af to smaa Værelser og havde 7 Elever. Men med Tro og Haab blev der taget fat, med Lyst og Flid blev der arbejdet, og gensidig Tillid og Forstaaelse mellem Hjem og Skole blev snart den gode Drivfjeder til Skolens Fremgang. Aaret efter traadte Louise Carstens ind i Skolen som Hjælper, og efter at have drevet Skolen i to Aar kunde man nu i Aaret 1892 lade opføre en Bygning til Skolens Brug; denne Bygning rejstes i Bagergade tæt ved Raadhuset og indeholdt 7 Klasseværelser. Tillige udvidede man Skolens Rammer, saa baade Drengene og Piger kunde optages. I Aaret 1907 erholdt Skolen Ret til at afholde Mellem- og Realeksamen, og samme Aar blev Skolen udvidet med en stor 2-Etages Bygning.

Siden da har Skolen stadig været i god Drift og er vokset Aar efter Aar, saaledes at dens Elevantal nu er over 150. I Aaret 1926 overtog Aage Fast Skolen, og lod samme Aar Skolens Klasseværelser underkaste en gennemgribende Restaurering, saaledes at Skolestuerne blev saavel hyggelige som praktiske og hygiejniske. Til Skolen er nu knyttet 8 Lærere og Lærerinder, og Ledelsen af Skolen har siden Aaret 1926 været overdraget AAGE JOHANNES FAST f. 4. Oktober 1893 i Knebel, S. af Lærer P. S. F. og Hustru Kirstine F., g. 1926 med Inger Kirstine Houmann. Dimitteret fra Ribe Seminarium 1914, Lærer ved Hadsten Realskole 1914—18, og ved Renkø Kommuneskole 1920—22, atter ved Hadsten Realskole 1922—24,

samt ved Markholdt Olesens Realskole i Fredericia 1924—26, overtog derefter Realskolen i Svendborg den 1. August 1926.

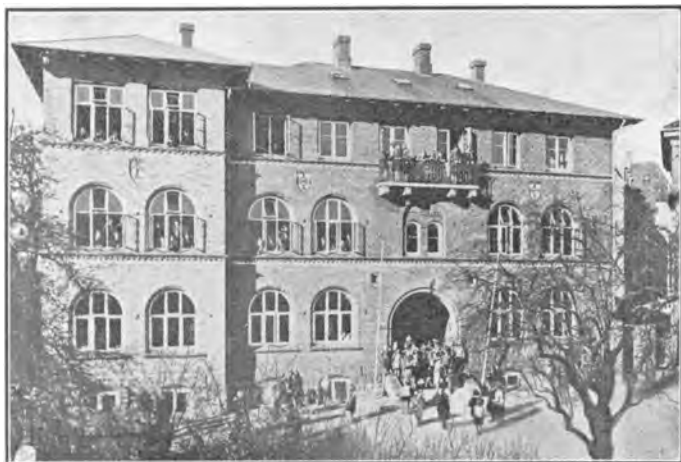
Haahrs Privatskole stiftedes i Aaret 1894 og er gentagne Gange udvidet, saaledes i Aarene 1903, 1912 og 1922, Skolen bestaar af en 4-aarig Grundskole, en 3-aarig Hovedskole med en afsluttende Eksamen ved Udgangen af 7' Klasse. Skolen er en Fællesskole, Præliminæreksamen. Ved Skolen virker 5 Lærere og 5 Lærerinder, dens Forstander er N. M. HAAHR f. 14. Juni 1871, ansat ved Skolen siden 1900. — Ida Holst Realskole er grundlagt af Frøken Ida Holst,

A. J. Fast
Rektor

Realskolen i Bagergade.

Ida Holst' Realskole.

der den 1 Maj 1880 overtog en kort Tid før oprettet Pigeskole for en Sum af 400 Kr. Skolen havde da 18 Elever men gik ikke godt. Aaret efter Overtagelsen blev den første Eksamen afholdt, og da den gik fint, overtog Frøken Holst en anden Pigeskole og indlemmede denne i sin Skole. I Aaret 1882 søgte Frøken Holst et kommunalt Tilskud til Skolen, hvilket vakte umaadeligt Opsigt i Byraadet, da et Tilskud til en Skole og endda til en Pigeskole var noget ganske uhørt. Trods mange Protester fik

Skolen et aarligt Tilskud paa 400 Kr. Planen om egen Skolebygning kom nu stærkt frem, og allerede den 27. August 1894 kunde Skolens egen Bygning, der var opført efter Tegning af Arkitekt Magdahl Nielsen, indvies. Senere er Skolen gentagne Gange blevet udvidet og har ogsaa faaet Statstilskud. Saavel dette som det kommunale Tilskud er i Tidens Løb vokset betydeligt. Den lille Skole fra 1880 er nu en stor Skole med smukke Bygninger og velindrettede Lokaler. Fra Pigeskole med faa Klasser blev den Skolen, der afholdt Præliminæreksamen, senere Mellem- og Realeksamen. 1916 havde Skolen 140 Elever, 1930: 300 Elever.

Magnus Lund,
Forstander.

I Aaret 1916 blev Skolen overtaget af MAGNUS LUND, f. 10. Oktober 1888 i Nørre Bjært, S. af Lærer L. Hansen Lund og Hustru Bodil Marie f. Buch, g. 1916 med Gerda Blicher, der døde 1924, g. 2' Gang 1926 med Ingeborg Olsen. Lærer ved Rungsted Kost- og Realskole til 1916, og købte da Ida Holst' Realskole, Medlem af Bestyrelsen for Svendborg

Amts Bibliotek, Formand for Svendborg Kirkegaards Bestyrelse og for Svendborg Amts Ligbrændingsforening.

Navigationsskolen i Svendborg oprettedes i Aaret 1852 paa privat Initiativ. Der havde dog allerede før den Tid været Undervisning i Navigation i Byen, idet en Skipper, Christian Jacobsen, i Tiden fra 1820—1830 gav Undervisning til Søfolk om Vinteren. Senere har ogsaa hans Søn en Tid undervist i dette Fag. Første Gang vi hører Tale om Oprettelsen af en Navigationsskole i Svendborg, er i Aaret 1848, da Byraadets daværende Formand, Købmand A. Lacoppidan, fremkom med Forslag om Oprettelse af en saadan Skole, men Krigen kom, og Sagen maatte henlægges. Først i 1850 blev Spørgsmaalet atter taget op, og den 1. November 1852 begyndte Skolen i lejede Lokaler i Gerritsgade. Skolen gik godt, og i Aaret 1863 købtes en Grund paa Færgevej, hvor man Aaret efter paabegyndte Opførelsen af den Bygning, der endnu i vore Dage rummer Skolens Lokaler. I en lang Aarrække blev Skolen ledet af Løjtnant A. Tuxen, og efter ham af hans Søn, Aage A. Tuxen. I Aaret 1912 oprettedes paa Skolen, men dog som selvstændig Institution, Centralundervisningsanstalten i Radiotelegrafi. I Aaret 1922 blev Skolen overtaget af Staten.

Løveapoteket i Svendborg har eksisteret i omtrent 200 Aar, idet Købstaden i Aaret 1738 fik sit første Apotek. Det var daværende Apoteker Christen Holmsted, der i Aaret 1737 ansøgte Kongen om Bevilling til Oprettelse af et Apotek i Købstaden Svendborg. Den 21. September 1737 erklærede Byraadet i Anledning af Ansøgningen, at ganske vist havde Byen ikke noget egentligt privilegeret Apotek, men den syntes heller ikke at mangle det, da der var hyppig Færgefart til Rudkøbing og 2 Gange om Ugen Bud til Nyborg, saa Folk kunde faa de nødvendige Apotekervarer disse Steder, men, føjede Byraadet til,

hvis Byen kunde faa en ordentlig Medikus, var dette meget ønskeligt, thi Byen var i denne Henseende meget slet stillet. Holmsted søgte samtidig om Tilladelse til at handle med Vin og desuden ønskede han Postmesterembedet underlagt Apotekeren. Paa den Tid var der imidlertid allerede en privilegeret Vinhandler i Byen samt flere mindre Købmænd, der vilde blive ruinerede, hvis man gav Apotekeren disse Rettigheder, saa paa disse Omraader kunde han ikke faa Bevilling. En anden

og ikke mindre væsentlig Rolle spillede det, at der i Byen fandtes en Farvehandler eller Farver, der kaldte sig Apoteker. Han havde været Apotekersvend, men som Landfysikus, Dr. Musæus fremhævede, havde han vist aldrig haft Bevilling til at sælge Apotekervarer. Han gjorde imidlertid sit for at forhindre Holmsted i at faa Bevillingen. Holmsteds Ansøgning blev anbefalet af saavel Landfysikus som Stiftamtmand, og endelig den 31. Januar 1738 fik han Bevillingen. Samtidig blev Postmesterembedet underlagt Apotekeren. Apoteket aabnedes i Møllergade og forblev her til Aaret 1787. Holmsted døde i Aaret 1774 under meget smaa Kaar. I hans sidste Aar var Apoteket stærkt i Forfald, og Søgningen var saa ringe, at det aldeles ikke kunde svare sig. I Aaret 1770 blev Apoteket saa solgt ved Auktion til Martin Henrik Werner for 2520 Rdl. Den 11. Juni samme Aar fik han Skøde paa Ejendommen, Have, tilliggende Jord og Græsning paa Bymarken. Faa Aar efter ansøger og faar han Bevilling til at drive Gæstgiveri i Byen, og han bliver derved den første Gæstgiver i Svendborg By. Han døde i Aaret 1788, men hans Enke drev saavel Apoteket som Gæstgiveriet videre til sin Død i Aaret 1792.

Provisor C. A. Lacoppidan, der havde drevet Apoteket for Enken, købte det nu af Arvingerne for 6000 Rdl. Hans Bevilling findes udstedt den 16. Marts 1692, medens den næste Gæstgiverbevilling først findes udstedt i 1823. Den næste Apoteker blev H. A. Ruge,

Apoteket opført i Aaret 1847.

der købte det i Aaret 1831 for en Sum af 40.000 Rdl. En halv Snes Aar efter lod han den gamle Apotekbygning ombygge og lod dets Indre særdeles pragtfuldt indrette. Han døde 1853 og i Aaret 1861 solgte hans Enke Apoteket til G. P. Petersen. Salgssummen androg da 67.000 Rdl. Han lod i Aaret 1887–88 det nuværende Apotek bygge efter Tegning af Professor H. B. Storck. I Aaret 1895 overlod han det til sin Søn H. P. N. Petersen. Apoteket havde da en Værdi af 275.000 Kr. I Aaret 1917 kom det i den nuværende Ejers Besiddelse. Det er JØRGEN ALBERT LASSEN f. 21. Oktober 1875 i Nordby, Fanø, S. af Distriktslæge H. C. A. Lassen og Hustru Anne K. f. Andersen, g. 1903 m. Johanne Marie Petersen. Discipel paa Frederiksberg Apotek i Aarhus 1893–97, Medhjælpereksamen (1. Kar.) 1897, Kandidat (1. Kar.) 1898, paa Frederiksberg Apotek (nuværende Jernbane-Apotek) i Aarhus fra 1898—1902, overtog da Fjerritslev Apotek med Bevilling af 14. September 1903, oprettede

En Morter fra omkring 1610.
Den er nu i Apotekets Eje.

senere Hjelpeapoteket i Frøstrup, køber 17. Januar 1917 Løve-Apoteket i Svendborg for 422.000 Kr., heri ogsaa Ejendommen Matr. Nr. 444 af Svendborg Købstads Bygrunde, Bevillingen til Apoteker Lassen findes udstedt den 14. Februar 1917, Formand for Danmarks Apotekerforenings Fyens Kreds 1926—30, siden 1930 Medlem af Hovedbestyrelsen for Danmarks Apotekerforeninger, Medlem af Svendborg Byraad siden 1925, Næstformand i Landsforeningen af Menighedsraad siden 1926, Medlem af Bestyrelsen for Fynske Menighedsraad siden 1918, Næstformand i samme siden 1922, Formand for Svendborg K.F.U.M. siden 1920, Medlem af Frue Sogns Menighedsraad s. 1918, Medlem af Sundhedskommissionen.

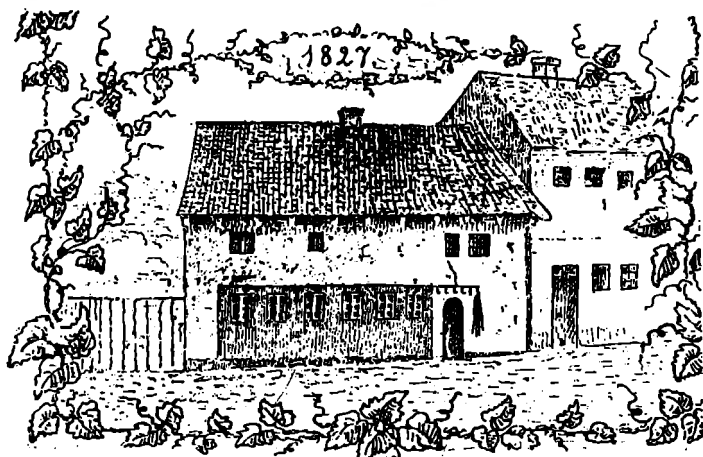

J. A. Lassen,
Apoteker.

Sparekassen for Svendborg og Omegn oprettedes i Aaret 1852. Udover denne Kendsgerning er det kun lidt, der er opbevaret indenfor Sparekassens Mure angaaende Oprettelsen. Det første, som foreligger angaaende dette Pengeinstituts Oprettelse, er en Annonce i „Svendborg Amtstidende“ og i „Fyns Stiftstidende“ den 30. September 1852 saalydende: Undertegnede, som i Følge kongelig Bevilling har Tilladelse til Oprettelse af en Sparekasse for Svendborg og Omegn, bekendtgør herved, at samme vil begynde sin Virksomhed sidst i Oktober Maaned dette Aar efter nærmere Bekendtgørelse. Ved Nærværelse i Svendborg, den 28. September 1852. Dons. P. L. Mayntz. C. J. Krøyer. Chr. Barfoed. Bønnelycke. H. P. Hansen. H. Hansen. P. Simonsen.

Men fra anden Side er det oplyst, at Borgerrepræsentationen i December 1847 i Svendborg Amtstidende meddelte: „at der fra flere Sider var ytret Ønske om en Sparekasses Oprettelse for By og Omegn i Forbindelse med et Laaneinstitut, saa indbydes alle, der maatte have Interesse for Sagen, til et Møde herom paa Raadhuset den 10. Januar 1848, om Eftermiddagen Kl. 3. Der hørtes nu ikke mere om Sagen før den 11. April 1848, da daværende Formand for Borgerrepræsentationen Gæstgiver M. A. Lacoppidan meddeler, at Lovene for en Sparekasse laa til Eftersyn i Forligskommissionens Stue paa Raadhuset. Herefter er der Tavshed om Sagen, og Grunden maa sikkert søges i de vanskelige Tider, Krigens Udbrud i 1848 og dens Følger.

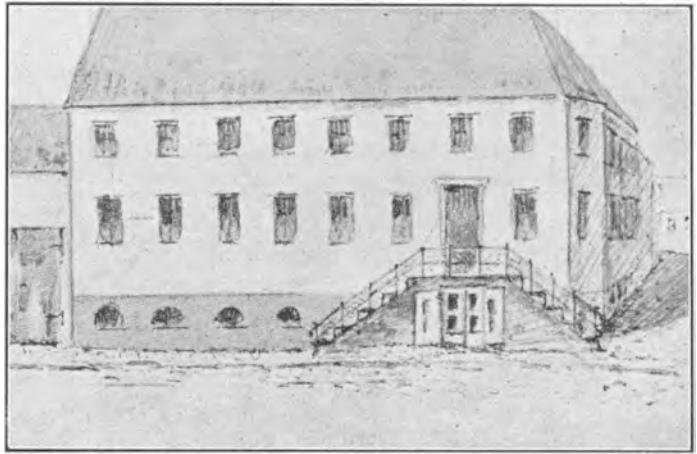
Omkring Aaret 1800 og efter foregik der i Svendborg By nogen Omsætning med Penge, Bank kendtes ikke, men der var blandt Byens 46 Handlende fire, tilhørende den mosaiske Trosbekendelse, der drev Pengeforretning, og det skal have været ret betydelige Omsætninger, der er gjort. De opkøbte Guld og Sølvpenge og solgte dem til Hamburg, hvortil de sendtes med den agende Post. Som den vigtigste af disse Købmænd nævnes Joseph Meyer. Man syntes, det er underligt, at Svendborg By først saa sent fik en Sparekasse, thi der fandtes jo allerede paa den Tid ikke saa faa Spare- og Laanekasser rundt om i Lan-

Den gamle Bygning paa Torvet.

dets Købstæder, den ældste af disse endda i en Landsby, nemlig Holsteinborg, oprettet i Aaret 1810 af Grev Frederik Adolph Holstein. Tanken at oprette Sparekasser er ikke dansk, men enten tysk eller fransk, hvilket ikke med Sikkerhed kan afgøres, men Tanken fik Grev Holstein, da han paa sin Rejse saa „Den hertugelige Laanekasse i Braunschwig“, der var oprettet 1765. Grev Holstein, der studerede i Kiel, hvor der ogsaa var Sparekasse, oprettet 1796, kom hjem kun 24 Aar gammel og over-

tog sit Gods. Faa af Datidens Godsbesiddere var som Greven, ladet med humane Tanker og gode Følelser for Landbrugerne; vi maa huske, at man endnu levede under Eftervirkninger af Stavnsbaandet, man tumlede med mange Frigørelsesideer, og til Hjælp for Bønderne paa Godset Holsteinborg lod da Greven oprette en Spare- og Laanekasse efter de Mønstre, han havde set paa sin Rejse. I Sparekassens Bestemmelser for Udlaan staar tydeligt: „Hvo som optager Laan maa godtgøre, at han anvender samme enten

Sparekassens første Kontor.

E. Brandts Gaard, Møllergade, nuværende Pistolstræde 31.

til økonomiske Indretninger eller til industrielle Anlæg, saasom Agerdyrkning, Haandværk, Jordforbedring, Hegnsopførelser, Kreaturanskaffelser og deslige“. Denne Grundtanke gaar igen i de fleste Bestemmelser for senere oprettede Spare- og Laanekasser. Omsider naæde man da saa vidt, at Sparekassen for Svendborg og Omegn skulde træde frem for Offentligheden; dette bekendtgjordes ved et saalydende Avertissement: „Sparekassen for Svendborg og Omegn begynder sin Virksomhed Fredag den 29. Oktober dette Aar og fremdeles hver Fredag om Eftermiddagen fra Kl. 2—4 hos Kæmner la Cour i Svendborg (boende i forrige Købmand Ernst Brandts Gaard i Møllergade).“

Det var under saare beskedne Forhold Sparekassen begyndte, dog havde den kun i kort Tid til Huse i Møllergade, thi Aaret efter flytter den til Gaarden Nr. 4 i Gjerreitsgade. Sparekassen voksede og havde faa Aar efter opnaaet en anset Position blandt Befolkningen. Det daglige Arbejde forøgedes betydeligt, og de gamle Lokaler blev snart for trange, og man besluttede derfor at købe Matr. Nr. 213 paa Torvet, et meget gammelt Hus, som man solgte til Nedrivning. Samtidig erhvervede man en Nabogrund, og paa det

samlede Areal lod man i Aaret 1876 paa-begynde Opførelsen af egen Bygning, og den 8. Oktober 1878 tager Sparekassen sin egen Bygning i Besiddelse. Her har den siden været og flytter vel næppe herfra igen. Ved at se Sparekassens gamle Regnskaber, faar vi det tydeligste Billede af den Udvikling dette Pengeinstitut har haft gennem Aarene; det første Aar 1852—53 er Sparenes Tilgodehavende 79.062 Rdl.

Sparekassens nuværende Bygning.

fordelt paa 459 Konti. Ved Aarhundredeskiftet er Tallet 3.930.929 Kr. fordelt paa 9741 Konti. I 1926 er Tallet 16.997.520 Kr. fordelt paa 15754 Konti. Sparernes Saldo er den 31. Marts 1931 17.939.628 Kr. fordelt paa 17.152 Konti, Reservefonden er 1.267.930 Kr. Tilsynsraadet er: Landstingsmand L. LAURSEN, Stenstrup; Fabrikant VALDEMAR HANSEN, Svendborg; Herredsdømmer C. HASTRUP, Svendborg; Ingeniør N. DUE-PETERSEN, Svendborg; Malermester L. RASMUSSEN, Svendborg; Gaardejer P. HANSEN, Ny Bjerreby; Gaardejer N. HELLEMANN, Egense; Gaardejer NIELS LARSEN, Vejstrup.

Direktionen er: Købmand H. I. KRØYER, Svendborg; Sognefoged N. CLEMMENSEN, Turø; Branddirektør H. P. MADSEN, Svendborg.

Amtssygehuset stammer fra Slutningen af forrige Aarhundrede, men inden vi begynder dets Historie, vil vi se lidt paa Sygehusforholdene i Byen før den Tid. Omkring det 15. Aarhundrede nævnes der et Sct. Jørgens Sygehus i Svendborg, men det har sikkert været en saakaldt Spedalsk Sygegaard i Lighed med Sct. Jørgens spedalske Sygegaard ved Roskilde. Senere omtales ogsaa Hospitaler, der stiftedes og oprettedes af gode og barmhjertige Personer, men disse Hospitaler var ikke i den Forstand Sygehuse, men snarere en Art Stiftelser med Fribolig eller lignende. Vi kan i den Forbindelse nævne, at Erik Rosenkrantz' Enke i Aaret 1580 oprettede et saadant Hospital. Meget tyder paa, at Byens Sygehus og Fattiggaard var nær beslægtede, thi det var meget almindeligt i de Tider, at vore Købstæder ved Fattiggaarden havde indrettet nogle Sygestuer. At lade sig indlægge paa et Hospital kendte man ikke til i den Tid, ja man betragtede det nærmest som en Skam, om ens Syge skulde paa Sygestue eller Sygehus; det var kun for Folk, der ikke havde Midler eller Plads til deres Syge hjemme.

Det første egentlige Sygehus byggedes saa i Svendborg i Aaret 1846. Det laa i Haven bag Fattiggaarden, hvor nu Borgerskolen ligger; det var i to Stokværk og havde Plads til 18 Patienter. Om noget ordentligt Sygehus var der, efter de Beretninger, vi har om det, aldeles ikke Tale. Man undres over, at det var brugeligt, og værre blev det, da det blev flyttet over til Fattiggaardens saakaldte Husvildeafdeling.

Ifølge Lov af 1. Maj 1866 blev det paabudt Søkøbstæderne at lade indrette Lokaler til Indlæggelse af de fra Søen indkomne kolerabesmittede Søfolk. Et saadant blev ogsaa indrettet i Svendborg, men blev aldrig benyttet til dette Formaal, og kort Tid efter blev

det taget i Brug af Sygehuset. Omkring Aaret 1870 blev der bygget et Epidemihospital og et mindre Kolerahus. Udgifterne ved disse Foranstaltninger blev hovedsagelig afholdt af Amtet. Endelig naaede man da saa vidt, at Amt og By enedes om Opførelsen af et Amtssygehus. Det var i Aaret 1890—91, og Bygningerne opførtes efter Tegning af Arkitekt P. Smidth og kostede 130.000 Kr. Det kom til at bestaa af en Hovedbygning i

Amtssygehuset.

Sct. Knuds Kirkebygning med Sct. Maria Hospital.

to Stokværk samt en Epidemibygning i et Stokværk, der blev forbundet med det gamle Epidemihus. I Aaret 1906 udvidedes Sygehuset med en ret anselig Bygning ogsaa i to Stokværk. Den blev bygget efter Tegning af Arkitekt Magdahl Nielsen og blev indrettet til Tuberkulosehospital. Paa Bygningens Tag er der indrettet Liggehaller. I Aarene 1912 og 13 udvidedes Hovedbygningen, og kort Tid efter tilbyggedes et Epidemisygehus efter Tegning af Arkitekt A. Jensen.

Overlægeboligen er opført i 1902 og udvidet 1916. Amtssygehusets første Overlæge var Professor G. B. H. Mølmark, R. af D., DM. pp., død 1911. Overlæge ved Sygehuset fra 1. Oktober 1911 er Dr. med. V. REINSHOLM, født 12. September 1876 i Masnedsund, Søn af Stationsforstander, cand. jur. H. H. J. Reinsholm og Hustru Henriette født Nielsen, gift 1908 med Ingrid R., (død 1917) Datter af Bankdirektør F. L. Hansen og Hustru. Student (Roskilde) 1894, med. Eks. 1900, Universitetets Guldm. 1902, Assistent hos Professor Howitz 1902—03, ved Samfundet for Vanføre 1905—06, assisterende Læge ved Arbejderforsikringsraadet 1906—11, Reservelæge ved St. Elisabeths Hospital 1908—09, Reservekirurg ved Frederiks Hospital og Rigshospitalet 1909—11, Overlæge ved Svendborg Amtssygehus fra 1911, Dr. med. 1912, Læge ved Julemærkehjemmet, Medlem af nordisk, tysk, fransk og internationalt kirurgisk Selskab.

V. Reinsholm,
Overlæge.

Sct. Maria Hospital er af ret ny Dato; det indrettedes i Aaret 1922 af Sct. Maria Søstrene i en Bygning beliggende i Havnegade. Hospitalet er specielt for Patienter med Øjensygdomme, Øre-, Næse- og Halssygdomme. I Aaret 1925 blev hele Bygningen ombygget og moderniseret, ligeledes tilbyggedes der Hospitalet en Sidefløj, hvori indrettedes moderne Operationsstuer, Sygestuer samt Baderum; senere er der i samme Bygning installeret de nyeste Finsenlysbade. Hospitalet rummer 40 Sengepladser, Øjenafdelingen ledes af Øjnlæge C. L. P. ANDERSKOUV. Øreafdelingen ledes af K. CHR. L. THRANE.

Om Lægestanden i Svendborg i tidligere Tid vides ikke meget. I lang Tid var der kun 2 Læger i Byen foruden Distriktslægen, der tillige var Kirurgus for Sunds og Gudme Herreder. Saadan var Forholdene saa sent som i Aaret 1820, da der desuden fandtes en Dyrslæge. Nu i de senere Aar findes der ikke saa faa Læger i Byen. Her bor ogsaa Amtslægen, der siden 1915 har været Dr. JANUS LA COUR.

KAI CHR. LUDVIG THRANE, Læge,

født 17. Oktober 1886 i Faxe, Søn af Købmand Henrik Michael T. og Hustru Magda Dorothea født Nielsen. Student (Sorø Akademi) 1905, medicinsk Embedseksamen 1913, Reservelæge paa Garnissionssygehusets Øreklinik København 1913—17, samtidig i Aar Assistent paa Ørekliniken paa Polikliniken i Lønporten,

Turnus 1917—18, nedsat som praktiserende Læge i København 1916, fik Speciallstanerkendelse i Øre-, Næse- og Halssygdomme 1918, Assistent ved Københavns Kommunehospitals Øre-, Næse- og Halsafdeling 1919—24, siden 1924 nedsat i Svendborg, Læge ved Sct. Maria Hospital, Medlem af Bestyrelsen for „Tung-høres Vel“ 1920—24.

HANS EDVARD HANSEN KELD, Læge,

født 11. November 1867 i Skaarupør v. Svendborg, Søn af Skibsreder N. P. Hansen og Hustru Ane Kirstine født Hansen, gift 1902 med Augusta Jensen. Student 1887, medicinsk Embedseksamen, i. Karakter, 1895, Amanuensis 1895—96, Reservelæge v. Viborg Amtssygehus 1896—97, prakt. Læge i Svendborg s. 1898.

GUNNAR PETERSON BACKER, Læge,

født 5. Oktober 1895 i Malmø, Søn af Arkitekt Peter Jacobsen Backer og Hustru Kathinka Benedikte født Larson, gift 1925 med Marie Sofie Jensen. Student 1914, med. Embedseks. 1923, Vikar 1923—24, praktiserende Læge paa Turø 1924—25, siden Maj 1925 praktiserende Læge i Svendborg.

THOMAS HERLØV BARFOED, Læge, R. af D.,

født 29. August 1850 i Bogense, Søn af Købmand Chr. Qvist B. og Hustru Marie Dorothea født Møller, gift 1877 med Marie Ellsabeth Barfoed. Student fra Odense 1868, cand. med. 1876, praktiserende Læge i Faaborg 1876, i Kjellerup 1877—89, i Svendborg 1889, Formand for Svendborg Amts Jordemoderfor-

ening 1908—18, Formand for Svendborg Sygeplejeforening, Medstifter og Næstformand i Turistforeningen, Formand for denne 1925—30, nu Æresmedlem, Formand for Svendborg Foredragsforening fra 1904 til dens Ophør 1919, Form. for Svendborg By- og Amtsbibliotek, Medlem af Best. f. Børnenes Vel og Asylet, Medstifter af Foreningen til gamle Bygningers Bevarelse, Værgeraadsm. s. 1914, Læge v. Svendborg komm. Skoler, Alderdomshjemmet, Sct. Jørgens Kloster, s. 1912 Lærer i Sundheds-

lære v. Navigationsskolen. Medlem af Svendborg Byraad 1917—21, Danmarks Turistforenings Hæderstegn i Guld.

CARL LAURITZ PETER ANDERSKOUV, Læge,

født 12. December 1872 i Svendborg, Søn af Rebslagermester, Skibsreder Jørgen Michael Peter A. og Hustru Kirstine Laurine født Bang, gift 1918 med Anna Cæcilia Nilsson. Student fra Horsens 1890, medicinsk Embedseksamen 1898, studerede Ofthalmologi 1898—1902, Øjenlæge i Svendborg 1902, Øjenlæge ved Sct. Maria Hospital fra 1922.

ALFRED LAURITS PAABY, Læge,

født 15. Maj 1888 i København, Søn af Murmester Lars Rasmussen P. og Hustru Poulina, g. 1919 m. Astrid Michelle Saksø. Radiolog ved Svendborg Amtssygehus, Medlem af Udvalget ang. kommunal Praksis i Lægekredsforeningen f. Fyens Stift, Medlem af Best. for Radiumstationen i Odense, Medlem af Udvalget f. den frem-

tidige Drift af Radiumstationerne i Danmark, Form. f. Amtskreds f. Landsf. til Kræftens Bekæmpelse.

PETER EMIL JØRGENSEN, Læge,

født 27. Maj 1889 i København, Søn af Grosserer J. C. J. og Hustru Benedikte født Anderson, gift 1919 med Ellen Marie Johanne Jensen. Student 1909, Borgerdydskolen, med. Eksm. 1916, vikarierende Reservelæge ved Kysthospitalet Juelsminde 1915, og ved Svendborg Sygehus 1916, Reservelæge ved Assens

Sygehus 1917—18, ved Næstved Sygehus 1918, Reservelæge i Hæren, vikarierende Kandidat paa Kommunehospitalet i København, praktiserende Læge i Svendborg siden 1919, Læge ved Forsørgelsesanstalten siden 1925 og ved S. F. D. S. siden 1925, Værgeraadsm. siden 1930, Politilæge siden 1928.

PETRA KIRSTINE CHRISTIANSEN, Læge,

født 9. December 1892 paa Taasinge, Datter af Skibsinspektør C. Chr. og Hustru Maren født Rasmussen. Student fra Hesselager højere Almenskole 1911, med. Embedseks. 1920, Reservelæge ved Kolonien Filadelfia 1920, Kandidat ved Silkeborg Sanatorium 1921 og ved Sct. Josefs Hospital i København

1922, Reservelæge ved Skive Sygehus 1924, praktiserende Læge i Svendborg siden April 1927.

CARL HENRY RUKOV, Læge,

født 15. November 1898 i København, Søn af Grosserer Carl Fr. R. og Hustru Julie Ingeborg f. Hansen, Student 1917, Frederiksberg Gymnasium. Ansat i Københavns Magistrat i 2 Aar, med. Eksam. 1927, Praktikanttjeneste paa Københavns Hospitaler i 2 Aar, Kandidat, Sundby Hospital 1927, Amanuensis i Svendborg

1927—28, Militærlæge 1927, Reservelæge ved Svendborg Amtssygehus 1928—29, praktiserende Læge i Svendborg siden November 1929.

OVE LERCHE-THOMSEN, Tandlæge,

født 23. Maj 1891 i Svendborg, Søn af Pastor Carl Chr. Thomsen og Hustru Clara Marie født Lerche, gift 1916 med Kaja Rathje. Realeksamen, Struer 1908, Tandlægeeks. 1912, Assistent i Svendborg hos Tandlæge Blom, overtog 1915 Tandlæge Blom's Praksis i Svendborg.

ELLEN BRØNDSTED PETERSEN, Tandlæge,

født 2. April 1900 i Pederstrup, Datter af Frøhandler P. Chr. Petersen og Hustru Gertrud Kirstine Nielsen Brøndsted. Student 1918, Odense, Privatlærerinde 1918—20, Tandlægeeksm. Juli 1923, Assistent og Vikar i Danmark og Norge 1923—27, praktiserende Tandlæge i Svendborg siden 1928.

PREBEN GRØNLUND THOMSEN, Tandlæge,

født 30. August 1898 i Holbæk, Søn af Købmand Hermann Grønlund Th. og Hustru Sophie født Nielsen, gift 1931 med Marie Mathisen. Student (Stenhus Holbæk) 1917, Filosoficum 1918, Tandlæge Eks. 1920, praktiserende i København 1920—22, s. 1922 i Svendborg.

ANTHON PETER HANSEN, Overdyrlæge,

født 11. November 1861 i Sønnebro, Søn af Bødkermester Mads H. og Hustru Ingeborg Marie født Larsdatter. Dyrlægeeksamen 1892, praktiserende Dyrlæge i Svendborg, kontrollerende Dyrlæge ved Andelssvineslagterierne, Overdyrlæge 1905.

KNUD HANSEN TROMMER, Dyrlæge,

født 12. Oktober 1878 i Tved, Søn af Gaardejer Niels Hansen og Hustru Karen Marie født Hansen, gift 1908 med Jensine Amalie Jensen. Landbrugskandidat 1907, Landbrugslærer 1907—13, Dyrlægeeksamen 1917, Assistent hos Dyrlæge A. P. Hansen i Svendborg 1917—18, i Kompagni med denne 1918—22, selvstændig Praksis i Svendborg 1922, kontrollerende Dyrlæge i Sørup og Sct. Jørgens Sogne 1924—31, litterære Arbejder: Kortfattet Vejledning i Landbrugs-Plantedyrkning, 1912.

CHRISTEN MOGENSEN, Dyrlæge,

født 27. November 1888 i Skaarup, Søn af Gaardejer Jens M. og Hustru Anne Marie f. Petersen, g. 1916 med Astrid Jeppesen. Dyrlægeeksamen 1910, praktiserende Dyrlæge i Svendborg siden 1911, Dyrlæge ved Svendborg Kvæghal samt Eksportdyrlæge.

Svendborg Amts Museum stammer fra Aaret 1907, og blandt de Mænd, der arbejdede for denne Sag, skal her nævnes: daværende Borgmester Smith, Landinspektør Th. Hvenegaard samt Agent Johannes Olsen. Der afholdtes en Del Møder, og den 15. November 1907 overlod Svendborg Byraad de ovenover Politistationen dengang benyttede Kæmnerlokaler til foreløbigt Opmagasineringssted af de Genstande, man allerede havde og mente at faa. I Aaret 1908 afholdtes den første Generalforsamling, paa hvilken Foreningen „Svendborg Amts Museum“ stiftedes; som Formand valgtes H. Ipsen, som Kasserer Konsul L. Riber, og som Museets Inspektør Agent Johannes Olsen, der har gjort et stort og uegennyttigt Arbejde, dels ved Samling, dels ved Ordning af de mange Genstande, der Tid efter anden indløb til Museet. Først da Museumsforeningen faar den smukke gamle Gaard „Fru Anne Hvides Gaard“, syntes det, at Sagen antager faste Rammer; denne Gaard overlodes Museet i Aaret 1912 af Byen paa de Betingelser, at man inden 10 Aar skulde have ført Bygningen tilbage til sin oprindelige Skikkelse. Dette Tilbud modtog Foreningen, og man fik ogsaa fremskaffet Midlerne til Bygningens Restaurering; dette Arbejde udførtes efter Arkitekt Magdahl Nielsens Tegninger under Ledelse af Arkitekt A. Jensen. Anne Hvides Gaard er en saare smuk gammel Bindingsværksbygning, sikkert fra Midten af det 16. Aarhundrede (se Side 13). Det er dog kun ca. Halvdelen af den

oprindelige Hovedbygning, der endnu i vore Dage er tilbage, men saaledes, som den ved Restaureringen er istandsat, er det en ypperlig Bygning, et Eksemplar af hin Tids fornemme Borgerhuse og som skabt til sit nuværende Formaal. Den 12. Januar 1916 aabnedes Museet, som indeholder ret betydelige historiske Samlinger fra saavel Oldtid, Middelalder som nyere Tid; tillige findes der en særskilt grønlandsk Afdeling. Museet er en selvejende Institution, hvis Tilblivelse skyldes saavel Private som Stat og Kommune. Museets nuværende Formand er Konsul L. RIBER, født 29. September 1850 i Svendborg.

Svendborg By og Amts Bibliotek skriver sig fra Aaret 1913, og blev stiftet i November Maaned paa Initiativ af daværende Kommunalærer Henrik Jensen, der senere blev Bibliotekar. Da Biblioteket i Aaret 1913 startede havde det til Huse i Fruestræde, her forblev det indtil Aaret 1919, da det flyttedes over i den til Skole forhen benyttede Ejendom i Pjentemøllestræde. Bygningen tilhører Kommunen, og efter den ret omfattende Ombygning i Aarene 1918—19, fremtræder Biblioteket her, i vel indrettede Lokaler. Foruden Udlaanslokaler, findes Læsesal, med en meget fyldig Haandbogssamling, Bogmagasin m. m. Biblioteket er en selvejende Institution, dets Bogbestand andrager nu i Aaret 1931, ca. 25000 Bind, hvoraf ca. 16000 Bind er Faglitteratur, medens Resten er Skønlitteratur. Af udenlandsk Litteratur, maa her nævnes den ret betydelige Samling, givet til Biblioteket ved testamentarisk Gave, dels tysk og dels engelsk Skønlitteratur. Biblioteket blev i Aaret 1921 i Henhold til Biblioteksloven af 1920, anerkendt som Centralbibliotek, for Svendborg Amt, og staar i meget nøje Samarbejde med de over Amtet spredte 66 statsunderstøttede Sognebogsamlinger.

Det aarlige Udlaan, overstiger nu 90000 Bind. Bibliotekaren HENRIK JENSEN, er født 18. Marts 1882 i Hjerm ved Struer, Søn af Gaardejer Thomas Jensen, gift 1908 med Fanny Kirstine Schöttler. Lærereksamen 1905, Statens eetaarige Kursus 1906, Uddannelse paa jydsk Handelshøjskoler med flere Steder, Eksamen fra Statens Biblioteksskole 1921, Lærer ved Svendborg kommunale Skolevæsen 1906—21, Bibliotekar fra 1921, Næstformand i Svendborg Købstads Ligningskommission, Medlem af Skolekommissionen, og fra 1929 tillige kommunal Revisor. Havnen ved Svendborg har fra gammel Tid Ry for at være en god og sikker Havn; i sin første Begyndelse har denne Havn sikkert kun været ganske ubetydelig; langt de fleste Havne bestod i hin Tid kun af enkelte saakaldte Skibsbroer, hvortil Skibene lagde til.

Enkelte Steder var disse Skibsbroer anlagt ved Hjælp af „Stenkister“: gamle Skibe man fyldte med Sten og lod gaa til Bunds.

I Svendborg omtales der allerede i Aaret 1546 en ny Skibsbro.

Svendborg Havn ligger beskyttet af Koholmen, en lille Holm, som gennem Tiderne er blevet opfyldt og til dels inddæmmet; nu kaldes den Frederikssøen,

Interiør fra Svendborg Bibliotek.

Svendborg Havn omkring Aar 1870.

Havnen i Aaret 1931.

og her anlagdes Skibsværftet. I Slutningen af det 18. Aarhundrede fandtes der ved Svendborg Havn kun en lille Anløbsbro af Træ, og omkring 1814 begyndte man at anlægge Bolværker, og den opstaaede Havneplads reguleredes og udvidedes Tid efter anden. I Aaret 1854 anlagdes ved Havnens Indløb mod Sydvest en ca. 80 m. lang Dampskibsbro, og en halv Snes Aar efter begyndte Arbejdet med „Nyhavn“, der blev færdig omkring Aaret 1868.

Ved Jernbanens Anlæggelse i 70erne blev Havnen atter udvidet, og den gamle Havn og Nyhavn forbandtes ved en Mole kaldet „Jessens Mole“, og den gamle lange Dampskibsbro erstattedes af en ny og noget kortere Bro. I Slutningen af det 19. Aarhundrede byggedes saa Bolværkerne ved Toldboden og langs nordre og østre Havn; endelig skal nævnes Bolværksarbejdet fra Aaret 1919—21, der omfattede Nordsiden af Frederikssø, Pladsen her blev samtidig helt udfyldt, og Øen blev forbundet med Jessens Mole ved en moderne Betonbro. Ved Havnen er der fast Fyr paa Dampskibsbroens sydlige Ende, samt et grønt, fast Fyr paa Frederikssøs Sydside og ved Østenden et Blinkfyr. Ved Færgebroerne i Vindeby og Svendborg er der hvide, faste Fyr, og ved Christiansminde 2 røde, faste Fyr. I Svendborg, Troense og Strandhuse er der fast Lods. Ved Færgebroen findes en mindre kommunal Lystbaadehavn. Havnen bestyres af Byen, der har ansat en Havnefoged, og Byens Stadsingeniør er Havneingeniør. Fra Havnen er der Dampskibsforbindelse med København, Faaborg, Nakskov, Aarhus, Lübeck og England, samt daglig Forbindelse mellem Byen og de omliggende Øer af det sydfynske Dampskibsselskab af 1875. Svendborg-Ærøskøbing Rute er et andet Selskab. Færgeren Svendborg-Taasinge er anskaffet med kommunalt Tilskud.

Svendborg Færgebro før ca. 200 Aar siden.

AT berette nøjagtigt om Styrelsen af Købstaden Svendborg fra den aller ældste Tid vilde her tage for megen Plads, og vi maa derfor nøjes med at fremdrage enkelte Billeder fra de forskellige Perioder.

Som allerede tidligere omtalt blev Amtet oprettet ved kgl. Resolution i Aaret 1799; det var dog først i Aaret 1864, det fik sit nuværende Omfang. — Amtskontoret for Svendborg Amt laa indtil Aaret 1867 i Købstaden Nyborg og flyttedes saa til Svendborg, hvor det i Tiden fra 1905—08 havde til Huse i Sct. Annaborg. I Aaret 1908 overtog Staten Kammerherre Baron Wedell-Wedellsborgs Ejendom „Ørkihus“, der siden har været Bolig for Amtmændene.

Svendborg Amt har gennem Tiderne haft følgende Amtmænd: Peter Chr. Schumacker 1799—1817; Hermann Løvenskjold 1817—22; Andreas Faye 1822; Kammerjunker Fr. Sporon 1822—55; Hans H. Luttichau 1856; Kammerherre Cederfeldt de Simonsen 1858—67; Greve Brockenhuus-Schack 1867—1905; Kammerherre Baron Wedell-Wedellsborg 1905—31; nuværende Amtmand er OVE KOEFOED R. D. M.

I ældgammel Tid bestod Byens Øvrighed af 2 Borgmestre, et Antal Raadmænd samt en Byfoged. Vore Købstæder havde i Middelalderen Selvstyre i Form af en Magistrat. Borgmesteren havde den øverste Myndighed; han var Dommer og Politimester samt Byens ledende Person i alle Forhold. Fra Midten af det 16. Aarhundrede og til omkring 1620, havde Kongerne Eneret til at indsætte og afsætte Byens Borgmestre. I ovennævnte Aarhundrede opstod tillige et Byting eller en Raadstueret, der kunde indstævne til det kgl. Retterting. I Aaret 1682 blev for Svendborgs Vedkommende Antallet af Borgmestre nedsat til 1 og Raadmændene til 2, men fra omkring 1750 var det i Virkeligheden Byfogeden, der var den ledende Person i Magistraten, og mange Embeder sorterede under ham. Han var saaledes Dommer, Politimester, Chef for Brandvæsenet og mange andre Ting.

Ifølge Forordning af 24. Oktober 1837 fik Byen en Borgerrepræsentation, og iflg. Lov af 26. Maj 1868 udvidedes Købstædernes Kommunalbestyrelse saaledes, at Byens Raad, der hidtil var valgt enten af Kongen eller af Borgmesteren, nu blev valgt af Byens Borgere. Byfogeden var selvskreven Formand og Borgmester. Det var mange forskellige Sager Magistraten havde at varetage, men vi maa her henvise til Museumsinspektør J. Olsens Bog om Svendborg. I denne omtales meget udførligt alt, hvad der var underlagt Svendborg Magistrat. Man ved, at Byen iflg. Kongebrev af 21. Marts 1576 indtil videre blev fritaget for at udrede Penge til Befæstningen af Ribe By, da den havde paabegyndt Opførelsen af et nyt Raadhus og havde anvendt store Bekostninger herpaa.

Dette Raadhus laa midt i Byen, paa Torvet. Provst Joakim Begtrup skriver i sin Bog om Svendborg Kjøbstad følgende om Byens Raadhus, som ordret gengives: „Raad-

Svendborgs gamle Raadhus.

stuen ligger midt i Byen, paa det store Torv, det er en gammel Bygning af Bindingsværk, to Etagers højt, den er bygt i Kong Frederik den Andens Tid, 1586; hans Navn staar over Porten. Den er repareret 1737 under Kong Kristian den Sjette, og hans Navn er ligeledes indhugget over Porten. Denne gamle Bygning er opført af Tømmer, som har været brugt i andre Bygninger, væsentlig i de nedbrudte Klosterbygninger og Ørkihus, thi det er endnu synligt af Stolperne og den gamle Skrift, som

adskillige Steder findes anført; alle Vinduer ere gamle Blye-Ruder, halv gjennemsgtige, bemalede med de gamle Præster og Raadmænd, kuns faa ere tjenlige at oplukke. I den nederste Etage er Bolig for Arrestforvareren med Opgang til øverste Etage, Port, hvori Byens Veierbod holdes, Gaardsplads, fem Arrester, Vagstue og en dansk Skole med Bolig for Læreren; desuden har den en liden Hauge ved Gaarden. I øverste Etage er den gamle Tingstue, et borgerligt Strafvæ-

Svendborg Raadhus, opført 1880—81.

relse, en stor Sal 25 Alen lang og 10 Alen bred, Borgmester med Raadsforamlingsværelse, som bruges nu (1823) til Bye- og Herredstinget; det første holdes om Mandagen og det sidste om Torsdagen. Fra denne Sal er taget et Aflukke til Byens Archiv“.

I Aaret 1829 opførtes da i Svendborg et nyt Raadhus, og Aaret efter, i Maj Maaned, blev det taget i Brug; i dette Raadhus var det, at de allerede tidligere omtalte Borgerfester afholdtes. I Aaret 1880—81 blev da Byens nuværende Raadhus bygget og kaldt Raad-, Ting- og Arresthus, det opførtes efter Tegning af Arkitekt C. Lendorf og kostede ca. 130.000 Kr. Det ejes af Amtet med $\frac{7}{10}$, og Byen med $\frac{3}{10}$. Grunden, hvorpaa det er opført, købtes af Pastor Suhr fra Tved Sogn; her laa en herlig gammel Have, omsluttende et lille Hus, der egentlig var bestemt som Enkesæde for Baronesse Bille-Brahe. Bygningen rummer Kontorer for Politimester og Dommer, Tingsal samt Byraadssal. I denne hænger en Del Malerier af tidligere Borgmestre i Svendborg, samt et Maleri af Amtmand, Greve Brockenhuus-Schack. Desuden er der i Bygningens Sidefløj Arrester; denne er i den nyeste Tid udvidet med en Tilbygning, der er Bolig for Arrestforvarer. Dennes Bolig var tidligere i Kælderen.

Raadhuset er beliggende ved Hjørnet af Vester- og Bagergade og omgives af et smukt Anlæg, „Raadhushave“, hvori der foran Raadhusportalen i Aaret 1904 blev rejst en Mindestøtte over Amtmand, Greve Brockenhuus-Schack i Anledning af Amtmandens 50-aarige Embedsjubilæum. Statuen er af Bronze og udført af Billedhugger Rasmus Andersen. Herredsfogedkontorerne for Sunds og Gudme Herreder var før ogsaa i Raadhuset, men flyttedes til Ejendommen paa Egensevej, hvor saavel Kontorer som Embedsbolig endnu findes.

Herredsfogder for Sunds og Gudme Herreder har fra Tiden 1662 til 1900 været: Lauritz Andersen 1662; Morten Pedersen-Skjold 1664; Morten Pedersen 1686; Chr. Jørgensen 1687; Niels Brinde 1715; Chr. Leth 1743; Adrian Becher 1764; Fr. Quist Brorson 1800, han var en Tid ogsaa Byfoged; Peter Ratenburg 1808; Erik Christensen 1815; Thomas Thomsen Brun 1828; Justitsraad J. Thorup 1857; N. Tvede 1871; J. L. Buchwald 1872; J. Thiele 1886; C. A. J. Hastrup 1907.

Byfogder i Svendborg By i Tiden fra 1750 til 1900 har været: Mandrup Jørgensen 1750—53; Hans Tauch 1753—64; Peder Bech 1770—72; Søren Jørgensen Møller 1772—81; J. Uldahl 1782—1804; Quist Broersen 1804—06; Johannes Nellemann 1806—29; Kammerjunker C. J. F. A. Moltke 1829—47; Kammerjunker J. C. v. Jessen 1847—59; L. W. M. Schrum 1859—85; Peter Lund 1885—99; C. L. Schoy 1899—1903.

Ved Retsplejeloven af 1919 faldt de ældgamle Benævnelser bort, og i Stedet indførtes Benævnelserne Dommer og Politimester, disses befuldmægtigede kaldes da Dommerfuldmægtig og Politiassistent.

L. BERTELSEN, Dommer,

født 22. Januar 1880 i Ringsted, Søn af Sparekassebogholder R. M. T. Bertelsen og Hustru født Correl, gift 1909 med Ida Buchholtz. Student (Roskilde) 1897, cand. jur. 1903, By- og Herredsfuldmægtig i Ringsted 1903, Fuldmægtig hos Straffedommeren i Frdb. Birk 1904, atter By- og Herredsfuldmægtig i Ringsted 1904, Kasserer i Sparekassen for Ringsted og Omegn 1906, Sagfører i Ringsted 1908, Overretssagfører 1912, By- og Herredsfuldmægtig i Frederikssund 1912, Dommerfuldmægtig samme Sted 1919, Værgeraadsformand i Frederikssund 1917—29, Dommer i Svendborg Købstad og Thorseng Birk 1929.

N. P. KRARUP, Politimester,

født 12. November 1878 i Lemvig, Søn af fhv. Distriktslæge J. B. K. og Hustru Jenny født Krarup, gift 1909 med Karen Kirstine Andersen. Student 1897, cand. jur. 1903, Byfogedfuldmægtig i Randers 1903, Herredsfuldmægtig i Viborg 1905, Politimester i Svendborg 1919, Næstf. i Foreningen af Politimestre i Danmark.

ASBJØRN F. HABERSAAT, Dommerfuldmægtig, født 18. December 1902 i Tørring, Søn af Prokurist G. H. og Hustru Marie født Christoffersen, gift 1930 med Minna Hagemeister, Student 1920, cand. jur. 1927, Dommerfuldmægtig i Nørkald m. fl. Herreder 1927—29, siden 1929 ved Svendb. Købstad og Thorsing Birk.

I Købstaden Svendborg var det i gamle Dage, som i Landets andre Købstæder, Vægterne, der vaagede over Byens Ro og Orden ved Nattetide; selve Vægterinstitutionen er af meget gammel Oprindelse, men hvornaar den er oprettet, taber sig i Historiens Mørke. Første Gang, man finder noget om Vægtere for Svendborg Bys Vedkommende, er i Aaret 1737, da det bestemmes og befales de fynske Købstæders Myndigheder, at de drager Omsorg for, at der i Købstaden ansættes Vægtere, ikke alene Natvægtere, men ogsaa Taarnvægtere. Disse Vægtere dannede Landet over deres egne Laug; saavidt vi ved, er Vægterlauget for Svendborgs Vedkommende ophævet i Aaret 1868, thi i dette Aar indførtes en ny Ordning, idet Byen faar en Overbetjent og nogle Natbetjente. Tid efter anden forøges denne Styrke, og i Aaret 1886, da Brandstationen opførtes paa Torvet, indrettedes der her Politistation for det kommunale Politi, samt Kontorer for Statspolitiet. Begge har til Chef en Politimester. I Aaret 1919 træder da Retsplejeloven af s. A. i Kraft, og denne Ordning er endnu den gældende.

Oluff Serritzlew,
Overbetjent.

OLUFF SERRITZLEW, Overbetjent,

født 22. Februar 1881, Nykøbing M., Søn af Vinhandler O. S. og Hustru Elisabeth Marie født Johnsen, gift 1907 med Thora Jacobsen. Ansat i Københavns Politi 1909, Landbetjent i Vejle Amt 1916, ved Statspolitiet i Kolding 1919, Overbetjent i Svendborg 1930, Medlem af Bestyrelsen for Københavns Politiforening 1912—16 og af Bestyrelsen for Dansk Kriminalpolitiforening 1919—29.

LAURITS PEDERSEN, Arrestforvarer,

født 21. Januar 1882 i Rejstrup, Søn af Husmand Niels P. og Hustru Karen født Larsen, gift 1913 med Amalie Hansen. Underofficer ved 5. Regiment, Nyborg-Vordingborg 1905—20, Kommuneassistent i Kerteminde 1920—23, Arrestforvarer i Svendborg s. 1. Februar 1923.

CONSTANTIN A. J. HASTRUP, Dommer, R. af D.,

født 5. November 1857 paa Hjortholm, Søn af Forpagter J. C. H. og Hustru Japhidia Anatolia født Pillegaard, gift 1899 med Anna C. M. Fleischer. Cand. jur. 1882, By- og Birkefuldmægtig i Nysted 1883, Kopist i Sø- og Handelsretten 1886, By- og Herredsfuldmægtig i Grenaa 1886, Byfogedfuldmægtig i Nakskov 1887, Herredsfoged og Skriver i Hvetbo Herred 1900, Borgmester og Byfoged i Skive, Herredsfoged og Skriver i Sallinglands Herred 1907 og Herredsfoged i Sund og Gudme Herreder 1913, Dommer samme Sted siden 1919.

RASM. KAAS-PETERSEN, Dommerfuldmægtig, født 4. Januar 1888 i Svendborg, Søn af Buntmager Chr. E. P. og Hustru Emilie født Kaas, gift 1917 med Ebba Johanne Hansen. Student 1906, cand. jur. 1912, Sagførerfuldm. i København 1912—13, Birkefuldm. i Haslev 1913—14, Herredsfuldm. i Svendb. 1914, Dommerfuldm. 1919, Form. for Voldgiftsm. i Tvistigh. ang. Handel med Husdyr i Svendborg Købstad, Form. for Svendb. Købstads Værg., Revisor i Svendb. Bank.

OTTO FR. TH. HARRIES, Dommerfuldmægtig, født 3. Juli 1885 paa Hanstedgaard. Søn af Proprietær Th. H. og Hustru Sofie født Andersen. Student 1905, exam. jur. 1915, Herredsfuldmægtig i Svendborg 1917, Dommerfuldmægtig 1919.

OSCAR ELI POULSEN, Sagfører, cand. jur.,

født 17. December 1900 i Svendborg, Søn af afd. Sagfører Rasmus P. og Hustru Maren Sophie født Henriksen. Cand. jur. 1926, Sagførerfuldmægtig i Kalundborg 1. December 1926 til 1. December 1929, Sagførerbestalling 1930, overtog s. A. Faderens Virksomhed i Svendborg, Repræsentant for Købmandsstandens Oplysningsbureau og Det gensidige Forsikringselskab Danmark.

AAGE KRISTENSEN RANDERS, Landsretssagf.,

født 21. December 1890 i Ollerup, Søn af Højskoleforst. J. P. Kristensen R. og Hustru Nanna født Berg, gift 1915 med Ingeborg Hofman Bang. Formand for Venstres Organisation i Svendborgkredsen, Medlem af Interessantskabet De Bergske Blade, Medlem af Bestyrelsen for Aktieselskabet Rederiet „Bom“.

RASMUS CHR. POULSEN, Sagfører, exam. jur., R. af D.,

født 29. Oktober 1871 i Lyngby, Jylland, Søn af Gaardejer J. C. P. og Hustru Johanne født Rasmussen, gift 1906 med Inger Markussen. Exam. jur. 1894, Sagfører i Svendborg siden 1898, Medlem af Svendborg Byraad siden 1921 og af Repræsentantskabet for Østifternes Kreditforening, af Svendborg Amts Skyldraad, Formand for Aktieselskabet Svendborg Avis og for Aktieselskabet Aarhus Dampmølle.

Postvæsenets Historie i Købstaden Svendborg gaar meget langt tilbage i Tiden. Vi har kun kunnet skaffe enkelte Oplysninger derom, men omend de er noget spredte, saa danner de dog et Billede af hine fjerne Tiders Postvæsen.

Postvæsenets Oprettelse har overalt i Verden været en Følge af den fremadskridende Kultur; allerede i Oldtiden træffer man paa Brevforsendelse mellem Statsstyrerne. Det mægtige Romerrige havde saaledes Kuréer og Senatsbude. China, Japan og Ægypten havde ridende Bude og Grækerne havde Hemodromer eller Løbere, men alle var de dog kun til Brug for Statsmagten. Den private Mand kendte ikke til saadan Brug; først hen i Middelalderen, da Handelen flere Steder opløstredte, og Staternes bedre Administration gjorde sig gældende, blev ogsaa Brevforsendelse et nødvendigt Led i dette. Der knyttedes da regelmæssige Budbringere til de større Byer; i det 13. Aarhundrede havde saaledes det mægtige Universitet i Paris sine egne Budbringere, der ogsaa paatog Besørgelse af private Breve.

I Danmark blev der paa Christian II' Tid gjort Forsøg paa at indrette en Art Postvæsen, idet der i hver Købstad blev beskikket 2 eller flere Løbere, men om denne Foranstaltning nogensinde traadte i Kraft skal vi lade være usagt, thi ved Kong Fr. I' Tronbestigelse blev Chr. II' Lovbog sat ud af Kraft, og meget tyder paa, at ogsaa denne Lov blev slettet. Det var da saaledes i Landet, at det kun var Regeringen, der havde løbende Bude, medens Befolkningen var henviste til selv at sørge for deres Breves Befordring. Under Kong Fr. II' og Chr. IV' Regeringer kommer der da de saakaldte Postenspændere, ja man hører endog Tale om Postryttere, thi Chr. III forlener i Aaret 1546 „af synderlig Gunst og tro Tjeneste“, Lauritz van der Mølle „Vort Ridebud“ med Fodbygaard paa Sjælland.

I den første Fjerdedel af det 17. Aarhundrede oprettedes der i Danmark et Postvæsen, men først helt hen i Slutningen af dette Aarhundrede faar Svendborg By et Postkontor, eller rettere, det bliver „Bipoststed“. Postvæsenet var da Statens, men denne overgav det til Poul Klingenberg, der den 16. Juli 1653 udnævntes til Generalpostmester. I Bestallingen som Generalpostmester ses det, at Postvæsenet i Kongeriet Danmark og Fyrstedømmerne Slesvig og Holsten blev ham overdraget for et Tidsrum af 30 Aar. En ny Tid for Postvæsenet tog da sin Begyndelse. Klingenberg, der snart indsaa, at Postvæsenet var en herlig Indtægtskilde, arbejdede paa at faa det bedre og bedre; han fik saaledes i Løbet af faa Aar oprettet over 20 Postmesterkontorer rundt om i Landet. Han

naede at blive en meget rig Mand, men døde dog i Fattigdom. I Aaret 1685 afstaar han Postvæsenet, under stærke Pres fra Kronen, til denne, og Kongen skænker da Postvæsenet med alle dets Indtægter til sin ældste Søn med Sophie Amalie Moth, Grev Christian Gyldenløve mod en Betaling af 12.000 Rdl.

Grev Christian Gyldenløve, Chr. V' Søn med Sophie Amalie Moth, der under 31. December 1677 ophøjedes til Grevinde af Samsø, var født den 28. Februar 1674 og saaledes kun 11 Aar gammel, da han overtog det danske Postvæsen. Han havde allerede 4 Aar før faaet det norske Postvæsen forærende af Kongen; dette blev nu givet til hans Broder. Kongen skaffede saaledes sine Sønner, ved at overgive dem Postvæsenet, ret rige Indtægtskilder, og det har sikkert ikke været Kongens Tanke, at de i ældre Alder personlig skulde tage Del i Direktionen af Postvæsenet.

Ved Christian Gyldenløves Død den 16. Juni 1703, benyttede Fr. IV Lejligheden til at faa Postvæsenet tilbage til Staten, thi han havde allerede indset, hvilken mægtig Indtægtskilde det var blevet, og til Trods for, at Postvæsenet var givet Gyldenløve paa saadanne Betingelser, at det efter hans Død skulde tilkomme hans Arvinger, fik Kongen det dog ordnet med hans Enke, Dorothea Krag, at denne den 24. September 1711 afstod Postvæsenet til Staten.

Svendborgposten afhentede Brevene i Nyborg, hvor det egentlige Poststed fandtes; i Aaret 1771 gik Posten paa denne Rute en Gang ugentlig, og ved Aarhundredeskiftet gaar der saavel kørende som ridende Post mellem de to Byer. I Aaret 1804, den 1. Januar, blev Svendborg Bipost oprykket til Hovedpostkontor. Hvor de forskellige Postkontorer i Tidens Løb har været taber sig til Dels i Historiens Mørke; saavidt vides, var det første Posthus, man kender noget til, Apotekerbygningen i Møllergade. I en Tid havde Kontoret til Huse i Fruestræde, saa i Kyseborg og endelig i Wandalls Hotel, for derfra at flytte til sin nuværende Plads ved Banegaarden, hvor der i Aaret 1916 blev tilbygget det nuværende Posthus.

Rækken af Postmestre ved Svendborg Postkontor har, siden Staten overtog Postvæsenet, været: Mads Tønnensen Rosenberg, 1711, død 1756; Apoteker Holmsted, 1756—74; Herredsfoged Adrian Bekker fra 22. Juni 1774 til 22. Januar 1803; Johan Herman Bendix Daentzer, 4. November 1803 til 17. April 1805; Johan Ferdinand Lessel, udnævnt 5. Juli 1805, fra 1. Januar 1806, men døde 10. September 1805; Frederik Grebys, (fra 1814 Familienavnet Syberg), Postmester i Svendborg 18. Oktober 1805 til sin Død 29. April 1834; Niels Tingberg Thomsen, fra 1834 til 31. Marts 1849; Kaptajn Andreas Henrik von Holstein 1849 til 31. Marts 1853; Major Hans Peter von Bjerg fra 2. Juni 1853 til 16. Oktober 1856; Ritmester Johan Sigfred Julius Kopp fra 3. Januar 1857 til 29. August 1868; Vilhelm Daniel Conrad Nicolai Herholdt fra 1. Maj 1869 til 31. Maj 1889; Alfred Thorvald Otto Thomsen fra 1. Juli 1889 til 31. Marts 1909; Vilhelm Theodor Carstensen fra 1. Maj 1909 til 30. April 1921; Carl Marius Jensen fra 1. Juni 1921 til 1928 og siden 1. April 1928 nuværende Postmester C. C. V. ABEL.

Litt.: Det danske Postvæsen indtil 1711. Fr. Olsen, 1889. Det danske Postvæsen fra 1711—1808. Poststyrelsen, Postkontorerne og Postmestrene i Danmark 1624—1924 af Fr. Olsen.

Toldvæsenets Historie, dets Tilblivelse og Udvikling gennem Tiderne, er et saa omfangsrigt Kapitel, ikke blot for hele Landets Vedkommende, men ogsaa for de enkelte Købstæders, at det vilde tage alt for megen Plads, om vi blot nogenlunde skulde forsøge at komme til Bunds i dette Væsens Historie.

Fra den beskedne lille Acciseafgift har Toldvæsenet jo udviklet sig til en altomspændende Institution.

De ældste Begreber om Toldafgift er sikkert den i Valdemar II' Jordebog omtalte „Thelonium“, hvilket vil sige Afgift, som Kongen oppebar af Heste og Stald. I Christoffer II' Haandfæstning omtales meget udførligt Bestemmelser om Afgift af Korn og

Heste, der føres ud af Landet, og under de senere Konger fremkommer der Gang paa Gang Bestemmelser og Forbud mod Udførsel samt Afgifter for Indførsel af visse Varer. Det var dog først ved Forordningen af 22. November 1672, omhandlende Consumtionsafgifter og Oprettelse af Acciseboder, at Toldvæsenet og dets Afgifter antager fastere Rammer.

Allerede i Begyndelsen af det 15. Aarhundrede havde man dog haft Tanker om en omfattende Toldafgift. Hansestæderne drev paa den Tid, da Erik af Pommern var Konge i Danmark, en meget udbredt Handel paa de danske Kyster, ja de havde saa godt som bemægtiget sig al Handel og Søfart her i Landet. Kong Erik arbejdede paa at befri Landet for dette Tryk, og i Aaret 1423 fremlagde han for Rigets Raad Planer om at fratage dem deres Privilegier og oprette en Sundafgift. Dette førte til Krigen med Hansestæderne i Aaret 1427. Kong Erik sejrede og begyndte saa den Sundtold, der i mere end 400 Aar indbragte det danske Rige mægtige Summer.

Da Kongen i Aaret 1672 lod Forordningen om Consumtionsafgifterne træde i Kraft, var det sikkert ikke Tanken, at denne Afgift skulde vedvare; den var vel nærmest iværksat for at skaffe Penge til den altid tomme Statskasse. Den holdt sig imidlertid helt op til Midten af det 19. Aarhundrede. Dog ser man, at flere Købstæder i forskellige Perioder, naar de ramtes af en eller anden Ulykke, blev fritaget for Afgifterne i kortere eller længere Tid. Købstæderne blev, hvis de ikke i Forvejen var det, omgivet af Grave eller Mure, og i disse Mure blev der saa indrettet Acciseboder, hvor Vejene førte ind til Byen.

I Svendborg By blev der indrettet Boder følgende Steder: Ved Brogade Hovedacciseboden, der nærmest var bestemt for Søfarende. Adgangen til Byen fra Taasinge og Færgestedet var dengang ved Skottergade, og her laa den næste Bod.

Der, hvor nu Wandalls Hotel ligger, laa tidligere ogsaa en Bod, og saa kommer vi til den fjerde i Rækken, Acciseboden ved Pindeport, nu Pjintemøllestræde. Endelig kommer vi til den sidste, som laa ved Mølleedammen.

Ved hver Accisebod var der ansat en Mand, der havde til Opgave at afkræve Afgiften samt paase, at ingen smuglede noget ind i Byen. I de fleste Tilfælde blev Consumptionen af Staten bortforpagtet til den, der bød højest, men om saadanne Bortforpagtninger af Svendborg

Bys Acciseboder, ved vi intet. Efter Accisebodernes Ophævelse i Midten af det forrige Aarhundrede omlægges Toldvæsenet til Dels, og en Tid lang laa Byens Toldbod ved Dampmøllen. Ved Banens Anlæggelse flyttedes Kontorerne til dennes Bygning, og endelig i Aaret 1900—01 opførtes Svendborg Toldbod efter Tegning af kongelig Bygningsinspektør V. Petersen i Odense. Toldboden blev taget i Brug i Marts 1901. Den nuværende Toldforvalter er FRANTZ AUGUST HAABER CHRISTENSEN, født 23. Marts 1862 i København, Søn af Havnefoged i Kerteminde Edvard Christensen og Hustru Johanne Henriette Pantmann, gift 1905 med Magda Agnes Dahl Aamodt.

F. A. H. Christensen,
Toldforvalter.

CARL H. M. BJØRNEBOE, Toldkontrolør,

født 22. August 1874 i København, Søn af Maskinmester i Marinen Fr. P. B. og Hustru Betty født Petersen, gift 1ste Gang 1897 med Anna Chr. M. Nielsen, g. 2den Gang 1928 med Thyra Amalie Hansen. Ansat ved Toldvæsenet 1889, Børsens Havnekontor 1889, Fuldmægtig s. S. 1893, Assistent

ved Københavns Toldsted 1902, Kontrolør i Maribo 1922, i Svendborg siden 1927.

M. MATHIASEN SONNICHSEN, Toldkontrolør,

født 27. Juli 1878 i Nordby paa Fanø, Søn af Skibsfører S. Sonnichsen og Hustru født Mathiasen, gift 1905 med Petra Karen Marie Toft Pedersen. Ansat ved Toldvæsenet 1897, Fuldmægtig 1899, Assistent 1909, Kontrolør 1923 i Slagelse, siden 1928 i Svendborg.

JOHANNES BECH, Toldkontrolør

født 2. 1884 November i København, Søn af Stabssergent Vilhelm B. og Hustru Constance Sofie født Christensen, gift 1911 med Agnes Schrøder. Ansat ved Københavns Toldkassererkontor 1900, Assistent s. S. 1910, i Vamdrup 1915, i Aalborg 1916, Kontrolør i Svendborg 1926.

Telegrafanlægget i Svendborg var i Begyndelsen et privat Anlæg, der anlagdes i Aaret 1856 af Kaptajn Jag; Linien gik fra Svendborg til Nyborg. Omkring 1870 overtog Staten Telegrafanlægget, og ved Banens Anlæggelse flyttedes Telegrafstationen til Jernbanestationen. Siden 1928 har Telegrafstationen været underlagt Postvæsenet.

Telefonen var i Begyndelsen for Svendborg Bys Vedkommende ogsaa et privat Anlæg, men i Aaret 1895 forenedes de fynske Telefonselskaber under Navnet „Fyns Telefonselskab“. Dette overgik senere til det nuværende „Fyns kommunale Telefonselskab“, hvis Love er approberede d. 6. Februar 1900. I Aaret 1897 aabnedes Statstelefonen over Odense til Svendborg, Nyborg—København; Faaborg—Fredericia. Svendborg Telefoncentral tilhører ovennævnte Selskab; den er bygget i Aaret 1892 og ligger paa Klosterpladsen. Jernbanens Anlæggelse fra Odense til Svendborg i Tiden fra 1874—76 medførte en ganske uventet Udvikling af Byens Handelsliv, ligesom dens Anlæggelse foraarsagede, at ganske nye og ukendte Pladser opstod efter Banens Fuldførelse.

Der, hvor Banegaarden rejstes i Svendborg By, laa før Klosterpladsen, hvor der i senere Tider havde rejst sig en Skolebygning; Hele det Terrain ned mod Havnen opstod ved denne Tid. Den 12. Juli 1876 tages da Banen i Brug, og som Stationsforstander ansattes Oberst Chr. v. Saabye, R. af D., D. M. p. p. 1889 afløstes han af R. N. Fryd. Den nuværende Stationsforstander er N. M. SAND LARSEN. Selve Stationsbygningen er opført efter Tegning af Arkitekt P. C. Holsøe. I Aaret 1897 aabnedes Banen Nyborg—Svendborg, og endelig den sidste, Banen Svendborg—Faaborg, i 1916. Alle Banerne er private Selskaber, der drives af Sydfynske Jernbaners Direktion.

N. M. Sand Larsen,
Stationsforstander.

N. M. SAND LARSEN, Stationsforstander,

født 14. September 1888 i Odense, Søn af Gaardejer L. M. L. og Hustru Ane født Nielsen, gift 1919 med Anna Petersen. Ansat i Faaborg 1. September 1906, Assistent 1. November 1908 med Tjeneste i Faaborg, Nyborg, Odense, Svendborg og Ringe, Overassistent 1. Maj 1920 med Tjeneste i Ringe, Svendborg, Odense og paa Trafikinspektørkontoret, Stationsforstander i Svendborg 1. September 1929.

NIELS Th. DINESEN, Overassistent,

født 21. September 1891 i Frørup, Søn af Gaardejer Chr. D. og Hustru Karen Dinesen. Ansat ved S. F. J. 1911, Assistent 1914 med Tjeneste i Faaborg, Svendborg, Overassistent 1925 i Svendborg.

Købstadens Brandvæsen føres langt tilbage i Historien; det ældste vi ved om dette Væsen er fra Aaret 1776, thi da opførtes paa Torvet lige over for Raadstuen et „Sprøjtehus“, bestaaende af en Bindingsværksbygning med to store Porte. Tidligere havde Byens Brandvæsen sine Sprøjter staaende i Raadhuset. Byen havde dengang 3 Sprøjter, og i Aaret 1794 bekostede Byen saa en ny Sprøjte foruden en stor Del Ildslukningsmateriale saasom Spande, Stiger, Lygter, Hager m. m.

I Aaret 1829 bestaar Byens Brandmandskab af 268 Mand (d. v. s. 268 af Byens Borgere havde Mødepligt) under Ledelse af en Brandinspektør og en Assistent, desuden havde Byfogeden som Politimester i Forening med ovennævnte Kommandoen i Tilfælde af Ildebrand. Byen havde paa den Tid fem offentlige Vandposter.

Med Tiden er dog Byens Brandvæsen mere og mere simplificeret; det omfattende System med Borger-Brandpligt er nu helt faldet bort, og Brandvæsenet bestaar af et fast

tjenestepligtigt Mandskab. Omkring 80'erne var Byens Sprøjtehus saa brøstfædig, at det truede med at falde sammen, og det blev da nedrevet, og den nuværende Brandstation opførtes, nye Sprøjter m. m. anskaffedes, og i de allersidste Tider er der da truffet Ordning om et Samarbejde med Falcks Redningskorps.

Falcks Redningskorps, Odense Aktieselskab, oprettedes 1. April 1919. Den 15. April 1924 udvidedes Virksomheden til ogsaa at omfatte en Afdeling i Svendborg med Navnet: „Falcks Redningskorps, Odense Aktieselskab, Svendborg Afdeling“. Til Driftsleder ansattes da Harry Falck, der den 1. Juni 1927 rejste til Aarhus, for der at overtage Ledelsen af et nyt oprettet Aktieselskab Falcks Redningskorps. Samtidig ansattes daværende Inspektør ved Falcks Redningskorps i København, HANS EVALD JENSEN, som Leder af Afdelingen i Svendborg. Korpsets Opgave er her, ligesom alle andre Steder i Landet, at yde hurtig og god Hjælp ved alle Situationer, hvor en saadan Hjælp er paakrævet.

Svendborg Bank er stiftet 1872 paa et Møde, der afholdtes den 22. Januar. Den 1. Maj 1872 begyndte Banken sin Virksomhed i nogle lejede Lokaler i Vor Frue Præstegaard, hvor Bankens Kontorer forblev til 1897. Man lejede da Lokaler i den af Svendborg Mælkeforsyning opførte Ejendom paa Banegaardspladsen, og denne Ejendom købte Banken 1917 og lod samme Aar Bygningen tildels ombygge. Bankens Repræsentantskab har gennem Tiderne haft følgende Formænd: 1872—1907 Greve Brockenhuus-Schack, 1907—31 Kammerherre Baron Wedell-Wedellsborg. Siden 8. Marts 1931 har Amtmand OVE KOEFOED været Formand.

Desuden findes i Byen en Filial af Landmandsbanken, hvori den i Aaret 1898 oprettede Handels- og Landbrugsbank indlemmedes i Aaret 1921. Endelig findes der en Filial af Landbosparekassen for Fyn, stiftet 1869.

Svendborg Gasværk anlagdes i Aaret 1856, men om dets Tilblivelseshistorie vides ikke synderlig meget; det har kostet ca. 170.000 Kr. at bygge og har fra Begyndelsen været kommunalt Værk, det afviger i sin Indretning ikke synderligt fra den Tids Gasværksanlæggelser. Gennem Aarene har det gentagne Gange været underkastet større Udvidelser; dets Hovedledningsnet spænder over ca. 22.000 Meter og hertil kommer over 1300 Stikledninger. Værket forsyner ca. 3000 Forbrugere.

Før Gasværkets Anlæggelse var det kun sparsomt med Byens Oplysning af Gader og Stræder, ja, gaar vi saa langt tilbage i Tiden som før det 19. Aarhundrede, fandtes der overhovedet ikke nogen Gadebelysning i Svendborg By, de første Gadelygter, „Tranlamper“, blev opsat i Aaret 1820 og blev brugt, til Gasværket var fuldført.

Svendborg Elektricitetsværk anlagdes i Aarene 1905—06 og aabnede for Driften den 28. December 1906. Det har dog gentagne Gange været underkastet Udvidelser, saaledes særlig i Aaret 1912—14. Værket forsyner ikke alene Byen, men ogsaa det nærmeste Opland med elektrisk Lys og Kraft.

Svendborg Vandværk er anlagt i Tiden omkring 1866—67. Om dets Anlæggelse vides ikke meget udover, at der adskillige Gange fra Raadstuen er udgaaet Forslag og Ønske om et saadant Værks Anlæggelse; saavidt vides har man i Svendborg Borgerraad forhandlet om denne Sag siden Aaret 1850. Naar Sagen har været saa vanskelig at faa gennemført, skyldes det vel, at Svendborg By af Naturen er saa rigelig forsynet med Kilder og Vandløb. I Aaret 1910 anlagdes et helt nyt Vandværk ved Fruerskov.

Svendborg offentlige Slagtehus er beliggende i Møllergade og er opført 1917 efter Tegning af Arkitekt A. Jensen. I Slagtehuset foretages ogsaa Eksportslagtning, og endvidere findes der Kødkontrol med Laboratorium for Mælkeundersøgelse. Byens Kvægtorv er i Frederiksgade, hvor der i Aaret 1892 opførtes en Kvæghal efter Tegning af Arkitekt Th. Hoffmann.

I Svendborg By findes en stor Del Fabrikker og industrielle Anlæg; det vil dog kun være muligt at nævne nogle enkelte, som f. Eks.: L. Lange & Co., Jernstøberi, oprettet

i Aaret 1850; Svendborg Maskinfabrik, stiftet 1884, siden 1896 Aktieselskab; Svendborg Bryghus, oprettet 1899; Svendborg Skibsværft, stiftet 1916, for faa Aar siden rekonstrueret; Klædefabrik af 1896; Flere Dampmøller, Tekstilfabrikker og Væverier; Margarinefabrik; Tagpap- og Cementvarefabrik; Sten- og Kalkværk; Tobaksfabrik; Svineslagteri, oprettet som Andelsslagteri; Savværker; Garverier; Bogtrykkerier; Mineralvandsfabrik; Trævarefabrikker; Lervarefabrik og endelig Spiralsengefabrik. m. m.

I Svendborg By udgives 3 Aviser: Svendborg Amtstidende, oprettet 1842; Svendborg Avis, oprettet 1862; Svendborg Social-Demokrat, oprettet 1898.

Svendborg Amtstidende er det ældste Blad i Amtet; det er oprettet ved kgl. Privilegium i Aaret 1841 af daværende Bogtrykker Maximilian Assam; det første Nr. udkom 3. Januar 1844. I Aaret 1887 overgik Bladet til et Interessentskab, og samtidig ansattes cand. jur. M. Vogel-Jørgensen som Redaktør. Han døde 1905, og hans Eftermand blev den senere Folketingsmand P. A. Andersen. I Aaret 1911 gik Folkebladet for Svendborg op i Svendborg Amtstidende, og Redaktionen overdroges H. R. Egebjerg, der døde 1924. Derefter ansattes som Redaktør Marius Andersen, der fratraadte 1928, da Interessentskabet solgte Bladet til den nuværende Ejer og Redaktør SVEND EILERSGAARD.

Svendborg Fattiggaard og Forsørgelsesanstalt er oprettet 1873 og beliggende i Grubemøllestræde; der var dog allerede tidligere den gamle Fattiggaard i Fruestræde.

Svendborg Dampbadeanstalt blev oprettet 1886 som privat Anstalt, men blev i Aaret 1904 overtaget af Kommunen. Endvidere findes flere Søbadeanstalter, saaledes ved Færgebroen, Gl. Hestehave og Gasværket, og disse er dels kommunale, dels private Anstalter.

Den i Aaret 1888 stiftede Forskønnelsesforening har gennem Tiderne anlagt flere Lystanlæg om og ved Svendborg By, samt mange smukke Spadserestier. Blandt disse nævnes Stien til Ovinehøj, Byens tidligere Galgebakke; fra denne er der en saare smuk Udsigt over Landskabet og Sundet. Lystskoven Christiansminde, der før kaldtes „Termerit“, erhvervedes i Aaret 1828 af Svendborg By, og i Aaret 1917 opførtes der her en Skovpavilion med Anløbsbro, Stedet er meget søgt af Turister. Ikke langt fra Byen ligger de midaldrelige Slotsruiner af Ørkild Slot.

Svendborg By har følgende Stiftelser: Svendborg Hospital „Klosteret“ hidhører fra 1586, og stiftet af Erik Rosenkrantz Enke Fru Hedvig Hardenberg til Arreskov; Hospitalets oprindelige Bygninger skal være nedrevet i Aaret 1875—76. „Kvindely“, opført 1898 ved Bidrag fra private og offentlige Institutioner. Bygningen afgiver Fribolig til 14 ugifte Kvinder, særlig Døtre af Embedsmænd i Svendborg By. Stiftelsen ligger paa Lundevej, og her ligger ogsaa „Købmandshjemmet“, opført 1907; det ejes af Handelsforeningen, og giver Friboliger til værdige trængende Handelsfolk eller deres Enker.

Svendborg Borgerlige Skyttelaug skal efter Sigende være det ældste af saadanne Laug i Landet; det skriver sig fra Aaret 1815, og tager man dets ældgamle Forhandlingsprotokoller i Øjesyn, vil der fremrulle sig et farverigt Billede af svundne Tiders Borgerliv. I Aaret 1815 talte Svendborg kun ca. 2400 Indbyggere, i Byen var der ikke saa velordnede Forhold som nu; i de fleste Gader fandtes paa den Tid Rendestenen i Midten af Gaden, hvor Køer og Grise frit færdedes. Som en Svendborg Historiker skriver; „Tarvelighed hersker i alle Borgerklasser“. Dog var Livet i Svendborg ikke uden Fornøjelser, thi Byen havde sine Klubber med Baller, Skuespil, Koncerter m. m., der udgjorde Byens Vinterfornøjelser; ej heller manglede der paa Sommerfornøjelser, hvilket den herlige Egn omkring Byen i rigelig Maal gav Anledning til. Man tog til Lunden og Høje Bøge eller længere nord for Byen til Skoven, kaldet „Rottefælden“, eller til den smukke skovbevoksede Skrænt ved Stranden, kaldet „Termariet“, det samme smukke Udflugtssted, der i vore Dage kaldes „Christiansminde“.

Omkring det 19. Aarhundredes Begyndelse stiftedes der i Svendborg to Klubber, „Den Borgerlige Klub“ og „Det Dramatiske Selskab“, og faa Aar efter stiftedes „Det

Borgerlige Skyttelaug“, om disse Skyttelaug vides der, at de allerede i det 15. Aarhundrede opstod rundt om i Landets Købstæder under Navnet „Papegøjegilderne“. Det var en Art Broderselskaber til gensidig Støtte og Fornøjelse; Skydningen havde tillige det Formaal at uddanne Skydebrødrene i Vaabenfærdighed i Tilfælde af Angreb mod Byen.

Desværre er Laugets første Forhandlingsprotokol ikke mere til, men derimod alle de efterfølgende, som omhandler Laugets Forhandlinger i Tiden fra 1843 til vore Dage; gennem de over 100 Aar, Lauget har virket, har der kun været faa Sekretærer. Den første Sekretær var A. Wilhelm 1835—72, derefter Fritz Rasmussen 1872—1900 og endelig W. SAUERBERG fra 1900 til Dato. Det vil dog her føre alt for vidt, om vi skal beskrive de over 100 Aar, Selskabet har virket, thi hvert Blad i Protokollerne er faktisk Billede efter Billede af hine Tidens Liv og Lyst i Svendborg, den ene kendte Borger efter den anden dukker op, snart som Skyttekonge, snart som Bestyrelsesmedlem o. s. v. I Aaret 1855 fik Lauget sit Skyttehus opført ude ved Christiansminde, og dette blev i Aaret 1874 ombygget med en Veranda, skænket af Amtmand, Greve Brockenhuus-Schack. I Aaret 1878 opførtes saa ude ved Christiansminde „Skovhuset“, nu Restaurationen „Christiansminde“, og i denne blev i Fremtiden Laugets Fester afholdt. Men ogsaa Vinterfester afholdt Lauget, saaledes een hver Vinter i Byens Raadhus, og den varede to Dage. Fra Aaret 1882—85 afholdtes disse Vinterballer i den nyopførte Teatersal, men siden 1885 blev det Borgerforeningens Lokaler, man opholdt sig i. Selskabets første Fane er nu til Dels hensmudret, den anden Fane blev indviet 1860, og den nuværende Fane indviedes den 14. Februar 1915. Foreningens Bestyrelse kaldtes i Tiden fra 1815—62 for Direktion og bestod af 3 Medlemmer, siden 1862 brugtes Navnet „Bestyrelse“, og den bestod af 5 Medlemmer. Ved Laugets 100-aarige Jubilæum var dets Bestyrelse sammensat af følgende Mænd: C. A. Jensen, Formand; C. Rasmussen, Harald Haldberg, Vald. Hansen og Rich. Moses. Svendborg Borgerlige Skyttelaugs nuværende Formand er Direktør CHARLES HANNIBAL MICHAEL JØRGENSEN. Desuden sidder i Bestyrelsen: Overretssagfører OTTO CHR. GAD, født 12. Juli 1880 i Helsing; Grosserer SOFUS NIELSEN, født 11. Juli 1883 i Spjellerup, Søn af Lærer H. P. N. og Hustru Signe født Hansen. Etableret i Svendborg 1907, Formand for Ligningskommissionen siden 1926, Medlem af Byraadet siden 1929, Næstformand for Øernes Provins Kolonial-Grossistforening.

WILHELM M. SAUERBERG, Repræsentant,

født 19. Juli 1853 i Fredericia, Søn af Barber Rudolf S. og Hustru Sofie født Heimann, gift 1880 med Berthanine Petersen. Handelsuddannet i Rudkøbing, bosat i Svendborg siden 1876, Kasserer i Svendborg Borgerlige Skyttelaug siden 1892, Sekretær siden 1900, Kasserer i Borgerforeningen siden 1891.

MARTIN VILHELM JENSEN, Fabrikant,

født 11. November 1881 i Svendborg, Søn af Købmand C. A. J. og Hustru Juliane Severine født Boas, gift 1906 med Sofie Augusta Weidemann. Handelsuddannet i Svendborg 1897—1900, i Berlin 1900—03, Direktør for Svendborg Tægtpap & Cementvarefabrik 1907—10, 1910—18 i Berlin, 1918 overtaget Ledelsen af S. T. & C., der i Aaret 1924 overgik til privat Eje, Medlem af Bestyrelsen for Svendborg Borgerlige Skyttelaug og for Svendborg Importforening.

Svendborg Borgerforening er stiftet den 17. December 1851 og er saaledes blandt de ældste af de i Svendborg By saa talrige Foreninger. Af de Mænd, der var med til at stifte denne Forening, nævnes: Gæstgiver Lacoppidan, Jernstøber Lange, og Kordegn Fich. Foreningens Formaal maa vel nærmest siges at være af selskabelig Art. I de første Aar lejede Foreningen Lokaler til sine Sammenkomster, men i Aaret 1867 købtes en Ejendom i Fruestræde; denne ombyggedes i Aaret 1884, og i Aaret 1897 tilbyggedes der Foreningsbygningen et Teater. Medlemsantallet var 280 i Aaret 1870, medens det nu i 1931 er ca. 900. Blandt de Personer, der gennem Tiden i særlig Grad har vist denne Forening Velvillie og Hjælp, maa nævnes Amtmand, Greve Brockenhuus-Schack. Foreningens nuværende Formand er Vinhandler VALD. HANSEN. Næstform. er Fabrikant E. HALBERG.

Svendborg Tekniske Skole.

Svendborg Haandværker- og Industriforening samt Teknisk Skole skriver sig fra Aaret 1859. Den 5. December samledes en Kreds af Industridrivende for at drøfte Oprettelsen af en Industriforening, og en saadan blev da stiftet den 21. Januar 1860. Foreningens første Formand, og sikkert ogsaa den egentlige Stifter, var Redaktør Assam, der beklædte denne Stilling til 1870. Nu følger en lang Række Svendborg Borgere, der gennem Aarene har været

Formænd for Foreningen, men vi nævner dog kun den sidste i Rækken, nemlig Murermester P. C. Hansen, der var Formand fra 1903—08, da Industriforeningen ophører at eksistere. Den sammenlægges nemlig da med den i Aaret 1888 stiftede Haandværkerforening, og Navnet blev som ovennævnt; den nye Forenings Formand blev Murermester P. C. Hansen. Den Tekniske Skole overgik i Aaret 1862 til Industriforeningen; der havde da allerede i Tiden fra Aarhundredets Begyndelse været undervist i Tegning, uden at der derfor eksisterede nogen saakaldt Skole. Man maatte flytte Gang paa Gang, ogsaa efter at Industriforeningen havde taget Skolesagen i sin Haand. I Aaret 1872 bliver daværende Litograf, senere Kancelliraad, S. J. Grønvald Skolens Leder, og hans næsten 35 Aars utrættelig Arbejde for Skolen bar Frugt, og i Aaret 1887 blev saa Skolens Bygning opført. I Aaret 1915 overtog Arkitekt TH. HOFFMANN Skolens Ledelse og har siden da været dens Leder. — Haandværker- og Industriforeningens nuværende Formand er JOHANNES MYGIND, Billedskærer, født 3. April 1879 i Ødis, Søn af Mælkehandler Hans Andersen Mygind og Hustru Jensine født Jacobsen, gift 1903 med Hanne Mortensen. Etableret i Svendborg 1902, Medlem af Bestyrelsen for Svendborg Haandværker- og Industriforening siden 1910, Form. f. s. siden 1923 og for Teknisk Skole, Formand og Medstifter af Dansk Provinzbilledskærerforening 1908—28, Form. f. Dansk Arbejde 1910—12, Form. f. Amtsudstillingen i Svendborg 1924, Medl. af Ligningskommissionen 1921—25, 1924 udnævnt til R. af D.

J. Mygind,
Billedskærer.

Svendborg Bagermesterforening er stiftet den 9. Juni 1892 som en faglig Forening, med det Formaal at virke for Enighed og Sammenhold samt fremme og iagttage fælles Interesser inden for Bagerifaget. Foreningens første Love blev udarbejdet straks efter Stiftelsen, men gennem Tiderne er disse Love supplerede og forbedrede, sidst ved Generalforsamlingen afholdt den 4. December 1929. Gennem Tiderne har følgende Bagermestre været Foreningens Formænd: Carl Olsen 1892—97; Frederiksen 1897—1900; Carl Olsen 1900—13, død 1913; Dam 1913—24; siden 1924 nuværende Formand, Bagermester H. P. JACOBSEN, født 17. Juni 1884 i Rødby. Etableret i Svendborg 1912, Medlem af Bestyrelsen for Bagermesterforeningen siden 1914. Den øvrige Bestyrelse bestaar af: Bagermestrene P. L. PETERSEN, Næstformand; JUL. BÜNGER, Kasserer og Sekretær; MUNCH og Konditor SØNDERGAARD. Samtidig med Foreningens Stiftelse, blev der oprettet en Understøttelseskasse, kaldet „Svendborg Bagermesterforenings Understøttelseskasse“, med det Formaal at kunne yde Medlemmerne eller deres Enker en Hjælp ved Dødsfald eller Sygdom, samt hvert Aar at kunne udbetale en Julegave til Enker. Vedtægter findes fornyede og vedtagne ved Generalforsamling af 30. Marts 1930.

PETER LARSEN PETERSEN, Bagermester,

født 25. Juli 1869 i Marstal, Søn af Skipper Jens Jensen Petersen og Hustru Anne Margrethe født Rasmussen, gift 1894 med Mariane Frederikke Lütken. Etablere i Brogade 28, den 1. November 1893, flyttede 1912 til Brogade 29. Næstformand for Svendborg Bagermesterforening siden 1913.

J. R. M. BÜNGER, Bagermester,

født 17. Februar 1895 i Svendborg, Søn af Bagermester Niels Fr. Bünger og Hustru Matilde født Hansen, gift 1917 med Mette Søgaard. Overtog 1917 „Büngers Brødfabrik“, Grundlagt af N. Fr. Bünger i Aaret 1885. Sekretær i Svendborg Bagermesterforening siden 1929, i Bestyrelsen for Kreditværnsforeningen s. 1930.

A. N. JENSEN MUNCH, Bagermester,

født 16. Juni 1891 i Horsens, Søn af Fængselsbetjent Jakob Jensen Munch og Hustru Ane født Nielsen, gift 1924 med Trine Hansen. Ansat hos Bagermester Jørgensen Gjerritsgade Svendborg 1916—23. Etablere i Vestergade 1923. Medlem af Bestyrelsen for Svendborg Bagermesterforening siden 1928, dito for Sangforeningens Sangkor siden 1927.

HANS SØNDERGAARD, Konditor,

født 30. December 1888 i Olle-
rup, Søn af Mejeribestyrer Johan-
nes Nielsen og Hustru Mine født
Skov, gift 1915 med Sigrid Viola
Olsen, Datter af Bagermester C.
Olsen. Overtog Svingerfaderens
Forretning i Møllergade 27 1915,
Grundlagt 1882. Medlem af Bestyrelsen for Svendborg Bagermesterforening siden 1923, dito for Fyns Stift Bagermesterforening siden 1923.

Svendborg Blikkenslager- og Kobbersmedemesterforening er stiftet den 1. Marts 1899, og er som nys omtalte Foreninger ogsaa af ren faglig Art, stiftet af en lille Kreds af Haandværksmestre indenfor omtalte Fag. Dens første Formand var Carl Hansen, der afløstes af Chr. Rostgaard, saa fulgte H. Rasmussen, og siden 1929 den nuværende Formand H. SCHNEIDER. Blandt Stifterne maa nævnes, foruden ovennævnte første Formand, F. Mauritsen. Foreningens nuværende Kasserer er A. JENSEN. Sekretær er A. V. PETERSEN.

HANS CHR. FR. SCHNEIDER, Kobbersmedem.,

født 4. Januar 1885 i Odense, Søn af Kobbersmed Fr. S. og Hustru Johanne født Hansen, gift 1911 med Odine Larsen. Overtog i Aaret 1914 B. M. Wivels Forretning i Svendborg, grundlagt ca. 1770, Formand for Svendborg Blikkenslager- og Kobbersmedemesterf. s. 1929.

ANTON VALD. PETERSEN, Blikkenslagerm.,

født 12. August 1871 i Svendborg, Søn af Kobbersmedem. Laurits Vald. P. og Hustru Ane Marie født Poulsen, gift 1895 med Hanne Mathilde Hübel. Etabl. i Frederiksgade i Svendborg 1896, Sekretær i Svendborg Blikkenslager- og Kobbersmedemesterf. s. 1899, Medl. af Best. for Sangforeningen 1904—10.

Svendborg Barber- og Frisørslag stiftedes i Aaret 1906 paa et Møde, afholdt den 19. November samme Aar, hvor en Del Barbermestre af Svendborg By samledes for at drøfte Mulighederne for Dannelsen af en Forening for Barbermestre i Svendborg Købstad. Dette Møde fandt Sted paa Initiativ af Ferd. Hansen, som paa dette Tidspunkt var Medlem af Bestyrelsen for Fyns Stifts' Barber- og Frisørforening. Tillige har Mænd som Ludvig Ericksen, Niels Hansen og Georg Hansen Braamunk Æren for Foreningens Tilblivelse. Laugets Formaal er at fremme Svendborg og Omegns Barberer og Frisørers Interesser; dette søges naaet ved Møder og Diskussioner, at fremkalde nærmere Sammenslutning og Venskab blandt Laugets Medlemmer, at bidrage til ordnede Forhold mellem Mestre, Svende og Lærlinge, samt at regulere og opnaa ensartede Priser og Lukketider. I Aaret 1926 antog Lauget sit nuværende Navn, thi det var oprindeligt stiftet under Navnet „Svendborg Barber- og Frisørforening“. Gennem Tiderne har følgende Barbermestre været Laugets Formænd: Ludvig Ericksen fra 1906—07 og fra 1914—17, udnævnt til Æresmedlem af

Lauget 1919, død 1931; Niels Hansen fra 1907—08 Ferd. Hansen fra 1908—14, udnævnt til Æresmedlem af Lauget 1926, A. Brandt fra 1919—25; Peter Nielsen fra 1928—30; VALDEMAR OLSEN har været Formand fra 1917—18, fra 1925—28 og siden 1930. Da Lauget antog sit nuværende Navn skiftedes Formandsnavnet om med Navnet Oldermænd. Endelig skal nævnes, at Lauget i Aaret 1907 oprettede en Fagskole for Lærlinge, i Aaret 1927 oprettedes en Syge- og Hjelpekasse for Medlemmerne, og i Aaret 1928 lagdes Grunden til et Hjælpefond for trængende Medlemmer og disses Enker. Laugets nuværende Styrelse består af: V. OLSEN, Oldermænd; L. JENSEN, Viceoldermænd; A. FRIIS JØRGENSEN, Kasserer; O. ERICKSEN, Skriver og G. NIELSEN, Besidder.

C. C. VALD. OLSEN, Barberm., Oldermænd,

født 4. Oktober 1888 i Frederikssund, Søn af Smed Hans O. og Hustru Anne Marie født Petersen, gift 1921 med Hansigne Christine Louise Olsen. Uddannet i Svendborg 1903—07, Svend 1907—12, etablerede i Svendborg i Vestergade 1912, flyttede Forretningen til Møllergade 1918, Oldermænd for Svendborg Barber- og Frisørlæg siden 1917—18, 1925—28 og siden 1930, Formand for Fyns Stifts Barber- og Frisørf. s. 1931, Medlem af Hovedbest. for De Danske Provinsers Barber- og Frisørf. s. 1931, Redaktør af Fagbladet s. 1931.

Barber- og Frisørlæg 1917—18, 1925—28 og siden 1930, Formand for Fyns Stifts Barber- og Frisørf. s. 1931, Medlem af Hovedbest. for De Danske Provinsers Barber- og Frisørf. s. 1931, Redaktør af Fagbladet s. 1931.

LUDVIG E. JENSEN, Barberm., Viceolderm.

født 2. November 1873 i Svendborg, Søn af Pakhusformand i D. F. D. S. Jakob J. og Hustru Kirstine født Larsen, gift 1903 med Kirstine Emilie Knudsen. Uddannet i Svendborg 1887—91, Svend 1891—1901, etablerede i Svendborg i Møllergade Nr. 102, nu Nr. 107, Medlem af Barber- og Frisørlægets Bestyrelse siden

Stiftelsen, Fagskolelærer siden 1910.

ARNE FRIIS JØRGENSEN, Barbermester,

født 8. April 1900 i Svendborg, Søn af Skibsfører Jens J. og Hustru Kirstine født Friis, gift 1921 med Margarethe Blichkilde. Uddannet i Svendborg 1914—18, Svend 1918—28, overtog Barbermester Poulsens Forretning paa Baneplassen i Aaret 1928, Kasserer i Svendborg Barber- og Frisørlæg siden 1929.

GOTFRED JUHL NIELSEN, Barbermester,

født 12. August 1905 i Middelfart, Søn af Vognmand Niels Poulsen N. og Hustru Marie født Jørgensen, gift 1930 med Frantzigne Dalager. Uddannet i Middelfart 1919—23, Svend 1923, overtog Barbermester Henning Lassens Forretning i Vestergade 1926, Sekretær i Svendborg Barber- og Frisørlæg siden 1930.

Svendborg Smedemesterlæg stiftedes i Slutningen af 70erne under Navnet „Svendborg og Omegns Smedemesterforening“. Efter at de ældgamle Laug og Laugsbestemmelser ved Midten af forrige Aarhundrede blev ophævede, fandtes der i lang Tid i Svendborg By ikke nogen Forening for Smedemestre, men omkring 1872—73 begyndte man saa smaat at samles om atter at stifte en Forening, og omkring 1875 blev da Svendborg og Omegns Smedemesterforening stiftet, men at nævne en bestemt Dato lader sig ikke gøre, thi man savner alle Protokoller fra den Tid. I Aaret 1887, den 16. Oktober, blev Foreningens Fane indviet. Den ældste Formand for Foreningen, vi ved Navn paa, er Smedemester F. W. Bonnesen. I Aaret 1918, da Foreningen skifter Navn til Svendborg Smedemesterlæg, finder vi Smedemester F. J. K. Jørgensen som Foreningens Formand, og nu findes opgivet i Protokollerne de nøjagtige Data for de efterfølgende Formænd, saaledes Niels

Killerup, 1918—21; Jens A. Rasmussen, 1921—25; L. Corfitzen, 1925—30. Laugets nuværende Styrelse består af: CHR. REHR, Oldermænd; A. C. RASMUSSEN, Viceolderm.; C. E. JENSEN, Kass. samt V. LUNDSGAARD.

JENS CHR. REHR, Smedemester, Oldermænd,

født 17. August 1890 i Svendborg, Søn af Hattemager Heinrich Carl R. og Hustru Karen Sofie født Andersen gift 1919 med Ingeborg Kirstine Møller. Uddannet 1904—09, Svend 1909—18, overtog i 1918 C. Hybels Forretning, grundlagt 1868, Sekretær i Svendborg Smedelæg 1922, Kasserer siden 1926, Oldermænd siden 1930.

A. CHRISTOFFER RASMUSSEN, Smedemester,

født 1. Oktober 1885 i Thisted, Søn af Rebslager Chresten R. og Hustru Christine født Jespersen, gift 1ste Gang 1908 med Agnes Nielsen, død 1918, 2den Gang 1921 med Anna Ollerup. Uddannet 1894—99, Svend 1899—1916, etabl. i Svendborg med Gas-, Vand- og Centralvarmeanlæg 1916, Næstform. i Svendborg Smedel. s. 1930.

VERNER LUNDSGAARD, Smedemester,

født 14. Februar 1900 i Svendborg, Søn af Støbemester Marthin M. L. og Hustru Hansigne M. A. født Hansen, gift 1926 med Sofie Holm. Uddannet 1918, Svend 1918—25, etabl. Forretning med Gas-, Vand- og Centralvarmeanlæg 1925, Medlem af Bestyrelsen for Svendborg Smedelaug siden 1926.

NIELS PEDER GOTFRED JENSEN, Fabrikant,

født 15. Marts 1880 i Pleilt, gift 1906 med Almine Kirstine Nielsen. Uddannet paa Helsingør Skibsværft 1900, Svend 1900—14, Kedelmester 1914—21, etabl. Kedel- og Beholderfabrik i Svendborg 1922, Medlem af Bestyrelsen for Svendborg Smedelaug siden 1922, Kasserer siden 1927.

LAURITZ CORFITZEN, Smedemester,

født 21. Februar 1876 i Svendborg, Søn af Smedemester, DM. Corfitz Chr. C. og Hustru Laurine Margrethe f. Christensen, gift 1903 med Clara Emilie Catinca Olsen. Uddannet hos Faderen, Overtog i Aaret 1907 Faderens Forretning, der var grundlagt 1826, nu ledes Værkstederne af L. C.' 2 Sønner, Medlem af Bestyrelsen for Svendborg Smedelaug 1907—25, Olderm. f. s. 1925—30, Medl. af Bestyrelsen for Haandværker- og Industrif. 1923.

Svendborg og Omegns Slagtermesterforening stiftedes i Aaret 1879, og Stiftelsen maa ses paa Baggrund af følgende Begivenhed i Byen. En Svendborg Slagtermester blev nemlig det Aar begravet paa Fattigvæsenets Regning, og Følget drøftede paa Vejen fra Begravelsen denne Hændelse, og dette resulterede i, at en Kreds af Slagtermestre fra Byen enedes om at stifte en Syge- og Hjælpekasse for Slagterstanden i Svendborg. Den 4. Januar 1879 stiftedes da Slagtermestrenes Sygekasse, der blev Begyndelsen til den senere Svendborg Slagtermesterforening. Herunder sorterede Sygekassen til Aaret 1929, da denne Afdeling indenfor Foreningen blev ophævet. Man bibeholdt dog stadig Enkekassen og Hjælpen til trængende Medlemmer.

Oprindeligt var Foreningen kun for Mestres for Svendborg By, men i Aaret 1917 udvidedes Foreningen til ogsaa at omfatte Ulbølle, Hesselager, Taasinge, Kværndrup, Gislev og Turø. Foreningens første Formand var Slagtermester Mourits Hansen Skaarup. Siden 1931 er Formanden Slagtermester KNUD CHR. KNUDSEN, født 26. August 1876 i Faaborg, Søn af Fragtmand Hans K. og Hustru Hansigne født Jeppesen, gift 1911 med Else C. Mængler. Mestersvend i Svendborg 1896—1923, nedsatte sig som Mester i 1923, Medl. af Best. for Svendborg og Omegns Slagtermesterfor. siden 1925, Formand siden 1931, Medl. af Repræsentantsk. for Slagternes Kreaturforsikring siden 1930.

K. C. Knudsen,
Slagtermester.

Svendborg Uhrmagerforening stiftedes den 15. April 1890 med det Formaal ved en fælles Opræden at varetage Fagets Interesser, samt ved Sammenkomster at hævde og fremme Uhrmagerstanden i Byen. Foreningens første Formand var R. Thomsen, der tillige var Kasserer; han virkede som Formand til 1914, og hans Efterfølger blev H. J. Wivel, der fungerede som Formand til 1930, død 17. Marts 1930. Siden da nuværende Formand CHR. FREDERIK POULSEN, Uhrmager, født 2. December 1881 i Svendborg, Søn af Toldkontrollør S. Poulsen og Hustru Maren Kirstine f. Larsen, gift 1913 med Astrid Margrethe Elisabeth Grove-Rasmussen. Etabl. Uhrmagerforretning i Svendborg 1912.

C. F. Poulsen,
Uhrmager.

Beværterforeningen for Svendborg og Omegn stiftedes den 5. November 1884 paa Initiativ af Restauratør J. J. Lund, der fungerede som Foreningens Formand til 1891. Foreningen er ren faglig med det Formaal at varetage Fagets Interesser og fremme Kollegialiteten. I 1898 oprettedes indenfor Foreningen en Begravelseskasse. Den 2. Juni 1891 anskaffedes en Foreningsfane,

Hans Christensen,
Hotelejer.

og denne blev ved Foreningens 35 aarige Stiftelsesdag fornyet. Blandt de Mænd, der gennem Tiderne har beklædt Formandsposten, skal her nævnes Chr. Petersen, der i lang Tid var Formand og gjorde et ret betydeligt Arbejde for Foreningen. De forskellige Formænds Perioder er saaledes: J. J. Lund 1884—91, Th. Rasmussen 1891—95, Chr. Petersen 1895—1901, J. Sørensen 1901—02, atter Chr. Petersen 1902—08, Kragh 1908—11, atter Chr. Petersen 1911, der døde i Juni 1911, Carl Jørgensen 1911—13, Hans Kragh 1913—19, R. Winther 1919—20, 1929 nuværende Formand, Hotelejer HANS CHRISTENSEN, født 9. December 1878 i Testrup, i Himmerland, Søn af Landmand Niels Christensen Skinnerrup og

Hustru Ane født Jensdatter, gift 1912 med Viktoria Mouritzen. Etablerede Cafe „Petersborg“ i Svendborg 1912, overtog Hotel „Hafnia“ i Svendborg 1920, og driver nu begge Virksomheder, Formand for Beværterforeningen siden 1929, Medlem af Centralforeningens Hovedbestyrelse og af Bevillingsnævnet, Foreningens Næstformand er BERNHARD CLEMENSEN; Kasserer er VALDEMAR DEVANTIER.

Pionerforeningen for Svendborg og Omegn er stiftet den 20. August 1921; blandt Stifterne nævnes Detaillist Rostgaard, Snedkermester Martin Hansen og Tømrermester V. Jacobsen, Foreningens første Formand var Rostgaard 1921—25, derefter Lærer Hans Jensen 1925—27, Vægtfabrikant Petersen 1927—29 og N. P. JENSEN siden 1929. Den nuværende Bestyrelse bestaar tillige af Gartner I. M. LARSEN, Kasserer; Installatør V. PETERSEN, Sekretær; Viktualiehandler W. JENSEN og Inkassator M. SØRENSEN.

NIELS PETER JENSEN, Skibstømrer,

født 26. September 1877 i Øxenstrup, Søn af Tækkemand Hans P. Jensen og Hustru Mette Kirstine født Nielsen, gift 1905 med Maren Petersen, Tømrermester i Oure 1905—17, Skibstømrer paa Ring Andersens Skibsværft siden 1917, Formand for Svendborg Pionerforening siden 1929, Kasserer for Skibstømrernes Fagfor-

ening siden 1927, Medlem af Hovedbestyrelsen for Dansk Skibstømrerforbund 1921—24 og siden 1928 Hovedbestyrelsesmedlem saavel for Dansk Skibstømrerforbund som for Skibstømrernes Arbejdsløsheds-kasse i Danmark.

IVER MARTINUS LARSEN, Handelsingartner,

født 25. Marts 1879 i Tved, Søn af Arbejdsmand Peter Larsen Olsen og Hustru Juliane Dorteia født Bech, gift 1906 med Ida Emilie Christensen. Uddannet i Svendborg 1893—95, i Horsens 1895—99, Undergartner ved Gurrehus 1899—1900 og ved Gissegård 1900—02, Gartner i Charlottenlund 1902—07,

etableret Gartneri ved Nyborglandevej 1907, med Grøntsager, Udplantningspl. som Spectale, Formand for Svendborg lokale Gartnerforening 1923—29, Kasserer i Svendborg Pionerforening 1930, Medlem af Bestyrelsen for Svendborg Amtskreds Gartnerforening 1922.

Gartnerforeningen for Svendborg og Omegn er stiftet i Aaret 1896. Dens Formaal er at varetage sydfynske Gartneres lokale Interesser, saasom Afholdelse af Udstillinger, Propaganda for Gartnerens Produktion m. m., samt at arbejde for et godt kollegialt Samarbejde. Foreningens Love blev vedtagne den 19. Oktober 1896. Foreningens første Formand var Gartner Quist, Lundevej, Svendborg. Foruden at være saaledes ren faglig Forening har denne senere oprettet en Sygehjælpeforening og Sygekasse.

Endelig skal nævnes, at Foreningen Gang efter Gang har ladet afholde Udstillinger, alle til stort Held og Glæde for saavel Gartnere som Publikum. De mest besøgte Udstillinger var vel de i 1921 og 1928 afholdte Udstillinger, sidstnævnte Udstilling var arrangeret i Borgerforeningens Lokaler og samlede over 8000 Besøgende. Blandt de Gartnere der gennem Aarene har beklædt Formandsposten inden for denne Forening, nævnes: Berend Jensen, H. E. Andersen, M. Chr. Jensen, R. West, Iver M. Larsen og siden 1927 nuværende Formand, Planteskoleejer J. G. JARLGAARD.

Den øvrige Bestyrelse bestaar af: Gartner GRAVESEN, Næstformand; Gartner R. WEST, Kasserer; Gartner V. V. BENDTSEN, Valdemar Slot, Sekretær og Gartner GEORG HAGEN

J. G. JARLGAARD, Planteskoleejer,

født 31. Januar 1892 i Ubberud ved Odense, Søn af Gartner A. P. Jensen og Hustru Ane Marie født Nielsen, gift 1913 med Birthe Johanne Anna Olsen. Uddannet i Øxenbjerg Planteskole Svendborg 1906—07, i Marstal 1907—08, i Slagelse 1908—09, i Randers 1909—10, aftj. Værnepl. v. Ingeniørreg. i Kbh. 1911. Gart-

ner paa Langesø Plantage for Tikøb 1912, Gartner- og Arbejdsi. i Øxenbjerg Plantesk. 1913—18, Medindeh. af Øxenbjerg Plantesk. s. 1919, Form. f. Svendb. og Omegns Gartnerf. s. 1927, f. Svendb. Amtskreds f. alm. dansk Gartnerforening s. 1931, Medl. af Bestyrelsen for Dansk Planteskoleejerforen., f. Svendb. Venstre-Vælgerforen. s. 1925. Medl. af Vor Frue Sogns Menighedsr., af Nævnings Grundlisten siden 1930. Formand for Østre Markjordsforening 1924—29.

G. J. J. HAGEN, Blomsterhandler,

født 28. Oktober 1889 i Svendborg, Søn af Gartner Georg Hagen og Hustru Laura født Mortensen, gift 1914 med Anna Olga Alexandra Hamann, død 1930. Uddannet hos Gartner Quist Svendborg 1904—05, Planteskolen Høje Bøge 1905—09, Herregaarden Bygholm 1909—10, Horsens 1910—11, Militærtjeneste 1911—12, udført forskellige Anlægsarbejder i Svendborg 1912—14. Etablerede i 1914, solgte Gartneriet 1918 og etablerede Blomsterhandel i Kattesundet i Svendborg, Medlem af Bestyrelsen for Gartnerforeningen for Svendborg og Omegn 1922—26 og siden 1929, for Sygekasse siden 1920.

Almindelig Dansk Gartnerforening, Svendborg Amtskreds, er stiftet den 20. Marts 1902. Kredsens første Bestyrelse bestod af: Berend Jensen, Formand; N. Madsen, begge af Svendborg; H. Christiansen, Ulbølle; J. Jensen, Rudkøbing. Kredsens anden Formand var H. E. Andersen, død 1931, hvorefter den nuværende Formand, Planteskoleejer J. G. JARLGAARD valgtes, den øvrige Kredsrepræsentation bestaar af: Gartner ROSEN LUND, Faaborg; Gartner R. J. WEST, Svendborg; Gartner CHRISTOFFERSEN, Nyborg; Gartner GRAVESEN, Svendborg. Kredsen tæller over 175 Medlemmer og strækker sig over hele Amtet.

Almindelig Dansk Gartnerforening er stiftet 1901, dens Love bærer kongelig Stadfæstelse, udstedt den 23. December 1901, Foreningens Formaal er — ved en almindelig Sammenslutning af Landets Gartnere —, at virke hen til Fremme for Standens forskellige Interesser, at hæve dens Anseelse og udvikle Endrægtighed, Sammenhold og Kollegialitetsfølelse, samt over for Regering og andre Myndigheder at virke for, hvad der tjener det danske Havebrugs Fremme og Gartnerstandens Tarv, Udgivelse af Gartner-Tidende, Ordning og Forbedring af unge Gartneres Uddannelse, Oprettelse af Bibliotek over Havebrugslitteratur m. m. Disse Love og Bestemmelser er vedtagne og reviderede ved Repræsentantskabsmødet i Svendborg den 3. og 4. September 1919, i Sønderborg 1920 og i Rønne 1925.

Svendborg Amts Frugtsalgsforening (Frugtavlerforeningen) er stiftet i Aaret 1930, af en Kreds af Plantageejere, med det Formaal at samle Frugten fra de forskellige Frugt-

RASMUS JENSEN WEST, Handelsgartner,

født 29. August 1873 i Svendborg, Søn af Skibstømrer Rasmus Jensen Rasmussen West og Hustru Karen Kirstine født Nielsen, gift 1899 med Eline Sofie Dgmar Petersen. Uddannet i Marstal, Rudkøbing, København, St. Hedinge og Slagelse, 1887—97. Etableret Gartneri paa Øxenbjerg 1897, 2½ Td. Land. I Aaret 1920

flyttedes Gartneriet til Fruerstuevej, senere udvidet, nu spænder Gartneriet over 18 Td. Land, 30 Drivhuse, ca. 550 Misbænke. I en Periode Formand og Kasserer for Svendborg og Omegns Gartnerforening, for Sygekassen siden 1900, Medlem af Hovedbestyrelsen for alm. Dansk Gartnerforening siden 1931.

V. V. BENDTSEN, Overgartner,

født 19. Aug. 1888 i Troense, Søn af Læge Chr. P. T. Bendtsen og Hustru Jørgine født Møller, gift 1921 med Anna Nørregaard. Uddannet paa Valdemar Slot 1904—07, paa Lerchenborg 1907—08, Rosenborg 1908—09, Undergartner ved Hverringe og Aalholm 1909—12, Gartner paa Stenbygd. 1912—16, Overgartner paa Valdemar Slot

s. 1916, Medl. af Best. f. Gartnerf. f. Svendb. og Omegn, Medl. af Best. f. Svendb. Amts-Frugtsalgsf. (Sekretær), Medl. af Best. f. Dansk Frugtavl (Kasserer) i Svendb Amt. Gartnerf. Repræsent. i Tilsynet m. Stat. lagttagelsespl. i Svendb. Amt, Næstform. i kons. Vælgerf., Tillidsm. i Sønderj. Foren., Medl. af Bregninge Sogns Skolekom. s. 1920.

avlere, samt at sortere, pakke og emballere Frugten, saaledes at den fremkommer i smuk og hygiejnisk Udseende paa Markedet; desuden har Foreningen Salg til Grossister. Da Foreningen begyndte, talte den ca. 160 Medlemmer, dette Tal er nu steget til over 450; det første Aar, Foreningen virkede, omsattes der ca. 1 Million kg Frugt.

C. H. M. Jørgensen,
Direktør.

Samme Aar Foreningen stiftedes, lod den opføre en egen Bygning, indrettet efter nyeste System, med moderne Luftventilationer, Køleanlæg m. m. Byggesummen androg ca. 126.000 Kr., og noget over 100.000 kg Frugt kan i denne Bygning opbevares i Kølerum; alt ialt kan Lageret rumme over 700.000 kg Frugt. Foreningens store Fremgang viser bedst dens Betydning, og det er vel nok nu langt de fleste og betydeligste Frugtavlere, der gennem denne Organisation fremsender Avlen til Markedet. Foreningens Bestyrelse bestaar af: Plantageejer HARRIS WEBER, Formand; JOHANNES SYLVEST, Rudkøbing, Næstformand; V. BENTZEN,

Valdemar Slot, Sekretær; H. GRAM, Homarken; MARTIN JØRGENSEN, Turø; J. L. SCHAFFALITSKY DE MUCKADELL, Rødkilde; L. P. LARSEN, Eskær; P. RASMUSSEN, Strandlyst; H. P. HANSEN, Bøstrupgaard; Godsejer SCHIØDTZ CHRISTENSEN, Gl. Kilgstrup; Plantageejer J. RASMUSSEN, Holmdrup. Foreningens daglige Ledelse er underlagt Direktør CHARLES HANNIBAL MICHAEL JØRGENSEN, født 12. December 1875 i Kalundborg, Søn af Lærer Anthon J. og Hustru Sabine født Petersen, gift 1911 med Astrid Irene Jensen. Etablerede Købmandshandel i Svendborg 1903, solgte Forretningen 1930, Direktør for Frugtsalgsforeningen siden 1930, Medlem af Bestyrelsen for Svendborg Borgerlige Skyttelaug siden 1921, Formand siden 1930, Medlem af Bestyrelsen for Svendborg Handelsstandsforening.

HANS GRAM, Handelsgartner,

født 10. Maj 1860 i Fohl Gram-Gods, Sønderjylland, Søn af Møllebygger Hans Chr. Gram og Hustru Karen Kirstine født Lauesen, gift 1888, med Rasmine Elisabeth Petersen. Uddannet paa Hvedholm Gods 1877—80 og Havebrugsskolen „Vilvorde“ 1880—82, etablerede sig som Handels- og Anlæggartner paa Nyborgvej 1890, anlagde Frugtplantage paa Ejendommen, har bl. a. anlagt Skibelund ved Askov, Indbjerglund Fyen, samt flere Frugtplantager deriblandt ved Sindssygehospitalet Nykøbing Sj., Medlem af Bestyrelsen for Svendborg Amts Frugtsalgsforening fra dennes Stiftelse 1931, Medlem af Ligningskommissionen 1906—13.

JOHANNES RASMUSSEN, Planteskoleejer,

født 24. December 1892 i Holmdrup Huse, Søn af fhv. Skibstømrer Hans Jørgen R. og Hustru Johanne født Lauritsen, gift 1919 med Valborg Isaksen. Uddannet hos Gartner Gram 1907—10, Gartner i Aarhus 1910—11, i Helsingør 1911—12, i Hellerup ved Anlæggartneri bl. a. paa Vennerslund 1912—13, 1913—15 Tjenestegørende i Livgarden, oprettede Holmdrup Planteskole 1915, Skolen laa oprindelig i Holmdrup, men 1919 flyttedes den til Nyborglandevej, Skolen spænder over 10 Tdr. Land og beskæftlger 4—5 Mand, Medlem af Bestyrelsen for Svendborg Frugtsalgsforening siden 1931 og af Garderforeningen for Svendborg og Omegn siden 1929.

Svendborg Handelsstandsforening er stiftet den 17. Oktober 1878, med det Formaal at varetage Handelsstandens Interesser. Det var sikkert ogsaa bevægede Tider paa den Tid i Byen Svendborg, og særlig blandt dens Handlende, thi Banen Svendborg-Odense var netop aabnet. Foreningens første Formand var Købmand P. Wiggers. Det vil dog her føre for vidt, om vi skal nævne alle de Op-gaver, Foreningen paatog sig og med Held løste, det var saavel Fragt-, Told-, Havne- som alle andre lignende Spørgsmaal vedrørende Forsendelse af Varer. Foreningens nuværende Formand er Direktør P. M. PETERSEN, født 9. December 1879 i Andebølle, Søn af Restauratør Lars P. og Hustru Ane Johanne født Rasmussen, gift 1901 med Emma Josephine født Jørgensen. Handelsuddannet 1899—1916, Fuldmægtig i Firmaet Petersen & Jensen, overtog Firmaet 1916, omdannet til Aktie-

C. M. H. Sørensen,
Varemægler.

selskab 1925, siden da Direktør for samme, Formand for Svendborg Importforening og for Svendborg Handelsstandsforening, Medlem af Bestyrelsen for Aktieselskabet Svendborg Trælasthandel og for Den fynske Handelsstands Centralforening, Formand for Danske Skibsrederes Protections Club m. m. — Næstformand er J. P. BAAGØE-RIBER. Sekretær er Varemægler CARL M. H. SØRENSEN, født 30. Oktober 1884 i Aarhus, Søn af Murer A. C. S. og Hustru J. født Nielsen, gift 1910 med Agnes Møller. Handelsuddannet i Aarhus, Varemægler-Eksamen 1906, etableret i Svendborg 1906, Medlem af Ligningskommissionen 1926—30 og af Repræsentantskabet for Svendborg Landmandsbank, Sekretær i Handelsstandsforeningen. Den øvrige Bestyrelse bestaar desuden af Fabrikant E. HALBERG, Kasserer; Købmand CHARLES JØRGENSEN; Købmand P. A. JØRGENSEN.

Kolonialhandlerforeningen for Svendborg og Omegn er stiftet 15. September 1892, med det Formaal at virke for at skabe saa kollegiale Forhold mellem dens Medlemmer som muligt, samt at arbejde for Oprettelsen af et Understøttelsesfond. Da Foreningen i Aaret 1892 stiftedes, var det under Navnet „Svendborg Detailhandlerforening“, og ifølge Foreningens Protokoller fremgaar det, at den stiftedes af 20 Svendborg Detailhandlere, der valgte Købmand S. Hansen til Formand for Foreningen. Understøttelsesfondet udbetaler aarlig mellem 500 og 600 Kr. til trængende Medlemmer og deres Hustruer. Foreningen ejer en Formue paa ca. 10.000 Kr. Foreningens forskellige Formænd har gennem Tiderne været: fra 1895—1908. Købmand M. Petersen, derefter Købmand N. P. Petersen, der efter at have beklædt Formandsposten i 20 Aar valgtes til Æresmedlem af Foreningen; han

N. P. Petersen,
Købmand.

afgik 1928, og afløstes af Foreningens nuværende Formand, NIELS PEDER RASMUSSEN, Købmand, R. af D., født 18. April 1889 i Heden Sogn, Søn af Boelsmand Lars Rasmussen og Hustru Maren født Pedersdatter, gift 1897 med Maren Elise Eliassen. Handelsuddannet i Ejby, København og Faaborg. Etableret i Svendborg, i Møllergade, den 30. September 1894, Formand for Kolonialhandlerforeningen for Svendborg og Omegn siden 1928, Repræsentant for Tuborg Fabrikker siden 1903, Formand for Centralorganisationen af Købmandsforretninger i Fyns Stift 1915—26 og Æresmedlem siden 1926, Formand for Oplysningsforeningen for Handel og Haandværk for Svendborg og Omegn siden 1930, Medlem af Repræsentantskabet for Dansk Købestævne 1922—26, af Bestyrelsen for Danske Købmænds Handelsaktieselskab siden 1924, Medlem af „Den skandinaviske Købmandskomité“ 1918—26, af Repræsentantskabet for Svendborg Bank siden 1930, Kasserer for Samvirkefondet 1921—26. Den øvrige Bestyrelse bestaar desuden af Købmand S. M. HAAGENSEN, Næstformand; Købmand CHR. O. ANDERSEN, Kasserer; Købmand C. OLSEN, Sekretær; Købmand W. N. M. KNUDSEN.

N. P. Rasmussen,
Købmand.

SOFUS MØLLER HAAGENSEN, Købmand,

født 2. September 1883 i Hørby i Vendsyssel, Søn af Boelsmand Christian Haagensen og Hustru Hedvig født Nielsen, gift 1913 med Marie Hansen. Handelsuddannet 1906, etableret 1913 i Dronninglund. Overtog den i Aaret 1900 af Chr. Knudsen grundlagte Forretning i Svendborg. Medlem af Bestyrelsen for

Kolonialhandlerforeningen for Svendborg og Omegn 1927—29, siden 1929 Næstformand.

W. N. M. KNUDSEN, Købmand,

født 2. December 1895 i Odense, Søn af Smedemester Rasmus Knudsen og Hustru Hansigne født Boye, gift 1923 med Ingeborg Larsen. Handelsuddannet i Odense 1910—14, Kommis 1914—22, overtog Købmandsforretningen i Vestergade i Svendborg 1922, denne var grundlagt 1911, Medlem af Bestyrelsen for

Kolonialhandlerforeningen for Svendborg og Omegn siden 1929.

CHRISTIAN OLUF ANDERSEN, Købmand,

født 9. Juni 1865 i Sørup, Søn af Boelsmand Niels Andersen og Hustru Abelone født Petersen, gift 1889 med Ansine Marie Pedersen. Uddannet Snedker, Ophold i Udlandet som Svend, etablerede Købmands-handel 1889 i Svendborg, Medlem af Bestyrelsen for Kolonialhandlerforeningen for Svendborg

og Omegn siden 1896, Kasserer siden 1908, Medlem af Bestyrelsen for Central Organisationen af Købmandsforeninger i Fyns Stift siden 1926, for Begravelsesforeningen i Svendborg Kommune 1917, Formand siden 1923

CARL OLSEN, Købmand,

født 26. December 1885 i Svendborg, Søn af Købmand Anton Olsen og Hustru Emma Frederikke Georgine født Andersen, gift 1914 med Gertrud Marie Ellsabeth Rasmussen, optaget i Firmaet Anton Olsen 1918, dette Firma er grundlagt 1881, Medlem af Bestyrelsen for Kolonialhandlerforeningen for Svend-

borg og Omegn siden 1928, Sekretær siden 1929.

Svendborg Turistforening er stiftet den 17. Juli 1900, paa Initiativ af daværende Borgmester Schou, Svendborg. Det stiftende Møde afholdtes i Borgerforeningen og overværedes af ca. 40 Personer, og som det er tilført Protokollen, vedtoges det ved Haandsoprækning at stifte denne Filial af Danmarks Turistforening. Den første Bestyrelse kom til at bestaa af: Borgmester Schou, Direktør V. Lange, Læge Barfoed, Plantageejer S. Weber, Driftsbestyrer Ammentorp, Postmester Thomsen og Overretssagfører Knudsen. Samme Aar, den 17. August, konstituerede Bestyrelsen sig med Borgmesteren som Formand og Læge Barfoed som Næstformand. Foreningens første Opgave var at lade udarbejde et Kort over Svendborg By og nærmeste Omegn. Gennem Aarene har Foreningen udgivet en Række Pjecer og Brochurer om Svendborg og Omegn paa dansk, engelsk, tysk og svensk. Ligeledes har Foreningen faaet et fast Bureau i B. T. Centralen ved Raadhushuset. Fra 1910—26 var kgl. Vejer og Maaler C. A. Jensen Foreningens Formand, han afløstes af Læge Barfoed, der 1930 afløstes af nuværende Formand, Vinhandler RICH. MOSES. Foreningens øvrige Bestyrelse bestaar af: Købmand S. CHR. HANSEN, Restauratør LA COUR, Redaktør THOMSEN og Konsul VALD. HANSEN. — Endelig skal nævnes, at Foreningen den 26. Marts 1930 udnævnte Læge BARFOED til Æresmedlem.

Valdemar Hansen,
Konsul, Fabrikant.

VALDEMAR HANSEN, Konsul, Fabrikant, R., S. V. pp., født 14. Juli 1856 i Svendborg, Søn af Skibsreder, kgl. Agent H. P. H., død 1876, og Hustru Catarine født Pedersen, gift 1884 med Augusta von Irgens, død 1928. Overtog Hvidtølsbryggeriet og Eddikefabrikken i Svendborg 1881, senere Eddikefabrikkerne i Fredericia og Aarhus, svensk Vice-

konsul 1914, Formand for Bestyrelsen i Aktieselskabet Svendborg Bryghus, Medlem af Bryggeriforeningens Bestyrelse siden 1920 og i Bestyrelsen for Svendborg Sparekasse og Skibsværft siden 1926, Medlem af Præsidiets for Turistforeningen for Danmark siden 1928, Næstformand i Svendborg Turistforening.

Svendborg Sangforening stiftedes i Aaret 1855 af Byens Haandværksmestre og Handlende, og den var, efter hvad der fortælles, af et meget spidsborgerligt Præg; det var jo de gamle Laugtiders Aand der endnu herskede. Foreningens første Formand var Skomagermester Fr. Chr. Hansen.

I Aaret 1859 blev Foreningen rekonstrueret, og man optog nu ogsaa de Unge, saa en ny Tid oprandt for Sangforeningen. Formand for den nye Forening blev Skomagermester Carl Frandsen. Den virkede ikke blot som Sangforening, men ogsaa som selskabelig Forening, og gennem de mange Aar, den har virket, har den afholdt mange gode Fester og Koncerter.

I Begyndelsen havde man Øvelseslokaler i Borgerskolens Bygning, der laa, hvor nu Banegaarden ligger. Derfra flyttede man over til Wandals Hotel, og herfra til Fruestræde i Madam Børresens Gaard. I Aaret 1896 erhvervede Foreningen det daværende gamle

Teater efter den da afdøde Ejer Worm. Efter en omfattende Restaurering af Salen, holdtes i nogle Aar Øvelser og Sangfester i Foreningens egen Bygning, men denne blev efterhaanden saa forfalden, at man fandt det raadeligst at søge andet Sted hen. Man afhændede saa Bygningen til Frederik Nielsen og fik Lokaler i Borgerforeningens Bygning.

Den første fynske Sangfest afholdtes i Odense i Aaret 1865, og den første Sangfest i Svendborg By i Aaret 1887. Foreningen afholdt den første Pinsekonzert i Christiansminde i Aaret 1872, og denne Koncert er blevet en aarlig tilbagevendende Begivenhed.

C. F. Pedersen,
Skrædermester.

Det vilde blive en lang Række af Navne, om vi skulde nævne alle de Svendborg Borgere, der gennem nu snart trekvart Aarhundrede har siddet i Bestyrelsen for denne Forening, eller de Dirigenter, der med utrættelig Iver har ledet Sangkoret. Vi vil derfor nøjes med at nævne den nuværende Bestyrelse: HENRIK CHRISTENSEN, Formand; Skrædermester FR. PEDERSEN, Næstformand; Postbud PEDER HALMARK; Smed EMIL BUSCH; Vægtfabrikant PEDER PEDERSEN; Togbetjent H. NIELSON; Malermester U. HANSEN; Cigarhandler K. KNUDSEN; Snedkermester CHR. PILEGAARD; Sangdirigent, Musikdirektør S. ANDERSEN; Skrædermester CARL FREDERIK PEDERSEN, født 19. Juli 1884 i

Svendborg, Søn af Arbejdsmand Peder Rasmussen og Hustru Maren født Andersen, gift 1907 med Maren Theodora Petrine Hoffmann. Tilskærer hos Brd. Wiggers 1903—24. Etableret i Svendborg 1924; Næstformand i Sangforeningen siden 1925, Formand for Sangforeningens Sangkor.

Sønderjydske Forening for Svendborg og Omegn er stiftet den 10. Februar 1889; blandt de Mænd, der var med til Stiftelsen af denne Forening, nævnes her Købmand I. N. Schmidt. Gennem Tiderne har flere kendte Svendborg Borgere beklædt Formandsposten. Foreningen, der er en ren national Forening, arbejder for den Sønderjydske Sag, der jo særlig før Genforeningen var en stor Opgave, og rundt om i Landet er der da ogsaa lokale sønderjydske Foreninger, der alle arbejder hen mod det samme Maal. Ved Foreningens 40 Aars Jubilæum afholdtes der i Svendborg en meget stor og smuk, nationalpræget Fest; vi henviser til Svendborg Avis af 6. Februar 1929, samt Svendborg Amtstidende af samme Dato. Foreningens nuværende Formand er Gartner JENS GRAVESEN, født 14. Marts 1879 i København, Søn af exam. jur. Peter Johannes Gravesen og Hustru Dorthea født Sørensen, gift 1908 med Christine Christensen, Præliminæreksamen 1895, udlært Gartner 1897. Ansat i Aarhus 1897—99, i København 1899—1901, i Tyskland 1901—03, drevet Handelsgartneri i Svendborg siden 1903, ansat 1918 som Kirkegaardsgartner og Graver i Svendborg, Formand for Foreningen Kirkegaardinspektører og Gravere i Danmark, Formand for Sønderjydske Forening for Svendborg og Omegn, Medlem af Bestyrelsen for Foreningen Kirkegaardskultur.

Jens Gravesen,
Gartner.

Svendborg Grundejerforening er stiftet den 9. Februar 1900 paa et Møde, der den 30. Januar 1900 afholdtes i Svendborg; ved det stiftende Møde indmeldte der sig ca. 150 Medlemmer, og til Formand valgtes Smedemester Hybel. Siden 1912 har denne Post været beklædt af Glarmester FR. V. HANSEN.

Af Selskabet „Det hvide Kors“, som arbejder for personligt Afhold og kun optager Mænd over 18 Aar, stiftedes i Aaret 1899 en Afdeling i Svendborg, der nu tæller ca. 250 Medlemmer. Afdelingen oprettedes paa Initiativ af Købmand S. CHR. HANSEN, der blev Afdelingens Formand og har været det siden.

„Prins Valdemar Forening“ i Svendborg, stiftedes den 14. Januar 1868 af en Kreds af Skibsførere og Styrmande i Svendborg. Der var allerede Aaret før opstaaet en Bevægelse for at faa rekonstrueret den allerede da eksisterende „Svendborg Søkasse“, og den 14. Januar 1868 enedes man om Stiftelsen af den nye Forening. Man fandt det passende

at give Udtryk for Sømandsstandens Hengivenhed for Kongehuset ved at give Foreningen Navn efter et af Kongehusets Medlemmer, og man valgte derfor dets yngste Medlem, den da niaarige Prins Valdemar. Den 6. Juni 1868 fik Foreningen gennem det kongelige Kabinetsskretariat allernaadigst Tilladelse til at benytte dette Navn og kalde Foreningen „Prins Valdemar Forening“. Foreningens Formaal er: „at understøtte syge, forliste eller alderssvage Medlemmer inden for Sømandsstanden, samt deres Enker og uforsørgede Børn, naar de uforskyldt er kommet i Nød“. Foreningens første Form. var M. Jacobsen og Kasserer var A. O. Tuxen. Den første Bestyrelse var: Th. Jørgensen, A. K. Killerup, Jensen og A. Eisenreich. Det vil dog føre for vidt, om vi skal komme nærmere ind paa Foreningens Arbejde gennem de snart 75 Aar, den har eksisteret, og vi vil derfor kun nævne de vigtigste Begivenheder. I Aaret 1918 blev Prins Valdemar Foreningens Protektor og skænkede ved 50 Aars Jubilæet Foreningen en Mindegave. Ved Prinsens 70 Aars Fødselsdag fik Foreningen ligeledes en Gave. Dens Formue andrager nu ca. 88.000 Kr., og heraf er de 48.000 Kr. Legater og et Bøssefond. Medlemsantallet andrager ca. 250, og heraf er ca. 60 egentlige Medlemmer med Ret til at nyde godt af Foreningens Midler, medens Resten er bidragydende Medlemmer. I Aaret 1929 udbetaltes i Pension til Enker og ældre Medlemmer 2590 Kr., i Legater og Mindegaver 1102 Kr.

N. Killerup,
Skibstilsynsmand.

Nuværende Bestyrelse bestaar af: N. KILLERUP, Skibstilsynsmand, Formand; R. P. RASMUSSEN, Skibsreder; A. PETERSEN, Dampskibsfører; J. M. HANSEN, Skibsfører; A. CARLSEN, fhv. Skibsfører; M. L. PETERSEN, fhv. Skibsfører og J. JØRVAD, Kasserer.

NIELS KILLERUP, født 9. Maj 1869 i Svendborg, Søn af Sejlmagermester Carl K. og Hustru Laura Margrethe født Møller, gift 1891 med Karen Rasmussen. Præliminæreks. fra Svendborg Realskole 1884, Maskinisteks. 1888, Maskinmester 1889—92, Maskinmester ved Lange & Co, 1892—1907, Maskinværksted i Svendborg 1907—23, Statens Skibstilsynsmand siden 1919, Lærer ved Svendborg Maskinistiskole siden 1902, Æresmedlem i Svendborg Smedelaug siden 1928, Formand for Fyens Cykleindustriforening 1918—23, Formand for Prins Valdemar Forening siden 1925.

RASMUS PETER RASMUSSEN, Skibsreder,

født 25. August 1872 i Sct. Jørgens Sogn, Søn af Fisker Chr. Rasmussen og Hustru Maren født Rasmussen, gift 1897 med Augusta Poulina Jensen. Sejlet 1886—90, Styrmandseksamen 1892, Styrmand paa Svendborg- og Fanøskibe 1892—99, Skibsfører 1899—1919, Inspektør i Aktieselskabet Transatlantic

Odense 1919—22, startede Rederi 1927, Medlem af Bestyrelsen for Prins Valdemar Forening siden 1924, Besidder i Søretten siden 1926, Medlem af Bestyrelsen for Tøjforsikring for Søfolks Ejendele siden 1928, og for Aktieselskabet Danmark og Dannebrog.

ALFRED SOPHUS CARLSEN, Blomsterhandler,

født den 18. April 1882 paa Turø, Søn af Baadfører Ole Carlsen og Hustru Marie Kirstine født Jensen, gift 1910 med Maren Nielseigne Emilie Andersen, sejlet fra 1896, Styrmand- og Skippereksamen 1905, sejlet som Styrmand 1905—07, som Skibsfører 1907—21, etablerede Frugt- og Blomsterforretning i

Møllergade i Svendborg 1921, Medlem af Prins Valdemar Forenings Bestyrelse siden. 1928.

Svendborg Motor Klub er stiftet den 3. December 1923, og dens første Formand var Ostehandler R. Madsen; kort Tid efter Stiftelsen vedtoges det at træde i Forbindelse med kgl. dansk Automobilklub. Ved Generalforsamlingen den 15. Januar 1925 vedtoges det at udvide Bestyrelsen fra 5 til 7 Medlemmer. I Begyndelsen af Foreningens Tilværelse var det særlig den sportslige Side af Motorsagen der dyrkedes, men efter Formandsskiftet i Aaret 1928 begyndte man at interessere sig for færdselstekniske Forhold, hvilket blandt andet ses af de mange forskellige Reguleringer af Gader og Veje samt de mange „Heller“

N. Madsen,
Købmand.

rundt om i Byen, som til Dels skyldes Klubbens Initiativ. Fra 1925—28 fungerede Repræsentant Alf. Andersen som Formand. Siden 1928 nuværende Formand, Motorkonsulent A. BÜNGER; den øvrige Bestyrelse bestaar nu af Købmand N. MADSEN, Næstformand; Revisor A. BASTHOLM; Mekaniker N. LUND; Forretningsfører CHR. RASMUSSEN; Vægtfabrikant PETERSEN; Automobilhandler J. MOSES; Medlemsantallet er nu ca. 100. Købmand NIELS MADSEN, født 25. April 1882 i Langkastrup Virring Sogn, Søn af Husejer Anders Madsen og Hustru Ane født Jensen, gift 27. Maj 1916 med Ane Katrine Johanne Jensen af Herning. Forretningsfører hos J. Krøgers Enke 1912—28, overtog 1928 Scheels Lager i Svendborg.

Næstformand i Svendborg Motor Klub siden 1929.

Svendborg og Omegns Radioklub stiftedes den 28. August 1927 paa Ingeniør A. C. V. Hansens Initiativ og under Medvirken af de Herrer Fabrikant Chr. Andersen; Elektricitetsværksbestyrer C. M. Hansen; Gartner Gravesen; Isenkræmmer Søren Sørensen; Apotheker Lassen; Gasværksbestyrer Knudsen; Fabriksinspektør Brandt; Realskolebestyrer Magnus Lund; Urmager Poulsen. Klubbens første Formand var Fabrikant Chr. Andersen, der dog allerede Aaret efter nedlagde sit Mandat. Klubbens Formaal er at varetage Lytternes Interesser paa strengt sagligt Grundlag og paa sund, upolitisk Maade. Den store Udvikling Klubben gennemgik, skyldes væsentligt det udmærkede saglige og interesserede Samarbejde indenfor Klubbens Bestyrelse, der saaledes i de sidste 2 Aar har formaet at bringe Klubbens Medlemsantal fra 25 op til ca. 300. Klubbens nuværende Formand er Ingeniør A. C. V. HANSEN, født 25. Februar 1881, tilbragt ca. 20 Aar rundt om i Europa og Asien, hjemkommen efter Verdenskrigen fra Rusland. Er teknisk uddannet i „Det store Nordiske Telegrafelskab“ samt ved et engelsk Ingeniørinstitut og statsautoriseret Elektro-Installatør. Var blandt vore første Radiofabrikanter, opfandt en ny Radiospole, A. C. V. Spolen, i en Periode Næstformand i „Danmarks Radiounion“ og i „Fyns Radiounion“, Stifter og Formand for Svendborg og Omegns Radioklub. Medlem af Hovedbestyrelsen for Landsorganisationen „De upolitiske danske Radioklubber“. Har udfoldet en omfattende

A. C. V. Hansen,
Ingeniør.

Radioskribentvirksomhed i Tidsskrifter og Dagblade, Gang paa Gang talt Lytternes Sag i alle Radiospørgsmaal. Klubbens nuværende øvrige Bestyrelse bestaar af Købmand M. BANK, Næstformand; Isenkræmmer S. SØRENSEN; Tandlæge SECHER, Kasserer; Elektricitetsværksbestyrer C. M. HANSEN; Gartner GRAVESEN; Gaardejer MADSEN, Lindelygaard pr. Skaarup. HANS JAKOB A. BIE SECHER, Tandlæge, SØREN SØRENSEN, Isenkræmmer,

født 22. Februar 1871 i Ørsted, Søn af Proprietær Jakob Anker S. og Hustru Laura født Michelsen, g. 1897 med Kristine Skyum. Student (Aalborg Katedralskole) 1891, Tandlægeeksamen 1894, Studie-Ophold i Frankrig 1895, praktiserende Tandlæge i Ærøskøbing 1896—1900, siden da i Svendborg, Formand for Fyens

født 20. Januar 1877 i Aarhus, Søn af Maskinarbejder Anthon S. og Hustru Marie født Sørensen, g. 1906 med Karen Steen. Uddannet i Isenkræmmerh, Ophold i Udlandet 1896—1903, etableret i Svendborg 1903, Medlem af Best. for Svendborg og Omegns Radioklub siden 1927.

Tandlægeforening 1921—22 og for Svendborg Amts Tandlægeforening 1909—19, Leder af Svendborg kommunale Skolers Tandklinik siden 1. Marts 1907, Medlem af Bestyrelsen for Svendborg Roklub 1900—10 og for Svendborg Radioklub siden 1928.

Købstaden Svendborg har foruden de her beskrevne Foreninger mange andre, dels Forlystelses, dels sportslige, faglige og velgørende Foreninger, men det vil føre alt for vidt, om vi skal beskrive hver enkelt af disse. Vi skal dog nævne de mest betydelige, og nøjes med blot at anføre Navn og Tiden for Stiftelsen.

Svendborg Søkasseforening, stiftet 1754, en Hjælpeforening for gamle Søfolk og deres Enker; Foreningen til Opførelse af Boliger for den mindre bemidlede Del af Befolkningen i Svendborg, er stiftet 1875; Roklub, stiftet 1894; Boldklub, stiftet 1901; Skakklub, stiftet 1901; De danske Forsvarsbrødre for Svendborg og Omegn af 1878; Vaabenbrødre, Svendborg Afdeling af 1866; Skytteforening af 1865; Landboforening af 1901; flere politiske Foreninger; et stort Antal faglige Foreninger; Afholdsforeninger og fl. a.

O. C. A. Winding,
Apotheker.

Sct. Nikolaj Apotek blev oprettet ved kgl. Resolution af 23. Januar 1896. Den 2. Maj 1896 fik Apotheker C. C. N. Michelsen Bevilling til at drive ovennævnte Apotek og aabnede det for Publikum den 15. Juli 1897. Apotheker Michelsen drev det til sin Død 19. Marts 1923. Den 11. Juni 1923 fik Apotheker N. A. H. Buch Bevilling til Apoteket og drev det til sin Død 2. Oktober 1930. Den 1. April 1931 overtog Apotheker O. C. A.

WINDING Apoteket efter at have faaet Bevillingen den 27. November 1930. Apoteket er beliggende paa Hjørnet af Gerritsgade og Sct. Nikolajgade, over for Sct. Nikolaj Plads og Sct. Nikolaj Kirke.

Bygningen er opført af Apotheker Michelsen efter Arkitekt Magdahl Niensens Tegning, og er en meget smuk og stilfuld Bygning af iøjnefaldende arkitektonisk Skønhed. Apoteket indvendig harmonerer godt med det udvendige — med smukt Bjælkeloft og udskaaet Egetræs Inventar. — Apotheker O. C. A. WINDING, som nu driver Apoteket, kom fra Brande Apotek, som han oprettede 1917 og drev indtil Overtagelsen af Sct. Nikolaj Apotek.

Apotheker Winding, der i Brande beklædte forskellige Tillidshverv, var blandt andet Medlem af Sundhedskommissionen og Huslejenævnet, samt Medlem af Bestyrelsen for

Sct. Nikolaj Apotek.

Herning Handels- og Landbrugsbank m. m., født den 13. Oktober 1866, gift med Fanny Jacobsen.

Frk. Rigmor Dahl's Børnehaven blev oprettet den 1. April 1924 af ovennævnte; den begyndte med 18 Elever, nu er Tallet ca. 25. Børnene beskæftiges med frøbelske Haandarbejder, Leg og Sang, men langt den største Del af Tiden tilbringes paa Legepladsen eller paa Ture.

Saavel Drengene som Piger optages i Børnehaven, der er aaben

Frk. Rigmor Dahl med Børnene.

Inger Hansen,
Forstanderinde.

hver Skoledag fra 9—12^{1/2}. 1. Oktbr. 1926 opnaede Indehaveren at faa Statstilskud. Børnehavens Bestyrelse bestaar af: Amsforvalter R. BLUM, Læge P. E. JØRGENSEN, Lærer J. PETERSEN. Den daglige Ledelse har Stifteren RIGMOR DAHL, født 9. Februar 1888 i Struer, Datter af Postkontrolør R. M. D. og Hustru Hanette født Eskildsen.

Montessori Børnehaven er oprettet 1929 af Fru Inger Mortensen, der dog ganske kort Tid efter afhændede Børnehaven til den nuværende Ejer INGER HANSEN, født 22. Oktober 1908 i Svendborg, Datter af afd. Købmand Th. H. og Hustru Othilie født Rasmussen. Uddannet paa toaarig Kursus paa Montessori Skolen i København, overtaget Motessori

Børnehaven i Svendborg 1. Oktober 1930. — Svendborg Lysbadeanstalt og Massageklinik er oprettet 1922 af Massør Sadock Nielsen. I Aaret 1929 solgtes Anstalten til nuværende Indehaver HILMAR JOHANSEN, født 16. Oktober 1901 i Norge, Søn af Skovfoged Anthon J. og Hustru Ragna f. Andreassen, gift 1929 med Else Andersen. Uddannet paa Skodsborg Badesanatorium, ansat som Massør og Sygegymnast. Anstalten blev ved Overtagelsen 1929 moderniseret, og der gives saavel almindelige, som medicinske Bade. Anstalten er delt i to Afdelinger, en Herreafd. ledet af HILMAR JOHANSEN og en Dameafd. ledet af Fru ELSE JOHANSEN. Svendborg Kiropraktiske Klinik er oprettet i Aaret 1926 af Klinikens

H. Johansen,
Massør.

P. T. Gyrst,
Dr. i Kiropraktik.

nuværende Indehaver, der i Aaret 1919 begyndte en fysisk Klinik i Byen, men derefter rejste til Amerika i Aaret 1924, for at studere Kiropraktik paa Institutet i Davenport, Iowa. Faa Aar efter Svendborg Klinikens Oprettelse, blev der 1929 oprettet en Filial i Rudkøbing. De Patienter, der søger Klinikken, er hovedsagelig Patienter med kroniske Sygdomme. Svendborg Klinikken er i sin Indretning overordenlig smuk og moderne. Stifteren PEDER THORVALD GYRST, D. C. (Dr. i Kiropraktik) er født den 6. August 1879 i Skaarup, og har siden 1930 været Formand for Dansk Kiropraktor Forening. Han blev i en ung Alder Gymnastiklærer i Hæren og var i 3 Aar ansat som Lærer paa Sekondløjtnantskolen paa Kronborg. Søgte derefter sin Afsked og blev uddannet til Sygegymnast i København 1908—09, hvorefter han et Aar var ansat paa Fysisk Kuranstalt, Vesterbrogade 9 B, hvor han samtidig blev uddannet i fysisk Terapi. Praktiserede i Wiesbaden i 6 Aar til 1917 og maatte p. G. af Krigen igen søge hjem, hvor han faa Aar efter oprettede Klinikken i Svendborg.

nuværende Indehaver, der i Aaret 1919 begyndte en fysisk Klinik i Byen, men derefter rejste til Amerika i Aaret 1924, for at studere Kiropraktik paa Institutet i Davenport, Iowa. Faa Aar efter Svendborg Klinikens Oprettelse, blev der 1929 oprettet en Filial i Rudkøbing. De Patienter, der søger Klinikken, er hovedsagelig Patienter med kroniske Sygdomme. Svendborg Klinikken er i sin Indretning overordenlig smuk og moderne. Stifteren PEDER THORVALD GYRST, D. C. (Dr. i Kiropraktik) er født den 6. August 1879 i Skaarup, og har siden 1930 været Formand for Dansk Kiropraktor Forening. Han blev i en ung Alder Gymnastiklærer i Hæren og var i 3 Aar ansat som Lærer paa Sekondløjtnantskolen paa Kronborg. Søgte derefter sin Afsked og blev uddannet til Sygegymnast i København 1908—09, hvorefter han et Aar var ansat paa Fysisk Kuranstalt, Vesterbrogade 9 B, hvor han samtidig blev uddannet i fysisk Terapi. Praktiserede i Wiesbaden i 6 Aar til 1917 og maatte p. G. af Krigen igen søge hjem, hvor han faa Aar efter oprettede Klinikken i Svendborg.

FREDERIKKE HANSEN, Jordemoder,
født 16. Maj 1880 i Svendborg, Datter af Købmand
Hans Peter H. og Hustru Sophie født Kristensen.
Dimitteret 1912, praktiserende i Svendborg siden 1912,
Næstformand for Svendborg Amts Jordemoderforening.

EDITH RASMUSSEN, Jordemoder,
født 30. August 1902 paa Turø, Datter af Købmand
Julius R. og Hustru Christine født Pedersen. Dimit-
teret 1930, praktiserende i Svendborg siden 1930, ud-
dannet i Sygepleje paa Nyborg Sygehus 1924—26, Al-
mindeligt Hospital i København.

K. A. M. SCHLEIMANN, Skorstensfejermester,
født 7. Juli 1896 i Svendborg,
Søn af Skorstensfejermester Pe-
ter M. S. og Hustru Ane Marie
født Buch, gift 1923 med Martha
Kromann. Mester 1917, Brand-
assistent ved Svendborg Brand-
væsen siden 1930. Det er 3die
Generation, der er Indehaver af
Mesterembedet i Svendborg By.

HENRY WANNER JENSEN, Viktualiehandler,
født 3. Juli 1895 i Svendborg,
Søn af Købmand Hans Jensen
og Hustru Jensigne født Wanner,
gift 1924 med Lilli Christine Niel-
sen, etablerede i Svendborg
1924, Medlem af Bestyrelsen for
Svendborg Pionerforening siden
1928.

Svendborg Kommunes Alderdomshjem er beliggende ved Caroline Amalievej i sær-
deles smukke og idylliske Omgivelser, idet Bygningen mod Nord og Vest omgives af en
skovbevokset Bakkeskrænt, medens den østlige Fløj vender ud mod Skoven Caroline
Amalielund, kun adskilt fra denne ved et mindre Haveanlæg.

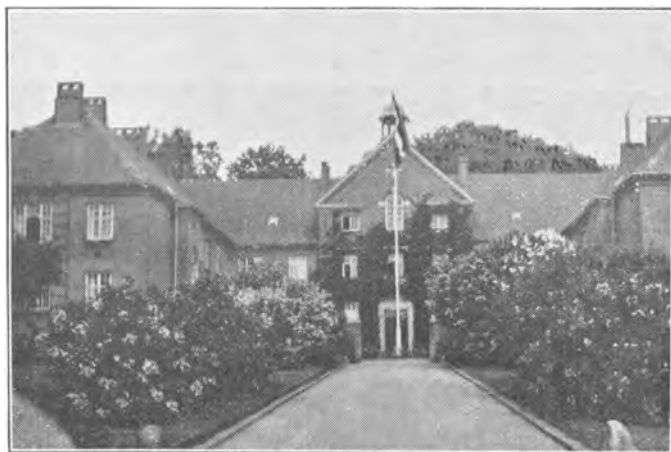
I Hjemmet var der oprindeligt Plads til 65 Alumner, fordelt i 57 Enkeltværelser og
4 Dobbeltværelser samt en Sygeafdeling til 10 Personer. Af Enkeltværelserne er nogle
forbundne med en Dør i Skillerummet, for derved ogsaa at kunne afgive Bolig for Ægte-
par, der saaledes kan indrette sig særskilt Dagligstue og Soveværelse.

Alderdomshjemmet, som foruden Grund har kostet at opføre 177.500 Kr., toges i
Brug den 1. Januar 1912.

I Aaret 1922—23 foretoges en Udvidelse af Alderdomshjemmet, hvorved der skaffedes
Plads til yderligere 16 Alumner. Samtidig opførtes et Ligkapel samt Grise- og Hønseshus.
Udgiften androg ialt 115.000 Kr.

Alt i alt er der Plads til over 90 Alumner. Forstanderinde for Hjemmet er Frk.
MARIA SØRENSEN, født 9. Oktober 1891 i Børkop. Uddannet paa Børnehjem i København,
siden 1930 Forstanderinde paa Svendborg Bys Alderdomshjem.

Julemærkehjemmet „Holbøls Minde“ opførtes i 1914 af Julemærkekomitéen, og er et
Rekonvalescenthjem for ikke Tuberkuløse. Grunden, hvorpaa Hjemmet er opført, tilhørte
tidligere Grevskabet Brockenhuus-Schack, men var i sin Tid indkøbt af Svendborg Kom-
mune, der skænkede Komitéen Grunden, med den Klausul, at Julemærkekomitéen skulde

Alderdomshjemmet.

anlægge Veje m. m. Hjemmets
Bygning opførtes efter Tegning af
Arkitekt Clemmensen, og Byg-
gesummen androg ca. 90.000 Kr.
Der kan optages ialt 60 Børn,
og Alderen for Optagelsen ligger
mellem 3—12 Aar for Drengenes
Vedkommende og 3—14 for Pi-
gerne. Som Tilsynsførende Læge
virker Overlæge V. REINSHOLM.
Hjemmets første Forstanderinde
var Frk. Karen Nielsen, medens
nuværende Forstanderinde er JU-
LIE KROGH, født 24. December
1886 i Frørup, Datter af Gaard-

Julemærkehjemmet.

ling til 1924. Nuværende Forstanderinde er KIRSTINE THOMSEN, født 29. September 1885 i Vennebjerg Skallerup Sogn, Datter af Niels Peder Thomsen og Hustru Mine født Pedersen. Forstanderinde ved Alderdomshjemmet siden 1. September 1924.

Asylet „Børnely“ i Svendborg er stiftet i Aaret 1853, men sandsynligvis har der allerede i Tiden omkring 1840erne været et Asyl i Byen, thi i Aaret 1842 afholdtes der en Koncert til Fordel for Asylet. Asylet havde til Huse i den saakaldte „Mads Graae's Stiftelse“, men den 13. Oktober 1873 blev den nuværende Asylbygning indviet, dels ved Skomager Frederik Hansen's Legat, dels ved Bidrag fra Stiftets Kommunefond og Private. Som Asylmoder ansattes Md. Nielsen, der døde 1876 og afløstes af Jomfru Svendsen, død 1895, saa ansattes Emma Winther til 1910, og Asylmoder bliver da Enkefru Luise Møller, der 1930 afløstes af nuværende Bestyrerinde RIGMOR BØTTIGER, født 29. Oktober 1906 i Gamby, Datter af Læge Niels Peter Johannes B. og Hustru Tekla født Bøttiger. Uddannet paa Frøbel Højskolen 1927—29, Vikar i Kbhvn., Assistent i Aalborg 1926—27.

Rigmor Bøttiger,
Bestyrerinde.

J. P. Sigurdson,
Forstander.

Sømandshøjskolen i Svendborg stammer fra 1906, Bygningen er opført efter Tegning af Arkitekt N. C. Kofoed, men dog senere betydeligt udvidet med en stor Gymnastiksal og Forstanderbolig. Skolen tilhører „Broderkredsen paa Havet“ og kan ialt optage 50—60 Elever; som

Øvelsesskib fik Skolen |Briggen „Hvalfisken“ som Gave af Handelsministeriet i 1916. Briggen er bygget i Kalmar i 1801 og var forhen Grønlandsfarer. Skolens nuværende Forstander er J. P. SIGURDSON, født 30. Marts 1868, paa Island, Søn af Snedkermester Sigurd Helgason og Hustru Gudrun Johnsdatter, gift 1896 med Petra Andersen. Kaptajn 1896—1906, Forstander paa Fiskeskipperskolen i Esbjerg 1909—21, siden 1921 Forstander paa Sømandshøjskolen i Svendborg.

„De gamles Hjem“ i Sct. Jørgens Sogn.

Kurstedet „Raastrup“ blev stiftet i Aaret 1913 af Frøken Anna Ullerup, der dette Aar aabnede et Hjem for svagelige Personer i en Lejlighed i Troense. Hjemmet lededes efter Kommunalæge Michael Larsens Principper. Han var den banebrydende Vegetarianer i Skandinavien. Hjemmet vandt hurtigt et godt Ry, og allerede Aaret efter maatte man paa Grund af Pladsforholdene søge større Lejlighed, man købte derfor Villa „Anka“ ved Christiansminde, og Hjemmet fortsættes her fra 1914—17, da man

Raastrup Kursted.

Anna Ullerup,
Bestyrerinde.

atter maatte skaffe mere Plads. Det besluttedes da at købe en Grund ved Fruerstuevej, og her lade opføre et nyt Kurhus. Frøken Ullerup havde imidlertid ikke Midler til dette, men fik Ejeren af Raastrupgaard Christoffer Rasmussen interesseret i Sagen, og han lod da det nye Kurhus opføre. Bygningen kostede over 70.000 Kr. og blev taget i Brug i Aaret 1918. Den ligger i herlige Omgivelser, højt og med en pragtfuld Udsigt. Den tilhørende Grund er paa 5 Tdr. Land. Kurstedet er indrettet til Helaarsbrug og ledes vegetarisk. Dets Læge er G. BACHER, Svendborg, og dets Bestyrerinde stadig Frøken ANNA ULLERUP.

Svendborg Biografteater stammer fra Aaret 1906, og blev oprettet af Ivan Kupowscki. Det havde til Huse i den under Sangforeningen omtalte gamle Teatersal. I 1909 blev det overtaget af den nuværende Ejer, der i 1915 erhvervede den da paa Brogade liggende gamle Købmandsgaard. Paa dennes Plads lod han opføre den endnu her beliggende smukke Ejendom, hvori indrettedes Biografteater, der kunde rumme 400 Pladser. Ogsaa paa dette Omraade skete i Tidens Løb store Forandringer, Salen blev udvidet til at kunne rumme 550 Pladser, og ved Tone- og Talefilmens Opfindelse, blev disse Apparater installerede i Teateret med en Bekostning af 25.000 Kr. Svendborg Biografteater maa vel ogsaa

S. Chr Sørensen,
Biograftejer.

Svendborg Biografteater.

nu siges at være et af de største Provinsbiografer. Den nuværende Ejer, SØREN CHR. SØRENSEN er født 1. December 1871 i Odder, Søn af Møller Hans S. og Hustru Ane Sofie født Rasmussen. Uddannet Møller, senere ved Handelen, da han i 1909 erhvervede Svendborg Biografteater, var han den første Biografteater ejer i Danmark, der drev Teateret som Erhverv, og har tidligere haft Teater i Odder, Skanderborg og Roskilde, nu i Assens og Svendborg, Medlem af Repræsentant-

Gamle Hestehauge Skibsværft og Plantager.

skabet f. Landmandsbanken i Svendb., Form. f. Foreningen af Provins-Biografejer fra 1911—29, Medl. af Fællesrepr. for samtl. danske Biografer, Ejer af Østergaard i Tved Sogn.

Svendborg Mælkeforsyning og Ostefabrik begyndte sin Virksomhed 1907. Det var daværende Mejeriejer Trock, Kragerupgaard, der byggede Mejeribygningerne i Svendborg. I 1916 afhændede han Mejeriet til Godsejer P. Rasmussen, Brændeskov og Godsejer L. Rasmussen, Fredsholm. I 1918 udvidedes Mejeriet til ogsaa at omfatte Flødefabrikation og ved Ejernes Død 1924 og 1926 overgik Mejeriet til et Interessentskab med Godsejer K. RASMUSSEN, Riddersborg ved Nakskov som Formand. Alt i alt behandles der mellem 6 og 7 Millioner kg Mælk aarlig. Den daglige Ledelse er underlagt Mejeribestyrer WILLIAM PETER HEDEGAARD, født 26. Juni 1887 i Skinnerup ved Thisted.

Skibsværftet Gamle Hestehauge oprettedes omkring Aaret 1877 af Sophus Weber og H. Poulsen. I Begyndelsen var det kun mindre Fartøjer, man paatog sig at bygge, men efter at Sophus Weber havde foretaget en Englandsrejse og hjemkommen fra denne var blevet Ejer af Gamle Hestehauge, besluttede han selv at lade bygge en større Yacht. Englandsrejsens Maal havde været at finde en saadan Yacht, hvormed han kunde gaa Jorden rundt. Da denne Yacht var færdig, var man i Besiddelse af alle de til et saadan Arbejde nødvendige Maskiner, og man begyndte nu at bygge større Skibe. Til Fordel for Værftet var der netop samtidig stort Opsving inden for Sejlsporten. Alt i alt er der fra dette Værft udgaaet 257 større og mindre Fartøjer. I Aaret 1927 begyndte man at bygge hurtiggaaende Motorbaade. Værftet var det første i Danmark, der begyndte Bygningen af disse Baade, og der er siden udgaaet ca. 40 derfra. I 1926 blev Værftet overtaget af Sønnen TH. P. WEBER. Gamle Hestehauges Skove strakte sig over et Areal paa ca. 170 Tdr. Land; det meste af det Træ, der i sin Tid blev anvendt til den første store Sejlyacht, Værftet byggede, blev taget fra disse Skove. I 1867 paabegyndte Theobald Weber, der da var Ejer af Hestehauge, at rydde ca. 30 Tdr. Land af denne Skov og beplantede Arealet med Frugttræer, hovedsagelig Æbletræer, og saaledes blev en stor Del af den gamle Hestehauge Skov omdannet til Frugtplantage. I 1885 overtog ovennævnte Sophus Weber Gamle Hestehauge og udvidede det beplantede Areal til 50 Tdr. Land. Ialt staar her ca. 9000 Frugttræer. I Aaret 1930 blev Plantagen overtaget af den nuværende Ejer HARRIS WEBER, der udvidede den til 65 Tdr. Land. I 1880 var der paa Gamle Hestehauge oprettet en Frugtvinsfabrik, der imidlertid laa stille i Tiden fra 1890—1922. Begge de to omtalte Virksomheder hører til Svendborg Bys gamle Forretninger og ejes af Sophus Webers Sønner. TH. P. WEBER, født 26. November 1892 i Svendborg. Studentereksamen fra Armstrong College University Durram Naval Architectonic, praktisk

Sophus Weber,
Skibsbygger.

Uddannelse i Skibsbyggeri paa Turø og hos Skibsbygmester Møller, Faaborg, derefter studeret Skibsarkitektur i U. S. A. hos Georg Lawley i Boston, derpaa Ansættelse af U. S. A.s Government som øverste Ingeniør paa et nyt Værft anlagt af The Honorable Ernest la Jahncke i Madisonville New Orleans Luisiana, derefter Studie langs hele Amerikas Stillehavskyst som et Led i Anlægget af Værket i New Orleans, der byggede 3500 Tons Dampskibe af Træ til U. S. A. Emergency Fleet Corporation, under dette Tidsrum blev Weber optaget som Medlem af The Society of Naval Architects and Marine Engineers. Efter Hjemkomsten fra U. S. A. overtog Weber Skibsværftet efter Faderen og fra 1931 sammen med Broderen Harris Weber Leder af den nye Frugtvinsfabrik Gamle Hestehauge. HARRIS WEBER, født 30. Juli 1894, gift 1920 med Margrethe Wilhelmsen. Formand for Svendborg Amts Frugtsalgsforening.

Th. P. Weber.
Skibsværftsejer.

SUNDS HERRED

SUNDS HERRED er Amtets næststørste Herred og spænder over det sydøstlige Hjørne af Fyen. Det er ca. 28.398 ha stort og begrænses af Gudme og Sallinge Herreder. Det indbefatter Øen Taasinge og de dels i Storebælt og dels i Lillebælt liggende Øer Turø, Skarø, Drejø, Hjortø, Strynø og Birkholm. Mellem Fyen og Taasinge løber Svendborg Sund, og langs Herredets Kyster er der de skønneste Udsigter afvekslende med Skov og Vand helt over til Taasinge og ned til Skarø og Drejø. En Sejltur fra Sunds Herred til Langeland er en af de skønneste Ture, man kan tænke sig. De mange smaa Øer og Holme, der dels er skovklædte, dels ligger med nøgne Sletter giver en et særegent og ejendommeligt Skønhedsindtryk, men Egnen besøges da ogsaa om Sommeren af Tusinder af Turister. Herredet er saare rigt paa Skov; saaledes optages over 3100 ha af det samlede Areal af Skovstrækninger. Ligeledes ligger spredt om i Herredet flere Vandløb og Moser, ialt optagende over 220 ha. Af disse Vandløb skal nævnes Vejstrup Aa og Syltemade Aa. Fyen er Herregaardenes Land, og i Sunds Herred ligger ogsaa en Del af disse gamle Herregaarde og Hovedgaarde, saaledes Bjørnemose i Tved Sogn, Hvidkilde i Egense Sogn, Skjoldmose i Stenstrup Sogn, Egeskov i Kværndrup Sogn og Valdemars Slot i Bregninge Sogn paa Taasinge. Betragter vi de Oldtidsminder, der findes rundt om i Herredet, ser vi, at det særligt har været Kyststrækningerne, der i den Tid har været bebygget, thi langt den overvejende Del af Dysserne og Gravhøjene findes langs Kysten. Antagelig har Herredets Indre været saa tæt skovbevokset, at Befolkningen ikke har kunnet bosætte sig der. De fleste Oldtidsminder i Herredet stammer fra Broncealderen og bestaar af ca. 150 Gravhøje, medens der af Stengrave kun findes en Snes Stykker. Fra Jernalderens Tid er der gjort enkelte Fund paa flad Mark. I Valdemar II' Jordebog kaldes Herredet „Sundzhæreth“. Det hører fra Aaret 1660 til Nyborg Amt. I Herredet ligger Købstaden Svendborg med Svendborg Landdistrikt, Sørup og Sct Jørgens Sogn. Endvidere Sognene: Skaarup, Tved, Egense, Øster-Skerninge, Ollerup, Stenstrup, Lunde, Kirkeby, Kværndrup, Turø, Bregninge, Bjerreby, Landet, Drejø og Strynø.

Litt.: Trap, Danmark.

TAASINGE er nu det almindeligste Navn for denne Ø, men følger man Øens Historie gennem Tiderne fremkommer forskellige Navne og Benævnelser. I Knyttingsagaen benævnes den Thioslund, og i Valdemar II' Jordebog kaldes den Thoslund. Dette Navn synes at have holdt sig gennem lange Tider, men i Begyndelsen af det 15 Aarhundrede fremkommer Navnet Tosing eller Tosind; senere Taasen eller Tassing, derefter Tosing og endelig Taasinge. Denne samt de andre Øer og Holme, der ligger Syd for Fyen, er sandsynligvis opstaaet under „den baltiske Vandflod“. Disse Øer har sikkert tidligere været landfast med Fyen, men Vandfloden har gennemskåret Landet og kun ladet de højeste Punkter tilbage. Havet har opslugt de mellemliggende lavere Egne, og endnu kan man mellem Øerne paa Havets Bund finde Egestubbe og hele Egestammer, der sandsynligvis er Levninger af en fjern Fortids mægtige Skove. Saaledes er, mener man, Taasinge, „den danske Floras Yndlingsø“, blevet til. Den adskilles fra Fyen ved Svendborg Sund og fra Turø ved Turø Sund. Mellem Øen og Langeland løber Rudkøbingløbet, fra Storebælt, og mod Vest, hvor Drejø, Hjortø, Skarø og de øvrige smaa Holme og Øer ligger, er det Lillebælt, der løber ind.

Jordene er gennemgaaende sandmuldede, men meget frugtbare. Øen kan deles i 2 Dele, en nordlig, der er en stor Bakke og en sydlig Del, der er lav og jævn. Dens samlede Jordareal udgør 6963 ha. Under Øen hører Iholm, Morholm, Kidholm samt Store- og Lille-Rallen, der alle er smaa ubeboede Holme.

Øen havde længe før Reformationen sit eget Birketing og dannede eet Birk. Tinget holdtes først paa Kærstrup, senere ved Landet Kirke, en Tid ved Strammelse, og derefter paa Valdemar Slot. Da det i Aaret 1882 flyttedes til Svendborg Købstad var Tingstedet ved Vindeby. I Aaret 1916 ophævedes Taasinge Birk og underlagdes Svendborg. Øen hører til Sunds Herred og deles i 3 Sogne: Bjerreby, Landet og Bregninge. Den har Tingsted i Svendborg, hører til denne Købstads Rets- og Politikreds, Amtstuedistrikt, Læge-, Skatte- og Vurderingskreds og endelig til Amtets 3. Folketingskreds.

De Efterretninger, man har om Øens Historie før Dronning Margrethes Tid er yderst sparsomme, ja man ved saa godt som intet. De ældste Efterretninger stammer fra Aaret 1313, hvor der blandt de Mænd, der underskrev Dommen over de mod Erik Menved oprørske Jyder, findes en Johan Nielsen de Thostandia. Omkring Aar 1330 blev Øen sat i Pant til Junker Albert, Hertug af Sachsen-Lauenborg. Under Grev Gerts Regimente dukker den atter op, men forsvinder derefter helt indtil Aaret 1885, da dens Ejer, Benedict Ahlefeldt solgte den til Dronning Margrethe. Hendes Hovedsmand Henning Berg til Kilstrup nævnes blandt de fynske Mænd, der underskrev „det fynske Hyldingsbrev“ til Dronningen. Hvorvidt Dronningen har opholdt sig i længere Tid paa Borgen Kærstrup vides ikke, men faa Aar efter skænkede hun Taasinge og alle sine Besiddelser her til Odense

Det gamle Tinghus i Vindeby.

Bispestol, og i henved 150 Aar forblev Øen under dette Styre. 10 Bisper, nemlig Theus Podebusk, Johannes III, Nafne Krigebusk, Henneke Vidfeld, Mogens Kruse, Carolus Rønnow, Jens Anderszon, Viceuetius, Knud Gyldenstjerne og Gæste Trolle sad som Herrer paa den ældgamle Borg Kærstrup.

Men i Begyndelsen af Kong Chr. III' Regeringstid kom Reformationen til Danmark og gjorde en Ende paa Kirkens Magt og Rigdom, idet al Kirkens Gods underlagdes Kronen. Herved kom ogsaa Taasinge i Kronens Besiddelse, om end det kun var nødvendigt, at Odense-Bispen gav Afkald paa den. I de første Aar efter Reformationen ejede Kongen selv Taasinge, eller rettere sagt den Del af Øen, der hørte under Kærstrup; da der allerede paa den Tid fandtes flere adelige Selvejere paa Taasinge, f. Eks. den kendte Temme Grim og hans Søn Hans Grim til Stougaard i Bregninge Sogn. Nu er denne Gaard almindelig Fæstegaard.

Den mest navnkundige af de kongelige Lensmænd, der sad paa Kærstrup, var Frands Brockenhuus. Han indlagde sig megen Berømmelse for sin Tapperhed under 7-Aars Krigen. I Aaret 1556 købte han Stougaard af Hans Grim, da der stadig herskede Strid om Jordene og deres Inddeling; samme Aar overdrog han Kærstrup til Jacob Schested, der sad som Lensmand her til Aaret 1573, da Kong Fr. II' mageskiftede sit Taasinge Gods med Vallø Gods paa Sjælland, hvis Ejer var den norske Statholder Erik Ottesen Rosenkrands. Nu var Taasinge ikke mere under Kronen og to Aar efter døde den nye Ejer, men hans Enke, Helvig Hardenberg, forblev paa Kærstrup til sin Død i Aaret 1599. Hun efterlod Godset til sin Søn Jacob Rosenkrands, der døde i Aaret 1616. Ved et Arveskifte i Aaret 1622 kom Godset i den kendte Ellen Marsvins Besiddelse. Hun samlede i sine Leveaar meget Gods rundt om i Landet, og Kærstrup Gods skænkede hun sin Datter af første Ægteskab, Kirstine Munk, der atter skænkede Godset til sin og Kong Chr. IV' Søn, Valdemar Christian, der imidlertid paa den Tid kun var en Dreng paa 6 Aar. Det var derfor Kongen, der blev den egentlige Herre til Kærstrup, og hans Interesse for Øen

var meget stor. Efter faa Aars Forløb havde han samlet alt Strøgodsset paa Taasinge under Kærstrup. De ældgamle Bygninger lod Kongen nedrive og opførte ikke langt derfra „Valdemar Slot“. Vi vil dog først standse lidt ved den Borg, der gennem Aarhundreder var Øens største; Borgen, hvor Dronning Margrethe boede. Af Kærstrup eller Kelstrup, som dens oprindelige Navn var, er der nu ikke noget tilbage. Kun Voldstedet findes endnu. Graven herom, den ydre Grav, samt den til Ladegaarden hørende Grav er udtørret, og det meste jævnet og inddraget i Marken. Borgen har været særdeles godt forsvaret i de urolige Tider, der da var her i Landet. Den ældste Besidder, man kender, er Peder Nielsen Stygge, der levede paa Grev Gerts Tid. Sandsynligvis er han Kærstrups Byggherre. Om Borgens Størrelse og Udseende vides iøvrigt lige saa lidt som om Øens andre Ridderborge fra den Tid. Valdemar Slot er sikkert opført omkring Aaret 1640 eller maa- ske noget tidligere. Det nøjagtige Aarstal for Paabegyndelsen af dette Byggearbejde kendes

Valdemar Slot.

Valdemar Slot.

ikke. I Aaret 1633 var der foretaget Reparationer paa Kærstrup, og i 1636 begyndte man Nedrivningen af det, idet Materialerne herfra blev benyttet til Bygningen af Valdemar Slot. Man havde ogsaa ladet anlægge et Teglværk i Vemmenæs, og fra dette Værk spores endnu helt inde i Lungebugten Resterne af en Skibsbro. Herfra blev saavel Sten som Tømmer fra Næssets dengang mægtige Skov indskibet. Da man begyndte Opførelsen af Valdemar Slot, laa det paa et Næs, thi den nu bag Slottet liggende Eng, kaldet Søen, var dengang en Del af Lungebugten. Som Bygmestre nævnes Jørgen Scheffel og Andreas Ferch, medens Tegningerne er udført af Hans Stenwinkel, der døde 1639. Slottet bestod af en enfløjet Bygning i to Stokværk samt af 2 korte Sidefløje i samme Højde og fornedes ved et Galleri. Paa Facaden fandtes et ottekantet Trappetaarn. Bygningen var rigt prydet med Sandstensornamenter, Gavle, Taarne og Spir (meget lig Jægersborg Slot). I Slottets sydlige Del var indrettet en Kirke.

Valdemar Christian blev dog aldrig Herre paa Valdemar Slot; han døde i 1636, samme Aar som Byggearbejderne paabegyndtes. Hans Moder beholdt Slottet til sin Død i Aaret 1658, og det gik derefter i Arv til Datteren Hedevig. Hun styrede denne Arv meget slet, og knap 4 Aar efter havde hun spredt Godset om Valdemar Slot; det var sat i Pant i alle Verdens Hjørner, og omkring Aaret 1664 kom det atter i Kronens Besiddelse. En kort Tid sad Ernst Günther af Augustenborg som Lensherre paa Valdemar Slot. En Tid var der meget stille om det gamle Gods, indtil en ny Æra oprandt for Taasinge og Valdemar Slot, da Kong Chr. V' ved Skøde af 14. Marts 1678 afhænder sin Part af Valdemar Slot, Hovedgaardstakst 55 Tdr. Hartkorn, samt derunder hørende Bøndergods 740 Tdr. Hartkorn og Landet Kirke til General-Admiralløjtnant Niels Juel. Slottet var da i Forfald; de svenske Tropper, der havde opholdt sig paa Taasinge, havde ødelagt meget, men Niels Juel tog straks fat paa at genopbygge Slottet. Selve Hovedbygningen maatte den nye Ejer købe for 3000 Rdl. af Borger i København Henrik Holst, der havde det i Pant. Hovedbygningen blev delvis ombygget; de mange Spir og Sandstensornamenter blev fjernet; Taarnet, der var faldefærdigt, blev erstattet af en Frontispice, og der tilbyggedes to korte Fløje. I den ene Fløj blev, i Aaret 1687, det af Niels Juel her indrettede Kapel indviet af Thomas Kingo.

Tid efter anden er Slottets Bygninger undergaaet forskellige Forandringer. I 1754 anlagdes Slotsgaarden med Hegnmure og Portbygninger m. m. I 1880 blev Slottet restaureret og Kapellet istandsat. Dette havde været lukket fra 1847—80. Ogsaa under vore to sidste Krige havde Slottet lidt en Del, da det havde været benyttet til

Landgangen ved Troense.

Lazaret. Niels Juel døde den 8. April 1697 og ligger begravet i Holmens Kirke i København. Inden sin Død havde han fortsat Kong Chr. IV' Forsøg og havde samlet det meste af Taasinge under Valdemar Slot. Hans Arving Knud Juel fortsatte dette Arbejde i den Hensigt at samle hele Godset under et Stamhus for den Juelske Familie, hvilket skete ved Testamente af 10. Januar 1709 og senere Stamhusbrev af 18. Februar 1767. Knud Juel døde 1709 og de følgende

Besiddere af Valdemar Slot bliver da: Niels Juel, død 1766, hans ældste Broder Carl Juel, død 1767, hans Søn Fr. Juel overtog da Stamhuset og døde 1827, hvorefter hans Søn Kammerherre Carl Juel var Ejer til sin Død 1859. Derefter fulgte Baron Fr. C. V. N. Adolf Krabbe Juel-Brockdorff, død 1876. Han efterfulgtes af Sønnen Kammerherre, Hofjægermester Carl Fr. Sophus Vilhelm Juel-Brockdorff, død 1900. Dennes Søn Fr. C. N. O. A. Juel-Brockdorff ejede Godset til sin Død 1912, hvorefter C. B. Juel-Brockdorff overtog Stamhuset. Den nuværende Ejer er CARL FR. SOPHUS VILHELM JUEL-BROCKDORFF, født 27. Juli 1905, Stenagergaard pr. Mesinge, Søn af F. Juel-Brockdorff og Hustru født Reedtz-Thott, gift 1931 med Kathleen Hegel.

AAGE THOMSEN BAVNGAARD, Skovrider, Godsforvalter,

født 19. Marts 1898 i Kougested, Søn af Sognepræst Kristen Thomsen og Hustru Mette Marie født Pedersen, gift 1926 med Gudrun Nyborg Andersen, Datter af Realskolebest. A. i Hammel. Artium 1917, Forstkandidat 1923, Planlægningsarb. paa Frlisenborg og Wedellsborg 1923—25, Skovrider under Valdemar Slot 1. Oktober 1925, Godsforvalter s. St. siden 1. Januar 1927.

Som allerede før nævnt deles Øen i 3 Sogne, men vi vil dog ikke omtale disse Sognes Historie hver for sig, men samle dem under et, hvilket vil give det korteste og klareste Billede af Øen. I Aartusinder har denne Ø været beboet; vore hedenske Forfædre har allerede i den tidligste Stenalder fundet Øen og har bosat sig her, hvilket de mange Fund fra den Tid vidner om. Desværre er ogsaa her de fleste af disse Oldtidsminder ødelagt gennem Tiderne.

I Bregninge Sogn nord for Nyby laa der tidligere paa Banken her en Række Gravhøje, vistnok 6, men nu er der kun een tilbage, nemlig den meget anselige „Ingers Høj“. Denne forsøgte man omkring Aaret 1770 at udgrave, idet man mente, at der skjulte sig Skatte i Højen, men der fandtes intet i den.

Sagnet fortæller, at en Jomfru Inger, der var forlovet, havde forsvoret sig til Fanden, om hun blev sin Kæreste utro. Ikke desto mindre tog hun en anden Mand, og da han førte hende til Alteret, kom Fanden og bortførte hende og for ned i Højen med hende. Deraf Navnet „Ingers Høj“. I Bregninge Præstegaardshave ligger en træbevokset Høj, og i Skoven helt nede ved Vandet ligger „Askehøj“ og „Ravnshøj“. I Nørreskov ligger Resterne af en anselig Jættestue, hvis Kammer er næsten 10 m langt. Ikke langt herfra ligger 2 Høje, hvoraf den ene er ret velbevaret. Paa Iholm fandt man i Aaret 1853 i et Muldvarpeskud nogle Mønter, og ved nærmere Undersøgelse blev der fundet flere hele Smykker samt adskillige overhuggede Sølvsmykker m. m., alt nedlagt i en Læderpung.

Heri laa i alt ca. 450 Mønter, og efter Mønterne at dømme er Nedlægningen sket omkring Aar 1000. I Landet Sogn ved Vornæs Skov ligger tæt ved Vandet 2 mindre Gravhøje, og under Strammelse har der ligget nogle Dysser. I Bjerreby Sogn mellem Søby og Skovballe er der i en Høj, kaldet „Stavnshøj“, fundet et meget stort Gravkammer med stensatte Sider; en ca. 4 m lang Gang fører ind til selve Kammeret, der er ca. 4 m langt, ca. 2 m bredt, medens Højden ikke andrager mere end ca. 1¼ m. Paa Højen er der bygget en Mølle. Paa Øen har der været 2 hellige Kilder, „Sct. Olafs Kilde“ paa Lundby Mark og „Ganse Kilde“ paa Nors Mark Vest for Slottet. Begge disse Kilder tillagde man i Fortiden, ja helt op i forrige Aarhundrede, undergørende Kraft, særlig ved Sct. Hans Aften, hvorfor de da ogsaa denne Aften søgtes af en Mængde Mennesker. I meget gamle Optegnelser nævnes „Pils Slot“ ved Troense; dette var en af Middelalderens store Borge. Den laa i Bregninge Sogn tæt ved Bregninge Skov paa det affladede Bakkedrag. Dette kaldes endnu i vore Dage „Pilebakken“. En Bugt neden for Banken kaldes „Pilshul“. Om den gamle Borg, dens Historie og Bygninger vides intet. Ved Sundets vestlige Indsejling, skraas over for Sct. Jørgens Gaard, laa „Horse Slot“, der ogsaa var en middelalderlig Borg; af denne findes endnu i vore Dage enkelte Levninger. I Begyndelsen af forrige Aarhundrede var saaledes endnu Dele af Borgens Kældere synlige, og disse Bygningsrester fortæller, at det maa have været en meget stærk Borg, men ikke særlig stor i Omfang. Borgens Volde og Grave var til den ene Side ret velbevarede, medens de øvrige Sider var sløffede. Ikke langt fra Borgruinen har man opgravet talrige Murstensrester, antagelig stammende fra en under Borgen hørende Ladegaard. Ved „Skællet“ tæt ved den her omtalte Ruin skal have ligget en Vandmølle.

I Bjerreby Sogn skal der have ligget en gammel Gaard kaldet „Aagaard“. Den menes at have ligget i Dalen mellem Lundby og Bjerreby ved Aaen, som her i tidligere Tid dannede en vandomfyldt Plads. Nu er her kun en ubetydelig Rende. Ogsaa om denne Gaard gælder det, at dens Historie er gaet tabt; man ved intet udover det nævnte.

Af andre Gaarde nævnes fra det 17. Aarhundrede en Gaard ved Navn „Schadeballegaard“, samt i Landet Sogn fra Aar 1552 „Lundballe“ og „Broeballe“. Endvidere skal nævnes 2 andre Gaarde i Bregninge Sogn nemlig „Thaersminde“ opkaldt efter den tyske Landøkonom Thaers; Gaarden er sikkert anlagt og bygget af Fr. Juel, der paa Grund af et Venskabsforhold til Thaers har givet Gaarden hans Navn. Den anden Gaard er „Stovgaard“, der stammer fra det 14. Aarhundrede. Den tilhørte i 1477 Temme Grim og senere hans Søn Hans Grim. I 1556 solgtes Gaarden til Frands Brockenhuus.

Efter at have omtalt de helt eller delvis forsvundne historiske Minder paa Taasinge, vil vi vende os til de endnu eksisterende, nemlig Øens Kirker, 3 i Tal. Forinden vil vi i denne Forbindelse nævne endnu et Fortidsminde, det nu helt forsvundne Sct. Olafs Kapel, som skal have ligget noget Syd for Lundby paa Lundby Mark, der hvor senere „Kimersgaard“ blev opført. Endnu i Aaret 1600 paa Morsings Tid saas tydelige Spor af dette Kapel, hvis indvendige Maal opgives saaledes: 38 Alen langt, 18½ Alen bredt. Rundt om Kapellet fandtes en stensat Kirkegaard, og midt i Kapellet sprang en Kilde frem. Denne er nu tilstoppet, men vælder frem tæt ved og bruges nu som Vandingssted. Omkring Aar 1660 nedbrød man Resterne af Kapellet og brugte Stenene til Arbejdet paa Bjerreby Kirke. Sagnet fortæller, at der i dette Kapel blev opbevaret et Billede af den hellige Sct. Olaf. Dette Billede bar Bønderne rundt, naar de havde tilsaaet deres Marker, for at det skulde bringe Lykke og Fremgang. Inden Aften skulde Billedet være tilbage i Kapellet, da det ellers vilde bringe Ulykke over Sognet. Endvidere fortælles det, at en Bonde, der havde baaret det rundt paa sin Mark, ikke naaede at komme tilbage til Kapellet inden Aften, og for at skjule dette tog han Billedet med hjem og gemte det i Bagerovnen. Tidligt næste Morgen stod han op for at bringe Billedet tilbage, men Pigen havde været tidligere oppe og havde allerede gjort Ild paa Ovnen, og den hellige Sct. Olaf brændte.

Vornæs Skule.

Landet Kirke menes at være den ældste paa Øen; den er sikkert opført i den tidligromanske Tid. Bygningsmaterialerne er hovedsagelig Kampesten murede i raa Stand og hvilende paa et tilhugget Kampestensfundament. Oprindeligt bestod Kirken kun af Koret med Apsis og Skibet. Taarnet og Vaabehuset er tilbygget senere.

Inde i Kirken findes flere ret ejendommelige Stenhuggerarbejder; saaledes er Skibets Sokkelhjørnestein foroven formet som

et Menneskehoved, og ovenover ses en tilhugget Billedsten med et Relief forestillende en Løve. Den oprindelige Syddørs Indfatning, som nu er flyttet til Væggen mellem Taarn og Skib, hvor den danner Hovedindgangen, er en Kampesten prydet Portal. Paa dens halvrunde Overligger ses et kronet Hoved i oval Ramme. Maaske er det den hellige Ridder Jørgen, maaske Kristus. Paa begge Sider af Portalen ses udhugget en Kentaur og en Løve. Paa Reformationstiden blev Kirken forlænget mod Vest, og paa samme Tid indbyggedes Hvælvingerne. Et Hundrede Aar senere tilbyggedes Taarnet paa Sognets egen Bekostning. Man ser paa Taarnet, der er bygget af Mursten, Aarstallet 1634 og Bogstaverne P. S. A., der betyder Peder Søffrensen Aarhus, der var Sognepræst ved Kirken paa den Tid. Af Træskærerarbejder findes der i Kirken kun Prædikestolen, der er et Renæssancearbejde fra Aaret 1619. Antagelig har der i sin Tid været flere Træskærerarbejder som f. Eks. Altertavle og Krucifikser, men disse er forlængst forsvundne. Den nuværende Altertavle er fra det 16. Aarhundrede og bestaar af en Empireramme med et Billede, der forestiller Korsfæstelsen. Malmstagerne er skænket Kirken Aar 1650 af Præsten Jens Mogensen Hossum, der tillige skænkede Sølvkalken. Denne bærer Aarstallet 1667. I Koret hænger en ottearmet Malmlysekrone skænket 1714 af Præsten Peder Jensens Hustru, Anna Kristine. En Oblatæske bærer Aarstallet 1692 og er en Gave fra Præsten Peder Jensen. Døbefonten er af Granit, og Daabsfadet er skænket af Kong Chr. IV' Datter Sophie Elisabeth. I Bunden af Fadet ses Aarstallet 1634, det Aar den ca. 15-aarige Kongedatter blev gift med Grev Christian Pentz, der var Amtmand i Flensborg. I Kirken er sat en Gravsten over ovennævnte Præst Jens Mogensen Hossum, der døde 1679, samt over Guvernør paa Tranquebar Axel Juel, død 1720 og hans Hustru Sophie Amalie, død 1740.

Landet og Bregninge Kirke var i Tiden fra 1575 til 1738 forenede under samme Præst. Sammenlægningen foregik da Niels Mule, død 1581, var Præst i Landet Sogn. Han efterfulgtes af Morten Mestinguius, død 1618, derefter Peder Søffrensen Aarhus. Den sidste Præst for de samlede Sogne var Mathæus Reutze, der døde 1738. Under Christian Morsing blev Landet eget Sognekald igen. Vi skal blot nævne Navnene paa de Præster, der indtil vort Aarhundrede har været ved denne Kirke: Simon Pedersen Riise, død 1790; Mathias Muusmann, død 1810; derefter Stamhusejerens Huslærer Frederik Christian Lund; Johan Peder Christian Lyngby, der i 12 Aar var Sognepræst, lod den meget forfaldne Præstegaard ombygge. I Aaret 1866 forflyttedes han til Fjenneslev Kirke. Efter ham kom Sølling Schousboe, der afgik 1877. Siden 1922 nuværende Præst N. L. NIELSEN. — Den næste af Øens Kirker er Bregninge Kirke, der antagelig er bygget i samme Aarhundrede, som Landet Kirke; maaske noget senere, men noget bestemt Aar

lader sig ikke sige. Den oprindelige eenlængede Bygning var af raa Kampesten med de svære huggede Hjørnekvadere ogsaa af Kamp. Den bestod af Skibet med Korafslutning. I den sengotiske Tid er Taarnet tilbygget, og antagelig stammer Hvælvingerne i den oprindelige Kirke fra samme Tid. Omkring Aar 1580 lod Øens Besidder Jacob Rosenkrands tilbygge den sydlige Sidefløj, der oprindeligt var bestemt for Beboerne paa Turø; den blev kaldt „Ny Kirke“, og i et halvt Aarhundrede søgtes den af Beboerne fra Turø. Først omkring Aar 1640 fik de deres egen Kirke, der blev bygget af Ellen Marsvin.

Bregninge Kirke.

„Ny Kirke“ aabner sig ind i den oprindelige med to smukke, spidsbuede Arkader. I det 18. Aarhundrede lod den Juelske Familie opføre det nordre Kapel, saaledes at Kirken fik Form som en Korskirke. Kapellet, der er i Skibets hele Længde, er adskilt fra dette ved 3 Smedejernsporter, og under de i Kapellet værende 3 Hvælvinger er der indrettet Begravelser for den Juelske Familie. I Aaret 1753 lod Kammerherre Niels Juel Kirken restaurere, og 1793 lod Generalløjtnant Fr. Juel Taarnets øverste Del ommure. Endelig skal nævnes de sidste store Restaureringer af Kirken i Aarene 1882—83, hvorved Kirken udvendigt opmuredes med røde Sten. Paa Taarnet sattes det ottekantede Spir, og det gamle Kor blev delvis fornyet. I Gravkapellet hviler Kammerherre Niels Juel, død 1766, og hans Hustru Sophie Amalie, død 1788. Endvidere Jens Juel til Lundsgaard og hans Hustru Ide Hosteen fra Arreskov, død 1754, Geheimeraad Carl Juel, død 1767 og hans første Hustru Christiane Henriette Lovise de Schleunitz, død 1756 samt hans anden Hustru Anna Margretha Juel, død 1761. Carl Juels 3 Børn, hvoraf den ene, Datteren Christiane Juel gift med Kammerherre von Krogh til Løjtved, død 1803. Deres Datter Amalie Krogh, død 1792, Baron Fr. Juel-Brockdorff, død 1876, hans Hustru Augusta Utke, død 1879, Vibeke Juel-Brockdorff, død 1879, Otto Juel-Brockdorff, død 1882, hans Hustru Sophie, død 1892, Carl Juel-Brockdorff, død 1896, Kammerherre Carl Juel-Brockdorff, død 1900. Under dette Kapel, i de af Jacob Rosenkrands og Pernille Gyldenstjerne indrettede underjordiske Begravelsespladser, ligger Knud Juel, Margrethe Juel, Katharina Juel, George Katharina Seefeldt, Kammerherre Carl Juel-Brockdorff, død 1859.

I Kirkens Indre bemærkes først den smukke Renæssanceprædikestol fra Aaret 1621; den bærer Jacob Rosenkrands og Pernille Gyldenstjernens Vaabner. Alteret er af nyere Dato.

I „Ny Kirke“ findes ophængt en Trompet og en Kaarde, der begge skal have tilhørt Admiral Niels Juel. Der skal have eksisteret et forgyldt Billede af Kirkens Helgen, Sct. Andreas, men alle Spor af dette er udslettet. Orglet er fra Aaret 1860. Endelig skal nævnes den Runesten, der nu ligger ved Opgangen til Prædikestolen, men som man indtil Aaret 1875 ansaa for forsvundet; den genfandtes ved Kirkens Restaurering og stammer fra Aar 1200. Indskriften siger: „Sven Sassersen ligger herunder. Helge Degn ristede, Mester Bo gjorde mig.“ Som tidligere omtalt, var Landet og Bregninge Kirke i Tiden fra 1575 til 1738 forenede under samme Præst. Den første Præst ved Bregninge Kirke, efter at denne var blevet et selvstændigt Kald, var Kristoffer Iversen, død 1751.

Vi skal her nævne nogle af de Præster, som vi kender Navn og Aarstal paa: Riise 1751—60; Kugler, der i 1773 forflyttedes til Strynø, og i hvis Tid Præstegaarden

brændte; Jørgen Valerius Thormølen, død 1799; Chr. Krarup, død 1845; Johan Ludvig Møller, død 1854; Carl August Olivarius, forflyttet til Oppe-Sundby paa Sjælland 1865. Johannes Bock, død 1875; Hans Christian Diderik Møller, forflyttet til Smørum Herred i Københavns Amt 1882; han lod Præstegaardens nuværende Stuehus opføre; Conrad Rudolph Madsen, forflyttet til Aaker paa Bornholm; 1891 kom Anders Kløvborg til Kirken; 1928 kaldtes den nuværende Sognepræst JENS JUUL NISSEN JUUL SØRENSEN, der er født den 24. Marts 1897 i Mariager, Søn af Kordegn og Lærer J. A. S. Sørensen og Hustru Anna Dagmar Nissen født Juul, gift 1921 med Ellen Malmstrøm. Student fra Sorø 1915, cand. theol. 1921, ordineret Medhjælper i Lyngby 1921—24, Sekretær i Østerlands Missionen 1924, Medlem af Østerlands Missionens Hjemlandsudvalg siden 1930.

J. J. N. Juul Sørensen.
Sognepræst.

Bjerreby Sogns Kirke stammer fra samme Tidsperiode, som de to før omtalte Kirker og var indviet til Sct. Morten. Den var bygget af raa Kamp og blev i den sengotiske Tid delvis ombygget, og i vort Aarhundrede, omkring Aarene 1905—06 blev den helt ombygget. Denne Ombygning blev foretaget efter Tegning af Arkitekt J. W. Petersen i Odense. Den nye Bygning blev lagt ca. 15 Meter længere mod Øst, og bestaar af Skib med Korsfløj og Taarn. Inventaret er overflyttet fra den gamle Kirke, bl. a. Højalteret, der stammer fra det 15. Aarhundrede. Midterfløjen forestiller Korsfæstelsen og Sidefløjene forskellige Billeder fra Lidelseshistorien, alle i Træskærerarbejde. I Kirken er ophængt en Altertavle fra den katolske Tid, der sikkert forestiller Kirkens Skytshelgen, Sct. Morten. Desuden findes en Degnestol fra Aaret 1536 med det samme Billede, samt et meget smukt udskaaret Krucifiks fra det 16. Aarhundrede.

Bjerreby har altid været et selvstændigt Kirkesogn, og af Præster gennem Tiden fra Reformationen til vort Aarhundrede kan nævnes: Hans Henriksen, død 1552; Stephan Hansen; Rasmus Larsen, død 1599; Jørgen Steffensen, død under Pesten 1629; Hans Pedersen Sandager; Anders Rasmussen, død 1663; Hans Fich, død 1698; Povel Andersen Schyt, død 1735; Peder Ferslew, død 1752; Ulrich Adolf Schwitzer, død 1763; Hans Dressing, død 1770; Johan Georg Flor, død 1803; Johan Georg Møller, død 1840; Johan Ernst Heilmann, død 1879; Sabinus Høgsbro, afgaaet 1893 og død 1897, og derefter SOPHUS NICOLAI THEODOR HANSEN.

Taasinge Skolevæsen stammer fra Aaret 1795. Sandsynligvis har der før denne Tid været Undervisning paa Øen, men man ved derom kun, at der har været 2 „Løbedegne“, der forestod Undervisningen. I Aaret 1795 lod Generalløjtnant Frederik Juul dette Undervisningssystem forbedre. Paa Kammerherrens Bekostning opførtes 4 Skolehuse, nemlig i Troense, Landet, Søby og Vornæs. Endvidere blev den delt i 7 Skoledistrikter. Lærerlønningerne blev betydelig forbedret og Kammerherren gav aarlig betydelige Bidrag til Skolerne. Efter Skoleloven af 10. Oktober 1806 og af 1814 blev Skolevæsenet ændret. Af de før omtalte 4 Skoler, er den i Vornæs forlængst flyttet, ligeledes Skolen i Søby. Kun Skolen i Troense eksisterer endnu og minder om denne første Tid i Skolevæsenets Historie.

Vi skal her blot nævne de Byer, der i vore Dage har Skole: Bregninge, opført 1837; Vindeby; Eskær; i Landet Sogn er der Skole i Lundby, opført 1779, med Forskole, bygget 1900; Vornæs Skole, bygget 1863; Bjerreby Skole, bygget 1835, med Forskole fra 1900; Søby Skole er bygget 1888, Forskolen 1900 og endelig Vemmenæs Skole, bygget 1883.

Samfærdselen mellem Øen og Omverdenen foregik i gamle Dage ved „Smakkefart“, og det var Taasinge Stamhus, der havde Privilegium paa denne Færgefart. I Smakkefartens Tid var der ikke bestemte Tider for Overfarten; man havde forsøgt det, men det vakte almindelig Misfornøjelse. Stamhuset, der havde bortforpagtet Privilegiet, havde paa Ruten Vindeby-Svendborg Færgeret paa begge Strandsider, medens det paa Ruten Taa-

singe-Rudkøbing kun havde det paa den ene Strandside. I Aaret 1873 blev der paa Ruten Vindeby-Svendborg indført den første Dampskibsforbindelse med Dampfærgeren „Fritz Juel“. Færgeriet Vindeby-Svendborg var først forpagtet til Niels Løve. Hans Eftermand var Lars Møller, der havde det til 1888, hvorefter det blev overtaget af R. V. Møller. Han døde 1922, men Forpagtningen fortsattes af hans Enke, indtil Svendborg Købstad og Taasinge 3 Kommuner i 1926 købte Privilegiet.

Den første Dampfærge „Fritz Juel“.

Straks efter Overtagelsen blev Motorfærgeren „Taasinge“ anskaffet, og „Fritz Juel“, der nu er Landets ældste Dampfærge bruges kun til Reserve. Forretningsfører for Færgeriet Vindeby-Svendborg har siden 1922 været Bankbogholder H. G. MØLLER, der er født den 26. September 1891 i Vindeby Færgegaard, Søn af Færgefæster R. V. Møller og Hustru Marie født Lauritsen, gift 1924 med Martha Baden.

M. Hansen,
Baadfører.

Ruten Vemmenæs—Rudkøbing er ogsaa af gammel Dato. Anlægsbroen i Vemmenæs stammer fra Aaret 1857, men efter at Sejlskibene er afløst af Dampskibe og Afstanden mellem Svendborg og Rudkøbing dermed er forkortet, er den gamle Færgeforbindelse Vemmenæs-Rudkøbing i Tilbagegang. Kun om Vinteren, naar Isen lukker Farvandene, bliver der Liv ved Vemmenæs gamle Færgested. Foruden de her omtalte Ruter findes flere andre, og en Mængde Smaadampere krydser Farvandet mellem Taasinge, Fyen og Langeland. Vi skal her blot nævne, at Baadfører A. C. Hansen i Aaret 1869 oprettede en Fragtrute mellem Troense og Svendborg.

I Aaret 1903 overtog Sønnen Mouritz Hansen Ruten og havde den til 1923. MOURITZ HANSEN er født 24. Februar 1871 i Troense, gift 1892 med Karlidine, død 1922. Sejlede til Søs 1886—1903, Medl. af Best. f. Taasinge Frugtsalgsforening.

I gamle Dage var det meget sparsomt med Postforsendelse til Taasinge. Posten blev sendt over Svendborg fra Nyborg, hvor Posthuset laa paa den Tid. Først i Begyndelsen af forrige Aarhundrede ændredes disse Forhold. I Aaret 1852 blev der i Vindeby oprettet et Brevsamlingssted, men Postbude kendtes ikke paa Øen før omkring Aar 1870, da der blev ansat et Postbud, der skulde bringe Posten rundt til de forskellige Brevsteder, hvor Folk saa selv kunde hente deres Post. I Aaret 1870 blev Brevsamlingsstedet i Vindeby Postekspedition, og i 1902 blev det Postkontor med Carl Carstensen som Postmester. Han afgik i 1907 og afløstes af Georg Vilhelm Støckel. Den nuværende Postmester er MENTZE. I Vemmenæs Gæstgivergaard blev der i Aaret 1873 oprettet et kongeligt Brevbefordringssted. Den 1. Oktober 1872 aabnedes Statstelegrafstationen i Troense. Statstelefonen aabnedes 1. August 1898, og fra denne blev der i Aaret 1899 ført Ledning til Bjerreby og i 1900 til Bregninge.

SOM før omtalt er Taasinge delt i 3 Kirkesogne. I en Beskrivelse fra før Aar 1800, fortælles der angaaende Bregninge Sogn: Sognet indbefatter Øens nordligste Del og har følgende Byer: Bregninge, ved Foden af Bregninge Bakke, med Kirke, 3 Gaarde, 5 Huse med og 7 Huse uden Jord, desuden Præstegaard, Degnebolig, med Skole, samt en Skolelærerenkebolig; et Hus havde Privilegium paa Krohold; Nyby laa paa den østlige Side af

Bakken og havde 8 hele Gaarde, 1 Afbyggergaard, 8 Huse med og 7 Huse uden Jord; af disse er 4 Gaarde og 2 Huse udflyttet paa begge Sider af Landevejen mod Svendborg og kaldes nu Ny-Nyby; Vindeby var Øens nordligste By, og herfra gik Overfarten til Fyen; den havde 3 hele Gaarde, 1 Færgegaard, 1 Gaard, delt i 2 Parceller, 6 Huse med Jord samt det smukke Tinghus, hvor Øens Rettergang holdtes; Bjernemark laa lige ud for den i Svendborg Sund liggende „Iholm“, og havde 7 Gaarde, 13 Huse med og 4 Huse uden Jord samt 2 halve Gaarde; Knudsbølle med 7 hele Gaarde, 4 Huse med og 5 Huse uden Jord; Troense, ved Svendborg Sundets østlige Udløb, der tidligere var en Landsby og et Fiskerleje, var da en Flække, beboet af Skippere og Haandværkere, og havde 2 privilegerede Kroer, 1 Hospital, 1 Skole og ca. 100 Huse, hvortil hørte lidt Jord, der var taget fra nogle tidligere i Byen beliggende Gaarde. I Sognet laa Hovedgaarden Valdemar Slot samt en Del Skovhuse, 4 Vandmøller og Vejrmøller. Indbyggerantallet var 1213.

Landet Sogn optog et bredt Bælte tværs over Landet; dets Byer var Lundby, beliggende sydøst for Kirken, med 13 hele Gaarde, hvoraf 3 er udflyttede, 19 Huse med og 5 Huse uden Jord; Melby, ogsaa kaldet „Middelby“, beliggende sydvest for Kirken, havde 3 hele Gaarde og 2 Huse med Jord; Strammelse, nordvest for Kirken, havde 11 hele Gaarde og ca. 10 halve Gaarde og Boelsteder samt 12 Huse med og uden Jord. Omtrænt midt imellem disse Byer laa Sognets Skole og Degnebolig. Præstegaarden laa midtvejs mellem Kirken og Lundby. Endelig er der Sognets sidste By, Vornæs, med Skole samt de fra Strammelse udflyttede Gaarde; hertil 8 mindre Gaarde. Endelig var der af de i Byen oprindelig beliggende 9 Gaarde udstykket nogle Huse og Parceller. 3 Gaarde, som laa samlede ved Bukkehauge Mølle, kaldtes Bækkehauge. Endvidere nævnes Nørskov Huse. Indbyggerantallet var 722.

Bjærgby, ogsaa kaldet Bjerreby Sogn, optog den sydlige Del af Taasinge samt Halvøen Vemmenæs, og er det største Sogn, hvad Areal angaar. I Sognet laa Bjerreby, syd for Lundby, med Kirke, Skole, Degnebolig, Hospital og Jordmoderbolig; desuden 17 hele Gaarde, hvoraf 7 var udflyttede, 18 Huse med og 6 Huse uden Jord, samt en uden for Byen liggende Vindmølle; Helløveller (Helløv) Vest for Bjerreby havde 4 hele Gaarde og 2 Huse med Jord; Søby Vest for Helløv havde 10 hele Gaarde, 3 halve Gaarde, 13 Huse med Jord og en Skole beliggende ved Stavnshøj. Paa Højen er en Vindølle. Skovballe, Vest for Søby, havde 7 hele Gaarde, 8 Huse med Jord, hvoraf et med Kro; fra Byen skete almindeligvis Overfarten til Ærø; Gesinge By med 19 hele Gaarde, 15 Huse med og 6 Huse uden Jord; 10 af Gaardene er udflyttede; Vaarø havde 9 hele Gaarde, 6 Huse med og 6 Huse uden Jord samt en Præstegaard; Stjøve eller Stjøvl havde 10 hele Gaarde, og 4 Huse med Jord; herfra skete Overfarten til Strynø; Vemmenæs talte ialt 17 Gaarde, 18 Huse med og 5 Huse uden Jord samt Skole og den smukke Færgegaard, hvorfra Overfarten til Rudkøbing fandt Sted. Indbyggerantallet var 1023. — Vi vil nu omtale Taasingesognene, som de tager sig ud i vore Dage.

BREGNINGE SOGN spænder over et Areal paa 2017 ha. Heraf optages over 400 ha af Skovene: Bregninge Skov, Dyrehaveskov, Hestehaveskov, Horseskov og Pederskov. Til Sognet hører Iholm paa ca. 2 ha og Morholm paa ca. 0,6 ha, begge ubeboede. Sognet danner egen Sognekommune og har Tingsted i Svendborg. Indbyggerantallet var i Aaret 1900: 1749 og i 1920: 1602. Nu er der 1706. I Sognet ligger Byerne: Bregninge, med Kirke, Præstegaard, Skole, bygget 1837, Andelsmejeri, bygget 1884, Gæstgiveri og Mølle; Knudsbølle med Bukkehauge Mølle: Bjernemark; Vindeby, med Skole (Eskær Skole), opført 1826, Kro og Færgehavn; Gl. Nyby, med Alderdomshjem; i 1916 nedbrændte det meste af denne By; Ny Nyby; Troense Ladeplads, med Dampskibsbro, Baadebro, Badehotel, Gæstgiveri, Baadebyggerier, Toldsted, Lodsstation, Telegraf- og Poststation, Skovriderbolig og endelig Skole, bygget 1790 og senere udvidet; Pederskov, med Savværk;

endelig hører til Sognet Vindby-
 øre, Skovshuse og Kalvshuse, alle
 kun mindre Samlinger af Huse. I
 Sognet ligger Stamhusets Hoved-
 gaard „Valdemar Slot“; ved dette
 Baadebro samt Skovfogedboligen
 Rødemølle og Ventepose Vand-
 mølle. Bregninge Sogneraad be-
 staar af: Snedker J. ANDERSEN,
 Formand; HANS POULSEN, Næst-
 formand; Skibsreder NIELS HAN-
 SEN, Troense; Muremester H.
 TROENSEGAARD, Troense; Skræd-
 ermester V. HANSEN, Troense;
 Dr. SØGAARD ANDERSEN, Troense;

Bregninge Sogns Alderdomshjem.

Gaardejer H. LOLK, Eskær; Gaardejer LAURITS LOLK, Ny Nyby; Statshusmand TH. ANDERSEN, Gyldenmose. — Bregninge Sogns Alderdomshjem blev opført i Aaret 1866 som Fattigggaard og Forsørgelsesanstalt, men i Aaret 1924 blev Bygningerne restaurerede og delvis ombyggede, saaledes at det indrettedes som Alderdomshjem med Plads til 14. Desuden blev der i Bygningen indrettet Lokaler for Ligningskommissionen og Skolekommissionen, og endelig skal nævnes, at der ogsaa i disse Lokaler afholdes Møder og Valg. Til Hjemmet hører et Areal paa ca. 4 Tdr. Land, der tidligere blev dyrket af Anstaltens Lemmer, men nu dyrkes af Bestyreren, der siden 1928 har været RASMUS HOLM, født 27. Juni 1882 i Hillerslev, Søn af Tømrermester Niels H. og Hustru Caroline født Christensen, gift 1902 med Marie Møller. Tømrermester i Hillerslev 1912—28.

Troense Badehotel er af ret ny Oprindelse, det blev bygget i 1905, vistnok af den da-værende Indehaver af Troensegaard. I 1930 købte den nuværende Ejer Hotellet og lod det ombygge og modernisere saaledes, at der nu kan huses 25 Gæster. Desuden er der indrettet smukke og rummelige Forsamlingslokaler, hvor Øens forskellige Foreninger holder til, samt Teatersal. Hotelejer MARIUS JENSEN, født 20. Juni 1871 i Hornum, Søn af Gaardejer Niels J. og Hustru Anna Marie, gift 1923 med Ellen Langhoff. Vært paa Nyborg Banegaard 1905—23 og i Frimurerlogen i Odense 1923—30, overtog Troense Badehotel i 1930.

Bregninge Kro blev opført i Aaret 1882 af Bødker Jørgen Madsen. Af Ejere i de senere Aar kan nævnes: Jens Sørensen 1912, H. Christiansen 1924, Mogensen, der i 1930 solgte den til den nuværende Ejer. I Aarene 1914—16 ombyggedes Kroen, og der opførtes

Troense Badehotel.

en ny Kørelade samt en Danse-
 estrade. Denne er dog senere,
 omkring Aar 1927, flyttet til Vem-
 menæs, hvor den i Forbindelse
 med andet Byggearbejde blev til
 den nuværende Pavillon. Denne
 rummer ret store Sale og bruges
 Sommeren igennem til Møder og
 Folkefester.

Bregninge Kro blev over-
 taget den 17. Marts 1930 af den
 nuværende Ejer, EJNER PEDER
 ANDERSEN, født 18. Januar 1882
 i Ollerup Skovmark, Søn af
 Gaardejer Hans Andersen og

Bregninge Kro.

Hustru Maren født Rasmussen, gift 1911 med Sara Olivia Sulsbrück. — Vindeby Kro er saa vidt vides bygget af Niels Juel, der i hvert Fald er den ældste Ejer af Kroen, der hørte under Taasinge Gods. Kroen blev bygget tæt ved Færgelejet og indrettet, saa der kunde opstaldes indtil 40 Heste. Af den første Vindeby Kro er der i vore Dage ikke stort tilbage, thi i Aaret 1912 lod den daværende Ejer den gamle Krobygning nedrive og en ny Bygning op-

føre. Denne er dog atter i Aaret 1922 forandret ved Tilbygninger og Udvidelser samt stor Dansesal, Sommerveranda m. m. I Aaret 1920 købtes Kroen af den nuværende Ejer

PETER NIELSEN, født 4. Januar 1873 i Svendborg, Søn af Købmand Frederik Nielsen og Hustru Anne Margrethe født Ulbølle, gift 1900 med Mary Kirstine Iversen. Etablerede Købmandshandel i Svendborg 1897 og solgte denne i 1918.

Knudsbølle eller Stougaard Smedie blev opført paa sin nuværende Plads for mere end 150 Aar siden. Før denne Tid laa Smedien i Bjernemark, men hvornaar den er opført her vides ikke, men det ligger langt tilbage i Tiden. Af Ejere af denne

Smedie gennem Tiderne kan nævnes: Julius Madsen 1845—93; Poul Knudsen 1893—1913; hvor Smedien købtes af den nuværende Ejer Smedemester NIELS PETER JENSEN, født 10.

Vindeby Kro.

Februar 1886 i Bjernemark, Søn af Husmand Niels Jensen og Hustru Christiane født Nielsen, gift 1913 med Maren Kruse. Næstformand for Bregninge Sogns kommunale Hjælpekasse. I 1919 blev den gamle Smedie delvis ombygget og noget udvidet. Automobiltrafikken medførte, at et Automobilværksted ogsaa maatte forefindes. I 1928 maatte Automobilværkstedet atter udvides, men trods Ombygningen har den gamle Smedie bevaret sit hyggelige Præg.

Knudsbølle Smedie.

Bregninge Mølle er opført i Begyndelsen af forrige Aarhundrede og er saaledes over 100 Aar gammel og tilhørte Valdemar Slot Gods til Aaret 1912. I 1875 lod den daværende Fæster Hans Lolk Møllen ombygge da den gennem Tiderne var blevet noget faldefærdig. I 1912 blev Møllen overtaget af den nuværende Ejer, der i 1917 foretog en omfattende Restaurering af den. Til Mølleriet hører et lille Landbrug paa ca. 11 Tdr. Land. Fra 1875—1912 sad Slægten Lolk som Fæstere paa Møllen. Den nuværende Ejer er ANDERS ANDERSEN HØJTE, født 26. August 1886, Søn af Gaardejer Rasmus Andersen og Hustru Ane født Ottesen, gift 1912 med Jørgine Lolk. Formand for Bregninge-Turø Kontrollforening siden 1928 og for Bregninge Sogns Kvæg-avlsforening, Medlem, af Bestyrelsen for Landøkonomisk Forening og for Troense Sejlklub.

Byparti fra Bregninge.

Mange af de gamle Gaarde paa Taasinge er paa forskellige Tider af vort Lands Historie ødelagte enten af Ildebrand eller af Fjender; saaledes blev flere Gaarde paa Øen sat i Brand af Svenskerne. Der er dog endnu i vore Dage flere af de gamle Gaarde tilbage, saaledes den gamle ejendommelige Rundgaard kaldet

Drostgaarden i Bjernemark.

Drostgaarden. Det er den eneste endnu eksisterende Gaard paa Øen, der er rundbygget, og den kan føres tilbage til Aarene omkring 1680. Den ejes nu af Gaardejer HANS SILVERTZEN, Bjernemark. — Eskær Frugtplantage blev anlagt i Aaret 1913 af daværende Slotsgartner paa Valdemar Slot paa Taasinge. Begyndelsen blev gjort med Køb af 13 Tdr. Land, der hovedsagelig bestod af lutter Parceller, der hørte under forskellige Huse i Troense. Efter at have ryddet ca. 2000 Favne Hegn, begyndte man i 1914 at beplante Arealerne med ca. 7000 Frugttræer, og i 1916 opførtes Villabygningen, der er Ejerens Bolig. Op til denne fører en Allé af ca. 550 Pæretræer

Eskær Frugtplantage.

Thorskilde Mejeri.

„Doyenne du Commice“ og „Fondante de Charneu“ Plantagens Specialitet er dog Æbler, hovedsagelig Cox's Orange, Gra-venstener, ildrød Pigeon og mange andre Sorter Pærer, Æbler og Blommer. Al Frugten sendes til Frugtsalgsforeningen i Svendborg, dog forsendes ogsaa en Del til private Kunder direkte fra Plantagen. Ejeren og Grundlæggeren LARS PETER LARSEN er født 1. Januar 1870 i Østrup Sogn, Søn af Fiskerifoged Niels Larsen og Hustru Christiane født

Petersen-Friishøj, gift 1905 med Ida Mohr. Elev og senere Underg. paa Vald. Slot 1886—90, Studierejse til Engl. 1891—93, Gartner paa Lykkesholm 1893—95, Slotsg. paa Vald. Slot 1896—1915, Medl. af Best. f. Svendb. Amts Frugtsalgss. 1930, af Bregninge Sogneraad 1924—28.

LANDET SOGN spænder over et Areal paa 1914 ha, hvoraf ca. 260 ha optages af Nørreskov, Vornæs Skov samt flere mindre Skove. Sognet danner egen Sognekommune med Tingsted i Svendborg. Indbyggerantallet var i Aaret 1900: ca. 1000, i 1920: 978, nu er det 1079 fordelt i ca. 250 Gaarde og Huse. I Sognet ligger Byerne: Lundby med Præstegaard og Skole, der er opført 1779, Forskolen, bygget 1900, Baadebyggeri, Andelsmejeriet Thorskilde, opført 1888 og ombygget 1913, nybygget 1930; Melby; Nørre Vornæs med Skole, bygget 1863; Sønder Vornæs; Strammelse med Brugsforening; Bækkehave Mølle; Vornæs Skovhuse; Nørreskov og Bøgebjerg Huse. Endelig skal nævnes Holstensgaarden og Skindballegaard samt Baadebroen ved Vornæs Skov.

E. Svendsen,
Mejeribestyrer

Landet Sogns Sogneraad bestaar af: H. K. NIELSEN, Formand; Gaardejer CHR. JACOBSEN, Næstformand; Snedkermester S. RASMUSSEN; Boelsmand M. HENNINGSEN; Gaardejer RASMUS KOLD; Snedker HANS HUSMANN; Gaardejer ANDERS SVOP; Boelsmand M. MAURITSEN; Boelsmand

VILHELM RASMUSSEN. — Thorskilde Mejeri er bygget i Aaret 1888, og trods forskellige Udvidelser gennem Aarene, maatte det gamle Mejeri i 1929—30 vige for et nyt moderne Mejeri, bygget efter Tegning af Arkitekt Lind, Skive. Byggesummen androg over 180.000 Kr. Mejeriets nuværende Bestyrer har siden 1923 været EMIL SVENDSEN, født 29. September 1893 i Fjelde, Søn af Gaardejer Christen S. og Hustru Marie født Christensen, gift 1920 med Carla Clemmensen. Lært paa Trifolium i Maribo, Baaring Mejeri 1912—13, Aassum Seden 1913—14, Værnepligt 1914—16, Nordenbro Mejeri Langeland 1916—19, Skole 1917—18, Bestyrer paa Avernakø

Lundby Baadebyggeri.

Mejeri 1919—23, siden 1923 Bestyrer af Thorskilde Mejeri.

Lundby Baadebyggeri begyndte sin Virksomhed i 1880; det var Faderen til nuværende Ejer, HANS PEDER JENSEN, som havde været Skibsbygger i Troense, der paabegyndte Virksomheden. I Begyndelsen byggedes der kun Skibsjoller samt mindre Redningsbaade, men ved Aarhundredeskiftet udvidedes Byggeriet, nye Værksteder med moderne Maskiner anskaffedes, og man begyndte nu ogsaa at bygge Fi-

Møllegaarden i Bækkehave.

skerbaade samt Lystfartøjer. I 1910 optoges Stifterens Søn J. E. Jensen i Firmaet: fra 1880—1930 er der bygget og udgaaet fra dette Skibsbyggeri ca. 500 Baade og mindre Fartøjer. I 1928 døde Grundlæggeren, og Virksomheden overgik da til Sønnen JENS EMIL JENSEN, født 13. Juli 1880 i Lundby, Søn af Baadebygger Hans Peder J. og Hustru Kirsten født Jacobsen gift 1916 med Margrethe Rasmussen. Medlem af Bestyrelsen for Dansk Baadebyggerforening 1927. — Bækkehave Mølle er bygget i 1872; til Møllen hørte den saakaldte Møllergaard med tilhørende Jorde, ca. 55 Tdr. Land, og i mange Aar blev begge drevet af samme Ejer. Ved Arveskifte i 1914 overgik Møllen til nuværende Ejer Møller ANDERSEN. I 1923 skiltes Gaarden fra Møllen og købtes af SIMON SIMONSEN, født 5. April 1893 i Lundby, Søn af Gaardejer Christen S. og Hustru Elisabeth født Jakobsen, gift 1923 med Karen Marie Christensen. Medlem af Bestyrelsen for Thorskilde

S. Simonsen,
Gaardejer.

Den maleriske Lundby Mølle.

Mejeri siden 1929 og af Bestyrelsen for Taasinge belgiske Hesteavlforening. — Lundby Mølle er opført i Midten af forrige Aarhundrede; oprindelig laa Møllen paa Ærø, men blev ved ovennævnte Tid nedrevet og genopbygget paa sin nuværende Plads i Landet Sogn i sin oprindelige Skikkelse. Hele Møllen er straaetækt og tager sig meget malerisk ud. I 1925 overtoges Møllen af nuværende Ejer MARTIN JOHANNES JEPPESEN, født 14. Januar 1887 paa Langeland, Søn af Snedker Jacob J. og Hustru Anne Margrethe født Hansen, gift 1914 med Catrine Illemaan. Det er Mølleejer M. J. Jeppesens Tanke saa vidt muligt at bevare Møllens gamle Præg og Stil.

I Melby i Landet Sogn ligger en anden meget gammel Gaard, der nu tilhører Gaardejer RASMUS EJLERTSEN, født 3. Juli 1857 i Melby, Søn af Gaardejer Rasmus E. og Hustru Ane f. Nielsdatter, gift 1879 med Ane Jacobsen, død 1919. Denne gamle Gaard, der ligesom de øvrige Gaarde paa Øen var Fæstegaard blev i 1910 købt til Selveje af ovennævnte Ejer. Gaarden blev, da Svenskerne i 1658 drog over Øen, nedbrændt. Det fortælles, at Kong

R. Eilersens Gaard i Melby.

Carl Gustav var mellem de Soldater, der drog ind paa denne Gaard, hvor da Bondemanden Høji var Fæster. De tvang ham til at udlevere Mad og Drikke samt sørge for Hestene, og som Tak afbrændte de Gaarden. Brandtomten laa nu hen til 1660, da der ved Hjælp fra forskellig Side blev samlet ind til Gaarden. I 1835 fik Rasmus Eilersen Gaarden i Fæste, og hans Søn overtog den i 1879 og købte den i 1910. Denne Gaard var den første paa Taasinge, der overgik

til fri Ejendom. — Holstensgaarden er en af de ældgamle Gaarde paa Taasinge, men hvornaar den er bygget vides ikke med Sikkerhed; i henved 150 Aar har den været i samme Slægts Eje. Tæt ved Gaarden har der i den katolske Tid ligget et Kapel, der dog forlængst er nedrevet. Hvor Stenhuset nu staar, udspringer der i Kælderen en Kilde, den hellige Sct. Olufs Kilde. Denne og det omtalte Kapel søgtes meget i den katolske Tid, idet man mente, at Kilden havde undergørende Kraft. I 1901 lod den daværende Ejer Christen Lund Stuehuset ombygge. Til Gaarden, der siden 1911 har været Selveje, hører 52 Tdr. Land, Gaarden ejes nu af Enkefru KIRSTINE LUND, født 26. Oktober 1870.

BJÆRGBY SOGN spænder over et Areal paa 3032 ha. Heraf optages over 300 ha. af Tved Skov, Lunkeris Skov og Stenodde Skov. Til Sognet hører de ubeboede Holme Store og Lille Rallen. I Sognets sydligste Del ligger en Strækning kaldet „Maanen“, der ret hyppigt er helt oversvømmet af Havet, saa kun den allersydligste Del kaldet Vaarø Knude, der ligger noget højere, er over Vand. Sognet danner een Sognekommune med Tingsted i Svendborg. Indbyggerantallet var i Aaret 1900: 1302 og i Aaret 1920: 1420, nu er det 1486 fordelt i henved 350 Gaarde og Huse. I Sognet ligger Byerne: Bjærgby eller Bjerreby med Kirke, Præstegaard, Skole, bygget 1835, Forskole 1900, Forsamlingshus med Sogneraadlokaler, Alderdomshjem, Gæstgiveri, Andelsmejeriet „Damkilde“, oprettet 1895 og nybygget 1921; endvidere Stiøvl; Vaarø; Helløv; Søby med Skole, bygget 1858, Forskole 1900; Gesinge; Ny Gesinge; Skovballe med Kro, Købmandshandel og Færgebro m. m.; Vemmenæs med Skole, hvor den oprindelige Skolebygning er erstattet af den nuværende, opført 1883, Gæstgiveri og Færgested samt Færgeller Anlægsbro m. m.; Stavolt og Ny Vemmenæs er kun en Samling af Gaarde og Huse. Endvidere ligger i Sognet Stavs Mølle og Kragekjær Andelsmejeri samt Vejlegaard Huse med Kro.

Bjærgby Sogneraad bestaar af: Rentier J. PELLE, Gesinge, Formand; Gaardejer P. HANSEN, Ny Bjærgby; Landpost C. MAD-

Holstensgaarden i Landet Sogn.

SEN. Ny Bjærgby; Gaardejer J. NIELSEN, Ny Bjærgby; Gaardejer A. SØRENSEN. Stiøvl; Snedkermester O. ILLEMANN, Vaarø; Gaardejer N. MØLLER, Ny Søby; Husmand H. BØDKER, Ny Gesinge; Gaardejer RASMUS FOGED, Bjærgby.

Skovballe Kro stammer fra Tiden omkring 1825. Oprindelig var der ikke Krohold i Skovballe, og Huset, hvori Kroen senere opstod, var et almindeligt Hus med et lille Jordtillæg. I 1864 udvidedes Kroen og atter i 1897

Skovballe gamle Kro.

tilbyggedes der nogle Udbygninger, hvori indrettedes Sal og Lokaler til større Møder. Kroen blev i 1925 overtaget af den nuværende Ejer AXEL MAGNUS LARSEN, født 14. Februar 1893 i Søndebro, Søn af Husmand Peter Larsen og Hustru Petra født Petersen, gift 1918 med Poulina Lech.

Søby Lysbadeanstalt oprettedes i 1923 af Sygeplejer Lauritz Christensen, der med dette for Øje havde erhvervet en gammel Gaard i Søby og her indrettede en fuldt moderne Lysbadeanstalt. I 1928 blev den overtaget af den nuværende Ejer JENS PETER MATHIASEN, der er født den 4 Februar 1891 i Ejstrup, Søn af Landmand P. Mathiasen og Hustru Karen Dusine født Eriksen, gift 1921 med Esther Karoline Rydholm. Anstalten ledes af Fru MATHIASEN, der er uddannet paa Skodsborg Sanatorium samt ved større udenlandske Sanatorier og Lysbadeanstalter. I de faa Aar Søby-Anstalten har været under denne Ledelse er den vokset i Anseelse for sine medicinske Bade og søgt af mange Mennesker.

E. K. Mathiasen,
Bestyrerinde.

Taaasinge har en Mængde Foreninger med forskellige Formaal, saasom nationale, faglige og velædige og med hver sin Tilblivelseshistorie. Samlet under et giver de os det klareste og bedste Billede af Øen og dens Indbyggers Liv og Levned gennem Tiderne.

Taaasinge landøkonomiske Forening blev stiftet i Aaret 1909 af en Kreds af Landmænd fra Taaasinge med Gaardejer Anders Skare fra Skovballe i Spidsen. Foreningens Formaal er at vække Interessen for Landbruget og dets Bierhverv; dette søges opnaaet ved Afholdelse af Udstillinger, Foredrag og Diskussionsmøder. Da Foreningen stiftedes indmeldte der sig 32 Medlemmer; nu tæller den over 300. Man har inden for Foreningen oprettet flere forskellige Udvalg saasom Maskinudvalg, Havebrugsudvalg, Planteavlsudvalg og Husdyrudvalg, alle med det Formaal specielt at tage sig af de Opgaver, der sorterer under dem. Foreningens Formand Gaardejer ANDERS SKARE, der siden Stiftelsen har beklædt denne Stilling, har gennem de mange Aar gjort et stort Arbejde for Sagen og arbejder stadig med Iver for Foreningens Interesser og Opgaver, han er født den 26. Juli 1883 i Skovballe paa Skaregaard, som Søn af Gaardejer Hans Andersen og Hustru Bodil født Skare, gift 1910 med Marie Andersen. Overtog 1915 Skaregaard efter Faderen. Næstformand i Taaasinge Andelsgødningsforening siden 1916, Formand for samme siden 1918. Medlem af Bestyrelsen for de samvirkende fynske Hesteavlsforeninger for jydsk Avl siden 1923, af Planteavlsudvalget for Landboforeningen siden 1917,

Anders Skare,
Gaardejer.

af Bestyrelsen for Damkilde Mejeri fra 1918—24 og Medlem af Bestyrelsen for Bjerreby Brugsforening fra 1920—30. Formand for Taasinge Hesteavlforening fra 1924—28. Formand for Skovballe og Omegns Kvægavlforening fra 1918—28. Formand for Taasinge Kontrolforening fra 1918—21. Tillidsmand i Landbosparekassen siden 1927. PETER SKINDBALLE, Gaardejer, født 15. Januar 1902 i Bregninge, Søn af Peter S. og Hustru Johanne født Væver, gift 1926 med Anna Møller. Overtog Birkhøj Gaard i Ny Gesinge 1926. Medlem af Bestyrelsen f. Taasinge landøkonomiske Forening siden 1930 og af Bestyrelsen for Kragekjær Mejeri siden 1930.

P. Skindballe,
Gaardejer.

Taasinge landøkonomiske Forenings nuværende øvrige Bestyrelse består af Gaardejer NIELS MORTENSEN, Lundby; Gaardejer MORTEN OTTOSEN, Gesinge; Boelsmand PETER CHRISTENSEN, Søby; Gaardejer LAURITS NIELSEN, Sdr. Vornæs; Gaardejer HANS HANSEN, Ny Vemmenæs; Gaardejer CHR. MORTENSEN, Ny Bjerreby; Gaardejer NIELS NIELSEN, Vaarø; Gaardejer PETER SKINDBALLE, Ny Gesinge; Møller A. HØJTE, Bregninge; Forpagter HANS PETERSEN, Ny Nyby; Gaardejer NIELS JØRGEN NIELSEN, Knudsbølle.

Taasinge Andelsgødningsforening er stiftet 1916 og havde ved Stiftelsen 22 Medlemmer; nu tæller Foreningen over 200 Medlemmer. Foreningens Formaal er ved Sammenlutning, gennem de danske Gødningselskaber at sikre Medlemmerne de bedste Arter af Kunstgødning, og ved samlet Køb at erhverve de billigste Priser. Den store Fremgang, Medlemsantallet opviser, siger, at det er en Forening, der helt har vundet Landets Tilslutning. Første Formand var Gaardejer Rasmus Højte, Ny Gesinge. Nuværende Formand har siden 1918 været Gaardejer ANDERS SKARE, Skaregaard, pr. Skovballe. Den øvrige nuværende Bestyrelse består af Gaardejer CHR. LUND, Vaarø; Gaardejer P. HANSEN, Ny Bjerreby; Gaardejer LARS HANSEN, Melby; Gaardejer RASMUS NIELSEN, Vornæs; Gaardejer HANS ANDERSEN, Bjernemark og Gaardejer NIELS MORTENSEN, Lundby.

Taasinge Hesteavlforening er stiftet i Aaret 1885, som en af Sydfyns første Foreninger paa dette Omraade, der var at fremme Udviklingen af Øens Heste. Den første Hingst Foreningen havde, var opstaldet paa Valdemar Slot; Foreningen tæller nu over

H. Sivertzen,
Gaardejer.

100 Medlemmer, og dens Bestyrelse består af: RASMUS KOLD, Formand; RASMUS EJLSEN, Næstformand; PETER LARSEN; HANS CHRISTENSEN; HANS SIVERTZEN og EJNAR KARKO. HANS SIVERTZEN, Gaardejer, født 1. Oktober 1866 i Vemmenæs, Søn af Husmand Siewert S. og Hustru Karen født Ospensen, gift 1894 med Ane Kirstine født Henriksen. Medlem af Bestyrelsen for Taasinge Hesteavlforening siden 1928. Overtog Drostgaarden i Bjernemark 1896. Drostgaard er over 250 Aar gammel.

Kontrolforeningen for Bregninge og Turø stiftedes i Aaret 1906.

Dens første Formand var Herluf Lolk. Første Kontrolassistent var P. Boy. Foreningen begyndte med 19 Medlemmer, og indteget 204 Køer, nu tæller Foreningen over 45 Medlemmer, med samlet indteget ca. 650 Køer. For Bregninge er nu NIELS NIELSEN Kontrolassistent og for Turø FREDE VEJE. Foreningens nuværende Bestyrelse består af Møller ANDERS ANDERSEN, Højt, Formand; Gaardejer A. OTTESEN, Gl. Nyby og Gaardejer AAGARD NIELSEN, Turø. ANDERS STÆR OTTESEN født 26. Maj 1888 i Gl. Nyby, Søn af Gaardejer Hans O. og Hustru Maren født Andersen, gift 1921 med Ellen Christensen. Medlem af Kontrolforeningens Bestyrelse siden 1928, af Bestyrelsen for Mejeriet Svendborg 1925—28, af Bestyrelsen for Bregninge og Nyby Kvægavlforening 1925—28. Medlem af Repræsentantskabet for Landboforeningen for Svendborg og Omegn s. 1922. Overtog i 1921 Stærngaarden efter Faderen. Gaarden er bygget 1850.

Taasinge Kontrolforening er stiftet 13. Marts 1901, og dens Formaal er jævnsideg lignende Kontrolforeninger. Foreningen voksede hurtigt i Medlemsantal, og i 1915 var der

Rasmus Hansen,
Gaardejer.

saa mange Medlemmer, at man maatte dele Foreningen i to; den ene af disse er denne som vi her benævner med „Taasinge Kontrolforening“. Første Formand blev Gaardejer Anders Skare. Vi skal nævne de forskellige Formænd gennem Tiderne: Jens Barfod, 1918—22; Rasmus Rasmussen, 1922—25; Otto Møller, 1925—28, Vilh. Knudsen, 1928—31, siden 1931 RASMUS HANSEN, Gaardejer, født 13. November 1899 i Søby, Søn af Peter H. og Hustru Ane Kirstine født Siewertzen, ugift. Overtog i 1926 Ellekærsgaard i Søby. Formand for Taasinge Kontrolforening siden 1931, og for Kragekjær Mejeri siden 1931.

Kragekjær Mejeri begyndte i 1884, under Navnet „Staus Mejeri“; dog ikke som Andelsmejeri, men som Fællesmejeri. I 1894 blev det til Andelsmejeri og antog samtidig Navnet „Kragekjær Andelsmejeri“; dets Medlemsantal andrager ca. 70, og den nuværende Formand er Gaardejer RASMUS HANSEN.

Taasinge Andelsfrugtsalgsforening er stiftet i Aaret 1918 og er den første i sin Art her i Landet. Allerede i gammel Tid havde Øen Ord for at være rig paa Frugt; det var oprindeligt Kammerherre Niels Juel, Sønsøn af Admiral Niels Juel, død 1766, der rundt om paa Gaardene under Taasinge Gods lod plante en Del Frugttræer, og det er disse Bepantninger, der har udviklet sig til de store Frugtplantager, der ligger paa Øen. Der er ikke ret mange Ejendomme, der ikke har en større eller mindre Frugthave. I gamle Dage foregik Salget af Frugten til de saakaldte „Frugtskippere“, der gik fra Sted til Sted og købte Frugten, som Bønderne saa leverede i Sække paa Stivvogne, og kørte den til Havnen, hvor den blev styrtet ned i Skibets Last, paa samme Maade som man i vore Dage behandler Kartofler. Ved denne Forsendelsesmaade blev naturligvis megen Frugt ødelagt, og man begyndte derfor at pakke i Kasser, Cementtønder, Fiskekasser, eller hvad man nu kunde faa fat i og sendte Frugten til Kommissionærerne. Ogsaa denne Forhandlingsmaade blev i Længden utilfredsstillende, og man indsaa, at der maatte ske en Forandring; derved opstod Tanken om Frugtsalgsforeningen, som saa blev stiftet. Dens Opgave var at samle Frugten, sortere den, pakke eller opmagasinere den. Foreningen begyndte med 50 Medlemmer og tæller nu over 100. Aaret efter Starten lod Foreningen opføre egen Bygning til Opbevaring af Frugten. Dens nuværende Bestyrelse bestaar af Snedker ANDERSEN; ESKÆR; RASMUS KOLD; M. HANSEN; Gaardejer JOHANNES HANSEN; Gaardejer A. DROST, Lundby; Forretningsføreren er R. ANDERSEN SVOP.

ANDERS HANSEN DROST, Gaardejer, født 26. December 1877 i Lundby, Søn af Gaardejer Hans Nielsen og Hustru Bodil født Jacobsen, gift 1901 med Ane Margrethe Larsen. Gaardejer i Røskøbølle 1901—03, overtog Lundsgaard i Lundby 1903 som Fæstegaard, Selvejer siden 1912, Medlem af Bestyrelsen for Taasinge Andelsfrugtsalgsforening siden 1923, for Taasinge Forsamlingshus 1918—22, for Thorskilde Mejeri 1908—18, for Elektricitetsf. 1920—26, Form. for Taasinge Forsamlingshus 1922—30, Verderingsm. f. Fyens Kredtfor. 1912, f. Langelands Brandfors. f. Løsøre 1914 og f. Østifternes Brandfors. 1923.

RASMUS ANDERSEN SVOP, Forretningsfører, født 4. November 1884 i Strammelse, Søn af Snedker Rasmus A. S. og Hustru Ane Lolk, gift 1910 med Mary Jensen. Ejet og drevet Bærfarm i Washington U. S. A. 1909—14, Savværk i Kerteminde 1914—18, Forretningsfører for Taasinge Andelsfrugtsalgsforening siden 1918, Medlem af Bregninge Sogneraad 1921—29.

Taasinge Haandværkerforening stiftedes i Aaret 1913 ved et Møde i Landet Sogns Forsamlingshus den 24. Marts. Ved dette Møde forelagde Indbyderne Formaalet med Foreningen, og den 27. April samme Aar samledes man til Generalforsamling, hvor Foreningen oprettedes med 25 Medlemmer. Som Formand valgtes Snedkermester Andersen.

Foreningens Formaal er de samme som andre Haandværkerforeninger, nemlig at varetage Haandværkets Interesser, fremme Samarbejdet, indvinde Kundskaber ved Sammenkomster med Foredrag samt vedligeholde Selskabeligheden blandt Medlemmerne. Af de større Tildragelser i Foreningens Historie skal her nævnes: Oprettelsen af en Hjælpeforening den 22. Marts 1914 og Faneindvielsen den 18. Oktober 1925. Snedkermester Andersen

var Foreningens Formand til 1921 og afløstes da af Karetmager R. Poulsen, der Aaret efter afløstes af den nuværende Formand Savværksejer O. LARSEN. Foreningens nuværende Bestyrelse bestaar af Savværksejer OTTO LARSEN, Formand; Bagermester J. H. JØRGENSEN, Landet, Næstformand; Malermester P. FREDHOLM, Bregninge; Murermester V. NØRREGAARD, Vornæs; Smedemester J. Høj, Bjerreby; Snedker C. A. THOMSEN, Troense; Malermester C. LARSEN, Gesinge; Tømrer JØRGEN HANSEN, Troense; Snedkermester P. MOHR, Bjerreby; Foreningens Kasserer er Smedemester JENSEN, Vornæs. Medlemsantallet overstiger 100 aktive og ca. 15 passive.

OTTO LARSEN, Tømrermester, Savværksejer,

født 7. Marts 1884 i Bjernemark, Søn af Skovfoged Christian Lindshus L. og Hustru Marie Christine født Hansen, gift 1914 med Maren Rasmussen. Udlært Tømrer i Bjernemark, Ophold i Tyskland, etableret Tømrerforretning i Bjernemark 1913, udvidede denne og byggede Savværk 1915, Medlem af Bestyrelsen for Taasinge Haandværkerf. s. 1918, Formand for s. s. 1922.

KARL LARSEN, Malermester,

født 14. Oktober 1904 i Bjærgby, Søn af Skomager Peter L. og Hustru Ane født Nielsen, ugift. Udlært i Stenstrup 1924, Medlem af Bestyrelsen for Taasinge Haandværkerforening s. 1924.

POVL FREDHOLM, Malermester,

født 10. Oktbr. 1899 i Holte, Søn af Købm. Niels Bertel F. og Hustru Johanne født Christensen, gift 1929 med Ellen Bendtsen. Etabl. i Bregninge 1923, Studierejse til Barcelona 1929 paa Stipendium fra Rejsestipendieforeningen for Haandværker- og Industridrivende, Medlem af Bestyrelsen for Taasinge Sygekasse 1928—30

og af Best. for Taasinge Haandværkerf. siden 1927.

CARL AUGUST THOMSEN, Snedker,

født 24. August 1881 i Vemmenæs, Søn af Snedker Christian Th. og Hustru Marie født Hansen, gift 1907 med Kirsten Nielsine Piil. Arb. f. Snedker Andersen i Eskær fra 1904, Form. f. Arbejderf. 1915—27, Medlem af Bestyrelsen for Taasinge Haandværkerforening siden 1930, i 8 Aar Medlem af Bestyrelsen for

Troense Sygekasse (den er nu ophævet).

JØRGEN HANSEN JØRGENSEN, Bagermester,

født 13. Juni 1884 i Marstal, Søn af Møller Hans J. og Hustru Bodil født Hansen, gift 1911 med Dagny Dynesen. Etablerede Bageri i Landet Sogn 1909, Næstformand i Taasinge Haandværkerforening siden 1925.

K. V. P. NØRREGAARD, Murermester,

født 1. August 1890 i Vornæs, Søn af Husmand Carl N. og Hustru Marie født Pedersen, gift 1917 med Karen Hansine Hansen. Etabl. som Murermester i Vornæs 1921, Medlem af Bestyrelsen for Taasinge Haandværkerforening siden 1925 og for Taasinge Sygekasse 1916—18 samt af Skovballe Skyttefor-

ening 1913—14, Medlem af Udvalget ved det nye Sluseanlæg ved Dæmningen.

Bjærgby Sogns Husflidsforening blev stiftet den 29. Oktober 1897 af Urmager Jørgensen i Bjærgby, der var en meget ivrig Forkæmper for Husflidssagen. Han blev ogsaa den første Formand i Foreningen og beklædte denne Tillidspost gennem 13 Aar. Hvert Aar siden Foreningens Oprettelse er der afholdt Udstilling i Sognets Forsamlingshus. Det havde dog gennem Aarene været til megen Gene ikke at have egne Lokaler eller eget Hus at raade over, men først i Aaret 1925 blev dette Savn afhjulpet ved Køb af Smedemester Jensens Ejendom i Bjærgby; Købesummen androg ca. 3000 Kr. Ejendommen blev ombygget, og der blev indrettet Lokaler for Husflidsskolen. For nylig er Ejendommen flyttet til et mere centralt beliggende Sted. Faa Husflidsforeninger har som denne gennem Aarene forstaaet at bevare de Unges Interesser for Sagen, og der har aarligt været ca. 80

Elever paa Skolen. Undervisningen har siden 1911 været ledet af Gaardejer **NIELS MØLLER**. Formand er Gaardejer **NIELS MØLLER**, født 28. Maj 1870 i Ny Søby, Søn af Gaardfæster Anders M. og Hustru Karen født Christensen, gift 1900 med Anine Jensen Lund. Overtaget Gaarden i Fæste 1899, Selvejer siden 1910. Formand for Bjærgby Sogns Husflidsforening siden 1911, Leder af denne siden 1911. Formand for Skovballe-Søby Kvægavlsforening siden 1923. Formand for Kragekjær Mejeri 1909—17, Revisor for samme siden 1930. Formand for Bjærgby Sogns Venstre Vælgerforening 1924—28. Medlem af Sogneraadet siden 1930.

Den øvrige Bestyrelse bestaar af: Gaardejer **J. NIELSEN**, Næstformand; Rentier **R. ESPENSEN**, Kasserer; Malermester **RICKE**; Gaardejer **P. MØLLER**; Gaardejer **HANS JENSEN**; Gaardejer **ANDERS SKARE**.

Skovballe-Søby Kvægavlsforening er stiftet den 5. Januar 1918; straks efter Oprettelsen af denne Forening købtes der en Tyr af Peter Petersen, Rolfstedgaard; Købesummen androg 1500 Kr. I Aaret 1928 erhvervedes den nuværende Tyr „Dobra Søby“, og Anskaffelsessummen androg 2000 Kr. Foreningens første Formand var Gaardejer Anders Skare, Skovballe. Han afløstes i Aaret 1923 af den nuværende Formand Gaardejer **NIELS MØLLER**, Ny Søby.

Sømandsstandens Hjælpekasse er stiftet i Aaret 1847 og traadte i Kraft i 1851. Det er udelukkende en Hjælpeforening for Søfolk. **JULIUS EMANUEL JENSEN**, Styrmand, født 22. Maj 1879 i Troense, Søn af Skibsfører Rasmus J. og Hustru Johanne født Pedersen, ugift. Styrmand 1902—13, Skibsfører 1913—20, siden 1931 Medlem af Bestyrelsen for Sømandsstandens Hjælpekasse.

J. E. Jensen,
Styrmand.

Niels Juels Foreningen i Troense er stiftet i Aaret 1880, og dens Formaal er af den gennem Tiderne opsamlede Kapital at yde Hjælp til Enker, ældre erhvervsudygtige Mænd og umyndige Børn, samt at yde Begravelseshjælp. Foreningen raader nu over en Kapital paa Kr. 35.500. Som Stiftere og Medlemmer af den første Bestyrelse nævnes Skibsførerne Søren Møller, Jørgen Nielsen, Lauritz Møller, Anders Pihl, Carl Troensegaard, Carl Petersen og Bygmester Julius Jensen. Skibsfører Carl Troensegaard virkede i mange Aar utrættelig for denne Forening, der er opkaldt efter vor berømte Søhelt Niels Juel, og ved sin Død efterlod Troensegaard Foreningen 18.000 Kr. Den nuværende Bestyrelse bestaar af: Kommunekasserer **H. HANSEN LUND**, Formand; Skibsfører **CARL FISKER**, Næstformand; Skibsbygmester **GUNNAR JACOBSEN**, Kasserer; Købmand **JENS JENSEN**; Skibsførerne **RASMUS HANSEN**, **SOPHUS KNUDSEN** og **CARL MUNCH**.

HANS HANSEN LUND, Kommunekasserer, født 1. Februar 1864 i Strammelse, Søn af Husfæster Hans L. og Hustru Ane Marie født Nielsen, gift 1888 med Rasmine Nielsen. Skibsfører 1886—1927, Kommunekasserer i Bregninge siden 1927, Formand for Niels Juelsforeningen siden 1930, Medlem af Bestyrelsen for Svendborg og Troense Sejlskibs Tøjassurance for Søfolks Ejendele siden 1927.

GUNNAR JACOBSEN, Skibsbygmester, født 18. April 1893 i Troense, Søn af Skibsbygmester Zacharias Th. J. og Hustru Boline født Jørgensen, gift 1921 med Ellse Worsøe. Medlem af Bestyrelsen for Niels Juelsforeningen siden 1921, Kasserer for samme siden 1925, Medlem af Menighedsraadet siden 1922, Kasserer for samme siden 1926 og af Bestyrelsen for Foreningen af Træskibsbyggere i Danmark siden 1927, Bestyrer af Skibsværftet i Troense.

Det konservative Folkepartis Vælgerforening i Bregninge Sogn stiftedes i Aaret 1890, under Navnet „Konservativ Klub“, af flere konservative Mænd i Sognet. Den første Formand var Fuldmægtig **P. Hansen**, som efterfulgtes af Rebslager **L. P. Nielsen** 1917, dernæst Forpagter **J. O. Juul**. Faa Aar efter Stiftelsen skænkede Baronessen paa Valdemar Slot en

S. M. Knudsen.
Kaptajn.

Fane til Foreningen. I Aaret 1914 ophævedes Klubben, men genopstod i 1916 under sit nuværende Navn „Konservativ Forening for Bregninge Sogn“. Den nye Forenings Stiftere var Forpagter Juul, Fuldmægtig P. Hansen og Rebslager N. O. Nielsen. Den første Formand blev Forpagter J. O. Juul, hvorefter Rebslager Nielsen i 1917 blev Formand. Han afløstes i 1924 af Forpagter Juul, der igen fungerede til 1930, da han afløstes af den nuværende Formand Kaptajn S. M. KNUDSEN. Den nuværende Bestyrelse bestaar af 9 Medlemmer med Gartner BENDTSEN, Valdemar Slot som Næstformand, Frøken HOLM MARKUSSEN som Sekretær og Kaptajn R. J. HANSEN som Kasserer. Kaptajn SOPHUS MARTIN KNUDSEN er født

den 16. Oktober 1864 i Troense som Søn af Skibsfører Hans Chr. Knudsen og Hustru Sophie født Gammelgaard. Gift 1. Gang 1898 med Antonie Nielsine Karoline Hansen død 1919, gift 2. Gang 1920 med Camilla Marie Walentin. Kaptajn 1896—1909. Formand for den konservative Forening for Bregninge Sogn siden 1930. Kasserer i samme fra 1924—30. Kasserer for Sømændenes Hjælpekasse 1912—18. Medlem af Bestyrelsen for Niels Juels Foreningen siden 1921 og af Bregninge Asyl. Kaptajn RASMUS JULIUS HANSEN er født den 14. December 1875 i Troense, Søn af Skibsfører Jens Hansen og Hustru Nielsine født Gammelgaard. Kaptajn 1910—27. Kasserer i Konservativ Forening for Bregninge Sogn s. 1930. Medl. af Best. for Niels Juels Foreningen s. 1928 og af Sømændenes Hjælpek.

R. J. Hansen,
Kaptajn.

Venstres Vælgerforening for Landet Sogn er stiftet i Aaret 1917, og den første Formand var Gaardejer Hans Madsen, Lundby. Derefter fulgte 1922 Gaardejer M. Mauritzen, 1925 Gaardejer Hans Hansen og 1926 den nuværende Formand Musiker R. LAKKENDRUP. Foreningens øvrige Bestyrelse bestaar af: Gaardejer V. RASMUSSEN, Vornæs; Gaardejer — ANDERS POULSEN, Vornæs; M. ISAKSEN; JENS JENSEN; PETER RASMUSSEN; Gaardejer RASMUS EJLERTSEN, Melby; PETER ESPESEN og Karetmager R. POULSEN.

Den 20. Januar 1914 stiftedes der i Tilslutning til Venstres ledende Ideer en selvstændig, politisk Ungdomsforening, der fik Navnet „Venstres Ungdom, Taasinge“. Foreningens Formaal er at give sine Medlemmer en alsidig, politisk Oplysning dels ved Afholdelse af Møder med Talere fra forskellige Partier, dels ved Studiekredse om et specielt Emne samt selskabelige Sammenkomster. Foreningens Formænd har været: Poul Rasmussen 1914—17; P. Møller 1917—20; Rasmus Hansen 1920—26; Jacob Pelle 1926—27; M. Isaksen 1927—28 og siden 1928 den nuværende Formand Gaardbestyrer CHR. HANSEN. Næstformand er Gaardejer SØREN SØRENSEN, Bjerreby; Sekretær og Kasserer Landmand CARL HØJ, Bjernemark. Den øvrige Bestyrelse bestaar af Mekaniker E. HENRIKSEN; JENNY THOMSEN; CHRISTINE JENSEN; ALFRED SKOV; Gaardbestyrer SLEBSAGER og CHR. LARSEN

CHRISTEN HANSEN, Gaardbestyrer,

CARL Høj, Landmand,

født 17. December 1899 i Ny Nyby, Søn af Skibsfører Chr. H. og Hustru Christine født Hansen, ugift. Formand for Taasinge venstre Ungdom siden 1928.

født 1. September 1903 i Bjernemark, Søn af Rasmus H. og Hustru Ane født Petersen, ugift. Sekretær i Taasinge venstre Ungdom siden 1925.

Afholdelsesforeningen „De unges Haab“, blev oprettet den 18. Marts 1895 af en Kreds af Medlemmer, der udtraadte af den da eksisterende Taasinge Afholdelsesforening. Som Formand valgtes C. Andersen Søby, derefter P. Espesen, Nørre Skov; 1906—07 N. Christensen,

P. Mohr Hansen.
Snedkermester.

Vaarø; 1907—08 Melchior Jensen, Lundby; 1908—11 atter Niels Christensen, Vaarø; derefter Juel Andersen, Vemmenæs; Gertrud Helleesen, Stiøvl; Anton Højte, Vaarø og siden 1922 nuværende Formand Snedkermester PETER MOHR HANSEN, født 25. Juli 1889 i Bjernemark, Søn af Husmand Frederik Mohr Hansen og Hustru Hansigne født Jensen, gift 1. Gang 1918 med Johanne Theil, død 1923, gift 2. Gang 1924 med Karen Marie Bødker. Etableret i Vemmenæs 1912—18, i Ny Bjærgby siden 1918. Formand for Afholdsforeningen „De unges Haab“ siden 1922. Medl. af Best. for Taasinge Haandværkerf. siden 1928. Formand for Repræs. i Østifternes Brandforsikring siden 1931. — Taasinge Sangkor er stiftet 1896

som et Sangkor under Taasinge Afholdsforening, men i 1901 udskiltes det og blev et selvstændigt blandet Kor; i 1923 oprettedes et Herrekor, og i de følgende to Aar var der da inden for Sangkoret begge Kor, men i 1925 nedlagdes det blandede Kor. Taasinge Sangkors nuværende Bestyrelse bestaar af Musiker R. LAKKENDRUP, Formand; CHR. HANSEN; E. LOKK; L. SCHMIDT; Gaardejer NIELS OTTESEN. RASMUS LAKKENDRUP, Musiker, født 2. December 1872 i Vornæs, som Søn af Rentier H. Svop og Hustru Karen født Nielsen, gift 1905 med Kirstine Christensen. Musiker siden 1885. Dirigent og Formand for Taasinge Sangkor siden 1896. Medlem af Bestyrelsen for Taasinge Afholdsforening siden 1903,

R. Lakkendrup,
Musiker.

Formand for samme i flere Perioder. Medlem af Sogneraadet i Landet Sogn 1913—21. Formand for Landet Venstreforening siden 1926.

N. Mortensen
Gaardejer.

Taasinge Gymnastikforening er stiftet 1886; Stifteren var daværende Mejerist Lars Rasmussen, nu Kommunekasserer i Ringe. Foreningen begyndte med 20 Medlemmer og drev om Sommeren Friluftsgymnastik; om Vinteren henlagdes Gymnastikken til en Lo i Vornæs. I Efteraaret 1886 byggedes Forsamlingshuset, og man henlagde da Gymnastikøvelserne hertil. Den 25. September 1886 skænkede en Kreds af Piger Gymnastikforeningen en Fane, og man regner denne Dag for Stiftelsesdagen. Foreningen indmeldtes i 1916 under Svendborg Amt's Skytte- og Gymnastikforening og tæller nu over 200 Medlemmer. Det vil føre for vidt, om vi skulde nævne alle de Mænd, der gennem Aarene har beklædt Formandsposten, og vi nævner blot, at den første Formand, Stifteren, nu er Æresmedlem, og at nuværende Formand er Gaardejer NIELS MORTENSEN, født 4. Januar 1893 i Lundby, Søn af Gaardejer Anders M. og Hustru Bodil født Jakobsen, gift 1924 med Dagmar Elisabeth Petersen. Overtog Faderens Gaard 1923. Medlem af Bestyrelsen for Taasinge Gymnastikforening siden 1914, Formand for samme siden 1918. Næstformand for Forsamlingshuset siden 1930. Medlem af Bestyrelsen for Taasinge landøkonomiske Forening s. 1927, og f. Taasinge Ungdomsforen. 1920—22.

Taasinge Ungdomsforening stiftedes i 1887, og som denne Forenings Stifter nævnes Urmøger Rasmus Jensen Jørgensen, der i over 10 Aar fungerede som Formand, og gennem mange Aar virkede for Foreningens Trivsel. Formaålet med Foreningen er at samle de unge til Værn om det danske Folks grundlovsmæssige Frihed samt at dygtiggøre dem til at opfylde deres Borgerpligter. Foreningen stiller sig i Fremskridtets og Oplysningens Tjeneste og virker ved Afholdelse af Foredrag, Møder, Sammenkomster o. l. I 1896 udnævntes Foreningens Stifter til Æresmedlem af Foreningen. Urmøger RASMUS JENSEN JØRGENSEN, født 29. Maj 1858 i Strynø, Søn af Gaardejer Jørgen Andersen og Hustru Inger Marie født Christensen, gift 1887 med Rasmine Andersen. Etableret i Bjærgby 1886, Formand for Taasinge Ungdomsforening 1887—96, Formand for Sygekassen 1895—1917,

R. J. Jørgensen,
Centralbestyrer.

Taasinge Ungdomsforening stiftedes i 1887, og som denne Forenings Stifter nævnes Urmøger Rasmus Jensen Jørgensen, der i over 10 Aar fungerede som Formand, og gennem mange Aar virkede for Foreningens Trivsel. Formaålet med Foreningen er at samle de unge til Værn om det danske Folks grundlovsmæssige Frihed samt at dygtiggøre dem til at opfylde deres Borgerpligter. Foreningen stiller sig i Fremskridtets og Oplysningens Tjeneste og virker ved Afholdelse af Foredrag, Møder, Sammenkomster o. l. I 1896 udnævntes Foreningens Stifter til Æresmedlem af Foreningen. Urmøger RASMUS JENSEN JØRGENSEN, født 29. Maj 1858 i Strynø, Søn af Gaardejer Jørgen Andersen og Hustru Inger Marie født Christensen, gift 1887 med Rasmine Andersen. Etableret i Bjærgby 1886, Formand for Taasinge Ungdomsforening 1887—96, Formand for Sygekassen 1895—1917,

Medlem af Sogneraadet 1917—21, Bestyrer af Bjærgby Telefoncentral siden 1896, Æresmedlem i Taasinge Ungdomsforening siden 1896. — Gennem Tiderne havde Foreningen samlet sig en ret anselig Bogsamling, men denne overgik i 1922 til Taasinge Sognebogsamling; endelig skal nævnes Pastor Bjerg, der gennem en lang Aarrække arbejdede for Ungdomssagen og var Foreningen til meget Gavn. Formænd for Foreningen har gennem Tiderne været: P. Rasmussen 1896—97; Rasmus Høy 1897—1900; Hans Høy 1900—03; Chr. Madsen 1903—05; Herluf Lolk 1905—07; Niels Kold 1907—08; Frk. Horn 1908—09; Skomager Pelle 1909—13; Rasmus Kold 1913—15; Niels Rasmussen 1915—16; Rasmus Kold 1916—23; Carl Hansen 1923—27; Rasmus Sørensen 1927—28; siden 1928 RASMUS MADSEN, Lundby. Næstformand er ANDERS LOLK, Landmand, født 12. December 1901 i Strammelse, Søn af Gaardejer Hans L. og Hustru Ane født Nørreballe, ugift. Medlem af Bestyrelsen for Venstres Ungdom, Taasinge 1924—30, Næstformand i Taasinge Ungdomsforening

HANS CHRISTENSEN SKOV, Gaardejer,

født 27. August 1894 i Heden, Søn af Gaardejer Christen S. og Hustru Rasmiline født Hansen, gift 1920 med Marie Rasmussen. Gaardejer i Ny Gesinge 1920—23, Fragtmand i Strammelse 1923—28, Gaardejer i Strammelse siden 1928, Formand for Skovballe Skyttekreds.

NIELS JØRGEN NIELSEN, Landmand,

født 10. Januar 1896 i Dongshøjrup, Søn af Gaardejer Jørgen N. og Hustru Karoline født Jakobsen, ugift. Medlem af Bestyrelsen for Taasinge landøkonomiske Forening siden 1928, Næstformand for Skovballe Skyttekreds siden 1930.

H. C. Skov,
Gaardejer.

Der blev i Midten af 70'erne oprettet en Brugsforening paa Taasinge, der fik Navnet „Taasinge Brugsforening“, med et Hovedudsalgssted og flere Filialer, blandt andet i Bregninge og Vornæs. Udsalgsstedet i Vornæs var i Begyndelsen hos Hans Smed, men blev senere flyttet til Peder Skov i Strammelse. Omsætningen steg Aar for Aar, og Tanken om Udvidelser laa for, men blev udskudt i nogle Aar, indtil Interessentskabet Taasinge købte Landet Skolejord. Nu kunde man faa et Stykke Jord at bygge paa. I Landet Sogn opstod da den Tanke, at man vilde have egen Brugsforening, og efter mange Forhandlinger opstod i 1905 „Landet Brugsforening“ med 80 Medlemmer. Bygningen til Udsalgsstedet blev opført paa den før omtalte Grund. Det var kun et lille Hus, men Foreningen voksede og tæller nu over 200 Medlemmer, og man begyndte ret snart at udvide. Den første Uddeler var Lomholt, fra 1905—11, den næste var P. Hansen fra 1911—14 og derefter Søren Kristensen fra 1914—19, og derefter den nuværende Uddeler

Landet Brugsforening.

PETER KRISTIAN HANSEN, der er født den 30. December 1892 i Brylle, Søn af Gaardejer Hans Pedersen og Hustru Stine født Jensen. Kasserer i Taasinge Ungdomsforening fra 1922—26.

Strammelse Brugsforening blev oprettet, da Taasinge Brugsforenings Udsalgssteder i Vornæs, Bjerreby og Bregninge blev ophævet. Den blev oprettet paa Lærer Madsens Initiativ og fik til Huse i Peder Jacobsen Skovs Ejendom, og dennes blev Foreningens første Uddeler. I 1907

overtog hans Søn denne Stilling. Lærer Madsen var Foreningens Formand til 1888, derefter fulgte 1892 Gaardfæster P. Nørreballe, 1895 Skomager Hans Andersen og 1922 den nuværende Formand Skovfoged GERHARD MARIUS RASMUSSEN, født 12. Maj 1884 i Vindinge Sogn, Søn af Uldspinder Niels Rasmussen og Hustru Maren født Nielsen, gift 1913 med Vilhelmine Frederikke Jensen. Ansat som Skovfoged i Vornæs Skov 1914, Formand for Strammelse Brugsforening siden 1922. — Snedker HUSMANN har været Regnskabsfører siden 1922.

G. M. Rasmussen,
Skovfoged.

K. C. Jensen,
Snedkermester.

RASMUS PETERSEN SKOV, Uddeler,

født 22. September 1872 i Strammelse, Søn af Uddeler Peter Jacobsen Skov og Hustru Ane født Nielsen, gift 1900 med Petra Marie Petersen. Ansat som Uddeler ved Strammelse Brugsforening 1907, Medlem af Bestyrelsen for Thorskilde Mejeri siden 1930.

KNUD CHRISTIAN JENSEN, Snedkermester,

født 30. Juni 1883 i Marstal, Søn af Snedker Peder Hansen J. og Hustru Margrethe født Knudsen, gift 1909 med Margrethe Nielsen Bødker. Etableret Snedkerforretning i Strammelse 1910, begyndte 1925 at drive Kontrolhønseri, Medlem af Bestyrelsen for Strammelse Brugsforening 1914—19, Revisor i samme siden 1924, Medlem af Landet Sogneraad 1919—29, og af Bestyrelsen for Vornæs Ægssalgskreds siden 1926.

Bjærgby Sogns Brugsforening er stiftet i Aaret 1905; som Stifter af Foreningen nævnes Chr. Lund, der var Foreningens Formand til 1909. Da Foreningen stiftedes, blev der opført en Bygning til Udsalgssted, denne Bygning er senere udvidet, og Foreningen tæller nu over 400 Medlemmer. Af Formænd nævnes: V. Jørgensen 1909—10, Urmager Jørgensen 1910—18, Chr. Pelle 1918—31, siden 1931 nuværende Formand Gaardejer CHRISTIAN LUND, født 14. Februar 1871 i Troense, Søn af Husfæster Hans L. og Hustru Ane Marie født Rasmussen, gift 1899 med Johanne Andersen. Formand og Stifter af Brugsforeningen 1909, Formand siden 1931, Formand for Taasinge Elektricitetsforening 1920—25, for Taasinge Hesteavlforening 1911—14, for Foredragsforeningen 1912—15, for Dansk Frugtavl, Afdelingen for Svendborg Amt siden 1925, for Plejtilsynet 1909—13, for Nævninge Grundlisteuvalget siden 1920, Medlem af Bestyrelsen for Husflidsforeningen, Revisor i Landøkonomisk Forening siden 1913. Overtog Gaarden Skarøesminde i Fæste 1906, siden 1911 Selvejer.

C. Lund,
Gaardejer.

Taasinge fik Elektricitet ved Sammenslutningen af 1919, idet der overførtes Kraft fra Svendborg. Forsyningen begyndte dog først i 1920, og da var der i alt indlagt over 450 Lysinstallationer med 7000 Lampesteder og over 200 Kraftinstallationer. Nu er der 650 Lysinstallationer med ca. 11000 Lampesteder og ca. 300 Kraftinstallationer.

Siden Elektricitetsforsyningen stiftedes har følgende Mænd beklædt Formandsposten: Gaardejer Chr. Lund, Vaarø, Gaardejer Rasmus Kold, Strammelse og nu Gaardejer KARKO, Vornæs.

Overmontør paa Taasinge under Anlæggets Udførelse var Installatør EINAR FELDTHUSEN, født 9. Oktober 1888 i Skaarup. Udlært hos Thomas B. Thrige i Odense 1903—08, Montør 1908—10, Ophold i Sibirien 1910—12, Montør forskellige Steder 1912—16, eksaminerende Installatør 1915, Installatør i Middelfart 1916—19, Overmontør paa Taasinge 1919—21, Leder af Taasinge Elektricitetsforsyning siden 1922.

ESTHER STORM, Købmand,

født 13. August 1885 i Troense, Datter af Købmand Chr. S. og Hustru Laura født Nielsen. Overtog 1931 den af Faderen i 1881 grundlagte Købmandshandel i Troense.

SVEND FOLMER MØLLER, Plantageejer,

født 26. December 1885 i Køge, Søn af Tobaksfabrikant Chr. Emil M. og Hustru Henriette født Heuckendorff, gift 1. Gang med Johanne Christine Krull Kromann, Datter af Kaptajn Kromann, Marstal, død 1926, gift 2. Gang med Karen Pouline Sofie Sørensen, Datter af Købmand I. K. Sørensen, Odense. Etableret Købmandshandel i Odense 1911, afstod denne 1921, købte et Jordareal i Eskær ved Troense, byggede og beplantede til Frugtplantage i 1922, Plantagen spænder over 3 Tdr. Land beplantet med Frugttræer alt

Plantagens Specialtæter er Pederstrup Reinetter, Ostheimer

NIELS OTTOSEN, Gaardejer,

født 21. Maj 1880 i Lundby, Søn af Gaardejer Rasmus O. og Hustru Maren Kirstine født Nielsen, gift 1910 med Laura Andersen. Overtog Gaarden efter Faderen 1915, Medlem af Bestyrelsen for Taasinge Elektricitetsforsyning siden 1931, Formand for Forsamlingshuset 1910—12, Bestyrelsesmedlem for samme siden

1930, Medlem af Skolekommissionen siden 1927, Medlem af Bestyrelsen f. Thorskilde Mejeri 1919 21.

i alt tæt ved 1000 Træer og over 2000 Buske, Plantagen Syltekirsebær, Juli Reineclauder.

HANS PETER PETERSEN, Forpagter,

født 13. Februar 1896 i Humble, Søn af Gaardejer Jens P. og Hustru Karoline født Rasmussen, g. 1921 med Alina Nørregaard. Forpagter af Lundsgaard, bygget omkring 1775 af Taasinge Stamhus, Selveje 1912, ved Overdragelsen til nuværende Ejer Rasmus Nørregaard.

JOHANNE H. JØRGENSEN, Distriktsjordem.

født 24. April 1887 i Øster Aaby, Datter af Niels Hovgaard og Distriktsjordemoder Anna Hovgaard, gift 1910 med Skomager Chr. Jørgensen. Dimitteret 1915, Distriktsjordemoder paa Ærø 1915—18, siden 1918 i Troense, siden 1926 Voldgiftsmedlem i Jordemoderforeningen.

OLUF SVENNEVIG, Snedkermester,

født 31. Januar 1880 i Troense, Søn af Skibsfører Harald S. og Hustru Inger født Jørgensen, gift 1931 med Margrethe Petersen. Studier i Udlandet 1907—09, Snedker i København 1909—22 og i Troense 1922, oprettet Hønsert i Kjørstrupgaard 1922, Medlem af Bestyrelsen for Elektricitetsforsyningen siden 1928, Hovedagenturet for Forsikringsselskabet Skjold siden 1929.

STRYNØ SOGN bestaar af Øen af samme Navn samt de 7 mindre Øer og Holme, der ligger i Farvandet mellem Taasinge, Langeland og Ærø. Det er disse mange Smaaøer og Holme, der med deres grønne Toppe, deres Skrænter ned mod Havet og deres rige Fugleliv gør Sejlturen i dette Farvand saa æventyrlig og smuk. Strynø, den største af Øerne, er ca. 494 ha med ca. 650 Indbyggere. Det er Sognets Hovedø, og paa den ligger Strynøby med Kirke, Præstegaard og Skole. Desuden ligger her Toldkontrolsted, Mølle, Andelsmejeri og Anlægsbro, den saakaldte „Grevebro“, hvor Rutebaadene anløber. I alt findes paa Øen henved 52 Gaarde og over 100 Huse. Jordene er bølgeformet, men langs Kysten lave og grusede.

De øvrige til Sognet hørende Øer og Holme er ubeboede; den nordligste er den 8,5 ha store „Vogterholm“, syd for denne „Bondeholm“, der er knap 2 ha, sydvest for denne „Græsholm“, knap 1 ha, tæt herved ligger den mindste af dem kaldet „Boddiken“, derefter „Bredholm“ stik vest for Strynø og ca. 31 ha stor, og syd for „Bredholm“ den sidste, den 1,7 ha store „Grensholm“. Disse Holme danner en Halvbue mod Vest og imellem denne Bue og Strynø ligger Sognets næststørste Ø, Strynø-Kalv; den er ca. 46 ha, og Jordene er meget lave og temmelig grusede. For at hindre Oversvømmelser er de inddigede. Paa Øen bor godt 20 Mennesker i 3 Gaarde.

Sognet danner egen Sognekommune med Tingsted i Rudkøbing og hører under samme Købstads Rets- og Politikreds, Svendborg Amtstuedistrikt, Ølandenes Lægekreds, Rudkøbing Skattekreds, Svendborg Vurderingskreds og Amtets 6. Folketingskreds. Indbyggerantallet var i 1800: 490, i 1900: 750 og i 1930: 693.

Sogneraadet bestaar af: Gaardejer NIELS LARSEN, Formand; Overtoldbetjent HANS HANSEN; Gaardejer JENS MADSEN JENSEN; Gaardejer AXEL TV. HANSEN; Gaardejer R. LARSEN; Gaardejer ALB. RASMUSSEN; Fisker NIELS LARSEN HANSEN; Formand for Hjælpekassen er Husmand L. LARSEN; for Værgeraadet Førstelærer IVAR NIELSEN.

Paa Strynø er der nu i vore Dage ingen Minder fra Oldtiden, hverken fra Stenalderen eller de følgende Tider. Der har ligget enkelte Oldtidsgrave og Dysser, men disse er forlængst sløffet. Ikke langt nord for Strynøby har man fundet en Del Redskaber af Flint fra Stenalderens første Tid. Paa „Bredholm“ er der gjort et ret interessant Fund af Kister. Stensatte mandslange Gravkister omgærdet af Stensætning og ikke langt herfra en Plads, der formodentlig har været Offerplads, men nogen Tidsbestemmelse har man ikke med Sikkerhed kunnet træffe.

I Middelalderen var der ifølge Valdemar II' Jordebog mange Hjorte og Heste paa Strynø; sandsynligvis har der været Græsgange for de kongelige Stalde. I kirkelig Henseende hørte Øen eller Sognet til Rudkøbing Sogn, men paa den Tid (1518), Jens Beldenak var Bisp paa Fyen tillod han Sognets Beboere at have eget Kapel. Sandsynligvis menes her „egen Kapellan“, for det synes, som om Sognet først 10—15 Aar senere fik Kirke eller Kapel. Præsten i Rudkøbing mistede da sine Rettigheder paa Strynø, og disse blev ved kgl. Resolution af 6. December 1529 overgivet til Peder Christiansen.

Andre Kilder siger, at Sognet først omkring 1787 fik en lille Kirke og egen Præst. Endvidere fortælles, at der i det 16. Aarhundrede blev bygget en lille Kirke paa Strynø; denne Kirke bestod af Skib med Kor og et lille Taarn. Omtrent 25 Aar ind i næste Aarhundrede tilbyggedes der Kirken en lille Sidefløj, der bekostedes af Johannes Lehn til Hvidkilde. Af denne oprindelige Kirke er der i vore Dage kun lidt tilbage af det gamle Taarn. Alt det øvrige stammer fra 1867—68. Den nye Kirke bestaar af Skib, Kor med tresidet Afslutning og Taarn. Det nederste Stokværk af Taarnet tjener som Vaabenhus. Af det gamle Inventarium er kun Prædikestolen bevaret. Den er fra 1618 og er et smukt Stykke Billedskærerarbejde i Renæssancestil. Damer paa Strynø har broderet og skænket

Kirken et meget smukt Altertæppe. Sognepræst paa Strynø er AXEL BUSCH, født 6. November 1891 i Feldballe, Søn af Pastor H. A. E. O. B. og Hustru, gift 1918 med Petra Alexandra Troidahl Wiese. Kandidat 1916, Sekretær i Kredsforbundet for Ydre Mission 1916—17 og i Fangelejre i Ungarn under K. F. U. M. 1917—19, Sømandspræst i Hull 1919

A. Busch,
Sognepræst.

—29, Rejsesekretær for Sømandsmissionen i fremmede Havne 1929—31, siden 22. Marts 1931 Sognepræst paa Strynø, Sekretær for Sømandsmissionen i fremmede Havne.

Strynø var gennem lange Tider Krongods, men i 1753 solgtes det til Grev Ahlefeldt, som da lagde Øerne under sit Gods paa Langeland, hvortil Strynø i lange Tider var Fæstegods, men før denne Tid var Strynø et eget Birk, og Tinget holdtes paa Øen; saa vidt vides holdt dette sig saaledes til omkring 1830, da Strynø Tinge flyttedes til Rudkøbing, og i 1855 lagdes Strynø Sogn under Langelands Sønder-Herreds Jurisdiktion.

Det Indre af Kirken.

Endelig skal nævnes, at i de sidste Tider er Fæstegodset paa Strynø overgaaet til Selveje. I Hans Holk's Beretning fra 1778 hedder det om Strynø Sogn: „Paa Øen er Strynø Bye, med 45 Gaarde foruden Præstegaarden. Indbyggerne er gode Søfolk. Vandet er usundt. Paa Øen er et grundmuret Hus, hvor Grev Ahlefeldt opholder sig, naar han her forlyster sig med Jagt“.

Litt.: Trap, Danmark.

NIELS MADSEN NIELSEN, Sognefoged,

født 20. November 1867 paa Strynø, Søn af Gaardfæster Peder N., gift 1898 med Antonia Marie Godtfredsen. Overtaget Præstegaardsforpagtningen 1884, Sogne- raadsformand 1901—07, Sogne- foged siden 1907, 1915 købtes Præstelodden og sammenlagdes med Fædrenegaarden, og Peders- minde opførtes samme Aar, 1920

købtes Skolelodden med paastaende Bygninger, hvor der oprettedes Afholdshjem, Gymnastik- og Forsam- lingshus, 1931 solgtes de nævnte Bygninger, under Gaarden hører nu, efter at Skolelodden ogsaa er under- lagt den, ca. 44 Tønder Land.

HANS R. SCHEEL MADSEN, Kommunalæge,

født 9. Januar 1879 i Odense, gift 1908 med Ellen Sophie Bull. Med. Eksamen 1906, Kandidat ved forskellige Hospitaler, prak- tiserende Læge i Østermarie 1908—09, Læge paa Endelave 1909, 1921—22 Reservelæge ved Faxinge Sanatorium, siden 1922 Læge paa Strynø.

Om Øens Skoleforhold før Midten af forrige Aarhundrede vides ikke stort, men ved den Tid blev der opført en lille Skolebygning ved Siden af Kirken. Her, i een Stue, var Øens eneste Skole til ca. 1860, da der byggedes en ny, som toges i Brug sammen med den gamle. Den nye Skole brændte 1882. En ny blev straks bygget; men 1905 opførtes en moderne, tidssvarende Skole, og der ansattes 3 Lærere ved Skolen. Børneantallet faldt

dog saa hurtigt, at der faa Aar efter blev 2 Embeder ved Skolen. Før- stelærer ved Skolen er IVAR NIELSEN, født 26. November 1897 paa Turø, Søn af Fiskeexportør Malling Nielsen, gift 1924 med Kitty Mouritzen. Dimitteret 1920 fra Skaarup Seminarium, Vikar samme Sted 1920—22, Andenlærer paa Strynø 1922—26 og siden da Førstelærer. Formand for Strynø Værgeraad. — 1905 solgtes „den ny Skole“ til Sognefoged Niels M. Nielsen, der blev lagt til hans Gaard „Petersminde“, og Skolen blev af Lejere og senere Ejere omdannet til Afholdshjem og Badepensionat.

I. Nielsen,
Førstelærer.

Strynø Bys Elektricitetsværk er opført 1925 som et Andelsværk med ca. 55 Medlemmer eller Forbrugere. Det nuværende Toldkontrol- sted er opført 1904, og som Overtoldbetjent ansattes HANS RUBECK HANSEN, der fun- gerer endnu. Af gamle Akter ved man, at der allerede siden 1674 maa have været et

Toldsted paa Øen; dette frem- gaar af et Brev dateret: Dalum 5. Oktober 1674 og tilskrevet da- værende kongelig Tolder i Svend- borg Købstad, Johan Pedersen. Vi skal ordret gengive dette Brev:

„Kgl. Mayts. Tolder udt Svendborg, Johan Pedersen. Eftersom af Eders Told- Renschab icke fornehmis nogen af landsens Wahre som falder paa Strynø Land, hves Eder bliffuer fortoldet eller indført, der dog atskillige Wahre baade fra og til Landet førris. Da paa det Ind- seende hafues kand, at hans kng. Mayts. und sin Toldrettighed icke forkortis, saa haffuen I en viss og vederhaftig Mand der paa Landet Stryn tll fuldmægtig at

Strynø Bys gamle Skole.

bestille, som kan haffue inspection med hvils Wahre fra og til landet førri, at alt rettelig bliffuer angeffuit, og fortoldet, saa ingen underslauf begaais, og at I vel observerit den 21 Acticul udi Toldordnantezen paa fol 15, saa al ting med fortoldningen rigtlig kan tilgaas, som I selff der efter agter at tilsuar.“

Det syntes, som om den kongelige Consumtionsbestemmelse ikke har været overholdt, hvorfor det anbefales at sende en Mand til Strynø Land; det er den første Beretning, vi kender, der giver os Meddelelse om, at der fra 1674 maa have været Toldsted paa Øen.

Strynø Bys nuværende Skole.

Af Øens Foreninger skal her nævnes „Majtræsforeningen“, hvis Formaal er at varetage, at den gamle Tradition „Sangen og Dansen om Majtræet“ holdes i Hævd. Denne Fest hører til Øens største. — Paa Strynø gaar Børnene endnu ved Paasketid omkring og samler Æg, som de koger mellem Stenene ved Stranden. Denne Skik stammer vistnok fra den katolske Tid.

DREJØ SOGN bestaar af Øen af samme Navn ca. 412 ha stor, ca 300 Indbyggere; Skarø, ogsaa benævnt „Skaarø“ ca. 190 ha stor, ca. 25 Indbyggere; Hjortø ca. 90 ha stor, ca. 60 Indbyggere; Birkholm ca. 96 ha stor, ca. 70 Indbyggere. Tillige hører til Sognet de i Farvandet omkring Øerne liggende smaa Holme, Flæskholm ca. 1 ha, Grydholm ca. 0,2 ha, Græsholm ca. 3 ha, Vibeholm ca. 0,6 ha, Danmark ca. 0,02 ha, Hjelms hoved ca. 20 ha, Mejlholm ca. 2,5 ha, og endelig Odden ca. 9 ha. Disse smaa Holme er alle ubeboede. Sognet, der saaledes bestaar af 4 beboede Øer og 8 smaa Øer eller Holme, ligger i Farvandet mellem Ærø, Taasinge og Fyen, og helt mod vest ligger Avernakø. Samlet udgør Sognet ca. 825 ha, og Indbyggerantallet var i Aaret 1800: 416, i 1900: 623, og nu er det 553.

Om Oldtidsbefolkningen i dette Sogn vides intet. Der ligger paa Drejø et Sted kaldet „Stendysen“, men det er uvist om det oprindelig har været en Stendysse. Naar man tager i Betragtning, at Øerne i Oldtiden, ja helt op til Middelalderens seneste Tider var bedækkede af Skove, er det muligt, at der slet ikke har været Bopladser paa Øerne i den Tid.

I Valdemars Jordebog fortælles det, at Drejø, da kaldet „Østrædraghø“ og „Wæstrædraghø“, fordi Øen var og endnu er delt i 2 Dele, der er forbundet med en smal Landtange, var dækket af Skov, og at der fandtes meget Vildt. Endvidere fandtes der et Hus, antagelig et Jagthus; paa Skarø, Birkholm og Hjortø var der ogsaa Vildt. Alle Øer og Holme i dette Sogn hørte, ligesom de øvrige Ø-Sogne, under Kronen og var Krongods. Efterhaanden som Krongodset solgtes opstod der større og mindre Godser, og Drejø blev i 1667 sammen med Avernakø i Salling Herred solgt til Otto Krag til Egeskov. I 1766 kom Øen under Hvedholm, der da ejedes af Preben Brahe. Skarø kom sammen med Lehnskov under Baroniet Lehn. I Midten af det 18. Aarhundrede kom Hjortø under Stamhuset Taasinge, medens Birkholm kom under det i 1672 oprettede Grevskab Langeland.

Øerne har ofte været udsat for Oversvømmelser og har derved lidt meget. Det er særlig gaaet ud over Birkholm, der i 1872 saa godt som helt kom under Vand, og Beboerne maatte redde sig ved at klatre op paa Hustagene.

Drejø hørte oprindelig under Ærøskøbing Kirke, og der fandtes ikke nogen egentlig Kirkebygning paa Øen før omkring 1535, da Øens Gaardmænd ved fælles Hjælp fik opført

et Kapel af Kampesten. Dette blev i over 100 Aar Øens Kirke og blev i det 17. Aarhundrede udvidet ved forskellige Tilbygninger; saaledes byggedes Koret i Skibets fulde Bredde, og mod Vest opførtes Taarnet. Saavel dette som Koret har kamtaktede Gavle. I det oprindelige Kapel, der saaledes blev Kirkens Skib, blev det flade Loft erstattet med indbyggede Hvælvinger. Altertavlen og Prædikestolen er begge i Renæssancestil. Det var kun Drejø, der hørte til dette i 1535 oprettede Kirkesogn; Skarø hørte under Østerskerninge Kirke, Hjortø under Bjærgby Kirke og Birkholm under Humle Kirke paa Langeland. Da Drejø Præstekald imidlertid var saa lille og af saa ringe Indtægt, underlagdes de her omtalte Øer Drejø Kirke ved Kongebrev af 1555.

Paa Drejø ligger Drejø By med Kirke, Skole, Forsamlingshus opført 1896, Teglværk, Andelsmejeri, Baadehavn mod Nord ved „Vigen“ og mod Øst Dampskibsbro for Rutedamperne fra Svendborg og Taasinge.

Paa Skarø ligger Skarø By med et Kapel opført 1899 efter Tegning af Arkitekt N. Jacobsen. Endvidere Skole, Mølle og Andelsmejeri. Paa Hjortø ligger Landsbyen Hjortø med Skole og Mejeri, paa Birkholm ligger Landsbyen af samme Navn, med Skole, samt paa Øens Sydside en lille Havn, hvorfra den daglige Forbindelse med Marstal foregaar.

Drejø Sogn danner egen Sognekommune med Tingsted i Svendborg, hører under Sunds og Gudme Herreders Retskreds, Svendborg Politikreds, Svendborg Amtstuedistrikt, Svendborg Læge-, Skatte- og Vurderingskreds, samt Amtets 3 Folketingskreds. Sogneraadet bestaar af Gaardejer N. P. HENNINGSSEN, Formand; Gaardejer R. RASMUSSEN; Gaardejer R. H. RASMUSSEN; Gaardejer N. M. RASMUSSEN; Husmand N. M. NIELSEN; Husmand H. M. HANSEN; Husmand HANS HANSEN; Hjælpekassens Formand er Gaardejer HANS J. HANSEN; Værgeraadets Formand er Lærer P. PETERSEN; Sognefoged er Gaardejer MORTEN JENSEN; Sognepræst er M. BLUM.

Lit: Trap, Danmark.

TURØ er den lille Ø, der ligger nordøst for Taasinge, hvorfra den adskilles af Turø Sund, medens Skaarup Sund skiller den fra Fyen. Øen er ikke stort mere end ca. 740 ha. og af Form næsten firkantet. Den deles i en større nordlig og en mindre sydlig Del ved Turø Bund, der, som en lang smal Bugt, løber ind i Øen; i Bugten ligger den lille Kidholm, der hører under Taasinge. Jordene er lave og næsten uden Bakker. Ved Nordodde og særlig ved Øgavl er de meget lerede og sandede.

Fra Øens Sydspids strækker det saakaldte Turø Rev sig langt ud i Store-Bælt; dette Rev har en Længde paa over 1250 m. Øens sydlige Del er meget skovrig, og ialt optages over 110 ha af Skov. Af disse er Fredskov, Østerskov og Smørmose Skov de vigtigste. Øen danner egen Sognekommune og hører til de samme Kredse som Taasinge med Undtagelse af Vurderingskreds, idet Turø hører under Sunds Herreds Vurderingskreds.

Turø er opstaaet paa samme Tid og Maade, som de øvrige Øer i Havet syd for Fyn, under „den Baltiske Vandflod“, og har muligvis dannet et Hele med Taasinge; Turø Sund har sandsynligvis været endnu smallere end nu, og Turø Bund har sikkert været Land og er først ved senere Oversvømmelser blevet en Del af Havet. Man har i Turø Bund fundet Redskaber, saavel fra den ældre, som fra den yngre Stenalder. Af andre Oltidsminder paa Turø har der været 3 Dysser, der ligesom flere Gravhøje forlængst er sløjfet. De første Beretninger om Turø findes hos Saxo. Han fortæller i Kong Helges Saga, at Kongen kom til Øen paa et af sine mange Krigstogter og der traf Thora. I Vald. II' Jordebog benævnes Øen „Thorø major“ for at skelne den fra Torø ved Assens. Endvidere fortælles her, at der fandtes mange Hjorte, Raadyr og Daadyr paa Øen paa den Tid. En Tid i det 14. Aarhundrede var Øen, ligesom Fyen, pantsat til Holstenerne. Senere kom den under Kirken som et kongeligt Len under den fyenske Bispestol, men ved Reformationen kom den helt under Kronen og kom under Nyborg Len. Indtil 1625 forblev den i kongelig Eje, men kom da ved Mageskifte under Taasinge, der ejedes af Ellen Marsvin.

Ved Corfitz Ulfelds Fald kom Øen og hans øvrige Besiddelser igen under Kronen. Ellen Marsvin lod, medens hun ejede Øen, opføre en Ladegaard kaldet „Marsvinsholm“ eller „Marsvinsvold“, men det synes som om den ret hurtigt er blevet nedlagt igen. I en Beskrivelse af Turø fra 1740 hedder det: „paa Ellen Marsvins Ladegaard „Marsvinsvold“ er nu bosat 8 Bønder“.

Som allerede nævnt blev Turø ikke ret mange Aar under Kronen, idet denne afstod Øen til Proviantforvalteren paa Nyborg Poul Cornellissen. Han afstod Øen til Amtmand C. Reventlow, der i 1674 solgte denne Del af sit Gods til Statholder Ullerich Friderich Gyldenløve. Han afstod Øen i Begyndelsen af næste Aarhundrede til sin Svigersøn C. Ahlefeldt til Langeland. Efter hans Død 1722 blev Øen ved Auktion solgt til Etatsraad Skeel til Bjørnemosgaard, og under dette Gods blev den til 1805. I 1810 kom den i Etatsraad P. J. Neergaard til Gunderslevholms Besiddelse, og han lod straks Øen udskifte og solgte den til Fæsterne for 150.000 Rdl. Saaledes blev Turø selvstændig, og dens Gaarde og Jorde blev Bøndernes Ejendom; til Minde om denne store Dag i 1810, rejste Øens Befolkning i 1910 i Turø By paa Majtræets Plads en smuk Mindestøtte. Tæt ved Huleskov er der rejst en Mindestøtte over Etatsraad P. J. Neergaard, der døde 1835.

Paa Øen findes kun en By, Turø By, med Kirke, Skole opført 1904, Alderdomshjem oprettet 1921 i den tidligere Fattiggaard, Mølle, Kro, Badepensionat, Skibsbyggerier, Fiske-røgerier, Andelsmejeri, Elektricitetsværk, Toldopsyn, Telegraf og Postekspedition m. m. Endvidere Torvehave Huse og Grasten Huse eller Gaarde med Skole bygget 1874. Flere betydelige Rederier har Sæde paa Øen, men nogen egentlig Havn findes ikke. I de senere Tider er der opstaaet en Del Villaer, hovedsagelig tilhørende Skibsførere, der har lagt op. I 1810, da Øen blev selvstændig, havde den 440 Indbyggere; i 1900 var dette Tal næsten firdobbelte til ca. 1600 Indbyggere. I 1920 var der 1675 og nu 1481 Indbyggere.

Sogneraadet bestaar af Skibsbygmester M. J. JØRGENSEN, Formand; Postfører E. JØRGENSEN; Skibsreder R. JØRGENSEN; Husmand AAGAARD-NIELSEN; Murermester S. SØRENSEN; Overtoldbetjent CHR. ANDREASEN; Gaardejer M. NIELSEN; Hjælpekassens Formand er Skomagermester J. LARSEN; Værgeraadets Formand, Husmand NIELSEN; Sognefoged er Gaardejer C. CHLEMMENSEN; Sognepræst er E. L. P. HERSKIND. Betragter man Øen, som den efter en Beskrivelse fra 1777 saa ud, har den gennem Tiderne gennemgaaet en stor Udvikling. I 1777 havde den 250 Beboere, fordelt i 22 Gaarde og 14 Huse; hertil kom de 8 Gaardfæstere paa Marsvinsvold. Beboerne har senere lagt sig efter Skibsfart og er ivrige Havefrugtsdyrkere, men fra Midten af det 19. Aarhundrede er Skibsbyggeriet sammen med Skibsfarten Øens vigtigste Indtægtskilde.

Turø havde i gammel Tid ikke nogen Kirke, men kun et lille Kapel, der laa paa Øens nordvestlige Side, men man savner helt nærmere historiske Oplysninger om det. Man ved kun, at da Ellen Marsvin fik Øen i Besiddelse, var Kapellet meget faldefærdigt, og hun lod derfor omkring 1639—41 opføre Turø Kirke. Det væsentligste Byggemateriale var Kampesten, og Kirken bestod kun af et Langhus eller Skib. Dette blev i Begyndelsen af vort Aarhundrede udvidet med et Kor samt et Vaabenhus mod Syd; paa dettes Gavl staar „F. E. M. S. 1639“. Over Skibets Vestende er der et lille Spir, Rytterspiret, der gentagne Gange er blevet fornyet. Sidst i 1870. Kirken har flere Gange været underkastet Restaureringer, saaledes i 1697 og i 1852, da det oprindelige Bjælkeloft blev overdækket af et fladt Gips-Loft. Dette blev i 1897 fjernet og det gamle Bjælkeloft atter fremdraget. Betragter vi Kirkens Inventar, bemærkes den smukke udskaarne Høj-Altartavle, der er udført omkring 1500. Den fandtes oprindeligt i Graabrødre Kirke i Svendborg, men førtes til Turø Kirke i 1528. Altartavlens ret ejendommelige og meget smukke Relieffer gengiver Korsfæstelsen og Scener af Lidelseshistorien. Den tidligere Altartavle, er sikkert den Dronning Dorothea, Kong Chr. I' Dronning, lod udføre; den var antagelig bestemt for Klosteret i Dalum og blev givet til Kirken paa Turø af Ellen Marsvin. I 1830 bragtes den til

Turø Elektricitetsværk.

besidder af Øen, hørte den i kirkelig Henseende under Sct. Nicolai Kirke i Svendborg, men efter at Turø var lagt under Taasinge kom den under Bregninge Kirke. Ved kongelig Reskript af 12. Aug. 1640 flyttedes den atter til Sct. Nicolai Kirke som Anneks. I 1860 blev den eget Pastorat.

Litt.: Trap, Danmark. T. M. Michelsen, Hist. og statist. Oplysninger om Thurø 1910.

Turø Alderdomshjem er oprettet i 1921—22 i den tidligere Fattiggaard og efter Ombygningen af denne, er der nu Plads til 8 Aldersrentenydende. I 1924 ansattes den nuværende Bestyrer Murermester SØREN SØRENSEN. Turø Toldkontrolsted er oprettet 1904, men blev 1931 selvstændig Toldklaringspost under Ledelse af Overtoldbetjent ANDERS CHRISTIAN ANDREASEN født paa Turø 1884. Elektricitetsværket paa Turø oprettedes 1910 som et Aktieselskab. Initiativet til Oprettelsen kom fra Murermester og Færgeejer Larsen. Værket traadte i Kraft 14. Febr. 1910 med 40 Forbrugere og under Ledelse af den nuværende Ejer C. Michelsen, der overtog det, da det i 1922 ophævedes som Aktieselskab. I 1930 blev det betydelig udvidet. C. MICHELSEN, født 17. Maj 1881 paa Turø, Søn af Lærer Thomas Michelsen og Hustru Augusta født Lau, gift 1912 med Margrethe født Fischer. Maskinmester i. Ø. K. 1903—08, Leder af Turø Elektricitetsværk 1910—22, siden da Indehaver af Værket, Kirkeværge for Turø Kirke 1926—30. — Turøs Forbindelse med Fyen besørgetes fra gammel Tid med private Baade og mere offentlige Fragt- og Postbaade. Endvidere fandtes store Pramme til Overførsel af Kreaturer, Indbo m. m. Fra 1908 fik Murermester Jørgen Larsen Privilegium paa at overføre Personer, Dyr og Gods over Skaarupsund, og paa det Privilegium begyndte J. Larsen straks paa Anlæggelse af Moler og Færgelejer, samt lod Bygmester N. A. Nielsen, Turø bygge en Færge, som stadig benyttes. Fra Færgefartens Begyndelse blev Færgen trukket over med et paa Færgen anbragt Haandspil, men kun i et Aar, hvorefter Haandspillet afløstes af et med Motor dreven Spil. I 1911 blev Petroleums Motoren ombyttet med Elektromotor, som den Dag i Dag forsynes med Elektricitet

Færgen mellem Turø og Fyen.

gennem en Løbekat fra Luftledninger, som er i Forbindelse med det private Elektricitetsværk paa Turø. Gennem de 23 Aar er Færgefarten stadig fulgt med Tiden saaledes, at 1908 tog Overfarten fra Fyen til Turø og omvendt 10 Minutter, medens der nu gaar 2 Minutter til Overfarten. Færgeen kan paa en Tur overføre 3 Biler og 75 Personer. I 1913

J. D. Larsen,
Færgeejer.

døde Færgeejer Jørgen Larsen, men Larsens Hustru, født Marie Rasmussen, fortsatte til sin Død 1920 Færgefarten i Henhold til Privilegiet. I 1925 fik Muremester J. Larsens Søn, Jens Ditlev Larsen, overført Færgeprivilegiet paa Livstid og blev saaledes Ejer af Færgevæsenet sammen med sin Søster gift Kristine Nielsen, efter at hun fra første Begyndelse havde været Bestyrer af Færgevæsenet for sine Forældre. I 1931 købte Larsen den ved den faste Bro over Allsund udskiftede „Fr. VII' Bro“, for at anbringe den som Broforbindelse mellem Turø og Fyen. Turø Sogneraads Ønske var imidlertid ikke at faa dette udført, og Handelen om Broen blev annulleret. JENS DITLEV LARSEN, Færge-

ejer, født 9. November 1884 paa Turø, gift 1910 med Elisabeth Christensen.

Turø Sømandsforening er stiftet 1858 under Navnet „Turø Enkekasse“. Blandt Stifterne nævnes Skibsrederne P. Petersen, Lars Jørgensen og Ole Rasmussen. Dens Formaal er at hjælpe Enker, værdige trængende Mænd og forældreløse Børn. Foreningens første Love findes stadfæstet 12. Januar 1860. I 1892 forandredes Foreningens Navn til „Turø Sømandsforening“ og ved Foreningens 50 Aars Bestaaen havde den ifølge Regnskaberne udbetalt over 22.000 Kr. i Enkeunderstøttelse m. m. Dens Medlemsantal var nu steget fra 23 i 1858 til 105 i 1908. Foreningens Reservefond androg i 1908 ca. 18.000 Kr. Endelig skal nævnes enkelte af de Personer, der gennem en Aarrække har beklædt Tillidsposter indenfor denne Forenings Styrelse, saaledes P. Bom, der gennem mange Aar var Foreningens Formand, i 5 Aar sad Fiskerifoged Chr. J. Nielsen som Formand, i 12 Aar Skibsfører Laurits Andreasen, i 2 Aar Th. Nielsen, i 3 Aar Lærer P. M. Clemmensen. Skibsbygmester J. Ph. Jørgensen, der i 1914 frasagde sig Stillingen som Foreningens Kasserer, havde beklædt denne Post i 30 Aar; det kan bemærkes, at hans Fader, Skibsreder Lars Jørgensen, før var Foreningens Kasserer og havde beklædt denne Post i 23 Aar. I 1921 kulminerede Foreningens Medlemsantal og var da 208; som Følge af de for Skibsfarten nedadgaaende Tider er nu gennem de sidste Aar Medlemstallet gaaet noget ned, det opgives i 1931 til 177 egentlige Medlemmer, 97 Æresmedlemmer og 40 understøttelsesberetigede Medlemmer, Foreningen har i de forløbne Aar udbetalt alt i alt 85.190 Kr. i Understøttelse; dens Formue andrager 29.197,07 Kr. og dertil et Fanelegat paa 1000 Kr., skænket i 1918 af Mægler H. A. Hansen; Foreningens nuværende Bestyrelse bestaar af Smedemester R. P. HUUSFELDT, Formand; Kaptajn HENRIK BOM; Skibsreder R. JØRGENSEN; Skibsreder LAURITS JØRGENSEN; Postfører E. JØRGENSEN.

R. P. Huusfeldt,
Smedemester.

RASMUS PETER HUUSFELDT, Smedemester, født 28. Maj 1864 paa Turø, Søn af Smedemester H. og Hustru Karoline født Rasmusen, gift 1888 med Henriette Nielsen. Overtog Turø Smedie 1888, denne er grundlagt 1774; Medlem af Bestyrelsen for Sømandsforeningen siden 1897, Formand siden 1930, Formand for Turø Marineforening siden 1922.

SCT. JØRGENS SOGN OG SØRUP SOGN dannede tidligere en egen Kommune med Sørup som Anneks-Sogn, men den 1. April 1931 blev de underlagt Svendborg Købstad. Sct. Jørgens Sogn spænder over et Areal paa ca. 346 ha og grænser til Svendborg Købstad, Egense Sogn samt Svendborg Sund. Af Sognearealet optages ca. 11 ha af Skovene Egene, Høje Bøge, Christinedal og Fruerskov. Jordene er noget bakkede og skraaner ned mod Sundet. Indbyggerantallet var i 1800: ca. 220, i 1900: ca. 1346 og ved Sognenes

Indlemmelse i Svendborg ca. 2000. I Sognet ligger „Sct. Jørgens Kvarteret“, der regnes for Forstad til Svendborg. Dette Kvarter havde i 1925 over 225 Gaarde og Huse med over 1400 Indbyggere. Her ligger Kirken, Præstegaarden, Hospitalet, Skolen og Gasværket samt en Tekstilfabrik. — „Pasopkvarteret“, der ogsaa regnes for en Forstad til Svendborg, havde i 1925 60 Gaarde og Huse med ca. 300 Indbyggere. — Endvidere ligger i Sognet Landsbyen Kogtved og Fiskerlejet Strandhuse med Alderdomshjem og Lodsstation; Lunden er et nyt Villakvarter; Høje Bøge med Planteskole og Mejeri og endelig Brydegaard, der dog kun er en Samling Huse og Gaarde. Sørup Sogneareal, der som nævnt er henlagt under Købstaden Svendborg, spænder over et Areal paa ca. 967 ha. Heraf optages ca. 130 ha af Skovene Margrethelund, Sofienlund og Kølleskov. I Sognet ligger Sørup Sø, der optager ca. 15 ha af Sognearealet; den har Afløb til Hvidkilde Sø i Egense Sogn.

Sørup Sogn grænser til Svendborg Købstadsjorde samt til Tved, Kirkeby og Egense Sogne. Indbyggerantallet var i 1800: ca. 370 og i 1900: ca. 1670; og ved Indlemmelsen i Svendborg over 2000. I Sognet ligger Byerne: Sørup med Kirke, Skole, Forsamlingshus, Vandværk og Jernbaneholdeplads; Røskebølle; Ny-Pasop og Belvedere, der er en Forstad til Svendborg. Endvidere ligger her „Tordensgaarde“; Fattiggaarden „Hannelund“ bygget 1867, Avlsgaarden „Lehnshøj“ tilhørende Baroniet Lehn samt Sølyst Gaard. — Begge Sogne har Tingsted i Svendborg, hører under Sunds- og Gudme Herreders Retskreds, Svendborg Købstads Politikreds, Svendborg Amtstuedistrikt, Svendborg Lægekreds og Skattekreds, Sunds Herreds Vurderingskreds og Amtets 3. Folketingskreds. Af endnu bevarede Oldtidsmindesmærker findes i Kommunen kun enkelte; saaledes ligger tæt ved Skoven Høje-Bøge en Gravhøj, men der har tidligere ligget 3 i Række. I Sørup Sogn ligger endnu spredt om i Margrethelund og Sofienlund nogle mindre Gravhøje. I Sct. Jørgens Sogn ligger det saakaldte „Sct. Jørgens Hospital“, der oprindeligt var oprettet af Kirken som en Gaard for Spedalske. — Første Gang man hører dette Hospital omtalt, er i et Testamente fra 1291. I 1295 og 1339 omtales det atter i Testamenter, hvoraf det fremgaar, at det var mange og rige Gaver, Hospitalet fik. Vi skal nævne enkelte af de mest betydende Gaver.

I 1332 skænkede Drosten Lauritz Jonsen Hospitalet nogle Ejendomme beliggende i Sørup, og Valdemar Atterdag tilkendte det senere Sørup Gods. Avlsgaarden Brydegaard hørte ogsaa under Hospitalet. Efter Reformationen blev Gaarden et Syge- eller Fattighus under den Rønnowske Families Patronat. I 1590 fik Sct. Jørgensgaard nye Fundatser, hvoraf det fremgaar, at Fattighuset bestod af flere, vistnok 26 mindre Bindingsværks-

Sct. Jørgensbjerg Kirke.

huse, hvori der boede 24 Lemmer. 200 Aar hængik, uden at Forholdene forandredes væsenligt. Først i Midten af 18. Aarhundrede lod Ejeren af „Hvidkilde“ Johannes Lehn de smaa Huse nedrive og erstatte af en grundmuret Bygning. Ved en kongelig Resolution af 1811 forandredes Hospitalets Vedtægter, og Antallet af Lemmer nedsattes til 15. Besidderen af Baroniet

Sørup Skole.

Lehn betaler Afgifter og Skatter samt Vedligeholdelsen af Hospitalet, der ejer en Formue paa ca. 65.000 Kr., heri indbefattet det Rønnowske, det Qvitzowske og det Lehnske Legat. Hospitalets Styrelse er underlagt Stiftsøvrighedens Tilsyn.

Sogneraadet bestaar af: M. P. NIELSEN, Formand; Direktør V. L. A. NIELSEN; Overportør E. A. NIELSEN; Husmand J. HANSEN; Førstelærer E. LUND; Landbrugskandidat H. G.

RASMUSSEN; Murermester S. KNUDSEN; Murermester CHR. MADSEN; Gaardejer J. JØRGENSEN; Fabrikant J. JØRGENSEN og Smedemester J. CHRISTENSEN. Sognefoged for Sct. Jørgens Sogn er Murermester CHR. MADSEN og for Sørup Sogn Gaardejer J. JOHANSEN. Formand for Hjælpekassen er Gaardejer J. JØRGENSEN og for Værgeraadet Førstelærer A. H. NIELSEN; Sognepræsten er J. BIRK.

Sct. Jørgens Kirke bestaar af Skib med et 3-sidet afsluttet Kor samt et Taarn mod Vest. Dette Udseende stammer fra Restaureringerne i 1877—78, hvor det tidligere middelalderlige Præg blev fjernet. Hvornaar Kirken oprindeligt er bygget, vides ikke med Sikkerhed, men antagelig er det i den tidlig gotiske Tid. Kirken havde tidligere et Kapel mod Syd, men dette skal være nedrevet omkring 1600. Taarnet er sikkert først bygget senere end den øvrige Del af Kirken, og dets nederste Stokværk tjener som Vaabenhus. Oprindeligt havde Kirken fladt Træloft, men dette blev i Slutningen af det 16. Aarhundrede erstattet af indbyggede Hvælvinger. Det var Ejeren af Kirken, Erik Hardenberg, der i Aaret 1594 lod dette Arbejde udføre. I Kirken findes nogle Alterstager, der er skænket af samme Erik Hardenberg og Anna Rønnow. Døbefonten, der er af gullandsk Kalksten, menes at stamme fra Graabrødrekirken i Odense. I Taarnrummet findes en Ligsten over Præsterne Anders Mortensen, død 1606 og Rasmus Jensen, død 1613. Kirkens Inventar er nyt, Alterbilledet er malet 1898, og Kapellet er opført samme Aar. I Forbindelse med dette er der i 1920 bygget en smuk Kirkegaardsportal, efter Tegning af Arkitekt Fritz Jørgensen. En af Taarnets Klokker er støbt i Aaret 1424 og har nogle Relieffer, der forestiller Sct. Jørgens Kamp med Dragen.

Sørup Kirke er en tidlig middelalderlig Kirkebygning; men ogsaa her gør de i 1865—70 foretagne Restaureringer det vanskeligt at se Kirkens oprindelige Stil. Den er bygget af Kampesten iblandet Munkesten, men disse Materialer ses ikke mere, da Kirken nu er overspundet med Cementdrapering. Kirken bestaar af Skib, Kor, Taarn og Vaabenhus. Sørup Sogn var oprindeligt eget Pastorat, men blev vistnok ved Reformationen forenet med Sct. Jørgens Kirke, dog saaledes at Sørup var Hovedkirke; først mange Aar senere indtraf den Forandring, der gjorde Sørup til Annekssognet. Vi kender kun lidt af den oprindelige Kirkebygnings Historie; saaledes blev den under Krigen med Svenskerne, da disse opholdt sig i Sognet, delvis ødelagt, og den kunde i Tiden fra 1660—63 ikke benyttes til Gudstjenester. I Taarnets nederste Stokværk var der tidligere Begravelsesplads for Medlemmer af Slægten Lehn, men i 1915 blev de 8 Kister, der da henstod, sat ned under Taarnrummet.

Der er ved Kirkens Dør fundet en Runesten, hvis Indskrift ikke er tolket. Stenen findes nu paa Nationalmuseet. — Kirkegaarden ligger smukt ned mod Sørup Sø.

Sognepræsten for Sct. Jørgens og Sørup Kirkesogne er HANS JØRGEN BIRK, født 17. Maj 1868 i Skanderup, gift 1896 med Katrine Buch. Kandidat 1894, kaldet til Sct. Jørgens og Sørup Kirke 1917.

A. H. NIELSEN, Førstelærer og Organist,
født 5. November 1890 i Sørup, Søn af Gaardejer
Jens P. N. og Hustru Marie Kirstine f. Andersen, gift
1927 med Mary Kristine Nielsen. Dimit. 1914 fra Ribe,
Statens Aarskursus 1922—23, vikarieret 1914—17, Andenl.
i Sørup 1917—24, Førstel. s. 1924, Medl. af Menighedsr.

E. V. E. LUND, Førstelærer,
født 16. August 1877 i Rudkøbing, Søn af Købmand
Julius L. og Hustru, gift 1906 med Alma Sigråd Lau-
ritsen. Dimitteret 1896 fra København, Førstelærer
ved Sct. Jørgens Skole siden 1922, Medl. af Menig-
hedsr. s. 1922, i flere Perioder Medl. af Sogneraadet.

TVED SOGN danner en egen Kommune, der grænser til Svendborg Købstadsjorde, Skaarup, Sørup og Kirkeby Sogne samt til Gudbjerg og Brudager Sogne i Gudme Herred. Dets samlede Jordareal udgør ca. 1566 ha, hvori er medregnet de 3 Enklaver, beliggende en ved Svendborg Sund med Hovedgaarden Bjørnemosegaard og to ved Svendborg Købstadsjorde. Jordene er temmelig højtliggende og noget bakkede; det højeste Punkt er Ravnebjerg, der er ca. 100 m højt. Rævebakken er en anden, knap saa høj Bakke, der ogsaa ligger i Sognet. I Sognet ligger en Del Skov, der optager ca. 100 ha, medens ca. 20 ha optages af Moser o. lign.

I Sognet ligger Landsbyen Tved med Kirke, Præstegaard, Skole, Forskole, Hospital, Forsamlingshus, bygget 1902 og Elektricitetsværk, bygget 1910. Endvidere findes Landsbyerne: Heldager By; Tved Byhaver og Tved Skovhuse. Af større Gaarde findes foruden Bjørnemosegaard, Tved Gaard og Heldagergaard. Indbyggerantallet var i 1800: 545, i 1900: 1173 og nu 1846. Sognet hører til 2. Folketingskreds, men ellers til samme Kredse som Sct. Jørgens og Sørup Sogne.

Tved Sogneraad bestaar af: Gaardejer JØRGEN HANSEN, Formand; Husmand N. H. MORTENSEN; Gaardejer A. J. ANDERSEN; Gaardejer OLE OLSEN; Smedemester N. P.

HANSEN; Husmand G. JØRGENSEN og Gaardejer C. HENRIKSEN. Hjælpkassens Formand er Gaardejer J. NIELSEN, Værgeraadets Formand er Husmand RASMUS RASMUSSEN og Sognefoged er Rentier EMIL RASMUSSEN, født 30. November 1866 i Tved, Søn af Gaardejer Peter Rasmussen og Hustru Maren født Petersdatter, gift 1898 med Marie Markquarsen. Gaardejer i Tved Sogn 1898—1928, Bestalling som Sognefoged s. 1912.

E Rasmussen,
Rentier, Sognefoged.

Hospitalet i Tved By blev oprettet i Aaret 1722 af Etatsraad, Greve Erik Skeel til Bjørnemose, Arreskov, Rønnede og Søgaard Godser og Hustru Beate Walkendorff. Det oprettedes i et Hus ved Kirken og havde Plads til 4 af Sognets Fattige. Til Hospitalet hørte en Legatsum paa 1000 Rdl. I 1775 den 12. Marts gav Sognepræst i Tved, Carl Emil Suhr Hospitalet et Legat ogsaa paa 1000 Rdl. Samme Præst oprettede senere et „Guldbryllupslegat“ paa 2000 Rdl. Endelig skal nævnes det i 1812 oprettede „Stefan Mouvilles Legat“ paa 300 Rdl.

I Aaret 1394 kaldtes Sognet „Thwet“ Sogn og i 1777 „Tvede“ Sogn. Det havde da Byen Tvede med 19 Gaarde og 12 Huse og Heldager By med 7 Gaarde og 16 Huse. Endvidere nævnes fra den Tid Herregaarden „Bjørnemose“ samt Stroningshuset og Skovhuset og Vandmøllerne „Øverste Ørkels“ og „Nederste Ørkels“.

Landsbyen Heldager hed i Middelalderen „Haldager“ og skylder sandsynligvis sin Tilblivelse den her omkring Midten af det 13. Aarhundrede liggende store Herregaard „Haldager“. Man paaviser endnu i Byen en Tomt, hvorpaa Gaarden skal have ligget. Nord for den nuværende Gaard af samme Navn kunde man tidligere tydeligt se Rester af de oprindelige Borgvolde. Antagelig er Herregaarden udflyttet, og Byen er opstaaet paa dens Plads. Ved Borgvoldene har man fundet Rester af Murværk og i Gravene, der omspandt Borgen, har man fundet Bropæle. Efter disse Fund at dømme har det været en meget anselig og særdeles velbefæstet Gaard. Om dens Historie vides ikke stort andet, end at Erik Menved i Aaret 1314 erobrede den og lagde den under Kronen, da Gaardens daværende Ejer Tyge Vindsen var mellem de Mænd, der viste Kongen Utroskab. Den nu eksisterende Heldagergaard hørte indtil 1925 under „Hvidkilde“, men købtes da

af den nuværende Ejer for en Sum af 225.000 Kr. Det til Gaarden hørende Areal udgør 245 Tdr. Land.

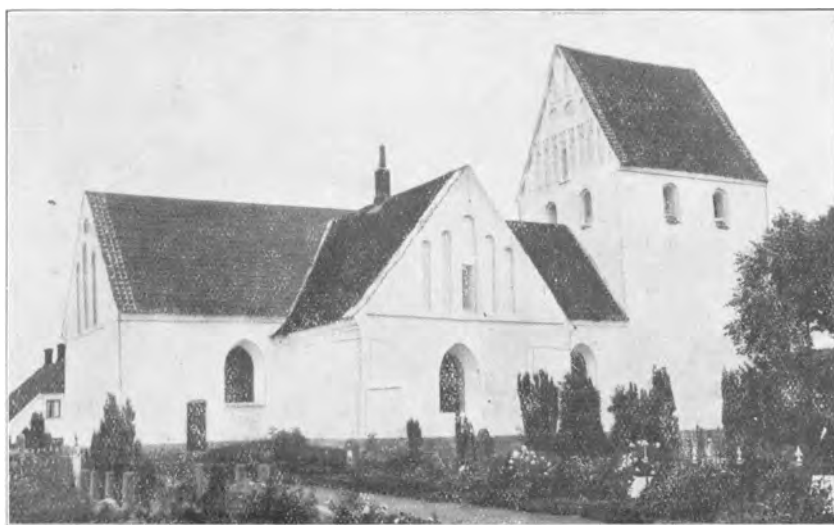
En anden gammel Gaard eller Borg, der ogsaa har ligget i Tved Sogn, nemlig „Ørkil“, kender man meget mere til. Efter Sagnet skal den være bygget af Valdemar Sejr og laa nordøst for Købstaden Svendborg, paa Bakken ved Caroline Amalielund. Det var en meget stærkt befæstet Borg, der fuldstændig beherskede Sundet. Af dens Ruiner er der i vore Dage ikke meget tilbage. Omegnens Befolkning har gennem Tiderne benyttet Stenene som Bygningsmaterialer. Ved nogle Udgravninger i Slutningen af forrige Aarhundrede fandt man nogle meget svære Kampestensringmure og ligeledes Fundamenter til flere Bygninger, der støttede sig til Ringmuren. Efter disse Fund at dømme stammer Bygningerne fra forskellige Perioder i den romanske Tid. Endvidere fandt man Økser, Lansespidsen og Stigbøjler m. m., samt Mønter fra Valdemarernes Tid. Borgen nævnes første Gang i 1264, da den var i de fynske Bispers Besiddelse. I Begyndelsen af det 14. Aarhundrede ejedes den af de holstenske Grever, men kom Aar 1360 under Kronen, der da ansatte Lensmænd paa Gaarden. Af disse nævnes: Heine Kabel 1369, Henning Kølberg 1372, Thue Skyttel 1394 og Henning Kabel 1408. Ørkil kom da igen under den fynske Bispestol, og Bisperne residerede ogsaa ofte her, hvilket fremgaar af de mange Breve, der er udstedt paa Ørkil. Blandt de Fogeder, Bispestolen ansatte paa Gaarden, kan nævnes: Jens Krumpen 1423, Jens Blaa 1479, Hans Bricksen 1526. Der var nu opstaaet en By i Læ af denne stærke Borg, og den var en slem Konkurrent til Svendborg, idet den drev megen Handel og Skibsfart. Da kom Grevens Fejde, og i Juli Maaned i Aaret 1534 stormede Lübeckerne og Svendborg Borgerne Ørkil Slot og afbrændte det; ved denne Lejlighed brændte Stiftets Arkiv. Borgen og Byen omkring den gik helt til Grunde, og tilbage blev kun to Vandmøller. Ved et Gavebrev af 1573 tildeltes der Svendborg Købstad „al den Jord, som har ligget til Ørkil Bys 20 Gaarde, dog undtaget de Enge, der benyttes af Nyborg Slot“. — „Bjørnemosogaard“, der nu har et Areal paa

Bjørnemosogaard.

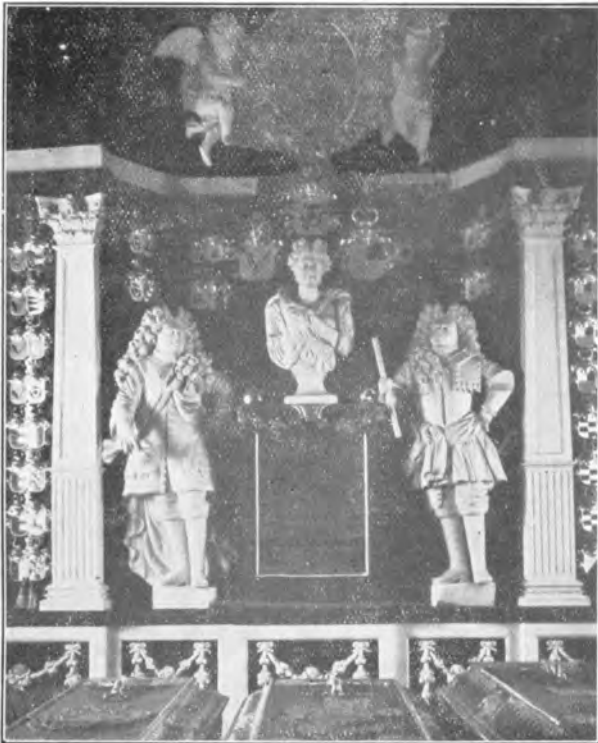
ca. 100 ha, var oprindelig en almindelig Bondegaard, senere underlagt Kronen. Den blev i 1618 af Kronen mageskiftet til Jacob Ulfeld til Urup. Efter hans Død gik Gaarden i Arv til hans Datter Birgitte, der var gift med Otto Krafse, der i 1638 solgte Gaarden til Henning Walkendorff, der sammenlagde den med sit Gods Glorup. Den var da allerede blevet et større Gods, og efter Walkendorffs Død kom det vist i Hans von Ahlefeldts Besiddelse; der findes nemlig fra 1661 et til ham af Thomas Brodersen udstedt Pantebrev. Aaret efter blev Bjørnemosgaard solgt til Margrethe Blome, der var Enke efter Henning Walkendorff. Hun døde i 1679, og Gaarden kom derefter i Knud Urne til Juel-skov's Besiddelse. Han blev i 1701 gift med Margrethe Blomes Stifdatter, Anne Beate Walkendorff, men døde 4 Aar efter. Hans Enke giftede sig i 1707 med Etatsraad Erik Skeel, og ved hans Død 1729, tilfaldt hans Ejendele Søsteren, Ide Skeel, der var Enke efter Wolff Siegfred v. Holsten til Gelskov, og hun tilskødede sin Svigersøn, Oberstløjtnant Erik Christian Sehested, Bjørnemosgaard. Hvorledes Gaarden da saa ud, vides ikke, men han lod den nuværende Hovedbygning opføre, om end ikke helt med det Udseende, vi kender. En senere Ejer, Baron Bille Brahe, har mulig ladet tilbygge en ny Fløj omkring Aar 1840. Erik Christian Sehested døde 1757, og hans Arvinger solgte saa Gaarden samt de under den hørende Tved og Turø Kirker til Etatsraad Jens Juel, der forærede sin Datter Elisabeth Godset. Hun blev nogle Aar senere gift med Grev Christian Ahlefeldt-Laurvigen til Grevskabet Langeland, og efter hans Død i 1803 tilfaldt Godset hans yngste Søn, Grev W. C. F. Ahlefeldt-Laurvigen, der var Domherre i Lübeck. To Aar senere solgte han Godset til Kammerherre A. C. v. Heinen. De følgende Ejere af Gaarden var: P. S. Nærgaard, A. G. J. v. Bülow og J. P. Jensen, og omkring 1840 kom Bjørnemosgaard saa i Baron Erik Bille-Brahes Besiddelse. Han døde 1866, og Enken solgte Gaarden til Jens Hansen for en Sum af 67.000 Rdl. Han døde 1903, og Sønnen, M. Jensen-Kromann, arvede Gaarden og ejede den til sin Død i 1920. Siden har hans Søn, OTTO KROMANN været Ejer af Gaarden.

Kirken i Tved er fra tidlig romansk Tid, men af den oprindelige Kirkebygning findes i vore Dage kun Skibets Mure, der er en Blanding af Kampe- og Fraadsten. Inden vi gaar over til at betragte den gamle Kirkebygning, skal nævnes, at Chr. III i Aaret 1554 beordrede Kirken nedbrudt. Befolkningen skulde saa søge Vor Frue Kirke i Købstaden Svendborg. Sognets Beboere henvendte sig imidlertid til Kongen med Bøn om at maatte beholde deres Kirke, og Ordren tilbagekaldtes, dog saaledes, at Sognet blev Anneks til Skaarup Sogn. I Tiderne fra 1591—1603, fra 1680—96, fra 1738—1812 og siden 1842

Kirken i Tved.

har det igen været selvstændigt Pastorat, medens det i de mellemiggende Perioder har været Anneks til Skaarup. Oprindelig bestod Kirken kun af et saakaldt „Langhus“, d. v. s. Skib og Kor i eet, men i Middelalderens senere Tider blev Kirken udvidet. Koret blev ombygget og gjort større og samtidig tilbyggedes de to Korsarmskapeller og

Epitafium i Tved Kirke.

tafium, der sikkert er en Efterligning af Ahlefeldts-Monumentet i Sct. Knuds Kirke i Odense. I Midten ses en Portrætbuste af Anne Beate Walkendorff, død 1720, og paa hver Side to legemsstore Statuer af hendes 2 Mænd, Knud Urne til Juelskov, død 1705 og Erik Skeel, død 1729. I Kapellet stod indtil Aaret 1910 en Del Kister, men de fleste af disse er sat ned under Gulvet i den nordre Korsarm. Denne har tidligere ogsaa været brugt til Gravkapel og er adskilt fra den øvrige Del af Kirken ved et Træ-Sprinkelværk. Blandt de i Kirken bisatte kan nævnes: Kirsten Kruse, død 1703; Elisabeth Sophie Urne, død 1693; Erik Chr. Sehested, død 1757; hans Hustru, Sophie v. Holsten, død 1753; Elisabeth Sophie Banner, død 1717; Wolff Siegfred v. Holsten, død 1718; hans Hustru Ide Skeel, død 1749; Grevinde Ahlefeldt-Laurvigen, død 1803 og Edel Dyre v. Løvenhjem, død 1804. Sognets nuværende Præst er A. V. ENGELL.

Tved Kommuneskoles Oprettelse kendes ikke, men fra Aaret 1714 nævnes en Skoleholder i Tved ved Navn Niels Thune. Paa den Tid havde Tved og Skaarup Sogn en fælles Sogndegn ved Navn Frants Hansen.

I Aaret 1767 fik Tved Sogn egen Degn, nemlig Hans Albert Hoffmann, og han afløste den ovenfor nævnte Skoleholder. Skolen laa oprindeligt midt i Byen overfor Kirken, men i 1871 opførtes den nuværende Hovedskole

Tved Hovedskole.

Taarnet, hvorved Kirken blev en Korskirke. Disse Bygninger opførtes af Kampe- og Munkesten, og Bygningernes Gavle prydedes med smukke rundbuede Blindinger. Særlig smuk er Taarnets øverste Stokværk, hvor Blindingerne brydes af kunstfærdige Arkader. Kirkens Indre er overdækket af gotiske Hvælvinger. Altertavlen er fra Aaret 1625, men dog 100 Aar senere noget ændret. Prædikestolen, med Lydhimmel, afviger ikke særligt fra vore almindelige Landsbykirkers og er fra 1703. Døbefonten er fra romansk Tid af Granit og prydet med en Buefrise og Menneskehoveder. Fadet i Døbefonten bærer Aarstallet 1618. Den sydlige Korsarmsbygning er adskilt fra den øvrige Del af Kirken ved en smukt udført, rigt forgyldt Smedejernsdør, der antagelig stammer fra Begyndelsen af det 18. Aarhundrede. Døren danner Indgangen til Gravkapellet over Ejere af Godset Bjørnemose. I Kapellet findes et mægtigt Egetræsepita-

Hvidkilde Ladegaard.

ved Vejen, der fører til Haldager. I 1901 blev Forskolebygningen opført, og der blev samtidig oprettet Embede for en Forskolelærerinde. Skolen havde allerede i 1853 faaet Andenlærer. Til Førstelærerembedet, der nu beklædes af P. FREDERIKSEN, hører en Jordlod paa 7 Tdr. Land.

EGENSE SOGN danner een Sognekommune, der grænser til Sørup, Sct. Jørgens, Ollerup, Kirkeby og Øster Skerninge Sogne samt til Svendborg Sund; dets samlede Areal udgør ca. 2143 ha. I den nordlige Del af Sognet er Jordene høje og temmelig bakkede, medens de i den sydlige Del overvejende er lave og ret lermuldede. I Sognet ligger en Del Skov, saaledes optages ca. 360 ha af Skovene Hedeskov, Fruens Vænge, Løvhave, Amalielyst, Paulinelund og Fredskov m. fl. Endelig maa nævnes den i Sognet liggende Sø, „Hvidkilde Sø“, ca. 66 ha stor, der staar i Forbindelse med Sørup-, Nielstrup- og Ollerup Sø; i Søen ligger 3 mindre skovbevoksede Holme paa tilsammen ca. 3 ha. — I Sognet ligger Landsbyerne Egense, med Kirke, Præstegaard og Skole, nyopført 1908, Forskole, Mølle, Andelsmejeriet „Bakkekilde“ oprettet 1889; Jernbanestation med Postekspedition samt Telegrafstation; Skovbo med Forsamlingshus bygget 1887 samt Jernbaneholdeplads; Fiskeophuse; Rantzausminde, sidstnævnte med Skole og Forskole samt Udskningssted; endelig ligger i Sognet Lehnkov Huse; Hovedgaarden „Hvidkilde“, Hovedsædet for Baroniet Lehn; under samme, Hovedgaarden „Lehnkov“, samt den tidligere Godsforvalterbolig „Lehnshus“ og Landstedet „Miramare“ og „Dyrehavegaard“. Sognet hører under de samme Kredse som Sct. Jørgens og Sørup Sogne; Indbyggertallet angives i 1800 til 626; i 1900 til 1035; nu er det 1085; Sogneraadet bestaar af: Husmand A. CHRISTENSEN, Formand; Greve C. AHLEFELDT-LAURVIG LEHN; Gaardejer H. NIELSEN; Bestyrer R. H. JUUL; Skipper P. CLAUSEN; Gaardejer J. F. HANSEN; Fiskehandler L. LAUSTSEN. Hjælpekassens Formand er Gaardejer J. F. HANSEN. Værgeraadets Formand er Sognepræst A. D. DALSGÅRD. Sognefoged er Gaardmand A. ERIKSEN.

Af Minder om Sognets Bebyggelse i Oldtiden er der ikke mange tilbage. Der har i alt været 50 Gravhøje og 4—5 Stendysser, næsten alle beliggende i Sognets sydlige Del, men der er kun ganske enkelte tilbage, deriblandt en tæt ved Egense beliggende 6 m. høj Gravhøj, der er fredet; i Skoven „Tankefuld“ findes en større og to mindre Høje. I

Sognet skal der have ligget en By eller maaske en Gaard ved Navn „Banketoft“; den findes nævnt 1394 og 1664, men derudover ved man intet om den. Fra 1688 omtales en Skovmølle samt en Mølle ved Navn „Hvid Mølle“, hidhørende fra samme Tid er den for nylig nedlagte „Røde Mølle“. Boelsgaard eller Søgaard menes at have ligget ved Hvidkilde Sø's sydlige Bred, her ligger nemlig en delvis udtørret Grav, og tæt herved ses en større firesidet Holm, sikkert Ladegaardsholmen. Rundt om i Jordene findes Munkesten og Murbrokker. I Skovsbo laa tidligere en Hovedgaard, der nævnes som værende i Adelsmanden Jep Herlufsens Eje fra 1423. I Slutningen af det 17. Aarhundrede nævnes den som en Gaard paa 28 Tdr. Hartkorn med David Lauridsen som Ejer. I 1681 blev den købt af Kammerherre V. Christoffer Gabel og kom dermed under „Hvidkilde“. I Nærheden af den har der sikkert tidligere ligget en anden Gaard eller mindre Borg, thi der findes endnu Rester af et Voldsted omgivet af Grave. Hvidkilde er Hovedsædet for Baroniet Lehn, der omfatter Hovedgaardene Hvidkilde, Lehnkov, Nielstrup, Heldagergaard samt Avlsgaarden Lehnshøj; dets samlede Jordtilliggende andrager ca. 1061 ha foruden Skovdistriktet paa ca. 1260 ha. Fideikommiskapitalen udgør 1.560,270 Kr. Hvidkilde Hovedbygning nuværende Udseende skyldes den i 1919 foretagne Restaurering, men Bygningen kan dog føres tilbage til 1742, hvor den afløste den oprindelige Hovedbygning. Det er en, i 2 Stokværk, meget anselig Palæbygning, der er delt i tre Fløje. I Midterfløjen skjuler sig betydelige Rester af den gamle Borgbygning, der menes at være bygget af Eiler Rønnow der døde 1565. Omkring Hovedbygningen strækker sig et meget smukt Anlæg med Springvand og flere sjældne Træarter. Den ved Hovedbygningen liggende ret anselige Bindingsværkslade skal være opført i Begyndelsen det 19. Aarhundrede.

Antagelig har dette Baroni tidligere været en kongelig Ejendom, og den Anders Petersen til Hvidkilde, der nævnes fra 1374, har sikkert været Hovedsmand paa Gaarden. Først i det næste Aarhundrede kom Gaarden i Privateje og kom i Rigsmarsken Claus Rønnows Besiddelse. Han døde 1486, og efterfulgtes af Slægtens sidste Mand, tidligere omtalte Eiler Rønnow. Efter hans Død kom det meste af Hvidkilde i Datteren Karens Besiddelse, og da hun giftede sig med Jens Bille, kom Gaarden i denne Slægts Eje. Karen Rønnow døde 1592 og Jens Bille i 1575. Den næste Ejer af Hvidkilde var Marquard Bille, der døde 1631. Hans Datter Karen Bille ægtede Falk Gøye, der døde 1653. Karen Bille besad Godset til sin Død 1670 og efterlod det til sine to Sønner Marcus og Mogens Gøye samt Svigerinden, den lærde Jomfru, Anne Gøye, men disse Ejere solgte i 1679 Hvidkilde til Kammerherre Valdemar Christoffer Gabel, der i 1696 købte Halvparten af Godset Lehnkov og lagde det under Hvidkilde. Han døde 1725, hvorefter Gaard og Gods for resterende Skatter blev inddraget af Kronen og solgt til Johan Lehn. Han blev adlet 1731, gift med Edele Margrethe Løvenhjelm og døde 1760. Ejendommen tilfaldt hans

„Hvidkilde“ set fra Søen.

Den gamle Skovfogedbolig, „Porthuset“.

Brodersøn Poul Abraham Lehn, der døde 1781. Han oprettede af sine forskellige fynske Besiddelser Baroniet Lehn, der gik i Arv til hans Datterdatter, Baronesse Sophie Amalie Lehn, gift med Kammerherre Hans Rantzau-Lehn. Deres Datter Pauline Christine Rantzau-Lehn, gift med Kammerherre, Baron F. Chr. Holsten Lehn-Charisius, arvede efter Moderens Død i 1834 Hvidkilde med alt Tilliggende. Hun døde barnløs 1860, og Hvidkilde kom i Baron O. D. Rosenørn-Lehns Besiddelse. Han var Søn af Baron H.

H. Rosenørn-Lehn til Baroniet Guldborgland. O. D. Rosenørn-Lehn, der tillige blev Ejer af Guldborgland, døde 1892, og Hvidkilde overgik da ved Arv til Broderen, Baron Erik C. H. Rosenørn-Lehn, der døde 1904. Godset tilfaldt da hans Datter, Caroline Amalie, der var gift med Grev Frederik Ahlefeldt-Laurvig. Han døde 1909, og i 1910 overgik Baroniet til Sønnen, Grev Chr. Jul. Ahlefeldt-Laurvig-Lehn.

Lehnskov hører som omtalt under Hvidkilde Gods. Om Gaardens oprindelige Hovedbygning vides ikke meget; den omtales fra 1724 som en forfalden Bindingsværksbygning med Karnapper eller Taarne ved Bygningens vestre Gavl og helt omgivet af Grave. I 1885 opførtes den nuværende Hovedbygning i almindelig Villastil. I 1412 sad Slægten Basse som Ejer af Lehnskov, eller som den da kaldtes „Lindskov“. Senere nævnes en Bent Nordby, der døde 1565, hans Søn, Erik Nordby, død 1585 og derefter dennes Datter Birte, der var gift med den fynske Landsdommer Hans Kaas. Efter ham Sønnen, Erik Kaas, der var Landsdommer paa Langeland og døde 1670. Gaarden overgik derefter til Sønnen Rubek Kaas, hvis Enke, Jytte Banner havde Gaarden til sin Død 1691, hvorefter hendes 3 Døtre overtog den. Faa Aar efter solgtes saa Halvdelen af Gaarden til Ejeren af Hvidkilde. Om den anden Halvpart vides, at den 1718 var i Axel Rosenkrantz' Besiddelse, og han solgte den i 1733 til Præsten Hans Schousbo, hvis Enke i 1727 solgte den til Hvidkilde. Lehnskov var dermed atter underlagt Hvidkilde.

I Græsholme Skovpart ligger en gammel, ejendommelig Skovfogedbolig, Vejen til Heldager og Brændeskov fører lige igennem. I denne gamle Skovfogedbolig, kaldet „Porthuset“, bor nuværende Skovfoged OTTO IVERSEN, hans Slægt har i ca. 150 Aar boet og været Skovfoged under Godset Hvidkilde.

FR. V. SCHYTTE CHRISTIANSEN, Skovrider, født 19. September 1862 paa Herregaarden Rask, Søn af Godsejer H. Chr. og Hustru Vilhelmine født Schytte, gift 1893 med Aline Marie Catharine Françoise Verdier. Forstkandidat 1885, Skovrider paa Kllnholm 1. Maj 1893, paa Hvidkilde siden 1. Maj 1895, Chef for Dansk Skovforenings fynske Salgs-Kreds.

OTTO IVERSEN, Skovfoged,

født 11. Marts 1878 i Sct Jørgens Sogn, Søn af Skovfoged Christian I. og Hustru Marie født Pedersen, gift 1906 med Marie Christine Albrechtsen. Elev paa Hvidkilde, Guldborgland, Brahe Trolleborg, Skytte paa Valdemar Slot, Skytte paa Aalholm 1902—04, ansat som Skovløber paa Hvidkilde 1904—

06, Skovfoged samme Sted ved Holmdrup-Græsholme Skovpart.

MADS IVERSEN, Skovfoged,

født 1. Maj 1879 i Tved, Søn af Skovfoged Jens I. og Hustru Mathilde født Nielsen. Ansat under Hvidkilde 1910.

AKSEL IVERSEN, Skovfoged,

født 27. Juli 1894 i Kirkeby, Søn af Skovfoged Jens I. og Hustru Mathilde f. Nielsen, g. 1921 med Thora Margrethe Jensen. Elev paa Vedelsborg Skovdistrikt 1910—12, Brahe Trolleborg 1912—13, Giesegaard 1913—14, Skovfogedeksamen 1914, konst. Skovfoged ved Faarevejle 1914, Militærtjeneste 1915—16, Aspirant paa

Gjørslev 1916, Assistent ved Forst- og Jagtvæsen paa Marienborg til 1920, Skovfoged under Hvidkilde 1920 (Strandskovene), 1927 flyttet til Naaleskovene.

KARL EMIL JENSEN, Skovfoged,

født 27. Maj 1872 paa Hvidkilde, Søn af Skovfoged Wilhelm J. og Hustru Trine født Petersen, gift 1904 med Marie Christensen. Faderen har været Skovfoged og Skytte paa Hvidkilde i 50 Aar, Sønnen overtog hans Plads 1907, ansat ved Brahe Trolleborg Skovdistrikt i 4 Aar, lært paa Frisenborg 1891—93.

Hvidkilde Gartneri spænder over et Areal paa ca. 5 Tdr. Land, der forefindes ad-

skillige Drivhuse, og foruden Engen hører de i Søen liggende smaa Øer, som er beplantet med Frugttræer, under Gartneriet. Fra Haven drives der Handel, dels ved Udsalg, dels som Torvehandel i Svendborg By. Forpagter af Gartneri og Have er AXEL LARSEN, født 10. Maj 1894 i Svendborg, Søn af Bogbinder Lars L. og Hustru Severine født Pedersen, gift 1927 med Nielsine Ella Dueholm Nielsen. Uddannet i Svendborg, Ophold i Norge, Gartner i Holte, Forpagter af Hvidkilde Gartneri og Have siden 1927. — Urte Mølle under Hvidkilde er en ældgammel Vandmølle, den bortforpagtes af Hvidkilde; nuværende Forpagter er N. P. FREDERIKSEN. Ladegaarden under Hvidkilde er bortfor-

Axel Larsen,
Gartner.

pagtet til I. CHR. FR. SPORON-FIEDLER; under Forpagtningen hører 637 Tdr. Land. De ældste af Avlsbygningerne er i Bindingsværk, nogle stammer fra Aaret 1820 og 1862, men gennem Tiderne er der foretaget flere Ombygninger.

Egense Kirke fremtræder efter Restaureringerne i 1861—62 nærmest som en stærkt moderne gotisk Bygning; saa godt som alle Spor af den oprindelige middelalderlige Kirkebygning er skjult under et tykt Lag Cementpuds. Kirken har i sin tidligste Skikkelse kun bestaaet af „Langhuset“, d.v.s. Skib og Kor ud i et, og Taarnet samt den lille mod Nord værende Udbygning er sikkert først tilbygget i den senere Middelalder. Paa Taarnet findes Aarstallet 1743, hvilket antagelig henviser til en Restaurering. Endvidere findes Aarstallene og Initialerne S. A. R. L. 1822 og O. D. R. L. 1862. Kirkens Indre er overhvælvet og Inventaret ret smukt; saaledes er Altertavlen et middelalderligt Træskærerarbejde, der er skænket af Anne Hardenberg til Vedtofte. Maleriet er dog af nyere Dato. Alterstagerne bærer Erik Hardenberg og Anne Rønnows Forbogstaver, og deres Vaaben findes i Prædikestolen, der er et meget smukt Renæssancearbejde fra Slutningen af det 16. Aarhundrede. Taarnrummet tjener som Vaabenhus og heri findes en ret anelig Gravsten over Eiler Rønnow, der døde 1565, og over Anne Rønnow-Krabbe, der døde 1543. Endvidere er der opsat en Mindetavle over 5 Soldater fra Sognet, der faldt i de slesvigske Krige. Under Skibet var der tidligere aaben Begravelse for Ejerne af Hvidkilde og Lehnskov, men i 1811 førtes Kisterne til Sørup og Egense Kirkegaard. Sognepræst i Egense er siden 1923 ANDERS DUE DALSGÅRD, født 18. Marts 1870 i Rosted paa Mors.

LUNDE SOGN danner egen Sognekommune, men er i kirkelig Henseende Anneks til Stenstrup; oprindelig var Lunde i kommunal Henseende underlagt Stenstrup, men blev den 1. April 1908 en selvstændig Kommune. Sognet grænser til Stenstrup og Kværndrup Sogne samt til Gudbjerg og Kirkeby Sogne i Gudme Herred. Dets samlede Areal udgør ca. 1787 ha, og Jordene er meget højtliggende og stærkt bakkede; det højeste Punkt er den saakaldte „Svenskebakke“ paa over 100 m. Af Arealet optages ca. 100 ha af Skov og ca. 14 ha af Moser og andre Vandarealer.

I Sognet ligger Landsbyerne: Lunde, med Kirke, Skole, Forsamlingsbygning, Andelsmejeri, oprettet 1889, ombygget 1909; Høje, med Savværk og Andelsmejeri, anlagt 1889; Bobjerg, med Mølle; som Samlinger af Huse og Gaarde: Højes Dong, Højes Ris, Hønsehøve, Bøllepose og Vandpose. Af større Gaarde kan nævnes: Langkildegård, Kokkenborggaard, Ellehavehus og Sundshøj Mølle. Indbyggerantallet var i Aaret 1800: 423, i 1900: 810, nu er det 861. Sognet har Tingsted i Svendborg, hører under Faaborg Skattekreds og Amtets 2. Folketingskreds, iøvrigt under de samme Kredse som nævnt Side 102.

Sogneraadet bestaar af: Tækkemand H. H. RASMUSSEN, Formand; Murer KRISTEN RASMUSSEN; Husmand P. H. MADSEN; Husmand L. RASMUSSEN; Møller O. C. JENSEN; Gaardejer H. PETERSEN; Gaardejer P. CHRISTIANSEN. Hjælpekassens Formand er Gaardejer J. HØJERUP; Værgeraadets Formand er Møller O. C. JENSEN; Sognepræst C. HØYRUP; Sognefoged Gaardejer R. HANSEN.

Paa den saakaldte Herregaardslod har der ligget flere Gravhøje, der nu alle er delvis ødelagt eller sløjfede. Det fortælles, at der i sin Tid skal have ligget en Herregaard tæt Syd for den nuværende Langkildegård; her er der tidligere fundet Rester af Murværk og Voldgrave. Der skal ogsaa her have været en Mølledam. Sognet bestod i Midten af det 18. Aarhundrede af Byerne: Lunde, i Aaret 1400 kaldet Lundæ, med 6 Gaarde og 7 Huse; Høje med 13 Gaarde og 13 Huse; Bobjerg, der da hed Bowbierre, med 6 Gaarde og 3 Huse; Kokkenborg, der da hed Koninborg og i 1610 Kockeborre, med 1 Gaard. Endvidere nævnes fra den Tid Ellehauge, men kun som en Skov, Langkildegård, Vandpose Huus samt en smuk Gaard, opført af Kancelliraad og Herredsfoged Bekker.

Kirken i Lunde er opført 1852 efter Tegning af Arkitekt Nebelong; der eksisterede dog i Forvejen en lille middelalderlig Kirke med Taarne. Den nye Kirke kom til at bestaa af Skib, Kor, Taarn og Vaabenhus. Kirkens Indre har et stærkt hvælvet Træloft. Inventaret er delvis nyt. I Vaabenhuset er der opsat nogle gamle Gravstene, bl. a. over Herredsfoged Morten Pedersen, død 1699, og Herredsfoged Chr. Jørgensen, død 1729, samt over begge disses Hustruer.

Lunde Skole laa indtil Aaret 1831 i selve Kirkebyen Lunde; den var da et Degneembede og laa oppe ved Kirken. Den var forenet med Stenstrup Degnekald, hvilket tyder paa, at Lunde i den Tid var de to Sognes Hovedby. I Lunde boede desuden ogsaa Præsten og Herredsfogeden. Lunde Skole er antagelig mere end 250 Aar gammel, men om den oprindelige Skolebygning vides kun, at den i 1831 var saa elendig, at den trængte til en Afløser, og Skolen flyttede da ud fra selve Byen, saa den kom til at ligge omtrent midt i Sognet. Omkring 1760 deltes Degneembedet i et Lunde og et Stenstrup Degnekald, men først efter Skoleloven af 1814 forandredes Degneembedet til et Skolelærerembede.

Lunde Sogns Skole.

Den ældste og sikkert ogsaa første Degn eller Lærer ved Lunde Skole var Peder Pedersen, der døde 1716. Derefter fulgte: Thorvald Wulff Smegler, kaldet 1718, død 1762; Michael Wildsøe, født 1712, død 1795; Mikkel Hansen Mayritz 1796—1807 og Jørgen Rasmussen, død 1831. Han maa dog være afgaaet nogle Aar før, thi fra den Tid nævnes en Lærer ved Navn Erik Knudsen. Som Førstelærer i den nye Skole kaldtes i 1866 Pedersen, der i 1895 afløstes af den nuværende

Karen C. Pedersen,
Distriktsjordemoder.

Førstelærer CHR. H. CHRISTENSEN, født 14. Juni 1865 paa Strynø. Skolen blev ved Aarhundredskiftet udvidet til 4-klasset Skole, og der oprettedes et Andenlærerembede. — KAREN CHRISTINE PEDERSEN, Distriktsjordemoder i Lunde siden 1895, født 17. September 1865 paa Omø, gift 1901 med afdøde Karetmager Henrik Pedersen. Dimitteret 1891, praktiserende Jordemoder i Tranekær.

STENSTRUP SOGN danner en egen Sognekommune, men var tidligere forenet med Lunde Sogn, hvorfra det udskiltes den 1. April 1908. Lunde Sogn er dog i kirkelig Henseende stadig Anneks til Stenstrup. Det grænser til Lunde, Ollerup, Kirkeby og Kværndrup Sogne samt til Krorup og Hundstrup Sogne i Salling Herred. Dets samlede Areal udgør ca. 2484 ha., og Jordene er meget højtliggende og bakkede. De højeste Punkter er: Veltenbjerg, Lyngmosebjerg og Jeppebjerg, hvorfra der er en smuk Udsigt over det sydlige Landskab. Af Sognearealet optages ca. 360 ha af Skovene Baarveskov eller Baarvekrog, Taageholm og Fuglehave. Af Søer og Moser, hvøraf skal nævnes Dynden og Gammelburg, optages ca. 60 ha. Endelig skal nævnes Højrup Aa og Hundstrup Aa.

I Sognet ligger Landsbyen Stenstrup med Kirke, Præstegaard, Skole, Friskole, Forsamlingshus, Brugsforening, Jernbanestation og flere Teglværker. Endvidere Hundtofte med Forskole og Fattiggaard, der nu er omdannet til Alderdomshjem; Lille-Løjtved; Rødme med Forskole; Løgeskov med Skole, Brugsforening, Missionshus m. m. Desuden ligger der Stederne: Dynden, Højrupsgaard, Snevren, Rødmegyden, Ny Stenstrup, Hundtoftemark, Stenskov og Sandbjerg, der dog alle kun er Samlinger af Gaarde og Huse. Til Sognet hører ogsaa en mindre Del af Staagerup By, medens Resten hører til Ollerup Sogn.

Af større Gaarde skal her nævnes: Skjoldmose Hovedgaard, Løjtved Hovedgaard, Krogenlund Hovedgaard og Langeskov Gaard. Her findes tillige to gamle Møller: Langhøjs Mølle og Højrup Mølle. Indbyggerantallet var i Aaret 1800: 723, i 1900: 1670 og nu er det 2004. Sognet har Tingsted i Svendborg og hører under samme Kredse som Lunde Sogn, (se Side 112).

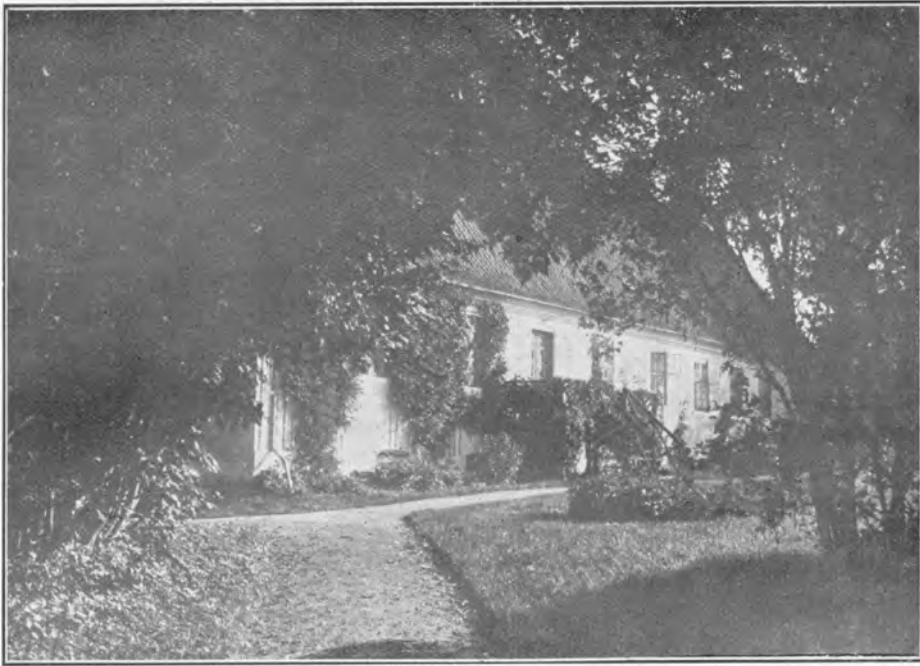
Sogneraadet bestaar af: Husmand H. P. HANSEN, Formand; Bødker P. JACOBSEN; Gaardmand M. C. JØRGENSEN; Gaardejer J. CONRADSEN; Arbejdsmand K. JOHANSEN; Husmand P. ISHØJ; Handelsmand H. NIELSEN og Gaardejer C. S. CHRISTENSEN. Hjælpekassens Formand er Snedker R. HANSEN, Værgeraadets Formand er Lærer R. A. JØRGENSEN; Sognepræsten er C. HØJRUP; Sognefoged er Husmand H. P. HANSEN.

Runddyssen i Krogenlund Skov er det eneste Oldtidsminde, der er bevaret til vore Dage, men der skal tidligere have ligget ikke saa faa Dysser og Høje. Ifølge „Danske Atlas“, skal der paa Egnen omkring Højrup og Stenstrup have været flere hedenske Alterpladser og Begravelser.

De Teglværker, der findes i Sognet, er alle anlagt paa Bunden af en Sø, der stammer fra Istiden. I Slutningen af 1870erne fandtes i Sognet kun to mindre Værker, men efter en Undersøgelse af Egnens Undergrund, voksede Antallet.

Stenstrup Sogn bestod i Slutningen af det 18. Aarhundrede af: Byen Stenstrup (1280 kaldet Stenstorp) med 16 Gaarde og 14 Huse; Højrupgaard (1390 kaldet Høthorp) med 6 Huse; Rødene (Rudene) med 7 Gaarde og 4 Huse; Hundtofte (1420 kaldet Houetofte) med 12 Gaarde og 8 Huse; Lille Løjtved (1429 kaldet Lilllæ Løgtteweth) med 5 Gaarde og 3 Huse samt Staagerup (Staugerup) med kun 2 Huse. Endvidere nævnes i Løjtved et Skovhus samt Løjtved og Skjoldmose Herregaard.

Omkring 1680 nævnes i Sognet en gammel Gaard ved Navn „Langtved Lund“, samt Store- og Lille-Ullebjerggaard. Endvidere fandtes Møllerne „Hyllebierre“ og „Heemølle“. Paa samme Tid var Højrup en meget anelig Gaard, der i 1664 nævnedes under Navnet

Præstegaarden set fra Haven.

„Høeppegaard“. Om disse gamle Gaarde vides i vore Dage ikke meget, men om de i Sognet liggende Herregaarde skal vi fortælle senere. Kirken i Stenstrup er antagelig opført omkring 1372. Man ved, at der ved den Tid er udstedt en lang Række Afladsbreve saavel til Kirkens Skytspatron, den hellige Sct. Nicolaus, som til Kirkens to Altre, Sct. Laurentii og Jomfru Marie Alter. Antagelig er Kirken omkring 1600 ombygget, idet det synes, som det ældste af Skibet er en af den Tids romanske Kampestensbygninger. I Middelalderens seneste Tider er Kirken atter blevet forandret ved en Forlængelse mod Øst samt ved Opførelse af Koret, der er af Munkesten paa raa Kampestenssokkel; samtidig er Kirkens Indre blevet overhvælvet. Af en Indskrift paa Vestportalen fremgaar det, at Kirken i 1660 er blevet ombygget af Befalingsmanden paa Dalum, Absalon Gøye til Kelstrup. Han lod Kirken restaurere og tilbyggede Taarnet med de smukke Bindingsværksgavle. I 1877 blev Kirken overpudset med Cement, hvilket helt skjuler det middelalderlige Præg. Altertavlen er af Træ med paasat, malet Rokokoarbejde. Alterbilledet er fra 1919 og malet af Niels Skovgaard. Prædikestolen er fra 1619 og sammen med Stagerne, der bærer Aars-tallet 1601, skænket af Absalon Gøye.

Prædikestolen er et rigt udskaaret Renæssancearbejde med bibelske Relieffer. Under Koret var tidligere Absalon Gøye til Kelstrup samt flere af hans Slægt begravet. I Taarnrummet findes 3 Ligsten sat over Ridefoged Jens Lassen, død 1638, Forpagter Mads Hviid, død 1712 og Niels Efvertsen Friis, død 1681. Her er tillige op-hængt et Marmorrelief til Minde om Provst L. A. F. Rasmussen, død 1889. En af Kirkeklokkerne er over 425 Aar gammel. Sognepræst for Stenstrup- og Lunde Sogne er siden 1913 CARL HØYRUP, født 17. April 1870 i Kavslunde som Søn af C. Høyrup. Kandidat 1895.

G. E. Andersen,
Andenlærer, Bibliotekar.

Stenstrup Skole, som vi nu kender den, er fra 1906. I 1894 var den blevet udvidet med en Forskole, der i 1916 blev flyttet til Rødme. Førstelærer ved Stenstrup Skole har siden 1930 været CHR. EMIL JØRGENSEN, født 11. August 1894. Dimitteret 1916. — Der fandtes tidligere et Sognebibliotek, men med en delvis ubrugelig Bogsamling, og i 1924

blev derfor oprettet et Bibliotek med ca. 1000 Bind. Dets Formand og Bibliotekar er Lærer G. E. ANDERSEN. — Skolen i Løgeskov blev bygget 1882 og udvidet med Forskole 1894. Forskolen er opført i Hundtofte med Filialskole paa Stenstrup Mark. Førstelærer ved Løgeskov Skole har siden 1923 været R. A. JØRGENSEN.

RASMUS ANTON JØRGENSEN, Førstelærer,
født 8. August 1896 i Lumby, Søn af Skræder A. Jørgensen og Hustru, gift 1919 med Emma Ebbesen. Dimitteret Odense 1917, Andenlærer i Pedersborg 1919—23, Førstelærer ved Løgeskov Skole siden 1. April 1923, Formand for Værgeraadet, Organist ved Stenstrup Kirke.

Hovedgaarden Skjoldmose har et Jordtilliggende paa ca. 650 ha, hvoraf ca. 215 ha er Skov. Første Gang man hører denne Gaard omtale, er i 1475, da Eiler Hardenbergs Enke, Fru Mette Petersdatter Present var Ejer af Gaarden. Efter hende gik den i Arv til Svigerdatteren Mette Tinhuus, der havde været gift med hendes Søn Joakim; deres Børn arvede den senere. Den mest kendte af dem var Erik Hardenberg, der døde 1500, og hans eneste Søn Corfitz Hardenberg arvede saa Skjoldmose. Hans Børn, hvoraf Frederik den 2' Ungdomselskede Anna Hardenberg er den mest kendte, arvede Godset, men Broderen Knud udkøbte sine Søskende og blev Eneejer af Gaarden. Han døde af Pest under Syvaarskrigen og efterlod sig kun en Datter, Mette, der var gift med Kansleren Chr. Friis til Borreby. Hun døde 1617 og efterlod Skjoldmose til sit Søskendebarn Mette Grubbe, der var gift med Axel Rosenkrantz til Glimminge. Efter hans Død 1634 arvede Sønnen, Holger Rosenkrantz, kaldet „den Rige“, Godset. Han døde 1647, og hans Datter Anne, gift med Otto Krag arvede Godset, og dermed kom det i den Krag'ske Slægts Besiddelse. — Det synes som om Skjoldmose først er opført paa sin nuværende Plads i 1662. Tidligere laa den i Skoven, der kaldtes „Mændenes Lykke“, og nævnedes da under Navnet „Skiollmossehoffdgaard“. Den Bygning vi nu ser, bærer over Hovedindgangen det Krag'ske Vaaben samt Aarstallet 1662 og er opført af Munkesten. Paa Hovedbygningen fremspringer en taarnagtig Udbygning, som sikkert tidligere har været prydet med et Spir. I 1868 er Bygningen blevet restaureret og mistede ved den Lejlighed sit middelalderlige Præg. Ved samme Lejlighed er Gavlene paa saavel selve Hovedbygningerne som paa Udbygningerne blevet paasat.

I henved 100 Aar sad den Krag'ske Slægt som Ejere paa Skjoldmose. Saaledes nævnes Niels Krag, død 1713. Hans Søn af samme Navn arvede Godset. Han var gift med Sophie Juel, og deres Søn Frederik Christian Krag, død 1763, overtog Godset. I 1753 havde Moderen Sophie Juel købt Godset og testamenteret det til Konferenceraad Balthazar Gebhard Obelitz, der senere solgte Gaard og Gods til C. F. Berg. Han døde 1851, hvorefter Skjoldmose købtes af Grevskabet Muckadell og Hofjærgermester, Baron C. H. D. V. Schaffalitzky de Muckadell blev Ejer af det. Han døde 1901, og hans Broder Lensgreve E. Schaffalitzky de Muckadell arvede da Skjoldmose. Efter hans Død solgtes Gaarden til Godsejer Julius Sigismund Ulrich, gift med Ingeborg født Krenchel; siden 1929 har Gaarden været under Ledelse af Sønnen PER CHR. TH. ULRICH.

Hovedgaarden Løjtved har et Jordtilliggende paa ca. 320 Tdr. Ld., men har tidligere været betydelig større. Første Gang vi hører den omtale er i Aaret 1370, da den ejedes af Væbneren Tymmo de Løghetwed. Den nuværende Hovedbygning er opført 1842. Den ældste Hovedbygning lod Geheimeraad Niels Krag, da han i 1688 kom i Besiddelse af Løjtved, nedrive og opførte en ny i Bindingsværk. Efter ca. 100 Aars Forløb kom Gaarden i Apoteker Johan Christian von Westens Besiddelse, og han lod Bindingsværksbyg-

Hovedgaarden „Løjtved“.

ningen delvis ombygge og udvide med to ret anselige Fløje. Han havde erhvervet Løjtved for 32.400 Rdl. ved Auktion. Der har været Volde og Grave om denne Gaard.

Vi skal her nævne nogle af Ejerne af Løjtved Hovedgaard: 1385—1412 Finn Aagesen Ulfeld, 1418 hans Søn Laurents Finsen, hans Datter Mette, der var gift 2 Gange, arvede derefter Gaarden. 1496 tilhørte den Hans Walkendorff. Fra 1618—35 Johan Friis

til Ørreslevgaard. Hans Enke, Karen Krabbe, skødede den i 1654 til Arendt von der Kuhla, hvis Enke, Anne Vind, overdrog den til Sønnen Bendix i 1679. Han solgte den 1688 til ovennævnte Niels Krag. Derefter fulgte Apoteker von Westen, der i 1768 solgte den til en Slægtning, Professor Peter von Westen. I 1775 blev Gaarden udlagt til Prioritetsindehaveren, Justitsraad Lange, for 54.000 Rdl.; han tilskødede Sønnen Johan Lange den. I 1788 solgte Johan Lange den til Kammerjunker Stig Tønsberg Schøller von Krog, der faa Aar efter solgte Hovedbygningen og en Del af Jordene til Landmaaler C. Nyholm. Senere er Gaarden blevet solgt i 1804, 1819, 1846, 1878 og i 1898 til Gram Hansen for 205.000 Kr. Han solgte den straks efter til Godsejer Claus Andersen, gift med Ane Marie født Hansen. I 1924 købte nuværende Ejer, Godsejer Anders Peter Andersen, Løjtved Gods af Faderen C. A. Hovedgaardens Matr. er Nr. 3 a i Stenstrup Sogn; Gaarden er nu paa ca. 36 Tdr. Hartk. Ejendomsskyld 525.000 Kr.; under Gaarden er senere lagt Teglværket „Petersminde“, der er bortforpagtet til Sønnen EINER MARIUS MOSEGAARD ANDERSEN, foruden dette Teglværk er tillige underlagt Teglværket „Stationsteglværk“, disse Værker har en Ejendomsskyldværdi paa ca. 405.000 Kr. Godsejer ANDERS PETER ANDERSEN, født 23. Maj 1869 i Stenstrup, Søn af Godsejer Claus A. og Hustru Ane Marie født Hansen, gift 1899 med Maren Karoline Mortensen. Medlem af Repræsentantskabet i Svendborg Bank og af Kreditforeningen af Grundejere i Fyens Stift. — Kroghenlund er oprettet i Aaret 1800 af Kammerjunker Stig Tønsberg Schøller von Krogh, der 1788 havde købt Løjtved. Af den ved Salget af Løjtved tiloversblevne Jord, oprettedes saa Kroghenlund, hvortil nu hører ca. 130 ha. Han paabegyndte straks Opførelsen af en Hovedbygning, der imidlertid aldrig blev fuldført, thi da Gaarden senere kom i den Clausenske Families Eje, blev den endnu ikke færdige Hovedbygning nedrevet og den nuværende opført. Denne bestaar af en Hovedfløj i et Stokværk og to Sidefløje. Fra 1821—88 var Gaarden i Familien Langkildes Besiddelse, men solgtes saa til Kaptajn Ivar A. Hviid for 355.000 Kr. I 1902 maatte Fyens Kreditforening overtage Gaarden og solgte den straks efter for 191.000 Kr. til A. Harreschou, død 1903, hans Enke drev Gaarden nogle Aar, men solgte den 1910 til HANS HANSEN, født 6. November 1860 i Fuglsbølle paa Langeland, gift 1885 med Ingeborg Sophie Hansen.

A. P. Andersen,
Godsejer.

Egebjerg Teglværk er grundlagt 1883 af daværende Teglværksejer Claus Andersen, i 1896 overgik Værket til Sønnen H. C. ANDERSEN, født 17. September 1871 i Stenstrup, Søn af Claus A. og Hustru Ane Marie født Hansen, gift 1899 med Ingeborg Iskov. Fabrikationen paa Teglværket andrager nu aarlig ca. 7 Millioner Stk. Under Teglværket hører 4 mindre Landejendomme med et samlet Jordtilliggende paa ca. 110 Tdr. Land samt et Skovareal paa ca. 80 Tdr. Land beliggende i Lunde Sogn.

Egebjerg Teglværk.

JOHANNES SCHYTT SPØHR, Læge,

født 26. Juli 1897 i Faaborg, Søn af Sparekassedirektør, Købmand S. og Hustru, g. 1925 med Anna Margrethe Jensen. Kandidat 1923, Reservelæge i Marinen 1923, Reservelæge paa Amtssygehuset i Nakskov 1924, Turnus i Kbhvn. 1925, Læge v. københ. Hospitaler 1926—27, prakt. Læge i Stenstrup s. 1927.

AKSEL VERNER THOMSEN, Dyrlæge,

født 3. Februar 1906 i Frederikshavn, Søn af C. M. Th. og Hustru, gift 1930 med Thyra Kristine Nielsen. Eksam. 1928, Assistent i Aarslev 1928—30, praktiserende Dyrlæge i Stenstrup siden 1930.

JENS PEDER HANSEN, Øhandler,

født 23. Marts 1901 i Vejstrup, Søn af Baneformand Jens H. og Hustru Ida Jesine født Mortensen, gift 1924 med Hansine Rasmussen. Etableret Ølhandel i Stenstrup 1923, Depot for Svendborg Bryggeri.

ERLAND CHRISTIAN LARSEN, Sadelmager,

født 25. Maj 1904 i Espe, Søn af Sadelmager A. L. og Hustru Karen født Frederiksen, gift 1928 med Margrethe Lykke. Etableret 1927 ved Køb af Ejner Aagaards Forretning i Stenstrup.

J. P. Hansen,
Øhandler.

SKAARUP SOGN danner egen Sognekommune, der grænser til Svendborg Købstadsjorde, Tved Sogn samt Brudager- og Vejstrup

Sogne i Gudme Herred; her dannes Skillelinien af Vejstrup Aa. Endvidere grænser Sognet til Storebælt og Skaarup Sund mellem Fyen og Turø. Dets samlede Areal udgør ca. 2758 ha, og det er det største Sogn i Sunds Herred. Jordene er højtliggende og ret bakkede. Det højeste Punkt er det ca. 80 m høje Bøgebjerg. Langs Kystgrænsen falder Jordene brat ind mod Stranden. Af Arealet optages ca. 260 ha af Skovene Klingstrup, Søskov, Dyrehave, Frueskov og Storehave Skov, af Moser og andre Vandarealer optages ca. 27 ha.

I Sognet ligger Byerne Skaarup, med Kirke, Præstegaard, Statsseminarium, Skoler, Landbrugsskole, Fattiggaard og Alderdomshjem, Andelsmejeriet Rosenkilde, bygget 1886, ombygget 1916, Jernbanestation med Post- og Telegrafstation, Vandværk samt Gæstgiveri m. m.; Øster-Aaby med Friskole; Holmdrup, med Børnehjemmet „Petersminde“; Aabyskov med Skole og Forsamlingshus; Skaarupøre med Udskibningssted; Holmdrup, Stævning, Aabyhuse, Brohave, Holmdrup Huse, Bjærgager Gaarde, alle dog kun mindre Samlinger af Huse eller Gaarde. I Sognet ligger bl. a. Hovedgaarden Gammel Klingstrup, Ny-Klingstrup, Maegaard, Juliegaard, Bøgeskovgaard, Nøjsomhedsgaard, Skyttegaard, Vindmøllegaard, samt Møllerne

Skaarup Kirke.

Skovmølle, Lykkens Prøve og Klingstrup. Sognet har Tingsted i Svendborg og hører under de samme Kredse som Stenstrup Sogn, dog under Svendborg Lægekreds; Indbyggerantallet angives i 1800 til 990, i Aaret 1900 til 1868, nu er det 2038. Sogneraadet bestaar af Gaardejer B. NIELSEN, Formand; Gartner C. OLSEN; Landstingsmand P. C. PEDERSEN; Husmand C. M. CHRISTENSEN; Husmand M. T. PEDERSEN; Gaardejer N. P. NIELSEN; Konsulent H. P. HANSEN; Husmand N. HELGESEN; Tømrer N. BECH; Hjælpekassens Formand er Gaardejer H. J. HANSEN; Værgeraadets Formand er Husmand M. T. PETERSEN; Sognepræst er H. C. RØRDAM; Sognefoged er Gaardejer H. MOGENSEN.

Om Sognets Bebyggelse i Oldtiden vidner de faa Gravmindesmærker, der i vore Dage findes. Der har i tidligere Tid været ca. 40 Gravhøje og Dysser i Sognet. Saaledes laa der ved Øster-Aaby ca. tyve Høje og ved Skaarup By otte Høje. Paa Klingstrupgaardens Jorde har der ligeledes ligget flere Høje, og i Storehave Skov ligger endnu to. Langt de fleste er i Tidens Løb overpløjet og ødelagt. „Danske Atlas“ oplyser, at der ogsaa paa Klingstrups Jorde skal have ligget to hedenske Altre, og paa Øster-Aaby Mark ligeledes to, men der vides ikke noget yderligere om dem. Skaarup Sogn omtales i det 18. Aarhundrede under Navnet Skarup og havde da Byen Skarup, med 28 Gaarde og 21 Huse (i 1925 bestod Byen af 135 Gaarde eller Huse, hvortil kommer Skolebygninger m. m.) Endvidere Øster-Aaby By, der i Begyndelsen af det 17. Aarhundrede kaldtes „Ouby“, med 21 Gaarde og 23 Huse; Holmdrup med 13 Gaarde og 22 Huse; Skaarupøre (Skarup Øers Huse) bestod af 13 Huse. Desuden nævnes fra den Tid, Klingstrup Herregaard og Maegaard, samt et ved Kirken liggende Hospital. Dette var oprettet i 1652 af Henning Walkendorff til Glorup og Klingstrup; Bygningen blev indrettet til Opholdssted for 5 af Sognets Fattige. I Begyndelsen af det 19. Aarhundrede blev de karakteristiske, kamtakkede Gavle fjernet. I 1920 blev Hospitalet ophævet og Beboerne overflyttet til Sognets Alderdomshjem.

Kirken i Skaarup var tidligere helliget Johannes den Døber. Den er af meget gammel Oprindelse, men det er ikke muligt med Bestemthed, at afgøre, hvornaar den er opført. Den oprindelige romanske Fraadstenskirke paa den svære Granitsokkel tyder paa,

at den er meget gammel. I vore Dage findes kun det oprindelige Skib, hvis Ydermure er prydet med smalle Lisener, forbundet med smukke Rundbuer. Endvidere findes den oprindelige rundbuede Portal, samt mod Syd et rundbuet Vindue. Det synes, som om Kirken gentagne Gange har været underkastet Ombygninger. Den første af disse er fra den senere Middelalder, da Koret blev nedbrudt og et nyt opført af raa Kampesten i hele Kirkens Bredde. Paa samme Tidspunkt er sikkert Tilbygningen mod Vest opført. Materialerne er her noget blandet, og kun den øverste Gavl er holdt i Munkesten. Hvelvingerne, Taarnet og Vaabenhuset er fra et senere Tidspunkt og af Kampe- og Munkesten. I 1754 lod Ane Marie v. Halem, der var Enke efter H. C. Walkendorff, opføre et lille Kapel beliggende Nord for Skibet og i Forbindelse med dette. Kapellet skulde tjene som Kirke for Beboerne paa Skaarupsø. Kirkerummets slanke, spidsbuede Hvelvinger er sikkert indbygget ved den sidste Ombygning i Middelalderen. Ved den sidste Ombygning i 1803 mistede Kirken de smukke kamtakkede Gavle, og Taarnet fik et pyramideformet Teglstenstag. I den nyeste Tid har man ladet Kirken helt overhvide, saa den har faaet et mere moderne Præg. I Kirkens Indre bemærkes særlig den fra katolsk Tid stammende Altertavle. Den er antagelig fra Aaret 1470 og er et meget smukt Træskærerearbejde med Sidefløje til at lukke for Hovedalteret. Ved senere Restaurationer er disse Sidefløje dog fastgjort. I det midterste Felt ses Korsfæstelsen, i venstre Fløjs øverste Felt ses „Hudstrygningen“, og i det nederste Kristus Gang til Golgatha. I den højre Fløjs øverste Felt ses „Bespottelsen“ og i det næste „Himmelfarten“. Prædikestolen er antagelig fra 1630erne, og i Felterne ses udskaarne bibelske Motiver. Felterne adskilles ved barokt udskaarne Evangelistfigurer. Døbefonten er af Granit og prydet med romanske Friser og Menneskehoveder. Fadet er skænket af Anna Beate Walkendorff i 1694. I Kirken findes Stolestader fra Renæssancetiden. Paa Skibets

Altertavle fra 1470,

Sidemur hænger et sentmiddelalderligt Krucifiks. I Skibet hænger en Malmlysekrone fra 1701, og i Korvinduerne er indsat malede Ruder, der stammer fra 1707 og bærer Henning Walkendorff og Helle Trolles Navne og Vaaben. Under Koret var der indtil 1878 aaben Begravelse, og herved var i Aaret 1800 flyttet de Kister, der stod i det Walkendorffske Kapel. Dette var opført i 1708 og var en Bindingsværksbygning, der laa ved Korets Nordside. Her blev omkring 1860 opført det nuværende lille Sakristi. I dette Kapel laa bl. a. Jørgen Henning Walkendorff, død 1724,

H. C. Rørdam,
Sognepræst.

hans to Hustruer Elisabeth Margrethe Bille, død 1688, og Helle Trolle, død 1741. Under Koret bisattes Henning Christoffer Walkendorff, død 1740, og hans Hustru Anna Margrethe von Halem, død 1773. Da man i 1878 lukkede denne Begravelsesplads, fandtes der tæt ved 20 Kister samt en Del Gravplader der senere er anbragt i Kirken. Under Kirkens Gulv ligger Præsten Knud Hansen Trochmann begravet. Han døde 1732, og en Mindetavle over ham og hans Hustru hænger i Skibet. Her findes tillige en Sølvkrans, ophængt til Minde om Professor Schurmann, der var Forstander ved Statsseminariet og døde 1891. I 1929 bevilgede Staten 10.000 Kr. til Vedligeholdelse af Kirkens Orgel. Senere har Staten bevilget yderligere 3000 Kr. Orglet, der tidligere stod paa Balkonen, er nu flyttet ned i Kirkerummet. Sognepræsten er HANS CHRISTIAN RØRDAM, født 11. August 1875 i Jönköping. Student 1897, cand. theol. 1903, kaldet til Skaarup Sogn 1923.

Første Gang Gammel Klingstrupgaard omtales, tilhørte den Niels Petersen de Klingstrup. I 1394 nævnes Johannes Est de Clynæstorp som Ejer, og i 1437 var det Væbneren Krabbe de Glinstorp. Kort Tid efter blev Gaarden underlagt den fynske Bispestol og forblev antagelig herunder til Reformationen. Kort efter nævnes den som et kongeligt Len, med Niels Sten som Lensmand. Da han ogsaa nævnes som Lensmand under Kirken, har han antagelig været den sidste kirkelige og den første kongelige Lensmand paa Klingstrup. I 1577 erhvervede den liflandske Adelsmand Johan Bockholdt Gaarden ved et Mageskifte med Kronen. Han var gift med Lisbeth Urne, Enke efter Peder Lykke til Skovsbo og Lensmand paa Klingstrup. Johan Bockholdt døde 1602 og Gaarden overgik saa til Bendix Hartvigsen, der var gift med Susanne Lykke. I 1627 overgik den til Claus Brochenhuus til Broholm, der lod de gamle Bygninger nedrive og opførte den Gaard, der stod til Begyndelsen af det 19. Aarhundrede. Den laa lige ved Vejstrup Aa, ved en Skrænt, der faldt brat ned mod Aaen, og den var omgivet af Volde og Grave; den var opført paa Grundmur og med Bindingsværk. I 1637 afhændede Claus Brockenhuus Klingstrupgaard, Klingstrup Mølle, Klingstrup Bøndergods (22 Gaarde) og Skaarup Kirke til Henning Walkendorff til Glorup, og i hans Families Besiddelse forblev Klingstrup i over 150 Aar. Den sidste Besidder var Anna Margrethe von Halem, Enke efter Henning Christoffer Walkendorff, der døde 1740. Anna Margrethe von Halem døde 1773, og Klingstrup overgik saa til Charlotte Marie von Halem, der døde 1791.

Derefter blev Gaarden ved Auktion solgt til Landsdommer Hans Koefoed, som 1799 afhændede den til Hertug Christian Frederik af Augustenborg. I 1802 kom den sammen med Vejstrupgaard igen i Hans Koefoed's Besiddelse, og han overførte en Del af Klingstrups Jorde og Skov samt alt Bøndergodset og Skaarup Kirke til Vejstrupgaard og solgte derefter Hovedgaarden og Hovedparcellen til Forpagter Rasmus Rasmussen. Han døde 1810, hvorefter han Enke i 1811 ægtede Christen Frederik Tue, som i 1837 solgte Gaarden til Brødrene Langkilde af Langkildegaard. I 1853 deltes Gaarden, og af en Trediedel af Parcellen oprettedes Ny Klingstrup Gaard, som sammen med de til Gaarden hørende Møller tilfaldt P. L. Mayntz. Han døde 1876 og hans Enke 1888, og Gaarden solgtes saa for 100.000 Kr. til H. Clausen. I 1860 samledes Gaarden igen af Enken efter R. Langkilde, Dorothea Helene. Hun solgte den igen 1877 til sin Svigersøn H. Lauesen.

I 1910 kom Gaarden ved Køb i Baronesse Margrethe Holcks Eje, og hun solgte den i 1915 til et Konsortium. Siden er der stadig handlet med Gaarden. — Af andre Gaarde i Sognet skal nævnes „Mægaard“, hvis Jordtilliggende er ca. 72 ha. Den er meget gammel og nævnes i Sognets Kirkebøger i 1669. Hovedindkørslen gennem Facadelængen er ret ejendommelig, opført af raa Kampesten. Over selve Porten findes en middelalderlig Frontispice. Dens nuværende Ejer er Proprietær KRARUP.

Mægaards Portlænge.

„Vindmøllegaard“ har et Jordtilliggende paa 71 ha, men er ikke saa gammel som Mægaard. Den stammer fra Aarene omkring 1860 og er bygget af Christen Pedersen, der tilskødede Sønnen Gaarden i 1910. I 1923 blev den købt af den nuværende Ejer FR. CHR. LARSEN. — „Bøgeskovgaard“ har et Jordtilliggende paa ca. 79 ha. Den stammer fra 1802 og er udskilt fra Klingstrupgaard. — „Skyttegaard“, hvis Jordtilliggende er 66 ha, var oprindelig Fæstegaard under Hvidkilde. I 1850 nedbrændte den sammen med en anden Gaard og et Par Huse. Den blev dog atter opført af Sognefoged Bertel Pedersen, og i 1871 overgik den til hans Svigersøn, Peter Nielsen. Den nuværende Ejer, BERTEL PETER NIELSEN, kom i Besiddelse af Gaarden i 1906.

„Tiljevang Gaard“ i Øster-Aaby er over 200 Aar gammel, og dens Bygninger er typiske fynske Bindingsværksbygninger, baade Stuebygningen og Ladebygningerne. Den har et Jordtilliggende paa 54 Tdr. Ld. I 1864 blev Bygningerne underkastet en gennemgribende Restaurering, hvilket har været medvirkende til, at de gamle Bygninger endnu i vore Dage er saa velholdte. I over 150 Aar har den samme Slægt siddet som Ejere af Tiljevang, og den nuværende Ejer er VALDEMAR PETERSEN, født 28. Juni 1886 i Øster-Aaby, Søn af Hans Petersen og Hustru Elisabeth født Jensen, gift 1914 med Agnes Hansen. Overtog Gaarden i 1914 efter Broderen.

„Den røde Gaard“ stammer fra Midten af forrige Aarhundrede, da den blev opført af Gaardejer Jens Møller. 1857 blev den overtaget af Datteren og 1887 af Dattersønnen JENS H. MØLLER, født 3. Marts 1863, Søn af Gaardejer P. H. Møller og Hustru Elisabeth født Jensen, gift 1. Gang 1887 med Ane Kirstine Larsen, død 1903, gift 2. Gang 1906 med Maren Kristine Knudsen. Overtog „Den røde Gaard“ 1887, Formand for Vandværket 1909—21, for Andelsmejeriet 1888—1900.

Tiljevang Gaard i Øster-Aaby.

„Børsdamsgaard“ har et Jordtilliggende paa ca. 20 ha. De nuværende Bygninger er opført 1881 og 1893, og Hovedbygningen 1914, henholdsvis af Christian Feldthausen og

Parti fra „Den røde Gaard“.

Jørgen Pedersen. I 1889 blev den overtaget af Jørgen Petersen, gift 1903 med Johanne Vilhelmsen. Den 1. Maj 1929 blev den overtaget af deres Søn, HANS OLAF PETERSEN, født 19. April 1905 paa Aaby Mark, gift 1929 med Gudrun Nielsen.

„Juliegaard“ havde i 1920 et Jordtilliggende paa ca. 75 ha. „Nøjsomhed“ ca. 60 ha. „Enghavegaard“, der tilhører JENS JENSEN, er bygget 1880 og har et Jordtilliggende paa ca. 20

ha. Endelig skal nævnes en af de senest opstaaede Gaarde, nemlig „Højvang“ i Holmdrup. Den er bygget 1910 af Dyrslæge Trommer og blev i 1919 solgt til den nuværende Ejer Herluf Rasmussen. Desuden har der i Sognet ligget en Gaard Skaarupgaard; den nævnes i 1564 under Navnet Schaarupgaard og var da i Lauritz Nordby's Eje. I 1588 ejedes den af hans Søstre Hilleborg og Anne Daa. I hele det 17. Aarhundrede kaldtes Gaarden „Hofgaarden“, da den i den Tid ofte var beboet af adelige Enker og Jomfruer. I Udkanten af Skaarup By ligger en Gaard, som bærer Navnet Hofgaarden. Paa denne Gaards Marker findes svage Spor af Voldsted og Bygninger, der antagelig stammer fra den oprindelige Skaarupgaard. Fruergaarden i Holmdrup var ligeledes i ældre Tid ofte beboet af adelige Damer. Det var en selvejende Gaard, der i 1661 blev forandret til Sædegaard. Dens oprindelige Navn var „Holmdrupgaard“, men da den i Aaret 1674 beboedes af Claus von Roinses, Enke, Anne Elisabeth von Mütheim, der døde 1705, fik den Navnet „Fruergaarden“. I Aaret 1733 kom Gaarden under Hvidkilde og tilhørte Baroniet Lehn til 1852, da den solgtes til Fæsterne.

Skaarup Statsseminarium har uden Afbrydelse været i Drift siden 1803. Daværende Sognepræst i Skaarup, Dr. phil. P. A. Wedel, der var stærkt interesseret i Forbedringer af Skolevæsenet, indsendte i September 1802 til Kancelliet et Andragende bilagt med Plan for Arbejdet, om ved Præstegaarden i Skaarup at oprette et Seminarium, og i et kongeligt Rescript af 3. Juni 1803 meddeles der Tilladelse til Seminariets Oprettelse. I den godkendte Plan var Formaalet angivet, idet dette Seminarium ligesom andre lignende har til Hensigt at danne duelige Skolelærere for Almuen. Alle de Videnskaber, som bliver foredraget og lært, skulle svare til

Børsdamsgaard.

Bygningen længst til venstre er den Del af Præstegaardens Huslænge, i hvilken Amtsprovst Wedel begynde Undervisningen af Seminarister i 1803.

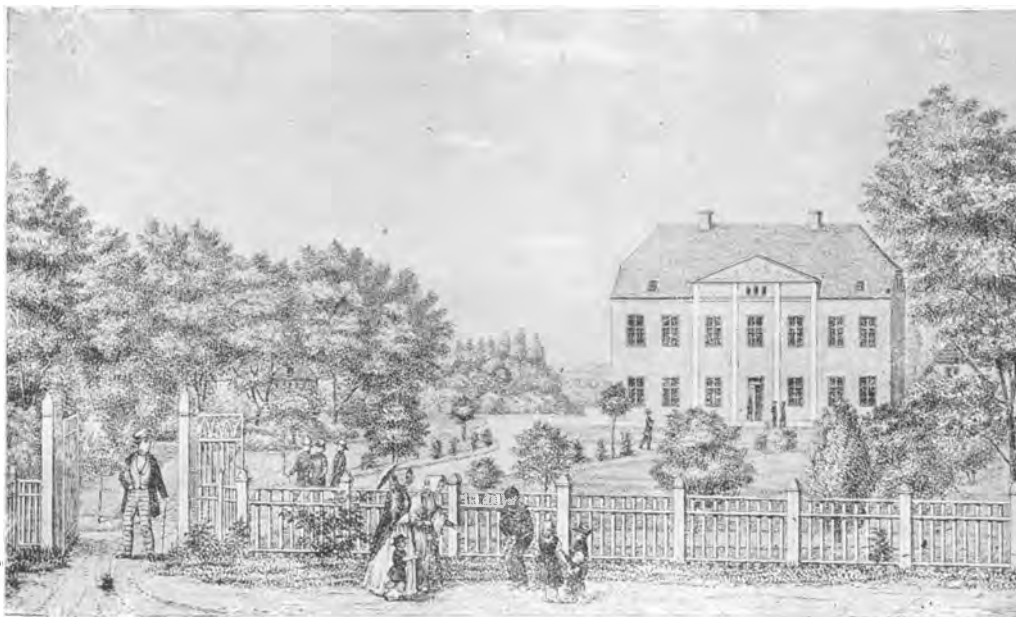
denne Hensigt, og alle andre forbigaas som unyttige og tidsspildende. Seminariets første dimitterede var en Elev ved Navn Peter Jerndorff Storm, der dimitteredes efter 1½ Aars Læsning den 20. Juni 1805 med Karakteren „Meget godt“. Han var senere i en lang Aarrække Lærer i Gudme og døde 1847.

Eleverne boede dengang som ogsaa altid senere hos Egnens Folk, men om deres Liv og Færden i de ældste Tider vides ikke meget. Efter en Beretning af Wedel, har de en Tid haft et „Jægerkorps, smukt munderet, armeret med Rifler, forsynet med god Musik og vel exerceeret“. Korpset blev drevet for Forstanderens egen Regning, men han kunde i det lange Løb ikke udholde Bekostningerne og maatte lægge op.

I Seminariets oprindelige Plan var det fastsat, at der kun maatte findes 8 Elever, men allerede i 1806 er der 20 Elever, og i 1807 gives der Tilladelse til, at Elevantallet udvides til 24, som saa skal fordeles i 3 Klasser. I 1814 er Antallet gaaet op til 40, i 1824 til 50, og i de følgende Aar stiger Tallet stærkt, trods et i kgl. Resolution af 1824 udtrykkeligt fastlagt Tal af 30 som det højeste tilladte. P. A. Wedel forsvarer i 1834 og 1835 det alt for store Elevantal med, at han har opfattet Skaarup Seminarium som et af de større Seminarier, der havde Tilladelse til at optage 40 à 60 Elever. Paa dette Tidspunkt havde Skaarup Seminarium 80 Elever.

Oprindeligt foregik Undervisningen i et Lokale i en Fløj af Præstegaarden, og med nogen Udvidelse af Pladsen fortsatte dette til 1836. De 3 Klasser blev undervist sammen i eet Lokale, men i Længden kunde dette ikke strække til, og ved kgl. Resolution af 9. Juni 1835 blev det bestemt, at der skulde opføres de nødvendige Bygninger. Det Jordareal, der hertil anskaffedes, skulde være saa nær Skaarup Præstegaard som muligt, da Sognepræsten i sin Tid skulde være Forstander og Førstelærer ved Seminariet.

Der blev derefter købt en Huslod paa 2½ Td. Land, som laa op imod Præstegaardens Have, og i Løbet af Sommeren 1836 opførtes den nye Hovedbygning, som endnu gør Tjeneste. Det vides ikke bestemt hvem Arkitekten var, men Bygningen er præget af en sikker Smag. Det er en toetages Bygning med Frontispice, som er løftet over Gesimsen og ligesom „bæres“ af fire umønstrede Pilastre. Frontispicen er smykket med et Basrelief i brændt Ler, udført af H. V. Bissen. Det er en Gave til Seminariet fra daværende Guvernør paa Fyn, den senere Chr. den VIII. Ved Seminariets Indvielse i 1837 var

Skaarup Seminarium 1853.

dette Relief endnu ikke færdigt, men det blev omtalt ved Indvielseshøjtideligheden. Bygningen blev opført i røde Mursten. Pilastrene, som bar Frontispicen, var hvide. I dette skete der ingen Ændring før Aar 1920, da Facaden blev kalket gul og de hvide Pilastre saaledes blev mindre fremtrædende. Omkostningerne ved Bygningens Opførelse beløb sig til 5000 Rdl. I Efteraaret 1836 var Hovedbygning og en Sidebygning færdige, hvorefter de blev „lovlig afleveret og modtaget“. Den meget højtidelige Indvielse foregik 9. Juni 1837 i Overværelse af Guvernøren, Direktionen, Embedsmænd, Præster og mange andre. Seminariet fremtraadte nu som en selvstændig Institution. Forstanderstilling og Præstestilling var blevet adskilt i 1835, da Amtsprovst Wedel fratraadte som Forstander og afløstes af cand. theol. O. A. Holberg. P. A. Wedel sad dog stadig inde med Præstestillingen, som han beholdt til sin Død 1842. Derefter forenedes paany de to Stillinger under Holberg, som beklædte dem til 1850. I 1841 opførtes der i Haven et Gymnastikhus med lerstampet Gulv. Dette Gymnastikhus blev i 1879 erstattet af det nuværende, der flere Gange er udvidet og forbedret. En østlig Sidefløj til Seminariet opførtes i 1889 og blev i 1900 forhøjet til to Etager. I 1902 byggedes en vestlig Sidefløj i to Etager, hvorved Seminariet fik de ydre Rammer, der i Hovedsagen bestaar endnu 1931.

Imod Haven til Syd ligger Seminariet frit og smukt. Over et svagt stigende Terræn staar Bygningerne med de gamle røde Mure, der er tæt dækket med Ranker og Løv. Mest ligner det et gammelt Herresæde og betegnes da ogsaa hyppigt i Seminaristpoesien som „Borgen“. Midt i Gaarden knejser en gammel Lind, et ægte Barn, et Rodskud af Regenslinden i København. Gamle Elever, som kommer tilbage til Stedet, søger gerne ned i Haven, der rummer mange sjældne Vækster, tager sig en Runde omkring „Aakandedammen“, opfrisker gamle Drømme og genoplever for en Stund deres Ungdom. I Tidens Løb indtil 1931 har 2327 Elever været indskrevet til Undervisning paa Skaarup Seminarium. Mange har paa forskellig Vis gjort en stor Indsats i Folkelivet, og mange Navne er landskendte. Andre — og det blev de fleste — fik den almindelige, men ikke ringe Lod: at øve deres Gerning i Stilhed, uden at deres Navne blev kendt af de mange. For Fyen og tilliggende Øer betyder Seminariet meget. En Opgørelse fra 1930 viser, at af 88 Elever var de 57 fra Sydfyen og nærmest liggende Smaaøer, og regnes Langeland og Lolland-Falster med, blev det 70 af 88.

Seminiariets Hovedbygning.

Paa en saa gammel Skole hersker der Traditioner, som Eleverne holder i Hævd, og gamle Sædvaner overføres fra „Slægt til Slægt“. Nogen Forandring er der sket, da Seminariet i 1916 begyndte at optage kvindelige Elever. I 1931 er af 86 Elever de 31 Kvinder. Men ogsaa Kvinderne føler sig knyttet til den gamle Skole med fuld Borgerret og paatager sig med tilsyneladende Tilfredshed det Fællesnavn, som Mændene fra gammel Tid

efterlod til alle kommende Tiders Ungdom paa Stedet, Kendings- og Hædersnavnet „Skorpioner“.

Seminariet er nu en Statsinstitution, hvis Drift for Aaret 1930—31 var budgetteret til ca. 66.000 Kr. Oprindeligt var det smaa Beløb, Staten gav i Tilskud, indtil Aaret 1807 kun 30 Rdl. aarlig. P. A. Wedel fik ingen Løn for sit Arbejde, men han blev dog allerede i 1806 tilstaaet et Gratiale paa 300 Rdl. og i 1807 100 Rdl. Fra 1807 betalte Staten en Lærer, Seminariets første, med 150 Rdl. aarlig, medens P. A. Wedel foreløbig gav ham Kost og Logi. I de følgende Aar steg saavel Forstanderløn som Statstilskud, saaledes at dette i 1869—70 udgør 7000 Rdl. og i 1879—80 ca. 15.000 Kr. De første Statsunderstøttelser til „trængende Seminarielærere“ er øjensynligt uddelt i Begyndelsen af 50erne. Til at begynde med fik Skaarup Seminarium til Fordeling ialt 100 Rdl. pr. Aar. Skaarup Seminarium havde stadig overfor Staten været et af de billigste i Drift; til Eksempel kan nævnes, at medens i 1824 hver Seminarist paa Skaarup kostede Staten 10 Rdl., var Prisen paa Jonstrup 100 Rdl. og paa Brahe Trolleborg 80 à 90 Rdl. Kun paa Bornholm kunde man arbejde endnu billigere, der kostede en Seminarist kun 6 Rdl. for Staten.

For Eleverne har Uddannelsesomkostningerne været meget varierende.

Oprindeligt var selve Undervisningen gratis, men fra 1824 er der betalt Undervisningspenge, først 10 Rdl. aarlig, senere 40 Kr. om Aaret. Fra 1931 er dog Undervisningen atter fri. Elevernes Uddannelse i praktisk Skolegerning foregik i lange Tider i en til Seminariet knyttet mindre Skole „Legatskolen“, saaledes kaldet, fordi den er forbundet med et Legat, stort 5000 Rdl., oprettet af

Seminiariets Have „Aakadedammen“.

Mindestenen for Forstander, Professor I. C. Schurmann.
(Seminariets Have.)

Fru Oberstløjtnantinde Walkendorff til Klingstrup 10. September 1772. Da i senere Tider denne lille Skole ikke strakte til til Formaalet, blev Skaarup Byskole inddraget som Øvelsesskole for Seminariet, hvad den endnu er. Seminariets Stifter, Amtsprøvest Wedel var, som før nævnt, Forstander indtil 1835. Paa Skaarup Kirkegaard blev der efter hans Død rejst ham et Minde, som nu er under Seminariets Varetægt. Hans Efterfølger blev cand. theol. D. A. Holberg, der i sine 15 Virkeaar ved Seminariet utvivl-

somt betød overordentligt meget. Han afgav Stillingen i 1850 for at overtage Præstekaldet i Nørreaaby-Indslev. Efter ham fulgte i 1851 Professor, Dr. theol. J. C. Schurmann, der beklædte Stillingen som Sognepræst og Seminarieforstander indtil 1891. Ingen anden Forstander paa Stedet har haft saa lang en Embedstid som han. Han var en klog og myndig

Th. Egebæk,
Seminarieforstander.

Personlighed, der, baade som Leder af Seminariet, som Præst og Borger i Sognet, fik en ret enestaaende Stilling. Gamle Elever rejste efter hans Død en Mindesten for ham i Seminariets Have. I Schurmanns Tid virkede ved Seminariet de to landskendte Lærere, Botanikeren E. Rostrup og Musikpædagogen H. Tofte. Fra 1891—94 var C. F. Skoubo Indehaver af Embedet som Sognepræst og Seminarieforstander, og efter hans Død 1894 tiltraadte Lic. theol. John. F. Klingemann Forstanderembedet, der nu varigt blev skilt ud fra Præstekaldet. Dette medførte, at der i 1895 opførtes en Forstanderbolig, som ligger tilbagetrukket og roligt i Seminariets Have. Under Forstander Klingemann gennemførtes den store

Nyordning for Seminarierne, Ordningen af 1894, som stod ved Magt indtil 1930. I 1915 afløste daværende Folketingsmand, Dr. phil. Ed. Larsen Klingemann som Forstander. Han var Embedets Indehaver indtil 1930, da han afløstes af Seminariets nuværende Forstander TH. EGEBAEK, født 1883. Begyndte sin Skolevirksomhed 1904, først som Lærer ved Vejen Realskole, dernæst fra 1906 ved det kommunale Skolevæsen i Viborg, 1920 Lærer ved Statsseminariet i Haderslev og fra 1. Januar 1930 Forstander for Statsseminariet i Skaarup.

Øster-Aaby Friskole blev paa-begyndt 1878, dens Tilblivelse skyldes en ganske lille Kreds af Forældre fra Øster-Aaby, der i Maj 1878 henvendte sig til Lærer Hans Lund, som paa den Tid vikarierede for Lærer Klaus Berentzen i Højby, og opfordrede ham til at komme og være Lærer for den lille Fri- og Hjemmeskole,

Forstanderbollgen i Seminariets Have.

som de havde tænkt at paabegynde. Den 13. Maj 1878 begyndte da Hans Lund sin Skolegering i Øster-Aaby, med 5 Elever. Skolen indrettedes i „Albjerggaard“ paa Øster-Aaby Mark indtil 1884, da der opførtes en Skolebygning paa en Parcel af Gaardejer Niels Sørensens Jorde, der hvor nu „Lille Nøjsomhed“ ligger. Skolen kostede ca. 3000 Kr. Endnu en Gang flyttede Skolen, og Grunden var den, at Vejstrup Friskole blev ophævet; denne Skole var egentlig Friskolesagens Banebryder paa denne Egn, og ved dennes Ophævelse var der flere Familier fra Vejstrup, der ønskede at sende deres Børn til Øster-Aabys Friskole. For at begge Byers Børn nu skulde have omtrent lige langt, blev Skolen flyttet, i 1891, til sin nuværende Plads, og det var Lærer Hans Lund, der for egne Midler lod den nye Skole bygge; denne Bygning overgik i 1903 til Skolekredsen, som i 1923 da det meget stærkt tiltrængtes, lader Bygningen udvide, saaledes at Gymnastiksalen inddrages som Skolestue, og en ny stor Sal opførtes. Siden 1903 har Skolen været 4-klasset. Til Slut skal vi nævne de Lærere, der gennem Aarene har virket ved Skolen. Hans Lund 1878—1914, død 28. Maj 1914; hans Søn Thorvald Lund 1914—1919. I Vinteren 1920 lededes Skolen af Frk. Jørgensen fra „Eriksminde“. 1920 ansattes nuværende Lærer PETER PEDERSEN, født 15. April 1882 i Rørslev, Søn af Præstegaardsforpagter Peder P. og Hustru Ane Marie født Nielsen, gift 1911 med Karen Jensen. Elev paa Frederiksborg Højskole 1902—1903, uddannet ved Haslev Seminarium 1906—1909, Lærer og Leder af Stige Friskole 1911 — 1920, siden 1920 af Øster-Aaby Friskole.

Skaarup Sogns Skolevæsen omfatter hovedsagelig Statsseminariet, der i Skaarup By har en Øvelsesskole, hvortil Byens Børn henvises. Øster-Aaby, har Fri-Skole; Aabyskov Skolen, bygget 1907, kaldet „Christian Frederiks Skolen“. Endelig skal nævnes Skaarup Landbrugsskole, stiftet 1900. Skolens Stifter var Chr. Søndergaard. Skolen ejes nu af CLAUS CLAUSEN.

Skaarup By havde i 1890erne kun ca. 900 Indbyggere, og først efter Jernbanens Anlæggelse begyndte Byen at vokse. Stationen blev opført i Byens sydlige Udkant, men denne er vokset saadan, at Stationsbygningen nu ligger midt i Byen. Paa Jernbanestationen findes ogsaa Post- og Telegrafstation. Som Bestyrer ansattes i 1897 N. P. Nielsen. Der findes i Byen ikke nogen egentlige Fabrikvirksomheder, men en stor Del Haandværkere og Handlende. Som Skoleby har Byen haft stor Ry, siden Skaarup Statsseminarium oprettedes ved kgl. Resolution i Aaret 1802. Med Vandforsyningen saa det tidligere galt ud, idet der kun fandtes enkelte Brønde i Byen, men paa Initiativ af Gaardejer Jens Møller, blev der i Aaret 1909 oprettet et Vandværk, der, efterhaanden som Byen voksede, har maatte udvide flere Gange. Vandværket kostede ca. 20.000 at opføre. Var det i tidligere Tid sløjt med Byens Vandforsyning, stod det ikke bedre til med Belysningen af Byens

Hovedfærdselsaare. Før Aaret 1899 fandtes der ingen Gadebelysning i Skaarup, men der blev i det Aar dannet en Forening, der fik Navnet „Gadebelysningsforeningen i Skaarup“. Der blev paa Initiativ af denne Forening opstillet 20 Petroleumslygter, og denne Belysning varede til Aaret 1915, da den erstattedes af elektriske Lygter. Midlerne til Anskaffelsen og Vedligeholdelsen af disse Lygter indkom ved Bidrag fra Beboerne. I denne Forbindelse skal nævnes Mejeribestyrer Jørgensen, der var den egentlige Stifter af Foreningen og dens Formand gennem mange Aar. Den nuværende Formand er Tømrermester PETER MARIUS PETERSEN, der er født den 14. November 1883 i Skaarup, som Søn af Sømmand

M. Petersen,
Tømrermester.

L. Petersen og Hustru født Poulsen, gift 1912 med Karen Jørgensen. Etableret i Skaarup 1923, Formand for Gadebelysningsforeningen siden 1931, Kasserer i Sygekassen siden 1928 og i Skaarup Boldklub siden 1922, Vurderingsmand i Landbosparekassen siden 1929 og i Danske Grundejeres Brandforsikring siden 1928. — Skaarup Andels-Elektricitetsselskab stiftedes i 1913 af Mejeribestyrer H. P. Jørgensen sammen med et Udvalg

J. Jensen,
Gaardejer.

paa 6 Medlemmer. Det var Selskabets Formaal gennem Værket i Svendborg at skaffe Medlemmerne Elektricitet til Belysning af Boliger og Forretningslokaler m. m., samt til Motordrift. Om Forsyningen oprettedes Kontrakt med Svendborg Byraad. Selskabet begyndte med 124 Medlemmer og tæller nu over 365. Dets Love og Vedtægter er af 12. Juni 1913. Formanden har siden Stiftelsen været Gaardejer JENS JENSEN, født 18. September 1867 i Øster-Aaby, Søn af Jens Jensen og Hustru Ane Marie født Christensen, gift 1900 med Pedersine Henriksen. Medlem af Sogneraadet i 2 Perioder. .

Skaarup Sogns Sygekasse blev stiftet i 1872 og statsanerkendt den 1. Januar 1893; dens første Formand var Seminarielærer Trane. I 1893 oprettedes som Underafdeling en Begravelseskasse, der i 1930 blev genforsikret. Sygekassens nuværende Formand er Slagtermester FR. C. CHR. POULSEN. — Holmdrup Kvægavls- og Kontrolforening er (udskilt fra Skaarup Kvægavls- og Kontrolforening) stiftet 1. Oktober 1929 med Gdjr. Herluf Rasmussen som Formand. Foreningen tæller nu 37 Medlemmer, med et samlet Antal indtegnede Køer paa 450. Dens Assistent er OLUF OLSEN. Formanden HERLUF RASMUSSEN er født den 11. Februar 1894 i Oure som Søn af Gaardejer R. P. Rasmussen og Hustru Marie født Hansen, gift 1919 med Marie Hansen. Overtog Gaarden „Højvang“, Holmdrup pr. Skaarup 1. April 1919, Medl. af Best. f. Vejstrup Brugsf. s. 1923 og for Skaarup Andelsmejeri s. 1929. — Skaarup Andelsmejeri er oprettet i 1886 af en Kreds af Landmænd fra Sognet. I 1916 blev der opført et nyt Mejeri, der i 1927 blev betydelig udvidet. Dets første Bestyrer var H. P. Jørgensen og nuværende er RASMUS SØRENSEN.

Mesterforeningen for Bygningshaandværkere paa Fyen, er stiftet 1907 af Tømremester FRANDSEN i Marslev, der er Formand for Hovedkredsen. Foreningen inddeles i flere Kredse; dens Formaal er at samle alle Bygningshaandværkere i Murer-, Tømrer- og Bygningssnedkerfaget paa Fyen, for ved indbyrdes Sammenhold at forbedre Fagets Selvstændighed, fremme Medlemmernes Tarv, forhindre al uberettiget Næringsbrug, modarbejde usund Konkurrence og Samarbejde med de ligestillede Organisationer i Byerne. Svendborgkredsen er af samme Dato, dens Formand er Tømremester NIELS BECH, f. 27. April 1878 i Skaarup, Søn af Husmand Rasmus Nielsen Bech og Hustru Anne Dorthea, født Dinesen, gift 1904 med Beatrice Petersen. Etableret sig i Skaarup Nørmark 1902. Medlem af Hovedkredsens Forretningsudvalg siden 1926. Branddirektør i Østifternes Brandforsikring siden 1917. Svendborgkredsen oprettede i 1916, paa Tømremester N. Bechs Initiativ, et Kursus for Landhaandværkerlærlinge, dette Kursus har siden Oprettelsen stadig fundet Sted. — Skaarup Sogns Alderdomshjem har til Huse i den gamle Fattiggaard, der er bygget 1879. Til

Skaarup Sogns Alderdomshjem.

Gaarden hørte oprindeligt et mindre Landbrug, men i 1921 frasolgte Jordene, og Fattiggaarden omdannedes til Alderdomshjem, saaledes at der blev Plads til 12 Aldersrentenydende. Som Bestyrerinde ansattes PETRINE ANDERSEN, født 12. Januar 1877 i Asnæs. Ansat som Afdelingsleder v. Odense Alderdomshjem 1919—23, v. Skaarup Alderdomshjem som Bestyrerinde s. 1. Maj 1923. Børnehjemmet „Pedersminde“ i Holmdrup er oprettet ved Testa-

mente, af 13. Maj 1883, af Mette Marie Hansdatter, der var Enke efter Gaardejer Peter Bertelsen, død 1874. Hun begyndte straks efter Mandens Død et lille Børnehjem paa den Gaard, hun nu var Ejer af, og hvortil hørte ca. 17 ha Jord. Det var dog kun faa Børn, hun optog paa Hjemmet, men efter hendes Død, i Aaret 1888, blev Gaarden indrettet med Børnehjem for Øje. — I Begyndelsen optog man kun Børn fra Skaarup-, Vejstrup- og Broager Sogne, men nu optages Børn fra hele Svendborg Amt. Børnehjemmet drives under Ledelse af en Bestyrer, ligeledes Landbruget.

Børnehjemmet „Petersmlnde“.

Hjemmets Bestyrerinde har siden 1900 været SIGNE SCHLYSZEN, født 19. Juli 1870 i Bellinge, som Datter af Gaardejer August Schlyszen og Hustru Mette Marie, født Rasmussen. Efter Ombygningen kan der optages indtil 8 Børn paa Hjemmet, der ifølge de testamentariske Bestemmelser, skal have Vejstrup Valgmenighedspræst til Førmand.

Signe Schlyszen,
Bestyrerinde.

Skaarup Skytte- og Gymnastikkreds er oprettet 1865. Af den gamle Forhandlingsprotokol fremgaar det, at Stifterne var Lærerne Friis og Tofte. Endvidere nævnes Larsen i Klingstrup og Gaardmand Peter Kristensen, Skaarup Mark. Den første Formand var Seminarielærer Friis, der afløstes af Hans Nielsen, Aaby Mark. Kredsen havde samme For-

maal, som alle andre danske Skytte- og Gymnastikforeninger. Den første Skydebane laa paa Forpagter Jens Larsens Mark. Det synes, som om man til 1923 har benyttet Seminariets Gymnastiksal, men ved Friskolens Udvidelse dette Aar henlægges Øvelserne dertil. Den nuværende Bestyrelse bestaar af: Gaardejer HANS PEDERSEN, Formand; Gaardejer VERNER LARSEN, Næstformand og Friskolelærer P. PETERSEN, Sekretær.

CHRISTIAN CHRISTIANSEN, Læge,

født 15. Juli 1882 i Hillerød, Søn af Gaardejer Lars Chr. og Hustru Oline født Frederiksdatter, gift 1910 med Frederikke Schacht. Student 1900, Embedseksamen 1907, Marine læge 1908—11, praktiserende Læge i Dronninglund 1911—12, i Skaarup siden 1912.

ANTON VIKTOR SKYTALLE HANSEN, Dyrlæge,

født 12. Juli 1899 i Søndebro, Søn af Bødkermester Hans Olsen Hansen og Hustru Martha Johanne født Rasmussen, gift 1924 med Ragnhild Bech. Student 1917, Dyrlægeeksamen 1922, Vikar i Jylland 1922—23, praktiserende Dyrlæge i Skaarup siden 1923,

A. V. Skytballe Hansen,
Dyrlæge.

HANS OLAF PEDERSEN, Gaardejer,

født 19. April 1905 i Aaby Mark Søn af Gaardejer Jørgen P. og Hustru Johanne født Vilhelmsen, gift 1929 med Gudrun Nielsen. Medlem af Bestyrelsen for Skaarup Skytte- og Gymnastikkreds siden 1923, Formand f. s. siden 1931, Medlem af Bestyrelsen for Husflidsforeningen s. 1927, paa Gymnastikhøjskole i Ollerup

1925—26, Repræsentant for Landboforeningen for Svendborg og Omegn siden 1930.

K. V. LARSEN, Gaardbestyrer,

født 19. Juni 1895 i Herring, Søn af Købmand P. L. og Hustru Maren Kirstine født Hansen, ugift. Bestyrer paa Nøjsomhed siden 1921, Medlem af Bestyrelsen for Skaarup Skytte- og Gymnastikkreds siden 1924 og for Øster-Aaby Ungdomsforening siden 1930.

FREDERIK LAURITS MADSEN, Snedkermester,

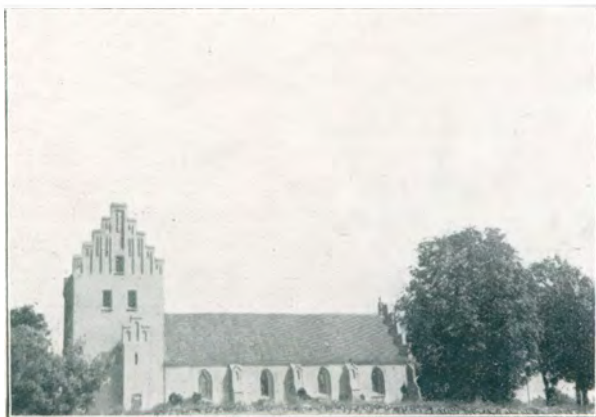
født 23. September 1879 i Skaarup, Søn af Bødkermester Lars M. og Hustru Marie Sofie født Dreyer, gift 1916 med Marie Frederiksen. Etableret i Skaarup 5. April 1905, Taksationsmand i Østifternes Brandforsikring, Medlem af Bestyrelsen for Skaarup Andels Elektricitetsselskab, for Skaarup Gadebelysningsforening og for Skaarup Skytte- og Gymnastikkreds.

ØSTER-SKERNINGE SOGN danner egen Sognekommune, der grænser til Egense og Ollerup Sogn, samt Vester-Skerninge Sogn i Salling Herred, hvor Grænse-linien dannes af Syltemade Aa. Endvidere grænser Sognet til Lillebælt. Dets samlede Areal udgør ca. 959 ha, og Jordene er noget bakkede og skraaner stærkt mod Syd; ca. 40 ha optages af Skovene Æskemose- og Overskov. Moser og andre Vandarealer optager ca. 17 ha og ved Sognets Nordgrænse ligger den ca. 30 ha store Ollerup Sø. I Sognet ligger Byen Øster-Skerninge, med Kirke, Præstegaard, Skole, Forskole, opført 1820, Forsamlingshus, opført 1883, Mølle og Brugsforening; Ballen, Fruenshave og Ullemose er kun Samlinger af Huse. Af større Gaarde han nævnes Nørregaard.

Indbyggerantallet var i 1800: ca. 332; i 1900: 510 og nu er det 561. Sognet var indtil 1911, i kommunal Henseende, forbundet med Hunstrup Sogn i Salling Herred. Det har Tingsted i Svendborg, og hører under samme Kredse som Stenstrup Sogn, dog under Amtets 2. Folketingskreds, Sogneraadet bestaar af: Gaardejer H. MICHAELSEN, Formand; Gaardejer H. M. HANSEN, Næstformand; Gaardejer P. M. PETERSEN; Husejer L. JENSEN; Gaardejer H. J. RASMUSSEN; Husejer J. JESPERSEN; Husejer S. SØRENSEN. Hjælpekassens Formand er Gaardejer A. LARSEN. Værgeraadets Formand er Sognepræst N. O. M. JACOBSEN og Sognefoged er Gaardejer H. JESPERSEN.

Om Sognets Beboelse i Oldtiden, vidnede de ca. 30 Gravhøje og 4 Dysser, der fandtes spredt om i Sognet, indtil Midten af det forrige Aarhundrede; nu er de saa godt som alle ødelagt. I Sognet laa, i ældgammel Tid, en meget anselig Gaard ved Navn „Holmen“. Om Gaarden vides, at den en Tid var beboet af adelige Familier, bl. a. Ingeborg Brockenhuus og Thomas Galskyt. Gaarden blev senere underlagt det kongelige Ryttergods. I 1680 nævnes to andre ret anselige Gaarde, „Suursgaard“ og „Blokbsbierggaard“. Paa Christian den VII Tid nævnes Byerne: Øster-Skerninge med 21 Gaarde og 12 Huse; Ullemose eller Uglemose med 1 Gaard; Ballen, Schierningballe, med 8 Gaarde 12 Huse, samt Gaarden Nørregaard. Paa den Tid var Sognet Hovedsogn med Hunstrup som Annekssogn.

Kirken i Øster-Skerninge, var i meget gammel Tid viet den hellige Sct. Morten. Det lader sig ikke med Bestemthed afgøre, hvornaar den er bygget, ved nogle Restaureringer i 1866 og 1874 er Kirken blevet overpudset med et tykt Lag Cement og

Øster-Skerninge Kirke.

har derved ganske mistet sit middelalderlige Præg. Oprindeligt bestod Kirken af Skib og Kor, samt et lille Taarn mod Vest. Bygningerne var opført af raa Kampesten, og kun den øverste Murdel var af Munkesten. Ved en af de før omtalte Restaureringer blev Taarnet delvis nyopført. Hverken Altertavle, Prædikestol eller Kirkens øvrige Inventar er særlig ejendommelig. Prædikestolen er fra 1594. I Taarnrummet staar Ligsten over Præsten Bagge Jacobsen Weyle, død 1629, samt over Herredsfoged Lauritz Andersen, død 1655.

Sognepræst er **NIELS OVE MARKER JACOBSEN**, født 21. Januar 1900, i Greve Sogn, Søn af Gaardejer Peter J. og Hustru Rasmine Mathilde født Markersen, gift 1931 med Anne Alvilda Rasmussen; kaldet til Øster-Skerninge, Hunstrup Sogne 1930. Skolen i Øster-Skerninge, er bygget i 1873, paa samme Plads, hvor den tidligere Skole laa, denne nedbrændte i Aaret 1873, og hvornaar den er bygget vides ikke; Skolen var indtil 1919 kun 2-klasset, med Enelærerembede, men i dette Aar udvidedes Skolen med en Forskole,

N. C. Koefoed,
Førstelærer.

og der opførtes en ny Skolebygning, indeholdende to Klasseværelser; 1888 ansattes Johan Jørgensen ved Skolen, han afgik 1927 ved Døden. Nuværende Førstelærer er kaldet 1927. **N. C. KOEFOED**, født 20. September 1888 i Aaker Sogn, Bornholm, gift 1920 med Ester Magdalene Hansen. Dimitteret 1911, vikarieret 1911—16, Enelærer i Givskud 1916—27, Førstelærer i Øster-Skerninge Skole siden 1927, Formand for Ungdomsforeningen, Kirkesanger.

KVÆRNDRUP SOGN danner egen Kommune, der grænser til Lunde og Stenstrup Sogn, samt Krarup og Herringe Sogn i Salling Herred, og Ringe, Ryslinge, Gislev og Gudbjerg Sogn i Gudme Herred. Sognet er det nordligste i Sunds Herred, og dets samlede Jordareal udgør ca. 3117 ha. Jordene er højtliggende og paa sine Steder meget bakkede. I Sognet ligger saaledes Stilebjerg, Fluebjerg, og det over 100 m høje Højbjerg. Henved 300 ha optages af Skovene Nørdentorpe, Søndergave, Møllebakke, Rugbjerg, Flintehave og Anlægget Bakkelunden. Af Moser, hvoriblandt „Karlsmosen“ og andre Vandarealer optages over 30 ha.

I Sognet ligger Byerne: Kværndrup med Kirke, Præstegaard, Centralskole, Forskole, Hospital, Alderdomshjem, Forsamlingsbygning, Kro, Andelsmejeri, Brugsforening, Bryggeri, Cementfabrik, Elektricitetsværk, Savværk m. m., nævnes skal ogsaa Markedspladsen, hvor Egeskov Markederne afholdes, endvidere findes Jernbanestation med Post og Telegraf; dernæst Egeskov med Forskole, Mølle og Mejeri; Trunderup, med Forskole, Friskole, Brugsforening, Andelsmejeri og Savværk; Gultved; Kværndrup Vænge med Forskole; Trunderup Bleg og Dong samt Vandmose, der dog kun er en mindre Samling Huse og Gaarde. I Sognet ligger Hovedgaarden Egeskov, samt Fallegaard, Trunderupgaard, Gultvedholm samt Falle Mølle. Sognet hører under samme Kredse som Skaarup (se Side 118), men dog under Faaborg Skattekreds. Indbyggerantallet var i 1800: 750, i 1900: 1521, og nu er det 1982. Sogneraadet bestaar af: Gaardejer **J. POULSEN JENSEN**, Formand; Træskomand **K. P. MORTENSEN**, Næstformand; Gaardejer **R. SKERNING**; Sekretær **J. PETERSEN**; Statshusmand **T. M. P. HANSEN**; Gaardejer **K. KNUDSEN**; Boelsmand **L. G. LARSEN**. Hjælpekassens Formand er Sadelmager **J. PEDERSEN**. Værgeraadets Formand er Husmand **H. CHRISTOFFERSEN**. Sognefoged er Ejendomsmægler **C. PETERSEN** og Sognepræst er **E. VALERIUS**.

Der kendes kun et Oldtidsmindesmærke i Sognet, det laa ved Trunderup og var en Runddysse, der nu er sløjfet. Under dens Gulv blev der fremdraget flere Urnegravpladser fra Jernalderen. Endvidere har man i Sognet fundet en i 1706 trykt „Byskraa“ for Kværndrup, samt et over 100 Aar gammelt Husmandslavs Bestemmelser fra Egeskov. — Kværndrup Kirke var i den katolske

Kværndrup Kirke.

Tid vistnok viet Sct. Michael. Den oprindelige Kirke er fra den romanske Tid, og bygget dels af hugne Kvadre dels af raa utilhuggede Kampesten, hvilende paa en dobbelt og profileret Granitsokkel. Paa Skibets Sydside findes endnu bevaret, et af de oprindelige Vinduer. Endvidere ses indmuret i den nordre Korsarms Sokkel et Mandshoved hugget i Sten og stammende fra den første romanske Kirkebygning. Den nu meget anselige Kirkebygning er opstaaet ved forskellige Tidens Om- og Tilbygninger. Kirken bestaar af Skib og Kor i eet, over Koret findes Taarnet, og mod Syd ligger Vaabehuset. Paa hver Side af Skibet er der tilbygget Korsarmskapeller. Disse er af sengotisk Oprindelse, ligesom en Forlængelse af Skibet er fra samme Tid. Antagelig er ogsaa Hvælvingerne indbygget paa den Tid. Af Korsarmskapellerne har det sydlige en meget smuk spidsbuet Stjernehvælving. Skibet deles i 5 Krydshvælvinger, og Koret dækkes af en Hvælving. Taarnet er som før nævnt opført ovenpaa Koret, antagelig fordi Kirkens Vestgavl staar for tæt ved den Bakkens Rand, hvorpaa Kirken er opført. I Aaret 1889 nedblæste en Del af Taarnet, og det blev derefter delvis ombygget. Saavel Taarnets Gavl, som Kirkens øvrige Gavle, er prydet med Kamtakker og slanke Blindinger. Koret adskilles fra Skibet ved en Rundbue. Kirken er restaureret i Aarene 1820, 1865 og 1889. Altertavlens Billede er malet i 1865 af Johannes Jensen, og viser Christus, der velsigner de smaa Børn. Opstillingen er et Træpanel i gotisk Stil. Prædikestolen er et rigt udskaaret Renæssancearbejde fra 1599 og bærer Laur. Brockenhuus og Karen Skrams Vaaben. Alterkalken er ligeledes skænket Kirken af Laur. Brockenhuus, og bærer Aarstallet 1602. Den formodentlig oprindelige Døbefont er skænket Valgmenigheden i Kerteminde, og den nuværende af Sandsten stammer fra Aaret 1865. En Lysekrone er fra 1696 og skænket af Elisabeth Bertels Datter.

Det sydlige Kapel, kaldet „Ulfeldternes Kapel“, er omkring 1600 adskilt fra den øvrige Kirke ved et Egetræs Tralværk; her findes Gravsten over Anders Ulfeldt, død 1456; hans Hustru Mette Sveerin, død 1485; Ebbe Ulfeldt, død 1501; hans Hustru Kirsten Ottedatter, død 1505; Knud Ulfeldt, død 1540; hans Hustru Anne Hardenberg, død 1566, Jacob Ulfeldt, død 1593; hans Hustru Anne Flemming, død 1570; Rigmars Frands Brockenhuus, død 1569; hans Hustru Anne Tinhuus, død 1565; Laurits Brockenhuus, død 1604 og Hustru Karen Skram, død 1625. I den aabne Begravelse under Kapellet, i et særskilt Benhus er endvidere blandt flere andre hensat Jacob Jacobsen Ulfeldt, død 1630, og hans Sønner, Knud, død 1646; Jacob, død 1625; Frands, død 1636; Laurids, død 1659, Eiler, død 1644. Langs Kapellets Syd- og Vestmur blev der i Aaret 1616 af Jacob Ulfeldt opsat et sort Sandstenspanel, som en Slags Epitafium, hvorpaa findes en græsk Indskrift, samt 13 adelige Vaabner med tilsvarende Navne. Over Medlemmer af Slægten Krag, der senere ejede Egeskov, findes to Epitafier, hvoraf det ene er opsat 1763 over Statsraad Niels Krag, død 1740, og Kammerjunker Fr. Chr. Krag, død 1763. Under Kapellet, i Gravhvælvingen, staar der flere velbevarede Kister, saaledes fem af Kragernes og seks af Familien Bille's. I det nordre Kapel ligger flere af Kirkens Præster begravet, og i Vaabehuset findes en Ligsten over Forpagter Varde, død 1696. Endvidere findes der Mindetavler over de Faldne fra den første og anden slesvigske Krig.

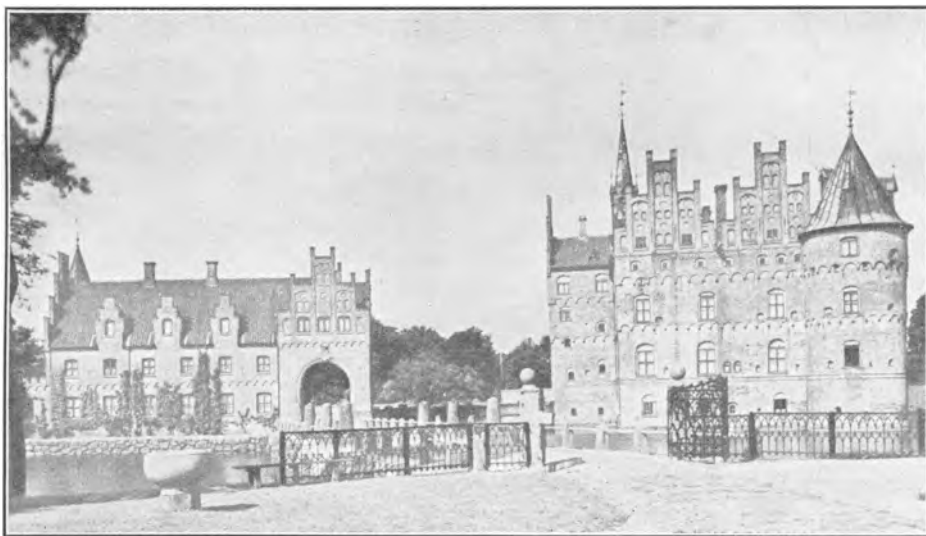

E. G. L. Valerius,
Sognepræst.

Omkring Kirken ligger Kirkegaarden i Terrasser paa Bakkens Skraaning, oprindelig anlagt af Pastor Rasmus Larsen, død 1825. I Aaret 1872 lod Fr. Preben Bille Brahe til Egeskov opføre et Kapel paa Kirkegaarden; i dette ligger Baron Fr. S. Bille Brahe, død 1871, og Hustru samt Grev Julius Ahlefeldt-Laurvig-Bille, død 1912, og hans Hustru.

Sognepræsten for Kværndrup Sogn har siden 1906 været EMIL GEORG LUDVIG VALERIUS, født 11. Maj 1870 i Hørsholm, Søn af Maskinmester ved den kongelige militære Klædefabrik Peder Ludvig Valerius, gift 1899 med Anna Margrethe Henriksen, Kandidat 1894, Sognepræst i Sunds Sogn ved Herning 1899—1906, Formand for Menighedsraadet.

Egeskov tilhører Stamhuset af samme Navn, og er en af Danmarks mærkeligste Herregaarde. Den er opført omkring 1550, i en Sø paa nedrammede Egepæle. Det er en meget anselig Bygning, af røde Mursten paa en af raa Kampesten lagt Sokkel. Dens Mure er over to Meter tykke, og den bestaar af to jævnsides liggende Bygninger i to Stokværk, foruden Kælder og et øverste Halvstokværk. Hvor Murene rager ud ved dette og ved det andet Stokværk, findes smukke Buefriser, og lige over disse ses flere Skoldehuller og Skydeskaar, hvoraf de fleste dog nu er tilmurede. Lige over Kælderstokværket ses ogsaa enkelte Skoldehuller. Loftet i Kælderen er middelalderlige Tøndehvælvinger. Over den ene Bygning er der lagt to Tage, saaledes at der paa hver af Smalsiderne fremkommer to Gavle, vendende mod Nord og Syd. Disse Gavle blev paa Frederik den II

Herregaarden „Egeskov“.

Tid ombygget i udpræget Renæssancestil, men har ved senere Restaureringer atter faaet det oprindelige Præg med de ejendommelige Kamtakker, med flere Bindinger. Paa Bygningens østlige Længdeside staar to smukke helt runde Taarne med Kugletag. Disse Taarnes Stokværk gaar i et med Bygningens øvrige Stokværk, saaledes at Buefrisen gennemføres Bygningen rundt. Midt paa Vestsiden staar et anseligt firkantet Taarn, der tidligere havde tre, men nu kun to Gavle. Over dette Taarn hæver sig et højt, slankt, ottekantet Spir. Mod Vest ligger Ladebygningen, der har samme sirlige Rundbuefrise som Hovedbygningen. Mod Øst deles Taget i tre Gavle, der ligesom markerer et mindre Taarn; herunder findes en Portal, der strækker sig gennem begge Stokværk. Paa Taget af Bygningens Langside, findes nogle smaa, ejendommelige Kviste. Egeskov er overalt omgivet af Grave, der gaar helt ned til Murfundamentterne. Over Gravene fører der to Broer, men oprindeligt har der kun været en Vindebro, der førte over til det firkantede Taarns Nordside. Den ene af de nuværende Broer er af Sten og Jord, den anden er af Jern og bygget 1895 til Erstatning for en ældre Jord og Stenbro. Egeskovs Have er meget smuk; de brede Alléer, med de høje klippede Hække, giver den et fornemt og ejendommeligt Præg. Den skal være anlagt af Niels Krag omkring 1720. I Haven har Godsets Beboere, i 1856, rejst en Mindestøtte, af Sandsten, for Grev Preben Bille Brahe, der døde 1857.

I næsten 400 Aar, har denne Bygning staaet og vidnet om fjerne Tiders Storhed. Ingen af de fynske Herregaarde kan i Bygningskønhed og Storhed maale sig med Egeskov, men skal vi vide noget om denne Borgs første Tider, skal vi over 500 Aar tilbage, thi første Gang, man hører Egeskov omtalt, er i 1400, da den holstenske Slægt Skinkel, hvis Vaaben bestod af tre Søblade, ejede Gaarden. Af denne Familie kendes Lydike

Herregaarden „Egeskov“.

Aaret efter Egeskov til Farbroderen Jacob Ulfeldt, der døde 1630. Det saa ud, som Gaarden nu deltes mellem hans Sønner, men den samlede atter, idet Laurids Ulfeldt udkøbte sine Brødre. Han døde 1659, men havde dog forinden solgt Gaarden til sin Svigerfader Oluf Parsberg, der 1656 solgte den til Rigsraad Otto Krag, død 1666. Den Kragiske Familie uddøde 1763, og Enken efter den sidste, Sophie Juel, solgte i 1784 Egeskov til Geheimeraad Henrik Bille-Brahe til Hvedholm. Han døde 1789, og Gaarden kom i Sønnen, Geheimkonferenceraad, Grev Preben Bille-Brahe's Besiddelse, han døde 1857, men havde i 1811 oprettet Stamhuset Egeskov for sin næstældste Søn, Kammerherre, Baron Frands Sigfred Bille-Brahe, der døde 1871, hvorefter det blev overtaget af Sønnen, Frands Preben Bille-Brahe, han døde 1882, og Stamhuset overgik nu til hans Datter, Camille Jessy, gift med Kammerherre, Grev Ahlefeldt Laurvig Bille, der døde 1912, hvorefter det blev overtaget af Sønnen, Grev P. Ahlefeldt Laurvig Bille.

Egeskov Gods bestaar nu af 1190 Tdr. Agerjord, vurderet til Ejendomsskyld Kr. 969.000; 846 Tdr. Land Skovareal, vurderet til Ejendomsskyld Kr. 243.000 og Bøndergods vurderet til Kr. 136.700. LOUIS KRUBØFFER, fhv. Skovrider paa Egeskov, født 29. Sept. 1855, paa Frederiksgave, Søn af Skovrider Wilhelm Krubøffer, gift 1866 med Dorthea Lendstorf, død 1926. Ansat som Skovrider paa Egeskov fra 1886—1930.

Louis Krubøffer,
Skovrider.

Skinkel, død 1405; Johan Skinkel, død 1453 og Otto Skinkel, død 1516, uden at efterlade sig Børn. Egeskov gik derefter i Arv til Søstersønnen, Poul Jensen til Gerskov, der førte en Lilje i sit Vaaben, og snart antog Navnet Skinkel, der gik i Arv til hans Efterkommere. Han solgte i 1518 Egeskov til et Medlem af Tinhuusslægten, Laurids Skinkel til Rolsted, der var gift med Hildeborg Bille. Han døde 1533, og hans Enke ejede saa Gaarden til sin Død i 1536. Den gik derefter i Arv til hendes to Døtre, Anne Hildeborg og Rigborg Tinhuus. Anne Hildeborg blev i 1545 viet til Rigsmarsken Frands Brockenhuus, der døde 1569.

Hvorledes Egeskov saa ud før 1550 vides ikke. Det var først da Rigsmarsken Frands Brockenhuus kom i Besiddelse af Gaarden, at den føromtalt Bygning blev opført. Hans Søn Laurids Brockenhuus, der var gift med Karen Skram, arvede Egeskov. Han døde 1604 og Enken beholdt Gaarden til 1615, da den ved Skift, blev udlagt til hendes Dattersønner Jacob og Frands Ulfeldt, Sønner af Corfitz Ulfeldt og Elisabeth Brockenhuus. De solgte imidlertid

Kværndrup Sogns Skolevæsen bestaar af Centralen, der ligger i Kværndrup, og hvorunder hører Forskolerne i Kværndrup, Kværndrupvænge og Trunderup.

Centralskolen i Kværndrup er opført 1917 af Arkitekt Philipsen, og Skolen har Første- og Andenlærerembede. Den nuværende Førstelærer er KARL REINHOLD DURCK, født den 9. November 1887 i Køng, gift 1915 med Anna Marie Jensen. Dimitteret 1908

Aksel Lauritsen,
Andenlærer.

fra Gedvad og kaldet som Førstelærer i Kværndrup 1. Marts 1926. Den nuværende Andenlærer er AKSEL LAURITSEN, der er født 15. Septbr. 1900 i Falsled, som Søn af Lærer M. Lauritsen, gift 1926 med Anna Augusta Berggreen. Dimitteret fra Haderslev 1922, Lærer ved Broager Realskole 1922—24, Andenlærer i Kværndrup siden 1925, Organist ved Kværndrup Kirke, Dirigent for Kværndrup Sangforenings Herrekor. Indtil 1931 laa der ogsaa en Forskole i Egeskov, men denne afløstes af en ny Skole med Enelærerembede den 1. September 1931. Læreren er SØREN JENSEN HAURBACH, der er født den 26. Januar 1897, i Vinderslev, gift 1928 med Marie Lorentzen. Dimitteret 1923 fra Silkeborg,

Enelærer i Egeskov siden Embedets Oprettelse. Trunderup Friskole er oprettet 1856, og vi skal kort omtale de mest betydende Tildragelser ved Skolens Tilblivelse og Udvikling. Som Stiftere nævnes Gaardejer Jens Jensen og Hustru Ane. Skolen begyndte i Rasmus Hansens Gaard, hvortil 5 Familier sendte 20 Børn. Som Lærer havde man, det første Aar, Poulsen-Dahl. I Aaret 1858 ansattes Mads Hansen fra Egebjerg, og samme Aar flyttede Skolen til Lundsgaard. Under Krigen 1864 var Skolen en kort Tid installeret paa Nørremosegaard, og senere hos Jens Hansen i Trunderup, der stillede sin Havestue til Raadighed. Efter saaledes at have været Gæst i forskellige Hjem i Sognet gennem 12 Aar fik Skolen, i 1868, sin egen Bygning. Om det end kun var en lille Bygning, saa havde Skolen dog nu et fast Tilholdssted, og forblev her til 1898, da den gamle Bygning solgtes for 1530 Kr., og en ny blev opført midt i Trunderup By. Den kostede 4000 Kr. og rummede foruden Skolestuen og Gymnastiksal, Bolig for en Lærer. 1911 udvidedes den og fik to Klasseværelser og i 1916 ombyggedes Gymnastiksalen. Endelig skal nævnes en sidste Ombygning i 1921, hvorved Skolen fik sit nuværende Udseende. Foruden tre gode og rummelige Skolestuer og en meget stor Gymnastiksal, er der Lærerbeboelse. I det trekvart Aarhundrede, den har eksisteret, har dens Tilhængere vist den en oprigtig og varmtfølt Interesse samt stor Offervillighed. Den nuværende Lærer er JENS KARSTEN

M. J. M. Hansen,
Forstanderinde.

JESSEN, født 18. Marts 1883 i Gillerup, Søn af Gaardejer Ole Christensen Jessen, gift 1909 med Karen Abalone Jørgensen. Uddannet i Ringe med Afslutningsprøve 1908, Formand for Dansk Friskoleforening. Alderdomshjemmet i Kværndrup, „De Gamles Hjem“, er oprettet paa privat Initiativ, og som dets Stifter nævnes afdøde Sognesygeplejerske Anna Hansen. Midlerne til dets Drift indsamles blandt en Kreds af Interesserede i Sognet. Hjemmet begyndte 1918 i en Ejendom, der indrettedes saa

Friskolen i Trunderup.

Egeskov Mølle.

der blev Plads til 10 Alumner. Hjemmets nuværende Bestyrerinde er **MAJA JOHANNE MARIE HANSEN**, født 15. Maj 1899 i Stenstrup Sogn. Ansat ved Køge Alderdomshjem 1923 – 25. Forstanderinde ved Valby Alderdomshjem ved København 1. April 1926 — 1. Okt. 1928, ved Kværndrup Alderdomshjem siden Maj 1931. — Egeskov Mølle er bygget omkring 1850, af daværende Godsforvalter paa Egeskov, Waagersen. Ved hans Død købtes Møllen af Egeskov Gods, hvorunder den forblev til 1925, da den solgtes til Møller Henning Nielsen. Han ejede den i 2 Aar, hvorefter den erhvervedes af Møller C. Jensen fra Sundbyhøj. I April 1930 købtes den af den nuværende Ejer, Møller **MARIUS PREBEN CHRISTIANSEN**, født 10. Marts 1878 i Kværndrup Vænge, Søn af Muremester Hans Jørgen Christiansen, gift 1903 med Mette Kirstine Madsen. — Kværndrup Kro kan føres langt tilbage i Tiden, da den er blandt de Landevejs-Herberger, som paa Christian VI' Befaling oprettedes omkring 1630, og kaldtes kongelige privilegerede Kroer. Den laa dengang i Trunderup,

M. P. Christiansen,
Møller.

men flyttedes, omkring 1750, til Kværndrup. I tidligere Tid var denne Kro en ret anselig Gaard, hvortil hørte over 80 Tdr. Land Jord, som forskellige Ejere gennem Tiderne har frasolgt. Paa Kroen var der, før Svendborgbanens Anlæggelse, kongeligt Brevsamlingssted. Fra 1884—1909 ejedes den af Hans Falkenberg, fra 1909—11 af Rasmussen, fra 1911—19 af Køblev, fra 1919—25 af Jørgensen, og nu ejes den af **CHRISTEN ANDERSEN**, født 28. August 1869 i Allested, Søn af Gaardejer Anders Hansen, gift med Signe Rasmussen, der døde 1915. Indtil 1922 Ejer af Sønderballegaard i Allested.

C. Andersen,
Kroejer.

Kværndrup Bryggeri kom i 1903 i den nuværende Ejers Besiddelse. Det kaldtes dengang „Fremtidshaab“, og var kun et lille og ret ubetydeligt Bryggeri, men gennem Aarene er det vokset, Gang paa Gang er der foretaget Udvidelser, og det maa nu regnes

blandt de største Landbryggerier paa Fyn. Samtidig med Udvidelserne er der anskaffet nye og tidssvarende Maskiner, og i 1928 er der opført en særskilt Bygning til Malteri. Kværndrup Bryggeri ejes af **LARS LANGÆBLE**, født 4. Januar 1880 i Sønder Næraa, Søn af Gaardejer Hans Larsen og Hustru Eline født Rasmussen, gift 1905 med Marie Poulsen. Formand for Kværn-

Kværndrup Kro.

drup Elektricitetsværk siden 1929, Tillidsmand for Landbosparekassen for Fyen.

Svendborg-Odensebanen anlagdes i 1876, og Kværndrup blev derved Stationsby, idet en af Banestrækningens Stationer blev lagt her; tillige flyttedes hertil det Postsamlingssted, der var paa Kværndrup Kro. Banens Anlæggelse medførte naturligvis en stærk Udvikling af Byen, og der samledes her flere store Virksomheder. Stationsforstander ved Kværndrup Station er JOH.

Bryggeriet i Kværndrup.

Lars Løngæble,
Bryggeriejer.

CLAUSEN. — Kværndrup Andels Elektricitetsværk er oprettet 1912 og udvidet 1920 og 1925. Det har nu ca. 200 Forbrugere og dets Bestyrer er RASMUS NIELSEN. — Kværndrup Sogns Sygekasse er stiftet 8. April 1894 og blev statsanerkendt i Juni 1894. Paa den Tid fandtes der ingen Læge i Kværndrup, og man maatte rejse til Ringe for at søge Læge. Sygekassen virkede oprindeligt ikke blot med Sygehjælp, men ogsaa med Rejsehjælp og Understøttelse til den Syges Familie. Den tæller nu over 1000 Medlemmer, og dens Formand er Træskomand KNUD PEDER MORTENSEN. Kassereren er Skomagermester ANDERS JENSEN, født 4. April 1863 i Ringe, Søn af Jens Larsen, gift 1889 med Cecilie Hansen. Etablerede sig som Skomager i Kværndrup 1892, Medlem af Sygekassens Bestyrelse siden 1903, Kasserer siden 1911.

A. Jensen,
Skomagermester.

Aksel Nielsen,
Gaardejer.

Nørremosegaard i Trunderup er en af de første Gaarde i Svendborg Amt, hvor Ejeren paabegyndte en Forædling af sin Kreaturbesætning. Den ejes af AKSEL NIELSEN, født 6. September 1885 i Raundrup Vænge, Gislev Sogn, Søn af Gaardejer Anders Nielsen, gift 1913 med Karen Højgaard. Overtog Gaarden efter Faderen i 1913; til Gaarden hører et Jordtilliggende paa 62 Tdr. Land; Sogneraadformand 1925—29, Formand for Svendborg Amts landøkonomiske Selskab fra 1928, Medlem af Bestyrelsen for Svendborg Bank og af De Danske Opdrætters Andelssalgsforening samt Svendborg Svineslagteri. Anders Nielsen købte Nørremosegaard 1896 og medtog fra sin Gaard i Raundrup Vænge den Besætning, som han her var begyndt at forædle. Sønnen, Aksel Nielsen, fortsatte Arbejdet, og i Løbet af snart 50 Aar har Nørremosegaards Besætning af Avlsdyr naaet en høj Standard.

MADS LAURITS MADSEN, Dyrlæge,

født 7. Maj 1883 i Vestergaard, Søn af Laurits M. og Hustru, gift 1913 med Marie Nielsen. Dyrlæge Eksamen 1909, overtog Dyrlæge P. Jensens Praksis i Kværndrup 1910, Forfatter af flere faglitterære Arbejder m. m., har to Gange modtaget Jubilæumsfondens Forfatterpræmie.

RASMUS JENSEN, Rentier,

født 19. August 1860 i Trunderup, Søn af Gaardejer Jens Andersen og Hustru, gift med Kirsten Jørgensen, død 1901. Overtog 1897 efter Møller Jørgensen Trunderup Mølle og Møllegaard, solgte den 1915, lod da opføre Villa Solbakken hvor han har samlet en Mængde ældgamle Sager fra Sogn og Omegn.

OLLERUP OG KIRKEBY SOGNE danner een Kommune med Kirkeby som Anneks-sogn. Ollerup Sogn grænser til Kirkeby, Øster-Skerninge, Egense og Stenstrup Sogn samt til Vester-Skerninge Sogn i Salling Herred. Dets samlede Jordareal udgør ca. 1435 ha, og Jordene er ret højtliggende og bakkede. Over 200 ha af Sognearealet optages af Skovene „Mændenes Lykke“, „Ollerup Kohaver og Dyrehaver“ m. fl. Af Moser og Vandarealer ca. 55 ha. Saaledes ligger i Sognet Nielstrup Sø, der gennem Syltemade Aa staar i Forbindelse med Hvidkilde og Ollerup Sø, der ligger ved Sognets sydlige Grænse. Omkring Nielstrup Sø strækker der sig store Engdrag.

I Sognet ligger Byen Ollerup med Kirke, Præstegaard, Friskole, Højskole, Gymnastikhøjskole, Børnehjem, Optagelseshjem, Fattighus, Forsamlingshus, Andelsmejeri, Brugsforeninger, Elektricitetsværk samt Jernbanestation med Post- og Telegrafstation; Staagerup med Købmandshandel samt Knarrebjerg, Skovmark og Haudrup, der alle kun er Samlinger af Huse. I Sognet ligger Hovedgaarden Nielstrup samt Gaardene Beierholm og Skovsgaard og den gamle Vandmølle Urte Mølle.

Sognet har Tingsted i Svendborg og hører til de samme Kredse som Kværndrup (se Side 131), dog under Faaborg Skattekreds. Indbyggerantallet var i 1800: 475, i 1900: 920, og nu i 1931 er det i den samlede Kommune 2510.

Annekssognet Kirkeby grænser til Hovedsognet samt til Egense, Sørup, Tved, Sunds, og Stenstrup Sogn og Gudbjerg Sogn i Gudme Herred. Dets samlede Jordareal udgør ca. 1727 ha, og Jordene er som i Ollerup Sogn højtliggende. I Sognets vestlige Del, der er meget bakket, ligger Sognets og Kommunens højeste Punkt „Højbjerg“ paa ca. 112 m. Over 300 ha optages af Skovene Raarud, Slæbæk og Hede samt Kirkebyhede og Sellebjærg hede.

I Sognet ligger Kirkeby med Kirke, Skole, Forskole, Fattighus, Forsamlingshus, Andelsmejeri, Savværk, Teglværk samt Jernbaneholdeplads med Postekspedition og Telegrafstation; endvidere Kirkeby Sand, Dongs-Højrup, Raarup med Skole og Brugsforening, Egebjerg med Friskole, Forsamlingshus og Brugsforening; Egebjerg Hede med Brugforening, Bryggeri og 3 Teglværker samt Ny Slæbæk og Egebjerg Skovhuse, der kun er mindre Samlinger af Huse.

Sognet hører under samme Kredse som Hovedsognet, og Indbyggerantallet var i 1800: 446 og i 1900: 1239.

Ollerup-Kirkeby Sogneraad bestaar af: Gaardejer J. DINESEN, Formand; Gaardejer P. HANSEN; Gaardejer J. C. CHRISTENSEN; Murer A. M. ANDERSEN; Landpostbud J. JANSEN; Husmand R. HANSEN; Murermester P. CHRISTENSEN; Gaardejer G. CHRISTENSEN; Tømrer R. PEDERSEN; Gaardejer T. KNUDSEN; Gaardejer C. CLAUSEN. Hjælpekassens Formand er Gaardejer K. LARSEN. Værgeraadets Formand er Snedker H. Eriksen. Sognefoged i Ollerup er Gaardejer C. CHRISTENSEN, i Kirkeby H. J. STOKHOLM. Sognepræst er Provst V. CLAUSEN.

Af Oldtidsminder er der i vore Dage ikke mange tilbage.

I Folehave Skov ligger en ubetydelig Gravhøj, og tæt herved er der fundet enkelte Stenkister, der sikkert er Rester fra en ret stor Langdysse. I Midten af det 19. Aarhundrede blev der ved Knarrebjerg sløftet en Dysse. Nord for Egebjerg skal der have ligget en Langdysse med 3 Kamre, og tæt ved Skolen i Kirkeby skal der have ligget en ret anselig Dysse, men begge disse er forlængst sløfede.

Her i Sognet paaviser man endnu det tidligere Ting- og Rettersted for Sunds og Gudme Herreders Tinge. Omkring Aar 1680 nævnes en ret anselig Gaard, kaldet „Hedegaard“, samt 2 Møller, Agardsmølle og Woltemølle. Den sidstnævnte er sikkert den endnu eksisterende Urte Mølle. Ollerup Sogn omtales i Provinsial Leksikon af 1777 som bestaaende af: Ollerup By (1370 kaldt Vedorp, 1400 Aldorp og 1430 Oldorp), med 19 Gaarde, 24 Huse og 3 Boelssteder; Staagerup (1600 kaldt Stogerup), hvoraf en Del hørte under Stenstrup Sogn, med 9 Gaarde og 4 Huse. Endvidere nævnes Herregaardene Niel-

strup, Bierholmgaard, Nielstrup Mølle, Skousgaard samt Hemedrup. I 1920 bestod Ollerup Sogn af 189 Gaarde og Huse. Kirkeby Sogn nævnes 1777 som bestaaende af: Kirkeby, med 5 Gaarde, 5 Huse og 1 Boelssted, Byen laa dengang meget spredt, hvad den stadig gør; Slæbæk (Slæthebæk), med 4 Gaarde og 8 Huse, Raarud (Raruth), med 5 Gaarde og 3 Huse; Dongs-Hjørup (Donges Hjøruep), med 10 Gaarde og 9 Huse; Egebjerg (Eggebjærg, Eghebærre), med 9 Gaarde og 12 Huse I 1920 havde Kirkeby Sogn 319 Gaarde og Huse. Kirkeby Sogn var indtil 1541 eget Pastorat med Lunde Sogn som Anneks, men underlagdes 25. April 1541 sammen med Lunde Sogn Sct. Nicolai Kirke i Svendborg. Herunder forblev det til 1637, da Kirkeby underlagdes Ollerup, og Lunde blev lagt til Stenstrup.

Ollerup Kirke mistede ved en Restaurering omkring 1870 ganske sit middelalderlige Præg, idet Kirken blev overpudset med et tykt Lag Cementdrapering. Kirken er antagelig meget gammel, men vi tør ikke nærmere angive Tiden for dens Opførelse. I den første Tid var Kirken viet Sct. Oluf, men blev i Aaret 1504 indviet til Sct. Peder. Den middelalderlige Bygning, der er opført af Munkesten og raa Kampesten, bestod af et Langhus og Kor i eet. Antagelig først i Middelalderens seneste Tider er Taarnet og Vaabehuset opført, senere Tidens Restaureringer har imidlertid ganske udslettet det oprindelige Udseende. Der er saaledes indsat høje, stærkt spidsbuede Vinduer, og hele Kirkerummet er overhvelvet; kun Vaabehuset bærer sit oprindelige flade Loft. I Slutningen af forrige Aarhundrede blev Taarnet delvis ombygget. Dettets underste Rum tjente i sin Tid som Gravkapel for Hovedgaarden Nielstrups Ejere. Her findes saaledes indmuret i Ydermuren en Gravsten over John Bjørnstrup, død 1534, og hans Hustru Gertrud Parsberg, død 1560, og en over Iver Lungø, død 1587, og hans Hustru Maren Bjørnsdatter, død 1561. Begge disse Gravsten bærer den Tids typiske Portræfigurer. Eiler Høegs til Dallund, død 1713, Jørgen Ernst v. Hobe, død 1749, Catrine Neilsdatter, død 1713, og Ditlew Buchwald, død 1735, skal været begravet her i Taarnkapellet.

Kirkeby Kirke er opført af utilhuggede Kampesten, hvilende paa grove profilerede Granitsokler. Kun Kirkens Hjørner og enkelte Skiffer over denne Sokkel er af huggede Kvadre. Kirken er af tidlig romansk Oprindelse og bestod af Langhus med Kor, i dettes nordlige Side ses et af de oprindelige smaa rundbuede Vinduer, et lignende ses i Korets østre Mur, og paa Skibets nordre Side ses endnu Rester af en oprindelig romansk hvælvet Døraabning. Taarnet og Vaabehuset er tilbygget i den senere Middelalder. Taarnet var i Slutningen af forrige Aarhundrede saa faldefærdigt, at man maatte lade det nedrive og opføre et nyt i samme Stil, med slanke, gotiske Blindinger og Kamtakker. I den gotiske Tid har Kirkens Indre faaet spidsbuede Hvælvinger. Døbefonten er af romansk Oprindelse, udført i Granit og prydet med Slyngranker. Alteret er af Granit og er tilligemed et Stenrelief og et Kalkmaleri paa Korets Østmur omkring og i Forbindelse med det oprindelige Vindue udført af Billedhuggeren og Maleren Johs. Kragh. Prædikestolen er udført efter Tegning af den samme Kunstner. I Slutningen af forrige Aarh. blev en sen middelalderlig Kirkelade, som laa ved Kirkegaardshegnet, nedrevet. VIGGO CLAUSEN, Provst for Sunds Herreds Provsti, født

Kirkeby Kirke.

Altertavle i Kirkeby Kirke.

1871 i Tjørnelunde, Søn af Sognepræst Christen Josefsen Clausen og Hustru, gift 1903 med Ingeborg Brandt. Kandidat 1897, Lærer ved forskellige Højskoler til 1901, Kapellan i Bøvling og Lemvig Valgmenigheder, Sognepræst i Ollerup og Kirkeby Sogn 1905, Provst over Sunds Herred siden 1928. — Sunds Herreds Provsti omfatter følgende Sognekirker: Vor Frue, Sct. Nicolai, Sct. Jørgen, Sørup, Egense, Øster-Skerninge, Hundstrup, Stenstrup, Lunde, Kværndrup, Tved, Skaa-

rup, Ollerup, Kirkeby, Turø, Strynø, Drejø, Brejninge, Landet og Bjerby. — Kommunen raader over en Skole i Ollerup, der er opført i

E. Sylvest Hansen,
Førstelærer.

1848 og i 1862 udvidet med en Lærerbolig; i Aaret 1900 udvidedes Skolen atter og blev 2-klasset, 1927 frasolgtes Skolelodden, Skolebygningen restaureredes, og der opførtes en Gymnastiksal. Skolen er nu 4-klasset med et Førstelærerembede og et Andenlærerembede. Førstelærer har s. 1928 været EJNAR SYLVEST HANSEN, født 26. Septbr. 1895 i Odense. Dimit. 1917 fra Odense, ansat ved Viby Skole 1918—20, gennemgik Askovs

Viggo Clausen,
Provst.

udvidede Kursus 1920—21, Lærer paa Tønder Seminarium 1921—26, Aarskursus paa Statens Lærerhøjskole 1926—27, s. 1928 Førstelærer i

Ollerup. — Desuden ligger der i Ollerup en Friskole, der er oprettet 1870, og hvis nuværende Skolebygning er opført 1922. Skolens Lærer er SVEND LAURSON EMBORG, født

Bodolf Peder Jæger,
Førstelærer.

26. April 1887 i Ringe. Ansat 1922 ved Ollerup Friskole. — Kirkeby Sogn har en Skole i Kirkeby, der er opført 1914. Der findes Første- og Andenlærerembede. Den nuværende Førstelærer er BODOLF PEDER JÆGER, født 18. Oktober 1892 i Hunderup Sogn ved Ribe, Søn af Lærer Asmus Jæger, gift 1916 med Laura Knudsen. Dimitteret 1913 fra Ribe. Hjælperlærer i Øster-Vedsted 1913—14, Andenlærer i Hørdum 1914—17, Enelærer ved Hjortlund østre Skole 1917—20 og ved Andebølle Skole 1920—21, siden 1921

Førstelærer i Kirkeby, Formand for Biblio-

teksforeningen o. s. v. — Kirkeby østre Skole er bygget 1909, som Enelærerembede. I 1931 udvidedes Skolen med en Klasse, og Fru K. R. GRUBBE, født 1885 i Brændskov, dimit. 1906, blev antaget som Medhjælper. — Lærer er J. L. GRUBBE, født 15. Maj 1884 i Ferring ved Lemvig. Dimitteret 1905, kaldet til ovennævnte Skole 1909.

Ollerup Folkehøjskole grundlagdes i 1868 af Forfatteren Mads Hansen; og

Kirkeby østre skole.

den sjællandske Bondelivsskilderer Anton Nielsen, blev dens første Forstander. Skolen laa oprindelig i Vester-Skerne og begyndte med 16 Elever. Den fik imidlertid snart et godt Ry og voksede stærkt.

I 1882 købte saa Anton Nielsen en Gaard i Ollerup („Himmerigsgaarden“) og flyttede Højskolen dertil. I 1884 afstod han Skolen til Landstingsmand N. Johansen, der ansatte Seminarilærer J. P. Kristensen fra Randers som Leder. I Aaret 1894 blev

Ollerup Folkehøjskole.

han Ejer af Skolen og lod den nuværende smukke Hovedbygning opføre af Arkitekt Dan Rasmussen, som allerede i 1891 havde oprettet en Haandværkerafdeling under Højskolen, og indtil nu været Leder. I 1901 erhvervede Skolen en ved denne beliggende gammel Mølle og lod den omdanne til Bolig for Elever. Lars Bækhøj overtog i 1914 Skolen og blev dens Forstander, samme Aar kom Niels Bukh til Skolen som Leder af en Delingsførerskole, i Tilknytning til Højskolen. Saaledes forblev Forholdene, indtil Niels Bukh i 1920 oprettede sin egen Skole. I 1913 byggedes den smukke og rummelige Foredragssal, der er prydet med et Maleri af Viggo Pedersen. Endelig skal nævnes den sidste Udvidelse, Gymnastiksalen, der er opført 1924. Ollerup Højskole har i de Aar, den har virket, gennemsnitlig haft et Elevantal paa omkring 135 pr. Halvaar. Enkelte Aar har Tallet været over 170. Haandværkerafdelingen ledes stadig af Arkitekt DAN RASMUSSEN og hans Søn E. M. RASMUSSEN. Det paatænkes forøvrigt at udskille den fra Højskolen og oprette en selvstændig Skole. Ollerup Folkehøjskoles nuværende Forstander er LARS BÆKHØJ.

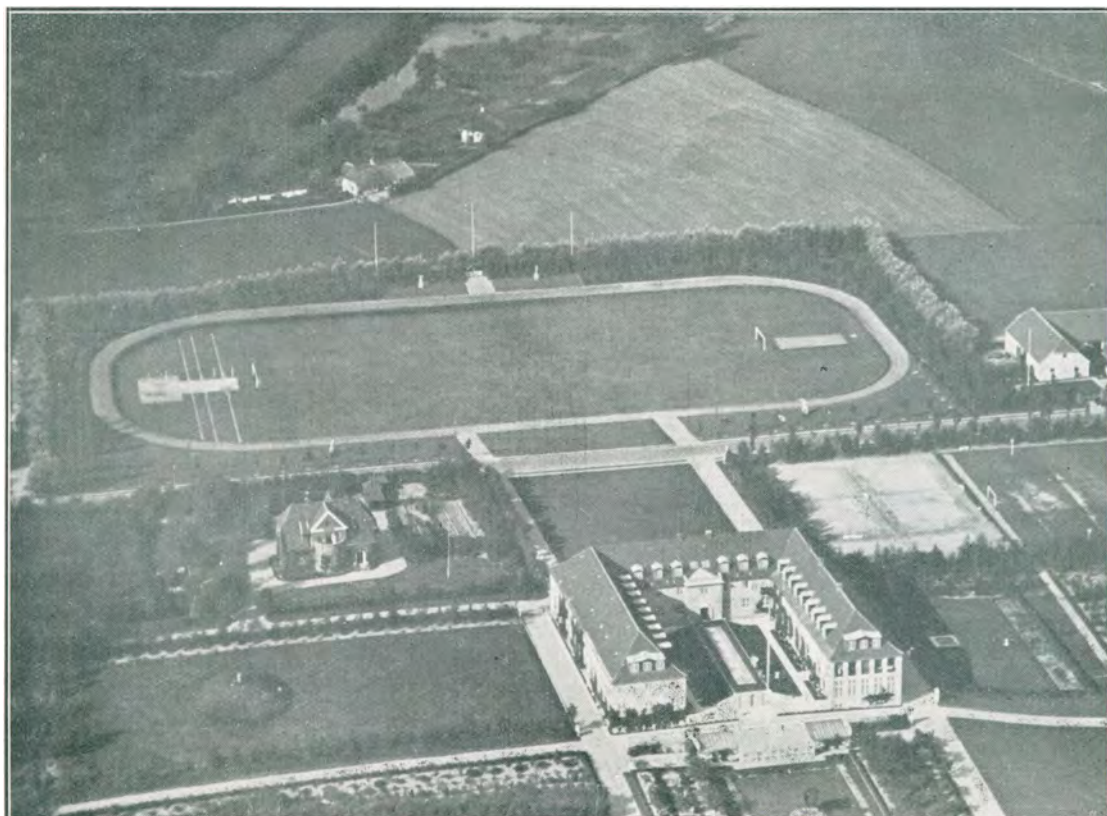

LARS BÆKHØJ, Højskoleforstander,

født 19. November 1876 i Torup, Søn, af Husmand Kristen Andersen og Hustru Mette født Thorsdatter, gift 1906 med Kirstine Bukh. Udvandrede sammen med Forældrene til Argentina 1889, opholdt sig i Danmark 1897—99, i Argentina 1899—1901 og atter i Danmark 1901—06, Lærer ved Ollerup Højskole 1903—05, ved den danske Skole i Tandil i Argentina 1906—10, atter ved Ollerup Højskole 1911—14, Forstander for denne fra 1914, Medstifter af og Bestyrelsesmedlem i Dansk Skoleforening i Argentina 1908—10, Medlem af Ollerup Menighedsraad og af Bestyrelsen for Foreninger af Menighedsraadsmedlemmer i Fyens Stift, Medlem af Bestyrelsen for Foreningen for Højskoler og Landbrugsskoler 1927, Formand fra 1929, har skrevet: Argentinas Historie, Juan Fugl,

Adolf Petersen, Afhandling om Henrik Ibsen (i Nordisk Digtning i Nutiden).

Som før omtalt begyndte Niels Bukh i 1914 en Gymnastikdelingsførerskole paa Ollerup Folkehøjskole, men efter faa Aars Forløb udtraadte han af Folkehøjskolen for at begynde en selvstændig „Gymnastikhøjskole“. Denne blev opført paa Bakkedraget Øst for Folkehøjskolen, under Ledelse af Ejnar Mindedal Rasmussen, der var Søn af Lederen af Folkehøjskolens Haandværkerafdeling, Arkitekt Dan Rasmussen. Den 27. Juli 1919 blev Grundstenen nedlagt til Ollerup Gymnastikhøjskole, og den 1. Maj 1920 blev Skolen indviet. Vi skal ikke her komme nærmere ind paa alle Enkeltheder ved Oprettelsen, men kun nævne, at det færdige Kompleks, med Idrætspladser, Haveanlæg, Stadion m. m., alt i alt kostede hened en halv Million Kroner. Ingen anden dansk Højskole er saa kendt Verden over som Ollerup Gymnastikhøjskole, og Ollerupske Gymnaster har med Ære hævdet Skolen og Danmarks Navn saa langt bort som i Amerika og Japan. Skolen ligger

Ollerup Gymnastikhøjskole, „Niels Bukh“.

i en ualmindelig smuk Egn, og foran Hovedbygningen er der sat flere smukke Statuetter, ligesom Bygningens Indre er prydet med mange værdifulde Kunstværker, saavel Skulpturer som Malerier. Foruden Foredragssale og Undervisningssale findes Samlingsstuer, Bibliotek m. m. Endelig skal nævnes Skolens sidste Byggearbejde, den smukke og rummelige Svømmehal. Skolens Formaal er at samle unge Kvinder og Mænd, fra Land og By, om almindeligt Højskolearbejde og om Uddannelse til Ledere af den voksne Ungdoms Udvikling og Opdragelse, saadan som den finder Sted gennem Gymnastik og Idræt i det frivillige Foreningsarbejde. Skolens Stifter og Leder er Forstander NIELS BUKH.

NIELS BUKH, Gymnastikhøjskoleforstander, R. p. p., født 15. Juni 1880 i Snejbjerg, Søn af Højskolelærer P. M. Bukh og Hustru Maren født Dissing, ugift. Sømand 1896—98, Landmand og Delingsfører 1898—1902 med Ophold paa Høj- og Landbrugsskole, Gaardforpagter 1902—07, Gymnastiklærer fra Statens et-aarige Kursus 1909, Sygegymnasteksamen (Teilmanns Institut) 1909, Skolelærereksamen (Vordingborg) 1912, Kursus paa Statens Lærerhøjskole i Naturfag 1913—14, Forstander for Ollerup Delingsførerskole fra 1914, Leder af Danmarks Gymnastikopvisning i Antwerpen, Brüssel, Paris og England 1913 og ved De olympiske Lege i Stockholm 1912, Antwerpen 1920 og Paris 1924, Leder af Rejser med Hold af Gymnastikhøjskolens Elever til Opvisninger i Østrig 1922, Amerika 1923, Tyskland 1924, Czeko-Slovakiet 1925, Island, England og

Holland 1928, Verdensturné 1931 (Rusland, Kina, Japan og Amerika), Grundlægger af „Grundgymnastik“ eller „Primitiv Gymnastik“, opført Gymnastikhøjskolen i Ollerup 1919—20, siden Forstander for denne, opført Danmarks første Svømmehal 1926, Medlem af Gymnastisk Selskabs Tillidsraad og af Frivilligt Drengeforebunds Repræsentantskab, Forfatter af: „Grundgymnastik“ eller „Primitiv Gymnastik“. Islandsk Orden: J. F. 3, Udenlandsk Orden: S. O. M.

Nielstrup Hovedgaard nævnes første Gang omkring 1360-erne og ejedes da af Niels Brok. Hans Søn, Eske Brok til Hikkebjerg, samlede meget Gods under Nielstrup. 1408 var Gaarden i Henning Kabels Besiddelse; hans Datter, Elsebeth, var gift 3 Gange, og

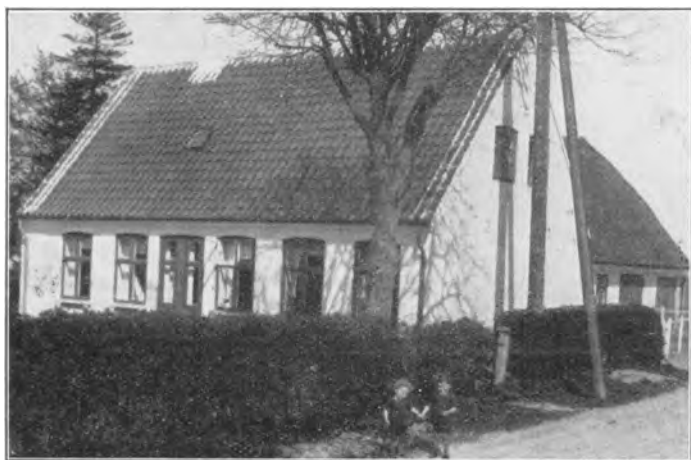
hendes Søn af andet Ægteskab, Johan Bjørnsen, ejede Gaarden 1449. I 1502 kom Gaarden under Kronen, som mageskiftede den til Jochim Jochimsens Farbroder, Bjørn Johansen. Hans Søn, den senere Rigsraad Johan Bjørnsen, der døde 1534, blev den næste Ejer. Gennem Tiderne har Nielstrup skiftet Ejere mange Gange. Det var kun faa Aar,

Ollerup Gymnastikhøjskoles Hovedbygning.
Med nogle af de mange smukke Statuetter.

de forskellige Besiddere sad paa Gaarden. I 1749 kom Nielstrup under Hvidkilde, ved Ægteskab mellem den daværende Ejer, Edele Margrethe Løvenhjelm, og Hvidkildes Ejer, Johan Lehn. Der er nu kun meget lidt tilbage af det oprindelige Nielstrup. Gravene er delvis opfyldt. Øst for Gaarden findes et firkantet Voldsted, omgivet af Grave og Moser. Paa dette mener man, at den oprindelige Hovedbygning, fra før Grevens Fejde, skal have ligget. Det nuværende Nielstrups Bygninger er opført i Begyndelsen af forrige Aarhundrede. — Bierholmgaard skal være en gammel Avlsgaard under Nakkebølle. I Aaret 1800 købtes den af Amtmand P. Chr. Schumacher, død 1867. I Midten af forrige Aarhundrede ejedes den af Birkedommer Thurnø.

Børnehjemmet „I. S. Brandts Minde“ er oprettet 1874. Hjemmet er en selvejende Institution, der optager ca. 20 Børn paa Hjemmet, i Alderen 2—14 Aar. I 1906 nedbrændte de oprindelige Bygninger, og de nuværende blev opført. Til Hjemmet hører et lille Landbrug paa ca. 5 Tdr. Land. Hjemmets nuværende Forstander er KARL FREDERIK NIELSEN, født 21. Marts 1886 i Ollerup, gift med Henriette Kathrine Kirstine Larsen. Hjemmet er stiftet af afdøde Gaardejer Rasmus Rasmussen og Hustru Mette Marie, med Hjælp fra daværende Sognepræst I. S. Brandt.

Optagelseshjemmet i Ollerup.

Optagelseshjemmet i Ollerup er oprettet 1917 af Svendborg Amts Plejehjemsforening, som Spædbørnshjem, og fra Optagelseshjemmet sendes Børnene i privat Pleje eller til Forældre, der adoptere dem. Hjemmets nuværende Bestyrerinde er MARIE ANDERSEN, født 9. December 1880 i Kongsted, Datter af Lars Andersen og Hustru Ane Kirstine født Poulsen, ugift. Uddannet i Børnepleje i Lyngby, ansat ved

Højskolehjemmet Ollerup.

Kong Fr. VII' Stiftelse ved Jægerspris 1916—19, siden 1919 Forstanderinde paa Ollerup Optagelseshjem.

Hvidkilde Elektricitetsværk blev oprettet i 1910, det anlagdes med en Dieselmotor paa 50 Hk. I 1923 udvidedes Værket, og der blev yderligere installeret en Dieselmotor paa 60 Hk. Værkets samlede Ledningsnet strækker sig over ca. 12 km. Forsyningsomraadet er Ollerup og en Del af Sørup. Bestyrer paa Værket har siden 1. Oktober 1924 været

AAGE NISSEN, født 17. Marts 1889 i Ødis ved Kolding, Søn af Dyrnlæge Jacob N. og Hustru Elma født Christensen, gift 1924 med Nathalie Beherke. — Højskolehjemmet Ollerup

Aage Nissen,
Bestyrer.

er bygget i Aaret 1925, selve Bygningen er en smuk og anselig Bygning, som indeholder 24 Værelser, alle rummelige og tidssvarende. Til Hjemmet hører endvidere et Have-

anlæg paa ca. 7000 Kvadrat Alen. Bestyrerinde af Hjemmet er **JULIE MARIE HANSEN STAVNSBJERG**, født 25. Marts

1879 i Hejls ved Kolding, Datter af Christen H. og Hustru Dorthea, født Hansen. Bestyrerinde af Højskolehjem fra 1905—25, siden da ved Højskolehjemmet Ollerup. Paa Højskolehjemmet afholdes Kursus i Forbindelse med Gymnastikhøjskolen.

Hvidkilde Elektricitetsværk.

JOHANNES SØRENSEN, Stationsmester,

født 20. August 1898 i Hjullerup, Søn af Baneformand Jørgen Christensen S. og Hustru Maren Katrine født Rasmussen, gift 1918 med Akseline Andersen. Ansat ved Nordvestfynske Baner 1913, forflyttet til Sydfynske Baner 1916, Stationsmester i Ollerup siden 1924.

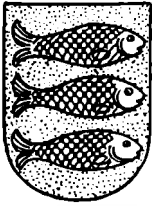

CARL CHR. CHRISTENSEN, Stationsmester,

født 12. December 1888 i Ellested, Søn af Væver L. Chr. og Hustru Caroline født Christensen, gift 1925 med Emma Andersen. Ansat som Portør i Odense 1911, forflyttet til Brobyværk 1912, 1914 atter i Odense, 1916 Katterød, 1922 Stationsmester i Haastrup, siden 1930 i Kirkeby.

RUDKØBING

Rudkøbing

FOR nogle Aar siden kom der et stort og smukt Værk „De danskes Øer“, der fortalte os, at vi indenfor vort Land, som kun udgør godt 700 Mil (eller 43000 km², det lyder dog altid af lidt mere), har ikke mindre end 527 Øer og Holme, større og mindre, men de allerfleste ganske smaa, et Virvar, som de færreste kan hitte Rede i. Kun saare faa Danske kender dem alle, langt de fleste har aldrig hørt Størsteparten af dem nævne. Og dog er det en Del af vort Land, deres Indbyggere er danske som vi, har lidt godt og ondt, har jublet og grædt med os, og deres Hjærte slaar i Takt med de øvrige Danskes. Men mellem denne Flok af Lilliputøer og de faa større, der sammen med Jylland udgør Hovedparten af vort Rige, er der fem mellemstore, der hver for sig har kunnet være Grobund for en Købstad, men ogsaa kun for en hver, og af disse fem Købstæder indtager Rudkøbing, hvad Størrelsen angaar, Midterpladsen. Nykøbing paa Mors og Sønderborg paa Als er langt større, Stege paa Møen og Ærøskøbing paa Ærø er meget mindre, ja saa smaa, at de hører til Landets mindste.

Hvad derimod Alderen angaar, har de ikke meget at lade hverandre høre, maaske er Ærøskøbing af lidt senere Dato, men de fire andre hører til vore ældste og nævnes alle første Gang i det 13. Aarhundrede. Dermed er naturligvis ikke sagt, at de først da er blevet til. Det er sikkert for deres Vedkommende — ligesom for de fleste andre af vore Købstæders — gaet saaledes til, at den enkelte Ø's tidligste Beboere har fundet det Sted, hvor Byen voksede, frem for andre, her har de holdt til, maaske fandt de Naturen bekvemmest, her opstod først et Fiskerleje eller en Landsby, og efterhaanden udviklede denne sig, saa at den med Forbigaaelse af andre Landsbyer, der ogsaa havde dannet sig, fik Købstadsrettigheder, fik det, som mange Samfund ogsaa i vore Dage har attraaet, og som kunde blive til Gavn, men ogsaa til Ulykke for dem. Thi Købstædernes Historie rummer i mange Tilfælde en fortsat Kamp for at hævde sig; der udvikledes et Mod-sætningsforhold mellem Byens Borgere og Omegnens Bønder, som ofte kunde fremkalde Stridigheder, og som først efter lange, lange Tidens Forløb blev bilagt. Derom er Rudkøbing ogsaa et Vidnesbyrd, maaske i højere Grad end de fleste.

Rudkøbing hører til de Byer, hvis Navn det ikke er helt let at forklare. I tidligere Tid, da Sagn og Overtro spillede en langt større Rolle end i vore Dage, var der dem, der vilde udlede det af Navnet paa Rut eller Ruske, om hvem der paa Langeland synges: „Paa Langeland ved Vester Strand, der ligger Kæmpe Ruske, den

Kort over det gamle Rudkøbing.

Den gamle Præstegaard i Rudkøbing.

Som tidligere sagt, hører man Byen først nævne i det 13. Aarhundrede, og den har ogsaa da faaet sine Købstadsprivilegier, muligvis allerede af Valdemar Sejr, men i hvert Fald af hans nærmeste Efterkommere. Som bekendt begyndte denne Konge den Deling af Riget, som blev saa skæbnesvanger for Land og Folk, og som hans Sønner fortsatte. Saaledes kom Rudkøbing — sammen med Byerne Svendborg, Faaborg og Skelskør samt meget Gods paa Fyen — i Hertug (den senere Konge) Abels Hænder og gik fra ham over til hans Sønner, først Hertug Erik (død 1272) og dernæst Junker Abel (død 1279) og hans Sønnesønner, af hvilke Hertug Valdemar (IV), der 1287 var udnævnt til Værge for den kun 12—13-aarige Konge, Erik Menved, samme Aar udstedte et Brev paa Tranekær Slot, hvori det strengelig forbydes alle Fremmede, som kom fra andre Stæder til Langeland „i nogen Maade med Køb eller Salg Rudkøbing Indbyggere at forurette under hans Hævn og Vrede“. 1290 inddrog Kongen imidlertid Øen, men 1296 var den i Hertug Valdemars Broder, Erik Langbens Magt. Han, der kaldte sig Hertug paa Langeland, udstedte nemlig det Aar følgende Brev:

Erik af Guds Naade Hertug paa Langeland hilser Eder Alle, som dette Brev forekommer, evindelig med Gud. Man skal med levendes Røst eller skriftlig Vidnesbyrd udadeliggøre, hvad som i Tiden sker, at det ikke med Tiden igen udslettes. Derfor skal alle vitterlig vide, at vi med dette vort Brev haver undt og stadfæstet vores elskelige Indbyggere i Rudkøbing alle deres Friheder og lovlige Vedtægter, som de udi vore Forfædres Tid, vor elskellige Fader, fordum Hertug udi Jylland og vor elskelige Farbroder, domicell (∴ Junker) Abels Tid befindes at have haft. Strængelig forbyndes alle Fremmede, som af andre Stæder hændes did at komme, formeldte vore Indbyggere med noget Køb eller Salg i nogen Maade at forurette, eller og deres Friheder og Vedtægter til deres Skade at forandre, saafremt de ville undgaa vor Hævn og Vrede. Til hvis ydermere Stadfæstelse vi forunder dette vort Brev med vort Sejl at bekræftes.

Dato Anno 1296.

Tosti Sancti Agoria Dag *)

Ogsaa i de følgende Aartier var Langeland — og dermed Rudkøbing — et Stridens Æble, og var det end særlig det faste Punkt, Tranekær, det gjaldt, saa maatte jo hele Øen dele Skæbne med Borgen. Vi skal ikke følge disse Begivenheder i Enkeltheder, ikke alt er lige klart oplyst, men blot skal det nævnes, at Langeland den 30. Marts 1326 overdroges til Drostens Laurids Jonsen (død 1340), hvis Sønner Jens eller Johannes, der 1351 nævnes „af Langeland“, og Peder Lauridsen sluttede sig til Kongen, Valdemar Atterdag, saa at Øen for en Tid paa fredelig Maade kom til at høre til „hans Lande“. Men atter vendte den tilbage til Hertugslægten, til Valdemar (V), der tidligere havde siddet inde med

*) Skal vist være Sanctæ Agathæ Dag.

den og altsaa nu paany blev dens Herre. Femte Dagen efter Midfaste 1355 udstedte han i Rudkøbing et Brev, hvori han stadfæstede de Rettigheder, som Indbyggerne i denne By havde haft i tidligere Dage og tager dem under sin „Fred og Beskærmelse“. Dog blev det kun af kort Varighed for ham, thi tre Aar efter, 1558, sikrede Valdemar Atterdag sig Tranevær og dermed hele Øen, og fra nu af

Den Boyske Gaard, nu Langelands Folkeblads Ejendom.

slap den ikke mere Kongen af Hænde. — De følgende Konger stadfæstede nu Byens Privilegier, hvad der var Sæd og Skik hver Gang et Tronskifte fandt Sted. En Del af Stadfæstelserne kendes ikke mere, men de flestes Ordlyd er bevaret, og vi ser deraf, at der ogsaa til Tider fandt Udvidelser og nye Indrømmelser Sted. Allerede Dronning Margrethe forbyder 1410 haardelig, at der drives Forprang og Landkøb paa Landet, ligesom ulovlige Havne, der var Rudkøbing til Fortræd, ikke maatte taaes, og det paalagdes Bønderne at søge Torv og Marked „her i Byen som af gammel Sædvane været haver“. Ogsaa de følgende Konger lægger stærk Vægt derpaa. Chr. II udstedte saaledes 1522 et Brev, hvori han hilser alle, vort Raad, Undersaatter, Bønder og menige Almue, som bygge og bo paa vort Land, Langeland, kærligen med Gud og vor Naade. „Vi bede Eder og byde alle og enhver særdeles, at I indføre udi vor Købstad Rudkøbing, hvis (∴: hvad) Korn, Øxen, Flæsk, Kød, Smør, saltet Fetalje og al anden Del I have at sælge eller afhænde ville for Penge og ikke andetsteds udføre“. Det er jo forøvrigt ikke andet, end hvad vi ogsaa hører om alle andre Købstæder, men det var som Regel meget vanskeligt (for ikke at sige umuligt) at faa sin Vilje sat igennem paa det Punkt. Og som det efterfølgende vil vise, var det ikke mindst vanskeligt paa Langeland. Ogsaa Fr. I fremholder det (1528), men føjer til, at Borgerne til Gengæld skal holde tilfals „Humble, Klæde, Jern, Salt og anden Del“, som de har Brug for paa Landet. Chr. III stadfæster 1538 Byens Rettigheder og tilsiger Borgerne, at der intet Indgreb skal gøres deri, men tilføjer klogelig, at hvis der i Privilegierne findes Artikler, som han kommer til Klarhed over, „ere os eller Rigets andre vor Undersaatter her udi Riget besværlige, da vil vi have Fuldmagt til samme Privilegier at forandre og renovere.“

Naar der fra Borgernes Side klagedes over Bøndernes Optræden, var det egentlig talt kun halvt med Rette, de gjorde det, idet Bønderne allerede af Kong Hans og senere af de følgende Konger havde faaet Ret til at udføre deres hjemfødte Fæ og egen Avl til Stænderne (∴: Hansestæderne), og der igen købe Varer til eget Brug, men ikke igen sælge dem imellem hverandre med Alen og Skæppe i nogen Maade. Men Sagen var, at det naturligvis kun med den allerstørste Vanskelighed eller rettere sagt slet ikke lod sig gøre, at holde Bønderne til hvad der var dem tilladt. Paa deres Rejser hentede de Varer hjem baade til Brug for sig selv og for andre, brugte ulovlige Havne, og Handelen gik

altsaa udenom Rudkøbing, hvorfor Borgerne fortsatte deres Klagemaal. Saaledes drog 1546 nogle Købstadmænd fra Rudkøbing til Kongen, Chr. III, der opholdt sig paa Koldinghus, og fremførte deres Besværinger over Bønderne, som imidlertid gennem deres Fuldmægtige svarede, at de havde Ret til ifølge kongelige Breve at sejle og fare med deres eget hjemfødte, avlede Gods. Og det lod sig tilsyneladende ikke gøre at komme udenom dette, men Kongen med nogle af Rigets Raad søgte at stifte et Forlig mellem de to Parter paa det Borgere og Bønder „herefterdags bedre maa blive udi god Fred og Rolighed med hverandre“. Saa drog de bort, men Uenighederne fortsattes, og hver Gang Borgerne klagede, svarede Bønderne og pukkede paa deres Ret. Saaledes fortsattes Stridighederne ned gennem Tiderne. 1623 bød Kongen, at Bønderne herefter kun maatte sælge deres Varer i Tyskland og andre Havne for rede Penge, men ikke tage Varer hjem; dem skulde de købe i den nærmeste Købstad, men allerede 5 Aar efter (1628) tillodes det Bønderne igen selv at hente Varer hjem som før. Det var et evigt Tovtrækkeri, og Borgernes Stilling vanskeliggjordes yderligere ved at Lensmanden — og senere Greven paa Tranekær — stadig stillede sig paa Bøndernes Side. Borgerne fik dog opnaaet, at foruden Rudkøbing skulde kun Lohals og Ristinge erkendes for lovlige Ind- og Udskibningssteder, og 1681 bestemtes det, at det kun var de af Grevskabets Bønder, der selv ejede Skib eller Baad, som maatte sejle med deres egne Varer og føre Varer hjem til Brug i deres egne Huse, saa det var forbudt at tage nogensomhelst Fragt med for andre, og alt skulde angives ved Toldstedet

i Rudkøbing. 1725 klagede Borgerne over, at Bønderne havde 12 Fartøjer i Gang, hvad de ansaa for altfor mange, ja egentlig de 12 for mange, og 1733 ansøgte de om, at alle Baade ved Stranden maatte blive afskaffede, at alle de Skippere, som vilde tage Fragt i Lohals og Ristinge, skulde have Ordre til at flytte til Rudkøbing, men dette kunde Rentekammeret paa ingen Maade gaa ind paa. Derimod paabødes det, at for andre maatte ingen tage noget med uden at flytte til Rudkøbing og tage Borger-skab. Men da Greven Aaret efter søgte at hævde, at hans Bønder havde Lov til at sejle med „Grevens og Grevskabets Bønders egne avlede Varer“ satte Rentekammeret sig derimod. Som det frem-

Statue af H. C. Ørsted.

Gaardparti fra den idylliske „By Mølle“.

Tolden der var meget lavere end i Kongeriget, kunde det være i høj Grad indbringende at drive denne Smughandel. Det var især Brændevin, raffineret Sukker, Kaffe og Tobak, som hemmeligt førtes ind paa Langeland.

Derimod var det ikke Smughandel, der dreves med Heste. I en lang Række Aar gennem det 16. og 17. Aarhundrede fandt der over Rudkøbing en betydelig Import af Heste Sted, og disse udførtes senere andetsteds. Det var navnlig paa Markederne i Landskrona og Helsingborg, at Langelænderne gav Møde og sikrede sig et større Antal end andre. Som Eksempel skal blot nævnes, at i 1614 købte 61 Langelændere paa Landskrona Marked 199 Heste af 353, og det følgende Aar tog 45 Langelændere Del i Handelen og overtog 226 af 430 Heste, der var ført til Marked. Naturligvis vekslede Tallet paa de købte Heste fra Aar til andet, 1637 tog saaledes kun 1 Langelænder til Marked i Landskrona og købte 13 Heste af 194, men at det i mange Aar har betydet en Indtægt for Øens Beboere, kan der ikke tvistes om.

Forøvrigt holdt Byen sig stadig blandt de smaa i Landet, og dertil bidrog selvfølgelig forskellige Ulykker, der ramte denne By som vore andre Købstæder, og hvoriblandt først og fremmest maa nævnes de Ildebrande, der lagde Dele af den i Aske, saaledes 1580 og især den 21. Juli 1610. Husene var smaa, opført af Bindingsværk, laa tæt ved hverandre og var saa at sige udelukkende tækket med Straa, saa de let blev et Bytte for Luerne. Og dertil kom Krigene, der navnlig i det 17. Aarh. bragte Ødelæggelse med sig. Ganske vist laa Langeland noget til en Side og oversvømmedes ikke i den Grad af Fjender som andre Landsdele, men alligevel led Øen, Rudkøbing maaske i Særdeleshed, baade under Danmarks Delta-gelse i Trediveaarskrigen 1625–29 og under Torstenssonsfejden 1643–45. Saaledes skal alle Byens Skibe være bleven kaprede i 1628 paa Rejse til Lübeck, og under begge Krigene tyngede ogsaa Indkvarteringerne i høj Grad paa Byen, ligesom paa Landet. Naar Bønderne i Sønder Herred saaledes i 1644–45 havde et Kompagni Soldater med 115 Heste liggende i Kvarter gennem 34 Uger, betød det en

Ramsherred i gamle Dage.

Parti fra det gamle Rudkøbing.

svær og trykkende Byrde. Værre blev det dog i Svenskekrigen. Da blev jo Langeland et Stykke af Fjendens Vej, idet Karl X Gustaf paa sin Isvandring gik fra Vemmenæs over til Rudkøbing med sin Hær, men straks drog videre ad Nakskov til, idet han tog Natteleje i Longelse Præstegaard. Alligevel brugte Svenskerne

sig saa godt de kunde og plyndrede hvad de kunde faa fat paa. Men allerede paa Falster skænkede Svenskekonge Corfitz Ulfeldt Langeland og udstedte et Beskærmelsesbrev for Øen. Senere søgte Svenskerne paany at komme i Land ved Rudkøbing, men forgæves, til Trods for at de beskød Byen eller, som det hedder i et gammelt Skrift „kanonerede op i Gaderne“. Langelands Forsvar hører til de lysende Begivenheder i den forsmædelige Svenskekrig, og det er sandt hvad Langelands Historieskriver, Pastor Vilh. Lütken, skriver: „Ingen lovede de langlandske Bønder Privilegier for at værge deres Ø. De fik ikke Undsætning, da det kneb haardest. De blev tilsidst snarere overlistede end overvundne. Og usigelige Ulykker kom saa over dem. Men deres Forsvar, som endog vakte de svenske Officerers Beundring, er i Virkeligheden en Bedrift af ganske samme Art som Københavns Forsvar“. Først den 21. Marts 1659 blev Øen besat, og Svenskerne holdt den nu i 8 Maaneder, til den 19. November, i hvilken Tid den blev „i Bund og Grund ruineret og plaget“. Chr. IV havde 1644 begyndt at befæste Rudkøbing, men det var gaet meget langsomt, saa at man i de 15 Aar, der var gaet siden da, ikke var blevet halvt færdig. Nu tog Svenskerne fat, og fuldendte hvad der manglede i Løbet af 3 Maaneder. Men dertil krævedes bl. a. Bunker af Planker og Brædder, og den største Ødelæggelse paa Ejendommene i Rudkøbing og Landsbyerne forvoldtes sikkert ved at Svenskerne hensynsløst brød Gaarde og Huse ned for paa den Maade at faa de fornødne Materialer. Før Krigen fandtes der i Rudkøbing 114 Gaarde og Huse, men af disse var der i 1660 kun 52 nogenlunde ved Magt, Resten var øde, og Fjenden efterlod, da Freden sluttedes den 27. Maj 1660, „et fordærvet Land, som aldrig kan komme til den Velstand, det var før“. Ja, aldrig er naturligvis et stærkt Ord, men sikkert er det, at det tog saare lange Tider, inden Sporene var udslettede, og 1690 henlaa endnu 34 øde Byggesteder, saa Byen da kun havde 80 Gaarde og Huse. Og Hørerer ved Latinskolen klagede samme Aar over, at han kun af faa Borgere fik et Maaltid Mad; „thi Byen er saa forarmet, at største Parten self mangler Brød“. Det er altsaa det Indtryk, den paagældende Hørerer har haft, og vi skal naturligvis ikke drage til Felts mod ham. Men fra anden Side gives der et noget andet Billede af Tilstanden; saaledes tales der i en Skatteklage, som de „gemene Borgere“ indgiver 1690, om, hvorledes de rigeste og fornemste „florerer højt udi Klædedragt, deres Hustruer i Silche fra Top til Taa, ja med Guldkjæde og Guldringe beprydet“. Og man maa, efter hvad Byens Historieskriver siger, heller ikke tro, at de mindre bemidlede levede i idel lurvet Fattigdom. Det viste sig i al Fald, da der 1790 lagdes Skat paa Parykker og Fontanger (høje Kvindehovedtøjer), at det vrimgledede med disse sidste i Rudkøbing. Man vilde hellere betale Skatten end undvære dem. Men saa kan Nøden heller ikke have været overvældende.

Som det 17. Aarhundrede gennem sine Krige havde bragt Ulykker over Rudkøbing, saaledes maatte Byen ogsaa i den store nordiske Krig bære sine Byrder. Alene i 1710 mistede Byen over en Snes Mand blandt det søfarende Mandskab paa Flaaden; nogle af dem sprang i Luften med Ivar Hvitfeldt paa „Danebrog“, Resten døde af den slemme Syge, der huserede paa Flaaden. Men ogsaa Skibe gik tabt, saaledes blev ikke mindre end 8 Skibe fra Rudkøbing taget af svenske

Ramshered i vore Dage.

Kapere i 1710, og det betød ikke saa lidt, da Byens Flaade dengang ikke bestod af mere end ca. 17 Fartøjer. Og Skatterne tyngede svært. Naar en By af Rudkøbings Størrelse (den havde 1672 kun 478 Indbyggere) skulde udrede, efter hvad der angives, 8000 Rd. under Krigen, kan man let forstaa, at det ikke var nemt at komme over.

Alligevel sled Byen sig igennem. Til Skade for den var det naturligt, at den kun havde en simpel Skibsbro, og at Borgerne ikke havde Raad til at holde den i Stand. Og kun de mindste Skibe kunde lægge ind til den. 1728, efter at den var bleven repareret, siges det, at den er meget bedre end tilforn, „dog kan Skibene ikke paa 25 Favne lang komme nær Broen at tage Ladning; kunde den . . . vorde forlænget, da kunde et Fartøj paa 18—19 Læster ligge ved den at tage Ladning ind“. Trods gentagne Klager varede det lige til 1776, inden der blev bygget en ny Bro, og først i den første Halvdel af det 19. Aarhundrede fik Byen den saa haardt tiltrængte Havn. I de gode Tider, da Handelen florerede og der hentedes Rigdomme hjem til Danmark, fik Rudkøbing ogsaa sin Del. 1790 havde den største Købmand i Byen 4 Skibe i Søen, og der fandt en ikke ubetydelig Kornudskibning Sted fra Rudkøbing, 28000 Tdr. mod 13—14000 i 1742. Men saa kom de trange Aar med Krig og Statsbankerot, der medførte en stor Sparsommelighed paa alle Punkter, 1834 skriver Provst Plesner i Humble, der kendte Forholdene nøje, om Købmandsstanden i Rudkøbing: „De besørge selv deres Forretninger og holde ikke enten pralende Contoirer eller Mængder af Betjente, men tage i stille Virksomhed selv vare paa deres egne Sager, Luxus hersker ikke iblandt dem, men de føre anstændige, borgerlige Husholdninger, saa de fra flere Sider fortjener megen Agtelse“.

Selvfølgelig har de forbedrede Samfærdselsmidler, som det sidste Hundreaar har ført med sig, virket fremmende ogsaa for Rudkøbing, der alene hvad Indbyggerantallet angaar, har fire Gange saa mange Mennesker som for 100 Aar siden. Men denne Udvikling, hvad der har bidraget til den, og hvad den har medført, vil man lære at kende paa de følgende Sider.

I Rudkøbing er to af vort Lands ædleste Sønner fødte nemlig Brødrene Hans Christian og Anders Sandøe Ørsted, Sønner af Apoteker Ørsted. — H. C. Ørsted født 14. August 1777. A. S. Ørsted født 21. December 1778.

Mads Lange til Bali fødtes i Rudkøbing 18. September 1807, Søn af Købmand Lorentz Lange, hvis Hustru var Datter af Købmand Niels Hansen, hvis anden Datter blev Stammoder til Slægten Bay. Mads Lange rejste til Johore, hvor han blev en fremtrædende Person, hans Dattersøn er Sultanen af Johore.

MARIUS LARSEN, Borgmester,

født 11. August 1886 i Alsted, Søn af Parcellist Hans Larsen, gift med Kirstine Hansen. Uddannet Maskinarbejder, siden 1912 ansat som Assistent ved Elektricitetsværket i Rudkøbing, Borgmester siden 1929, Medlem af Byraadet siden 1921, Formand for Arbejdernes Fællesorganisation m. m.

Byraadet bestaar af: Sparekassedirektør R. LUND; Mægler E. ANDERSEN; Assistent AUG. CHRISTENSEN; Avlsbruger CHR. JØRGENSEN; Lærer S. OLESEN; Arbejdsmand K. KNUDSEN; Direktør C. O. ANDERSEN; Lokomotivfører RASMUS CHRISTENSEN; Konsulent P. JOHS. NIELSEN; Postbud H. P. JENSEN; Klodsemager R. P. LARSEN; Murermester H. P. RASMUSSEN. Byraadssekretær er cand. jur. S. PEYTZ. Kæmner er I. H. JEPPESEN.

I foregaaende Linier er fortalt om Rudkøbings ældre Historie, nu vil vi vende os til Nutiden og se lidt paa denne Købstads offentlige og private Institutioner, saaledes at vi faar ikke alene et byhistorisk, men ogsaa et personalhistorisk Billede.

Byen havde i 1800: 1141 Indbyggere, i 1900: 3462, nu i 1931: 4121. Den er den eneste Købstad paa Langeland, og dens Udstrækning fra Vest til Øst andrager 800 m, fra Nord til Syd noget mindre, Købstadsgrunden med tilliggende Markjorde andrager 300 ha. Byen havde i 1921 nogle og tyve Gader og Stræder, to Torve og 823 Huse.

Om dens Styre i gamle Dage gør sig i alt væsentligt det samme gældende som for Svendborg (Side 40) og de fleste af vore Købstæder. Saalænge Grevskabet Langeland var et kongeligt Len, stod Rudkøbing under Lensmændene, og de fleste af disse er nævnt i det foregaaende. Langeland og Købstaden havde indtil 1677 sit eget Landsting, den sidste Landsdommer paa Øen var Ulrik Luft. Den ældste Borgmester for Købstaden vi kender er Anders Andersen, 1619. Vi vil nævne nogle af de følgende Borgmestre: 1623—43 Peder Thomsen, 1643—61 Hans Lauritzen, han blev, da Svenskerne i 1659 var paa Langeland, aldeles udplyndret og døde 1661 som en fattig Mand. 1669—74 var en Tolder Thomas Nissen Borgmester. 1674 var Mogens Hansen Borgmester, under hans Periode blev Embedet ophævet, og han blev da i 1683 Byfoged. I 1616 omtales en Byfoged Christen Lauritzen samt 4 Raadmænd. Oprindeligt blev disse Raadmænd valgte af Borgerskabet, men i 1652 gør Lensmanden paa Tranekjær Fordring paa, at han alene skal beskikke disse Raadmænd.

Byfoged Mogens Hansen døde 1693, og hans Efterfølger var Herredsfoged og Birke-dommer Claus Bertelsen, død 1715. Christoffer Frederik Frederiksen var Byfoged fra 1716—43, han efterfølges af Kammerraad Chr. Pedersen Møller, der 1769 efterfølges af General-auditor Johan Thomsen Flint, 1805 sidder da Kancelliraad Vestengaard som Byfoged, 1810 Nicolai Herholdt, 1828 Marcus Pauli von Schmidten.

Alle de her nævnte Byfogeder var tillige Herredsfogeder i Langelands Herreder.

Rudkøbing Raad-, Ting- og Arresthus.

Rudkøbing Raad-, Ting- og Arresthus var i Midten af det 17. Aarhundrede en lille Bindingsværksbygning i et Stokværk og med en lille Kvist. I 1659 blev det ødelagt af Svenskerne, som brændte alle Kister med Dokumenter. I 1791 blev Resterne nedrevet og en grundmuret Bygning opført med Kælder og Kvist, den var 20 Al. lang og 12 Al. bred og kostede 2100 Rdl., havde 2 Tingstuer og Arkivstue og i Kælderen en Arrest. 1845 fik Byen nyt Raadhus, det kostede 8200 Rdl., hvoraf Landdistrikterne betalte Halvdelen. 1882 opførtes et særligt Arresthus bag Raadhuset ud mod Brogade med Plads til 11 Arrestanter.

Raadhuset har Retslokaler, Politikontorer, Byraadssal, Borgmesterkontor og Kæmnerkontor. I Facaden er der en Bronzestatue af Frederik VII, afsløret i 1867.

Langeland havde som før nævnt sit eget Landsting til 1699, da det flyttedes til Nyborg. Af Dommere ved Landstinget nævnes: 1626 Erik Bille, 1649 Wincenz Steensen til Steensgaard, 1659 skudt af Svenskerne, 1665 Erik Kaas til Hjortholm og Lindskov, 1674 Thomas Bech til Bjerrebygaard, 1677 Ulrik Luft, Langelands sidste Landsdommer.

Købstaden er Sæde for en Dommer, en Politimester og en Kredslæge, hører under Svendborg Amtstuedistrikt, Ølandenes Lægekreds, Amtets 6. Folketingskreds, Rudkøbing Skattekreds, Langelands nordre Vurderingskreds. Dommerfuldmægtig er TROLLE-CHRISTENSEN. Politifuldmægtig er H. V. MØLLER-OPPERMANN og Arrestforvarer er FREDERIK CARL FREDERIKSEN (se Rudkøbing borgerlige Skyttelav).

LAURITS TH. ARNSKOV, Dommer, R.,

født 3. December 1878 paa Julsgaard, Søn af Christen Lauersen og Hustru Caroline født Thomsen, gift 1915 med Fanny Nielsen. Student 1898, cand. theol. 1904, cand. jur. 1911, Journalist 1904—14, Redaktør af Silkeborg Venstreblad 1914—18, Overretssagfører 1914—19, Dommerfuldmægtig i Skanderborg 1919—20, konstitueret Politimester i Hobro 1920—21, 1. Vicekonsul i New York 1921, tjenstgørende i Udenrigsministeriet 1923—28, midlertidig Leder af det nordiske Kontor i Folkeforbundssekretariatets Informationsafdeling i Genève 1. Oktober til 31. December 1925, konstitueret Dommer i forskellige Retskredse 1926—28, Dommer i Rudkøbing Købstad og Langelands Herreder 1929, 1. Oktober 1931 til 31. December 1931, konstitueret Landsdommer ved Østre Landsret.

GEORG BJERREGAARD, Politimester,

født 20. December 1876 i Nakskov, Søn af Rebslager Henrik Bjerregaard og Hustru Olga født Engel, gift 1911 med Anna Landsperg. Student (Nykøb. F.) 1895, cand. jur. 1901, Herredsfuldmægtig ved Vinding Herred 1902—19, Politimester i Rudkøbing (Langeland og Ærø) fra 1919, Medlem af Tilsynsraadet

H. V. M. OPPERMANN, Politifuldm., cand. jur.

født 27. Juni 1899 i Nørre Bendslev, Søn af Kredsæge Rudolph O., gift 1928 med Aase Bach-Petersen. Kandidat 1927, Politifuldmægtig i Aalborg 1. Maj 1927 til 1. September 1927, siden da i Rudkøbing.

ved Langelands Sparekasse samt af Best. for Boesgaards Legat, Næstf. i A/S. Langelandsb. Repræsentantskab.

Rudkøbing Kirke er antagelig fra det 12. Aarhundrede og bestod dengang af et Langhus. Ydermurene hviler paa Kampestensfundamenter, der sine Steder rager 3 m op i Munkestensmuren. Gavlene har smukke Kamtakker og Blindinger.

I Langhusets Indre ses Spor af en Tværmur, som har delt det i en mindre østlig og en større vestlig Del, beregnet for henholdsvis Gejstlighed og Menighed. I Gavlen sad tre rundbuede Vinduer, og langs Siderne var ligeledes smaa, rundbuede Vinduer.

I gotisk Tid blev den ombygget og fik 5 høje Krydshvælvinger i Stedet for det flade Trætag, den før havde haft. Af disse Hvælvinger er nu kun to tilbage, nemlig de i den østlige Del, hvor Koret er, de andre blev i Slutningen af det 18. Aarhundrede erstattet med fladbuede Tøndehvælvinger. En lille Korsfløj mod Nord havde oprindelig Hvælvinger, men ved Ombygningen i det 18. Aarhundrede blev de brudt ned og erstattet med et fladt, gipset Loft. I 1627—29 opførtes Taarnet i Fortsættelse af Korsfløjen, med 4 noget ejendommelige Gavle og et slankt Spir. Spiret blev vistnok forandret i 1699. Ved Korets

Nordside er der tilbygget et lille Sakristi med kamtakkede Gavle. Mod Syd har der ligget et Vaabenhus, som blev revet ned i 1835. Mellem den nordlige Korsfløj og Sakristiet var der et lille Gravkapel, opført af Byfoged Claus Bertelsen, ogsaa dette blev revet ned i 1835.

I 1890erne truede Korets Hvælvinger med at styrte ned, og en gennemgribende Restaurering begyndte under Ledelse af Arkitekt H. F. J. Estrup, hvorved Kirken fik sit nuværende Udseende, der, saa vidt det har kunnet lade sig gøre, er passet ind i dens oprindelige Stil. Altertavlen, der var fra 1612, blev i 1904 erstattet af et Alterbord med et Krucifiks, og Billedet blev ophængt i Skibet. Prædikestolen er fra 1608 i almindelig Renæssancestil. Kirken har fire Lysekroner af svært Malm, den ene fra 1623 skænket af Peter Thomsøn, en anden fra 100 Aar senere skænket af Laurids Kjeldsens Enke. I Skibet er opsat Epitafium over Byfoged Claus Bertelsen, død 1715.

Ved Restaureringen i 1835 led Kirken ubodelig Skade baade i det Ydre og i det Indre. Det var ikke alene det lille Kapel, som forsvandt, men en Mængde Epitafier over Folk fra Byen og ved Kirken, og de mange Gravsten, som dækkede Gulvet, blev fjernet. Nu er der kun nogle Stene ved Hovedindgangen tilbage. Klokkerne er fra den senere Middelalder, og i Koret har der været en muret Begravelse for Generalmajor Hans Jørgensen Samsø, død 1739. I Middelalderen har Kirken haft Kalkmalerier, man har fundet nogle Rester, men ikke tilstrækkeligt til at danne sig et Billede af, hvordan de har været. Indtil 1812 laa Kirkegaarden rundt om Kirken, men blev da nedlagt og flyttet Sydvest

Axel Christensen,
fhv. Provst.

for Byen, hvor der er en smuk Udsigt over Vandet. — Rækken af Sognepræster ved Rudkøbing Kirke er saa lang, at vi nødes til kun at give enkelte Notater. De første 9 Præster ved vi ikke andet om end Navnene, Tid for Tiltrædelse af Kaldet m. m. savnes ganske. Den første Præst, vi finder nævnt, er Hermanius, 1487, saa følger: Nano Elementis; Thomas Johannes; Hemminius; Ditlevius; Johannes Christierni; Mathias Nicolai; Matias Andræa; Christophorus Andræa. I 1563 nævnes Dr. Johannes Kaadt, død 1572; Jørgen Hansen 1572—90; Christen Sørensen 1590—97; Anders Bredal Beile 1597—1630, Ligsten over ham og hans Hustru Ane Nielsdatter, død 1623, laa indtil 1691 i Koret; Dr. Lauritz

Jacobsen 1630—51; Thorkild Christensen 1651—86; Niels Giødsen 1686, død 1725; Hans Fabricius fra Faaborg 1725, død 1755; Adam Frederik Grib, kaldet til Rudkøbing 1756, han lod Præstegaarden opbygge i stor Stil, død 1761; 1762 kaldtes Svendborg-Præsten, Gregers Hjorth, til Rudkøbing, død 1769; Jens Grøn 1796, død 1797; Niels Rudolf Suhr 1797, død 1812; Hans Peter Egede Lund 1812—33, død 1846, han ordnede Rudkøbing Skolevæsen, som var i meget slet Stand; Pram-Gad 1833—39; Laurits Grüner 1839—46. Vi vil slutte Rækken med Svendborg Præsten, Carl Ludvig Steen, kaldet 1848, død 1860.

Litt.: Trap, Danmark. P. Rasmussens Oplysn. om Rudkøbing Købstad 1849.

VILLIAM A. THELLE, Sognepræst,

født 29. April 1890. Kandidat 1915, Kapellan i Humble 1915—17, ved Nazareth Kirken i København 1917—20, Sognepræst i Søndbjerg 1921—28, Sognepræst i Rudkøbing siden 1928.

ERNA DORIS MICHELSEN, Organist,

født 6. Oktober 1888 i København, Datter af Fuldmægtig E. C. W. Benningsen og Hustru, gift med Købmand L. P. Michelsen, død 1928. Ansat som Organist ved Rudkøbing Kirke 3. September 1908.

Missionshuset „Bethesda“ er opført i 1909 efter Tegning af Arkitekt P. Baumann. Baptistmenighedens Kapel „Ebenezer“ ligger ved Østerport og er bygget i 1892. Paa Reberbanen ligger Sct. Peders Kirke, tilhørende Metodistmenigheden, den er opført 1896 og

indviet den 6. December samme Aar. Bygningen er af røde Mursten, efter Tegning af Arkitekt Jensen, Odense, og bestaar af Skib og Taarn. En lille Kirkebetjentbolig er bygget op til Kirken.

Sct. Bendts Kapel i Rudkøbing er et af Danmarks yngste katolske Kapeller. Langelands katolske Menighed hørte som før fortalt (se Side 25—26) under Svendborg Menigheden; men i 1922 erhvervede den en Ejendom i Rudkøbing og udskiltes fra Svendborgs Sct. Knuds Sogn som Langelands romersk-katolske Menighed. Den Ejendom Menigheden erhvervede ligger i Brogade hvis gamle og hyggelige Huse med røde Tage har deres eget maleriske Præg. Bygningen bryder ikke særligt i Husrækken, skønt den er forandret meget. Den lille kobbertækte Tagrytter paa det noget høje Tag er det første, der leder Tanken hen paa, at her er et Kapel. Ogsaa Facaden med sine smalle, rundbuede Vinduer viser, at Bygningen ikke er et almindeligt Vaaningshus. Den noget smalle, rundbuede Portal danner Indgangen til Kapellet, den svære, jærnbleslaede Egetræsdør fører ind til et lille Forrum,

og herfra kommer man ind i selve Kapellet. Det smukke Inventar og de forskellige Dekorationer er for Størstedelens Vedkommende udført af langelandske Haandværksmestre. Kapellets Indre gør Indtryk af at have tre Skibe, det er Loftet med sine Tøndehvælvinger, den midterste noget højere end de to Sidehvælvinger, der bevirker dette. Rummets Konturer er trukket op med stærke Farver, de forskellige Kalkmalerier og Træskærerarbejder er udførte af unge Kunstnere; saaledes ses i Apsis et af Birgitte West malet Billede „Jeg er det sande Vintræ, bliv i mig“.

Frans Vervoort,
katolsk Præst.

Over Daabskapellet har samme Kunstner malet et Billede „Due blid, paa Ørneflugt“. Et stort Billed „Hellig Josef“ er af samme Kunstner. Tillige skal nævnes de fire Evangelisters Symboler: Ørnen, Oksen, Løven og Englen. Prædikestolen er smykket med stærkt farvede

Indre af Sct. Bendts Kapel.

Sct. Bendts Kapel.

Dekorationer og hviler paa en svær muret Sokkel af Munkesten, som er fremdragne ved Udgravningen af Grunden og er Rester af den katolske Kirkegaards Mur. Af Træskærerarbejder bemærkes de 3 Skytshelgener: Sct. Peder, Sct. Ansgar og Sct. Bendt, udførte af Christen Skikkild; tillige findes flere Arbejder af Axel Teilmann. Langelands katolske Menigheds Præst er FRANS VERVOORT, født 30. August 1896 i Antwerpen, Student fra Tunhout, theologisk Eksamen fra Præmonstratenser

Rudkøbing Borgerskole, 1836.

Rudkøbing blev nedlagt ved kongelig Resolution af 4. Marts 1740. Og fra da af var det Kristendomsskolen, der alene sørgede for Undervisningen. Fra 1740 til 1814 stod det mindre godt til med Undervisningen i Rudkøbing, skønt man havde forøget Undervisningsfagene, der før kun havde været Religion, Regning og Skrivning, med Historie og Geografi. I 1813 naaede man saavidt, at man fik ansat en Kateket, som foruden at passe Kateketembedet ogsaa skulde undervise. Ved samme Tid forøgedes Lærerantallet med en Lærer. I 1814 kom Skoleloven, den saa længe ventede, hvoraf man havde ventet sig Underværker; men den satte ikke stærkere Spor i Rudkøbings Skolehistorie, og Grunden dertil maa ses i den Tids slette økonomiske Tilstande, ikke alene for Rudkøbings Vedkommende, men for de fleste af Landets Byer. En ret væsentlig Ændring skete dog i de følgende Aar, man foretog nemlig en Deling af Skolen, hvorved Rudkøbing Skolevæsen kom til at bestaa af to skarpt adskilte Afdelinger, en „Borgerskole“ og en „Friskole“. Førstnævnte Afdeling blev en delvis Betalingskole og fik som Særklasse en Realklasse, hvori Børnene foruden i de almindelige Skolefag tillige fik Undervisning i Engelsk, Tysk, Matematik, Naturhistorie og Naturlære. I de øvrige af Borgerskolens Klasser fik man som Særfag Tysk og Korrespondance. Friskolen fik derimod nærmest Præg af en „Fattigskole“. Den beholdt den gamle Skoles Undervisningsomraade og blev stedmoderligt behandlet i saa godt som alle Retninger. Disse Skoler laa i Smedegade.

Som nys nævnt blev der 1813 oprettet et Kateketembede i Byen, den første Kateket var Krebs, han efterfulgtes i 1819 af Dahl, dette Embede synes at have holdt sig til 1848—den sidste Kateket var Henrik Julius Leth. I 1836 byggedes der en grundmuret to Stokværk høj Skolebygning, efter de Tidens Forhold et rummeligt og moderne Skolehus, der dannede en ny Ramme om Borger- og Friskolen sammen med en senere opført Skolebygning for den private Mellem- og Realskole, beliggende i Ahlefeldtsgade. Aaret 1913 — 100-Aaret for Kateketembedets Oprettelse i Rudkøbing — blev et Mærkeaar i denne Købstads Skolehistorie. Børneantallet var

Skolen i Ahlefeldtsgade.

Klosteret i Averbode ved Antwerpen, Kapellan i Vejle 1924, Præst paa Langeland siden Maj 1931.

Rudkøbings Skolevæsen kan i Lighed med de fleste Købstæders føres tilbage til Reformationen, og Oprindelsen var de saakaldte „Latinskoler“, hvis Leder var Rektoren. Latinskolen i Rudkøbing omtales som en af de mindste og fattigste i Landet. Samtidig med denne Skole havde Rudkøbing en Kristendoms-, Regne- og Skrive-skole, der lededes af en af de saakaldte „Degne“. Latinskolen i

nu vokset saa stærkt, at Borgerskolebygningen ikke mere kunde rumme de til den offentlige Skole henviste Børn. Denne Omstændighed i Forbindelse med stærke Krav fra det brede Befolkningslag om Adgang til en udvidet Undervisning for deres Børn gav Stødet til, at Byen i 1913 erhvervede den private Mellem- og Realskole i Ahlefeldtsgade, og her installeredes da Rudkøbing kommunale Mellem- og Realskole. Desuden kom denne Bygning til at rumme adskillige Folkeskole-

Kastanievejens Skole opført 1920 - 21.

N. N. Ravn,
Overlærer.

klasser fra den overfyldte Borgerskole. Det stadigt stigende Børneantal medførte, at man til Tider for at skaffe Skolelokaler maatte stationere Klasser i Teknisk Skoles Ejendom, hvilket selvsagt hverken var til Gavn for denne eller for Kommunens Elever. Pædagogiske og hygiejniske Grunde fik Kommunen til at beslutte at opføre en ny Skole, og i 1920 paabegyndtes Arbejdet paa „Kastanievejens Skole“, der kostede over 700,000 Kr. og staar som et Udtryk for Rudkøbing Bys Offervillighed overfor sit Skolevæsen. Den er opført efter Tegning af Arkitekt Ludvig Andersen og indeholder 16 Klasseværelser, Naturfagsklasser, Tegnesal, Lærer- og Lægeværelse samt Kontorer og Gymnastiksal. Skolen i Ahlefeldtsgade blev nedlagt og Huset indrettet som Alderdomshjem. Alle Mellem- og Realskoleklasser samt Borgerskolens Klasser rummes i Kastanievejens Skole medens alle Grundskoleklasserne er henvist til den gamle Borgerskolebygning paa Kirkepladsen. Skolerne besøges af 700 Børn, Lærernes Antal er 20. Ledelsen er underlagt Overlærer N. N. RAVN, født 3. Februar 1887 paa Emborg Østergaard, gift 1920 med Britta Christensen, Præliminæreksamen fra Nørre Sundby Realskole 1907, Lærereksamen paa Gedved Seminarium 1914, Lærer ved Opdragelsesanstalten „Holsteinsminde“, Lærer ved Nykøbing F.s private Mellem- og Realskole, Lærer ved Maribo kommunale Skolevæsen 1920—25, siden 1925 Overlærer i Rudkøbing.

Langelands Folkehøjskole oprettedes i 1907, dens Bygning, der opførtes efter Tegning af Arkitekt P. Baumann ligger noget Nord for Rudkøbing paa Købstadens Markjorde og er i to Stokværk og i Palæstil. Den toges i Brug 10. Novbr. 1907. I Krigsaarene indstillede Skolen sin Virksomhed og har siden ligget stille. Den ejes af K. CHRISTENSEN-TANGE.

Rudkøbing Postvæsens Historie er vanskelig at faa Rede paa, fordi Øen saa ofte var et Stridens Æble og derfor isoleredes, og Byen var for lille til at sætte sig op imod Herterne paa Tranekjær, der først og fremmest tænkte paa deres egne Interesser. Man finder ikke noget nævnt om Postvæsen paa Langeland før 1711, da der omtales et Bipostkontor i Rudkøbing. Det er dog muligt, at der har været Postembedsmænd her før den Tid, men meget tyder paa, at der ikke har været det. (Om Postvæsenets Oprettelse i Danmark se under Svendborg Side 43—44).

I 1714 var Hans Jørgen Ohnsorg Postmester paa Langeland, død 1719. Han afløstes den 30. Januar 1719 af Byfoged Johannes Borchsenius, der med kongelig Tilladelse i 1740 afstod Embedet til sin Svigersøn Ulrich Møller, som døde 1758, Rasmus Peter Schrøder var Postmester fra 1758 til 1786, hans Svigersøn Niels Havndrup, der havde assisteret ham siden 1781, efterfulgte ham og døde i 1808.

Den 1. Januar 1809 blev Rudkøbing Poststed ophøjet til Hovedpostkontor, og som Postmester var da ansat Odense Postembedsmanden Hans Sørensen, forflyttet til Roskilde 1812. Saa kom Trompeter i Livgarden Ludvig Ilse fra 30. September 1812 til sin Død 5. August 1821; Søren Lind, født 1. Januar 1822, til sin Død 1826; Eduard von Storch 1827—34; Frederik Wilhelm Magert v. Baggesen, Premierløjtnant, fra 1. Oktober 1834 til 31. December 1854; Kaptajn Heinrich August Wilhelm Schlegel fra 3. Marts 1855 til 31. December 1880. Alfred Thorvald Otto Thomsen fra 1. Januar 1881 til 30. Juni 1889, forflyttes da til Svendborg; Anthon Ferdinand Nielsen 1889—98; Julius Jens Rasmussen Eldrup fra 1. August 1898 til sin Død 9. April 1916; Otto Frederik Hansen fra 1. Juli 1916 til 1927, siden da nuværende Postmester R. L. NIELSEN, født 29. November 1873 i Flemløse, Søn af Gaardejer N. Nielsen, gift med Christine Andersen. Ansat i Postvæsenet som Elev 1889, Postmester i Højer 1920, i Rudkøbing siden 1. Februar 1927. Postvæsenet var oprindeligt installeret i lejede Lokaler, men i 1924 købte Postvæsenet Ejendommen, i 1927 underlagdes Telegrafstationen Postmesterembedet. Ved Rudkøbing Postkontor er 1 Overassistent, 4 Assisterter, 2 Elever, 1 Overpostbud, 1 Pakmester, 4 Postbude, 13 Landpostbude. Postpakmester er HANS MADSEN-CLAUSEN, født 7. Oktober 1864 i Illebølle, gift 1897 med Kathinka Pedersen. Ansat ved Rudkøbing Postvæsen 1889, nu Postpakmester.

H. Madsen-Clausen,
Postpakmester.

Rudkøbing Toldbod.

Rudkøbing Toldsted ligger i Havnegade i en Bygning opført 1891 efter Tegning af Bygningsinspektør J. W. Petersen. Om Toldvæsenet og dets Tilblivelse har vi fortalt under Svendborg (Side 44—45), og da det i det store og hele er det samme, som gør sig gældende for alle Toldstedernes og Consumtionsstedernes Oprettelse rundt om i vore Købstæder, skal vi her blot give en Liste over Tolderne i Rudkøbing. I 1549 var Mikkell Kaadt Tolder. Efter ham følger: Jep Drucken 1554, Anders Fynbo 1559, Hans Knudsen 1564, Vincens Pedersen 1573, Mikkell Hansen

1581, Christoffer Hansen 1599, Sten Pedersen 1602, Christen Lauritzen 1614, Jørgen Holst 1617, Peder Thomsen 1623, Dines Andersen 1642, Mads Fæstersen 1645, Niels Hansen 1653, Mads Fæstersen 1655, Thomas Nissen 1666, Hans Wordinghausen 1667, Lauritz Schmidt 1687, Nicolaus Beck 1689, Peder Pedersen 1710, Ole Borch Lund 1723, Peder Stenderup 1765, Jens Hvid 1773, Jess Hansen 1775, nu forandredes Titlen til Told- og Consumtions-Inspektør. Hans Jørgensen 1793, Jakob Alsbach 1797, Chr. Barthold Hoe 1800, Jens Peter Jensen 1831, Hans Cr. Lundby 1832, Jens Mickael Beck 1843, inden han afgik var Betegnelsen Inspektør blevet afløst af Toldforvalter, Fr. Chr. Lund 1863, I. P. Johs. Woldby Lejman 1875, Fritz Marius Tofte 1882, Chr. Gustav Valdemar Terp 1894, Emil Fr. Joh. Wriesberg 1903, Jens Peter Christensen 1906, Anton Chr. Herluf Trolle 1919, Johannes Thaulow 1919, siden 1930 JUNIOR WITH, født 28. September 1877 paa Manø, Søn af Krydstoldassistent Jesper W., ansat i Toldvæsenet 1895, Fuldmægtig i Overtoldinspektoratet 1919. Under Rudkøbing Toldsted hører Toldkontrolstederne i Lohals, Spodsbjerg og Bagenkop samt Dagelykke og Strynø.

Da Rudkøbing er det naturlige Overfartssted fra Taasinge og dermed fra Fyen til Langeland, har der allerede paa et tidligt Tidspunkt været anlagt en Skibsbro i Rudkøbing. Den laa lidt Nord for den nuværende Midtermole og blev, i Følge „Oplysninger betræffende Rudkøbing Kjøbstad“, repareret i 1707, en Reparation, der dog ikke var bedre, end at Broen atter i 1722 nævnes som værende i slet Tilstand. I 1776 blev denne Bro af-

brudt, og en ny blev bygget udfor Brøgade, altsaa paa det Sted, hvor den nuværende Midtermole er. Sejlløbet havde i 1796 7,5 Fods Dybde.

I Aarene 1823—26 indrettedes en Havn med Slæbested paa den søndre Side af Broen. Begyndelsen hertil var, at „Skipper Rasmus Løve for egen og nogle andre private Mænds Regning“ i Vinteren 1823 slæbte de første Sten over Isen, hvilket gav Anledning til, at Byfoged Herholt tog sig af Sagen og fik udvirket, at en ordentlig Havn blev bygget. Forøgelsen af Skibe i Rudkøbing og paa Kysterne, som alle søgte Vinterhavn i Rudkøbing, nødvendiggjorde snart en Udvidelse, man indrettede derfor en helt ny Havn ved den nordre Side af Broen, hvilket Anlæg paabegyndtes i 1847. Samtidig udgravedes et nyt Sejlløb, og Dybden forøgedes til 10 Fod. I 1788 blev paa den søndre Side af Skibsbroen indrettet et Skibsbyggeri, hvilket senere flyttedes til den nordre Side af Broen. I 1883 anlagdes paa Nordøstsiden af det nordre Bassin et lille Bassin for Baade med 2,5 Fods Dybgaende. I sidste Halvdel af det 19. og de første Aar af det 20. Aarhundrede omfattedes Stenbroerne med Bolværker af Træ, samtidig med at den derved fremkomne Midtermole samt Bassinerne udvidedes.

Ved Langelandsbanens Anlæg i 1910—11 skete en stor Forøgelse af Havnens Areal, idet et meget betydeligt Stykke Land Nord for det nordre Bassin opfyldtes, og der anlagdes her en Baadehavn for Fiskefartøjer. Skibsbyggerpladsen flyttedes samtidig til sin nuværende Plads Nord for denne Baadehavn.

Havnens senere Udvidelser skyldes for største Delen Ruteskibsfartens forøgede Krav. I ældre Tid foregik Overfarten fra Fyen over Taasinge med Baad fra Vemmenæs til Rudkøbing, i Midten af det 19. Aarhundrede etableredes direkte Sejlforbindelse med Svendborg, i nogle Aar befordredes Posten ad begge Veje. I 1867 indsattes en Damper, „Rolf“, paa den direkte Svendborgrute. Rutens Ejer, Hoff, indlagde sig paa flere Maader Fortjeneste gennem „Flid, Conduite og Paapasselighed“ ved de betydelige Arbejder med Havneudvidelsen i Slutningen af 1840'erne. Snart efter ophørte Færgefarten over Vemmenæs, og senere oprettedes en direkte Dampskibsforbindelse med Marstal og med Korsør, alle tre Ruter drives af det i 1876 stiftede „Aktieselskabet Sydfynske Dampskibsselskab“.

Efter Automobiltrafikkens store Opsving, i Tiden efter 1918, følte Trængsel til en særlig Overfart for Automobilet med forholdsvis kort og hyppig Sejltid, og hvor man tillige var uafhængig af de ved Vintertid ofte vanskelige Sejlforhold til Svendborg. Man genoptog derfor i 1925 Vemmenæs Overfarten, idet et Selskab af Motorinteresserede dannedes, og en særlig for Automobilet indrettet Færge indsattes. Et Færgeleje for denne Færge blev anlagt lige Syd for Midtermolen.

Jernbaneanlægget i 1910—11 havde gjort Spørgsmaalet om Overførelsen af Jernbanevogne aktuelt, og dette Spørgsmaal, i Forbindelse med Efterkrigstidens store Opsving i den almindelige Trafik, hidførte i 1926 Etableringen af en Jernbanevogn-Færgeforbindelse mellem Rudkøbing og Svendborg. En Færgehavn, hvor der tillige er Anlægsplads for Sydfynske Dampskibsselskabs Rutedampere til Marstal og Korsør, blev anlagt af Langelandsbanen ved et Samvirke med Rudkøbing Havnebestyrelse, saaledes at denne Færgehavn efter Fuldendelsen overgik som Ejendom til Rudkøbing Havn. Færgehavnen anlagdes Syd for det søndre Bassin, idet et betydeligt Areal opfyldtes.

Oprettelsen af de to her nævnte Færgeforbindelser har atter givet, navnlig Person og Automobiltrafikken, et Opsving, for Vemmenæsoverfartens Vedkommende har man i 1931 maattet indsætte en større Færge.

Rudkøbing Havn har saaledes i de sidste 80 Aar undergaaet en meget betydelig Udvidelse, fra 220 m Bolværk omkring Aar 1850 og ca. 860 m i 1899 til ca. 1360 m i 1930.

Havnens Indtægter har nogenlunde fulgt med denne Udvikling, i 1847 var Indtægterne af Havne- og Broenge m. m. ialt 2269 Rbd. Havnens Kapital 3245 Rbd., dens Gæld 8000 Rbd., i 1889 var Indtægterne aarlig ca. 21.000 Kr., Havnens Aktiver var ca.

62.000 Kr., Passiverne ca. 50.000 Kr. I 1930 var de samme Regnskabsposter: Indtægter 149.977 Kr., Aktiver ca. 640.000 Kr., Passiverne ca. 333.000 Kr.

Sejlløbet var i Begyndelsen af det 19. Aarhundrede 2,8 m, i 1900 uddybet til 4,0 m og i 1919—21 er Dybden forøget til 5,0 m.

NIELS W. CHR. A. LAURRUP, Stads- og Havneingeniør, født 9. April 1889 i Nørre Lem, Søn af Godsejer H. L. og Hustru, gift 1923 med Ellen Degenkolv-Christensen. Cand. polyt. 1917, Ingeniørassistent hos M. Thomsen, Kolding 1917—18, og hos Stadsingeniør Wille, Nykøbing F. 1918—24, siden 1. April 1924 Stads- og Havneingeniør samt Gasværksbestyrer i Rudkøbing.

KARL GUSTAV FALKØ, Dampskibsekspeditør,

født 15. Marts 1897 i Svendborg, Søn af Jens Chr. P. og Hustru, gift med Elna Margrete Frederiksen. Ansat som Elev ved Syd-fynske Dampskibsselskab 1913, Ekspeditør i Rudkøbing 1922.

BJØRN ANDERSEN, Kaptajn,

født 29. Maj 1887 i Hornbæk, Søn af Postbaadfører og Fisker Jens Chr. A. og Hustru, gift med Anna Marie Bennetzen. Sejlet i forskellige Ruter 1902—10, paa Navigationsskolen paa Bogø 1911, Styrmand ved Dampskibsselskabet „Vendila“ 1911, Kaptajn i samme Selskab siden 1917.

Rudkøbing Gasværk er anlagt af Rudkøbing Kommune i 1894. Anlægssummen var 116.000 Kr. Anlæg og Udførelse projekteredes og lededes af I. Winfeld Hansen, senere Belysningdirektør i København.

Gasværket udførtes med 2 Stk. Ristovne med tilsammen 10 Retorter, og der byggedes en Beholder med et Rumfang af 500 Kubikmeter. I 1900 byggedes en 6 Retorters Ristovn.

I 1909 foretoges en betydelig Udvidelse, idet et nyt Retorthus byggedes i Forbindelse med det gamle, og to nye Halvgeneratorovne anskaffedes med tilsammen 14 Retorter, tillige byggedes en Beholder med 1400 Kubikmeters Rumfang og der anskaffedes Exhausteranlæg og Retortlademaskine. Denne Udvidelse kostede ialt ca. 85.000 Kr. Da der Aaret efter byggedes kommunalt Elektricitetsværk, tog Gasproduktionen i det følgende Aar betydelig af, særlig da Gadebelysningen, der siden Gasværkets Anlæg havde været Gas, nu blev forandret til elektrisk. Gasproduktionen var i 1894: 12622 Kubikmeter, i 1914: 295210 og i 1930—31: 336900. Gasværket har i de forløbne Aar haft følgende Bestyrere: Fra 1894—96 Wallentin Larsen, 1896—1924 Christian Hansen, siden 1924 cand. polyt. CHR. LAURRUP.

Langelandsbanen blev aabnet for Drift den 5. Oktober 1911, den deles i to Strækninger, nemlig „Rudkøbing-Bagenkop“ og „Rudkøbing-Spødsbjerg“. Den sidste Rute har særlig Betydning for den gennemgaaende Forbindelse mellem Fyen og Lolland. En stor

Udvidelse af trafikal Betydning blev den i 1926, paa Banens Bekostning, anlagte Færgehavn, der toges i Brug den 22. Maj 1926. Fra da af kunde Dampfærgen „Langeland“ paabegynde Overførelsen af Jernbanevogne til og fra Fyen. Langelandsbanens Bestyrelse bestaar af et Repræsentantskab med Gaardejer RASMUS PIHL, Helsned pr. Humble, som Formand. En Direktion med Landstingsmand I. A. HANSEN, R. af D., som Formand. Banens daglige Drift er underlagt Driftsbestyrer, cand. polyt. Ingeniør A. BÜLOW. Banens Hovedstation i Rudkøbing er opført efter Tegning af Arkitekt Helge B. Møller og er i to Stokværk, den ligger i Havnegade og hviler paa Pælefundament. I øverste Etage har Drifts-

H. A. Jørgensen,
Stationsforstander.

bestyreren Bolig. Rudkøbing Stationens Forstander er H. A. JØRGENSEN, født 18. Juli 1886 i Højrup, Søn af Husejer A. J. og Hustru, gift med Ellen S. Ansat ved Lemvig Jernbanen som Elev 1906, Assistent 1909, forflyttet til Langelandsbanen 1911, Overassistent ved samme Bane 1917, Stationsforstander i Rudkøbing siden Oktober 1919.

By og Amtssygehuset er opført 1859 og ligger Øst for Byen paa Spodsbjærgvejen. I Aaret 1915 foretoges der en ret stor Udvidelse af Sygehuset, 1922 atter en Udvidelse, saaledes at Sygehuset nu raader over ca. 70 Senge. I Aaret 1892 tilbyggedes der Sygehuset et Epidemihus, opført efter Tegning af Arkitekt Jensen, Odense. Epidemihuset har ca. 30 Pladser. Amtssygehusets nuværende Overlæge er VILHELM LAESEN.

RASMINE JACOB. HANSEN,
Økonoma,
født 29. September 1894 i Lindelse, Datter af Hans H. og Hustru, ugift. Ansat ved Amtssygehuset i Rudkøbing 1914, Økonoma siden 1927.

MARIE HONUM,
Afdelingssygeplejerske,
født 18. Decbr. 1896. Uddannet paa Horsens Kommunehospital 1916—21, siden 1. September 1921 Afdelingssygeplejerske ved Amtssygehuset i Rudkøbing, Operations Afd.

V. MARG. MOGENSEN, Afdelingssygeplejerske, Uddannet paa Amtssygehuset i Rudkøbing 1921—24, supplerende Uddannelse 25. Januar til 1. November 1925, Assistent 1. November 1926, Afdelingssygeplejerske paa Epidemisk Afd.

JØRGINE JENSEN,
Afdelingssygeplejerske,
Uddannet paa Horsens Kommunehospital 1918—22, siden 1. November 1922 ansat ved Amtssygehuset i Rudkøbing, kirurgisk medicinsk Afd.

JOH. KR. LARSEN, Afdelingssygeplejerske, Uddannet paa Odense Amtssygehus, Afdelingssygeplejerske paa Amtssygehuset i Rudkøbing siden 1914.

Rudkøbing Bibliotek er en selvejende Institution, der skriver sig fra ca. 1900. I 1923 blev Biblioteket omordnet efter det moderne Folkebiblioteksmønster. Dets Bogbestand udgør nu (1931) ca. 5100 Bind, hvoraf ca. 2100 Bind er Faglitteratur, Resten Skønlitteratur. Det aarlige Udlaan andrager ca. 12.500 Bind. Biblioteket har Lokale paa Raadhuset. Bestyrelsen bestaar af 6 Medlemmer, nemlig Rudkøbing Biblioteksforenings Bestyrelse og tre af Rudkøbing Byraad valgte Medlemmer. Bestyrelsesmedlemmerne er: Assistent S. AUG. CHRISTENSEN; Redaktør FR. MÅDSEN; Konsulent P. JOHS. NIELSEN; Overlærer N. RAVN; Kommuelærer JOHS. RUELØKKE og Postassistent G. THRANE. Bibliotekar, Kommuelærer JOHS. RUELØKKE, er født 1. Marts 1892 i Landet Sogn paa Taasinge, Søn af Skibsfører H. Rueløkke, gift 1918 med Hanne Haahr. Lærereksamen 1913, Kursus paa Statens Biblioteksskole 1923, Lærer ved Haahrs Skole, Svendborg, 1913—20, Kommuelærer i Rudkøbing siden 1920, Bibliotekar siden 1923.

Johs. Rueløkke,
Kommuelærer.

Den langelandske Landbostands Sparekasse er oprettet 1881. Da den aabnede havde den Lokale i Havnegade. 1886 flyttede den til de nuværende Lokaler i Overretssagfører Eli Harders Ejendom paa Torvet. Indskudet fra 1881—82 var 206.421, i 1920 var det 6,375.227 Kr. Reservefonden udgjorde 31. Marts 1931 309.569 Kr. Direktion: Overretssagfører ELI HARDER og Sagfører, Branddirektør S. CHR. SØRENSEN.

ELI HARDER, Overretssagfører, Direktør f. Den langel. Landbosparek., født 1. Maj 1884 i Rudkøbing, Søn af Sagfører, Branddirektør Knud H. og Hustru Christine født Urban Hansen, gift 1911 med Katy Høien. Godsforvalter for Hjortholm, Nordergaard, Faarevejle og Skovsgaard, Agent for Forsikringselskabet „Danmark“, Næstformand for Rudkøbing Værgeraad, Medlem af Bestyrelsen for „Aktieselskabet Sydfynske Dampskibsselskab“, Medbestyrer af Frk. Else Boesgaards og Proprietær Rs. Boesgaards Legat, Medlem af Repræsentantskabet for Kreditforeningen af Grundejere i Fyns Stift, Kredsformand for Langelands landøkonomiske Forening, Forretningsfører for Hedeselskabets Afdeling for Langeland og Ærø, Medlem af Kredsbestyrelsen for det danske Sagførersamfunds 5. Kreds, Medlem af Repræsentantskabet for kgl. dansk Automobilklub.

Langelands Sparekasse i Rudkøbing er en af Landets ældste Sparekasser, og den har haft stor Betydning for Øens Trivsel. Den 1. Maj 1841 sendte en Kreds af Øens kendte Mænd en Ansøgning til Kongen om, at de i Sparekassen indstaaende Summer og Renter maatte fritages for Arrest. Ansøgningen blev bevilget den 15. December samme Aar. De Mænd, som stod i Spidsen for Sparekassens Oprettelse, var: Postmester, Kaptajn Baggesen; Købmand Pilegaard-Bay; Proprietær Pilegaard, Skovsbo; Prokurator Boesgaard, Skrøbelevgaard og Købmand R. Hansen. Den 6. Decbr. 1841 udsendte de et Op- raab om Sparekassens Stiftelse, og den 5. Jan. 1842 modtog den sit første Indskud paa 7 Rd.

Langelands Sparekasse.

Sparekassen begyndte i Kaptajn Baggesens Hjem, men flyttede snart til Raadhuset, hvor den boede til Leje for 6 Rd. om Aaret. I 1857 erhvervedes Ejendommen, Mtr. Nr. 97, i Sidsel Bagersgade, og her virkede den nogle Aar, indtil den atter maatte udvide og flyttede til det Sted, hvor den nu har til Huse, og som den 24. Juni 1872 blev dens Ejendom.

I de første 40 Aar holdt Sparekassen sit Kontor aabent to Dage i Ugen, først efter 1881 var Kassen aaben hver Søndag. Det første Aars Regnskab bragte et Indskud paa 16.590 Rd., fordelt paa 120 Sparere. Ved 50-Aars Jubilæet var Beløbet steget til 7.341.329 Kr., fordelt paa 6013 Konti. Reservekapitalen var da paa 317.880 Kr. 25 Aar efter, i 1916, androg Indskuddene 16.760.855 Kr., fordelt paa 10.773 Konti, og Reservekapitalen var paa 1.097.758 Kr. 1863 ansattes Kancelliraad Bayer som Forretningsfører, den nuværende Direktør er Sagfører RUD. LUND, R., DM., han afløste Bayer i Aaret 1895. Mange af Langelands førende Mænd har været knyttet til Sparekassens Ledelse, det vilde her føre for vidt at nævne dem alle. Ved sidste Regnskabsaars Afslutning havde Sparekassen en Indskudskapital paa 22.655.086 Kr., fordelt paa 11.277 Konti. Reservefondet er nu paa 1.667.517 Kr.

Rud. Lund,
Direktør.

RUD. LUND, Sparekassedirektør, R., DM.,

født 12. Februar 1865 i Bandholm, Søn af Jernstøber P. A. Lund og Hustru Sofie født Didriksen, gift 1896 med Anne Margrethe Kinch. Sagførerbestalling 1892, adm. Direktør for Langelands Sparekasse i Rudkøbing

1895, Medlem af Rudkøbing Byraad fra 1902, folkevalgt Borgmester 1919—29, Medlem af Langelandsbanens Direktion fra 1911, af Bestyrelsen for Sydfynske Dampskibsselskab fra 1912, af Landsforeningen for større Sparekasser fra 1912 og af De danske Sparekassers Fællesrepræsentation fra 1918, Formand i Bestyrelsen for de forenede Sparekasser i Fyens Stift fra 1913.

Langelands Folkeblad er Øens største Blad. Det blev stiftet 1905 som radikalt Venstreblad. Dets første Redaktør var Pastor Oscar Geismar, derefter kom Redaktør Holger Kristiansen, der nu er i Hjørring, og siden 1926 Redaktør HERMANN BORGSTRUP, født 11. Februar 1884 i Keldby paa Møn, gift med Astrid Herskind-Bak. Præliminæreksamen, Redaktionssekretær ved Fyns Venstreblad i Odense 1906—12, fra Maj 1912 Redaktør af Hjørring Venstreblad, 1913—26 Redaktør af Vendsyssel Venstreblad. Medlem af Hjørring Byraad 1917—25. Formand for Langelands Turistforening. Formand for Rudkøbing demokratiske Forening. Medlem af Bestyrelsen for det radikale Venstres Kredsorganisation og af den radikale Presses Redaktørforening.

Langelands Folkeblad har til Huse i et af Byens tre fredede Bindingsværkshuse, nemlig den „Bayske Gaard“. Bestyrelsens Formand er Amsraadsmedlem Gaardejer A. KEILGAARD, Fodslette.

Langelands Avis er grundlagt 1850 af Bogtrykker Jul. Rosenstand, født 1822 i Horsens. Han var i Slutningen af 40-erne ansat i det Hempelske Bogtrykkeri i Odense, hvorfra Fyns Stiftstidende udgik. Den 5. Oktober 1849 fik han Bevilling paa at oprette et Bogtrykkeri i Rudkøbing og den 12. April 1850 udkom det første Nummer af Langelands Avis. Bladet er et af Landets ældste Venstreblade og var først knyttet til Bondevennerne og senere til de forskellige Venstrepartier.

Rosenstand var Udgiver og Redaktør i 32 Aar og afløstes i 1882 af Axel Rosenstand, der var Redaktør til 1895. Fra 1895—1905 var J. P. C. Bro Udgiver og Redaktør, og fra 1905—20 Alfred Larsen, fra 1920 MARTIN PEDERSEN, født 16. Februar 1894 i Eskildstrup, Søn af Gaardejer N. Chr. P. Uddannet ved private Skoler, begyndte journalistisk Virksomhed 1914 ved Fyns Tidende, Formand for Personlig Friheds Værn for Rudkøbing og Omegn, og for Rudkøbing Borgerforenings Teaterudvalg, Medlem af Bestyrelsen for „De danske Forsvarsbrødre for Langeland“, Formand for „Dansk Arbejde“, Langelands Afd.

Den 4. Marts 1906 aabnedes Langelands Museum. Bygningen er opført efter Tegning af Arkitekt P. Baumann. Museet er grundlagt og skænket af Købmand JENS WINTHER, Rudkøbing, som er Formand for dets Bestyrelse. Blandt meget andet rummer Museet „Lindø-Fundet“, med en Mængde Redskaber fra den yngre Stenalder, iøvrigt ejer Museet en Mængde Sager, der belyser Øens Historie og Kulturudvikling. Det er selvejende, ledes af en selvsupplerende Bestyrelse, og drives med Tilskud fra saavel Amt som Kommune, fra Langelands Sparekasse og fra det Boesgaardske Legat.

Rudkøbing Apotek oprettedes i 1705 af „Indvaaner i Rudkøbing Købstad“, Fynboen Gottfried Becker, født 1667 i Mesinge, død 1743 i Rudkøbing. Efter af have drevet Apoteket i 36 Aar solgte han det til sin Provisor Andreas Jørgensen. Til at begynde med havde Apotekeren Eneret til Salg af Vin og Specerier m. m., men

Hermann Borgstrup,
Redaktør.

Langelands Museum.

Apotekets Ejendom.

efterhaanden gik de fleste Købmænd ham i Bedene. Han bad Gang paa Gang Myndighederne om at beskytte ham mod denne Konkurrence, men uden at det bar Frugt, og da han ikke kunde klare sig uden, maatte Apoteket i 1772 sættes til Auktion. Det blev købt af Dr. med. Hans Venninghausen for 1600 Rdl., men heller ikke han kunde klare sig i Rudkøbing, han havde kun Apoteket i tre Aar og i den Tid havde han en lang Række Tvistigheder med sin Provisor og med Stadens Øvrighed. I 1775 forlod han Byen,

og den 21. December samme Aar holdtes der Auktion over Apoteket med Inventar, Gaard og Have, men der maatte 4 Auktioner til, før det blev solgt, saa daarligt Ry havde Rudkøbing Apotekernæring faaet. Endelig den 21. Marts 1776 købtes det af Søren Christian Ørsted for 550 Rdl. og han fik Bevillingen den 5. Juni.

I 1806 solgte Ørsted Apoteket til Anton Jacobæus for en Sum af 8000 Rdl. og han fik Bevilling den 3. Oktober 1806. Det ses af hans Skøde, at Apoteket befandt sig i Gaarden Nr. 19 i Brogade. I 1841 solgte han Apoteket til Frederik Wengel for 45.000 Rdl., Wengel solgte det i 1854 til August Fridolin Bauer, født 13. April 1825 i København, Søn af Skuespiller Johan Daniel B. og kongelig Solo-Balletdanserinde Charlotte Amalie født Weyle. Hans Bevilling er udstedt den 21. December 1854. Han lod Apoteket ombygge og overdrog det i 1889 til sin Søn Christian August Pilegaard Bauer, født 4. Februar 1862 i Rudkøbing. Bevilling den 14. Februar 1889. I den Tid denne sad som Apoteker i Rudkøbing beklædte han flere Tillidshverv indenfor Byens forskellige Foreninger og Institutioner. I 1925 overdrog han Apoteket til sin Søn AXEL BAUER, født 9. Maj 1898 i Rudkøbing, gift 1921 med Ellen Kathrine Andreasen. Discipel paa Rudkøbing Apotek 1915—18, Kandidatsamen 1921, Bestyrer af Rudkøbing Apotek fra 1924, Ejer siden 1. Juli 1925. Apoteket har Haandkøb i Tranekjær, Snøde og Lohals; endvidere har det Leverance til 4 distribuerende Læger i Tranekjær, Snøde, Lohals og paa Strynø. I Haven til Apoteket staar en kæmpemæssig Kastanie samt et ægte Morbærtræ.

I gamle Dage havde Rudkøbing ingen Læge, men kun de ustuderede Barberere eller „Baskere“.

A. Bauer,
Apoteker.

Apotekets Gaard.

I 1683 saaledes en, der hed Casper, og derpaa en, der hed Clemmensen. 1738 omtales en Doktor, Johan Mokka, som sikkert heller ikke har været nogen virkelig studeret Mand. Den første rigtige Læge i Rudkøbing var Grønlund, som døde 1802. Han var Distriktslæge. Hans Efterfølgere var Rothe, død 1818 og Krigsassessor Gebhard, død 1838. Omkring 1820 kom den første almindelige praktiserende Læge til Rudkøbing, han hed Wagner. Nu er der flere Læger i Rudkøbing, vi skal her nævne nogle af dem.

FRODE JACOBSEN, Læge,

født 2. Juni 1901 i København, Søn af Skoleinspektør Chr. J. og Hustru, gift 1931 med Gerda Kaalund. Kandidat 1929, konstitueret Kredslæge i Rudkøbing fra April til November 1930, Kandidattjeneste ved Frederiksberg Hospital i 3 Aar og ved Sindssygehuset i Middelfart samt Fødselsstiftelsen i Aarhus

og Odense Amts Sygehus, praktiserende Læge i Rudkøbing siden April 1930.

PETER VIGGO DAMMEGAARD, Kredslæge,

født 20. Februar 1890 i Stensby, Søn af Gaardejer Niels Jacob Hansen og Hustru, gift 1917 med Ruth Larsen. Kandidat 1917, praktiserende Læge i Holsted 1919—25, Læge ved Silkeborg Sanatorium, Sct. Johannes Stiftelse, Øresundshospitalet, Kommunehospitalets 4. og 6. Afd., Sundby Hospital og

Blegdamshospitalet i København, Lægesekretær i Sundhedsstyrelsen, Embedslægeeksamen 1926, Kredslæge i Rudkøbing siden 1930.

AAGE CHRISTENSEN, Læge,

født 28. Januar 1901 i Viborg, Søn af Lærer Johannes C. og Hustru, gift 1927 med Alice Kjær. Kandidat 1927 med Tjeneste ved Vedsted Sindssygehus og Julemærkesanatoriet, 1½ Aar Reservelæge paa Amtssygehuset i Rudkøbing, praktiserende Læge i Rudkøbing siden Oktober 1929.

FRODE BLOCH-JØRGENSEN, Tandlæge,

født 16. April 1903 i Silkeborg, Søn af Tandlæge K. B. og Hustru, gift 1928 med Irma Siegwald Luzern. Tandlægeeksamen 1926, Assistent 1926—30, praktiserende i Rudkøbing siden 1930, Formand for Rudkøbing private Symfoniorkester.

A. Christensen, Læge.

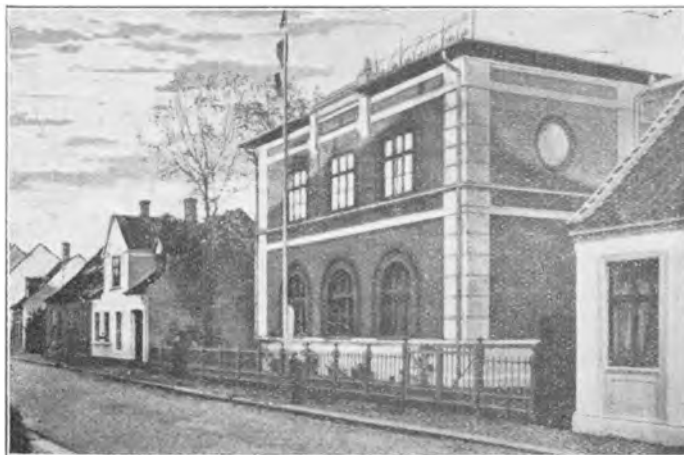
Jordemødrene i Rudkøbing, eller som de i gammel Tid kaldtes: „Gjordemødre“, kan i Navnerækken ikke føres længere tilbage i Tiden end til 1796, da Madam Maren var praktiserende Gjordemoder. 1811—24 nævnes Madam Penc, hun afløstes af Madam Schusbach, der atter afløstes af Madam Jørgensen.

ANNA DORTHEA HANSEN, Distriktsjordemoder,

født 9. Juli 1871 i Tjersborg, Ribe Amt, Datter af Aamtsraadsmedlem Hans Larsen og Hustru, ugift. Dimitt. 1900, praktiserende Jordemoder i Esbjerg 1901—15, Distriktsjordem. i Rudkøbing 1915.

Med Næringsloven af 1857, da de gamle Lavspriviligier faldt, og med Lavmyndighedens endelige Ophævelse i 1862 kom der en ny Tid for Haandværket. De gamle Skranker mellem Lavene var faldet, og der kom et Opsving, men samtidig blev der Brug for en Organisation, som kunde overtage en Del af de Funktioner, som Lavene i gamle Dage havde haft. Efterhaanden opstod rundt om i Købstæderne Haandværkerforeningerne, som har haft og har

Ahlefeldtsgade med Teknisk Skole.

saa stor Betydning for Haandværkets Udøvere, baade ved sine Skoler, Stiftelser, Enkelboliger o. s. v. — Rudkøbing Haandværker og Industriforening stiftedes den 15. September 1877 af Malermester Bendixen, som blev dens første Formand. Den begyndte med 83 Medlemmer, og dens første Opgave var Oprettelsen af en Teknisk Skole. Skolen begyndte med 43 Elever og fik gratis Lokale i Borgerforeningen. 1879 afholdtes en Fest i Fredeskoven til Fordel for Skolen, og Overskuddet 2603,70 Kr. blev Begyndelsen til Byggefondet. 1880 købtes en ældre Bygning i Ørstedsgade, som tidligere havde været Realskole, men den 24. Januar 1892 indviedes et nyt til dette Formaal opført Skolehus, hvortil Stat og Kommune havde ydet Tilskud. Skolens Forstandere: Malermester P. Bendixen 1877—83; Malermester N. Hoffgaard 1883—1901; Lærer Joh. Jørgensen 1901—19. Siden 1919 nuværende Forstander JOACHIM ADOLF RASMUSSEN, født 18. Oktober 1877 i Øster Hæsing, Søn af Bestyrer

J. Rasmussen,
Forstander.

Jørgen R. og Hustru. Uddannet i Faaborg 1892—96, paa Skoler og Akademier i Udlandet 1896—1902; Etableret i Rudkøbing 1909; Lærer ved Teknisk Skole siden 1913; Forstander for samme siden 1919; Formand for Rudkøbing Forskønnelsesforening. — Foreningens Formænd: Malermester Bendixen 1877—83; Blikkenslagermester C. C. Krogh 1884—1903; Guldsmed N. C. Meyer 1903—16; Malermester J. Knudsen 1916—27. Siden 1927 nuværende Formand Snedkermester R. CHRISTIANSEN, født 12. September 1888 i Rudkøbing, Søn af Tømrermester F. C. Etableret i Rudkøbing 1914. Medlem af Bestyrelsen for Haandværker- og Industriforeningen; Formand for samme siden 1927; for Haandværkerstiftelsens Bestyrelse og for den lokale Arbejdsgiverforening. Foreningens nuværende Bestyrelse bestaar af Snedkermester R. CHRISTIANSEN, Formand; Malermester J. SKOU, Næstformand; Malermester H. J. NIELSEN, Kasserer; Blikkenslagermester C. KROGH; Snedkermester E. JACOBSEN; Smedemester C. PICO; Tømrermester N. P. NIELSEN; Fabrikant H. P. RØNJE.

R. Christensen,
Snedkermester.

HANS PEDER HENRIK RØNJE, Fabrikant,

født 12. Marts 1886 i Skrøbelev, Søn af Møller Jørgen Hansen og Hustru, gift med Henny Steffensen. Siden 1919 Ejer af Rudkøbing Automobilforretning og Maskinfabrik, Medlem af Bestyrelsen for Rudkøbing Haandværker- og Industriforening og af Bestyrelsen for Grundejerforeningen.

HOLM HANSEN, Malermester,

født 5. Marts 1872 i Egense, Søn af Kaptajn R. Hansen og Hustru, Svendborg, gift med Margrethe Brandrup. Etabl. sig i Rudkøbing 1899, Kasserer i Rudkøbing Malermesterforening, Revisor i Rudkøbing Haandværker- og Industriforening og i Rudkøbing Sejlklub samt Løjtnant i Rudkøbing Brandkorps.

Handelsstandsforeningen for Rudkøbing er stiftet 1886, med det Formaal, ved Samvirke at tjene Detailhandlernes Tarv og Interesser. Foreningens første Formand var Konsul Emil Pedersen. Nuværende Formand er Købmand RHEIN-KNUDSEN, der tillige er Formand for Handelsaftenskolen. Denne Skole er oprettet paa Handelsstandsforeningens Initiativ. Skolens Forstander er Lærer SVEND OLESEN; det er en Vinterskole, og den har Lokaler i den nye Kommuneskole. I 1929 oprettede Handelsstandsforeningen den saakaldte „Flagalle“.

Rudkøbing borgerlige Skyttelav stiftedes den 21. Marts 1841 som en selskabelig Skytteforening. Den er en af Byens ældste Foreninger og den har forstaaet at holde Hævd over sine Traditioner. Hvert Aar paa tredje Pinsedag afholdes Fugleskydning. Klokkeren 5 om Morgenen vækkes Borgerne ved en Kanonsalut, Skydebrødrene samles og drager i

Procession med Musik og Faner til Skydepladsen, hvor Fugleskydningen tager sin Begyndelse. Foruden Fugleskydningen afholdes en Skydning for Børn. Selskabets Styrelse kaldte sig tidligere „Direktion“ og den første Direktør (Formand) var Hendrik Hansen. Den nuværende Bestyrelse bestaar af: Muremester CHR. SKOU, Formand; Tømrermester FR. CHRISTIANSEN, Næstformand; Telefonformand V. CHRISTENSEN, Kasserer; Kabelmester W. DRØHSE, Sekretær; Tømrermester AXEL CHRISTIANSEN; Arrestforvarer F. CARL FREDERIKSEN; Blikkenslagermester C. KROGH. Æresmedlem i Selskabet er JOHAN CORNELIUS WEIDEMANN, Rebslagermester, født 16. Maj 1850 i Rudkøbing, Søn af Muremester August W. og Hustru, gift 1877 med Martha Petersen, Datter af Kaptajn Johan Poulsen-Petersen. Han overtog Rudkøbing Rebslageri 1877 efter Farbroderen Johan W. Æresmedlem i Haandværker og Industriforeningen, Borgerforeningen og Rudkøbing Forskønnelsesforening.

J. C. Weidemann,
Rebslagermester.

CHRISTIAN SKOU, Muremester,

født 28. November 1888 i Rudkøbing, Søn af Muremester E. S. og Hustru, gift 1915 med Karla Hansen. Etableret i Rudkøbing 1918, Medlem af Bestyrelsen for Rudkøbing borgerlige Skyttelav siden 1924, Formand siden 1930, Medlem af Bestyrelsen for Borgerforeningen og for De danske Forsvarsbrødre, for Haandværker- og Industriforeningen, for Sammenslutningen for Arbejdsgiverforeningen, for Haandværker- Rejse- og Sygeforening og for „Julens Glæde“.

AXEL CHRISTIANSEN, Tømrermester,

født 7. Oktober 1886 i Rudkøbing, Søn af Tømrermester Frederik Chr. og Hustru, gift 1911 m. Margreta Nelson. Etabl. 1916, ansat som Lærer ved Teknisk Skole 1913—20, Tømrermester ved Sygehusets samt Kommuneskolens Opførelse, Medlem af Best. i Rudkøbing borgerlige Skyttelav samt De danske Forsvarsbrødre, Rudkøbing Afdeling.

FR. CARL FREDERIKSEN, Arrestforvarer,

født 20. December 1892 i Odense, Søn af Rentier Knud Fr. og Hustru, gift med Agnes Brandt. Uddannet som Landmand, Korporal i Rytteriet, Fængselsbetjent i Nyborg 1917, Arrestforvarer i Rudkøbing siden 1924, Formand for Langelands Politihundeforening, Medlem af Bestyrelsen for „Julens Glæde“ og

for Rudkøbing borgerlige Skyttelav.

Rudkøbing Ligkasse kan snart se tilbage paa en 100-aarig Bestaaen, idet den stiftedes i 1833 som en Hjælpe- og Begravelseskasse for Skomagemestre i Rudkøbing. Efter at have fungeret som saadan i ca. 25 Aar, forandredes Kassens Love saaledes, at der kunde optages Medlemmer fra et bredere Publikum. Dette foraarsagede en meget stor Tilgang, og i 1911 maatte man atter revidere Lovene, thi Kassen var nu fra en beskedent lille Begravelsesforening vokset til at tælle over 400 Medlemmer. Nuværende Bestyrelse

bestaar af: Malermester H. J. NIELSEN, Formand, født 27. August 1881 i Rudkøbing; Vaskeriejer J. THOMSEN, Næstformand; Tømrermester CHRISTIANSEN; Blikkenslagermester KROGH; Konditor HEINE; Fisker N. POUlsen; Skomager MEYER; Fuldmægtig HANS NIELSEN.

JØRGEN THOMSEN, Vaskeriejer,

født 20. Marts 1883 i Rudkøbing, Søn af Slagtermester Hans T. og Hustru, gift 1909 med Anna Margrethe Olsen. Etablerede 1908 sammen med Faderen et lille Vaskeri, blev Eneindehaver 1912. Nu er „Rudkøbing Dampvaskeri“ det største paa Langeland. Næstformand i Rudkøbing Ligkasse, Medlem af Bestyrelsen i Sømandsforeningen.

Rudkøbing Sygekasse stiftedes den 1. Februar 1863, dens Tilblivelse skyldes Arbejderne paa Ole Knudsens Jernstøberi. Oprindeligt hed Sygekassen „Rudkøbing Syge- og Hjælpeforening“. Om denne Kasses Forhistorie kan ikke meddeles andet, thi de gamle Protokoller fra 1863—92 er bortkomne. I 1892 blev Muremester Jens Andersen valgt til Formand,

og fra da af kan man følge Kassens Historie. Vi skal her nævne de mere vigtige Begivenheder, saaledes Statsanerkendelsen i 1900, hvorved Kassen fik sit nuværende Navn; 1915 Sammenslutningen mellem denne og „Haandværkersygekassen“. 1920 afgik Muremester Jens Andersen som Formand, hans Efterfølger blev L. P. Hansen, død 1926. Nuværende Formand er CHR. HJORTHOLM. Medlemsantallet var i 1900: 326, i 1915: 1039 og er nu over 1900.

HANS NIELSEN, Fuldmægtig,

født 6. Oktober 1867 i Lunde-
borg Oure, Søn af Niels Han-
sen og Hustru, gift med
Kirsten Constance Pedersen.
Medlem af Bestyrelsen i Rud-
købing Borgerforening gennem
mange Aar, Medlem af Besty-
relsen for Rudkøbing Ligkasse.

JULIUS MEYER, Skomagermester,

født 16. Juli 1855 i Rudkøbing,
Søn af Skomagermester Jørgen
M. og Hustru. I Perioder For-
mand for Rudkøbing Ligkasse,
Medlem af dens Bestyrelse siden
1890, fhv. Bestyrelsesmedlem i
Borgerstiftelsen.

„De Danske Forsvarsbrødre paa Langeland“ blev ligesom Broderselskaberne i andre Landsdele stiftet med de gamle Vaabenbrødreselskaber som Forbillede. Det ældste egentlige Forsvarsbroderselskab er „Vaabenbrødre-foreningen for Aarhus og Omegn“, der stiftedes 1859. Ud fra dette bredte sig snart Landet over Selskab efter Selskab, og ved et Møde den 28. Juli 1878 stiftedes „De Danske Forsvarsbrødre paa Langeland“ med daværende Købmand, senere Justitsraad, B. Halvorsen som Formand. Den 1. August 1878 begyndte Selskabet sin Virksomhed. Den første Bestyrelse bestod af: P. M. Petersen; N. Nyegaard; N. H. Jørgensen; V. Holst; F. J. Jensen; O. Fabricius. Dens Medlemstal var 42, men allerede Aaret efter over 70. 1879 valgtes en Regnskabsfører, Sagfører P. Vognsen. I 1885 vedtoges det paa Forpagter O. Fabricius' Forslag at oprette en Laanekasse. Efterhaanden blev Selskabets Økonomi saaledes funderet, at man kunde begynde Udbetaling af Sygehjælp og Begravelseshjælp, saaledes i Tiden fra 1880—1927 16,442 Kr. Ved Regnskabsaarets Slutning 1927 havde Selskabet en Formue paa 18.000 Kr.

Selskabets Formænd: 1878—80 Justitsr. B. Halvorsen; 1880—92 Købm. P. M. Petersen; 1892—1900 Købmand Chr. A. Jacobsen; 1900—06 Skibstømrer P. Henriksen; 1906—10 Bryggeriejer R. J. Rasmussen; 1910—11 og 1913—15 Bagermester J. P. Mortensen; 1911—13 Gaardejer J. Petersen; 1915—21 Bagermester L. Petersen; 1921—27 Gartner Chr. J. Larsen; siden 1927 Lagerforvalter CHR. HANSEN.

CHR. HANSEN, Lagerforvalter,

født 11. Juli 1884 i Bøstrup,
Søn af Jens Chr. Hansen og
Hustru, gift med Marie Nielsen.
Uddannet ved Landvæsenet,
ansat som Lagerforvalter ved
Frøavlskompaniet 1914, For-
mand for Forligskommissionen,
Medlem af Værgeraadet, af Sog-
neraadet 1921, af Bestyrelsen
for De Danske Forsvarsbrødre
siden 1923, Formand siden 1927.

C. J. LARSEN, Gartner,

født 16. Februar 1869 i Skrø-
belev, Søn af P. C. L. og Hu-
stru, gift 1898 med Clara
Larsen. Næstformand i Rudkø-
bing Sygekasse, Formand for
De Danske Forsvarsbrødre paa
Langeland 1921—27, siden da
Næstformand, Etableret i Rud-
købing 1898.

Marineforeningen for Rudkøbing og Omegn er stiftet den 6. November 1912. Foreningen tæller nu 150 Medlemmer, dens første Formand var Konsul Alfred Nielsen, nuværende Formand er Fiskeexportør V. DUE, den øvrige Bestyrelse bestaar af: Assistent MAILSGAARD, Næstformand; Blikkenslagermester REHR; Autoejer LEONHARTSEN og Købmand NIELSEN.

VALDEMAR DUE, Fiskeeksportør,

født 2. December 1882 i Nakskov. Etableret Fiskeeksport i Rudkøbing 1906, Medlem af Bestyrelsen for Marineforeningen 1912, Formand siden 1923.

V. Due, Fiskeeksportør.

C. Mejlsgaard, Assistent.

CARLO MEJLSGAARD, Assistent,

født 26. April 1896 i København, Søn af G. M. og Hustru, gift 1926 med Karen Poulsen. Formand for Langelands Handels- og Kontormedhjælperforening siden 1920, Kasserer i samme, Medlem af Repræsentantskabet for Dansk Handels- og Kontormedhjælperforbund, Fyens og Langelands Distrikt siden 1925, Revisor i Brugsforeningen, Medlem af Ligningskommissionen siden 1929, Kasserer i Marineforeningen siden 1928, Bestyrelsesmedlem i Langeland Socialdemokratiske Forening og af Forretningsudvalget for Arbejdernes Fællesorganisation.

„Langelands Garderforening“ blev stiftet den 21. Oktober 1911. Som Formand valgtes Postmester C. M. Jensen, der beklædte denne Stilling til 1917, da han forflyttedes fra Øen. Nuværende Bestyrelse: C. MADSEN, Formand; Gaardejer H. C. NIELSEN, Næstformand; Direktør E. BANG, Kasserer og Sekretær; Sognefoged P. THOMSEN, Snøde; Ejendoms-handler N. J. BOGETOFT og Forpagter J. NIELSEN. — Direktør EJNAR BANG, født 22. November 1903 i Tommerup, Søn af Ludvig Bang og Hustru. Direktør for Odense Ægforretning, Rudkøbing Afdeling, Medlem af Bestyrelsen i Konservativ Ungdom, Revisor i Dampskibsselskabet „Langeland“, og Sekretær i „Langelands Garderforening“.

Ejnar Bang,
Direktør.

Langelands Radioklub dannedes den 26. Januar 1927, efter at det paa et Møde af interesserede Lyttere den 9. Januar s. A. var paapeget, at Radioloven af 13. Marts 1926 kun hjemlede de Lyttere, der sluttede sig sammen i Foreninger, Ret til af faa Indflydelse paa Ledelse og Administration af den danske Radiofoni gennem Repræsentanter i Radioraadet. Dette Møde blev sammenkaldt paa Initiativ af Prokurist Helmer Fogedgaard. Klubbens Medlemsantal begyndte med 32 og tæller nu over 800 Medlemmer. Er indmeldt i Landsforeningen

W. Drøhse,
Kabelmester.

„De upolitiske danske Radioklubber“, en Organisation, der sammen med „Jydsk Lytterforening“ og „Kristelig Lytterforening“ gennem „Danske Radioklubbens Fællesraad“ har Indstillingsret ved Valg til Radioraadet. Under Langelands Radioklub staar følgende lokale Afdelinger: Lohals, med Murerm. BORRE som Form.; Snøde, med Installatør KOFOED DAM som Formand; Korsebølle, med Forpagter K. HANSEN som Formand; Tullebølle, med Kommunekasserer IVERSEN som Formand; Lindelse, med Radioforhandler A. HANSEN som Formand; Humble, med Snedkermester E. ECKSTRØM som Formand; Magleby med Førstelærer JENSEN som Formand. Allerede i 1929 paabød Rudkøbing Kommune Støjdæmpere

anbragt paa alle nye Motorer, ligeledes har Kommunen bevilliget et Beløb til Dæmpning af de Motorer, der forstyrrer i Radiofonitiden. De private Elektricitetsværker paa Landet har stillet sig velvilligt og dæmpet deres Maskiner. For egne Midler har Klubben dæmpet en Mængde private Motorer samt Telefoncentralerne i Rudkøbing og Tranekjær. Klubbens nuværende Formand er Kabelmester WILLIAM GERHARD BRASEN-DRØHSE, født 2. Oktober 1888 i Donse Krudtværk, Karlebo Sogn, Søn af Krudtværksbestyrer Gustav D. og Hustru gift 1920 med Birtha Jensen. Lærer ved Teknisk Skole i Rudkøbing, Formand for Langelands Radioklub siden Klubbens Oprettelse 1927, Medlem af Hovedbestyrelsen for de upolitiske Radioklubber og af Bestyrelsen i Rudkøbing borgerlige Skyttelav. Den øvrige Bestyrelse bestaar af: Skotøjshandler P. CHRISTENSEN; Urmager S. SØRENSEN; Prokurist HELMER FOGEDGAARD; Konsulent E. SKOU.

„Julens Glæde“ er en Spareforening, stiftet i 1884, dens Virkemaade er ganske i Lighed med lignende Spareforeninger. Rudkøbing Foreningens Medlemmer sammensparer aarlig ca. 50.000 Kr., dette Beløb udbetales ved Juletid, saaledes at Sparerne har en lille Skilling at glæde sig med i Julen. Overskudet gives til trængende Gamle i Stiftelsen. „Julens Glæde“s nuværende Bestyrelse bestaar af Ejendomshandler N. J. BOGETOFT, født 20. Januar 1880 i Humble, Søn af Gaardejer Hans Jakob Bogetoft og Hustru, gift med Kirstine Pedersen. Ejendomshandler i Rudkøbing siden 1916. Medlem af Bestyrelsen for Julens Glæde siden 1918. Formand for samme siden 1929, Revisor i Rudkøbing borgerlige Skyttelav, Medlem af Bestyrelsen for Rudkøbing Garderforening. Den øvrige Bestyrelse bestaar af: Købmand L. CHR. W. PETERSEN, Næstformand; Sygehuskasserer DELF; Murermester CHR. SKOU; Slagtermester KROUNN; Arrestforvarer FR. C. FREDERIKSEN; Forretningsfører JACOBSEN; HANS NIELSEN, Tuborg Depot.

N. J. Bogetoft,
Ejendomshandler.

L. CHR. WILHELM PETERSEN, Købmand,
født 12. November 1874 i Odense, Søn af Skrædermester P. P. og Hustru, gift 1915 med Ella Madsen. Etableret i Rudkøbing 1912, Næstformand i „Julens Glæde“.

HANS NIELSEN, Depotbesidder,
født 16. April 1883 i Gislev, Søn af Gaardejer Lars Nielsen og Hustru, gift med Klara Christensen. Næringsdrivende i Rudkøbing siden 1906, Tuborg Depot siden 1925, Medlem af Bestyrelsen i „Julens Glæde“.

Foreningen „Neptun“, er stiftet som en Begraveshjælpekasse, og dens ældste Love er vedtaget 13. Marts 1874, men om ogsaa dette er Stiftelsesdagen vides ikke med Sikkerhed. I 1881 og 1900 samt 1918 er Lovene reviderede; Foreningens Formaal er at yde Medlemmerne Begraveshjælp, samt saafremt Kassens Midler tillader det, at virke i velgørende Øjemed blandt Foreningens trængende Medlemmer.

LAURITS PETER BENNETZEN, Kaptajn,
født 28. Juli 1866 i Svendborg, Søn af Kniplingshandler Jes Lauritz B. og Hustru, gift 1893 med Camilla Mortensen. Fører af 3mst Skonnert „Eva“ 1891—1901, derefter Fører af 3mst Skonnert „Fremad“ til 1904, Fører under Dampskibsselskabet Alfred Christensen 1908—18, Medindehaver af Rudkøbing

Teglværk 1919—30, Fører af Dampskibet „Langeland“ fra 1923, Medlem af Bestyrelsen for Sømandsforeningen og Foreningen „Neptun“.

JOHAN MARIUS ERASMI PETERSEN, Rentier,
født 11. Juni 1856 i Rudkøbing, Søn af Skibsfører Rasmus P. og Hustru. Tilknytning til Rudkøbing Ligkasse siden 1881, i 20 Aar Medlem af Bestyrelsen, i 6 Aar Kasserer, Regnskabsfører og Kasserer for Foreningen „Neptun“, Medlem af Bestyrelsen for Sømandsforeningen.

Østifternes Haveselskab, Rudkøbing Afdeling, er stiftet som en Afdeling under Svendborg Amts Afdeling, denne tæller alt i alt 46 Kredse rundt om paa Fyn med et samlet Medlemsantal paa 1000. Der afholdes Udstillinger med Bedømmelser af Havebrugets Frugter, Selskabets Konsulent holder Foredrag m. m. Der gøres Udflugter, og gives Medlemmer Adgang til at erhverve Rabat paa Planteskole-Artikler m. m. Svendborg Amts Afdelings Bestyrelses Formand er Fabrikant C. BØGH-SØRENSEN, Ringe; Konsulent er P. WAD, Odense; Formand for de faglige Udvalg er Planteskoleejer A. STENBÆK, Vejstrup; Formand for Husholdningsraadet er Fru ANDREASEN, Svindinge; den øvrige Bestyrelse bestaar af: Sagfører H. CLAUSEN, Rudkøbing; Stationsforstander KRØLL LARSEN, Nyborg; Gaardejer KR. KNUDSEN, Ledby, Ærø. Rudkøbing Afdelingens Bestyrelse bestaar af:

Sagfører H. CLAUSEN, Formand; Skomagermester J. MEYER, Næstformand; Lærer BAGER; Fyrbøder OLSEN; Gartner CHR. MADSEN.

JØRGEN MEYER, Skomagermester, født 15. December 1882 i Rudkøbing, Søn af Skomager Julius M. og Hustru, gift med Kirstine Johansen. Næstformand for Østifternes Haveselskab, Rudkøbing Afdeling, Formand for Haveselskabets Koloni.

Rudkøbing Grundejerforening er stiftet omkring 1920—21, nærmere Oplysninger om dens Stiftelse haves ikke. Den staar i nøje Tilknytning til de samvirkende Grundejerforeninger for Fyns Stift. Grundejerforeningens nuværende Bestyrelse bestaar af: Direktør M. BOESGAARD, Formand; Snedkermester E. JACOBSEN, Næstformand og Kasserer; Bagermester L. PETERSEN; Fotograf H. KNUDSEN; Forvalter J. M. ANDERSEN; Fabrikant H. P. RØNJE; Dyrlæge J. ANDERSEN.

MARTIN L. TH. BOESGAARD, Direktør,

født 15. December 1862 i Magleby, Søn af Grundejer Rasmus Boesgaard og Hustru, gift med Kamilla Willarsen. Direktør for Baltica, Medlem af Bestyrelsen for Rudkøbing Grundejerforening siden Stiftelsen, Formand for samme siden 1923, Vurderingsformand til Ejendomsskyld siden 1903.

H. E. HANSEN-JACOBSEN, Snedkermester,

født 6. Juni 1885 i Skrøbelev, Søn af Anton J. og Hustru, gift med Johanne Rasmussen. Formand for Rudkøbing Løgebygning, Medlem af Bestyrelsen for Rudkøbing Haandværker- og Industriforening, Næstformand og Kasserer for Rudkøbing Grundejerforening.

HARALD KNUDSEN, Fotograf,

født 17. Juni 1879 i Kappel, (Lolland), gift 1906 med Kamilla Larsen. Etableret i Rudkøbing 1. Juli 1907, Dirigent for Rudkøbing Sangkreds og for Rudkøbing private Symfoniorkester, Medlem af Bestyrelsen for Turistforeningen og Grundejerforeningen.

JENS MARTINIUS ANDERSEN, Lagerforvalter,

født 5. November 1878 i Tornby, Søn af Jens A. og Hustru, gift 1901 med Eline Andersen, Medlem af Bestyrelsen for Rudkøbing Grundejerforening s. 1927.

Langelands Turistforening er stiftet den 3. Maj 1911 med daværende Redaktør Holger Kristiansen som Formand, han afløstes 1924 af Sagfører Harald Clausen, der fungerede til 1928, og siden da nuværende Formand, Redaktør HERMANN CHRISTIAN BORGSTRUP. Turistforeningen har udsendt en Række Pjecer og Brochurer omhandlende saavel Rudkøbing som Øens øvrige Byer og historiske Steder, udgivet paa Dansk, Engelsk, Tysk. Foreningen har oprettet et Bureau hos Boghandler Jensen-Tusch, hvor Turister kan faa alle Oplysninger. Bestyrelsen bestaar foruden Formanden af: Sagfører H. CLAUSEN, Næstformand; Boghandler WASSILEFSKY, Kasserer; Fotograf H. KNUDSEN, Driftsbestyrer BÜLOW; Købmand W. FLINDT, Lohals; Købmand MØLLER, Tranekjær; Skolebestyrer KÆRTOFT, Humble, og Købmand ALF. HANSEN, Bagenkop.

Rudkøbing Sangkreds er stiftet som en Sangforening under Rudkøbing Borgerforening, men hvornaar vides ikke med Sikkerhed. I 1882 udskiltes Sangforeningen fra Borgerforeningen. Dens første Formand var Kunstdrejer Breum. Da Sangkredsen begyndte, var det som en Dobbeltkvartet, nu tæller Kredsen over 30 Medlemmer, dens nuværende Formand er Sagfører H. CLAUSEN; Næstformand er Mekaniker A. FR. CHRISTENSEN; Dirigent er Fotograf H. KNUDSEN, der tillige er Dirigent for Rudkøbing private Orkester, som staar i nøje Tilknytning til Sangkredsen, men har sin egen Styrelse. Blandt Sangkredsens Æresmedlemmer nævnes Rentier V. Nielsen og Hustru, Rudkøbing; Fru Villadsen, København.

HANS ROBERT W. NIELSEN, Rentier,

født 30. November 1842 i Rudkøbing, Søn af Købmand Niels Peder N. og Hustru, gift 1879 med Johanne Bang. Til Søs 1856, sejlet til 1880, overtog da Hotel Skandinavien i Rudkøbing, drev dette til 1907, Medlem af Bestyrelsen for Langelands Sparekasse, Æresmedlem i Rudkøbing Sangkreds og Borgerforening.

JOHANNE NIELSEN, født Bang, Frue,

Datter af Hotelejer Bang, Skandinavien, Rudkøbing, gift 1879 med Hans Robert W. Nielsen. Æresmedlem i Rudkøbing Sangkreds og Borgerforening.

ANTON FREDERIK CHRISTENSEN, Mekaniker,

født 2. Juli 1882 i Gevninge, Søn af Kreditforeningsdirektør N. Chr. og Hustru, gift med Ella von Blauenfeldt. Medlem af Bestyrelsen for Rudkøbing Sangkreds s. 1928.

Rudkøbing Gymnastikforening er stiftet den 2. Februar 1931 og er saaledes af helt ny Dato, der har dog før været en Gymnastikafdeling under Rudkøbing Boldklub, stiftet 1925, men da denne Klub deltes, dannede Gymnastikafdelingen en egen Forening, med Murermester P. HAHN-ANDERSEN som Formand. Foreningen tæller ca. 100 Medlemmer og

er indmeldt under Svendborg Amts Gymnastikforening. Den deles i 4 Hold, 2 Dame- og 2 Herrehold, der ledes af Formanden. Foreningens Kasserer er Maskinmester N. P. O. JØRGENSEN.

PETER HAHN-ANDERSEN, Murermester,

født 3. Marts 1889 i Rudkøbing, Søn af Murermester Jens Andersen og Hustru, gift 1915 med Anna Nielsen. Etableret i Rudkøbing 1918, Formand for Rudkøbing Gymnastikforening siden 1931 og for Rudkøbing Murermesterforening, Medlem af Bestyrelsen for Demokratisk Forening og af Best. for Sygekassen.

N. P. O. JØRGENSEN, Maskinmester,

født 26. Oktober 1893 i Vedby Nørre, Søn af Kæretmager Carl J. og Hustru, gift 1920 med Jenny Hansen. Uddannet som Smed i Melby 1907—11, Maskinisteksamen 1918, Konstruktor i Kalundborg 1918—20, Undermester ved Svinninge Højspændingsværk 1920, Undermester ved Langelands Elektricitetsværk siden 1920, Kasserer for Rudkøbing Gymnastikforening siden 1931.

Rudkøbing Lawn-Tennis Klub er stiftet 1910. Klubben har 2 Baner, der afholdes aarlig lokale Turneringer. Formand er Driftsbestyrer A. BÜLOW.

Rudkøbing Skakklub er stiftet 1913, der afholdes indenfor Klubben lokale Vinterturneringer, ligesom Klubben deltager i de fynske Kredsturneringer. Formand er Driftsbestyrer A. BÜLOW.

Rudkøbing Boldklub er stiftet 6. Juli 1925, men Februar 1931 blev som ovenfor nævnt Gymnastikafdelingen en selvstændig Forening, og Boldklubben dannede da sin egen Forening med L. LAUERSEN som Formand.

Rudkøbing Sejlklub er stiftet i 1926, og Tandlæge P. CHR. KIILSGAARD blev Klubbens Formand. Den øvrige Bestyrelse bestaar af: Lærer BAGER, Kasserer og Bankbogholder POULSEN. Skønt Klubben ikke har saa mange Aar at se tilbage paa, har den dog gentagne Gange med Held deltaget i forskellige Klubsejlladser. Dens Medlemsantal er ca. 60, heraf er ca. 25 Baadeejere. Formanden, Tandlæge PETER CHRISTIAN KIILSGAARD er født 29. Oktober 1889 i Hammel i Jylland, Søn af Arkitekt Carl K. og Hustru, gift 1918 med Nina Ørum.

Rudkøbing Svømmeklub er stiftet 1921 som en Afdeling under Rudkøbing Idrætsklub med August Christensen, Niels Rasmussen og O. Jørgensen som Repræsentanter for Svømningen. Aaret efter Stiftelsen afholdtes det første Svømmestævne i Rudkøbing Havn. Svømningen dyrkedes videre under Idrætsklubben indtil 1925, da Rudkøbing Idrætsklub deltes i flere selvstændige Foreninger, og Rudkøbing Svømmeklub opstod da som egen Afdeling under „Rudkøbing Roklub“. Da den fynske Svømmeunion oprettedes, indmeldtes Rudkøbing under denne. Klubbens nuværende Formand er OSCAR NISSEN, Repræsentant for D. D. P. A., født 20. September 1899 i Rudkøbing, Søn af Købmand Carl Nissen og Hustru, ugift. Handelsuddannet, Ophold i de forenede Stater i 4 Aar, siden 1927 Repræsentant for D. D. P. A. i Rudkøbing. Formand for Svømmeklubben og Roklubben,

Oscar Nissen,
Repræsentant.

Medlem af Tropsraadet for Rudkøbing Spejderne.

Rudkøbing private Symfoniorkester, hvis Formaal det er at skabe Interesse for Orkestermusik, stiftedes den 10. Marts 1925 af en Kreds musikinteresserede, saavel private som professionelle Musikere. Som Formand valgtes Lærer Johansen og til Dirigent Tandlæge Stæhr, der ved sin Bortrejse 1. Februar 1930 afløstes af den nuværende Dirigent, Fotograf HARALD KNUDSEN. Orkestret, der bestaar af ca. 20 Mand, har nu Tandlæge F. BLOCH-JØRGENSEN som Formand.

G. Johansen,
Assistent.

NIELS SIGVARD RASMUSSEN, Assurandør,

født 27. Marts 1902 i Rudkøbing, Søn af Skomagermester Povl R. og Hustru, gift 1927 med Thyra Svanholm. Næstformand i Rudkøbing Roklub, Næstformand og Kasserer i Rudkøbing Svømmeklub.

GERHARD JOHANSEN, Assistent,

født 11. Januar 1908 i Rudkøbing, Søn af Chr. J. og Hustru, ugift. Ansat i Sydfynske Dampskibsselskab 1922, Medlem af Bestyrelsen i Rudkøbing Roklub siden 1926.

„Kristelig Forening for unge Kvinder“ i Rudkøbing blev oprettet den 12. Oktober 1909. Daværende Økonoma paa Rudkøbing Sygehus, Frk. Andersen, var Foreningens første Formand, og hun beklædte denne Tillidspost i 18 Aar. Foreningen har ikke egen Bygning eller Lokaler, men benytter Missionshuset som Mødested. Foreningen er her som i andre lignende Foreninger delt i tre Afdelinger; Hovedafdelingen for de ældre Medlemmer tæller ca. 55, Ungdomsafdelingen ca. 30 og Yngsteafdelingen for Børnene under 14 Aar tæller ca. 50 Medlemmer. Foreningens nuværende Formand er Telegrafassistent GUDRUN PETERSEN, født 10. Februar

G. Petersen,
Telegrafassistent.

1894 i Marstal, Datter af Toldassistent C. W. P. og Hustru, ansat ved Rudkøbing Telegrafstation 1916, Medlem af Bestyrelsen for K. F. U. K. siden 1918, Formand for samme siden 1927.

J. P. Christiansen,
Skrædermester.

JENS PEDER CHRISTIANSEN, Skrædermester, f. 24. Februar 1898 i Høng, Søn af Boelsmand Chr. Christiansen og Hustru. Skræderforretning i Rudkøbing 1929, Medlem af K. F. U. M.s Bestyrelse 1923—31.

JENS PEDER HANSEN,

Karetmager,

født 10. Juli 1851 i Svendborg, Søn af Tømrer Reinhold H. og Hustru, gift 1882 med Karen Marie Jensen. Æresmedlem i K. F. U. M.

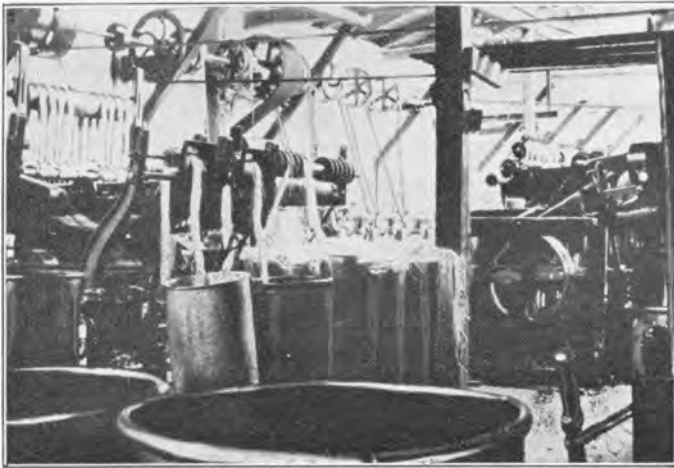

KAREN Marie HANSEN,

født Jensen,

født 26. Maj 1858 i Rønninge, Datter af Boelsmand Jens Nielsen og Hustru, gift 1882 med Jens Peder Hansen, Karetmager. Æresmedlem i K. F. U. K.

Interiør fra L. P. Weidemanns Bindegarnsfabrik.

L. P. Weidemanns Bindegarnsfabrik i Rudkøbing er den eneste større Industrivirksomhed i Byen, den begyndte i 1912 paa Nørrebro, men flyttede to Aar efter til større Lokaler i Nørregade. Bindegarnsfabriken er den eneste Special-Fabrik for Bindegarn i Danmark. Produktionen var i 1912 ca. 50.000 kg. Nu overstiger den 800.000 kg pr. Aar, og Fabriken staar nu atter overfor en større Udvidelse. Der beskæftiges ca. 40 Arbejdere. Grundlæggeren af denne Virksomhed er Fabrikant LUDVIG PETERSEN WEIDEMANN, født 9. Maj 1879 i Rudkøbing, Søn af Rebslagermester Johan W. og Hustru, gift 1908 med Nicoline Løstrup.

Laura Sørensen,
Forstanderinde.

Rudkøbing Bymølle er opført 1806, og dens Beliggenhed tæt ved Købstaden, giver dennes Omegn et særligt smuk og karakteristisk Præg. Møllen er gennem Tiderne søgt holdt i den oprindelige Stand, dog er i senere Tider indlagt Motor. Til Møllen hører 1½ Td. Land. Nuværende Ejer er Møller CARL HENRIKSEN, født 12. April 1886 i Magleby, Søn af Gaardejer Gotfred H. og Hustru, gift 1913 med Ellen Andersen. 1918—19 ejedes Møllen af Møller Frantsen, der blev dræbt ved en Ulykke i Møllen. — Langelands Telefonselskab skriver sig fra 1887—88 og omfattede hele Øen; i 1895 var der 81 Abonnenter.

Det stiftedes som et Aktieselskab, der i Aaret 1918 gik over til „Fyns kommunale Telefonselskab“. Centralen i Rudkøbing omfatter selve Købstaden med Opland og tæller ca. 500 Abonnenter. Ledelsen af Centralen er underlagt en Forstanderinde, og Personalet tæller 14 Telefonistinder. Forstanderinde er LAURA SØRENSEN, født 4. November 1876 i Rudkøbing, Datter af Christen S. og Hustru, ansat ved Telefonselskabet 1. Oktober 1901. Telefonformand siden 1913 er WILLIAM CHRISTENSEN, f. 16. Juli 1889 i Rudkøbing. — Langelands Frøavls Kompagni, Aktieselskab, stiftedes i sin Tid med Godsejer

Rudkøbing Spejdetrop er stiftet 1920 og har Tropslokale i Taarnet til det gamle Bryggeri. Tropsfører er PAUL WEIDEMANN; Tropsraadets Formand er Isenkræmmer THORSEN.

Fiskeriforeningen for Rudkøbing er stiftet i 1900. Foreningen er af ikke ringe Betydning for den Del af Købstadens Befolkning, der deltager i Fiskeriet. Indtægten gennem Fiskeriet angives nogle Aar at være over 1½ Million Kroner. Foreningens Formand var den fornyligafdøde August Enevoldsen.

C. Henriksen,
Møller.

Gaardinteriør fra Rudkøbing By-Mølle.

A. C. Duborg som Direktør, han afløstes 1921 af nuværende Direktør J. H. SYLVEST.

Som den gamle Handelsstad, Rudkøbing er, med gamle Købmands- og Rederfamilier, har den mange fornemme Patricierejendomme. Straks man er gaaet i Land, lægger man paa Vejen op mod Byen Mærke til Konsul Paul Nielsens Ejendom, der er den første i Hovedgaden. Som et Vidnesbyrd om Byens Forstaaelse af Værdien i dens Særpræg, bringer vi et Billede af

Rudkøbing Arresthus.

det nye Arresthus, der falder smukt ind i Rammen af stilfulde gamle Bygninger i Byen.

SVEND TORVALD SVEGAARD, Bogbinder, født 1872. Etableret Bogbinderi i Rudkøbing 1929.

CHRISTEN CHRISTENSEN, Restauratør,

født 24. Marts 1877 i Skive, Søn af Christen Mortensen og Hustru, gift med Ester Pedersen. Overtog 1914 Restaurationen „Harmonien“ og siden 1916 samtidig Bestyrer af Ørsted Pavillonen.

JOHAN MIKKELSEN, Skorstensfejermester,

født 5. Januar 1877 i Rudkøbing, Søn af Skorstensfejermester Anders M. og Hustru, gift 1901 med Karen Marie Jensen. Mester i Rudkøbing siden 1905, Medlem af Menighedsraadet, Skorstensfejermesterembedet for Rudkøbing Købstad har nu igennem 4 Generationer været i denne Slægts Besiddelse.

LANGELANDS NØRRE-HERRED

NØRRE-HERRED spænder over den nordlige Del af Øen Langeland, dets Areal er 13,634 ha, hvoraf 1665 ha Skov fordeles saaledes: Skrøbelev Sogn 135 ha, Simmerbølle Sogn 35 ha, Tullebølle Sogn 185 ha, Tranekjær Sogn 665 ha, Bøstrup Sogn 150 ha, Snøde Sogn 44 ha, Stoense Sogn 2 ha og Hov Sogn 450 ha. Vandløb og Moser kommer paa 172 ha.

I Herredet ligger det gamle Slot Tranekjær samt flere gamle Hovedgaarde og Herregaarde saaledes Faarevejle i Skrøbelev Sogn, Nedergaard i Bøstrup Sogn og Steensgaard i Snøde Sogn. Herredet har endnu omkring 50 Dysser og Stengrave tilbage og henved 30 Gravhøje. I Middelalderen var Tranekjær Hovedbyen, og der blev Tinget holdt, og indtil 1788 var Langeland et eget Amt „Tranekjær Amt“, som i 1777 bestod af Nørre- og Sønder Herred, 1 Købstad (Rudkøbing), 1 Slot og 14 Sogne. I Herredet ligger Købstaden Rudkøbing og Skrøbelev, Simmerbølle, Snøde, Stoense, Hov, Tullebølle, Tranekjær og Bøstrup Sogne. Sammen med Sønder Herred danner det eet Provsti: Langelands Herreders Provsti.

Langeland er den største af Øerne i det fynske Arkipelag, den er 52 km lang og paa det bredeste Sted godt 9 km bred. Den skilles fra Lolland ved Langelands Bælt, Nordspidsen rager op i Store Bælt, og Sydspidsen beskyttes af Østersøen. Den ligger som en Bølgebryder, saa alle de smaa fynske Øer kan være i smult Vande. Ligesom de andre fynske Øer er Langeland opstaaet ved den „baltiske Vandflod“. Paa Øens Museum er et Kort, hvor over 600 Naale angiver de Steder, hvor der er fundet Oldtidsgrave og Dysser, og skønt nu de to Trediedele er sløjfede, hører der dog stadig en Kæmpehøj eller en Dysse til et rigtigt Langelands-Landskab. Paa Museet findes ogsaa Værktøj fra Stenalderen fra Køkkenmøddinger. Man har ogsaa fundet Rester af Urokser, Bjørne og Vildsvin, men ikke af Rensdyr, og ved Lindelse og Nordenbro har man fundet Bopladser ligesom ved Troldebjerg, Tryggelev, og ved Magleby og ved de smaa Øer, som senere blev landfaste med Langeland, vrimler det med Rester af Bopladser og Grave fra Stenalderen. Ogsaa fra Bronzealderen er der Grave, men de fleste Fund stammer fra Jernalderen, og fra Vikingetiden er der store Fund af Mønter og Smykker. Allerede dengang har der været „Marstalskonnerter“ og „Langelandsskuder“ — selv om de ganske vist har sejlet med jernklædte Mænd og ikke med søde Æbler.

Litt.: Trap, Danmark; Bidrag til Langelands Historie af V. Lütken.

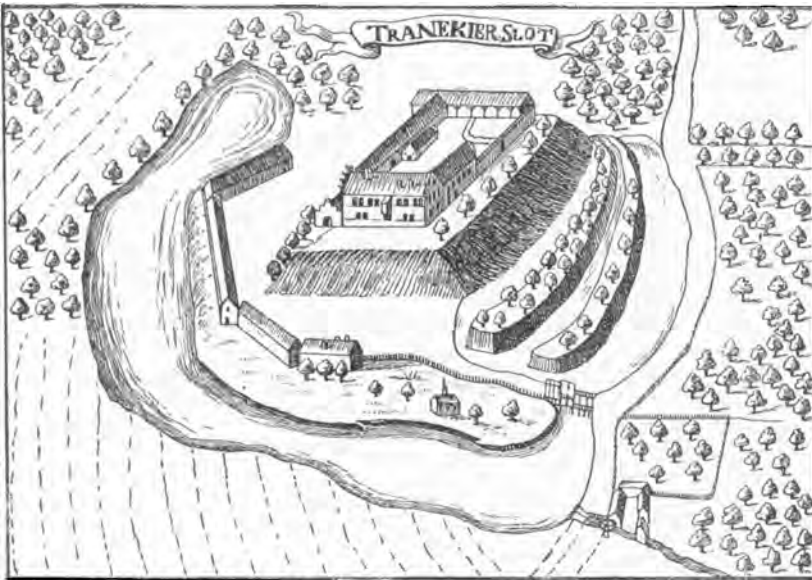
TRANEKJÆR SOGN danner een Kommune med Tullebølle, men i kirkeligt Henseende et eget Sogn, det grænser til Tullebølle og Bøstrup Sogne, til Langelands Bæltet, Rudkøbing Løbet og Store Bælt. Dets Areal er 2156 ha. Jordene er lavtliggende, Terrænet sine Steder stærkt bakket. Det højeste Punkt er „Skinderløkke Banke“. En Trediedel af Sognet optages af Skov, saaledes Kohave, Aasø, Tovløkke, Ravnebjerg, Pæregaard, Søby, Tykke Hestehave og Bukke Skov, ialt 670 ha. Ved Tranekjær Slot ligger den 15 ha store Borresø. Stengade Sø er nu udtørret. Foruden Borresø er der 50 ha Moser og andet Vandareal.

Byer: Tranekjær, med Kirke, Præstegaard, Skole, Privatskole, Højskole, Asyl, Apotek, Brugsforening, Kro, Mølle, Elektricitetsværk, Fællesmejeri m. m. samt Fyr-, Post- og Telegrafstation; Botofte, med Skole og enkelte Handlende; Strandby, Aasø Huse, med Anløbsbro og Skovfogedbolig; Bammeskov, Tevlesø og Rødby, der dog kun er mindre Samlinger af Huse. Tillige Slottet Tranekjær, Hovedsæde for Grevskabet Langeland, samt dennes Ladegaard og Korsebøllegaard og Pæregaard, der ogsaa hører under Grevskabet, en anden større Gaard i Sognet er Frederiksminde Gaard. Indbyggerantallet var i 1800: 626, i 1900: 1086. Tilsammen har Tranekjær og Tullebølle Sogne nu 2328 Indbyggere.

Sogneraadet bestaar af: Gaardejer S. SØRENSEN, Formand; Proprietær G. HANSEN; Tømrermester H. LARSEN; Boelsmand CHR. HANSEN; Mejeribestyrer P. NIELSEN; Gaardejer H. J. HANSEN; Graver N. ANDERSEN; Gaardejer M. S. HANSEN; Tømrermester P. MORTENSEN. Hjælpekassens Formand er Førstelærer HANSEN. Værgeraadets Formand er Sognepræst P. ANDERSEN. Sognefoged er Tømrermester R. MORTENSEN; for Tullebølle Sogn S. ANDERSEN. Sognet har Tingsted i Rudkøbing, hører under Rudkøbing Købstads Rets- og Politikreds, Svendborg Amtstuedistrikt, Ølandenes Lægekreds, Rudkøbing Skattekreds, Langelands nordre Vurderingskreds og Amtets 6. Folketingskreds.

I Tvede Skov er der en Jættestue, dens to Kamre har mistet Dækstenene, og Gangen indtil den er delvis ødelagt. Ved Pæregaard ligger der nogle Dysser og Smaahøje og ved Klinten ved Strandby en stor Høj „Møllehøj“. Ved Botoft har man (paa Matrikel Nr. 4 a) fundet Rester af en Teglovn fra det 11. Aarhundrede med brændte Munkesten, Fliser og Tagstene. I 1777 bestod Sognet af Byen Tranekjær, Slottet Tranekjær, Sædegaarden Korsebølle og en mindre Sædegaard Pæregaard, Botofte By og Strandby.

Langeland hørte engang under Kronen og var underlagt Borgen Tranekjær, der var en af de mange Borge, som rejstes paa Valdemarernes Tid som et Værn mod Fjender.

Tranekjær Slot.

Den var en af vore ældste og stærkest befæstede Borge, og antagelig er den bygget paa Absalons Tid, da man begyndte at bygge Kirker og Borge af brændte Sten. St. Bendts Kirke i Ringsted menes at være den første Bygning i Danmark af brændte Sten, og omtrent samtidig med den byggede Absalon Sorø-Klosterkirke — Tranekjær menes at være bygget ikke længe efter. Nu er kun lidet tilbage

af Tranekjærs først Mure, thi ikke alene har de skiftende Herrer stadig bygget om, men idelige Fejder og Krige har hærget det, saaledes i Grevens Fejde. Ved Reformationen gjordes der Ende paa Stridighederne, da Kirkens Gods kom under Kronen, og Kirken havde Tid efter anden erhvervet sig Godsbesiddelser i og ved Tranekjær.

Man ved intet om, hvordan Borgen har set ud, thi først da Frederik Ahlefeldt i 1670, efter Svenske-Krigen, kom i Besiddelse af Tranekjær, faar vi lidt at vide om dens Bygninger. Det havde da staaet ubeboet i mange Aar. Det bestod af et mægtigt firkantet aflangt Kompleks med dobbelte Grave og en Vindebro. Borggaarden var helt omsluttet af Bygningerne, og midt i Gaarden stod et Taarn, som senere brændte. Ahlefeldt lod Borgen restaurere, men i Begyndelsen af det 18. Aarhundrede var den atter i stærkt Forfald, og den daværende Ejer

Tranekjær Slot.

lod flere af Bygningerne rive ned, saaledes at den kom til at bestaa af en nordlig og en vestlig Fløj sammenbygget i en Retvinkel. Porten laa mod Øst i den nordre Fløj. Nu ser Slottet imidlertid helt anderledes ud, thi i Midten af forrige Aarhundrede blev det atter ombygget og restaureret. Paa de to Fløje, der er opført af Kampesten og Munkesten i to Stokværk med dybe Kældere og smaa pyntelige Kviste, blev der sat takkede Gavle med rigt prydede Blindinger, og i Vinklen mellem Fløjene rejstes et ottekantet Taarn med et slankt Spir, og den sydlige Del af Vestfløjen blev udvidet. Af de oprindelige Ladebygninger er der intet tilbage, den sidste Rest af dem brændte i 1921.

Inden vi kommer ind paa en nærmere Beskrivelse af Tranekjær Slots Historie vil vi dvæle lidt ved de første Efterretninger om Langeland, hvis Historie har sit Knudepunkt i Borgen Tranekjær. Det var her, Øens Myndighed holdt til, og her sad Lensmanden, som var Øens Herre.

I „Kong Valdemars Jordebog“, samlet i 1231 af Valdemar Sejr, staar der om Kongens Gods paa Langeland:

LANGÆLAND - SYNDRÆHÆRETH - NØRRÆHÆRETH.

Disse er de Ejendomme, som Herre Kongen har i Syndræhæreth paa Langeland. I Maklebye 5 Mark Guld, i Nørræworæ 9 Mark Sølv, i Søndræworæ 6 Ørtug Sølv, i Truggeleu 2 Mark Sølv, i Humlæthwet 10 Mark Sølv, i Ketteby 12½ Mark Sølv, i Hakæbolæ 2 Mark Sølv, i Bramsby 2 Mark Sølv, i Hitningthwet 3 Mark Guld og 1 Mark Sølv, i Linløse 3 Mark Sølv, i Skrouef 3 Mark Guld, i Sygmondebole 6 Mark Sølv, i Swærklisbole 3 Mark Sølv, i Llungæhals 1 Mark Sølv. Disse 10 Mark Sølv tilskødede Peder Reghlnsum Herre Kongen. Nicholaus Rinksun tilskødede Kongen 13 Mark Sølv. I Botoftebool 6 Mark Sølv. Olav tilskødede Kongen i Swansakærbol 3 Mark Sølv, i Kyrkebol 3 Mark Sølv, i Accæbol 8 Mark Sølv, i Sletteøbol 6½ Mark Sølv, i Frælleswich 2 Mark Sølv, i Svansakær Møllen og Dammen; saamange Mark Sølv skødede Olav.

Jord som tilhører Riget. I Trannækyær 7 Mark Sølv. I Bosebol tilskødede Aggi Autesun Grev Godefrid 3 Mark Sølv, det skal staa til eders Afgørelse, om han skal have det eller ej. Swen tilskødede Kongen 5 Mark Sølv. Endvidere i Frælleswich 3 Mark Sølv, som Ingilbert gør Kongen stridigt. I Lekebole 20 Ørtug. I Hælghestoft 1½ Mark Sølv. I Colzebøle 1 Ørtug. I Hælgemark 5 Ørtug Od af den Skov som kaldes Ho, tilhører Kongen 1/12, og af Hælgis Arvingers Del 1/10. Af Fru Botild 10 Mark Guld.

Ganske vist var der rundt om paa Langeland andre Jordbesiddere end Herremændene paa Tranekjær, og flere Steder havde Kirken Gods, men vi vil holde os til Tranekjær. I Kr. II' Jordebog omtales det som Kronens Ejendom, og saa vidt vides er de ældste Privilegier for Købstaden Rudkøbing udstedte paa Tranekjær Slot i 1287 af Hertug Valdemar til Sønderjylland og Langeland. Hans Broder, Hertug Erik Langben til Langeland, menes at have boet paa Tranekjær, han døde 1310 og efterlod Tranekjær og Langeland til sin Enke. Efter i 1315 at have haft Besøg paa Tranekjær af Kong Erik Menved, indvilgede hun i at overdrage Kongen Godset, og i 1326 blev den baade under Erik Menved og Kristoffer II saa mægtige Hr. Laurids Jonson Herre paa Tranekjær. Langeland og Ærø kom under hans Styre, og han besad Tranekjær til sin Død. Han var en af Landets mest uafhængige Smaafyrster paa den Tid og laa idelig i Fejde med Grev Gert. Den 3. Marts 1331 maatte han afstaa Ærø til Greven, og underkaste sig en Voldgift og forpligtige sig til at tjene Grev Gert og Hertug Valdemar. Han har dog unddraget sig denne Forpligtelse, thi Hertug Valdemar angreb Tranekjær og søgte Hjælp hos Grev Gert, men denne blev just da myrdet, og kort Tid efter døde Laurids Jonson, den 6. April 1340. Det er ikke helt klart, hvem der fik Tranekjær efter ham, der nævnes Jens Lauridsen og Peder Lauridsen, begge Sønner af Laurids Jonson.

1355 indlod Valdemar Atterdags betroede Mand, Benedikt Ahlefeldt til Grimstrup, (den første danske Ahlefeldt) sig med Kongens Hjælp i privat Fejde mod Hertugen paa Tranekjær, men forgæves. Tre Aar senere benyttede Valdemar et gunstigt Øjeblik til at kaste sig over Borgen, som efter 14 Dages Belejring maatte overgive sig, men først 1367 fik Kongen lovlig Ret til Langeland ved at tage den i Pant for 2000 Mark Sølv.

Af kongelige Lensmænd paa Tranekjær nævnes: 1370 Rigsraad Henning Meinstrup, 1376 Jens Muus, 1394 Jens Andersen til Essendrup, han var en af Rigsraadets mægtigste Mænd, død 1408. Den næste Lensmand, man kender, var den under Erik af Pommern saa mægtige Adelsmand, Anders Jepsen Lunge til Egede, som havde ikke mindre end fire Slotte i Forlening. Der følger nu en Tid, hvor det er vanskeligt at se, hvem der er Herre paa Langeland, men i 1437 var det den tyske Grev Hans. I 1456 pantsattes Langeland til Philip Axelssøn Thott, der var gift med Ermegaard Frille, en Datter af Kongens Kammerherre, Eggert Frille. Philip Axelssøn Thott døde 1464, og hans Enke arvede Tranekjær under Faderens Formynderskab. I 1466 opstod der Strid mellem Axelssønnerne og Kong Chr. I. Axelssønnerne havde været blandt Kongens vigtigste Støtter i Kampen om Sverige, men Kongen mente, at Ivar og Erik Axelssøn, der var blevet svenske Rigsforstandere, havde forraadt ham. Ved en Belejring i Foraaret 1467 indtog Kongen Tranekjær og indsatte Erik Sture som Lensmand. 1473 nævnes den udvalgte Kong Hans som „princeps“ paa Tranekjær og Langeland, men samme Aar bliver dog Axel Walkendorff Lensmand her. I Mellemtiden var der opnaaet Forlig med Axelssønnerne, og ved en Voldgiftsdom blev Godset i 1473 tildømt Fru Ermegaard Frille, der just var bleven gift med Bent Bille til Søholm. Han blev paa sin Hustrus Vegne Panthaver og Pantherre paa Tranekjær og Langelands Gods under Tranekjær. Den 6. September 1478 viedes Hans til Christine af Sachsen og den 23. September udbetalte han paa Antvorskov Slot Pantesummen for Langeland. Tre Aar senere besteg Hans Danmarks Trone og overgav sin Dronning Slottene Næsbyhoved og Tranekjær med underliggende Herreder som Livgeding. Hun beholdt dem til sin Død 1521. Af hendes Lensmænd paa Tranekjær kendes: Anders Tidemand, Niels Andersen, Thomas Nielsen Lange, Eiler Eriksen og Søren Stampe.

Under Grevens Fejde blev Tranekjær belejret af Grev Christoffers Tropper, anførte af den oldenborgske Adelsmand „Lange Herman“ og Søren Stampe, og 1534 maatte Slottet overgive sig. Søren Stampe indsattes som Grevens Lensmand. Han blev dog ikke længe paa Tranekjær, thi 1536 landsatte Peder Skram en lille Styrke paa Langeland, og efter faa Dages Belejring maatte Tranekjær overgive sig. Peder Skram indsatte Hovedsmand Markvard Tidemand som Lensmand paa Tranekjær. 1549 indsattes Rigsraad Eiler Rønnow til Hvidkilde og Faarevejle som Lensmand over Langeland, han besad Lenet til 1553, da det kom under Nyborg Len, hvormed det var forenet til 1560. I 1558 bestemte Kongen, at Tranekjærs Skyts og Inventar skulde føres til Nyborg Slot, og Porten stænges. Kun Ladegaarden skulde faa Lov at staa.

Tranekjær vilde saaledes være bleven ødelagt, hvis ikke Jørgen Marsvin til Dybæk, som just var kommen hjem fra fremmed Krigstjeneste, havde faaet det i Forlening, da han deltog i Kongens Fastelavns-gilde den 8. Marts 1560 paa Nyborg Slot. Fem Aar efter fik Maurids Podebusk det til Len og senere i Pant, og endelig i 1578 fik han Livsbrev paa Tranekjær mod Eftergivelse af Pantessummen. Han var en stridslysten Herre og laa ofte i Klammeri med Bønderne, og i 1581 maatte han opgive Godset. Langeland kom igen under Nyborg.

I de næste Hundrede Aar skifter Lensmændene paa Øen meget hyppigt, og 1658 besatte Svenskerne den. Efter Fredsslutningen kom Lenet tilbage til Greve Chr. Rantzau til Breitenburg, der havde haft det i Pant siden 1645 for en Forstrækning til Kronen paa over 62.000 Rd. Sp.

I 1659 skænkede han Pantebrevet til sin Datter Margrethe Dorothea Rantzau, der var gift med Frederik Ahlefeldt til Søgaard, Rigsgreve til Rixingen, Friherre til Mørsburg med flere andre Godser, kongelig Storkansler, ophøjet i den danske Grevestand 1672, død 1686. Han oprettede Grevskabet Langeland og gjorde meget for Lenet, forbedrede det forfaldne Slot o. s. v., men opholdt sig dog mest paa sit Gods Sønder Graasten i Sønderjylland. Han efterfulgtes af sin Søn, Greve Fr. Ahlefeldt, Statholder i Hertugdømmerne, General og Gehejmeraad, død 1708, som ogsaa opholdt sig mest paa Graasten. Han fortsatte Faderens Forbedringer af det langelandske Gods. Efter hans Død tilfaldt Grevskabet hans Halvbroder, Carl Ahlefeldt, Greve og Statholder, Gehejmeraad, Overkammerherre, Overhofmester for det ridderlige Akademi etc., død 1722. Han var gift med Ulrikke Antoinette Danneskjold-Laurvigen, og for hendes Medgift købte han Godserne Kalundborg og Turø. Han var sin Tids største Godsejer, men døde dog meget forgældet. De fleste af hans Godser blev ved hans Død solgte ved Auktion, kun Grevskabet Langeland blev tilbage til hans Søn, Greve Fr. Ahlefeldt, Kammerherre og General, død 1773. Da denne tiltraadte sin Arv, var Langelandsgodset i største Forfald, men ved yderste Sparsommelighed fik han Slottet restaureret og samlede efterhaanden flere Godser, saaledes i 1731 Godset Vestergaard, 1754 Holmegaard og Lykkesholm, 1764 Broløkke og Strynø, og oprettede af dem i 1765 Stamhuset Ahlefeldt. Efter ham overtoges Grevskabet af hans Søn, Christian Ahlefeldt, Kammerherre og Generalmajor, død 1791. Han havde i 1785 arvet Grevskabet Laurvig i Norge efter sin Bedstemoder, og fra den Tid har Familien ført Navnet Ahlefeldt-Laurvigen. Den næste Besidder var hans Søn, Frederik Ahlefeldt-Laurvigen, General og Kammerherre, død 1832, som i 1805 afhændede Laurvig til Staten for en Sum af 920.000 Rdl., som blev gjort til Fideikommiskapital. Efter hans Død gik Grevskabet over til hans Brodersøn, Chr. Joh. Fr. Ahlefeldt-Laurvigen, død 1856. Derefter til dennes Søn, Fr. L. V. Ahlefeldt-Laurvigen, død 1889. Han afhændede en stor Del af Fæstegodset til Fæstebønderne, restaurerede Slottet og erhvervede flere Herregaarde, som han senere overdrog til Sønnerne. Efter hans Død overgik Grevskabet til hans Søn, Chr. Joh. Fr. Ahlefeldt-Laurvigen, død 1917, og derpaa til dennes Søn, F. L. V. Ahlefeldt-Laurvigen.

Grevskabet Langeland og Stamhuset Ahlefeldt-Laurvigen havde indtil den nyere Tid 1534 1/2 Td. Hartkorn, fri Jord 509 Tdr., Bøndergods 430 Tdr., Skov 100 Tdr., Kirke- og Kongetiender 496 Tdr., Arvefæste i Korn 4100 Tdr., Kirke- og Kongetiender lignende Antal Tdr. Korn, Fideikommiskapitaler og Bankaktier 6.762.100 Kr., Ejendomsskyld for Grevskabet Langeland 7.078.000 Kr. og for Stamhuset Ahlefeldt-Laurvigen 1.810.000 Kr. Skovenes Antal angives til 38, fordelt over ca. 2400 Tdr. Land. I 1925 bestod Grevskabet af: Hovedgaarden Tranekjær, Gaardene Korsebølle, Pæregaard, Blegholm, Bjærgbygaard, Nugaard, Nordenbro, Tryggelevgaard og Søgaard samt Øen Birkholm, samlet ca.: 672 Tdr. Hartkorn af alle Slags, deraf 428 Tdr. Hartkorn fri Jord, Skov ca. 93 Tdr. Hartkorn, Bøndergods ca. 151 Tdr. I Bankaktier 38.800, i Fideikommiskapitaler ca. 4.928.805 Kr. foruden ca. 1323 Tdr. Byg og 13 Kr. 33 Øre i Penge i aarlige Arvefæsteafgifter af bortsolgt Gods og Kapital for afløst Kirketiende ca. 545.547 Kr. Det samlede Jordtilliggende andrager ca. 1751 ha og 1400 ha Skov. Som Skovrider er nu ansat E. ST. FLØYSTRUP.

Tranekjær Slots Ladegaard skylder Slottet sin Tilblivelse, til Gaarden hører 403 Tdr. Land med ca. 44 Tdr. Hartkorn. Gaarden har været drevet af flere af Lensgreverne, men har ofte været forpagtet ud. I gamle Dage var der en stor Del af Langelands Bønder, der gjorde Hoveri paa Ladegaarden, eller betalte deres Hoveritjeneste med Penge. 1692 nævnes Laurids Pedersen Smith som Forpagter af Ladegaarden. I en lang Aarrække var Ladegaarden udlagt til Mejerigaard, og der svaredes da af Forpagteren en vis Afgift pr. Ko. Antallet af Køer var omkring 1716 over 100. Blandt disse Mejerigaardsforpagtere nævnes: Nicols Peitersen, 1716 Mathias Valenkamp, 1722 Morten Hansen, 1743 Jørgen Henning Stæhr, vistnok den sidste Mejeriforpagter. Greve Fr. Ahlefeldt, Kammerherre og General, overtog da selv Driften, han skal have forsøgt mange forskellige Virksomheder her, saasom Brænderi og Kartoffelavl, ja han havde endog i en Aarrække under den engelske Krig Sukkerfabrik paa Ladegaarden. 1820 forpagtede han den bort til P. Andersen, Korsebølle, Forpagter Voigt, Pæregaard, og Avlsforvalter H. Nielsen, Slottet. Disse tre havde i Fællesskab Forpagtningen samt Tiende af Tranekjær og Tullebølle Sogne for en Afgift af 150 Tdr. Byg, 2 Tdr. Hvede, 64 Tdr. Rug, 53 Tdr. Havre, 6 halve Tdr. Smør, 10 Lpd. Flæsk, 5 Lpd. Ost, 75 Læs Hø og fornøden Halm og Græsning til 24 Heste. Da de overtog Ladegaarden, var der en Besætning paa 135 Køer, 9 Tyre, 18 Kvier. I nyere Tid har Driften været underlagt Tranekjær.

Korsebøllegaard er fra 1718. Før den Tid laa der i Sognet en By, som hed Korsebølle, med 10 Gaarde og 7 Huse, hvoriblandt Gaardene „Knarager“ og „Empegaard“, der blev nedlagte omkring 1600. I 1718 blev alle Gaardene nedlagte og Jordene forenede til Korsebøllegaard, som en Mejerigaard. Den første Forpagter var Jørgen Goth, død 1722. 1744 Jørgen Hansen, 1783–1801 Vincent Lassen og 1817 Peder Andersen fra Juelskov, som havde forpagtet den paa Livstid. Fra 1883 havde Slægten Fabricius Forpagtningen.

Ogsaa Pæregaard er en Forpagtergaard under Grevskabet. I 1554 tilhørte den Herredsfoged i Nørre Herred, Niels Jacobsen, som i 1557 blev Landsdommer. Fra 1554–1660 var den fri Bondegaard. Under Svenskekrigen, da saa mange Gaarde i Sognet blev lagt i Aske, kom disses Jorde under Pæregaard, som da hørte til Tranekjær. Gennem mange Aar var Pæregaard Bolig for Grevskabets Inspektører, saaledes i 1692 Inspektør Büttner, 1714 Christian Basballe, 1736 Ole Pedersen Rifsgaard som Forpagter, 1743 Christian Nissen, 1765 Hans Ditlev Hegnet, 1765–84 Jørgen Sebbelow, født 1731, død 1791, Forpagter paa Pæregaard, 1801–12 Rasmus Boesgaard og Peder Pedersen, og fra 1812–22 havde Birkedommer Riber fra Søbo paa Fyen Pæregaard i Forpagtning, han havde sin Svoger, Peder Strøm, som Bestyrer. 1822 fik Johan Sünckenberg Voigt Gaarden i Forpagtning for Livstid, han efterfulgtes af Sønnen, J. Chr. Voigt, der sad her som Forpagter til 1868 og afløstes af P. Quist der var Forpagter i mange Aar og døde i en høj Alder. Vi har nu nævnt en Del af de Personer, der gennem Tiderne har været

Tranekjær Kirke.

knyttet til disse gamle Gaarde, og nogle af dem er Stamfædre til langelandske Slægter.

Tranekjær Kirke er fra Midten af det 16. Aarhundrede, opført af smaa røde Mursten og bestaar af et Langhus med Krydshvælvinger og et Taarn af senere Oprindelse ved den nordre Side. Paa hver Side af Taarnet er tilbygget Halvtagsbygninger, det ene er Sakristi, det andet Vaabenhus. I Slutningen af det 18. Aarhundrede tilføjedes et Kapel mod Syd med en Portal af Marmor og Sandsten. I forrige Aarhundrede byggedes et Kapel mod Vest. Taarnet havde oprindeligt en hætteagtig Overdækning med Balustrade. Nu har det Spir, som blev paasat i 1886. Indtil Midten af forrige Aarhundrede havde Kirken en Altertavle fra 1644, som nu er i Stoense Kirke. Den nuværende Altertavle er lavet af Lorens Jørgensen, der ogsaa har skaaret Døbefonten, som er af Træ og paa sin Himmel bærer Urnernes og Lindenovernes Vaaben og Bogstaverne H. C. W. og Frv. S. L. Prædikestolen er fra nyere Tid. I det sydlige Kapel staar tre Sarkofager i norsk Marmor med Grevinde Birgitte Ahlefeldt, død 1773, Grevinde Maria Elisabeth Ahlefeldt, død 1769, en Egetræskiste med C. J. F.

Ahlefeldt-Laurvigen, død 1856, samt tre Kister med andre Medlemmer af denne Familie, som er ført hertil fra Ekernførde i 1895. I Hvælvingerne under dette Kapel staar 8 store og 4 smaa Kister, deriblandt en rigt forsiert Sandstenskiste med Storkansleren Frederik v. Ahlefeldt, død 1686, og en Kobberkiste med hans Hustru, Margrethe Dorothea Rantzau, død 1665. Det vestlige Kapel er forneden smykket med sort Marmor og Thorvaldsens „Dagen og Natten“ samt et Krucifiks af Stein. I dette Kapel hviler Greve Fr. V. L. Ahlefeldt-Laurvigen, Gehejmekonferensraad og Kammerherre, død 1889, samt hans Hustru.

Paa Kirkegaarden er der en Kirkelade fra gotisk Tid med Trappegavle og spidsbuede Vinduer, det er nu indrettet til Ligkapel. Endvidere staar der en Mindesten over Biskop H. C. von Leunbach, død 1903, der havde været Sognepræst paa Langeland. Sognets nuværende Præst er POUL CHRISTIAN ANDERSEN, født 10. Maj 1889 i København, Søn af Krigsassessor J. B. T. A. og Hustru, gift med Anna Ellen Koch. Kandidat 1914, Huslærer i Broløkke 1915—17, præsteviet Medhjælper ved Ordrup Kirke 1917—19, Sømandspræst i Newcastle 1919—22, siden 1922 Sognepræst for Tranekjær Sogn.

Gymnastikforeningen for Tranekjær og Tullebølle Sogne er stiftet 1910 og begyndte som en Skytte- og Gymnastikforening, senere gik den over til kun at have Gymnastikken paa sit Program. Foreningen har sine Øvelser i den gamle Realskoles Gymnastiksal, den har ca. 130 Medlemmer, der deles i 3 Hold, Karlehold, Kvindehold og Ungpigehold. Foreningens Fane er skænket af en Kreds af Kvinder fra Tranekjær Sogn. Dens Formand er Overskovfoged JENS CHR. WOGNSEN, født 10. April 1878 i Tørsted Sogn, Søn af Forpagter Wogn W. og Hustru. Ansat 1905 som Overskovfoged ved Tranekjær, Medlem af Menighedsraadet, Censor for Skovfogedeksamen. — Tranekjær Selskabelige Klub stiftedes 1894, i Fortsættelsen af en Læseforening, der var oprettet med Lensgrevens Bistand.

H. Beyer,
Dyrlæge.

Klubben tæller 160 Medlemmer. Dens Formand er Dyrnlæge HERMAN BEYER, født 4. Juni 1883 i Grenaa, Søn af Dyrnlæge F. G. B. og Hustru, gift 1927 med Veronique Jerndorff Jessen, Datter af Skoleinspektør J. J., Frederiksberg i København. Dyrnlægeeksamen 1906, praktiserende i Snøde 1906 -- 18, siden da i Tranekjær, Medlem af Bestyrelsen af Fyns Stifts Dyrnlægeforening, Form. for Tranekjær og Tullebølle Sundhedskommission.

T. F. Saxtorph,
Fyrmester.

Tranekjær Fyr

er fra 1858, det bestod dengang af et fast Spejllapparat i en Lygte til at hejse op paa en 4 m høj Pæl. 1885 blev der indrettet en Sirenstation, og i 1897 byggedes det nuværende firkantede 9 m høje Fyrtaarn med roterende Linseapparat, en Lysstyrke paa 5000 Hl. og en Synsvide paa over 12 Sømil. Det er et hvidt Lynfyr. Fyrmester er T. F. SAXTORPH, født 19. April 1883 i Videbech, Søn af Fyrmester Saxtorph. Ansat som Assistent ved Fornæs, Nordre Røse og Trekroner Fyret, Fyrmester ved Sædenstrand Fyr siden 1921, ved Tranekjær Fyr siden 1925.

Tranekjær Børneasyl er stiftet 1868 af afdøde Lensgrevinde Mathilde Ahlefeldt-Laurvigen, født Schollin. Det optager Børn i Alderen fra 4—7 Aar, har Plads til ca. 15 Børn. Fru Bildsøe var Asyllets første Plejemoder, hun afløstes af Datteren, Mathilde Bildsøe, der 1898 afløstes af nuværende Plejemoder EMILIE KRUHØFFER. — Tranekjær Sygeplejeforening stiftedes den 9. Februar 1921, og tæller nu over 100 Medlemmer. Dens Omraade er kun Tranekjær Sogn, og dens Opgave er, i Lighed med andre saadanne Foreningers, at skaffe sine Medlemmer omhyggelig og kyndig Sygepleje og lignende. Dens Formand er Slagtermester S. PETERSEN.

Tranekjær Elektricitetsværk er opført 1908 paa Bekostning af Grevskabet, det er kun et lille Værk, men alene dette, at man saa tidlig gennemførte dets Anlæg røber megen Forudseenhed. Det bestyres af

A. W. Middelboe-Jensen,
Bestyrer.

ANKER WITH
MIDDELBOE-

JENSEN, født 18. Oktober 1892 i København, Søn af Repræsentant Middelboe-Jensen og Hustru, gift med Margrethe Nielsen. Medlem af Tranekjær Selskabelige Klubs Bestyrelse, Formand for Tranekjær Ægssalgforening og for Tranekjær Gadebelysning.

Tranekjær Sogn har Skoler i Tranekjær og i Botofte. De første Efterretninger, man har om Skolen i Tranekjær Sogn, er fra Lensregnskaberne af 1644,

Fyret ved Tranekjær.

Lærerboligen ved Tranekjær Skole 1931.

i disse nævnes en Skolemester, Jørgen Pedersen, Koltzebølle (Korsebølle), han boede her under Svenskekrigen, men flyttede senere til Tranekjær, hvor der indrettedes Skole midt i Byen i et lille Hus paa 5 Fag. Senere, under de af Kronen udstedte Befalinger om Langelands Indretning af Skoler, finder vi nævnt følgende: „Skolen i Tranekjær Sogn, beliggende i Tranekjær By, i det gamle forhen indrettede Skolehus, for hele Sognets Ungdom, en Degneskole, ligeledes aarlig Tillæg 14 Rdl.“ Efter Skoleloven af 1814 er der saa kommet Skolen i Botofte. Tranekjær Skoles nuværende Førstelærer er MARIUS PEDER HANSEN, født 26. August 1890.

REINER FRIIS LUND MORTENSEN,
Sognefoged, Tømrermester,

født 3. Maj 1895 i Odense, Søn af Tømrermester Peter Mortensen og Hustru, gift med Elna Rymann. Etableret i Tranekjær 1927, Sognefoged for Tranekjær Sogn siden 1925.

JOHANNE MARIE HJELM-PEDERSEN,
Distriktsjordemoder,

født 16. Juli 1878 i Skovstrup, gift 1927 med Bogholder P. Udannet 1907. Distriktsjordemoder paa Als til 1909, Reservejordemoder paa Howitz Fødehjem, Frederiksberg 1909—10. Distriktsjordemoder i Tranekjær siden 1. September 1910.

TULLEBØLLE SOGN danner een Kommune med Tranekjær Sogn, men er eget Kirkesogn. Det grænser til Tranekjær Sogn, Langelands Bælt og Store Bælt samt til Simmerbølle Sogn i Sønder Herred. Dets Areal er 2490 ha, og det er Herredets største Sogn. Terrænet er bakket, de højeste Punkter er Oldenbjerg, Sværtebjerg og Søbjerg. Der er 186 ha Skov: Stengade Skov, Bjergby og Snagskov. Moser og Vandløb 25 ha.

I Sognet ligger Byerne: Tullebølle, med Kirke, Præstegaard, Skole, Forsamlingshus, Kro, Brugsforening, Andelsmejeri, Postekspedition m. m.; Frellesvig; Klausbølle; Lismose; Stengade; Skebjerg; samt Stederne: Sliberhuse; Troldbjerghuse; Ditlevgaarde; Ærteløkke; Tjørntved og Hyldtofte. Større Gaarde: Blegholm, Bjergbygaard, Oldenbjerggaard, Skebjerggaard, Frederiksgave, Marienlund, Bremholm, Grønslettegaard, Tottesholm og Spoftegaard. Desuden skal nævnes Bjergby Mølle og Bagenbjerg Mølle. Indbyggerantallet var i 1800: 830, i 1900: 1220, nu ialt for begge Sogne: 2328. Sogneraadets Medlemmer og Sognets Kredse er de samme som for Tranekjær Sogn (se Side 177).

Hvad Oldtidsminder angaar, er Sognet et af Langelands rigeste. Der har tidligere ligget ca. 30 Stengrave, nu er kun de halve tilbage. Vest for Bjergbygaard ligger en lav træbevokset Høj med to Jættestuer, ved Oldenbjerg er der en fredet Langdysse med et 2-kamret Gravrum, ved Skebjerg en Langdysse med 50 Randstene og et 3-kamret Gravrum, ved Løkkeby en mindre Langdysse, som ogsaa er fredet, i Snagskov en Langdysse, „Rindels Høj“, med 100 Randstene, ved Frellesvig er der to Langdysser og ved Stranden ved Klausbølle er der et stort Dyssekammer med en mægtig Overliggersten. Vest for Klausbølle har der ligget en Høj, „Kong Holms Høj“, med en 9 m lang Jættestue, og ved Stengade har man fundet 8 Grave fra Vikingetiden, en af dem indeholdt en Krigers Udstyr. I Holms Mose ved Klausbølle Strand skal der have ligget en Borg eller et Slot, „Kong Holms Slot“. I en Beretning fra 1777 hedder det: „Tæt Vesten for Clausebølle er en stor Holm med Grave og Volde, hvor sees Rudera af et gammelt Slot, kaldet Holme Slot“. Endnu i vor Tid ser man en stærkt afgravet rundagtig Banke, og man har fundet Munkesten og Rester af et Pæleværk til en Bro.

Blegholmgaard tilhører Grevskabet og var i 1925 paa 157 ha, 28,1 Td. Hartkorn, 46 ha er Mose og Eng. Den er først opstaaet som større Gaard i 1717, da en Del Gaarde her blev sammenlagt til en Mejerigaard, hvormange Gaarde der ved den Lejlighed blev nedlagt, vides ikke. Den har til Tider været beboet af Embedsmænd under Grev-

skabet, men ofte var den bortforpagtet, saaledes i 1743 til Carl Carlsen. 1758 bor Herredsfoged Niels Holst paa den, 1787 er den forpagtet af Niels Juul Rathlouw, en Tid var den Bolig for en Skovrider, saaledes Skovrider Iversen, der døde paa Gaarden 1817. Søren Larsen var Forpagter fra 1829—37, men siden har den været forpagtet af Slægtninge til Grevskabets Besiddere. Blegholmgaard nævnes, længe før den blev Mejerigaard.

Bjergbygaard, ogsaa under Grevskabet, var i 1925 paa 16,2 Td. Hartkorn, 77 ha, hvoraf 66 ha Ager og 3 ha Mose. I 1660 ejedes den af Landsdommer Thomas Bech og hørte under Kronen. Bech erhvervede en Del Strøgods omkring paa Langeland, saaledes i Torpe, Longelse, Illebølle, en Gaard i Snøde og en i Magleby. 1687 sad hans Enke, Cathrine, paa Gaarden. Under Svenskekrigen gik det haardt ud over Bjergbygaard, og Slægten blev næsten ruineret, den sidste, der ejede Gaarden, var Theodorus Beck, født 1745. Han arvede Gaarden 1768 og solgte den, 12. Juni 1780, til Generalmajor, Greve Christian Ahlefeldt for 7500 Rdl., hvorefter han blev Forpagter paa Tryggelevgaard. Greven bortforpagtede Bjergbygaard, og i en Aarrække sad Slægterne Horne og Andersen som Forpagtere. Omkring Aarhundredeskiftet overtog Grevskabet selv Driften.

Oldenbjerggaard var i 1925 paa 14,4 Td. Hartkorn, 78 ha, deraf 72 ha Ager, 3 ha Skov og 3 ha Eng. Gaarden er opkaldt efter den høje Banke Oldenbjerg, i en lang Aarrække ejedes den af Boysen, der solgte den til D. Rasmussen.

Skebjerggaard var i 1925 paa 13,5 Td. Hartkorn, 67 ha. Den nuværende Ejer GEORG HANSEN'S Fader H. J. Hansen drev den i mange Aar.

Marielund var i 1900 paa 95 Tdr. Land og godt 8 Tdr. Hartkorn, den har været i Slægten Bøgvads og senere i H. J. Larsens Besiddelse, den ejes nu af N. P. CLAUSEN.

Bremholmgaard nævnes første Gang i 1385, da den solgtes til Lage Rudbek, der i 1391 solgte den til Aagesen Ulfeld. Den første Ejer, vi kender, hed Lasse Muus.

Tullebølle Kirke var fordum viet Sct. Martin. Koret og Skibet er af groft tilhuggede Kampesten, og ved Syddøren staar to svære Granitsøjler, mulig har der været to lignende ved Norddøren. I gotisk Tid fik den Taarn, og Langhuset og Koret blev bygget højere og overhvelvet. Taarnets nederste Stokværk aabner sig ind til Skibet og danner et lille Kapel. Vaabenhus og Sakristi er fra samme Periode, og disse Tilbygninger er af Munkesten, lagte i Munkeskifte. Kirken har Trappegavle, smukke middelalderlige Blindinger og svære Støttestykker. I 1755 var der, ifølge Bircherods Efterretninger, et Kalkmaleri af den hellige Morten, „Sct. Martin“. 1505 fik Kirken en ny Altertavle med Billede af Korsfæstelsen. I Korset, som Christus bærer, var indsat „et Stykke forfuldet Træ“, som foregaves at være fra Christi Kors. Ved en Restaurering i 1875 blev de nuværende Vinduer indsatte. Man fandt ved den Lejlighed over Korbuen nogle middelalderlige Kalkmalerier, der forestillede Dommedag, men de var saa medtagne, at man atter lod dem overhvide. Den Altertavle, Kirken nu har, er fra 1886 og malet af F. Storch. I Sidelisterne er der Træfigurer af de tolv Apostle, de er fra den gamle Altertavle. Prædikestolen er fra 1632 og i Renæssance. Døbefonten er romansk. Klokkeren er fra 1495. Paa Kirkegaarden findes en kisteformet Ligsten over Landsdommer Thomas Beck til Bjergbygaard, død 1680.

A. W. Mathisen,
Sognepræst.

Nuværende Sognepræst er ANCHER WIGAND MATHISEN, født 9. Juli 1904 i Frederikssund, Søn af Kæmner C. F. P. M. og Hustru gift 1929 med Agnes Oisen. Kandidat 1928, Hjælpepræst i Sønderholm og Frejlev Sogne ved Aalborg, kaldet til Tullebølle Sogn 1929.

Tullebølle Sogn var før 1555 et eget Sogn, men blev da ved et Klemmebrev lagt til Tranekjær som et Anneks. 1891 blev det atter eget Sognekald. Sognet fik Skole samtidig med, eller maaske lidt senere end Tranekjær. I et kongeligt Brev af 29. April 1740 hedder det: „Tullebølle Bye har Skoole i det gamle forhen indrættede Skoolehuus, som nys er

4 Fag tilbygt, for hele Sognets Ungdom, een Skoelholder Skoel, tillagt aarlig 28 Rdl.“ Den nuværende Skole er bygget 1886 og er 6-klaset. Førstelærer er OLE RASMUSSEN, født 17. Marts 1871.

SNØDE, STOENSE OG HOV SOGNE danner een Kommune, med Snøde som Hovedsogn. Snøde Sogn grænser til Anneks sognene, til Bøstrup Sogn og til Langelands Bælt og Store Bælt. Dets Areal er 1520 ha. Hele Kommunens Areal er 3583 ha. Jordene er lavtliggende og for det meste lermuldede, enkelte Steder meget sandede. Terrænet er sine Steder bakket. De højeste Punkter er Høgebjerg og Justebjerg. I Sognets nordlige Del ligger en Del Skov, deriblandt Nørrevænge og Hellemark Skov, ialt 44 ha. Moser og Vande optager 14 ha. Klitter og Stenmarker 4 ha.

Byer: Store Snøde, med Kirke, Præstegaard, Missionshus, opført 1900, Fattighus og Alderdomshjem i samme Bygning, opført 1847, Postekspedition, Andelsmejeri, oprettet 1889, ombygget 1911, Kro; Lille Snøde; Tressebølle; Ennebølle, med Mølle og Købmands-handel samt Hesselbjerg, der kun er en Samling Huse. Større Gaarde: Steensgaard, Bukkegaard, Møllebjerggaard og Sydringgaard. Indbyggerantallet var i 1800: 730, i 1900: 960, nu er det for hele Kommunen 2857.

STOENSE SOGN grænser til Snøde og Hov Sogne og til Store Bælt. Dets Areal er 778 ha, saa det er det mindste Sogn i Nørre Herred. Jordene er omtrent som i Hovedsognet og Terrænet ogsaa. Her er kun 2 ha Skov og 7 ha Tørvemoser.

Byer: Stoense, med Kirke, Skole og Forskole, samt Skattebølle. En stor Gaard, Troldbjerggaard. Endvidere Steensgaards Mølle. Indbyggerantallet var i 1800: 540, i 1900: 557. (Indbyggerantallene for Snøde og Stoense Sogne i Aaret 1800 er beregnet før Udskillelsen af Hov Sogn.)

HOV SOGN, et eget Sognekald, begrænses af Snøde og Stoense Sogne, og af Store Bælt. Dets Areal er 1285 ha, og det er Langelands nordligste. Jordene er meget lig Hovedsognets, dog er de i Midten mere muldrige. Der er 450 ha Skov: Bremlevænge, Kronens Have, Østre og Vestre Stigehave, Prisskov og Præsteskov. Skrænten „Lille Hov“ er Øens nordligste Punkt, det kaldes ogsaa „Øren“. Sydvest herfor ligger „Frankeklint“, hvis højeste Punkt er 14 m. Tæt ud for Kysten mod Vest ligger en lille stenet og sandet Holm, „Smørstakken“.

Byer: Skiften, med Hov Kirke, Præstegaard, bygget 1897, Skole og Forskole, Brugsforening, Afholdshotel og Mølle; Østerhuse, med Badepensionater og Badehoteller; Ladepladsen Lohals, med Havn, Kro, Badehoteller og Pensionater, Bryggeri, Savskæreri, flere mindre Fabriker, Elektricitetsværk, Post- og Telegrafstation, Andelsmejeri, Strandkontrolørbolig m. m. Hov, Bastemose, Vestrehuse, Hønebjerg, Piben Bøgvad og Estre er alle mindre Samlinger af Huse. Større Gaarde: Nygaard, Arnebjerggaard og Charlottenlund. Ved Frankeklint og ved Hov er der Fyr. Indbyggerantallet var i 1900: 970, i 1920: 1212.

Snøde, Stoense og Hov Sogne har Tingsted i Rudkøbing, og hører under de samme Kredse som Tranekjær Sogn (se Side 177). Sogneraadet bestaar af: Amsraadsmedlem, Lærer P. V. NIELSEN, Formand; Fiskeeksportør M. GREGERSEN; Gaardejer L. LARSEN; Gaardejer J. L. HANSEN; Gaardejer A. ESHØJ; Arbejdsmand C. JENSEN; Postassistent H. P. PEDERSEN; Malermester A. HANSEN; Gaardejer R. J. JENSEN; Gaardejer J. NIELSEN; Snedkermester E. JOHANSEN. Hjælpek. Form. er Smedemester H. P. HANSEN. Værgeraadets Formand er Sognepræst SCHOUSBO. Sognefogeder er: Gaardejer P. THOMSEN, Snøde; Gaardejer C. BAY, Stoense; Savværksejer L. P. JENSEN, Lohals.

P. V. Nielsen,
Lærer, Amsraadsmedlem.

Der er kun bevaret enkelte Oldtidsminder. Tæt ved Tressebølle en lille Langdysse, ved Ennebølle Resterne af to stensatte Gravkamre, som nu mangler Dæksten, og mellem Store Snøde og Steensgaard Resterne af en stor Runddysse, „Tordenshøj“. I Stoense Sogn ligger en Langdysse, „Rudskensbjerg“, ved Nygaard. I det 17. Aarhundrede laa der en Del Dysser ved Stoense By. I Hov Sogn har man i Stigehave fundet en Boplads fra Broncealderen. I Snøde Sogn har der engang ligget en Landsby, „Bøgelund“, som antagelig er bleven underlagt Steensgaard. Omkring 1680 nævnes i Store Snøde en Gaard, „Benkegaard“, som ogsaa er forsvundet. 1429 skriver Væbner Niels Jensen sig til Lille Snøde. Væbner Braske skriver sig 1442 til Øgnebølle. Ennebølle ejedes 1460 af Claus Baad. Stoense Sogn havde i Slutningen af det 17. Aarhundrede en Mølle, som hed „Tøszing Mølle“, og en gammel Gaard, som hed „Prierhuszet“, begge er forsvundne. 1477 nævnes Adelsmændene Axel Andersen og Thomes Tube til Stoense. Stoense var i gamle Dage et Pastorat, men blev ved et Klemmebrev af 1555 underlagt Snøde.

Hov Sogn var oprindeligt ikke meget andet end Skov og Klitter. I Valdemar II' Jordebog nævnes „Ho“ som Kronens. Der skal have ligget en Borg, „Ho“ eller „Hovborg“, hvor Sørøveren Haagen eller Hogen boede. Man har fundet Murrester, og endnu ses et Voldsted. Tidligere var det en høj firsidet Banke med dobbelte Grave paa de tre Sider og Havet paa den fjerde, nu er det efterhaanden blevet noget udjævnet. I Skoven, Kronens Have, vises nogle firkantede Fordybninger. Det var her, de Danske havde Lejr under Svenskekrigen. Ved Uglebjerg og Andemose staar et Par Sten til Minde om, da Svenskerne Landgangsforsøg blev slaat tilbage. Da Hov hørte under Snøde og Stoense, kaldtes det for „Hovland“. 950 Tdr. Land hørte under Snøde og 1350 Tdr. under Stoense. 1896 udskiltes Hovland som et Sogn, ifølge et kongeligt Reskript af 12. Febr. 1882.

Snøde Sogn havde i 1925: 973 Indbyggere og 104 Gaarde og Huse. Byen Store Snøde kaldtes i 1339 „Søwith“, senere „Snøduith“. Lille Snøde kaldtes i 1330 „Lilæ Snøwith“. Ennebølle kaldtes i 1440 „Øgnebølle“. Stoense By kaldtes i 1330 „Stugnes“, senere „Stunenes“.

Snøde Kirke er fra omkring 1220, af tilhuggede Kampesten. Korets Ydermure har Blindinger, hvis runde Buer bæres af Halvsøjler. Inde i Kirken findes nogle Granitreliëffer. Som de fleste andre af vore Kirker fik den i det 15. eller 16. Aarhundrede Taarn, Kapel, Sakristi og Vaabenhus samt Hvælvinger. Ved en Restaurering i forrige Aarhundrede fandt man Kalkmalerier fra 1535. Ved samme Restaurering indsatte man høje Vinduer, og i 1875 blev Kapellet overhvælvet og forbundet med Skibet, Vaabenhuset blev udvidet, og Portalen omdannet. Koret adskilles fra Skibet ved en stor rundbuet Portal, som støtter de senere indsatte Hvælvinger, selve Bueabningen staar i sin oprindelige Skikkelse med Kampestenene.

Alterbordsforsiden er fra 1614 med Munkernes og Bassernes Vaaben. I Hovednichen staar en Gengivelse af Thorvaldsens Kristus. Stilen i Altertavlen er en Blanding af Rokoko og Empire. Prædikestolen er fra 1620, af Hans Gundewerth. Under Koret staar nogle Kister med Lig af Familien Steensen, og indtil 1875 laa der en stor Ligsten over Hans Steensen, som hans Enke havde ladet lægge i 1600, men som 1875 blev sat ud i Vaaben-

Det indre af Snøde Kirke.

Stoense Kirke.

land Provsti siden 1928. — Stoense Kirke er fra samme Tid som Snøde Kirke og af samme Materiale, dog er der her ogsaa brugt utilhuggede Kampesten. Koret er bygget helt

Jens Fonager.
Provst.

af Kampesten, og det fik Aar 1600 et Taarn med Bogstaverne N H H H og F G A R og Aarstallene 1600 og 1848. Samtidig med Taarnet blev Skibet forlænget og fik Hvælvinger. Vaabehuset er fra 1650 og Korsfløjen paa Nordsiden fra 1790. I Kirkens Indre findes flere Granitstene i Lighed med dem i Snøde Kirke. Altertavlen er et overdaadigt Bruskbaroksnityærk, den har før staaet i Kirken i Tranekjær og bærer Chrf. Urnes og Sophie Lindenovs Navne og Vaaben samt Chr. IV' Navnetræk og Aarstallet 1644. Den er udført af Lorents Jørgensen. Midterfeltet gengiver Nadveren. Alterkalken bærer Aarstallet 1684 og Navnene Anders Rasmussen og Karen Lauersdatter. Prædikestolen er lavet 1635

af Hans Gundewerth, med Motiver fra Jesu Liv. Døbefonten er tidlig romansk, den er prydet med Løver siddende Parvis, men med fælles Hoveder, og paa Foden grovt udhuggede Menneskehoveder.

Hov Kirke er bygget 1872, indviet den 19. Oktober 1873. Den byggedes som Anneks til Snøde og Stoense Pastorat, efter Tegning af Arkitekt A. H. Klein og bestod oprindelig kun af Langhus og Kor, man fik i 1904 et Taarn med et Spir. Kirken har Stræbepiller, men da den har fladt Træloft og ikke er hvælvet, er de vel nærmest til Pynt. Billedet i Altertavlen er malet af J. Poulsen, og Døbefonten er ført hertil fra Skrøbelev, den er af Granit og meget gammel.

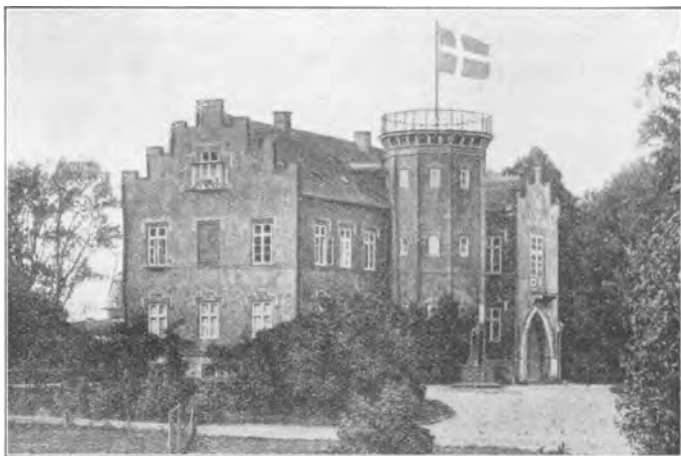
Store Snøde Skole er sidst ombygget 1917. Stoense By har Hovedskole og Forskole, og Byen Skiften i Hov Sogn har Hovedskole og Forskole, men naar disse Skoler er oprettede vides ikke med Sikkerhed. Det første, vi hører om Skoler i Snøde og Stoense Sogne, er fra omkring 1700. Da beretter Oberstløjtnant H. G. Steensen, der var født 1688 paa Steensgaard, at der „ udi Snøde og Stoense Sogner, ligesom udi de fleste

huset. I Nordmuren er der en stor gullandsk Kalksten over Hans Steensen fra Steensgaard, død 1594, hans Hustru Margrethe Basse og deres Søn, Christoffer. De er alle tre afbildet i Legemsstørrelse. JENS FONAGER, Provst, født 16. Septbr. 1867, Søn af Gaardejer P. J. F. og Hustru gift 1897 med Henriette Søberg. Kandidat 1895, Kapellan 1896, Sognepræst i Gjesten 1897, Sognep. i Janderup-Billum 1908, Sognepræst i Snøde og Stoense Sogne 1914, Provst over Lange-

Hov Kirke.

Sogner her paa Landet, ingen Skoele-Huuse var, mens Degnen læste flittig for Børnene.“ (Her er altsaa kun Tale om Løbedegn, og ikke noget fast Skolehus.) „Udi Snøde kom siden en fremmed Mand, ved Navn Jacob Skræder, at boe udi eet min Salig Faders Huus paa det Sted, hvor nu er Skoele, han paatog sig at holde Skoele, fantis og med Skrivning og Læsning beqvem dertil, saa min Salig Fader gaf ham Huused fri for ald afgift. Hand var tillige flicke-Skræder

Hovedgaarden Steensgaard.

og Kaldsmand ved Steensgaard, Løbedegn og Løbe-Skolemester. Da jeg Anno 1710 fik Godset, fandt jeg ham ligesaa, og haver ladet Huuset saalides blive derved, indtil det faldt i Grunden. Saa har jeg igjen opsat de Fag paa Stedet, som nu er til Skoele“. Længere henne i Brevet berettes om Stoense Skolen, det hedder saaledes: „ . . Udi Staaense lod min Salig Fader sette 5 Fag Huus i Steden for eet forfalden, samme Huus lod hand indrømme til een navnlig Ole Hansen Skolemester, som der holdt Skoele. Paa Hou er nogen tiid efter jeg kom fra mine Frældris Huus bleven sat 4 Fag daarlig Huusrom af fast unøttig Træ, af Begyndelsen sat for Skoele-Huus“.

Vi kan regne med, at Kommunens Skolevæsen saaledes tager sin Begyndelse omkring 1680. Da Skolesagen i første Halvdel af det 18. Aarhundrede tages op, ser vi, at der, ifølge de kongelige Bestemmelser og Forordninger om Skoler og disses Virke paa Langeland, givet 23. Januar 1739, i Snøde By er en Skole for Snøde, Tressebølle, Ennebølle, Stoense og Skattebølle Byers Ungdom.

Hovedgaarden Steensgaard hed indtil Slutningen af det 16. Aarhundrede Krogagergaard. Omkring 1442 var den i Peder Jacobsens Besiddelse, fra 1473—77 ejes den af Landsdommer Hans Jensen Mylting til Egeløkke. I Begyndelsen af det 16. Aarhundrede kom Gaarden under Kronen, og af kongelige Lensmænd paa Krogagergaard nævnes: Søren Stampe, Anders Rølike 1526, Henrik Clob 1541. I 1577 kom den til Familien Steensen, idet Knud Steensen, der da var Besidder af Lundbygaard ved Vordingborg, mageskiftede dette Gods med Krogagergaard og andet Krongods paa Langeland. Dette Mageskifte blev først udført ved hans Enke Anne Lunge 1577, thi Knud Steensen døde 1575. Hans Søn, Hans, lod i 1580-erne Krogagergaard nedrive og byggede noget Nord for Tomten en ny Gaard, som han kaldte „Steensgaard“. Den nuværende Steensgaards Hovedbygning er bygget 1836—38, og en stor Del af de gamle Mure fra 1580 er benyttede. Hovedbygningen ligger paa en Bakke, hvorfra der er vid Udsigt over Havet. Den bestaar af to Stokværk, Gavlen har Kamtakker, og paa den ene Gavl ses Aarstallet 1655, antagelig det Aar, den er bleven restaureret. Paa Facaden er der et fremspringende Parti, ogsaa i to Stokværk, med Indgangsportalen, og ved Siden heraf et ottekantet Tårn uden Spir. Bygningen er delvis omgivet af Grave. I en Beretning fra 1743 hedder det, at man i Mands Minde har opbrudt Stenene fra det gamle Kroager og brugt dem til Stengærder. Den ældre Steensgaard bestod af en grundmuret Fløj, hvortil var bygget et Trappetaarn og tre Bindingsværksfløje. Den var omgivet af Borggrave, men Ladegaardens Bygninger laa for sig selv udenfor Gravene.

Hans Steensen døde 1594. Om hans Søn, Landsdommer Vincent Steensen, der arvede Gaarden, fortælles, at da de Svenske i 1659 gik i Land paa Langeland, samlede han en

Del Mandskab og slog Fjenden to Gange tilbage. Men i det tredje Angreb faldt han ved Annemosegaard. Hans Hustru var Fru Anna Holck, død 1660. Hun hævnede sin Mands Død ved følgende List. Hun indbød nemlig nogle svenske Officerer til et Gæstebud paa Gaarden og beværtede dem i den saakaldte Sommerstue, som var smykket med en Del gamle Familiemalerier. Efter at hun i nogen Tid havde ladet sætte rigeligt frem af Drikkevarer for sine Gæster, blev de omsider saa drukne, at de begyndte at skyde til Maals efter Billederne paa Væggen, men under den Leg samlede hun Gaardens Folk og overrumplede Svenskerne, som alle blev paa Stedet. Gulvet i denne Sommerstue bar endnu i forrige Aarhundrede Mærker af dette Nederlag.

Ved Skifte af 1664 tilfaldt Steensgaard Sønnen, Oberst Hans Ditlev Steensen, som deltog i Belejringen af Christiansstad og faldt her 1677. Hans Efterfølger paa Gaarden blev Broderen, Henrik, død 1707, som forøgede Godset med Egeløkke. Han efterfulgtes af sin Søn, Hans Gotfred Steensen, død 1750. Som omtalt under Skolen var det Henrik Steensen, som lod Skoleholderhusene i Snøde og Stoense Sogne opføre. Den sidste af Familien Steensen, som ejede Steensgaard, var Oberstløjtnant Carl Frederik Steensen, der døde 1793. En af hans Døtre, Anna Sophie Kaas Steensen, blev gift med Kammerherre Jørgen Ernst Leth, og de fik Gaarden. Efter deres Død arvede Sønnen, Major Carl Fr. Steensen-Leth, Steensgaard, død 1825, hvorefter hans ældste Søn fik Egeløkke Gaard. Den yngste Søn, Vincent Steensen-Leth, senere udnævnt til Kammerherre og Hofjærgemester, fik Steensgaard, han døde 1893, og Steensgaard overgik til hans Søn, Vincent Steensen-Leth, død 1914, og han efterlod Steensgaard til sin Søn, Vincent Steensen-Leth. Paa den gamle Hovedgaard er opbevaret flere interessante Minder om den Slægt, der i saa mange Tider har siddet paa Steensgaard.

Ladepladsen Lohals hed 1660 „Louhalsz“. Der var Ladeplads længe før, der var Havn, da der er en naturlig Red. I Midten af forrige Aarhundrede var der en stadig stigende Udførsel af Landbrugs- og Skovprodukter over Lohals, og man drøftede derfor Anlægget af en Havn. Foregangsmændene var: Ejeren af Nedergaard, Jørgen Hansen og Sognefoged H. Chr. Nielsen, Ejer af Lohalsgaarden. I 1861 stiftede man et Aktieselskab og begyndte Anlægget af en Havn paa Lohals Hage. Den blev færdig i 1863 og havde en Dybde af 12½ Fod. Med Havnen øgedes Trafikken, og Handelen blomstrede op, der kom regelmæssig Forbindelse med Korsør og andre Byer, og Opsvinget holdt sig til vore Tider, da Automobilet spiller en saa stor Rolle i Trafikken. Havnens Dybde er nu 3,7 m, og paa Sydmolens Hoved opførtes i 1880 et fast Vinkelfyr i et 6 m højt Taarn. I Aktieselskabet, der ejer Havnen, er der tegnet 200 Aktier à 75 Kr. Dets Formue er nu 65.000 Kr., Gælden 21.000 Kr. og den aarlige Indtægt ca. 15.000 Kr. Havnefoged er

Lohals Havn.

OLE JØRGENSEN, født 2. Oktober 1854. Der er daglig Forbindelse med Korsør og Rudkøbing, tre Gange ugentlig med Svendborg og 1 Gang om Ugen med København. Baadene paa disse Ruter lossede i 1930 1150 Tons i Lohals og indladede 1600 Tons. Dampskibet paa Korsørruten overførte samme Aar 1200 Automobileer. Desuden kom der 82 andre Skibe, som lossede 900 Tons og indladede 1400 Tons fra og til ind- og udenlandske Havne. 11 Sejlskibe og nogle mindre

Lohals Postkontor.

hals, Regnskabsfører for Lohals Havn, Sekretær for Havneudvalget. Den 1. Maj 1863 oprettedes et Brevsamlingssted i Lohals, der var aabent i Dampskibssæsonen. I 1878 blev det et fast Brevsamlingssted, og den 1. Juli 1889 oprettedes en Postekspedition med Carl Sørensen som Postmester. Der gik paa den Tid Døgnvogn til Rudkøbing to Gange om Dagen. 1891 byggedes det nuværende Posthus, og inden Aarhundredet var til Ende, havde Lohals udviklet sig til en lille By med mange Fiskere, Haandværkere og et Par Savværker o. s. v. I 1911 havde den 500 Indbyggere, i 1925: 700 og 160 Gaarde og Huse. Den 31. December 1924 tog Postmester Carl Sørensen sin Afsked, og den nuværende Postmester, F. A. JENSEN, tiltraadte. — Omkring 90'erne fik man Øje for Lohals gode Beliggenhed for Sommerophold, og efterhaanden har der rejst sig en Del Villaer paa Øens nordlige Spids i Hov Plantage. De fleste er bygget af Malermester A. Hansen. Sommeren igennem sætter Badegæsterne deres Præg paa Byen. I 1913 fik den Elektricitetsværk.

A. K. Andersen,
Fyrmester.

Paa Frankeklint byggedes i 1894 et Vinkelfyr med rødt og grønt Lys. Hov Fyr ved Nordkysten er opført i 1893, Taarnet er 12 m højt, det har rødt og hvidt fast Fyr, samt Blinkfyr. Dets Radius er 12. Sømil. A. K. ANDERSEN, Fyrmester, født 3. Oktober 1869 i Marstal, Søn af R. A. og Hustru, gift 1905 med Anne Marie Schmidt. Sejlet som Styrmand og Skibsfører, Lodsoldermand ved Nyord Lodseri fra 1908—11, ansat ved Udbyhøj Fyr 1911, Fyrmester ved Hov Fyr siden 1924. — Lohals Gaarden blev bygget 1813 som en Fæstegaard til Steensgaard. I 1851 blev den afkøbt Hovedgaarden, og i 1863 fik den nyt Stuehus. Den ejedes da af Sognefoged Hans Chr. Nielsen, siden 1908 af LARS CHR. NIELSEN.

Møllen i Snøde er bygget 1828, før denne laa her en Stubmølle. I 1922 overgik den til TH. NIELSEN.

Lohals Borger- og Haandværkerforening er stiftet den 21. September 1901. Foreningen kan tage kommunale Anliggender op

Fragtbaade er hjemmehørende i Lohals, og desuden 57 Fiskerbaade, alle Motorbaade. Fiskeriet er Lohals' Hovederhverv, der fiskes baade i de hjemlige Farvande og i Kattegat og Østersøen, Fiskeriet indbragte i Aaret 1930 200.000 Kr.

SOFUS R. J. RASMUSSEN, Toldassistent, født 29. September 1866 i København, Søn af S. V. R. og Hustru, gift 1903 med Petronelle Larsson. Ansat ved Toldvæsenet i Helsingør i 27 Aar, siden 1927 Strandkontrolør i Lohals.

En Gade i Lohals.

Hov Fyr.

til Behandling, men aldrig tage Stilling i politiske Stridsspørgsmaal Blandt Foreningens Stiftere nævnes fhv. Postmester, nu Bankbestyrer CARL SØRENSEN, født 11. Juni 1862 paa Stevns, Søn af Sognefoged Søren Pedersen, gift med Marie Louise Tønnersen. Ansat i Postvæsenet i Store Hedinge 1877, Fuldmægtig i Aarup 1881—89, Postmester i Lohals 1889—1924, Ekspeditor af Postdampskibet 1895—1916.

C. Sørensen.
Bankbestyrer.

Foreningens nuværende Bestyrelse er: Skrædermester H. P. NIELSEN, Formand; Proprietær L. C. NIELSEN; Købmand ANKER H. ANDERSEN; fhv. Postmester C. SØRENSEN; Malermester O. HANSEN; Slagtermester R. WATSON; Købmand W. FLINDT. Skrædermester HANS PEDER NIELSEN, født 10. Februar 1884 i Vester Egede. Formand for Lohals Borger- og Haandværkerforening og for Hov Afholdsforening samt for Snøde, Stoense og Hov Demokratiske Forening, Næstf. for Snøde og Stoense Sygekasse, Medlem af Bestyrelsen for Langelands

R. T. Watson,
Slagtermester.

Skrædermesterforening og Medlem af Hovedbestyrelsen for Langeland og Strynø Demokratiske Forening. — ROBERT THOMAS WATSON, Slagtermester, født 12. April 1891 i Lohals, Søn af Rasmus W. og Hustru, gift 1920 med Magda Lentz. Medlem af Bestyrelsen for Lohals Borger- og Haandværkerforening, af Elektricitetsværkets Bestyrelse og af Udvalget for Lohals-Lundenborg Færge m. m.

P. KOFOED DAM, Installatør,

født 3. Februar 1900 i Rønne, Søn af Smed Joh. Dam og Hustru, gift 1927 med Astrid Gregersen. Etableret i Snøde 1923, Formand for Snøde og Stoense upolitiske Radioklub.

P. Kofoed Dam,
Installatør.

SIMMERBØLLE SOGN danner een Kommune og grænser til Rudkøbing, Skrøbelev og Tullebølle Sogne samt til Longelse Sogn i Sønder Herred og til Rudkøbing-Løbet og Store Bælt. Dets Areal er 888 ha. Jordene er lavtliggende, og Terrænet kun lidt bakket. Af Skov er der 35 ha, medens 10 ha optages af Moser og andet Vandareal. — Byer: Simmerbølle, med Kirke, Præstegaard, Skole, Mølle, Andelsmejeri, Postekspedition m. m.; Kassebølle, med Friskole og Forsamlingshus; Kulepile; Revbjerg. Peeløkke, Møllemose og Havløkke er mindre Samlinger af Huse. I Sognet ligger Hovedgaarden Biskopstorp. Af større Gaarde nævnes: Lollesgaard, Kibeshavegaard og Mølagergaard. Indbyggerantallet var i 1800: 330, i 1900: 570, nu er det 652. Sogneraadet bestaar af: Gaardejer P. RASMUSSEN, Formand; Boelsmand C. J. CHRISTENSEN; Gaardejer J. LARSEN; Gaardejer A. H. LARSEN; Arbejdsmand A. A. MADSEN; Gaardejer N. HANSEN; Boelsmand H. R. JENSEN. Hjælpekassens Formand er Gaardejer P. MADSEN. Værgeraadets Formand er Sognepræst E. CHRISTIANSEN. Sognefoged er Gaardejer CHR. J. CHRISTIANSEN. Sognet har Tingsted i Rudkøbing, hører under de samme Kredse som Tranekjær Sogn (se Side 177).

Sognet har kun een Gravhøj, nemlig den lille Høj ved Bjerrebanken, men mellem Kassebølle og Simmerbølle har der ligget nogle Dysser. I Byen Kassebølle har der boet nogle Familier, stammende fra den kendte langelandske Adelslægt Mylting, saaledes nævnes: 1429 Jes Olsen, 1462 Jep Jensen, 1539 Niels Jacobsen, 1541 Hans Jacobsen, 1558 Jacob Hansen. Antallet af Gaarde og Huse var i 1925: 146. Af de gamle Bybenæv-

nelser gengiver vi: Simmerbølle, i 1230 kaldet „Sygmundebole“; Kassebølle, i 1426 „Kassebølæ“; Revsbjerg, ned i det 15. Aarhundrede „Reffuebiørg“.

Simmerbølle Kirke er opført i tidlig romansk Tid, den bestod da kun af Langhus og Kor, bygget af kløvet Kamp med indsatte Hjørnekvadere og Kvadrosokkel. Men af denne Kirkebygning er der ikke meget synlig, thi forskellige Tidens Tilbygninger og Ombygninger har næsten helt skjult den oprindelige Bygningsform. Ret tidligt blev Skibet forlænget med en Tilbygning mod Vest, og samtidig blev Kirken forsynet med 2 mindre Sidekapeller, der sammenbyggedes med Skibet og aabnedes til dette ved en Spidsbue. Omkring 1632 blev denne Tilbygning nedrevet, endnu kan man se de tilmurede Arkader. Taarnet er tilbygget i samme Tid; det er tilføjet Koret, hvortil dets nederste Stokværk aabner sig ved en Bue og saaledes tjener som Sakristi. Hvælvingerne er fra samme gotiske Tid. I senere Tider er der tilbygget Vaabehus. Ved en Restaurering i 1831 mistede Kirken sine oprindelige smaa spidsbuede gotiske Vinduer, og de nuværende høje Vinduer indsattes. Over Korbuen ses et Kalkmaleri fra 1523, gengivende Danmarks Vaaben. Altertavlens Maleri er fra 1863. Prædikestolen er i Renæssance. Døbefontens Kumme er fra romansk Tid og af Granit, Foden er fra nyere Tid. Mellem Skibet og Vaabehuset er opstillet en Ligsten af romansk Oprindelse. Sognets nuværende Præst er EBBE JOH. CHRISTIANSEN, født 20. Maj 1902 i Højby, kaldet til Simmerbølle 1927.

Sognet havde ikke nogen Skole før omkring 1739. I Slutningen af det 17. Aarhundrede var Simmerbølle Sogn uden Dagnebolig, men der var dog af og til en Substitut, som holdt Skole her. Den sidste af disse var Johan Lambert, han boede i et Fæstehus under Præstegaarden. Ifølge Skoleforordningen af 1739, fik Simmerbølle en egen Skole. Der nævnes et nyt Skolehus, bestaaende af 3 Fag Hus, samt af hele Sognet et Tillæg paa 14 Rdl.

Hovedgaarden Biskopstorp opstod lige efter Svenskekrigen ved en Sammenlægning af tre Bøndergaarde. Hovedbygningen er fra 1795, men er gennem Tiderne meget ombygget. I 1706 var Biskopstorp Bisperesidens. Af Ejere nævnes: Ritmester Joh. Chr. v. Pultz, død 1759; Generalauditor J. Th. Flindt, død 1788. I en lang Aarrække sad Familien Langkilde paa Gaarden. I 1906 solgtes den til P. Madsen, der senere afhændede den til nuværende Ejere.

SKRØBELEV SOGN danner een Sognekommune og grænser til Rudkøbing, Rudkøbing-Løbet, Store Bælt og Simmerbølle Sogn samt til Longelse og Fuglsbølle Sogne i Sønder Herred. Terrænet er bakket og lavt, mod Syd ligger Lindelse Nor, hvoraf store Dele i de senere Tider er inddæmmet. Af Skove optages 133 ha, de ligger hovedsagelig i Sognets vestlige Del, omkring Faarevejle, saaledes Hestehave, Kohave og Horsehave Skove. Til Sognet hører Holmene Asholm og Kueholm i Lindelse Nor. Sognets Areal er 2008 ha. Byer: Ny Skrøbelev, i 1200 kaldet „Skreuælef“, med Kirke, Præstegaard, Skole og Forsamlingshus; Gammel Skrøbelev, med Fattiggaard, opført 1869, større Mejeri, kaldet Midtlangelands Herregaardsmejeri, bygget 1915, Jernbanestation, Telegrafstation og Postekspedition m. m.; Vindeltoorp i 1665 kaldet „Winnetorp“, med enkelte Handlende; Torpe og Henninge, begge med Købmandshandel; Kragholm, i 1660 kaldet „Kraghollum“, med Skole, bygget 1907, Andelsmejeriet „Godthaab“, oprettet 1889, ombygget 1903. Pusseløkke, Svenstrup, Blangshave og Møllepose er kun mindre Samlinger af Gaarde og Huse. Af større Gaarde nævnes: Faarevejle Hovedgaard, Søvertorpgaard, Skrøbelevgaard, Petersgaard, Svenstrupgaard, Lundgaard, Ølstrupgaard, Møllergaard og Kragholmgaard. Indbyggerantallet var i 1800: 557, i 1900: 960, nu er det 1032.

Sogneraadet bestaar af: Gaardejer J. P. FOGEDGAARD, Formand; Arbejdsmand L. G. KRUSE; Proprietær A. HANSEN; Karetmager FR. FRØLICH; Montør B. BENDTSEN; Gaardejer P. PETERSEN; Forpagter C. SCHOU. Hjælpekassens Formand, Boelsmand J. HANSEN,

Værgeraadets Formand er Sognepræst E. GELTING-HANSEN. Sognefoged er L. C. HANSEN: Sognet har Tingsted i Rudkøbing, hører under de samme Kredse som Tranekjær Sogn (se Side 177). Skrøbelev Sogn har ingen Oldtidsminder bevaret, men der har ligget flere Dysser og Høje, saaledes en Høj Vest for Vindeltoorp, og ved Kragholm 2—3 Dysser, en af disse kaldtes „Prædikestolen“, noget Vest for Torpe 2 Dysser og ved Gammel Skrøbelev 1 Dysser og 1 ved Pusseløkke. I det 17. Aarhundrede omtales en Gaard, „Birkholm“. Byen Henninge var omkring 1530 i Adelsmanden Jep Borres Besiddelse. Tæt ved Faarevejle, paa Markerne ved Bomgaard, menes at have ligget en gammel befestet Gaard. Paa Skrøbelev Hede laa i gamle Dage Tingstedet for Nørre Herred, og her paa Heden holdtes helt op til det 17. Aarhundrede det saakaldte Rudkøbing Marked.

Skrøbelev Kirke er af tidlig romansk Oprindelse og var indviet til Sct. Nikolaus. Af den oprindelige Kirkebygning er der ikke stort tilbage, kun i Skibets nordre Mur ses endnu den middelalderlige Byggemaade. Kirken er bygget af Kampestenskvadre. Allerede i tidlig gotisk Tid blev Kirken ombygget, det oprindelige Kor nedrevet og Skibet udvidet mod Syd. Ogsaa en Tilbygning mod Øst har fundet Sted. De oprindelige ret lave Langhusmure er samtidig blevet forhøjet, og der er da indbygget almindelige gotiske Hvælvinger. Taarnet, der vender sine Gavle mod Syd og Nord, er mulig opført i samme Periode, men med Sikkerhed kan det ikke siges. I Kirkens Mure er flere Steder indsat romanske Granitrelieffer, af samme Art som tidligere omtalt. Paa en ses et Dyr, der bider i et Menneskehoved, paa en anden en Kamp mellem en Kriger og et fantastisk Dyr. Paa Taarnet staar Aarstallene 1625-1763-1831, der angiver større Restaureringer af Kirken. En af de sidste blev foretaget i 1850-erne, og ved denne Lejlighed blev de svære Støttestøtter opført. Altertavlens ældste Del skriver sig fra 1580-erne, den bærer Hardenbergernes og Rønnoernes Vaaben. Paa Alterstagerne ses samme Navne og Aarstallet 1594. Alterkalken har indtil 1665 tilhørt Kirken i Hundstrup, paa Foden læses: „Hundstrups Kirchis Kalck oc Discck 1654“. Døbefonten af Granit er af nyere Oprindelse, den gamle Font staar i Kirken paa Hov. Prædikestolen er ogsaa af nyere Oprindelse, men en Klokke i Taarnet er fra 1509.

I ældre Tider havde Sognet en Løbedegn fra Latinskolen i Rudkøbing, men omkring 1730 blev Degneboligen i Skrøbelev udlejet til en Mand ved Navn Mogens Jørgensen, som da holdt Skole her, men den maa have været ret ringe, thi i 1731 lader Herren paa Faarevejle, Etatsraad Holger Skeel, et Skolehus bygge i Vindeltoorp, 8 Fag stort, og han ansatte en dygtig og kristelig Lærer. Omkring 1739 blev der, ifølge den kongelige Bestemmelse om Skoler paa Øen, tilbygget nogle Fag til denne Degnebolig, der da blev Skole for hele Sognets Ungdom, thi Skolen i Vindeltoorp var kun bestemt for Børn af de Bønder, som hørte under Faarevejle Gods. Nu er der Skole i Ny Skrøbelev, opført 1876, med Førstelærer- og Forskolelærerembede, Førstelærer er H. MORTENSEN. Skolen i Kragholm er bygget 1907.

Hovedgaarden Faarevejle er meget gammel, den første kendte Ejer af dette Herresæde var Niels Brok til Hikkebjerg. Gaarden laa oprindelig paa en Ø. I 1583, da Erik Hardenberg var Ejer af denne, lod han Faarevejle omgive med Grave og Volde, disse omsluttede hele Gaardanlægget saavel Hovedbygninger som Ladegaard. Paa hans Tid var Landet hævet saaledes, at Borgen ikke mere laa paa en Ø. Den skal have været meget stærkt befæstet. Under Svenskekrigen 1644 blev Gaardens Befæstning forstærket. De ældste Bygninger var af Bindingsværk, de blev i 1868 nedrevet, og der opførtes en grundmuret Bygning i Renæssancestil, denne Bygning nedbrændte 1870, men blev atter opført i omtrent samme Stil, men større og mere fornem, prydet med Sandstensforsiringer paa Kviste og Gavle. Bygningen bestaar af en anselig Hovedfløj med to Sidefløje, alle i eet Stokværk med Kældere og Kviste. Ind mod Gaarden er der paa Hovedfløjen tilbygget et ottekantet Taarn med Kuppel og Spir. Ladebygningerne er flere Gange nedbrændte,

saaledes i 1833 og 1851, efter den sidste Brand flyttedes de til den nuværende Plads. Det meste af Voldene er nu sløjfede, men Hovedgaarden er dog endnu til Dels omgivet af Grave. Faarevejle har gennem Tiderne været under flere mere eller mindre kendte Personer, i en lang Tid sad den Rønnowske Slægt paa Godset, derefter fulgte den kendte Slægt Hardenberg, 1648 nævnes Rigskansler Chr. Urne til Faarevejle, fra 1720-erne til 1767 ejes Herregaarden af Familien Skeel, 1821 solgtes Gaarden for 60.000 Rdl. til Statskassen, 5 Aar efter sælges den for 80.000 Rdl. til L. v. Cossel, 1842 sælges den for 200.000 Rdl. til Etatsraad P. J. Neergaard, død 1872, og siden da har den været i den Neergaardske Slægts Eje.

Søvertorpgaard har været i Kronens Besiddelse, det menes, at Chr. IV skænkede den til en af sine Friller. Senere var den i Birkedommer Claus Bertelsens Besiddelse, død 1715, den sidste kendte Ejer var Generalauditør J. Th. Flindt, død 1788.

BØSTRUP SOGN danner een Sognekommune og grænser til Tranekjær og Snøde Sogne samt til Langelands Bælt og Store Bælt. Terrænet er lavt og bakket. Sognet har 146 ha Skov: Karskov, Rørskov, Hestehaveskov, Toskæppeskov, Tranensvænge, Kohaveskov m. fl. Moserne Egelykke, Svalebølle og andre Vandarealer optager 60 ha. Omkring de oprindelige Øer Sletø og Strandø ligger en Del store Enge. Siø og Skovø er forbundet ved Enge, og mellem Langeland og Taasinge ligger de to Øer Store og Lille Fugleø. Sognets Areal er 2509 ha.

Byer: Bøstrup, i 1400 kaldet „Bøstorpæ“, med Kirke, Præstegaard, Skole, Asyl, Forsamlingsbygning, Andelsmejeri samt Skovfogedbolig m. m.; Svalebølle, med Mølle; Lejbølle, i 1230 nævnt som „Lekebole“, med Mejeri, i 1892 omdannet til Andelsmejeri, samt Postekspedition m. m.; Helletofte, i Begyndelsen af det 13. Aarhundrede nævnt som „Hælghættofft“, med Skole og Mølle m. m.; Emmerbølle; Næstebølle, i det 15. Aarhundrede kaldet „Næwestebølæ“; Fæbæk, med Skole, Savværk og Maskinfabrik m. m.; Dageløkke, med Udskibningshavn, anlagt 1898, Toldkontrolsted, Kro, Teglværk, Kalkbrænderi m. m. Af mindre Steder nævnes: Bøstrup Kirkestræde, Sønderskov, Sletø, Mileskov, Skovhuse, Bassegaarde, Lunghave, Hovgaarde, Skrækkenborg og Karskov. I Sognet ligger Hovedgaardene Nedergaard, tilhørende Stamhuset af samme Navn; Svalebøllegaard; Egelykke; Jydeholgaard; Vingaard; Grallegaard; Gundersgaard; Taagebjerggaard og Eliselund. Indbyggerantallet var i 1800: 869, i 1900: 1232, nu er det 1346.

Sogneraadet bestaar af: Proprietær CHR. JOHANSEN, Formand; Landpost N. NIELSEN; Gaardejer L. CHR. LARSEN; Fisker F. HOLM; Gaardejer J. RASMUSSEN; Gaardejer N. CHR. HANSEN; Forpagter N. D. NIELSEN. Hjælpekassens Formand er Fru ANNA HANSEN. Værgeraadets Formand er Sognepræst H. ELMELUND. Sognefoged er Gaardejer H. P. CHRISTENSEN. Sognet har Tingsted i Rudkøbing, hører under de samme Kredse som Tranekjær Sogn (se Side 177).

Sognet havde engang 40 Dysser og Høje, nu er der kun to Langdysser tilbage, en ved Egelykke og en ved Helletoft. Under Matr. Nr. 2 i Fæbæk har man fundet Rester af et Voldsted og Murværk og Kampesten. Maaske har der ligget en Borg her. Ogsaa i Lejbølle ved Gundesgaard har man fundet Rester af Volde og Grave omkring en Borgplads. Paa Siø er der Rester af en Skanse fra Svenskekrigen i 1659. Fra Slutningen af det 13. Aarhundrede og op i det 16. laa der mange adelige Sædegaarde i Bøstrup, saaledes boede i 1390 Niels Butz i Svalebølle. 1448 skriver Mads Ingvarsen sig til Svalebølæe. Oluf Jensen Blaa skriver sig til samme By i 1476. Ogsaa i Lejbølle laa en adelig Sædegaard, omkring 1448 skriver Adelsmanden Claus Andersen Ulfeld sig til denne Gaard, 1460 ejes den af Hans Juul og i 1494 af Gregers Juul, hans Søn. 1536 ejedes Gaarden af Peder Gregersen. I Emmerbølle laa en anden Sædegaard, der i 1476 ejedes af en Søn af Claus Andersen, Anders Clausen Ulfeld. Sædegaarden i Næstebølle tilhørte

i 1417 Jens Olufsen Mylting. Fæbæk Sædegaard nævnes første Gang 1416 og tilhørte da Keld Jepsen Algudsen. — Bøstrup Kirke har været indviet til Sct. Mogens og var Herredskirke for Nørre Herred. Den var bygget af kløvede Kampesten og havde store Hjørnekvadere, men af den oprindelige Kirke er der ikke meget tilbage, kun Resterne af Norddøren og tre af de rundbuede Vinduer. Vaabenhus, Taarn, Korets og Skibets Udvidelse er fra gotisk Tid. Sakristiet er tilbygget senere, og Kirkerummet er bleven overhælvvet i Slutningen af det 16. Aarhundrede. Der er i Murene nogle Granitreliëffer fra Kirkens første Tid, af samme Slags som dem i Skrøbelev Kirke, med barokke Figurer. Altertavlens ældste Del er fra 1600. Ved en Restaurering i 1870 fandt man i Alterbordet et Relikviægemme med en Benstump i en Silkeklud. Prædikestolen er fra 1634. Et Røgelseskar fra 1275 opbevares nu i Nationalmuseet. I 1919 undersøgte man nogle Kalkmalerier fra 1550-erne, men de blev atter overhvidtede.

I 1730 fik Provsten Kruckow, Grev Ahlefeldt og Oberst Kaas til Nedergaard samt Oberstløjtnant Steensen til Steensgaard til i Forening at bygge et Skolehus paa en Jordlod fra Præstegaarden. Det var et 7-Fags Hus, og den første Lærer var en Student Ernst Gynther Helm, der havde været Substitut hos Sognets gamle Degn. Der er nu Skole i Bøstrup, bygget 1910, i Helletoft og i Fæbæk.

Kammerherre, Hofjægermester Gebhard Valentin Kaas lod i 1867 de gamle Bygninger til Hovedgaarden Nedergaard nedrive og den nuværende Hovedbygning opføre. Den er i to Stokværk og i moderne Stil. Ved den ene Gavl er der en Terrasse mellem to Taarnpavilloner. Paa Facaden er der en 3-Fags Udbygning med en lav Frontispice og paa Hjørnerne gamle Taarnsokler. Nedergaard ejedes, første Gang vi finder den omtalt, 1409, af en Slægtning til Keld Jepsen Algudsen, nemlig Bo Jepsen Algudsen. Hans Broder, Niels, havde den i 1416, og dennes Søn var Ejer i 1442, og en anden Søn, Jep Nielsen, i 1455. Den sidste paa Nedergaard af denne Slægt var Per Algudsen, død 1500. De følgende Besiddere er man ikke helt klar over, men i 1626 laa Ejeren af Søndergaard, Claus Brockenhuus, og Claus Buchwald til Wulfsfede i Strid om Gaarden. Fem Aar senere var Claus Buchwald Ene ejer. 1704 kom den i Otto Kaas Besiddelse, død 1716, og denne Slægt har siden haft den. Otto Kaas Sønesøn, Generalmajor Otto Ditlev Kaas, oprettede i 1775 et Stamhus for Slægten. 1778 nævnes Viceadmiral Fr. Chr. Kaas, død 1804. Derefter Baron O. K. D. Kaas-Lehn, død 1811, dennes Broder, H. V. E. Kaas, død 1857, dennes Søn, H. V. Kaas, død 1865, dennes Søn, Kammerherre, Hofjægermester Gebhard Valentin Kaas, død 1911, dennes Søn, Kammerherre Otto D. Kaas overlod i 1920 Nedergaard til sin Søn, G. M. C. V. O. Kaas. I 1922 sattes Stamhuset under Administration. Under Stamhuset hører: Nedergaard paa 313 ha og 53 Tdr. Hartkorn; Svalebøllegaard paa 60 ha og 15,3 Tdr. Hartkorn; Øerne Siø og Skovø 130 ha og 13,1 Tdr. Hartkorn. Stamhusets Fideikommiskapital andrager 787.000 Kr.

Egelykke ejedes i 1426 af Landsdommeren paa Langeland, Jens Andersen Mylting. Gaardens Bygninger var i Slutningen af det 17. Aarhundrede af Bindingsværk. Den nuværende Hovedbygning blev bygget omkring 1845, og i Slutningen af Aarhundredet ombygget, paa samme Tid blev alle Udbygninger udflyttede og nyopførte, og paa Tomten anlagdes en Have. 1687 købtes Gaarden af Henrik Steensen, men blev dog ikke direkte underlagt Steensgaard. I 1826 blev Egelykke atter udskilt og kom i Kammerjunker C. Fr. Steensen-Leths Besiddelse, død 1889. Han havde ved Gavebrev af 1885 overdraget Egelykke til sin Datter, Grevinde Sophie Frederikke Lerche.

I Sognet har ligget en Gaard, Heinegaard, som i 1633 ejedes af Claus Buch, i Slutningen af det 17. Aarhundrede blev Gaarden underlagt Egelykke og dens Bygninger nedrevet. Gaarden laa i Brunelykke, noget Nord for Egelykke, endnu ses Tomten af den og svage Spor af Volde og Grave.

LANGELANDS SØNDER-HERRED

SØNDER-HERRED er paa 14,615 ha og er mere frugtbart end Nørre-Herred. Det har 760 ha Skov. I Longelse Sogn 140 ha, i Fuglsbølle 17 ha, i Lindelse 185 ha, i Humble 72 ha, i Tryggelev 50 ha, i Fodslette 160 ha, i Magleby 140 ha. Moser og Vandløb optager 400 ha.

De betydeligste Hovedgaarde er Hjortholm og Skovsgaard. Herredet har henved 100 Oldtidsgrave, de fleste ligger i Lindelse, Humble og Tryggelev Sogne. Herredet danner eet Provsti med Nørre-Herred og Rudkøbing, dets Sogne er: Longelse, Fuglsbølle, Magleby, Lindelse, Humble, Tryggelev og Fodslette.

Litt.: Trap, Danmark. Bidrag til Langelands Historie af Vilh. Lütken.

LONGELSE--FUGLSBØLLE SOGNE danner een Sognekommune med Fuglsbølle som Anneks. Longelse Sogn grænser til Annekssognet, Tullebølle, Simmerbølle, og Skrøbelev Sogne i Nørre-Herred og til Langelands Bælt. Jordene er lavtliggende og overvejende lerede, og Terrænet er sine Steder bakket. De smaa Bakker Lisbjerg og Højbjerg er de højeste Steder. Longelse Sogn er paa 1613 ha, hele Kommunen er paa 2431 ha. Sognet har 141 ha Skov, Løjtnantskov, Bondegaardsskov, Surhaveskov, Lysmoseskov, Nebbeskov, Bønneløkkeskov og Bilvænge. Spodsbjerg ved Langelands Bælt er et søgt Badested.

I Sognet ligger Longelse, 1230 kaldet „Liungæhals“, med Kirke, Skole og Forskole; Nørre-Longelse med Præstegaard og Mølle m. m.; Sønder-Longelse med Skole, Forskole, Fattiggaard, bygget 1897, Mølle, Andelsmejeri, Brugsforening. Kro, Jernbanestation og Postekspedition m. m.; Longelse-Sønderskov; Pederstrup; Krogsbjerg med Jernbaneholdeplads; Spodsbjerg, i 1600 „Spørsberig“, med Færgested til Taars paa Laaland, Færgebroen ligger i Tullebølle Sogn, Toldsted, Kro, Badehoteller, Jernbanestation, Postekspedition m. m. Spodsbjerg havde i 1925: 280 Indbyggere med 65 Gaarde og Huse; Assemose, Longelse-Sand, Nebbe, Barager, Longelse-Sønderskov er mindre Samlinger af Gaarde og Huse. I Sognet ligger Hovedgaarden Møllegaard samt de store Gaarde Havgaard, Bønneløkkegaard og Bondegaard. Indbyggerantallet var i 1800: 645, i 1900: 970, nu er det samlet for begge Sogne 1648.

Sogneraadet bestaar af: Gaardejer R. HANSEN, Formand; Fisker G. NIELSEN; Boelsmand K. HANSEN; Husmand C. HANSEN; Proprietær K. KROMPHARDT; Boelsmand H. JENSEN; Gaardejer F. LARSEN; Gaardejer C. RASMUSSEN; Arbejdsmand P. A. LARSEN. Hjælpekassens Formand er P. A. LARSEN. Vægeraadets Formand er Fisker C. NIELSEN. Sognepræst er N. P. NIELSEN. Sognefoged for Longelse er Gaardejer T. HANSEN; for Fuglsbølle er Gaardejer H. M. GULDBORG.

Sognet har Tingsted i Rudkøbing, hører under Rudkøbings Rets- og Politikreds, Svendborg Amtsstuedistrikt, Ølandenes Lægekreds, Rudkøbing Skattekreds, Langelands søndre Vurderingskreds og Amtets 6. Folketingskreds.

Fuglsbølle Sogn grænser til Hovedsognet og Lindelse Sogn, til Skrøbelev Sogn i Nørre-Herred og Langelands Bælt. Terrænet er bakket. Jordene er ler- og sandmuldede. Sognet er det mindste i Sønder-Herred 818 ha. Henninge Nor, den inderste Del af Lindelse Nor, som strækker sig fra Hestehave-Tangen i Skrøbelev Sogn Syd om til de tidligere Øer Kamsø, Egholm og Næstholm, videre til Nordsiden af Højklint i Lindelse Sogn, er i senere Tider inddæmmet. Af Skov har Sognet kun 17 ha. Byer: Fuglsbølle, 1339 kaldet „Fuglbøllæ“; med Kirke, Skole og Forskole; Vesterby; Østerby; samt Statene og Skovhusene. I Sognet ligger Hovedgaarden Skovbo, af andre større Gaarde nævnes Snare-møsegaard, Fladmosegaard, Egeskovgaard og Vesterbygaard. Sognets Indbyggerantal i 1800: 318, 1900: 449. Sognet har Tingsted i Rudkøbing og hører under de samme Kredse som Hovedsognet.

I Longelse Sogn er der ingen Minder fra Oldtiden bevaret. I Sognets nordlige Del har der ligget nogle Stengrave fra Stenalderens sidste Tider, saaledes i Assemose en Jættestue, Øst for Pederstrup 2 Dysser, og paa Eskebjerg Mark en Langdysse. Er det saaledes kun sparsomt med Oldtidsminder i Hovedsognet, er det dog endnu ringere i Annekssognet, thi her har der kun ligget en lille Høj. Naar Sognet er saa sparsomt paa Oldtidsminder, er det fordi det dengang ikke egnede sig til Beboelse, da det for det meste bestod af Holme og Smaaøer. Longelse hørte i Middelalderen under Nørre-Herred.

Longelse Kirke tilhører Grevskabet, den er fra tidlig romansk Tid og har bevaret store Dele af den oprindelige Bygning. Langhuset er opført af groft kløvede Kampesten og Hjørnerne af Kvadersten med profilerede Sokler. Ogsaa Vinduerne var indfattede af profilerede Kvadersten. Ligesom Kirkerne i Nørre-Herred, har ogsaa Longelse Kirke romanske Granitstensrelieffer. I sengotisk Tid blev Kirken omdannet og det oprindelige Kor nedrevet

for at give Plads til en Forlængelse af Skibet. Murene blev forhøjede og det Indre overhælveth. Senere er Taarn og Vaabenhus tilbygget. Taarnets underste Stokværk er forbundet med Skibet. Ved en Restaurering i 1830 blev Hvælvingerne erstattet med et fladt Træloft. Altertavlen er fra 1660erne, i dens Midterfelt er indsat en af Thorvaldsens Kristusfigurer. Prædikestolen er et smukt Renæssancearbejde fra 1625. En Oblatæske er skænket Kirken af Hr. Michel Jørgensen Fimmer og Hustru.

Fuglsbølle Kirke er noget lignende som Longelse Kirke, fra samme Tid og af i alt væsentligt samme Materiale. I sengotisk Tid blev Skibet forlænget mod Øst, og denne Tilbygning blev overhælveth, medens det oprindelige Skib beholdt sit flade Træloft. Paa samme Tid fik Kirken et Taarn, men dette blev nedrevet i Midten af det 18. Aarhundrede. Paa samme Tid byggedes et Gravkapel, som nu bruges til Materialhus. I 1879 blev Kirken cementpudset. Altertavlen er Renæssance og antagelig fra 1600, i Midten et gotisk Krucifiks. Kalken er skænket af Rudbek v. Deden og Hustru Hilleborg Grubbe. Paa Malmlysestagerne staar Aarstallet 1648 og Dedernes og Porsernes Vaaben. Døbefonten har groft udførte romanske Ornamente. Prædikestolen er Bruskbarek — denne Form for Barok, som særlig fandt sin Udbredelse her i Norden — den tilhørte oprindeligt Kirken i Tranekjær, og den er prydet med allegoriske Figurer og en Fremstilling af Adam og Evas Historie. Den er lavet af Lorens Jørgensen og bærer Chr. IV.s Navnetræk og Urnernes og Lindenovernes Vaaben.

Hovedgaarden Møllegaard er paa 200 ha. Den tilhørte i Midten af det 16. Aarhundrede Oluf Gaas, om dens Bygninger paa hans Tid vides intet, men i 1743 hører vi, at de er af Bindingsværk. Den nuværende Hovedbygning er fra 1880. I 1614 ejedes Gaarden af Bernt Pedersen v. Deden, hvis Slægt havde den til Bernt v. Dedens Død 1704. Derpaa ejedes den af Vincent Steensen Kaas, død 1709. Omkring 1790 blev den solgt til Greve Ahlefeldt-Laurvig. Fra 1830—34 ejedes den af A. v. Hedemann, som solgte den til M. Pedersen, der i 1873 overdrog den til sin Søn C. M. Pedersen, død 1909, hvorefter Gaarden overgik til Enken.

Havgaard er paa 187 ha og er sammenlagt af flere Gaarde. I lange Tider var den i den Boesgaardske Families Besiddelse. Den sidste Ejer af denne Slægt, Frk. E. C. Boesgaard, testamenterede hele sin Formue, en halv Million Kr., til et Legat for Langeland, hun døde 1899. Gaarden solgtes til Jægermester Oskar Malling for 225.000 Kr. Han solgte den i 1897 til Konsulent A. C. Duborg, der lod den gamle Gaard helt ombygge.

Skovbogaard er paa 150 ha. Der er intet tilbage af de gamle Bygninger. Hovedbygningen er fra 1830erne, men ombygget i 1870. Endnu i det 18. Aarhundrede stod der enkelte Dele af de gamle lave Bindingsværksbygninger. 1464 ejedes Gaarden af Bonden Nielsen, omkring 1640 kom den i Slægten Dedens Besiddelse og senere i Herredsfoged Niels N. Hansens. I 1916 solgtes den til Knud Kromphardt. Herredsfoged Niels Hansens Enke, Birgitte Sophie Olufsdatter, oprettede 1729 et Hospital i Sognet. Ifølge kongelig Bevilling af 1905 blev dette Hospital nedlagt, Bygningerne solgte og Kapitalen tillagt Fuglsbølle Hospitalslegat. Birgitte Sophie Hansen oprettede ogsaa en Skole for Børnene fra Fuglsbølle og Skovsbo Gods.

Longelse Sogn havde en Skole fra 1720—38, da den blev nedlagt. Ifølge Skoleforordningen af 1739 blev der tilbygget Degneboligen 4 Fag til Skole, samtidig nævnes det, at Skolen i Fuglsbølle „jo haver sit Skoleholderhuus“. Nu er der, som før nævnt, Hoved- og Forskoler i Longelse, i Sønder-Longelse og i Fuglsbølle.

THEODOR HANSEN, Gaardejer, Sognefoged, født 24. Oktober 1859 i Illebølle. Søn af Sognefoged Hans Hansen og Hustru, gift 1885 med Anna Hansen. Bestalling som Sognefoged for Longelse Sogn 1910. Formand for Sogneraadet 1911—23, Medlem af Bankraadet for Langelands Bank siden 1896, i 12 Aar Formand for Longelse Mejeri m. m.

Fiskeriforeningen for Spodsbjerg og Omegn er stiftet 1912. Dens første Formand var H. P. Bølle, han afløstes 1926 af den nuværende Formand Fisker MAD S HANSEN, født

M. Hansen,
Fisker.

11. November 1872 i Illebølle. Søn af Hans Christensen M. og Hustru, gift 1897 med Justa Hansigne Hansen. Bosat i Spodsbjerg siden 1916. Formand for Fiskesalgforeningen fra 1918—30. Fiskesalgforeningen blev stiftet 1918.

HUMBLE SOGN (Humble) danner een Sognekommune og grænser til Lindelse, Fodslette og Tryggelev Sogne, til Ristinge Løbet, Vejsnæs Bugt og Farvandet Syd for Fyn og Lindelse Nor. Jordene er lavtliggende, i Sognets midterste Del bakkede, de er lermuldede, dog sine Steder sandede. Under Sognet hører de to ved Lindelse Sogn beliggende Enklaver.

Langs Vestkysten er store Arealer inddæmmet, saaledes ved Sydgrænsen af Tryggelev Nor, kaldet „Nørballer Nor“, ved Halvøen Ristinge „Ristinge Nor“, tillige en Del af Lindelse Nors sydlige Del, kaldet „Havbølle Nor“, saaledes at den oprindelige Ø, Bogø, blev landfast med Langeland, en anden Ø, Langø, er ligeledes i de seneste Tider gjort landfast ved en smal Dæmning. Til Humble Sogn hører: Storeholm, 7,1 ha; Bukø, 1,5 ha; Flintholm, 0,06 ha. Ved Vestergaard og Skovsgaard ligger en Del Skov, i alt 73 ha, 65 ha optages af Moser og andre Vandarealer. Sognets Areal er 3726 ha. I Sognet ligger de to store Moser Aalemose og Kædeby Mose. Ved Ristinge Strand er der et fortrinligt Badested.

I Sognet ligger Byerne: Humble (Humble), omkring Aaret 1300 kaldet „Humlæthweet“, med Kirke, Præstegaard, Skole, privat Realskole, Apotek, Afholds- og Højskolehjem, Andelsmejeri, Andelselektricitetsværk, Filial af Langelands Bank, Jernbanestation med Post- og Telegrafstation og flere mindre Virksomheder. Byen havde i Aaret 1920 ca. 400 Indbyggere og 77 Gaarde og Huse; Brandsby med Hverkenby, sidstnævnte Navn bruges næsten ikke mere; Hesselbjerg, i det 16. Aarhundrede kaldet „Heszelerberg“, med Skole og Forskole, flere Handlende, Mølle m. m.; Ristinge med Kapel og Skole; tæt ved Ristinge ligger Færgebroen Ramshøj, hvorfra Overfarten til Ærø finder Sted; Helsned, i det 15. Aarhundrede kaldet „Helsnæt“; Kædeby, i Aaret 1200 nævnt som „Ketebye“, med 2 Skoler, Øster- og Vester-Kædeby Skole, Købmandshandel, Bryggeri, Andelsmejeri, Jernbanestation med Postekspedition, Elektricitetsværk (privat anlagt 1912) og Landgangsbro; Øster- og Vester-Havbølle med Mølle. Disse Byer kaldtes i det 13. Aarhundrede under eet „Hakæbølæ“; Kædeby Haver med Forskole; Kædeby Has, Humble, Aalemose, Bedehaver, Mølløvænge, Hannebjærg, Skovhave, Brandby, Paaø er alle blot Samlinger af Gaarde eller Huse. Af større Gaarde nævnes; Skovsgaard, Vestergaard, Frederiksberg, Bogøgaard, Gallebjerggaard og Tjørnebjerggaard. Indbyggerantallet i 1800 var 1600, i 1900: 2073, nu er det 2404. Sogneraadet bestaar af: Boelsmand N. JØRGENSEN, Formand; Gaardejer V. BENDIXEN; Rentier H. JØRGENSEN; Gaardejer N. P. NIELSEN; Barber J. A. PETERSEN; Arbejdsmand F. C. NIELSEN; Gaardejer H. PETERSEN; Husmand L. LARSEN; Gaardejer CHR. L. HANSEN. Hjælpekassens Formand er Gaardejer V. BENDIXEN. Værgeraadets Formand er Gaardejer L. NIELSEN. Sognepræst er S. LINNEBOE. Sognefogeder er: Gaardejer B. P. NIELSEN, Helsned; Boelsmand N. JØRGENSEN, Haugbølle.

Humble Sogn har Tingsted i Rudkøbing og hører under de samme Kredse som Longelse—Fuglsbølle Sogne (se Side 198). Sognet deles i to Sognefogeddistrikter, nemlig Humble og Haugbølle.

Humble Kirke var i ældre Tider Herredskirke for Sønder-Herred. Den er af senromansk Oprindelse, men før denne har der været en ældre Kirke, hvorefter Dele er bevarede, saaledes grove profilerede Granitsokler og Dørene indtil Skibet (den ene af disse er dog tilmuret), og enkelte lave, rundbuede Vinduer og en lav tilmuret rundbuet Dør i Koret. Koret har haft Lisener paa Murenes Yderside, men de er nu delvis ødelagte. Korsfløjen ved Skibets nordre Side er en Tilbygning, den var oprindeligt overhængende og havde Spidsgavl med Blindinger, mod Nord var der en rundbuet Dør, den er nu tilmuret. I

gotisk Tid forlængedes Koret og Kirken fik Taarn, overfor Korsfløjen mod Syd, og et Sakristi ved Korets nordre Side. Af Taarnets to Klokker er den ene Langelands ældste, den er støbt 1430 af Nicolaus Eskilii fra Stralssund. Der er en Indskrift paa Klokken, ikke alene i Spejlskrift, men tilmed stillet paa Hovedet. Den ser saadan

Humble Kirke.

ud: „ano . din . m . c . doxxx . ave . graplenadn . stec . v“. Det er betydeligt forkortet og betyder: „I Herrens Aar 1430. Hil være dig, du benaadede. Herren er med dig“. Paa Klokken ses desuden Danmarks Vaaben paa Erik af Pommerens Tid samt Niels Eskildsens Støbemærke. Paa den store Klokke staar der: „ANNO 1636 AVS DEN FEVER BIN ICH CEFLOSEN FELIX HAT MICH GOSEN“, hvilket vil sige: I Herrens Aar 1636 af Ilden er jeg udløbet. Felix har mig støbt“.

Omkring 1829 blev Koret atter ombygget, dets Spejlhvælvning skriver sig fra den Tid. 1898 var Kirken underkastet en større Restaurering under Ledelse af Bygningsinspektør J. V. Petersen. I Kirkens Indre bemærkes foruden Altertavlen, hvis Billede er fra 1863, den fra 1748 stammende Alterkalk, der bærer Ahlefeldternes Vaaben, Oblatæske med samme Vaaben og Aarstal, en anden Oblatæske fra 1709, med Kaasernes Vaaden, Døbefont af Granit, med Rankeornamenter og Hoveder paa Foden, Liljer og Kors. Prædikestolen er ny. Under Koret i Humble Kirke har der været aabne Begravelser for Besiddere af Hovedgaardene Skovsgaard og Vestergaard. Indtil 1806 fandtes der ikke mindre end tre aabne Begravelser eller Gravkældere, hvor Familier fra Sognets Herregaarde blev begravet, men „I allerunderdanigst Følge den allernaadigste Forordning af 22. Februar 1805 . . . maatte samme efter Behag med Jord opfyldes, tillukkes og afskaffes“. Under Kirkens nordre Fløj var der en saadan Begravelse, det eneste synlige Minde er en tilmuret Dørbue. Hvem der ejede denne Begravelse, vides ikke. Begravelsen under Koret blev dog ikke opfyldt med Jord, men kun tilmuret, den strækker sig under hele Korets Gulv, er delt i 2 Afdelinger ved en Murstensvæg og overhvælvet med Hvælvinger af Mursten. Begravelsen tilhørte Skovsgaard, antagelig lige fra de Dage, da Peder Modeskal sad paa Gaarden (1457), saa her er det sidste Hvilested for de skovsgaardske Modeskaler. Hvitaxer, Luder, Porser, Gagger og Kaaser. De sidste, der blev begravet her, var Lauritz Michelsen, død 1797, og hans Hustru Kirstine Jespersdatter, død 1880. Disses Efterkommere har siden været Ejere af Skovsgaard. Som Vederlag for den tilmurede Begravelse fik Skovsgaards Ejere en bekvem Plads paa Humble Kirkegaard til Ejendomsbegravelse. Under Taarnet fandt man, da der skulle lægges Centralvarme ind i Kirken i 1930, nogle

Begravelsespladser. Det viste sig, at den opfyldte Begravelse dækkede en muret Begravelse, bygget af smaa Munkesten, under denne fandtes en anden Begravelse, bygget af Kampesten, saaledes at der egentlig var to aabne Begravelser her, den ene under den anden. Kælderbegravelsen var 2 m bred og 3,7 m lang. Medens den øverste Begravelse var 2,7 m bred, 3,27 m lang og 2 m dyb. Efter hvad gamle Folk mener, blev Kisterne taget op i Slutningen af forrige Aarhundrede, og det menes, at Begravelserne her var for Ejerne af Vestergaard. Ristinge Kapel er opført 1880—81 og indviet den 26. Maj 1881, det er bygget efter Tegning af Arkitekt E. Schwanenflügel, som en Korskirke i Rundbuestil, hvis Korafslutning dannes af en halvrund Apsis. Ved Kirkens Vestende er rejst et smukt Taarn med et højt slankt Spir. Kædeby Kapel er bygget 1885 og af samme Arkitekt.

S. R. Linneboe,
Sognepræst.

I Apsis er der et smukt Glasmaleri. Begge Kapeller er bygget paa Bekostning af Humble Sogns Kapelfond, og de er selvejende, medens Kirken i Humble tilhører Grevskabet Langeland. Sognepræst er SØREN RASMUS LINNEBOE, født 1. December 1892 i Ørsted, kaldet til Humble Sogn 15. Oktober 1926.

Der har ligget over 40 Stenaldergrave i Sognet, men med Gravhøje er det sparsomt. Ved Humble Kirke ligger en Langdysse, „Kong Humbles Grav“, med 77 Randstene i tæt og næsten ubrudt Række. Vest for Humble ligger en anden Langdysse, som dækker over et firekamret Gravrum. Ved Ristinge er der et Dyssekammer med fire store Bæresten og en mægtig Dæksten. Ved Hesselbjerg er der et andet Dyssekammer, omgivet af Resterne af en Jordhøj, og tæt derved en Langdysse og en anden stensat Oldtidsgrav. Ved Haubølle er der et Gravkammer i en Høj og Resterne af en Jættestue. Desuden er der gjort store Oldsagsfund, saaledes i Hernebjerg Vest for Humble og i Bukkensbjerg. Ved Brandsby Banke har man fundet Grave fra Vikingetiden, deraf en med et rigt Krigerudstyr.

Oberstløjtnant H. G. Steensen til Steens beretter, at der omkring 1700 var en Skole i Humble, men 1737 skrives der at den er meget forfalden. I et kongeligt Reskript af 15. Februar 1735 befalede Kongen Stiftsøvrigheden at indberette hvilke Skoler der fandtes i Landet, samt at gøre Forslag om hvor der burde oprettes nye. 2 Aar senere kom den kongelige Befaling omhandlende Indretning af og Anordning for Skolerne paa Langeland. Det hedder: „Humble Bye, for Humle og Hesselberg indrettes een Deigne Skoel, aarlig tillagt 14 Rdl.“ Den første Skole laa i Humle Gade, i 1828 flyttedes den til sit nuværende Sted. Skolen var oprindelig 1-klasset. I 1862 knyttedes der til Skolen en Pogeskole, og i 1874 blev Skolen udvidet til 4-klasset. Børneantallet har de sidste 100 Aar ligget omkring 115. Degnen Læsøe var den sidste Degn og Skoleholder, død 1828. Skolens Førstelærer C. Klæsøe har siden 1928 rejst 11 Granitsten i Skolegaarden og deri indhugget Navnene paa de 11 Lærere og Lærerinder, der fra 1828 til 1928 har været ved

C. Klæsøe,
Førstelærer.

Mindesmærkerne ved Skolen i Humble.

Skolen. Førstel. er CARLIN VAL-
 DEMAR HANSEN-KLÆSØE er født
 3. December 1877 i Lindelse paa
 Klæsøgaard, Søn af Gaardejer
 Niels Hansen og Hustru, gift med
 Thyra Augusta Jørgensen. Dimit.
 fra Skaarup 1899, Lærer paa
 Knarreborg 1899—1900, Anden-
 lærer ved Dunkær Skole paa Ærø
 1901—06, Enelærer i Skovsby
 Skole fra 1906—09, Lærer i Bo-
 tofte fra 1909—23, siden da Første-
 lærer ved Humble Skole. Kirke-
 værge, Medlem af Sogneraadet,
 Medlem af Bestyrelsen for Sdr.-

Vester-Kædeby Skole.

jydsk Forening og Langelands Museum, Bibliotekar for Humble Sognebibliotek m. m. —

Øster- og Vester-Kædeby har hver sin Skole, men Skolen i Øster-Kædeby er den ældste, thi det er sikkert den der menes i Beretningen af 1739, hvori der meddeles, at der i Kædeby Skolehus nu indrettes Skole for Kædeby, Helsned og Haugsbølle. Den nuværende Skole er opført 1901. Førstelærer er AAGE KNUDSEN, i tre Generationer har hans Slægt været Lærere ved Skolen.

Hansen-Klæsøe,
 Førstelærer.

Vester-Kædeby Skole er bygget 1858 og i 1901 udvidet med en Forskole, dens Førstelærer er BERNHARD ERNST HANSEN-KLÆSØE, født 29. April 1879 i Lindelse paa Klæsøgaard, Søn af Gaardejer Niels Hansen og Hustru. Dimit. 1903 fra Vordingborg, Vikar ved Dunkær og Rudkøbing Skole, Lærer ved Frøstrup Skole 1905—21, siden da Førstelærer ved Vester-Kædeby Skole.

Hesselbjerg-Ristinge Skole er fra 1858, i 1907 udvidedes den med en Forskole. Førstelærer er JØRGEN KRAMMER. Om Ristinge By og dens Skole hedder det i Beretninger fra 1739: „Ristinge, som formedelst Situationen ikke til nogen anden Bye kand henlægges, ey heller i heenseende det er ikkun een liden Bye, formaar at have en ordenlig Skoele. Altsaa til een Skoelemester, som Beboerne selv holder og med Sogne Præstens Raad og Consentemenet antager, tillægges til aarlig Løn 13 Rdl.“ Skolen i Hesselbjerg er oprettet i Midten af forrige Aarhundrede, og omkring 1907 udvidet med en Forskole. — Humble private Realskole stiftedes 1897, den var en af de

Humble private Realskole.

Grundtvigske fynske Friskoler, dens Stiftere var Brødrene Bendixen og Mejeribestyrer Tange. Skolen havde Lokaler et Stykke Nord for Byen og virkede som Friskole til 1922, da M. J. Kærtøft fra Odense traadte til og omdannede den til en privat Realskole. Under den nye Ledelse voksede Skolen og i Aaret 1925 flyttede den til sin nuværende Plads i en smuk og rummelig Bygning med store og lyse Klasseværelser efter Tidens Krav. M. J. KÆRTOFT, Realskolebestyrer, født 11. Novb.

1886 i Asperup, gift med Emma Bachtzen-Blohm. Dimit. fra Odense 1912, Lærer i Odense 1913—22, siden 1922 Bestyrer for Humble private Realskole, Formand for Langelands Motorforening, Juristiktionsformand for F. D. M., Tropraadsformand for K. F. U. M. Spejderne. Medlem af Bestyrelsen for Vemmenæs—Rudkøbing Færgen m. m.

M. J. Kærtoft,
Realskolebestyrer.

Hovedgaarden Skovsgaard er paa 221 ha. Første Gang denne Gaard omtales er i 1457, da den er i Peder Modeskals Besiddelse. Den var omgivet af Grave og Volde, den nuværende Hovedbygning ligger paa en Holm fra hin Tid og er opført 1889 af røde Mursten og i Renæssancestil. Den er i to Stokværk og har et ottekantet Taarn med Kuppel og Spir og spidse Gavle. Der opbevares enkelte Ting fra den tidligere Hovedbygning, der var opført i Bindingsværk og havde 4 Fløje. Af Besiddere af denne Gaard nævnes, foruden Modeskal, Slægten Daa, hvorfra den omkring 1543 kom til Slægten Stig Pors, i Begyndelsen af det 17. Aarhundrede kom Skovsgaard i Slægten Gaggens Besiddelse, men allerede i Midten af det 17. Aarhundrede kom den ved Giftermaal til Slægten Kaas. 1754 nævnes Ritmester H. Chr. v. Pultz, gift med Birgitte Sophie Kaas, som Ejer. I 1760 købtes den af tre Brødre Mikkelsen. Den ene af disse tre, Lauritz Mikkelsen, overdrog 1796 Gaarden til sin Søn, Hans Lauritzen, død 1829, hans Enke, Dorthea Christine, besad Gaarden til sin Død 1863, hvorefter den overgik til Svigersønnen, Jacob Møller, død 1883, den næste Ejer er hans Enke, Laurine Lauritzen, i 1900 arvedes den af Sønnen, H. L. Møller.

Hovedgaarden Vestergaard er paa 121 ha. I 1731 købte Greve Fr. Ahlefeldt Vestergaard, lagde den under Stamhuset Ahlefeldt og lod den omdanne til Mejerigaard. Ogsaa Vestergaard var i gamle Dage omgivet af Volde og Grave. I 1750 nævnes Gaardens Stuehus at ligge indenfor Gravene. Gaarden ejedes i 1560 af Landsdommer Gregers Juul, efter ham af hans Svigersøn, Erik Nordby, en Datter af dette Ægteskab bragte Gaarden til sin Ægtefælle, Rudbeck Pors, død 1609, hvorefter Gaarden ejedes af Sønnen, Stig Pors, omkring 1560 nævnes dennes Søster, Jomfru Lisbeth Pors. Senere nævnes Niels Kaas til Hjortholm, død 1701, efter ham nævnes Kommandør Hans Christoffer v. Offenberg, af hvis Bo Grev Ahlefeldt købte Gaarden.

I Midten af det 17. Aarhundrede nævnes i Humble Sogn Gaardene Leggebølle, Oregaard og Bobrinkegaard, sidstnævntes Agre blev givet til Humble Kirke omkring 1470. Gaarden Frederiksberg tilhørte Landvæsenskommissær H. J. R. Beck, der i 1884 arvede den efter sine Forældre. Dens Hovedbygning er i et Stokværk og prydet med et Spir. Bygningen er opført omkring 1870, dens Tilliggende andrager 177 ha. I Helsned nævnes i Begyndelsen af det 15. Aarhundrede en Hovedgaard Helsnedgaard. I 1409 var

Kædebygaard.

Hennecke Mortensen Ejer af Gaarden, den sidste Ejer, man kender Navn paa, er Claus Daa, og i Midten af det 16. Aarhundrede blev Gaarden nedlagt.

Bogøgaard er paa 165 ha, og skriver sig fra 1868, da den oprettedes af Christoffer Hastrup til Hjortholm. Han havde faaet kongelig Bevilling til at tørlægge Havbølle Nor, og af de inddæmmede Arealer oprettedes Gaarden. I Hestehave ved Skovsgaard er fundet Rester af et Voldsted og Grave, maaske er det her den

første Skovsgaard har ligget. Ved Degnegaarden har man fundet middelalderlige Murstensrester og Bygningsfundamenter, lignende Fund er gjort ved Kappelsbjerg.

Ved Helsned har man fundet lignende Bygningsdele, men betydelig ældre, de menes at hidhøre fra en Søroverborg. Ved Kysten tæt ved Ristinge er der fundet Rester af en Skanse og et Stykke af en Kanon, som menes at stamme fra Grevefejden. — Kædebygaard er fra Midten af det forrige Aarhundrede og har siden sin Oprettelse

Humble Apotek.

været i de nuværende Ejeres Slægts Besiddelse. Oprindeligt havde den et Tilliggende paa 15 Tdr. Land. Tid efter anden udvidedes saaledes, at den nu er paa 100 Tdr. Land. Paa denne Gaard blev et af de første „Fællesmejerier“ oprettet. Den ejes nu af AXEL PETERSEN, født 21. Maj 1883 paa Kædebygaard, Søn af Gaardejer Martin P. og Hustru, gift med Marie Møller. Overtog Gaarden efter Faderen 1911, Medlem af Menighedsraadet, Formand for Mejeriet Løvenholm m. m. For over 400 Aar siden laa der i Humble Sogn en Gaard af samme Navn, som omkring 1400 var i Ingvar Niensens Besiddelse, sidste Gang man træffer denne Gaard omtalt er i 1588, da den ejes af Hans Pedersen. Den tilhørte paa den Tid Kronen og er optaget paa Listen over Rusttjenestebesiddelser. I Kædeby ligger en anden Gaard kaldet Klintegaard, den blev ombygget 1870, i 1922 nedbrændte Gaarden, og den nuværende moderne Gaard blev opført. Den er paa 70 Tdr. Land og ejes af HANS PETER KLINTE.

Humble Postkontor blev oprettet 1. September 1902. Den 1. September 1878 oprettedes et Brevsamlingssted i Humble, som 1. November 1882 udvidedes til Postekspedition og endelig i 1902 blev Postkontor. Fra 1. November 1882 til 31. Maj 1893 nævnes Hans Jørgen Hansen Toft, han afløstes af Anders Enevoldsen Bredmose, der 1. Juli 1911 afløstes af nuværende Postmester HANS CARL HOLTVED, født 22. August

1868 i Boller, Søn af Gartner Ole Hansen og Hustru, gift med Thora Dorthea Petersen. Postmester i Glumsø til 1911, siden da i Humble, tillige Stationsforstander og Centralbestyrer samt kgl. Vejer og Maaler. — Humble Apotek oprettedes 15. Juli 1916 ifølge Bevilling udstedt til Apoteker Carl August Vollertzen, som lod Bygningen opføre og indrettede Apoteket, det staar endnu som det anlagdes. I 1925 overgik Apoteket til Apoteker SOPHUS GODTFRED LUDWIG, født 18. Marts 1875 i Helsingør, Søn af Glasfabrikant R. L. og Hustru, gift med Louise Sparschuh. Elev paa Christianshavns Apotek, Kandidat ved Istedgade Apotek i København 1898—1925, Apoteker i Humble siden 1925. — JON BJØRNSSON, Læge, født 8. November 1892 paa Island, Søn af Gaardejer Bjørn Sigfosson og Hustru, gift med Astrid Andersen. Student fra Reykjavik. Kandidat 1921, Turnus Bispebjerg Hospital 1924, Sundby Hospital 1925, praktiserende Læge i Humble siden den 1. Oktober 1926.

A. Petersen,
Gaardejer.

H. C. Holtved,
Postmester.

S. G. Ludwig,
Apoteker.

Jon Bjørnsson,
Læge.

Vandrehjemmet „Harnborg“.

Vandrehjemmet „Harnborg“ er bygget i 1930. Det ligger meget smukt og har Plads til ca. 20. Hjemmet staar i Tilslutning til Dansk Ungdomsherberg og Herbergsringen, det ejes af Frode Bendixen, født 14. Maj 1906 i Humble, Søn af Gaardejer Valdemar B. og Hustru, gift 1929 med Emilie Büchs.

Humble og Omegns Haandværker- og Industriforening er stiftet den 30. Marts 1907, dens første Formand var Skrædermester Hansen i Humble. Foreningens Tekniske Skole har endnu ikke eget Hus, men holder til i nogle lejede Lokaler. Skolens Forstander er Tømrermester PETER FLINDT, født 24. September 1859 i Fodslette. Foreningens Formand er Snedkermester S. E. ECKSTRØM, den øvrige Bestyrelse bestaar af: Murermester H. C. JENSEN; Malermester CHR. RAMUS; Bagermester J. JENSEN; Installatør KOCH; Arkitekt ALFR. NIELSEN og Malermester CLEMMENSEN.

Humble Elektricitetsværk er stiftet som Andelsselskab i 1913. Selskabets første Formand var Sognepræst Brasen. Før dette Værks Oprettelse fandtes der ikke i Sognet nogen Art elektrisk Kraft eller Belysning. Dets Anlæggelsessum andrager 100.000 Kr. Nu tæller Værket 75 Andelshavere, dets Ledningsnet spænder over 6 km. Forsyningen gaar kun til selve Humble By. Værket producerer 200.000 Kilowatt. Dets Andelskapital andrager 100.000 Kr.

Bestyrelsen bestaar af: Landpolitibetjent CHR. M. MADSEN, Formand; Proprietær C. NIELSEN HARNBERG; Gaardejer L. SCHOU; Karetmager R. HVIDSTEN og Smedemester N. M. PEDERSEN. Bestyrer er A. C. ANDERSEN.

SIGISMUND EDEVARD ECKSTRØM, Snedkerm.

født 21. Januar 1886 i Humble, Søn af Snedkermester Madsen og Hustru gift med Anna Frederiksen. Etableret i Humble, Formand for Humble Haandværker- og Industriforening, Medlem af Humble Skolekommission m. m.

H. C. JENSEN, Murermester,

født 13. Maj 1877 i Hennemved, Søn af Slagtermester Jens Hansen og Hustru, gift med Margrethe Johansen, død 1925. Etabl. sig i Hesselbjerg, Medlem af Bestyrelsen for Humble Haandværker- og Industriforening.

ALFRED NIELSEN, Arkitekt,

født 14. Oktober 1891 i Vestenskov, Søn af Bygmester Carl N. og Hustru, gift med Louise Outzen-Thøstesen. Uddannet i Odense, ansat som Tegner ved D. S. B. 1916—26, Arkitekt i Kædeby siden 1926, driver Forretning med Bygningsmaterialer, Cementstøberi og Kalkbrænderi sammen med Faderen, Medlem

JENS PEDER JENSEN, Bagermester,

født 13. Februar 1876 i Horsens, Søn af Jens J. og Hustru, gift med Anne Marie Pedersen. Etableret sig i Humble, Medlem af Bestyrelsen for Humble Haandværker- og Industriforening og af Humble Grundejerforening.

af Bestyrelsen for Humble Haandværker- og Industriforening og af Bestyrelsen for Humble private Realskole m. m.

ANTHON TH. HANSEN, Skrædermester,
født 1. Juli 1866 i Magleby, gift med Mathilde Nielsen. Etableret 1893 i Humble, Medlem af Bestyrelsen for Haandværker- og Industriforeningen.

CHRISTEN M. MADSEN, Landpolitibetjent,
født 19. Oktober 1895 i Humble, Søn af Snekermester Jul. M. og Hustru, gift med Marie Jensen. Uddannet Maler, Militærtjeneste 1915, Sergent 1917—20, ansat som Politibetjent i Fredericia 1. Oktober 1920, Landpolitibetjent i Humble siden 1. Juni 1923, Formand og Regnskabsfører for Humble Andels-
elektricitetsværk, Form. for Sydlangelands Skakklub.

ORLA LUDVIG KOCH, Installatør,
født 18. August 1889 i Horsens, Søn af Ludvig K. og Hustru, ugift. Etablerede sig i Humble 1920, Næstformand i Humble Haandværker- og Industriforening.

A. C. ANDERSEN, Elektricitetsværksbestyrer,
født 8. November 1876 i Aarup, Søn af Ditlev A. og Hustru, gift med Johanne Larsen. Installatør i Gelsted 1913—27, siden 1927 Bestyrer af Humble Andelselektricitetsværk.

RASMUS HVIDSTEN, Karetmager,
født 18. Juli 1884 i Tullebølle, S. af Jørgen H. og Hustru, gift med Rasmine Jørgensen. Etabl. i Humble 1911, Medlem af Bestyrelsen for Humble Andelselektricitetsværk.

N. M. PETERSEN, Smedemester,
født 11. Febr. 1879 i Humble, S. af Karl Julius P. og Hustru, gift med Anna Hansen. Etabl. i Humble 1906, den 1. April Brandinspektør, Medlem af Bestyrelsen for Humble Andelselektricitetsværk.

Humble Ungdomskreds er stiftet 7. Oktober 1908 af Mejeribestyrer Tange, da han forlod Byen, valgtes Friskolelærer K. L. Hansen til Formand. Foreningens Formaal er at samle Byen og Oplandets Ungdom og ved Møder o. l. at fremme en god og sund Udvikling hos de Unge, saavel kristelig som folkelig. Foreningens Medlemsantal er ca. 300. Dens nuværende Formand er Skomagermester M. J. LARSEN, Tryggelev, født 11. Febr. 1889 i Humble, Søn af Skomagermester Godtfred L. og Hustru, gift med Johanne Christoffersen. Medlem af Sogneraadet, Medlem af Skolekommissionen, Næstformand for Humble Afholdsforening, Revisor i Humble Realskole.

M. Jensen Larsen,
Skomagermester.

Humble Sogns Afholdsforening er stiftet 13. Februar 1882. Den har haft en ret svær Begyndelse og kun fundet meget ringe Forstaaelse, det synes som om Foreningen en Tid helt er gaaet ind, men omkring 1885

optages Sagen atter og 13. December 1885 stiftedes da en ny Forening. Gaardejer Kristoffer Bendixen blev Foreningens første Formand, og ved hans utrættelige Arbejde lykkedes det at føre Foreningen gennem de første Vanskeligheder. Ikke alene i Humble Sogn, men over hele Syd-Langeland fik Foreningen Medlemmer, og i 1900 oprettedes der Afholdsforeninger i de forskellige Syd-Langelandske Kommuner. I 1907 døde K. Bendixen, og Afholdsforeningerne for Langeland lod rejse et Minde over ham paa Bukkensbjerg ved Humble. Stenen har følgende Inskription: „Minde om Langelands trofaste og varmhjertede Forkæmper for Afholdssagen paa Langeland, Gaardejer Kristoffer Bendixen og Hustru Marie af Humble. Med Tak i Kærlighed rejstes denne Sten af Langelands Afholdskreds 1907“.

Efter Kristoffer Bendixens Død blev hans Søn, Gaardejer WILLIAM BENDIXEN, født 7. November 1868 i Humble, gift med Marie Madsen, Foreningens Formand. Formand for

William Bendixen,
Gaardejer.

Mindestenen over
K. Bendixen og Hustru.

Humble Skytte- og Gymnastikforening, Medlem af Sogneraadet, af Skatteraadet, af Bestyrelsen for Humble Afholds- og Højskolehjem, af Langelands og Ærø's Afholdskreds og af Humble Sogns Hjelpekasse m. m. I Tiden, der er gaaet siden Stiftelsen, har Foreningen i betydelig Grad været med til at præge Udviklingen paa Egnen, dens sidste store Værk var Oprettelsen af Afholds- og Højskolehjemmet. — VALDEMAR BENDIXEN, Gaardejer, født 3. April 1875 i Humble, Søn af Gaardejer Kristoffer B. og Hustru Marie, gift med Marie Christensen. Medlem af Sogneraadet, Medlem af Bestyrelsen for Langelands Museum, Næstformand for Afholdskredsen, Repræsentant for de danske Armenienvener.

Vald. Bendixen,
Gaardejer.

Humble Skytte- og Gymnastikforening er stiftet i 1860-erne under Navnet „Svendborg Amts Skytteforenings 38. Kreds“. Efterhaanden blev dog Skydningen det mindst vigtige og Gymnastikken det væsentligste. 1890 oprettede man Gymnastikhold for Kvinder og noget senere Børnehold. Blandt Foreningens Formænd maa nævnes Gaardejer K. Bendixen, der var Formand i 20 Aar. Siden han aftraadte har Indehaverne af Formandsposten hyppigt skiftet, nuværende Formand er Landmand POUL CHRISTENSEN.

Sydlangelands Skakklub er stiftet 1928 af Realskolelærer Birch, Postassistent Hansen og Landpolitibetjent Chr. Madsen. Klubben tæller ca. 30 Medlemmer, dens nuværende Formand er Landpolitibetjent CHR. M. MADSEN. — K. F. U. M. Spejdersnes Humble Trop er stiftet 24. Juni 1929 af Kommunalærer Schmidt Petersen, Tropsraadets Formand er Realskolebestyrer M. J. KÆRTOFT.

Gunnar Jensen,
Lærer.

Humble Boldklub er stiftet 1914, dens Medlemsantal er ca. 100. Formand er Købmand FRIDTJOF Steen-Hansen.

Sydlangelands Musikforening er stiftet i Marts 1927 af Lærer Gunnar Jensen, den tæller ca. 20 aktive Medlemmer og over 400 passive, den giver 2 à 3 Koncerter aarlig. Dens Formand er Købmand H. C. HANSEN. Dirigent er Lærer GUNNAR JENSEN, født 11. August 1905 i København. Dimitteret fra K. F. U. M.s Seminarium 1926, Lærer ved Humble private Realskole siden 1927, Uddannet i Musik hos P. S. Rung-Keller m. fl.

Humble Husmandsforening er stiftet 1903 af Husmand Julius Madsen, Haubølle, og Chr. Denissen, Stengade. Foreningen tæller ca. 125 Medlemmer, dens nuværende Formand er HANS CHR. DREJER, Kædeby.

LINDELSE SOGN danner een Sognekommune og grænser til Skrøbelev Sogn i Nørre Herred samt til Fuglsbølle Sogn, hvorfra det i tidligere Tider adskiltes ved Henning Nor, der nu er inddæmmet og delvis hører til Sognet, og til Humble Sogn, Langelands Bælt og Lindelse Nor. Jordene er meget lig Humble Sogns, og Terrænet er i Midten temmelig bakket, Bavnebjerg, Egebjerg og Guldborg Banke. Af Skov optages 183 ha: Illebølleskov, Hennemvedskov og Lindeskov. Til Sognet hører nogle mindre Øer og Holme, saaledes Lindø paa 4,4 ha, der i senere Tider er forbundet med Landet ved en smal Dæmning, Kværnen paa 1,1 ha og Eskildsø paa 0,8 ha. De smaa Øer Egholm, Kamsø og Næstholm er ved Inddæmninger gjort landfaste med Langeland. Endelig skal nævnes to Enklaver. Sognearealet er 2740 ha, deraf 52 ha Moser og andre Vandarealer.

I Sognet ligger Byerne: Lindelse, omkring 1230 kaldet „Linløse“, med Kirke, Præstegaard, Skole, Kro, Mølle, Andelsmejeri, Forsamlingshus, Jernbanestation med Postekspedition m. m.; Hennemved, omkring 1235 kaldet „Hitningthwet“, med Skole, Mølle m. m.; Vindeby, med Jernbaneholdeplads m. m.; Illebølle, i 1400 kaldet „Yllebølæ“, med Skole og Forskole, Mølle og Jernbanestation med Postekspedition m. m.; Herslev, i det 15. Aarhundrede „Hæsløff“. Statene, Poleskov, Paaø, Klæselgaard, Kumlehøje og Stevne er kun mindre Samlinger af Gaarde og Huse. Af større Gaarde nævnes: Mariendal, Polleholm, Barmosegaard, Kvindebjerggaard, Egmosgaard og Navgaard samt Olesmindegaard. Indbyggerantallet var i 1800: 1028, i 1900: 1476, nu er det 1499.

Sogneraadet bestaar af: Boelsmand HANS ANDREASEN, Formand; Gaardejer A. S. RASMUSSEN; Fisker H. M. LARSEN; Gaardejer H. J. JØRGENSEN; Gaardejer E. NIELSEN; Boelsmand B. HANSEN; Arbejdsmand C. RASMUSSEN; Skræder P. HANSEN; Gaardejer C. HANSEN. Hjælpekassens Formand er Skræder P. HANSEN. Værgeraadets Formand er Lærer E. RASMUSSEN. Sognepræst er C. J. JEPSEN. Sognefoged er Gaardejer L. P. HVIID.

Lindelse Sogn har Tingsted i Rudkøbing og hører under de samme Kredse som Longelse—Fuglsbølle Sogne (se Side 198).

Det meste af de Oldtidsfund, der er gjort i Sognet, er nu samlet i Museet i Rudkøbing. Langs Stranden ved Lindø har man fundet mange Flinteredskaber og et Par „Køkkenmøddinger“. Ved Herslev er der en Jættestue, 6 m lang, med 13 store Sidesten og 4 Dæksten. Selve Stuen er velbevaret, men Gangen indtil den noget ødelagt. Det er en af Langelands bedste Jættestuer. Tætved ligger et Dyssekammer, der oprindeligt har hørt til en 3-kamret Langdysse. Nord for Herslev ligger en aflang Høj med to smaa Jættestuer. Under Vindeby har der ligget flere Jættestuer, der er nu kun en tilbage.

Under Kirken i Lindelse finder man Rester af en Kampestenkirke. I senromansk Tid bestod Kirken af Kor og Langhus afsluttet med en halvrund Apsis og overdækket af en Halvkuppelhvælving. Endnu er der tre lave fladbuede Vinduer tilbage i Skibet. I gotisk Tid blev Kirken forlænget mod Vest og fik Taarn. Taarnet var højt og havde et firkantet Spir, der senere blev erstattet med Kamgavle. Paa Skibets Sydside blev Vaabehuset tilbygget, og samtidig Sakristiet ved Korets nordre Side, og Taarnets underste Stokværk fik Hvælvinger. I 1845 truede disse Hvælvinger med at styrte ned og blev erstattet med Træ-Tøndehvælvinger. Kirken er restaureret i 1830 og 1870. Altertavlen er sengotisk, fra det 15. Aarhundrede. I Midterfeltet er der et Krucifiks, i Sidefelterne Fremstillinger af den hellige Historie. Sidefløjenes Forside er prydet med udskaarne Apostle, og paa Bagsiden findes Billeder af Maria Magdalene og Margrethe. Kalken er skænket 1660 af Niels Rasmussen og Hustru. Paa Triumfvæggen over Korbuen findes en Krucifiksgruppe fra før 1300. Prædikestolen er fra 1628, i Renæssance. Døbefonten er af Granit og romansk. Sognepræst er CARL JENS JEPSEN, født 5. Januar 1892 i Hamborg. Kandidat 1922, kaldet til Lindelse Sogn 1931.

Omkring 1737 har der ligget en Skole eller Degnebolig i Byens østre Ende. Den nævnes i Anordningen om Landets Skoler i 1739, . . . „at fremdeles at bestaa som Skole for Lindelse Bye, for Illebølle og Windebye samt for Herslev Bye, at der tillige tilbygges Deigne Boeliget 4 Fag nyt Hus“. Vi tør gaa ud fra, at Sognet kun har haft Skolen i Lindelse, nu er der foruden Skolen i Lindelse By en privat Pigeskole, en Skole i Hennemved By og en i Vindeby med tilhørende Forskole.

I Sognet laa der en adelig Sædegaard, som i 1461 tilhørte Herredsfoged Jens Madsen, hans Søn, Esbern Jensen, nævnes til Gaarden 1476. I Begyndelsen af det 16. Aarhundrede skriver Adelsmanden Christen Madsen sig til Gaarden. I Hennemved laa ligeledes en adelig Gaard, den omtales i 1547 og tilhørte da Jørgen Hvas i Hitningthwet. 1412 nævnes en Gaard, „Stwegardh“ Stuegaard, i eller tæt ved Illebølle, endelig laa her Hovedgaarden „Barnemosegaard“, som i 1450-erne ejedes af Erik Eriksen Løvenbalk og

siden blev nedlagt. Sagnet fortæller om en Borg paa Guldborgbanke, og man har fundet Munkesten paa Stedet. Paa den yderste Spids af Købeshoved i Lindelse Nor findes der Rester af et gammelt Voldsted. I forrige Aarhundrede fandtes der tæt Nord herfor endnu

Rester af en Borgbanke. Ved Strandbredden paa Købeshoveds Vestside findes enkelte Rester af gammelt Pæleværk og Faskiner, paa selve Hovedet og ved Købing-Marken er der fundet Munkesten. Efter Resterne af Volde og Borgplads at dømme, maa det have været stærkt befæstede Borge, der laa her.

ANNA CHRISTINE BENDER-MADSEN, Distriktsjordemoder,

født 20. December 1875 i Herringe, Datter af Niels Madsen og Hustru, født Bender. Dimitteret 1907, Distriktsjordemoder i Lindelse Sogn siden 1907, Formand for Lindelse Værgeraad fra 1. April 1925—1. April 1929.

TRYGGELEV—FODSLETTE SOGNE danner een Sognekommune med sidstnævnte Sogn som Anneks. Tryggelev Sogn grænser til Annekssognet, Humble og Magleby Sogne til Langelands Bælt og Østersøen. Terrænet er temmelig bakket, Sognets højeste Punkt er Skrøbelev Bjerg, 46 m. Jordene er gennemgaaende lerede. Sognets Areal er 1174 ha. Kommunens samlede Areal er 2202 ha. Sognets Skove optager 47 ha, heriblandt Tolsbjerg Skov. 50 ha optages af Moser og andre Vandarealer. Langs Sognets Vestkyst ligger det nu inddæmmede Tryggelev Nor, og en sydlig Del af det udtørrede Nørballer Nor hører under Tryggelev Sogn.

Byer: Tryggelev, i 1231 „Thruggeleue“, med Kirke, Præstegaard, Skole, Forskole, Asyl, Andelsmejeri, Broløkke Mejeri, Jernbanestation og Postekspedition m. m.; Nørballer; Kinderballer, med Mølle; Østerskov, med Skole og Forsamlingshus. I Sagnet ligger Hovedgaarden Lykkesholm, af andre Gaarde nævnes: Tryggelevgaard, Nørballergaard, Boesgaard og Rolighed. Indbyggerantallet var i 1800: 428, i 1900: 714, samlet for begge Sogne er det nu 1145.

Sogneraadet bestaar af: Købmand P. KREMMER, Formand; Husmand J. P. JØRGENSEN; Gaardejer J. HANSEN; Gartner J. LAURSEN; Skomagermester M. J. LARSEN; Gaardforpagter J. NIELSEN; Gaardejer S. JØRGENSEN; Husmand FR. JENSEN; Husmand M. SØRENSEN. Hjælpekassens Formand er Rentier M. MADSEN. Værgeraadets Formand er Lærerinde Frk. FARSTRUP. Sognefoged for Tryggelev er CHR. JENSEN, for Fodslette Rentier P. C. RASMUSSEN. Sognepræst er JOH. CHR. STEFFENSEN. Sagnet har Tingsted i Rudkøbing og hører under de samme Kredse som Longelse Sogn (se Side 198).

Fodslette Sogn grænser til Hovedsognet, til Humble og Lindelse Sogn og Langelands Bælt. Terrænet er bakket og Jordene lermuldede. Sognets Areal er 1028 ha, heraf optages 160 ha af Skovene: Æskebjerghave, Sønderskov, Fodslettelunde og en Del af Tolsbjerg Skov. Moser og andre Vandarealer optager 15 ha. — I Sagnet ligger Byerne: Fodslette, 1330 kaldet „Foslæth“, med Kirke, Skole, Forskole; og Ore, 1230 „Nørre woræ“. I Sagnet ligger Hovedgaarden Hjortholm og Røbjerg Havn. Indbyggerantallet var i 1800: 294, i 1900: 390. Sagnet hører under Hovedsognets Kredse.

I Vester-Kirkemark, tæt ved Tryggelevgaard, findes en næsten fritstaaende Jættestue, med et nu helt jordfyldt Kammer, ca. 5 m langt, dækket af tre store Dækstene, ikke langt herfra mod Vest ligger Rester af en Dysse. Ved det nu inddæmmede Nor har der ligget 5 stenomsatte Gravhøje, men af disse er kun to bevarede. I Tolsbjergskov findes en velbevaret Jættestue. Der har ligget betydelig flere Oldtidsminder i Sagnet, men de er Tid efter anden bleven sløjfede. I Rørlykkemose er der fundet to Broncelurer fra den yngre Bronzealder. I Fodslette Sogn har der ligget flere Dysser, derimod kendes der ikke meget til Gravhøje. Der er dog kun levnet sparsomme Rester af to Dysser.

Tryggelev Kirke er opført i romansk Tid. Bygningsmaterialet er for Korets Vedkommende Granitkvadre, for Skibets raa Kampesten med Hjørner af store Granitkvadre.

Gennem Tiderne har denne Kirke, som saa mangan anden Kirke, skiftet Udseende, saaledes er der i sengotisk Tid tilbygget Vaabenhus og Sakristi af Munkesten med blindingsprydede Trappegavl. Koret fik omtrent samtidig Spidsgavl. Taarnet er sikkert tilbygget meget tidligt, men Chr. Rantzau lod det i 1640 ombygge. 1830 fik Kirken en større Restaurering. 1872 blev den atter restaureret, og der blev indbygget Træhvælvinger, indtil da havde Kirken haft fladt Loft. Saavel Altertavle som Prædikestol er af nyere Dato, i Kirken er ophængt enkelte Epitafier, saaledes et over Provst Axel Pedersen Weile, død 1709, Epitafiet er opsat 1697, og over hans to Hustruer og 14 Børn, et andet Epitafium er opsat 1673 over Sognepræsten Erik Christensen Humble, død 1674, med Portrætter af hans Hustru og Datter.

Ifølge Vurdering af 1663, efter Svenskekrigens Afslutning, hedder det: „Trygeløff præstegaard er taxeret, det

som er ved macht holden, for penge 104 Rixdaler, brystfældigheden for 46 Rixdaler“. I 1718 ansøger Sognepræst Eggert M. Pedersen, Kirkeejeren, „om at maatte begrave sin Fader og svage Kone, naar de dør, inde i Kirken, mod at skænke een Vinflaske af Tin til hver af de to Kirker, samt en Sølvæske til Oblater til Hovedkirken“.

Fodslette Kirke er antagelig fra samme Periode som Tryggelev Kirke, men her er Bygningsmaterialet Kampe- og Munkestenene blandet. Omkring 1300 blev Kirken betydelig udvidet, fra den Tid findes en tilmuret Norddør, samt et lille Parti af et ret godt bevaret Murværk af en Gesims. Senere er der tilbygget et Vaabenhus mod Syd og ved Koret et lille Sakristi, der dog er nedrevet. Taarnet er bygget 1649 af Erik Kaas, dets underste Stokværk er aabnet ind til den øvrige Kirke ved en Bue. Oprindeligt havde Kirken overalt fladt Loft, men i sengotisk Tid overhælvædes Koret, og i 1870-erne blev Skibet overhælvædet. Altertavlen er fra 1500. Der skal i denne Tavles Midterfelt have staaet en tidliggotisk Figur, nu staar der en Afstøbning af Thorvaldsens „Kristusfigur“. Altertavlens Sidefløje er prydet med Relieffer, forestillende Scener af Kristi Barndomsliv. Kalken bærer Ahlefeldternes Vaaben. Daabsfadet bærer Kaasernes og Gaasernes Vaaben, 1650. Prædikestolen er Renæssance.

I Koret er ophængt et Epitafium over Niels Gaas til Hjortholm, død 1623, hans Hustru Hilleborg Pors, død 1637, hans Søn Christian Gaas til Tøjstrup, død 1637. Under Korgulvet havde Familierne Gaas og Kaas i tidligere Tider Begravelsespladser, men i 1869 blev de her henstaaende Kister nedsatte paa Kirkegaarden og Begravelsen tilmuret. Blandt dem, der hvilede i denne Begravelse, nævnes: Erik Kaas til Lindeskov og Hjortholm, død 1670, hans Hustru Kirsten Kaas, død 1677, deres Børn, Hans, død 1638; Berete Sofie, død 1657; Hans Kaas til Lindeskov, død 1673, og hans Hustru Anne Markdanner, død 1681; Niels Kaas, død 1701, og hans Hustru Ane Margrethe Banner, død 1714, og deres Datter, Anne M. Cathrine, død 1701. Sognepræst for Tryggelev—Fodslette

Indre af Tryggelev Kirke.

Sogne siden 1923, JOHAN CHR. STEFFENSEN, født 11. Marts 1866 i Snekkersten, Søn af Lærer Hans S., gift med Anne Marie Nielsen. Kandidat 1891.

Ifølge Skoleforordning af 1739—40 opførtes der i Fodslette By en ny Skole, en Degneskole, med et aarligt Tillæg af 14 Rdl. Til denne Skole henlagdes hele Fodslette Sogn samt Oure By af Humble Sogn. Nu er der Skole i Tryggelev, med Forskole, i Østerskov, Enelærer, og i Fodslette By med Forskole.

Hovedgaarden Lykkesholm, under Stamhuset Ahlefeldt, er paa 180 ha. Den ældste Del af Hovedbygningen er opført af Oberstløjtnant Hans Ditlev Kaas, død 1748. Lykkesholm er nu kun Forpagterbolig. Mikkelt Kortsen, en Søn af Hans Kortsen til Tryggelev, tilgiftede sig i 1457 Lykkesholm med en Datter af Per Modeskal, i 1536 var deres Søn Hans Ejer af Lykkesholm. Senere ejes Gaarden af Rudbæk Pors, hvis Datter Anne bragte den til Mogens Kaas, død 1655, derefter kom den til dennes Søn Otto, død 1716, og da til ovennævnte H. D. Kaas. Efter hans Død, 1748, solgte Arvingerne Lykkesholm til Grev Fr. Ahlefeldt til Grevskabet Langeland, og Gaarden indlemmedes i Stamhuset.

Tryggelevgaard tilhører Grevskabet Langeland, den er paa 190 ha. Gaarden hed oprindelig „Knepholm“, og skal stamme fra 1700, da den blev oprettet som Mejerigaard under Grevskabet. Senere, antagelig 1717, lagdes Ormstrupgaard, ogsaa en Mejerigaard, sammen med Tryggelevgaard.

Hovedgaarden Hjortholm i Fodslette Sogn er paa 413 ha. Første Gang, vi finder den nævnt, er i Begyndelsen af det 15. Aarhundrede. Den er bygget af Melchior Hvas, død 1608. Niels Gaas var 1623 Ejer af Hjortholm. En Sønnedatter af ham bragte Gaarden til sin Mand, Landsdommer Erik Kaas, død 1670, hvorefter den ejedes af dennes Søn, Niels Kaas, død 1701. Paa denne Tid fik Hjortholm en ny Hovedbygning af Bindingsværk. Af andre Ejere nævnes: Generalmajor Chr. Banner Kaas, død 1756, han solgte Gaarden i 1744 til Niels Rasmussen, 1754 sælges den til Kirstine Zumbildt. 1792 sælges Gaarden af dennes Søn, Major Joh. Krag Kragenskiold, til Forpagter Mads Christensen, der overlod Hjortholm til sin Søn, den senere Kammerherre, Kaptajn Chr. Madsen, død 1832, han lod i 1789 den nuværende Hovedbygning opføre, den 3. Juli 1824 overgik Hjortholm, ifølge Auktionsskøde, til Julianus Hastrup, for 85.000 Rdl. Dennes Sønnesøn, Jægermester A. J. Hastrup, solgte i 1896 Hjortholm til Greve C. J. F. Ahlefeldt-Lauervigen til Langeland, for 600.000 Kr. I 1916 solgtes den til dennes Søn, Greve H. B. Ahlefeldt-Lauervigen. — Røabjerghavn er paa 146 ha og oprettedes 1847 af Julianus Hastrup til Hjortholm ved Sammenlægning af 4 Bøndergaarde, der laa under Hjortholm. Gaarden overdrog han til sin Søn, dennes Svingersøn, Henrik Staun, arvede Gaarden 1903, nu tilhører den hans Enke. — Ved Lykkesholm ligger en Banke, der er Rester af et gammelt Voldsted. Der er flere Gange oppløjet Munkestøene. Ikke langt herfra er der en gammel stenlagt Vej.

GEORG HJALMER BORGUND, Stationsbestyrer,

født 17. September 1885 i København, Søn af Chr. Jansen og Hustru, gift med Adlna Larsen. Stationsbestyrer siden 1915, Formand for Tryggelev Brugsforening og for Baneafdelingen for Langelandsbanen, Medlem af Bestyrelsen for Biblioteksforeningen og Formand for Sundhedskommissionen i Tryggelev—Fodslette Kommune.

E. P. M. CHRISTENSEN, Uddeler,

født 18. Marts 1903 i Mønsted, Søn af Chr. Chr. og Hustru, gift med Agnes Larsen. Uddeler ved Tryggelev Brugsforening siden 1929. Foreningen er stiftet den 1. Maj 1929.

JOHANNES NIELSEN, Skorstensfejmester,

født 5. Juni 1897 i Brandsby, Søn af N. H. N. og Hustru, gift med Anna Kristine Hansen. Mester for Distriktet Magleby, Tryggelev, Fodslette, Humble og Lindelse.

MAGLEBY SOGN, Langelands sydligste, danner een Sognekommune og grænser mod Nord til Tryggelev Sogn og iøvrigt til Østersøen. Jordene er i den østlige Del stærkt lerede, mod Vest noget lettere. Terrænet er overalt ret bakket. Det højeste Punkt er Fakkebjerg, af andre Højder nævnes Æskebjerg og Doelsbjerg. Af Skov er der 140 ha: Lunden, Vesterskov, Brolykke Skov, Bovballe Skov og Droslehave Skov. 200 ha optages af Moser og andre Vandarealer, deriblandt Fredmose og Fakkemose. Magleby Nor, 330 ha, gik i tidligere Tider fra Vestkysten omtrent midt ind i Sognet, i 1853 udtørredes Noret, saaledes at der nu kun findes nogle smaa inddæmmede Søer langs Vestkysten. Nord herfor ligger det inddæmmede Hellenor. Mod Sydøst ligger det 160 ha store Kelds Nor, der nu er en Sø. Paa Langelands Sydspids ligger den 16 m høje Klint, „Dovns Klint“, i 1300 kaldet „Dokenes“, tæt ved denne, mod Nordvest, ligger Gulstav Klint. Disse Klinte, Kelds Nor og Brolykke Strand og Skov er yndede Udflugtssteder. Ved Kelds Nor ligger „Kelds Fyr“. Sognets Areal er 3515 ha.

I Sognet ligger Byerne: Magleby, i Midten af det 13. Aarhundrede kaldet „Maklebye“, med Kirke, Præstegaard, Skole, Forsamlingshus; Magleby-Nordenbro, i Slutningen af det 17. Aarhundrede kaldet „Norrenbroe“, med to Skoler, Mølle, Forsamlingshus, Andelsmejeri, Jernbanestation med Postekspedition, Elektricitetsværk; Magleby-Søndenbro, i 1664 kaldet „Syndenbroe“, med Skole, Mølle, Andelsmejeri, Jernbanestation med Postekspedition; Bagenkop Stationsby og Fiskerleje, med Kirke, Skole, Forskole, Havn, Brugsforening, Gæstgiverier, Jernbanestation med Postekspedition og Telegrafstation, Toldkontrolsted og flere Fabriksvirksomheder. Kokkestræde, Bøsselykke, Vagnsbjerg, Broholm, Lundsgaarde, Sædeballe og Munkegaarde er mindre Samlinger af Gaarde eller Huse. Endvidere Hovedgaardene Brolykkegaard og Holmegaard. Større Gaarde: Nordenbrogaard, Søgaard og Flintegaard. Indbyggerantallet var i 1800: 1164, i 1900: 1918, nu er det 2357.

Sogneraadet bestaar af: Møller J. ELNEGAARD, Formand; Murer C. JACOBSEN; Smed F. JENSEN; Gaardejer H. A. HANSEN; Gaardejer OTTO ELNEGAARD; Fisker A. RASMUSSEN; Husmand P. ASKEBJERG; Uddeler C. P. JENSEN; Gaardejer R. RASMUSSEN. Sognepræst er N. P. NYSTRØM.

JENS ELNEGAARD, Møller, Sogneraadsformand, født 5. November 1870 i Søndenbro, Søn af Gaardejer Rasmus E. og Hustru, gift med Marie Møller. Sogneraadsformand, Medlem af Direktionen for Langelandsbanen, Formand for Langelands Bagerforening m. m.

Magleby Sogn har Tingsted i Rudkøbing og hører under de samme Kredse som Humble Sogn (se Side 200). Det deles i to Sognefogeddistrikter, Sognefogeder er Gaardejer NIELS JENSEN-HANSEN og Fisker HANS CHR. PRYDS.

N. JENSEN-HANSEN, Sognefoged, Gaardejer,

født 3. August 1870 i Magleby, Søn af Gaardejer og Sognefoged Chr. Hansen-Nielsen og Hustru, gift med Karoline Kristine Nielsen. Bestalling som Sognefoged 1. Januar 1921.

HANS CHR. PRYDS, Sognefoged, Fisker,

født 18. Marts 1867 i Bagenkop, Søn af Chr. P. og Hustru, gift med Annine Jensen, død 1919. Bestalling som Sognefoged 1912, Formand for Bagenkop Salgsforening.

Magleby Sogn er det af de langelandske Sogne, der er rigest paa Minder fra Oldtiden. Ifølge en Præsts Beretning fra 1809, var der dengang over 100 Stendysser og „Altre“ foruden nogle Gravhøje. Men der er kun levnet os nøjagtig Efterretning om ca. 50 Stengrave og et Par Gravhøje. Disse laa hovedsagelig i Sognets Kystegne, særligt mod Syd og Vest. Der findes endnu en Dysse ved Søndenbro og en Langdysse ved Nordenbro, her ligger tillige en Jættestue i en aflang Høj. Jættestuen er udgravet, men de op-

rindelige Dækstene mangler. Ved Store Møbjerg har man fundet Skeletgrave og Vaaben fra Jernalderen. — Magleby Kirke er et Langhus, hvis vestre Ende afsluttes af et Taarn, mod Nord har Kirken en lille Korsfløj og Sakristi samt et Vaabenhus, et andet lille Vaabenhus er tilbygget mod Syd. Kirken er bygget i tidlig romansk Tid, antagelig har den i Begyndelsen kun bestaaet af et lille Langhus af Granitkvadre. Denne Bygning havde to Portaler med fritstaaende Søjler.

Den ene af disse Portaler er nu tilmuret. Langhuset var mod Øst afsluttet af Korets halvrunde Apsis. I sengotisk Tid blev det gamle Kor nedrevet for at give Plads til en Udvidelse af Skibet, i dette findes endnu Arkaderne fra Koret. Fra samme Tid stammer Taarnet, hvis nederste Stokværk er forbundet med Kirken ved en stor Spidsbue. I 1762

Magleby Kirke.

fik Taarnet et slankt Spir, som 100 Aar efter blev ombygget. Hvælvingernes store Tryk har bevirket, at man har maattet opføre svære Støttepiller. Alle Tilbygningerne er af Munkesten i Munkeskifte. Altertavlens Billede, en Kopi efter en italiensk Mester, forestiller Mariæ Bebudelse. Prædikestolen er i Renæssance og Døbefonten af Granit. I Kirken hænger et sengotisk Krucifiks. Paa et Epitafium over Provsten Dines Jensen Rosenstjerne, død 1677, ses Rosenstjerne selv og hans tre Hustruer. I en gammel, nu forsvunden, Kirkebog havde han skrevet, at han en tidlig Søndag Morgen i 1659 blev trukket ud af Sengen og gennempryglet af Svenskerne, der ogsaa stjal de hellige Kar og begik andet Hærværk i Kirken. Han tilføjer lakonisk: „Den Søndag blev der ingen Gudstjeneste“. Udenfor Kirken ligger ved Indgangen til Vaabenhuset en stor Ligsten med Buer, Korsstave og menneskelige Figurer. Den ene af Klokkerne er fra 1561. Ved Orglet hænger en Model af en gammel Fregat, som Bagenkop-fiskerne sætter megen Pris paa. Hvert femte Aar bliver den taget ned ved Vinterens Slutning, malet og pudset op og derpaa en tidlig Foraarsdag i Procession ført tilbage til Kirken.

N. P. Nygaard,
Sognepræst.

Kirken i Bagenkop er indviet den 19. December 1920. Den er bygget efter Tegning af Arkitekt L. Andersen og i gotisk Stil i høj og sammentrængt Korsform. Baade Skibet og Korsfløjene har Trappegavl med smalle Blindinger. Kirkens Loft er hvælvet med en Kuppel i Kors-skæringen. Taget bærer et Rytterspir. Alterstagerne, Kalk og Disk er en Gave fra Familien Lund. Alterbilledet og det meste af Korets Inventar er skænket af Beboerne i Bagenkop. Sognepræst er NIELS PEDER NYGAARD, født 11. Oktober 1865 i Vildbjerg, Søn af Andreas N. og Hustru, gift med Amalie Thomsen. Kandidat 1891, Kapellan i Søndre Omme 1892—97, Sognepræst i Frederikssted paa Sct. Croix 1897—1904

og i Christianssted paa Sct. Croix 1904—09, Rejsepræst for den vestindiske Kirkesag 1909—10, Valgmenighedspræst i Grimstrup 1911—19, Sognepræst for Magleby Sogn siden 1919, Næstformand for Sønderjydsk Forening for Langeland.

Omkring 1650 var der en Skole i Nordenbro og en i Søndebro. I de af Kongen udstedte Forordninger om Skoler paa Langeland, dateret 23. Januar 1739 og 29. April 1740, hedder det: . . . „Nordenbroe Bye, for

samme Byes ungdom i det gamle og forhen indrettede Skoeluhuus, een Skoelholder Skoele, aarlig tillæg 28 Rdl. Søndebro, for denne Byes ungdom, een Skoelholder Skoele i det gamle tilforn indrettede Skoeluhuus, som ved nogen tilbygning er forbedret, tillæg 28 Rdl.“ Disse to Byer var de eneste i Sognet, der paa hin Tid havde Skole, ganske

vist omtales i ovennævnte Forordning en Skole i Bagenkop, men kun som en Slags Løbedegne-Skole: „Deignen sammesteds vechselvis ugentlig i Beboernes Huuse for Byens ungdom maa holde Skoele, -og der tillægges da Deignen af Skolekassen 6 Rdl. aarlig“. — Bagenkop nuværende Hovedskole er bygget 1909, Forskolen er opført 1901. Skolen er nu 6-klasset, med Første- og Andenlærerembede samt Forskolelærerembede. Førstelærer er SIGURD ANTON JULIUS LARSEN, født 29. April 1893 i Hesselbjerg, Søn af Købmand C. M. L. og Hustru, gift med Astrid Emilie Andersen. Dimitteret 1915, Skaarup, vikarieret i Raarud, Troense, Bjerne, Lindelse

S. A. J. Larsen,
Førstelærer.

og Humble, Andenlærer i Bagenkop Skole 1. November 1920; Enlærer i Nordenbro vestre Skole 1924, Førstelærer i Bagenkop Skole siden 1. September 1929, Medlem af Bestyrelsen for Sydlangelands Musikforening og Udvalget for Fredsbjerg Anlægget.

Skolen i Magleby skylder Skoleloven af 1814 sin Tilblivelse. Den nuværende Skole er bygget 1919. Førstelærer er JENS PETER JENSEN, født 21. Februar 1894 i Øster Hassing, Søn af Niels Chr. J. og Hustru, gift med Asta Emilie Olesen. Dimitteret 1915 fra Hjørring, Lærer ved Hals Kommuneskole 1915--23, ansat ved Magleby Skole som Førstelærer 1923, Kirkeværge, Formand for Sognebiblioteket og for Forsamlingshuset, Dirigent for Sangforeningen, Medlem af Bestyrelsen for Musikforeningen, Formand for den lokale Radioklub.

J. P. Jensen,
Førstelærer.

NIELS LAURITS NIELSEN, fhv. Boelsmand, født 9. Marts 1872 i Højby Sogn, Sjælland, Søn af Parcellist Jens N. og Hustru, gift med Dorthea Hansen. Regnskabsfører i 17 Aar for Magleby Sogns statsanerkendte Sygekasse, Formand for Magleby gamle Begravelseskasse, Medlem af Best. for Sydlangelands Skakklub.

CHR. RAMUS, Malermester, født 23. Januar 1885 i Rudkøbing, Søn af Karl R. og Hustru, gift med Mathilde Pedersen. Etabl. 1909 i Bagenkop, Medlem af Bestyrelsen for Sydlangelands Haandværker- og Industriforening, Kasserer for Bagenkop Borgerforening.

Magleby Skole, bygget 1919.

VIGGO CLEMMENSEN, Maler,

født 3. Juni 1891 i Magleby, Søn af Malermester A. C. og Hustru, gift 1918 med Fanny Hansen. Kredsformand for Demokratisk Forening, Overtog Faderens Forretning 1925.

Bagenkop Fælles-Salgforening er stiftet i Aarene under Verdenskrigen, med det Formaal at varetage Fiskernes Interesser ved Salg og Eksport m. m. Foreningens Formand er Fisker, Sognefoged H. CHR. PRYDS.

Bagenkop Borgerforening er stiftet den 28. November 1911. Den tæller nu over 150 Medlemmer, og dens Formand er Fisker C. H. CHRISTIANSEN. Kasserer er Malermester CHR. RAMUS.

KNUD GETHER CASPERSEN, Strandkontrolør,

født 9. November 1871 i København, Søn af Oberst i Artilleriet H. P. C. og Hustru, gift 1904 med Marie Madsen. Løjtnant ved 20. Bataillon 1891—94, Uddannelse paa Oppebørselskontoret i Frihavnen 1894—98, Assistent i Gedser 1900—03, Strandkontrolør i Stenbjerg ved Thy 1903—08 og i Lønstrup fra 1908—16, Assistent i Aarhus 1916—20, i Graasten 1920—28, Strandtoldkontrolør i Bagenkop 1928, samt Telegraf- og Telefonbest.

Bagenkop Havn (Bagnkop) anlagdes i 1858 af et Aktieselskab. Den er senere udvidet og deles nu i en Baadehavn mod Øst og et Havnebassin mod Vest. Den lange Midtermole er anlagt 1899, paa den førtes Banen ud i 1912. 1899 anlagdes ogsaa Baadehavnen, hvis Dybde er 2,8 m, medens Dybden i Bassinet er 3,4 m. 60 Motorfartøjer, der alle tilhører Bagenkop Fiskere, har hjemme i Havnen.

Bagenkop Havn tilhørte dog kun i faa Aar det Selskab, som havde anlagt den, snart overgik den til Magleby Kommune, som ved den store Udvidelse i 1899 laante 50.000 Kr. af Staten hertil.

Havnefoged er **PEDER JACOBSEN**, født 11. November 1863 i Nakskov, Søn af Rasmus J. og Hustru, gift med Rasmine Pedersen, død 1907. Havnefoged ved Bagenkop Havn siden 1925.

Peder Jacobsen,
Havnefoged.

MARIUS KJÆR, Stationsbestyrer,

født 17. September 1885 i Humble, Søn af Laurits K. og Hustru, gift med Sophie Sørensen. Ansat ved Langelandsbanen 1911, Stationsbestyrer og Postekspediter ved Nordenbro Station.

Fyret ved Kelds Nor er oprettet 1885, det bestod dengang af en Lygte med Linse, der hang paa et Jernstativ. 1905 opførtes et 34 m højt Fyrtaarn med roterende Linseapparat og Sirene. Samtidig flyttedes Signalstationen fra Fakkebjerg Fyr hertil. Fyrets Lys er 39 m over Havet, og dets Radius er 17,5 Sømil. Den Plads, hvorpaa Fakkebjerg Fyret laa, er nu indhegnet og fredet.

Magleby Nors Pumpestation.

Indtil Midten af forrige Aarhundrede skilte Magleby Nor Sognet i to Dele, Nordenbro og Søndebro, som forbandtes over Noret ved en Bro, „Høje Bro“. I Noret laa nogle Øer og Holme: Klidsbjerg, Skibsholm, Bogø, Borgbjerg og flere. Noret benyttedes til Fiskeri og til Vinterhi for Bagenkop Fiskernes Fartøjer. I 1852 fremkom Lærer C. Harboe med Planer om Norets Inddæmning og Udtørring, og den 6. Februar samme Aar dannedes et Aktieselskab med dette Formaal for Øje. I de følgende Aar blev store Arealer inddæmmet, og i 1857 solgtes det indvundne Land, 246 ha, til Grevskabet Lange-land for 32.000 Rdl. — Lærer C. Harboe døde 1862, paa hans Grav paa Magleby Kirkegaard rejste Mænd fra Sognet et Mindesmærke.

Stormfloden i 1872 ødelagde saa godt som hele Anlægget, store Arealer oversvømmedes atter. Grevskabet købte saa Aktieselskabet og begyndte under store Udgifter at genopbygge det ødelagte. Der anskaffedes Dampmaskiner til Pumpeværket, disse er senere erstattet af Dieselmotorer. Det indvundne Areal er paa 1000 Tdr. Land, Pumpestationen tager 60.000 Liter pr. Minut. — Det meste af den indvundne Jord hører til en Gaard ved Pumpestationen. Den tilhører Grevskabet og bestyres af JOH. LAURENTIUS LARSEN, født 5. November 1885 i Humble, Søn af Bestyrer Rasmus Hansen Larsen, der døde i 1922, og efter hvem J. L. L. overtog Bestyrelsen af Pumpestationen.

*Joh. Laurentius Larsen,
Gaardbestyrer.

Bagenkop skylder Havnen og Banen sin Oplomstring. Byen har 2000 Indbyggere, i 1920 havde den 894 og 178 Gaarde og Huse. Der er opstaaet flere Fabrikvirksomheder, saasom Maskinfabrik, Savværk og Rebslageri. Elektricitetsværket er fra 1917, tæller ca. 100 Andels-havere og har et Ledningsnet paa 2250 Meter.

Paa Nordenbro Mark, tæt ved Stranden, er der Rester af Volde fra det saakaldte Kallemborg eller Kalveborg Slot. Det meste af Voldene er bortskyllet, og Mure har man ikke fundet noget af. Ogsaa paa Borgbjerg, der, før Noret blev udtørret, var omgivet af Vand, har der været en Befæstning. Sognet havde i det 17. Aarhundrede Gaardene: Bøsseballe, Vraastrup og Hvidbjerggaard.

Hovedgaarden Holmegaard er paa 121 ha. Den første Ejer, vi kender, var Jakob Petersen Myting, 1538. 1580 nævnes hans Søn, Jesper Jakobsen, til Holmegaard, han pantsatte den til sin Svoger, Markus Lund, der i 1594 skriver sig til Holmegaard. I Begyndelsen af det næste Aarhundrede ejedes Gaarden af Henrik Jespersen Mylting, og omkring Midten af det 17. Aarhundrede købtes den af Mogens Kaas til Lykkesholm, død 1655, hvorefter den ejedes af Otto Kaas, død 1716. Hans Søn, Hans Ditlev Kaas, opførte en ny Hovedbygning af Bindingsværk, død 1748. I 1754 kom Holmegaard tilligemed Lykkesholm i Greve Fr. Ahlefeldts Besiddelse, og siden har den været under det Ahlefeldtske Stamhus.

Hovedgaarden Brolykke tilhører ogsaa dette Stamhus og er paa 123 ha. I Midten af det 17. Aarhundrede hed den „Broeløchegaard“ og var i Dorothes Oldenlunds Eje. Senere nævnes Christian Holmsted som Ejer, han døde 1713, hvorpaa Gaarden arvedes af Sønnen, den senere Kancelliraad Hans Holmsted, død 1758. I 1764 købtes Gaarden af Greve Fr. Ahlefeldt og blev Hovedsædet for Stamhuset Ahlefeldt. Hovedbygningen bestaar af en ældre Fløj paa eet Stokværk, bygget 1758, med en pilastersmykket Frontispice. I 1873 byggedes en Fløj mod Øst som en Kopi af den første.

Nordenbrogaard tilhører Grevskabet og er paa 176 ha. Den er oprettet omkring 1700 som en Mejerigaard under Grevskabet ved Sammenlægning af 4 Bøndergaarde. En anden Mejerigaard, „Boballegaard“, lagdes i 1717 til Nordenbrogaard. Dens Bygninger blev nedbrudte. — Søgaard hører under Grevskabet og er paa 196 ha. Den er oprettet 1673 som en Mejerigaard under Grevskabet ved Sammenlægning af 12 Bøndergaarde, alle af Søndebro og vistnok alle paa den Tid øde Gaarde, som erhvervedes ved Mageskiftning.

ÆRØ HERRED OG ÆRØ

ÆRØ HERRED er det mindste i Svendborg Amt og bestaar af Øen Ærø og nogle mindre Øer og Holme: Dejro, Lilleø, Halmø, Store og Lille Egholm og Langholm. Ærø selv er paa 8556 ha, har en Købstad, Ærøskøbing, en Handelsplads, Marstal, og Sog- nene Søby, Bregninge, Tranderup, Rise og Marstal Landsogn. Øen er 24 km lang mellem

Skjoldnæs og Ærø Hale og 11 km bred mellem Urehoved og Vejsnæs Nakke. Øens Form er som en skæv Trekant, hvis Sider hist og her er blevet trykket ind af Havet i store Bugter, saaledes Bugterne mellem Skovland og Urehoved og mellem Urehoved og Blakstems Odde. Paa Kort fra det 17. Aarhundrede ses det, at Øen dengang var delt i to Stykker, idet Graastensnoret skilte Skovland fra den øvrige Ø. Omkring 1856 blev Noret inddæmmet, hvorved der indvandedes et Areal paa 400 ha. Paa samme Tid blev Stokkeby Nor paa 110 ha inddæmmet. Landstrimlen langs Østersøen kaldtes „Drejet“. Paa Nordvestkysten laa Øens tredje Nor, „Hvidsø“, paa 140 ha, ogsaa dette er tørlagt. Ved disse Inddæmninger er der indvundet 650 ha.

Ærø har store Bakker, som skraaner ned mod Kysten sine Steder med stejle Skrænter, og ind imod Midten, hvor der er en Del Moser og Damme. Øens østlige Del er noget lavere end den vestlige, men ogsaa her er der Bakker. Øens højeste Punkt er „Synnes- høj“ ved Bregninge, paa 69 m. Jordene er temmelig lerede og ikke saa frugtbare som i Amtets andre Herreder. Ærø er stolt af sine Morbærtræer. Danmarks største Morbærtræ staar i Postmesterens Have i Ærøskøbing.

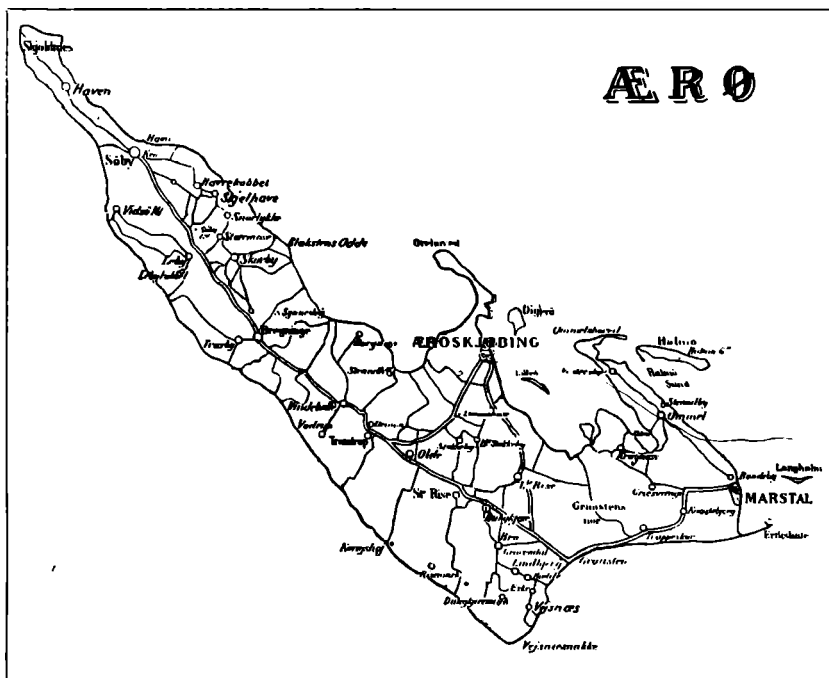

Chr. Jensen Ovnbøl,
Provst.

Øen gør et skovrigt Indtryk paa den Besøgende, men der er dog kun 25 ha Skov, derimod er overalt levende Hegn. Indbyggerantallet var i 1800: 4835 (uden Marstal) nu er det for hele Øen: 11.791.

Ærø er et Provsti med CHRISTIAN JENSEN OVNBØL som Provst, født 12. Februar 1873 i Thorstrup Sogn, Søn af Hans J. og Hustru, gift 1905 med Bertha Weimann. Cand. theol. 1897, Sognepræst for Søby Sogn siden 1910, Provst over Ærø Provsti siden 1925.

Ærø har haft henvend 100 Stengrave fra den yngre Stenalder, de fleste laa ved Bugten ved Ærøskøbing, langs Graastens Nor og i Bregninge Sogn. Fra Broncealderen har der været en ca. 20 Gravhøje, men de fleste er sløjfede. Der er gjort en Del Fund fra Broncealderen, men saa godt som ingen fra Jernalderen. 1043 kæmpede Magnus den Gode med Svend Estridsøn ved Ærø. Øen var i lange Tider i de Brandenburgske Markgrevers Besiddelse, som havde arvet den

Kort over Ærø fra 1900.

Johannes Mejer: Kort over Ærø 1666.

efter Sophie, en Datter af Valdemar II. 1277 solgte Markgreverne Ærø til Fyrst Vitslav af Rügen for 1000 Mark. De sønderjydske Hertuger gjorde gentagne Gange Fordring paa Øen, der ligesom Als var et Stridens Æble. I Slutningen af det 13. Aarhundrede var Ærø i Hertug Valdemar IV's Besiddelse. 1315—17 ejedes den af Markgreve Valdemar af Brandenburg, som gav den i Len til Drost Laurids Jonsen. Men da Kristoffer II kom paa Tronen i 1319, blev Drosten fordrevet. Han fik dog atter Øen ved Kristoffer II's Fald. Senere var Ærø i Grev Gerts Eje og efter ham arvede hans Sønner Øen, og i 1398 ejedes den af hans Sønnesøn Gerhard II. Gerhards Sønner stredes med Erik af Pommern om Slesvig og blev slaæet, og ved Freden i Vordingborg fik Erik af Pommern Ærø. Men efter at Kongen havde forladt Landet, overlod Rigsraadet, ved en Overenskomst i Lübeck den 2. Juli 1439, Ærø til Hertug Adolph. Ved Hertugdømmernes Deling 1490 og 1544 forblev Ærø under den kongelige Del ligesom Als og udgjorde med denne Dronning Dorotheas Livgeding. Ved Skifte 1564 kom Ærø til Hertug Hans den yngre, død 1622. Hans Besiddelser deltes mellem hans fem Sønner. Den ældste, Hertug Christian, var Stamherre og skulde have haft Sønderborg, men paa Grund af hans ringe Aandsevner fik han kun Ærø med Godserne Vodrup, Søbygaard, Graasten og Gudsgave. Han døde 1633 uden at efterlade sig Børn, og ved Eckernførde Forliget den 6. Februar 1634 deltes hans Besiddelse mellem hans tre Brødre og hans Brodersøn Hertug Hans Christian af Sønderborg. Hertug Hans Christian fik Gudsgave, Hertug Philip af Slesvig-Holsten og Lyksborg fik Ærøskøbing og Godset Vodrup, Hertug Frederik af Nørborg fik Graasten, og Hertug Ernst af Pløn fik Søbygaard. Kort Tid efter solgte Hertug Frederik sin Del til Hertug Philip.

Øen havde ofte været Grund til Strid, men den Ordning som Eckernførde Forliget bragte, gjorde ikke Forholdene bedre for Ærø, var det før Besidderne der stridedes, da

blev det nu snarere Befolkningen, der maatte undgælde for de vanskelige Forhold, der opstod. Selvsagt varetog de forskellige Besidderes Lensmænd, Fogeder og Betjente deres Herres Interesser, Øens Befolkning blev udsuget paa alle Maader, ja man kan vel sige, at den demoraliseredes. Efter Hertug Christian Adolph af Sønderborgs Konkurs 1667 kom den Del af Ærø, der var tillagt Sønderborg Gods, under den danske Krone, det Ærøske Gods bestod af „Gudsgave“. 1684 afstod Christian V denne Del til Hertug August, en

Søn af Hertug Joachim Ernst af Pløn, han havde dog allerede i 1670-erne erhvervet Godset Søbygaard; hans Sønnesøn Hertug Frederik Carl arvede efterhaanden alle de nørborgske og plønske Besiddelser, men han maatte dog i 1730 afstaa den nørborgske Besiddelse samt den til denne hørende Del af Ærø til Kronen. 1749 købte Kong Frederik V' den saakaldte lyksborgske Del af Øen Ærø, heri Ærøskøbing og Godserne Graasten samt Vodrup. Saaledes samledes endelig hele Øen under den danske Krone.

Besyderligt er det, at de Aar Øen hørte under de sønderborgske og lyksborgske Besiddelser, var det dansk Ret og danske Love, der var gældende paa Øen, men efter at hele Øen i 1749 var kommet under Kronen, fratoges den de danske Love og den danske Ret, og fik i Stedet slesvigsk Ret.

De sidste Rester af de gamle Love og Retter paa Øen ophævedes ved kongelig Forordning af 18. November 1773, hvorved Gudsgaves Birketting, Søbygaards Landsting og Graasten Landsting ophævedes. Ærø og Ærøskøbing fik en fælles Ret med en Ladefoged som Præsæs og to Assessorer.

Den midterste Del af Ærø, den tidligere lyksborgske Del, udgjorde indtil Slutningen af det 18. Aarhundrede et særligt Amtsstuedistrikt, kaldet Graasten Amt; den øvrige Del af Øen samt Købstaden Ærøskøbing hørte under Nørborg og dannede en egen Jurisdiktion. Øen hørte i verdslig Henseende til Slesvig, men lagdes ved Freden i Wien 1864 under Svendborg Amt og blev ved Lov af 16. Februar 1866 et eget Herred, samtidig lagdes Øen under den fynske Bispestol. Indtil 1819 havde den i gejstlig Henseende hørt til Fyns Stift, men havde fra 1819 til 1866 sammen med Als en egen Bispestol.

Ærøs Befolkning har saaledes sjældent haft rolige Tider og har maattet døje meget ondt og er stadig bleven udsuget af nu denne saa hin Herre. — Men ikke alene ved disse urolige Forhold og evige Fejder, ogsaa ved større Krige har Ærø lidt stor Skade, saaledes blev Øen stærkt medtaget ved Lübeckernes Angreb i 1509, og i 1658 blev den plyndret af Svenskerne. Ved Stormfloden i November 1872 gik store Værdier tabt, idet de Arbejder, der var udført i Midten af Aarhundredet ved Inddæmning og Udtørring af Norene, blev ødelagt. Før Begyndelsen af det 16. Aarhundrede var Øen skovrig, thi før den Tid omtales den ofte som „Skovlandet“.

Hertug Frederik Carl.
(Efter Maleri paa Frederiksborg Slot).

FOLKESAGN FRA ÆRØ

DET er ikke mærkeligt, at en Ø med en Historie som Ærøs er rig paa Sagn. Vi skal her gengive nogle af dem: — Den store Bugt, Syd for Drejet ved Gravendal, hvor St. Albani Kirkegaard ligger, var engang fast Land. Der laa et helt Sogn med en Kirke, men en Søndag, midt under Prædiken, sank baade Kirke og Sogn, og endnu den Dag i Dag kan man, naar Søen er rolig, se Kirken dernede og høre dens Klokker.

Paa Snekkemose Mark ligger en Høj, Lastenhøj. Ved dens Fod er der en Kilde, som efter Sibylles Spaadom engang skal redde Ærø ud af dens største Nød.

Ved Bornæs findes en lang Række store Sten paa en Grund midt i Vandet. En Jættekvinde vilde engang bygge en Bro tværs over Vandet, men da hun kom midtvejs, brast hendes Forklædebaand, saa hun tabte Stenene og ikke fik Broen færdig.

En Mand i Vraa havde en Strid med sin Nabo, Mikkell, om en Strimmel Jord. Han paastod, at Mikkell havde flyttet Skelstenen. Nogen Tid efter døde Mikkell, og en Aften kom Manden fra Vraa i Mørkningen forbi Jordstrimlen, som laa tæt ved en Dam. Da hørte han det plaske tre Gange i Vandet, men han kunde intet se for Mørket. Omsider hørte han grangivelig Mikkells Stemme: „Nu staar Skelstenen, dere'ter ka' du tei!“ (derefter kan du tage). Og saa foer der som en Vind gennem Træerne, skønt det ellers var stille Vejr. — Men Skelstenen var slet ikke flyttet tilbage paa sin Plads. Mikkell havde kun villet have Manden i Vraa til Løjer.

Der var altid megen Spøgeri paa Ærø, saaledes om Sommeren paa den Tid, man plejer at købe Brænde, da hørtes der jævnlig Tummel i de tomme Bræddeskur, som om der blev kastet med Brænde.

Spøgeri af denne Art minder noget om det, der kaldes „Forbrand“, hvorved man ser en Gaard brænde nogle Dage før, den virkelig brænder, en Hændelse som synes vidnefast

Tæt ved Stranden, paa det Sted hvor den gamle Gaard Graasten laa, hørtes ofte Trompetskrald og Latter.

I et Hus i Vraa var der temmelig meget Spøgeri. Ofte slog alle Dørene op og i uden Aarsag, og en Mand, som forfulgte Lyden fra Værelse til Værelse, indtil han kom ind i et lille Kammer, hvor han havde sine Huggeredskaber, hørte noget fare hvinende over Savbladet og forsvinde.

I samme Hus sad en anden Mand en Aften med sin Familie, og pludselig hørte de en svært belæstet Vogn rulle ned ad Stenbroen mod Huset. Derefter var det, ligesom store Stykker Brænde blev kastet ind i Forstuen. Da var han saa kaadmundet, at han sagde: „Aa! et Stykke endnu!“ hvorpaa der fulgte et saadant Rabalder, at han blev syg af Skræk og maatte holde Sengen i flere Dage.

I Tranderup var der engang en Præst, som gjorde alt i tre Hold og først udrettede, hvad han vilde, den tredje Gang. Naar han vilde gribe en Ting, rakte han først to Gange efter den og tog den saa den tredje Gang, ligeledes, naar han vilde gaa, traadte han først to Gange frem med Foden, men begyndte først at gaa ved den tredje Gang. Deraf kunde man jo nok forstaa, at han var klogere end de fleste, og han havde da ogsaa Ord for at være stærk i at mane og vise igen.

Paa samme Tid døde en fornem Kone i Ærøskøbing, og da hun var begravet, gik hun igen til stor Skræk for alle i Huset. Der sendtes da Bud til Præsten i Bregninge, som var meget lærd, og som ogsaa paatog sig at nedmane Spøgelset. Men bedst som han var ifærd dermed, kom den Onde til. Med ham kom Præsten i Ordstrid, og det gik saa vidt, at Fanden rev ham et Hul paa hans Overlæbe, hvoraf han bar Spor, saa længe han levede, og det var ikke langt fra, at den Onde havde faaet Bogen fra ham, og saa havde det set galt ud. Denne Strid mærkede den kloge Præst i Tranderup, og da han vidste, at Præsten i Bregninge dér havde paataget sig mere, end han kunde klare trods al hans

Lærdom, saa lod han i en Skynding spænde for og ilede til Byen. Undervejs fortalte han sin Kusk, Christen, hvad Ærinde han havde, og befalede ham at blive holdende ved Rebslagerhuset udenfor Byen med Hestene vendt mod Tranderup. „Naar jeg faar Magten over den Onde“, sagde han, „saa vil han komme herud i min Skikkelse, halt ligesom jeg, og sætte sig paa Bukken, sigende: „Kør nu lille Christen“. Men da skal du holde ganske stille. Saaledes vil han komme tre Gange, men vogt dig vel, at du ikke lader dig bedaare af ham. Omsider vil jeg selv komme og sætte mig paa Vognen, og du skal kende, at det er mig derpaa, at jeg siger: „Kør nu lille Christen, i Jesu Navn“ — —“.

Da Præsten fra Tranderup nu ankom til Huset, var det ganske nær ved, at Bregninge Præsten havde maattet bukke under. Men nu fik Tingene en anden Gang. Tranderups Præst begyndte at læse, og nu kunde Fanden ikke svare eet til ti, og maatte derfor straks give Køb, hvorefter Spøgelset blev nedmanet, saa det aldrig kom op igen. Da Præsten fra Tranderup kom tilbage til sin Vogn, havde Fanden ganske rigtig været der tre Gange, men Christen havde holdt sig bravt, dog var baade han og Hestene gennemvaade af Sved.

I Laanehøj, Vest for Vestermølle, hørte man tidligere ofte Troldfolket smække med deres Kistelaag, og engang hørte nogle Høstfolk, der sad og spiste Mellemmad, at der blev malet Gryn dernede. De kunde høre det ganske tydeligt, naar de lagde Øret til Jorden. Denne Grynmalning har man ogsaa hørt i Hulehøj paa Bregninge Mark. Ogsaa i Gallehøj ved Lille Rise har man hørt Troldfolket male Gryn og smække med Kistelaagene, og Smeden i Lille Rise, som holdt Vagt her i Krigens Tid, har selv om Morgenen hørt en Klokke slaa fem derinde.

Engang kom en lille Ellepige til en Karl i Dunkjær med en Ovnskuffe, som var gaaet af Skaftet, og bad ham gøre den fast. Men Karlen vilde ikke. Drengen, som stod hos, tilbød at hjælpe hende, og til Løn for denne Tjeneste fandt han om Middagen paa sin Plads ved Bordet et dejligt Stykke Sigtebrød med Smør paa. Karlen, som vel vidste hvor denne Gave kom fra, raadede ham fra at spise det og sagde, at han kunde dø deraf. Men Drengen spiste Brødet uden Frygt og var frisk og munter, da han næste Morgen stod op, derimod laa Karlen stendød i Sengen.

Troldfolkene i Ellehøj, Vest for Dunkjær Mølle, havde tidligere for Vane at komme op paa Møllen og laane, nu en Ovnrager, nu noget Gær naar de skulde bage, eller en Kedel naar der skulde brygges. Som oftest bad de om Forlov at laane, men mange Gange tog de uden at bede. Det blev dog altid bragt tilbage i god Behold, saa Folkene paa Møllen var aldrig ængstelige, naar noget var borte, for saa vidste de, at Ellefolket havde laant det, og at det snart vilde komme tilbage igen.

De underjordiske laante ikke alene paa Møllen, men ogsaa hos andre i Dunkjær By, de Steder hvor de ikke havde noget udestaaende med Folkene. Især var der ét Hus, hvor de hyppigt kom. Dette Hus blev siden flyttet ud i Søndermarken og kaldt Elleslottet.

I den nederste Gaard i Lille Rise bor der Ellefolk under Ovnens. Engang kom der en lille Ellepige til Konen i Huset og bad om at maatte laane en Saks til at skære Brude-tøj med. Da Konen hørte, at der skulde være Bryllup, fik hun Lyst til at være med til Gildet og lovede derfor Ellepigen Saksen til Laans, naar hun vilde lade hende se, hvordan det gik til ved det Bryllup. Ellepigen sagde, at hun skulde blot kigge gennem en Revne i Ovnens, men hun maatte ikke le, for saa vilde hele Herligheden forsvinde for hendes Øjne. Da Bryllupsdagen kom, gik Konen til Ovnens og kiggede gennem Sprækken. Der saa hun da, hvorledes Ellefolket sad til Bords og gjorde sig til Gode i deres Kiste-klæder. Men pludselig opstod der Trætte mellem to af Gæsterne, de sprang op paa Bordet og trak hinanden i Haaret, indtil de begge faldt i Suppeterrinen, og da nu hele Selskabet saa dem ligge der saa slukørede i Suppen, brast det i Latter, og Konen kunde heller ikke bare sig, men i det samme var det hele forsvundet.

Det samme Ellefolk blev engang saa fortørnet paa to Piger, som tjente der i Huset, at det om Natten tog dem ud af Sengen og flyttede dem hen i en afsides Stue, hvor man efter megen Søgen fandt dem i dyb Søvn langt over Middag.

En Ellekvinde kom i Barnsnød og sendte Bud til Jordemoderen i Dunkjær. Da denne havde taget imod Barnet, gav Ellefolket hende en Salve, hun skulde smøre Barnets Øjne med, men derved fik hun noget paa Fingeren og kom siden til at smøre sine egne Øjne ogsaa. Paa Hjemvejen mærkede hun, at der var sket noget med hendes Syn, for da hun kom forbi en Rugmark, saa hun en hel Masse smaa Ellefolk, som gik omkring og klippede Aks af. „Hvad tager I jer for?“ udbød hun, da hun saa dem stjæle Kornet, men de stimlede sammen om hende og raabte: „Ej ej! kan du os se, saa skal der dig ske!“ og stak hendes Øjne ud.

I en Høj ved „Dejrøhøjstykket“ boede nogle Underjordiske, hvilke paa Ærø kaldes „Højsknejter“. En af disse havde engang forelsket sig i en Pige, som tjente paa Hjørnet af Slutergyden og havde en Ko at malke, som stod paa Dejrøhøjstykket. Trollden, som vel ofte forgæves har luret paa at faa Pigen i sin Vold, maa have lagt Mærke til, at hun hver Morgen lod sig vække af en anden Malkepige, der bankede paa Ruden, naar hun gik forbi, for en Morgen tidlig, længe før de andre Piger var gaaet i Marken, blev der banket paa Ruden, hvorpaa Pigen rejste sig, tog sin Malkespannd og gik ud til Koen paa Dejrøhøjstykket. Hvad der videre er hændet vides ikke. Da hun op paa Dagen savnedes, fandt man kun Spanden liggende sønderlaaet hos Koen. Først to Aar efter kom hun tilbage og var da ganske forvirret i Hovedet, saa man kunde forstaa, hun havde været inde i Højen i den Tid.

Da Mølleren i Dunkjær ofte havde forstyrret de Underjordiske og tilsidst endog pløjede deres Bakke paa Kryds og tværs, hvilket det ingenlunde kunde fordrage, saa belavede de sig paa at forlade Landet og udvandre til Norge.

En Dag kom en lille gammel Mand — nogle siger det skete i Ærøskøbing, andre, at det var i Marstal — til en fattig Skipper, som ikke havde Hyre, og spurgte ham, om han vilde have et Skib at føre. Det vilde Skipperen gerne, men da den lille Mand nu førte ham ned til Stranden og dér viste ham et gammelt Vrag, indvendte Skipperen at dette Vrag umuligt kunde holde Søen. Dertil svarede den lille, at han kun ubekymret skulde hyre en Matros og komme igen om tre Dage, saa skulde Skibet være færdigt til at afgaa. Skipperen havde imidlertid Nød med at faa en Matros hyret, thi alle de, han henvendte sig til, vendte ham Ryggen og lo ham ud, naar de hørte, at han vilde sejle med Vraget ved Gravenal. Omsider traf han dog en fattig Dreng, som lod sig Hyre i Haab om at faa noget at spise. Paa den tredje Dag indfandt Skipperen sig med sin Dreng i Gravenal, og der fandt de Skuden ligge for Anker og behængt med Klude. Der var ogsaa god Bør, og de sejlede straks. Undervejs fik Skipperen Lyst til at se, hvad Ladning han førte, og da han kiggede ned gennem Lugen, saa han det myldre dernede af utallige Mus og Rotter. Men da tog den lille Mand sin Hat af og satte den paa Skipperens Hoved, og nu saa han en Mængde smaa rejseklædte Ellefolk og desuden en Masse Sølv og Guld, som de førte med sig. Da de var komne til Norge, sagde den gamle: „Gaa du nu i Land, saa skal jeg nok selv losse“. Skipperen gik i Land, og da han kom igen, var Skuden tom, og den lille Mand bød ham vente paa Fragt endnu i tre Dage. Efter den Tids Forløb kom Manden tilbage og befalede Skipperen at følge sig og tage to Sække med. „Nu skal du blive betalt for din Umage“, sagde han og fyldte den ene Sæk med Høvlspaner og den anden med Kul. „Giv nu ogsaa Drengen sin Del“, tilføjede han og gik bort. Med denne Betaling var Skipperen ikke synderlig fornøjet. „Jo, der fik vi Lommerne fulde“, mumlede han. Da de havde sejlet en Stund, sagde Skipperen: „Gaa til Fyrs Dreng og lav en Taar Tevand“. — „Jo, Skipper“ svarede Drengen, „men jeg har ingen Brænde“. — „Tag en Haandfuld Høvlspan af Sækken“. — „Skipper, det skinner“, raabte Drengen.

— „Hvad skinner?“ spurgte Skipperen, „tag af den anden Sæk!“ — „Skipper, det skinner“, raabte Drengen atter. Og da nu Skipperen kom til, saa han, at den ene Sæk var fuld af Guldpenge og den anden af Sølvpenge.

Da de kom tilbage til Ærø, delte de deres Skat og var velhavende Folk. Skipperen købte sig en Jagt og gik Aaret efter til Norge. Der kom den lille Mand til ham og gjorde ham adskillige Spørgsmaal: om han nu stod sig godt? og om han havde delt med Drengen? og om hvorledes Mølleren i Dunkjær levede? Skipperen fortalte, at samme Dag, som det smaa Folk havde forladt Landet, var Mølleren faldet ned og havde brudt sit Laar, saa han nu var en Krøbling for alle Dage. Den lille Mand lo og sagde: „Det er godt nok til ham, lad ham ha' det“.

Engang mødte Vægteren i Ærøskøbing Helhesten i Gyden og kom op at ride paa den hele Natten, indtil den omsider standsede ved Raadhuset, hvor han bandt den ved et Træ, men næste Morgen var der kun en Høvlspaan.

Helhesten i Ærøskøbing har ligesom andre Helheste kun tre Ben, hvorpaa den humper om med en Lyd, som om Skoene er løse. Den høres kun der, hvor nogen skal dø.

I Ærøskøbings Gader, helst i „Gyden“ og i „Slutergyden“ træffer man jævnlig en „Gravso“ eller, som den ogsaa kaldes, en „Graaso“. En Gravso er Genfærd af en levende begravet So og varsler Død og Ulykke. Det hænder, at den løber Folk mellem Benene og tager dem med sig paa sin Ryg, saaledes bortførte den engang Vægteren.

Litt.: Thieles danske Folkesagn.

ÆRØSKØBING

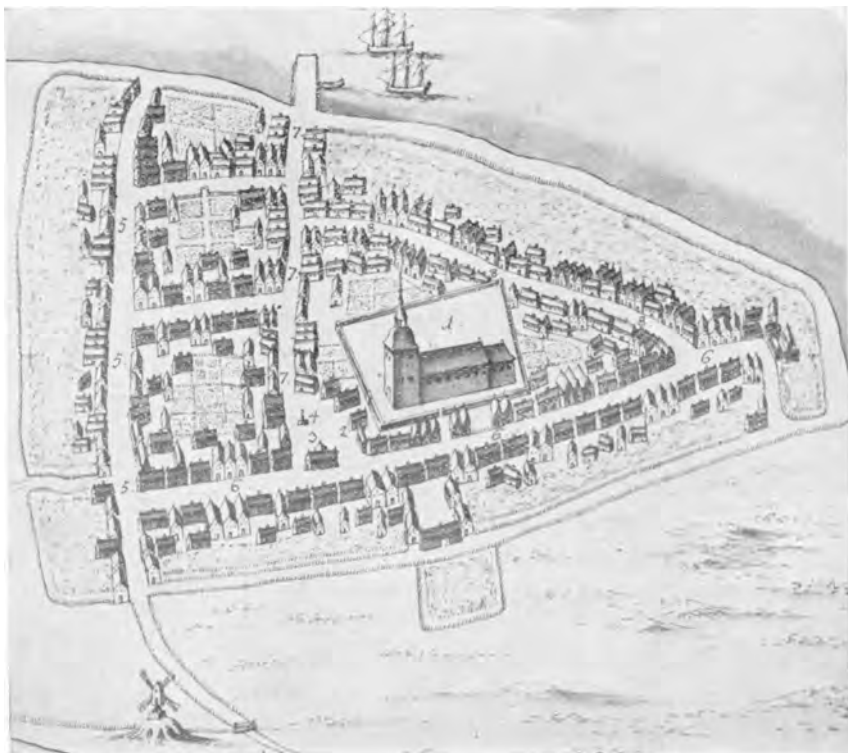

Ærøskøbing gamle Segl

FOR de fleste danske Købstæder er der det Fællestræk, at de har udviklet sig og forstørret sig til Tider mange Gange i Løbet af det 19. Aarhundrede. De lettere Samfærdselsmidler baade til Søs og til Lands har spillet en stor Rolle i den Henseende, og saa er der et andet Forhold, som vel ogsaa har medvirket, og det er Følelsen af, eller i hvert Fald Tanken om, at man bedre og hurtigere kan tjene en Skilling i By end paa Land, og at man der har nemmere Adgang til alt muligt, ogsaa til Fornøjelser; det har medført at der saa at sige hele Aarhundredet igennem har gaaet en Strøm af Mennesker ind til Byerne, først og fremmest til København, hvor Indbyggerantallet steg fra 100.975 i 1801 til 360.787 i 1901, men ogsaa til Hovedparten af Købstæderne; saaledes optraadte Aarhus i 1801 med 4102 Indbyggere, medens Tallet i 1901 opgaves til 51.814, og paa den Plet, hvor Esbjerg nu ligger, boede ved Aarhundredets Begyndelse skal vi sige 13 Mennesker, fordelt paa to Gaarde, medens Byen 1901 havde 13.355 Indbyggere. Og saaledes kunde vi gaa fra By til By og vise, at Fordelingen af Befolkningen mellem By og Land i høj Grad har ændret sig i det sidst udløbne Aarhundrede. Kun saare faa Købstæder er gaaet den modsatte Vej og er mindsket i hvert Fald gennem en Del af Aarhundredet. Til disse hører Ærøskøbing, der 1860 havde 1713 Indbyggere; 1880: 1578 og i 1925: 1348. Men samtidig har der fundet en betydelig Fremgang Sted for Marstal, der stod med 1479 Sjæle i 1803, i 1925 med 2290. .

Vi skal ikke her give os til at behandle det Spørgsmaal, hvad der nu kan være Grunden til, at det ene Samfund paa Ærø gaar tilbage, medens det andet vinder frem; efter alt at dømme er der mere end et Forhold, som her gør sig gældende, men vi skal holde os til Ærøs eneste Købstad, Ærøskøbing, der i hvert Fald har det fremfor Marstal, at den er meget ældre. —

Ærøskøbings Navn er — hvad den sidste Del angaar — umiddelbar forstaaelig. — Det er den gamle Betegnelse for en Købstad, Købing, og paa denne Maade betegner den Dag i Dag Ærøboerne deres By. — Vanskeligere er det at forklare den første Del af Stadens Navn, da det ikke er nok at fastslaa, at det er efter Øen, den er opkaldt; for saa melder det Spørgsmaal sig jo: Kan Oprindelsen til Øens Navn forklares? I de forskellige gamle

Ærøskøbing 1680.

Dokumenter og Papirer, hvor Navnet forekommer, skrives det paa mange forskellige Maader: Erre, Æer, Ærr, Arr, Arre, Erro, Herro, Hero. — Af disse mange Former benytter Indbyggerne paa Øen sig stadig af den første: Erre, og Sprogkyndige er vist enige om, at det oprindelig er et Mandsnavn og er da maaske beslægtet med den første Stavelse i Navne som Arreskov, Arresø, Arnis, Ertofte og flere andre.

Det er under Rudkøbing sagt, at Ærøskøbing vist stammer fra en lidt senere Tid end de fire andre Byer paa Danmarks mellemstore Øer, men forresten lader det sig ikke gøre at sige, fra hvilken Tid dens Oprindelse skriver sig. — I et gammelt Skøde fra 1398 nævnes en

Stien ved Molen.

da ogsaa meget naturligt, at Chr. III's Dronning, Dorothea, der havde faaet Ærø og Als som Livgeding, 1563 stadfæstede Byens Privilegier, saaledes som de af Kong Hans og andre Konger og Hertuger var givne. Det følgende Aar, 1564, betegner Indledningen til

Parti fra Nørregade.

Parti fra Vestergade.

en skæbnesvanger Tid for Øen og derigennem ogsaa for Byen. Før det Tidspunkt havde Ærø afvekslende været i den danske Konges og i de slesvigske Hertugers Magt. 1337 sad Grev Gert inde med den, nogle Aar efter maa Valdemar Atterdag enten have indløst eller taget Ærø tilbage, men i den sidste Fjerdedel af det 14. Aarhundrede var Øen vendt tilbage til Slesvig for atter en 10—20 Aar senere at blive indtaget, denne Gang af Erik af Pommern, der lod sig hylde her. Det er derfor rigtigt og sandt, hvad en af de sidste Skildrere af Øen har sagt i „De danskes Øer“:

Parti fra Brogade.

Slesvigs. Da Hertug Hans den Yngre døde 1622, fordeltes hans Besiddelser mellem hans fem Sønner, af hvilke den ældste, den nærmest aandssvage Hertug Christian, fik Ærø, og da denne døde 11 Aar senere og ikke efterlod sig Børn, blev Øen med dens Godser delt i fire Dele, som tilfaldt hans tre Brødre og en Brodersøn. Saaledes kom Ærøskøbing og Godset Vodrup under Hertug Philip af Slesvig-Holsten-Lyksborg, medens de andre sad inde hver med sin Part. Denne Deling var, som før omtalt, i høj Grad ødelæggende for Ø og By. — Der ansattes en Mængde Betjente i hver af de fire Dele for at varetage Herskabets Interesser. Der var Amtsforvalter, Amtsskriver, Ridefogeder, Ladefogeder o. s. v., og disse „var ligesaa mange Tyranner, hvis Luner maatte føjes og hvis Rovgerrighed maatte mættes“. Derved blev Folket undertrykt og demoraliseret. Og medens der tidligere kun havde været et Ting paa Øen, indrettedes der nu særlig Jurisdiktion i hver af de fire Dele, med Dommer, Skriver, Procuratorer, Bøddel, Retterplads o. s. v. Da Rettens Personale var slet aflagt, maatte det for at kunne leve næsten „fremme det onde, som de var sat til at kue og holde i Tømme“.

Hvad Ærøskøbing angaar, medførte denne Deling af Øen en Skade, som den aldrig har forvundet. Selv om det var fastsat, at der ikke skulde gøres Staden noget Indgreb i dens Privilegier, blev dette ikke overholdt. Enhver beskyttede sine Undersaatter i deres Lovovertrædelser, og Borgernes Klager blev ikke hørt eller tilbørlig ænsede. Dette medførte, at Handelen, som var Byens Livskilde, blev ledet bort fra den og fordelt paa flere Punkter paa Øen, og lige siden den Tid

„Saaledes vandrer Øen, som oftest sammen med Als, et Par Hundrede Aar igennem frem og tilbage mellem de bestandig stridende Parter — som Skyttelen i en Væv. Snart er den Krigsbytte, snart Pant for Gæld eller Lejetropper, snart er den en højformet Dames „Livgeding“. Men i Aaret 1564 overgik Ærø tilligemed Als, ved Delingen efter Chr. III's Død og inden Dronning Dorothea lukkede sine Øjne, til Hertug Hans den Yngre, og fra da af, gennem 300 Aar, til 1864 har dens Skæbne været fælles med

Den maleriske „Slippen“.

Pilebakken.

Parti fra Vestergade.

da Hertug Frederik solgte den mellemste Del af Øen, der kaldtes Amt Graasten og indbefattede Godserne Graasten og Vodrup, tilligemed Staden Ærøskøbing til Kong Frederik V. Da Kongen af Danmark tidligere var kommen i Besiddelse af de øvrige Dele af Øen, opnaede han ved denne Handel at blive Herre over den hele, men det mærkelige fandt nu Sted, at slesvigsk og tysk Ret blev indført i Stedet for de danske Love, som havde været gældende der under det sønderborgske Hus. 25. Juni 1750, kom Frederik den femte til Ærøskøbing for at tage sine nye Besiddelser i Øjesyn; han tog Ophold paa Herregaarden (vel nok Vodrup), hørte Dagen derpaa Prædiken i Kirken og rejste om Eftermiddagen Kl. 3 $\frac{1}{2}$ til Als. Forøvrigt nægtede Kongen og senere hans Eftermænd at stadfæste Byens Privilegier, til Trods for at der gentagne Gange ved Deputationer og paa anden Maade blev søgt derom. Denne Tilstand holdt sig gennem 100 Aar. Imidlertid mener Dr. Hübertz, at det var lige meget, om Byen havde disse Privilegier eller ej, da det alligevel var umuligt at forebygge betydelige Lovovertrædelser, naar man tager den Handelsaand i Betragtning, som besjæler Øens Indbyggere. Nogle Aar efter at Kongen var kommet i Besiddelse af Ærøskøbing, udkom en

har den lidt „af en tærende Syge, der truer den med den visse Undergang“. Og faa Aar inden denne skæbnesvangre Deling fandt Sted, havde Ærøskøbing ved en Ildebrand i 1629 mistet ikke mindre end 44 Gaarde og Huse, hvad der vistnok var det samme som den halve By.

Det følgende Aarhundrede rummede faa bemærkelsesværdige Begivenheder for Byen. Svenskekrigens Ødelæggelser gik ikke udenom Ærøskøbing eller Øen i det hele taget. Fjenderne fandt ogsaa derhen, beslaglagde og plyndrede hvad de havde Brug for, og et gammelt Sagn vil berette, at de afbrændte den sidste Skov paa Øen. Men forøvrigt skal vi ikke opholde os ved dette Tidsrum, i hvilke forskellige Hertuger af det lyksborgske Hus var de raadende i Byen og lod alt rette sig efter deres Pibe indtil 1749,

Den idylliske Jomfrusti.

Gerichtsordnung af 14. Marts 1757, gennem hvilken Retsplejen undergik en væsentlig Forandring. Byfoged-tjenesten ophævedes, og Magistraten, som tidligere havde bestaaet af Borgmester og 12 Medlemmer indskrænkedes til Borgmester og 10 Raadmænd, hvoraf den ene altid skulde være Byskriver, og de skulde i Fællesskab varetage Byfogedens Forretninger. Saaledes fik Magistraten baade den civile og kriminelle Justits at forvalte. Men faa Aar efter gik man et Skridt videre. Ved en Forordning af 18. November 1773 blev

En Købmandsgaard.

de forskellige Retter, der fandtes paa Øen (Gudsgaves Birketing, Graasten Landsting og Søbygaard Landsting) ophævede, ligesom Magistraten i Købstaden, og det hele lagdes ind under en Stad- og Landdommer med Titlen Landfoged, der havde 2 Assessorer ved sin Side. Først efter Krigen 1864, da Ærø, som i verdslig Henseende stadig havde hørt til Slesvig, ikke forlangtes afstaaet (der er dem, der vil paastaa, at Bismarck ligefrem glemte denne Ø), men blev ved Danmark, fik Ærøskøbing igen sine fulde Købstadsrettigheder.

Fra gammel Tid af har Ærøskøbing og Ærø i det hele taget, drevet en udstrakt Handel ogsaa paa fjærnere liggende Steder, og det var derfor et betydeligt Skaar, der gjordes deri, da Norge 1814 maatte afstaaes. I 1780 skal Ærøskøbing have haft 54 Fartøjer fra 2 til 32 Læster, 1802 var Tallet steget til 58, men saa begyndte det at dale, og gennem det 19. Aarhundrede aftog Skibsfarten lidt efter lidt, idet Marstal stadig udviklede sig og snart overgik Ærøskøbing baade hvad Antallet af Skibe og Tonnagen angaar. Ogsaa Afstaaelsen af Sønderjylland i 1864 gjorde et større Indgreb i Byens og Øens Handelsomraade, som snart satte sig Spor. „Øens gamle Købstad tabte mere og mere Terræn, en Stilstand, som paa mange Maader har præget Byen, der omsluttet af Alléer af slanke Popler og blomsterbugnende Haver uberørt og gammeldags lod Udviklingen glide sig forbi og i sin smaaborgerlige Idyl bibeholdt Minderne om den aarhundredegamle Samhørighed med Sønderjylland“ (Hugo Matthiessen). I Ærøskøbing er Historikeren Anders Christenssøn Arrebo (Arøbo) født den 2. Januar 1587. Han var Søn af Byens Præst.

FRED. VILH. ANDERSEN, R. af D., Borgmester

født 24. Januar 1866 i Assens, Søn af Skibsbygger H. A. By- og Herredsfuldmægtig paa Ærø 1892—1919, Borgmester 1919, Kirkeinspektør for Ærø siden 1906 m. m.

Ærøskøbing Købstad Byraads Medlemmer er: Blikkenslagermester H. RIXEN; Blikkenslagermester JOH. SØRENSEN; Skrædermester CHR. CHRISTENSEN; Købmand P. A. Schneekloth; Snedkermester N. R. PETERSEN; Jordbruger J. D. PEDERSEN; Brygger R. P. LARSEN; Købmand HANS ALB. CHRISTENSEN. Formand for Værgeraadet er Sognepræst A.

F. MOE. Leder af Kommunens Skolevæsen er Overlærer V. DELEURAN.

Kirken i Ærøskøbing er fra Midten af det 18. Aarhundrede, færdigbygget i Slutningen af 1768. Der laa dog før denne en meget gammel Kirke af kløvet Kamp- og Fraadsten, men den var saa brøstfældig, at man maatte lade den nedrive og erstatte af den nye, der er bygget af gule Mursten. Murene hviler paa høje Sokler af kløvet Granit. Bygningen bestaar af Skib, Kor med halv-rund Apsisafslutning og Taarn.

I Slutningen af forrige Aarhundrede blev Kirkens Indre restaureret, og de oprindelige Hvælvinger, der var af Træ, erstattedes af flade, dekorerede Tøndehvælvinger. Ved samme Lejlighed blev nogle Pulpiturer fjernede.

Den smukke Korbue med det stærkt skraanende Tag minder lidt om en middelalderlig Bygning, medens selve Skibet, der er noget bredere end Koret, nærmest ligner et noget for kort Langhus. — Mod Vest ligger Taarnet, 16 m højt og med et lavt Tag, hvorpaa er rejst et slankt

Lanternespir, tækket med Kobber. I Taarnet hænger en Klokke fra Middelalderen. Kirkepladsen var Kirkegaard indtil 1809, da den nye Kirkegaard Vest for Byen anlagdes. Paa den gamle Kirkegaard findes et Ligkapel og en Gravsten over Ladefoged Joh. Georg Tilemann, død 1807.

Den rigt udskaarne Renæssanceprædikestol med Himmel og Dør for Opgangen, er fra 1634. I Hovedfelterne ses Hertug Philips af Slesvig-Holsten og Lyksborg og hans Hustru Sophie Hedevids Navnetræk. Altertavlen er fra 1820. Døbefonten er fra den tidligere Kirke og romansk. Koret er prydet med nogle Malerier, blandt andet et fra 1710, som gengiver den Korsfæstede. Ved dette Billedes Sider sidder to Tavler med Navnene Jørgen Christoffersen Rose, død 1715, og Agatha Sophia Rose, død 1744. Et andet Maleri gengiver Gravlæggelsen, og ved dette ses Navnet Otto Hywadt, 1734. Kun en Gravsten i Kirken er bevaret, den ligger ved Kirkens Indgangsdør og er fra 1656, lagt over Las Hendrichsen og Maren Lasses.

Kirken er Statsejendom, men indtager frem for Øens øvrige Kirker den Særstilling at dens Formue og Anliggender bestyres af en Inspektør. Sognepræst er AXEL FREDERIK MOE, født 11. Julit 1877 i Tved, kaldet til Ærøskøbing Sognekalde 1919.

Ærøskøbing har en Borger- og Realskole. Den kommunale Skole havde tidligere til Huse i to Ejendomme paa Torvet, der ved Skolens Flytning gik over i privat Eje. I 1888 rejstes den nye, tofløjede Borger- og Realskole paa en Grund mellem Vestergade og Baggaardevej, efter Arkitekt E. Schwanenflügels Tegning, bygget af røde Mursten, begge Fløje i to Stokværk. I 1896 tilføjedes et Gymnastikhus med Facade mod Baggaardevej. Oprindeligt tjente den brede Gang paa 1. Sal i Skolens Sidefløj som Gymnastiksal.

Indtil Slutningen af det 19. Aarhundrede omfattede Skolen, foruden de almindelige Folkeskoleklasser, en saakaldt Realklasse, hvor Undervisningen var udvidet med fremmede Sprog og Matematik. Efterhaanden blev denne udvidede Undervisning saa fast organiseret,

Torvet med Kirken i Baggrunden.

at den blev et Led i Undervisningen i de to øverste Folkeskoleklasser. Daværende Leder af Skolen, Overlærer Saul, opnaede i 1900 Ret til at afholde almindelig Forberedelseseksamen. Da der udover Folkeskolens Klasser kun fandtes een Realklasse, maatte denne være toaarig, og der kunde derfor kun afholdes Eksamen hvert andet Aar. I 1925 oprettedes en ny Realklasse, saaledes at den afsluttede Undervisning nu kan foregaa i to opadstigende Klasser, og fra 1926 har Eksamen kunnet afholdes hvert Aar.

Skolens Leder er Overlærer cand. theol. VICTOR DELEURAN, født 9. Februar 1871 i Fredericia, Student fra Fredericia lærde Skole, Ophold i Udlandet, studerede Sprog og Theologi, afsluttede det theologiske Studium 1897 med Forsvaret af en Afhandling om Søren Kierkegaard, Præst ved protestantiske Menigheder i Belgien, siden 1915 Overlærer ved Ærøskøbing Borger- og Realskole.

Folkebiblioteket er en selvejende Institution, der er oprettet i 1919 paa Initiativ af Overlærer cand. theol. V. DELEURAN, der er Formand for Bibliotekets Bestyrelse. I Begyndelsen havde Biblioteket til Huse i Teknisk Skole, hvis Bestyrelse havde overladt et Lokale til dette Brug. I 1923 flyttedes Biblioteket til en Sidebygning i Raadhusgaarden, den tidligere Arrestforvarerbolig. Her indrettedes nogle Værelser til Bogudlaan og Læsestue. Biblioteket begyndte sin Virksomhed paa bar Bund og har udover frit Husly ikke haft anden Hjælp end nogle mindre aarlige Bidrag fra Byraadet, Sparekassen og Haandværker- og Industriforeningen samt et til disse Bidrag svarende aarligt Statstilskud. Biblioteket har gennem Aarene samlet en Bogbestand paa ca. 1000 Bind; heraf omfatter Halvdelen Leksika, Haandbøger og anden faglig Litteratur. Bibliotekar er Lærer D. J. NIELSEN.

Ærøskøbing er ikke nogen stor Købstad, dens Indbyggerantal var i 1930: 1309, i 1800: 1291, i 1900: 1485. Det er som om Handelspladsen Marstal helt har taget Luven fra Købstaden. Men der er et eget Præg over den gamle Købstad. Faa af vore Købstæder rummer en saadan Rigdom af gamle Bygninger som Ærøskøbing, hovedsagelig er det dog Tiden fra det 18. Aarhundrede, der særlig præger Byen. Husene fra den Tid har næsten alle høje Kviste, Karnapper, sirligt udskaarne Gadedøre og Dørhammere, men der er ogsaa enkelte endnu ældre Bygninger i Byen, saaledes i Søndergade et Hus fra 1645 og et fra omkring 1690. Disse to Bygninger hører til de ældste i Byen og er i Bindingsværk med de saakaldte Knægtbygninger og drabelige Frontispicer. En ståtelig Bygning er Apoteket med Aarstallet 1784, det er grundmuret, i to Stokværk, og har to taarnagtige Karnapkviste. I Vestergade ligger, blandt andre smaa Bindingsværkshuse, Museumsbygningen, et typisk Bindingsværkshus i et Stokværk fra det 17. Aarhundrede.

Dør i Søndergade.

Byens Øvrighed bestaar af en Politimester, der har Bopæl i Rudkøbing, en folkevalgt Borgmester og Byraadet, der tæller 9 Medlemmer. — I gejstlig Henseende danner Byen eet Pastorat. Byen er Sæde for en Dommer, men hører under Rudkøbing Politikreds, Ølandenes Lægekreds, Rudkøbing Skattekreds, Ærø Vurderingskreds og Amtets 4. Folketingskreds.

Raad-, Ting- og Arresthuset ligger paa Torvet og er opført 1863 efter Tegning af Bygningsinspektør, Professor Winstrup. I 1921 er der tilbygget Arrestforvarerbolig, efter Tegning af Arkitekt Lehn-Petersen.

I Aaret 1634 skænkede Hertug Philip Byen en Grund paa Torvet til Opførelsen af et Raadhus, dette Raadhus faldt 1778 for et nyt, grundmuret Raadhus, og 1863 afløstes dette af det nuværende Raadhus, der har en aaben Buegang. Det ejes af Amtet og Købstaden, det rummer Lokaler for Byraadet, Arkiver, Retssal og Forligskommissions-

værelser samt Kontorer for Politiet m. m. Politiet staar under Ledelse af Politimesteren i Rudkøbing, hvis Stedfortræder er Politiassistent MARTIN PETER ANDREASEN, født 5. Oktober 1881, Politiassistent i Ærøskøbing siden 1908. Arrestforvarer er JØRGEN LAURITS JØRGENSEN, født 15. August 1866 paa Manø, ansat som Arrestforvarer i Ærøskøbing 1898.

Havnen var i tidligere Tider kun en Skibsbro, „Højbro“, i 1760-erne paabegyndte man en Forbedring af denne, og i Begyndelsen af det næste Aarhundrede var de første Bolværker færdige. I 1816 blev Havnen uddybet, og senere er forskellige Uddybninger og Forbedringer foretaget. Havnen bestaar af en Yder- og en Inder-Havn. Bolværkslængden er 360 m., hertil kommer 200 m Friholderværk. Den indre Havn (den gamle Havn) har en Dybde af 3,4 m., den ydre Havn en Dybde af 3,7 m. Havnens aarlige Indtægt andrager ca. 22.000 Kr. Paa det østlige Molehoved er der et fast Fyr. Havnefoged er L. P. LAURITSEN. Havnevæsenet bestyres af Havneudvalget, hvis Formand Byens Borgmester er.

Toldkammeret ligger paa Havnepladsen og er opført 1901 og i 2 Stokværk, efter Tegning af Arkitekt J. V. Petersen. Ved Ærøskøbing Toldsted var der i 1920 9 Sejlskibe, 10 Motorskibe og 3 Dampskibe samt ca. 105 Baade hjemmehørende. I udenrigsk Fart klareredes samme Aar 105 Skibe for indgaaende, 98 for udgaaende. Den indenrigske Fart talte 1697 Skibe, for udgaaende Skibe var Tallet 1204. Toldstedet indbragte i 1920—21 3838 Kr. i Indførselstold. Toldforvalter er AUG. MARTIN VICTOR HARTFELT, født 20. April 1865 i København; Søn af V. H. og Hustru. Kontorist 1881 i København, Assistent 1894 i Roskilde, Toldforvalter i Kerteminde 25. Februar 1916, i Ærøskøbing 10. April 1920. Siden 1. Juni 1920 Amtsstueflialbestyrer i Ærøskøbing. Medl. af Repræsentantskabet f. Ærøskøbing Sparekasse m. m.

A. M. V. Hartfelt,
Toldforvalter.

I Ærøskøbing oprettedes i 1749 et Bipostkontor. Den 1. Juli 1810 fik Byen Hovedpostkontor. Hans Kehlet var den første Postbestyrer, han forflyttedes til Samsø 1768, efterfulgtes da af sin Søn, Frederik Kehlet, død 2. September 1809. Dennes Efterfølger i Postembedet blev Branddirektør Christian Anton Wilhelm Honemann, død 1830; Frederik Theodor v. Reichwein 1831—52; Frantz Theodor Kaffka 1852—83; Søren Mikkelsen 1883—1921; HENRI VINCENT ELISA ISHØY fra 1. November 1921. Posthuset ligger i Vestergade i en gammel Bygning, paa hvis Kvist Aarstallet 1749 staar i Jerntal.

Byens Gasværk er anlagt af et Aktieselskab, der i 1907 af Kommunen fik Koncession for en længere Aarrække. Blandt de Mænd, der var de førende for dette Værks Oprettelse, nævnes Blikkenslagermester Rixen. Værket forsyner Byen med Gadebelysning. Produktionen var i 1922 77,725 m³. — Elektricitetsværket anlagdes i 1913 af Kommunen, efter Tegning af Ingeniør Leth. Det havde først en 25 HK. Dieselmotor, 1914 udvidedes med en 50 HK., men i 1927 udvidedes Værket med en 100 HK. Dieselmotor. Værkets aarlige Produktion andrager ca. 100.000 KWT. Det bestyres af CHRISTIAN HANSEN, født 8. August 1877 i Brahe Trolleborg, Søn af Tømrermester Jacob H. og Hustru, gift 1903 med Marie Koch. Elektricitetsværksbestyrer siden 1919, Kasserer for Ærø Venstreforening, Medlem af Bestyrelsen for det Borgerlige Skydeselskab m. m.

Chr. Hansen,
Bestyrer.

I Vestergade ligger „J. L. Rises Fribolig“, oprettet 1880 af Skipper J. L. Rise og Hustru, med to Friboliger for trængende af Sømandsstanden.

I 1928 vedtoges det at opføre et Alderdomshjem paa den af Haandværkerforeningen i 1921 skænkede Grund, der i 1928 forøgedes ved en tilstødende Grund paa 2100 □ Alen, ogsaa skænket af Haandværkerforeningen. Alderdomshjemmet er i alt væsentlig bygget for private Midler. Det blev aabnet i Maj 1930 og har Plads til 11 Beboere. Hjemmets Bestyrerinde er KATRINE ALBERTSEN, født 14. April 1900 i Grønning, D. af Niels A. og Hustru.

Ærøskøbing Alderdomshjem.

Ansæt som Sygeplejerske paa Skive Alderdomshjem 1926—30, siden 1930 Bestyrerinde af Alderdomshjemmet i Ærøskøbing.

Blandt de mange Hjem, Kristelig Forening til Børns Redning har ladet oprette rundt om i Landet, er ogsaa Ærø Iagttagelseshjem. Det skriver sig fra 1901, da Foreningen efter Opfordring af Menighedsforeningen i Ærøskøbing købte et lille Hus ved Ærøskøbing med et Jordtiliggende paa 4 Skp. Land for 4000 Kr. og lod det indrette til

Optagelseshjem. Den 25. September 1901 fandt Indvielsen Sted. Hjemmet begyndte i det lille Boelssted, hvor det var smaat med Pladsen, men er bleven udvidet ved Tilbygninger, saaledes opførtes i 1907 den store og rummelige Hovedbygning. Forstander er PETER GABRIEL PETERSEN, født

31. December 1897 i Sasserup, gift 1928 med Senia Møller. Dimit. fra Jonstrup Seminarium 1918, Lærer paa Drengeshjemet Ourø 1918—23, Lærer ved Iagttagelseshjemet Ærø 1923—28, siden 1928 Forstander for samme. Tilsynsraadets Formand er Sognepræst MOE.

Ærøskøbing Sygehus ligger udenfor Købstaden mod Nord-Vest, det tilhører Kommune og Amt i Forening. Det er bygget 1892 efter Tegning af Arkitekt N. P. Jensen, Odense, og havde Plads til 16 Patienter. I 1920 tilbyggedes et Epidemihus efter Tegning af Arkitekt Andr. Jensen, med Plads til 12 Patienter. I 1924 blev Sygehuset udvidet, saaledes at der nu er Plads til ialt 36 + 10 Ekstrasenge (ialt 46 Patienter) Sygehuslæge er JOHANNES OLRİK, født 25. Oktober 1890 i Egense, Søn af Provst Christian Magnus O. og Hustru, gift 1923 med Vibeke Blom. Kandidat 1916, Turnus paa forskellige Hospitaler, siden 1923 Sygehuslæge i Ærøskøbing. Reservelæge er ERIK PEYTZ, født 4. Januar 1904, Kandidat Vinter 1932, siden 1. Maj 1932 Reservelæge ved Ærøskøbing Sygehus. ELISE KRISTINE MADSEN, ledende Sygeplejerske, født 5. Januar 1900 i Flemløse, Datter af Rasmus M. Elev paa Assens Amtssygehus 1920, supplerende Uddannelse ved Sct. Hans Hospital i

Senia Petersen,
f. Møller.

P. G. Petersen,
Forstander.

J. Olrik,
Sygehuslæge.

Roskilde, Operationssygeplejerske ved Faaborg Sygehus 1923—25, i Odense 1925—28,

siden da ved Ærøskøbing Sygehus. KAREN JOHANNE CHRISTENSEN, Operationssygeplejerske, født 25. Februar 1898 i Løsning, Datter af Gaardejer Niels Chr. Elev paa Vejle Amtssygehus 1923—26, Assistent ved Aarhus Fødsels-

Ærø Iagttagelseshjem.

stiftelse, supplerende Uddannelse ved Nykøbing Sj. og Maribo Amtssygehus med flere Steder, siden 1930 Operationssygeplejerske ved Ærøskøbing Sygehus.

Hammerichs Hus, der ligger lige i Centrum af Ærøskøbing paa Hjørnet af Brogade og Gyden, er et to-Etages Bindingsværkshus, der er bygget ca. Aar 1700. Billedhugger Hammerich har samlet tre mindre Huse, der for over 100 Aar siden hørte sammen, til en Helhed. Det første købte han i 1916. Det indvendige af Huset er

Hammerichs Hus.

helt igennem indrettet med gamle Ting — med Interiører fra Renaissance til Empire.

Saa godt som alt, hvad der findes i Huset er samlet paa Ærø, Smaaøerne deromkring og Sønderjylland, saa Interiøerne har kunnet gennemføres i den for et Ærøhus rigtige Stil. I Sommermaanederne Juli og August faar Hammerichs Hus talrige Besøg af Fremmede, der er interesserede i det gamle Hus hvis Ydre og Indre harmonerer med det bedste af hvad den idylliske By har bevaret fra gamle Tider.

GUNNAR HAMMERIC, Billedhugger

født 11. Juli 1893 i København, Søn af afdøde Folketingsmand, Etatsraad, Ingeniør H. A. Hammerich og Hustru Pauline født Mølmark, gift 23. Juni 1928 med Emma Jochims. Akademiuddannet, Studierejser Holland, Belgien, Tyskland, Italien, arbejdet 3 Aar i Brasilien, 1 Aar i Argentina, har udstillet fra 1918 paa Charlottenborg, bosat i København Egervej 10, Sommerophold i Ærøskøbing.

Ærøskøbing Apotek er oprettet ved Bevilling af 19. December 1806, udstedt til Chr. Ludvig Rasmussen, men ogsaa tidligere var der udstedt Apotekerbevillinger for Ærø, saaledes i 1731 af Hertug Friederich af Glücksburg til Melchior Brolund. 1751 findes Bevillingen fornyet. 1788 fik Fysikus paa Ærø John Gotfred Rode Tilladelse til at anlægge Apotek i Ærøskøbing. Huset, hvori Apoteket er, er opført 1484 og det største og smukkeste i Byen. I Frontispicen ses Bygherrens og dennes Hustrus Initialer A. I. R. og B. M. R (Albert Isaksen Rise og Bodil Marie Rise). Apoteker Chr. L. Rasmussen, født 1782 død 1859; hans Efterfølger som Apoteker i Ærøskøbing blev Sønnen Chr. L. Rasmussen, født

Interiør fra Hammerichs Hus.

1814 død 1872; de følgende Apotekere er: Joh. L. Cambradt 1872—84; Sophus Carstensen 1884—88; Otto Anders Sandberg 1888—91; Vilhelm Augsburg 1891—1902; Albert Chr. Jørgensen 1902—13; siden 1913 Apoteker J. D. FRIEDERICHSEN.

Ærøskøbing Spare- og Laanekasse er stiftet 16. April 1820 af Etatsraad P. Begislaus Carstens. Sparekassen havde til Huse i det gamle Raadhus; da det nye Raadhus opførtes flyttede Sparekassen dertil. — Sydfynske Diskontobank

aabnede 9. December 1924 en Filial i Ærøskøbing beliggende paa Torvet. — I Ærøskøbing er der flere forskellige Foreninger saavel faglige, som politiske og selskabelige. — Ærøskøbing borgerlige Skydeselskab er stiftet 1842 som en Skydebroderforening, dens Formand er Brygger L. LARSEN.

N. P. Andersen,
Kaptajn.

Ærøskøbing Sømandsforening er stiftet 16 Januar 1883, dens første Formand var Kaptajn J. C. Jensen. Foreningen virker nu som Understøttelses- og Pensionskasse, dens Formue andrager ca. 11.000 Kr. Foreningens Formand er NIELS PEDER ANDERSEN, Kaptajn, født 5. Marts 1879 i Ærøskøbing, Søn af N. P. A. og Hustru, gift 1908 med Magda Svinding. Styrmand 1905, Skibsfører 1908, Formand for Sømandsforeningen og for Konservativ Vælgerforening, Medlem af Bestyrelsen for Ærøskøbing Turistforening og Ærø Avis m. m. — Foreningen af 18. Februar

1891 er stiftet som en selskabelig Forening. Dens Formand er Købmand B. HANSEN.

Ærøskøbing Handelsforening er stiftet 1. Juli 1893. Foreningens første Formand var Th. C. Creutz. Formand siden 1927 er Købmand BERNHARD HANSEN, Kasserer er Købmand ERIK STÆRKE jun., født 8. Maj 1900 i Ærøskøbing, Søn af Købmand E. S. og Hustru, gift 1927 med Anna Winsløv. Etablerede sig 1925 i Vester-gade i Ærøskøbing. Kasserer for Handelsforeningen og for det borgerlige Skydeselskab m. m. Den øvrige Bestyrelse er: H. A. CHRISTENSEN, JENS HANSEN, NIELS LAURIDSEN, P. CLAUSEN DUNKÆR. Foreningen lader afholde Kursus for Handelselever paa Teknisk Skole. — Turistforeningen for Ærøskøbing og Omegn er stiftet 22. August 1923 med Købmand Bernhard Hansen som Formand. Allerede i 1916 fremkom der Tanker om Stiftelse af en Turistforening, vistnok paa Initiativ af Restauratør Lange, dengang Strandskoven. Foreningen tæller ca. 100 Medlemmer. Dens Bestyrelse bestaar foruden af Formanden, Købmand B. HANSEN, af Snedkermester S. RASMUSSEN; Maskinhandler H. CHRISTENSEN; Kaptajn N. P. ANDERSEN og Brygger R. LARSEN.

E. Stærke jun.,
Købmand

Haandværkerforeningen i Ærøskøbing stiftedes i 1867, dens første Formand var Barbermester P. Helmus. I 1871 antog Foreningen Navnet „Borger- og Haandværkerforening“.

Foreningens Formand var da Boghandler Th. C. Creutz. I 1894 købte Foreningen en Ejendom tilhørende Murermester P. Hansens Enke, for en Sum af 3500 Kr., dog saaledes at Enken skulde have fri Bolig her til sin Død. Foreningen lod Ejendommen restaurere og omdanne, saaledes at der blev indrettet 4 Lejligheder, beregnet som Fribo-liger for ældre trængende Haandværkere. Man gav Bygningen

Haandværkerforeningens Bygning.

Navnet „Haandværkerstiftelsen“. I 1906 vedtoges det paa Generalforsamlingen at lade Sygekassen, som var Begyndelsen til Foreningen, udskille, og atter at antage det gamle Navn „Ærøskøbing Haandværkerforening“. I 1921 skænkede Foreningen Kommunen en Byggegrund, beliggende ved Stiftelsen, for at Kommunen her kunne opføre et Alderdomshjem. Paa den Tid var Skrædermester C. Christensen Foreningens Formand. Gennem Tiderne har saaledes Haandværkerforeningen været saavel sine Medlemmer som sin By til megen Gavn. Foreningens nuværende Bestyrelse bestaar af: Snedkermester SØREN RASMUSSEN, Formand; Skrædermester C. CHRISTENSEN, Kasserer; Smedemester LARS ROSS-HANSEN; Murermester E. TOLLESEN; Smedemester C. RØHLING; Murermester CHR. HANSEN; Garvermester A. TH. BJERK; Forvalter R. A. HANSEN; Skomagermester C. CHRISTENSEN.

Søren Rasmussen,
Snedkermester.

Christen Hansen,
Murermester.

SØREN RASMUSSEN, Snedkermester, født 4. Maj 1867 i Kragnæs, Søn af Baadebygger Søren K. og Hustru, gift 1889 med Cecilie Andersen. Etablerede sig i Ærøskøbing 1893, Formand for Haandværkerforeningen siden 1922, Formand for Ærøskøbing Gasværk. — CHRISTEN HANSEN, Murermester, født 1. September 1901 i Ærøskøbing, Søn af Mads H. og Hustru, gift 1926 med Martha Andreasen. Etableret i 1926, Medlem af Haandværkerforeningens Bestyrelse siden 1930. — EDVARD HANSEN TOLLESEN, Murermester, født 20. August 1894 i Ærøskøbing, Søn af Skibsfører Joh. Tollesen og Hustru, gift 1919 med Ingeborg Sofie Nielsen. Etablerede sig i Ærøskøbing 29. Juli 1920, Medl. af Bestyrelsen for

Haandværkerf. siden 1922, Synsmester for de Ærøske Kirker og Landsbyskoler, Vurderingsmand for Købstædernes alm. Brandforsikring, Medl. af Bygningskommissionen og af den kommunale Hjælpekasse.

Ærøskøbing Industri- og Haandværkerforening stiftedes den 18. Juni 1884. Dens Formaal er at virke for Industrien og Haandværkets Tarv. De Midler Foreningen benytter sig af til Opnaelse af dette Øjemed er blandt andet en Teknisk Skole, Afholdelse af Foredrag og Oplæsninger, Aflæggelse af frivillige Svendepøver, Forevisninger af Industri- og Haandværksfrembringelser m. m.

E. H. Tollesen,
Murermester.

Foreningens Formand er Blikkenslagermester HANS RIXEN. Den øvrige Bestyrelse bestaar af: Snedkermester N. R. PETERSEN; Smedemester L. ROSS-HANSEN; Postbud C. RASMUSSEN; Skomagermester C. CHRISTENSEN. Blandt Foreningens Æresmedlemmer skal nævnes Redaktør F. H. ANDERSEN, der var Formand i 25 Aar.

Teknisk Skole har til Huse i egen Bygning, opført 1894 efter Tegning af Arkitekt E. Schwanenflügel, bekostet af Ærøskøbings Industri- og Haandværkerforening. Skolens Forstander siden 1910 er N. RASMUSSEN-PETERSEN, Snedkermester, født 28. September 1868 i Ærøskøbing, Søn af Snedkermester N. P. og Hustru, gift 1898 m. Mary Banke. Mester 1902, overtog Faderens Forretning 1910, Forstander for Skolen siden 1910, Medlem af Foreningens Bestyrelse samt af Byraadet i 22 Aar.

Teknisk Skole.

MARSTAL

MARSTAL, Ærøs største By, er en Handelsplads. I Bevillinger for Kunstnere, der skal optræde i Provinsen, hedder det: „de danske Købstæder og Marstal“. Den ligger paa Østkysten ned mod Bregninge Sogn. Selve Byens Udstrækning fra Nord til Syd er kun 1000 m, og dens Bredde 400 m, men Bebyggelsen overskrider Bygrænsen betydeligt. Byen har ialt mellem 40 og 45 Gader, Stræder og Stier. Husene er som i Ærøskøbing smaa og lave, og de fleste er prægede af sønderjydske Byggeskik. Den minder noget om Dragør paa Amager. Bondebyen i Marstal Landsogn danner Forstad, selve Marstal By er paa 32 ha. I 1920 havde Marstal 751 Huse, Bondebyen 258. Byen rummer ca. Halvdelen af Ærøs Befolkning og er en af de tættest befolkede Egne i Danmark, i 1921 havde den 5439 Indbyggere, medens Resten af Ærø, Ærøskøbing indbefattet, havde 5543 Indbyggere. I 1647 havde Ærø ialt 5400 Indbyggere, i 1769: 5118. Marstal By med Landsogn

har nu 5173 Indbyggere. Faa Egne i Danmark har i den Grad skiftet Karakter i de sidste Aarhundreder som Marstal-Eggen Endnu i Middelalderens Slutning, ja lige til Græsten Nor inddæmmedes, var det den tyndest befolkede og mindst dyrkede Del af Ærø, hele denne Del af Øen var Skov, med en Mængde Vildt, det kaldtes „Skovlandet“ ell. slet og ret „Skoven“. Endnu i det 17. Aarhundrede var denne Egn berømt for sine Skove og sit Vildt, saaledes omtales ved Delingen af Ærø Len efter Hertug Christians Død 1643, den smukke Skov med Vildtbane, „hvortil ikke findes noget tilsvarende i det hele Land“ (Ærø Land). Hermed er der sagtens nærmest tænkt paa Dreybskov og Trappeskov, der begge omkring 1650 blev ryddede til Agerland.

Marstal By og Havn efter Generalstabens Kort af 1866.

I vore Dage er dette Sogn lige saa fattigt paa Skov som den øvrige Del af Øen. Navnet Marstal er oprindelig Tysk og betyder Hestestald. Mar = Mær = Hest, det samme Ord, som findes i Marskal = Hestedreng, Marstrand = Strand med frit græssende Heste. Her i Landet blev Marstal Betegnelsen for fyrstelig Stald eller Stuteri. En Marstal nævnes første Gang i 1442 i Kalundborg, hvor der laa et vigtigt kongeligt Slot. Ogsaa i Marstal Sogn menes der engang at have ligget et Slot. I Valdemars Jordebog siges, at Skyoldænæs og Brunznæs er Kongelen (Krongods), medens den øvrige Del af Øen er Kongens Patrimonium (Arvegods). Navnet Marstal vidner om den nære Forbindelse

Parti fra Dronningestræde.

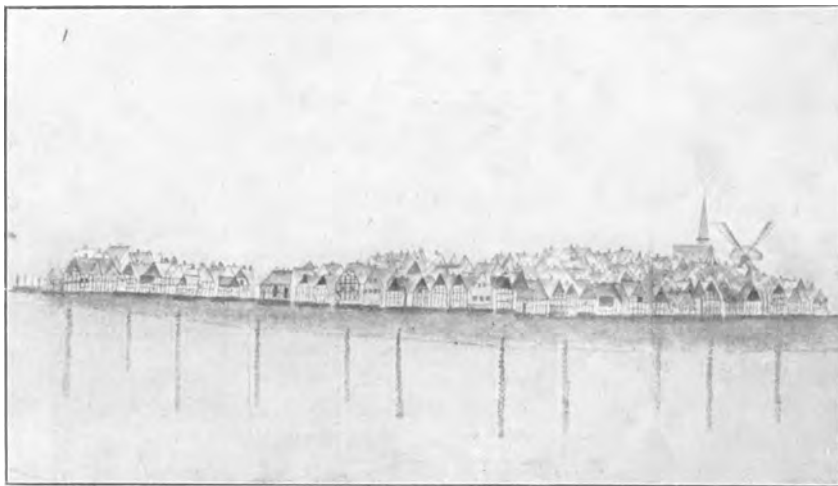
Hjørnet af Skippergade og Kirkestræde.
(Efter Pietro Krohns Akvarel 1869.)

mellem de tyske Fyrster og Ærø. Her var en naturlig Havn, derfor havde man Hestestalden her, saa Fyrsterne havde Hestene ved Haanden, naar de kom paa Besøg sydfra. Stalden er antagelig anlagt i det 14. Aarhundrede. I 1517 nævnes Marstal for anden Gang, idet Mads Lud den 19. Maj i „Marstall“ har udstedt et Brev, hvorved han afhænder sin Skov paa „Vicknisseze til Kong Christian den II. I Skattelisterne fra 1514 og 1530 nævnes en Landsby Marstal, det har imidlertid været Bondebyen Marstal, for der omtales 6 Bønder med Gaarde, og der, hvor vore Dages Marstal ligger, var der dengang højst et

Fiskerleje; det laa noget Syd for Landsbyen, mellem Stranden og Landsbyens Fællede.

Dette ubetydelige Fiskerleje var Kimen til den store Handelsplads, hvis Skibe senere skulde bære Navnet Marstal udover Verdenshavene.

1634, efter Hertug Christians Død, deltes Øen i fire Dele, og Marstal Sogn kom under det oprettede Gudsgave Len. Denne Deling var i mange Henseender til stor Skade for Befolknin-

Marstal omkring 1829.

Den gamle Skibsbro før Ombygningen i 90'erne.

gen, ikke mindst for Ærøskøbing, men for Marstal blev den Stødet til en Udvikling, som ingen den Gang kunde ane.

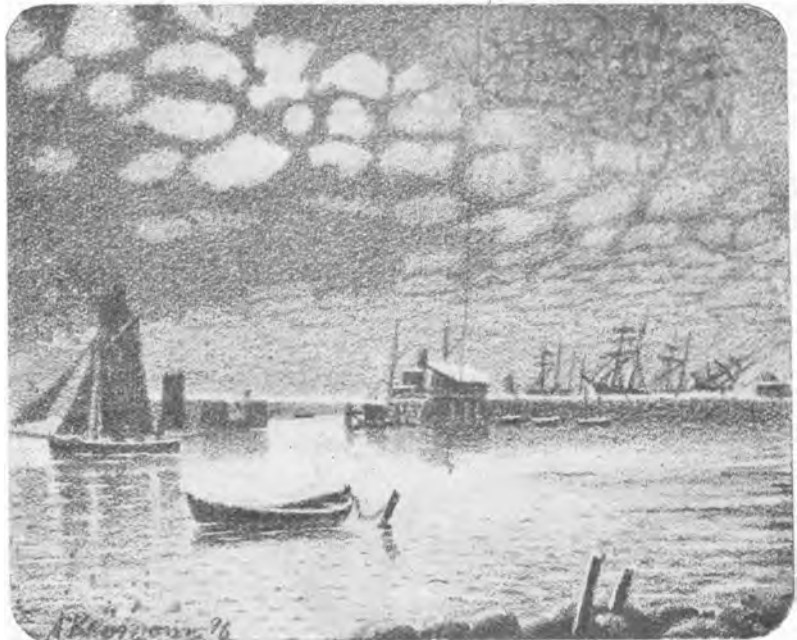
I Begyndelsen har Marstals Søfart kun været baseret paa Udførelsen af Lenets egne Produkter. Af Gudsgaves Regnskaber ser man, at en stor Del Marstillere omkring 1670 købte meget af Godsets Korn til Eksport. I 1689 fortoldedes 400 Tdr. Byg, 446 Lam, 234 Heste, 59 Svin, 35 Stk. Kvæg m. m. Eksporten gik mest til Holsten og Nordtysklands nærmeste Havne. En af de største Begivenheder var Hesteudførelsen til Heiligen Hafen, der nu er kendt som Tilholdssted for Spritsmuglere, hvor der

paa „Margrethes Dag“, den 13. Juli, afholdtes det store „Margrethemarked“. Til dette Marked sendte Marstal en hel lille Flaade, lastet med Heste. I de første 10 Aar af det 18. Aarhundrede deltog undertiden over 20 Marstalskippere i dette Marked. Hesteeksportens Højdepunkt naaedes i 1720'erne med en aarlig Udførsel af op til 200 Heste

Af Marstal Skippere fra hin Tid nævnes 1678 Hans Petersen, 1680 Skipper Erik Clausen, og senere Hans Albertsen Boye med en Galiot paa 8½ Lst., sikkert den største af Marstals Fartøjer dengang. Omkring første Halvdel af det 18. Aarhundrede, fik Søfarten herhjemme betydelig bedre Vilkaar, og da Marstals væsentligste Erhverv var Søfart, bevirkede det, at Byen i hele denne Periode stadig tog til i Vækst, og endnu bedre blev det, efter at Øen i 1749 kom under den danske Krone. — Marstal var i en saa rivende Vækst, at den helt vandt Samtidens Beundring, det var et Særsyn i det 18. Aarhundrede, i Lighed med vor Tids Esbjerg. Magister Dyssel siger: „Marstal er et Sted, bygt paa Strandkanten, som bestaar af lutter Søfarende, en By i ønskelig Opvækst, en af de rare Byer i vore Tider, som tager aarlig til, da desværre vore øvrige Købstæder tager aarlig af.“ Marstalskibe sejlede paa alle Have, nogle af de mest kendte er Labrador-Skuderne, i Fart med saltet Torsk fra New-Foundlandsbankerne til Santander og Bilbao i Spanien.

I „Danske Atlas“ 1781, siges, at Byen da havde 761 Indbyggere, og at der paa 12 Aar er bygget 35 nye Huse, foruden at der aarlig nedrives gamle og bygges nye i Stedet. 1803 havde Byen 312 Husstande m. 1449 Personer.

Den ældre Del af Marstal viser endnu, hvor vanskeligt det var paa den Tid at faa Plads til de mange Huse, thi den gamle Kodjords snævre Grænser, var en Hemske for Byens Udvidelse.

Indsejlingen til Marstal Havn 1896, efter Albert Kromans Tegning.

Man sagde, at der ikke fandtes 2 Huse i den hele By, som stod i lige Linie; men snart begyndte Marstal at brede sig ud over sine Rammer, ind paa Landsbyens Jorde, og i de glimrende Handelsaar før Krigen, voksede mange smukke Skipperhuse op. Blandt disse gamle Bygninger, nævnes Hjørnet af Kirkestræde og Kongensgade, bygget 1803, Præstegaarden, bygget 1805 som et Skipperhus. I 1806 blev de første Gader i Marstal brolagte, med runde utilhugne Sten, en Rendesten lagdes midt ned gennem Gaden. 1807 blev ved kongeligt Reskript Overopsynet med Byens Gader underlagt Landfogeden, og hermed begyndte en mere kontrolleret Bebyggelse. — I 1737—38 fik Marstal sin egen Kirke, men blev dog først 1766. et eget Sogn; allerede i 1705 havde Byen faaet sin egen Skole, denne laa i Tværgade og var kun et lille 6 Fags Hus. Undervisningen besørgeades af en Skoleholder.

Byens betydelige Udvikling forstyrrede ikke Marstals Befolkning, der jo væsentligst bestod af Søfolk. Om end den store Søfart paa mange Maader havde sat sit Præg paa Byen, holdt man dog fast ved den gamle nøjsomme og sparsommelige Levemaade. Byen var et Sømandssamfund, og Skipperne var de ledende Mænd. Storkøbmænd fandtes der egentlig ikke nogen af. — En ung københavnsk Handelsmand var rejst til Marstal for at tale med en Reder om en Forretning. Ved Havnen stod en ældre Mand i tarveligt Tøj, Københavneren rakte ham sin Kuffert og bad ham føre ham til Rederen Mads Hansen. Paa Vejen op gennem Byen snakkede de sammen, og Københavneren syntes, den jævne Mand gjorde et helt opvakt Indtryk af saadan en Provinsbo at være, og da de kom til Stedet, gav han ham derfor en hel Daler, som Marstalleren lagde ned i sin store Læderpung, hvorpaa han bød Københavneren indenfor, det var nemlig ham selv, som var Mads Hansen.

Byens Indbyggerantal var i 1860: 2590, i 1870: 2755, i 1890 var det steget til 3028. Højdepunktet naaedes i 1911, da talte Marstal By 3175 Indbyggere. 1921 var Folketallet nede paa 2519, en Nedgang var indtraadt, og mange Værfter i Byen laa stille. — Byen bevarede sit gammeldags Præg. I 1867 sagde Folketingsmand Teenstrup i Folketinget: „Denne Flække ligner ikke nogen Købstad, den ligner end ikke i nogen Henseende de øvrige Flækker i Landet, men er med Hensyn til Bygninger og Gader, i den Grad tarvelig og simpelt udstyret, at mangen Landsby staar over den i den Henseende.“ — Men var end Byen i 1867 i saa tarvelig Stand, maa man huske, at Marstal, da Danmark ramtes af Statsbankerotten 1813, havde været meget velhavende; faa Aar efter ramtes Byen meget haardt af en Brand, som lagde over 50 Huse i Aske, og Stormfloden 1872 bragte store Ødelæggelser over Byen, Vandet stod sine Steder 11½ Fod over almindelig Vandstand, mange Fartøjer gik paa Land, Marstal led en Skade paa over 34.000 Rdl. Havnens Anlæggelse omkring 1831 bibragte sit til, at Marstal atter hævdede sig og i nyere Tid fandt saa stærkt Fodfæste, at den nu staar som en betydelig Handelsby. De gamle, faldefærdige Huse er erstattede af nye, grundmurede Huse; Skibsbyggeri og andre Virksomheder har bragt Beskæftigelse til mange Mennesker. Billedet af Marstal i vore Dage tegner sig i lyse Farver. — I Marstal er Botanikeren Jens Wilken Hornemann født i 1770.

Gammelt Bindingsværkshus i Marstal.
Nedbrudt 1916.

FREDERIK HANSEN, Borgmester og Skolebestyrer,

født 15. Februar 1865 i Kildebrønne, Søn af Husmand Hans Sørensen og Hustru, gift 1924 med Vilhelmine Elisabeth Petersen. Bestyrer af Navigationsskolen siden 1. April 1893, Borgmester for Marstal Kommunalbestyrelse siden 1. April 1917, Formand for Bygningskommissionen og for Bestyrelsen i Marstal og Marstal Landsogns kommunale Elektricitetsværk m. m.

Marstal Handelsplads' Kommunalbestyrelse bestaar af: Navigations- skolebestyrer FR. HANSEN, Borgmester; Lærerinde U. JØRGENSEN; Lærer

CHR. LINDE; Køb- mand P. K. AN- DERSEN; Sadelma- germester N. P. RASMUSSEN; Køb- mand J. O. HAN- SEN; Fiskeexportør CHR. HERUP; Re- præsentant HOLGER HANSEN; Snedker J. GEIL; Skibsreder KR. ALBERTSEN; Bagermester F. JUEL HENRIKSEN. By- raadssekretær er Kommuelærer O. SCHLANDER. Skat- teraadets Formand er K. S. KNUDSEN. Værgeraadets For- mand er Sagfører H. P. NIELSEN. Formand for Havnekommissionen er Expert L. J. BAGER, Kommune-

Mindesten for Havnens Anlæggelse 1825.

bogholder og Kas- serer og Kæmner er J. C. SCHMIDT. Leder af Kommu- nens Skolevæsen er Overlærer B. M. SØBY.

Marstals Havn var oprindelig kun en naturlig Havn med Fortøjnings- pæle og en enkelt Landingsbro. Far- tøjerne var alle saa smaa, at de kunde trækkes paa Land om Vinteren. Paa et Kort fra 1734 er der afsat en Bro ved Marstal, men

Parti fra Marstal Havn.

Havnen set mod Syd.

det var først hen i sidste Halvdel af det 18. Aarhundrede, da der kom større og flere Skibe i Marstal, at man begyndte at føle Savnet af en Havn. I Aarene omkring 1779 samlede man om Vinteren Sten sammen paa Isen over Grunden „Lille Hale“ Nord for Holmen, og naar Isen smeltede, sank Stenene til Bunds,

og derved dannedes to „Stenkar“, den eneste kunstige Beskyttelse af Havnen. Mange Marstalskipperne syntes imidlertid, man skulde gaa videre, og i 1784 indsendte 47 Marstalskipperne, alle Ejere af større Baade, Andragende til Kongen om at faa Havnen udbedret. Det var imidlertid ikke alle Marstalskipperne, som ønskede en kunstig Havn, et Parti var imod Planen, og Ladefogeden, hvis Erklæring om Sagen Regeringen ønskede, sluttede sig til dette Parti. Maaske har han villet hjælpe Ærøskøbing, der mærkede den Fare, som truede fra Marstals Side. Resultatet blev, at Andraget blev afslaaet.

Men i 1817 kom der atter Røre i Sagen, idet 5 Skipperne sendte Ladefogeden et Forslag om at skaffe Midler til Havnen ved at paalægge Byens Skipperne en Afgift. Den 27. December samme Aar indkaldte Ladefogeden Marstalskipperne til et Møde i Skolen, og paa dette stemte 100 for og kun 9 imod Forslaget. Næste Aar afholdtes et nyt Møde, og en Havnekommission blev nedsat, den bestod af fire ældre Skipperne: Chr. Boye, Claus Chr. Mathisen, Claus Madsen Boye og Hans A. Levinsen samt Ladefoged Carstens. Denne Kommission udarbejdede en Plan for Havneanlægget, men det hele blev ikke til noget, da man frygtede, Marstalskipperne ikke kunde magte de store Udgifter. I Efteraaret 1824 blev Havnesagen atter taget op, fordi „Halen“ var bleven gennembrudt af Søen, og der var alvorlig Fare for Havnen. Blandt dem, der nu optog Sagen, var Rasmus Madsen Rasmussen og Rasmus Jepsen. Det første Skridt til Arbejdet blev taget den 9. Januar 1825 hos Rasmus Madsen Rasmussen, hvor 20 Skipperne sluttede sig sammen om at virke for Havnens Forbedring. Der tegnede sig 200 Deltagere og blev givet Løfte

Havnen set mod Nord.

om 76 Rdl. Dette blev Begyndelsen til Marstals Havn. Mod Syd begrænses den af Ærø Hale, mod Øst af en Kampestenmole og mod Nord af en 130 m lang Stenmole, opført i 1869, Dampskibsmolen er bygget senere. Indløbet er en 26 m bred Rende mod Nord, Havnens Dybde er indtil 3,4 m, den samlede Bolværkslængde er 700 m, Havnepladsen er 4,6 ha, og Havnevæsenet er underlagt Ministeriet for offentlige Arbejder og ledes af en Havnekommission paa 5 Medlemmer. Dennes Formand er LARS JENSEN BAGER, født 3. November 1863 i Marstal, Søn af Skibsbygger L. J. Bager.

KRISTEN JØRGENSEN FOLMER, Havnefoged,

født 8. Juli 1850 i Marstal, Søn af Skibsfører Kr. J. F. og Hustru, gift 1878 med Johanne Katrine Hansen. Skibsfører 1876 —1906, Havnefoged siden 1906.

JENS HERMANSEN, Lods,

født 9. September 1882 i Marstal, Søn af Styrmand H. J. H. og Hustru, gift 1908 med Maren Kristine Hansen. Styrmand 1904 —15, Lods ved Marstal Havn siden 1929.

Lodser ved Marstal nævnes første Gang i 1770, da Jacob Iversen fik Brev om at være Lods for de Søfarende ved Ind- og Udgaende samt at holde Prikkerne i Orden ved Marstal. Det var dog først ved Slutningen af det 18. Aarhundrede, at der kom bedre Orden med Sømærkerne i Farvandet heromkring. I 1798 antog Marstal Skipperne Christen Clausen fra Marstal til at holde Sømærkerne og Prikkerne i Orden. Den 23. Februar 1801 ansattes han af Overlodsens i Admiralitetet som Lods ved Marstal. I 1805 ansattes Claus Jacobsen som Lods, og igennem det følgende Hundredeaar var hans Efterkommere Lodser i Marstal. Nuværende Lods er JENS HERMANSEN.

Grundstenen til Marstal Kirke nedlagdes den 11. April 1737. Den 30. Juli 1738 fandt Indvielsen Sted. Det ældste af Kirken er opført af Mursten, hvilende paa en Sokkel af grov kløvet Kamp, og bestaar af et Langhus, der mod Vest afsluttes af et femsided Kor. Til Langhuset slutter sig mod Syd et lille Vaabehus. Et halvt Sekel senere fik den mod Nord en Tilbygning i Form af en Korsarm. Denne nye Del kaldtes „Den nye Kirke“. Langhuset havde tidligere over Gavlen mod Vest et lille Rytterspir, og paa selve Gavlen sad Kong Chr. VI.s Navnetræk i Jern samt Aarstallet 1737.

Marstal Kirke.

I Begyndelsen af dette Aarhundrede da der oprettedes Menighedsraad rundt om i Landet, fandt man, at Marstal Kirke var i en saare slet Forfatning. Midlerne fra Kirkekassen var hidtil hovedsagelig brugt til Sognets Skoler, selve Kirken havde saa at sige ikke nydt godt af denne Kasse. Straks da Marstal Menighedsraad i 1903 oprettedes, samledes da hele Interessen om en Forbedring og Restaurering af Kirken, saavel det Indre som det Ydre. Med stor Offervillighed gav Sognets Beboere Deres Bidrag til disse Arbejder, der blandt andet omfattede nye Stolestader, nyt Gulv, Maling og Kalkning m. m. Samtidig blev hengemte gamle Lysekroner, dels af Malm, dels af Glas, fra 1769 og 1798, istand-

satte og ophængte i Kirken. Senere ombyggedes Kirkedøren, og der lagdes nyt Tag over Skibet, men den lille Tagrytter var saa brøstfældig at den vanskelig lod sig restaurere, og man indsamlede derfor Midler til et Taarn. I 1920 rejstes ved Vestgavlen et Taarn af Mursten, efter Tegning af Arkitekt N. Jacobsen. Taarnet har

C. Engsig-Karup.
Sognepræst.

en barok Kuppel med en firkan- tet Urbygning og et slankt fire- sidet Spir. Taarnet er tækket med Kobber og Uret er oplyst med elektrisk Lys, saaledes at det tjener som Sømærke. Taarnets nederste Stokværk er Vaabenus. Denne Tilbygning kostede 100.000 Kr.

Kirkerummet har buet gipset Loft, Altertavlens Maleri er fra 1881, i moderne Ramme, det oprindelige Billede fra Altertavlen er ophængt i Kirken. Kalken er skænket 1742 af Hinrich Selck. Døbefonten har forhen staaet i Tran- derup Kirke, den er romansk og af Granit. Prædikestolen er fra Kirkens første Tid. —

Blandt Gaver skænket til Kirken, nævnes to store Messinglysekroner, en syv-armet Messingstage, to tre-armede Malmstager, og fra en Marstaller, bosat i Kina, er der sendt Kirken to meget smukke ældgamle Lystestager.

Blandt, de seneste Erhvervelser er Orglet og den store nye Klokke i Taarnet, støbt i Aalborg og bekostet af Kommunen. I Kirken er ophængt 4 gamle Skibsmodeller, den ældste af disse er fra 1778. Der er en Mindetavle over Skipper Albert Friis, død 1779, han gjorde sig fortjent ved Kirkens Opførelse. Paa Ydermuren ses en Mindetavle over Sognepræst B. M. Wedel, død 1819. Kirken ejes af Staten og admini- streres af Ærø Kirkekasse. Sognepræst er CORT EJNER TRAP ENGSIG- KARUP, født 16. December 1886 i Assens, Søn af Redaktør Frits Engsig- Karup og Hustru Laura Matilde født Trap, gift 1917 med Ella Aase Dagmar Liisberg. Dimitteret fra Sorø Akademi 1905, cand. theol. 1912, Sekretær for Randers K. F. U. M. 1912—17, Lektor ved Haslev Gymnasium 1917—27, kaldet til Sognepræst for Marstal Sogn 15. September 1927, Herredsrepræsentant for Københavns Kirkesag, Medlem af Bestyrelsen for Sømandsmissionen m. m. — Marstal

S. Reventlow,
R. af D.

Sogn var, da det fik sin egen Kirke, endnu ikke udskilt fra Rise Sogn, men var Anneks til dette indtil 1766, da det udskiltes. Der blev straks efter Kirkens Opførelse bygget en Bolig for en Kapellan, og det ses af gamle Akter, at Kirken aarlig skulde udrede 5 Mark til Eje- ren af den Kodgrund i Marstal, hvoraf der var taget 2 Sk. Land til at bygge Præstegaarden

Præstegaarden i Marstal.

Marstal Kirke med det gamle Spir.

paa. Den nuværende Præstegaard i Kirkestræde skriver sig fra 1805. I 1894 opførtes en Kapellanbolig paa Møllevej. Kapellanen gør tillige Tjeneste i Ommel. Kapellan i Marstal er HANS NICOLAI KRARUP HANSEN, født 15. November 1896 i Rønne, Søn af N. C. H.

H. N. Krarup Hansen,
Kapellan.

og Hustru Bodilsker. Dimitteret fra Fredericia Latinskole 1916, Kandidat 1923, Hjælpepræst ved den danske Menighed i Sønderborg 1923—26, residerende Kapellan i Marstal 1926, Formand for Samfundsraadet paa Ærø, Tropsfører for K. F. U. M. Spejderne, Medlem af Bestyrelsen for K. F. U. M. i Marstal m. m. — Oprindelig laa Kirkegaarden omkring Kirken, men denne første Kirkegaard er nu tildels nedlagt, og omkring Slutningen af forrige Aarhundrede anlagdes en ny Kirkegaard, „Assistens Kirkegaard“, ved Ommelsvejen, som fælles Kirkegaard for Marstal og Landsognet. — S. REVENTLOW, R. af D., Købmand, født 10. April 1873 i Marstal. Uddannet ved Handel hos afdøde Købmand P.

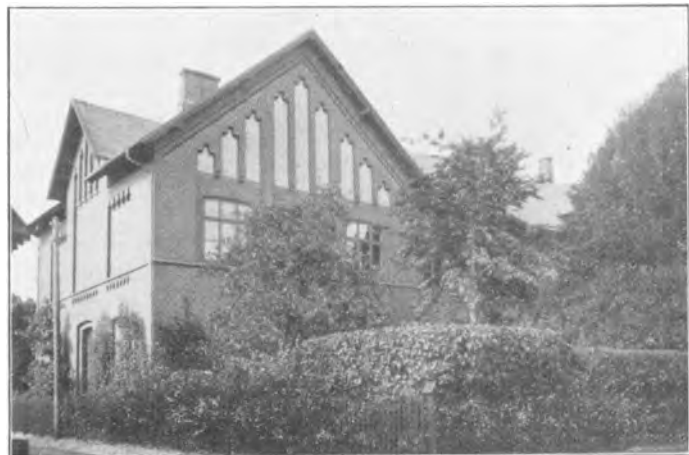
K. Lauritzen, Ærøskøbing, etableret i Marstal 5. April 1895, Formand for Marstal Menighedsraad, Kirkeværge, Formand for og Stifter af Marstal Handelsforening, Medlem af Bestyrelsen for den fynske Central Organisation af Købmandsforeninger i Fyens Stift, Medlem af Hovedbestyrelsen for De samvirkende Købmandsforeninger i Danmark, Medlem af den i 1907 nedsatte Kommission for de Ærøske Kirker, tidligere Medlem af Marstal Kommunalbestyrelse og i flere Perioder Medlem og Formand for Marstal Værgeraad m. m. — RICARD MATHISEN, Kirkebetjent, født 12. Januar 1885 i Marstal, Søn af J. Chr. M. og Hustru, gift 1909 med Karen Jensen. Ansat som Kirkebetjent ved Marstal Kirke 1. Oktober 1918, Medlem af Marstal Hjælpekasse.

NIELS ANDREAS JENSEN, Organist og Lærer, født 11. Marts 1877 i Hunstrup, Søn af Hans Henning J. og Hustru, gift med Johanne Marie Madsen. Dimitteret fra Nørre Nissum Seminarium 1900, Lærer paa Bornholm i 4 Aar, Organist ved Øster Lars Kirke, ansat ved Marstal Skole siden 1907, Organist ved Marstal Kirke, uddannet hos Professorerne Nebelung og P. Rasmussen, Formand for Turistforeningen og for Bestyrelsen for Ærø Avis og for Konservativ Forening m. m.

N. A. Jensen.
Organist.

Marstal Skolehistorie føres tilbage til den Tid, da Hertugerne havde Øen. Hertug August lod bygge en Skole i Marstal. Hans Efterfølger, Hertug Christian Carl, 1699—1706, lod i 1705 en ny Skole bygge. Hans Skoleplan blev Grundlaget for Marstal Skolen i det 18. Aarhundrede. Skolen laa i Tværgade og var 6 Fag langt, heraf var de 4 Fag beregnet til Bolig for Skoleholder, Resten til Skolestue. Bygningen var i meget slet Stand, ofte maatte Børnene begynde Skoletimen med at øse Vand ud af Skolestuen. Kakkellovn fandtes ikke, saa Lærer og Børn maatte døje meget, naar Vinteren var streng, men det kunde ogsaa hænde, at der af 120 skolesøgende Børn, saadanne kolde Vinterdage, kun mødte 10. I 1776 blev der opsat en Bilæggerovn, bekostet af Kirken. Den første Lærer, vi kender Navnet paa, var Otto Hüwet, „Teologiæ Studiosus“, han ansattes den 12. Oktober 1705, hans Efterfølger var Jacob Eschen fra Nordborg,

Marstal Kommuneskole.

1707 til sin Død 1720. Fra 1720—23 var dennes Søn, Christian Carl Eschen, Lærer i Marstal, han afløstes 1723 af Johannes Brandt, der i mange Aar havde været Lærer i Nordborg. Marstal var da i stærk Udvikling, i Midten af det 18. Aarhundrede var Tiderne for Søfart særdeles gode, og Byen tog stadig til. 1766 opnaede Byen at blive eget Sogn, og 1790—91 byggede man paa Hjørnet af Skolegade og Kirkestræde en ny, større Skole. Men Tallet paa skolepligtige Børn var i stadig Stigning, saaledes var det 1821: 356, og i 1858 over 500. Ganske vist havde man udvidet Skolen ved Tilbygninger, men der var dog alt for lille Plads. I 1858 begyndte Byens Myndigheder at indse, at Stillingen var uholdbar. Dog maatte man endnu vente mange Aar, og først i 1886 byggedes Skolen i Vestergade, noget senere kom Gymnastiksalen, og i 1899 byggedes en Skole med 6 Klasseværelser til de mindre Børn. I 1874 indførtes Realundervisning, 1888 fik Skolen Eksamensret til almindelig Forberedelseksamen, til Mellemskoleeksamen 1912 og til Realeksamen 1913. Efter den nugældende Skoleplan deles Marstal Skole i en Folkeskole paa 7 Klasser og en Mellem- og Realskole paa 5 Klasser. Skolens Lærerstab tæller, foruden Overlærer, 8 Lærere og 4 Lærerinder. Skolens Ledere siden 1769: Hans Andersen 1769—1821; H. F. Ishøj 1821—62; Jeppe Lauridsen 1862—1904; Hejde Simesen 1904—20; P. C. Poulsen konstitueret 1920—22; Aage Petersen 1922—28, og siden da Overlærer B. M. SØBY, født 10. Oktober 1884 i Rind ved Herning, Søn af Murermester Niels Søby og Hustru Kristine født Nikolajsen, gift 1924 med Marie Stæhr. Lærereksamen, Filosofikum, Andenlærer i Vildbjerg 1908—11, Lærer i Holstebro 1911—28, ansat som Overlærer i Marstal 1. August 1928.

B. M. Søby,
Overlærer.

I over 225 Aar har der saaledes været Skole i Marstal, om end man maaske kan sige, at den første Skole var ussel og brøstfældig, saa maa man dog tage i Betragtning, at det var meget faa Steder i Landet der paa saa tidligt et Tidspunkt blev oprettet Skoler, langt de fleste Skoler paa Landet er af senere Tilblivelse.

Litt.: Kroman, Marstals Søfart indtil 1925. Pastor Hays, Marstal Historie.

I gamle Dage fik den unge Sømand, som vilde være Styrmand, ikke megen teoretisk Uddannelse. Han kom ud tidligt som Skibsdreng og maatte saa tjene sig op gennem Graderne. Maaske kunde han faa Skipperen til at lære ham at „tage Højden“, men al sin Kunnen maatte han erhverve ad Erfaringens Vej. De første Lærebøger i Styrmandskundskab var de saakaldte „Skatkamre“, de første af disse Bøger var hollandske.

Navigationsskolen i Marstal.

I Marstal underviste enkelte Skipperere i Navigation, saaledes i 1803 Christen Eriksen. Skipperpatentet fik man ved Skipperlaugets Navigationsskole i København eller Flensborg. En anden kendt Skipper, der underviste, var Jens Kromann Bladt, død 1829.

I 1835 var Albert Hermannsen Navigationslærer. I 1860 oprettede C. Hansen fra Kappel en Navigationsskole, som i 1861 fik Marineministeriets Tilladelse til at lade afholde Eksamen, dog kun ved Hjælp af en Eksaminator fra Flensborg. I 1863 oprettedes endnu en Navigationsskole, af Skibsfører I. Chr. Jepsen, og det blev denne, som kom til at danne Grundlaget for Marstals nuværende Navigationsskole, der blev opført af Marstal Kommune i 1880 og indviet den 1. December Aaret efter. Efter Eksamensordningen af 1892 maatte Skolen udvides, og samtidig fratraadte I. Chr. Jepsen som Forstander og efterfulgtes af

Lærer Frederik Hansen, der senere blev Borgmester. Ved Lov af 22. Februar 1916 oprettedes en særlig Skibsførerklasse ved Landets Navigationsskoler. I længere Tid havde der været Tale om at centralisere Navigationsundervisningen og nedlægge en Del af disse Skoler og deriblandt Marstals, men den blev dog ikke nedlagt.

HANS MORTEN HYTOFT, Navigationslærer, født 10. Juli 1885 i Marstal, Søn af Erik Hansen og Hustru, gift 1910 med Anna Margrethe Christensen. Styrmandseksamen fra Marstal 1907, Lærer ved Skolen 1914—16, paa Bogø Navigationsskole 1916—30, ved dennes Nedlæggelse atter i Marstal.

G. C. O. RYAGER, Navigationslærer, født 13. Januar 1874 i Trankjær, Søn af Frederik Hansen og Hustru, gift 1898 med Emma Andrea Petersen. Styrmandseksamen 1896, Lærer ved Rønne Navigationsskole 1899, siden 1900 i Marstal.

Marstal Postvæsen har til Huse i Postbygningen paa Havnepladsen, Bygningen er opført 1919 af røde Mursten. Facaden prydes af Sandstensornamenter. I Bygningen har ogsaa Telegrafanlæg til Huse. Den var oprindelig privat, men overgik i 1871 til Staten. I 1878 blev Post og Telegraf forenet under eet Embede, 1897 adskiltes de atter.

Marstal fik i 1852 sit eget Posthus, hvilket var af stor Betydning for den, paa den Tid saa stærkt voksende Handelsplads. Den første Postbestyrer var Skipper Rasmus Madsen Rasmussen, ansat 7. Maj 1852, død 11. Februar 1864, dernæst Thomas Andersen, 1865—75; Jørgen Asmus Nielsen, 1875—78; Theodor Mygind fra 1878 til sin Død 21. November 1896, han var tillige Telegrafbestyrer; Frederik Thomsen, fra 1897—1901; Jacob Peder Christensen, 1901—08; Carl Sennels, 1908—16; Jørgen F. Julius Frimund, 1916—17; siden da Postmester FR. VIKTOR V. HANSEN, født 10. Oktober 1870 i Randers.

Marstal Toldsted skriver sig fra 1886, idet der paa den Tid opførtes en Toldbygning, hvor Havnehuset havde ligget, men Toldforvalterembedet er dog først oprettet i 1916. Faa Kapitler i Øens Historie er saa broget og saa mangesidet som Toldkapitlet, paa Grund af de saa hyppigt skiftende Lensbesiddere og den uheldige Deling af Øen mellem 4 Lensmænd, som hver for sig mest var tog sine egne Interesser. Dertil kom, at man i Kongeriget gennem lange Tider betragtede Øen som hørende til Udlandet. Af Toldregnskaber fra 1663 ses det, at der i Marstal var hjemmehørende 20—30 Fartøjer. Ifølge Rente-kammerets Befaling bestemtes det, at Ærøboerne skulde have fortoldet efter udenlandske Satser, skønt Øen laa under Fyens Stift. I 1678 bestemtes det, at Ærøboerne nu skulde betragtes som indenlandske, men Stedet som fremmed.

1752 ansattes en Toldkontrollør i Marstal og Ærøskøbing. 1755 var Overenskomsterne om Forpagtningen af Tolden for Marstal og Ærøskøbings Vedkommende udløbet, og Toldforpagtningen blev overdraget til Fyens Stifts Toldforpagtning. Toldforpagterne ansatte baade Toldforvalter og Toldvisitør i Marstal, nemlig Jens Lund og P. Wolsgaard. Forholdet mellem Beboerne og de fremmede Toldbetjente var alt andet end fredeligt, ofte kom det til Sammenstød, men i 1761 overtog Staten selv Tolden, og ansatte Alandt som Told- og Licensforvalter. 2 Aar efter ansattes desuden en Kontrollør.

I de kommende Aar voksede Smugleriet til et Omfang uden Lige, det betragtedes i de Tider som en meget hæderlig Bestilling at være Smugler, skønt Smuglerne idømtes strenge Straffe. Toldloven af 1838, der i nogen Grad udlignede de forskellige Toldsatser i Hertugdømmerne og Kongeriget bidrog til, at Smugleriet hemmedes noget, men først efter Loven af 22. December 1850 og endelig efter Loven af 26. Juli 1853, hvor Toldskellet ophævedes, bragtes Smugleriet helt til Ophør. Nu ansaas det ikke længere for en hæderlig Bestilling at

H. L. Nielsen,
Toldforvalter.

smugle. I 1857 oprettedes Ærø Toldinspektorat med F. C. Plum som Toldinspektør, han døde 1868, og Embedet blev da ophævet. Toldinspektørboligen i Kirkestræde solgtes ved Auktion til Købmand og Skibsreder A. Boye Kroman. Embedet afløstes af en Havneoppebørselskontrollør, som fik en Lejlighed i Byen. 1916 oprettedes Marstal Toldforvalterembede; under hvilket hører Toldkontrollen i Ommel, samt Toldopsynsstedet i Trappeskov og Risemærk. Toldforvalter i Marstal er HOLGER LEVINSEN NIELSEN, født 31. Juli 1875 i Stege, Søn af Dampskibsfører N. E. N. og Hustru, gift 1906 med Agnes Karen Nielsen. Ansat i Toldvæsenet 1890, Assistent 1904, Toldforvalter i Marstal 1920, Formand for Sømandsforeningen „Ørekassen“, Chef for Skibsregistreringen og for Mønstringsvæsenet i Marstal.

NIELS HANSEN ERIKSEN,
Gaardejer, Strandfoged og Toldopsynsmand,
født 11. November 1871 i Rise, Søn af Gaardejer E.
P. E., gift med Karen Jensen, død. Toldopsynsmand.

CHRISTIAN MARTIN MØLLER,
Strandvagtmester i Ommel,
født 15. September 1878 i Thorøhuse, Karum Sogn,
Søn af Sklpper Lars Peder M. og Hustru. Sejlet fra
1892—1907, Toldbetjent i Aalborg, Rødby Havn, Odense,
Thorøhuse og Svendborg, Overtoldbetjent i Aalborg
1926, Strandvagtmester i Ommel 1929.

CHR. RASMUSSEN JENSEN,
Parcellist, Strandfoged og Toldopsynsmand,
født 18. Maj 1880 i Rise, Søn
af Gaardejer M. M. Jensen og
Hustru, gift 1908 med Cecilie
Marie Groth. Toldopsynsmand
i Trappeskov siden 1926, Strand-
foged.

Ved Marstal Toldsted var i 1920 112 Sejlskibe, 36 Motorskibe, 3 Dampskibe og 152 Baade hjemmehørende. I udenrigsk Fart klareredes i 1920 105 Skibe for Indgaaende med 741 Tons Gods, og 109 Skibe med 87 Tons Gods for Udgaende. I 1920 anløb 873 Skibe i indenrigsk Fart, heraf over 600 Dampskibe; 863 Skibe for Udgaende, heraf 625 Dampskibe. Marstal Toldsted indbragte 1920—21 6.191 Kr.

Spare- og Laanekassen i Marstal er en af de ældste i Danmark. Den ældste danske Sparekasse er „Sparekassen for Holstienborg og Omegn“, stiftet 1810 af Lensgreve Frederik Adolf Holstein til Holsteinborg. Tanken er dog ikke af dansk Oprindelse, men enten tysk eller fransk, hvilket ikke kan afgøres. En Ting er dog givet, at den første Sparekasse, man ved noget nærmere om, er

„Den hertugelige Laanekasse i Braunschweig“, grundlagt i 1765, herfra kom Tanken til Hamborg, i Kiel oprettedes Sparekasse 1796. I denne By opholdt den unge Greve sig paa Studie, og da han 24 Aar gammel vendte hjem for at overtage sit fædrene Gods, medbragte han Tanken om Oprettelse

Sparekassens første Ejendom.

Sparekassens anden Ejendom.

af en Sparekasse for Bønderne paa hans Gods. — Tiderne før Marstal Sparekasses Tilblivelse var ingenlunde lyse. Krigen fra 1807—14 havde mærket det ganske Land, Statsbankerotten 1813 og endelig for Marstals Vedkommende store Ildebrande 1825, der lagde store Dele af Byen i Aske, havde borttaget Byens Velstand. Under disse trykkende Forhold danndes et Selskab paa 32 Medlemmer, som den

22. Februar 1822 oprettede Spare- og Laanekassen for Flækken Marstal. Den 1. Marts 1822 fremsendte Selskabet Sparekassens Planer til Justitsraad Langvogt Carstens i Ærøskøbing, som sanktionerede dem. Den 9. Marts aabnede Sparekassen sit Kōntor hos Marstal Degnen Lorentzen. Den første Dag indsattes 82 Rdl. af 62 Sparere. — 1859 overtog Sparekassen fra et Konkursbo den paa Hjørnet af Kirkestræde og Kongegade liggende Ejendom. I en Del af denne indrettedes 1863 Lokaler til Sparekassen, medens Resten udlejedes, og 1890 opførtes den nuværende Sparekassebygning ved Siden af den gamle, hvorefter denne solgtes. 1917 købtes en i Nærheden af Sparekassen liggende gammel Ejendom, hvor der med Tiden agtes opført en ny Sparekassebygning.

Det første Aar var Sparernes Tilgodehavende 197 Rdl. I 1850 var det 9278 Rdl., med en Reserve paa 722 Rdl. 1876 var det 369.230 Kr., med et Reservefond paa 24.772 Kr., 1921 var det 8.704.951 Kr., Reservefondet var 394.063 Kr. Sparekassens første Bestyrelse bestod af: Major og Toldforvalter Theiss; Degn J. H. Lorentzen; Skipper og Købmand Claus C. Mathiesen. I de over 100 Aar, Sparekassen har bestaaet, har flere kendte Marstal Mænd haft Sæde i Ledelsen. Den nuværende Direktion bestaar af: H. J. CLAUSEN, Formand; L. J. BAGER, Regnskabsfører; H. A. RASMUSSEN og E. A. SCHMIDT, Direktører. Litt.: Spare- og Laanek. i Marstal 1822—1922.

Søassuranceforeningen „Ærø“.

Søassuranceforeningen „Ærø“ skriver sig fra 1876. Allerede omkring 1825 opstod der hos Marstal-Skipperne den Tanke, gensidigt at sikre hverandre mod Tab ved Forlis, og den første Forsikrings-Forening oprettedes, men paa Grund af Skibsfartens uheldige Forhold paa de Tider, maatte Foreningen i 1834 opløses.

I nogle Aar fandtes der ingen Assuranceforening, men 1850 stiftedes atter en Forsikringsforening, „Sø-Assurancekassen i Marstal“, hvori Skibe fra hele Marstal Tolddistrikt kunde forsikres. Allerede paa dette Tidspunkt var en Del af disse Skibe noget større og sejlede paa Norge, Holland og England, og efterhaanden, som der kom flere større Skibe, maatte de gamle Rammer udvides, hvorfor Sø-Assurancekassen i 1876 deltes i to Dele, en Forening under Navnet „Marstal“ for de mindre Skibe, og en under Navnet „Ærø“ for de større Skibe. Dette skete den 4. Februar 1876, og dermed begynder da Søassuranceforeningen „Ærø“ sin Virksomhed. Initiativet til den nydannede Forening „Ærø“ kom fra Skibsfører Erik Christensen og Mægler H. C. Grubbe. Virksomheden begyndte med 88 Skibe, forsikrede for 757.350 Kr. Foreningens første Bestyrelse kom til at bestaa af: Skibsmægler H. C. Grubbe; Skibsreder A. H. Friis; Skibsmægler Chr. Black og Skibsbygmester J. J. Bager. I Begyndelsen af 1911 opløstes „Marstal“, og de fleste af dens Skibe optoges i „Ærø“. I Slutningen af 70'erne kom der Liv i saavel Skibsfarten som Skibsbyggeriet i Marstal, hvilket foraarsagede, at Foreningen Aar for Aar gradvis gik frem. I Aarene 1904—05 opførte Foreningen sin egen Bygning, som 25. Maj 1905 toges i Brug. Foreningen har fulgt med i Udviklingen. Under Verdenskrigen blev mange Marstal Skibe sænket af tyske Undervandsbaade. Mange af Marstals Skibsredere har haft Sæde i Bestyrelsen, den

nuværende bestaar af: Skibsreder og Skibsmægler ERIK BOYE-KROMANN, Formand; Skibsreder og Skibsmægler ALFRED PETERSEN, Næstformand; Skibsreder og Skibsmægler K. ALBERTSEN; Forhyringsagent P. K. ANDERSEN; Ingeniør H. C. CHRISTENSEN og Skibsreder A. E. RASMUSSEN.

ERIK BOYE-KROMANN, Skibsreder og Skibsmægler,

født 4. September 1885 i Marstal. Søn af Skibsfører Hans Albert B. K. og Hustru, gift 1917 med Petersine Christine Carlsen. Indtraadte i Skibsmæglerfirmaet 1900, Formand i Søassuranceforeningen „Ærø“, Formand f. Dansk Sejlskibsrederiforening, Medlem af Søfartsraadet.

A. PETERSEN, Skibsreder og Skibsmægler,

født 14. August 1883 i Marstal, Søn af Skibsmægler Hans H. P. og Hustru Caroline Christensen, gift 1912 med Laura Pedersen. Skibsmægler sammen med Faderen 1911, overtog dennes Forretning, der er grundlagt 1876, 1924, Direktør for H. C. Christensens Damp- og Sejlskibsrederi 1923, Medlem af

Marstal Landsogns Sogneraad, af Bestyrelsen for Marstal Folkebibliotek og af Dansk Skibsrederiforening, Repræsentant for Den Danske Landmandsbank, Svendborg Afdeling, Næstformand i Bestyrelsen for Søassuranceforeningen „Ærø“ og for Elektricitetsudvalget for Marstal og Omegn.

EMIL HOLM, Forretningsfører,

født 4. Maj 1853, Søn af Toldassistent F. C. H. og Hustru, gift 1891 med Anna Ohrhammer. Sejlet fra 1867—1907, siden 1. Maj 1907 Forretningsfører for Søassuranceforeningen „Ærø“, død 17. Marts 1932.

Marstal Haandværker- og Industriforening er stiftet 1888. Det er karakteristisk for de primitive Forhold paa Ærø omkring 1700, at der ikke fandtes een eneste Haandværker i det ganske Len, hverken Tømmermænd, Murere, Skomagere eller Hjulmænd. Alle de Vogne, man skulde bruge, blev købt paa Langeland. Først da Marstal i Begyndelsen af det 18. Aarhundrede begyndte sin Udvikling af Søfart og Handel, fandt der en Indvandring Sted af Haandværksmestre, saavel fra Danmark som fra Tyskland og Hertugdømmerne. Det var dog kun saadanne Haandværkere som havde Tilknytning til Skibsfarten og Skibsbygningen, som Sejlmagere, Skibstømrere og Skibsbyggere. De Haandværkere, der ned-

satte sig i Marstal, havde ikke, som i andre Købstæder og Flækker, Ret til at danne Lav. Den 10. Juli 1821 kom der Anordning om, at alle Haandværkere og Handlende i Marstal skulde søge kongelig Koncession, for hvilken der skulde betales en aarlig Afgift. Flere Haandværkere fik Koncession paa mere end eet Haandværk, saaledes fik Bager Jens Jensen Koncession paa Glarmester-, Pumpemager- og Drejerhaandværket. Anordningen af 1821 gav dog ikke Koncessionsindehaveren Ret til at holde Svende eller Dreng, hvilket selvsagt var til stor Gene for dem. I 1827 ansøgte et stort Antal af Haandværkerne i Marstal om, at dette maatte blive dem tilladt, men Ladefogeden kunde ikke tillade det af Hensyn til Ærøskøbing. Det hele resulterede i, at Marstal-Haandværkerne fik Lov at holde Svende, naar de indmeldte sig i Lauget i Ærøskøbing, og saaledes forblev det indtil Lauge- nes Ophævelse.

I 1901 oprettede Foreningen et Understøttelsesfond for trængende Haandværkere og Haandværkeres Enker.

NIELS WEST JENSEN, fhv. Garver,

født 29. Marts 1861 i Ærøskø-
bing, Søn af Sadelmagermester
H. C. J. og Hustru, gift 1892
med Egidia Svinding død 1927.
Medstifter og Formand for Mar-
stal Haandværker- og Industri-
forening, (Medlem af Byrådet,
Æresmedlem af Haandværker-
og Industriforeningen.

HANS CHRISTENSEN, Købmand og Skibsreder,

født 3. Maj 1850 i Marstal, Søn
af H. C. Chr. og Hustru, gift
med Anna Dorthea Hansen.
Æresmedlem af Marstal Haand-
værker- og Industriforening
siden 1928.

FR. ANTHON SØRENSEN, Skomagermester,

født 8. November 1850 i Lon-
gelse, Søn af Søren Jensen og
Hustru, gift 1877 med Martine
Sofie Larsen. Etabl. i Marstal
1876. I mange Aar Medlem af
Bestyrelsen for Marstal Haand-
værker- og Industriforening,
Æresmedlem af samme, For-
mand for Marstal kommunale
Hjælpekasse fra 1907—21.

NIELS P. RASMUSSEN, Sadelmagermester,

født 29. Maj 1873 i Stenstrup,
Søn af Jørgen R. og Hustru,
gift 1903 med Johanne Olsen.
Formand for Marstal Haand-
værker- og Industriforening.

NIELS PEDER NIELSEN, Snedkermester,

født 6. November 1868 i Tryg-
gelev, Søn af Skrædermester N.
P. N. og Hustru, gift 1893 med
Anna Hansen. Næstformand for
Marstal Haandværker- og Indu-
striforening, Medlem af Byg-
ningskommissionen, Medlem af
Bestyrelsen for „De Gamles
Hjem“.

JENS BØYE-CHRISTENSEN, Isenkræmmer,

født 12. November 1884 i Mar-
stal, Søn af H. A. Chr. og Hu-
stru, gift 1912 med Anna Mar-
grethe Johansen. Etableret i
Marstal 1910, Kasserer for Mar-
stal Haandværker- og Indu-
striforening, Formand for Dansk
Arbejde, Medlem af den kom-
munale Hjælpekasse m. m.

Marstal By har ikke noget Sygehus, men benytter Amtssygehuset i Ærøskøbing. I 1891 opførte Amtet lidt Nord for Byen et Syge- og Epidemihus, dette benyttes dog kun i Epidemitilfælde. Epidemihuset har Plads til 5—7 Patienter. Marstals Lægstand er naturligt nok, først opstaaet i nyere Tid.

CHR. C. DEGN SKALKAM, Læge,

født 23. April 1894, Taasinge, gift 1925 med Edith Springborg. Kandidat 1922, Reservelæge ved Sønderborg Amtssygehus 1923—24, Blispebjerg Hospital 1924—25, siden da praktiserende Læge i Marstal, Lærer ved Marstal Navigationsskole, Næstformand i Marstal Sejlklub.

HANS WALDEMAR BAY, Læge,

født 14. November 1899 i Esbjerg, Søn af Dommer V. B., Maribo, og Hustru, f. Ritzau, gift 1927 med Karen Holmstøel. Student 1918 fra Sorø Akademi, cand. med. 1926, Reservelæge i Marinen 1926, Kandidat ved forsk. købh. Hospitaler, praktiserende Læge i Marstal siden 1928, Læge ved Sydf. Dampskibss., visiterende Læge 1928.

NIELS OVERGAARD, Tandlæge,

født 1. Juni 1892 i Elkjærgaard i Viborg Amt, Søn af Jens O. og Hustru, gift 1920 med Rosa Albertsen. Praktiserende Tandlæge i Marstal siden 1919, Formand for Ærø Musikforening og for Ærø private Orkester.

JØRGEN FR. FISCHER, Læge,

født 25. Januar 1891 i København, Søn af Vilh. Th. F. og Hustru, gift 1919 med Stella Nørresø. Kandidat 1923, praktiserende Læge i Marstal siden 1925, Formand for Marstal Bys Sundhedskommission.

Marstal Handelsforening er stiftet den 25. Maj 1899 af dens nuværende Formand, Købmand S. REVENTLOW. Foreningen staar i nøje Forbindelse med de øvrige ærøske Handelsforeninger og er tilsluttet de samvirkende danske Købmandsforeninger. I 1902 stiftedes en Handelsskole, som har til Huse i den kommunale Skole. Det er Foreningens Tanke engang at faa egen Skolebygning. Foreningen har desuden taget Del i flere kommunale Anliggender, saaledes har Byen ved Foreningens Initiativ faaet forbedret Trafikforholdene til Marstal og faaet Natpostforbindelse til Ærø m. m. Foreningen arbejder stadig paa at faa Besejlingsforholdene forbedrede. Foreningens øvrige Bestyrelse bestaar af: Købmand M. JØRGENSEN; Købmand H. FICK; Købmand M. CHRISTENSEN; Købmand JENS HANSEN.

Marstal og Omegns Turistforening er stiftet den 14. Juni 1927 paa Initiativ af Bestyrelsen for Marstal Østersøbad. Formand blev Lærer og Organist JENSEN, der stadig beklæder dette Hverv. Senere oprettedes et „Turistudvalg“, der skulde varetage de mere almindelige Turistopgaver, dets Formand er Repræsentant HOLGER HANSEN. Foreningen tæller ca. 115 Medlemmer, dens øvrige Bestyrelse bestaar af: Ekspert L. I. BAGER; Boghandler AKSEL KNUDSEN; Isenkræmmer L. BØYE CHRISTENSEN.

Marstal Sømandskasse oprettedes den 2. Januar 1840 og fornyedes 1857 som „Den nye Sømandskasse“. I 1880—81 naaede den sit højeste Medlemsantal: 487, og talte 85 Pensionister, til hvem der i samme Aar udbetaltes 2487.00 Kr. Kassens Formue samme Aar var: 48.599,00 Kr. I 1925 var den 31.829,00 Kr. Blandt de Marstal Mænd, der særlig har gjort sig fortjent af denne Hjælpeforening nævnes nogle af dens Regnskabsførere: H. C. Grube; J. J. Bager; E. E. Petersen; H. P. Kromann; D. F. Grube; Frantz Clausen.

Marstal Sømandsforening eller „Ørekassen“ stiftedes den 30. Januar 1881. Navnet „Ørekasse“ kom af, at dens Medlemmer svarede een Øre for hver Krone af deres Hyre. Da Foreningen stiftedes, tilbød Toldkontrollør Martensen at være Formand og Kasserer, og siden har dette Hverv gaaet i Arv til Toldkontrollørerne, siden 1916 til Toldforvalterne. I nyere Tid er man gaaet bort fra Øreprincipet. Sømandsforeningens Formand er Toldforvalter H. L. NIELSEN. „Sømandskassen“ og „Ørekassen“ har i Aarenes Løb været en god Støtte for talrige Marstallere.

Ærø Musikforening er stiftet den 7. Marts 1923 paa Hotel Danmark i Marstal paa Initiativ af 25 Borgere, der stillede den økonomiske Garanti, som var nødvendig for Foreningens Start. Formaålet med Foreningens Virksomhed var at skaffe Medlemmerne over-

kommelig Adgang til fremragende Musik og Sangkunst, lødige Teateraftener m. m., og med dette kulturelle Formaal for Øje voksede den sig hurtig stor; den har i Øjeblikket ca. 400 Medlemmer fordelt over hele Øen. Foreningens Berettigelse er uomtvistelig. Den har afhjulpet et Savn, der var særlig følelig, da Ærøs noget isolerede Beliggenhed gjorde, at virkelige Kunstnere eller gode Teaterselskaber tidligere saa godt som aldrig gæstede Øen. — Bestyrelsen for Ærø Musikforening er: Tandlæge NIELS OVERGAARD, Formand; Boghandler AXEL KNUDSEN; Redaktør H. C. ANDERSEN; Købmand S. SVENSEN; og Skrædermester HJ. HERMANSEN, født 29. Maj 1892 i Marstal, Søn af Maler A. E. Hermansen og Hustru, gift 1925 med Dagmar Madsen. Etablerede sig i Marstal 1916, fhv. Dirigent for Marstal Harmoniorkester.

Hj. Hermansen,
Skrædermester.

Marstal Sejlklub stiftedes den 24. April 1925. Klubbens første Formand var Postpakmester E. Hermansen. Klubben har Klubhus ved Marstal nordre Havn. Hvert

Aar afholdes Kapsejlads under stor Tilslutning. Klubbens Formand er Skibsbygger EDV. HANSEN. Næstformand er Læge CHR. C. D. SKALKAM. Kasserer er Postpakmester E. HERMANSEN. — Den 4. September 1930 udnævntes Baadfører CLAUD MADSSEN til Æresmedlem, født 1. Januar 1878 i Marstal, Søn af Skipper Chr. Madsen og Hustru, gift 1905 med Else Marie Jensen. Skibsfører siden 1908, Medstifter af Marstal Sejlklub, Fører af Parketten Svendborg, Marstal.

Claus Madsen,
Baadfører.

Marstal Skipperforening er stiftet 5. Februar 1888. Foreningen har ved mange Lejligheder virket til bedste for Standen. Til Foreningen er knyttet en Syge- og Understøttelseskasse. Siden 1898 har den aarlige Pension for Enker og Gamle været 40 Kr. I 1899 vedtoges det ogsaa at optage Styrmand i Foreningen. Dens Medlemstal er 315. I 1925 udbetaltes der 5.340 Kr. i Pensioner. Blandt Formændene nævnes: N. P. Bruun, H. H. Nagel, T. Tønnesen, A. E. Boy, C. V. Clausen, Hans Clausen, Fr. Carlsen, A. H. Friis.

Marstal Idrætsforening er stiftet 5. Februar 1915 og er Øens førende Sportsforening, ca. 300 Medlemmer, Medlem af D. B. U. og De danske Gymnastikf. Den beskæftiger sig med Gymnastik, Fodbold og Atletik. Dens nuværende Idrætsplads erhvervedes 1920 med Kommunerne som Kautionister, senere er Pladsen udvidet. Dens Anlæggelse og Indhegning staar Foreningen i 17.000 Kr. Gennem Aarene har Foreningen vundet en smuk Position. Dens Formand er Redaktør WILLIAM NIELSEN. — Marstal Svømmeklub er stiftet 26. Sep. 1927. I Vinter-Sæsonen afholder Klubben et Kursus i Folkedanse, disse Kursus har vundet stor Interesse over hele Øen. Klubbens Formand er Maskinsætter H. CLAUSEN.

Ærø Boldspil-Union er stiftet 16. Marts 1919. Foreningens Formaal er at samle Øens bedste Spillere i Hold mod Uden-Øs Hold. I Unionen optages alle Boldklubber paa Ærø og samles i Hold til Indøvelse af Turneringskampe. Ærø Boldspil-Union omdannedes i 1925 og antog Navnet „Ærø Boldklub“, dens Formand er Snedkermester NIELS O. V. PETERSEN, født 7. August 1893 i Ejby, Søn af V. Petersen og Hustru, gift 1920 med Mary Kromann.

Niels O. V. Petersen,
Snedkermester.

K. F. U. K. Spejdernes Marstal Trop er stiftet den 4. Maj 1930 paa Initiativ af Pastor Engsig, Krarup. Troppen ledes af KAREN CHRISTENSEN, født 4. April 1898 i Græsvænge, Datter af Kaptajn C. A. Christensen og Hustru. Troppen ejer et Tropshus i Skovgyden ved Marstal og tæller ca. 30 Medlemmer. — K. F. U. M. Spejdernes Marstal Trop er stiftet den 10. September 1926 og tæller ca. 50 Medlemmer. Den ledes af Pastor Krarup-Hansen. Forældreraadets Formand er Lærer KRUUL.

Karen Christensen.

P. W. Nielsen,
Redaktør.

Ærø Venstreblad, radikalt Venstreblad, Redaktion og Ekspedition Kirkestræde, Marstal, blev oprettet den 1. April 1924 af Aktieselskabet Langelands Folkeblad (heri Aktionærer fra Ærø), med hvilket Blad det har delvis Fællesstof. Det trykkes paa L. F.s Trykkeri, Rudkøbing. Lokalkontorer i Ærøskøbing og Søby. Bladets første Redaktør var Helge Wellejus, nuværende Redaktør fra 1. April 1930 er PETER WILLIAM NIELSEN, født 25. December 1907 i Marstal, Søn af Styrmand Peter Vilhelm Nielsen, død 1912, og Hustru, Anne Marie født Stærke. Ansat i Mæglerfirmaet Hermann C. Boye & Co., Marstal, 1924—30, Befragter samme Sted 1928—30, Medarbejder ved Ærø Folkeblad 1923—30, For-

mand for Marstal Idrætsforening og Ærø radikale Ungdomsforening, Sekretær i Ærø Boldklub, (Ærø Boldspil Union) og Ærø radikale Venstreforening, Kredsformand indenfor S. A. S. & G. F. Æresmedlem af S. C. „Olympia“ v. 1909, Neumünster.

Ærø Folkeblad stiftedes den 1. Oktober 1881 af Redaktør F. H. Andersen, R. af D. Paa den Tid udgik der paa Ærø 2 Aviser, nemlig Ærø Avis og Ærø Dagblad. Ærø Folkeblad begyndte i Slutteryden i Ærøskøbing, 1886 flyttedes Trykkeri og Redaktion til Søndergade lige ved Præstegaarden, og 1901 til Smedegade, i den her erhvervede Ejendom. 1916 overgik Bladet til Redaktør J. P. C. Bro, som flyttede Bla-

H. C. Andersen,
Redaktør.

dets Redaktion til Marstal under Ledelse af Redaktør H. C. Andersen. 1920 overtog da Andreas Grau Ærø Folkeblad og indsatte sin Svoger, Aage Møller, som Redaktør. 1923 indgik Andreas Grau et Kompagniskab med Redaktør T. Filskov, og kort Tid efter blev Filskov Eneindehaver og Redaktør af Bladet. I 1927 rejste T. Filskov til Tønder og overgav atter Ledelsen og Redaktionen til nuv. Redaktør H. C. ANDERSEN, født 25. December 1881 i Odense, Søn af Gaardejer Niels A. og Hustru, gift med Valborg Schou. Redaktør af Ærø Folkeblad, Marstal, siden 1916, Formand for Ærø Venstreforening fra 1922—27, Medlem af Bestyrelsen for Marstal Musikforening m. m. — Ærø Avis er Øens ældste

A. M. A. Fich,
Redaktør.

Blad, stiftet i September 1859 af Henrik Andersen, der kom til Ærø fra Stiftsbogtrykkeriet i Odense. Bladet har gennem Aarene vokset sig ind i Øens Befolkning. Bladet har til Huse i egen Bygning i Tværgade. Bladets Repræsentations Formand er Amtsraadsmedlem J. PEDERSEN, Vindeballe. Redaktør er ANTHON M. A. FICH, født 15. April 1877 i Nyborg, Søn af Brøndgraver Chr., gift 1899 med Olympia Stougaard. Redaktør af Bladet siden 1929.

De Gamles Hjem i Marstal.

Marstal havde i tidligere Tider, i en Del af den i 1871 opførte Fattiggård, et Alderdoms-asyl som var kommunalt og bestyredes af Økonom Jensen og Hustru. En Komité sammendannede sig med det Formaal at indsamle Midler ved frivillige Gaver og Basarer til Opførelse af et Hjem for ældre ubemidlede, saavel Ægtefolk som Enlige. 1923 var der samlet en betydelig Sum

og samme Aar besøgte Skibsreder R. Minor og Frue fra San Francisco deres Fødeby og skænkede Komitéen en Gave paa 50.000 Kr. til Hjælp til at opføre et Hjem. Da man saa begyndte at se sig om efter en Byggegrund skænkede Købmand og Skibsreder H. C. Christensen og Hustru en Byggegrund. 1924 begyndte Opførelsen af en Bygning, som fik Navnet „De Gamles Hjem“, med Plads til 17 og toges i Brug 1925. Formand for „De Gamles Hjem“ er Sagfører H. P. NIELSEN. Hjemmet bestyres af H. C. ERIKSEN og Hustru.

H. Chr. Eriksen,
Bestyrer.

H. C. ERIKSEN, født 20. Oktober 1865 i Ommel, Søn af Gaardejer C. M. Eriksen, gift 1905 med Kirstine Rasmussen af Ommel. Bestyret Hjemmet i Fællesskab med sin Hustru siden 1. November 1927. Siden døde en af de Gamle Toldbetjent R. Albertsen og skænkede hele sin Formue 27.000 Kr. til Hjemmet. — Folkebiblioteket i Marstal, er opstaaet af Skolens Børnebibliotek og et ældre Bibliotek, væsentligst stiftet paa Grundlag af Boggaver fra Grevinde Danner og styret af Skolekommissionen, indrettedes i Maj 1926 i nogle lejede Lokaler i den i 1871 opførte Fat-tiggaard, hvor det forblev til Begyndelsen af 1931, da det flyttedes til egen Bygning i Prinsensgade. Bogsamlingen tæller nu over 2800 Bind.

Udlaanet var i 1926—27 4866 Bøger, i 1930—31 over 10.000. Biblioteksudvalgets Formand er Købmand CHR. JENSEN; Bibliotekar er CHR. LINDE, Lærer, født 11. December 1865 i Hjallinge, Søn af Væver Anders Linde og Hustru, gift 1899 med Dagmar Andersen. Student fra Horsens, Lærer i Skagen, Struer og 11 Aar i Slagelse, Lærer i Marstal siden 1906, Medlem af Svendborg Amts Biblioteksforenings Bestyrelse, Medlem af Kommunalbestyrelsen siden 1916.

Telefonen paa Ærø anlagdes i 1893 af H. M. Seier og Olaf Weiergang som et lille lokalt Telefonselskab. Anlæggets Værdi ansløges til ca. 5000 Kr. Første Gang Telefonen blev prøvet var den 4. Oktober 1893 Kl. 10 Aften. Olaf Weiergang overtog kort Tid efter det meste af Aktiekapitalen. I 1897 solgte han Telefonselskabet til Sejlmagermester Theodor Lohse og Frederik Hansen, som drev Selskabet videre, indtil det i 1918 overtoges af Fyens kommunale Telefonselskab, der samme Aar lod indrette Central i en, af I. A. Kroman, i 1891 opført Bygning ved Havnen. Allerede faa Aar efter, at Selskabet var stiftet, blev der anlagt Telefon til udenbys Steder, saaledes til Græsvænge i 1896, men først efter at Fyens kommunale Telefonselskab overtog Marstal Selskabet, er det vokset til den faste og uundværlige Institution det er. Marstal Kommunes Repræsentant i Selskabet er Grosserer HOLGER HANSEN, født 14. December 1887 i Vejle, gift med Inger Svanberg. Kolonial en gros paa Ærø 1912, Medlem af Byraadet siden 1928, Medstifter af Turistforeningen, Medlem af Bestyrelsen for de samvirkende fyenske Turistforeninger m. m., Medlem af Fyens kommunale Telefonselskabs Repræsentantskab. — Marstal havde i 1900: 20 Abonnenter, nu har det 240. Søby Central, oprettet i 1907 med 8 Abonnenter har nu 124.

Holger Hansen,
Grosserer.

IDA K. M. MADSEN, Telefonbestyrerinde,

født 29. August 1886 i Dunkær, Datter af Bagermester Martin Møller og Hustru Marie født Larsen, gift 1908 med Maler Jørgen Clausen Madsen, Bestyrerinde af Vindeballe Central siden 1931. Centralen omfatter Bregninge—Tranderup og Vindeballe.

ANNA ALBERTSEN, Telefonbestyrerinde,

født 23. Juli 1871 i Søby, Datter af Smedemester Albert H. A. og Hustru. Bestyrerinde af Søby Central siden dens Oprettelse i 1907.

ANNA HANSEN, Kontroltelefonistinde,
født 19. Februar 1874 i Ærskøbing, Datter af Bager
H. P. H. Ansat ved Telefonselskabet 1909, ved Ærøskøbing Central, Kontroltelefonistinde i Ærskøbing siden 1928.

KAREN D. LOHSE, Kontroltelefonistinde,
født 3. Februar 1891 i Marstal, Datter af Skibsreder
Th. L. Ansat ved Marstal Central 1911.

Hans Clausen Christensen, født 13. December 1816 i Græsvænge, Søn af Matros Hans Chr. begyndte som Skipper i Marstal 1845, i 1849 lod han sit første Skib bygge paa

H. C. Christensen,
Direktør.

Værftet paa Marstal Havneplads, men 1870 anlagde han sit eget Skibsværft. Foruden Værftet drev han en ret stor Rederi Virksomhed, han døde 1879 og havde da, i de faa Aar hans Skibsværft havde været i Drift, bygget 35 Skibe. Værftet overgik da til hans Enke med Sønnen J. O. Christensen som Leder af Værftet og N. I. Ohlsen som Leder af Rederiet, og ved Enkens Død 1899 overgik saavel Rederiet som Værftet til H. C. Christensen, J. O. Christensen, N. I. Ohlsen og H. H. Petersen. I 1913 omdannedes Træskibsværftet til et Staalskibsværft under Ledelse af J. O. Christensens Søn, HANS CLAUSEN CHRISTENSEN. 1920 omdannes Værftet til et Aktieselskab under Ledelse af H. C. Christensen og Niels Christensen.

Fra 1923 ledes Rederiet af ALF PETERSEN. HANS CLAUSEN CHRISTENSEN, Ingeniør, født 6. August 1883 i Marstal, Søn af Skibsbygmester J. O. Chr., gift 1917 med Anna Lohse. Leder af det Skibsværft hans Bedstefader i 1849 grundlagde, Medlem af Bestyrelsen for Aktieselskabet Sydfyenske Dampskibsselskab m. m.

H. P. Nielsen,
Sagfører.

HANS PEDER NIELSEN, Sagfører, født 19. Marts 1870 i Sørup, Søn af Gaardejer Jens N. og Hustru, gift 1896 med Caroline Amalie Wielcke. Fuldmægtig i Slagelse 1895, Bestalling som Sagfører i Marstal 1895, Formand for Værgeraadet, Ejendomskyldsraadet for Ærø og for „De Gamles Hjem“ i Marstal, Medlem af Repræsentantskabet for Sparekassen og af Tilsynsraadet for Landmands Bankens Marstal Afdeling m. m.

FR. HANSEN CARLSEN, Politibetjent,

født 27. Maj 1868 i Marstal, Søn af Sognefoged Albert Hermansen C. og Hustru, gift 1891 med Petra Weber. Skibsfører 1894—1898, Sognefoged 1909, Ansat som Politibetjent 1. April 1909.

ANNA JØRGENSEN, Distriktsjordemoder,

født 27. Marts 1883 i Marstal Landsogn, Datter af Kaptajn H. Haagensen og Hustru, gift med Styrmand Hjalmar Jørgensen, død 1918. Dimitteret 1915, Jordemoder i Randbøl, Vejle Amt, prakt. i Marstal fra 1. Januar 1923 til 1. Maj 1925, da ansat som Distriktsjordemoder for Marstal Landsogn

MARSTAL LANDSOGN er en Sognekommune og grænser til Rise og Handelspladsen Marstals Jorde, tillige til Farvandet Syd for Fyen samt til Østersøen. Mod Nordøst ligger den lange smalle Halvø, „Skovland“, der ender i Ommels Hoved, hvor den smalle Fjord „Kløven“ skærer sig ind. I Sognets sydøstlige Del skyder Ærø Hale sig ud, „Erikshale“. Til Sognet hører en Del mindre Øer og Holme, blandt disse Store Egholm, i 1231 kaldet Iholm, paa 65 ha, Halmø paa 45 ha, Lille Egholm, 5 ha, Langholm 1,7 ha, Langholmshoved og Nyland, alle i Farvandet mellem Ærø og Fyen, og den lille Holm „Nørreholm“, der nu ved en ganske smal Landtange er landfast med Øen. Sognets Jorde er de laveste paa Ærø og ret frugtbare. Det samlede Areal er 1546 ha. Af Skov og Vandarealer findes der kun 5 ha.

I Sognet ligger Byerne: Marstal Bondeby, i ældre Tider kaldet Marstall, nu „Bondebyen“, og tildels sammenvokset med Handelspladsen. I Byen ligger Skole og Sognekirkegaarden. Ommel, i det 15. Aarhundrede kaldet „Im Holte“, med Kirke, en Annekskirke

til Marstal Kirke, Skole, Forskole, Missionshus, Anlægsbro, Brugsforening, Told-Strandkontrolsted, Kro m. m. Kragnæs, i 1530 kaldet „Kracknisz“, med Mølle m. m. Græsvænge, med Skole og Brugsforening m. m. Vesterskov, Rolpested, Trappeskov, Kragnæshoved, Ronæs, Gudsgave, Trogløkke, Midtmark, Knastbjerg, Katteskov, Egehoved, Strandby, alle kun mindre Steder, og den ganske lille By, Nørremark, med Skole og Forskole. Af de smaa Øer er kun Store Egholm og Halmø beboede. Indbyggerantallet var i 1800: 772, i 1900: 2362, nu er det 2757.

Sogneraadet bestaar af: Handelsgartner L. P. C. A. HANSEN, Formand; Rentier I. J. GROTH-KRISTENSEN; Gaardejer Th. H. JENSEN; Smedemester K. KLAMSEN; Gaardejer A. R. PEDERSEN; Gaardbestyrer J. N. RASMUSSEN; Parcellist H. A. HANSEN; Skibsmægler A. PETERSEN; Parcellist P. A. HANSEN. Hjælpekassens Formand er Lærer C. KRULL. Værgeraadets Formand er Sognefoged P. J. H. NUMMELIN. Sognepræst KRARUP HANSEN. PEDER JENSEN HVALSØE NUMMELIN, Sognefoged, er født 13. Marts 1872 i Ærøskøbing, Søn af Fisker Karl Aug. N. og Hustru Katrine født Pedersen, gift 1899 med Kristine Claudine Pedersen. Uddannet Smed, Svend i Vindeballes i 5 Aar, Smedemester i Kragnæs i 33 Aar, Sognefoged siden 1922, Formand for Værgeraadet og for Sundhedskommissionen m. m., Overagent for Ærø-Forsikringselskabet „Skjold“.

P. Nummelin,
Sognefoged.

Marstal Landsogn har Tingsted i Marstal og hører under Ærøskøbing Retskreds, Rudkøbing Politikreds, Svendborg Amtstuedistrikt, Ølandenes Lægekreds, Rudkøbing Skattekreds, Ærø Vurderingskreds og Amtets 4. Folketingskreds. I gamle Dage var Sognet Anneks til Rise Sogn, men udskiltes fra dette i 1766.

Om Sognets Beboelse i Oldtiden vidner endnu enkelte Oldtidsgrave, der har dog tidligere ligget ikke saa faa Dysser og Langdysser, derimod ingen Gravhøje. Af Stenaldergrave findes en Runddysse, tildels ødelagt, tæt ved denne, ved Kragenæs, ligger en fredet Høj, der skal omslutte en Jættestue, dens Kammer er dog ikke udgravet, og ikke langt fra Marstal Bondeby ligger et Dyssekammer.

Langs Kysten ved Kragnæs har der ligget spredte Grupper af Stengrave og Dysser, ca. 15 ialt, og ogsaa i Sognets Indre har der tidligere været en Del Grave fra Stenalderen.

Ikke langt fra Graastens Nor, Vest for Gudsgave, laa der tidligere en Borgbanke, „Absalons Skanse“, med brede Grave og høje Volde. Efter Sagnet havde Absalon her bygget et Vagttaarn, og man har ogsaa fundet Murrester. Banken er nu helt sløjftet.

Godset „Gudsgave“ (Gottes Gabe) var engang et af de fire Len, hvori Ærø blev delt. Hvornaar Hovedgaarden blev bygget vides ikke nøjagtigt, men Bygherren var den unge Hertug Hans, som i 1564 fik store Dele af Ærø under sig, og som efterhaanden underlagde sig hele Øen. Han var en haard Herre, som uden Skaansel udnyttede hoveripligtige Fæstebønder og lod dem dyrke ny Jord op og opføre mange nye Gaarde. Jordene paa Gudsgave var det saakaldte „Skovland“ og bestod af Skove, Moser og Moradser. Stederne Drejby og Truvelslykke blev sløjfede, og overalt forandrede Hertugen efter sit Tykke. Selve Hovedgaarden laa tæt ved Marstal, paa Lenets højeste Sted, saa den var synlig langt bort. Omkring 1700 var Bygningerne meget faldefærdige og mindede kun lidt om en Herregaard. Det var kun Bindingsværk i eet Stokværk og Hovedbygningen havde bare to Stuer, et Køkken og et Rum. I lange Tider laa Amtsstuen her, og da Gaarden i 1728 nedbrændte, blev Hovedbygningen ved Genopførelsen gjort større. Efter Hertug Hans kom hans Søn Hertug Christian, død 1633. 1633—67 var Gudsgave under Sønderborg. 1667 kom det under Kronen. 1684 fik Hertug August til Nørborg Lenet. 1730 kom det atter under Kronen. Det havde forinden været forpagtet af en Marstaller, Christen Hansen, indtil 1716, og derpaa var det i 40 Aar forpagtet til en hollandsk Familie. I 1767 slog Lynet ned, og det meste af Gaarden brændte. Aaret efter nedlagdes Godset, og Jordene udstyk-

kedes, ved hvilken Lejlighed Byen Marstal fik et længe følt Savn afhjulpet og fik sit Omraade udvidet. -- Af Hertug Hans' Værk er der nu intet tilbage.

Sognets Kirke er bygget i 1893—94 efter Tegning af Arkitekt N. Jacobsen og indviet den 6. Maj 1894. Den er af røde Mursten og i Rundbuestil og bestaar af Skib og Taarn samt

et tresidet afsluttet Kor. Dens Indre er dekoreret i stærke Farver. Altertavlen er et rigt udskaaret Kors.

Skolen i Ommel blev opført i 1914. Skolen i Græsvænge er paabegyndt 1880, med Enelærer, i 1889 udvidedes Skolen og fik Førstelærer og en ny Skolebygning efter Tegning af Bygningsinspektør J. V. Petersen. Nørremark Skole er begyndt 1879, ogsaa med Enelærer, udvidet i 1901, 1911 og 1918. Dens Førstelærer er KRULL. Førstelærer i Græsvænge er J. HANSEN FREDERIKSEN.

JEPPE HANSEN FREDERIKSEN, Førstelærer

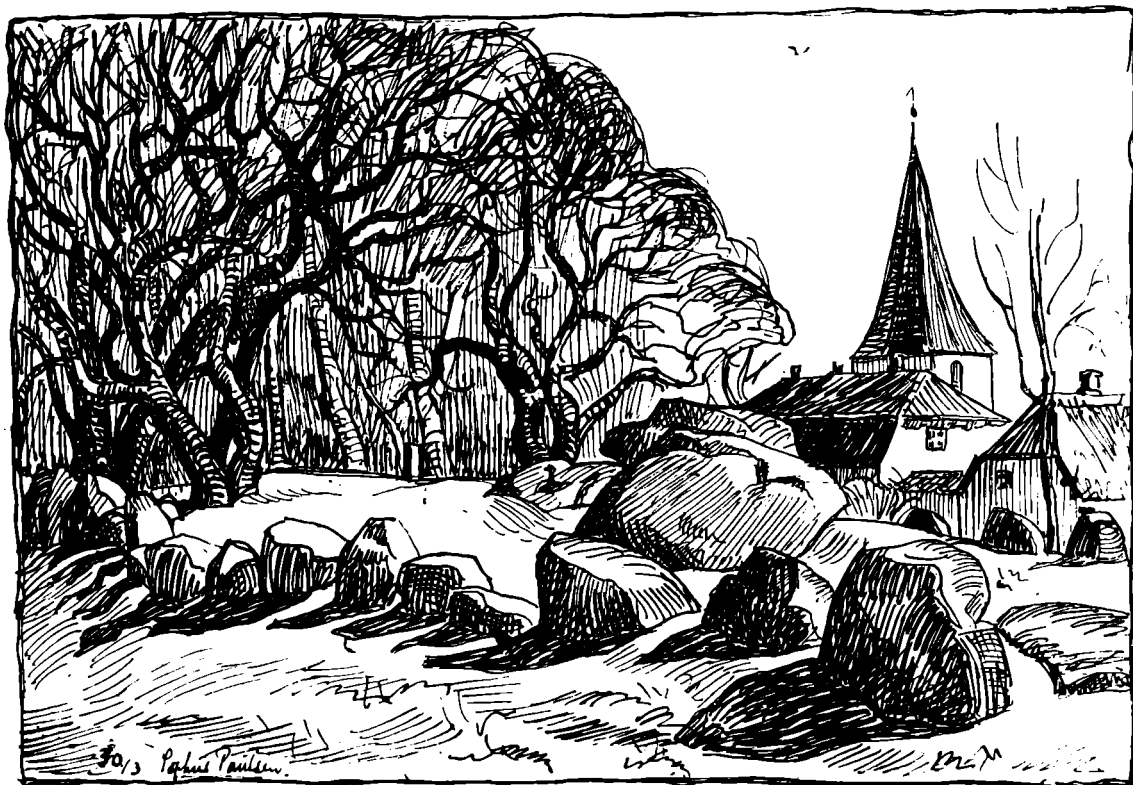
født 8. Maj 1885 i Ommel, Søn af Skibsfører Frederik H. Fr. og Hustru, gift 1910 med Anna Katinka Nissen. Dimitteret fra Nørre Nissum Seminarium 1909, Andenlærer ved Græsvænge Skole til 1920, siden da Førstelærer samme Sted, Organist ved Sognets Kirke i Ommel, Medlem af Menighedsraadet, Formand for Sygeplejeforeningen.

RISE SOGN danner en Sognekommune og grænser til Tranderup Sogn, Ærøskøbing Købstadsjorde, Marstal Landsogn, Bugten ved Ærøskøbing og Farvandet mellem Ærø og Fyen samt til Østersøen og Marstal eller Vejsnæs Bugt. Jordene er meget frugtbare og hæver sig ind mod Sognets Midte, hvor det højeste Punkt „Galgehøj“, ca. 53 m, ligger. Langs Kysten ved Vejsnæs Nakke og ved Risemark er der flere Klinter. I Sognets østlige Del ligger det nu udtørrede Nor, „Graastensnor“, en Del af dette hører under Marstal Landsogn. Mod Nord ligger det nu ogsaa udtørrede Nor, „Stokkeby Nor“, en Del af dette hører under Tranderup Sogn. Syd for „Graastensnor“ ligger en Tange, „Drejet“, langs Vejsnæs Bugt, den er delvis af Kugleflint og var før Inddæmningen af Noret den eneste Forbindelse mellem Ærøs 2 Øer. Sognets Areal er 2981 ha, og det er saaledes det største af Øens Sogne. 22 ha er Skov, og 13 ha er Moser og andet Vandareal.

I Sognet ligger Byerne: Store-Rise, 1390 nævnt som „Rysæ“, Byen deles i tre Dele, Kirkeballe, Kongeballe og Lilleballe, den har Kirke, Skole, Præstegaard, Forsamlingshus, Missionshus, Asyl, Alderdomshjem, Spare- og Laanekasse, Brugsforening og Elektricitetsværk m. m.; Lille Rise; Stokkeby deles i Store- og Lille-Stokkeby; Dunkær med Skole, Forskole, Brugsforening, Kro, Mølle, Elektricitetsværk m. m., ogsaa denne By deles, nemlig i Overballe, Kongeballe og Bro; Olde, i Middelalderen nævnt som „Oldeuw“ med Mølle m. m.; Risemark, Oldemark, Dunkærmark, Lille-Torup, Store-Torup, Kalvehave, Graasten, Vesterløkke, Snekkemose, Lindebjerg, Æske, Hælde, Vejsnæs og Skovbrinke, alle mindre Samlinger af Gaarde og Huse. Indbyggerantallet var i 1800: 1565, i 1900: 2072, nu er det 1905. Sogneraadet bestaar af: Købmand C. HOLST, Formand; Gaardejer CHR. CHRISTENSEN; Gaardejer FR. P. MATTESEN; Gaardejer J. CHRISTENSEN;

Ommel Skole.

Tingstedet i Store Rise, efter Tegning af S. Poulsen.

Gaardejer J. FRIIS; Landmand N. J. WIWE; Baneformand N. J. CHRISTENSEN; Trafik-assistent O. H. MALSCHAU; Arbejdsmand H. FREDERIKSEN; Murermester S. ADOLFSEN. Hjælpekassens Formand er Murer JENSEN. Sognet deles i to Sognefogeddistrikter med Sognefogederne H. ANDERSEN og L. BILL.

Rise Sogn har Tingsted i Ærøskøbing og hører under de samme Kredse som Søby Sogn, (se Side 265).

Rise Sogn er det af de ærøske Sogne, der er rigest paa Minder fra Oldtiden, henved 60 Dysser, Stengrave og Gravhøje har ligget spredt om i Sognet, og flere af dem er bevarede, men langt de fleste er sløjfede eller paa anden Maade ødelagte. Langdyssen „Tingstedet“ tæt ved Rise Kirke med 55 store Randstene omslutter et tokamret Gravrum. Over Dyssens ene Ende er der opkastet en Gravhøj, men trods dette, fremtræder „Tingstedet“ som et virkelig velbevaret Minde om vort Lands ældre Oldtid. De fleste af Oldtidsgravene laa i Sognets østlige Del, ud mod Bugten ved Ærøskøbing og ind der, hvor forhen Graastens Nor bredte sig. Tæt ved Stokkeby ligger en Kæmpehøj „Brynkehøj“ med et Dysseskammer. Ved Hældegaard, ikke langt fra Graasten, ligger en anden Dyse, en Del ødelagt, og umiddelbart herved en flad Jordhøj med to, ikke sammenbyggede, Jættestuer, begge tildels ødelagte, og paa Rise Mark ligger to Langdysser.

Rise Kirke var i den katolske Tid Øens Hovedkirke. Den var viet Sct. Nikolaus. Hvornaar denne Kirke er bygget vides ikke med Sikkerhed, men at den er af stor Ælde, viser de Bygningsdele af Fraadsten og Kridtsten man endnu kan se i de ældste Dele af Kirken. Muligvis er den fra det 11. til 12. Aarhundrede. Skibet og den østlige Del af Koret er af Fraadsten og Kridtsten, i Koret er tillige anvendt raa Marksten. Baade Skib og Kor hviler paa skraakantede grove Granitkvadersokler. Det kunde synes, som om Koret er noget ældre end Skibet. Koret har haft en Indgangsportal mod Syd, hvis Overdel, en Granittympanon med udhuggede Relieffer forestiller en Løve, en Drage og nogle

Den store Kæmpehøj ved Stokkeby.

og i 1918 tækket med mørkeblaa glasserede Tagsten. Vaabenhuset er ligesom Koret blevet til i to Byggeperioder. Det er paabegyndt i sengotisk Tid og opført lige foran Syddøren. Paa dets Kamgavle ses Aarstallene 1689 og 1697 samt Christian V's Navnetræk. Samme Mærke og Aarstal findes paa Korets Kamgavle. Endelig skal nævnes den Udbygning mod Nord ved Korets ældste Parti, som nu bruges til Ligkapel, men som forhen var den Del af Kirken, hvor Marstal Sognefolkene havde Plads. Kapellet stod dengang i Forbindelse med Skibet ved en bred Rundbue. Naar lige undtages Vaabenhuset er Kirkens Indre overhælvvet. Man fandt, ved en Restaurering i 1884 paa nogle af disse Hvælvinger, Rester af Kalkdekorationer, men de blev ikke bevarede.

Den trefløjede Altertavle er fra sengotisk Tid. Alle Fløje optages af Udskæringer gengivende Korsfæstelsen, Lidelseshistorien og Opstandelsen. 1773 tilføjedes et Topstykke. Paa Predellaen er der et Maleri fra det 17. Aarhundrede gengivende Nadveren.

Prædikestolen er fra 1624 med Reliëffer af forskellige Evangelister. I 1921 blev Stolen restaureret og ført tilbage til sin oprindelige Skikkelse. Den romanske Døbefont er af Granit, med Arkader, Foden dannes af Menneskehoveder. 1690 skænkede Hertug Christian Kirken et Orgel, dette blev i 1884 erstattet af et nyt. Paa Kirkens vestre Væg findes en Mindetavle over Præsterne ved Rise Kirke, med malede Pørtretter, og en Tavle der fortæller om Branden og om Klokkernes Omstøbning. I Kirkegaardsmuren findes en middelalderlig Portal „Munkeporten“. Ogsaa Kirkeladen fra samme Tid er bevaret. Præstegaardshaven indeholder rige Minder om Øens tidligere Skovvegetation.

Graasten var i ældre Tider et Gods, under hvilket Rise Sogn hørte. Dette Gods er opstaaet omkring 1514, af den nedlagte Landsby „Dreyby“, men egentlig først efter at den unge Hertug Hans i 1564 af sin Broder, Kong Frederik II., fik tildelt Ærø

Menneskehoveder. Buestykket har nederst haft to Reliëffer i Kridtsten, forestillende en Jæger, en Hund og et Vildsvin. Skibets ene Dør er tilmuret, den anden har glat Tympanon. I tidlig gotisk Tid blev Koret forlænget med et Fag mod Øst, kort efter eller maaske straks før Reformationen blev Koret igen udvidet ved nok et Fag, begge disse Udvidelser er af Munkesten. Taarnet mod Vest er ogsaa i sin Oprindelse fra romansk Tid, men saaledes som det nu findes, er det i Hovedtrækkene fra sengotisk Periode, ligesom Spiret, der brændte i 1663, men atter blev opbygget

Middelalderlig Munkeport ved Rise Kirke.
Efter Tegning af S. Poulsen.

samt Als og Sundeved og Pløn i Holsten, begyndte Graasten Gods at tage større Former. Den kun 19-aarige Hertug Hans fik i 1571 ogsaa Sønderborg Len og Slot. Herfra styrede han sit lille Hertugdømme, og med største Iver arbejdede han paa at forbedre sine Besiddelser og udvide og afrunde dem ved Erhvervelse af det mellem hans Godser liggende Adels- og Krongods samt Selvejendomme. Paa den Tid rejste der sig rundt om i Landet Herregaard paa Herregaard, man tør vel sige, at Hertug Hans paa dette Omraade var en Foregangsmand. Han lod opføre Slotte og Avlsgaarde, hvis Drift besørgedes af de hoveripligtige Fæstebønder, han nedlagde den ene Landsby efter den anden, lagde disse Byers Jorde under sine Godser og Hovedgaarde, han oprettede Stutterier og ryddede Skove, opdyrkede Sumpe og forbedrede Vildtbestanden, og denne hans Iver for Forbedrelse af sine Besiddelser satte ogsaa sine dybe Spor paa Ærø, hvis største Del fra ældgammel Tid var Krongods eller Fæstegods under Kronen. I Løbet af faa Aar var hver Fodsbred af Øen i hans Eje. Han byggede Hovedgaarden Graasten og Hovedgaarden Søbygaard. Efter hans Død overgik hans Besiddelser til Sønnen, Hertug Christian, der døde paa Graasten 1633. Dennes Broder arvede da Ærø-Besiddelserne og solgte dem til Hertug Philip, i hvis Familie Graasten forblev, til det i 1749 solgtes til Kong Frederik V. Inden Aarhundredets Udgang blev Graasten Gods nedlagt og dets Jorde udparcellerede. En ganske kort Tid var Graasten Hovedbygning Bolig for Amtsforvalteren. Ikke langt fra Graasten, tæt ved Stranden, findes et nu tildels ødelagt Voldsted.

Syd for Graasten, ogsaa ved Stranden, har i Middelalderen ligget en befæstet Borg, men Volde og Grave er forlængst lagt under Plov eller bortskyllet af Havet, man har dog indenfor Voldanlægget fundet flere Bygningsrester. Paa et Næs i Stokkeby Mark laa et Voldsted, „Borret“, endnu ses Rester af det, Voldstedet bestod af en firkantet Banke, omgivet af Grav og Ydervold.

Under Stormfloden den 12. November 1872 blev ogsaa Rise Sogn mærket af Ødelæggelserne, idet Dæmningerne ved de inddæmmede Nor blev ødelagte.

Skolen i Store-Rise fik i 1909 tilbygget en Gymnastiksal, der tillige tjener som Forsamlingshus. Skolen spænder over Rise, Olden og Stokkeby. Førstelærer er ANDERS CHRISTENSEN. Skolen i Dunkær fik i 1904 en Forskole. Førstelærer er CHR. LAURITSEN.

Rise Andelselektricitetsværk er oprettet 1912, paa Initiativ af Gaardejer T. J. Terkelsen. Værket forsyner Rise, Dunkær, Graastensmark, Langager, Stokkeby, Snekkermose og Lille Rise. Bestyrer er CHR. HANSEN PEDERSEN. I Dunkær er der Postekspedition.

Rise Spare- og Laanekasse er stiftet den 17. April 1860.

Chr. Hansen Pedersen,
Elektricitetsværksbestyrer.

HILDA HOUGAARD NIELSEN, Distriktsjordemoder,

født 5. Marts 1895 i Stenstrup, Datter af Niels H. og Hustru, gift 1927 med A. B. Nielsen. Dimitteret 1922, Distriktsjordemoder i Rise Sogn siden 1. December 1922.

TRANDERUP SOGN danner en Sognekommune og grænser til Bregninge og Rise Sogne, paa et langt Stykke dannes Sognegrænsen af Æskebæk, tillige grænser Sognet til Lille Bælt og Revkrog og Farvandet mellem Ærø og Fyen. Jordene er meget højtliggende og frugtbare. Langs Sognets Sydkyst er der nogle ejendommelige terrasseformede Klinter. En lille Del af det inddæmmede Stokkeby Nor hører under Sognet. Arealet er

Stranden ved Tranderup.

1229 ha. Af Moser, Enge og Skove findes der kun ganske lidt.

I Sognet ligger Byerne: Tranderup, i 1440 nævnt som „Trandorppe“, med Kirke, Skole, Spare- og Laanekasse, Elektricitetsværk, Andelsmejeri m. m., den vestlige Del af Byen kaldes Ornum, her ligger Præstegaarden; Vindeballe, med Kro og Forsamlingshus m. m.; Borgnæs, Vodrup og Strandhuse er alle mindre Samlinger af Gaarde og Huse. Indbyggerantallet var i 1800: 704, i 1900: 866, nu er det 824. —

Sogneraadet bestaar af: Amsraadsmedlem J. PEDERSEN, Formand; Gaardejer M. CHRISTENSEN; Gaardejer H. CHR. PEDERSEN; Gaardejer M. A. RASMUSSEN; Gaardejer E. H. CHRISTENSEN. Hjælpekassens Formand er Gaardejer S. H. JØRGENSEN. Værgeraadets Formand er Lærer L. P. JØRGENSEN. Sognepræst er TH. MADSEN. Sognefoged er Gaardejer TH. CHRISTENSEN. — Tranderup Sogn har Tingsted i Ærøskøbing og hører under de samme Kredse som Søby Sogn (se Side 265).

Fra Sognets Beboelse i Oldtiden er der ikke mange Minder. Der har ligget henved 20 Dysser og Gravhøje spredt om i Sognet, men de fleste er forlængst ødelagte. Mod Syd, paa Markerne ved Tranderup By, er fundet Rester af en gammel Borgvold, men det meste af Voldene er styrtet i Stranden. Der har ligget en befæstet Borg her og en lignende Borg paa Borgnæs. Tranderup Kirke skal være bygget af Materiale fra denne Borg, som kaldtes „Stylteborg“, fordi den, der byggede den, gik paa Krykker.

I Sognet laa engang et Gods, „Voderup“, som var sammenlagt af flere Gaarde, og en By Vodrup. Det blev oprettet af Hertug Christian i 1624. Men Vodrup By dannede dog ogsaa før den Tid, sammen med Ærøskøbing, en af Øens 4 Dele. Efter Hertug Christians Død i 1633 overgik Godset til Broderen, Hertug Philip. I 1749 blev det købt af Kong Fr. V og en Snes Aar efter nedlagt. Jordene udstykkedes, og Hovedbygningen solgtes til en Købmand, Erik Brandt. Af langt nyere Tider Udstykningen af Præstegaardsjordene, hvoraf der opstod flere Husmands- og Parcelliststeder. Sognets nuværende Tal paa Gaarde og Huse

Fogedgaarden i Tranderup.

er ca. 220. I Midten af forrige Aarhundrede udstykkedes de fleste af Sognets større Gaarde, saaledes at langt den overvejende Del nu er mindre Gaarde paa 20—30 Tdr. Land. I modsat Retning er det gaet med Husmandsloddene, disse havde i ældre Tider ikke mere Jord end til en Ko, men i Midten af forrige Aarhundrede paabegyndtes en Sammenlægning af disse Steder, saaledes at der fremkom Parcelsteder paa henved 10—12 Tdr. Land. Blandt de noget større Gaarde

Vestengaard, før Branden.

nævnes „Vestengaard“, hvis Jordtilliggende er paa 54 Tdr. Land. Naar denne Gaard er bygget vides ikke med Sikkerhed, men de yngste Længer, bortset fra en ny Kornlade, er bygget for 135 Aar siden, Stuehuset er ældre. I 1925 hærgedes den af en Ildebrand, som helt lagde den hyggelige gamle Bindingsværksgaard i Aske. Ejeren opførte saa den nye „Vestengaard“ paa de tilhørende Jorde vesten for Byen. Hovedbygningen har Frontispice til begge Sider. Alle Bygningerne er teglhængte eller har andet haardt Tag og er moderne indrettede. Gaarden ejes af CHRISTEN PEDERSEN, født 23. Januar 1895 paa Vestengaard, Søn af Gaardejer Peter Hansen Pedersen og Hustru, gift 1920 med Johanne Marie Jørgensen. Den nuværende Ejer overtog Gaarden efter sin Fader i 1922. — Fogedgaarden i Tranderup er nu paa 40 Tdr. Land. Den er en af de mange gamle Gaarde paa Ærø, dens straatækte Bindingsværksbygninger er velbevarede. Den er over 100 Aar gammel, Navnet Fogedgaarden er taget efter dens tidligere Ejer, Sognefoged Jørgensen, i hvis Slægts Besiddelse den siden har været. Dens nuværende Ejer er KRISTEN MARTINUS JØRGENSEN, født 8. August 1897 i Rise, Søn af Gaardejer Albert J. og Hustru, gift 1925 med Martha Sophie Sørensen. Overtog Fogedgaarden efter Faderen 1924.

K. M. Jørgensen,
Gaardejer.

Tranderup Kirke er for den ældste Dels Vedkommende fra romansk Tid. Skibet og Koret er opført af raa kløvet Kamp, Hjørnerne er af store Kvadre paa Skraakantsokkel, men gennem Tiderne er denne Kirke blevet dels ombygget, dels tilbygget nye Dele. Endnu

Vestengaard, bygget 1925.

ses Dele af den oprindelige profilerede Norddør og Rester af Døren i Korets sydlige Side, over denne findes en profileret Tympanon. I et Hjørne af Skibet ses en Sokkelsten, hvori er hugget et Kors. Koret, der er anlagt paafaldende skævt, har tidligere haft et Apsis, dette er nedrevet, og Sokkelstenene herfra er anvendte til Gavlen mod Øst, det lille Vaabenhus foran Døren mod Syd er bygget i sengotisk Tid. Taarnet er bygget i 1832 i Stedet for et ældre Taarn, paa Toppen

Tranderup Kirke.

arbejder, i dette Felt ses en Gengivelse af Korsfæstelsen, i Sidefløjene er der apostolske Figurer. Kirkens oprindelige Døbefont er flyttet til Marstal Kirke. Prædikestolen er Bruskarok, antagelig fra Tiden omkring 1700, den er prydet med en overdaadig Samling af Træskærerarbejder og Figurer, i Kirken findes en Maria-Figur og et Krucifiks fra katolsk Tid. Sognepræst er THORVALD HOLGER STEFAN MADSEN, født 26. December 1878 i København, Søn af Brygger Frederik Christian M. og Hustru, gift 1912 med Hilda Henriette Ludovica Richter. Kandidat

Thorvald H. S. Madsen,
Sognepræst.

P. Hansen Lauritzen,
Andenlærer.

1903, præsteviet Medhjælper i Møborg 1907—10, ved Nathanaels Kirken i København fra 1910—13, Sognepræst i Tjele 1913—27, Sognepræst i Tranderup Sogn siden 1927. 1897—1918 var H. P. Strangen Sognepræst i Tranderup; 1918—25 H. Olsen.

Sognets Skole ligger i Tranderup, og den er bygget 1887 efter Tegning af Arkitekt E. Schwanenflügel. Den har Bolig for Første- og Andenlærer. Desuden er der et Bibliotek. Førstelærer er PETER LARSEN JØRGENSEN, født 12. Februar 1887. Ansat ved Skolen i 1908 som Andenlærer, siden 1931 Førstelærer. — Andenlærer er PEDER HANSEN LAURITZEN, født 12. Maj 1907 i Bregninge, Søn af Kroejer Hans L. og Hustru. Dimitteret 1929 fra Skaarup Seminarium, vikarieret i Marstal fra 1929—31, ansat som Andenlærer ved Tranderup Skole den 1. Juni 1931. — Tranderup Andelselektricitetsværk er bygget i 1909 af et Interessentskab stiftet samme Aar med Gaardejer A. E. Albertsen som Formand. Selskabet var det første paa Ærø, der anlagde Elektricitetsværk. I 1915 udvidedes Værket med en 60 HK. Motor, og atter i 1929 foretoges en Udvidelse og Tilbygning, og der blev anskaffet en 120 HK. Motor. Produktionen er nu tæt ved 53.000 Kw. Værkets Bestyrer har siden dets Oprettelse været H. A. CHRISTENSEN, født 22. November 1872 i Rise, Søn af C. H. Chr. og Hustru, gift første Gang med Margrethe Petersen 1892, anden Gang 1917 med Birtha Johanne Amalie Francke. Installatør og Bestyrer af Tranderup Elektricitetsværk siden 1909.

Andelsmejeriet „Krogskilde“ i Tranderup er stiftet 1893. — Tranderup Spare- og Laanekasse er stiftet 1870 ved et Møde den 15. Marts s. A. paa Vindeballe Kro. Sparekassens første Formand var Sognepræst Gundorph. I 1914 fik Sparekassen egen Ejendom, indtil da havde den haft Kontor hos Bog-

Skolen i Tranderup.

H. A. Christensen,
Elektricitetsværksbestyrer.

holderen. I 38 Aar havde den Kontor paa Lindegaard hos Gaardejer P. H. Lauritsen, der var Kassens Bogholder fra 1870—1908. Det første Aar, Sparekassen virkede, indbetaltes 9192 Kr. Ved Aarhundredeskiftet var Indbetalingen fra Sparere 78.257 Kr.

I 1931 var Sparernes Tilgodehavende 4 1/2 Million.

Sparekassens Formand er E. CHRISTENSEN. Viceformand er JENS PEDERSEN. Bogholder er L. P. LAURITSEN.

Tranderup Andelselektricitetsværk.

SØBY SOGN danner en Sognekommune og grænser til Bregninge Sogn og Lille Bælt. Sognet er det mindste og det nordligste paa Ærø. Mod Nordøst ligger den smalle Landtange, „Skjoldnæs“. I Sognets sydvestlige Del ligger den nu udtørrede Sø, „Hvidsø“. Sognets Areal er 1211 ha. Af Skov findes der ikke noget og kun ganske faa ha Moser og andet Vandareal.

Byer: Søby, i 1480 „Sebuw“, med Kirke, Præstegaard, Skole, Forsamlingshus, Brugsforening, Mølle, Andelsmejeri, Elektricitetsværk, Brevsamlingssted og Toldkontrolsted; Haven, delt i Gammel Haven og Ny Haven, med Teglværk; Havrekobbel; Langevrætte, Gammelløkke, Stæremose, Snorløkke, Skelhøve og Leby-Kobbel, alle mindre Steder; Albertsløkke, med Sparekasse; Søbymark, med Skole og Mølle. Paa Skjoldnæs ligger yderst ude Skjoldnæs Fyr. I Sognet har Godset Søbygaards Hovedgaard ligget. Indbyggerantallet var i 1800: 720, i 1900: 1125, nu er det 1273. — Sogneraadet bestaar af: Gaardejer H. P. HANSEN, Formand; Parcellist P. J. PEDERSEN; Murermester H. J. JEPPE; Sognefoged J. HOLGERSEN; Gaardejer J. T. JENSEN; Gaardejer A. KNUDSEN; Parcellist A. N. HANSEN. Hjælpekassens Formand er Parcellist C. P. O. RASMUSSEN. Værgeraadets Formand er Murermester H. J. JEPPE. Sognepræst er CHR. JENSEN. — HANS PETER HANSEN, Sogneraadetsformand, Gaardejer, født 1. Februar 1877 i Haven, Søn af Erik Clausen Hansen og Hustru, gift med Anna Hansen. Sogneraadetsformand siden 1921, Formand for Fattigudvalget m. m. — Søby Sogn har Tingsted i Ærøskøbing og hører under dennes Retskreds,

H. P. Hansen,
Sogneraadetsformand.

Søby Kirkes Indre.

Rudkøbing Købstads Politikreds, Svendborg Amtsstuedistrikt, Ølandenes Lægekreds, Rudkøbing Skattekreds, Ærø Vurderingskreds og Amtets 4. Folketingskreds. Sognet var tidligere Anneks til Bregninge Sogn, men blev i 1869 et eget Sognekald.

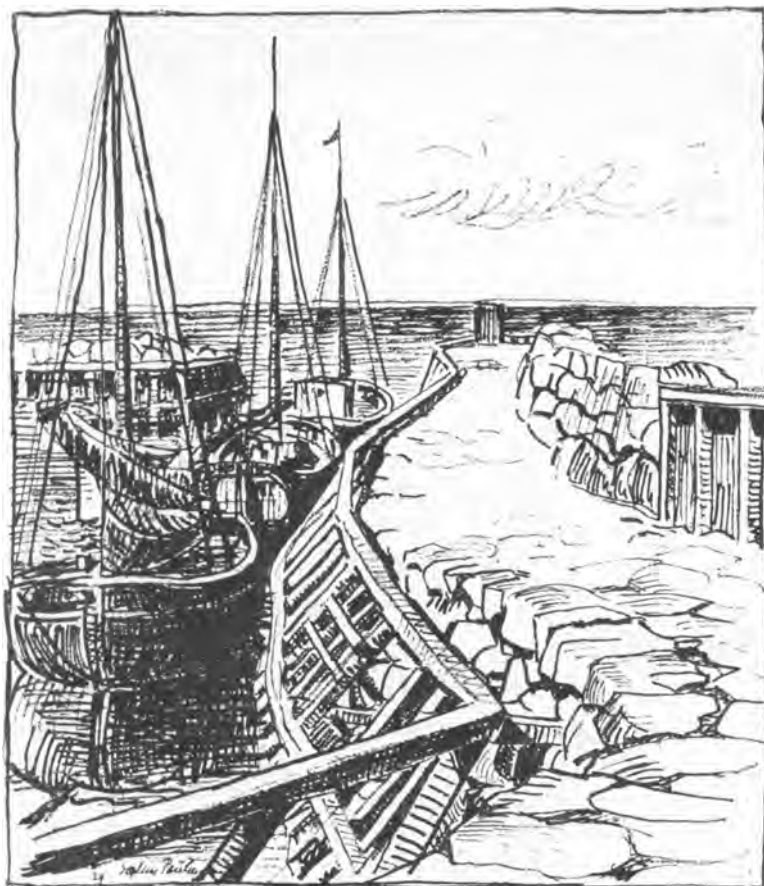
Kun et Minde fra Oldtiden er bevaret, nemlig et Dyssekammer noget Syd for Søby. Ikke langt herfra har der ligget et lignende Dyssekammer og desuden enkelte Gravhøje, men de er alle sløjfede. Ikke langt fra

Søby, i østlig Retning, skal der have staaet et Kapel, hvorom Navnet „Kapelhøj“ minder men Kapellet er forsvundet og Navnet glemt. Yderst paa Skjoldnæs er der Spor af en Skanse fra 1814. Byen Haven har ikke alle Tider ligget paa sin nuværende Plads, den flyttedes først hertil ved Delingen af Ærø. „Borrestedgrav“ siges at have været et befæstet Sted. — Søby Kirke er bygget i 1745, i Henhold til Reskript af 13. November 1744, da Sognet oprettedes. Kirken bestaar af et Langhus med halvrund Afslutning mod Øst, Vaabehus mod Syd og Taarn mod Vest, dette krones af et firkantet Laternespir. Bygningen er hovedsagelig opført af Flensborgersten, dog skimtes enkelte Steder raa Kampesten, saaledes er det nederste af Taarnet tildels af dette Bygningsmateriale. Selve Kirkens Indre er ikke i nogen Retning overdaadigt i Udstyr, det flade gipsede Loft er inddelt i Kvadrater, midt i Skibet er ophængt en Skibsmodel fra 1824. Altertavlen har et Billede i moderne Ramme og er af ny Dato. Prædikestolen er fra Kirkens Opførelsestid og uden særlige Prydelser. Over Indgangsdøren er der nogle Relieffer af Thorvaldsen. — Skolen i Søby er bygget 1846 og havde dengang Enelærer. I 1859 udvidedes Skolen og der ansattes Andenlærer. 1901 udvidedes Skolebygningen med et Klasseværelse for den underste Klasse. Skolens Førstelærer NIELS JENSEN NØTTRUP blev ansat den 1. April 1907.

I 1907 byggedes en Skole paa Søbygaards Mark, den fik Enelærer og er 2-klasset. Skolens Lærer er MARTIN MARIUS PEDERSEN, født 3. Maj 1877 i Bale, Søn af Gaardejer Groes P. og Hustru, gift 1919 med Metty Karoline Nielsen. Dimitteret 1901, Lærer i Rodskov 1901—14, ansat ved Søbygaards Mark Skole som Enelærer 1914, Organist ved Søby Kirke,

M. M. Petersen,
Enelærer.

Søby Havn før 1923, efter Sophus Poulsens Tegning.

Revisor for Bregninge—Søby Spare- og Laanekasse siden 1923. — Menighedssygeplejerske for Søby Sogns Menighed er CHRISTINE MARIE KNUDSEN, født 16. Februar 1895 i Søby, Datter af Snedkermester Thomas Knudsen. Uddannet paa Svendborg Amtssygehus, Menighedssygeplejerske i Søby siden 1922.

Søby Havn er fra 1850-erne, hvis man da kunde kalde det en Havn dengang. De fleste Akter om Søby og dens Havn blev tilintetgjort ved Stormfloden i 1872, men i en Beretning til Regeringen fra 1851 staar der: „Landgangen foregaar paa Øens Læside. Der anbringes en Buk ved Siden af Baaden, paa denne et Bræt, og Passagererne skal da springe over paa dette. Men er Talen om Ladning eller Losning, foregaar dette

Tegning af Søby Havn.

direkte fra Kysten“. Længere henne i Beretningen — som blev indgivet af Skibskaptajn Bladtt — hedder det: „Det henstilles, at der bygges et Skur til Læ for Passagererne saavel ved Landingsstedet ved Øens Sydvestside som ved Nordøstsiden, — denne sidste er dog betydelig nærmere Søby end den anden — ikke alene af Hensyn til daarligt Vejr, men ogsaa til det Svineri i Færgemandens Hus, som det ikke kan tilraades at betræde. Magen til Urenlighed mindes jeg ikke at have set i en Bolig, ogsaa Gæs gik om i Stuen“. — Staten havde givet Tilskud til Opførelsen

af en Bro ved Landingsstedets nordøstlige Side, men i 1851 var der intet tilbage af den. Pælene var ædt op af Orme. I en Skrivelse fra Ærø Husfogedri til Nordborg Amtshus hedder det: „De vigtigste af de noterede Ulemper er de ved Landingen; thi det er for Rejsende forbundet med stor Vanskelighed baade at komme i Baad og fra Baad, som nys opført løbe Baaden lige paa Stranden, og kun ved den nordøstlige Side gaar der en

Slags Bro, bestaaende af store Kampesten, over hvilket det for den uøvede Rejsende er meget vanskeligt at passere. Af Hensyn hertil blev det derfor for nogle Aar tilbage paatænkt at anlægge en Landingsbro af Fjælle, hvilende paa Pæle, Færgeforpagter Fabricius erholdt dertil en Hjælp paa 160 Rdl., udbetalt i Juni Maaned 1846 af Statskassen. Men denne Bro viste sig ikke stærk nok, den kunde ikke modstaa den stærke Søgang og Vinterens Strængthed“.

A. Christensen Mortensen,
Formand for Havnens.

Efter mange Forhandlinger og lange Skrivelser til det kgl. Amtshus for Apenrade-Sønderborg og Nordborg Amter og til Generalpostdirektoratet bevilgedes 100 Rdl. fra Amtet og 200 Rdl. fra Generalpostdirektoratet, og Baad- og Skibsejerne i Søby kunde omsider gaa igang med en ny Bro. Det var en Træbro, og den blev ikke stærk nok til at modstaa Søen. Den blev ødelagt

af Isen i 1856, hvorpaa 14 Søby-Skipperne enedes om at bygge en Stenmole, der skulde gaa 18 — 20 Favne ud fra Stranden. Molen skulde forsynes med Bolværk. I 1858 og i 1860 lod Havneinteressentskabet Havnen udvide, hvorved Molen naaede en Længde af 420 Fod, med Slæbested paa begge Sider. Dybden ved Broens Yderende var nu 8 Fod, og Broen var foroven 5 Alen bred, men i Bunden over det tredobbelte. Til denne Udvidelse havde Generalpostdirekto-

Parti fra Søby Havn.

ratet tilskudt 400 Rdl. Efter at der i 1903 kom Dampskibsforbindelse mellem Søby og Faaborg, er Havnen atter bleven udvidet og gjort dybere, saaledes i 1923—24, saa den nu er 10—13 Fod dyb, den vestre Mole er forlænget og ombygget, og der er kommet en ny Mole til, saaledes at Indløbet er forlænget med 50 Meter. — Havnefoged er JØRGEN JØRGENSEN BANKE, født 26. Maj 1854 i Horne, Havnefoged siden 1890, kgl. Vejer og Maaler siden 1894. — Formand for Søby Havn

er ANDREAS CHRISTENSEN MORTENSEN, født 13. April 1860 paa Als, Søn af A. Chr. M. og Hustru, gift 1883 med Anna Margethe Lauritsen, død 1913. Medlem af Havnekommissionen siden 1898, Formand siden 1916.

Nørregaard i Søby Sogn.

CARL PETER LUDVIG GULDAGER, Toldassistent,

født 6. Juni 1865 i Kerteminde, Søn af Farvermester M. G. og Hustru, gift 1895 med Anna Vilhelmine Christine Hansen. Kontorist i Kerteminde paa Toldkontoret 1881, Medhjælper i Aalborg 1889, Assistent 1894 med Tjeneste i Bogense, Holbæk, siden 1921 i Søby, Regnskabsfører for Søby Havn.

Nørregaard er paa 40 Tdr. Land og opført i 1840'erne af Hans Pedersen. Den er af Bindingsværk og straatækt. Gaarden har altid været i samme Slægts Besiddelse. Efter Hans Pedersens Død overgik Gaarden til Sønnen, Erik Clausen Hansen, 1907 overgik den til dennes Søn, Sogneraadformand HANS PEDER HANSEN.

Søbygaard var i gamle Dage et Gods, hvorefter et af Øens fire Len var benævnet. I 1540 tilhørte det Jens Gregersen, som 1590 solgte det til Hertug Hans den Yngre. Saasnart Hertugen havde faaet Søbygaard lod han den befæste. Der er endnu Rester af to Voldsteder, det ældste af disse er fra den tidlige Middelalder og maa være fra en meget betydelig Borg som var anlagt paa en høj naturlig Banke ved den inderste Vig af den nu udtørrede Sø, „Hvidsø“. Ved Afgravninger her har man fundet en firsidet Platform

Søbygaard, set fra Gaardspladsen.

til Borgbygningen. Det andet Voldsted er fra den i det 16. Aarhundrede opførte Søbygaard, som var omgivet af Volde og Grave. Om Gaardens Bygninger vides ikke stort. I 1730 blev Søbygaard kongeligt Gods, og i 1772 nedlagt og dens Jorde udparcellerede. I det 18. Aarhundrede fandtes ikke andet tilbage af Søbygaard end Stueetagen af den gamle Hovedbygning. Den nuværende Søbygaard er paa 32 Tdr. Land og kom i 1876 i Peder Eriksen Knudsens Eje, i

1901 overgik Søbygaard til Sønnen, PEDER CHRISTENSEN KNUDSEN, født 11. November 1857 i Tran-derup, gift 1886 med Maren Hansen. 1925 overgik Gaarden til Sønnen, CHRISTEN PEDER KNUDSEN.

Elektricitetsværket i Søby oprettedes i 1911—12 som et Andelsselskab. Værket blev aabnet for Driften den 22. December 1912. I Begyndelsen havde det kun en 30 HK. Dieselmotor, men i 1918 anskaffedes en Vindmølle efter la Cours System, hvorved Produktionen er blevet betydelig billigere. Værkets Formand er Murermester JØRGEN P. JOHANSEN, og det bestyres af Elektricitetsværksbestyrer HANS PEDERSEN, født 14. August 1895 i Skovby, Søn af Niels Chr. P. og Hustru, gift 1918 med Kirstine Pedersen. 1920—30 beskæftiget ved Søby Havn, siden 1. December 1930 Bestyrer af Søby-Værket,

Søby Elektricitetsværk.

Medlem af Bestyrelsen for Søby Sygekasse.

Haven Elektricitetsværk er bygget 1923 og drives af en la Cour Vindmølle og en 20 HK. Dieselmotor. Bestyrer er ANDREAS JENSEN, født 15. Juni 1872 i Ladegaards Skov, Graasten, Søn af Thomas J. og Hustru, gift 1897 med Ellen Hansen. Bosat i Haven siden 1895, Bestyrer af Elektricitetsværket s. 1923.

I 1879 kom der Brevsamlingssted i Søby. Bestyrer Jørgen Thomsen gik af i 1919 og afløstes af Murermester JØRGEN P. JOHANSEN, født 29. December 1870 i Søby, Søn af J. P. J. og Hustru, gift 1897 med Anna Margrethe Pedersen. Formand for Søby Elektricitetsværk, for Søby Sygekasse, for Søby-Bregninge Ægssalgforening.

Søby Sogn er det nordligste af Ærø Sogne og ender mod Nord i Skjoldnæs, i Begyndelsen af det 13. Aarhundrede nævnt som „Skyoldænæs“. Paa Næssets Nordpynt opførtes i 1881 et Fyr, et ca. 25 m højt Taarn, hovedsagelig bygget af Granit. Ved Fyret er der Bolig for Fyrpersonalet. Fyret ses 20

J. P. Johansen,
Bestyrer.

Sømil bort, Fyrmester er KRISTIAN GRUMSEN, ansat 1. November 1927. Fyrassistent er H. F. SKYTTE JENSEN. Assistent v. Skjoldnæs Fyr siden 1. November 1926, Formand for Vest Ærø Lytterforening.

Søby Kul- og Trælasthandel er startet i 1890 af Jørgen Thomsen som drev Forretningen til sin Død i 1924, hvorefter Forretningen overtoges af HANS L. RASMUSSEN, født 4. Januar 1882 i Søby, Søn af Postbud

Voldstedet ved Søbygaard.

H. Pedersen,
Elektricitetsværksbestyrer.

A. Jensen,
Elektricitetsværksbestyrer.

Skjoldnæs Fyr.

H. L. Rasmussen,
Grosserer.

Jens R. og Hustru, gift 1919 med Egedia Hansen. Skibsfører, sejlet indtil 1924.

Søby Haandværkerforening er stiftet omkring Aarhundredeskiftet. Dens første Formand var Laurits Christensen. Søby Haandværkerforening har oprettet en Teknisk Skole, der drives paa den kommunale Skole. Forstander for Teknisk Skole er Foreningens Formand, Sadelmager JOHAN OSKAR NIELSEN, født 19. Oktober 1881 i Horsens, Søn af Lars N. og Hustru, gift med Johanne Knudsen, død 1930. Etablerede sig i Søby 1909, Formand for Søby Haandværkerforening, Forstander for Teknisk Skole, Medlem af Værgeraadet. Foreningens øvrige Bestyrelse bestaar af: Bagermester A. HANSEN; Smedemester M. ALBERTSEN; Skomagermester R. RASMUSSEN og Snedkermester P. JENSEN.

Joh. O. Nielsen,
Sadelmager.

ALFRED J. A. HANSEN, Bagermester,

født 2. November 1884 i Maribo, Søn af Chr. H. og Hustru, gift 1906 med Kirstine Banke, Datter af Havnefoged B. Etableret i Søby 1906, Formand for Søby Elektricitetsværk fra 1915—25, i 9 Aar Formand for Værgeraadet, Kasserer i Søby Haandværkerforening, Medlem af Hjælpekassens Bestyrelse m. m.

R. A. RASMUSSEN, Skomagermester,

født 13. December 1888 i Marstal Landsogn, Søn af Kaptajn R. N. R. og Hustru, gift 1919 med Maren Andersen. Etableret i Søby 1912, Medlem af Bestyrelsen for Søby Haandværkerforening.

M. KNUDSEN ALBERTSEN, Smedemester,

født 18. Oktober 1895 i Haven, Søn af Smedemester A. H. A. og Hustru, gift 1924 med Erna Pedersen. Etableret i Søby 1920 Medlem af Bestyrelsen for Søby Haandværkerforening.

PETER JENSEN, Snedkermester,

født 12. Oktober 1882 i Vamdrup, Søn af Søren J. og Hustru, gift 1910 med Anna Helene Jeppe. Etableret i Søby 1912, Medlem af Bestyrelsen for Søby Haandværkerforening, Medstifter af Foreningen „Julens Glæde“.

Den 21. Marts 1870 afholdtes den stiftende Generalforsamling i Spare- og Laanekassen for Bregninge-Søby Sogne, paa hvilken Kassens Vedtægter underskrevs af Sparekasseforeningens Medlemmer, der samtidig kautionerede for 100 Rdl. pr. Medlem. Den 25. Maj s. A. aabnede Sparekassen sin Virksomhed. Den første Dag indbetaltes der fra 9 Sparere ialt 432 Rdl. Sparekassens første Formand var Pastor K. Sidenius, Bogholder var Lærer C. Poulsen fra Skovby.

Sparekassens Kontor var fra 1870—85 hos Bogholderen, Lærer C. Poulsen, i Skovby Skole. 1885 døde han, hvorefter Kassen flyttedes til Gaarden Albertslykke, hvor der indrettedes Kontor i et gammelt Udhus. Her forblev Sparekassen til 1912, da den flyttede over i egen Bygning, bygget paa en Grund erhvervet i 1911. I 1927 mageskiftedes Kontorbygningen med Gaardejer Christensens Villa „Albertslykke“, og efter at dennes Indre var omdannet til Brug for Sparekassens Kontorer og Beboelse for Bogholderen, flyttede Sparekassen herind. Sparekassens Indskudskapital var i 1931 2,3 Million Kr., dens Reservefond 290.000 Kr. Kassens Bestyrelse er: Gdj. og Sognef. J. HOLGERSEN, Søbymark, valgt 1915, Formand; Gdj. M. HANSEN PETERSEN, Langevrætte; Gdj. H. MADSEN, Bregninge; Gdj. F. P. FILIPSEN, Bregninge; Gdj. J. ERIKSEN, Skovbymark. Bogholder er A. BOYE RASMUSSEN.

Bregninge-Søby Sogns Sparekasse.

BREGNINGE SOGN danner en Sognekommune og grænser til Søby og Tranderup Sogne, paa et langt Stykke dannes Sognegrænsen af den mod Vest løbende Bæk, „Æskebæk“, mod Vest grænser Sognet til Lille Bælt, mod Øst til Farvandet mellem Ærø og Fyen. Jordene er højtliggende og meget bakkede. Sognets højeste Punkt er den 67 m høje Bakke „Synneshøj“, andre Høje er „Tyrnæshøj“ og „Løvhøj“. Sognets Vestkyst har stejle Klinger ned mod Bæltet.

Sognets Areal er 1589 ha, heraf optages 12 ha af Moser og andet Vandareal. — Byer: Bregninge, der deles i Øster og Vester Bregninge; Tværby, med Kirke, Præstegaard, Skole, Fattiggaard, Kro, Mølle, Brugsforening, Teglværk og Andelsmejeri m. m.; Skovby, i 1400 „Schobü“, med Skole, Brugsforening, Skovby Mark, med Andelsmejeri; Leby, i det 15. Aarhundrede „Leyebølle“ med Teglværk. I Sognets Midte ligger et Forsamlingshus, bygget 1890. Indbyggerantallet var i 1800: 1074, i 1900: 1417, nu er det 1307. Sogneraadet bestaar af: Gaardejer MADS H. DEGN, Formand; Gaardejer H. P. LAURIDSEN; Gaardejer J. H. JØRGENSEN; Gaardejer PEDER PEDERSEN; Parcellist P. R. PEDERSEN; Parcellist H.

A. L. Jørgensen,
Sognefoged.

R. HANSEN; Parcellist J. M. JENSEN. Hjælpekassens Formand er Gaardejer N. H. PEDERSEN. Værgeraadets Formand er Sognepræst C. J. PEDERSEN. Sognefoged er Gaardejer ALBERT LAURITS JØRGENSEN, født 30. August 1873 i Tranderup, Søn af Jørgen Jensen Albertsen og Hustru, gift 1898 med Karen Jørgensen. Sogneraadets Formand 1915—29, Sognefoged siden 1929. — Bregninge Sogn har Tingsted i Ærøskøbing og hører under de samme Kredse som Søby Sogn (se Side 265).

Klavs J. Pedersen,
Sognepræst.

Bregninge Kirke ligger mellem Tværby og Vester-Bregninge, de ældste Dele af Kirken, Koret og Langhuset stammer fra romansk Tid og er bygget af raa kløvet Kamp. Alle Hjørnesteen er tilhugne Kampe-

sten, lagt paa svære Sokler, endnu er der Rester af den oprindelige rundbuede Norddør og af de smaa rundbuede Vinduer. Kirken bestod i Begyndelsen kun af Koret og Langhuset, begge omtrent af samme Længde. I sengotisk Tid tilbyggedes et Taarn mod Vest, dettes nederste Parti er meget bredt, næsten saa bredt som Langhuset, i øverste Stokværk indsattes smaa Lydhuller. Af senere Oprindelse er det slanke, spaantækte Spir. Foran den oprindelige Syddør opførtes, ligeledes i sengotisk Tid, Vaabehuset, bygget af Munkesten. Gavlen er en Trappegavl med Blindinger. Fra samme Periode er Hvælvingerne, der næsten alle er smykket

Bregninge Kirkes Indre.

Detail fra Altertavlen i Bregninge Kirke.

tallet 1612. Et Felt i Midten forestiller Korsfæstelsen. Paa Hvælvingen over Prædikestolen findes malet et Narrehoved med Aarstallet 1513. Narrrens Mund er et Hul, derigennem gik aabenbart Rebet til en Klokke, som blev brugt ved den katolske Nadver. I Skibet hænger et sentromansk Krucifiks med tilsvarende mindre Sidefigurer. Der findes en Gravsten, fra 1651, over Amtsskriver paa Søbygaard, Jørgen Kohlhas, og dennes Hustru. Ved Vaabenhusindgangen ligger en nu næsten helt afslidt Ligsten over Præsten Canutus Krarup og hans to Hustruer.

KLAVS JØRGEN PEDERSEN, Sognepræst, født 13. November 1885 i Gjørlev, Søn af Klavs Jørgen P. og Hustru, gift 1916 med Karen Gudrun Gungaard Kristensen. Kandidat 1911, Kapellan i Taagerup-Taarslunde 1912, Sognepræst s. Sted 1913, Sognepræst i Bregninge siden 1925, Formand for Menighedsraadet og Værgeraadet.

D. Tuxen Petersen,
Førstelærer.

Alle Dysser og Gravhøje er forlængst sløjfede. Man har tæt ved Skovby, ned mod Stranden, afdækket nogle mindre Kulturlag fra Broncealderen. I Tværby ligger en Gaard, Tværbygaard, som har været en af de faa Frigaarde paa Øen. I Leby laa der i gamle Dage en Hovedgaard. I 1440'erne nævnes Hartvig Schack til Leyebølle, og han pantsatte 1445 sit Gods til Hertug Adolph. — Skolen i Bregninge er opført 1916 efter Tegning af Arkitekt J. Filipsen. I Skovby er Skolen bygget 1889, efter Tegning af Arkitekt E. Schwanenflügel.

Førstelærer ved Bregninge Skole er **DAN TUXEN PETERSEN**, født 13. Januar 1892 i Korsør, Søn af Søren Ludvig T. P. og Hustru, gift 1919 med Ester Larsen. Dimitteret fra Skaarup Seminarium 1913, vikarieret ved forskellige Skoler, kaldet som Andenlærer til Bregninge Skole 1916, siden 1. Juli 1918 Førstelærer ved samme Skole. — Andenlærer ved Bregninge Skole er **PETER GADE**, født 14. Juli 1893 i Hunborg, Søn af Anders Willadsen G. og Hustru, gift 1919 med Karli Cecilie Mortensen. Dimitteret 1916 fra Nørre Nissum Seminarium, vikarieret ved forskellige Skoler, kaldet til Breg-

med Kalkdekorationer, saaledes i Koret Scener af Christi Lidelseshistorie. Alle Kalkdekorationerne blev 1915—19 restaurerede. Altertavlen er af senkatolsk Oprindelse, den er udgaaet fra Claus Bergs Værksted og hører sikkert til hans bedste Arbejder, Tavlen, der er et Fløjskab, i hvis Midte Korsfæstelsen er gengivet i Billedskærerarbejde, paa begge Sidefløjene ses Apostle og Helgener. Bagsiden af Fløjene prydes af Malerier, som forestiller Træk af Lidelseshistorien. Døbefonten er af romansk Oprindelse og af Granit med Kors og Rankeværk. Foden er prydet med barokke Masker. Prædikestolen er i udpræget Renæssancestil og bærer Aars-

Bregninge Elektricitetsværk.

ninge Skole som Andenlærer 1918, Organist ved Bregninge Kirke. — Elektricitetsværket i Bregninge oprettedes i 1922 som et Andelsværk. Gaardejer H. P. Lauridsen var Selskabets Formand i de første 6 Aar.

Værket forsyner Bregninge By og Omegn, dets Produktion er ca. 22.000 Kw. Formand er Gaardejer JENS ALBERTSEN. Bestyrer er FRITS THEODOR JØRGENSEN, født 24. Juni 1894 i Haarby, Søn af Anders Christian J. og Hustru, gift 1920 med Mathilde Helene Andersen. Uddannet Mekaniker, ansat som Bestyrer af Bregninge Elektricitetsværk 1923.

ELLEN MARIE MORTENSEN RAUNSØ, Distriktsjordemoder,

født 30. December 1893 i Raunsø, Nyklrke Sogn, i Ribe Amt. Dimitteret 15. Oktober 1926, fra 15. Oktober til 1. December 1926 deltaget i Jordmodergerningen paa Fødselsafdeling B, af Interesse for Gerningen, praktiserede en Tid i Holsted som Reserve-

jordemoder for Ribe Amt, fra Juli 1927 til April 1928 vikarieret i Longelse Distrikt paa Langeland, Reservejordemoder ved Fødselsanstalten i Aarhus til 15. August 1928, fra 1. August 1928 beskikket som Distriktsjordemoder i Bregninge-Søby Distrikt.

NYBORG

Nyborg By-Vaaben.

By, liggende ved Bunden af Fjordene — saaledes ogsaa Nyborg. Ofte har man end ikke dristet sig til at lægge Byen lige ved Vandet, men man trak den oprindelig lidt ind i Landet, og ogsaa her har Nyborg fulgt den gængse Regel, hvad de følgende Linier vil vise.

Købstadens Navn var oprindelig Betegnelsen for en Borg og viser hen til et endnu ældre Sted. Nyborg kræver som Forudsætning en *Gammelborg* eller, da dette Navn jo antagelig ikke fra første Færd har været brugt, en Borg, i Forhold til hvilken den senere kunde kaldes Nyborg. Man har ogsaa udpeget et Sted, hvor en saadan skal have ligget, nemlig Øst for Vindinge By paa Aaens Nordbred; her findes en naturlig, opdyrket Højning, Gamborg eller Gammelborg, der imidlertid ikke viser Spor af Tildannelse eller tidligere Bebyggelse, og det er vel derfor tvivlsomt, om Traditionen har Ret, naar den siger, at her skal tidligere have været en Borg, grundet af Svend Grathe, eller et Bysamfund. Imidlertid er Vindinge et Sted, som vi tidlig hører nævnt. Da saaledes Jomsborgerne 993 havde taget Svend Tveskæg til Fange ved List, og Danskerne maatte løskøbe ham, sejlede Jomsvikingerne op ad Vindinge Aa og landsatte ham her. Men i Aaret 1170 grundede Knud Prizlavsens Søn af Valdemar den Stores Søster og den vendiske Prins Prizlav, en Borg nærmere ved Fjorden.

Dengang saa Egnen naturligvis helt anderledes ud end nu. Fjordens sumpede Bund naaede halvvejs op i den nuværende Adelgade, og Størsteparten af det Landomraade, hvorpaa Byen nu findes, bestod af Mose- og Engstrækninger, der fortsattes lige til de bagved liggende Vandarealer, som senere fik Navnene Svanedammen og Ladegaardssøen, og til Hjulbyaa. Inden for disse Vandstrækninger laa store Skove, som næsten helt blev ødelagt i Svenskekrigene i det 17. Aarhundredes Midte. Op over de nævnte Mose- og Engarealer hævede sig to Lerbanker, og det var paa den vestlige af disse to, den ældste Borg blev grundet. Det firkantede Taarn, hvoraf en Del endnu findes paa Slotspladsens østlige Side, og som ved sin Bygningsmaade røber sig at være fra det 12. Aarhundrede, maa uden al Tvivl have været Hoveddelen i den ældste Befæstning.

Ved denne Borg er sikkert lidt efter lidt fremstaaet en By (eller maa-ske den har været i Forvejen), der, om man saa maa sige, krøb i Ly af Borgen, idet den laa Nord for denne, ved Helgetofte, udenfor den langt senere opførte Landport paa begge Sider af Odense Landevej;

Nyborg omkring 1670.

Nyborg Slot.

og her rejstes Stedets første Kirke. Men efterhaanden voksede Byen — Beliggenheden var jo fortrinlig — det vide og vandfyldte Terræn mellem Søerne og Fjorden udtørredes og opfyldtes, og efterhaanden strakte Byen sig helt ud til Fjorden. Allerede i Valdemar Sejrs Dage har den utvivlsomt faaet sine første Privilegier, som dog ikke kendes, men findes omtalt. Erik Menved siger nemlig i et Kongebrev, dateret Nyborg 1292 Sancti Ægidii Dag, at han skænker Byen de samme „Friheder og Naader, som de have haft i Kong Valdemars Tid“, og man har ment, at der dermed hentydes til de gamle Lokalteter, Humlevænge og Frysensvænge. Ned gennem Aarhundrederne er disse Privilegier bleven stadfæstet hver Gang en ny Konge besteg Tronen, ligesom de ofte er bleven udvidede. Saaledes skænkede Erik af Pommeren 1435 Nyborg Bys „Borgmestre, Raad, Almue og alle deres Efterkommere“, Ullemose, Drejshesle

(Hesselet eller Hesselskoven, det nuværende Christianslund) og Flæskholm, der oprindelig udgjorde et samlet Skovkompleks, 750 Tdr. Land stort, og dette stadfæstedes 1446 af Kristoffer af Bayern, der i sit kongelige Brev siger, at Byens „Borgere og Menighed skænkes Drexheszel, Ullemose, Thorslycke, Karselyche og Fleskholm udtill Holte-Bøge til fri Græsgang, Ildebrand og Overdrev“.

I 1271 skal Byen have faaet sin Stadsret af Erik Glipping, men det er dog ikke helt sikkert, da de nyere Undersøgelser synes at godtgøre, at det har været et Privatarbejde, en dansk Udarbejdelse af den, paa Grund af sin Strenghed berygtede Riberret, der blev givet ti Aar tidligere; men der er dog ingen Tvivl om, at dette Privatarbejde er bleven anset for ægte, og at man i Staden har rettet sig efter det. Man gik haardt frem. Art. 15 lød: Hvo hinanden saargjør med Kniv, hans Haand skal giennemstinges, Art. 21: Hvo som falske Penninge vitterligen fremfører og vorder dermed forvunden, miste sit Hoved, Art. 22: Hvo, som vorder funden med falsk Houning . . . og ikke kan væрге sig . . . da miste sit Hoved, eller den ofte fremdragne Art. 29: Hvilken Qvinde, som stiaalet haver og for-tient med Tyvnet at hænges, skal, for hendes qvindelige Hæder, levende begravnes.

Som allerede nævnt, var det 1170, at den ældste Del af det senere Nyborg Slot rejste sig, et firkantet Fæstningstaarn, fra hvilket Ringmuren udgik, som omsluttede Borg-pladsen, og i Tidernes Løb lagdes der indenfor denne Mur og støttende sig til den forskellige Bygninger, indtil Nyborg Slot paa Chr. IV Tid havde naaet sin endelige Skikkelse, et firefløjet Kompleks med Taarne og Spir. Allerede tidlig tog Kongerne Bolig her for kortere eller længere Tid, og dette medførte, at ikke faa Adelsmænd og fornemme Folk

Korsbrødregården.

ogsaa slog sig ned paa dette Sted, lejede sig ind eller byggede sig Hus for at være i Kongens Nærhed, ligesom adskillige andre, Haandværkere og Handlende, saa deres Regning ved at bosætte sig i Nyborg, hvorved Byen voksede. Da nu tilmed Beliggenheden i Riget var meget central, da Adgangen dertil var forholdsvis nem og da Kongen, som nævnt, foretrak at opholde sig her i hvert Fald en Del af Aaret, er det ikke saa

underligt, at netop Nyborg blev det Sted, hvor de store Rigmøder, de senere Danehoffer, fandt Sted. Hvornaar man første Gang samledes paa den Maade, vides ikke, maaske allerede under Knud VI, men ned gennem det 13., 14. og Begyndelsen af det 15. Aarhundrede hører vi om en Række saadanne Møder — vist ialt 25 — der holdtes i Nyborg, og ved hvilke Lejligheder betydningsfulde Sager drøftedes og vigtige Beslutninger toges. Det vil føre for vidt at gennemgaa dem alle; vi skal derfor nøjes med at nævne et af de første, der for øvrigt skal være holdt paa St. Helge Kirkeplads 1256, da Christoffer I. modtog Ærkebispem Jacob Erlandsen og Bisperne med Haansordet: Tarde venere bubulci (Sent kommer Studedriverne), fordi de lod ham vente og først sent naaede derover fra Vejle-mødet, som Ærkebispem havde fastsat til samme Tid. Og det sidste, 1413, da Rigskansleren Bisp Peder Jensen Lodehat fældede den Kendelse, at den holstenske Greveslægt havde forspildt al Ret til Hertugdømmet Slesvig, fordi de havde grebet til Vaaben mod deres retmæssige Konge og ført Avindskjold mod Riget. Det var unægtelig store Dage for Stedet og Byen. Altid var der stor Tilstrømning af Landets første Mænd, gejstlige og verdslige, foruden mange andre, endogsaa Borgere og Bønder, som Kongen havde tilkaldt. Næsten alle Rigets Biskopper og en Mængde Stormænd havde saaledes givet Møde ved det sidste Danehof, fra Hanseforbundet mødte Udsendinge for at forhandle med Kongen, og af udenlandske Fyrster var Ulrich af Mechlenburg, Johan af Sachsen og to pommerske Hertuger kommet til Stede, naturligvis hver for sig med et stort Følge, desuden selvfølgelig Hertug Henrik af Lüneburg, der var Broder til Enken efter den sidst afdøde holstenske Greve Gerhard II, og var den, der skulde tale hendes og hendes Børns Sag. Men Sagen gik, som ovenfor nævnt, ham og hende imod. Det lader sig ikke gøre at give en nærmere Beskrivelse af Nyborg i Midaldderen, men at den har haft ikke

Nyborg Kirke set fra Baggergade.

saa ringe Betydning kan slutes dels af det foregaaende, dels af at den har rummet ikke mindre end fire Kirker, nemlig foruden den tidligere nævnte Helge Kirke, senere ogsaa kaldet Gammelkirke, i Helgetofte, Hjulby Kirke, Slotskirken og Byens nuværende Sognekirke, FrueKirke. Af disse blev den første ødelagt under Grevens Fejde i 1534; faa Aar efter, 1555, blev Hjulby Kirke nedbrudt; hvad Slotskirken angaar, skal dens Plads have været i Hovedfløjen, under Dronningens Gemak, men den er forlængst opgivet og ødelagt og har egentlig aldrig haft Betydning for andre end Slottets Beboere, altsaa i sin Tid de

Hjørnet af Mellemgade og Baggersgade.

kongelige, senere Lensmændene og Slotsbetjentene. Den nuværende Sognekirke, der vist stammer fra Slutningen af det 14. Aarh., vil blive omtalt andetsteds. Ogsaa det, at Nyborg indenfor sine Volde har rummet flere Gilder, i hvert Fald et St. Knuds Gilde, et St. Gertruds Gilde og et Jomfru Marie Kalente Gilde, vidner om Byens Betydning. Men den havde jo ogsaa en fortrinlig Beliggenhed, har fra de ældste Tider været Overfartssted til Sjælland, hvorfor der stadig i denne By var en Strøm af Rejsende, der fra Udlandet og de andre Dele af Indlandet drog østpaa over Storebælt eller vendte tilbage fra Korsør. Derimod har den aldrig — mærkeligt nok — haft noget Kloster; omkring Midten af det 15. Aarhundrede var det paa Tale at grunde et Karmeliterkloster i Nyborg, men det blev ikke til noget, hvad Grunden nu kan have været. Men saa kom Grevens Fejde, der bragte Ulykke over Nyborg som over saa mange andre Steder. At Borgerne følte sig særlig knyttet til Chr. II, var ikke saa underligt, da han 1481 havde set Dagens Lys paa Nyborg Slot og derfor godt kunde betragtes som deres Bysbarn. Det voldte derfor heller ikke større Vanskeligheder for Grev Christoffer, da han 1534 var gaaet i Land ved Kerteminde, at overrumple Nyborg, særlig støttet af dens Borgmester Rasmus Rostocker, og snart derpaa indtog han efter kort Tids Belejring Slottet. Men under disse krigeriske Forviklinger gik den gamle, nordlige Del af Byen sammen med Helge Kirke op i Luer og blev ikke senere opbygget. Allerede Aaret efter, da Johan Rantzau havde overvundet Grev Christoffers Krigere ved Øksnebjerg, lykkedes det imidlertid Rantzau at komme i Besiddelse baade af By og Slot. Og da Chr. III var bleven Konge, søgte han ikke blot at give Nyborg

Bindingsværkshuse i Skippergade.

Erstatning for det ødelagte ved at Nyenstad (den nuværende Østergade) blev bebygget, men han skænkede den ogsaa Griff van Sund, den tørlagte inderste Del af Fjorden, hvad der blev af overordentlig stor Betydning, da den tidligere Baadebro nu kunde afløses af en ny Skibsbro, ligesom han lod udføre store Befæstningsarbejder, idet man var klar over, at Nyborg var et Punkt, som man maatte regne med, og som det var af Betydning at sikre sig. Trods de Ødelæggelser, som Krigens havde bragt med sig, arbejdede Nyborg sig dog hurtig i Vejret, Handel og Skibsfart blomstrede, hvortil ogsaa

den Omstændighed bidrog, at mange nu foretrak at sejle gennem Storebælt i Stedet for gennem Sundet, skønt de maatte erlægge den saakaldte Strømtold, der først opkrævedes af Byfogeden, senere af et Vagtskib, som laa ved Indløbet til Fjorden. Ogsaa Oprettelsen af den hamborgske Post (1624, under Chr. IV) bragte Udvikling med sig; den medførte Indretning af en mere ordnet Færgeforsbindelse mellem Nyborg og Korsør. Det var i det hele taget gode Dage for Nyborg; „kongelig Gunst sammen med borgerlig Dygtighed fremkaldte ved Forholdenes Udvikling en gylden Tid“. Betegnende

er det, at Byens Borgmester 1614—38, Peder Nielsen, da han engang gjorde Gilde for Chr. IV, som ofte opholdt sig paa Nyborg Slot, skænkede Kongen, Riget til Nytte, et armeret Fregatskib, bygget i Frankrig, da det, som han sagde, var for stort til Købmandsbrug.

Men det er sjældent, at Lykken varer længe ved, og efter dette Tidsrum, der bragte Nyborg Fremgang og Velstand, kom saare mørke Stunder. Vi naar frem til Svenskekrigene, der var til Ulykke for hele vort Land, for saa at sige hver enkelt Landsdel, hver enkelt By og Flække. Ogsaa Nyborg havde tunge Dage. 31. Januar 1658 blev Byen besat af Fjenden, og Slottet snart efter indtaget. Gennem 10 Aar huserede Karl X Gustafs Tropper, som vi kender det fra andre Steder, og da den danske Hær under Schack og Eberstein 14. November 1659 slog Svenskerne og dermed befriede Nyborg, var det en ilde medtaget, forarmet og plyndret By, der var tilbage. Slottet var ødelagt, flere af Bygningerne nedrevet, de udstrakte Skove, som Nyborg i sin Tid havde faaet Ret til, var forhuggede, Markerne var udyrkede, Skibe og Færger ført bort, og alt aandede Ulykke og Fornedrelse. Borgerne saa sig berøvet deres Eksistensmidler, og det var, som den sidste Stund var oprundet for denne — som for mange andre af Danmarks Byer og for store Dele af det øvrige Land. Men ogsaa i

Parti fra Østergade.

Nyborg tog man fat for at rejse sin By, og Nyborgs Saga rummer mange Minder om Samdrægtighed og Udholdenhed i Prøvelsens Stund. „For at Nyborg kunde komme i forrige Velstand igen“ gjorde Kongen den 1661 til Stabelstad for Fyen, saa at alle Varer fra og til Udlandet for Fyens Vedkommende skulde ind- og udføres gennem denne By. Og Fæstningsværkerne, der havde vist sig for svage til at modstaa Svenskernes Angreb, blev fornyede og forstørrede, Landporten blev opført 1660, og ogsaa Slottet blev dækket af en ny Vold. I Haab om at gøre det særlig godt for Nyborg satte Kongen 1664 Amtsforsvalter i Nyborg og Tranekjær Amter Claus Rasch til Præsident i Nyborg [o: Formand for Magistraten]. Han var vel en begavet og dygtig Mand, men han tog langt mere Hensyn til sin egen end til den fælles Fordel. Det var ham, der af egoistiske Hensyn skaffede sig de værdifulde Slotsjorde, hvis Afsavn Byen endnu den Dag i Dag maa beklage; despotisk og havesyg, som han var, tillod han sig alle Slags Overgreb overfor den

Landporten set fra Blegdamsgade.

Parti fra den idylliske Slotsgrav.

By, hvis Vel han var sat til at fremme; han tilegnede sig Brugen af Jorder, han ingen Ret havde til, afspærrede offentlige Færdselsveje o. s. v., og tillod sig kort sagt saa mange Friheder, at Byen tilsidst var nødsaget til at indgive Klage over ham til Kongen, der lod Sagen undersøge af en Kommission, hvis Dom 1699, Aaret efter stadfæstet af Højesteret, i alt væsenligt gik Rasch imod. Til Erindring om Sagens heldige Udfald stiftede 4 Raadmænd og 8 Borgere et Legat for trængende (Wad).

At det ikke virkede fremmede paa Nyborgs Udvikling, at Claus Rasch blev

sat i Spidsen for denne By, er afgjort, og det tog derfor ogsaa længere Tid, inden Byen igen vandt frem. 1671 havde den 1160 Indbyggere og ejede ved den Tid 4 Koffardiskibe; hundrede Aar derefter, 1769, var Befolkningstallet steget til 1451, og Handelsflaaden var efterhaanden vokset til 19 Skibe, der drog paa Langfart, til England, Grønland og Vestindien, men snart efter gik det atter tilbage. Selvom de naturlige Forhold var vel egnede til at danne Havn for Skibe, idet Knudshoved ydede Læ mod Vinden østfra, gik der dog lang Tid, inden det blev muligt for store Skibe at komme helt ind til Byen, og man maatte derfor tage sin Tilflugt til at losse og lade ved Hjælp af Pramme. 1767 skriver E. Pontoppidan i Danske Atlas: „Byens Havn . . . haver fordem været bedre end nu omstunder, da den nærmest ved Byen er af den tilskyllede Sand og Mudder bleven opfyldt og saa udyb, at man med store Fartøjer ikke kan komme Broen ret nær, men maa endogsaa med Færge-snakkerne lægge til den saakaldte Holmens Bro, som af samme Aarsag er anlagt et Par Bøsseskud længere ud mod Sønden. Imidlertid haver man i de sidste Aaringer været betænkt paa Havnens Oprenselse ved en Mudder-Pram og haaber efterhaanden at finde Forbedring“. Det er forsaavidt mærkeligt at læse disse Linier, da der 10-15 Aar i Forvejen havde fundet et stort Arbejde Sted med Opmudring, ligesom Skibsbroen var bleven fornyet eller, rettere sagt, forstørret og øget med en ny Skibsbro, saa at det er bleven sagt, at Havneforholdene i Nyborg nu var bragt paa Højde med Tiden. Om der da i det korte Tidsrum er sket ny Tilstopning eller Pontoppidans Oplysninger skriver sig fra Tiden før 1752, da Opmudringen var til Ende, ved vi ikke. Naar der 1770 siges om Nyborg Havn, at „ingen Lige findes i Riget, naar man undtager København“, er der mulig fuldt saa meget tænkt paa hele Fjorden, der laa beskyttet af Knudshoved og ydede de søfarende en tryk Havn og Vinterleje, som paa den egentlige Havn [o: Skibsbro]. Lige til 1827 brugtes Holmens Bro, efter at den var bleven istandsat 1752 og 1761 var bleven helt ombygget. Ogsaa Færgevæsenet spillede, som tidligere nævnt, en betydelig Rolle, da der Sommer og Vinter var en stadig Strøm af Folk, som skulde over Storebælt eller kom over fra den anden Side og naturligvis bragte baade Liv og Indtægt med sig.

Som de fleste andre af vore Byer har Nyborg gentagne Gange lidt Skade ved Ildebrande, som har lagt større eller mindre Dele af Byen i Aske. En af de sidste, men ogsaa en af de voldsomste, som har ramt Byen, brød ud om Aftenen 11. September 1797 ved Adelgade og krævede omtrent Halvdelen af Byen, 143 Gaarde, som Offer. Størsteparten af Kongegade, hele Mellem- og Nørregade med mellemliggende Stræder, samt de to Sider af Torvet med Raadhuset gik op i Luer. Det er jo klart, at en saadan Tildragelse sætter en By tilbage, og det vilde sikkert ikke være lykkedes for den uden Hjælp at komme til Kræfter igen, men fra hele Landet kom der rigelige Gaver, ligesom Borgerne støttedes paa forskellig

Maade. Naturligvis mistede Nyborg ved denne Lejlighed meget af sit gammeldags Præg, men de nye Gader blev bredere og Husene højere. L. M. Wedel, der gæstede Nyborg et Par Aar efter denne Ulykke, skriver i sin „Indenlandske Reise“, at „naar det hele kommer i Stand [o: naar Genopbygningen er til Ende], vil der ingen af de mindre danske Købstæder i Smukhed, Orden og Pynt kunne overtræffe Nyborg“, og sandes maa det, at der blandt de nyopførte Bygninger var ikke saa faa, der endnu den Dag i Dag giver Byen „det Præg af fin, gammel Kultur“.

Om Byens Udvikling i det 19. Aarhundrede vil de følgende Blade fortælle. Medens Aarhundredet 1671—1769 kun bragte Nyborg en Befolkningsstiltvækst paa 291 Sjæle, har de sidst forløbne 150 Aar bragt Tallet op til nær ved de 10.000, saa Nyborg nu staar som Fyens trediestørste By.

AUG. L. HANSEN, Borgmester,

født 9. Oktober 1873 i Flødstrup. Redaktør, Medlem af Byraadet 1900, Formand for Kasse- og Regnskabsudvalget, Havneudvalget, Mark- og Skovudvalget, Gasværksudvalget og for Valgbestyrelsen for de kommunale Valg, Borgmester 1918.

Nyborg Købstads Byraadsmedlemmer er: Borgmester L. HANSEN; Godsekspeditor J. J. BJERRING; Fabrikant H. G. SCHRØDER HANSEN; Lærer CHR. S. ANDERSEN; Maskinarbejder O. D. JOHANSEN; Sagfører N. NIELSEN; Lagerarbejder A. NIELSEN; Kontorbestyrer J. C. HVIDTFELDT; Fru ELISABETH HANSEN; Muremester A. ANDERSEN; Snedker P. J. PETERSEN; Tømrer J. M. HANSEN; Redaktør T. CHRISTENSEN. Byraadssekretær er Kommunebogholder TH. LARSEN.

FOLKESAGN FRA NYBORG

DA Valdemar Atterdag — eller som han af sin Samtid blev kaldet: Valdemar den Onde — havde opdaget, at Dronning Helvig var ham utro med Falk Lohman, lod han denne hænge udenfor Strandporten ved Nyborg paa det Sted, som kaldes Nærmerø, og Dronningen blev tvunget til at se derpaa fra Volden. Det Fængsel, hvor Lohman sad fangen før Henrettelsen, fremvistes siden som „Falk Lohmans Kammer“.

Men Dronningen gaar igen paa Volden og jamrer sig, og det siges at hun undertiden tiltalte Skildvagterne. En af disse vandt i den Grad hendes Yndest, at hun lovede ham, at han hver Morgen skulde finde en Daler under en Sten paa et bestemt Sted. Paa denne Maade hentede Soldaten i nogen Tid hver Dag sin Daler, men da han engang blev syg og sendte en Kammerat efter Daleren, var det dermed forbi, og der laa aldrig siden noget under Stenen.

Da Kong Christian den Anden endnu var et lille Barn og laa i Vugge, paa Nyborg Slot listede en Abe sig ind i det Kammer, hvor Barnet sov og snappede ham ud af Vuggen og klatrede op gennem et Vindue paa Taget med ham, hvor den gav sig til at lege med ham, saa det kun med stort Besvær lykkedes at faa fat i den lille Prins, hvis Skæbne skulde blive saa tragisk.

Der var i gamle Dage ved Nyborg et Tempel, hvor en frygtelig Drage opholdt sig. Hver Dag krævede dette Uhyre et Menneskeoffer, som blev udtaget ved Lodkastning, kun Kongen og hans Slægt var fritaget. Men snart blev Folket misundeligt over, at Kongen og hans Hus var fri for denne Angst, og tilsidst maatte han give efter og deltage i Lodkastningen. Loddet faldt nu paa hans eneste Datter. Da lovede han Prinsessen og det halve Rige til den, som dræbte Dragen. Ridderen Hr. Jørgen prøvede nu at komme Dragen tillivs ved at lægge forgiftede Kager for den, men det hjalp ikke. Saa besluttede han at kæmpe med den og gik løs paa den med en saadan Kraft, at den veg tilbage lige til Svendborg. Dér kom det til en vældig Kamp i en lille Lund og Hr. Jørgen dræbte Dragen, og dér, hvor den udgød sit Blod, vilde siden intet Græs gro.

Imidlertid afslog Ridderen Belønningen — om det var fordi, Prinsessen var meget styg, vides ikke — men betingede sig i Stedet, at der skulde bygges et Kloster paa det Sted, hvor han havde fældet Dragen, og der skulde man Morgen, Middag og Aften ringe med Klokkerne og bede for hans Sjæl.

Paa Taasinge fandtes længe gamle Sølvskeer, hvorpaa der var indgraveret: „Help Hr. Jørgen! Help os“.

PONTOPPIDANS ATLAS siger om Nyborg Kirke: „Vor Frue Kirke har Dronning Margrethe 1388 ladet bygge Maria til Lof oc Ære“. Ved Kirken lod Dronningen opføre en Præstegaard og en Skole, „den lærde Skole“. Kirken er bygget i gotisk Stil, opført af Munkesten, og bestod af et Midterskib og to Sideskibe, hver med 4 Krydshvælvinger og 6 ottekantede Piller, som stod frit mellem Hoved- og Sideskibene. Mod Øst afsluttedes Kirken af et halvcirkelformet Kapel, her stod Marias Højalter. Udenfor Kirken, mod Vest, opførtes et Taarn. Kirken var for saa vidt en Korskirke, idet der mod Nord og Syd byggedes 2 Udbygninger, begge forsynede med Korshvælvinger.

I Kirkens Indre fandtes 14 Altere, saaledes var her foruden Hovedalter, Marias Højalter, Sct. Annas, Sct. Karines, Sct. Andreas Alter. Vor Frue Kirke fuldendtes først i 1428, og blev indviet af Biskop Nafne Jensen Kribusk, men længe før denne højtidelige Indvielse havde den sin Sognepræst, hvilket blandt andet ses af et Gavebrev af 1405, udstedt af Ridder Zabel Kerckendrup og Else Redinatz. Ved en Bispevisitats 1589, afholdt af Biskop Jacob Madsen, lod denne Kirkens to sidste katolske Bialtre fjerne, og 1592 kaseredes det sidste, nemlig Højaltret.

Nyborg Kirke bestod paa Dronning Margrethes Tid kun af et Langhus, der fra Vest til Øst maalte 35 Alen, fra Nord til Syd 30 Alen, mod Nord og Syd fandtes to mindre Korsarme hvis Bredde maalte 8 Alen og Dybden $7\frac{1}{2}$ Alen. Omkring 1400 tilbyggedes der ved Sydsiden, længst mod Vest, et Kapel, Sct. Gjertruds Kapel. I 1427 byggede Sten Basse „Gud til Lov“, et Kapel mellem Sct. Gjertrud Kapel og Korsarmene. 1555, efter at Helge Kirke og Hjulby Kirke var nedrevet, og Sognefolkene her henvist til Vor Frue Kirke, udvidedes denne med et Sideskib i Kirkens hele Længde. Saaledes havde Kirken nu 2 nye Sideskibe, eet paa hver Side af den oprindelige Korsarm. 1581—83 byggedes Taarnet mod Vest, 1588 byggedes det smukke slanke Spir, og endelig i Slutningen af Aarhundredet tilbyggedes Koret mod Øst, i samme Bredde som det oprindelige Skib og ca. 22 Alen i Dybden. Efter denne Tilbygning talte Kirkens Indre 27 Krydshvælvinger. Korets Gavl mod Øst er et ejendommeligt gotisk Murværk med et 10 Alen højt slankt Taarn fra 1600, prydet med en Kuppel.

I 1834 foretoges en Restaurering, som forandrede det Indre betydeligt. 1858 foretoges nok en Restaurering, denne Gang dog kun i Kirkens Indre. Kirkens nuværende Udseende skyldes i alt væsentlig Restaureringerne fra 1870—71 og 1908—10. Ved den første fjernedes de gamle nordre og søndre Tilbygninger og alle Begravelserne, saavel de lukkede som de aabne, og der opførtes de nuværende Nord- og Syd-Kapeller, hvert med 2 Krydshvælvinger, saaledes at Kirken nu har 22 Krydshvælvinger, og i Stedet for de i 1834 indsatte Fyrretræsvinduer, kom spidsbuede Jernvinduer med blyindfattede Ruder, de i 1834 i Højkoret indsatte Vinduer blev tilmurede. I 1858 var der opsat brogede Tragelværk, saaledes et foran Koret, dette nedtoges nu, saa Koret fik sit nuværende lyse Præg. Ligeledes fjernedes de gamle Pulpiturer, og de saakaldte Slavestole, som i 1839 var indrettet i Sct. Gjertruds Kapel, og Soldaterstolene. Endelig restauredes Taarn og Spir. Den 17. December 1871 indviede Biskop Engelstoft Kirken efter endt Restaurering. Under disse gentagne Restaureringer forsvandt mange af Kirkens gamle Ting, og Kalkmalerierne ødelagdes. De oprindelige Profiler og

Det Indre af Nyborg Kirke.

Kirkens søndre Gang.

Kapitæler var flere Steder fjernede. Ved Restaureringen 1908—10, under Ledelse af Arkitekt A. Colding, Nyborg, formaaede man dog tildels at genskabe Kirkerummet, som det i sin første Oprindelse har været. Den paasatte Maling og Cementeringen fjernedes, saa Pillerne fremtræder i deres smukke Munkestensbygning med sirlige profilerede Kapitæler og Fodstykker, de oprindelige Blændinger i Hovedskibet blev fremdragne og gennemført i alle Skjoldbuerækkerne, en Del af de gamle Sager blev atter fremdraget og ligeledes nogle af Kalkmalerierne.

Kirkens Taarn maaler 23,76 m, Spiret 31,29 m, Korset med Kuglen 5,23 m. Den samlede Højde er 60,28 m, og det er saaledes det højeste af alle fyenske Kirketaarne. I Taarnet hænger 5 Klokker, den største er Stormklokken, fra 1516, Maria-klokken er fra 1450, Vægterklokken er fra 1523, Tolvklokken fra 1480 og Tiklokken fra 1642.

Straks man kommer ind i Kirken bemærkes de smukke Malmlysekroner, den ældste er fra 1589, skænket af Borgmester Mads Lerke og hans første Hustru Maren Lerke; tæt ved Kordøren hænger den største af Kronerne, skænket 1640 af Borgmester Peder Nielsen og Hustru Sidsel Knudsdatter. I denne Krone ses de tolv Apostle i massiv Malm, Kronen vejer 735 Skaalpund. Lysekronen i den nordre Sidegang er fra 1685, skænket af Raadmand Søren Thomsens Enke, Karen Thomsen. Kronen i den modsatte Sidegang er fra 1740, skænket af Borgmester Peder Sørensens Enke.

Prædikestolen bærer Aarstallet 1653, den er sammensat af den Prædikestol, som Mads Lerke i 1605 lod lave til Kapellet i Humlevænget, dette Kapel blev bygget af Sten fra Hjulby Kirke og fra Nyborg gamle Kirke, men blev aldrig taget i Brug. Det blev ødelagt under Svenskekrigen, og i 1655 blev Resterne nedbrudte. Opgangen til Prædikestolen blev omkring 1620 lavet til Slotskirkens Prædikestol og skænket af Lensmanden Laurids Brokkenhus' Enke, Karen Skram, en Datter af Søhelten Peder Skram. Saavel Trappen som selve Prædikestolen er rigt udskaaet, men Stolen har Helfigurer, medens Trappen har Halvfigurer. I Kirken hænger tre Skibsmodeller, hvoraf et er skænket af Sømandslauget i 1834 til Afløsning af et fra 1774. I Sydkapellet staar en „Fontelukkelse“ fra 1585, skænket af Peder Jensen Skriver og hans Hustru Johanne Knudsdatter, det er en stor Sjældenhed, den eneste i sin Art i Danmark.

Altertavlen og Alterbilledet er fra 1834, men Lakering og Forgyldning er fra 1914, en Gave fra Malermester Bernhard Sørensen. Altertavlen er i smuk gotisk Stil, dens Malerier er malet af C. F. Eckersberg. — Endelig findes 14 Epitafier samt en Del Marmortavler, flere Malerier og enkelte Ligstene. Epitafierne er i sin Tid ophængte over Nyborg Borgere, som var begravet i eller ved Kirken. Et er fra 1653, udført i Sten med Maleri paa Kobber, til Minde om Knud Bjørnsen, død 1654, og hans to Hustruer. Et andet Epitafie er over Borgmester Hans Walther, død 1603, og hans Hustru Gjertrud Pedersdatter, død 1621. — Epitafiet over Borgmester Mads Lerke er af Træ og fra 1607, paa dets Billede ses Mads Lerke, hans to Hustruer og 8 Børn. Et meget anseligt Sten-Epitafie og 4 helt forgyldte Kister stod oprindeligt i Kirkens sydøstlige Rum. Epitafiet var sat over kongelig Befalingsmand paa Tranekjær Slot, Johan Friis, død 1635, og Holger Rosenkrantz til Glimminge, død 1647, samt over deres Hustruer, Fru Lene Gyldenstjerne

død 1640, og Fru Karen Krabbe, død 1662. Et Epitafie af Træ fra 1656 er sat over Tolder Jacob Lerke, død 1658, og Hustru Karen Nielsdatter, død 1659, paa dets Maleri ses foruden disse to, 23 andre Personer. Et Sten-Epitafie over Raadmand Anders Hansen, død 1626, og hans Hustru Kirsten Eriksdatter, død 1635, samt hendes anden Mand, Raadmand Peter Walter. Epitafie over Borgmester Peder Nielsen, død 1638, og hans Hustru Sidsel Knudsdatter. Sten-Epitafie med Maleri af Hans Jensen, død 1658, og hans Hustru Margrethe Frantsdatter, død 1629, hans anden Hustru Maren Pedersdatter Lerke, død 1649. Træ-Epitafie fra 1672 med Maleri af Raadmand Niels Jensen Riber, død 1669, samt hans to Hustruer. Sten-Epitafie over Raadmand, Tolder, Ridefoged over Nyborg Slots Len, Bertel Hansen, død 1652, og hans Hustru. Paa Maleriet, der er malet paa Kobber, ses Ægteparret og dets 5 Børn. Epitafie af Sten med Maleri, ogsaa paa Kobber, af Borgmester Jens Matzen og Hustru. Epitafie af Sten fra 1653 over Raadmand Niels Boesøn, død 1652, og hans tre Hustruer; hans sidste Hustru Inger Jensdatter, død 1660, skænkede Kirken de store Malmstager paa Alteret, Aarstal 1649. Marmortavler over: Apoteker Johan Baltazar Rieffsthal, død 1789, og hans Hustru; Kaptajn Johan Beckmann v. Aderdorf, død 1664, og Hustru; Toldinspektør Jørgen Thomasen Brun, død 1733, og hans to Hustruer; Claus Rasmussen, død 1603, og hans to Hustruer; Borgmester Anders Larsen, død 1745; Provst Hans Mule Clausen, død 1692, og hans to Hustruer; Raadmand Søren Thomsen, død 1669; m. fl.

Kirkegaarden, der laa Øst for Kirken, nedlagdes 1875 og omdannedes tildels til Anlæg. Endnu findes enkelte Familiegravsteder fra før 1818. Assistentskirkegaarden, noget Nord for Byen, udenfor Landporten, er anlagt 1537, omkring 1665 afgaves noget til Fæstningsanlæg, men 1738, 1816, 1856 og sidst i 1914 blev den udvidet. 1872 opførtes her et Ligkapel, 1900 byggedes Graverboligen, og 1922 erhvervede Byen mod Nord et Areal paa 8 ha til en ny Kirkegaard.

Præstegaarden er fra 1400, bygget af Munkesten. Oprindeligt havde den Gavle i Nord og Syd, i 1908 blev den tildels ført tilbage til sin gamle Skikkelse, 1911 istandsattes de hvælvede Kælderrum. Den vestlige Del af Bygningen er fra det 17. Aarhundrede.

Litt.: Trap, Danmark. Nyborg Kirke ved Sognepræst T. Løgstrup.

CARL PETER FRIIS-HOLM, Cancelliraad, Orga-

nist, Komponist og Kantor, født 5. Juli 1855 i København, Søn af Skibskaptajn Poul Andreas Falk Friis-Holm og Hustru, gift 1881 med Alma Emilie Christine født Voss. Elev af Profs. J. P. E. Hartmann og C. Matthison Hansen m. fl., 1881 Organist og Kantor ved Nyborg Kirke, Æresmedlem af Dansk Organist- og

Kantorforening. Har komponeret mange Musikstykker, Ouverturen til Kong Christian IX's og Dronning Louises Guldbryllup og i 1908 en symfonisk Festmusik i Anledning af Kong Frederik VIII's og Gemalindes Sølvbryllup.

FALMER NIELSEN, Sognepræst,

født 17. Februar 1873 i Tingsted paa Falster, Søn af Niels Hansen og Hustru Ane født Petersdatter, gift med Augusta Lønborg. Kandidat 1899, Kapellan f. Sognepræsten i Randers 1899—07, Sognepræst i Nørbæk-Sønderbæk og Læsten 1907—13, Ulsted 1913—20, Res. Kpl. f. Nykøbing-Systofte 1920—23, Sognepræst i Nyborg s. 1923, død 19. Maj 1932.

Fontelukkelsen fra 1585.

Den bevarede Del af Nyborg Slot før Restaureringen.

Det ældste Nyborg Slot var omgivet af Vand og omkring Slotsbygningerne løb en Ringmur af Teglsten. Hovedbygningen var bygget i en skæv Firkant med Taarne i alle fire Hjørner, tillige var der halvrunde, fremspringende Taarne paa alle Sider. Midt i Ringmuren mod Øst stod Slottets Hovedtaarn, af dette er det nederste bevaret. Det skal have haft en anselig Højde. Øst for dette har antagelig Porttaarnet og Udenværkerne ligget i Forbindelse med Slotsbroen. Lige overfor Taarnet laa Hovedbygningen eller Beboelsesbygningen, bygget helt op til Ringmuren, af denne

staar endnu det væsentligste. Bygningen var i to Stokværk, men i Slutningen af Middelalderen blev den forhøjet med et Stokværk, og tillige forlængedes den mod Syd, helt til den søndre Ringmur, samtidig blev Hjørnetaarnet i Syd-Vest forhøjet, og de smaa romanske Vinduer erstattedes af høje rundbuede Vinduer.

Ind mod Slotspladsen var der Svalegang paa det øverste Stokværk. Flere af Bygningens Rum er nu ved Restaureringen ført tilbage til deres oprindelige Skikkelser. Paa Nyborg Slot fødtes Christian II.

Kong Christian III lod Nyborg Slot udvide og ombygge, og den Skikkelse Slottet da fik, bevarede det indtil 1722, da det nedlagdes. Christian III's Nyborg Slot kom til at bestaa af fire sammenbyggede Fløje, der omsluttede Slotsgaarden, de halvrunde, romanske Taarne i Hjørnerne blev forhøjede, og der opførtes flere andre Taarne, blandt andre et paa søndre og et paa nordre Fløj, det før nævnte Hovedtaarn blev ved disse Ombygninger indbygget i Østfløjen, og mellem Nord- og Vest-Fløj opførtes et Trappetaarn, det saakaldte „Stranges Taarn“, og Vestfløjen forlængedes helt ud til Ringmuren og forsynedes med en Vægtergang.

Vestfløjen udgjorde Hovedbygningen, og her fandtes de kongelige Gemakker, saaledes Kongens og Dronningens Værelser: „Det røde Gemak“, Dronningens; og „Det grønne Gemak“, Kongens. Disse Farver havde Klædet, hvormed Væggene var beklædte. Tillige Hertug Hans' Kammer, Hertug Adolphs Kammer, og endelig laa her Slotskirken Syd for Riddersalen. Slottets nordre Fløj rummede Borgerstue, Køkken, Bryggers m. m., i Østfløjens nordre Del boede Lensmanden, tillige fandtes her Skriverstue og Slotsfogedens Kammer; søndre Fløj rummede Ridefogedens Kammer, og antagelig Magasiner, Lofterne over Nord- og Vest-Fløjen tjente til Korn- og Proviantrum, desuden var der Stalde, Kornlader, Smedie, Møller, blandt disse ogsaa Slotsmøllen, men disse Bygninger laa udenfor Slotsgravene. Indgangen til Slottet var over Graven mod Øst, hvor der var en Vindebro. I Tidernes Løb forandredes dog disse Bygninger, dels ved Restaureringer, dels ved mindre Om- eller Tilbygninger. 1571 omtales Husene paa Slottet og i Ladegaarden som meget forfaldne og taglamme. Af Lensregnskaberne ses det, at der stadig er Tale om Restaurering af Bygningerne, i Januar Maaned 1628 led Slottet stor Skade ved en Storm, i 1631 nævnes den nordre Del af Østfløjen samt Staldene paa Slotsvolden og Slagterhuset m. m. som nyopførte. Men den største Skade og vel nok sit egentlige Knæk, fik Slottet under Svenskekrigen 1658—60, Svenskerne holdt Nyborg Slot besat fra 1658—59, og i denne Periode huserede de overalt i Slottet. Efter Svenskekrigen ophørte Slottet at være kongelig Beboelse, og dets Storhed og Glansperiode var ude. Efterhaanden forfaldt det, thi der gjordes intet for at bevare det. Omkring 1722 nedbrødes store Dele af Slottet, kun Vest-

fløjen og en lille Del af den tilstødende Nordfløj samt Hovedtaarnet mod Øst blev tilbage. 1789 blev det firkantede Taarn, Stranges Taarn, nedrevet. 1828 faldt Vægtergangen. Det meste af Materialerne ved Nedrivningen 1722 blev brugt til Opførelsen af Odense Slot. Vestfløjen er det eneste, der er tilbage af dette Slot, hvor Danmarks Konger saa længe holdt Hof, hvor Rigets Mænd samledes, og hvor Dronning Margrethe residerede. Vestfløjen har gennem Tiderne været brugt til mangt og meget, en Tid var den Kornmagasin for det Skattekorn, der opkrævedes af Amtsforvalteren, senere blev den brugt som Tøjhus. Siden 1898 har Nationalmuseet, Ingeniørkorpset og Nyborg Byraad i Forening foretaget Udgravninger og Undersøgelser ved Slottet, men først efter at Militæret i 1913 flyttedes fra Nyborg begyndtes indgaaende Undersøgelser af Nyborg Slot, og efter de sidste Tidens Restaurering fremtræder nu Vestfløjen, saa nær tænkes kan i den oprindelige Skikkelse, dens Indre er istandsat og Voldpladsen omkring smukt ordnet som et lille Anlæg, og paa den bevarede vestre Vold ved Slottet er der nu en smuk og malerisk Spadseresti.

Købstadens Raadhus laa før 1585 paa Byens Torv, der dengang laa ved Kirken, omtrent hvor nu Baggersgade ligger, men i Slutningen eller omkring Midten af 1580'erne anlagdes det nuværende Torv, og her opførtes da et Raadhus i to Stokværk, af Kvadre og Teglsten. Omkring 1640 blev det restaureret, men i 1797, under den store Brand der da hærgede Nyborg, nedbrændte Raadhuset. Paa Tomten opførtes i Begyndelsen af 1800 et nyt Raadhus. I 1862 tilbyggedes en Etage, saaledes at det nu er tre Stokværk højt i selve Hovedbygningen, medens Sidebygningen mod Nørregade stadig er i to Stokværk.

Ting- og Arresthuset ligger overfor den gamle Landport, det er bygget 1918—20 efter Tegning af Arkitekt A. Colding. Bygningen rummer Retslokaler, Politistation, Politimesterkontorer, Arrester samt Bolig for Arrestforvarer og har kostet ca. 470.000 Kr.

Paa Torvets Vestside, der hvor der i ældre Tider var Indkørsel til Slottet, ligger Dommerboligen med Dommerkantorer. Bygningen er fra Midten af det 18. Aarhundrede, den er i to Stokværk og bygget af en Nyborg Borger. I 1809 købtes den af Regeringen og indrettedes til Bolig for Kommandanten paa Nyborg. Senere overgik den til Justitsministeriet og blev Bolig for Dommeren.

Byens Øvrighed bestaar af en folkevalgt Borgmester, en Dommer og en Politimester. Det faste Politikorps bestaar af en Overbetjent og ni Betjente samt en Reservebetjent. Statspolitiet bestaar af en Kriminalassistent og to Betjente. Tillige sorterer under Politikontoret tre Landpolitiassistenter og en Politifuldmægtig. Under Dommerembedet sorterer en Dommerfuldmægtig. — Byen har sit eget Brandkorps.

Købstaden hører under Svendborg Amtstuedistrikt, Nyborg Lægekreds, Amtets første Folketingskreds og danner et Pastorat med Hjulby Sogn og Nyborg Landsogn. Indbygerantallet var i 1800: 1866, i 1900: 7790, nu er det 9335.

JØRGEN NIELSEN, Dommer, R.,

født 9. November 1865 i Birk ved Herning, Søn af Landstingsmand Thomas N. og Hustru Margrethe født Pedersen, gift 1890 med Else Marie Sørensen. Student fra Maribos Skole 1884, cand. jur. 1890, Fuldmægtig ved Hammerum Herred 1890, Sagfører i Vejle 1894, Assistent i Kriminalretten 1895, Protokolfører 1901, Birkedommer paa Læsø 1907, Borgmester i Nyborg 1913—18, Byfoged i Nyborg 1918, Dommer samme Sted fra 1919, af Justitsministeriet beskikket til Formand for Fredningsnævnet for Svendb. Amt 1921.

H. P. LEMMING, Kredslæge,

født 24. November 1869 i København, Søn af Urtekræmmer H. P. L. og Hustru Vilhelmine født Berg, gift 1897 med Clara Margrethe Kellermann Geltzer. Student 1887, Kandidat ved Sct. Johns. Stift. 1894—95, Underlæge ved Sessionen 1895, Amanuensis 1895—96, praktiseret i Skødstrup ved Aarhus 1896—1911, konst. Distrikts- og Sygehuslæge i Hornslet Februar til Jul 1907, Formand for Djurslunds Lægekredsförening 1908

ALEXIUS WEINHOLT HARHORN, Politimester,

født 5. September 1879 i Aarhus, Søn af Sagfører A. A. H. og Hustru Wilhelmine født Weinholt, gift med Elna Weng. Student fra Herlufsholm 1898, cand. jur. 1906, Politimester i Nyborg Købstad og Vinding Herred fra 1919, Medlem af Tilsynsraadet i Sparekassen for Nyborg og Omegn (juridisk Tilforordnet) Udenl. Orden: S.V. 31

—11, praktiseret i Hillerød 1911—12, Distriktslæge i Nyborg 1912, Jernbanelæge 1913, Fængselslæge 1913, Kredslæge i Nyborg 1915, Kommunelæge og Læge ved Alderdomshjemmet 1915, Embedslægeeksamen 1916, Repræsentant i Dansk Lægeforening fra 1922, Form. f. Fyens Stifts Lægekredsforening fra 1929, R. af D. 1930.

Købstadens kommunale Skolevæsen er nu omdannet ifølge Skoleplan af 1920, det består af en Borgerskole, som er delt i Grundskolen og Hovedskolen, og en Mellem- og Realskole; Grundskolen har til Huse i 3 Skolebygninger i Nørrevoldgade, den ældste af disse er bygget 1875 og har 8 Klasseværelser samt Overlærerbolig, den næste Bygning er fra 1906 og har 4 Klasseværelser samt en Lærer- og en Portnerbolig. Den sidste Udvidelse af Skolen er den i 1916 af Arkitekt A. Colding opførte Bygning, der rummer 8 Klasseværelser, i Loftetagen er indrettet 2 Sale, i Kælderen moderne kommunal Badeanstalt. Hærens Gymnastikhus blev efter Garnisonens Ophævelse omdannet til Brug for Skolen. Hovedskolen ligger noget Øst for Byen, paa Birkehoved, den er bygget 1897, efter Tegning af Arkitekt E. Schwanenflügel og indeholder 19 Klasseværelser, hvoraf nogle bruges som Fagværelser samt Overlærerbolig. Mellem- og Realskolen har til Huse i en Bygning ved Kongens Bastionsvej, opført 1887 efter Tegning af Arkitekt Schwanenflügel. Den indeholder 8 Klasseværelser, Museumssal, Bolig for en Overlærer og en Portner, i Kælderen er indrettet Legehal, Bygningen rummer tillige Vestibule og Lærerværelse. I 1916 blev den udvidet med en Gymnastiksal samt 2 Klasseværelser, saaledes at det samlede Tal Klasseværelser nu er 10. Skolens Overlærer er JOHANNES HØJRUP, født 2. September 1877, Overlærer ved Nyborg Realskole siden 1914. Grundskolens Overlærer er MADP PEDER CHR. ALBRECHTSEN MAGELUND, født 14. Januar 1876, Overlærer i Nyborg siden 1918. Hovedskolens Overlærer er tillige Inspektør for hele Skolevæsenet i Nyborg. V. JØRGENSEN, Skoleinspektør, R. af D., født 28. December 1862 i Kullerup, Søn af Lærer og Gaardejer Th. J. og Hustru Kathrine f. Larsen, gift første Gang 23. Juli 1895 med Claudia Obel, og anden Gang 14. Maj 1913 med Margrethe Andersen. Skolelærereksamen 1883, Overlærer i Nyborg 1892—1918, Formand for Kullerup Sygekasse 1887—1900, for Centralforeningen for Sygekasser i Svendborg Amt 1892, og for Nyborg Sygekasse 1900, Medlem af Byraadet 1900—14, af Sygekassernes Forretningsudvalg og af Sygekassenævnet 1929, Stifter af og Formand for Nyborg Folkebibliotek 1902, Skoleinspektør 1918.

V. Jørgensen,
Skoleinspektør, R. af D.

Nyborg Købstad havde indtil 1839 en Borgerskole, oprindeligt kaldet „Dansk Skole“, en Friskole med gratis Undervisning, og en lærd Skole, en saakaldt Latinskole, af samme Art som alle vore Købstæder i hin Tid. Denne lærde Skole blev i 1839 ophævet og afløst af en Realskole.

Den private Mellem- og Realskole er oprettet 1882 af Emilie Wilde, som en privat Pigeskole. 1905 solgtes Skolen til Døvstummelærer cand. theol. P. Høgstrøm. 1908 afholdtes den første Mellemskoleeksamen, Aaret efter Realeksamen. 1918 solgtes Skolen til Lærerinde Johanne Honoré, 1925 af denne til Chr. Grønning, og 1928 overdroges den til nuværende Bestyrer, cand. pharm. A. BONDE. Skolen ligger i Æblegade, og siden 1905 har den været fælles for Drengene og Piger.

Tage Brandt Pedersen,
Bibliotekar.

Nyborg Folkebibliotek er oprettet 1902 og er nu kommunalt. Det har til Huse i den saakaldte „Mads Lerches Gaard“ i Slotsgade. Til Biblioteket hører en Læsesal. Bogbestanden er 8007 Bind, deraf en Haandbogsamling paa ca. 800 Bind. Børnebibliotekerne ved Byens kommunale Skoler hører under Folkebiblioteket tillige drives Oplandsvirksomhed samt Hospitalsbiblioteksarbejde. Bibliotekar er TAGE BRANDT PEDERSEN, født 9. August 1901 i Elling, Søn af Sognepræst Henrik P. Student fra Odense Katedralskole 1919, cand. phil. 1920, Eksamen fra

Statens Biblioteksskole 1925. Bibliotekar i Nyborg s. 1. September 1929.

Toldboden i Nyborg.

Nyborgs nuværende Toldsted ligger ved Havnen og har til Huse i den i 1856 opførte Toldbod. Under dette Toldsted var der i 1920 hjemmehørende 26 Sejlskibe, 11 Motorskibe samt 246 Baade. Samme Aar klareredes i Udenrigsfart 100 Skibe for indgaaende med 63.000 Tons Last og for udgaaende 105 Skibe med 2500 Tons Last. Den indenrigske Fart talte 350 udgaaende og 360 indgaaende Skibe. Toldstedet indbragte 1920—21, inclusive Tobaks- og Spiritusafgift 650.000 Kr.

Købstadens Toldvæsen i ældre Tider afviger ikke synderligt fra Amtets øvrige Købstæders. Ved Landporten laa en stærkt bevogtet Accisebod. Med Hensyn til Told-

væsenet og dets Historie henvises til Side 44 under Købstaden Svendborg. Toldforvalter er nu CARL FREDERIK MICHELSEN, født 3. Juni 1868 i Rønne, Søn af Købmand og Konsul P. F. Michelsen og Hustru Henriette født Rodmann, gift 1916 med Marie Steen-Hansen.

I 300 Aar var der Poststed i Nyborg, ja endog Hovedpostkontor. Om Postvæsenet i Danmark maa vi henvise til Beretningen under Svendborg Side 43.

Den første Postmester i Nyborg var Carsten Wulff, fra 18. Maj 1653 til sin Død 1688. Hans Efterfølger var Sønnen Johan W., dræbt af en Skildvagt den 11. Marts 1694. Hans Efterfølger var Oluf Faber, der ægtede Johan W.s Enke, Faber fik kongelig Tilladelse til at afstaa Postembedet til Gæstgiver Abraham Jantzen, kongelig Bestalling af 21. Marts 1727, afskediget 17. Oktober 1755. Hans Efterfølger blev Toldforvalter, Etatsraad Christopher Otto Schmidt, død 1779. Efter ham fulgte Stads- og Garnisonskirurg Christian Rathsach, som den 21. Juni 1786 fik kongelig Tilladelse til at overlade Postmestertjenesten til Andreas Palm Bruun, død 1799. Johan Sigismund Johne 1800—29; Vilhelm Møller 1829—42; Eduard v. Storch 1843—52, alle døde i Embedet; Niels Krabbe v. Krogh 1852—64; Jens Peder Jensen 1866—81; Niels Chr. Nielsen 1881—90; V. Th. Faber 1890—1908; Niels Peder Hansen 1908—16; Chr. Nielsen 1917—23. Siden 1924 Postmester TH. V. CH. HANSEN, født 7. November 1864. Nyborg Posthus er opført 1891 og ligger ved Statsbanegaarden, det er tegnet af Arkitekt Harboe.

C. Fr. Michelsen,
Toldforvalter.

Første Gang man hører noget om Havn ved Nyborg er i Midten af det 15. Aarhundrede, da der omtales en Skibsbro, „Holmens Bro“, denne laa Syd for den Plads, hvor nu Statsbanegaarden ligger, og Skibsbroen benyttedes væsentligst til større Skibe, saaledes lagde den saakaldte „Smakke“ over Store Bælt til ved denne Skibsbro. I 1548 skænkede Kongen Nyborg den inderste Del af Fjorden „Griffensund“, for at Byen her kunde anlægge en Skibsbro. Fjorden var paa dette Stykke stærkt grundet, saa den her anlagte Sejlrende var kun for mindre Fartøjer. Denne Skibsbro laa ved det nuværende Adelgade, da kaldet Færgestræde. 1739—52 arbejdedes der paa at faa Sejlløbet til denne Bro uddybet. Den nuværende Havn paabegyndtes for ca. 100 Aar siden, idet der i 1823 anlagdes en Fangearm, for at holde Tangen borte fra Skibsbroen, ved denne Fangearms Anlæggelse opstod Begyndelsen til Østerhavn. 1826 forandredes Skibsbroen fra en Træbro til en af Sten og Jord bygget Mole. Vesterhavn fremstod først i 1855, forinden var der dog anlagt nye Bolværker, og Dæmningen ved Strandporten var bygget (1844). Imidlertid

Nyborg Havn ved Midten af det 19. Aarhundrede.

er vi naaet til Jernbanens Anlæggelse, og i 1883 aabnedes Dampfærgehavnen. 1892 udvidedes denne Havn med et Færgeleje, 1910 byggedes atter et Færgeleje, ligesom Havnedybden udvidedes. 1886 anlagdes en mindre Baadehavn Vest for den gamle Havn. 1872 byggedes den store Mole mellem Dampfærgehavnen og Østerhavn. 1899—1900 foretoges betydelige Udvidelser og Forbedringer, særlig ved Sydhavnen og Sejlløbet, ved dette Arbejde indvandt et Areal paa 25 ha., hvor der rejstes Silopakhuse, almindelige Pakhuse og mindre Fabriker og Oplagspladser. Denne Udvidelse bragte med sig, at den i 1886 anlagte lille Baadehavn forsvandt, idet der Vest for det nye Havneanlæg dannedes en naturlig Havn.

I 1920—21 foretoges der for en Bekostning af ca. 1 Million Kroner nye Udvidelser af Havnen, Bygning af Bolværk m. m.; ved denne Udvidelse bortfaldt Vesterhavn, som indgik i den nye Havn, hvis Størrelse er ca. 42 ha, med over 700 m Bolværk. Hertil kommer den i 1872 byggede over 200 m lange Mole. Havnedybden er 7,75 m. Østerhavns Dybde andrager 5,7 m, dens Størrelse er ca. 10 ha med en Bolværkslængde af over 400 m. Endelig er der Baadehavnen med en Bolværkslængde af 210 m. Ved Havnen er ansat en Havneingeniør, der tillige er Stadsingeniør, en Havnekasserer og en Havnefoged. E. S. A. ANDREASSEN, Stads- og Havneingeniør samt Bygningsinspektør, født 28. August 1898 i København.

Store Bælts Hovedlodsstation ligger paa Sydvest Spidsen af Østerø, kaldet Slipshavn, i Midten af det 15. Aarhundrede fremkommer Navnet som „Slibszhauffn“. Denne Del af Østerø

Udsigt over Slipshavn med Hovedlodsstationen.

Nyborg første Station.

hører under Avnslev Sogn i Vindinge Herred.

Lodseriet havde før i Tiden til i selve Nyborg, det dannede ligesom Helsingør Lodseriet et eget Lav, hvis Lavsbestemmelser er stadfæstet den 10. December 1799. Da Krydstolden ophævedes flyttedes Lodseriet til Slipshavn og fik Kontorer i den her i 1840 opførte Bygning. Ved Lodseriet paa Slipshavn er foruden Lodsformanden to Lodser og en Reservelods ansatte. Lodsformand er KARL KRONSKJOLD. Paa Slipshavn blev der

i 1847 bygget et Fyr; tillige er der en lille Havn med en Dybde af 3,1 m. Der er et Toldsted, som sorterer under Nyborg.

Ved Nyborg Havn er der nu 3 Søgefyr, nemlig et Øst for Dyrehaveskov, paa Jomfruhøj Ø, bestaaende af to hvide, faste Fyr, paa den ny Havneplads et Fyr af samme Slags, og endelig er der paa den gamle Skibsbro et Fyr med to røde Fyr. Tillige ligger der paa Østerø, hvis sydlige Del hører under Avnslev Sogn, Knudshoved Fyr. Det ældste Fyr her var fra 1744 og skal have været indrettet i Forbindelse med den Bygning som nu er en Del af Vagtlokalet. Et selvstændigt Fyrtaarn opførtes 1894, Taarnet er 7 m, Flammen kan ses i ca. 14 Sømils Afstand, tillige findes der Taagesignaler med Klokke og Knaldapparat samt Pejleapparat, begge sidstnævnte bruges dog kun til Statsbanernes Færger. Indtil 1906 passedes Fyret af Statsbanernes Funktionærer, hvorefter der ansattes en Fyrmester, der siden 1931 er L. P. JØRGENSEN.

KARL KRONSKJOLD, Lodsformand,

født 20. September 1889 i Marstal, Søn af Skibsfører P. Petersen, gift 1917 med Ella Larsen. Skibsførereksamen 1912, ansat som Lods i Frederikshavn 1919, forflyttet til Slipshavn 1922, Lodsformand siden 1931.

LAURITS PEDER JØRGENSEN, Fyrassistent,

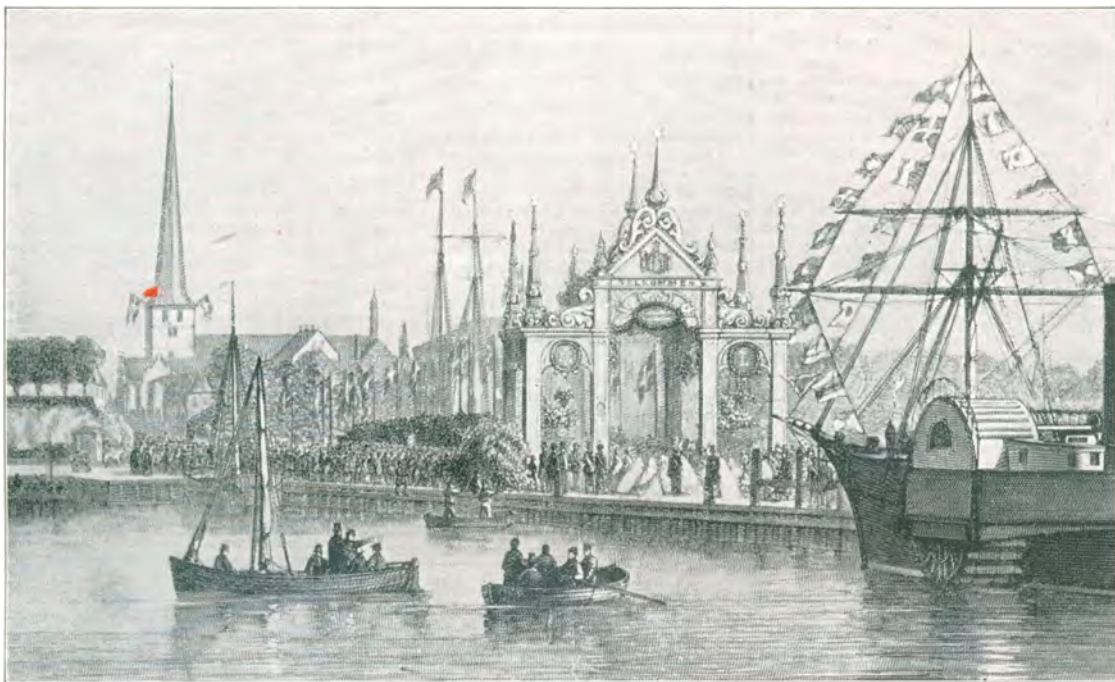

født 7. Januar 1876 i Søby paa Ærø, Søn af Slagtermester Jørgen L. J. og Hustru Ane Sofie født Lauritsen, gift 1. G. 1900 med Ane Marie Christensen, 2. G. 1915 med Anna Elisabeth Hansen. Sejlet fra 1899—1904, ansat ved Fyrvæsenet 1904, ved Helnæs Fyr 1915, forflyttet til Lodbjerg Fyr, Assistent 1922, v.

Samsø Vestborg Fyr 1927, v. Knudshoved Fyr s. 1931.

Jernbanen tværs over Fyen anlagdes 1865 og var den første fyenske Jernbane. Den sjællandske Bane blev aabnet 1856 og ved Lov af 15. Februar 1857 fik Regeringen Bemyndigelse til at give Koncession paa en Bane fra Nyborg over Odense til Lille Bælt, men først i 1861, da den østjydske Længdebane blev vedtaget, vedtoges det ogsaa at lade Banen Nyborg—Middelfart anlægge. Denne Bane skulde da ved Overfart til Snoghøj forbindes med den jyske Bane, og ved Lov af 11. Februar 1863 vedtoges det at forlænge Banen til Strib.

Nyborg Stationen blev bygget der, hvor nu Lokomotivremisen ligger, endnu ligger her det første Spor fra den Tid. Opførelsen af de fornødne Stationsbygninger m. m. blev paabegyndt i Sommeren 1864, om Banens Hovedbygning hedder det i Nyborg Avis af 22. Maj 1865: „Hovedbygningen mod Vest har murede Kældere, den er 154 Alen lang

Den kongelige Familles Modtagelse i Nyborg den 7. September 1865.

og 29 Alen dyb, har et fremspringende Midterparti i to Etager, og to et-Etages Endepartier. Langs den østre Facade kommer en overdækket Hal over tre Spor“.

Den 7. September 1865, paa Dronning Louises Fødselsdag, aabnedes Banen Nyborg —Middelfart og fik Navnet „Dronning Louises Jernbane“. Aabningen fandt Sted under Kongeparrets Nærværelse og med megen Fest.

Endnu var der ikke etableret Dampskibsforbindelse over Store Bælt, Forbindelsen over Lille Bælt besørget af et Privatselskab. Den 1. November 1866 blev Banestrækningen Middelfart Strib aabnet. Den 1. September 1867 overtog Staten Driften af de jydsk-fyenske Jernbaner, i Henhold til Lov af 14. Marts 1867. Ved denne Ordning fra-traadte den engelske Direktør Trevittuch. Han efterfulgtes af N. H. Holst, som blev Driftsbestyrer for Statsbanerne. Fra 19. Marts 1872 overtog Statsbanerne Overfarten mellem Fyen og Jylland, i Henhold til Lov af 28. Maj 1870.

Man var endnu ikke kommet saa vidt, at man havde faaet ordnet Sagen om Store Bælts Overfarten og om Havn eller Bro ved Nyborg, først efter at Banen overgik til Staten, bestemtes ved Lov af 28. Maj 1870 og ved Kontrakt af 10. Maj 1871 mellem Indenrigsministeriet og Nyborg Kommune Anlægget af en Landingsbro ved Sølyst. Denne Plan blev imidlertid opgivet, og i Stedet skulde der bygges en Dampskibsbro Øst for Indløbet til Havnen, Broen skulde bygges af Beton, og Arealet ved den østlige Havne-mole skulde opfyldes, og til den her indvundne Plads skulde Jernbanestationen flyttes. Byens Havnekasse skulde overtage Vedligeholdelsen af Broen samt tilskyde 20.000 Rdl. Ministeriet havde akcepteret Firmaet Hansen & Bjerrings Tilbud paa ca. 70.000 Rdl. for at bygge Dampskibsbroen og flytte Stationen. En foreløbig Station blev bygget, og den gamle Station nedrevet. Den 20. September 1871 hejstes Kransen paa Nyborg Jernbanestations anden Bygning, denne var bygget af Materialet fra den første Bygning og lignede i Ydre denne særdeles meget, kun det Indre var en Del forbedret. Ved Lov af 23 April 1881 vedtoges det at anskaffe 2 Færger til Forbindelsen over Store Bælt, i samme Lov havde man af Hensyn til Isvintre bevilget opført og anlagt Bane ved Knudshoved. Dampfærge-forbindelsen var egentlig Postvæsenets, men overgik 1. December 1883 til Statsbanerne,

Banegaarden, bygget 1871.

og denne Dag betragter man som Aabningsdagen, skønt Færgeren var sat igang allerede i Oktober 1883. Den nuværende Banegaard er den tredje i Rækken, bygget 1890—91, taget i Brug 1. September 1891. Den gamle Banegaard blev derefter benyttet til forskelligt Brug indenfor Statsbanerne. Under Statsbanerne er der paa Østerøs sydøstlige Spids, „Knudshoved“, som hører til Avnslev Sogn, bygget en Station med Spor til Bystationen samt en 300 m lang Mole. Stationen bruges kun, naar Indsejlingen til Nyborg er forhindret ved Is. Her er tillige Isbaadestation og Fyr. — Nyborg-Svendborg Banen og Nyborg-Ringe Banen blev aabnet 1897. Ved Nyborg Stationen er der gennem Aarene foretaget flere store Udvidelser af saavel Banenet som Færgeleje og paa Pladsen omkring den gamle Banegaard er der et stort Værkstedsanlæg. Dette Anlæg er Samlingsværksted for Fyen og foretager alle Reparationer af saavel Rangermaskiner som Togmaskiner, ligeledes sorterer alle Vægte og Kraner under Værkstederne. Der er ogsaa Ingeniørkontorer og Depotmagasiner m. m. Ogsaa Dampfærgeforbindelsen er betydeligt udvidet og forbedret. De nye store Dieselmotorfærger og de specielle Færger for Motorvogne er de sidste Nyanskaffelser.

Som Stationsforstandere i Nyborg har følgende fungeret: Rudolf Th. Hansen 1865; Jacobinus Olsen 1869, blev 1875 Driftinspektør for De Sydfyenske Baner; Hans Martin Julius Boserup 1875—79; Peder Lindegaard Pedersen 1879—93; Frederik Chr. Nicolai Walther 1893—1913; Eduard Kraunsøe 1913—22; Johannes Erik Frydendal 1922—31. Nuværende Stationsforstander er EMIL PEDER MOGENSEN.

EMIL P. MØGENSEN, Stationsforstander,

født 20. Maj 1874 i Helsingør, Søn af Skibsfører N. P. M., gift 1905 med Elna Frydendahl Seest. Ansat ved D. S. B. 1891, 1920—31 Souchef Esbjerg Station, siden 1. September 1931 Stationsforstander i Nyborg.

AXEL JACOBSEN, Assistent,

født 10. Marts 1897 i Nyborg, Søn af Fiskehandler Hans J. og Hustru Hanne født Andersen, gift 1922 med Asta Nielsen. Ansat ved D. S. B. 1914, Assistent 1920, ved Godsekspeditionen siden 1915, Leder af denne under Godsekspeditør, Folketingsmand Bjerring siden 1930.

VALDEMAR ALFRED FRIER, Overassistent,

født 14. November 1881 i Nyborg, Søn af Overportør Jens F. og Hustru, gift med Marie Bagger. Ansat ved D. S. B. 1. Januar 1900, 1904 paa Nyborg Værksteder, Assistent 1907, Overassistent 1931.

IMANUEL MARTINUS ANDERSEN, Værkmester,

født 7. Juli 1876 i Svendborg, Søn af Styrmand J. A., gift med Rudolfine Regina Andersen. Ansat ved D. S. B. 1900, Værkmester 1920, Værkmester af 1ste Grad 1930, Medlem af Bestyrelsen for Værkmesterforeningen.

AXEL W. PETER HØIBERG, Værkmester,

født 6. Januar 1868 i København, Søn af Støbemester Chr. Sørensen H., gift med Mary Hansen. Ansat ved Nyborg Statsbaneværksteder 1898, Værkfører 1900, Værkmester 1908, Værkmester af 1ste Grad siden 1913, Medlem af Bestyrelsen f. Værkmesterforeningen 1906—28, do. af Dyrehavekvarterets Grund-

ejerforening, Formand for Den fynske Central Sangforening siden 1920.

A. F. THORVALD LARSEN, Pakhusformand,

født 2. August 1883 i København, Søn af Vognmand Chr. L., gift med Inger Larsen. Ansat ved D. S. B. Maskindepot København 1908, forflyttet til Næstved 1911, Esbjerg 1927, Nyborg siden 1931.

Nyborg By har ikke mange gamle Huse, de fleste af Byens gamle Bygninger nedbrændte ved den store Brand 1797, og paa Brandtomterne rejste sig nye Bygninger. Flere af disse nye store Gaarde, byggede i Nyklassismens Stil, vakte Samtidens Beundring, ligesom de, der endnu er tilbage den Dag i Dag, med deres rene smukke Linier bidrager sit til at forskønne Byens Gadebillede.

Blandt disse Bygninger er der Ejendommene i Kongensgade 12 og 24, Korsgade 4 og Nørregade 1. Af andre Bygninger bemærkes Landporten, bygget 1660, dens Mure har en Tykkelse af ca. 3 m. Oprindeligt var den kun en Portbygning, i 1820'erne blev den indrettet til Eksercerhus. Da Fæstningsjordene solgtes, kom den i Kommunens Eje, og efter Militærets Flytning fra Byen omdannedes Eksercerhuset til Gymnastiksal for det kommunale Skolevæsen. En anden Bygning fra samme Aarhundrede er Vagtbygningen for Enden af Adelgade, den er bygget 1645 og var da i Forbindelse med den saakaldte Strandport, som i 1885 blev nedrevet; samtidig paasattes der Vagtbygningen et Stokværk. Ogsaa denne Bygning kom ved Fæstningsjordenes Afhændelse i Kommunens Eje. En Tid blev den benyttet af Garnisonen som Vagt- og Arrestlokale, nu er der indrettet offentlige Kontorer i Bygningen. Den ejendommeligste af Byens gamle Bygninger er „Korsbrødregaarden“, se Billede Side 276, den er bygget 1614 af Raadmand Anders Hansen Sheffer. Over Porten er anbragt en Plade med Inskription, og ind til Gaarden findes et Overtræ med Aarstallet 1614. Bygningen mellem denne og Præstegaarden er bygget 1650 af Jens Madtzen, under denne Bygning findes et med Krydshvælvinger overdækket Kælderrum. Indgangen til dette er fra Korsbrødregaardens Kælder.

Ogsaa en Del Bindingsværkshuse findes endnu bevarede, saaledes ligger der i Slots-gade 15 et knægtbygget Bindingsværkshus fra 1550, et lignende Bindingsværkshus Slots-gade 13, men dette er dog ca. 60 Aar yngre, begge disse har faaet Facade af Grundmur. I Kongensgade laa indtil 1914 et malerisk knægtbygget Hus fra 1600. Slots-gade 11 er sikkert den største af disse gamle Bindingsværksgaarde, denne er i to Stokværk, ogsaa knægtbygget, opført 1601 af Borgmester Mads Lerke. Denne Gaards østre Fløj er tilbygget 1637 af Jacob Lerke og Hustru Karen Nielsdatter. Under Facaden er der overhvælvede Kælderrum, i Porten findes en Ligsten med et Kors, i selve Facadebygningens Fundament ses flere Apsiskvadre, der antagelig er fra en romansk Kirkebygning. Gaarden var dog med Tiden blevet noget vanrøgtet, men i 1916 erhvervedes den af Brødrene Ingvar og Albert Sibbersen, der skænkede den til Nationalmuseet. Bygningen blev under Arkitekt Mogens Clemmensens Ledelse og paa Bekostning af Giverne ført tilbage til sin oprindelige Skikkelse. 1911 stiftedes en Museumsforening, der nu ejer Nyborg Museum, som efter Mads Lerkes Gaards Istandsættelse 1918 flyttede ind her. Saavel Museet som Folkebiblioteket har til Huse her uopsigeligt og husfrit. I Tilslutning til Museets venstre Fløj blev der 1918 bygget en Bygning, hvori findes en Samling af Professor Carl Aarsleffs efterladte Modeller, skænket til Museet 1918 af hans Datter. Bygningen bekostedes af Kommunen og Private.

Paa Hjørnet af Kongensgade og Slotsgade ligger en to Stokværk høj grundmuret Gaard, i Renæssance med Sidebygning i Bindingsværk. Hovedfacaden blev efter den store Brand omdannet i Nyklassismens Smag. I denne Bygning havde Latinskolen til Huse, senere Real- og Kommuneskole, derefter brugtes den til Kaserne og er tilsidst overgaaet i privat Eje. Paa Hjørnet af Korsgade og Torvet findes et Kælderrum fra den senere Middelalder, Rummet bestaar af 4 smukke spidsbuede Krydshvælvninger, der bæres af en svær muret Pille; ovenover denne middelalderlige Kælderbygning indrettede Abraham Rüdiger i 1670 sit Apotek.

Af større Bygninger maa nævnes Hotel Postgaarden i Adelgade, det ældste Hotel i Byen; Odd-Fellow-Ordenens Logebygning, bygget 1904; Menighedshjemmet, bygget 1891; Sparekassen for Nyborg og Omegn, bygget 1897, Sparekassen blev stiftet 1847; Nyborg Apotek, bygget 1800; Diskontobanken i Nyborg, stiftet 1919; Nyborg Bank for By og Omegn, stiftet 1906. Byen har mange Fabrikker og industrielle Anlæg, saasom Skibsbyggeri, Bryggeri, Jernstøberi, Maskinfabrik, Mejerier, Bogtrykkerier, Tobaksfabrikker, Dampmølle, den gamle Slotsmølle, oprindelig en Vandmølle, som hørte til Slottet og i 1664 kom i privat Eje, Møbelfabrik, De danske Gasværkers Tjærekompagni m. m., samt Statsbanernes store Maskinværksteder og Det danske Petroleumsselskabs Tankanlæg paa Avernakkepynten. Af Anlæg findes „Den kommunale Folkepark“, anlagt i den tidligere Kommandantgaards Have. Ved Vagtbygningen er ligeledes nu et mindre Anlæg, her rejstes af Nyborg Turistforening en Mindestøtte over Viceadmiral Peder Bredal, afsløret 21. Oktbr. 1900. Ved Volden langs Slottet er der Anlæg med smukke Spadserestier, her staar endnu paa Kongens Bastionsvej „Jomfrutaarnet“, en Rest af det i 1660 anlagte Fæstningsværk. Uden for Byen paa Markjorden ligger i den tidligere Hesselskov, nu kaldet Christianslund, en Lystskov med Hotel. Længere mod Nord ligger Lystskoven Teglværkskov med Pavillon. Paa Byens Torv staar en Broncestatue af Kong Chr. IX, rejst af Turistforeningen, afsløret 1908. Ved Lindealle rejstes, paa 250-aars Dagen for Slaget ved Nyborg den 14. November 1659, en Mindesten. — Ved kongelig Resolution af 26. Juli 1855 tillodes det Nyborg Kommune at anlægge et Gasværk i det Indre af den saakaldte Kongens Bastion. Værket udførtes efter Tegning af Ingeniør G. Howitz, kostede 84.000 Kr. og toges i Brug 1856. Paa den Tid talte Købstaden 3500 Indbyggere.

Da dette Gasværk anlagdes var Konsul Chr. Jensen, R. af D., Borgerrepræsentationens Formand, han og Jernstøber Prom dannede Værkets første Bestyrelse. Bestyrer blev Kobbersmed Rademacher. Udvidelser er fundet Sted: 1877 for en Bekostning af 30.000 Kr., 1891 for en Bekostning af 33.000 Kr. 1898 fremkom Planer om enten at ombygge det bestaaende Værk eller at lade et helt nyt Værk opføre. Paa den Tid havde Byen 7.800 Indbyggere. I et Byraadmøde den 2. Februar 1898 vedtoges det at opføre et nyt Gasværk i et af den gamle Fæstnings Udenværker, ikke langt fra det gamle Gasværk. Det nye Værk kostede 210.000 Kr. og anlagdes efter Ingeniør Irmingers Plan, det toges i Brug 1899. 1924—25 gennemgik Værket i alle Led en grundig Hovedreparation for en Bekostning af 200.000 Kr. Den 30. April 1902 hændte en sørgelig Ulykke paa Værket, idet der skete en Eksplosion i Kælderen under Regulator og Maalerhus, hvorved Bestyreren og 5 Mand omkom. Bestyrer af Værket fra 1902—22 var Ludvig Overby, død 1922. Den nuværende Bestyrer er OTTO E. OLSEN, født 7. Juni 1881 i København, blev ansat 1. Oktober 1922. — Nyborg Elektricitetværk er anlagt 1907, efter Ingeniørerne I. P. Spangenberg og A. R. Angelos Projekt. Bygningen er udført efter Arkitekt Aug. Coldings Tegning. Anlægssummen androg 260.000 Kr. Værket, der ved Anlægget blev udstyret med Gasmaskiner paa Grund af lokale Forhold, blev i 1912 udvidet med en Dieselmotor, i 1920 blev etableret Samarbejde med Odense Elektricitetværk gennem en Højspændingslinje, og i 1926 blev installeret en større Dieselmotor; senere er udført et Fjernopvarmningsanlæg m. m. Værkets Bestyrer er OTTO HANSEN. — Nyborg Vandværk, ved Foden af Dronningens Bastion, er anlagt 1876. Før den Tid fik Byen Vand fra Slotssøen, Vandet

Apoteket set fra Gaarden.

blev ledet ind til Byen gennem Trævandrør fra 1540. 1899 byggedes paa Kongens Bastion et Vandtaarn, hvis Beholder kan rumme 350 Kubikmeter Vand. — Kødkontrolstationen er bygget 1896 og ligger i Stendamsgade. 1903 opførtes ved Gasværket et mindre, offentligt Slagtehus.

Udstedt den 18. August 1631 til Knud Johansen Wulff. Han holdt tillige aabent Herberge og Værtshus og var en Tid lang Raadmand, men hans økonomiske Forhold synes at have været meget slette, thi han formaede ikke at vedligeholde Apoteket eller at holde dets Lager forsynet, hvorfor Bevillingen med hans Samtykke overgik til Didrik Jebbe. Efter at Wulff havde afgivet Apoteket, blev han Accisemester i Nyborg med en aarlig Løn af 10 Rdl. Den 17. Juni 1668 fik Didrik Jebbe Bevilling til Apoteket, men allerede i 1669 maatte han aldeles ruineret forlade Nyborg. I 1670 fik Abraham Rüdiger den næste Bevilling og aabnede Apotek under Raadstuen. I 1671 købte han en Gaard af Peder Cloumand, paa Hjørnet af Korsgade og Torvet. Ogsaa for ham var Tiden i Nyborg økonomisk vanskelig. Claus Oldenburg blev den tredie Apoteker i Byen, Bevilling udstedt 1691, han boede i de første Aar til Leje, men i 1705 fik han Skøde paa Claus Raschs Enkes, Anna Margrethe Lorentsens, Gaard paa Hjørnet af Kongensgade og Adelgade, her lod han indrette Apotek, og siden har det ligget paa denne Plads. Gaarden har sin egen historiske Fortid, saaledes tilhørte den i 1458 Chr. I og blev samme Aar af ham givet til Jens Ivarsen. Senere fik den Navnet „Dragegaarden“, og i Slutningen af det 15. Aarhundrede kom den i Kong Hans Besiddelse. Han skænkede den til sin Dronning Christine. Bernt Holmsted var den næste Apoteker, han var en meget driftig Mand, opnaede Kancelliraad Titel og havde Accise- og Portpengene i Forpagtning, han døde 1739 og ligger begravet i Nyborg Kirkes østlige Ende. Efter hans Død drev Enken Apoteket videre, til hun i 1761 solgte det til Johan Balthasar Rieffesthal, Skødet paa Apotek-Ejendommen er udstedt 13. Juni 1761. Ved Kontrakt af 9. Maj 1789 overdrog han Apoteket med tilhørende Ejendomme til sin Søn, Johan Peter R., det hele skulde betales med 11.000 Rdl. Sønnens Bevilling udstedtes den 17. Juli 1789.

I 1797 rasede en mægtig Brand i Nyborg og lagde næsten Halvdelen af Byens Huse i Aske, ogsaa Apoteket nedbrændte, og straks efter Branden paabegyndte J. P. R. Genopbygningen af Apoteket. Kongen havde 3. November 1797 befalet, at Byens Gader til Sikkerhed mod Ildebrande skulde gøres 16 Alen brede, og i den Anledning maatte Apoteket afstaa noget af sin Grund, saavel i Kongensgade som i Adelgade. I 1799 stod den nye Apotekergaard færdig, den havde nu Matr. Nr. 190, 191, 192 og bestod af et grundmuret, to Stokværk højt, Hus paa 13 Fag til Gaden, samt et Bindingsværkshus i Gaarden. J. P. R.s Datter solgte efter hans Død Apoteket til C. L. Stützer, ifølge Kontrakt af 22. Marts 1831, han døde 1844, og kort forinden havde han solgt Apoteket til Emil

S. A. Gelling Hansen,
Apoteker.

Holm, Købesummen var 40.000 Rdl., dog ikke indbefattet de til Apoteket hørende Markjorde og Landejendomme. E. Holms Bevilling er udstedt 7. November 1844. I den Tid, han var Apoteker, foretog han forskellige Ombygninger, og i 1854 afstod han Apoteket til J. P. W. Kromayer, Skødet er udstedt 18. Juni 1854, Salgssummen var 53.000 Rdl. Kromayers Bevilling udstedtes 10. Maj samme Aar. 1856 solgte han Apoteket til Peter Christian Vilhelm Hansen for 175.000 Kr. Skødet udstedt 1. April 1886. Bevilling udstedt 18. Februar 1886.

Nyborg Sygehus med Overlægeboligen til højre.

I 1926 overtoges Apoteket af dennes Søn, SVEND AAGE GELTING HANSEN, født 16. April 1895 i Nyborg, gift 1920 med Marie Kristine Andersen. Student 1912, Discipel i Odense Løve Apotek, Kandidat 1918, overtog Nyborg Apoteket 1926, Bevilling udstedt 1925. I de sidste Tider har Apoteker S. A. Gelting Hansen ladet den gamle Apotekerbygning restaurere og ved denne Lejlighed ladet Hovedbygningens Bagside af-dække, saaledes at man ser den ejendommelige Bygningsmaade helt af større og mindre Kridtstenskvadre, typisk for den pengeknappe Tid, hvori den blev bygget, lige efter Branden i Nyborg, og nu staar Bygningerne smukt restaureret saavel i det Indre som i det Ydre.

1837 oprettedes paa Hjørnet af Nørregade og Vægtergade et „Sygehus“, det civile Sygehus, i denne Bygnings øverste Stokværk var der nogle Sygestuer, det nederste af Bygningen tjente til Fattiggaard, og det var ret almindeligt, at Beboerne paa Fattiggaarden maatte gøre Tjeneste som Sygepassere eller Sygeplejersker. Der, hvor nu Isenkræmmer Jørgen Jensens Forretning ligger, i Mellemgade, laa ogsaa i forrige Aarhundrede en Filial til det civile Sygehus. Bag den lærde Skole laa „det militære Sygehus“, denne Ejendom overgik senere i privat Eje. Der, hvor nu Nørrevold Apotek ligger, laa forhen Nørrevoldgades Kaserne, og i en Periode var denne indrettet til Sygehus for Militæret. I Amtstuegaarden, nu Herregaardsmejeri, var der et Hjælpe sygehus for det militære Sygehus. I 1832 foretog Stabskirurg Wendt en Rejse i Provinsen for at inspicere Sygehuse, og efter

Nyborg Sygehus Hovedbygning.

hans Beretning maa det militære Sygehus ved den lærde Skole i Kongensgade i Sandhed have været i meget slet Stand, han betegner det som lig en Svinesti. Det civile Sygehus oprettedes i 1837, ved at der tilbyggedes Fattiggaarden et Stokværk, her fandtes da 4 Sygestuer, 2 Stuer beregnet for Byens Folk og 2 for Søfolk fra forbisejlende Skibe. Om Forholdene paa dette Sygehus berettes 1872 i „Den danske Lægestand“, at det har Plads til 10 Patienter, Sygestuerne vender mod Nord og Syd, adskilt ved

en Gang, der er daarlig Luft i Stuerne, daarlige Stenkulsovne, Gasbelysning i 2 Stuer, Oliebelysning i 2, der findes ikke Eneværelser og hverken Celler for Sindssyge eller Epidemilokale. Alle Byens Læger havde Ret til at indlægge og behandle Patienter, et lignende Forhold fandtes endnu omkring 1928 ved Skelskør Sygehus paa Sjælland. Saaledes var Forholdene, da Kommunalbestyrelsen begyndte at drøfte Forbedringer af Byens Sygehus. 1875 udarbejdedes der Planer til Sygehusene, et militært og et civilt. Krigsministeriet gav sit Samtykke til, at det militære Sygehus opførtes i Forbindelse med et civilt. Den 22. Juni 1876 fremlagdes de af Arkitekt Tvede udarbejdede Tegninger og Planer til et nyt militært og civilt Sygehus, det samlede Overslag lød paa 140.000 Kr., deraf 82.000 Kr. for det militære Sygehus. Den 23. December 1878 afleveredes Sygehuset til Byraadet. I de følgende Aar indførtes gradvis forskellige Forbedringer, 1903 indrettedes en Sindssygeafdeling, 1907 indlagdes der elektrisk Lys i hele Sygehuset.

1913 blev et Aar af Betydning for Nyborg Sygehus, idet Garnisonen flyttedes fra Købstaden, og det militære Sygehus saaledes kom ud af Brug. Man drøftede indenfor Byens Styre en Forbedring af Forholdene og en eventuel Sammenbygning af de to Sygehuse, det civile og det militære. Det derved opstaaede Hospital skulde deles i to Afdelinger, en medicinsk og en kirurgisk. Den 15. Februar 1918 forelagdes de første Planer og Tegninger for Byraadet, som den 24. April 1919 eenstemmigt tiltraadte dem. 1922 var Arbejdet, der kostede 440.000 Kr., færdigt, og ved denne betydelige Udvidelse forøgedes Sengeantallet fra 28 til 55. I 1926 opførtes en Sindssygeafdeling og en Funktionærbolig, til disse Bygninger og til nye Vejanlæg medgik 110.000 Kr., og Sengeantallet forhøjedes til 62. 1929 opførtes Overlægeboligen for 40.000 Kr. Nyborg Sygehus raader nu over 105 Sengepladser. Tegninger og Planer til Sammenlægning af de to Sygehuse udarbejdedes af Arkitekt A. Colding, Nyborg.

SVEND TH. HORNE MAN, Overlæge,

født 22. December 1877 i Rotholt, Søn af Skovridder A. H. og Hustru. Student fra Herlufsholm, med. Eksamen 1904, Overlæge ved Nyborg Sygehus siden 1912.

EJNAR MARTIN HANSEN, Regnskabsfører,

født 11. November 1893 i Nyborg, Søn af Borgmester L. H. Ansat ved Helsingør Kommunkontor 1916—18, Regnskabsfører for Nyborg Sygehus siden 1921.

ELISABETH KIREL, Oversygeplejerske,

født 19. Oktober 1882 i Herning. Uddannet paa Diakonissestiftelsen i København, Oversygeplejerske ved Nyborg Sygehus siden 1926.

PAULA NIELSEN, Diakonisse,

født 28. Maj 1880 i København. Uddannet paa Diakonissestiftelsen i København, Afdelingssygeplejerske paa Hjørring Amtssygehus 1918—20, Thorshavn Sygehus 1920—21, siden 1921 Afdelingssygeplejerske paa Nyborg Sygehus.

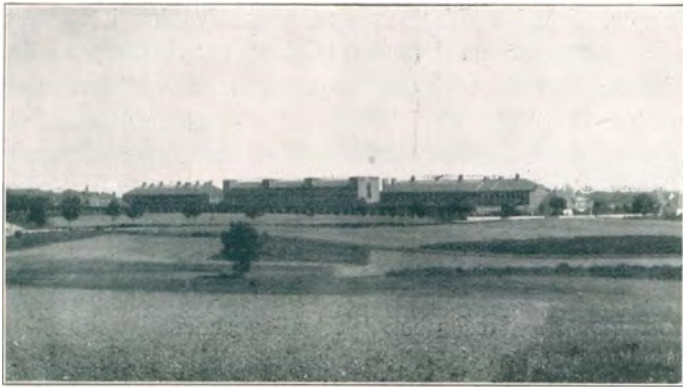
HELGA JOCHUMSEN, Økonoma,

født 24. April 1901 i Randers. Ansat paa Randers Sygehus og Amtssygehuset i Grenaa, siden 1928 Økonoma paa Nyborg Sygehus.

CECILIE MARIE CLAUSEN, Diakonisse,

født 24. Oktober 1899 i Asserballe. Uddannet paa Diakonissestiftelsen i København, Afdelingssygeplejerske paa Nyborg Sygehus siden 1925.

Opførelsen af Nyborg Straffeanstalt paabegyndtes i 1911 efter Tegning af Arkitekt V. Nyebølle. Straffeanstalten er taget i Brug den 12. Juli 1913 og har Plads til 459 Fanger samt paa den særlige Tuberculoseafdeling til 17 Fanger. Straffeanstalten er bestemt til Udstaaelse af Forbedringshusarbejde. De nærmere Regler findes optagne i kgl. Anordning af 28. Maj 1913. Til Straffeanstalten afleveres Mandspersoner under 25 Aar, med mindre de tidligere mindst to Gange har udstaaet Strafarbejde. Straffen udstaaes efter et progressivt System i 3 Stadier. Det første Stadium tilbringes i Enkeltcelle, men paa 2. og 3. Stadium

Straffeanstalten ved Nyborg.

men Fanger kan ved god Opførsel og Dygtighed ogsaa faa Adgang til Sprogundervisning og Fagundervisning. Der holdes endvidere jævnlig belærende Foredrag m. v. — Den 31. Marts 1930 hensad der i Straffeanstalten 446 Fanger. Der indsattes i 1930—31 558 Fanger og løslodes 566, saaledes at Fangeantallet ved Aarets Udgang var 438. Ved Straffeanstalten er foruden Inspektøren og Viceinspektøren ansat 1 Fængselspræst, 1 Bogholder, 1 Kasserer, 1 Overlærer, 1 ordineret Medhjælper hos Fængselspræsten, 2 Lærere, hvoraf 1 tillige er Foredragssekretær. Til Oplæring af Fangerne disponerer Anstalten over et Haandværkerkorps paa ca. 35 Værkmestre, Værkbetjente m. v. inden for de forskellige Fag. Den egentlige Opsynstjeneste varetages af 4 Overbetjente, 1 Vagtmester, 8 Inspektionsbetjente, 57 Fængselsbetjente og 8 Reserverbetjente, foruden 2 Portnere, 2 Sygebetjente, Køkken- og Vaskeripersonale m. fl. Til Anstalten er endvidere knyttet en Læge, en Organist m. fl. Arbejdsdriften i Anstalten er ordnet efter det saakaldte Regiesystem, saaledes at der kun arbejdes for Statsinstitutioner, ikke for Private. I Finansaaret 1929—30 indbragte det udførte Arbejde 1.428.353 Kr. 05 Øre. Fradraget Omkostninger og Beholdningsformindskelsen, bliver Nettoudbyttet 711.483 Kr. 51 Øre. Omkring Fængselet løber en 4,7 m. høj Ringmur, uden for denne ligger Funktionærboligerne paa begge Sider af Vejen. Tæt ved Straffeanstalten ligger Gaarden „Karlsminde“, som er inddraget under

Straffeanstaltens Kirke.

Anstalten og bruges som Avlsgaard. Inspektør er CAI JENSEN. Fængselspræst er E. HINDSE NIELSEN, født 17. Maj 1894 i Vor Frue Landsogn. CAI JENSEN, Fængselsinspektør,

født 4. Maj 1886 i København, Søn af Stabssergent J. P. J. og Hustru født Tollesen, gift 1919 med Antonie Henriksen. Student (Borgerdydskolen Kbhvn) 1903, cand. jur. 1909, Betjent i Kbhvns. Politi 1910, Løjtnant i Livgarden 1911, Vicefængselsinspektør 1914, fg. Fængselsinsp. (Kristianshavn) 1918. Fængselsinsp. for Nyborg Staffeanstalt fra 1919, i Best. og Sekretær for Vridsløselille og Nyborg Straffeanstalters foren. Fængselselskab.

JEAN FRYDENLUND HANSEN, Organist,

født 19. April 1906 i Svendborg, Søn af Glarmester Valdemar Hansen. Elev af Domorganist N. O. Raasted, Organist-Eksamen paa det kgl. danske Musikkonservatorium 1925,

Ansat 1. December 1923 som Organist ved Nyborg Straffeanstalt, Bestyrelsesmedlem i Nyborg Realskoles Elevforening og Nyborg Lawn-Tennis Klub.

Jean Hansen,
Organist.

Købstaten Nyborgs Alderdomshjem.

af Militæret. 1914 solgtes den til Nyborg Kommune, som omdannede den til Alderdomshjem. 1917 tilbyggedes en Anneksbygning, og 1921 opførtes en lignende Anneksbygning. I Hovedbygningen er der Plads til 25 Personer, i Anneksbygningerne til 16 Familier samt 10 Enkeltværelser. Hjemmets Bestyrerinde siden 1924, ANNA JENSEN, er født 14. Novbr. 1884, uddannet Sygeplejerske, ansat ved Nyborg Alderdomshjem 1. Oktbr. 1924.

I Købstaden ligger følgende milde Stiftelser: „Bagers Stiftelse“, oprettet 1790 af Etatsraad Fr. Bagger til Juelskov, død 1791; Stiftelsen havde en Kapital paa 83.000 Rdl. og bestod af en i 1791 opført Bygning, der laa paa Hjørnet af Nørregade og Bagersgade, i 1839 ombyggedes dog denne Bygning ret betydeligt. Oprindeligt bestod Stiftelsen af et Hospital og en Art Arbejdsanstalt, begge Institutioner var sammenbygget og havde

Hakon Hansen,
Forstander.

fælles Gaardsplads, men var iøvrigt uafhængige af hinanden med Hensyn til Legatets Fundatser. I 1914 blev den gamle Bygning nedrevet og der opførtes, efter Tegning af Arkitekt A. Colding, en ny Bagersstiftelse, beliggende ved Hovedskolen med Bolig for 12 uformuende Kvinder. „Jespersens Stiftelse“, oprettet 1882 af Møllejeer J. C. Jespersen, ligger i Mellemgade og bestaar af en to Stokværk høj Bygning med Fribolig for 2 ældre trængende Ægtepar eller enlige Personer. „Kruses Friboliger“, oprettet 1884 af Etatsraad Johan Kruse til Nordskov, er en to Stokværk høj Bygning i Søndergade med Fribolig for Medlemmer af „Understøttelsesforeningen for Skibsredere og Søfarende i Nyborg Tolddistrikt.

„Børnehjemmet“ er stiftet 1873 af Provst Hjort. Midlerne fremskaffedes tildels ved Gaver, og blandt disse Gaver skal nævnes Etatsraad O. B. Suhrs af København, 10.000 Kr., han døde 1875. Grunden, hvorpaa Hjemmet er bygget, skænkedes af Nyborg Kommune, der tillige stillede et større Beløb til Raadighed. I den sidste Tid er Hjemmets Indre betydelig forbedret, der kan ialt optages 26 Børn, 13 Dreng og 13 Piger. Den første Leder af Hjemmet var H. Henriksen, han beklædte denne Stilling i 30 Aar, hans Efterfølger var Chr. Staugaard der var Forstander her i ca. 13

Børnehjemmet i Nyborg,

Købstatens gamle Fattiggaard laa paa Hjørnet af Nørregade og Vægtergade, den var opført i Slutningen af det 18. Aarhundrede. 1888 solgtes den, efter at der 1881 var bygget en anden Fattiggaard, efter Tegning af Arkitekt C. Lendorf, Vest for Byen, paa de saakaldte Fæstningsjorde.

Alderdomshjemmet er beliggende paa Birkehoved i den i 1898 opførte „Arbejdernes Forsamlingsbygning“, bygget efter Tegning af Arkitekt A. Colding. I en Periode var den benyttet

Aar. J. P. Chr. Jensen var Forstander de næste 8 Aar, og 1926 afløstes han af HAKON HANSEN, født 9. Marts 1896 i Raarup Sogn, Søn af Gaardejer Anders Chr. H. og Hustru, gift med Anna Hansen. Medhjælper paa Børnehjemmet Frihedslyst 1919—20, Forstander for Nyborg Børnehjem siden 1. Juni 1926.

Epileptikerhjemmet i Nyborg er oprettet 1898. Den første Spire til dette Børnehjem maa søges i det Diakonhjem, der den 16. November 1893 oprettedes i Nyborg af Stefanforeningen, Diakonhjemmet havde til Huse i en lejet Villa tæt ved Christianslund, nu Aldershvile. — I Slutningen af 90'erne besluttedes det at samle Diakongerningen med en Skolegerning for epileptiske Drengene, og med dette Formaal for Øje valgtes en særskilt Bestyrelse med Provst W. Hjorth, Nyborg, som Formand.

Den 1. September 1897 skænkede Nyborg By Foreningen en Grund ved Nyborg Fjorden, og ved Bestyrelsesmødet den 16. August 1898 besluttedes det at opføre Diakon- og Epileptikerhjemmet her. Den 3. November 1898 nedlagdes Grundstenen, og den 26. Oktober 1899 aabnedes Hjemmet. 1905 deltes Hjemmet saaledes at Diakongerningen udskiltes, og Hjemmets Navn blev „Epileptikerhjemmet i Nyborg“. Forstanderembedet blev besat af Læge Chr. Langkilde. 1905—06 byggedes Forstanderbolig og Lægebolig, og samtidig udvidedes Hovedbygningen; 1909 opførtes et Sygehus, i hvilket der nu er Plads til 17 Patienter; 1913 byggedes en Afdelingsbygning for mindre Drengene; 1915 opførtes en anden Afdelingsbygning; 1921 opførtes en Lærerbolig samt en Portnerbolig. Hjemmet raader nu over Pladser til 84 Patienter. De Mænd der førte an ved Epileptikerhjemmets vanskelige Start var: Overlæge, Dr. med. F. Hallager, født 1848, død 1921; Provst W. Hjort, født i Brørup, Sognepræst i Nyborg 1870; Provst V. C. C. Schouboe og Læge og Forstander Chr. Langkilde. Hjemmets nuværende Læge er OLUF KAAE THRANEGAARD, født 13. Marts 1896 i Aalborg. Medicinsk Embedseksamen 1922, siden 1930 Læge og Forstander ved Epileptikerhjemmet i Nyborg.

Hjemmets daglige Ledelse forestaas af Forstanderen (Hjemmets Læge), paa hver Afdeling er der en ledende Hjælper, paa Sygehuset (Afdeling B) er det Sygeplejerske Frk. SIMONSEN; paa den nye Afdeling D for meget svagelige Drengene er det Sygeplejerske JOHANNE TORUP, født 1. April 1877 i Galten; siden 1913 ansat ved Epileptikerhjemmet. Køkkenchef og Husmoder er JOHANNE LARSEN.

„Sølyst“ Hvile- og Rekreationshjem for enligstillede, mindre bemidlede Kvinder, er beliggende ved Fjorden, Sydøst for Nyborg. Dets Tilblivelse skyldes Frk. Cathinca Rasmussens Testamente af 1891, hvori hun stiftede Købmand Martinus Rasmussens Familielegat, i hvis Bestemmelser, det hedder, at Ejendommen „Sølyst“ samt Legatets Midler skal anvendes til et Hvile- og Rekreationshjem. — Hjemmets nuværende Bygninger bestaar af 2 to Stokværk høje Huse med Plads til ca. 12 Kvinder.

„Nyborg Asyl“ har siden 1918 haft til Huse i den tidligere Herredsfogedbolig i Havnegade, som erhvervedes af Staten i 1918 for 30.000 Kr.. Det gamle Asyl i Nørrevoldgade, som var bygget i 1861, nedlagdes. Asylet ledes af et privat Selskab med Støtte fra Stat og Kommune.

„Høstblomstsanatoriet“ er opført af Nationalforeningen til Tuberkulosens Bekæmpelse, paa Østerø i Avnslev Sogn i 1912—13 og taget i Brug 1912. Bygningerne er opførte efter Tegning af Arkitekt C. Schiøtz. Sanatoriet bruges væsentlig som Rekreationsopholdssted, der er Plads til ca. 35 Drengene. Sanatoriets Forstanderinde er THYRA BODIL JACOBSEN, født 23. Februar 1896 i Troense, Datter af Skibsbygmester Z. P. J. og Hustru Boline født Jørgensen. Uddannet paa Svendborg Amts Sygehus 1923—26, supplerende Uddannelse paa Middelfart og paa Frederiksberg Fødehjem, Ophold i Canada og U. S. A., Vikar paa Kystsanatorierne 1931, Forstanderinde for Høstblomstsanatoriet siden 1932.

Thyra Bodil Jacobsen,
Forstanderinde.

Missionskurstedet „Nyborg Strand“.

Missionskurstedet „Nyborg Strand“ ligger helt ud til Store Bælt, lige Syd for den lille Skov „Christianslund“, selve Hovedbygningen er fra 1898, da den opførtes som „Nyborg Badehotel“, efter Tegning af Arkitekt E. Schwanenflügel. 1912 erhvervedes Badehotellet af Missionssselskabet, der omdannede det til Missionskursted. Tæt ved Kurstedet ligger Mødehuset „Hermon“, hvis øverste Etage optages af en Mødesal, nederste Etage er Soverum, Denne Del af Kurstedet er bygget efter Tegning af Nyborg Arkitekten A. Colding. 1920 tilbyggedes mod Syd en 3-etages Bygning, udelukkende beregnet til Bolig for Gæsterne, efter de sidste Forandringer af Kurstedet kan dette nu huse 500 Gæster.

Kurstedet bruges Aaret rundt til Møder, saaledes holdes her de aarlige store Helliggørelsesmøder. Gennemsnitlig afholdes der 20 forskellige Møder og Kongresser, alle indenfor kristelig Retning. Tallet paa Deltagere i disse Møder, der som Regel varer 3—6 Dage, tæller ofte over 1000. Kurstedets Direktør er S. SØRENSEN, født 11. December 1863 i Norring. Medlem af Nyborg Menighedsraad, Kasserer for Børnehjemmet ved Vejlefjord m. m. — Formand for Kurstedets Bestyrelse er Domprovst SKOVGAARD-PEDERSEN.

Nyborg Borger- og Haandværkerforening er stiftet den 27. August 1867. Blandt de mange Opgaver, den har optaget, skal blot nævnes Opførelsen af en Stiftelse for gamle Medlemmer og deres Enker, Medvirkning til Opførelsen af Nyborg tekniske Skole, en Række Udstillinger for Industri og Haandværk og deres aarlige festlige Vintersammenkomster for Medlemmerne. Teknisk Skole er oprettet 1859 og fik sin egen Bygning 1894, tegnet af Arkitekt E. Schwanenflügel, Odense. Den er en selvejende Institution, der aarlig underviser ca. 170 unge Haandværkere.

Borger- og Haandværkerforeningens Bygning overfor Banegaarden er bygget 1896 efter Tegning af Arkitekterne Hagemann og Møller, København. Det bestaar af en Hovedbygning og en Sidebygning og rummer Teatersal, Festsal, flere mindre Mødelokaler samt Hotel, „Industrihotellet“.

Foreningens Stiftelse er bygget 1881 med Fribolig for 10 Familier. Foreningens Bestyrelse bestaar af: Arkitekt AUG. COLDING, Formand; Snedkermester V. ANDERSEN, Næstformand; Fabrikant AAGE PEDERSEN, Kasserer; Murermester KJÆR KNUDSEN, Sekretær; Murermester L. JENSEN; Bagermester JUSTESEN; Barbermester W. PETERSEN, Overtelegrafist KJELLERUP og Malermester B. SØRENSEN.

Stiftelsens Bestyrelse bestaar af: Snedkermester V. ANDERSEN, Formand; Rebslagerm. H. KRIEBEL; Arkitekt A. COLDING; Sagfører L. METZ; Fabrikant AAGE PEDERSEN.

Nyborg Cikorletørreri.

AUG. COLDING, Arkitekt, R., Dm.

født 7. Maj 1874 i Nyborg, Søn af Tømrermester Aug. Colding og Hustru Karen født Rasmussen, gift 1899 med Ida Pouline Loftager. Prælliminæksamen 1890, Tømrersvend 1893, derefter uddannet som Arkitekt, Medlem af Kunstnersamfundets Arkitektsektion, Medlem af Direktionen og Kasserer for Epileptikerhjem-

met i Nyborg fra 1904, Medl. af Hovedbest. for Fællesrepræsentationen for Dansk Industri og Haandværk fra 1913, Formand for Borger- og Haandværkerforeningen i Nyborg fra 1910, Forstander for Nyborg tekniske Skole og Medlem af dens Bestyrelse fra 1910, Medlem af Bestyrelsen for Dansk Vare- og Industri-Lotteri fra 1921, Medlem af Kommiteen for Afholdelsen af Udstillinger i Udlandet. Har foruden en Række Nybygninger bl. a. udført Restaureringen af Holckenhavn Slot 1904—10 og af Nyborg Kirke 1908—11.

KJÆR KNUDSEN, Muremester,

født 14. Maj 1874 i Nyborg, gift 1905 med Marie Jensen. Etabl. i Nyborg 1907, siden 1927 Sekretær i Nyborg Borger- og Haandværkerforening, Kasserer og Sekretær i Nyborg Muremesterforening gennem 20 Aar, Næstformand for Nyborg Ligningskommission fra 1924.

H. P. JACOBSEN, Restauratør,

født 10. Juni 1882 i Kissendrup, Søn af H. J. og Hustru, gift med Julie Knudsen. Forpagter af Hotel Postgaarden 1919—22, siden 1922 Forpagter af Borger- og Haandværkerforeningens Restaurant og Hotel.

AAGE PETERSEN, Fabrikant,

født 10. April 1890 i Nyborg, Søn af Fabrikant Chr. P. og Hustru, gift 1923 med Gertrud Lüben. Kasserer i Borger- og Haandværkerforeningen, Formand for Købmændenes Arbejdsgiverforening m. m.

Foreningen „De danske Forsvarsbrødre for Nyborg og Omegn“ er stiftet den 30. Maj 1889. Dens Formaal er som alle Selskaber under „De danske Forsvarsbrødre“, nemlig at samle dem, der har tjent under Fanerne, uanset hvilken Hærafdeling de har tilhørt, og at virke som en Hjælper for Selskabets Medlemmer ved Sygdom og Begravelse og at yde Hjælp til gamle og trængende Forsvarsbrødre eller deres Enker eller Børn, at søge Selskabets Medlemmer nøje sammenknyttet og at afholde selskabelige Sammenkomster m. m. Gennem Tiderne har Formandsposten indenfor Nyborg Selskabet været besat af mange forskellige Personer. Selskabets nuværende Formand er Gartner HANS CHRISTOFFERSEN, født 30. Juni 1879 i Svendstrup, Søn af Lars Chrf. og Hustru, gift med Marie Christiansen. Etableret i Nyborg 1906, Medlem af Bestyrelsen for Gartnerforeningen for Svendborg Amt og for Skydeklubben „Centrum“ m. m.

H. Christoffersen.
Gartner.

Nyborg Grundejerforening er stiftet 1895, med Apoteker Chr. V. Hansen som Formand. Dens nuværende Formand er Fabrikant FERDINAND VILHELM GOTTORP, født 20. November 1855 i København, Søn af Undermester Chr. G., gift 1881 med Thyra Amalie Holm. Ansat i Hæren 1881—1914, Fabrikant-Borgerskab den 14. Juli 1892, Installatør den 14. Maj 1907, Formand for Grundejerforeningen og for Skydeklubben „Centrum“. Var i sin Tid en af de første Virksomheder her i Landet, der paabegyndte en Luftringefabrik med Kânttraade, hvis Dæk var anerkendt over hele Landet, men ophørt dermed, da senere Vulstdækkene kom frem.

Fr. Guttorp,
R. af D.

Nyborg Sangforening stiftedes 1854, 1880 opløstes den, men efter et Par Aars Forløb samlede en Del af de gamle Medlemmer, og Foreningen førtes da videre. Men først i 1909 vedtoges det at føre Foreningen tilbage til de oprindelige Former. Ved Rekonstreringen valgtes Værkmester Højberg som Formand, han afgik 1924, og siden har Købmand P. CHR. JØRGENSEN været Foreningens Formand. Medlemsantallet er nu ca. 400.

Nyborg Skakklub er stiftet 11. Januar 1927 af Godsekspeditor M. Sørensen. Klubbens Medlemsantal er ca. 20, dens nuværende Formand er Forstander HAKON HANSEN.

Nyborgs Spejdertrop er stiftet 1911, senere har Troppen taget Navnet „Christian II's Trop“. Medlemsantallet er ca. 35. Tropsfører er Skolebestyrer A. BONDE.

A. Neergaard-Hansen,
Toldassistent.

Nyborg Lawn-Tennis Klub er stiftet 1907. Blandt Stifterne nævnes Brygger Vagn Jacobsen, Tandlæge Flint Larsen og Tobaksfabrikant C. E. Thuesen. Klubbens Baner laa ved Stiftelsen i selve Byen, tæt ved Teknisk Skole, men i 1926 flyttedes Banerne ud til Nyborg Idrætspark, der netop dengang blev fuldført. Parken ligger paa Østerø, her har Klubben nu 3 Baner. Dens Medlemsantal er ca. 70. Klubben har hævdet sig smukt blandt de fyenske Klubber og er en af de bedste udenfor Odense. Klubbens Formand er Toldassistent AXEL NEERGAARD-HANSEN, født 18. Februar 1902, Søn af Toldkasserer Sophus H., gift med Edith Kibsgaard. Ansat i Toldvæsenet 1919, siden 1924 Assistent i Nyborg.

Garderforeningen for Nyborg og Omegn er stiftet den 7. Marts 1918. Foreningens Stifter er Bankkasserer Fr. Hansen i Forbindelse med den daværende Formand for den

fyenske Garderforening, nu afdøde Forpagter Abel, Glorup.

Medlemsantallet er nu ca. 60. Den 14. November 1920

skænkede Medlemmernes Damer Foreningen en Fane.

1921 skænkede Lokomotivfører Poul Olsen en Fod til

Fanen, lavet af ham selv. Foreningens Formand er Fæng-

selsinspektør C. JENSEN. Næstformand

er Proprietær THINGBERG STRANDSKOV.

Kasserer er Bankkasserer FR. HANSEN,

født 19. November 1872 i Nyborg, Søn

af Stabssergent A. Hansen og Hustru

født Petersen, gift med Anna Jensen.

Aftjent Værnepligt ved Livgarden 1893

—95, Sekondløjtnant, 1895 Forstassistent

ved Saltø Gods, 1899 Assistent i Spare-

kassen for Nyborg og Omegn, 1906

Bogholder i den af Sparekassen oprettede Bankafdeling,

1908 Kasserer i samme, Kommunerevisor i 16 Aar, Med-

stifter af flere lokale Foreninger m. m.

Nyborg Møbelfabrik og Kehl-Liste-

fabrikken „Hønnerup“, hvis Indehaver

Garderforeningens Fane, indviet 1920.

og Grundlægger er Fabrikant VALDEMAR ANDERSEN, født 27. Marts 1871

i Nyborg, grundlagdes 1895, og er den eneste Specialfabrik i Danmark

paa Kehl-Listeområdet. Fabrikens vigtigste Fabrikata er Bølgelister,

Springlister, Perlelister m. m., som leveres til Møbelfabriker saavel i

Ind- som i Udland. Fabriksbygningerne ligger i Havnegade.

Fr. Hansen,
Bankkasserer.

Valdemar Andersen,
Fabrikant.

AXEL C. V. MIKKELSEN, Dyrlæge,

født 20. Januar 1892 i København, Søn af Arkivar i Generalstabens T. M. og Hustru, gift med Aghes v. Saabye Clausen. Eksamen 1913, Assistent hos Prof. Wester Utrecht 1913–14, tjenstg. Reservedyrlæge i Hæren 1914–17, praktiserende Dyrlæge i Nyborg siden 1920.

AAGE KIRKEBJERG, Læge,

født 19. Juli 1894 i Askov, Søn af Lærer J. K. og Hustru, gift med Gudrun Lillendal Sørensen. Kandidat 1921, Distriktslæge paa Grønland 1921–22, praktiserende Læge i Holsted og i Nyborg siden 1930.

HANS LEON RASMUSSEN, Arrestforvarer,

født 12. Juli 1893 i Refsvindinge, Svendborg Amt, gift med Kathinka Hansen 1920. Indtil 1. Maj 1919 ved Landbruget, Fængselsbetjent paa Nyborg Straffeanstalt fra 1919–27, Arrestforvarer i Nyborg siden 1927.

Konsul NIELS LAURITZ NIELSEN, Købmand,

født 13. Juni 1874 i Langtved, Søn af Gaardejer Hans Nielsen og Hustru, gift med Kirstine Andersen, død 1924. Svensk Konsul 1929, Næstformand i Handelsstandsforeningen, Formand for Kontroludvalget i Nyborg Bank m. m., siden 1899. Indehaver af den i 1846 grundlagte Købmandshandel I. P.

ANDERS JØRGEN HANSEN, Graver,

født 16. Novbr. 1856 i Kværndrup, Søn af Husmand Hans Rasmussen og Hustru Ane Margrethe født Andersdatter, gift 1883 med Mette Marie Pedersen, død 1925, tildelt 16 Aars Hæderstegn som Milltær, Graver ved Nyborg Kirke fra 1. April 1897 til 31. Marts 1932.

Winchler & Maegaard, som i 1863 afstodes til Sønnen Rasmus W., som solgte den til N. L. Nielsen.

VINDINGE HERRED

VINDINGE HERRED er Amtets nordøstligste Herred, dets Areal er 26,293 ha, det begrænses af Store Bælt, Gudme Herred samt Bjærg og Aasum Herreder i Odense Amt; mod Øst har det i Store Bælt Halvøen Østerø, der ender i Knudshoved og lukker for Nyborg Fjord. Jordene er overvejende ler- og sandmuldede, Herredet hører til Svendborg Amts frugtbarreste; gennemgaaende er Terrænet højt og bakket, med mange Bakkepartier, kun langs Kysten er der lavere. Herredet er ikke rigt paa Skov, der findes dog flere mindre Skovpartier, alt i alt 2280 ha, Vandløb og Moser optager 145 ha, de mest betydende Vandløb er Vindinge Aa og Ørbæk Aa. Ogsaa denne Del af Fyen har sin rige Andel af Herregaarde: Juelsberg, Juulskov, Holckenhavn, Ørbækklunde, Lykkesholm, Ravnholdt, Nyborg Slot.

De fleste Oldtidsminder falder paa Sognene langs Kysten, hvor der har ligget over 300 Dysser og Gravhøje. I Sognene inde i Landet er der gjort rige Fund fra Jernalderen. Langt de fleste Gravhøje og Dysser er sløjfede eller overpløjede. Bebyggelsen har i Stenalderen og i Begyndelsen af Broncealderen hovedsageligt strakt sig langs Kysten.

I Valdemar II's Jordebog kaldes Herredet „Winningehæræth“, det hørte fra 1660 til Nyborg Amt. Vindinge Herred danner eet Provsti med Gudme Herred. I Herredet ligger Købstaden Nyborg, samt Hjulby, Avnslev, Bovenne, Fløstrup, Ullerslev, Herrested, Aarslev, Sønder-Højrup, Søllinge, Hellerup, Ørbæk, Kullerup, Refsvindinge, Skellerup, Ellinge, Ellested, Frørup, Vindinge Sogne.

Litt: Trap, Danmark.

HJULBY SOGN danner egen Sognekommune og grænser til Nyborg Fjord, Nyborg Købstad samt til Avnslev, Skellerup, Kullerup og Vindinge Sogne, fra sidstnævnte skilles det ved Hjulby Sø. Dets Areal er 1014 ha, og Jordene er lavtliggende, dog mod Syd en Del bakkede; 40 ha optages af Skov; Moser og andet Vandareal optager 43 ha. I Sognet ligger den nu tildels tørlagte Sø, Hjulby Sø, der er forbundet med Vindinge Aa og Nyborg Fjord. I Sognet ligger Byen Hjulby, med Kirke, Skole, Jernbanestation med Post og Telegrafstation; Hjulbysand, en Samling af Huse. Af større Gaarde nævnes Dyrehavegaard med Dyrehave Mølle.

Indbyggerantallet var i 1800: 321, i 1900: 284, nu er det 455. Sognet har Tingsted i Nyborg, hører under Nyborg Købstads Rets- og Politikreds, Svendborg Amtsstuedistrikt, Nyborg Læge-, Skatte- og Vurderingskreds og Amtets 1. Folketingskreds. I gejstlig Henseende er det sammen med flere Enklaver i Avnslet Sogn, forenet med Nyborg Kirke. Sogneraadet bestaar af: Træhandler A. HANSEN, Formand; Gaardejer P. J. PEDERSEN; Bromand N. P. A. NICOLAISEN; Husejer J. L. JØRGENSEN; Gaardejer H. C. HANSEN. Hjælpekassens Formand er Politiasistent ANDERSEN. Værgeraadets Formand er Fru SOLANDER. Sognepræst er F. NIELSEN. Sognefoged er J. PEDERSEN.

De faa Gravhøje er alle for længst sløjfede, ikke langt fra Dyrehavegaard har man fundet en mindre Boplads fra Broncealderen.

Hjulby nævnes i Valdemar II's Jordebog som Kongens Ejendom, og paa Hjulby, „Hiulby“, udstedte Valdemar I. i Aaret 1180 Gavebrev til Sct. Knuds Kirke og Kloster i Odense, til samme Kloster udstedte Knud VI. 1183 Gavebrev, i Middelalderen var Hjulby en ret betydelig Bygd. Sprogø hørte i forrige Tider under Sognet. I det 17. Aarhundrede nævnes 2 store Gaarde, nemlig Thegelgaard og Holtehus.

Hjulby Kirke er fra 1883 og bygget paa Bekostning af Kirken i Nyborg, under hvilken den hører. Kirken er tegnet af Arkitekt F. V. Tvede og bestaar af Skib og Kor, et Taarn med Spir, samt Vaabenhus. Sognet havde dog lige op til Midten af det 16. Aarhundrede sin egen Kirke, som dannede eet Pastorat med Gammel-Kirke; men ved kongelig Reskript af 1528 henlagdes begge disse Kirker under Vor Frue Kirke i Nyborg, og i 1555 nedlagdes Kirken i Hjulby, og Sognefolket henlagdes for bestandig til Vor Frue Kirke i Nyborg. Det meste af Hjulby Kirkes Bygningsmateriale blev benyttet ved Opførelsen af Vesttaarnet ved Vor Frue Kirke, omkring 1581.

Dyrehavegaard har været en kongelig Gaard og skal have været i Kong Hans Besiddelse. I 1750 nævnes General H. H. Eickstedt, død 1801, som Besidder af Gaarden, fra 1801—74 ejedes den af Kancelliraad Jørgensen, fra 1874—81 af Proprietær Brun, som solgte den til G. T. L. Conrau, død 1908, hvorefter den overgik til Forpagter P. Holm.

AVNSLEV—BOVENSE SOGNE danner een Kommune med Bovense som Annekssogn. Avnslev Sogn grænser til Bovense, Fløstrup, Ullerslev, Skellerup og Kullerup Sogne, her dannes Grænsen af Vindinge Aa, tillige grænser det til Hjulby Sogn og Nyborg Købstadsjorde samt til Store-Bælt. Til Sognet hører tillige en Enklave Øst for Nyborg, kaldet „Svanedammen“, samt den sydlige Del af Østerø, som ender i Knudshoved. Dets Areal udgør 2719 ha, og Sognet er saaledes det største i Vindinge Herred. Jordene er lavtliggende, enkelte Steder ret bakkede, over 135 ha optages af Skovene: Duensvænge, Amalielund, Skemark og Slisshavn Skov m. fl., 30 ha optages af Moser og andet Vandareal, 40 ha henligger som Heder, Lyngbakker og Stenmarker.

I Sognet ligger Byerne Avnslev, der deles i Avnslev Overby og Avnslev Nederby, med Kirke, Hospital (oprettet 1758) Skole og Forskole, Forsamlingshus (bygget 1889), Brugsforeninger, Andelsmejeri (bygget 1895), Teglværk, Elektricitetsværk m. m.; Skalkendrup med Præstegaard; Korkendrup; Regstrup med Skole og Kalklejer; Nordhuse Fiskerleje; tillige største Delen af Dyrehavekvarteret, en Forstad til Nyborg; Skovbohuse; Borge-

skov og Lindenberg, en mindre Samling af Huse. Af større Gaarde nævnes Hovedgaarden Juelsberg, Borgeskov Gaard, Rabenlyst og Aaskovgaard. Paa Østerø ligger Høstblomst-sanatoriet (se Side 300), Statsbanernes Jernbanestation, til Brug i Isvintre (se Side 292), Fyr (se Side 290), Lodsstation (se Side 289), Toldassistentbolig og Skovfogedbolig.

Bovense Sogn grænser til Avnslev og Fløstrup Sogne samt til Store-Bælt. Dets Areal er 719 ha, heraf optages 37 ha af Skov og 10 ha af Moser og andet Vandareal. Jordene er jævne og ret lavtliggende. I Sognet ligger Byerne: Bovense, med Kirke, Skole, Mølle, Kro, Brugsforening m. m.; Strandtved; Andkjær; Glambæk og Profithuse, kun en mindre Samling af Huse. Af større Gaarde nævnes Strandskov, Lysemosegaard, Grønholdtgaard og Sølyst.

Avnslev—Bovense Sogne har Tingsted i Nyborg, hører under de samme Kredse som Hjulby Sogn (se Side 306), dog hører Skabohuse, Borgeskov, Lindenberg, Knudshoved og Svanedammen under Nyborg Pastorat. Avnslev Sogn havde i 1800: 892, i 1900: 1815 Indbyggere. Bovense Sogn havde i samme Aar henholdsvis 425 og 429, nu er Indbyggerantallet i begge Sogne 2677.

Sogneraadet bestaar af: Skovrider J. DREYER, Formand; Gaardejer B. JØRGENSEN; Gaardejer H. S. HANSEN; Gaardejer V. NIELSEN; Husmand J. HANSEN; Husmand K. HANSEN; Fisker H. P. HANSEN; Husejer L. MORTENSEN; J. M. JENSEN; Gaardejer H. P. HANSEN; Speditør M. MØLLER; Gaardejer J. NIELSEN; Husmand C. J. PEDERSEN. Hjælpekassens Formand er Skomager M. HANSEN. Værgeraadets Formand er Førstelærer J. ANDERSEN. Sognepræst er H. C. BANG. Sognefoged for Avnslev er P. RASMUSSEN, for Bovense J. NIELSEN.

Blandt de endnu bevarede Minder fra Oldtiden er den 4 m høje „Alfhøj“, tæt Vest for Avnslev Overby, og „Føjsøhøj“ ved Skalkendrup, en lille Gruppe paa 5 Høje i Skoven Skemark og en stor Høj ved Juelsberg. Disse sidste er alle træbevoksede. Der har tidligere ligget op mod 40 Gravhøje i Sognet og en Stendysse tæt ved Avnslev Nederby. Det er ikke gaaet Annekssognets Oldtidsminder bedre, her har der ligget op mod 25 Gravhøje, men saa godt som alle er overpløjede, de laa alle i Sognets nordligste Del.

I Provincial Lexicon af 1777 angives Avnslev Sogn at have Byen Avnslev, 1230 nævnt som Agnslef, med 25 smaa og store Steder; Skalkendrup, 1777 Skagendrup, 1400 Scalketorp, med 12 Gaarde og 6 Huse; Regstrup, 1777 Reystrup, med 12 Gaarde og 3 Huse; Korkendrup, 1777 Kirkendrup, 1483 Corpendrup, med 9 Gaarde og 3 Huse samt Aaskovgaarde, 2 Gaarde; Grønholt, 1 Gaard og 1 Hus; Agetved, 16 Boelssteder; Rystrup, et Skovhus; Schrøbishauge, 1 Boelssted og et Hus; Raskenberg, en Herregaard, nu kaldet Juelsberg. 1920 havde Avnslev Sogn 455 Gaarde og Huse. Bovense Sogn havde i 1777 Bovense By, Bogense, med 14 Gaarde og 13 Huse samt Strandskovgaard, 1600 Strand-schouff; Lysemosegaard, 1777 Lystmohn-Gaard; Strandtved, 1777 Strandved, 1600 Strand-tued, „et lident Sted“; Glambæk, 1777 Glambek, 1665 Glambbeck, 1 Hus; Brydløhn, nu kaldet Sølyst, 1688 kaldet Brødløsz Huus.

Avnslev Kirkes ældste Del, Skibet, er fra senromansk Tid, kun den vestre Del er bevaret, noget senere er Koret opført, men dog ogsaa i romansk Tid. Paa Skibets Nordmur ses endnu ret velbevarede Gesimser, bygget i Savskifter, ligeledes spores her flere romanske Vinduer, nu tilmurede. Det kunde se ud, som om Koret i sengotisk Tid er blevet ombygget eller forlænget mod Øst, denne Tilbygning afsluttes med en Trappegavl rigt prydet med ejendommelige Blindinger.

Bovense Kirke.

Ogsaa Kirkens Taarn er sengotisk, bygget i Skibets hele Bredde, dets underste Stokværk er i Forbindelse med Skibet, men adskilt fra dette ved en smuk, kunstfærdigt udført Smedejernsport, og Taarnrummet tjener som Gravkapel. Her staar to meget smukke Marmorkister, hvori hviler Gregers Juel, død 1776, og hans Hustru, Amalie Christiane Raben, død 1803. Vaabehuset ligger foran den oprindelige Norddør og er fra samme Periode som Taarnet. Kirken har gotiske Hvælvinger, antagelig indbyggede ved Korets Udvidelse, paa disse Hvælvinger har man fremdraget sengotiske Kalkdekorationer. Altertavlen er i Bruskarok, fra 1650, udført af Odense

Mesteren Hans Sørensen. Tavlen Maleri er fra langt senere Tid. Prædikestolen er udført 1577. Døbefonten er romansk Granit. Til lige ses i Kirken et smukt sentmiddelalderligt Krucifiks, tre Ligesten lagte over Sognepræsterne: Daniel Iversen Køler, død 1645; Hans Jacobsen, død 1665; Knud Lerche, død 1711. Kirkens Indre er blevet restaureret 1894 og 1912 og dens Ydre i 1912. Kirkegaardsportalen er bygget i sengotisk Tid. Af Sognepræster for Avnslev-Bovense Sogn nævnes: Jens Brandt Kirbye 1805—45, hans Efterfølger

Indre af Avnslev Kirke.

var hans Søn, Conrad Frederik Kirbye, han var Sognepræst her til sin Død 1889 og efterfulgtes da af Harald Pedersen, der i 1905 efterfulgtes af Sognepræst H. C. BANG, født 25. November 1865 i Nørre Sundby. Kandidat 1891, Præst i Faaborg 1896—1906.

Bovense Kirke er vistnok for dens ældste Deles Vedkommende bygget i tidlig romansk Tid, men i den senere Middelalder er disse romanske Kampestensbygninger, der udgjorde Skib og et lille Kor, saa stærkt ombyggede, at de oprindelige Bygningsdele helt er skjulte. Samtidig byggedes Taarnet, der med sine smukke, rigt Blindingsprydede Trapppegavle og Vaabehuset bærer Præg af samme Tids Bygningsmaade. Ejendommeligt virker de gotiske, stærkt ribbede Hvælvinger. Altertavlen Maleri er fra 1894, malet af A. Dorph. Prædikestolen er fra 1600 og er prydet med fladt udskaarne Ornamentter. De fleste Stolestader har Gavle fra Tiden omkring 1645. Døbefonten er af Granit med en ejendommelig fresidet Kumme, dens Tid lader sig ikke bestemme. Ogsaa ved Bovense Kirke møder man den samme venlige og indbydende middelalderlige Portal i den af raa Kamp byggede Kirkegaardsmur.

Lige ved Avnslev Kirke ligger Hospitalsbygningen, i nogle Murankre af Jern ses Aarstallet 1755, det er en malerisk lille Barokbygning, hvis Midterportals Slankhed virker ejendommeligt. Hospitalet blev stiftet 1758 af Anna Elisabeth Haman, Enke efter Kancelliraad J. Dreyer til Raschenberg; foruden dets Bygnings Fundats havde det en mindre Kapital. — Præstegaarden ligger i Skalkendrup, den har fire Gange været hjemsøgt af Ildebrande, een Gang under Svenskekrigen. I Haven staar et Trækors med 4 Aarstal til Minde om disse Brande.

Juelsberg tilhører Stamhuset af samme Navn. Under Hovedgaarden Juelsberg hører 350 ha samt Udbyggersgaarden Borgeskov med 195 ha. Godsets Skovareal er 190 ha. Herregaarden er egentlig af nyere Oprindelse, dens Jorder hørte forhen under Nyborg Slots Ladegaard, men blev ved Mageskifte mellem Kronen og Nyborg Borgmesteren Claus Rasch 1673 overdraget sidstnævnte, som ejede en Gaard, „Bagnegaarden“, denne Gaards Jorde og de erhvervede Jorde sammenlagdes under een Gaard, „Raschenberg“,

og her byggedes en stor Bindingsværksgaard. Juelsbergs nuværende Hovedbygninger er opførte i Slutningen af det 18. Aarhundrede, selve Hovedbygningen er i Klassicisme med et meget smukt Midterparti, til denne støder to Sidefløje.

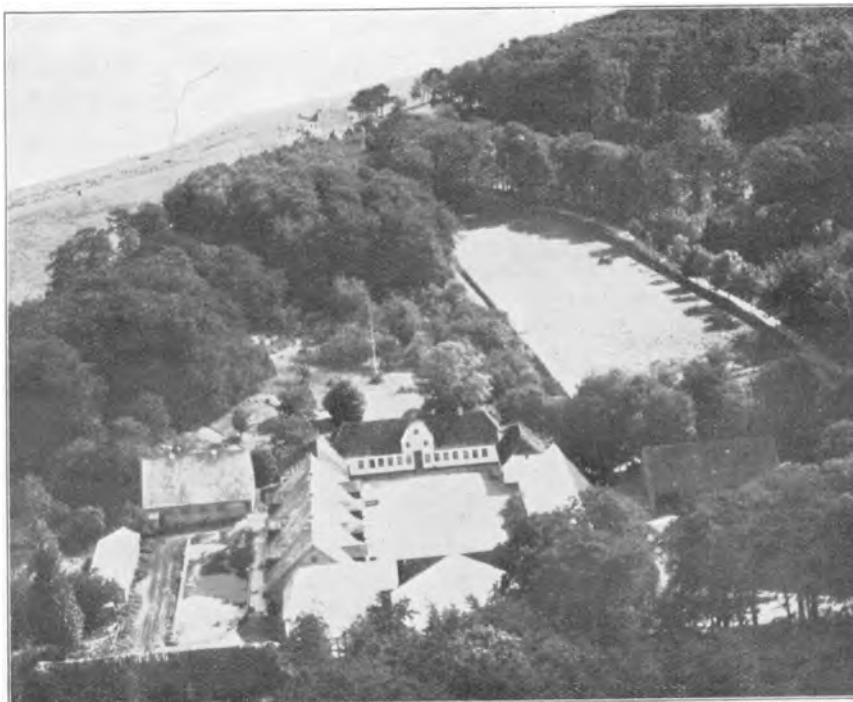
Claus Rasch døde 1705, og hans Enke, Ane Margrethe Lorentsdatter, giftede sig med Erik Flemming Ulfeld, der 1723 gik Fallit. Gaarden solgtes da af Boet til Gehejmeraad Hans Adolph v. Ahlefeldt, der siden 1721 havde været Besidder af Sprogø, og han forenede Juelsberg med Sprogø, under hvilket det forblev til 1814. I den Tid han var Besidder af Juelsberg, som da hed Raschenberg, udvidede han Godset betydeligt ved Køb af Bøndergaarde i de omliggende Byer, Jord, der ellers hørte under Kronen. 1728 solgtes Gaarden til Justitsraad Chr. v. d. Maase, som 1744 solgte den til Kancelliraad Jens Dreyer, død 1753. Dennes Enke, Anna Elisabeth Hamann, solgte Gaarden til et Interessentskab, bestaaende af P. Saxesen, H. J. Bredahl og Jens T. Svitser, der 1772 afhændede den til Gehejmeraad Gregers Juel, død 1776. Hans Enke, Amalie Christiane Raben, oprettede Stamhuset Juelsberg, med kongelig Bevilling af 20. Februar 1797, for Slægten Juel. Hun døde 1803, og Stamhuset overgik til Knud F. Juel, der senere blev dansk Gesandt i Paris. Han døde 1847 uden at efterlade sig Børn, og Stamhuset gik da ifølge Erektionsbestemmelserne over til Halvbroderen, Kammerherre Oberst H. R. Juel til Stamhuset Hverringe, død 1857, hvorefter begge Stamhuse overgik til dennes Søn, Major H. Juel, død 1875, derefter til dennes Søn, Kammerherre Kn. F. Juel, død 1908, hvorefter det overgik til Brodersønnen, Kammerherre Hans R. Juel til Hverringe, død 1923.

I Aaskov boede i Slutningen af det 15. Aarhundrede en Væbner, Urne Jepsen, af Slægten Algudsen. Byen Agetved, 1610 Agtued, havde i Slutningen af det 17. Aarhundrede 3 Gaarde og 9 Huse. I Bovense Sogn omtales i det 17. Aarhundrede en Gaard, Hechenfeld.

Gaarden „Strandskov“ i Bovense Sogn er paa knapt 200 Tdr. Land. Det er en meget gammel Gaard, som allerede i 1717 omtales som anselig. I Slutningen af det 18. Aarhundrede blev den udflyttet til sin nuværende Beliggenhed. Laden og en Staldbygning er opførte 1860, af Tømmer hentet paa Kamgaard ved Tommerup. Gaardens Ejer er Proprietær

CHRISTIAN THINGBERG, født 12. Febr. 1864 paa Kamgaard, Søn af Proprietær P. Rasmussen og Hustru Nielsigne født Kam, gift 1898 med Astrid Jørgensen. Købte Strandskov 1897. Siden 1929 er Gaarden forpagtet ud til Sønnen NIELS OLUF THINGBERG, født 17. Oktober 1902, gift 1929 med Anna Juul Jensen.

Lysemosegaard er en anden meget gammel Gaard i Bovense Sogn, den omtales 1777 som „Lystmohn“; men

„Strandskov“ i Fugleperspektiv, i Baggrunden Store Bælt.

Chr. Thingberg.

den nuværende Lysemosegaard er af ganske ny Oprindelse, idet den gamle Gaard nedbrændte 1929. Gaarden ejes af ANDERS ANDERSEN, hvis Søn, L. CHR. ANDERSEN, siden 1925 har været Forpagter af Gaarden.

Paa Slipshavn ses Rester af et middelalderligt Batteri. I 1577 var der en Skibsbro ved Slipshavn. Fr. III lod i 1657 anlægge en Bro til Troppettransport, den blev dog ogsaa brugt af Færgesmakkerne. I 1883 blev der anlagt en Bane fra Nyborg til Knudshoved og videre til Slips-havn, beregnet for Skibe og Færger, naar disse under Isvanskeligheder ikke kunde besejle Fjorden. Men allerede i 1905 havde Forholdene ud-

viklet sig saaledes, at de store Dampere ikke kunde lægge til her, og Isbaestationen og Jernbanestationen flyttedes til Knudshoved, den gamle Bane blev nedlagt og Anlægget solgt til Stamhuset Juelsberg.

Skolen i Avnslev er bygget 1897, den gamle Skole laa oprindelig i Neder Avnslev. 1917 udvidedes Skolen med en Forskolebygning. Af Lærere nævnes Slægten Torup, som gennem mange Aar virkede her. Fra 1902—28 var Skolens Førstelærer Karl Dige. Siden 1928 Førstelærer JOHANNES ANDERSEN, født 21. Juli 1896 i Vissenbjerg. Andenlærer er HANS JØRGEN LARSEN HANSEN, født 2. August 1905 i Frørup, ansat ved Avnslev Skole 1928. Forskolelærerinde er CHRISTIANE HANSEN, ansat 1. Maj 1917.

Rejstrup Skole oprettedes 1881, og faa Aar efter udvidedes den med en Forskole, i 1920 tilbyggedes en Gymnastiksal. Men før denne Skole fandtes der i Rejstrup en privat Skole oprettet 1868, blandt Stifterne maa nævnes Gaardejer Lars Larsen, Rejstrup, som ofrede meget for denne Skole. Da Kommunen 1881 byggede den nuværende Skole, ophævedes Privat-skolen. Af Lærere ved Rejstrup Skole nævnes O. H. P. Fyrstenberg fra 1881—90; H. P. Hansen fra 1890—1920, siden da Førstelærer HANS RASMUSSEN, født 26. September 1891 i Øksendrup, Søn af Rasmus Peder R. og Hustru Ane Marie født Hansen, gift 1918 med Alma Kir-sine Petersen. Dimitteret 1915 fra Skaarup Seminarium, Andenlærer i Bovense Skole fra 1916—20.

Bovense Skole er oprettet som Følge af Skoleloven af 1814, men dog først begyndt i 1819, og den Skolebygning, som da rejstes, nedbrændte i 1846, og der byggedes da en ny Skole, som toges i Brug 1847. Denne benyttedes indtil 1917, da den nuværende

Avnslev Elektricitetsværk.

Skolebygning opførtes. Skolebygningen af 1847 omdannedes til Lærerbolig, og sam-tidig udvidedes Skolen til 5-klasset. Læ-rere: Stefansen 1819—29; Frederik Torup til 1872, hans Søn, Ditlev Torup til 1915, Førstelærer NIELS HANSEN. 1863 udvide-des Skolen med et Andenlærerembede.

Avnslev Elektricitetsværk oprettedes 1909 som et Andelsværk, bygget af Fir-maet Gad & Lauridsen, Odense. Det aabnedes den 4. August 1909. Værket har ca. 150 Andelshavere. Der er foretaget flere Udvidelser og Nyanskaffelser, saa-ledes opstilledes i 1917 en ny Motor, 1918 forandredes denne Motor, og i 1923 anskaffedes en 55 HK. Dieselmotor. Elektricitetsværkets Formand er Gaard-ejer H. P. HANSEN, Rejstrup. Bestyrer

R. P. Hansen,
Elektricitetsværksbestyrer.

er RASMUS PEDER HANSEN, født 6. Oktober 1892 i Kissendrup, Søn af Gartner Johan H. og Hustru Madsine født Pedersen, gift med Alfrida Skytte. Ansat som Værkbestyrer 1920, siden samme Aar Installatør i Avnslev. Regnskabsfører er Sadelmager J. M. HANSEN, Avnslev.

Blandt Andelsinstitutioner i Kommunen nævnes: Avnslev Forsamlingshus, bygget 1889; Avnslev Andelsmejeri, anlagt 1895; Elektricitetsværket, anlagt 1909; Avnslev ny Brugsforening, oprettet 1900; Avnslev

H. Jørgensen,
Uddeler.

gamle Brugsforening, der er oprettet 1893, 6 Aar efter flyttet over i sin nuværende Ejendom, der gentagne Gange er ombygget. Foreningen tæller over 150 Medlemmer. Dens Formand er Husmand PETER RASMUSSEN. Som Uddeler ansattes ved Oprettelsen Jørgen Peder Jørgensen, der 1928 afløstes af Sønnen, HANS JØRGENSEN, født 12. Juli 1901 i Avnslev, gift 1924 med Petrea Jacobsen. Formand fra 1. Marts 1932 er Gaardejer N. Sv. NIELSEN, Lindegaard. — Bovense Brugsforening er stiftet 1900, 1912 anskaffedes egen Ejendom. Foreningen tæller ca. 120 Medlemmer, Formand er Hus-

mand HANS ANDERSEN. Uddeler er PEDER CHR. HANSEN, ansat 1907.

Juelsberg Skovdistrikt ledes af Skovrider JØRGEN DREYER, født 13. August 1868 paa Als, Søn af Skovrider Hans D. Skovrider paa Juelsberg s. 1895, da han afløste Faderen, Sogneraadformand siden 1913. — JENS PEDER CHRISTENSEN, Skovfoged, født 13. Oktober 1885 i Avnslev, Søn af Peder Chr., gift 1906 med Kirstine Jessen. Ansat under Juelsberg s. 1916.

J. P. Jørgensen,
fhv. Uddeler.

J. P. Christensen,
Skovfoged.

FLØSTRUP—ULLERSLEV SOGNE danner een Kommune med Ullerslev som Anneks-sogn. Fløstrup Sogn grænser til Annekssognet, Avnslev og Bovense Sogn, samt til Store Bælt og endelig til Bjærgø Herred i Odense Amt, hvor Kavslunde Aa paa et langt Stykke danner Grænselinien. Dets Areal er 2003 ha og Jordene er lavtliggende og jævne, dog mod Syd noget bakkede. Ved Sognets sydligste Grænse ligger den 7 ha store Fløstrup Sø, desforuden optages 15 ha af Moser og andet Vandareal. Over 165 ha optages af Skovene Vesterskov og Nordskov m. fl.

Byer: Fløstrup med Kirke, Præstegaard og Brugsforening; Mullerup; Langtved med Skole, Forsamlingsbygning og Brugsforening m. m.; Kissendrup med Friskole og Elektricitetsværk m. m.; Hestehave; Hagendrup; Pebertved; Hvisby; Maglemose; Stivelsehuse; Svejlskrog; Søhuse; Gadeløkke og Alehave, alle kun mindre Steder. Tillige Hovedgaarden Rørbæk og Hovedgaarden Risinge. Andre større Gaarde: Hannesborg; Kissendrupgaard; Dinestrupgaard; Rosvang med Andelsmejeri og Rørbæk Mølle.

Ullerslev Sogn grænser til Hovedsognet samt til Avnslev og Skellerup Sogne, fra sidstnævnte Sogn adskilles det ved Vindinge Aa; endelig grænser det til Aasum og Bjærgø Herreder i Odense Amt. Dets Areal er 1340 ha og Jordene er omtrent som Hovedsognets, 44 ha optages af Moser og andet Vandareal, af Skov er der 14 ha.

Byer: Ullerslev med Kirke, Skole, Forskole, privat Mellem- og Realskole, Forsamlingshus, Brugsforening, Alderdomshjem, Kro, Andelsmejeri, Elektricitetsværk, Filialbank, nogle mindre Industrivirksomheder m. m.; Jernbane, Post- og Telegrafstation; Langeskov; Tange; Bøgeskov og Dalgaard er alle kun mindre Steder.

Fløstrup—Ullerslev Sogne har Tingsted i Nyborg, hører under de samme Kredse som Hjulby Sogn (se Side 306). Indbyggerantallet i Fløstrup Sogn var i 1800: 601; i 1900: 1045; i Ullerslev Sogn henholdsvis 447 og 935; nu er det samlet i begge Sogne: 2443. Sogneraadet bestaar af: Gaardejer I. P. LYNGDAL, Formand; Banearbejder P. A. POULSEN; Gaardejer N. P. NIELSEN; Gaardejer E. RASMUSSEN; Malermester J. P. JENSEN;

Kusk CHR. HORN; Husmand J. HANSEN; Arbejdsmand J. JENSEN; Dyrlæge P. JENSEN; Gaardejer L. JENSEN; Gaardejer R. HANSEN; Husmand H. P. PEDERSEN. Hjælpekassens Formand er Købmand K. VINDEBALLE. Værgeraadets Formand er Skolebestyrer K. HIMMELSTRUP. Sognepræst er C. B. BARFOD-PEDERSEN. Sognefoged for Fløstrup er Forpagter V. NIELSEN, for Ullerslev er Gaardejer M. HANSEN.

Saa vel i Hovedsognet som i Annekssognet findes ingen Oldtidsminder, der har dog ligget nogle Høje i Fløstrup Sogn. Fløstrup Sogn havde i 1777 72 Gaarde og Huse, 1920 er Tallet 236; Gaardenes Fordeling i 1777 var saaledes: Fløstrup, Flødstrup, 13 Gaarde og 19 Huse; Kissendrup, Kirsindrup, 1400 Keszenndrup, 1500 Kørsendrup, med 10 Gaarde og 16 Huse; Mullerup, Nullerup, med 6 Gaarde og 8 Huse; Langtved, 1400 Laangsvadtz, 1600 Langthwedd, med 4 Gaarde og 3 Huse; tillige nævnes Rørbæk Herregaard og Riisinge Sædegaard, samt to Gaarde, Dumstrup og Bidsbyegaard, begge ved Stranden.

Ullerslev Sogn havde i 1777 58 Gaarde og Huse, 1920 er Tallet 258. Indtil Stavnsbaandets Ophævelse havde Sognet kun Byen Ullerslev, 1300 Ulwersleff.

Fløstrup Kirke er for dens ældste Deles Vedkommende fra tidlig romansk Tid, bygget af store Kampestenskvadre. Endnu ses nogle af de romanske Vinduer, og Dele af Norddøren er fra samme Tid. Taarnet og Vaabenhuset er Tilbygninger fra sengotisk Periode, ligesom Hvælvingerne. Altertavlen brændte i 1865 og erstattedes af den nuværende. Prædikestolen er fra 1606, enkelte Stolestader er fra 1588 med Quitzovernes og Høegernes Vaaben. I Kirken findes et sengotisk Krucifiks og en Kristusfigur og Alterstager fra 1589 med Margrethe Høegs Vaaben. Under Koret er der nu tilmuret Begravelse for Besidderne af Rørbæk Gaard. I Koret findes to Gravstene med Portrætter, den ene sat over Didrik Quitzov, død 1561, samt hans Hustru, Mette Hardenberg, og deres Datter Anne; den anden over Christen Quitzov, død 1587, og hans Hustru, Margrethe Høeg, som skænkede nysnævnte Alterstager til Kirken. Tillige er ophængt i Koret 13 Kisteplader, aftaget af de Kister der staar i Begravelsen under Koret. I Skibet er ophængt et Epitafium over Kai Madsen Pram, død 1697.

Af den gamle Præstegaard staar endnu tilbage de smukke maleriske Bindingsværks Udhuse, medens Stuehuset nyopførtes 1892. Landøkonomen O. Th. N. Krarup var Præst her fra 1852—1862. Sognepræst er CLEMENS BENJAMIN BARFOD PETERSEN, født 13. December 1892 i Søby.

Ullerslev Kirke er en af de faa Landsby-Kirker, der har bevaret sit oprindelige romanske Grundrids, ligesom dens Bygninger, Apsis, Kor og Langhus, tildels er uforandrede. Bygningerne hviler paa høje, svære Granitsokler, Murene er opførte af raa Kampesten med tilhuggede Hjørnekvadere, den oprindelige Norddør findes endnu, og flere af de romanske Vinduer er bevaret. Foran Kirkens oprindelige Syddør er i gotisk Tid opført et Vaabenhus, ved Langhuset er der mod Syd bygget et Taarn, antagelig i samme Periode, endelig er der paa Skibets Gavl et lille Spir, der dog i nyere Tid er forandret. I Kirkens Indre er et Alterbordspanel fra Slutningen af det 16. Aarhundrede. Altertavlen har endnu enkelte Rester bevaret af den gamle Tavle fra 1584, men dens Billede er nyere; Prædikestolens øverste Del er fra Reformationstiden, medens Underdelen er nyere. Kirken har et Krucifiks fra Renæssancetiden. Der er Gravstene for Præsten Anders Jensen, død 1574, Præsten Peder Jakobsen, død 1582, og Præsten Anders Bertelsen og Hustru Karen Knudsdatter.

Hovedgaarden Rørbæk er paa 295 ha. Oprindelig var Hovedbygningen omgivet af Grave, men disse blev i Midten af det 19. Aarhundrede tildels udtørrede. Hovedbygningen er af Bindingsværk i to Stokværk, til denne støder to Sidefløje, ogsaa af Bindingsværk. Hestestald og Ladebygninger er fra 1750. Den ældste Ejer af denne Gaard var Adelsmanden Cort Bærend; 1531 nævnes Diderik Henningsen Quitzov til Rørbæk, død 1561; efter hans Død overgik Gården til Brodersønnen, Henning Quitzov, død 1569, saa følger

dennes Søn Christian Quitzov, død 1587, og dennes Søn Just Quitzov, død 1603, efter hans Død overgik Gaarden til hans Moder Margrethe Høeg, og efter hendes Død tilfaldt den hendes Brodersøn, Gregers Høeg, hans Søn, Jens Høeg, solgte Gaarden til Hans Mortensen Møller, Skøde af 1691. Kommerceraad Otto Jacobsen købte Gaarden 1728 og efterlod den til sin Søn, Kancelliraad M. U. Engelsted, død 1762; hans Enke Elisabeth Birgitte Lund besad Rørbæk til 1786 og afstod den da til sin Søn, Justitsraad Otto Engelsted, hans Enke besad Gaarden til 1826 og overdrog den da til Sønnen M. H. Engelsted, efter hvis Død den ved Arveudlæg kom i Jægermester M. H. R. Wright-Engelsteds Besiddelse, han døde 1894, og hans Enke havde Gaarden, indtil hun afgav den til sin Datter Rudi Tofft.

Hovedgaarden Risinge er paa 180 ha. Oprindelig var den en mindre Avlsgaard. Dens Hovedbygning er fra Midten af det 18. Aarhundrede og af Bindingsværk, i et Stokværk med Kvist. Antagelig er Gaarden bygget 1745 af Hugo Pram, der i 1727 kom i Besiddelse af Gaarden, og som ved Sammenlægning med fire andre Gaarde fik Risinge gjort til Hovedgaard. Ladebygningerne er ombyggede i Slutningen af det 19. Aarhundrede. Første Gang, Gaarden nævnes, er i 1665, da den ejedes af Borgmester Jens Madsen Rosenberg. 1730 fremtræder Gaarden som Hovedgaard og tilhørte da Hugo Pram, dennes Enke, Mette, solgte 1759 Gaard og Gods til Kancelliraad M. U. Engelsted til Rørbæk, hans Enke, Elisabeth Birgitte Lund, afhændede 1786 Risinge Gaard til P. Pedersen, ved Auktion 1827 kom Gaarden i Etatsraad L. Fogs Besiddelse; siden 1902 har Gaarden været i R. KATTRUPS Besiddelse.

Gaarden Hannesborg er paa 210 ha. Oprindelig hørte den under Hovedgaarden Skovsbo i Rynkeby Sogn, men frasolgtes i 1836 til M. Løllesgaard, 1879–95 tilhørte den P. Løllesgaard, i sidstnævnte Aar overtoges den af Kreditforeningen for Fyens Stift, som 4 Aar efter solgte den til C. L. Castenskjold. 1914 solgtes den for 357.000 Kr. til Th. Rasmusen, Korsør, senere overgik den til A. LÜTZEN.

Dalgaard i Ullerslev Sogn er paa 70 ha. Fra gammel Tid har den været Fæstegaard under Hovedgaarden Ulrichsholm, men i 1792 frasolgtes den til dens nuværende Ejers Oldefader. Siden 1907 har den været i VALDEMAR ANDERSENS Eje.

Langtved Skole er bygget i 1896, udvidet med Forskole 1909 og er nu 5-klaset med Første- og Andenlærer samt Forskolelærerinde. Førstelærer siden 1911 er HALVOR KELSTRUP, født 5. Marts 1883 i Hornstrup. — Ullerslev Skole er opført i 1909. Sognets første Skole laa bag Kirken og var ogsaa Degnebolig. Skolen her er som Hovedsognets Skole 5-klaset. Førstelærer er POUL EMIL SALLING, født 19. Novbr. 1880 i Odder, Søn af Martin Chr. S. og Hustru Laura født Christensen, gift 1905 med Andrea Kristine Jørgensen. Dimit.

Ullerslev Skole.

1901 fra Silkeborg, Andenlærer ved Nebsager Skole fra 1902—05, Førstelærer ved Have Skole 1905—08, ved Ollerup Skole 1. Marts 1908 til 1910, ved Ellinge Skole 1. November 1910 til 1. November 1916, siden da Førstelærer ved Ullerslev Skole.

Forskolelærerinde er ELLEN FREDERIKKE RIEL. Dimitteret 1907 fra Vejle, Ansat i Vester Skerninge 1907—08, i Søndre Mark Skole 1908—17, siden da ved Ullerslev Forskole.

Ullerslev private Mellem- og Realskole.

Ullerslev private Mellem- og Real-

skole oprettedes i 1907 af en Kreds af Sognets Beboere som et Aktieselskab. Dens første Bestyrer var O. Arndahl, der i 1910 afløstes af cand. theol. M. V. Bech, som overtog Skolen, men allerede Aaret efter afgik han som Skolebestyrer, og Skolen overgik til et nystiftet Selskab, der ansatte K. Himmelstrup som Bestyrer.

P. E. Salling,
Førstelærer.

Skolebygningen er bygget til ca. 100 Elever og bestaar af en Hovedfløj med en to Stokværk høj Frontispice, afsluttet af to slanke Mursøjler. Paa hver Side af Hovedbygningen ligger Bestyrerbolig og Gymnastiksal. Skolen har 5 Lærere og 8 Klasseværelser. Skolebestyrer cand. phil. K. HIMMELSTRUP er født 4. Februar 1896 i Raarslev, Søn af Lærer

K. R. H. og Hustru Vita født Ingerslev, gift 1919 med Helga Nielsen. Student fra Odense 1914, dimitteret fra Jonstrup 1917, Lærer ved Oddersund private Realskole 1917—18 og ved Nykøbing Falsters private Realskole fra 1918—25, siden da Skolebestyrer i Ullerslev, Formand for Værgeraadet.

N. Chr. Olsen,
Elektricitetsværksbestyrer.

I Kissendrup ligger en Friskole, oprettet 1870 i Langtved, men 1908 flyttet til Kissendrup. Skolens Lærer er ANDERS TH. GEERTSEN, født 5. Oktober 1894. Udgaet fra Ellebæk Lærerskole 1923, Kursus paa Askov 1925, ansat ved Friskolen i Kissendrup 1925. — Kissendrup Elektricitetsværk er anlagt 1910. Værk-

Ullerslev Elektricitetsværk.

bestyrer er JØRGEN PEDERSEN. Bestyrelsens Formand er Gaardejer LAURITS NIELSEN.

Ullerslev Elektricitetsværk er anlagt 1911 af et privat Selskab. Det tæller 220 Andelshavere. 1917 udvidedes Værket med en 50 HK. Dieselmotor, saaledes at det nu raader over 105 HK. Bestyrelsens Formand er Gaardejer RASMUS MORTENSEN. Bestyrer siden 1922 er NIELS CHR. OLSEN, født 20. November 1897 i Ellinge, gift 1921 med Karen Madsen. — Fløstrup Brugsfor-

{ Ullerslev ny Brugsforening.

ening er stiftet 1890 med 35 Medlemmer, nu har den 250. Egen Bygning opførtes i 1910 og blev udvidet 1925. Formand er Husmand A. ANDREASEN. — Langtved Brugsforening er stiftet 1890, flyttede 1900 til nuværende Bygning. Dens Formand er Husmand PEDER PEDERSEN. — Ullerslev Brugsforening begyndte sin Virksomhed den 14. Februar 1886, ved Stiftelsen talte den 50 Medlemmer, nu over 250. Oprindeligt laa Foreningens Uddelersted i Skomager Windeballes Hus, lige over for det nuværende, der opførtes i 1922 for 48.100 Kr. Formand er Proprietær VALDEMAR ANDERSEN, Dalgaard.

VALDEMAR AUGUST KORSGAARD, Uddeler,

født 1. August 1895 i Skanderup, Søn af Kresten K. og Hustru Ingeborg født Skov, gift 1920 med Karen Christensen. Uddeler i Vork ved Vejle 1919—24, siden 1924 i Ullerslev.

IDA F. RUBERG RASMUSSEN, Distriktsjordem.

født 5. Oktober 1886 i Frederikshavn, Datter af Købmand Peder Ruberg og Hustru, gift 1920 med Forpagter Søren R. Eksamen 1912, siden 1914 Distriktsjordemoder i Fløstrup-Ullerslev Sogne.

HERRESTED SOGN danner en Sognekommune og grænser til Ellested-Ørbæk og Refsvindinge Sogne, her dannes Grænsen af Villumsaa; og til Hellerup og Søllinge Sogne, til Ryslinge Sogn i Gudme Herred og til Aasum Herred i Odense Amt. Dets Areal er 2564 ha. Jordene er højtliggende, ret lermuldede og tildels grusede. 531 ha optages af Skovene Kragelund, Dyrehave, Hestehave, Bjørnemose m. fl. I Dyrehave Skov er der Vildsvin. 40 ha optages af Moser og andet Vandareal, saaledes i Sognets vestlige Del Linkær Mose.

Byerne Herrested, med Kirke, Skole, Forskole, Sehestedts Hospital, Brugsforening, Andelsmejeri m. m.; Kragelund med Teglværk; Villumstrup; Maare med Forsamlingshus, Mølle, Savværk m. m.; Maareskov med Skole; Kastel-Dalshus og Ringholm, alle mindre Samlinger af Huse. I Sagnet ligger Hovedgaarden Ravnholt, af andre Gaarde nævnes Holmegaard; Sophienlund, samt Herregaardsmejeriet Ravnholt.

Sagnet har Tingsted i Nyborg, hører under de samme Kredse som Hjulby Sogn (Side 306), dog under Salling Herreds Vurderingskreds. Indbyggerantallet var i 1800: 710; i 1900: 1035, nu er det 1190.

Sogneraadet bestaar af: Gaardejer K. V. JØRGENSEN, Formand; Gaardejer R. P. ANDERSEN; Husejer S. S. SØRENSEN; Husejer L. RASMUSSEN; Bestyrer H. M. ANDERSEN; Gaardejer O. JENSEN; Mejeribestyrer N. P. BRIXTOFTE; Hjelpekassens Formand er Gaardejer J. M. JØRGENSEN. Værgeraadets Formand er Gaardejer N. C. NIELSEN; Sognepræst er H. K. THORSAGER; Sognefoged er MADS HANSEN.

Særlig Sognets østlige Del har været rigt paa Gravhøje, her har ligget op imod 25 Høje, som alle er sløjfede, medens der ikke vides at have været Stengrave i Sagnet. I 1777 var endnu 2 Høje bevaret, „Marsk Høj“ og „Svenne Høj“.

Enkelte Historikere mener, at Herrested i gammel Tid har været en mindre Købstad, „Hærrigstath“, hvor i lange Tider det saakaldte „Herrsted Birketing“ havde Sæde. I 1258 gav Christoffer I. Bønderne i Herrested fuld Birkeret, og denne stadfæstedes af de følgende Konger, lige indtil Frederik d. II's Tronbestigelse. Omkring 1583 fik Fru Vibeke Podebusk paa Ravnholt, Birketinget flyttet til Ravnholt Gaard.

Sagnet havde i 1777 Byen Herrested med 11 Gaarde og 5 Huse; dertil Præstegaard, Skole, Hospital og en Degnebolig, samt Herregaarden Ravnholt; Maar By med 23 Gaarde og 11 Huse; Villumstrup med 7 Gaarde og 2 Huse; Krogelund, nu Kragelund med 8 Gaarde og 7 Huse; Castel, nu Katsel, 1326 Kaster, med 2 Gaarde og 1 Hus; Maareskov

med 5 Huse; Ruerne 1 Hus; Ravnholt Lylle 2 Huse; Mejerigaarden Sophienlund. 1920 havde Sognet 273 Gaarde og Huse.

I Villumstrup laa i gamle Dage en stor Gaard, 1365 nævnes Jens Pedersen og Mads Jensen til „Willumstrup“; 1490 nævnes Johan Dibernsen til Villumstrup. Endnu i Slutningen af det 18. Aarhundrede kunde man spore Bygningsrester i Lindholm Hovedgaards Park og Fiskedamme. Den ejedes af Vibeke Podebusk og hørte da under Ravnholt. Mejerigaarden Sophienlund er opført af Sophie Juel i 1769. Sognet blev først 1646 et eget Pastorat, før den Tid var det Anneks til Ryslinge.

Hovedgaarden Ravnholt, under Stamhuset af samme Navn, er paa 350 ha. Stamhuset indbefatter tillige Hellerup, Nislevgaard, Stubbedrup, Holmegaard, Ferritslevgaard og Sofienlund, det samlede Areal bliver da ca. 1500 ha.

Hvorledes denne Herregaards første Bygninger har set ud vides ikke. I Slutningen af det 16. Aarhundrede, da Ravnholt kom i Niels Bilds Besiddelse, begyndte han store Byggearbejder. Biskop Jacob Madsen siger i sin Visitatsbog, at Niels Bild selv begynder at bygge „Eet Steen Huus“ her. Sikkert har Gaarden lige fra Begyndelsen været omgivet af Grave, nu er den kun til Dels omgivet af Voldgrave. Hovedbygningen er fra Begyndelsen af det 17. Aarhundrede, bygget i Renæssancestil, med 3 Fløje i to Stokværk. Paa Hovedbygningen opførtes noget senere et ottekantet Taarn med et slankt og højt Spir. 1864—70 blev Gaarden ombygget og udvidet, hvorved Renæssancepræget gik tabt. Kuppet ved Gaarden er bygget 1737 af Gehejmerraad Chr. Sehestedt, død 1740. I 1753 kom Gaarden i Generalløjtnant Ove Juul til Villestrups Eje, han lod Bygningerne istandsætte og anlagde Haven i fransk Stil med Alléer og Buegange. I den Tid Ravnholt var i Kammerherre Ove Sehestedt Juuls Besiddelse, født 1781, død 1815, blev det samlede Bøndergods udskiftet, Gaardene gjort lige i Hartkorn, og de Gaarde, der udflyttedes, blev godt bygget af brændte Sten og Egetømmer.

I Chr. V' Matrikel angives Ravnholt at have hele Herrested Sogn, to Gaarde i Ørbæk og to i Ryslinge. — Første Gang vi finder denne Gaard nævnt er i 1365, da Jens Madsen

Ravnholt set fra Voldgraven.

ejede den. I Slutningen af det 14. Aarhundrede kom Ravnholt i Slægten Bilds Besiddelse. De havde Gaarden i over 200 Aar. Bildernes Række: Jakob Ottesen Bild, Jep Bild og dennes Hustru Kirsten Skinkel. 1489 nævnes Niels Bild, død 1540; Evert Bild, død 1567, hans Enke besad Gaarden til sin Død 1596, hun hed Vibeke Podebusk og var en bekendt Slægtebogsforfatterinde. Den sidste af Slægten, Niels Bild, døde 1622, hans Datter, Anne Nielsdatter Bild, ægtede Otto Brahe, der

solgte Ravnholt til den kendte og lærde Holger Rosenkrantz til Rosenholm som 1631 afhændede Godset til Henrik Holck, død 1633, hans Enke giftede sig med Frands Pogwisch, og Ravnholt kom da i dennes Besiddelse, han døde 1657, og Godset solgtes til Gehejmerraad Chr. Skeel, død 1740. Hans Enke lod Ravnholt gøre til et Stamhus, med kongelig Bevilling af 25. Februar 1752. Stamhusets første Besidder var Sophie Hedevig Friis, gift med Generalløjtnant Ove Juul. Hans Efterkommere blev de følgende Ejere, under Navnet Sehestedt-

Juul, nemlig Sønnen, Gehejmerraad Chr. Sehestedt-Juul, død 1787, dennes Søn, Kammerherre Ove Chr. Sehestedt-Juul, død 1832, dennes Søn, Kammerherre, Major Chr. Sehestedt-Juul, død 1861, hans Søn, Kammerherre Ove Sehestedt-Juul, død 1882. Nuværende Ejer er Kammerherre CHR. SEHESTEDT-JUUL.

Ravnholt Kapel, „Christi Kapel“, er indrettet i Hovedbygningens sydlige Ende af Gehejmerraad Chr. Sehestedt-Juul. Kapellet blev indviet den 1. Novbr. 1737, samme Aar lagdes det under Herrested Kirke

som Anneks. I 1869 ombyggedes dets Indre. — Kammerherre Ove Sehestedt-Juul lod, da han var besidder af Ravnholt, indrette en stor Vildsvinepark. Under Ravnholt hører et Skovareal paa 1000 ha. Skovens Ejendomsskyld er ansat til ca. 1.414.000 Kr.

Herregaarden „Ravnholt“.

RASMUS RASMUSSEN, Skovfoged,

født 7. December 1860 i Sdr. Broby, Søn af Rasmus Larsen og Hustru, gift 1892 med Johanne Andersen, død 1917. Elev paa Vedelsborg 1884, Stænderup Statsskov 1885—87, Sorø Akademi Skovdistrikt 1887—88, Assistent paa Vedelsborg 1889—90, Skovfoged ved Ravnholt siden 1. Maj 1892.

ERIK IVERSEN, Skovfoged,

født 11. Marts 1878 i Sct. Jørgens Sogn ved Svendborg, Søn af Skovfoged Chr. I. og Hustru, gift 1903 med Anna Kirstine Eriksen. Elev paa Hvidkilde 1892—97, ansat ved Opmaaling af Korselitse 1898—99, ved Brahe Trollebørg 1899—1900, Assistent ved Ravnholt 1900, Skovfoged ved Ravnholts Skovdistrikt

„Sønderskov“ i Odense Amt siden 1931.

Vinterbillede fra Herrested Skole.

Herrested Kirke er fra tidligromansk Tid, bygget af Kvadre og bestaaende af Skib, Kor og Apsis, endnu staar Koret og Skibet. Paa Christian IV.'s Tid tilbyggede Grev Henrik Holck et taarnagtigt Kapel med Kamgavle og Stjernehvælving, men i 1880 blev det nedrevet og et nyt Apsis bygget af tilhugne Kampesten, ligeledes blev ved denne Restaurering Hvælvingerne fornyede, og man lod da Teglstens-Hvælvingssribberne staa

Herrested Kirke.

uden Hvidtning. Desværre lod man samtidig Kirkens Ydre cementere, hvilket ødelægger det middelalderlige Præg. Skibet, Koret og Apsismurene er udvendigprydet med en romansk Teglstens Gesims, hvis halvrunde Buer støttes af smaa romanske Konsoler. Taarnet, der tilbyg-

gedes i den senere Middelalder, er ret stort og hviler paa svære Granitkvadre. Taarnrummet overdækkes af gotisk Stjernehvælving og bruges som Vaabenhus, Indgangen til dette er i Vest og dannes af en rundbuet Portal med gotiske Søjler. Taarnets øverste Del er prydet med Blindinger og Kamgavle. Samtidig med dettes Opførelse byggedes der over Korgavlen et lille Spir. I Apsis slutter Hvælvingsribberne med smaa Englehoveder fra Renæssancetiden. Oprindelig var Kirkens Hvælvinger forsynede med Kalkdekorationer, men disse er tabt ved de nye Hvælvingers Indbygning. Altertavlen bestaar af en gotisk Ramme, hvori forhen sad et Maleri malet paa Kobber, fra 1703; det erstattedes i 1910 af et Billede, forestillende den samaritanske Kvinde, malet af A. Bang. Prædikestolen er fra 1594 og bærer Niels Bilds og Margrethe Urnes Vaaben. Kirkens Stolestader er hovedsagelig fra samme Tid og udført af samme Mester. Foran Alteret ligger Ligsten over Niels Bild, død 1540, og hans Hustru Berte Ulfeld, død 1555. I Koret er opsat et Sandstens-epitafium fra 1594 over Nils Bild, død 1622, og hans Hustru; paa Epitafiets Billede ses de knælende sammen med deres fire Børn. Under Koret er der Begravelse for Herregaarden Ravnholts Ejere, og under Skibets østlige Del har der været Begravelse for Kirkens Præster. I Taarnrummet hænger et Epitafium over Præsten Hans Mikkelsen Seidelin, død 1741. Paa Kirkegaarden er der et Mausoleum med Kammerherre Ove Sehested-Juels, død 1882, og Hustrus Kister.

Skolen i Herrested havde oprindelig Enelærer, og var bygget omkring 1730 af Gehejmerraad Chr. Sehestedt, til Ravnholt, død 1740. Men i 1890 udvidedes den til 4-klasset Skole med et Andenlærerembede, og i 1920 blev den 6-klasset og fik Forskolelærerinde. Hovedskolen er bygget 1890, Forskolen 1920. Byens Forsamlingshus bruges af Skolen som

Herrested Brugsforening.

Gymnastiksal. Lærere ved Skolen: Munck, 1799—1861; L. Mogensen, 1861—78; N. F. Olsen, 1878—1919, i hans Embedstid udvides Skolen med Andenlærerembede; siden 1919 Førstelærer E. CHR. HANSEN; Andenlærer er FR. SKOVMAND JØRGENSEN, ansat 1931; Forskolelærerinde er K. HANSEN, ansat 1931.

I 1853 byggedes en Skole i Maareskov. Lærere: Lorents Mogensen, 1853; H. Fr. J. Hansen, 1861; Peter Marius Clemmensen, 1893; siden 1914 HARALD FR. KØLSTER, født 21. Juni 1885 i Grønnegade, Lolland; Kirkesanger og Organist ved Ravnholt Kapel, Medlem af Herrested Sogns Vægeraad.

HARALD KOEFOED THORSAGER, Sognepræst,

født 15. Juli 1893 i Svaneke, Søn af Købmand Karl Nicolai Thorsager og Hustru Anine Helene født Koefoed, gift 1926 med Johanne Ilsøe. Kandidat 1919, Kapellan paa Thurø 1919—23, Sognepræst i Herrested Sogn siden 1923, Præst ved Christi Kapel ved Ravnholt.

EMIL CHR. HANSEN, Førstelærer,

født 18. August 1891 i Haarby, Søn af Gaardejer og Sognefoged Morten H. og Hustru, gift 1920 med Karen Margrethe Nielsen Fribo. Dimittet 1912, Odense, Andenlærer ved Ludvigsmind Skole 1914—19, siden 1919 Førstelærer i Herrested, Formand for Foredragsforeningen og for Sygeplejeforeningen m. m.

H. A. W. LARSEN, Restauratør og Maler,

født 27. December 1890 i Svinninge, Søn af Rasmus L. og Hustru, gift 1917 med Rasmine Dorthea Nielsen. Etableret Malerforretning i Herrested, Bestyrer for og Restauratør i Herrested Forsamlingshus s. 1926.

MAGNUS BENGGAARD JUHL, Uddeler,

født 30. Januar 1894 i Vonsild, Søn af Gaardejer N. T. J. og Hustru Jørgine født Benggaard, gift 1920 med Hansigne Kock. Uddeler ved Herrested Brugsforening siden 1920.

Andelsmejeriet i Herrested er oprettet i 1886, ombygget 1907. Herregaards Mejeriet „Ravnholt“ er oprettet 1918. Herrested Brugsforening stiftedes 1920, man købte en gammel Købmandshandel og omdannede til Brugsforening. Medlemstallet var i 1920: 80, nu er det 250. Foreningens Formand er Gaardejer N. NIELSEN, Aasevang.

Herrested Forsamlingshus er fra 1925, da det gamle Forsamlingshus erstattedes af dette. Det bruges foruden til festlige Sammenkomster og Foreningslokaler, tillige til Sogneraadssal, Biblioteks- og Sparekasselokaler. Forsamlingshusets Formand er Sognefoged MADS HANSEN. Restaurationen ledes af HANS AXEL W. LARSEN.

AARSLEV SOGN danner en egen Sognekommune, men er i kirkelig Henseende Annekts til Sønder-Højrup Sogn. Sognet grænser til Sønder-Højrup og til Assum Herred i Odense Amt. Dets Areal er 736 ha. Jordene er højtliggende og falder jævnt ned mod Nord, af Skov findes kun 5 ha, af Moser og andet Vandareal kun 2 ha.

I Sognet ligger Byen Aarslev, med Kirke, Skole, Forskole, Friskole, Havebrugsskole, Statens Forsøgsgaard for Planteavl, Missionshus, Forsamlingshus, Gæstgiveri, Vandværk, Jernbanestation med Post- og Telegrafstation, samt flere mindre industrielle Virksomheder; Kirstinebjerg Huse og Aarslevgaard.

Sognet har Tingsted i Ringe, hører under Nyborg Købstads Rets- og Politikreds, Svendborg Amtstuedistrikt, Nyborg Læge- og Skattekreds, Salling Herreds Vurderingskreds og Amtets 5. Folketingskreds. Indbyggerantallet var i 1800: 214, i 1900: 631, nu er det 769.

Sognet, der ligger i Herredets inderste Del, har næppe været beboet i Sten- og Broncealderen. Fra Jernalderen foreligger der ret interessante Fund, gjorde i Banken tæt ved Kirken, her fandtes i 1820 to meget rigt udstyrede Skeletgrave, indeholdende Guld og Sølv Smykker, Kar af Bronze m. m.

Kirken er fra tidlig gotisk Tid, den bestaar af et stort Langhus, hvortil i den senere Middelalder er tilføjet Taarn og Vaabenhus. Altertavlen er i Renæssancestil. Prædikestolen er fra 1590, prydet med Billeder af Evangelisterne, udførte i 1606. Enkelte Stolegavle er fra 1605, bekostet af Jens Kruckow, hvis Vaaben ses paa dem. Aarslev Sogn var forud Anneks til Sønder-Næraa i Aasum Herred i Odense Amt, men henlagdes 1857 under Sønder-Højrup.

Sogneraadet bestaar af: Gaardejer N. K. R. NIELSEN, Formand; Dyrslæge J. JØRGENSEN; Konsulent J. JENSEN; Murermester J. JENSEN; Gaardejer NIELS HØJMARK; Gaardejer M. HENRIKSEN; Gartner R. JENSEN. Hjælpekassens Formand er Fru A. HANSEN. Værgeraadets Formand er Førstelærer C. NELLEMANN LARSEN. Sognepræst er H. WINTHER. Sognefoged er Gaardejer CHR. NIELSEN.

Aarslev Sogn havde ikke selvstændig Skole før 1855, den havde da Skole sammen med Sønder-Højrup, men udskiltes og fik egen Skolebygning 1856, i 1900 udvidedes da Skolen med en Forskole. Lærere: Peder Jørgensen 1856—81; Joh. Nyholm 1881—1923, siden da Førstelærer CHR. NELLEMANN LARSEN, født 7. September 1893 i Kærum ved Assens. — Friskolen i Aarslev er fra 1908, den tilhører en Kreds af Forældre indenfor Friskolebevægelsen. Dens Lærer er TH. SEHESTED, født 22. Juli 1894 i Tvillum.

Statens Forsøgsgaard for Planteavl, ved Aarslev, er oprettet 1905. Allerede i 1899 begyndte man at arbejde med Planer om en saadan Forsøgsgaard paa Fyen. 1904 bevilgedes 99.000 Kr., og en Gaard opførtes efter Tegning af Arkitekt Bendtsen. Som Leder ansattes Landbrugskandidat N. A. Hansen, siden 1930 har Landbrugskandidat A. ANDERSEN været Stationens Leder.

Aarslevgaard var i tidligere Tid en Hovedgaard. Den tilhørte i 1414 Bonde Friis, 1511 Kristen Friis, 1520 Ejler Friis. Efter at denne Slægt uddøde paa Gaarden, har den hyppigt skiftet Besidder og er nu en almindelig Gaard paa 66 ha.

SØNDER-HØJRUP SOGN danner en Sognekommune, der grænser til Gestelev Sogn i Salling Herred, Ringe Sogn i Gudme Herred og Aasum Herred i Odense Amt, samt til Søllinge Sogn. Dets Areal er 768 ha, Jordene er højtliggende og bakkede. Den største Bakke er Bavnehøj, 91 m, Øst for Højrup By. Af Skov er der kun 30 ha, af Moser og andet Vandareal 4 ha.

Byerne: Sønder-Højrup, med Kirke, Præstegaard, Skole, Forskole, Børnehjem m. m. Pederstrup med Forsamlingshus, Brugsforening, Andelsmejeri, Elektricitetsværk, mindre industrielle Anlæg og Jernbanestation med Post- og Telegrafstation; Jyllandsgyde og Højrup Skovhuse er mindre Steder. Større Gaarde: Højrupgaard, Møllegaard, Pederstrupgaard, Bøgegaard og Hovgaard.

Sognet har Tingsted i Ringe, hører under Nyborg Købstads Rets- og Politikreds, Svendborg Amtsstuedistrikt, Nyborg Læge- og Skattekreds, Sallinge Herreds Vurderingskreds og Amtets 5. Folketingskreds. Indbyggerantallet var i 1800: 268; 1900: 564, nu er det 620. Sogneraadet bestaar af: Gaardejer H. J. HANSEN, Formand; Gaardejer J. PEDERSEN; Slagtermester M. PEDERSEN; Smedemester H. P. HANSEN; Husmand H. P. HANSEN; Gaardejer K. Hansen; Gaardejer P. Sørensen. Hjælpekassens Formand er Handelsmand L. HANSEN. Værgeraadets Formand er Sognepræst H. WINTHER. Sognefoged er Gaardejer K. CHRISTIANSEN.

Der har ligget nogle Høje ved Pederstrup, men de er alle nedpløjede. — Ved Pederstrup ligger et velbevaret Voldsted „Hovgaard“. Det bestaar af en stor Banke omgivet af Volde og Grave. Sognet havde i 1777 Byen „Høierup“, med 14 Gaarde og 8 Huse. 1920 havde Sognet 129 Gaarde og Huse.

Højrup Kirke staar, naar lige undtages Taarnet, næsten som dengang Kirken blev bygget, antagelig i tidlig romansk Tid. Den er af Kampesten og bestaar af et Langhus og

Sønder-Højrup Børnehjem.

nyere Tid. Skolen er opført 1896. Førstelærer er A. W. PEDERSEN, født 15. August 1896 i Gelsted, kaldet til Sønder-Højrup 1927.

VILH. JOH. PETERSEN, Stationsforstander,

født 6. August 1885 i Øskendrup, Søn af Kreaturhandler P. P. og Hustru Ane født Nielsen, gift 1910 med Dagny Sophie Schmidt. Elev i Odense 1904, Assistent i Ringe 1906, do. i Odense 1909—11, i Faaborg 1911—15, Stationsmester i Oure 1915, Stationsforstander i Fjellerup 1922, i Ryslinge 1924, siden 1928 i Pederstrup,

NIELS ANDREAS VIGGO BRUNSE, Uddeler,

født 27. November 1881 i Kappel, Søn af Lærer Chr. B. og Hustru Oline født Nielsen, gift 1912 med Karen Hansen. Uddeler ved Pederstrup Brugsforening siden 1906.

Sønder-Højrup Børnehjem er oprettet 1920 paa Initiativ af de fyenske Plejehjemsforeninger. Hjemmet er en selvejende Institution, statsanerkendt og statsunderstøttet. Det har Plads til 22 Børn og optager svagt begavede Drengbørn i den skolepligtige Alder. Tid efter anden har man maattet udvide, sidst i 1927 og 1931 med en Gymnastiksal og Skolelokale m. m. Bestyrelsens Formand er Sognepræst WINTHER; den daglige Ledelse er underlagt en Forstander, hvis Hustru er Hjemmets Plejemoder. Forstander er KAI VILBERT OLSEN, født 18. Oktober 1889, gift 1919 med Agda Termansen. Uddannet paa forskellige Opdragelseshjem, bl. a. paa Ærø, Ourø, Flakkebjerg m. fl. Steder, s. 1920 Forstander for Sønder-Højrup Børnehjem. Hjemmet har egen Skole med seminarieuddannet Lærer ved Undervisningen.

Pederstrup Brugsforening er stiftet i 1906 paa et Møde i Pederstrup Mejeri den 13. Marts. Den første Generalforsamling holdtes den 6. April 1906. 1911 købte Foreningen Lars Niensens Købmandsgaard ved Stationen for 19.500 Kr. 1919 ombyggedes Ejendommen og i 1930 udvidedes den til sit nuværende Omfang. For-

Pederstrup Brugsforening.

eningens Formænd: Knud Nielsen 1906—09; Peder Hansen 1909—13; siden 1913 KRISTEN KRISTIANSEN; Uddeler siden Stiftelsen N. A. V. BRUNSE. — Andelsmejeriet i Pederstrup er oprettet 1887 og ombygget 1904.

SØLLINGE—HELLERUP SOGNE danner en Kommune med Hellerup Sogn som Anneks. Søllinge Sogn grænser til Hellerup, Herrested og Sønder-Højrup Sogne, til Ryslinge og Ringe Sogne i Gudme Herred og til Aasum Herred i Odense Amt. Dets Areal er 1043 ha. Jordene er højtliggende, men temmelig jævne. Sognets højeste Punkt er den 80 m høje Bakke „Lundbjerg“. 125 ha optages af Skovene Bøgeskov, Tolshave m. fl., samt en Del af Ravnholt Dyrehave. Af Moser og andet Vandareal optages 20 ha. Omtrent i Midten af Sognet udspringer et mindre Aaløb, der løber ud i Hellerup Aa.

I Sognet ligger Byen Søllinge, med Kirke, Præstegaard, Skole, Forskole, Friskole, Forsamlingshus, opført paa Søllinge Mark 1881, Mølle, Elektricitetsværk m. m.; Eskildstrup, med Fattighus; Vesterskov, Skovhave og Langeskov er kun mindre Steder. Stubbendrupgaard tilhører Stamhuset Ravnholt.

Hellerup Sogn grænser til Søllinge og Herrested Sogn og til Aasum Herred i Odense Amt, hvorfra det adskilles ved Hellerup Aa. Dets Areal er 920 ha. Jordene afviger ikke synderligt fra Hovedsognets. 183 ha optages af Skovene Hellerup Plantage, Kohave Skov, Espeskov og Bøgeskov. Kun faa ha optages af Vandarealer.

Byen Havndrup, med Skole, Forskole, Forsamlingshus, bygget 1888, Alderdomshjem m. m.; Nørremark og Kattekilde er mindre Steder. Hovedgaarden Hellerup hører under Ravnholt Stamhus. Af andre Gaarde skal nævnes Skovridergaard og Skovlyst.

Søllinge-Hellerup Sogne har Tingsted i Ringe og hører ellers under de samme Kredse som Hjulby Sogn (se Side 306) dog under Salling Herreds Vurderingskreds. Søllinge Sogn havde i 1800: 303, i 1900: 610 Indbyggere. Hellerup Sogn havde henholdsvis 227 og 437, nu er Indbyggerantallet i begge Sogne 1005.

Sogneraadet bestaar af: Gaardejer P. CHR. PEDERSEN, Formand; Gaardejer K. KIRKELØKKE; Gaardejer K. KRISTIANSEN; EMIL JENSEN; Lærer K. HANSEN; Møllebestyrer C. NIELSEN; Gaardejer DAMGAARD. Hjælpekassens Formand er Husmand STEFFEN NIELSEN. Værgeraadets Formand er Sognepræst C. RUDOLPH. Sognefoged er Gaardejer K. KRISTIANSEN.

I en Banke ved Eskildstrup er der gjort et Gravfund fra Folkevandringstiden, saaledes Spande af Bronze og Træ, Kedel af Bronze, Fad af Bronze, Guldringe m. m. Men ellers er der kun faa Minder om Beboelsen i Oldtiden i dette Sogn, saaledes nogle Høje i Bøgeskov. I den Del af denne Skov, som ligger i Hellerup Sogn, er der Rester af en Langdyse. I Enklaven ved Ellinge Sogn har der ligget 12 Høje, af disse er kun en bevaret. — I 1777 havde Søllinge Sogn følgende Byer: Søllinge, 1231 Sølyng, 1370 Søluigh, med 15 Gaarde og 13 Huse; Eskildstrup, med 12 Gaarde og 8 Huse. Tillige nævnes Stubbendrupgaard, en Avlsgaard paa 11 Tdr. Hk. 1920 havde Sognet 151 Gaarde og Huse. Hellerup Sogn havde i 1777: Herregaarden Hellerup, Byen Havndrup, 1610 Hauffndrup, 15 Gaarde og 15 Huse samt en Mølle. 1920 havde Sognet 82 Gaarde og Huse.

Søllinge Kirke var i den katolske Tid indviet til Vor Frue. Den er bygget af raat tilhuggede Kampesten, og Murene hviler paa svære Kvadersokler fra romansk Tid. I sen-gotisk Tid er der tilbygget et Taarn, ganske lavt og i samme Bredde som det oprindelige Langhus. Gavlene er nu prydet med Kamtakker. I samme Periode tilbyggedes et Vaabenhus, men dette er senere nedrevet, man kan dog endnu skimte Spor af det paa Skibets sydlige Mur. Taarnet istandsattes i 1863, og dets underste Stokværk med det flade Træloft tjener nu som Vaabenhus. I Midten af det 16. Aarhundrede var det nær gaaget denne Kirke ilde, thi ved et Klemmebrev af 1555 var det bestemt, at Søllinge Kirke, der var noget brøstfældig, skulde nedrives, og Sognefolket søge til Kirken i Hellerup Sogn, men

heldigvis blev dette Klemmebrev aldrig taget til Følge. Kirken har ikke Hvælvinger, men fladt gipset Loft. Altertavlens Billede er fra nyere Tid. Prædikestolen er fra 1654. I Kirken findes et Epitafium af Sten over Præsten Peder Lünhesen, død 1727, og hans Hustru Maren Pedersdatter, død 1728. I Skibet er opsat tre Tavler med Præste- og Degnerækken, tillige er der i Kirken en Mindesten over Missionær Hans Poulsen, født i Søllinge, død 1886. — Hellerup Kirke ligger paa en høj Bakke og noget fra Sognets By. Kirkens ældste Dele, Skib, Kor og Apsis, er fra romansk Tid, bygget af brændte Sten. Den tilmurede Norddørs romanske Portal ses endnu. Tillige er der Spor af flere romanske rundbuede Vinduer, og i Apsis er der tre rundbuede Vinduer fra romansk Tid, det midterste af disse er tilmuret. Under Gesimsen paa Apsismuren er der et ejendommeligt

Chr. Poulsen Rudolph,
Sognepræst.

romansk Savskifte. Det lader sig ikke med Sikkerhed sige, naar Taarnet er bygget, dets mægtige Bredde, der overgaar Skibets, kunde tyde paa, at det er romansk, hvorimod det vestre Stokværk er gotisk. Kirken var i den katolske Tid indviet til den hellige Sct. Nicolaus, saa sent som 100 Aar efter Reformationen, var det endnu Skik blandt Sognets giftefærdige Piger, hver Lørdag Aften at smykke hans Billede med Urter og Grønt. I det 17. Aarhundrede var Kirken viet Vor Frelser og hed Vor Frelsers Kirke. Taarnet blev i 1678 istandsat af Gehejmerraad v. Kiørbitz til Hellerupgaard, som lod Vaabehuset tilbygge. Ved Kirkens Nordside lod Salomon Lindegaard i 1748 et Ligkapel bygge, dette blev

ved Restaureringen i forrige Aarhundrede nedrevet.

Kirkens Indre er overhvælvet. Taarnrummet af romanske Stjernehvælvinger, Skibet af sengotiske Krydshvælvinger og Koret af flade Tøndehvælvinger, medens Apsis er afsluttet med en Halvkuppel. Over Kirkens Indgangsportal staar endnu Topstykket af en Barokportal med J. Chrf. Kiørbitz og Hustru Christine Lützows Vaaben. Altertavlen er fra 1862. Prædikestolen er i Renæssance. Døbefonten er af Granit med romansk Rundbuefrise. Paa Alteret staar middelalderlige Lystestager. Der er en Mindesten over Salomon Lindegaard samt en Ligsten i Korgulvet med helt afslidt Inskription. I Taarnrummet over Døren hænger et Krucifiks fra Tiden omkring 1500—15, ved dets Sider staar Træskulpturer af Maria og Johannes.

Sognepræst er CHRISTIAN POULSEN RUDOLPH, født 23. December 1900 i Agerskov, Søn af Gaardejer Peder Rudolph og Hustru Inger født Winther, gift 1927 med Ruth Bang. Student fra Ribe Latinskole 1921, Kandidat 1927, kaldet til Søllinge og Hellerup Sognekald den 19. Oktober 1927.

I 1693 holdt Søllinge-Degnen Skole i Taarnrummet, men i 1793 lod Lucie Charlotte Sehested-Juel paa Ravnholt et Hus bygge til Skolen. Denne Bygning overgik senere til Kommunen. I 1902 udvidedes Skolen med en paa privat Initiativ oprettet Forskole, som overgik til Kommunen i 1910. Lærere ved Søllinge Skole: Jesper Hansen, Henrik Jørgensen, H. Henriksen, Frederik Christensen, Niels Andersen Leger, Peder Olsen Leth, Andreas Hjorth, Hans Hansen, Jørgen Henrik Nielsen, Jens Jensen, David Jacobsen 1893—1930, og endelig den nuværende Førstelærer JENS PETER LARSEN.

Hellerup Sogn havde indtil 1880 Skole fælles med Søllinge Sogn. I 1870 blev den Bygning, hvori Hellerup Sogns Skole 10 Aar efter skulde begynde, bygget som en Art Arbejdsanstalt for begge Sogne. Forskolen oprettedes 1914 og fik til Huse i Asylbygningen, det Asyl som Sognepræst H. F. Haar, død 1895, stiftede i 1895. Lærere ved Hellerup Skole: F. R. Ivers 1880—86, N. P. Walberg 1886—1911, G. P. M. Pedersen 1911—14, siden 1914 Førstelærer KARL HANSEN, født 26. August 1888 i Tarup. Formand for Sognebogsamlingen.

Søllinge Friskole begyndte 1873 paa Gaardejer Lars Jacobsens Gaard. Dens første Lærer var Hans Peder Pedersen, født 24. Marts 1851 i Brangstrup. 1876 købte Lærer

C. H. Kristiansen,
Lærerinde.

P. P. en Ejendom i Søllinge og hertil flyttedes Skolen. Efterhaanden som Elevantallet steg, maatte man bygge en selvstændig Skolebygning, denne toges i Brug 1903. Lærer H. P. Pedersen afgik 1920, hans Efterfølger er ANTON MIKKELSEN. Lærerinde er CAROLINE HANSIGNE KRISTIANSEN, født 3. August 1885 i Hillerslev. Uddannet i Ringe Friseminarium 1910—12, Lærerinde ved Langtved Skole 1912—14 og i Vindinge ved Vejle fra 1916—18, siden 1918 ved Søllinge Friskole.

Tæt ved Kirken i Søllinge By ligger et Bystævne fra Midten af forrige Aarhundrede, formet som en Halvmaane, omkranset af 15 Sten, hvorpaa er indhugget Bymændenes Navnetræk. I Eskildstrup er der et lille Anlæg med Mindesmærke over fhv. Konseilspræsident Klaus Berntsen, rejst af Beboere i Søllinge og Hellerup Sogne paa den Jord, hvor hans Barndomshjem laa. I et andet lille Anlæg staar en Genforeningssten, rejst 1920.

I Tolshave Skov findes Rester af et Voldsted. I Sognet laa der i Slutningen af det 17. Aarhundrede en Gaard, „Kielgaard“, og en større Gaard, „Nørregaard“. Første Gang den sidste nævnes er 1433. I Begyndelsen af det 17. Aarhundrede tilhørte den Corfits Huitfeldt. Stubberup var forhen en adelig Sædegaard, den tilhørte i 1550 Adelsmanden Erik Pedersen, senere kom den i Jacob Ulfelds Eje, 1590 blev den almindelig Bøndegaard, nu hører den under Ravnholt Gods.

Hovedgaarden „Hellerup“ er paa 310 ha og tilhører Stamhuset Ravnholt. Dens Hovedbygning er fra det 17. Aarhundrede, omgivet af Grave. Den ældste Besidder er den „Bild af Hellerup“, Ridder, som i 1419 omtales i en Traktat mellem Erik af Pommern og Vladislav II af Polen. 1442 skriver Ridder og Rigsraad Johan Rantzau sig til Hellerup, han afstod Gaarden til sin Stifsøn Jens Bild, hvis Datter blev gift med Eiler Eriksen Bille til Nakkebølle, død 1535, og Hellerup kom da under Nakkebølle, men efter E. E. Billes Død, 1535, deltes Godset mellem hans to Døtre, den yngste, Karen Bille, gift med Markvad Tidemann, fik Hellerup. Efter hendes Død, 1582, tilfaldt Godset Søstersønnen Ejler Brockenhuus, død 1602. Af senere Ejere nævnes: 1599 Breide Rantzau; hans Søn Kai Rantzau; 1641 Frands Lykke, efter ham kom Gaard og Gods under Kronen, men i 1667 skænkede Fr. III Hellerup til Hofmarskal Joh. Chrf. Kørbitz, død 1682, hans Enke Christine Lützwow, døde 1693, og hun testamenterede Hellerup til Joh. Kørbitz til Lützelburg, dennes Enke solgte Hellerup i 1740 til Salomon Lindegaard; 1768 købtes Hellerup af sidstnævntes Svigersøn, Etatsraad Chrf. O. Schmidt, død 1779, og Hellerup kom da ved Køb i Gehejmerraad Chr. Sehestedt-Juels Besiddelse. Senere overgik Godset til Statskassen, men blev i 1836 købt tilbage af Slægten Sehestedt-Juel og indlemmet under Ravnholt.

ØRBÆK SOGN danner en Sognekommune og grænser til Frørup-Vindinge, Refsvindinge Sogne, til sidstnævnte dannes Grænsen delvis af Ørbæk Aa, til Herrested Sogn, hvorfra det adskilles ved Villumstrup Aa og til Ellested Sogn, samt til Gislev og Svindinge Sogne i Gudme Herred. Dets Areal er 1423 ha, hvoraf 135 ha optages af Skovene Nyløkke, Vesteræble og Plantagen, Moser og andet Vandareal optager 12 ha. Jordene er ret højtliggende, dels lerede, dels sandmuldede. I Sognets Midte er Terrænet stærkt kuperet. Byer: Ørbæk med Kirke, Præstegaard, Skole, Forsamlingshus, bygget 1903, Missionshus, bygget 1906, Ølbryggeri, Brugsforening, Maskinfabrik, Andelsmejeri, Bankfilial, Jernbanestation med Post- og Telegrafstation m. m., samt flere mindre industrielle Virksomheder, Æble med Vandmølle, en Del af Byen Sentved, (Resten ligger i Frørup Sogn). Af større Gaarde nævnes Hovegaarden, Ørbækklunde, Æblegaard, Egemosegaard og Æblelund. Indbyggerantallet var i 1800: 400; i 1900: 700, nu er det ca. 1000. Sognet har Tingsted i Nyborg og hører under de samme Kredse som Hjulby Sogn, (se Side 306).

Sogneraadet består af: Bødker HANS PEDER JENSEN, Formand; Gaardejer A. P. AASGAARD; Gaardejer JUL PEDERSEN; Købmand L. HANSEN; Husmand S. RASMUSSEN; Poliassistent T. JENSEN; Gaardejer JUST ANDERSEN. Hjælpekassens Formand er Fru E. MODEVEG HANSEN. Værgeraadets Formand er Sognefoged, Gaardejer H. NIELSEN. Sognepræst er RASMUS PETER BEYER.

Hans Nielsen,
Sognefoged.

HANS NIELSEN, Sognefoged,

født 7. August 1874 i Ørbæk, Søn af Gaardejer Jørgen Nielsen og Hustru Johanne Marie født Larsen, gift 1904 med Sofie Larsen. Sognefoged siden 1925.

Store Dele af Ørbæk Sogn var i Oldtiden oversvømmet af Vand fra de rige Kilder og fra Ørbæk Aa og der var flere mindre Søer. Efterhaanden er Søerne tildels tørlagte og de fleste Kilder er borte. Der har ligget flere Dysser, men kun ganske lidt er tilbage af et Dyssekammer noget Syd for Sentved. Vest for Ørbækslunde har ligget en Række af Høje, nu er kun fire af disse fredet. Ved Ørbækslunde stod der indtil 1800 en Runesten, som er bleven sprængt og brugt til Stengærder. Paa Gaden i Byen Ørbæk var der i Middelalderen en Hellig Kilde, der saa sent som i 1777, omtales som undergående. Der var her opstillet en Kildeblok til de fattige. I Slutningen af det 18. Aarhundrede havde Sognet følgende Byer: Ørbæk, 1777 Ørbæk, 1230 Ørbæk, med 27 Gaarde og 16 Huse; Æble, 1777 Ebbele, 1600 Effuelle, med 4 Gaarde og 1 Hus samt een Mølle; Sentved, 1777 Stentved, 1600 Senthwed, med 5 Gaarde, Herregaarden Ørbækslunde, samt et Hospital. 1920 havde Sognet 215 Gaarde og Huse.

Paa en høj Banke, „Røverhøjen“, ligger Ørbæk Kirke, før denne skal der efter Sagnet have ligget en Kirke af Træ i Lunde. Af den første Stenkirke fra den tidlig romanske Tid er kun Skibet tilbage. Kirken bestod i romansk Tid af Langhus med Kor, som afsluttedes med en Apsis. Først i sengotisk Tid blev Koret og Apsis nedrevet og et nyt Kor bygget, tildels af Stenene fra de nedrevne Bygningsdele.

Det nye Kor fik Skibets fulde Bredde. Antagelig er Vaabenhuset og Taarnet fra samme Tid. Kirken havde oprindeligt fladt Bjælkeloft og Kalkmalerier. Disse Kalkmalerier blev ved en Restaurering i 1870 fremdraget, men ikke bevaret. Det kunde af disse Malerier samt af det skæve Forhold, Hvælvingerne indtager til Kirkens øvrige Dele, antages, at Hvælvingerne først langt senere er indbygget.

Altertavlen er fra Begyndelsen af det 17. Aarhundrede, Rammen er fra en anden Altertavle fra senkatolsk Tid. Kalk, Disk og Alterstager er fra 1661 og skænket til Kirken af Elsebeth Ulfeld, Enke efter Jesper Friis. En Lysekrone fra 1709 er skænket af Præsten Christen Michael Christiansen Luja; Den anden Krone er en Gave fra Kirkens Patronesse, Anna Margrethe Wulf, Enke efter Justitsraad Mathias Henriksen Rosenvinge til Ørbækslunde. Prædikestolen er fra 1597 og bærer Givernes Vaaben: Niels Friis og Vibeke Gyldenstjerne. Samme Vaaben findes paa de Stolegavle, der var forbeholdt Herskabet paa Ørbækslunde. Kirkens Dør er fra det 17. Aarhundrede og typisk for den Tid. Under Kirkens Kor er der Begravelse, hvori flere af Ejerne af Ørbækslunde hviler, saaledes Jesper Friis, død 1643; Niels Friis, død 1689; Mathias Rosenvinge, død 1714, samt flere af dennes nærmeste Slægt. Paa Kirkegaardens nordre Del indrettedes en smuk Begravelse for Langerne til Ørbækslunde. Ørbæk Kirke havde i den katolske Tid Svindinge Kirke til Anneks, dette Forhold blev ophævet 1554. Den kongelige Resolution herom giver et godt Billede af de Tidens Vejforhold. „Svindinge“ Sogn, som Anneks Sogn til Ørbæk, kunde vel neppe findes mere besværligt nogensteds, efter som Sognevejen ere lige ufremkommelig Sommer som Vinter, hvorfor Svindinge skulde have sin egen Præst“. Sagnet vil vide, „at en Præst paa Vejen til Kirken druknede i Lunde“. Præster ved Ørbæk

Rasmus Peter Beyer,
Sognepræst.

Kirke fra Reformationen til vor Tid: Niels Pedersen, død 1578; Niels Jørgensen 1578—89; Christen Mortensen Hemmeth 1589—1635; Niels Clausen Juul 1635—59; Niels Mortensen Almontan 1659—88; Christen Michael Christiansen Luja 1688—1710, Sagnet fortæller om ham, at han „gik igen“, thi han havde gaaet i den sorte Skole; Rasmus Pedersen Winther 1710—67, 1740 blev han Provst; hans Efterfølger blev hans Søn Matthias Rasmussen Winther 1767—91, i hans Embedsperiode blev Ørbæk Sogns Jorde udskiftet; Johan Hendrik Kolding 1791—99; Willads Knudsen Lange 1799—1834; Fr. W. Webster 1834—36; H. P. Engelbreth 1836—68; H. Vald. Dahlerup blev hans Efterfølger. Nuværende

Sognepræst er RASMUS PETER BEYER, født 4. September 1888 i Voldby, Søn af Gaardejer Rasmus B. og Hustru, gift 1917 med Anna Elisabeth Therkelsen. Dimit. fra Gedved Seminarium 1910, Kandidat 12. Januar 1931, Sognepræst i Ørbæk siden 18. Marts 1931.

Hovedgaarden „Ørbækslunde“ er paa 252 ha, hører tillige under Hovedgaarden „Æblegaard“, med 100 ha. Hovedbygningen er bygget i 1590 af Niels Friis, som lod den gamle simple Hovedgaard flytte og valgte Banken Vest for Ørbæk til Bygningssted. Omkring Banken anlagdes brede Grave, og endnu kan man danne sig et Begreb om deres Bredde og Omfang af de endnu bevarede Dele, „Portdammen“ og „Køkkendammen“. For en 75 Aar siden var der endnu en Rest, „Stalddammen“.

Hovedbygningen blev opført i tre Stokværk og under hele Bygningen indrettedes hvælvede Kældre. Paa Facaden opførtes et højt ottekantet Taarn med Spir, fra Taarnet førte en Vindeltrappe ned til Kælderne og op til de øvre Etager. Den underste Etage havde hvælvede Lofter. Paa den modsatte Facade, er der tre taarnagtige Udbygninger ragende noget op over Bygningens Tag, kronet med svungne Gavle. For hver Etage, der springer lidt frem over den nedre, er der i Murværket en romansk Buefrise. Forresten er denne Buefrise kendt paa de fleste fyenske Herregaarde. Foruden denne statelige Hovedbygning lod Niels Friis en Stald opføre. Hovedbygningens anden Fløj er bygget af Jesper Friis' Enke, Elsebeth Ulfeld. Omkring 1630 blev Stald og Ladebygninger bygget af Jesper Friis. Justitsraad Salomon Lindegaard Lange og senere dennes Søn Løjtnant Rasmus L. H. Lange forbedrede meget paa Bygningen, og sidstnævntes Arbejde paa at føre Hovedbygningen tilbage til sin gamle middelalderlige, maleriske Form er særdeles vellykket.

Hvad der vides om Ørbækslunde før det 16. Aarhundrede er saare lidt. I Begyndelsen af det 16. Aarhundrede var Ørbæk delt mellem flere, der nævnes saaledes en Henrik Friis 1539 til Lundbygaard og Lunde; Niels Bild til Ravnholt, ejede to Gaarde og 1 Hus i Ørbæk, den mægtige Rigshovmester Poul Laxmand, død 1502; Besidder af Sandholt, gjorde en Begyndelse til at samle Ørbæk Sogn under sig, han mageskiftede med Sct. Hans Kloster

Hovedgaarden „Ørbækslunde“.

i Odense en Gaard i Trøstrup med en Gaard i Ørbæk, 1497 mageskiftede han med samme Kloster for en Gaard i Rostrup 2 Gaarde i Ørbæk, desuden ejede han Næs Mølle m. m. og en Lundsgaard i Ørbæk. Al hans Gods blev inddraget under Kronen og af Kong Hans solgt til den fyenske Biskop Jens Andersen Beldenak. Lundsgaard synes at have været Begyndelsen til Ørbækslunde, thi i 1520 mageskiftedes Lundsgaard til Kansler Friis, død 1537, og først nu fremkom

Sognefoged Hans Nielsens Gaard i Ørbæk.

Navnet „Ørbækslunde“. Dennes Broder, Henrik Friis, fik 1537 Skøde paa en anden større Gaard ved Ørbæk, nemlig Londe Gaard, han erhvervede da Lundsgaard, og kaldte da sit samlede Gods snart Ørlunde, snart Ørbækslunde. Det Lunde, som Friiserne i Middelalderen skrev sig til, maa sikkert være Londe. Besiddere paa Ørbækslunde: Henrik Friis, død 1571; Frederik Friis, som 1585 solgte det til Broderen Niels Friis, død 1610; derefter dennes Søn, Jesper Friis, død 1643; hans Enke Elsebeth Ulfeld, skiftede med Børnene 1651, og Sønnen Niels Friis fik Ørbækslunde; dette maatte han dog 1689 sælge, paa Grund af Gæld, til Justitsraad Mathias Henriksen Rosenvinge, død 1714, hans Enke Anne Margrethe Wulf havde Ørbækslunde til sin Død 1752. I 1781 kom Ørbækslunde i Kancelliraad Lars Rasmussen Langes Besiddelse, død 1822, og siden da har det været i denne Slægts Eje.

„Borgerforeningen for Ørbæk og Omegn“ er stiftet 1920 med det Formaal, at forskønne Byen og fremme dens Udvikling. Foreningens Formand er Gaardejer JØRGEN NIELSEN, Egemosegaard.

Ørbæk Sogns Husmandsforening er stiftet den 1. April 1911, som en Underafdeling af Nyborg og Omegns Husmandsforening og med Tilknytning til De samvirkende fyenske Husmandsforeninger. Formand siden 1918 er Husmand PEDER OLESEN.

Ørbæk Skytte- og Gymnastikforening er stiftet 1900 som en Skytteforening; faa Aar efter optoges ogsaa Gymnastik. Den staar i Tilknytning til Svendborg Amts Skytte- og Gymnastik-Forening. Formand er Husmand JENS MØLLER PEDERSEN.

Brugsforeningen i Ørbæk stiftedes i 1898 som selvstændig, efter den nogle Aar havde været Filial af Frørup Brugsforening. I 1901 byggedes egen Bygning, som udvidedes i 1910. Formand er Husmand NIELS RASMUSSEN. Uddeler er CHR. HANSEN.

Ørbæk Smedie er bygget 1899; men 150 Aar tidligere var der Smedie i Byen. Den gamle Ørbæk Smedie laa, hvor Smedens Villa — bygget 1906 — nu ligger. En af de første Smede i Ørbæk var Jacob Olsen, død 1860; hans Efterfølger var Chr. Nielsen, død 1885; hans Søn Carl N. overtog Smedien og lod den nye Smedie bygge. Oprindeligt var Ørbæk Smedie Fæste under Ørbækslunde. Siden 1907 har Smedien været forpagtet af N. P. NIELSEN, født 15. Maj 1879 i Stenstrup, Søn af Magnus Jensen og Hustru Kirsten født Nielsen, gift anden Gang 1929 med Kæthi Paulsen, Alnor, Sønderjylland.

Sognefoged Hans Nielsens Gaard i Ørbæk er en typisk fyensk Gaard i malerisk Bindingsværk. Oprindeligt var den Fæstegaard under Hovedgaarden Ørbækslunde, men blev 1907 fri Ejendom. Den er paa 90 Tdr. Land. Foruden Stuehuset har Gaarden 3 Længer. Blandt Fæsterne paa Gaarden nævnes: Niels Andersen, den nuværende Ejers Farfar, derefter Jørgen Nielsen, der overtog Fæstet efter sin Fader i 1863, siden 1907 Sognefoged HANS NIELSEN.

Der laa forhen, tæt Syd for Kirken, en Kirkelade, bygget i katolsk Tid; denne Bygning blev af Elsebeth Ulfeld, Enke efter Jesper Friis til Ørbækslunde, i Aaret 1646 skænket til Ørbæk Sogn som Hospital for 4 Lemmer og som Skolestue. Her havde Skolen til Huse indtil 1876. Faa Aar efter blev Kirkeladen nedbrudt. Sognets nuværende Skole blev bygget i 1876. 1900 udvidedes den med Forskole og blev 4-klasset.

THORVALD SCHJØTH, Førstelærer,

født 22. Juli 1885 i Skovbølling, Søn af Lærer Andreas S. og Hustru, gift 1912 med Else Møller. Dimitteret 1906, Andenlærer i Laurbjerg 1906—07, i Ildved 1907—10, Førstelærer i Træden 1910—12, i Ildved 1912—17, siden Førstelærer i Ørbæk, Formand for Ørbæk Foredragsforening, Kirkesanger og Kirkeværge.

ELISA PETERSEN, Forskolelærerinde,

født 31. Marts 1897 i Glæsborg, Datter af P. P. og Hustru. Dimitteret 1917, Lærerinde ved Ørbæk Forskole siden 1917, Organist ved Kirken.

CHRISTIAN HANSEN, Uddeler,

født 15. Oktober 1873 i Herfølge, Søn af Hans H. og Hustru Johanne Margrethe født Hansen, gift 1908 med Anna Andersen. Uddeler i Ørbæk Brugsforening siden 1901, Medlem af Menighedsraadet.

K. M. CHR. ANDERSEN, Sognesygeplejerske,

født 20. Maj 1903 i København, Datter af Hans A. og Hustru. Uddannet paa Rigshospitalet 1925—28, supplerende Uddannelse i Aarhus, siden 1929 Sygeplejerske i Ørbæk Sogn.

JENS MØLLER PEDERSEN, Husmand,

født 16. Oktober 1899 i Ørbæk, Søn af Jørgen P. og Hustru Karen Hansen. Formand for Ørbæk Skytte- og Gymnastikforening, Næstformand f. Svendborg Amts Hovedkreds.

PEDER OLSEN, Husmand,

født 4. Marts 1884 i Ørbæk, Søn af Husmand P. O. og Hustru Frederikke født Larsen, gift 1909 med Karen Pedersen. Formand for Ørbæk Husmandsforening og for Planteavlsudvalget, for Nyborg og Omegns Husmandsforeninger, fh. Medlem af Ørbæk Sogneraad i 2 Perioder, Bestyrelsesmedlem i Brugsforeningen og Radikal Venstreforening.

KULLERUP-REFSVINDINGE SOGNE danner en Sognekommune med Refsvindinge som Anneksogn. Kullerup Sogn grænser til Refsvindinge, Vindinge, Hjulby og Avnslev Sogne, fra sidstnævnte adskilles det ved Vindinge Aa, og til Skellerup og Ellinge Sogne. I Sognet ligger flere Enklaver af Skellerup-Ellinge Sogne. Dets Areal er 870 ha, Jordene er ikke højtliggende, men ret bakkede og tildels lermuldede. 46 ha optages af Skov, deriblandt Nyhave Skov. Af Moser og andet Vandareal optages 10 ha.

Byer: Kullerup, med Kirke, Præstegaard, Skole, Forsamlingshus, Brugsforening m. m. Saaderup, en mindre Del af denne By ligger i Skellerup Sogn, Kullerup Hede og Sønderenden, der kun er mindre Steder. I Sognet ligger Hovedgaarden Juulskov, af andre Gaarde nævnes Holmgaard og Liselund, i Enklaven under Refsvindinge Sogn.

Refsvindinge Sogn grænser til Kullerup, Ellinge samt Herrested Sogn, herfra adskilles det ved Villumstrup Aa, og til Ørbæk og Vindinge Sogne, her dannes Grænsen af Ørbæk Aa. I Sognet ligger en Enklave af Kullerup Sogn. Sognets Areal er 1079 ha, Jordene afviger stærkt fra Hovedsognets, de er ret højtliggende og i den østlige Del meget bakkede og overalt overvejende grusede. I Sognet ligger en mindre Del af Nyhave Skov. Ialt optages 68 ha af Skov og 10 ha af Moser og andet Vandareal. Sognets højeste Punkt er det 60 m høje „Bøgebjerg“.

Byen Refsvindinge, med Kirke, Skole, Friskole, Forsamlingshus, Brugsforening, Mølle, Jernbanestation med Post- og Telegrafstation, flere mindre Industrielle Anlæg m. m. Stenhavn og Toftehuse er kun mindre Steder. Sognet har to Vandmøller, Lillemølle og Aase Mølle.

Kullerup-Refsvindinge Sogne har Tingsted i Nyborg og hører under de samme Kredse som Hjulby Sogn, (se Side 306). Kullerup Sogn havde i 1800: 297, i 1900: 514 Indbyggere. Refsvindinge Sogn havde i samme Aar henholdsvis 379 og 783, nu er det samlede Indbyggerantal 1420.

Sogneraadet bestaar af: Murermester M. HANSEN, Formand; Gaardejer K. CHRISTIANSEN; Gaardejer C. RASMUSSEN; Gaardejer J. C. CHRISTENSEN; Husmand L. H. HANSEN; Murer S. HEINE; Gaardejer R. HANSEN; Gaardejer H. P. HANSEN; Boelsmand K. M. CHRISTENSEN. Hjælpekassens Formand er Vognmand L. JØRGENSEN. Værgeraadets Formand er Lærer K. D. MADSEN. Sognefoged for Kullerup er Gaardejer K. CHRISTIANSEN; for Refsvindinge Gaardejer HANS CHR. BANG. Sognepræst er EJNER RISCHEL.

Kristen Christiansen,
Gaardejer.

KRISTEN CHRISTIANSEN, Gaardejer, Sognefoged

født 23. December 1872 i Kullerup, Søn af Gaardejer og Sognefoged Hans Chr. C. og Hustru Karen født Christensen Tofte, gift 1917 med Nielsigne Andersen. Bestalling som Sognefoged 1. April 1909, Næstformand i Sogneraadet siden 1913, Kasserer i Menighedsraadet, Medlem af Værgeraadet m. m.,

HANS CHR. BANG, Gaardejer, Sognefoged

født 31. August 1896 i Refsvindinge, Søn af Gaardejer Carl B. og Hustru Sophie født Hansen, gift 1925 med Poulina Hansine Poulsen. Bestalling som Sognefoged 1. September 1931.

Hovedgaarden Juulskov er paa 195 ha. Dens Hovedbygning er fra Begyndelsen af det 17. Aarhundrede. Den har haft Karnapper og Taarn, men de er for længst forsvundne. Af det gamle Bygningsanlæg er endnu de hvælvede Kældre tilbage, medens det øvrige er nyere. I 1860 nedbrændte en Del af de gamle Fløje, det væsentligste af Juulskovs nuværende Hovedbygning blev genopbygget, og det øvrige restaureret. De gamle Bindingsværks Avlsbygninger nedbrændte i 1899.

Ejere af Juulskov siden 1365: Niels Madsen; Morten Tinhuus 1472; senere dennes Søn Rigsraad Laurids Skinkel til Egeskov, død 1533; derefter Hans Johansen Lindenov, død 1568, hans Datter Hilleborg fik derefter Juulskov, hun døde barnløs 1602 og var gift to Gange, Juulskov kom da i hendes Brodersøns Eje, den rige og mægtige Hans Lindenov, død 1642, hans Datter bragte det ved Ægteskab med Sigvard Urne over i dennes Slægt, han døde 1661, hans Hustru Helvig Lindenov døde 1646, saa følger Sønnen, Etatsraad Knud Urne, død 1705; dernæst dennes Broder Sigvard Urne, død 1712; hans to Sønner solgte Juulskov til Kancelliforvalter Fr. Sechmann, som i 1744 solgte Hovedgaarden Juulskov til

Parti fra Juulskov.

Kancelliasessor Johan Kallager, efter hans Død besad Enken det til 1760 og solgte det da til Etatsraad Fr. Bagger, der i 1789 solgte Juulskov til Justitsraad Laurids Lindegaard; Bagger døde 1791; efter Lindegaards Død 1796 solgte hans Søn, Eskild Salomon Lindegaard til Juulskov, Godset til Grev Adam Fr. Trampe, som lod Juulskov udstykke og i 1805 afhændede det tiloversblevne Gods til Kancelliraad Søren Hillerup Bramstrup; 1811 nævnes H. P. Langkilde til Vejlegaard som Besidder af Juulskov; hans Enke besad Godset til 1863, og i Følge Testamente overgik det til Etatsraad H. P. Langkilde, som 1918 solgte Juulskov til Grev Ahlefeldt Laurvig til Hjortholm. Siden 1926 har Juulskov været i JULIUS VALDEMAR NOELS Eje, født 1870 i Rudkøbing, Søn af Skibsreder Carl Nielsen gift 1927 med Else Rosen Haxthausen. I Borggaarden paa Juulskov stod der engang et middelalderligt Stenkors, henved 3 m. højt, man formoder at det var fra 1400 og oprindeligt havde staaet paa Gotland. Omkring 1800 blev det sønderbrudt og brugt til Bromateriale.

Kullerup Sogn har ingen Minder fra Oldtiden. I en Præsteberetning fra 1809 siges, at der tidligere laa en stor Langdysse i Sognet. I Refsvindinge Sogn har der ligget 7 Gravhøje, men disse er for længst jævned.

Kullerup Kirke var fordum viet Sct. Nicolaus. Den er fra romansk Tid og bestod oprindelig kun af Kor og Langhus, bygget af raa Kampesten, Murene hviler paa svære profilerede Granitsokler, endnu er flere af de smaa rundbuede Vinduer bevaret. I sengotisk Tid byggedes et kraftigt Taarn, prydet med smukke Blindingsgavle, ogsaa Langhusets Østgavl fik Blindinger, og endelig tilbyggedes Vaabehuset foran den oprindelige Syddør. Samtidig blev Kirken overhælvvet. Altertavlen er fra 1604, det oprindelige Billede blev i 1907 fremdraget. Prædikestolen er fra Renæssancetiden. I Skibet ses et katolsk Krucifiks og en Malmlysekrone, ogsaa fra den katolske Tid. I Skibets ene Hjørne ses en Murklods af Kampesten, sikkert et gammelkatolsk Sidealter. Indtil 1902 fandtes et katolsk Malmrøgelseskar med Runeindskrift, det er endnu i Nationalmuseet. Kirken har siden 1920 været selvejende.

Refsvindinge Kirke er fra samme Tid som Kullerup Kirke, dens oprindelige Bygningsdele, Skib og Kor, er af samme Bygningsmateriale som Kullerup Kirkens, men den er i den seneste Middelalder saa stærkt ombygget, at dens oprindelige Præg er gaaet tabt. Kor og Skib blev i alt væsentlig bygget af de gamle Bygningsdele. I samme Tid tilbyggedes Taarnet mod Vest, dette har smukke takkede og blindingsprydede Gavle. Nyere er derimod Renæssancegavlene paa Skibet og Vaabehuset, foran den gamle Norddør. Kirken har gotiske Hvælvinger, ogsaa Taarnrummet er overhælvvet. Altertavlen er ret almindelig. Prædikestolen er i Renæssance, Malmlysekronen er fra 1737. I Korgavlen er indsat en Ligsten over Frederik Bagger til Juulskov, død 1791. I Kirken findes et Epitafium over Birkedommer Haastrup. Af Præster ved Kullerup-Refsvindinge Sognekald nævnes Anders Knudsen Damgaard, under hvem Refsvindinge, som før havde hørt til Vindinge Kirke, i

Refsvindinge Skole.

1555 lagdes den til Kullerup Sognekald. Han blev i 1858 Stiftprovst i Odense; Hans Carl Ludvig Bagger, 1858—84; Christian Theodor Trojel, 1884—95; Nicolai Chr. Stage, 1895—1928; siden 13. April 1929 Sognepræst EJNER RISCHER.

I Kullerup oprettedes i 1776 et Hospital til 8 Fattige. Stifteren var Frederik Bagger til Juulskov. Det laa tæt ved Kirken og Kapitalen var 2000 Rdl. Hospitallet er i nyere Tid nedlagt. Et lignende Hospital oprettedes i Refsvindinge af Knud Urne til Juulskov, død 1705, og hans Hustru, død 1723, ved deres Testamente.

Hospitalet istandsattes af Etatsraad Erik Skeel til Arreskov og Oberstløjtnant Sigvard Urne. Det laa ved Kirken, kunde huse 4 Fattige og havde en Kapital paa 1000 Rdl. Hospitalet er nu nedlagt og Summen indgaaet i et Legat.

Kullerup Skole er bygget i 1929. Om den gamle Skole, er der ikke givet os nogen Beretning. I 1814 var en Seminarist Andreas Jørgensen Lærer i Kullerup, han afløstes i 1850 af sin Søn, Thomas Henrik Peder Jørgensen, til 1888; Lars Peder Nielsen, til 1892; Søren Christian Nielsen, til 1926; siden da Førstelærer ALFRED RASMUSSEN.

Refsvindinge Sogn fik vist egen Skole omkring 1800, den nedbrændte i 1896 og den nuværende Skole blev bygget. Saavel denne som Kullerup Skole er 4-klasset. Førstelærer CHRISTIAN DANIEL MADSEN, født 15. Maj 1880, blev ansat i 1908.

Refsvindinge Friskole begyndte i Vindinge Sogn i 1866, senere flyttedes den til Roskilde. En Tid ophørte Skolen, men den begyndte igen i 1879, og i 1903 flyttedes den til Refsvindinge By. Lærer er GARNÆS PETERSEN.

Refsvindinge Sognebogsamling begyndte omkring 1860 som en lille Læseforening, senere oprettedes der en anden Læsekrede, men denne indgik i 1910 under førstnævnte, og i 1924 oprettedes en Biblioteksforening. Bogsamlingen raader over ca. 1000 Bind. Formand og Bibliotekar er Landpost CHR. LARSEN.

Laurids Olsen,
Husmand.

Refsvindinge Husmandsforening er stiftet 1908, som en Afdeling under Nyborg Hovedkreds og De samvirkende Husmandsforeninger. Dens første Formand var Tømrer Jens Peder Jensen. Foreningen begyndte med 41 Medlemmer, nu har den over 100. Formand er Husmand LAURIDS OLSEN, født 6. Januar 1890 i Ørbæk, Søn af Husmand Peder Olsen og Hustru Frederikke født Larsen, gift 1913 med Maren Rasmussen, Formand for Husmandsforeningen siden 1920. Uddeler i Refsvindinge Foderstofforening siden 1915. Vurderingsmand til Ejendoms-skyld. Foreningen har, foruden Foredrag, arrangeret flere Udstillinger og holdt forskellige Kursus. Refsvindinge Foderstofforening er stiftet 1906 og hører under Fyens Andelsfoderstofforening. Den tæller over 200 Medlemmer.

Refsvindinge Bryggeri etableredes i 1885 af Brygger Hans Poul Rasmussen, der begyndte med almindeligt Maltgøreri. I 1893 byggedes det nuværende Bryggeri, med Hvidtølsbrygning for Øje. Oprindelig var Ejendommen en Bindingsværksgaard, men efterhaanden

Refsvindinge Brugsforening.

som Virksomheden voksede, blev det nødvendigt at opføre nye Bygninger, og der blev i 1908 bygget et Stuehus. Bryggeriet har eget Elektricitetsværk, og har siden 1905 haft et Depot for Carlsberg. Til Bryggeriet hører 13 Tdr. Land, samt 3 mindre Ejendomme. I 1923 optoges Sønnen RASMUS R. i Bryggeriet. Brygger HANS POUL RASMUSSEN er født

15. April 1868 i Tommerup, Søn af Tømremester Rasmus Poulsen og Hustru Marie født Hansen, gift 1885 med Martha Hansen. Var Medlem af Sogneraadet i 6 Aar. Medlem af Bestyrelsen for Bryggeriforeningen for Fyen.

Kullerup og Omegns Brugsforening er stiftet 1900 og opførte egen Bygning 1901 for 6000 Kr. Foreningens Formænd har været: Lærer Søren Chr. Nielsen 1900—09; Gaardejer Anders Andersen 1909—10; og den nuværende Formand ØRGEN PETERSEN s. 1910.

Refsvindinge Brugsfor-

ening er stiftet 1886 og begyndte med 150 Medlemmer, nu tæller den over 250. I de første Aar havde den til Huse i lejet Ejendom, 1900 byggedes egen Bygning. Foreningens Formand er Husmand KNUD M. CHRISTENSEN. Uddeler siden 1905: RASMUS RASMUSSEN, født 25. Januar 1875 i Herrested.

I Refsvindinge Sogn ligger 2 gamle Vandmøller, „Lille Mølle“ og „Aars Mølle“, begge tilhørte oprindeligt Holckenhavn i Vindinge Sogn, og Møllerne findes nævnt i Aaret 1600. „Lille Mølle“ brændte i 1827 og blev genopbygget. Den var Fæstemølle under Holckenhavn indtil 1900, da den købtes af den nuværende Besidder, NIELS NIELSEN, hvis Slægt har været Fæstere paa Møllen siden 1764.

Rasmus Rasmussen,
Uddeler.

Parti fra den maleriske Vandmølle „Lille Mølle“.

SKELLERUP—ELLINGE SOGNE danner en Kommune med Ellinge som Anneks. Skellerup Sogn grænser til Ellinge, Kullerup, Hjulby, Avnslev og Ullerslev Sogne, fra sidstnævnte Sogn adskilles det ved Vindinge Aa og til Aasum Herred i Odense Amt. I Sognet ligger nogle Enklaver af Kullerup Sogn. Dets Areal er 1129 ha. Jordene er ikke videre højtliggende, men ret bakkede, saaledes Keglebakke, Dyssebjærg m. fl. 43 ha optages af Skov og 33 ha af Moser og andet Vandareal.

Byer: Skellerup med Kirke, Præstegaard, Skole, Forskole, Brugsforening m. m.; Biskoptorp; Skovballe med Forsamlingshus, bygget 1885, Friskole samt Fattiggård og Alderdomshjem for Skellerup-Ellinge og Kullerup-Refsvindinge Kommuner; tillige en Del af Saaderup By, Resten ligger i Kullerup Sogn; Bøgeskovhuse, der kun er en Samling af Huse. Større Gaarde: Hindemadegaard, Biskoptorp Gaard, Grønnemølle Gaard. Desuden Grøftemade og Hindemade Mølle.

Ellinge Sogn grænser til Skellerup, Kullerup, Refsvindinge og Herrested Sogne, fra sidstnævnte adskilles det ved Villumstrup Aa og til Aasum Herred i Odense Amt. I Sognet ligger en Enklave af Kullerup Sogn. Dets Areal er 895 ha. Jordene er jævne, og der er kun faa Bakker. Sognet har 50 ha Skov, 4 ha Moser og andet Vandareal. Byer: Ellinge, med Kirke, Skole, Forsamlingshus, Kro, Mølle, Andelsmejeri og flere mindre industrielle Virksomheder,

„Degnens Høj“ i Skellerup.

Teglværk og Sparekasse; Paarup; Bækstrup. Desuden Kildemølle, en gammel Vandmølle. Skellerup—Ellinge Sogne har Tingsted i Nyborg og hører under de samme Kredse som Hjulby Sogn (se Side 306). Skellerup Sogn havde i 1800: 335, i 1900: 690 Indbyggere. Ellinge Sogn havde i samme Aar henholdsvis 298 og 500; nu er Indbyggerantallet i begge Sogne 1239.

Sogneraadet bestaar af: Gaardejer H. HANSEN, Formand; Gaardejer V. HANSEN; Husmand J. SØRENSEN; Gaardejer R. HANSEN; Murer E. OLSEN; Gaardejer J. PEDERSEN; Husmand K. ERIKSEN; Forpagter J. CHRISTENSEN; Gaardejer H. RASMUSSEN. Hjælpekassens Formand er Gaardejer K. HANSEN. Værgeraadets Formand er Førstelærer O. HEMMINGSEN. Sognefoged for Skellerup er JENS MARIUS HANSEN; for Ellinge RASMUS J. HANSEN. Sognepræst er CARL V. ANDERSEN RUTH.

I Skellerup Sogn ligger ved Hindemade By, i Skoven, en mindre Høj, omsat med Randstene. Fra Jernalderen er der i „Dyssbjerg“ og andre Steder gjort forskellige Fund. I Annekssognet har der ligget flere Gravhøje og Dysser, men de er forlængst sløjfede. De fleste Dysser laa tæt Nord for Ellinge By. I Ellinge By laa der indtil Slutningen af forrige Aarhundrede et Bystævne fra det 18. Aarhundrede, det bestod af 9 utilhuggede Sten, opstillet i Krans, i Midten fandtes en 10' Sten. I Skellerup Sogn omtales i Middelalderen en Hellig-Kilde. „Degnens Høj“ stammer fra Tidsrummet 1822—34.

Skellerup Sogn havde omkring 1778 Byen Skellerup, 1400 Skeldorp; med 12 Gaarde og 15 Huse, samt et Hospital, naar dette er nedlagt, vides ikke, ej heller hvor dets Midler er bleven anbragt; Biskoptorp, 1777 Bistorp, 1600 Bischops Torp, med 5 Gaarde og 1 Hus; tillige nævnes 9 Gaarde og 5 Huse af Saaderup By; Herregaarden Hindemades „Hindemaae“, samt Grønmølle og 4 Huse. 1920 havde Sognet 144 Gaarde og Huse; Ellinge Sogn havde 1777 Byen Ellinge, 1400 Ellingh, med 17 Gaarde og 11 Huse, ogsaa her omtales et Hospital samt en Skole; Paarup, 1400 Pathorp og Paderup, med 3 Gaarde og 16 Huse; Bækstrup, 1777 Bægstrup, 1600 Begstrup, med 3 Gaarde og 3 Huse, tillige Grøfte Mølle, samt Kildemølle „Kille-Mølle“; 1920 havde Sognet 130 Gaarde og Huse.

Skellerup Kirke er fra romansk Tid, bygget af Teglsten og viet Sct. Katharina.

Kirken bestod i Begyndelsen kun af Skib og Kor, senere, antagelig i sengotisk Periode, blev den ombygget og fik Taarn og Vaabenhús. Taarnet ligger mod Vest og er meget stort, det er bygget i Skibets fulde Bredde.

Skellerup gamle Skole.

Ellinge Skole, bygget 1899.

overhvælvedes. Altertavlen med Billeder fra Begyndelsen af det 19. Aarhundrede. Alterstagerne med Aarstallet 1691, er skænket af Admiral F. Gjedde og Hustru. Døbefonten er fra 1666, af Træ og er i Barok. Prædikestolen er fra 1597, med meget Billedskærerarbejde, saaledes i Felterne Relieffer af Apostlene. Af den tidligere Altertavle, antagelig fra 1500, er bevaret 4 større Figurer, forestillende Maria med Jesusbarnet, den hellige Katharina, Apostlene Peder og Johannes samt 12 mindre Apostelfigurer. I et Skab i Altertavlen opbevares Relikvier af den hellige Sct. Katharina. I Skibet hænger to prægtige Malmkroner, skænket af Admiral Seneca Hagedorn. I selve Kirken findes Ligstene over Præsterne Chr. Frandsen, død 1632; Christen Drachart, død 1743 og Niels Nielsen Blimester, død 1631. Ind til Kirkegaarden staar endnu den sentmiddelalderlige Kirkegaardsportal. Paa Kirkegaarden ligger begravet Præsterne O. D. Lütken, død 1788; K. A. Friis, død 1811 og N. Olivarius, død 1850; A. Chr. Jungersen, død 1874 og Kirkehistorikeren Dr. phil. Jacob Helms, død 1906.

Ellinge Kirke er af sengotisk Oprindelse, der laa dog før denne en gammel romansk Bygning af Kampesten. Kirken har Skib, Kor, Vaabenhus og et meget svært Taarn. Det mest Bemærkelsesværdige er Døbefonten, af Sandsten og romansk Oprindelse, et Arbejde af en gullandsk Billedhugger. — Fontens Kumme er smykket med Relieffer efter bibelske Motiver, saaledes Bebudelsen, Marias Møde med Elisabeth, Christi Fødsel, Om-skærelsen samt de hellige tre Konger m. m. Altertavlen er fra 1600. Prædikestolen er sammensat af nyt og gammelt, saaledes findes flere Relieffer, antagelig fra Tiden omkring 1600. Ogsaa ved Ellinge Kirke staar endnu en sentmiddelalderlig Portal. Sognepræst er CARL V. ANDERSEN RUTH, født 28. Juni 1903, Kandidat 1928, kaldet til Skellerup-Ellinge Sogne 1929. — Skellerup Skole er fra 1896, men før denne laa der en anden og meget gammel Skolebygning. Man mener at der siden Midten af det 18. Aarhundrede har været Skole i Sognet. Den ældste Skoleholder vi ved om, er Degnen From. han afløstes i 1800 af Jakob Møller, død 1822, hans Efterfølger var Mads Hansen, 1822 til sin Død 1834. Johan Andreas Hauptmann

Skellerup nuværende Skole.

Ogsaa Vaabenhuset, der er opført foran den gamle Syddør, er af mere end almindelig Størrelse. Saavel Taarn som Vaabenhus er prydet med gotiske Blindingsgavle. Saaledes stod Kirken i lange Tider, indtil der i 1748 af Admiral Seneca Hagedorn til Hindemade tilbyggedes et Gravkapel af Bindingsværk paa Kirkens nordre Side. I Slutningen af det 18. Aarhundrede blev dette Kapel nedrevet. Kirkens Indre skiftede ogsaa Udseende ved Tilbygningerne i den gotiske Tid, thi hele Rummet

Andersen, var Lærer i Skellerup fra 1834 til sin Død 1857, hans Efterfølger var Frederik Boe Larsen, D.M., til 1. April 1893; Hans Jørgen Wind til 1924; siden da Førstelærer S. M. Sørensen.

I 1911 udvidedes Skolen fra 2-klasse til 4-klasse, der oprettedes et Andenlærerembede og tilbyggedes et Skolelokale og Bolig for Andenlærer.

Ellinge Skole er fra samme Tid som Skellerup Skolen. I 1899 byggedes den nuværende Skole paa den gamles Plads. I 1888 byggede Lærer Waaben sig for egne Midler et mindre Hus lige overfor Skolen. Denne Bygning lejede Kommunen i 1901 og omdannede til Forskole. Skolen har siden da været 4-klasse. Førstelærer siden 1917: O. H. CHR. HEMMINGSEN.

SØREN MARIUS SØRENSEN, Førstelærer

født 10. Februar 1899 i Allerup,
Søn af Hans Jakob S. og Hustru
Ane Marie født Jørgensen, gift
1921 med Elna Hansine Hansen.
Dimit. 1920 Odense, Andenlærer
i Skellerup 1921, Førstelærer
siden 1924, Kirkeværge, Formand
for Skellerup Sognebibliotek m.m.

OTTO H. CHR. HEMMINGSEN, Førstelærer

født 5. November 1889 i Magleby
Møen, Søn af Hans Peter H. og
Hustru Kirstine født Pedersen,
gift 1919 med Egidia Pedersen.
Dimit. 1910 Jonstrup, Anden-
lærer i Indslev 1911—17, siden
1917 Førstelærer i Ellinge, For-
mand for Menighedsraad og
Værgeraad.

Hovedgaarden „Hindemades“ kan føres langt tilbage i Tiden, antagelig er den første kendte Ejer af denne Gaard den Niels af Hindemarch, som omtales i 1326. I 1440 omtales Gaarden som en skatpligtig Bondegård og var i Jørgen Urnes Besiddelse, han døde 1480. Hindemades Gaard var i denne Slægts Besiddelse til 1561, den sidste af Slægten var Claus Urne, efter ham kom Gaarden under Arreskov, hvis Besidder da var Erik Rosenkrantz' Enke Fru Helvig Hardenberg. Efter hendes Død ejedes den af Svigersønnen, Statsholder Breide Rantzau, død 1618, derefter dennes Svigersøn Rigsraad Hans Lindenow, død 1638, derefter hans Svigersøn, Rigsraad Sivert Urne til Raarup, død 1661; hans Enke ægtede Hans Ahlefeldt, som i 1662 afstod Gaarden til Hans Løwenhjelm, der afstod den til sin Svigersøn Admiral, Stiftamtmand Fr. Ejler Gjedde, 1690, død 1717, efter hans Død kom Hindemades ved Testamente til Sønnen Baron Carl V. Gjedde, som 1725 afhændede den til Admiral Seneca Hagedorn, død 1750, hvorefter den ved Auktion kom til Karen Jacobsdatter, Enke efter Herredsfoged Hans Pedersen; 1801 var Charles A. Dennis Mourier Besidder af Hindemades, han afhændede det meste af Godset til Fæsterne, og Resten solgte han i 1839 til Baron Juel-Brockdorff til Baroniet Schelenborg og Stamhuset Taasing, hvorunder det endnu hører.

Biskopstorp Gaard er af nyere Oprindelse. Gaardens Bygninger er hovedsagelig fra 1879—82. I Slutningen af forrige Aarhundrede var der paa Gaarden et Stutteri, væsentlig baseret paa Opdrætning af Remonteheste og økonomisk støttet af Krigsministeriet.

I det 17. Aarhundrede nævnes Gaardene Kattesund, Bierregaard og Rohtetensgaard. I Skellerup Sogn nævnes i Aaret 1500 et Sct. Katharina Gilde. I Ellinge Sogn ved Paarup By ligger Rester af et Voldsted fra Middelalderen. Gaarden som laa her, hed Paarupgaard og endnu i Begyndelsen af det 18. Aarhundrede nævnes den som en større Gaard, tilhørende Herredsfoged Salomon Lindegaard.

Blandt andre Gaarde i Sognene er Kirkeballegaard i Ellinge Sogn, tilhørende Peder Julius Caspersen. Gaarden var oprindelig Fæstegaard under Søgaard, Bygningerne er fra 1790. Sognefoged Rasmus Johan Hansens Gaard var ogsaa oprindelig Fæstegaard under Rønninge Søgaard, men frikøbtes 1881.

Ellinge Andelsmejeri er oprettet 1888, ombygget 1929 og tæller 140 Andelshavere. Formand for Mejeriets Direktion er Gaardejer P. CHRISTENSEN, Paarupgaard. Bestyrer

er FREDERIK RASMUSSEN. Ellinge Brugsforening er stiftet 1894, siden 1924 har Foreningen haft til Huse i Ellinge gamle Kro. Formand er Husmand CHR. ERIKSEN. Uddeler er MAGNUS MADSEN.

JENS MARIUS HANSEN, Gdjr., Sognefoged

født 18. Maj 1898 i Saaderup, Søn af Gaardejer Rasmus H. og Hustru Ane Sofie født Mogensen, gift 1927 med Margrethe Johansen. Sognefoged i Skellerup siden 1931, siden 1927 Ejer af Gammelgaard, der oprindelig laa i Saaderup By, men udflyttedes 1873.

FRITS MORTEN JENSEN, Bagermester

født 24. Maj 1880 i Ellinge, Søn af Bagermester Morten J., død 1927, og Hustru Marie født Larsen, gift 1915 med Anne Katrine Madsen. Medlem af Menighedsraadet, Morten Jensen etablerede i Ellinge 1903, og Sønnen overtog Virksomheden 1912.

ELLESTED SOGN danner en Kommune med Gislev Sogn i Gudme Herred, det grænser til Hoved sognet samt til Ryslinge Sogn, ogsaa i Gudme Herred, og til Ørbæk og Herrested Sogne. Dets Areal er 1178 ha, Jordene er meget bakkede, saaledes den ca. 100 m høje „Lykkesholm“ og det ca. 90 m høje „Alkebjerg“ m. fl. 190 ha optages af de mod Øst liggende Skove, Fattigkrog, Plantagen, Gammelbæk, Nyhave, Lindeskov og Hestehave m. fl. 20 ha optages af Moser og andet Vandareal. Ørbæk og Villumstrup Aa har deres Udspring i Ellested Sogn.

Byer: Ellested, med Kirke, Skole, Forskole, Forsamlingshus, Jernbanestation med Post- og Telegrafekspedition; Kullerup-Lindeskov; Maglund Huse, samt Hovedgaarden Lykkesholm og Gammel Mølle og Nymølle.

Sognet har Tingsted i Nyborg og hører under de samme Kredse som Hjulby Sogn (se Side 306), men under Gudme Herreds Vurderingskreds. Indbyggerantallet var i 1800: 280, i 1900: 426, nu er det, samlet i begge Sogne: 2535.

Sogneraadet bestaar af: Gaardejer N. P. NIELSEN, Formand; Gaardejer A. JENSEN; Gaardejer A. P. HANSEN; Gaardejer F. NIELSEN; Gaardejer R. RASMUSSEN; Husmand K. HANSEN; Kontorist SØREN CHRISTENSEN; Husmand H. P. HANSEN; Bestyrer E. F. HANSEN; Lærer P. K. HANSEN; Lærer E. HANSEN. Hjælpekassens Formand er Gaardejer I. HANSEN. Værgeraadets Formand er Gaardejer N. P. NIELSEN. Sognepræst er L. P. FABRICIUS. Sognefoged er Gaardejer R. P. RASMUSSEN.

Sognets østlige Del har været saare rigt paa Oldtidsgrave, der har ligget op imod 50 Høje, Dysser og Stengrave, men de fleste er sløjfede. Tilbage er den smukke Høj i Højlykke ved Lykkesholm, som er bevokset med store Bøgetræer. Vest for Ellested ligger en Jættestue og en Langdysse. Mod Nord ligger en anden Langdysse, Landets største, med 129 Randstene, tæt Nord for denne Langdysse staar et Dyssekammer, dækket af en stor Overliggersten, og atter lidt længere mod Nord, ind i Lindeskov Hestehave, ligger en Gruppe af 4 Stengrave, blandt disse et stensat Gravkammer i en med Randstene omsat Høj. I Sognets vestlige Del har der ligget nogle faa Gravhøje, men de er alle sløjfede.

Kirken i Ellested er fra tidlig romansk Tid og var oprindelig bygget af Granit- og Fraadstens-Kvadere, men af denne Bygning er der ikke stort tilbage. Den bestod af Langhus med tilstødende Kor og var viet Sct. Nicolaus. I den senere Middelalder blev den ombygget, tildels nybygget. I Skibets Mur er der Dele af den oprindelige Kirkes Sokkel. Omkring Midten af det 16. Aarhundrede byggedes Taarnet ovenpaa Korbygningen, og paa den Tid var Koret overhvalvet ligesom Skibets Vestende, medens den øvrige Del havde fladt Loft. Antagelig var det Vaabenhus, som indtil 1857 laa ved Kirkens Sydside, bygget samtidig med Taarnet.

I 1857 blev Kirken ombygget, Vaabenhuset i Syd erstattedes af et Vaabenhus i Vest, bygget af Mursten og med fladt Bjælkeloft. Skibet fik Hvælvinger. I en Beretning fra 1770

omtales Kirkens Indre som sirligt malet. I 1416 var der et Alter for Marie Magdalene, for den hellige Catharinæ samt for Sct. Nicolaus og Sct. Laurentius. Altertavlen og Prædikestolen er nyere, Døbefonten er romansk, af Granit med Bladornamenter. I Koret er opsat en Tavle der fortæller, at Erik Sehested og Hustru i Aaret 1693 har ladet Kirken restaurere; Indskriften er forfattet af Præsten Jens Madsen.

I Skoven Nord for Lykkesholm ligger Rester af et Voldsted fra den tidligt middelalderlige Befæstning „Magelund“, 1600 kaldet „Mogelunde“, der var et af Landets betydeligste Fæstningsanlæg. Borgen var femsidet, helt omgivet af brede Grave og Volde. Man har paa Bøtgepladsen fundet Rester af Bygningen.

Hovedgaarden Lykkesholm er paa 400 ha. Første Gang den omtales, er i det 14. Aarhundrede, og den nævnes da som „Magelund“.

Hovedbygningerne er ikke bevaret. Den ældste Del, mod Vest, er antagelig opført i Slutningen af det 16. Aarhundrede, den sydlige Del 100 Aar senere og de to Sidefløje i Slutningen af det 18. Aarhundrede. Der, hvor den nordre Fløj nu ligger, laa en Bindingsværksbygning, bygget af Henning Quitzow, død 1569, som ved Ægteskab med Eiler Rønnows Datter Berete kom i Besiddelse af Lykkesholm. Af Ejere nævnes Gert Høchen, der pantsatte Godset til Peder Brok, som senere overtog Godset og i 1333 pantsatte det til en Slægning Dose Brok; Peder Brok døde 1339, hans Søn fik da Godset, han døde 1376, og Enken, der giftede sig med Iven Hvitkop, førte da Magelund over til sidstnævnte, og nu fremkom Navnet „Lykkesholm“. 1391 kom Godset i Dronning Margrethes Eje, hun overlod dog straks efter Gaarden til Johannes Olufsen Bjørn, død 1416, og Lykkeholm tilfaldt nu hans Svigersøn Steen Basse. Ved Testamente kom Godset til Torben Bille og Oluf Axelsen Thott; senere nævnes Bent Bille, en Søn af Torben Bille, som Eneejer af Lykkesholm, død 1494. Den næste Besidder var Eiler Rønnow, og efter ham fulgte Henning Quitzow, efter hvis Død Godset overgik til Sønnen, Eiler Quitzow, død 1640. Dennes Arvinger tilskødede Godset Kansler Christen Thomsen Sehested, død 1657; Lykkesholm arvedes af hans Sønner Erik og Otto, sidstnævnte solgte det i 1714 til sin Søster Margrethe Sehested, Enke efter Vincent Kaas, hun døde 1715, og Godset tilfaldt hendes Søsterdatter Margrethe Rammel Wintherfeldt, der var gift med Hans Frederik Kaas, som 1721 mageskiftede Lykkesholm med Lungholm. Ved Auktion 1730 kom Lykkesholm i Gehejmeraad Th. Adellers Besiddelse, død 1767, hans Arvinger solgte Gaard og Gods til Krigsraad Otto Lindegaard, død 1778, hvis Enke besad Lykkesholm til 1796, hvorefter det overgik til Sønnen, Justitsraad Salomon Lindegaard, død 1825, hvorefter hans Enke 1832 overlod Sønnen Etatsraad Otto Lindegaard, Lykkesholm, død 1875; hans Søn P. S. Lindegaard besad Lykkesholm til 1914 og solgte det da til Kammerherre Sehested-Juul til Ravnholt.

JESPER MIKKELSEN, Skovfoged,

født 19. September 1890 i Skanderborg, Søn af Gaardejer Niels M. og Hustru Mette Marie født Jespersen, gift 1925 med Anna Hansen. Skovfoged og Skytte under Ravnholt og Lykkesholm Skovdistrikt siden 1914.

FRØRUP SOGN danner en Sognekommune og grænser til Store Bælt, til Vindinge og Ørbæk Sogne og til Svindinge, Øksendrup og Hesselager Sogne i Gudme Herred. Dets Areal er 2840 ha. Jordene er højtliggende, lermuldede, dog langs Stranden mest sandmuldede, her findes flere store Banker; ligeledes er Sognets vestlige Del meget bakket. 160 ha optages af Skovene Taaruplund, Mellemskov m. fl. 41 ha optages af Moser og andet Vandareal.

Byer: Frørup, med Kirke, Præstegaard, Skole, Forsamlingshus, Missionshus, Andelsmejeri, Brugsforening, Jernbanestation med Post- og Telegrafstation; Slude, med Jernbaneholdeplads og Postekspedition; Langæble; Taarup, med Kirke, Skole, Forsamlingshus, Brugs-

forening, Teglværk; Kongshøj. Desuden ligger en Del af Sentved By i Sognet, Resten ligger i Ørbæk Sogn. Aahuse, Blæsenborg, Tornekrog og Elvid er mindre Steder. Større Gaarde: Sludegaard, Taaruplunde og den nu udstykkede Gaard Frederikshøj med Skole.

Sognet har Tingsted i Nyborg og hører under de samme Kredse som Hjulby Sogn (se Side 306). Indbyggerantallet var i 1800: 960, i 1900: 1567, nu er det 1706.

Sogneraadet bestaar af: Gaardejer RASMUS DYHR, Formand; Gaardejer K. HANSEN; Gaardejer J. ERIKSEN; Bødker E. HANSEN; Gaardejer L. HANSEN; Gaardejer M. HANSEN; Fisker M. JENSEN; Gaardejer P. P. PEDERSEN; Husmand H. J. HANSEN. Hjælpekassens Formand er Husejer C. CHRISTENSEN. Værgeraadets Formand er Sognepræst N. H. B. GOHR. Sognefoged for Frørup er Gaardejer R. RINGER, for Taarup Gaardejer N. PEDERSEN.

I Frørup Sogn har der, særlig langs Kysten, ligget flere Høje og Dysser, op mod 35 Gravhøje og 10 Dysser, men alle er nu ødelagte og tildels overpløjede, kun i Skoven ved Taaruplunde findes endnu de fredede Rester af en Langdysse samt af to Stengrave. Indtil 1800 havde Sognet 2 Kilder, den ene af disse, Regisse Kilde paa Frørup Mark tæt ved Røde Mølle, springer endnu. Sagnet fortæller, at den udsprang paa det Sted, hvor den fromme Regisses 2 Børn blev myrdede. I katolsk Tid blev her opført et Kapel, som blev nedbrudt i 1580'erne, men endnu saa sent som i 1914 kunde man tydelig skelne Kapellets Størrelse. Til Kilden, som sagdes at være undergørende, søgtes der endnu til helt op i det 19. Aarhundrede. De største Besøg ved Kilden faldt paa Sct. Botulfs Messe og Sct. Hans Aften. Det er denne Kilde, H. C. Andersen omtaler i sin Fortælling „Kun en Spillemand“. I Slutningen af det 18. Aarhundrede havde Sognet: Frørup By, 1230 kaldet Frøtorp, med 36 Gaarde og 25 Huse; Taarup By, 1370 kaldet Torpe, med 33 Gaarde og 22 Huse; Lundsgaard, én Gaard, nu kaldet Taaruplunde; Slude, 1320 kaldet Sluthæ, 4 Gaarde og 1 Hus; Langæble, 1777 kaldet Lange-Ebbe og 1600 Lang Effuelle, 2 Gaarde og 1 Hus. 1920 havde Sognet 370 Gaarde og Huse.

Den gamle Gaard, „Sludegaard“, er sikkert den Gaard, „Sluthe“, hvortil Matheus Niclissen skriver sig i 1330, 200 Aar senere var den givet i Len til Laurids Brochenhuss, i Slutningen af det 16. Aarhundrede beboedes Gaarden af en Bonde. Kristian IV tilskødede Jakob Ulfeld Sludegaard i 1611. Efter Branden i 1612, hvor saa godt som hele Frørup By nedbrændte, nævnes „Teilgaard“ og „Leersigaard“.

Frørup Kirke er en anselig Langhusbygning, for hvis Vestende der er tilbygget et Taarn, med Gavle mod Nord og Syd. — Før denne Kirke stod der en tidligromansk Kirke, bygget af Fraadsten. Vestre Del af Langhuset er Rester af denne. Den havde smukke romanske rundbuede Arkader paa Ydermuren.

Den Skikkelse, Kirken nu har, er fra sengotisk Tid. Det oprindelige Kor er nedrevet og erstattet af et i samme Bredde som Langhuset. Korets Gavle har Blindinger og Savskifter. Et rundbue Vindue er tilmuret. Foran den oprindelige Syddør er opført et Vaabenhus. Kirkens Hvælvinger er indbygget i gotisk Tid og restaureret i Slutningen af det 19. Aarhundrede. I Begyndelsen af vort Aarhundrede blev hele Kirken underkastet en omfattende Restaurering. Altertavlen er fra 1500, med Fløje og Udskæringer. I Tavlen Midterparti ses Lidelseshistorien, i Felterne Apostel-Figurer. Paa Fløjenes Bagside findes Malerier, gengivende Kristi Lidelseshistorie. Prædikestolen er forfærdiget omkring 1570—80, i nederlandsk Renæssance. Oprindelig stod den i Graabrødrekirke i Odense, men i det 17. Aarhundrede blev den flyttet til Frørup. Blandt de øverste Stolestader er nogle fra 1612. I Vaabenhuset hænger et sengotisk Krucifiks. Kirken har haft flere Sidealtre, de sidste af disse blev nedbrudt i Slutningen af det 16. Aarhundrede, Rester af dem findes nu i Nationalmuseet. Blandt de bevarede Figurer er der en smuk Maria Figur, en Kristusfigur, samt en Figur forestillende en Bisp. I Taarnrummet er opstillet Ligstene over de to første Præster i Frørup Sogn efter Reformationen, Peder Bjørnskou og Balthasar Pedersen Bjørnskou. I Koret ligger en stor Ligsten, hvis Indskrift er ulæselig.

Kirken i Taarup er opført i 1883 som Annekskirke til Frørup Kirke, efter Tegning af Arkitekt J. Eckersberg, af røde Sten, og bestaar af Skib og Kor ud i eet, samt et Taarn mod Vest. I dettes underste Stokværk er der Vaabenhus. Kirken har Tøndehvælvinger. Spiret

Taarup Skole.

er senere ombygget. Altertavlens Billede er malet af F. C. Lund og gengiver Kristi Opstandelse Paaskemorgen. — Frørup Skole er bygget 1899 og udvidet 1912. Førstelærer siden 1910 er HANS RASMUSSEN, født 1. Oktober 1881 i Frørup.

J. E. Jensen,
Førstelærer.

Skolen i Taarup laa indtil 1885 paa den Plads, hvor der da opførtes Beboelse for Læreren. 1900 byggedes en ny Skole, og den gamle omdannedes til Embedsbolig. Skolen blev 6-klasset med Andenlærer og Forskolelærerinde. Skoleholdere ved Taarup Skole: David fra 1755—85; Jacob Ejler Eriksen til 1825; Jens Rasmussen til 1861; Michael Chr. Jensen til 1896; Kristen Hansen Hassum til 1917; siden 1917 JENS EDVARD JENSEN, født 6. April 1891 i Næsby Hoved ved Broby, Søn af Mads Jensen og Hustru, gift 1915 med Hansigne Dorthea Johansen. Dimitteret 1913 fra Gedved Seminarium, Lærer i Rolfsted 1914—17.

Skolen i Frederikshøj oprettedes i 1879 2-klasset med Enelærer. Den første Lærer var J. J. Jacobsen 1879—91; H. Andersen 1891—94; Hans Knarreborg 1894—1901; Lærerinde Marie Schmidt 1901—11, der skiftevis underviste i Frørup og i Frederikshøj; atter 1911 oprettedes Enelærerembedet med Christen Nielsen Overby som Lærer; han afløstes 1918 af JACOB V. JEPPE, født 18. September 1885 i Gylling, Søn af Lærer J. C. J. og Hustru, gift 1911 med Augusta Mørch. Dimitteret 1906 fra Skaarup Seminarium, 1907 Andenlærer i Assendrup, 1910 Enelærer i Mørup, Vejle Amt, 1913 Førstelærer i Udbyaver-Havndal Skole, Randers Amt, byttede da Embede med Chr. Nielsen Overby fra Frederikshøj Skole, Formand for Sognebiblioteket og for Sygeplejeforeningen. Den 3. Oktober 1924

J. V. Jeppe,
Enelærer.

indviedes en ny Skole.

Frederikshøj Skole.

Frørup Brugsforening er stiftet 1881 og begyndte sin Virksomhed i en lejet Ejendom ved Kirken. I 1899 byggede Foreningen eget Hus, som i 1914 og 1930 blev udvidet. Ved Foreningens Stiftelse talte den ca. 100 Medlemmer, nu har den ca. 280 Medlemmer.

Foreningens første Formand var Husmand Fr. Beck, nuværende Formand er Gaardejer CLAUS KROMANN. Den første Uddeler var Husmand Rasmus Madsen, den nuværende er JENS

Frørup Brugsforening.

RASMUSSEN. — Taarup Brugsforening stiftedes 1886 og begyndte med to Uddelersteder. 1891 sammenlagdes disse i den saakaldte „Jørgen Lindhardt's Gyde“, i 1906 byggede Foreningen egen Bygning tæt ved Kirken.

Af Uddelere nævnes: Boelsmand R. Pedersen og Boelsmand Marchus Dyhr, begge havde Uddelerstedet i deres Boelssted. Første Uddeler efter Sammenlægningen var Hans Andersen. 1904 Anders Pedersen; 1906 Peder Jensen. Siden 1929 CHR. MATTHISEN.

CHR. CHRISTENSEN MATTHISEN, Uddeler

født 10. April 1903 i Vindeballe, Søn af Malermester P. M., gift 1928 med Agnes Anna Elisabeth Pedersen. Uddeler i Taarup Brugsforening siden 1929.

JENS RASMUSSEN, Uddeler

født 6. November 1892 i Vildestofte, Søn af Sognefoged Rasmus Fr. R., gift 1915 med Marie Rasmussen. Uddeler i Marie Magdalene Brugsforening 1915—17, 1917—19 i Uhe Brugsforening, siden 1919 i Frørup Brugsforening.

VINDINGE SOGN danner en Sognekommune og grænser til Kullerup, Refsvindinge, Ørbæk og Frørup samt Hjulby Sogne, fra sidstnævnte adskilles det ved et mindre Vandløb, der udgaar fra Vindinge Aa, og løber gennem Hjulby Sø og videre gennem Hjulby Sogn til Nyborg Fjord, tillige grænser Sognet til Store Bælt og Holckenhavn Fjord. Arealet er 3053 ha. Jordene er tildels højtliggende og særlig i Sognets sydlige Del meget bakkede, her hæver Jordene sig i det flade Bakkeparti „Kogsbølle Bakker“, hvorfra der er en vid Udsigt over Sognet og til Sprogø og Sjælland. Jordene er tildels lermuldede dog langs Stranden meget sandede og grusede. Et Nor Syd for Holckenhavn er i senere Tider tørlagt og udnyttet til Græsning. 335 ha optages af Skov, saaledes Bolvænge Skov, Kajbjærg Skov, Kosk Skov m. fl. samt Dyrehave Skov. Gennem Sognet løber Vindinge og Ørbæk Aa. 50 ha optages af Moser og andet Vandareal. Byer: Vindinge, med Kirke, Skole, Forsamlingshus, Alderdomshjem, Menighedsbus, Mejeri, m. m.; Rosilde; Lamdrup, med Jernbanestation, Post og Telegraf; Sulkendrup, med gammel Vandmølle; Kogsbølle, med Skole, Forskole, Forsamlingshus, opbygget efter en Brand 1913, Brugsforening og enkelte industrielle Virksomheder, Andelsmejeri m. m.; Dyrehave Huse og Bønkøl Huse, sidstnævnte med Jernbaneholdeplads; Ravnkjær, der er et mindre Sted. Større Gaarde: Hovedgaarden Holckenhavn, Kogsbøllegaard, Konradslund Gaard og Sophienberg Gaard.

Sognet har Tingsted i Nyborg og hører under de samme Kredse som Hjulby Sogn, (se Side 306). Indbyggerantallet var i 1800: 1036, i 1900: 1345, nu er det 1623.

Sogneraadet bestaar af: Gaardejer CHR. H. CHRISTENSEN, Formand; Karetmager L. ANDERSEN; Murer A. JACOBSEN; Købmand S. BLAUENFELDT;

Taarup Brugsforening.

Baneformand J. JØRGENSEN; Gaardejer N. CHRISTOFFERSEN; Gaardejer M. MOGENSEN; Husmand J. NIELSEN; Gaardejer V. BENDIXEN. Hjælpekassens Formand er Smedemester CHR. LARSEN. Værgeraadets Formand er Sognepræst J. SKYDSGAARD. Sognefoged er Gaardejer O. OLSEN. Sogneraadets Sekretær er Lærer CHR. ANDERSEN.

Sognet har haft over 50 Gravhøje, langt den største Del af disse er nu ødelagt, der ligger dog endnu i Sognets østre Del, ved og omkring Kogsbølle paa Markerne under Hovedgaarden Holckenhavn, 13 ret velbevarede Høje, men de er alle ret smaa. I Kajbjærg Skov ligger en Rund- og en Langdysse. Ved den gamle Vandmølle i Sulkendrup ligger 4 fredede Høje, de tre ligger i Gruppe og kaldes Trillingehøjene, en af disse omslutter en nu udgravet Jættestue. Noget Sydvest for Rosilde, i Banken Smedehøj, er fundet en mindre Gravplads fra Jernalderen.

Endnu kan man i Kogsbølle By se enkelte Rester af de middelalderlige Grave, der i sin Tid omgav den store Gaard „Kogsbøl“. Tæt Øst for Vindinge By ligger „Gamborg“ eller „Gammelborg“, her skal efter Traditionen det ældste Nyborg have ligget. Første Gang man hører Vindinge omtalt er 993 i Jomsvikingesaga, da Jomsvikingerne listelig tog Svend Tveskæg til Fange, og Danskerne maatte løskøbe ham. Jomsvikingerne sejlede Kongen op af Vindinge Aa og landsatte ham her. I 1353 sluttede Valdemar Atterdag Forlig med de holstenske Grever ved Vindinge. Sulkendrup har antagelig været en større Gaard, thi det er sikkert til den, Peder Nielsen de Sulkroethorp i Aaret 1300 skrev sig. Endnu 200 Aar efter nævnes en adelig Æt, Mattis Lud, til Sulkendrup; ogsaa Byen Rosilde har sikkert i Middelalderen været en stor Gaard. I 1400 omtales en Gaard „Roselde Gaard“, som tilhørende Jørgen Rud af Skjoldenæs.

Vindinge Kirke blev restaureret i Slutningen af forrige Aarhundrede. Paa den Plads, hvor Kirken nu ligger, laa forhen en anden Kirkebygning, bygget af Kamp- og Fraadsten, og viet Sct. Nicolaus. I Midten af det 14. Aarhundrede blev den afløst af den nuværende Bygning, der dog i en senere Periode blev helt ombygget. Fra denne sidste Ombygning stammer det anelige Langhus med de to Korskapeller samt Taarnet mod Vest. Taarnets øverste har mod Vest og Øst blindingsprydede Trappegavl, medens Gavlene mod Nord og Syd, er svungne Kamgavl i Renæssancestil. Lignende Gavle er senere paasat Korets Østgavl. Kapellerne, der er tilbygget Langhuset, har paa Gavlene, der vender mod Syd og Nord, en trappelignende Blindingsprydelse.

Kirkens Indre er i sengotisk Tid overhælvvet. Altertavlen er fra det 15. Aarhundrede og en Fløjaltertavle, dens Midterparti gengiver i Billedskærerarbejde Korsfæstelsen og paa Fløjene de tolv Apostle. Fløjenes Bagside er smykket med Malerier, gengivende forskellige Passionsscener. Disse Malerier blev i Slutningen af det 19. Aarhundrede restaurerede. Alterstagerne fra det 15. Aarhundrede. I Koret er opstillet to Træfigurer, Moses og Johannes Døberen, begge udført af Billedskæreren Hans Drier, 1635. Prædikestolen er af samme Mester og fra 1640—48; den er udpræget Bruskarok. I Kapellet mod Nord findes Rester af et sengotisk Alterskab, oprindelig opsat som Alter i Sct. Matthæi Kapel, som laa ved Vindinge Kirke. Dette samt Sct. Mads Kilde, som laa paa Kogsbølle Mark, blev i ældre Tider meget besøgt af Pilgrimme, særlig Sct. Hans Aften. Naar Kapellet er nedrevet vides ikke. Alterskabet har en Figurgruppe, gengivende Jomfru Marias Himmelkroning, samt flere Helgenfigurer, saaledes Sct. Antonius, Sct. Christoforus og Sct. Matthæus. I det sydlige Kapel er indrettet Begravelse for den Holckske Familie, det er adskilt fra Skibet ved et Tralværk. — Kapellet og dets underjordiske Hvælvinger har engang været Gravkapel for Ulfelderne, men i 1616 lod Jakob Ulfeld sine Forfædres Kister flytte til Kværndrup Kirke. En Ligsten fra romansk Tid er indmuret i Kapellets Ydermur. Tæt ved Kirken, paa Kirkegaarden, staar endnu den sengotiske Kirkelade, dens to Gavle er prydet med en Efterligning af Trappegavl, murede som Blindinger, i denne Kirkelade lod Baron Fr. C. Holck til Holckenhavn i 1806 indrette et Hospital for 8 Fattige af Vindinge og Frørup

Sogne. 1916 nedlagdes Hospitalet, og Bygningen blev restaureret og omdannet til Menighedshus. Sognepræst i Vindinge Sogn siden 1913, JØRGEN CHR. PEDERSEN, er født den 15. Februar 1868 i Vemb, Kandidat 1893, Sognepræst i Sønder Nærum 1901—13. Formand for Værgeraadet.

Hovedgaarden Holckenhavn ligger ved Holckenhavn Fjord, men oprindelig laa Gaarden i Kogsbølle og kaldtes Kogsbølle Gaard. I 1850'erne lod Rigskansleren Jacob Ulfeld den flytte til sit nuværende Sted og kaldte den Holckenhavn. Den bestaar af 4 Fløje, hvoraf de tre er i to Stokværk. Hovedgaarden er omgivet af Grave. Jacob Ulfeld byggede en østlig og en nordlig Fløj, Portalen i den sydlige Fløj og Taarnet midt paa Østfløjen. Da Ellen Marsvin fik Holckenhavn, byggede hun Forbindelsesbygningerne mellem Fløjene samt flere Taarne og Spir, og alle Gavlene blev prydet i Renæssancestil. Den hele Hovedgaard udgjorde da eet Slot i en lukket Firkant omkring Slotsgaarden. Paa Vestfløjen ses hendes Navn og Aarstallet 1631, paa Portgavlen staar I H S E M S 1634. Hun lod tillige indrette et meget smukt og overdaadigt udstyret Kapel i Slottets Vestfløj, dette blev indviet 1637. Senere er dette fornemme Bygningsværk en Del forandret, Renæssancegavlene er fjernede og Taarnet paa Nordfløjen nedbrudt, kun Vestfløjen har bevaret Renæssancegavlene. I Slottets Indre er endnu noget af det Inventar, Ellen Marsvin lod forfærdige, bevaret, saaledes i Riddersalen i Slottets Østfløj, Dekorationerne og Kaminerne samt Loftet med Ellen Marsvins og Ludvig Muncks Vaaben. Der er bekostet flere omfattende Restaureringer og i 1904 sattes der Spir paa det store Taarn.

Kapellet i Vestfløjen er restaureret 1849 og 1890, der holdes endnu af og til Guds-tjeneste i Kapellet, her er en Rigdom af Billedskærerarbejder og Malerier. Altertavlen er Rester af en Fløjaltertavle fra 1475. Altersølvet er fra 1639. Alterstagerne af Malm er fra 1635. Prædikestolen er ubetinget det fornemste Stykke Billedskærerarbejde i Kapellet, det vrimler med Figurer og Ornamenten, saavel Opgangen som Døren hertil, og hele Stolens Panel er et eneste Stykke Billedskærerarbejde med bibelske Scener.

Som nævnt hed Holckenhavn oprindelig Kogsbølle, det tilhørte i 1386 Erik Andersen, død 1420, derefter hans Søn Anders Eriksen, død 1456; Ebbe Andersen, død 1502; Knud Ebbesen, død 1540, derefter hans Søn Corfits Ulfeld, død 1563, senere dennes Broder, Rigsraad Jakob Ulfeld, død 1593, han lod Gaarden kalde Ulfeldsholm; hans Søn Jacob Ulfeld solgte 1616 Gaarden til Ellen Marsvin, som lod Gaarden kalde Ellensborg, Ellen Marsvin døde 1658, og den gik da i Arv til Kirstine Munk, hun døde 1658, og Gaarden kom da over til Christine Ulfeld; efter Corfits Ulfelds Fald konfiskeredes alle hans Besiddelser, og Kronen solgte Ellensborg til en holstensk Adelsmand, Wulf v. Buchwald. Gaarden kom nu ved kongelig Befaling til at hedde Nygaard. 1671 solgtes Godset til Gehejmeraad Eiler Holck, der 1672 lod oprette Baroniet Holckenhavn, og siden har det været i hans Families Besiddelse, nemlig: Baron Ejler Holck, død 1696; Grev Fr. Chr. Holck, død 1708; hans Søn Stiftsamtmand Baron Ejler Holck, død 1740; dennes Søn Baron Kammerherre Fr. Chr. Holck, død 1760; Baron Kammerherre Erik Rosenkrantz Holck, død 1777; hans Farbroder Baron Gehejmeraad Iver Holck, død 1781; dennes Brodersøns Sønner, Baron Mogens Fr. Anton Ivar Holck og Baron Kammerherre Fr. Conrad Holck, død 1830; derpaa sidstnævntes Søn, Baron Kammerherre Conrad Fr. Erik Holck, død 1877; hans Søn Baron Kammerherre Ejler Chr. Holck, død 1919, hvorefter hans Søn, Baron Mogens Chr. Holck arvede Baroniet, som 1921 overgik til fri Ejendom. — De gamle Ladebygninger nedbrændte 1866, og atter i 1912 hærgedes de af en Brand, hvorefter Ladegaarden flyttedes længere mod Syd. Forpagtergaarden og Mejerigaarden er bygget af den forrige Ejer. Lige forbi Holckenhavn løber den i 1869 fuldførte Landevej fra Nyborg til Svendborg, Vejen gaar over en Dæmning, der helt lukker for Holckenhavn Fjord, og som er bygget 1844. Dens Fundament bestaar af Pælerækker forbundne med Jernankre.

Holckenhavn Skovdistrikt er 324 ha stort, den væsentligste Del af dette Areal udgør Kajberg Skov, nemlig 294 ha, Bølløvænge Skov 17 ha, Dyrehaven 5 ha, Slotsanlægget 1 ha og Stemø Plantage 6 ha. Blandt Skovridere under Holckenhavn nævnes Chr. Emeluth 1832—94, derefter hans Søn Preben E. 1894—1923, siden da Skovrider GERHARD IVERSEN.

Vindinge Skole er bygget 1890, blandt den sidste Tids Lærere ved Skolen skal nævnes: Sophus Thorup fra 1870—1913,

M. S. A. Sørensen,
Bestyrerinde.

død 1919; S. Hansen Sørensen, der i 1920 forflyttedes til Sønderjylland, s. da Førstelærer PEDER CHRISTENSEN, født 28. Februar 1888 i Ørsløv ved Slagelse. Dimitteret 1909 fra Skaarup Seminarium, Lærer ved Pedersborg Skole ved Sorø 1911—13, ved Næsby ved Stranden Skole 1913—20. — Skolen i Kogsbølle er bygget i 1903. Den gamle Skolebygning fra 1835 omdannedes til Embedsbolig. Skolens Lærer er CHR. ANDERSEN, født 20. Februar 1874, ansat i Kogsbølle 1899, Sogneraadsekretær siden 1917. Ved Aarhundredeskiftet udvidedes Skolen til 4-klasset og fik Forskolelærerinde. Lærerinde er INGER MARGRETE THRANE HANSEN, født 16. April 1907 i Mariager, Datter af Hans Peder H. og Hustru Emmy Thyra født Henriksen. Dimit. 1929 fra Odense Forskoleseminarium, kaldet til Kogsbølle Forskole 1. Marts 1930.

Vindinge Alderdomshjem har til Huse i det i 1888 opførte kommunale Forsamlingshus. Ved Aarhundredeskiftet omdannedes det kommunale Forsamlingshus til Alderdomshjem. Og et nyt Forsamlingshus blev bygget. Alderdomshjemmet har nu Plads til 14 Alumner.

Hjemmets Bestyrerinde blev MAREN SUSANNE ANDREA SØRENSEN, født 16. Juli 1875 i Gislev, Datter af Jeppe Andersen og Hustru Karen Marie født Rasmussen, gift 1898 med Søren Chr. Sørensen, død 1924. — Kogsbølle Andelsmejeri er stiftet 1894 og

Vindinge Alderdomshjem.

Chr. Hansen,
Mejeribestyrer

Kogsbølle Andelsmejeri.

Gartneriet Rosenhøj.

sikring m. m. — Vindinge Andelsmejeri er stiftet 1888 og ombygget 1926 under Ledelse af Arkitekt Kristoffersen, Odense. Ejendomsskyldværdien er 40.000 Kr. Bestyrer fra 1888—1911 var H. J. Andersen, siden da Bestyrer SØREN SØRENSEN. Formand for Mejeriet er Gaardejer V. BENDIXEN.

Handelsgartneriet „Rosenhøj“ i Rosilde blev paabegyndt i 1907 af A. E. Christensen, der havde erhvervet et Areal paa 3 Tdr. Land. 1911 byggedes de første Drivhuse, 1920 udvidedes med flere Drivhuse, og endelig tilkøbtes der i 1925 mere Jord, saaledes at Gartneriet nu raader over 7 Tdr. Land og 7 moderne indrettede Drivhuse. AXEL EMIL CHRISTENSEN, Gartner, født 27. September 1878 paa Liselund, Søn af Anders Chr. og Hustru Laura født Hansen Drost, gift 1905 med Sophie Jensen. Etableret Handelsgartneri i Vindinge Sogn 1907.

samme Aar opførtes den første Mejeribygning. 1923 ombyggedes Mejeriet. Bygningerne er brandforsikret for 47.000 Kr. Ejendomsskyldværdien er 20.000 Kr. Formand for Mejeriet er Gaardejer DANIEL RASMUSSEN. Bestyrer er CHRISTIAN HANSEN, født 5. Maj 1872 i Mesinge, Søn af Uddeler Hans Hansen og Hustru Gertrud født Rasmussen, gift 1907 med Signe Nielsen. Bestyrer af Kogsbølle Andelsmejeri siden 1903, Tillidsmand for Mejeriernes Ulykkesfor-

A. E. Christensen,
Gartner.

LARS CHRISTOFFER JØRGENSEN, Snedkermester, født 19. November 1884 i Horne ved Faaborg, Søn af Hans Jørgensen og Hustru Caroline født Nielsen, gift 1914 med Ane Erika Rasmussen. Vært i Vindinge Forsamlingshus fra 1920—29, Snedkermester i Vindinge siden 1914, Medlem af Bestyrelsen for Radikal Venstre, Medlem af Skolekommissionen, Medlem af Bestyrelsen for Vindinge Sygekasse.

FAABORG

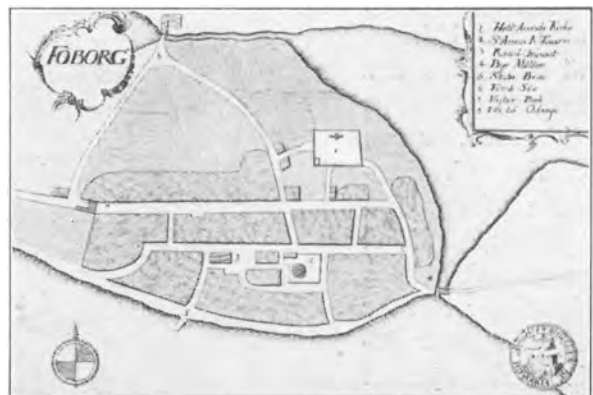
Faaborg Byvaaben.

DET er et fælles Træk i de fleste af vore Købstæders Historie, at deres Oprindelse og første Tid ligger skjult i Fortidens Mørke. Hvornaar den tidligste Bosættelse har fundet Sted, ved vi som Regel ikke det mindste om, men de Fund fra Oldtiden, der er gjort i eller i Nærheden af vore Købstæder, ligesom udover det hele Land, viser, at det er Aartusinder, siden de første Mennesker slog sig ned, som man ved, først langs Kysterne, senere inde i Landet. Derfor er der stor Sandsynlighed for, at ogsaa Egnen, hvor Faaborg senere kom til at ligge, allerede tidligere er bleven betraadt af Menneskefod; i Tidens Løb har der saa dannet sig et Fiskerleje,

der endnu senere er bleven styrket ved en Borg, og omkring denne har Købstaden da udviklet sig. Men om Fiskerlejet og Borgen ved vi intet, og det er først ind i det 13. Aarhundredes Begyndelse, at vi støder paa Navnet Faaborg eller Foburgh, som det dengang skreves.

Hvoraf dette Navn kommer, hvad der ligger til Grund for det, er man ikke paa det rene med, og adskillige Forslag er fremsat for at forklare det. Nogle mener, at Navnet kommer af faver, fager (faur) eller smuk paa Grund af den smukke Beliggenhed, Byen har, andre gætter paa, at det skal være de faas Borg, fordi der oprindeligt kun har været faa Indbyggere, og endelig er den Tanke bleven fremsat, at Byen oprindeligt skal have heddet Fionborg, der skulde være bleven forkortet til Fonborg og derefter til Foborg eller Foburgh, som nu baade skrives og udtales Faaborg. Selvfølgelig kan Stedet ikke i sit Navn have optaget Leddet -borg, før en saadan havde rejst sig, men lige saa rimeligt er det at tænke sig, at denne Endelse er bleven knyttet til Stedets gamle Navn. Som Professor Joh. Steenstrup siger (De danske Stednavne S. 78): „Et Landsbynavn er sikkert gaet op i Faaborg (Foburgh)“. Men hvilket har dette Landsbynavn været? Trap mener, at den første Stavelse muligvis svarer til det oldhøjtyske „fah“, der betyder Mure, men ogsaa en i et Vandløb anlagt Fiskegaard.

Den første Gang, vi hører Faaborg nævne, er 1229 i et Diplom, hvorved Valdemar Sejr overdrager sin Svigerdatter, den portugisiske Prinsesse Eleonora, i Medgift den sydlige Del af Fyen med Borgene Swineburgh [s: Svendborg], Wordburgh [Beliggenheden uvis] og Foburgh, hvad der allerede er omtalt under Skildringen af Svendborgs Historie, og det er sikkert ogsaa Valdemar Sejr, der har skænket Faaborg dens første Privilegier, som efter Skik og Brug blev bekræftet og til Tider udvidet af de følgende Konger helt ned til Chr. IV og Fr. III. — Ogsaa i Kong Valdemars Jordebog, som skriver sig fra Tiden omkring 1231, nævnes Faaborg, der betegnes som en Del af Kongens Privatejendom og sammen med sit Tilliggende var ansat til 30 Mark Guld, hvad der vistnok vilde svare til 80 Tdr. Hartkorn i vore Dage, og der kan ved denne Ansættelse kun være taget Hensyn til Pløjelandet, det dyrkede Areal, idet de mange Skove, som omgav Byen og tilhørte Kongerne, ikke var medregnede. Fra en noget senere Tid hører vi, hvad der gentages i Kong Erik Menveds tredje Privilegium for Faaborg 1313, at Børgerne havde Ret til at „nyde i Dyghernæs,

Ældste Plan af Købstaden Faaborg.

Faaborg omkring 1700.

Hoorne og Svanwik [ø: Diernisse, Horne og Svanninge Marker] Græsgang til deres Kvæg og Brændeved [ø: Brændsel] tilligemed Ris til deres Gærder, som de har nydt det fra Arildstid“. Paa Overgangen mellem Middelalder og nyere Tid siges det, at Byens Jorder strakte sig paa den ene Side lige til Hovedgaarden Hvedholm, paa den anden til Landsbyerne Diernisse og Kalleko, men da der senere fra de omkringliggende Herregaarde gjordes Forsøg paa at fortrænge Borgerne fra Strækninger, som

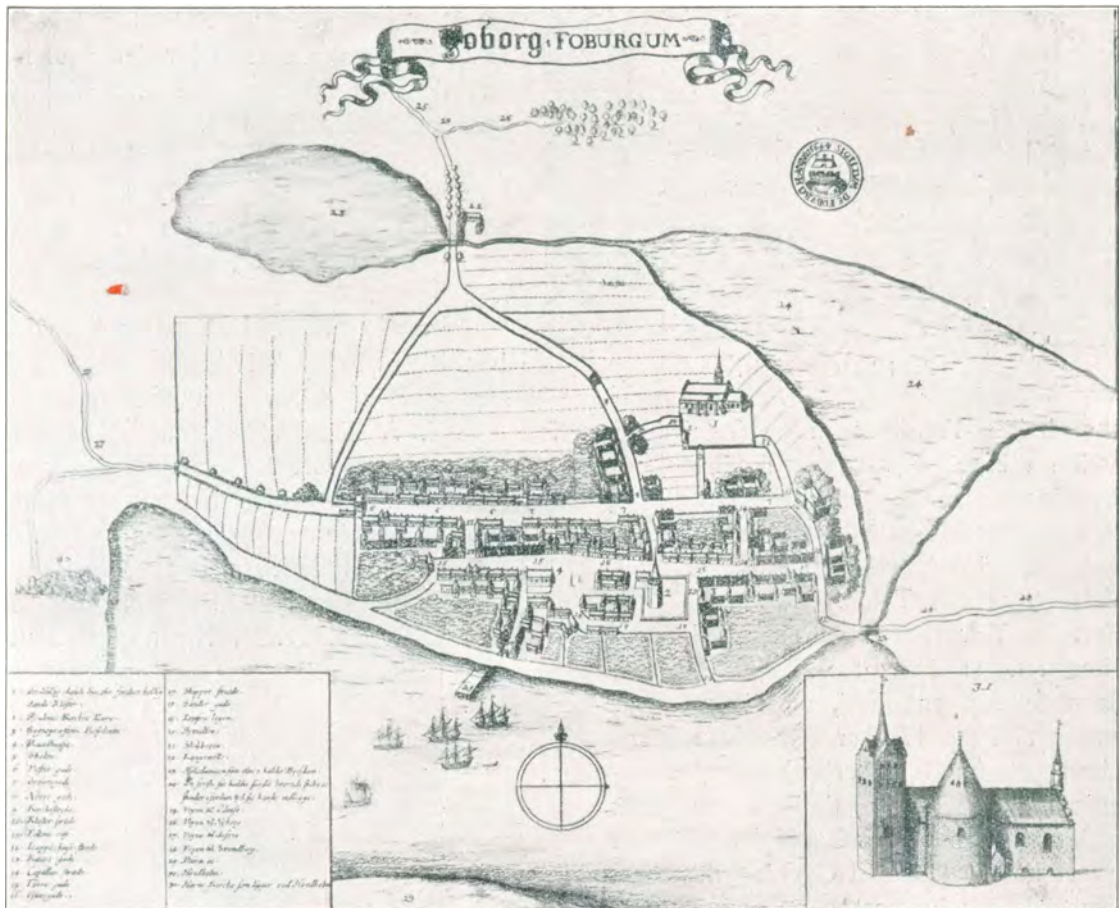
de hidtil havde draget Fordel af, bestemte Kongen 1579, at der skulde iværksættes et saakaldt Sandemandstog for at afsætte Markskel mellem Faaborg og de omliggende Sogne, og det fastsloges, at Byen ejede Jorder næsten en Mil i Triangel, nemlig fra Byerne Krog ad Svanninge til og derfra i en lige Linie forbi Kalleko Mølle til Rødekro. Ikke desto mindre maatte Byens Folk stadig vige, — det var jo ikke saadan for Borgerne at tage Kampen op med Adelen —, og ned gennem Tiderne har der fundet Mageskifter, Salg og Afstaaelser Sted, saa at det samlede Hartkorn, der hører Byen til i vore Dage, ikke er mere end 34 Tdr. Hartkorn, altsaa mindre end Halvdelen af hvad det i sin Tid har været.

Det er imidlertid ikke blot Udstrækningen af det Landomraade, som hørte Faaborg til, der har ændret sig, ogsaa Egnen og selve Byen har naturligvis i Aarhundredernes Løb i høj Grad skiftet Udseende. I fjerne Tider var saa at sige hele Omegnen, ogsaa Svanninge Bjerge, klædt af Skov, ja der er ingen Tvivl om, at de, der først satte Foden paa denne Del af vore Kyster, maatte hugge sig frem gennem Skov for at kunne trænge ind i Landet, som Tilfældet jo har været de fleste Steder i Danmark. Men disse Skove led den samme Skæbne som mange andre af Landets Skove, og i lange Tider laa Egnen nøgen hen. Saaledes skrives saa sent som 1816, at Svanninge Banker, hvorfra man næsten intet øjner uden den sørgelige Gyvel, ikke har noget tiltrækkende ved sig for den blotte Tilskuer, og de betegnes som „et Øde“. I vore Dage er enkelte Dele af dem atter skovklædte, og man har fra dem den vidunderligste Udsigt over Byen og Bæltet med de mange smaa Øer.

En anden Ting, som har bidraget til at ændre den nærmeste Omegns Udseende, er den delvise Tørlægelse af det saakaldte „Sund“, et rørgroet Vandareal, der ligger Øst for Byen og har Afløb til Fjorden gennem Sundrenden, men i sin

Faaborg 1762, set fra Øst.

Plan over Faaborg By, 1600.

Tid var en Sø, hvori der dreves Fiskeri. I gamle Dokumenter' hører vi ofte baade Skovene og Sundet nævnt; begge Dele har jævnlig givet Anledning til Strid, ikke mindst det sidste, idet Byens Borgere og de omboende Lodsejere søgte at drage Nytte deraf og derfor let stødte sammen.

Ogsaa Byen har i høj Grad ændret Udseende fra Middelalderens Dage, da Husene almindelig var smaa og af Bindingsværk, tildels med klinede Lervægge, og Tagene for det meste var af Straa, ligesom i Landsbyerne, medens mange Gader bestod mere af Plankeværker og Tjørnegærder end af Huse; ja midt i Kvartererne selv var store Kaalgaarder og Frugthauger — og saa til nu, da der ganske vist i Faaborg er bevaret en Del gamle Bygninger, men mange — og selvfølgelig langt de fleste — har maattet vige Pladsen for Bygninger af nyere Art.

I de 700 Aar, Faaborg har været kendt, er der selvfølgelig gaaet meget hen over dens Hoved af lyst og mørkt, men desværre er de fleste af de Papirer, Dokumenter og Protokoller, hvorpaa en Skildring af Byens Historie skulde bygges op, gaaet til Grunde i Tidernes Løb. 1747 skal Borgmesteren i Byen, efter kongelig Befaling, have udleveret til en af Stifterne af „Danske Selskab“ en Række Breve paa Pergament indeholdende Benaadninger, som var givet Faaborg By, og disse er, saavidt man ved, ikke længere i Behold. Der siges ogsaa, at en af Byens eligerede Borgere, en Skrædermester, i de sidste Aar af det 18. Aarhundrede fandt fortrinlig Anvendelse for en Del af Faaborgs Pergamentsbreve til Skrædermaal. Og meget andet er ligeledes ødelagt, ja der er endog dem, der vil paastaa, at mange gamle Retsprotokoller, Tingbøger og Regnskabsbøger med Vilje

Parti fra Østergade.

nem hvilke Færdslen til og fra Omegnen fandt Sted. Af disse sidste staar Vesterport endnu tilbage — sammen med Mølleport i Stege og Nørreport i Flensborg de eneste Bygningsværker af den Slags, vi har levnet i Danmark. Naar man betænker, at snart sagt alle vore Købstæder har haft større eller mindre Portbygninger, nogle stolte og stærke, andre mindre betydelige, og at vi nu kun har to eller tre tilbage, maa man deri se et Vidnesbyrd om Tidens Udvikling og vore Fædres Mangel paa Sans for gamle Minder. Foruden Vesterport nævnes ved Faaborg Strandporten, nær Havnen, Klosterporten ved Klosteret, af hvilket Helligaandskirken dannede den ene Fløj, og disse to var endnu til i det 17. Aarhundrede, medens Østerport (mod Østerbro) og Jomfruporten (mod Havnen) tidligere var blevet nedrevet. Volde og Grave har sikkert været holdt vedlige til Grevens Fejde, da Faaborg blev indtaget og afbrændt, men saa vidt man kan skønne, nedlagdes Befæstningen efter den Tid og erstattedes — for Toldeftersynets og Accisens Skyld — af et Palisadeværk, idet Voldene efterhaanden planeredes og Gravene fyldtes mere eller mindre, navnlig for at Borgerne derigennem kunde udvide deres Grund, forstørre deres Have eller Gaardsplads. Da den svenske Konge, Karl X Gustav, paa sin Vandring over de danske Øer naaede til Fyen, var Faaborg en aaben By, hvorfor den overgav sig uden Modstand, men i den Tid, Svenskerne holdt Fyen besat, byggede de nye Volde, der ofte kom til at ligge paa afbrudte Gaardes og Huses Plads. Disse Fæstningsværker er nu forlængst forsvundne, og de eneste Rester, der er tilbage, er, som sagt, Vesterport og enkelte Levninger, formentlig af Østerport, som man har fundet i den nyere Tid.

Baade Grevens Fejde i det 16. Aarhundrede og Svenskekrigen i det 17.

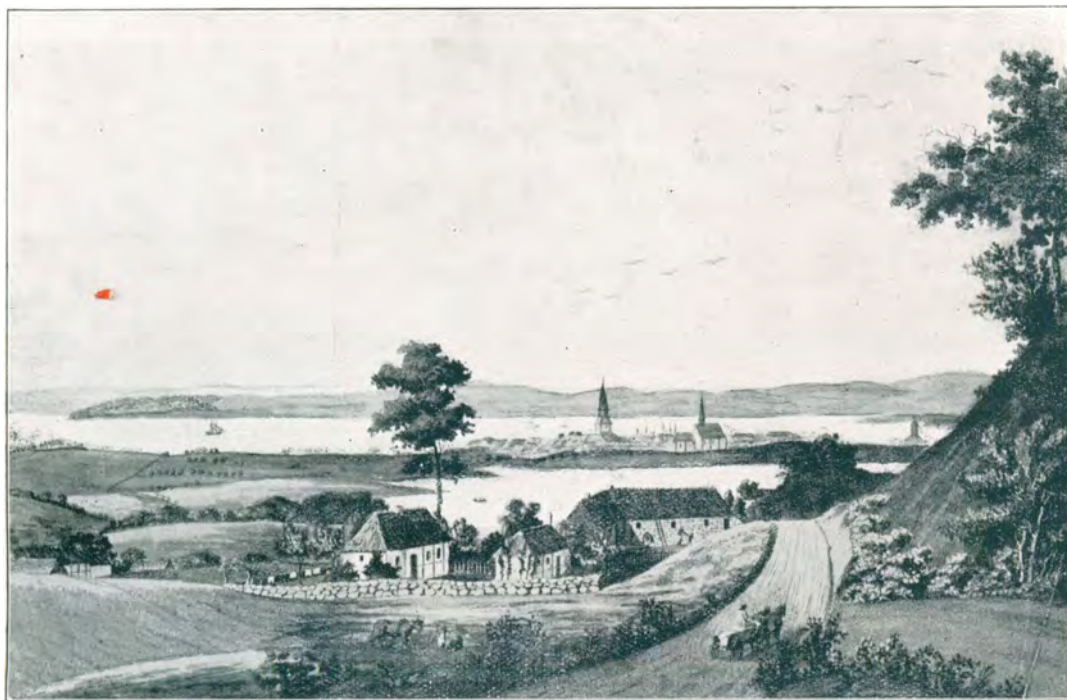
er bleven skaffet til Side for ikke at virke kompromitterende for dem, der har ført dem og maaske ikke altid har haft den bedste Samvittighed.

En sammenhængende Skildring af Byens Historie kan da ikke gives — dertil levnes der heller ikke Plads her, men enkelte Træk og Begivenheder skal fremdrages.

Som de fleste Købstæder har Faaborg været befæstet i Middelalderen baade med Vold og Grav og med Porte, gen-

Taarngade med det gamle Klokketaarn.

Faaborg omkring 1800.

Aarhundrede bragte Ødelæggelse ind over Staden. I den første af disse to Krige kom Faaborg for saa vidt til at spille en vis Rolle eller blev dog paa en særlig ubehagelig Maade draget ind i den, da det var her, at de grevelige, hertugelige og lybske Tropper samledes i Forsommeren 1535, inden det kom til Kampen ved Øksnebjerg, og at denne Troppesamling ikke er gaaet af uden store Ofre og Tab for Byens Borgere, er jo sikkert. Datidens Krigere — som forresten ogsaa Nutidens — plejede ikke at være ømtalelige og hensynstagende. Men Byen maa have forstaaet at komme til Kræfter igen, for under Syvaarskrigen 1563—70 hører vi, at den udredte store Naturalie- og Pengeydelse til Hæren, hvad en i Bund og Grund ruineret By jo ikke havde kunnet. I Svenskekrigen laa der i Faaborg en stærk Besætning af Fjenden, saalænge Øen var besat af den, og Faaborg var et af Hovedoplagsstederne, hvortil Tropper førtes og hvorfra de udskibedes. Imidlertid synes det ikke, som denne By har lidt slet saa meget som adskillige af de

Vestergade i Faaborg ned mod Byporten.

andre Købstæder, hvad Grunden nu kan have været dertil. Den Tanke er fremsat, at det skulde skyldes den Omstændighed, at Byen hyppig gæstedes af højere Befalingsmænd, saaledes af Grev Wrangel og Generalkvartermesterlieutenant Erik Dahlberg, der sikkert forlangte, at det ikke var udplyndrede Steder, de kom til. Alligevel skal 40 Gaarde og Boliger være bleven plyndret og ødelagt af Fjenden. Helt udpint har Byen dog ikke været, da den saa sig i Stand til at udrede, hvad der forlangtes til de danske

Faaborg omkring 1780.

og hollandske Troppers Indkvartering, nemlig 12.500 Rdl., men saa siges det rigtignok ogsaa, at kun 5—6 Borgere efter det var i Stand til at betale Skat.

Er det end en trist Saga, der skildrer Svenskernes Hærgen og Plyndring i de danske Landsdele under Svenskekrigen, og laa end store Dele af vort Land — baade indenfor og udenfor Bymurene — ødelagt og udpint hen, er det en Glæde at se, hvorledes man mange Steder tog fat for at afbøde de Saar, der var slaet. Det er ogsaa et Vidnesbyrd om den Enighed og Samdrægtighed, der raadede blandt Faaborgs Borgere, og den Flid og Driftighed, som de sad inde med, at Byen i en mærkværdig kort Tid kom paa Fode igen. Ganske vist lagde en stor Ildebrand faa Aar efter (1672) en hel Gade af Byen i

Aske — ligesom baade tidligere og senere større og mindre Dele af Byen gik op i Luer —, men det varede ikke længe, inden der rejste sig nye Huse paa de Grunde, der var blevet øde ved Krigen og Branden. Men saa kom den store nordiske Krig lige i Begyndelsen af det 18. Aarhundrede, og gennem den led Faaborg paany; de svenske drev Kaperi i stor Maalestok, og flere af Byens Fartøjer gik

Holkegade i Faaborg,

(til venstre ses den Hempelske Gaard, hvor der var Posthus og Bolig for Postmesteren).

Den gamle Byport, set ind mod Byen.
(Efter Tegning af P. Holm).

100 Aar, til 1769, sank det, saa det i 1801 var gaaet tilbage til 1061. Men dermed var ogsaa Bunden naaet; fra da af har der saa at sige stadig fundet Fremgang Sted, og Faaborg har nu mellem fire og fem Gange saa mange Indbyggere, som ved Indgangen til det 19. Aarhundrede.

tabt, hvad der gjorde Afbræk i Handelen. Og nye Ildebrande kom til. 1715 skal den bedste Del af Byen være gaaet op i Luer, og 13 Aar senere, 1728, lagdes 49 Gaarde i Vestergade, Korsgade og Grønnegade i Aske. Det er klart, at disse Ildebrande hæmmede Byens Udvikling, og derfor siger Pontoppidan ogsaa med Rette i Danske Atlas (1767), at Faaborg, som „er en af Landets [ø: Fyens] nærsomste Stæder“, kunde have været det i end højere Grad, „dersom ikke Borgerskabets Kræfter havde lidet megen stor Svækkelse formedelst mange den overgaaede Ildebrande“. For Faaborg — som for det hele Land — var den sidste Halvdelen af det 18. Aarhundrede en stille Tid, og Byen førte en hensygnende Tilværelse, hvilket ogsaa viser sig gennem Indbyggerantallet. Medens den 1672 kun havde 841 Indbyggere, og dette Tal var steget til 1136 i Løbet af

JOHS. PETERSEN, Borgmester, Købmand, Vicekonsul,

født 6. September 1872 i Faaborg, Søn af Stenhugger Peter Clausen og Hustru Mette Marie født Hansdatter, gift 16. Juli 1897 med Sophie Jensen. Medlem af Handelsstandsforeningens Bestyrelse 1906, Formand 1914; Medlem af Bestyrelsen for den fynske Handelsstands Centralforening 1919; Medlem af Ligningskommissionen 1909—21; Repræsentant i Provinshandelsstandens Understøttelsesforening 1916; Medlem af Bestyrelsen for det konservative Folkeparti for Faaborg og Omegn 1920; Byrådsmedlem 1921; Borgmester 1925; Medstifter af og Næstformand i Sydflens nye Discontobank, samt Medlem af Direktionen for Odense—Nørre-Broby—Faaborg Jernbaneselskab 1924; Formand for Faaborg Købstads Værgeraad; R. p. p.

Faaborg Købstad Byråds Medlemmer er: Borgmester JOHS. PETERSEN; Sagfører CARL A. MØLLER; Snedkermester M. C. HANSEN; Mægler P. A. NIELSEN; Direktør BERNHARD ANDERSEN; Lærer TH. ENGELUND; Overlærer E. PALK; Redaktør N. NIELSEN; Arbejdsmand C. ERIKSEN; Vejmand AXEL JØRGENSEN; Postbud LARS HANSEN. — Byrådssekretær er RS. PEDERSEN. Kæmner er J. C. JUEL.

HELLIGAANDSKIRKEN er fra Slutningen af Middelalderen og hørte oprindeligt til Faaborg Klosteret, der tilhørte Helligaandsordenen, hvis Munke fulgte den hellige Augustins Regel. Klosteret nød meget godt af de mange Friheder og Rettigheder, der var givet Helligaandsordenen. Helligaands-Klosteret, eller Helligaandshuset i Faaborg, blev stiftet 1477 af Fred. Barsebæk til Elvegaard, Claus Krumstrup til Bondemosegaard og Anders Jepsen af Faaborg. Efterhaanden erhvervede det meget Jordegods dels i og ved Faaborg, men ogsaa spredt om i Landet, saaledes paa Als, i Nørre-Jylland og paa Fyen. Præsten Peder Sture skænkede saaledes i 1487 5 Gaarde af Lysabil paa Als, imod at der daglig holdtes en Messe i Klosterkirken. Markvard Rønnow til Hvidkilde afhændede i 1497 2 Gaarde af sit Gods Hvidkilde til Helligaandsklosteret. 1515 skænkede Just Urne Klosteret en Del Jordegods, imod at han og hans Hustru blev optaget i Broderskabet og indskrevet i Munkenes Bønnebøger. En af de sidste Gaver til dette Kloster var fra Chr. II. I et Brev af 1520, stadfæstet 1528, gav Kongen Helligaandsklosteret al Rente af og Rettighed over Faaborg Sognekirke, men denne Gave kom aldrig Helligaandsklosteret til Gode, thi i 1530 ophørte alt Munkelivet paa Klosteret, og Bygningerne forvandlede til et Hospital, der var underlagt en Prior og en af Byens Borgere. I 1540'erne nedlagdes Hospitalet, og alt dets Tilliggende blev givet til Hospitalet i Odense.

Hvorledes dette Kloster saa ud, vides ikke. Efter at Kirken i 1539 af Kongen var givet til Faaborg By som Sognekirke, forsvandt efterhaanden de oprindelige Klosterbygninger. Man mener, at Helligaandsklosteret bestod af et trefløjet Bygningskompleks, der med Kirken som fjerde Fløj omsluttede en firekantet Gaardsplads. Østfløjen, der var sammenbygget med Kirken i en ret Vinkel fra Korets Nordside, var i to Stokværk, og det underste Stokværk havde Hvælvinger. Efter de tilmurede Døre i det nordlige Sideskibs Østgavl at dømme, var ogsaa den vestre Fløj i to Stokværk.

Faaborg havde før sin nuværende Kirke en anden Kirke Sct. Nicolai Kirke; men som nævnt gav Chr. III i 1539 Byen Lov at tage Klosterkirken i Brug som Sognekirke, imod at Kongen fik Sct. Nicolai Kirke til Kornmagasin. Sct. Nicolai Kirke maa dog have været ret brøstfældigt, thi i 1550 giver Kongen Borgerne Lov til at nedbryde den og bruge dens Materialer til Forbedring af Helligaandskirken. Denne Bestemmelse ændredes dog inden Aarets Udgang til, at Borgerskabet maatte bruge Stenene til et Raadhus. Men Taarnet af Byens gamle Sognekirke staar endnu. Helligaandskirken er som nævnt bygget i Aarene 1477—90, men blev maaske først færdig

henimod Reformationen. Kirken er af Munkesten og bestaar af Skib 32 m langt, 20 m bredt og 21 m højt. Skibets nordre Mur er bygget i Munkeskifte, men de øvrige Mure er i polsk Skiftegang. Koret er ligeledes i Munkeskifte og er Kirkens ældste Del, det er sammenbygget med Skibet, men er betydeligt lavere og kun 8 m bredt. I nyere Tid har det faaet afvalmet Tag.

Faaborg Kirke „Helligaandskirken“.

Indre af Helligaandskirken.

emplar af Chr. IV's Bibel, med Sølvbeslag fra 1741. Kirkens gamle Altertavle, vistnok forarbejdet i 1511, blev i 1858, ved den nuværende Altertavles Opstilling, flyttet ned i Kirken, men i 1882 bragt til Nationalmuseet. Den nuværende Altertavle er skænket af Agent L. P. Voigt og Hustru ved deres Sølvbryllup, dens Maleri er af V. Marstrand og gengiver Kristus i Emaus. Midt i Koret staar Døbefonten fra 1838, udført i Marmor af E. Freund; dens Relieffer gengiver Jesus Daab. Prædikestolen er af nyere Tid, i gotisk Stil. Bag Alteret er et lille Rum, indrettet som Sakristi, her staar et sengotisk Skab, hvis Snitværk er gennembrudt, Skabet er et meget sjældent Arbejde. I Korets nordre Væg er indsat en Mindesten over kgl. Postmester og Chirurgus Simon Hempel, død 1765, og hans Hustru. Modsat denne staar en lignende Mindesten, sat over Apoteker Frans Joh. Gerhard Bøving, død 1789, og hans Hustru.

Skibet som er bygget noget senere end Koret, er mere storslaet i sin Anlæggelse og bærer Præg af flere Stilarter. Dets to Gavle har grove Kamtakker og har haft smaa Spir. Paa Taget, helt nede ved Koret, er der et lille Rytterspir i Renæssance, fra 1790'erne. Skibets Indre deles i tre Dele, Langskibet og to Sideskibe. Hvælvingerne er indbygget i Slutningen af det 16. Aarhundrede. Langskibets fire Hvælvingsfag bæres af ottekantede Støttestøtter, med Arkader imellem. Højkirkevæggene er dekorerede med lavbuede Blindinger. Det nordlige Sideskibs Gulv er for dets vestlige Dels Vedkommende helt dækket af gamle Ligstene. Den ældste er fra 1598. Der er Ligsten over Raadmand Anders Christensen Lybo, død 1657, og over hans Hustru; over Præsten Morten Hansen, død 1639; og over Oberstløjtnant Conrad Frederik Müller, død 1802. Ved en Restaurering i 1858 blev det vestlige Sideskib indrettet til Vaabenhus, Ligkapel og Materialhus, saaledes at Vaabenhuset kom til at ligge i Midten. I Ligkapellet er ophængt et Krucifiks fra den seneste Middelalder samt flere Oliemalerier. Ved Restaureringen i 1858 fjernedes nogle Pulpiturer samt en Del Ligsten og Epitafier. I Kirken opbevares en Del sentkatolske Træfigurer, blandt disse en der forestiller Gud Fader med den Korsfæstede paa Skødet. Ved Kirkens Sydmur staar et Minde over Birkedommer Tobias Jantzen, død 1804.

Faaborg har tre Kirkegaarde, den gamle Kirkegaard ved Kirken, overdraget til Byen 1539, hvor der 1896 opførtes et Ligkapel; den gamle Assistenskirkegaard, mellem Østerbrogade og Kysten, erhvervet 1806, taget i Brug 1811, med mange Gravmonumenter fra Empiretiden, blandt andre over Toldinspektør Ørn, død 1810; Frk. Mahl, død 1814 og

Koret har spidsbuede Hvælvinger. Paa begge Sider af Koret staar en Række smukke sentmiddelalderlige Korstole, der dog med Tiden har lidt betydeligt og er reparerede. Stolene har fastsiddende Panel, der krones med en smuk gotisk Baldakin. Paa Stole-rækkernes Endestykker er udskaaret Sct. Jørgen og Johannes Døberen. Alteret er nyere. Paa Alterbordet ligger et Eks-

1819, tillige ligger her begravet Agent Simon Hempel Ploug, død 1831. I 1866 opsattes en Mindestøtte over de Soldater, som døde paa Lazarettet i Faaborg. Den nye Assistenskirkegaard erhvervedes 1882 og toges i Brug 1886, den ligger ogsaa ved Østerbrogade. 1895 opførtes her et stort Ligkapel, paa denne Kirkegaard ligger blandt andet begravet den kendte Faaborg Borger, Etatsraad Mads Rasmussen, død 1916. Den mosaiske Menighed har sin egen Begravelsesplads ved Østerbrogade.

Metodistmenighedens Kirke i Priorens-gade er bygget 1898 og viet Vor Frelser. Kirkebygningen rummer foruden Kirkesal nogle Beboelseslejligheder over Salen. Missionshuset Eben Ezer er bygget 1910 og ligger i Vestergade, denne Bygning rummer en større og en mindre Sal samt nogle Beboelseslejligheder.

Sct. Nicolai Kirkes Taarn bruges nu som Klokketaarn og er en særlig Turistattraktion. Taarnet, der nu er prydet med en ottekantet Afslutning med et Laterne-spir, var oprindeligt betydeligt højere end nu og var kronet af fire kamtakkede Gavle.

Taarnet er 9 m bredt paa den ene Led og 9,5 m paa den anden Led, dets Mure er omtrent 1 m tykke. Op til den ottekantede Afslutning har det en Højde af 20 m. Taarnets nederste Stokværk er overdækket med en Krydshvælving. Oprindeligt dannede dette Rum en Forhal til Kirken. Mod Nord og Syd havde Rummet fladbuede Vinduer, et i hver Side, Forbindelsen med Kirken har været i Øst, man kan endnu se Rester af den tilmurede spidsbuede Portal. I Taarnet hænger tre Klokker, den største er fra 1646 og er støbt af Laurids Jensen i Bellinge, den næststørste er hentet hertil fra Kirken i Kørup, den er støbt af Mester Laurids Hansen og forsynet med Mesterens Mærke samt med Minuskelindskrift.

Exteriør fra Faaborg Kirke.
Korets Nordside med de tydelige Rester af Klosterets Østfløj.

GEMT inderst inde ved den brede Fjord med Svanninges maleriske Bakker som Baggrund er Faaborg en af de smukkeste danske Købstæder. Faaborg har bevaret sit typiske danske Købstadspræg, faa, ja vi tør næsten sige ingen anden Købstad, frembyder saa mange maleriske Steder, saa store Rigdomme af gamle Bygninger, som netop Faaborg. Forrest i Rækken staar vel nok Klokketaarnet og Byporten ved Vestergade. De mange Bindingsværkshuse med smaa Karnapper og fremskudte Kviste.

J. Jacobsens Gaard i Østergade er et smukt Eksempel paa Bindingsværksarkitekturen i det 17. Aarhundrede, den er i et Stokværk. Midt paa Facaden er en to Fags Kvist, der danner som en Frontespice. Det tegltægte Tag hviler paa de fremspringende, udskaarne Knægte. Bindingsværksmurene hviler paa grove Kampestensfundamenter. Indgangen til Huset er op af en høj Stentrappe.

En anden smuk Gaard var den nu ombyggede Apoteksbygning paa Hjørnet af Holke-gade og Torvegade. Den tilhørte i Begyndelsen af det 18. Aarhundrede Borgmester og Postmester Jørgen Jacobsen. 1739 solgtes den til Apoteker Fr. Ludvig Vettes for 898 Rdl. Ejendommen bestod af 3 Huse, nemlig en Længe paa 16 Fag til Mellemgade, op til denne

Bindingsværksbygning i Østergade.
Nedbrændte i dette Aarhundrede.

fra 1755 omtales den som et 46 Fags Hus, vendende mod to Gader, samt en ny Længe i Gaarden. I den Tid, Frands Johan Gerhard Bøving var Apoteker i Faaborg, blev Grunden øget ved flere Jordkøb. Bøving havde Apotekets Gaard brandforsikret for 1500 Rdl. I Midten af det 19. Aarhundrede blev den gamle Apotekergaard ombygget, og endelig i 1880 faldt den smukke og maleriske Hjørnebygning ved Holkegade og Torvegade, og den nuværende Apotekerbygning opførtes. Da man udgravede Grunden, fandt man med en halv Alens Mellemrum først et Gulv af Brosten, dernæst et Gulv af Munkesten og tilsidst et Gulv af Brosten og Brædder.

I Holkegade, lige overfor Apotekergaarden, ligger den Hempelske Gaard, hvor Statskirurg og Postmester Hempel havde sin Bolig. Ogsaa denne Gaard var en fornem Bindingsværksbygning, og den danner endnu et af de ejendommeligste Gadebilleder i Faaborg. Man tør vel sige, at den mest maleriske Gade i Faaborg er Holkegade, som løber fra Torvegade ned mod Havnen i en brat Bue (se Billedet Side 350).

Den smalle Gade ned mod Havnen, Strandgade, har et af det 18. Aarhundredes smukke grundmurede Huse, en gammel fornem Købmandsgaard. Ved dennes Side ligger en anden grundmuret Bygning, „Skibet“. Ved Havnepladsen laa et Lysthus, men det har i vort Aarhundrede maatte vige for Købmand Herman Agerups Skibsprovanteringshandel. Bygningen Holkegade 1 er erhvervet af Faaborg By og tænkt indrettet som Bymuseum. Man har allerede foretaget flere store Restaureringer af denne typiske Bindingsværksbygning. Haven strakte sig ned til Havnepladsen, og her ligger et karakteristisk Lysthus af Mursten, ogsaa dette er restaureret og tager sig yndeligt ud som det ligger der tæt ved den gamle Toldbygning. Gaarden, Holkegade 1, har tilhørt en Købmand Reimer, og kaldes den Reimerske Gaard, den er helt af Bindingsværk, særlig dens Gaardinteriør frembyder de mest maleriske Billeder. Porten ind til Gaarden ligger i Bygningens Gavl. Med Beklagelse ser man, at den gamle Have, efter at Restaureringen

en Bygning i to Stokværk og paa 8 Fag, Gavl mod Torvegade, og endelig et Hus paa 16 Fag mod Holkegade. De to sidstnævnte Huse var bygget af godt Egetømmer i Bindingsværk og halvbrændte Sten, medens den tredje Bygning bestod af Bindingsværk med Fyldinger af Pilefletning og Ler. I 1754 omtales Gaarden som næsten ny og en af de bedste i Faaborg. Paa dette Tidspunkt var den forøget med 3 Fag i Bygningen mod Holkegade, samt Stald og Ladebygning. I et Skøde

Den gamle Apotekergaard.
Efter Tegning rekonstrueret af Kredslæge Bohn-Jespersen.

er paabegyndt, er erstattet af et moderne engelsk Haveanlæg.

Ikke alene de Steder, som her er nævnt, finder man smukke, gamle, velholdte Bygninger, nej ogsaa omkring i de smaa Stræder, særlig i Taarngade, Bøjestræde, Hospitalsgade, Feltens Rist og Klostergade dukker male- riske Bindingsværksbygninger frem i Billedet. Ogsaa Østergade og Vestergade har deres Andel. Saaledes ligger i Vestergade, Vesterport (se Billedet Side 351) Byens mærkeligste Minde fra

Middelalderen. Porten er af Munkesten i Munkeskifte og antagelig opført i den senere Middelalder. Den er 10 m høj. Ved Siden af Porten laa en lille Accisebod, som for længst er nedrevet, men man kan endnu i Portens Sydvestside skimte en tilmuret fladbuget Dør- aabning, der førte ind til Accisemandens Bolig. Gentagne Gange har dette historiske Minde været ved at skulle nedrives, men til alt Held er Truslerne ikke blevet til noget. Man har indskrænket sig til mere eller mindre vellykkede Restaureringer. 1728 brændte Tag- værket, og der paasattes et nyt af Fyrretræ, som blev restaureret i 1770. 1879 toges Port- hvælvingerne ned, de var oprindeligt delt i tre Hvælvinger, der indbyggedes en Tønde- hvælving, og hele Portbygningen blev overtrukket med graa Cement. 1917 blev Porten istandsat af Arkitekt Fritz Jørgensen, paa Bekostning af Bankdirektør Th. Brorsen og Hustru. Det grimme Cementlag fjernedes, og Portens øverste Del ombyggedes. Hvæl- vingen nedtoges og erstattedes af et Bjælkeloft.

Lige indenfor Byporten ligger en anden smuk Bindingsværksgaard, den Plougske Gaard, og tæt op til denne ligger Wedels Gaard, begge mønsterværdige Købmandsgaarde fra det 18. Aarhundrede. Overfor disse gamle Gaarde ligger, tæt op til Vesterport, en Bygning med nyklassisk Facade. Kinafarerens Gaard for Enden af Hovedgaden er fra

nyere Tid. Lagonis Min- de er bygget 1790.

Begyndelsen til den nuværende Havn blev gjort i 1723, med en Bro paa 60 Alen; men da der jo allerede den Gang maa have været Sejlads paa Byen, maa man sik- kert søge Anløbsstedet andetsteds, og det ligger nær at antage, at den Sump bag Byen, som nu kaldes „Sundet“, og som tildels er udtørret, den Gang har været sejlbar og har afgivet god Anker- plads for Skibene. Paa „Reesens Kort“ over

Hjørnet af Strandgade.

Holkegade 1, den saakaldte Reimerske Gaard.

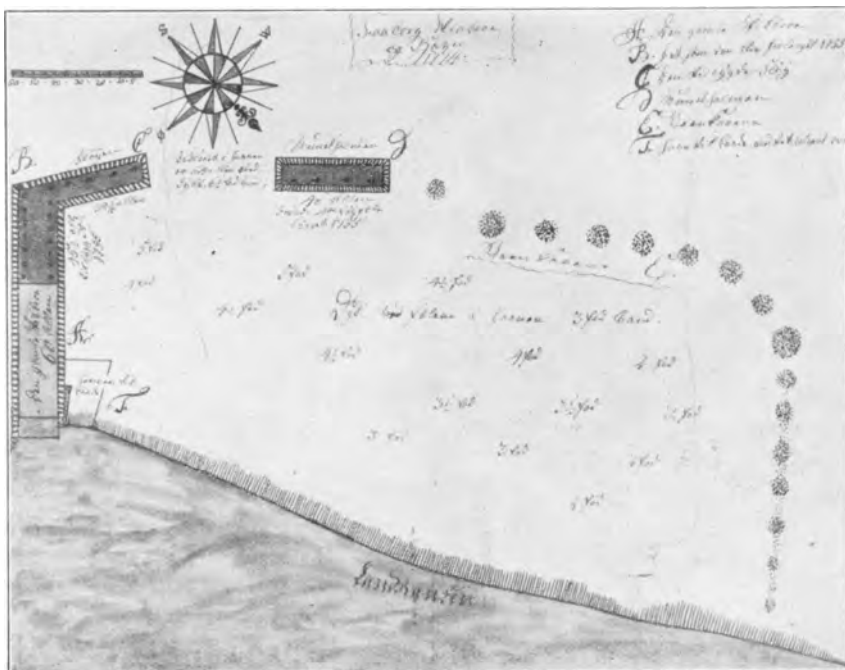
Exterlor fra den Plougske Gaard i Vestergade.

Faaborg nævnes da ogsaa: „En fersk Sø, hvorudi sig Skibe kunne indlægge“. Der er fundet Rester af Bolværk og Skibsankre paa Stedet.

Det ældste Kort over Faaborg Havn er fra 1774, herpaa angives, at der til den oprindelige Skibsbro paa 60 Alen, i 1755 er føjet et Stykke paa 45 Alen og en Fløj paa 38 Alen, endvidere er der bygget en Beskyttelsesmole paa 46 Alen. Denne Mole kaldes „Munkholm“. Til

Værn mod Vestenvinden og om Vinteren mod Isen blev der anbragt de saakaldte Stenkar eller Stenkister. Til dette Havneanlæg hørte desforuden en lille Baadehavn. Indsejlingen til Havnen havde en Bredde paa 64 Alen og Dybden var ca. 6½ Fod. Dybden ved det nye Bolværk var dog kun 5 Fod. Det var saaledes ikke de største Skibe, der kunde indtage Ladningen ved Skibsbolværket; men de maatte ligge paa Reden og faa Ladningen ud i Pramme.

Henimod det 18. Aarhundredes Slutning paabegyndtes betydelige Forbedringer af Havnen. Havnekommissionen bestod af Købmand Simon Hempel og Simon Hempel Ploug. De indsendte i 1797 en Ansøgning til Kongen, hvoraf Skibsbroens Udvikling i den følgende Tid tildels kan ses, blandt andet nævnes: „Til Skibsbroens Forbedring, Vinterhavnen Sikkerhed m. m. oprettede Byens Handlende i 1786 en Convention imellem sig for at afhjælpe adskillige indsnegne Misbrug og til Støtte for en Ordens Indførelse, denne Convention tilsendtes Kongen og Kongen have da tilføjet denne hvad vi synes nødvendig og passende til et Havne-reflement“; 1777 blev den kendte Storkøbmand Agent Jørgen

Faaborg Skibsbro og Havn i 1774.

Ploug valgt som første Bro-direktør og tillige Kasserer.

Fra 1777—79 fik han og Meddirektøren Broen tilbygget et stort Stykke. I 1795 blev et nyt Bolværk opsat paa begge Sider af den gamle Bro, da det gamle Bolværks Pæle var ormædte.

I de følgende Aaringer byggede Agent Ploug for egen Regning en Mudderpram til Opmudring af Havnen. Desuden bekostede han Flotter til Brug ved Fortøjernes

Reparation. Paa Broen byggede han et grundmuret Hus til at koge Tjære i. Agent Ploug gav Broen et Gangspil med Tilbehør og opsatte for egen Regning 4 svære Fortøje-pæle. Ved Udgangen af 1776 var Havnens Gæld 726 Rigsdaler, 5 Mark og 3½ Skilling.

I 1797 kunde Fartøjer ved den gamle Bro indtage Last til paa 9 à 10 Fod, og inde i Havnen, hvor den nye Bro er anlagt, kunde losses og lades paa 8 Fod. Endvidere kunde Fartøjer bekvemt sætte i Land ved de anlagte Slæbesteder paa den nye Bro for at blive fortøjede. Og nye Fartøjer kunde bygges. Samtlige Udgifter fra 1800—64 til Havnen og Løbets Opmudring, nye Bolværker, Fortøjningspæle m. m. udgjorde 118.604 Rigsdaler, eller i Gennemsnit 1853 Rigsdaler aarligt.

I forrige Aarhundrede blev Havnen Gang paa Gang udvidet og forbedret. Dens Længde er nu 500 Fod, dens Bredde mod Nordvest 411 Fod og mod Sydøst 228 Fod. Den er 160.000 Kvadrat-Fod stor og dens Dybde i Indløbet 12½ Fod og ved Bolværkerne fra 8—12 Fod. Et Areal paa ca. 100.000 Kvadrat-Fod Vest for Havnen er indvundet ved Opfyldning. Pladsen her bruges til Skibsbyggeri og Tømmerplads m. m.; tillige ligger her et Kolerasygehus.

I 1906 udvidedes Havnen for en Bekostning af 325.000 Kr. med en Yderhavn paa den østlige Moles Yderside, og efter de sidste Uddybninger har Havnen nu en Dybde paa 6,2 m. Dens samlede Bolværksplads andrager ca. 1300 m. En af de sidste Udvidelser er Anlæggelsen af en Færgehavn til Forbindelsen med Mommark paa Als. Foruden denne

Færgeforbindelse, er der Dampskibsforbindelse med Assens, Svendborg og København, endvidere flere Gange daglig Dampskibsforbindelse med de omliggende Øer, ligeledes er der i nyere Tid kommet Havnespor og Kraner ved Havnen. Tillige ligger her Svineslagteri, Gødningsfabrik, Trælast- og Kulforretninger m. m. Til Havnen leder 2 røde Fyr, et paa den østre Mole og et Nord for Havnen. Ved Dyreborg er stationeret fast Lods og en Reservelods, der lodser til Svendborg, Assens og Aarøsund.

Faaborg Havn omkring 1810.

Faaborg Havn 1930.

1864 bestod Havnekommissionen af Byfoged Preben Bille Poulsen, J. Lorentzen, Kasserer, og Agent P. F. Lagoni. Havnefoged var H. C. Jørgensen. Nuværende Havnefoged er Kaptajn S. JOHANSEN. Havnen bestyres af et Havneudvalg. Havnens Indtægter var i 1920—21 af Bro- og Havnepenge: 55.141 Kr., forskellige Lejeindtægter 5444 Kr. Formuen var 438.773 Kr., hvoraf de 423.000 Kr. i Bygninger og Havneværk. 1929—30 var Havnens Indtægter: Bro- og Havnepenge 64.282 Kr., forskellige Lejeindtægter 9376 Kr. Formuen var 841.563 Kr. og Gælden 430.266 Kr.

Faaborg Skolevæsen føres helt tilbage til Reformationen, thi samtidig med Reformationens Indførelse fik vi Latinskoler. Kirkeordinansen af 1537 fastsatte disse Skolers Ordning, og det blev bestemt, at hver Købstad skulde have sin Latinskole. Man ved imidlertid ikke med Sikkerhed, naar Faaborg By fik sin Latinskole. Første Gang man finder den nævnt, er i 1551, og Skolen laa da lige indenfor Kirkegaardsporten midt i det nuværende Kirkestræde. Skolen laa omtrent paa samme Plads, hvor man i 1863 opførte „Stiftelsen af 2. Januar“. Den laa i Byens nordre Rode og maa have været en ret beskeden Bygning, thi omkring 1682 vurderedes den til 20 Rigsdaler. Skolens Midler bestod hovedsageligt af de Gaver, godsindede Mennesker betænkte den med. Saaledes gav Eiler Rønnow til Hvidkilde i 1551 3 Ørter Byg af en Gaard i Ulbølle Sogn, og Fru Anna Rosenkrantz til Søholm skænkede i 1616 500 Rigsdaler. Af denne Kapitals Renter var 10 Rigsdaler henlagt til Skolemesteren, og 20 Rigsdaler skulde fordeles mellem Børnene, saa de fik lige meget. 1631 skænkede Jørgen Brahe til Hvedholm 100 Rigsdaler samt 10 Pund Byg. Renten af dette Beløb skulde fordeles mellem de studerende Elever. Og saadan kunde nævnes flere Gaver i saavel Penge som Naturalier. Faaborg Latinskole har været mellem de mindste i Landet, thi kun sjældent tales om mere end en „Hører“, en Rektor, medens de større Skoler dog foruden Rektor, der ogsaa var Hører eller Lærer, havde flere Underlærere. Over Rektorerne ved Faaborg Latinskole har man kun en ufuldstændig Liste. Den første Rektor var Andreas Petræus. 1588 nævnes en Johannes som Rektor. 1595 Jacob Knudsen Olsen. Hans Efterfølger var Claus Bang, som blev afskediget i 1601, da førnævnte Johannes igen, efter Anmodning fra Borgmester og Raad ansattes som Rektor. 1622 Jørgen Jørgensen Falster, født 1601 i Stubbekøbing, blev af den fynske Bisp Hans Michelsen i 1622 kaldet til Rektor for Faaborg Latinskole. Der har gennem Aarene været op mod 38—40 Rektorer ved Skolen, den sidste var Johannes Grønnegaard, født 1691, Rektor i Faaborg 1721, død 1761. Ved kongelig Rescript og Resolution af 4. Marts 1740 ophævedes Faaborg Latinskole tilligemed 6 andre Latinskoler, nemlig Svendborg, Rudkøbing, Kerteminde, Assens, Middelfart og Bogense Skoler. Skolehuset overgik til den da oprettede saakaldte danske Skole, og til denne Skole henlagdes ogsaa Degnekaldet. I den gamle Latinskole forblev den danske Skole indtil 1774, da den

Gaardexteriør fra den gamle Skole.

skrøbelige Bygning efter Raadstueforsamlingens Beslutning blev nedrevet. Af dens Materialer byggedes en ny dansk Skole paa Hjørnet af Kirkestræde og Grønnegade. Her kom senere Fattighuset til at ligge, en ny Skole byggedes da i Østergade. I denne er der nu Kommunekontorer samt Embedsbolig for Overlæreren paa Borger-skolen. Bag denne Bygning opførtes i 1876 en ny Skole, og i 1892 forøgedes den med en Tilbygning. Siden er den gentagne Gange udvidet.

Toldbygningen ved Havnen.

Faaborg Skolevæsen er siden 1919 samlet i en Grundskole og en Borger- og Realskole. Grundskolen ligger i Sundstræde i den i 1865 oprettede private Realskole, som i 1919 købtes af Kommunen for 130.000 Kr. Borger- og Realskolen ligger bag Kommunens Administrationsbygning i Østergade. Begge Skoler ledes af en Overlærer JH. CHRISTOFFERSEN og H. PACK.

Vi har under Svendborg haft et Afsnit om Toldvæsenet (se Side 44) og i alt væsentligt er dets Historie ens for Amtets Købstæder. Men Faaborg er en af de faa Købstæder som har bevaret et Minde om gamle Dages Told og Accise, nemlig den nys beskrevne Byport, „Vesterport“. Byen var i Middelalderen omgivet af Mure. — Adgangen til Købstaden skete kun gennem Byens Porte, hvor Acciseboderne laa. — Dog fandtes der ved Skibsbroen ogsaa en Toldbod.

E. H. S. Ibsen,
Toldforvalter.

Købstadens nuværende Toldbod ligger ved Havnen. Den er bygget 1837 af gule, brændte Sten, har to Stokværk og er tækket med smukt lavt Teglstenstag. Hele dens Arkitektur falder smukt sammen med Byens øvrige gamle Bygninger. Toldforvalter er: EDVIN HOLGER SOPHUS IBSEN, født 7. Juli 1871 i København, Søn af Strandkontrolør Ibsen og Hustru

Thora Emilie født Christensen, gift 1914 med Olga Amalie Johansen.

Om Postvæsenets Oprettelse har vi fortalt under Svendborg (se Side 43). Faaborg Posthus ligger ved Jernbanestationen og er bygget i 1882 efter Tegning af Arkitekt Holsøe. I 1711 var Købstadens Borgmester, Jacob Jørgensen, Postmester, han døde i 1713, og boede i Bindingsværkshuset paa Hjørnet af Holkegade og Torvegade, hvor han ogsaa havde Postkontor. Hans Søn, Jørgen Jacobsen, afløste ham i Embedet og fungerede som Postmester fra 11. April 1713 til sin Død 1758. Jørgen Jacobsen solgte i 1737 Postmester-gaarden (se Side 355) til Apoteker Vette.

Den tredje Postmester var den kendte Statskirurg Simon Hempel. Hans Gaard ligger endnu i Holkegade (se Billedet Side 350). Han var Postmester fra 25. August 1758 til sin Død 6. September 1765, en Mindesten over ham findes i Koret i Helligaandskirken. Fra 27. December 1765 til 5. Juni 1809, var Distriktskirurg Christian Hempel Postmester. Efter hans Død skete en Forandring i Faaborg Postvæsen, idet det den 1. Oktober 1810 fra Bipostkontor gjordes til Hovedpostkontor. Det kan ikke med Sikkerhed siges, hvortil Posthuset efter Chr. Hempels Død blev flyttet, men hans Efterfølger kender vi, det var Andreas Bennedsen, Postformand fra 1. Oktober 1810 til 31. December 1818. Hans Efterfølger

S. Hempel,
Statskirurg og Postmester.

Faaborg Jernbanestation 1886.

gaard Fjeldgaard 1895 til sin Død 1. Februar 1908. Mads Christian Dreyer, fra 1. Maj 1908 til 31. Marts 1920, da han blev forflyttet til Nykøbing F. Frederik Marthinus Henriksen 1. April 1920. Nuværende Postmester er L. PETERSEN.

Ved Midten af det 19. Aarhundrede blev hele det danske Befordringsvæsen fuldstændigt revolutioneret ved Jernbanernes Anlæggelse. Man begyndte sidst i 70'erne at drøfte Mulighederne for en Bane til Faaborg i Tilslutning til den, 12. Juni 1876 aabnede Jernbane Odense—Svendborg. Efter mange og lange Forhandlinger med de interesserede Kommuner enedes man om, hvor Banen skulde gaa. Efter at have opnaaet Bevilling paa-begyndtes Arbejdet, og den 1. April 1882 aabnede Banen for Driften. Banestrækningen er 29,4 km. lang, og fra Knudestationen Ringe til Faaborg gennemløber denne Bane, der er anlagt som Statsbane, men bortforpagtet til det Sydfynske Jernbaneselskab, en af de smukkeste Egne i Sydfyn. Paa Strækningen Ringe—Faaborg findes følgende Stationer og Holdepladser: Boltingegaard, Espe, Høirup, Haagerup, Korinth, Grønderup, Peirup og Katterød. Sidstnævnte Station var først kun et Billetsted, men da Banen Svendborg—Faaborg aabnede for Driften 1916, førtes den over Katterød, som derved blev en Krydsningsstation.

Ringe—Faaborg Banens Anlæggelse gav Stødet til, at Faaborg ligesom vaagnede op af sin Tornerosesøvn, og der voksede nye Virksomheder frem. Banen gav Stødet til Havnens Forbedring og til, at der aabnedes en fast Dampskibsforbindelse Faaborg—Sønderborg—Flensborg. Et væsentligt Fremstød blev det for Banen, da Strækningen Nyborg—Ringe i 1897 blev taget i Brug; derved aabnedes en livlig Forbindelse med Sønderjylland og Hovedstaden. Ruten til Sønderjylland blev nedlagt ved Verdenskrigens Udbrud, men efter Krigen toges den atter i Brug. Ved Genforeningen med Sønderjylland afløstes den af en moderne Færgeforbindelse mellem Faaborg og Mommark paa Als. Overfarten sker ved Motorfærgen „Mommark“, som kan tage Jernbanevogne om Bord.

Ved Aarhundredskiftet begyndte man at drøfte Mulighederne for en Bane fra Odense til Faaborg over Brobyværk. Efter at være naaet til Enighed, paabegyndte man Banens Anlæggelse i 1905. Den 3. Oktober 1906 blev den indviet af Frederik VIII.

Banestrækningen Odense—Faaborg gennemskærer nogle af de smukkeste Partier i det sydfynske Landskab, saaledes gaar den gennem de „fynske Alper“ og gennem Nørre-Broby og Brobyværk. De Stationer paa denne Bane, som ligger i Svendborg Amt er: Millinge, Steensgaard, Nørre Broby, Brobyværk, Staaby, Allested. De øvrige Stationer ligger i Odense Amt og er: Nørre Søby, Fangel, Bellinge og St. Clemens. Den næste Banestrækning der aabnedes, var Banen fra Svendborg til Faaborg, aabnet den 24. November 1916, med følgende Stationer: Egense, Ollerup, Vester Skerninge, Ulbølle, Vester Aaby, Katterød. Samtidig hermed ophørte Faaborgs sidste Dagvognsrute. Dagvognen kørte sin

var den tidligere danske Postkommissær i Helsingborg, Johannes Lorentzen, Postmester i Faaborg fra 1. Januar 1819 til sin Død 30. Juli 1830. Gabriel v. Lorentzen var Postmester fra 1. Oktober 1830 til sin Død 7. November 1856. Hans Efterfølger var Ritmester Truels Georg v. Munthe af Morgenstjerne, fra 21. Januar 1857 til sin Afsked 31. Oktober 1872. Frederik Julius Ibsen, fra 1873 til 1895; i hans Embedstid blev det nuværende Posthus opført. Christian Knaker-

sidste Tur den 30. November 1916. Paa hele Vejen fra Faaborg til Svendborg stod Befolkningen og tog Afsked med den blomster-smykkede Dagvogn, og faa tænkte vel paa, at der kun skulde forløbe faa Aar, inden en Dagvogn atter kom i Gang, men da i Format af store Rutebiler.

Faaborg-Stationen er bygget 1882 efter Tegning af Arkitekt N. P. C. Holsøe. Den har, trods Banens gentagne Udvidelser, bevaret sit Udseende, men selve Stationspladsen har undergaaet

Dommerboligen i Faaborg.

store Forandringer. Ved Ringe—Faaborg Banens Aabning kørte der dagligt 8 Tog, i 1931 kørte der dagligt 52 Tog, og hver Dag gik 8 Færger ud og ind af Havnen. Stationsforstandere ved Faaborg: C. Nyholm 1882—1915. O. Rasmussen 1915—26, siden 1926 E. HAUROWITZ.

Byens Raadhus er indviet den 28. September 1840. Det er et stort grundmuret Hus, opført af gule Sten efter Tegning af Arkitekt Jacobsen. Det bestod oprindelig af to Fløje, en mod Torvet, Façaden, og en mod Torvegade. I nyere Tid er Bygningen forandret ved Ombygninger, hovedsageligt i det Indre, og ved Udvidelser mod Strandgade og den smalle Forbindelsesgade bag Raadhuset op til Torvet fra Strandgade. Raadhuset rummer blandt andet: Byraadssal, Tingsal, flere mindre Forligskommissionssale m. m., i Kælder-Etagen er der foruden Arrestforvarerbolig, indrettet Lokalteter for Byens Politikorps og for Statspolitiet, den bagerste Fløj optages af Arrester.

Der, hvor Raadhuset ligger, laa engang en Gaard, som ejedes af Hans Daa. I 1572 solgte han den til Faaborg By, til et Raadhus. Det blev ombygget i 1750'erne og igen i Begyndelsen af det 19. Aarhundrede. Som nævnt under Sct. Nicolai Kirkes Historie, tænkte Byen i 1550 paa at opføre et lille Raadhus. Christian III gav Byen Lov til at nedrive den skrøbelige Sct. Nicolai Kirke og anvende Materialerne til et Raadhus.

Faaborg Købstad og Salling Herred med Muckadell, Holstenschus og Brahe-Trolleborg Birker danner Amtets sjette Retskreds (Nr. 37), og Hovedtingstedet er i Faaborg. I Ringe er der Bitingsted for Gestelev, Heden, Herringe, Espe, Vantinge og Hillerslev Sogne. Dommerboligen i Faaborg ligger paa Østerbrogade ned mod Stranden og er bygget 1907.

Faaborg Købstad og Salling Herred med Muckadell, Holstenschus og Brahe-Trolleborg Birker, danner Amtets fjerde Politikreds (benævnt Nr. 26). Politimesteren har Sæde i Faaborg og bor i Etatsraad Mads Rasmussens Enkes Ejendom for Enden af Østergade. Byens Politikorps bestaar af: 2 Overbetjente, 1 Betjent, 1 Arrestforvarer, 1 Kriminalbetjent, 1 Kriminaloverbetjent eller Assistent, og 1 Politifuldmægtig.

Faaborg Købstad danner et Pastorat med Faaborg Landdistrikt og Diernæs Sogn og danner sammen med Salling Herred et Provsti, hvis Provst er Sognepræsten i Faaborg, M. MADSEN. Undtaget fra Provstiet er Heden Sogn, der hører under Bjærge-Åasum Herreders Provsti, og Hunstrup Sogn, der hører under Sunds Herreds Provsti.

Købstaden er tillige Sæde for Kredslægen for Faaborg Lægekreds. Kredsen omfatter Salling Herred. Lægestanden i Byen har udviklet sig betydelig siden Statskirurg og Postmester Simon Hempels Dage.

Herredstinget for Salling Herred holdtes i ældre Tider i Sallinge By i Hillerslev Sogn, men har dog flere Gange skiftet Sted. Der var ofte Trætte om, hvor dette Ting

Faaborg By Raad-, Ting- og Arresthus.

skulde være. I Christian III Tid holdtes det i Faaborg. Muligvis har det været holdt her siden 1493. Ved en kongelig Bestemmelse af 1552, udstedt paa Dronningborg, Torsdag efter Sct. Valentini Dag, befales det, at Salling Herredsting flyttes til et mere bekvemt Sted. Det hedder: „At eftersom nogle af vore Undersaatter af Adelen og andre, som haver Jordegods i Salling Herred, have klaget, hvorledes det er dem til storligen Besvær til samme Ting at drage i vor Købstad Faaborg, saa paa

det at samme Ting kan komme til at ligge paa et Sted, der kan være mest belejligt for Herredsmændene, og ingen Mands Ret at forkrænke, haver vi undt og tilladt, . . . at flytte Herredstinget til et belejligt Sted“. Men det forblev i Faaborg, først ved aabent Brev af 12. Juli 1560 flyttedes Tinget til Hillerslev Kirkegaard. Omkring 1663 fremkom Klage over, at der ikke fandtes et Tinghus i Herredet. Herredsfogeder i Salling Herred: H. Andersen 1419; H. Stook, eller Stivt, 1441; T. Jensen 1465; S. Byluff 1472; Per Andersen 1480; L. Pedersen 1493; Per Person 1495; M. Ankersen 1497; Matis Mikkelsen 1498; N. Bruus 1513; Per Lavridsen i Vantinge 1530; N. Broven 1538; Matis Holdse 1543; Per Ostredsen i Horne 1544; Hans Jensen Wosing af Vøjstrup 1552; Rasmus Bruun 1561; Mikkel Ubisen af Rudme 1563; Hans Jensen 1578; Tyge Nielsen af Heden 1582; Mogens Søfrensens af Pejrup 1598—1637; Morten Hansen Bloug af Horne (kun i to Maaneder); Dines Madsen af Vester Aaby; Kristen Nielsen af Heden; hans Søn Laurids Kristensen 1664; Melchior Bærentsen 1674—1704; Peder Falenkamp 1705; hans Søn Hans 1723; Kristen Mølmark, som desuden var Byfoged i Faaborg 1737 og senere blev Borgmester Jacob Jørgensens Eftermand. Han var Herredsfoged, Byfoged og Borgmester til sin Død 1782; Peder Kofod Trojel, født 1754, død 1784, i hans Embeds Tid flyttedes Herredstinget, ved kongelig Resolution af 1783, fra det lille Hus i Hillerslev til Faaborg Raadhus; Samuel Godtlib Dedlau, født 1730, død 1802; Landsdommer Stefan Jørgensen 1802—05; Kancelliraad Kristian Tolstrup Tolstrup 1805—14; Peter Chr. Pedersen 1814 til sin Død 1816; Justitsraad Jacob Viborg, Herredsfoged, Byfoged og Borgmester fra 1616 til sin Død 1846; Kancelliraad Nicolai Oest, født 1794, død 1849; Justitsraad Georg Alexander Rømeling Stricker 1849—63; Kancelliraad Otto Chr. Schumacher 1863—71; Theodor Johan Aagaard, Borgmester, By- og Herredsfoged 1871.

OTTO WAAGE JENSEN, Dommer,

født 25. November 1879 i Odense Student Odense 1898, cand. jur. 1904, Sagførerfuldmægtig i København, Assistent i Kultusministeriet 1908, Fuldmægtig i Kirkeministeriet 1919, konst. Kontorchef i samme 1921, konst. Dommer i Københavns Byret 1922, Kriminaldommer i Aalborg 1923, Dommer i Faaborg Kø-

bstad og Salling Herred med Muckadell, Holstenshus og Brahe-Trolleborg Birker 1930, Medlem af Bestyrelsen for Den danske Dommerforening.

AXEL RAFAEL, Politimester,

født 9. Januar 1877 i Aarhus, Søn af Bankbud Rafael-Petersen og Hustru født Nielsen, gift 1. Gang 26. December 1903 med Agnes Hjerrild Pedersen, 2. Gang 2. April 1927 med Else Strøyer. Student Aarhus 1895, cand. jur. 1901, By- og Herredsfuld- mægtig i Mariager 1901, konst. Assistent under Hof- og Statsretten 1902,

Fuldmægtig ved Fjends—Nørlyng Herreder 1903, ved Middelsom-Sønderlyng Herreder 1904, Potimester i Faaborg Købstad og Salling Herred m. v. siden 1919.

E. BOHN-JESPERSEN, Kredslæge,

født 21. September 1865 i Rønne, Bornholm, Søn af Overlærer, Geologen Johan Peder Magnus B.-J. og Hustru Anna Christine født Boysen, gift 21. September 1900 med Hilma Jensine Frederikke Jacobsen. Student 1883, medicinsk Eksamen 1890, Studieophold i København og Wien (Øjensygdomme) 1890—93 og Efteraar 1906, Embedslægeeksamen 1916, praktiserende Læge i Tornemark pr. Sandved 1893—1911, Formand for Vægeraadet. Øjenlæge i Slagelse 1907—11, Distriktslæge i Faaborg 1911—15, derefter Kredslæge samme Sted, Medlem af Tilsynsraadet for Faaborg Spare- og Laanekasse, Formand for Faaborg Naturfredningsforening.

N. M. S. BJERREGAARD, Stadsdyrlæge,

født 20. Februar 1882 i Simested, Søn af Købmand J. S. B. og Hustru Maren født Møller, gift 1912 med Poula Larsen. Student 1901, Filosofikum 1902, Dyrlæge Eksamen 1911, praktiserende Dyrlæge i Hillerød 1912—14, i Faaborg s. 1915, Stadsdyrlæge 1928, Formand for Faaborg og Omegns Fæstningsartilleriforening siden 1923.

EJLER EJLERS, Læge,

født 3. December 1883 i Faaborg, Søn af Dyrlæge R. Rasmussen, gift 1912 med Sigrid Asta Schacke Andersen. Student 1901, medicinsk Eksamen 1909, Hospitalsuddannelse 1909—12, praktiserende Læge i Skive 1912—17, derefter i Faaborg, Jernbanelæge 1918, Læge ved Hvedholm Plejehjem 1929.

OLE POULSØN PORSE, Dyrlæge,

født 9. August 1894 i Galten, Søn af Gaardejer Poul P. og Hustru Maria født Jensen, gift 1921 med Eva Lauersen. Dyrlæge Eksamen 1920, praktiserende Dyrlæge i Taps 1921—23, i Faaborg siden 1923, Kredsfornand for Hestens Værn, Dyrlæge ved Horne og Aastrup Sognes Kødkontrol.

Amtssygehuset i Faaborg skriver sig fra det sidste Tiaar af forrige Aarhundrede. Før det oprettedes, var der intet rigtigt Sygehus i Faaborg. I et Hus i Kirkestræde var 2 Sygestuer. Huset var beboet af Byens Natvægter, og hans Kone passede de Syge. Ofte regnede man det for en Skam at komme paa Sygehus. Man behandlede helst de Syge i Hjemmet, og kun saadanne Hjem, hvor dette ikke lod sig gøre, lod man deres Syge komme paa Sygehus.

I 1890—91 paabegyndtes Opførelsen af Faaborg Amtssygehus, efter Tegning af Fabrikant J. R. Jørgensen. Bygningen opførtes ved Odense Landevej og bestod af et to Stokværk højt Hus med Facade mod Syd og Indgang i Gavlen. Sygehuset toges i Brug den 1. September 1891 og kunde ialt optage 25 Patienter. De første Udvidelser fandt Sted i 1912—13, idet der tilbyggedes Epidemiafdeling og en ny Operationsstue. 1918—19 opførtes

Amtssygehuset i Faaborg.

en større Tilbygning med Facade mod Øst. Køkken og Vaskeri ombyggedes, og Hospitalet fik moderne Lysbadeanlæg. Endelig tilbyggedes i 1926 en Fløj mod Nord med Operationsstuer, Røntgenafdeling m. m. Sygehusets nummererede Sengeantal er nu 80. Belægningen har dog i de senere Aar gennemsnitlig

været over 90. Sygehusets første Læge var Distriktlæge P. C. Bisgaard, fra 1891—1906, han efterfulgtes af A. Th. Rosenberg fra 1906—17. Siden 1918 har R. E. CHRISTENSEN været Sygehusets Læge. Dets Inspektør er nu H. P. KNUDSEN. Der er 2 Reservelæger.

AGNES STEFFENSEN, Oversygeplejerske,

født 2. Oktober 1883 i Nysted. Uddannet i Diakonissestiftelsen 1906, Oversygeplejerske paa Kolding Sygehus 1919 og paa Brørup Sygehus, Oversygeplejerske paa Faaborg Amtssygehus siden 1923.

KATRINE MØLLER, Oldfrue,

født 18. Marts 1880 i Svanninge, gift 1905 med Vej-assistent Møller, død 1918. Regnskabsfører paa Amtssygehuset 1918—19, Oldfrue samme Sted siden 1919.

KIRSTINE MARTHA CHRISTENSEN TVERMOSE, Afdelingssygeplejerske,

født 3. Februar 1894 i Sunds. Ved Middelfart Sygehus 1920, ved Korsør Sygehus 1923—25, Sygeplejerske paa Faaborg Amtssygehus kirurgiske Afdeling siden 1. December 1925.

JOHANNE HAGEN, Afdelingssygeplejerske,

født 17. Oktober 1893 i Brørup. Uddannet paa Brørup Sygehus 1921—23, Sønderborg Statssygehus 1923—24, Afdelingssygeplejerske paa Faaborg Amtssygehus Eptdemifdeling siden 1. Marts 1928.

Den første Apoteker i Faaborg var Friederich Ludvig Vette, hans Bevilling er udstedt den 28. Juni 1737, kongelig konfirm. 1747. Apotekere i Faaborg: Nicolai Cold købte Faaborg Apotek i 1748 for 3000 Rdl. Hans Bevilling er udstedt 5. April 1749. Siegmund Dirchs købte Apoteket ved Auktion i November 1754 for 1900 Rdl. I Følge hans Skøde var Apotekergaarden paa 46 Fag. Atter kom Apoteket paa Auktion og købtes nu for 1800 Rdl. af Frands Johan Gerhard Bøving, født 8. Maj 1721, død 22. November 1789, begravet i aaben Begravelse i Faaborg Kirke. Hans Enke, Magdalene Orten, født 1722 død 1789, stiftede ved Testamente et Legat, „Bøvings Legat“ bestaaende af 17½ Skp. Land hvoraf Indtægten skulde uddeles til Fattige. Johan Georg Vilhelm Bøving, født 30. Marts 1763, død 8. December 1828, fik Bevilling til at drive Apotek 30. December 1791. Hans Efterfølger var Sønnen, Jacob Anthoni Bøving, født 1805, død 1865. 1869 solgtes Apoteket

Faaborg Spare- og Laanekasse.

uden Jordtilliggende for 64.000 Rdl. til Johan Andreas Emilius Berg, Bevilling af 24. December 1869, han byggede det Apotek, som nu staar. 1892 solgte Gottschalch Apoteket til Apoteker G. S. F. JOHANSEN.

Begyndelsen til Faaborg Spare- og Laanekasse var et Forslag, som Manufakturhandler August Schrøder i 1846 forelagde Faaborg Kommunalbestyrelse. Paa det Tidspunkt fandtes der spredt om i Landet endnu kun 32 Spare- og Laanekasser (se Side 32). De økonomiske Forhold i Byen var ikke just de bedste, hertil kom, at Faaborg kun talte 2200 Indbyggere. Første Gang Spørgsmaalet om en Sparekasse blev drøftet, var ved et Møde den 2. Marts 1846. Et af de sidste af den lange Række Møder, der holdtes om Sagen, var et Møde den 8. Oktober 1846, hvori 24 Mænd af Faaborg By deltog, og hvor Lovene blev vedtaget. Denne Dag betragtes som Sparekassens Stiftelsesdag. De 24 Borgere var: Kancelliraad Henr. Wils; Købmand Aug. Schrøder; Konsul J. Ploug; Rebslager H. Kaster; Maler Pr. Poulsen; Købmand P. A. Jacobsen; Skomager Hartmann; Maler P. Christensen; Købmand P. F. Lagoni; Farver P. Meldal; Farver S. W. L. Kisbye; Bygmester H. Lang; Sadelmager C. Christensen; Købmand J. J. Jacobsen; Kæmner P. From; Guldsmed J. L. Boland; Hattemager L. Nielsen; Smed J. Jensen; Købmand H. C. Christensen; Herredsfuldmegetig C. N. Wiborg; Bager A. Haugsted; Købmand M. A. Meyer; Bomuldsvæver H. Johansen og Farver C. Clemmesen. Disse 24 Mænd dannede den første Bestyrelse.

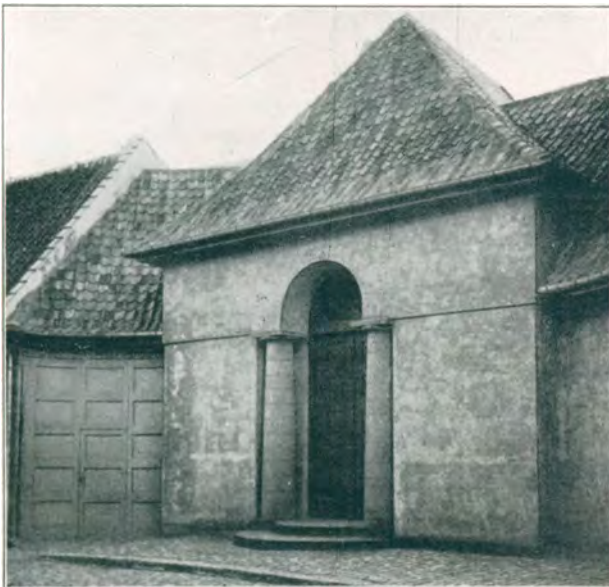
Af Borgerrepræsentantskabet havde man faaet Tilladelse til at benytte dets Forsamlingsværelse som Kontor for Sparekassen. Den 26. Oktober 1847 aabnede Sparekassen sin første Kontordag, der udstedtes den Dag 16 Kontrabøger til et samlet Beløb af 288 Rdl. 36 Sk. 1856 erhvervede Sparekassen Slagter Gjøgs Ejendom paa Torvet, lod den nedrive og opførte en ny Bygning i 2 Stokværk. I 1888 erhvervedes en Naboejendom, ogsaa denne blev nedrevet, og der opførtes her en Bygning i et Stokværk til Ekspeditionslokaler. I 1920 købtes den næste Naboejendom, denne var paa to Etager. Man lod den ligge, men forskønnede dens Ydre, ligesom man maatte omdanne det indvendige i de erhvervede Bygninger. Saaledes blev Sparekassebygningen til i tre Tempi.

En kort Statistik over Sparernes Indskud, viser Kassens Udvikling: 1848, et samlet Indskud paa 20.657,67 Rdl.; 1874, et samlet Beløb paa 1.294.170,66 Rdl.; 1890. 5.648.121,39 Kr.; 1900, 7.224.329,75 Kr.; 1920--21, 18.686.611,99 Kr. Fra Stiftelsen og til Jubilæums-Aaret 1921 har Faaborg Spare- og Laanekasse givet 363.004 Kr. bort, en ikke lille Sum, der er kommet adskillige Foreninger og Institutioner til Gode, til Gavn og Bedste for Byen og Oplandet. Formænd for Sparekassens Repræsentantskab: Brandkaptajn P. B. Poulsen: 1869—70; Kancelliraad Schumacher 1870—71; Borgmester Aagaard 1872—91; Kammerraad D. Lau 1891—92; Birkedommer M. A. Basse 1892—98; Læge Th. Arffmann 1898—1912; Borgmester, senere Dommer S. P. H. Skouenborg 1912—22; fhv. Direktør Chr. L. Wedel 1922—23; Dommer J. L. Jørgensen 1923—30; Sognefoged JES RASMUSSEN, Vester Aaby, siden 1930. Sparekassens nuværende Direktion: Sparekassedirektør C. V. CHRISTIANSEN, født 12. Oktober 1861 i Rødby; Sparekassedirektør D. I. BAGER, født 28. Februar 1868 i Faaborg; Sparekassedirektør K. FISCHER-JØRGENSEN, født 1877. I de forløbne Aar har Sparekassen kun haft 3 Bogholdere, nemlig C. N. Wiborg 1846—83; H. J. Hunnerup 1883—1909; S. NIELSEN, Assistent i Sparekassen 1892, Bogholder 1909.

Aktieselskab „Sydfyns nye Discontobank“ er stiftet i 1924 og har til Huse i den Ejendom, hvor tidligere „Sydfynske Discontobank“ laa. „Sydfynske Discontobank“ var oprettet 1893. „Sydfyns nye Discontobank“ driver almindelig Bankvirksomhed. Den har Hovedsæde i Faaborg og Filialer i Marstal, Ærøskøbing, Haarby, Espe, Vester Skerning, Allested og Nørre-Broby. Bankens Repræsentantskab bestaar af 30 Medlemmer; dets Formand er Lærer L. LARSEN, Avernakø; Næstformand er Proprietær P. MØHL, Vejlegaard. Bankens Bestyrelse bestaar af 5 Medlemmer; dens Formand er Overlæge O. HELMS, Nakkebølle Sanatorium; Næstformand er Borgmester JOHS. PETERSEN, Konsul, R. af D.; Bankens Direktør er A. CHRISTIANSEN. Aktiekapitalen er 400.000 Kr., dens Reservefond er 170.000 Kr.

Sparekassen „Arbejderen“ er stiftet 6. Marts 1870 som en Spare- og Præmiebank for Industri og Landbrug for Faaborg og Omegn. Den første Direktion valgte Prokurator C. Hoffmeyer til Formand 1870—71; hans Efterfølger var Pottemager G. K. Rønnow 1881—86; saa fulgte L. Jensen 1886—1902; H. Christensen 1902—06; Branddirektør Cordes 1906—08; 1908 valgtes Jernstøber C. C. JENSEN til Formand. Sparekassens første Lokaler var hos Uhrmager H. P. Hansen, senere holdtes Kontor i Hotelejer Odin Jensens Gaard. 1888 flyttede Sparekassen til Grønnegade i Købmand A. C. Brandrups nyopførte Bygning. 1906 flyttede Sparekassen til en Ejendom paa Østergade, der netop var bleven opført af Fabrikant J. R. Jørgensen og Tømmermester H. P. Kristiansen. 1919 købte Sparekassen Huset for 30.000 Kroner. Kassens Reserver var i 1920: 95.528 Kr.

Faaborg Museum stiftedes den 22. Februar 1910 i Etatsraad Mads Rasmussens Hjem i Skjoldsgade i København. Museet aabnedes den 24. Juni 1910 i Mads Rasmussens Sommerlejlighed i Faaborg. Den 10. Juli 1915 indviedes Museets nye Bygning, opført efter Tegning af Arkitekt Carl Pedersen. Museet er en selvejende Stiftelse, hvis Formue bestaar af Museumsbygningen

Faaborg Museum.

med Kunstværker og Inventar samt en Kapital paa 60.000 Kr. Museet rummer hovedsagelig Værker af Malerne: Jens Birkholm, Poul S. Christensen, Peter Hansen, Johannes Larsen, Fritz Syberg, „den fynske Skole“ og tillige flere Billedhuggerarbejder, bl. a. en mægtig Statue af Museets Stifter, udført af Kai Nielsen i poleret Granit. I Arkivsalen er Væggene smykket med Freskoer af Johannes Larsen. Museets Fundats konfirmeredes 22. November 1928. — Faaborg Folkebibliotek er stiftet 1907 som et Foreningsbibliotek, dets Bogbestand talte i 1920 ca. 3100 Bind.

Faaborg Gasværk er det ældste af Købstadens tre kommunale Værker. Det er fra 1865. Paa den Tid var Byfoged Schumacher Byens Borgmester. Ved et Byraadsmøde den 16. Januar 1865 forelagde Købmand J. J. Jacobsen Forslag om et Gasværk. Der nedsattes et Udvalg til at behandle Spørgsmaalet. Ved Byraadsmøde den 8. Marts 1865 vedtoges det at lade Værket opføre, og der bevilgedes 30.000 Rdl. Den 1. December s. A. aabnedes Værket. 1873 var der Planer fremme om at afhænde det. 1882 ombyggedes Værket, og der opførtes nu Bestyrerbolig og Gasbeholder. 1901 ombyggedes Værket atter og fik nye Maskiner og ny Beholder. 1908 gik man over til elektrisk Drift. Værket er nu forsynet med 3 Stk. Stettiner Halvgeneratorovne med 22 Retorter, Luftkøler, Vandkøler, Ammoniakkvasker m. m. alt efter nyeste Model, tillige raader det over 2 Beholdere, der tilsammen kan rumme 750 m³. Værket forsyner ca. 4790 Indbyggere. Ledningsnettet er paa 9,125 m med over 800 Stikledninger. Værkets Formænd: Købmand J. J. Jacobsen 1865—94; P. Syrak Hansen 1894—97; Læge Arffmann 1897—1909; C. V. Christensen 1909—13; Fabrikant C. C. Jensen 1913—21; Borgmester og Konsul JOHS. PETERSEN siden 1921. Værkførere: J. Andersen 1865—66; P. Haugaard 1866—71; H. Nielsen 1871—1901; Ingeniør S. Krøyer 1901—09; siden da CHR. AUG. GEILER CLAUSEN, født 15. Marts 1877 i Svendborg, Søn af Lokomotivfører R. Clausen og Hustru Marie Christine født Geiler, gift 1. December 1904 med Laura Gudrun Emilie Hansen. Formand for Faaborg Borger- og Haandværkerforening, Formand for kommunal Tjenestemandsförening.

Chr. A. G. Clausen,
Gasværksbestyrer.

Faaborg Vandværk var det næste kommunale Værk. Det er anlagt 1893 paa Diernæs Sogns Jorde, ca. 2 km fra Faaborg. Vandet fik man fra en Kilde, hvis Tryk var saa stort, at det ved egen Kraft kunde føres ud gennem Ledningerne, men efter 10 Aars Forbrug forringedes Kildens Tryk, og en Pumpestation maatte anlægges. I 1925 foretoges nye Boringer og Værket blev udvidet. Værkets Bestyrer siden 1916 er NIELS CHR. RASMUSSEN BUTH, født 4. Marts 1862 i Svanninge, Søn af Rasmus Nielsen. Medlem af Diernæs Sogneraad 1921—29.

N. C. Rasmussen Buth,
Vandværksbestyrer.

Elektricitetsværket er anlagt 1907. Dets Maskinbygninger og Bestyrerbolig ligger i Sundstræde. Anlæggessummen androg 1.800.000 Kr. Det er senere, sidst i 1931, udvidet betydeligt, bl. a. med et Højspændingsanlæg, det forsyner Byen og Omegnen. Bestyrer er H. J. C. HANSEN.

Chr. Hansen Hess,
Vicebrandchef.

Faaborgs Brandvæsen har et Mandskab paa 12 Mand og ledes af en Brandinspektør, en Vicebrandinspektør og to Assistenten. Sprøjtehuset ligger ved Lagonis Minde. Brandvæsenet har Automobili sprøjte m. m. CHR. HANSEN HESS, Vicebrandchef, født 14. Juni 1882 i Faaborg, Søn af Murermester Hans Chr. H. og Hustru Mette Kristine født Christensen, gift 1905 med Maren Rasmussen. Indtraadte i Faaborg Brandvæsen 1905, Assistent 1922, Vicebrandchef siden 1927, tildelt Jubilæums Medaille i Sølv.

Faaborg Alderdomshjem ligger ved Odense Landevej tæt ved Amtssygehuset. Det var tidligere et Landsted „Vennelyst“ med et Areal paa 7 Tdr. Land. 1918 ombyggedes Gaarden og

Faaborg Alderdomshjem.

selig og tarvelig Bindingsværksbygning, beregnet for Enker og Fattige. Det ejer nogle Jorde og en Kapital paa 13.000 Kr., heri indbefattet flere Legater. I 1836 afløstes den lille Bindingsværksbygning af et grundmuret Hus, der opførtes lidt fra Kirken. 1849 omdannedes dette, saa der blev Plads for 12 svagelige Kvinder. Nu er det atter omdannet og kan huse 6 Alumner. Hospitalet er underlagt Amtmandens og Biskoppens Overdirektion og Sognepræstens og Borgmesterens Inspektion.

Den Ploug-Hempelske Stiftelse er oprettet 1801 af Barbara Kirstine Ploug, født Hempel, Enke efter Agent J. J. Ploug. Stiftelsen traadte først i Virksomhed ved B. K. Plougs Død i 1826. Dets Bygning ligger i Grønnegade og er et Bindingsværkshus i et Stokværk med Plads til 8 Fattige, fortrinsvis af Stifterindens Slægt. Stiftelsens Kapital er 5000 Kr., samt fire Legater. Renterne af Kapitalen uddeles til Stiftelsens Beboere. Stiftelsens Bestyrelse bestaar af Sognepræsten og Borgmesteren samt 2 Byraadsmedlemmer.

Stiftelsen af 2. Januar er oprettet af en Forening, stiftet den 2. Januar 1846 af Borgere i Faaborg. Dens Bygning er opført 1863 og er en grundmuret Ejendom i to Stokværk i Kirkestræde paa samme Plads, hvor forhen Byens Latinskole laa. Stiftelsen bestyres af 5 Mænd og har en Kapital paa 6000 Kr. foruden flere Legater. Oprindeligt var Stiftelsen beregnet til at afgive 8 Friboliger, men 1885 udvidedes den til at rumme 17 Friboliger. Formand er Fabrikant C. C. JENSEN. — Børneasylet i Grønnegade er oprettet 1890 og har Plads til 45 Børn. — Af andre bemærkelsesværdige Bygninger nævnes: Borger- og Haandværkerforeningens Bygning, bygget 1891, udvidet 1897; Præstegaarden; Etatsraadinde Rasmussens Ejendom for Enden af Østergade, som omtalt Embedsbolig for Politimesteren; Good-Templar Ordenens Bygning i Nørregade, bygget 1898; Frimurer-Logen i Klostergade, stiftet 1863, flyttet 1914 til den tidligere

indrettedes til Alderdomshjem. Dette Arbejde blev ledet af Arkitekt Fritz Jørgensen. Paa Hjemmet er der Plads til 28 Alumner, tillige er der en mindre Fattigafdeling med Plads til 8. Hjemmet har siden 1. April 1929 været ledet af NIELS SØREN NIELSEN, født 3. August 1869 i Faaborg. Maskinpasser paa Elektricitetsværket 1907—17, Pedel paa Grundskolen 1917—29.

Faaborg har følgende Stiftelser: Faaborg Hospital, stiftet 1696 af Borgmester Jacob Jørgensen, død 1713. Hospitalet laa i Ringmuren til Helligaandsklosteret og var en ganske uan-

Villa „Solhjem“,
(nu Faaborg Lyst- og Turistpavillon „KlInten“.)

Synagoge, bygget 1804 og 1860, og Rasmussens Hotel, Torvegade. I 1913 opstilledes paa Torvet Kai Nielsens „Ymers Brønd“, skænket Byen af Etatsraad Mads Rasmussen. Lagonis Minde er det lille Anlæg, man ser, straks man kommer til Byen. Det er anlagt i 1894 paa den tidligere Markedsplads og opkaldt efter Agent P. F. Lagoni, død 1879. Langs Stranden fra Havnen, hvor der i nyere Tid ved Mommarksfærgelejet er anlagt en Plads, gaar en Sti, Langeinie, forbi Lystanlægget „Voigts

Meldals Klædefabrik og Farveri.

Minde“, ud til Byens nyeste Lystanlæg „Klinton“. Voigts Minde er anlagt i 1882, i 1884 rejstes en Mindestøtte over Giveren, Agent L. P. Voigt, død 1859. Oprindelig laa Lystanlægget, der blev anlagt 1843, hvor nu Jernbanestationen ligger.

Villa „Solhjem“ er bygget 1900 af Lars Larsen. Bygmester var Arkitekt Aage Mathiesen, København. Den ligger paa Klinton og har en smuk Have, senere tilbyggedes en Sidefløj og et højt Udsigtstaarn. 1930 solgte Fru Ida Vett „Solhjem“ til Faaborg By, som lod det omdanne til en moderne Sommer-Restaurant, der ejes af Kommunen, men forpagtes ud. Arealet, hvorpaa Villa „Solhjem“ blev opført, tilhørte oprindelig Kloretret i Odense. Det er muligt, at det i 1530 omtalte Helligkorskapel har ligget her. Der omtales en hellig Kilde paa dette Sted tæt ved Kapellet. Endnu i 1589 stod her et Krucifiks.

Af de gamle Industrivirksomheder i Faaborg er der endnu flere tilbage, og blandt disse Meldals Klædefabrik og Farveri i Vestergade. Det er grundlagt 1834 af Farver Peter Meldal, født 1. Marts 1809 i Vium Præstegaard, død 18. Juli 1891 i Faaborg, gift med Nicoline Ingeborg Lundgreen, født 22. Marts 1811, død 29. Januar 1900. I 1872 indtraadte Sønnen Chr. Herluf Trolle, født i Faaborg 25. December 1838, død 7. August 1901, i Firmaet som Medindehaver. 1876 overtog han Virksomheden. I hans Tid blev den udvidet til Klædefabrik, hvor bl. a. Firmaets landskendte haandvævede Gulvtæpper fabrikeres, og kemisk Tøjrenseri, og Fabrikens Varer udsendtes Landet over. Efter hans Død 1901, fortsatte hans Enke Christine Meldal født

Carl J. A. Meldal,
Fabrikant.

Hansen, født 27. Oktober 1844, død 17. Januar 1916, Virksomheden. Efter hendes Død overgik den til Sønnen CARL JOHS. AUG. MELDAL, født 22. November 1868 i Nibe, gift 1915 med Karen Marie Høiberg, født 14. Juni 1887. Medlem af Faaborg Menighedsraad og af Tilsynsraadet for Faaborg Spare- og Laanekasse. Virksomhedens Hovedbygning er ombygget i 1870'erne, de øvrige Fabriksbygninger er opført senere.

Skibsværftet er grundlagt 1868 af R. H. Møller og ejes nu af

Faaborg Skibsbyggeri.

dennes Søn H. R. Møller. Grundlæggeren R. H. Møllers Forfædre har i en lang Aarrække dreven Skibsbyggeri i Troense, den først kendte H. A. Møller overtog Værftet i Troense i 1763, ved hans Død 1817 overgik det til Sønnen R. H. Møller, og gik derefter til dennes Søn H. R. Møller, sidstnævnte var Fader til Grundlæggeren af Værftet i Faaborg. Værftet i Troense, gik da R. H. Møller var mindreaarig over til Faderens Broder, og i 1868 anlagde saa R. H. Møller Værftet i Faaborg. Paa Værftet er bygget ca. 100 Skibe, og fra 1907 har Værftet væsentlig været beskæftiget med Bygning og Ombygning af Statens Fyrskibe, indtil disse i 1929—30 inddroges under Orlogsværftet.

HANS RASMUS MØLLER, Skibsbygger,

født 8. Oktober 1879 i Faaborg, Søn af Skibsbygger Rasmus Hansen M. og Hustru født Storm, Datter af Skibsrheder R. E. Storm, Faaborg, gift 1910 med Tine Christensen, Datter af Købmand H. C. Christensen, Faaborg. Uddannet paa Flensborg Værft, Helsingør Værft, i København og i Antwerpen, Indehaver af Faaborg Værftet.

Andre industrielle Anlæg: Bryggeriet „Sydfyn“; Faaborg Andelsslagteri oprettet 1888; Cementstensfabrik; Tapetfabriken Fiona oprettet 1897; Faaborg Jernstøberi og Maskinfabrik oprettet 1856; Vestermølle og Østermølle; Mineralvandsfabriken „Olufs Kilde“ oprettet 1914 af Morten Olesen Mortensen; forhen laa her en anden Mineralvandsfabrik oprettet 1880; Faaborg Kulkompagni oprettet 1924 med store Oplagspladser ved Havnen, Direktør er OTTO WAAGE JENSEN. I Købstaden udgives 3 Aviser, nemlig: Faaborg Avis fra 1855; Faaborg Folketidende fra 1883 og Faaborg Socialdemokrat fra 1906.

Faaborg Industriforening er stiftet den 3. November 1867. Der var den 5. Februar 1861 oprettet en Arbejderforening, som stiftede Byens tekniske Skole. Arbejderforeningen sygnede dog snart hen, og den 10. August 1867 opløstes den.

Industriforeningen stiftedes samme Aar med den Opgave at staa som Repræsentant for Haandværket og Industrien i Faaborg. Kort Tid efter Stiftelsen oprettede Foreningen et Magasin for indenbys færdige Industrivarer, hvor Haandværkerne i arbejdsløse Tider kunde bringe deres Arbejder hen og modtage Halvdelen af Salgssummen som Forskud. Dette Magasin blev dog faa Aar efter nedlagt. Samtidig med Foreningens Stiftelse overtog den den tekniske Skole. Foreningen indtraadte i Fællesrepræsentationen for dansk Industri og Haandværk, stiftet 1879, og i „Almindelig dansk Vare- og Industrilotteri“. Industriforeningens første Formand var Inspektør August Hundt, han afløstes 1897 af Savværksejer H. P. Hansen, der 1924 afløstes af Blikkenslagermester Jørgen Rasmussen, død 1930; hvorefter nuværende Formand, Fabrikant og Indehaver af Faaborg Jernstøberi og Maskinfabrik C. C. JENSEN, valgtes som Formand; Kunsthandler G. HEMSTRA er Næstformand.

CARL CHR. JENSEN, Jernstøberiejer, R.

født 24. Marts 1875 i Faaborg, Søn af Jernstøberiejer L. J. og Hustru Magda født Søndebro, gift 11. Oktober 1901 med Petra Hansen. Praktisk og merkantil Uddannelse, overtog Faderens Virksomhed 1900, i Bestyrelsen for Sparekassen „Arbejderen“ 1902, Formand for Bestyrelsen 1908, Formand for „Stiftelsen af

2. Januar“ fra 1917, for Foreningen Dansk Arbejde's Faaborg Afdeling 1910 og for Faaborg Marineforening 1913 samt Medlem af sidstnævnte Landsforenings Hovedbestyrelse 1914, Formand i Faaborg Industriforening og Teknisk Skoles Bestyrelse 1930, handelskyndigt Medlem af Faaborg Andels-Svineslagteris Bestyrelse 1918, i Bestyrelsen for Foreningen af danske Jernstøberier 1922, Byrådsmedlem 1913—21. Formand for Faaborg Handels- og Kontoristforening siden 1927.

G. HEMSTRA, Kunsthandler og Glarmester,

født 18. Februar 1879 i Faaborg, Søn af Glarmester Johan H. og Hustru Johanne Marie født Hansen, gift 1906 med Emma Holme. Overtog efter Faderens Død 1899, den af Bedstefaderen Chr. Hemstra i 1843 etablerede Forretning, Næstformand i Industriforeningens Bestyrelse, Medlem af Borger- og Haandværkerforeningens

Bestyrelse og af Museets Bestyrelse.

Faaborg Borger og Haandværkerforening, der tæller godt 300 Medlemmer, er udgaaet fra Klubben „Enigheden“, der stiftedes i 1854, og havde til Huse i en Ejendom paa Østergade, der kaldtes Elefanten. Klubben, der var en selskabelig Forening, flyttede senere til

Chr. IX's Vej, men i Halvfemserne købte Foreningen en Ejendom paa Østergade, hvortil hørte en stor Have mod Banegaardspladsen og her byggede Foreningen en stor moderne Ejendom, hvor der i Stueetagen findes store hyggelige Restaurationslokaler, Spillestue for Medlemmerne, samt Køkken og Toiletter. Paa 1. Sal findes Byens største Festsal, hvis Akustik Kunstnerne altid berømmer, desuden findes en mindre Forsamlingsaal, samt udmærkede Garderobeforhold. Endvidere har Foreningen selv et stort ambulante Teater. Festsalen benyttes meget af Byens større Foreninger. Foran Bygningen, ud mod Banegaardspladsen, er en stor smuk Have, der om Sommeren benyttes til Friluftsservering, og til Lokalerne er der Adgang baade fra Østergade og Banegaardspladsen. I Bygningen mod Østergade forefindes Læsestue for Foreningens Medlemmer, og her findes samtlige førende Dag- og Ugeblade, og i denne Bygning er endvidere en mindre Lejlighed. Foruden disse Lokaler har Foreningen endvidere i Princes Have, en mindre Lystskov i Byens umiddelbare Nærhed, en Pavillon, og her holdes Skytte- og Sommerfester. Skoven, hvortil der fører en henrivende Spadseresti, tilhører Baroniet „Holstenshus“, men Baroniet har velvilligst overladt Foreningen Ret til uindskrænket Brug af Skoven. Foreningen har i Hotelejer H. P. HANSEN, Hotel „Færgegaarden“, en fortrinlig Vært. Gennem mange Aar var Foreningens Vært tillige Vært i Byens Sommerrestaurant „Voigts Minde“, men da Byen erhvervede „Klinten“ antog de selv en Vært. Gasværksbestyrer AUG. CLAUSEN har gennem flere Aar været Foreningens Formand, og Formanden, der er meget populær blandt Medlemmerne, forstaa ogsaa at arrangere Fester som Foreningen har Ære af, og i Foreningen bydes der altid paa det bedste og lodigste paa Underholdningens Omraade.

Foruden Formanden bestaar Bestyrelsen af Malermester BORDIER; Sparekassedirektør C. V. CHRISTIANSEN; Smedemester C. FREDERIKSEN; Kriminalbetjent FINDSTRUP; Kunsthandler G. HEMSTRA; Cigarfabrikant C. JENSEN, Malermester K. P. ANDERSEN; Installatør I. C. O. JENSEN; Blikkenslagermester JØRGEN B. JACOBSEN; Sodavandsfabrikant MORTENSEN.

Allerede i 1835 var der en Tegneskole i Faaborg. Fundatserne var givet af Hs. kgl. Højhed Prins Christian, Guvernør over Fyn, og Faaborgs Sognepræst Christen Mikkelsen Hasle. Skolen holdt Undervisning 2 Timer hver Mandag Aften. Før hver Times Begyndelse holdt Præsten Bibellæsning, som flere af Byens Borgere overværede. Skolen virkede dog kun fra 1835—45, og der skulde gaa 17 Aar, før Faaborg atter fik en Tegneskole.

Den tekniske Skole stiftedes den 28. December 1862 af Arbejderforeningen. Skolen begyndte Undervisningen den 9. Januar 1863. Midlerne til dens Oprettelse var 278 Kr., det Overskud, som Industriudstillingen af 1862 gav. 1876 fik Skolen nu sin egen Bestyrelse. Fra 1862—72 havde Skolen Lokaler i Borgerskolen. 1876 fik Skolen Tilladelse til at benytte Loftlokalerne i den nyopførte Borgerskole, Loftet omdannedes til Tegnestuere for en Bekostning af 800 Kr., hvoraf Byraadet gav de 200. I 1892 naaede man det længe eftertragtede Maal, en ny Skolebygning. Skolens Leder fra 1863—69 var Aug. Hundt; fra 1870—72 Malermester P. Syrak Hansen; fra 1873—75 Realskolebestyrer Assessor Deichmann.

Faaborg Handelsskole er stiftet 1883 og har Lokaler i Borgerskolen. Den er stiftet, ledes og støttes af Faaborg Handelsforening.

CARL C. T. FREDERIKSEN, Smedemester,

født 10. November 1867 i Faaborg, Søn af Glarmester Henrik F. og Hustru Betty, gift 1897 med Caroline Katrine Jensen. Etableret i Faaborg 1897, Medlem af Borger- og Haandværkerforeningens Bestyrelse siden 1916, Medlem af Industriforeningens Bestyrelse, Medlem af 7. Bataillons Soldaterforening.

NIELS J. FRITSDAL, Murermester,

født 17. August 1872 i Hastrup, Søn af Landmand Jens F. og Hustru Bertha født Jensen, gift 1904 med Anna Marie Hansen. Etableret i Faaborg 1904. Medlem af den Alm. Sygekasses Bestyrelse s. 1910, af Faaborg Industriforeningens Bestyrelse s. 1923, af Teknisk Skoles Bestyrelse 1930 og af Ligningskommissionen

i 18 Aar, Formand for 7. Bataillons Soldaterforening.

PEDER L. TH. HARBECH, Tømrermester,
født 25. April 1886 i Faaborg, Søn af Styrmand P. M. H. og Hustru Katarina født Harpsøe, gift 1912 med Nelly Hansen. Etableret i Faaborg 1913, Entreprenør- og Broarbejde, har bygget Kajen ved Faaborg Havn, Færgelejet ved Svendborg Havn m. m. Formand for den lokale Arbejdsgiverforening, Medlem af Bestyrelsen i den lokale Tømrermestreforening og i Faaborg Industriforening siden 1918.

I. C. O. JENSEN, Installatør,
født 5. August 1880 i Langaa ved Randers, Søn af Baneformand Søren J. og Hustru Marie født Larsen, gift 1908 med Hulda Betty Jensen. Etableret i Faaborg 1907, Medlem af Bestyrelsen for Industriforeningen, Borger- og Haandværkerforeningen, Stiftelsen af 2. Januar, Marineforeningen og den lokale Arbejdsgiverf.

JØRGEN FREDERIK LARSEN, Snedkermester,
født 6. Oktober 1857 i Horne, Søn af Husmand Lars J. og Hustru Ane Hansdatter født Møller, gift 1902 med Julie Louise Andersen. Etableret Saudsted Savværk og Snedkeri „Larsen & Nielsen“, udtraadte af Firmaet 1924.

CARL JENSEN, Cigarhandler,
født 11. November 1861 i Faaborg, Søn af Styrmand Johan J. og Hustru Karoline født Nielsen, gift 1893 med Marie Frederikke Madsen, død 1926, Etableret i Faaborg 1893, Formand for Faaborg Tobakshandlerforening, Medlem af Borger- og Haandværkerforeningens Bestyrelse siden 1925.

JOHAN FREDERIKSEN, Glarmester,
født 6. August 1862 i Faaborg, Søn af Glarmester Henrik F. og Hustru Betty født Knudsen, gift 1891 med Johanne Kirstine Simonsen. Etableret i Faaborg, købte sin nuværende Ejendom i 1894, Medlem af Repræsentantskabet for Fyns Stifts Kreditforening siden 1929, Formand for Faaborg Hjelpeforening, Medlem af Foreningen „Børnenes Vel“s Bestyrelse siden 1921, Medlem af Ligningskommissionen i 24 Aar, Fattigforstander i 30 Aar, Oldermænd i Østifternes Glarmesterforening siden 1915, Vicebrandchef fra 1916—26, Formand for Faaborg Sangforening i 12 Aar.

JOHAN CHR. L. P. HOMANN, Sadelmager,
født 4. August 1864 i Faaborg, Søn af Sadelmager Chr. L. H. og Hustru Ane Abelone født Pedersdatter, gift 1892 med Signe Frida Johansen. Chr. Ludvig Homann flyttede i 1840 til Faaborg og etablerede sig i 1847. han var født 1819 og døde i 1901. Sønnen overtog Forretningen 1890 og købte Ejendommen Vestergade Mtr. 315 og 316, som han ombyggede i 1901. Den 1. Februar 1928 overtog Anker Marius Joh. H. Forretningen, født 2. April 1895 i Faaborg.

JØRGEN B. JACOBSEN, Blikkenslagermester,
født 3. Oktober 1875 i Faaborg, Søn af Snedkermester Herlev J. og Hustru Nicoline født Brandt, gift 1912 med Ellen Augusta Jørgensen. Etableret i Faaborg 1903, Ophold i Udlandet 1897—1903, Medlem af Borger- og Haandværkerforeningens Bestyrelse siden 1919, Medlem af Repræsentantskabet for Sydfyns Diskontobank, Formand for Blikkenslagermestrenes Forening i Faaborg, Kasserer for den lokale Arbejdsgiverforening, Medlem af Faaborg Handelsoplysningsforenings Bestyrelse.

HANS N. SYRAK HANSEN, Malermester,
født 11. December 1866 i Faaborg, Søn af Malermester Peder S. H. og Hustru Birgithe født Rasmussen, gift 1897 med Anne Akseline Clausen. Overtog 1891 Faderens Forretning, der er oprettet 1863.

NIELS ANDREAS MILLING, Malermester,
født 12. Juli 1873 i Faaborg, Søn af Kurvemager Niels Hansen M. og Hustru Hanslign født Hansen, gift 1901 med Marie Magdalene Kooops. Ophold i Udlandet fra 1895, Mester i Hamborg 1905—17, etableret i Faaborg 1918.

CHARLES E. HANSEN, Skorstensfejermester,
født 6. September 1885 i Faaborg. Søn af Skomagermester C. H. og Hustru Karen Marie født Jørgensen, gift 1910 med Maren Kirstine Andersen. Uddannet i Faaborg, Mester samme Sted siden 1912, Distriktet omfatter Købstaden Faaborg, Brahe-Trolleborg, Diernæs, Haastrup, Sønderbroby, Avernakø, Bjørnø.

Murermester-Foreningen for Faaborg og Omegn er stiftet i 1902, paa et Møde den 21. Maj, under Navnet „Lokalforeningen for Murer- og Tømrermestre i Faaborg og Omegn“.

H. P. Poulsen,
Murermester.

Den 1. Maj 1909 deltes Foreningen, saaledes at Tømrermestrene dannede deres egen Forening. Murermester-Foreningen staar under Landsforeningen. Formand siden 1928 er Murermester HANS PEDER POULSEN, født 28. Februar 1880 i Faaborg, Søn af Murermester Carl P. og Hustru Mette født Nielsen, gift 1912 med Christine Pedersen. Etableret i Faaborg 1911.

Faaborg Handelsforening er stiftet den 8. Oktober 1864 paa et Møde paa „Rasmussens Hotel“, hvor 16 Købmænd i Faaborg havde givet Møde. Den første Bestyrelse kom til at bestaa af: J. J. Jacobsen, J. J. Larsen, J. A. Bendsen, A. Schrøder og A. S. Madsen. Som Foreningens første Formand valgtes J. J. Jacobsen, der beklædte denne Post til 1897.

Samtidig med Foreningens Stiftelse oprettedes en Understøttelseskasse, som har været til stor Hjælp for Medlemmers Enker og Børn. Foruden denne Understøttelseskasse, raader Foreningen over nogle Legater, stiftet af Medlemmer af Foreningen. Tillige har den oprettet en Aftenskole for Handelslærlinge. Gennem de mange Aar Foreningen har virket, har flere kendte Købmænd beklædt Formandsposten, nuværende Formand er Borgmester JOHS. PETERSEN.

Foreningen „Dansk Arbejde“s Faaborg Afdeling er stiftet 22. Februar 1910. Blandt Stifterne nævnes Foreningens nuværende Formand Fabrikant C. C. JENSEN, Faaborg Jernstøberi og Maskinfabrik. Foreningen afholder Rundskuedag for Faaborg og Omegn, og de Midler, som indkommer paa denne Dag, kommer vel-dædige Stiftelser til Gavn.

Faaborg Grundejerforening er stiftet 20. Marts 1904. Foreningens første Formand var Sagfører J. Amtoft, nuværende Formand er Kæmner og Branddirektør J. C. JUEL, født 17. September 1871 i St. Viby, Søn af Arbejdsmand Frederik Anton Juel og Hustru Maren født Jensen, gift 26. Juli 1912 med Karen Marie Johanne Nielsen. Underofficer 1893—1901 (Nyborg); Arrestforvarer i Faaborg 1901—12; Kæmner fra 1. Januar 1912; Branddirektør i Købstædernes alm. Brandforsikring fra 1. April 1931; Revisor i Odense—Nørre-Broby—Faaborg Jernbane; Formand f. Grundejerf. s. 1927.

J. C. Juel,
Kæmner, Branddirektør.

Faaborg Købmandsforening er stiftet den 21. Maj 1906. Der fandtes før den Tid en Kolonialhandler-Afdeling under Faaborg Handelsforening. Paa et Møde i 1906, fremkom Konsul Johs. Petersen, Faaborgs nuværende Borgmester, med Forslag om at danne en særskilt Kolonialhandlerforening. Forslaget resulterede i Nedsættelsen af et Udvalg, der bestod af Borgmester, Konsul Johs. Petersen, C. Larsen og Anton Andersen. Ved et Møde den 21. Maj 1906 stiftedes Foreningen, hvis første Formand blev Johs. Petersen. Straks efter

H. Agerup,
Købmand.

Stiftelsen indtraadte Foreningen under Fyns Stifts Central Organisation. I 1913 fratraadte Johs. Petersen som Formand, og til hans Efterfølger valgtes Købmand H. Bøje. I Tidens Løb har den fynske Central Organisation to Gange afholdt sit aarlige Repræsentantskabsmøde i Faaborg. I 1929 døde H. Bøje, og som hans Efterfølger valgtes Købmand HERMAN AGERUP, født 20. Januar 1880 i Faaborg, Søn af Restauratør Thomas A. og Hustru Kathrine født Poulsen, gift 1909 med Kirstine Clausen. Etableret i Faaborg 19. Maj 1908; Formand for Faaborg Købmandsforening siden 1929; Medlem af Faaborg Sparekasses Tilsynsraad og af Ligningskommissionen; Medlem af Central Organisationens Bestyrelse;

Fattigforstander i Faaborg.

Faaborg Manufakturhandlerforening er stiftet i 1900, men først omkring 1914 fik den faste Rammer. Dens nuværende Formand er Manufakturhandler M. JENSEN.

Faaborg Tobakshandlerforening er stiftet den 13. Marts 1921. Formand er Cigarhandler C. JENSEN.

Laurits Nielsen, Købmand,

født 18. Februar 1886 paa Thurø,
Søn af Købmand Rasmus Jørgen
N. og Hustru Mary født Mogensen,
gift 1923 med Erna Louise Jen-
sen. Etableret i Faaborg 1910,
Kasserer i Faaborg Købmands-
forening siden 1919.

Carl L. O. Frandsen, Købmand,

født 11. Juni 1869 i Faaborg,
Søn af Garver Chr. F. og Hustru
Anna født Schwartz, gift 1900
med Johanne Skov. Uddannet
Bogtrykker, stiftede Faaborg Ex-
prestrykkeri 1893, solgte dette
1909, Redaktør af Svendborg Amts
Folkeblad 1909—12, etablerede
Købmandshandel i Faaborg den
1. November 1912, Næstformand

og Sekretær i Faaborg Købmandsforening.

„De danske Forsvarsbrødre“ for Faaborg og Omegn er stiftet den 2. April 1930. I Slutningen af forrige Aarhundrede dannedes rundt om i Købstæderne „Danske Forsvarsbrødre Selskaber“ med det Formaal at samle alle, der havde været „i Trøjen“ i en fælles Forening, hvor de kunde dyrke Soldaterminderne. Foreningen var baade selskabelig og hjælpende. Den fik senere Navnet „De danske Forsvarsbrødre“.

Faaborg Forsvarsbrødre har oprettet et „Skyttelaug“, der aarligt afholder Skyttefest. Tanken var at genskabe de gamle Skyttelaugs festlige Skyttedage, og Faaborgs Forsvarsbrødre har haft Held hermed. Selskabets Medlemsantal er over 300. Blandt dem, der var med til Stiftelsen, nævnes Selskabets nuværende Formand, Købmand Aa. Jensen, Byraadssekretær R. Petersen og pens. Tøgfører Chr. Petersen. Den nuværende Bestyrelse bestaar af: Købmand Aa. Jensen, Formand; Guldsmed Chr. Duus, Næstformand; Købmand A. Petersen, Kasserer; Slagtermester Chr. Jørgensen; Maskinmester Sørensen; Kontorist Svinnerup; Muremester Larsen; Møller R. Petersen; Muremester Ertlund.

Jens Aage Bent Jensen, Købmand,

født 25. Oktober 1899 i Viborg,
Søn af Sergent, Arrestforvarer
Jens J. og Hustru Noline født
Henriksen, gift 1924 med Carla
Hansen. Etableret i Faaborg 1923,
Medstifter og Formand for De
danske Forsvarsbrødre f. Faaborg
og Omegn. Kasserer i Faaborg
Roklub siden 1921, Medlem af
Sø-Badeanstaltens Bestyrelse.

Chr. Nonus Duus, Guldsmed,

født 2. November 1878 i Frede-
ricia. Søn af Købmand Fritz D.
og Hustru Marthine født Hansen,
gift 1904 med Hedwig Heinemann,
Etableret i Faaborg 1908, rejst i
Udlandet 1898—1908, Formand
for fynske By-Skyttekredse,
Næstformand i De danske For-
svarsbrødre f. Faaborg og Omegn.

Chr. Emil Ertlund, Muremester,

født 14. Juni 1863 i Odense, Søn af Billedskærer Johan E. og Hustru Henriette født Jensen, gift 1886 med Esther Petersen. Etableret i Faaborg 1902, Formand for Personlig Friheds Værn, Faaborg Afdeling, siden 1918, og for Grundejerforeningen 1926—28, Medlem af Bestyrelsen for De danske Forsvarsbrødre for Faaborg og Omegn siden Stiftelsen.

„Marineforeningen for Faaborg og Omegn“ stiftedes den 14. November 1913 og var den første Marineforening i Provinsen, dens Formaal er hovedsageligt selskabeligt. Foreningen er, som de fleste af vore Militærforeninger, upolitisk. Den tæller ca. 100 Medlemmer. Dens Formand er Fabrikant C. C. Jensen; Næstformand er Købmand H. Larsen, Fjellebro.

7. Bataillons Soldaterforening er stiftet den 29. Marts 1923. Blandt Stifterne nævnes Muremester N. J. Fritsdal; Smedemester Brorson; Bødkermester H. J. Hansen; Ekspeditør Thrane, m. fl. Foruden at være en selskabelig Forening, virker den som Hjælpeforening for trængende Medlemmer. Dens Formue er ca. 1000 Kr. Formand har siden Stiftelsen været Muremester N. J. Fritsdal.

Foreningen „Faaborgegnens gamle Gardere“ er stiftet 1911. Foreningens nuværende Formand er Læderhandler CHR. BRUUN, født 17. September 1872 i Faaborg, Søn af Bagermester H. P. B. og Hustru Christiane Johanne født Birch, gift 1901 med Nancy Cicilie Reimers. Etablerede Læderhandel i Faaborg 1901. Medstifter af Faaborgegnens Garderforening, Kasserer i samme 1911, Formand for samme siden 1924; Medlem af Bestyrelsen for „De fynske Købstæders Brandforsikring af 1850“ siden 1913, af Bestyrelsen for „Det konservative Folkeparti i Faaborg“ og af Foreningen „Dansk Arbejde“, Faaborg Afdeling.

Chr. Bruun,
Læderhandler

„Fæstnings-Artilleri-Foreningen for Faaborg og Omegn“ stiftedes den 17. Juli 1923, med det Formaal at være saavel en selskabelig som en Art Hjælpeforening for tidligere Fæstningsartillerister. Dens Medlemsantal andrager ca. 50. Foreningens Formand er Stadsdyrlæge NIELS MARIUS SØRENSEN BJERREGAARD.

Faaborg Skytteforening er stiftet 1862 og er 47. Kreds af Svendborg Amts Skytteforeninger. Formand er Drager HANS JØRGENSEN.

MORTEN OLESEN MORTENSEN, Fabrikant, født 13. December 1888 i Daugaard, Søn af Gaardejer Ole M. og Hustru Else født Knudsen, gift 1914 med Kristine Christensen. Overtog Mineralvandsfabriken „Olufs Kilde“ i Faaborg 1914, Formand for Faaborg Gymnastikforening, Kasserer i Faaborg Idrætsforening, Medlem af Bestyrelsen for Borger- og Haandværkerforeningen siden 1928.

GEORG A. RASMUSSEN, Købmand, født 2. Maj 1895 i Egense, Søn af Møller Niels R. og Hustru Kirstine født Pedersen, gift 1920 med Fanny Nielsen. Etableret i Faaborg 1925.

CHR. MØLLER, Købmand,

født 27. Marts 1896, Søn af Gaardejer Adolf M. og Hustru Johanne født Hansen. Etableret Ostehandel i Faaborg 1925, Medlem af Gymnastikforeningens Bestyrelse siden 1926, Næstformand og Kasserer siden 1927.

„Faaborg Motorklub“ er stiftet den 23. Marts 1924 af en Kreds af Byens Borgere, som havde Interesse for Motorsporten. Blandt disse nævnes Fabrikant Herreltoft, Konditor Jacobsen, Vognmand A. Johansen og Rutebilejer Møller. I Begyndelsen afholdt Klubben flere Løb, hvortil der var stor Deltagelse. Klubben staar under D. F. M., og tæller ca. 70 Medlemmer. Bestyrelsen bestaar af Vognmand A. JOHANSEN, Formand; Snedkermester R. ELLINGE; Snedkermester A. NIELSEN; M. LARSEN, Horne; Teglværksejer HASTRUP, Horne.

CARL ALFRED JOHANSEN, Vognmand, født 18. August 1895 i Odense, Søn af fhv. Vægter Johan J. og Hustru Ingeborg Kirstine født Jørgensen, gift 1915 med Alma Sofie Nielsen. Medstifter af Faaborg Motorklub, i Bestyrelsen af samme siden Foreningens Stiftelse, Formand siden 1929.

Faaborg Lawn-Tennis Klub stiftedes den 6. April 1900. Der blev dog ogsaa før den Tid drevet Tennissport i Faaborg. Banen havde man anlagt ved den gamle Rebslagerbane, som man havde lejet. I 1925 lejede Klubben en Grund af Byen, hvor „Sund Mølle“ laa, før den nedbrændte. Der betales 50 Kr. i aarlig Leje. Her anlagdes to Baner. I en Tid talte Klubben over 100 Medlemmer, men er i de sidste Aar gaet meget tilbage. Dog synes den nu atter at blomstre. Dens Bestyrelse bestaar af: Grosserer V. NYGAARD; Frøkerne BOHN og FRANDSEN; Formand er Snedkermester EMANUEL PETERSEN, født 13. August 1888. Etableret som Møbelsnedker i Faaborg 1915. Kasserer i Lawn-Tennis Klubben siden 1919, Formand siden 1931.

Arbejdernes Radio Klub er stiftet den 14. April 1927. Dens Formaal er at arbejde for Udsendelser af saadan Art, at ogsaa de jævne Folkelag kan faa Udbytte af dem. Dette

gælder særlig Musikomraadet. Klubbens Tekniker hjælper og vejleder Medlemmerne. Medlemsantallet er nu over 100. Faaborg har tre Radioklubber, der i Forening har dannet et „Støjudvalg“ til Bekæmpelse af Støj og Forstyrrelser. Udvalget består af 2 Repræsentanter fra hver Klub. Tekniker for Arbejdernes Radioklub er Skræder, Brandassistent NIELS JOHANNES NIELSEN DROST, født 8. August 1895 i Gammel Nyby, Søn af Skomagermester Laurits Nielsen Drost og Hustru Maren Kirstine født Pedersen, gift 1919 med Anna Sofie Pedersen. Brandassistent ved Faaborg Brandkorps, „Falcks Zone Korps“. Råsserer i Radioklubben 1928—29, Formand 1929—32.

N. J. Nielsen Drost,
Skræder.

Faaborgegnens Radioklub er stiftet 23. Februar 1927, dens Medlemsantal overstiger 250. Formand er Overassistent N. K. EVIND; Næstformand er Stationsforstander HANSEN, Katterød St.

Den personlige Friheds Værn er stiftet 29. Januar 1918. Foreningens Formand siden 1919: Murermester EMIL ERNLUND; Næstformand er Inspektør NIELSEN, de Gamles Hjem. Medlemsantallet overstiger 300.

Faaborg Roklub begyndte sin Virksomhed i 1900, der var dog ogsaa før dette Tidspunkt en Del Roere i Byen. En lang Tid havde den Klubhus nede bag Svineslagteriet, en ikke særlig behagelig eller skøn Plads. I 1923 erhvervedes Grunden ved Strandpromenaden af Kommunen, og her opførtes et Klubhus, hvortil Byens gamle Sparekasse har ydet Hjælp. Sparekassen giver desuden Klubben et aarligt Tilskud paa 100 Kr. Byen har tidligere givet 250 Kr. aarligt, men nu er dette Beløb gaaet ned til 150 Kr. Klubben ejer 9 Baade og tæller ca. 75 Medlemmer. Klubben har en Tid haft vanskelige Forhold, men siden 1923 har den været i god Drift. Faaborg er ved sin Beliggenhed som skabt for Rosport. Foreningens Formand er AAGE NIELSEN, Postassistent, født 14. September 1892 i Nyborg, Søn af Købmand Vilhelm N. og Hustru Kristine født Lindahl, gift 1920 med Karen Bonnén. Ansat ved Postvæsenet 15. September 1908, Assistent 1917, i Faaborg siden 1919, Formand for Roklubben siden 1923. — Faaborg Sejlklub er stiftet i 1915.

Den alm. Sygekasse i Faaborg stiftedes i Midten af forrige Aarhundrede, i en Tid hvor der rundt om i Landet arbejdedes for at samle alle Ubemidlede i Sygeforeninger eller Sygekasser. I de Tider var Sygehuse sjældne, ikke alle havde Raad til at søge Lægehjælp. Der opstod rundt om i vore Byer Foreninger dannet som Sygehjælpsforeninger. I Svendborg Amt er det Faaborg, der har Æren af at være Foregangsby. Den 8. Januar 1851 samledes paa Byens Raadhus nogle Haandværkssvende for at drøfte Mulighederne for en Syge- og Hjælpekasse for Haandværkssvende. Indbyderne var: Væversvend H. H. Hansen, Urmagersvend August Johansen og Sadelmagersvend Carl Girich. Paa dette Møde stiftedes „Haandværkersvendenes Syge- og Hjælpekasse i Faaborg“. Opgaven var at skaffe Medlemmerne fri Lægehjælp og Medicin og tillige en Pengehjælp paa 3 Mark om Ugen under Sygdom. Man valgte en Bestyrelse paa 5 Medlemmer kaldet „Directeurer“. Som Formand valgtes H. H. Hansen. Direktionen havde den Opgave, uden Vederlag, at passe Foreningens Sager. Det har, efter Forhandlingsprotokollerne at dømme, ikke altid været lige let at faa „Directeurer“. Hyppigt skiftedes der Formand, og man blev til Slut klar over, at dette var ødelæggende for Foreningens Trivsel og besluttede at vælge en fast Formand, der for at føre Regnskaberne skulde have en aarlig Løn paa 6 Rdl. Valget faldt paa Maskinbygger R. Frandsen, valgt ved Generalforsamlingen den 8. August 1858. Nu vokser saavel Medlemsantal som Foreningens Formue. Da kom Krigen 1863—64, og det kunde ikke undgaas, at denne satte sit tydelige Spor paa Foreningen. Saaledes blev Formanden kaldt til Militærtjeneste. Men ogsaa denne svære Periode fik Ende, og efter Krigen voksede Foreningen atter støt og roligt. I 1868 vedtog man at optage „alle ubemidlede Personer af alle Samfundsklasser“ i Sygekassen, og Foreningens Navn forandredes til „Den almindelige Sygekasse i Faaborg“.

I 1892 vedtog Rigsdagen Loven om Sygekasser og disses Statsanerkendelse. Faaborg-Kassen blev statsanerkendt den 1. Januar 1893. Der var dog i Tidens Løb ogsaa oprettet andre Sygekasser i Faaborg, saaledes Skibsbyggernes Sygekasse, Daglejernes Sygekasse, begge disse indgik i 1895—96 under „Den alm. Sygekasse“. I 1904 vedtoges det at adskille Formands- og Kassererposten, og i Januar 1905 valgtes Jøcumsen til Formand. Til Kasserer valgtes P. Petersen, som beklædte denne Stilling til sin Død den 18. Juni 1925, som hans Efterfølger valgtes hans Hustru. Sygekassen tæller nu over 2300 Medlemmer. I 1919 ansattes en fast Sygeplejerske under Sygekassen. Medlemsantallet i 1851 var 53, i 1876: 65, i 1900: 662. Ved 75-Aars Jubilæet var det 2225. Sygekassens Bestyrelse bestaar af: Inspektør A. JOCUMSEN, Formand; Arbejdsmand L. RASMUSSEN, Næstformand; Maler CHR. JENSEN; Entreprenør L. HANSEN; Arbejdsmand C. ERIKSEN; Murermester FRITSDAL; Drejer A. E. NIELSEN; Vognmand P. JENSEN; Snedker J. HOLM.

Laurits Rasmussen, Arbejdsmand,

født 26. Maj 1889 i Brahe-Trolleborg, Søn af Rasmus R. og Hustru Eline født Nielsen, gift 1913 m. Mary Jensen. Medlem af Sygekassens Bestyrelse siden 1914, Næstformand i Arbejdernes Fagforening siden 1926, Kasserer i Social-Demokratisk Forening.

Alfred Jøcumsen, fhv. Inspektør,

født 24. April 1859 i Faaborg, Søn af Former H. Chr. J. og Hustru Hansigne født Pedersen, gift første Gang 1887 med Karen Marie Pedersen, anden Gang 1908 med Birgine Tüchesen. Medlem af Sygekassens Bestyrelse siden 1890, Formand f. s. siden 1905, Inspektør ved Fattiggården 1914, ved Alderdomshjemmet 1918—29, Pedel v. Kommuneskolen 1893—1914, tildelt Sølvmedaille 1923.

Signe Petersen, Regnskabsfører,

født 3. Juni 1876 i Horne, gift 1910 med Regnskabsfører og Klædefabrikør Peder Pedersen, død 1925. Regnskabsfører for Sygekassen siden 1925.

Erik Pedersen, Inkassator,

født 3. Marts 1874 paa Ærø, gift 1897 med Anna Marie Poulsen. Medlem af Sygekassens Bestyrelse 1906—26, Sygekassens Inkassator siden 1926.

Johannes Holm, Snedker,

født 25. Juli 1893 i Svanninge, Søn af Murer H. P. H. og Hustru Katrine født Hansen, gift 1919 med Metha Marie Hansen. Medlem af Sygekassens Bestyrelse siden 1925.

Chr. Kjeldsen, Branddirektør,

født 1. September 1866 i Rindom i Ringkøbing Amt, S. af Tømmer K. K. og Hustru Kirsten født Madsen, gift 1897 med Marie Fredslund. Lærer ved Brahe-Trolleborg Højskole 1896—1901, drev Arkitektvirksomhed i Herringe ved Ringe, Branddirektør 1908, Den alm. Brandforsikring for Landbygninger.

Lars Hansen, Vognmand,

født 28. November 1872 i Nørrebroby, Søn af Væver Niels H. og Hustru Ane Kirstine født Andersen, gift 1896 med Ane Katrine Hansen. Medlem af Sygekassens Bestyrelse siden 1921, af Selskabet „Det hvide Kors“, af 47. Skyttekreds samt Medstifter og Medlem af Socialdemokratisk Forening i Faaborg 1897—1924.

Otto Waage-Jensen, Direktør,

født 2. Maj 1896 i Aarslev ved Aarhus. Søn af Proprietær V. J. og Hustru Kirstine født Schmidt, gift 1921 med Gerda Marie Andreasen. Direktør for Faaborg Kulkompagni siden 1927.

Marius Hansen, Arrestforvarer,

født 1. Oktober 1872 i Faaborg, Søn af Skomagemester Hans Henrik H. og Hustru Ane Marie født Rasmussen, gift 1905 med Marie Frederikke Hansen. Arrestforvarer ved Faaborg Arrest siden 1912.

MARIE NIELSEN, pens. Distriktsjordemoder, født 8. Februar 1860 i Vester-Aaby, Datter af Niels Rasmussen og Hustru Kirstine født Rasmussen. Eksamen med 1. Karakter 1891, praktiserende i Faaborg siden 1891, Distriktsjordemoder 1. November 1894—1930, Medlem af Voldgiftsretten for Svendborg Amts Jordemoderforening i 9 Aar.

ERIK FOSS NIELSEN, Vejassistent, født 17. Februar 1903 i Lemvig, Søn af Apoteker Niels Jensen N. og Hustru Elise født Christiansen. Vejassistent i Faaborg siden Oktober 1929.

DORTHEA SØRENSEN, Distriktsjordemoder, født 5. Decemcer 1901 i Sct. Peders Landsogn, Datter af Fr. Johansen og Hustru Tine født Matthiesen, gift 1929 med Cykleshandler Gunner S. Eksamen 1929, privat praktiserende i Faaborg 1929—30, Distriktsjordemoder siden 1. April 1930.

ADOLF TH. RASMUSSEN, Kantor og Lærer, født 31. August 1874 paa Langeland, Søn af Gaardejer Michael Hansen R., gift 1899 med Elisa Vilhelmine Pedersen. Dimmitteret 1895 fra Jonstrup, Lærer i Lindelse 1895—98, i Pejrup 1898—1913, ved Faaborg Skole 1913, Kantor ved Faaborg Kirke, Hospitalsforstander, Medlem af Vægeraadet.

SALLINGE HERRED

SALLINGE HERRED er paa 48,019 ha og er Amtets største. Det spænder over Fyens sydvestlige Hjørne og grænser til Sunds og Gudme Herreder samt til Aasum, Odense og Baag Herreder i Odense Amt. I Lille Bælt rager Halvøen Horneland ud. I Bæltet ligger nogle Øer og Holme: Bjørnø, Avernakø, Lyø, Ilumø m. fl.

Jordene er gennemgaaende lerede og ret sandede. Der er store Bakkedrag, navnlig i den sydvestlige Del. „De fynske Alper“ strækker sig gennem Herredet. Herredet er rigt paa Skov: 5950 ha. Moser, Vandløb og Søer optager 1651 ha, deraf Fyens største Sø „Arreskov Sø“ paa 370 ha. Ogsaa dette Herred har sin store Andel i de smukke fynske Herregaarde: Baroniet Holstenschus, Nakkebølle Herregaard, Rødkilde Hovedgaard, Lundegaard, Brobygaard, Arreskov ved Søen, Herregaardene Gelskov og Sandholt, Hovedgaardene Damsbo og Østrupgaard, de middelalderlige Gaarde Stensgaard og Hvedholm m. fl.

De fleste Oldtidsminder findes langs Herredets Kyster. Tallet paa Gravhøje og Stendysser overstiger 300.

I Valdemars Jordebog kaldes Herredet Salænghæreth, 1348 Sallingehereh. Det hørte fra 1660 til Nyborg Amt. Sallinge Herred danner et Provsti, dog undtagen Heden Sogn, der hører til Bjerge—Aasum Provsti i Odense Amt og Hunstrup Sogn, der hører under Sunds Herreds Provsti. I Herredet ligger Købstaden Faaborg samt Faaborg Købstads Landdistrikt (Bjørnø); Diernæs; Svanninge; Herringe; Vester-Aaby; Aastrup; Hunstrup; Krarup; Gestelev; Vantinge; Heden; Hillerslev; Haastrup; Allested; Vejlev; Jordløse; Ulbølle; Nørre-Broby; Sønder-Broby; Horne; Brahe-Trolleborg; Espe; Vester-Skerninge; Øster-Hæsinge; Vester-Hæsinge; Sandholt; Lyndelse; Lyø og Avernakø Sogne.

Litt.: Trap Danmark. A. Rasmussen-Søkilde: Historiske Beretninger om Holstenschus, Nakkebølle, Hillerslev og Øster-Hæsinge Sogne 1875. Hans Holk: Provincial Lexicon af 1777.

F AABORG KØBSTADS LANDDISTRIKT er Herredets mindste Sogn, 152 ha. Det består af Bjørnø i Faaborg Bugt og de smaa ubeboede Holme, Gryderne. Faaborg Købstads Landdistrikt danner egen Sognekommune, med Fattigvæsen sammen med Købstaden Faaborg, men med eget Skolevæsen. Indbyggerantallet var i 1800: 46, i 1900: 79 og nu er det 66. Bjørnø har Skole, Landingsbro og Fyr. I forrige Tider hørte den under Baroniet Holstenschus, men nu er den selvejende. Oprindeligt var den Krongods, men lagdes under Hvedholm. Jørgen Brahes Enke Anne Gyldenstjerne tilskødede i 1677 Øen til Bo Jacobsen. Senere kom den atter en Tid under Kronen, men i 1693 kom den under Finstrup. Øen var sikkert i Oldtiden overgroet med Skov, ja, maaske langt op i det 16. Aarhundrede. I 1578 ydede Øen 7 gamle Svin og 1 ungt Svin samt 1 Mk. 12 Skl. i Afgift, hvilket tyder paa, at der var Olden. Øens største Gaard gav 2 Svin i Landgilde. De øvrige Gaarde gav 1 Svin. Svineavl en gik dog hurtigt tilbage, thi faa Aar efter var de 6 Gaarde paa Øen ikke i Stand til at yde dette Landgilde. I 1832 blev Øen udskiftet mellem de 6 Gaardmænd og 2 Husmænd, hvorved 4 nye Huse blev bygget. I 1875 havde Øen ifølge Folketælling 116 Indbyggere. Bjørnø har Tingsted i Faaborg og hører under de samme Kredse. Sogneraadet består af: Gaardejer CHR. CHRISTENSEN, Formand; Gaardejer H. HANSEN og Landpost L. POULSEN. Hjælpekassens Formand er Prokurist CHR. ANDERSEN. Værgeraadets Formand er Gaardejer C. CHRISTENSEN. Sognefoged er Gaardejer H. HANSEN. Lærer er J. JØRGENSEN.

D IERNÆS SOGN (Diernisse) danner en Kommune, der i kirkelig Henseende er Annekts til Faaborg. Sognet grænser til Faaborg Købstadsjorde samt til Svanninge, Vester-Aaby, Brahe-Trolleborg og Aastrup Sogne samt til Faaborg Fjord. Terrænet er meget bakket, de højeste Bakker er Kongens Høj og Rikkelsbjerg Høj. Sognet Areal er 1861 ha. 615 ha optages af Skovene: Nyhave, Gammel Dyrehave, Pipstorn, Nørreskov, Prices Have, Enemærket og Gammel Kohave. I Sognets nordlige Del ligger den 3 ha store Sø „Øresø“ og mod Sydvest „Sundet“.

Byer: Diernæs med Kirke, Skole, Forsamlingshus, Andelsmejeri, Brugsforening, Bageri, Savværk, Diernæs Hospital samt Baron Holstens Hospitaler, hvoraf en Bygning ligger i Katterød; Kaleko med Plejehjem, Vandværk for Faaborg Købstad, Kaleko Mølle; Katterød med Skole, Forsamlingshus, Savværk, Jernbanestation med Post og Telegraf; Svanninge Huse. Større Gaarde: Hovedgaarden Holstenschus med Avlsgaarden Bjørnemosgaard og Skovridergaarden Egelund. Ved Finstrups gamle Ruiner ligger et Traktørsted: Helene Mølle.

Sognet har Tingsted i Faaborg og hører under denne Bys Rets- og Politikredse, Svendborg Amtsstuedistrikt, Faaborg Læge-, Skatte- og Skyldskreds og Amtets 4. Folketingskreds. Indbyggerantallet var i 1800: 580, i 1900: 970, nu er det 1030.

Sogneraadet består af: Gaardejer H. HAASTRUP, Formand; Boelsmand P. SØRENSEN BERG; Handelsmand R. P. HANSEN; Gaardejer STEFFEN JENSEN; Forpagter P. JESSEN; Gaardejer HANS HANSEN; Gaardejer ANDREAS CHRISTENSEN. Hjælpekassens Formand er Murermester JØRGEN BRÆNDEHOLM. Værgeraadets Formand er Vandværksbestyrer N. R. BUTH. Sognefoged er Gaardejer HANS HANSEN. Sognepræst er Provst M. P. MADSEN, Faaborg.

Sognet var i Oldtiden dækket af store Skove, kun hist og her afbrudt af Moser og fiskerige Søer. Diernæs Sogn har mange Grave og Høje baade fra Stenalderen og Broncealderen. I Alleskoven findes en Langdysse, 20 m lang og 7 m bred, med Randstene. En anden Høj har en Længde paa 31 m og en Bredde paa 16 m, denne har ligeledes Randstene, og Overliggerstenen er 6,50 m i Omkreds. En tredje Høj har en Længde af 21 m og en Bredde af 13 m. Udenfor Skoven ligger en stor Høj Barnerhøjen, der efter Sagnet har haft et mægtigt Gravkammer. Syd for denne Høj ligger en 65 m lang Langdysse. Omkring Lucienhøjgaard og Barnehøjgaard findes Spor af 9 Høje. I Bipstorns Skov ligger en Langdysse med 55 Randstene og 3 Gravsætninger. Tæt ved denne ligger en Runddysse, hvis Tværmaal er 10 m. Øst for denne ligger en Gruppe af Høje, samt 2 Dysser

med 6 Gravkamre. Lige neden for disse ligger 15 ensartede runde Høje fra Bronzealderen. I Diernæs Sogn laa i 1777 Hovedgaarden Holstenschus, Kirke og Hospital, en Mølle ved Kaleko drevet af en Kilde, som udspringer i Sandbanken ved Kaleko, 12 Gaarde og 4 Boelssteder samt 52 Huse. 1870 havde Sognet 48 Gaarde, 114 Huse, 3 Hospitaler og Hovedgaarden Holstenschus med Avlsgaarden Bjørnemoegaard. 1920 havde Sognet 235 Gaarde og Huse.

Diernæs, Diernisse By, hvis ældste Navn er „Dighærnæs“, nævnes i Valdemars Jordebog 1231 og i Erik Menveds Privilegium til Faaborg. 1313 gav Kongen Byens Borgere Ret til fri Græsning for deres Kvæg: „som de haver haft tilforn fra ældgammel Tid“ paa Dyghærnæs, Horne og Svanninge Marker. Disse Rettigheder bevaredes til 1560. I 1563 var der 5 Selvejer-Bønder i Diernisse, men i 1570'erne kom de fleste Gaarde under Finstrupgaard, som ejedes af Knud Venstermand. Han mageskiftede i 1579 og 1581 Gaarde med Kongen. 1610 var der fem kongelige Fæstebønder i Diernisse. 1618 er Tallet gaaet ned til fire. 1637 nævnes kun een Selvejer-Bonde i Diernisse. Ved Skyldsætning i 1688 var der 19 Gaarde i Diernisse, 2 Huse med Jord og 13 uden. Til Byen hørte 3 Marker: Overmarken, Overlandsmarken og Næsmarken.

Blandt de gamle Gaarde i Diernisse: Mosegaard, en Selvejergaard, der i 1400 tilhørte Esge Jensen. Hans Enke, Grete Esge, døde 1430, og hun skænkede Gaarden til „Vor Frues Lag i Faaborg“. 1622 nævnes Gaarden mellem det Gods Frederik Rantzau overdrog til Mogens Gyldenstjerne. 1723, ved Stamhusets Oprettelse, var Gaarden en dobbelt Gaard. Ved Udskiftningen flyttedes den ene Gaard ud paa Diernæs Mark og kaldtes „Ditlevsholm“.

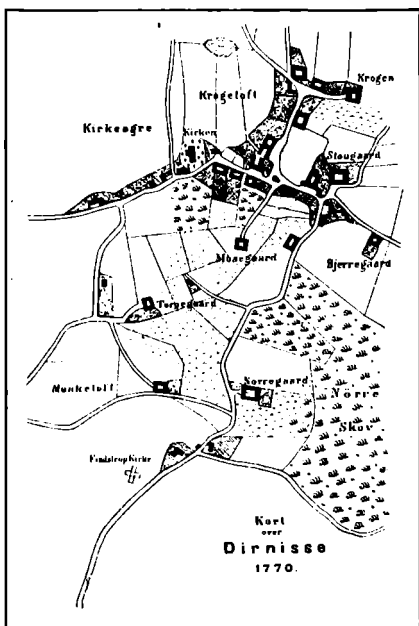
Torpegaard var ligeledes en dobbelt Gaard, ogsaa den blev delt under Udskiftningen. Den nye Gaard kaldtes Sofienlund, medens den gamle Gaard efterhaanden svandt ind til et Boelssted. Nørregaard hørte oprindeligt under Finstrup By og var i 1723 den største Gaard i Diernæs. Den deltes, og senere blev det meste af dens Jorde udlagte til Skov. Stovgaard var i 1563 i Kongens Eje og pantsattes til Erik Bille til Lindved. 1622 hørte den under Finstrup og var Bolig for Finstrups Foged, Anders Nielsen. Gaarden laa endnu her i Slutningen af forrige Aarhundrede.

Bjergegaard, egentlig „Bjerregaard“, var en enkelt Gaard. Kroggaard og Højgaard nedbrændte straks efter Udskiftningen, de laa, hvor nu Diernæs Hospital ligger. Fællesskabet for Diernæs By ophævedes 1773, og i Løbet af det næste Aar blev Jordlodderne

indhegnet af Husmænd og Daglejere paa Bekostning af Godsejeren til Holstenschus. I Slutningen af 1870'erne udflyttedes de nævnte Gaarde af Diernæs By.

Kaleko By, 1579 Kallekode, havde i 1563 kun Møllen, en Gaard Kallekudegaard og en Halvgaard. Kaleko blev af Kronen pantsat til Erik Bille Lindved, men kom inden det 16. Aarhundredets Slutning atter under Kronen. 1610 var det Fæstegods under Nyborg Slot. 1643 ejedes Kaleko af Holger Rosenkrantz, Befalingsmand paa Hammershus, han afstod Gaard og Mølle til Jørgen Schultz. Halvgaarden var afhændet til Hvedholm og kom ved Mageskifte under Finstrup. 1665 hørte hele Kaleko By under Finstrup. Af disse to gamle Gaarde findes den ene endnu, den anden er senere delt i to.

Kaleko Mølle er en gammel Vandmølle. Den var i 1594 Fæstegods under Nyborg Slot, 1610 nævnes den som Kallekude Mølle uden Avling. Den henstaar nu som Museum. Helene Mølle ligger mellem Holstenschus og Katterød og hørte indtil 1. Oktober 1931 under

Kort over Diernæs By 1770.

Helene Mølle, nedbrændt 1931.

Holstenshus Gods. Af Møllerne kendes: Frederik Hansen, oprindelig Tjener paa Godset, 1870; Dysterdich, forhen Fuldmægtig paa Godskontoret; Rasmus Larsen 1902; Peder Jessen 1905—18; Anders Larsen og H. Nielsen Hansen til 1926. 1926 overgik Forpagtningen til Møller JOHANNES BØGELUND PETERSEN, som i 1931 købte Møllen. Kort Tid efter nedbrændte imidlertid Møllen, hvorefter den blev opført som Motor-mølle. Katterød By, 1412 Kathærenthe, 1600 Kattery, var fra

tidligste Tid en Selvejerby, hvis Gaarde alle var i Bøndernes Eje. I 1493 nævnes en Povel Stegen-søn til Katterød. Ved et Skifte i 1549 omtales en Jørgen Bryske, som havde tre Gaarde „udi Kathæro“. I det 16. Aarhundredes Midte forbeholdt Kongen sig al Jagt paa Katterøds Marker, hvilket kunde tyde paa, at Katterød engang maa have været Krongods. Af Lensregnskaberne paa Nyborg Slot ses det, at Kronen senere ejede 9 Gaarde og 3 Huse i Katterød.

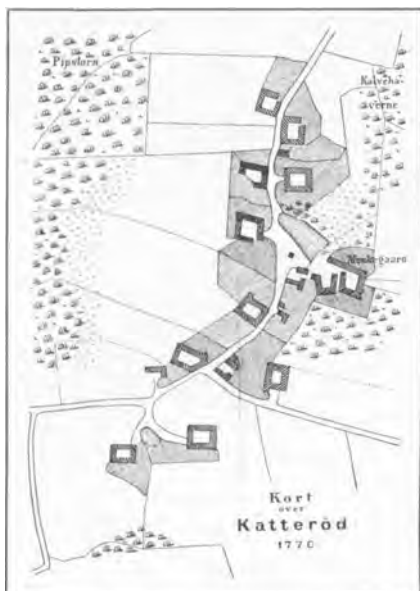
I 1622 tilhørte kun en Gaard i Katterød Finstrup Gods, men i 1636 er Godsets Besiddelser i Byen vokset til 3 Gaarde. Knud Ulfeld til Urup havde flere Gaarde i Katterød. I Midten af det 17. Aarhundrede solgte han 3 Gaarde til Jørgen Schultz til Finstrup. I 1664 var omsider alle Byens 12 Gaarde og 3 Huse samlet under Finstrup. Ved Udsiftningen opførtes i Diernæs og i Katterød 28 nye Huse, Boelshuse og mindre Gaarde.

Diernæs Kirke er bygget i den sene Middelalder. Den ligger paa Sognets højeste Sted, og fra Kirkegaarden og Taarnet er der milevidt Udsigt over Bakker, Skrænter, Dale og Skov, Sundet med Avernakø og Lyø. Faa Steder i det sydfynske Landskab kan maale sig med Udsigten fra Diernæs Kirke. Kirken er af Kamp- og Munkesten, men et graat Cementpuds dækker nu Murene. I sengotisk Tid fik Kirken Hyælvingerne. Taarnrummet tjener til Gravkapel. Cementpudsen og det pyramideformede Spir er fra 1868. Altertavlen fra 1634 er malet af Reinhold Tim. Alterkalken bærer Aarstallet 1598. Prædikestolen er fra 1637, skænket af Jørgen Schultz. Pulpituret, hvor Orgelet staar, bærer 4 Figurer, Sct. Lucas, Jomfru Maria, Sct. Anna og en Apostel. I Taarnkapellet, der er adskilt fra Langhuset ved en Smedejernsdør med de Holstenske og Knuthske Vaabener, staar to Stenkister med Ligene af Oberst Godske D. Holsten, død 1745, og hans Hustru Elisabeth Sophie Knuth, død 1742. Begravelsen under Koret er nu tilmuret. Her hviler Medlemmer af den Bannerske og Schultzske Slægt. I Vaabenuset staar et sengotisk Skab. I Kirkens Vestende er der et gotisk Krucifiks.

Oprindelig dannede Diernæs Sogn et eget Sognekald. Men et kongeligt Brev af 1540 fastsætter, at naar Sognepræst Niels Boesen i Diernisse er død, skal Sognepræsten i Faaborg Hr. Rasmus have

Diernæs gamle Skole, nedrevet 1901.

Kort over Katterød By 1770.

i Diernæs var Jens Ridder, død 1757; Karl Drejer, død 1808; Hans Kornelius Schmidt, 1808—47; Henrik Thies, 1847—1871; Lærer Henriksen, født 27. Februar 1840 i Neble, 1871—1910. Den 1. Februar 1911 blev Førstelærer G. SCHOU ansat. 1814 nedbrændte Huset, og der opførtes en ny Bygning for Skoleholderen. Fattiglemmerne flyttedes til et Hospital i Diernæs By. I 1901 blev den gamle Skole nedrevet, og i 1907 rejstes en Mindesten paa Stedet. Katterød Skole blev oprettet 1865. Lærere: Jens Peder Henriksen, 1871 forflyttet til Diernæs; Rasmussen; Brændeholm; Sofus Joh. Aagaard, 1890—1926, siden Førstelærer H. R. A. HANSEN. Diernæs og Katterød Skole fik 1901 Forskole.

Diernisse Sogn som Anneks til Faaborg Sognekirke. Diernisse Skole har sin Oprindelse i det Hospital og Skolehus, som Fru Armagaard Sofie Gabel byggede i 1706 paa Diernæs Kirkegaard. Hun testamenterede 200 Rd. hertil, og 100 Rd. var skænket af Fru Margrethe v. Gøtzen. Bygningen skulde tjene som Bolig for 5 Fattige og en Skolemester. Ejerne af Finstrup skulde vedligeholde Huset og yde Naturalier til de Fattige. Ogsaa Skolemesteren skulde have Naturalier som Løn for sit Arbejde. Skønt der saa tidlig som i 1706 omtales Skoleholder i Diernæs, var der dog ikke egentlig Skole. Sognet blev indtil 1740 betjent af Løbedegne fra Faaborg Latinskole. Den første Degn og Skoleholder

Skolen i Katterød.

GUNNAR SCHOU, Førstelærer,

født 24. August 1874 i Ilved, Søn af Lærer J. K. J. S. og Hustru R. født Hansen, gift 1909 med Emma Katrine født Sørensen. Dimit. 1897 fra København, Andenlærer i Sall Skole 1899—1902, og i Holtum Skole ved Vejle 1902—11, siden da i Diernæs som Førstelærer, Organist, Hospitalsforstander for Diernæs Hospital.

HANS A. HANSEN, Førstelærer,

født 7. November 1896 i Frørup, Søn af Gaardejer Jørgen H. og Hustru Gertrud født Petersen, gift 1927 m. Marie Elna Petersen. Dimit. 1918 fra Odense, Lærer i Bovense, Aunslev - Bovense Kommune 1920—26, siden 1. Oktober 1926 Førstelærer i Katterød Skole.

CAROLINE ANDREA PETERSEN, Lærerinde,

født 23. Maj 1875 i Vølstrup, Datter af Skomager P. og Hustru Petra født Møller. Dimit. 1902 fra Varde, ansat ved Diernæs Forskole 1. November 1902.

NIELSINE CHRISTIANE GREVE, Lærerinde,

født 20. Maj 1892 i Lee, Datter af Detailhandler Laurits G. og Hustru Kirsten Marie f. Møller. Dimit. 1913 fra Vejle, ansat ved Katterød Forskole 1. April 1926.

Hovedgaarden Holstenshus, forhen Finstrup, i Begyndelsen af forrige Aarhundrede.

I Diernæs ligger Ruinerne af Finstrup Kirke. Byen Finstrup er forlængst forsvundet, den blev i Begyndelsen af det 17. Aarhundrede underlagt Finstrupgaard. Byen laa Nord og Vest for Kirken. I 1870 fandt man paa Gartner Pedersens Tomt Rester af den snævre Gyde „Profitgyden“. Byen dannede eget Sognekald. Endnu i Begyndelsen af vort Aarhundrede laa ved Kirkeruinen, i Dyrehaven, et Vandhul „Præstens Møddingspøl“. En lille Sø „Jomfrumosen“ har været Præstens Vandingsdam. Ved Diernæs Sogns Opløsning som eget Sognekald 1540, lagdes Finstrup Præstegaard under Faaborg Kirke som Anneksgaard, og ved et Mageskifte 1581 mellem Faaborg Kirke og Knud Westermann, kom Gaarden under Finstrup.

Finstrup By har næppe været nogen stor Landsby, men af Finstrup Hovedgaards gamle Akter kan man dog se, at der har ligget ikke saa faa Gaarde i Byen. I 1622 hørte 3 Gaarde, 5 Boelssteder og 7 Huse af Finstrup By under Hovedgaarden. 1631 afhændede Jørgen Brahe sin Gaard i Finstrup til Mogens Gyldenstjerne til Finstrupgaard. 1633 omtales Nørregaard i Finstrup. Den og en Gaard kaldet Jordegen, der tilhørte Mads Nielsen, var de eneste Gaarde der blev tilbage, da J. Schultz inddrog Byen under Finstrup Hovedgaard.

Finstrup Kirke eller „Findstrup“, som den ofte benævnes, var en ret anseelig Korskirke, efter Datidens Forhold. Kirken var helliget „De elleve Tusind Jomfruer“. 1416 skænkede Biskop Jens Ovesen Aflad til Kirken i Finstrup. 1503 betænkte Domprovst Hans Urne Kirken i sit Testamente.

Hovedgaarden Holstenshus er fra omkring 1300, og hed dengang „Finstrup“. Den var oprindelig ikke nogen stor Gaard. 1314 tilhørte den Gotskalk Litle, som var mellem de Adelsmænd, Erik Menved gjorde fredløse for Mordet paa Erik Glipping. Han og hans Broder, Johan Gotskalksen Litle, dømtes paa Viborg Landsting den 6. Juli 1315. I 1326 efter Erik Menveds Død vendte han tilbage til „Finstrupgaard“. Anders Passow var en senere Ejer, han havde ogsaa Skjoldmosegaard og var gift med Eline Grubbe. Deres Ejendomme arvedes af Datteren Anna Passow, som ægtede Henning Walkendorf til Højgaard paa Lolland. Senere giftede hun sig med Jørgen Marsvin, en af de store Mænd i Rigets Raad. En Datter af første Ægteskab ægtede Knud Urne til Søgaard, og deres Datter ægtede Jørgen Westermann Mortensen, som døde 1551. Finstrup Gaard kom da i hans Søn Knuds Besiddelse. Knud byggede ny Hovedbygning, den fuldførtes i 1579 og bestod

af en Fløj mod Vest og en mod Syd, begge af Bindingsværk. Senere blev endnu en Fløj tilbygget. I 1643, da Jørgen Schultz og Anna Margrethe Gøtzen ejer Gaarden, bygges en ny grundmuret Hovedfløj. I 1860'erne blev de to gamle Bindingsværksfløje nedrevne, og to grundmurede Sidefløje opførtes, en i Vest og en i Øst. Bygningen fra 1643 kom til at ligge mellem disse to Fløje som en Hovedfløj med Facade mod Syd. Faa Aar efter blev de gamle Lader og Avlsbygninger ombygget eller erstattet af nye, og i Slutningen af forrige Aarhundrede ombyggedes og restaureredes Hovedbygningen. I 1908 nedbrændte hele Hovedbygningen, kun de ældgamle Tøndehvælvinger under Midterfløjen blev skaanet. I de følgende Aar blev den nuværende Hovedbygning opført under Ledelse af kgl. Bygningsinspektør J. V. Petersen, Odense. I det Ydre kom den nye Gaard ikke til at afvige synderligt fra den tidligere, men dens Indre blev væsentligt anderledes. Oprindeligt var Holstenshus, ja, ogsaa i den Tid det hed Finstrup, omgivet af dybe Voldgrave paa de tre Sider, og paa den fjerde Side laa Møledammen. Denne og noget af de gamle Grave er endnu bevaret. De første Mageskiftninger, hvorved Godset begyndte at vokse, blev foretaget mellem Knud Westermann og Frederik II i 1579. Det Krongods, som ved Mageskifte med Gods i Jylland kom under Finstrup var: 2 Gaarde og 1 Hus i Nørre-Brobj, 2 Gaarde i Vøjstrup, 2 Gaarde og 4 Huse i Diernæs, 1 Gaard i Jordløse, og foruden disse Gaarde al Rettighed over en Del jordegne Bøndergaarde i Omegnen.

Knud Westermann døde 3. Marts 1609. Hans Datter, Kirsten Westermann, ægtede Jørgen Grubbe og bragte Gaard og Gods til ham. Efter Jørgen Grubbes Død kom Finstrup i Frederik Rantzau til Søholm og Asdals Besiddelse. Da han blev Lensmand paa Øsel afhændede han Finstrup til sin Svoger Mogens Gyldenstjerne til Fultofte. Finstrup Gaard bestod da af: 3 Gaarde, 4 Boel og Huse i Finstrup By; 13 Gaarde, 1 Kirketjener og 4 Huse i Diernæs; 1 Halvgaard i Katterød; 2 Gaarde i Horne; 5 Gaarde, 4 Halvgaarde, 4 Boelssteder og 1 Hus i Haastrup; 1 Gaard i Jordløse; 2 Gaarde i Strandby; 3 Gaarde i Vester-Hæsinge; 1 Gaard i Espe; 2 Gaarde i Vester-Aaby; 1 Gaard i Voldtofte.

Mogens Gyldenstjerne fik ved Mageskifte endnu flere Gaarde underlagt Finstrup. 1636 solgte han Finstrup til Jørgen Schultz til Hornborg. I Skødet er Hovedgaarden med Ager, Eng, Fiskeri og Mølle takseret til 36 Tønder Hartkorn og Skoven til 107 Svins Olden. Endvidere følgende Bøndergods: 4 Gaarde, 3 Boel, 9 Gadehuse i Finstrup; 14 Gaarde, 4 Gadehuse i Diernæs; 1 Boel i Hunstrup; 2 Gaarde, 1 Boel i Jordløse; 1 Gaard i Espe; 1 Gaard i Aaby og 1 Gaard i Voldtofte. Jørgen Schultz, født 1593 paa Fædrengaarden Hornborg, 1642 optaget i den danske Adelstand, blev 1650 Befalingsmand paa Abrahamstrup (det senere Jægerspris) og døde i 1652. Han ligger begravet i Gravhvælvingen under Koret i Diernæs Kirke. Han var gift med Anne Margrethe v. Gøtzen, født 1611, død 1684 paa Finstrupgaard, begravet i Diernæs Kirke.

Enken efter deres Søn Diderik Schultz, født 1633, død 1704, Armgaard Sofie Gabel, afhændede i 1707 Finstrup til Christian Adolf Holsten, født 1669. Han faldt i Slaget ved Helsingborg den 10. Marts 1710. Godske Ditlev Holsten arvede Finstrupgaard, han var født 1674 og havde Langesø i Odense Amt. 1723 oprettede han af Finstrupgaard og tiliggende Gods Stamhuset „Holstenshus“, der var paa 40 Tønder Hartkorn Hovedgaards-takst, 12½ Tønde Skovskjold, 402 Tønder Hartkorn Bøndergods, foruden Tiendehartkornet af Diernæs, Svanninge og Lyø, ialt 680 Tønder og 1 Skæppe.

Godske Ditlev Holsten døde i 1745. Han og hans Hustrus Stensarkofager staar i Hvælvingen under Diernæs Kirketaarn. Efter hans Død indgik Langesø i Stamhuset. Holstenshus næste Besidder var Adam Christoffer Holsten, født 1717, død 1801, begravet i det af ham selv indrettede Kapel i Vigerslev Kirke. Han var Amtmand over Nyborg og Tranekjær Amter, blev 1755 Kammerherre, 1777 Baron. Stamhuset blev stadfæstet som et Baroni, den 15. September 1779. Efter hans Død overgik Baroniet til Ditlev v. Hol-

sten, Kammerherre og Baron, død 1825; dernæst Baron, Admiral Hans v. Holsten, født 1758, død 1849, han købte Nakkebølle og lagde det under Holstenshus. Hans ældste Søn, Baron Adam Kristoffer Holsten, født 1793, død 1879, var fra 1825 til 1849 den virkelige Styrer af Baroniet. Han foranstaltede flere Gaardes Udskiftning, og det var egentlig ogsaa ham, der i 1828 tilkøbte Nakkebølle Hovedgaard med Bøndergods, Kirker og Skove. Han var en stor Forkæmper for Hoveriets Ophævelse. Efter hans Død overgik Baroniet til Datteren, Sophie Magdalene Berner-Schilden-Holsten, Enke efter Ritmester, Kammerherre, Baron C. A. Berner-Schilden-Holsten. Ved Baronessens Død 1906 overgik Godset til Sønnen, Kammerherre, Baron Adam Christoffer Berner-Schilden-Holsten. Senere er Nakkebølle solgt. I Haven ved Holstenshus rejste Godsets Beboere i 1873 en Mindestøtte over Adam Kristoffer Holsten. Holstenshus Skovdistrikt omfatter ialt 590 ha i Diernæs, Brahe-Trolleborg og andre Kommuner.

H. C. T. V. Nielsen,
Skovrider.

ARENT JØRGENSEN, Godsforvalter,

født 18. April 1881 i Aarhus, Søn af Niels Chr. J. og Hustru Marie født Nielsen, gift 1915. Godsforvalter ved Holstenshus siden 1911.

H. C. T. V. NIELSEN, Skovrider,

født 28. Marts 1867 i Nykøbing paa Falster, Søn af Dyrslæge J. L. N. og Hustru Andrea født Sørensen, gift 1897 med Charlotte Johanne Emilie Rørdam-Holm. Assistent og konstitueret Skovrider ved Sorø Akademis 1. Skovdistrikt 1894—97, Skovrider over Holstenshus-Langesø-Clausholm Distrikter siden 1. Oktober 1897. Løjtnant ved Kystartilleriet.

I Diernæs og Katterød ligger nogle gamle Kampestenshuse, hvis Mure sine Steder er en m tykke. Det er de Hospitalsbygninger, som Baron,

Gehejmeraad Adam Christoffer Holsten byggede i 1786. Han stiftede i alt 6 Hospitaler, nemlig 2 i Diernæs til 12 Familier, 1 i Katterød til 8 Familier, 1 i Vester-Aaby til 8 Familier og 2 ved Langesø til 16 Familier. Tillige skænkede han de Fattige i Baroniet Brændsel og et kontant Beløb til Fordeling hver Juleaften. Til det Hospital, som Armgaard Sofie Gabel 1706 lod opføre paa Kirkegaarden, (se under Diernæs Skole, Side 384), skænkede de senere Besiddere af Holstenshus flere Gaver, saaledes gav Kathrine Øllegaard v. Holsten i 1741 200 Rdl., hvis Renter skulde anvendes til Klæder til de Fattiges Børn. 1814 lagdes dette Hospital i Aske ved en Ildsvaade. De Fattige flyttedes til førnævnte Hospitaler i Diernæs og Katterød.

Diernæs gamle Hospital.

N. P. Jørgensen,
Uddeler.

Brugsforeningen i Diernæs blev stiftet ved et Møde den 8. August 1886 i Andelsmejeriets Sal. I 1911 købte Foreningen en Grund af E. Olsen og byggede et Hus til Uddelersted. Foreningsmøderne holdtes fra 1900—07 i Diernæs gamle Skole. Da Foreningen lod bygge, var Lars Christensen Formand; Hans Larsen 1911; K. Hastrup 1917; C. L. Christiansen 1921. Uddelere: N. Jeppesen; A. Nielsen; M. Madsen; og siden 1918 NIELS PEDER JØRGENSEN, født 16. Maj 1890 i Fodby, Søn af Husmand Jens Chr. J. og Hustru Eline født Meisner, gift 1914 med Thora Nielsen. Uddeler i Vester Skerninge Brugsforening 1912—18.

Plejhjemmet i Kaleko er oprettet i 1916 af Nationalforeningen til Tuberkulosens Bekæmpelse. Initiativet skyldes Overlæge Helms paa Nakkebølle Sanatorium. Hjemmet kan huse 10 Patienter. Det er særlig beregnet for unge Piger, hvis Hjem ikke egner sig til Rekonvalescens-Ophold. Bestyrerinde siden 1916 er ANNA MELLGAARD, født 30. September 1881 i Ryde. Uddannet paa Nakkebølle Sanatorium med det Maal for Øje, at blive Leder af Plejhjemmet i Kaleko.

HANS K. HANSEN, Stationsforstander,

født 10. Februar 1885 i Svendborg, Søn af Stationsforstander Johan Jørgen Caspersen Hansen og Hustru Mathilde født Jørgensen, gift 1909 med Johanne Kirstine født Henriksen. Ansat ved Sydfyenske Jernbaner 1901, Assistent 1903, Stationsforstander i Katterød siden 1916.

JOHANNES BØGELUND PETERSEN, Møller,

født 26. September 1901 i Agdrup, Søn af Møller Peder P. og Hustru Johanne Martine født Christensen, gift 1926 med Karen Johanne Petersen. Forpagter af Helene Mølle 1926–31, Ejer siden 1931.

POUL POULSEN, Købmand,

født 23. Februar 1894 i Katterød, Søn af Gaardejer Rasmus P. og Hustru Johanne Eline født Jørgensen, ugift. Etablerede Købmandshandel i Katterød 1923, Medlem af Sygekassens Bestyrelse.

PETER HANSEN, Bagermester,

født 7. Juni 1875 i Diernæs, Søn af Teglværksarbejder Søren H. og Hustru Johanne født Larsen, gift 1913 med Clara Louise Marie Magda Nielsen. Etablerede Bageri i Diernæs Sogn 1912.

Peter Hansen,
Bagermester.

I den Ejendom, hvor der nu er Bageri, laa tidligere Diernæs Brugsforening. Brugsforeningen solgte den til Slagter Andersen, som i 1912 afhændede den til PETER HANSEN. Den nye Ejer byggede nye Udhuse, og i det gamle Udhus installeredes Bageri, det første i Diernæs Sogn. 1926 udvidedes Ejendommen med et Beboelseshus paa to Stokværk.

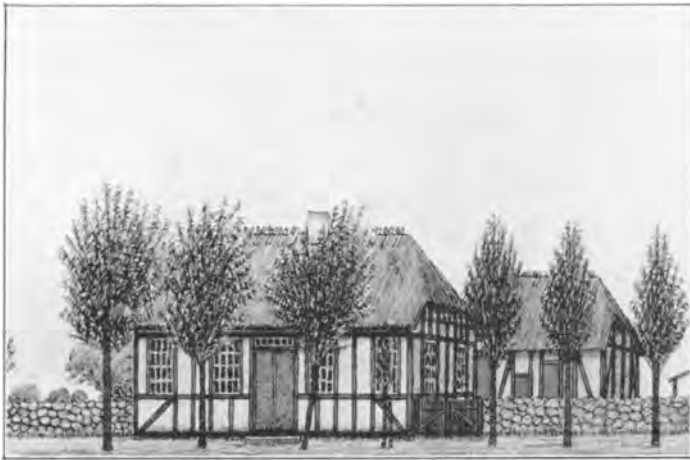
SVANNINGE SOGN danner en Sognekommune, der grænser til Faaborg Købstads Jorder, Faaborg Fjord og Helnæs Bugt, der her kaldes Horne Bugt, og til Jordløse, Haastrup, Øster-Hæsinge, Brahe-Trolleborg og Diernæs Sogne. Jordene er meget bakkede og højtliggende. Sognets højeste Punkt er „Lerbjerg“ (125 m.) i Svanninge Bjerge, fra hvis Top der er en storslaet Udsigt helt over til Sønderjylland. Til Sognet hører Øerne Helnæs i Horne Bugt, Ilumø, Vigø og Hornehoved. Sognet er 3581 ha stort, 366 ha optages af Skovene: Enemærke, Hanneslund, Møsteskov, Duredskov og Svanninge Bjerge, ogsaa kaldet „de fynske Alper“. 42 ha optages af Moser og andet Vandareal.

Byer: Svanninge med Kirke, Præstegaard, Skole, Forskole, Købmandshandel m. m.; Østerby og Millinge, tildels sammenbyggede, med Brugsforening, Forsamlingshus, Mølle, Jernbanestation med Post- og Telegrafstation, Skole og Forskole; Falsled med Skole, For-

Diernæs Bageri.

skole, Anneks-Kirke, Kro, Mejeri, Baadehavn m. m.; Svanninge Mark med Skole og Forskole; Stensgaard med Jernbanestation, Post- og Telegrafstation; Svanninge Huse, Nørremark Huse og Savsted Huse; tillige Sandøgyde, der regnes som Forstad til Faaborg, med Faaborg Amtssygehus, Epidemiafdeling og Overlægebolig. I Sognet ligger Hovedgaarden Stensgaard, Nørremølle, Grubbe Mølle og Hedens Mølle. Sognet har Tingsted i Faaborg og hører under de

Falsled Skole 1847.

A. M. SCHMIDT. Sognefoged for Svanninge: Gaardejer ANDERS PEDERSEN. For Millinge Gaardejer P. PEDERSEN. Sognepræst: CHR. TH. HØY.

I Svanninge Sogn har der i sin Tid været mange Dysser. Ved Hovedgaarden Stensgaard, i den lille Skov „Hannelsund“, ligger to Gravhøje, i en anden Lund, „Enemærket“, ligger een Gravhøj. I Sognets nordligste Del ligger en Gravhøj „Skerningehøj“ med en Jættestue, som er 3½ m lang. I Duredvænge er der to Dysser, og paa Ilumø ligger, omtrent midt paa Øen, et Dyssekammer.

Der, hvor Grubbe Mølle nu ligger, laa i gamle Dage en Borg. Endnu i forrige Aarhundrede fandtes paa det lave Terræn et Voldsted. Borgen kaldtes „Grubbesholm“ eller „Grubbe Slot“, og har været omgivet af Grave og Volde. En Kilde, Sct. Olaf Kilde, havde sit Udspring paa Svanninge Mark og søgtes i den katolske Tid paa Grund af sin undergørende Kraft. I Slutningen af det 17. Aarhundrede nævnes endnu en Kilde, „Søeges Kilde“, og paa Saugsted Mark en tredie Kilde, den sidste var den mest vandrige.

Man kan ikke med Sikkerhed sige, naar Kirken i Svanninge er bygget. Det menes, at der før den nuværende Kirke har ligget en anden Kirke i Sognet, paa Staalbjerg ved Stranden og viet til Sct. Nicolaus. De oprindelige Dele af den nuværende Kirke i Svanninge By er fra romansk Tid. Kirken afveg ikke meget fra den Tids smaa, lave Kirkebygninger. Den var bygget af Kampesten og bestod kun af Langhus og Kor. I den senere Middelalder er Kirken blevet betydelig forandret, Koret nedrevet og Langhuset forlænget. Af det ældste Langhus staar endnu den vestlige Del. Et nyt Kor opførtes, i alt væsentlig det samme som nu staar; ved Kirkens Sydside opførtes et lille, lavt Vaabenhus. Paa Nord-siden laa et Kapel, men det blev ikke meget brugt, da der foran det var opstillet et Pulpitur. Paa samme Tid fandtes Prædikestolen i en Gang tværs over Kirken, saa den tog Udsigten fra Alteret og Koret. Det slanke Taarn i Vest opførtes i samme Periode, men dog ikke helt i sin nuværende Højde.

Svanninge Kirken kom ved Christian V' Skøde af 17. Juli 1674 under Baroniet Holstenshus, og forblev under dette Gods indtil 1834, da den lagdes under Brahesminde. Kammerherre, Greve Preben Bille-Brahe til Brahesminde, Hvedholm, Stensgaard, lod i 1837 Svanninge Kirke ombygge og istandsætte, dette Arbejde havde han overgivet til Professor Hetsch. Det gamle Tegltag erstattedes af Skiffertag, Sparreværket fjernedes, Murene blev forhøjet og afsluttede med en Gesims, det gamle Vaabenhus fjernedes og der opførtes et Kapel lig Kapellet mod Nord, begge Kapeller

samme Kredse som Diernæs Sogn. Det deles i to Sognefogeddistrikter. Indbyggerantallet var i 1800: 1004, i 1900: 1930, nu er det 2270. Sogneraadet bestaar af: Gaardejer PEDER LARSEN RASMUSSEN, Formand; Mølleriejer JERVELUND; Snedker J. N. STAGE; Gaardejer N. PEDERSEN; Muremester M. PEDERSEN; Husejer L. J. NIELSEN; M. H. SCHRØDER; Tømrermester R. H. ENEMARK; Skovfoged S. P. HANSEN. Hjælpekassens Formand er Købmand J. ABILDTOFT. Værgeraadets Formand er Lærerinde

Det gamle Møllehus v. Grubbe Mølle.

overhvælvedes og aabnedes ind mod Skibet, saaledes at der dannedes en Korskirke. Taarnet blev nyopført og afsluttedes med 4 Gavle, senere opsattes det smukke Spir, og alle de gamle Vinduer erstattedes af støbte Vinduer. Rummet under Taarnet blev Vaabenhus. Over Indgangen sattes Ordene: „Gennem Lidelse til Sejer“ i indbrændt, farvet Glas. Kirkens Inventar fornyedes, og Gangene belagdes med Fliser. Altertavlen er skænket af Erik Bild til Kjersgaard 1641. Malerierne paa Tavlens Sideskabe er fra 1830 og gengiver de fire Apostle og de fire store Profeter. Prædikestol og Døbefont er fra 1837. Orglet er fra 1848. Klokkeren er skænket 1744 af Oberst v. Holsten, der lod Kirken restaurere 1743—46.

I Koret er opsat en Ligsten over Anders Emmiksen til Stensgaard, død 1566, og hans Hustru Agnethe Rewentlow, død 1568. I Vaabenhuset anbragtes 1837 et Relief af Bronze, af Thorvaldsen, forestillende Præsten Hans Madsen, der i Grevefejden bringer Johan Rantzau Underretning om Fjendens Planer. Hans Madsen var Sognepræst i Svanninge, men fik 1536 som Belønning for sin Daad tillige Horne Præstekald, senere blev han Provst. Han havde to Sønner, Jørgen Hansen Svanninge, Præst i Svanninge, og Mads Hansen Svanninge, Præst i Horne. Blandt andre Præster ved Svanninge Kirke nævnes: Ingvard Henriksen, kaldet 1605, død 1641; Jacob Hansen Hjorth, død 1664; Hans Hansen Loch, død 1678; Jacob Hansen Cøpping, død 1682; Hans Olsen Tange, død 1693; Mathias Lauridsen Hof, kaldet 1694, han ægtede Formandens Enke, hvem han skal have handlet meget ilde med, og døde 1720; Frederik Chr. Holm, død 1742; Hans Juul Jørgensen, død 1768; Rasmus Frederik Østrup, forflyttet til Vigerslev, død 1785; Jacob Paulin Clausen, kaldet til Svanninge 1775, død 1794; Jens Mathias Leth, død 1813; Andreas Engberg, død 1820; Jens Chr. Fangel, død 1834; Johan Frederik Leth, kaldet 1835; Nicolai Christoffer K. Fogh, kaldet til Svanninge 1873; Jensinius Johansen, kaldet til Svanninge 1888, død 1902. Paa Svanninge Kirkegaard hviler Gaardejer Jens Rasmussen Dahlkilde, død 1855, Medlem af den grundlovgivende Rigsdag. Den første danske Historiograf, Hans Svanning, er født i Svanninge Sogn 1503.

Falsled Kirke blev bygget 1931—32 efter Arkitekt Th. Nygaards Tegning, den bestaar af et Skib med Kor, der afsluttes i sekskantet Form, den er bygget af gule Sten og over Indgangsportalen er sat en lille Tagrytter, hvori Klokkeren hænger. Altertavlens Billede er malet af Viggo Brandt og gengiver Apostelen Peder paa Søen. Den store Lysekroner af hamret Messing er skænket af Lensgreve Bille-Brahe-Selby til Stensgaard, den er udført efter Tegning af O. Mathiasen. Døbefonten er ogsaa en Gave fra Stensgaard. I Skibet er ophængt en Fuldrigger, skænket af Falsled Søfolk. Alterstagerne er skænket af Vester-Hæsinge Menighedsraad. En syvarmet Lysestage, Daabsfadet og Daabskanden er skænket af Falsled Børn. Kirkens hellige Kar af Sølv er en Gave fra Frøken Clara Møller, Faaborg.

I Svanninge By, lige nedenfor Kirken, ligger en Hospitalsbygning bygget i 1728 af Karen Brahe til Østrupgaard. 1758 blev Hospitalet udvidet af Etatsraad Fr. Heins Enke, Susanne Brahe. 1912 blev Hospitalet nedlagt, og der oprettedes i Stedet et Legat „Svanninge Hospitalslegat“ med en Kapital paa 33.750 Kroner. Af Legatet udbetales aarlig 9

Portioner à 150 Kroner til trængende udenfor Fattigvæsenet. Den gamle Hospitalsbygning blev smukt restaureret og benyttes nu til privat Beboelse.

Svanninge Skole stiftedes 1728 ifølge Frk. Karen Brahe til Østrupgaards Fundats af 1. December 1728. Hun ejede et Hus i Svanninge ved Kirken. Dette Hus udvidedes med 12 Fag og skulde være Skolestue og Skoleholderbolig samt Hospital. En Kapital paa 200 Rdl. hensattes til Lærerlønn og til Vedligeholdelse af Bygning og Inventar. Nogle Jorde i Stenstofte ved Faaborg skulde tjene som Sikkerhed for

Svanninge Skole.

Kapitalen. Ligesom i Dier-næs gik Skole og Hospital saaledes ud i et. Omkring 1750 fandtes Skolen for lille til at rumme Sognets Ungdom, og Etatsraad Frederik Hein af Stensgaard, død 1751, lod Skolen udvide og forbedre, og hensatte til Skoleholderens Lønning en Kapital paa 200 Rdl., saa blev

Skolen i Millinge.

Lærerlønnen 8 Rdl. af Karen Brahes Legat og 10 Rdl. af Etatsraad Heins. Dertil kom 1 Rdl. af de fremmede Lodsejere samt fri Græsning for 2 Køer og 6 Faar paa Svanninge By-Marker og af hver Tønde Hartkorn fra alle Jorde under Stensgaard 6 Pund Hø og 7 Pund Halm. Det var paalignet alle Bøndergaarde under Stenstrup og Østrupgaard, samt de 3 Møller, at levere et Læs Tørv hver. Kirkeblokken skulde hver Fastelavns Søndag stilles for Kirkedøren, og det indkomne komme Skolen tilgode, ligeledes skulde Tavlen ombæres første Søndag efter Sct. Mikkelsdag og ved alle Vielser, Barnedaab og Begravelser, det indkomne Beløb samt alle Helligdagsbøder og andre Bøder, der maatte komme Skolen til gode, samledes i en Bøsse. Af Lærere kendes: Jacob Nissen 1812; J. Jessen 1841; F. C. Petersen 1851; N. Chr. Nielsen 1883. Den nuværende Skole, opført 1890, blev i 1911 udvidet med en Forskole, hvis nuværende Bygning er opført 1920. Førstelærer er J. RASMUSSEN; Lærerinde er METTE MARIE HANSEN.

Skolen i Millinge er fra 1785 og skyldes Oberstlieutnant Preben Brahe til Stamhuset Hvedholms Testamente af 1. November 1785. Udskrift af dette Testamente:

„Da Svanninge Sogns Vidtløftighed og Mængde af Børn kan højlig behøve endnu en Skoleholder, foruden den der er og bor i Svanninge Bye, og denne sidste af det ham ved Skolen Fundatsen er tillagt ikke bør eller kan fratages noget, saa haver jeg for at raade Bod paa Mangelen, og at hverken Forældre eller Børn skulde undskylde sig med den lange Vey eller dermed at Skolestuen i Svanninge dog ikke kan rumme, ligesom ej heller Skolemesteren forsvarlig undervise dem alle, besluttet og hermed anordner, at det Huus udi Millinge Bye, som Jørgen Jespersens Kone nu bebo, eller et andet ligesaa beqvemt og got Huus, skal indrettes og vedligeholdes enten af mig selv, eller efter min Død af de følgende Stamherrer til et nyt og andet Skolehuus i Svanninge Sogn og det til evig Tid.

Samme Huus skal da foruden en rummelig Stue, i det mindste paa 3 Tag til at have Børnene udi, bestaa af en skikkelig Stue, en daglig Stue eller et lidet Sænge-Kammer, et lidet Spise-Kammer samt Køkken, saavel som de fornødne Udhuse til Ildebrændsel en Ko og nogle Faar. Den nye Skoleholder, som skal boe der, har og beholder Huusets Rettigheder nemlig at have en Ko og 4 Faar paa Græs.

Men paa det: at Østerbye og Millinge Mænd, til hvis Ungdoms Gavn og Bedste denne Skole især oprettes, dog ikke skulde eller maatte tage noget af ham for Koen og Faarenes Græsning, (hvilket andre Huusmænd ellers maa betale) samt at de uden afkortning for den gamle Skoleholder, forsyne saavel Skole-Stuen som Skolemesteren aparte, hver med et godt og forsvarligt Læs Tørv, hvortil han holde Skole-Stuen forsvarlig varm, haver jeg i den følgende Post viist mig saa meget desmere eftergiven mod dem, saa jeg er forsikret om, at de faar mere end fuldkommen Erstatning for det Alt; Men da han nødvendig ogsaa maa have Vinter-Foering, og jeg ikke kan, allermindst naar Foeringen er saa liden, som i denne Vinter foruden hvad der maa gives den første Skoleholder, paalægge Mændene at forsyne ham dermed, saa haver jeg besluttet og hermed uryggelig fastsættes for mig og alle følgende Hvedholm Stamherrer, at han fra Stensgaard aarlig skal forsynes med den fornødne Vinter-Foering til bemældte Ko og 4 Faar, og skal han tillige have 4 gode Læs Brænde til at bage ved, hvilket Bønderne under Stensgaard skal give ham. Og da Skoleholderen intet maa tage (introductions Penge allene undtagen) af Forældre for deres Børns Undervisning i Læsning men vel noget lidet for Skrivningen, saa haver jeg besluttet ligesom jeg herved uryggelig fastsætter for mig og alle tilkomne Hvedholm Stamherrer til evig Tid, at bemældte nye Skoleholder skal foruden formeldte have, aarlig Løn 24 Rd. eller 6 Rd. ved hver Quartals Udgang, hvilket Hvedholms Stamherrer til evig Tid udbetale, da de haver mere end fuldkommen Vederlag i Revenyrene af det, som jeg har forbedret Stamhuset med.“

Millinge Skole begyndte dog vist nok først 1799, i det før omtalte lille Husmandssted, og her havde Skolen til Huse til 1855, da den nuværende Skole byggedes paa Grevskabets Bekostning. Ved Grevskabets Overgang til Selveje blev Skolen tilskødet Svanninge Kommune. I 1901 udvidedes Skolen med en Forskole. Fra 1799—1900 havde Grevskabet Kaldsretten til Skolen, der havde følgende Lærere: H. Husmann 11. Marts 1799—1825; Rasmussen til 1844; Nørregaard til 1855; J. C. Brøndum til 1900; siden 1900 M. LAURITSEN. Lærerinder ved Forskolen: 1901—10 Marie Frederikssen; 1910—30 Marie Schmidt; 1930 THYRA LAURITSEN.

Falsled Skole er den tredje Skole i Sognet, den oprettedes 1828 og bestod af et lille Bindingsværkshus. Ved denne Skoles Oprettelse deltes Skoledistriktet. 1860 blev den første Skolebygning, der da var meget brøstfældig, nedrevet og der opførtes en ny Skole, mere rummelig, men ikke smukkere. Her holdtes Skole til 1906, da denne Bygning solgtes. Paa Nabogrunden opførtes den nuværende Skole. Den er 4-klasset. Lærere: Peder Hansen 1828—35; Johan Jacob Jacobsen til 1842; Jacob Møller til 1844; Mads Frederik Hansen til 1850; Thomas B. Nielsen til 1854; Otto Frederik Jensen til 1860; Hans Ditlev Madsen til 1897, død 1907; Marius Lauritsen til 1900, da forflyttet til Millinge Skole; siden da Førstelærer FR. V. BACH. Lærerinde: MARIE CLARA PETERSEN.

I 1890 opførtes en „Biskole“ for Svanninge Mark. 1911 ansattes en Forskolelærerinde Mette Marie Hansen, der skulde undervise i begge Skoler. 1916 blev hun ansat i Svanninge, og der oprettedes en Forskole paa Svanninge Mark, foreløbig i lejede Lokaler paa Grund af de vanskelige Tider. 3 Aar senere blev Forskolen opført. Før 1890 var der i Svanninge en privat Skole, som blev søgt af en Del af de mindre Børn. Ved Svanninge Mark Skole har kun været ansat to Lærere, Lærer Mikkelsen fra 1890—1931, og nuværende Lærer AAGE STEFFENSEN, Lærerinde er ELNA EMILIE JENSEN.

JOHANNES RASMUSSEN, Førstelærer,

født 19. Februar 1884 i Frørup, Søn af Husmand og Hjulmand Claus R. og Hustru Kirsten født Rasmussen, gift 1913 med Anna Ploug. Dimitteret 1910 fra Skaarup Seminarium, Hjælpe lærer i Svanninge 1910—13, Førstelærer siden 1913, Kirkesanger, Kirkeværge, Næstformand for Svanninge Menighedsraad, Formand

for Grundlæstvedvalget i Svanninge Sogn, Formand for Østifternes Haveselskabs 31. Kreds, Formand for Svanninge Sogns Sygeplejeforening, Formand for Kristelig Lytterforening for Faaborg og Omegn, kommunal Revisor for Svanninge Sogn, Kasserer i Salling Herreds Lærerkreds, Herredsrepræsentant for Kirkesagens Venner, Sognerepræsentant for Dansk Naturfredning.

FREDERIK VILLADS BACH, Førstelærer,

født 17. Marts 1865 i Vissing, Søn af Lærer Andreas B. og Hustru Inger Marie født Sørensen, gift 1891 med Susanne Sophie Sørensen. Dimitteret 1885 fra Jelling, vikarieret til 1888, Andenlærer i Galten 1888, Enelærer i Hinge 1888—96, I Trunderup 1896—1900, Førstelærer i Falsled s. 1. Januar 1901.

AAGE STEFFENSEN, Førstelærer,

født 20. Oktober 1897 i Jellinge, Søn af Gaardejer Johannes S., ugift. Dimitteret 1920 fra Jellinge, Lærer ved Hadsten Realskole 1921—30, Vikar i Svanninge Mark Skole 1930—31, Førstelærer siden 1. November 1931.

METTE MARIE HANSEN, Lærerinde,

født 11. Februar 1896 i Millinge, Datter af Gaardejer Niels H. og Hustru Kirstine født Hansen. Dimitteret 1919 fra Odense, Lærerinde i Svanninge Mark Skole, 1921, i Svanninge Skole s. 1921.

MARIA CLARA PETERSEN, Lærerinde,

født 20. Novbr. 1882 i København, Datter af Instrumentmager Frederik Valdemar P. og Hustru Camilla født Clausen. Dimitteret 1906 fra Københavns Forskole Seminarium, Lærerinde i Falsled Skole s. 1. November 1906.

ELNA EMILIE JENSEN, Lærerinde,

født 31. Maj 1882 i Nørre Longelse, Datter af Boelsmand Kristen Madsen J. og Hustru Karoline født Hansen. Dimitteret 1909 fra Løngs Forskole Seminarium, Lærerinde i Katterød Skole 1909—21, i Svanninge Mark Skole s. 1. Februar 1921.

Svanninge Sognebogsamling er stiftet den 20. December 1903, paa Initiativ af Grevinde E. Bille-Brahe Selby. Bogsamlingen raader over ca. 2000 Bind, fordelt i Sognets 4 Skoler. Der fandtes allerede i 1845 en Bogsamling, stiftet af Bille-Brahe til Selby, men denne Bogsamling ophævedes 1849. Formand er Lærerinde METTE MARIE HANSEN, Svanninge Skole.

I Østerby laa engang en adelig Sædegaard „Bondemosegaard“, der i 1483 tilhørte Eggert Krumstrup og nedbrændte under Grevefejden. Navnet er bevaret i den Gaard der ligger der nu. I Millinge By laa en anden adelig Gaard, den tilhørte i Slutningen af det 16. Aarhundrede Jomfru Magdalene Emmiksdatter. Senere beboedes Gaarden af to Bønder og kaldtes „Jomfrugaarden“.

Hovedgaarden Stensgaard, 1390 kaldet „Stensgardhe“, er paa 700 ha og er Hovedsæde for Grevskabet Brahesminde. Gaardens Navn stammer fra Hartvig Steen, dens første Ejer. Han pantsatte den 1310 til Oluf Bjørn, hvis Søn, Bjørn Olufsen, overtog den i 1343. Derefter Oluf Bjørnsen, død 1381. Efter ham Bjørn Olufsen. Gaardens Forhold i det 15. Aarhundrede er meget udviklede. Anders Emmiksen havde den i 1530. Han udvidede med store Jorde. Efter hans Død 1566, kom Stensgaard i Sønnens Besiddelse, Otto Emmiksen, kaldet den Onde, han blev myrdet af sine egne Folk i 1594. Hans Søster Mette Emmiksen, gift med Jørgen Tidemand, fik Stensgaard. Ved hendes Død 1612 kom Gaarden til hendes to Døtre Ingeborg og Anna. 1625 tilskødes Gaarden til Fru Sidsel Høeg til Fjellebro, død 1648. Hendes Arvinger solgte Stensgaard til Wentzel Rothkirck, død 1655. Gaarden bestod da af 24 Bøndergaarde, 2 Møller og 8 Huse uden Jord. Godset arvedes 1657 af Sønnen Christian Rothkirck, gift med Sophie Schultz. Efter hans Død solgte Enken Godset, der nu kun bestod af 8 Bøndergaarde og 7 jordløse Huse, til Amtsforvalter over Ribe Amt Jens Christensen. I den Tid han besad Stensgaard, blev dens Tilliggender betydelig forøget, men efter hans Død 1708 udviste hans Bo saa talrige Skatterestancer, at Kronen tog Gaard og Gods. I fire Aar forblev Godset under Kronen, men solgtes da ved Auktion til Etatsraad Frederik Hein. Under hans Ejertid skiftede Stensgaard Udseende. Han var en dygtig Administrator og en Foregangsmand i mangt og meget. Han forsøgte allerede 1740 en Udskiftning. Han døde 1751, og ved Testamente underlagdes Stensgaard det i samme Aar oprettede Stamhus Hvedholm, der senere kom til at danne Grev-

Hovedgaarden Stensgaard.

skabet Brahesminde. Det kan ikke med Sikkerhed siges fra hvilket Aar de ældste Bygninger er. Midtfløjens vestlige Del er det ældste, bygget af raa Kamp og Mursten og andet Stokværk i Bindingsværk. Portalen og Ladegaardens Port er fra Begyndelsen af 17. Aarhundrede. I Begyndelsen af det 18. Aarhundrede blev Gaarden ombygget. Nordfløjen er fra den Tid, ligesom Hjørnebygningerne mellem Vest- og Sydfløj.

Grubbe Mølle er den ældste af Sognets Møller og var Vandmølle under Brahesminde. Vindmøllen er bygget 1892 af Møller N. Ploug. Grubbe Mølle og Vindmølle ejes nu af VIGGO JERVELUND, der købte den 1918 af Møller Anders Ploug, der erhvervede den af Skibsbygger Illum, som havde faaet den i fri Eje fra Brahesminde. Møllergaarden er opført af N. Ploug.

Svanninge Sogns Sygekasse er stiftet 1870, men først 1872 er der bestemte Efterretninger om den, idet man først fra den Tid har Protokoller over Kassens Virksomhed. Den 2. Februar 1872 holdtes en Generalforsamling i Millinge Skole, og Foreningens Navn var da „Sygeforeningen for Svanninge Sogn“. Dens første Formand var Snedkermester H. R. Pedersen. Paa den Tid talte Kassen 70 Medlemmer. I 1932 tæller den 1238. Først i 1905 blev Sygekassen statsanerkendt. 1931 stiftedes under Sygekassen en Begravelseskasse, og i 1932 ansatte Kassen en Sygeplejerske, bosat i Millinge. Formænd: Husmand Rasmus Sørensen 1875—93; Skrædermester H. P. Larsen til 1930, i sin lange Formandsperiode gjorde han et stort Arbejde for Sygekassen, og han udvirkede at Kassen 1. Februar 1905 fik Statsanerkendelse. Hans Søn, Skrædermester A. S. LARSEN, er nu Sygekassens Kasserer. Formand er Sadelmager ANTON POULSEN. Kassens Kapital andrager ca. 26.000 Kr.

Efter at den af Pastor Johansen, død 1902, oprettede Menighedspleje havde virket en Snes Aar, oprettedes Svanninge Sogns Sygeplejeforening 10. December 1916 og Menighedsplejen. Sygeplejerske Frk. ANNA JENSEN, født 5. April 1871, antoges i Foreningens Tjeneste. Foreningen ejer et Legat paa 1000 Kr. skænket af Gaardejer Christen Pedersen, død 4. Oktober 1918, og et paa 2000 Kr. skænket af Frk. Camilla Fogh, død 30. Marts 1932. Lærer JOHS. RASMUSSEN, Svanninge, har været Foreningens Formand siden Oprettelsen.

Alfr. S. Larsen,
Skrædermester.

ANTON POULSEN, Sadelmager,

født 19. August 1879 i Bederslev, Søn af Poul Steffensen og Hustru Mette Marie født Jørgensdatter, gift 1919 med Maren Eline Jensen. Etableret i Millinge 1926, Medlem af Sygekassens Bestyrelse siden 1924, Formand siden 1930.

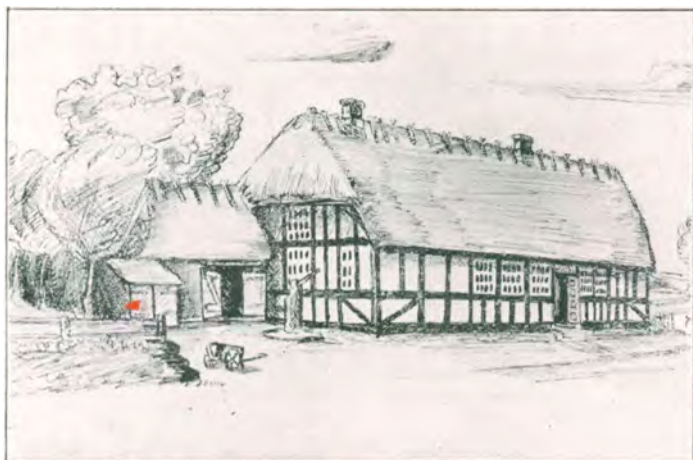
ALFRED SØREN LARSEN, Skrædermester,

født 29. Juni 1898 i Millinge, Søn af Skrædermester Hans Peder L. og Hustru Ane Kirstine født Anderslund, ugift. Overtog i 1930 Faderens Forretning, der er grundlagt i 1895, Kasserer i Svanninge Sygekasse siden 1929.

ANNA JENSIGNE KAROLINE ANDREA JENSEN, Sygeplejerske,

født 5. April 1871 i Nykøbing S., Datter af Avlsbruger Jens Jensen og Hustru Johanne født Andersdatter. Uddannet paa Nykøbing Sygehus, Kommunehospitalet i København og flere Steder. Menighedssygeplejerske i Svanninge Sogn 1904, Sygeplejerske i Svanninge Sogns Sygeplejeforening 1916, tildelt Dronningens Hæderstegn i 1930.

Østerby Bageri i Svanninge Sogn skriver sig fra Midten af forrige Aarhundrede. Den lille Bygning, hvori Bageriet begyndte, er bygget af Hans Jørgen Pedersen, født 16. Februar 1816, død 1875. Han købte den lille Jordlod og byggede et Bindingsværkshus. Materialerne er for det meste hentet ved den gamle Sognefogedgaard, som i 1860 blev nedrevet. Hans Jørgen Pedersen ægtede Ane Hansdatter, og egentlig var det hende, som begyndte paa Bageriet, medens Manden passede sit Arbejde. Deres Datter tog tidlig Del i den lille Bedrift, hun var født 1856 og ægtede 1881 Chr. Peder Hansen. Efterhaanden voksede Bageriet, skønt det dengang jo ikke var almindeligt at købe sit Brød. Man bagte selv i den Tid. Som Regel var det da ogsaa saadan, at Beboerne kom med Dejgen, og Bageren bagte da Brødet. I 1909 overtog PEDER ANTHONI HANSEN, født 25. September 1886, Søn af nysnævnte Chr. Peder Hansen og Hustru Maren Hansen, Bageriet, og lod den gamle Byg-

Det maleriske Bageri i Millinge-Østerby.

MARIUS HANSEN ELLEGAARD, født 7. Oktober 1879 i Svanninge, Søn af Grynmøller Jørgen Ellegaard og Hustru Karen født Larsen, gift 1910 med Signe Jørgensen, Millinge Mølle, omlagde den til ren Handelsmølle og installerede i Stedet for Valsemølleri Maskiner for Blanding af Foderstoffer m. m.

Falsled Bageri er ikke videre gammelt, men Bygningerne er gamle Bindingsværkshuse, bygget for Stensgaards Ridefoged. Her laa ogsaa en Smedie. Ved Udskiftningen nedlagdes Ridefogedgaarden, og Smedien blev givet i Fæste til en Smed ved Navn Jep. Denne Smeds Slægt havde Smedien gennem lange Tider. Den sidste Smed her hed Jepsen, han solgte Bygningen til en Bager og Møller Jørgensen, hvis Enke solgte den til Bagermester Banche, som i 1926 solgte den til den nuværende Ejer CLAUD CHR. JENSEN, Bager og Møller, født 8. September 1881 i Assens, Søn af Møller og Møllebygger Hans Jørgen J. og Hustru Kirsten født Jensen, gift 1909 med Anna Svendsen. Uddannet Møller og Bager ved Faderens Mølle i Kærrum, bygget 1888; drev Mølleri og Bageri her til 1923, solgte da Møllen til F. Rasmussen, gik i Kompagniskab med H. Lauersen af Assens Foderstofhandel, afstod sin Del 1926 og købte da Falsled Bageri, der begyndte i Slutningen af 1880'erne.

Millinge Brugsforening er stiftet 1899 og fik sit første Uddelersted i en smuk, lille Bygning, tilhørende Høker Lars Peder Jensen. Han var begyndt en lille Høkerhandel i Millinge-Østerby 1880, mest passede hans Hustru Mette Jensen den lille Forretning. Høker L. P. Jensen døde i 1887. Den første Uddeler i Brugsforeningen var Enkefru M. Jensen. Her forblev Brugsforeningen til 1907. Foreningens Stifter var Anders J. Larsen Egedahl, der er kendt i Sognet for sit store Arbejde i Sognets Interesse. Han var Foreningens Formand fra 1899 til sin Død i 1927. Ved Hjælp af et Laan paa 10.000 Kr., som Formanden ydede, rejstes Brugsforeningens eget Hus. Uddeler siden 1907 LAURA JENSEN, født 6. August 1881 i Millinge, Datter af Høker Lars Peder J. og Hustru, Uddeler Mette J. Foreningens Formand er Gaardejer EMIL JACOBSEN.

Baronessens Hvile- og Rekonvalescenthjem er bygget paa Initiativ af Baronesse Emma Schafalitzky de Muckadell. Midlerne

ning ombygge og forbedre. Han opførte et helt nyt Bageri, beregnet paa større Omsætning; men paa en smuk Maade er den gamle Ejendom bevaret. 1912 ægtede han Laura Kathinke Hansen, født den 26. Oktober 1884 paa Thurø.

Millinge Mølle er bygget som Motor Mølle i 1912 af Laurits Jørgensen. Faa Aar efter solgtes Møllen til R. Møller Madsen fra Thurø. Han lod installere nye Maskiner og Valsemølleri. 1923 tilbyggedes et to Stokværk højt Beboelseshus. 1925 overtog

Millinge Mølle.

er tildels indkommet ved Indsamling af Sygeplejersker. Til Hjemmet hører 30 Tdr. Land, skænket af Grosserer Carl Larsen. Hjemmet ligger paa et Højdedrag i Svaninge Bakker, og fra dets Stuer er der smuk Udsigt. Det omkranses af Skov. 1. Maj 1921 aabnedes Hjemmet som selvejende og statsanerkendt. Bestyrelsen: Baronesse E. SCHAFFALITZKY DE MUCKADELL; Overlæge O. HELMS, Nakkebølle; Greve BROCKENHUUS SCHACK, Holte; Forstkandidat C. S. LARSEN, Kaleko; H. NIELSEN, Vester Skerninge. Hjemmets Leder siden Oprettelsen: K. M. JEPSEN, født 26. April 1878. Uddannet Sygeplejerske, Menigheds-sygeplejerske i Børkop 1907—21.

Millinge Brugforenings Uddelersted.

R. Madsen Jensen,
Dyrlæge.

AMANDA JØRGENSEN, Stationsekspeditrice, født 26. Oktober 1896 i Skeby, Datter af Husmand Peder Knudsen og Hustru Hanne født Jørgensen, gift 1916 med Banearbejder Anders Marius Jørgensen. Stationsekspeditrice i Millinge siden 1920.

RASMUS MADSEN JENSEN, Dyrlæge, født 17. December 1895 paa Lyø, Søn af Gaardejer Jens Jørgensen Jensen og Hustru Karen født Andersen, gift 1924 med Kristine Anini Rasmussen. Eksamen 1923, praktiserende Dyrlæge i Millinge og Østerby siden 8. Marts 1924.

Millinge Bryggeri og Maltgøring begyndte i Slutningen af forrige Aarhundrede, idet nuværende Gaardejer Hans Peder Hansen købte de gamle Mejeribygninger, som var opførte 1888, og lod indrette Bryggeri i Mejerihallen. I 1900 solgte han Bryggeriet til Davidsen, som lod indrette Maltgøring og tilbyggede de til dette Brug nødvendige Bygninger. 1918 solgte han Bryggeri og Maltgøring til Brygger PETER JØRGENSEN, født 1. Juni 1892 i Falsled, Søn af Skipper Jens Jørgensen og Hustru Hansigne født Hansen, gift 1919 med Kristine Rasmussen. Til Bryggeriet hørte i Davidsens Tid et lille Landbrug paa 8 Tdr. Land, dette solgtes af Brygger P. Jørgensen, men Hovedloden beholdtes, og her opførtes i 1930—31 en Villa.

HERRINGE SOGN danner en Sognekommune og grænser til Espe og Krarup Sogne, hvorfra det adskilles ved Haagerup Aa, og til Kværndrup Sogn i Sunds Herred og Ringe Sogn i Gudme Herred. Jordene er jævne, men højtliggende. Arealet er 1091 ha, hvoraf 149 ha optages af Skove, blandt disse Sønderoskov og Fjellebro Skov, 5 ha optages af Moser og andet Vandareal.

Baronessens Hvile- og Rekonvalescenthjem.

Byer: Herringe, med Kirke, Præstegaard, Skole, Hospital, Mølle; Rudme, med Friskole, Forsamlingshus, Andelsmejeri, Elektricitetsværk, Jernbanestation med Post- og Telegrafstation; Pensylvanien, et mindre Sted. I Sognet ligger Hovedgaarden Fjellebro med Sundsgaard. Sognet har Tingsted i Ringe og hører under de samme Kredse som Diernæs Sogn (se

Side 381), dog under Sallinge Herreds Vurderingskreds, Amtets 5. Folketingskreds. Indbyggerantallet var i 1800: 272, i 1900: 500, nu er det 854. Sogneraadet bestaar af: Gaardejer HANS JØRGEN HANSEN, Formand; Husmand L. MADSEN; Gaardejer C. CHRISTIANSEN; Gaardejer J. S. HANSEN; Gaardejer D. MADSEN; Husmand H. CHRISTIANSEN; Gaardejer S. NIELSEN. Hjælpekassens Formand er Gaardejer RASMUS RASMUSSEN. Værgeraadets Formand er Gaardejer S. NIELSEN. Sognefoged er Husmand PEDER HENRIKSEN. Sognepræst er J. C. CLAUSEN.

Sognet var i Oldtiden næppe beboet, der findes ingen Oldtidsgrave. I 1620'erne omtales en hellig Kilde paa Bjerte Mark. Herringe Sogn var før 1668 Anneks til Ringe Sogn, sideff dannede det et eget Sogn. 1846 lagdes Gestelev Sogn til som Anneksogn.

Hovedgaarden Fjellebro har i ældre Tider haft hele Herringe Sogn under sig, alle Gaarde var Fæstegaarde, men det var kun et lille Sogn, saaledes bestod Rudme By kun af 4 Gaarde, hvoraf de to endda var sammenbyggede og kaldtes Tvillingegaarde. Bjerte By laa indtil det 17. Aarhundrede paa de Marker, man nu kalder Bjerte Mark. Byen havde 4 Gaarde, den blev helt underlagt Hovedgaarden Fjellebro, og er efterhaanden forsvundet. Fjellebro ejedes i 1462 af Oluf Bonde, 1489 af hans Enke Kirsten Skinkel, 1496 af Claus Olsen Bonde, hvis Søn, Mads Clausen, blev henrettet 1563. Ebbe Munk fik Gaarden ved Giftermaal med Marie Klausdatter Bonde. Han døde 1560. Hans Søn Ebbe Munk døde barnløs 1622. Han var gift med Sidsel Høeg, som maatte afhænde noget af Godset. 1633 solgtes Halvdelen af Godset til Jørgen Brahe. Fru Sidsel døde 1648 og Slægtningene solgte da den anden Halvpart til Jørgen Brahe, kaldet „den rige“. Hans Søn Preben solgte Fjellebro og Skovgaard til Cort Henriksen Merker fra København. Denne døde 1671 og Enken ægtede Thomas Bartholin, han solgte Gaarden i 1683 til Peder Lusdorff, død 1702. Hans Enke Anne Margrethe Helverskov solgte Gaarden 1710 til Generalmajor Philip Trampe, som 1739 afhændede den til Konferensraad Fr. Chr. L. Pentz, død 1770. Hans Søn fik ved Auktionsskøde af 1772 Ret til Gaarden samt Skovsgaard og Nybøllegaard for en samlet Sum af 116.000 Rigsdaler. Aaret efter afhændede han hele Godset til Baron Fr. S. Rantzau. 1801 solgtes Fjellebro og Skovgaard til Grev Fr. Chr. Holck, og 1818 blev Godset gjort til Stamhus for Familien Holck-Winterfeldt. Stifteren af Stamhuset døde 1825, hvorved det kom i Grev G. C. F. Holck-Winterfeldts Besiddelse. Han fik i 1900 Bevilling til at ophæve Stamhuset og solgte da Fjellebro til Grev Julius Ludvig Ahlefeldt-Laurvig-Bille til Egeskov, død 1912. Fjellebro overgik da til hans Søn Grev Preben Ahlefeldt-Laurvig-Bille. Hovedbygningen ligger paa et Voldsted omgivet af Vand, den bestaar nu af tre Fløje i to Stokværk. Bygningen har ofte skiftet Udseende. De sidste Restaureringer foretoges i 1919—20 af Arkitekt G. Tvede. Ved den østre Side af Porten er der et lille Kapel, hvori der indtil 1712 blev holdt Gudstjeneste.

Kirken er fra romansk Tid og bestod oprindelig kun af Langhus og Kor af raa Kamp med store Granitkvadre som Hjørnesokler. I den seneste Middelalder tilbyggedes Taarnet ogsaa af Kamp, men med en Del Mursten i, og Skibet blev overhælvvet. Men i 1850'erne blev Koret nedrevet, Skibet forlænget og et nyt Kor bygget. Taarnet blev senere restaureret og gjort lavere. Det gamle Vaabenhus var af Kamp, men er nu ombygget, paa dets Gavl ses et Solur fra 1726. Altertavlen er fra 1850, malet af C. A. Zehngraf. Alterstagerne bærer Munkernes og Vifferternes Vaaben. Prædikestolen er det smukkeste af Kirkens Inventar, den er fra Midten af det 17. Aarhundrede. Oprindelig var Stolen overdækket af en Himmel, men denne er forsvundet. En Trætavle, der nu hænger paa Muren, skal have siddet i Himmelens Panel, den bærer Cort Hinrich Merker og Magdalene Rhodes Navne og Vaaben samt Aarstallet 1676. Ved Kirken laa mod Syd, før Restaureringen i 1850'erne, et lille Gravkapel med 8 Voksne- og 3 Barnekister. I Kirken findes flere Ligstene, saaledes over Ebbe Munk til Fjellebro samt hans to Hustruer Marie Clausdatter Bonde og Kirstine Tønnesdatter Viffert. I Vaabenhuset findes i Muren Gravstene over to Forpagtere paa Fjellebrogaard, Frands Nielsen, død 1674 og Ole Faxoe, død 1791. Blandt Præster i

Herringe Sogn nævnes: Marcus Monrad 1693—1711; Peder Chr. Steenvinkel 1773—78; Frederik Holmsted Tobiesen 1791—97; Lars Nielsen Sognepræst til 1809. I Kirkebogen har Biskoppen om denne Præst skrevet: „Overalt sporede jeg de herligste kundskabsfrugter som en rig høst af den værdige lærer velærværdige hr: Nielsens flittige Udsæd“. Andreas Bergmann, født i Fredericia og Søn af en Tolder, kaldet „Tolderpræsten“, til 1820; Jens Nikolaj Lund 1830—34, flyttede da til Faderens Kald i Tommerup; Johan Kristian Hempel, af den kendte Slægt i Faaborg, han døde 1852 kun 54 Aar gammel; endelig Jørgen Chr. Ludvig Camradt.

Den første Degn i Sognet, hvis Navn man kender, var A. A. Gemsøe, han døde 1778 efter at have været Degn i Herringe Sogn i 45 Aar. Hans Efterfølger var S. Anders Lillegaard, død 1797. Hans Kone overlevede ham i 35 Aar, og i denne lange Tid boede hun paa det af Ebbe Munk og Hustru 1619 oprettede Hospital for 6 Fattige af Fjellebro Gods. Anders Lillegaards Kone døde 1832, 79 Aar gammel. Foruden Huset havde Stifteren tillagt Hospitalet en Kapital paa 1000 Rdl., denne blev senere forhøjet til 2400 Rdl. Blandt senere Degne nævnes: Rasmussen, Hunderup, Simonsen og Madsen, men alle har kun i kort Tid været ved Degneembedet i Herringe Sogn.

Den gamle Skole i Herringe ligger endnu i Byen. Den er bygget i 1780'erne og bruges nu til Beboelse, idet der i 1898 opførtes en ny Skole. 1815 blev C. N. Andersen Degn og Lærer i Herringe Sogn. Han efterfulgtes af Hans Henrik Petersen, der sad i Embedet til sin Død 1867. Han efterfulgtes af Hans Diderick Creutz. Nuværende Lærer er CHR. RASMUSSEN VIND, født 1. Februar 1877 i Obbekær. Dimitteret 1898 fra Jellinge, Lærer i Stenderup 1904—09, siden 1909 i Herringe.

Rudme By var kun paa faa Gaarde, som alle hørte under Fjellebro Gods, men i 1800—01 begyndte Fjellebro at udskifte sine Gaarde, og de Rudme Mænd købte da hver sin Gaard. Som Ejer af den sydlige Del af førnævnte Tvillinggaard sad nu Kristen Kristensen, gift med Ane Kirstine Hansdatter, Enke efter Niels Jørgensen. En Datter af dette Ægteskab ægtede Hans Jørgensen, som i 1847 overtog Gaarden. Paa denne Gaard var det, Rudme Friskole, med Morten Eskesen som Lærer, begyndte Dagen efter Mikkelsdag 1858. To Aar efter fik den sin egen Bygning, paa en Jordlod af Johan Knudsens Gaard i Rudme, Efterhaanden voksede Skolen mere og mere, og i 1931 blev den udvidet og ombygget. Lærer siden 1926 er E. JENSEN, født 1899 i Nyborre paa Møen.

Rudme Elektricitetsværk er bygget 1910 som Andelsværk. Det begyndte med 67 Andelshavere, nu har det 245. Det kostede 97.000 Kr. at anlægge og er udvidet flere Gange, sidst 1931, saa det raader nu over 155 HK. Bestyrer: VIGGO RASMUSSEN, født 15. December 1881 i Lumby, Søn af Styrmand Rasmus Jørgen Rasmussen og Hustru Maren født Pedersen, gift med Ingeborg Grunnet. Ansat ved Rudme Elektricitetsværk 1912.

Viggo Rasmussen,
Bestyrer.

Rudme Elektricitetsværk.

VESTER AABY SOGN danner en Sognekommune med Aastrup Sogn som Anneks. Vester Aaby Sogn grænser til Annekssognet, til Dier-næs, Brahe-Trolleborg, Krarup, Hun-strup og Ulbølle Sogne samt til den Del af Lille Bælt som kaldes Nakke-

bølle Fjord. Jordene er, naar lige den sydlige Del undtages, ret højtliggende og bakkede. Sognets Areal er 2293 ha, heraf optages 553 ha af Skove: Torpeløkke Skov, Stenhusløkke Skov, Bøgebjerg Skov, Nyvænge Skov, Bremerhave Skov samt Klosterskov; af Moser og andet Vandareal optages 140 ha, blandt andet Brændegaard Sø og Hunstrup Aa, som løber gennem Sognet ned til Nakkebølle Fjord.

Byer: Vester Aaby med Kirke, Præstegaard, Skole, Hospital, Alderdomshjem, Forsamlingshus, Mølle, Brugsforening, Maskinfabrik, Andelsmejeri, Jernbanestation med Post- og Telegrafstation; Pejrup, med Skole, Brugsforening, Jernbanestation med Post- og Telegrafstation; Fjellebroen, Udskibningssted med Toldsted, Kro; Øksnehave og Hestehave er mindre Steder. Hovedgaarden Brændegaard hører under Baroniet Brahe-Trolleborg. Andre Gaarde: Pilegaard, Præstegaarden, Kragegaard samt Skovridergaarden Ditlevsløst og den gamle Mølle, Lindvad Mølle. Sognet har Tingsted i Faaborg og hører under de samme Kredse som Diernæs Sogn (se Side 381). Indbyggerantallet var i 1800: 730, i 1900: 1080, nu er det 1195.

Sogneraadet bestaar af: Gaardejer M. MADSEN, Formand; Husmand J. NISSEN; Husmand V. RASMUSSEN; Gaardejer J. J. NIELSEN; Husmand L. MILLING; Gaardejer L. P. LARSEN; Gaardejer R. K. NIELSEN; Forpagter R. P. RASMUSSEN; Murer L. ANDERSEN. Hjælpekassens Formand er Rentier P. KRISTOFFERSEN. Værgeraadets Formand er Gaardejer J. J. NIELSEN. Sognefoged er Gaardejer J. RASMUSSEN. Sognepræst er H. C. ANDERSEN.

Kun i Sognets sydlige Del er der bevaret Minder fra Oldtiden. Ved Vester Aaby ligger en Dysse og en Gravhøj, noget Syd herfor ligger endnu en Dysse med et Kammer. Disse tre Grave er fredede. Tidligere laa der flere Høje, saaledes en bag Præstegaarden, hvor der nu er et lille Lystanlæg. Tæt ved denne Høj har der ligget 4 mindre Høje og et andet Sted en mægtig Runddysse, der ødelagdes ved, at man brugte Stenene til Forbedring af Sluseværket ved Lindevad Mølle. Ved Vejen til Fjellebroen laa en mindre Høj, og paa den saakaldte Favrhøj fandtes indtil 1847 en stor Runddysse, der blev ødelagt, da man skulde bygge ny Korsfløj til Vester Aaby Kirke. Stenene blev brugt til Fundament. Vester Aaby, 1430 kaldet Aby, længere tilbage i Tiden nævnt som Oubye, har efter de mange Oldtidsminder at dømmes været en anseelig Boplads i Stenalderen og Bronzealderen.

Vester Aaby Kirke er en regelmæssig Korskirke med stort Taarn mod Vest. Den oprindelige Kirke bestod kun af et Langhus af grove Kampesten. Til dette er der i romansk Tid bygget et Kor med Apsis paa grove Granitsokler og med Dør og Vinduer af Fraadsten. I Slutningen af Middelalderen blev Skibet forlænget mod Øst med Mure af Kampesten, men med Gavle af Kamp- og Munkesten.

Endnu senere i Middelalderen kom Taarn og et Kapel til og et lille Vaabenhus mod Syd. Dette blev 1840—42 nedrevet og erstattet af en Korsfløj. — Den nordlige Korsfløj blev indtil 1588 brugt som Kapel. — Ved Restaureringen i 1840'erne aabnedes det ind til Langhuset. Taarnets øverste Stokværk var indtil 1591 af Træ eller Bindingsværk, men af Kampesten i nedre Stokværk. Gavlene har Kamtakker. Taarnet har samme Bredde som Skibet og har to Klokker, den ene bærer Indskriften: „Marie Anno Dni. MDI.“ Den anden: „Anno 1652 haver velb. Offenbergh, Jørgen Jacobsen, Peder Pedersen, Oluf Hansen, Kirkeværgen og alle Aaby Sognefolk bekostet denne Klokke og givet denne til Aaby Kirke. Baltsar Melchior me fecit“. Den oprindelige Altertavle omtales i 1580'erne som en „drabelig Tavle med megen Maling“, med et Billede af Kristi Lidelse og Død. Den nuværende Altertavle er skænket i 1840 af Grev Ditlev Reventlow, den er malet af A. Thomsen. Sølvkalken og Sølvdisken er skænket af Birgitte Trolle i 1677, hun var Enke efter Manderup Brahe. Døbefonten er nyere, støbt af Jern. Den ældste Font var af Granit, den afløstes af en af Træ: en Kvinde der bar et Fad. Malmlysekronerne er fra 1709, skænket af Friherreinde Anna Catherina Walkendorff, Enke efter Fr. Trolle. Prædikestol og øvrige Inventar er nyere. Under Koret findes en nu til-

muret Begravelse. Her hviler: Anders Gjellebreds Hustru, død 1713; Henning Bierring, død 1716; Anders Andersen i Gjeldebrede og Hustru; Jens Rosenkrants Enke, død 1720; Hieronymus Sparre, Præst, død 1721; Madam Maren Machabæus, død 1722, hun var Moder til Præsten Langsted; Præsten Langsted, død 1735; Karen Bondegaard af Pejrup, død 1731; Strandfoged Drewtis, død 1736; Jacob Kyllinge til Pilegaard, død 1739; Mette Muhle, Anders Pilegaards Hustru, død 1748.

Præster ved Vester Aaby Kirke: 1420 Peder Nael; 1472 Hans Stenkil; 1495 Anders Saqesen; 1504 Hans Hansen; 1572 Mads Nielsen Lollik, han byggede ny Præstegaard; Kristen Lavridsen, død 1621; Jørgen Jacobsen, til sin Død 1666; Peder Rasmussen; Jens Peder Rosenkilde, 1667—95; Hieronymus Sparre, død 1721; Prebjørn Clausen Langsted, død 1735, i hans Tid blev Præstegaarden betydelig forbedret; Claus Pedersen Reenberg, ægtede Forgængerens Enke, som døde 1773, han døde som Provst over Salling Herred 1766; Anders Møller 1766—1806; Hans Jørgen Ammentorp 1784, død 1818; Mikael Andreas Berg 1818, død 1839; Cæsius Crinitus Inopinatus Krogh, han byggede en ny smuk Præstegaard.

Vester Aaby Skole har, som saa mange andre Landsbyskoler, sit Udspring af de gamle Degnekald. Landsbyens Degne skulde drage Omsorg for, at Bøndernes Børn undervistes i Religion og Skrivning. Denne Ordning var fra Christian II's Tid, men blev ikke ved Magt. Efter Kongens Fald forsvandt Forordningen, og der hengik over 200 Aar, inden der atter kom kongelig Befaling om Degneundervisningen.

Degne i Vester Aaby Sogn, hvis Navne vi kender: Karl Mogensen 1588, han boede ikke i Degneboligen, men i sin egen Gaard, han var født i Aaby; Mads Degn 1633; Ejler Madsen 1664, død 1692; Jens Mogensen Qvist 1704; Jens Rasmussen Krag 1750; Lavrids Aagaard Bloch, Hjælpedegn, død 1751; han mistede alt sit Indbo ved en stor Brand i 1746, hvorved Degnebolet og mange Gaarde nedbrændte; Kristen Jensen Bindsbøll 1774; Hans Bro, den sidste Sogndegn for Vester Aaby og Aastrup Sogne. Skolen blev bygget 1691 af Baron Frederik Trolle. Den første Skoleholder hed Søren Jensen. Hans Efterfølger var Kristen Nielsen, der døde paa Fattiggården 1739; Anders Christensen Brems, død 1740; Niels Høg; disse fire Skoleholdere døde alle af Sprinkelsyge, en Epidemi der rasede over hele Egnen fra Slutningen af 1690'erne og til Midten af 1750'erne; Henning Poulsen Kyng, død 1757; Karl Frederik Holm, til sin Død 1764; Mads Rasmussen Gynger 1765—99, han druknede i en Mose ved Brahe-Trolleborg 1804; Johan Hansen Pade 1822; Jørgen Mortensen 1872; Hans Henrik Andersen 1901.

Skolens nuværende Lærer er P. MORTENSEN, født 26. Januar 1872, Søn af Gaardejer Ove Mortensen og Hustru Ane Dorthea født Hansen, gift 30. December 1895 med Hulda Vilhelmine Vaaben. Dimitteret fra Jellinge Seminarium 1892, Andenlærer i Husby, Vends Herred, 1892—95, Enelærer paa Fønsskov 1895—98, Lærer i Vester Aaby siden 1898. 1799 byggedes den nuværende Lærerbolig med tilhørende Skolelokale. 1899 opførtes nye Undervisningslokaler, som udvidedes 1908.

P. Mortensen,
Lærer.

Indtil 1857 maatte paa enkelte Undtagelser nær hele Vester Aaby Sogns Skoleungdom søge Skolen i Vester Aaby; men ved Midten af forrige Aarhundrede var Børneantallet saa stort, at man maatte oprette en Skole til, og Skolen i Pejrup blev da oprettet. 29. Oktober 1857 kaldes Niels Hansen Larsen til Lærer i Pejrup Skole, født 6. August 1833 i Vejstrup. Dimitteret fra Skaarup 1854; hans Efterfølger blev Adolf Theodor Rasmussen, født 31. August 1874 i Lindelse. Dimitteret 1895 fra Johnstrup, kaldet til Pejrup Skole 12. Januar 1898, forflyttet til Faaborg som Kantor og Kordegn 1913; hans Efterfølger Martin Julius Kjær,

N. Hansen Larsen,
Lærer.

Hovedskolen i Pejrup.

født 16. April 1875 i Jellinge. Dimitteret fra Silkeborg 1896, kaldet til Enelærer ved Pejrup Skole 1. Februar 1914; han byttede 1922 Embede med nuværende Førstelærer HANS LAURITS NIELSEN, født 28. Maj 1894 i Tranekjær, gift 1918 med Edith Sofie Henriksen. Dimitteret 1915 fra Skaarup, vikarieret i Egense og Troense, Vakancelærer ved Lindelse Skole, og kaldet som Andenlærer til denne 1916, 1. Marts 1921 kaldet til Enelærer paa Skarø, 1. August 1922 byttedes dette Embede med

Pejrup Embedet, Regnskabsfører for Pejrup Brugsforening siden 1922 og Formand for samme siden 1923, Medlem af Vester Aaby Sogns Menighedsraad og Hjælpekasse. I 1906 omdannedes Pejrup Skole, saaledes at den oprindelige Skolebygning helt indtoges som Embedsbolig, og vinkelret med denne opførtes der en ny Skolebygning, direkte sammenbygget med Lærerboligen. Tid efter anden steg Børneantallet saa stærkt i Pejrup Skoledistrikt, at man maatte udvide dette med en Forskole, denne byggedes 1924. Lærerinde ved Forskolen er ELLEN JENSEN, født 5. November 1895 i Vejlev ved Allerslev, Datter af Mejeribestyrer E. Jensen og Hustru Dorthea født Petersen. Dimitteret Odense 1919, Lærerinde i Sallinge Forskole 1920—24, siden 1. Oktober 1924 ved Pejrup Skole.

Hans Laurits Nielsen,
Førstelærer.

Ellen Jensen,
Forskolelærerinde.

I Vester Aaby Sogn var gennem hele Middelalderen ikke saa faa Selvejer-Bønder, saaledes 15 i 1560'erne. 9 Gaarde hørte under Holmekloster (det senere Brahe-Trolleborg). En Del af disse kom senere under Finstrup, det senere Holstenshus Gods. Efterhaanden forsvandt de selvejende Bønder. 1759 var der kun to tilbage, og deres Gaarde var endda kun

Halvgaarde. De solgtes begge nævnte Aar til Brahe-Trolleborg. Resten af Krongodset, der dannede et Rytterdistrikt, blev i 1717 solgt af Kronen, dels til Holstenshus, dels til Tingsskriver Niels Krogstrup, hvis Besiddelser dog umiddelbart efter kom under Brahe-Trolleborg Gods. I 1683 bestod Vester Aaby af 28 Gaarde. En Beretning fra 1680'erne fortæller, at Vester Aabys Gaarde da var overgaaet til forskellige Herskaber. Saaledes nævnes foruden Præstegaarden og Degnebolet: Niels Krabbe 5 Gaarde; Nyborg Slot 2 Gaarde; Karl Rosenmejer 4 Gaarde; Elias Hess 4 Gaarde; Otto Krag 2 Gaarde; Just Høg 4 Gaarde; Jacob Fuiren 2 Gaarde; 2 Gaarde laa øde. Skønt Vester Aaby var ret tæt bebygget, har den kun haft faa Brande. 1708 nedbrændte 2 Gaarde under det kongelige Rytterdistrikt; 1746 nedbrændte Degnebolet og 6 andre Gaarde; 1764 nedbrændte 1 Gaard; 1808 4 Huse; 1873 2 Boelssteder og nogle Huse, og 1842 nedbrændte 3 Gaarde af Pejrup By. Vester Aabys Jorde blev udskiftet mellem 1782—88, Pejrup's Jorde udskiftedes 1783, 1788 ophævedes helt Fællesdriften. Da Udskiftningen fandt Sted, var Vester Aabys Gaarde delt saaledes: Holstenshus havde 12 Gaarde og 14 Huse; under Nakkebølle hørte 7 Gaarde og 17 Huse; under Brahe-Trolleborg 4 Gaarde og 2 Huse; Pilegaarden 4 Huse; Præstegaarden 10 Huse; Lindevad Mølle 2 Huse. I alt 25 Gaarde og 49 Huse og Boelssteder.

Pejrup By, i gamle Dage: Perrup, Porjupe og Pegerup. I 1520'erne hørte „Porjupe“ under Holmekloster, som ejede 4 Gaarde i Byen. 1660 er Tallet steget til 6. Gaardene kom siden i Kaj Lykkes Besiddelse. Ved hans Fald overgik de til Kronen, men senere fik hans Kreditorer dem. 1664 var der 10 Gaarde i Pejrup, og af dem laa een øde. 1688 er der 12, 5 under Nakkebølle, 4 tilhørte Anders Guntzau, 2 laa under Rødkilde, 1 under Brahe-Trolleborg. 1920 var der 270 Gaarde og Huse i Vester Aaby Sogn.

Lindevad Mølle er en gammel Vandmølle, der allerede i 1588 havde 2 Kværne. Møllen har været i Kaj Lykkes Besiddelse. Ved hans Fald vurderedes den til 55 Rdl. pr. Td.

Hartkorn og overtoges af Jørgen Nielsen, Borger i København, for 770 Rdl. Han solgte Møllen til Niels Banner paa Rødkilde 1663. To Aar efter nedbrændte den. 1672 var Generalfiskal Kristen Pedersen Ejer af Møllen. I det næste Aarhundrede kom Møllen i Møllereis Eje, idet Hans Nielsen Tostesen blev Selvejer. Han solgte den til Hans Rasmussen Schmidt; hvis Enke 1768 solgte den til Jørgen Eriksen. Han tillagde en Gaard af Vester Aaby.

I Begyndelsen af det 16. Aarhundrede laa der i Vester Aaby Sogn tre saakaldte Skovgaarde, nemlig: Brændegaard, Gjeldebrede og Kragegaard. Disse Skovgaarde havde Hovedgaardstakst og var saaledes fri Beboere.

Brændegaard var oprindelig en almindelig Skovgaard eller Bondegaard, og nævnes første Gang under Holme Kloster. Fra 1525—88 var den beboet af Mads Skriver, medens dens egentlige Ejer omkring 1580 var Henrik Rantzau. Hans Søn Brejde Rantzau gjorde i 1588 Brændegaard til en Hovedgaard. Blandt de Gaarde, der ved Hovedgaardens Oprettelse blev nedlagt, nævnes Røjlegaard. 1664—68 blev 5 Gaarde i Nybo underlagt Brændegaard. Gaarden hørte under Brahe-Trolleborg, men kom 1661, ved Kaj Lykkes Fald, under Kronen, som tilskødede Gaarden til Otto Hey i Holsten. 1665 kom Gaarden atter under Brahe-Trolleborg, idet Kristoffer Gabel erhvervede den. Af Brændegaard og Rantzauholm oprettede Fru Birgitte Trolle 1672 Baroniet Brahe-Trolleborg. 1701 blev Brændegaard Enkesæde for Baron Frederik Trolles Enke. Gaarden var dengang et 15 Fags Hus med Tag af Sten. Hertil kom 3 Ladebygninger, 1 paa 35 Fag tækket med Straa, Tærskeladen var paa 18 Fag og Porthuset paa 33 Fag, alle var de dog mere eller mindre brøstfældige. Da Baron Frederik Trolles Enke, Anna Katrine Walkendorff, døde i 1719, fik Frederik Bagger den i Forpagtning paa Livstid. Hans Efterfølger var Niels Boye. 1775 var Gaarden paa 788 Tdr. Land. Den nuværende Gaard er opført i 1880'erne.

Skovridergaarden Ditlevsløst hed forhen Gjeldebrede og tilhørte samme Herresæde som Brændegaard. Ved Kaj Lykkes Fald kom den i Magister Anders Guntzaus Besiddelse. 1699 overdrog han Gaarden til Wulf Sigvard v. Holsten til Gjelskov. 1757 kom den ved Højesteretsdom under Brahe-Trolleborg. 1750 var Gaarden i meget slet Stand. 1809 nedreves den gamle Gaard, og der opførtes en ny kaldet Ditlevsløst, bestemt til Skovridergaard for Baroniets Skovrider Johan Carl Vincens Oppermann, død 1861. Hans Efterfølger, var Jagtjunker Ove Peter Henrik Poulsen. Tæt ved Ditlevsløst ligger den gamle Skovridergaard Bremerhus.

Kragegaard hed i 1632 Kragerupgaard og var beboet af Hans Kristensen og 1664 af Oluf Madsen. 1701 nævnes Gaarden som en Halvgaard og var beboet af Johan Olufsen, Oluf Madsens Søn. Gaarden havde da 4 Længer, 1 Hovedlænge paa 13 Fag, 2 Længer paa 14 og 1 paa 8. Den hørte under Baroniet og var efter Datidens Forhold i særdeles god Stand. Ved Udskiftningen kom omtrent Halvdelen af dens Jorde under Fredskov.

Pilegaard var engang en adelig Sædegaard og tilhørte i 1338 Nicolaus Jakobi Ruth. Om Ejerne indtil 1573 vides intet, men i nævnte Aar sad Henning Wenstermann som Ejer af Pilegaard. Han fik senere Brobygaard, og døde paa den i 1581. Hans Søster Anne Wenstermann fik Pilegaard, hun var Hofdame hos Enkedronning Dorthea og blev gift med Godske Brockenhuus. Fra 1590—1700 kaldtes Gaarden Lejholm eller Lejgaard. Efter Godske Brockenhuus Død 1589 kom Gaarden under Nakkebølle og blev i 1647 af Ejler Bille til Nakkebølle givet til hans Tjener Peder Brandt. 1656 kom Gaarden under Finstrup til Anna Margrethe v. Gøtzen. Hendes Svigersøn Niels Banner lagde Gaarden under Rødkilde. Omkring 1670 kom Gaarden for Skatterestancer under Kronen og gjordes til Ryttergods. 1717 solgte Kronen Gaarden til Herredsskriver Niels Hansen Krogstrup, som i 1739 solgte den til Enkehertuginde Dorothea Christiane, der senere overlod Gaarden til Kammerjunker Ph. v. Schleppegrell. Ved Auktion 1743 blev Gaarden tilslaaet Præsten Mikkell Clausen af Nørre Broby. 1790 kom den atter under Nakkebølle. 1798 solgtes den til Agent Jørgen Ploug, i hvis Slægts Eje den var indtil 1823, da den solgtes til Dines

Peter Lemming. 1866 solgtes den til Møller C. Feldthusen. Ved hans Død 1910, solgtes den til Henrik Lange. 1916 købtes den af Jakob Christensen, og siden har den flere Gange skiftet Ejer. I 1680 var Gaarden ikke just i allerbedste Stand. Det nordre Ladehus var helt i Forfald og manglede Tag over 20 Fag. Væggene var brøstfældige, Porthusets Tømmer og Vægge var faldefærdigt, østre Ladehus var ikke stort bedre, og Stuehuset paa 27 Fag med en lille Karnap var i en sørgelig Forfatning, Vinduer manglede, Døre og Vægge var halvt faldne ned.

Ved Fjellebroens Havn mod Vest, har man fundet en Del Munkesten og Rester af Volde. Man formener, det er her, „Wordburgh“ har ligget, den Borg, som Valdemar Sejers Søn Valdemar gav til sin Ægtefælle Eleonora. 1253 blev Borgen pantsat til Grev Gunzelin af Schwerin. Paa Pejrup Mark ved Grønderup, laa i Middelalderen en Gaard, „Grønderupgaard“.

Litt.: Trap, Danmark. R. Rasmussen Søkilde 1875, Holstenshus og Nakkebølle.

Forsamlingshuset i Vester Aaby.

Igennem Aarhundreder har der været Kro i Vester Aaby, men først i 1752 gaves der Bevilling til at drive Kro i Byen. Bevillingen blev givet til Kammerherre Holsten til Holstenshus, og Kroen laa i Byens vestre Ende, lige over for den gamle Smedie. 1808 nedbrændte den, og den nye Kro lagdes et Stykke udenfor Byen. Senere blev Privilægiet taget fra den, og Kroen blev almindeligt Boelssted. Blandt Kroens sidste Ejere nævnes: Christian Pedersen 1886; Frederik Larsen 1886, som lod Forsamlingshuset bygge og i 1901 solgte det til den nuværende Ejer CHRISTEN JØRGEN HANSEN. 1910 nedbrændte Bygningen, og der opførtes nyt Forsamlingshus med Restauration og Mødelokaler. 1923 udvidedes. Restauratør CHRISTEN JØRGEN HANSEN, født 26. Septbr. 1875 i Vester Skerninge, Søn af Tømrer Hans Jensen og Hustru Edel født Knudsen, gift 1901 med Marie Larsen. Etablerede sig 1896 i Vester Aaby som Blikkenslager, købte Forsamlingshuset 1901, Formand og Kasserer for Vester Aaby Sygekasse siden 1914.

Christen Jørgen Hansen, Restauratør.

Vester Aaby og Aastrup Sygekasse stiftedes 1875, dens første Formand var Lærer Niels Hansen Larsen, til 1896. Hans Efterfølger var Tømrer Hans Chr. Barsen, til 1905. Lærer A. T. Rasmussen, Pejrup, til 1914. Kassen har 1041 Medlemmer og blev statsanerkendt 1896.

Vester Aaby Brugsforening er fra 1882. Indtil 1898 havde den Uddelersted i Skomager Rasmussens lille, smukke Bindingsværkshus, der endnu ligger ved den gamle Smedie paa Vej ned mod Fjellebroen. 1898 flyttedes Uddelerstedet til Tømrer Hans Chr. Larsens Hus og faa Aar efter til Hans Chr. Hansens Ejendom, hvor der i 1905 etableredes Købmandshandel. Samme Aar erhvervede Brugsforeningen sin nuværende Ejendom, der efterhaanden er udvidet og forandret. 1903 indgik Foreningen under F. D. B. Siden 1905 har Førstelærer MORTENSEN, Vester Aaby Skole, været Foreningens Formand. Foruden Varelager og Ejendom har Foreningen et Reservefond

P. L. Petersen, Uddeler.

Vester Aaby Brugsforening.

Den gamle Skomagerbygning.
(Brugsforeningen i Vester Aaby første Uddelersted.)

paa 20.000 Kr. Medlemsantallet er ca. 300. Uddeler er P. L. PETERSEN.

Brugsforeningen i Pejrup blev stiftet den 1. Juni 1916 af daværende Lærer Kjær i Pejrup Skole. Foreningen byggede straks efter Stiftelsen eget Uddelersted. Som Uddeler, siden 1927, ansattes NIELS NIELSEN, født 18. Februar 1896 i Kirke Søby, Søn af Boelsmand Hans Nielsen og

Niels Nielsen,
Uddeler.

Hustru Ane født Henriksen, gift 1927 med Inger Nabøl.

BENEDICTE I. V. HANSEN, Sygeplejerske,
født 30. Januar 1875 i Brahe-Trolleborg Sogn, Datter af Skovarbejder Chr. Hansen og Hustru Rasmøne født Hansen. Uddannet paa Faaborg Sygehus og i Aarhus. Siden 1918 Sygeplejerske i Vester Aaby og Aastrup Sogne.

RASMUS CHR. RASMUSSEN, Stationsmester,
født 16. Februar 1874 i Ejby ved Middelfart, Søn af Husmand Jens Rasmussen og Hustru Chatrine født Jepsen, gift 1902 med Louise Christiane Madsen. Ansat ved S. F. B. 1899 i Odense, Portør i Faaborg 1900, Overportør i Svendborg 1904, Stationsmester 1911, siden 1920 i Pejrup.

Jens Nielsens Maskinfabrik i Vester Aaby grundlagdes i 1863 af afdøde Jens Nielsen, født 23. Oktober 1842 i Vester Skerninge, Søn af Tømrer Niels Jensen og Hustru. I Huset, som Billedet viser, fødtes Jens Nielsen, og her begyndte han sin Virksomhed. Bygningen er af Bindingsværk og bygget af Faderen Niels Jensen i 1840. Jens Nielsen var oplært i Tømrerhaandværket og arbejdede som Tømrer og Møllebygger. 1863 byggede han den første Rensemaskine, 1867 udtog han det første Patent paa en Rensemaskine, og fik paa Udstillingen i 1868 tilkendt første Præmie. Efterhaanden blev Tømrerhaandværket det underordnede og snart optoges al Tiden af Maskinfabrikation og Konstruktion. En halv Snes Aar efter, at den første Rensemaskine var bygget, maatte Værkstedet i Hjemmet i Vester Skerninge udvides. Jens Nielsen købte et Hus paa 4 Tdr. Land i Vester Aaby, og den 1. Maj 1874 flyttede han hertil.

Gaarden i Vester Skerninge
(hvor Jens Nielsens Maskinfabrik begyndte i 1863).

Vi skal ikke her komme nærmere ind paa alle de forskellige Maskiner, der er fremstillet paa Jens Nielsens Maskinfabrik. Grundlæggeren fulgte med i den hurtige Udvikling og skyede intet for at øge Landbrugsmaskinernes Kapacitet. Fabriken fik i 1900 tilkendt Guldmedaille paa Verdensudstillingen i Paris. 1901 udvidedes Fabriken med nye Værksteder. 1911 omdannedes Fabriken til et Aktieselskab, bestaaende af Grundlæggerens tre

Børn. Komplekset i Vester Aaby blev større og større. Efter Faaborg – Svendborg Banens Anlæggelse i 1916, besluttede man at flytte Virksomheden til Stationsbyen, og paa en Plads ved Stationen byggedes da en stor moderne Fabrik med Dampanlæg m. m. Den nedbrændte i 1921, og

Fabrikken i Vester Aaby 1874.

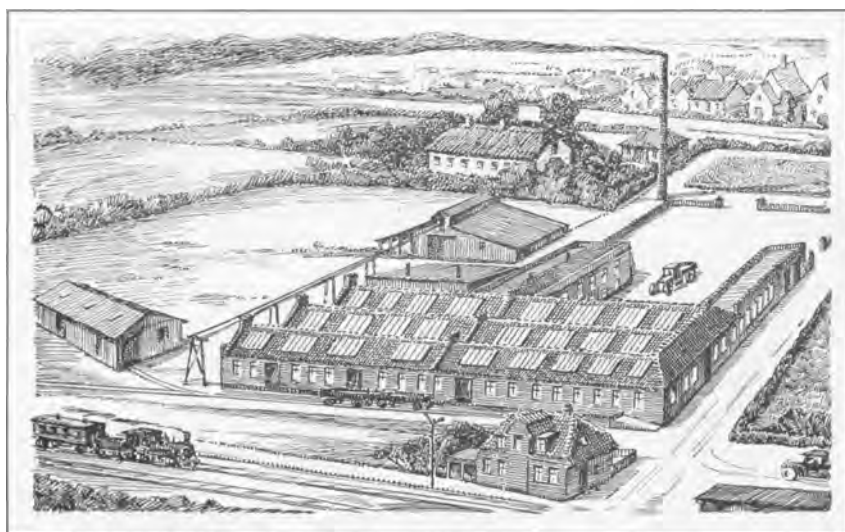
den nuværende Fabrik opførtes. Den gamle Fabriksbygning i Vester Aaby omdannedes til Landbrug, og ved Udstykning fra Hovedgaarden Nakkebølle erhvervedes en Del Jord. Saa godt som alle Landets Frøenserier har faaet deres Maskiner fra Jens Nielsens Fabrik. Skaden ved Branden i 1921 ansloges til 1/2 Million Kroner. Først i 1926 stod det nye Fabriksanlæg færdigt, dog mangler Beboelseshusene. Direktør er M. J. NIELSEN.

M. J. Nielsen,
Direktør.

Elektri Mølle ved Vester Aaby Station er opført i 1915 af Rasmus Jensen. Han havde haft Lindevad Mølle i Forpagtning siden 1910, men ved Banens Anlæggelse i 1915–16 opsagde han sin Forpagtning og byggede en

Motormølle ved den ny Station i Vester Aaby. -- Imidlertid forarsagede Krigen Mangel paa Elektricitet, og den nye Mølle var bygget til elektrisk Drivkraft. Man maatte da bygge en Vindmotor, som opsattes i 1921. Mølleri og Beboelsesejendom ved Vester Aaby Station kostede 9.800 Kr. at bygge, nu er de asureret for 34.000 Kr. Møllen drives tildels som Formalingsmølle og ejes af Bygherren

De nuværende Fabriksbygninger i Vester Aaby
(nyopført efter Branden i 1921, færdigbygget 1926).

Rasmus Jensen,
Møllejejer.

RASMUS JENSEN, født 11. Maj 1884 i Rønninge, Søn af Møller Niels Jensen og Hustru Maren Kristine født Rasmussen, gift 1910 med Marie Rossau.

Fjellebroen paa Grænsen mellem Vester Aaby og Ulbølle Sogne er meget gammel. Allerede 1200 nævnes Stedet som tilhørende Holme Kloster (det senere Brahe-Trolleborg). 1655 var Kaj Lykke Ejer af Godset, hvortil Fjellebroen hørte. Efter Kaj Lykkes Fald kom Fjellebroen under Kronen. En Tid har den tilhørt Hviderne til Rødkilde. Da Forvalteren paa Hvidkilde, Jens Lange, i 1736 købte Rødkilde af Johan Lehn

Elektril Mølle i Vester Aaby.

til Hvidkilde, hørte Fjellebroen under Rødkilde. Jens Lange var en streng Mand, men han forbedrede meget paa Godset, og den første Skibsbro anlagdes af ham, ligesom han anlagde Teglværk og Skibsværk ved Fjellebroen. Han døde 1790, og hans Søn Justitsraad Lange arvede Rødkilde. Efter hans Død 1829, overgik det til hans Søn E. H. Lange, og medens denne var Besidder af Rødkilde, deltes Godset. 1854 købte Frederik Hoffmann, født 1823 i Ulbølle Strandhuse, Søn af Væver Hans Rasmussen og Hustru Charlotte født Hoffmann, en til Skibsbroen

stødende Jordlod og anlagde herudfor en anden Skibsbro, samt byggede en Købmandsgaard. Han drev stor Kornhandel og udskibede en Mængde Tømmer. E. H. Lange døde 1874, og hans Søn Chr. Lange solgte i 1880 den Halvpart af Fjellebroen, som endnu hørte under Rødkilde, til Fr. Hoffmann, der saaledes blev Eneejer. Han forbedrede nu Havnen og Havnepladsen, og der rejste sig flere Bygninger. Havnepladsen optager $\frac{3}{4}$ ha og Bolværkslængden er 100 m. 1890, efter Fr. Hoffmanns Død, overgik Bedriften til hans to Sønner, som delte Virksomheden imellem sig, saaledes at FREDERIK HOFFMANN fik Udskibningsstedet og Kornhandelen, og PEDER HOFFMANN fik Købmandshandelen og Kroen. Frederik Hoffmann optog sin Svoger HANS LARSEN i sit Firma som Medejer.

FREDERIK JOHANNES HOFFMANN, Købmand,

født 12. April 1871 ved Fjellebroen, Søn af Fr. Hoffmann og Hustru Hansigne født Rasmussen, gift 1. Gang 1894 med Anna Hansen, død 1916, gift 2. Gang 1932 med Marie Madsen.

HANS LARSEN, Købmand, Skibsfører,

født 16. Juni 1860 i Ulbølle, Søn af Gaardejer Lars Nielsen og Hustru Anna Katrine født Madsen, gift 1889 med Karen Johanne Hoffmann, død 1931. Skibsfører fra 1882—90, indtraadte 1890 i Svogerens Firma.

AASTRUP SOGN danner en Sognekommune, men er i kirkelig Henseende Anneks til Vester Aaby Sogn. Det grænser til Hovedsognet, til Diernæs Sogn og Lille Bælt. Jordene er meget bakkede og højtliggende. Fra flere Steder er der den smukkeste Udsigt over Landskabet, særlig ned mod Faaborg og Fjorden. Det højeste Punkt er Balksbjerg (49 m). Til Sognet hører Store Svelmø, 27 ha; Lille Svelmø, 4 ha; Kidholm, 0,8 ha; Skoldholm, 0,05 ha. Kun Store Svelmø er beboet. Sognets Areal er 1497 ha. Heraf optages 68 ha af Skov: Enemærket, Æskehave Skov og den smukke Dyrehave Skov. 10 ha optages af Moser og andet Vandareal.

Byen Aastrup har Skole, Kirke, Forsamlingshus, Andelsmejeri, oprettet 1887; Nab, Dyvskrog og Blødesbæk er mindre Steder. Ved Nakke-

Udsigt over Fjellebroen med den Hoffmannske Gaard.

bølle er der Jernbaneholdeplads og Sanatorium. Hovedgaarden Nakkebølle hørte forhen under Baroniet Holstenshus. Sognet har Tingsted i Faaborg og hører under de samme Kredse som Diernæs Sogn. Det danner eet Sognefogeddistrikt og var indtil 1912 i kommunal Henseende forenet med Vester Aaby Sogn. Indbyggerantallet var i 1800: 347; i 1900: 583, nu er det 713.

Sogneraadet bestaar af: Gaardejer M. P. NIELSEN, For-

mand; Husejer E. NIELSEN; Husejer H. C. NIELSEN; Husejer J. KRISTOFFERSEN; Gaardejer R. P. HANSEN. Hjælpekassens Formand er Lærer V. WÜRDEN-PEDERSEN. Sognepræst er H. C. ANDERSEN. Sognefoged er Gaardejer A. ANDERSEN.

Aastrup Sogn er ikke saa rigt paa Minder fra Oldtiden som Hovedsognet. Indtil Midten af forrige Aarhundrede laa der en Langdysse Nord for Aastrup By. Vest for denne fandtes en lignende Dysse, og ved Katterød var der flere Dysser. Stenene blev i 1803—10 brugt til Byggemateriale. Gamle Stednavne som Lodenhøj, Sødøj, Mellehøj og Bavnehøj tyder paa, at der ogsaa har ligget Gravhøje i Sognet.

Kirken ligger ikke saa malerisk som Diernæs og Vester Aaby Kirker, det kommer af, at Byen Aastrups 27 Gaarde blev ved Udskiftningen alle paa nær 5 udflyttet. Endnu er der Levninger af den gamle By. Kirken er af romansk Oprindelse og bestod først kun af et Langhus af Kampesten. Senere er Langhuset forlænget, Koret nedrevet og et nyt bygget. I Midten af det 16. Aarhundrede er Taarnet bygget. Senere kom Vaabehuset mod Nord, og i 1580'erne byggede Ejler Brockenhuus Gravkapellet ved Korets Sydside. 1590—94 blev Taarnet forhøjet og fik et slankt Spir. Dette er senere nedtaget og erstattet af kamtakkede Gavle. Kirken har Hvælvinger. Taarnrummet adskilles fra Skibet ved en Gitterport. Her indrettede Fru Sofie Sehested, Enke efter Oberstløjtnant Cicignon, i 1777 aaben Begravelse. Her staar tre Sandstenskister med Ligene af Oberstløjtnant Johan Frederik Cicignon til Nakkebølle, hans første Hustru Erikke Kristine Holch og hans anden Hustru Sophie Amalie Sehested. Det før omtalte Gravkapel tjener nu som Sakristi. En Del gamle Ligstene er indmuret i Kirken, saaledes over Ejler Eriksen Bølle til Nakkebølle, død 1534; Klavs Eriksen Ravensberg, død 1541. I Kapellets vestlige Mur sidder en 6 Alen høj Ligsten over Ejler Brockenhuus og hans to Hustruer. Bag Alteret sidder en Ligsten over Jacob Brockenhuus til Damsbo og Nakkebølle og hans Hustru Susanne Bølle. Oprindeligt var de her nævnte begravet foran Alteret. Under Gravkapellet findes en tilmuret Begravelse med 11 store og 4 smaa Kister. Her hviler Fru Anne Bille, død 1640; Jomfru Anne Bille Henningsdatter, død 1654; Ejler Bille til Nakkebølle, død 1649; Fru Charlotte Amalie Rosenkrands til Rosenholm og Lungholm, død 1721. I Gravkælderen under Koret: Niels Gustav Trolle til Nakkebølle og Eriksholm, død 1718. Tillige har der været et mindre Gravkapel ved den sydlige Mur i Skibet, her fandt man ved en Restaurering af Kirken to Kister med Navnet „Adler“. Prædikestol og Altertavle er nye. Døbefonten er romansk og af Granit.

Aastrup Skole er oprettet 1691 af Baron Fr. Trolle til Brahe-Trolleborg, som ogsaa stiftede Vester Aaby Skole (se Side 400). Den første Skole laa tæt ved Kirken. Den blev nedrevet i 1913 og dens Tomt indlemmet i Kirkegaarden. Som Skole var den dog ikke bleven anvendt længere end til 1827, da den nuværende Skolebygning opførtes. 1905

Aastrup Kirke omkring 1850.

blev Skolestuen indlemmet i Lærerboligen og der opførtes nye Skolelokaler. I 1913 udvidedes den med en Forskole. Af Lærere ved Aastrup Skole: Hans Pedersen 1725—45; Lavrids Aagaard Bloch, død 1751; Kristen Jensen Bindesbøl, Lærer ved Aastrup og Vester Aaby Skoler; Hans Bro; Peder Jensen Korch; Lars Hausted; Villads Pedersen; Michael Hermann Agertoft; J. T. Hansen, 1899; siden 1923 Førstelærer WÜRDEN-PEDERSEN.

VIGGO WÜRDEN-PEDERSEN, Førstelærer,

født 14. Juni 1893 i Ubby, Søn af Skomager Chr. Pedersen og Hustru, gift 1918 med Nina Storm. Formand for Hjælpekassen og Kasserer i Spareforeningen.

RIGMOR H. H. MADSEN, Lærerinde,

født 25. Januar 1891 i Dæglykke, Datter af Lærer O. I. R. Madsen og Hustru Signe født Jensen. Dimitteret 1919 fra Femmers Seminarium, ansat ved Aastrup Skole 1922.

Hvor Nakkebølle nu ligger, laa i gamle Dage to Borge. Den ene laa paa en Holm i Høsemose. Holmen var indtil Begyndelsen af forrige Aarhundrede overgroet af Skov. Da man ryddede Skoven fandt man Grunden til en firkantet Bygning midt paa Voldstedet og omgivet af Grave. Udenfor disse fandt man Spor af Ladegaardene. Midt mellem denne Borgplads og Nakkebølle Have hæver sig en Plads, hvor man mener, der har ligget en anden Borg. Maaske laa den dog ikke her, men i Skoven Enemærket paa „Herregaards-holmen“, der har været omgivet af Fjordens Vand. Her laa det gamle Nakkebølle, hvoraf der endnu findes Rester.

Nakkebølle tilhørte længe før Grevefejden den gamle Slægt Bølle. Ejler Eriksen Bølle, gift med Anne Bille, ejede Nakkebølle i 1498. En senere Ejer var Klavs Eriksen Ravensberg til Kidholm, han kaldtes „Klavs Slippeslot“, fordi han overgav Frederik I. Kallundborg Slot, hvor Kristian II. havde sat ham som Lensmand. Han døde 1541 paa Erholm. Efter Bøllerne fulgte Slægten Brockenhuus paa Nakkebølle. Den begyndte med Jacob Brockenhuus, som 1547 ægtede Susanne Bølle. Han deltog i Krigene 1562—71, men forinden var han begyndt at bygge, og da han kom hjem fandt han Slottet fuldført. Han opsatte en Sten over Døren: „Mens jeg i Sverig fangen vaar, Da bygt min Hustru denne Gaard“. Hun var dog død i 1569, han selv døde paa Damsbo 1577.

Gaarden bestod nu af 3 Fløje omgivet af en Ringgrav. Hovedbygningen er bygget af Munkesten og staar den Dag i Dag omtrent som dengang. Den har to Stokværk og dybe hvælvede Kældre. Det øverste Stokværk rager en Sten frem og hviler paa en Buerække af smaa flade Buer, der støttes af Konsoller af Sandsten. Over andet Stokværk rager Muren igen en Sten frem, men her hviler Buefrisen paa Konsoller af Kampesten. Her fandtes en Række Skyde- og Skoldehuller, som nu er blindede. Paa hvert Hjørne af Hovedbygningen rejser sig et firkantet Taarn med Renæssancegavle. Ind mod Gaar-

Hovedgaarden Nakkebølle (efter „Trap Danmark“).

den er der paa Midten af Fløjen rejst et svært firekantet Trappetaarn. I dette ses endnu den oprindelige svære jernbeslaaede Port med Skydebom. Kældrene er bevarede og Ruminddelingen i første Stokværk er endnu det oprindelige, medens Riddersalen i andet Stokværk er omdannet til flere Rum. Her er der Bjælkeloft, medens første Stokværk har Kuppelhvælvinger. Kælderen i det sydøstlige Taarn har været Fængsel. Den ene Sidefløj er af Grundmur, den anden af Bindingsværk, Ladebygningerne ligger paa den anden Side af Ringgraven. Blandt de efterfølgende Ejere af Nakkebølle nævnes: Ejler Brockenhuus, død 1631; hans Enke Anne Bille afstod Gaarden til Broderen Markus Bille; Marvard Bille til Hvidkilde fik 1602 Ejendomsret over Nakkebølle, han var gift med Ejler Brockenhuus Datter Susanne, død 1606. Selv døde han 1631, efterladende sig to Børn; Datteren Karen arvede Hvidkilde, og Sønnen Ejler Bille arvede Faderens Andel i Nakkebølle. Han døde ugift 1649, og Svogeren Falk Gjøre til Hvidkilde, gift med Karen Bille, arvede Nakkebølle, som da blev forenet med Hvidkilde. Falk Gjøre døde 1653, hans Enke solgte Aaret efter Gaarden til Niels Krabbe til Skjellinge. Han døde 1663, og Nakkebølle deltes mellem hans to Døtre, den ene gift med Herluf Trolle til Snedinge og Vognstrup, som maatte sælge alt. Han døde 1739. Nakkebølle blev ved Auktion købt af Johan Lehn til Hvidkilde og kom saaledes atter under Hvidkilde. Han solgte 1740 Nakkebølle til Johan Frederik Cicignon, død 1764. Dennes Hustru Sophie Amalie Sehested døde 1793. En Datter af dette Ægteskab blev gift med Frederik Kristian Skeel, og Nakkebølle kom saaledes i hans Besiddelse; han var Kammerherre, hvid Ridder, Ejer af Mullerup og Morup samt Stamherre til Birkelse. Han oprettede Stamhuset Mullerup og døde 1798. Enken Katrine Elisabeth Cicignon beholdt Godset til 1815, da hun solgte saavel Mullerup som Nakkebølle. Ved Auktion i 1828 blev det tilslaaet Baron Hans v. Holsten til Holstenshus for 78.500 Rdl. og indlemmedes i Baroniet. Senere er det atter solgt.

Nakkebølle Sanatorium er indviet 19. September 1908 og oprettet af Nationalforeningen til Tuberkulosens Bekæmpelse. Det er tegnet af Arkitekterne B. og V. Ingemann. Hovedbygningen, der er i tre Stokværk, rummer 27 Patientværelser samt Badeanstalt, Køkken, Apotek, Spisesal, Dagligstue, Laboratorium og Lægeværelse. Ved Hovedbygningen findes Liggehaller. En Sidebygning rummer Kontorer samt Bolig for Forvalter og Maskinmester. Modsat Hovedfløjen ligger Sanatoriets Maskinanlæg. Øst for denne Bygning ligger Overlægeboligen og de andre Lægeboliger. Det samlede Bygningskompleks har kostet 600.000 Kr. og har Plads til ca. 140 Patienter. Det er bygget paa et Næs i Nakkebølle Fjord og har en smuk Park. Sanatoriet ledes af Overlæge OTTO HELMS; Forvalter er C. HOLMGAARD.

OTTO HELMS, Overlæge,

født 6. Maj 1866 i Horsens, Søn af Justitsraad, Apoteker Jakob H. og Hustru Marie født Bang, gift 1894 med Mariane Meyer. Student i Horsens 1883, medicinsk Eksamen 1890, Læge ved Kryolitbrudet Ivgitut 1890—91, i Arsuk paa Grønland 1893, praktiserende Læge i Haslev 1894—1908, Overlæge ved Nationalforeningens Sanatorium i Haslev 1903—08, Sanatoriet ved Nakkebølle Fjord siden 1908, ornithologisk Medarbejder ved Salmonsens Leksikon, Formand i Bestyrelsen for Plejehjemmet ved Faaborg siden 1916, Medlem af Alm. dansk Lægeforenings Overvoldgiftsret siden 1926, Formand for Fyns Stifts medicinske Selskab 1921—31, Æresmedlem af samme Selskab siden 1931, Medlem af Bestyrelsen af Dansk medicinsk Selskab 1921—31, Formand i Foreningen af danske Brystsygelæger 1922—28, i Bestyrelsen for Sydfyns nye Discontobank siden 1924, Formand for Dansk ornithologisk Forening siden 1929, for Dansk Tuberkuloselægeselskab siden 1931, korr. Medlem af Königl. ungar. ornithologisches Institut, af American ornithologist Union, af Deutsche ornithologische Gesellschaft.

HANS CHR. CHRISTENSEN, Maskinmester,

født 31. August 1865 i Nakskov, Søn af Maskinmester Knud Christensen og Hustru Marie født Hoffmann, gift 1894 m. Marie Caspersen. Maskinmester ved Silkeborg Sanatorium 1903—08, Nakkebølle Sanatorium s. 1908.

DORTHEA KIRSTINE NIELSEN,

Vaskeribestyrende,

født 17. September 1875 i Faxe, Datter af Lærer L. Joh. Nielsen, Hovby-Fakse. Ansat ved Nakkebølle Sanatorium 1912.

ANNA MARGRETHE OLSEN, Oversygeplejerske,

født 27. August 1883 i Hastrup, Datter af Gaardejer Rasmus Olsen og Hustru Maren født Hansen. Uddannet ved Kommunehospital i København, Øresunds Hospitalet, Sundby Hospital og Blegdamshospitalet, ved Nakkebølle siden 1918, Oversygeplejerske siden 1929.

I det nordøstlige Hjørne af Aastrup Sogn, paa Bakken umiddelbart Syd for „Blødesbæk“, det gamle Afløb fra „gamle Mølle“, som blev nedlagt for over 200 Aar siden, men hvoraf der endnu ses tydelige Spor, ligger ca. 100 m fra Faaborg-Svendborg Landevej Aastrup Mølle. Den smukt beliggende Mølle opførtes i 1862 af et Selskab bestaaende af Gaardejerne Rasmus Vejstrup og Lars Kragegaard i Vester Aaby samt Jernstøber Lars Jensen, Faaborg. Selskabet drev selv Møllen nogle Aar; men Egnens Befolkning var ikke særlig villige til at forlade de gamle, mere driftsikre Vandmøller. 1865 bortforpagtede Selskabet Møllen til Søren L. Aagaard, som allerede 1866 købte Møllen med tilliggende 3 Tdr. Land for 9.500 Rdl.

Søren L. Aagaard, født 6. Januar 1827 som Søn af Gaardejer Lars Madsen, Lydinge, Krarup Sogn, og gift 1857 med Ane Katrine Nielsen Brandt, Ulbølle, havde fra sin Konfirmation beskæftiget sig med Møllebyggeri og Mølleri, og havde været flere Aar paa de sydfynske Møller. Han fik i Løbet af faa Aar Møllen i det rigtige „Sving“. Allerede i Halvfjerdserne blev den forsynet med selvregulerende Vinger, og der blev indlagt Fransk-sigteri med tilsvarende Renseri for Hvede, saaledes at Møllen i en lang Aarrække fremstillede Størsteparten af det Hvedemel, som forbrugtes paa Egnen. 1871 købtes et Areal paa 18 Tdr. Land af Gaardejer R. Larsen „Gammel Mølle“, og samtidig byggedes Ladebygninger ved Møllen. 1887 købtes yderligere 3 Tdr. Land, beliggende ved Møllen, af Smed L. Andersen; det samlede Areal udgjorde nu 24 Tdr. Land, og Virksomheden beskæftigede 6 à 7 Mand foruden Ejeren, samt 3 Spand Heste.

I 1889 blev Møllen restaureret og forsynet med Selvkrøjer, hvilket i høj Grad lettede Betjeningen. 1892 overdrog Søren L. Aagaard Møllen m. v. til sin Søn, den nuværende Ejer CARL AAGAARD, født 23. Juli 1867, gift 1893 med Johanne Ebbesen, Datter af Gaardejer Lars Ebbesen, Raagelund. I disse Aar, da Landbruget slog ind paa stærkere Fodring, begyndte Carl Aagaard at indkøbe og knuse Oliekager til Forhandling. Med Landbrugets større Omsætning og hurtigere Tempo blev det nu nødvendigt at anskaffe Hjælpekraft til vindstille Tider, og der indlagdes en 8 HK Petroleumsmotor, som allerede efter 10 Aars Forløb maatte ombyttes med en 16 HK Motor. 1910 blev Grynmølleriet moderniseret og ny Centrifugalsigte indlagt, saaledes at Møllen blev i Stand til at imødekomme større Krav, særlig i Krigsperioden. 1919 paabegyndtes Fremstilling af animalsk Hønsfoder. Møllevirksomheden optog nu Carl Aagaard saa stærkt, at han bortsolgte de længst bortliggende 18 Tdr. Land til Gaardejer R. Greve for 30.000 Kr., og byggede „Møllebakken“ med Landbrugsbygninger til de tilbageværende 6 Tdr. Land, hvor han har boet siden, medens hans Svigersøn Carl Rasmussen bestyrer Møllen. 1924 anskaffedes Lastbil, som nu gør samme Arbejde som forhen 2 à 3 Møllevoгне. 1928 blev den 16 HK Motor ombyttet med en mere økonomisk 25 HK Dieselmotor, og samme Aar indrettedes en særlig Afdeling for Forædling af Saasæd, med nye Maskiner

Carl Aagaard,
Møller.

Møllen ved Aastrup.

for Rensning og Bejtsning. — Mange Landsbymøller er i den sidste Menneskealder forsvunden, men Aastrup Mølle, som i 1932 kan fejre sin 70-Aarige Bestaaen, deraf i de 66 Aar i Familien Aagaards Eje (de 40 Aar i C. Aagaards), har formaaet at indstille sig efter Tiden og Landbrugets Krav.

Carl Aagaard, som i 1888 —89 var Elev paa Dalum Landbrugsskole og hos den bekendte Kvægopdrætter Jens Hansen,

Holev, har, foruden at passe sin ret store Virksomhed, faaet Tid til at bestride adskillige Hverv, saaledes var han i en Aarrække Mejeriformand, Formand for Kontrolforening og Malkebedømmelsesforening, Bestyrelsesmedlem i Faaborg Andelsslageri, hvor han i en Aarrække var Voldgiftsmedlem. I en Periode var han Sogneraadformand, i over 20 Aar Formand for Foredragsforeningen, og i en Aarrække Menighedsraadsformand. Han er Medstifter af og i Bestyrelsen for „Fyns Forsamlingshus“, og i en Aarrække var han Formand for Fyns Stifts Møllerforening. Han er Medstifter af „Det radikale Venstre“ og i en Aarrække i Bestyrelsen for dettes Landsforbund.

Bageriet i Aastrup Sogn er oprettet 1930. Bygningerne er nye og Bageriet moderne i hele sin Indretning. Det er bygget af Bagermester MADS JØRGENSEN, født 20. Juli 1905 i Amerika, gift 1930 med Karen Andersen. Bageriet ligger overfor Møllen.

Et stort Areal af Nakkebølle blev i Aarene 1866—70 inddæmmet. Det kostede 37.000 Rdl., som udredtes af Lensbesidderen til Nakkebølle. Ved den store Stormflod, den 13. November 1872 gennembrødes Dæmningerne.

HUNSTRUP SOGN danner en Sognekommune og er Anneks til Øster Skerninge Sogn i Sunds Herred. Det grænser til Stenstrup Sogn i Sunds Herred, og til Krarup, Ulbølle og Vester Aaby Sogne. Jordene er højtliggende og bakkede. Højeste Sted er „Digebjerg“ (74 m). Mod Vest ligger det 70 m høje Rødebjerg. Dets Areal er 1626 ha. Heraf optages 447 ha af Skovene: Damskov, Hestehave Skov, Grænsebjerg Skov, Mynderup Hestehave Skov, Kohave og Guldbjerg Skov. Gennem Sognet løber Hunstrup Aa. Af Moser og andet Vandareal optages 30 ha.

Byer: Hunstrup med Kirke, Skole, Forskole, Brugsforening; Gundestrup med Mølle og Mejeri (anlagt 1888); Mynderup, Mynderup Hestehave Huse, Sibirien, Stæreby, Galteløkkerne, Ellehuse og Pilehuse er alle mindre Steder. I Sognet ligger Hovedgaardene Langeskov og Flintholm. Andre større Gaarde: Eskebjerggaard, Galtegaard og Gammelgaard. Desuden Elleskov Vandmølle.

Sognet har Tingsted i Faaborg og hører under de samme Kredse som Diernæs Sogn, dog under Sunds Herreds Vurderingskreds og Amtets 5. Folketingskreds. Indbyggerantallet var i 1800: 425, i 1900: 680, nu er det 644. Sognet var til 1911 forenet med Øster Skerninge. Sogneraadet bestaar af: L. H. HVIDTFELDT, Formand; Husmand G. JØRGENSEN; Husmand A. P. HANSEN; Gaardejer H. HAUGEGAARD; Gaardejer F. JENSEN; Forpagter A. HOLM. Hjælpekassens Formand er Skomager CHR. PEDERSEN. Værgeraadets Formand er Uddeler K. KRISTENSEN. Sognefoged er SØREN NIELSEN.

Sognet har ingen Oldtidsgrave. Ved Hunstrup By ligger et næsten ødelagt Voldsted, her laa „Bøgehoved“. Nord for Mynderup ligger et andet Voldsted, her laa Herregaarden

Aastrup Bageri.

„Fløjstrup“. Det meste af Kirken er fra den senere Middelalder. Det gamle Vaabenhus og Kapellet mod Nord blev nedrevet i 1858. I 1870'erne tilbyggedes den nordre og den søndre Kørsfløj. I Prædikestolen findes endnu nogle Fyldinger fra 1566. Altertavlen er fra 1885. Paa Kirkegaarden er Folkedigteren Mads Hansen, død 1880, jordet. Taarnets underste Stokværk tjener nu som Vaabenhus.

Hovedgaarden Flintholm tilhørte i Begyndelsen af det 16. Aarhundrede Claus Bryske. Dens nuværende Bygninger er fra 1843—44. Af Ejere nævnes: Claus Bryske, død 1564; hans Enke Berite Banner, død 1592. Senere kom den under Brahe-Trolleborg. 1663 var Kirstine Munk Ejer, 1664 blev Gaarden solgt til Rigsraad Otto Krag, død 1666. Hans Søns Enke solgte den 1768 til Justitsraad Jens Lange til Rødkilde, i hvis Families Besiddelse den forblev til 1902, da Dødsboet efter J. T. Lange, død 1901, solgte den til J. Mackeprang. Siden har den flere Gange skiftet Ejer. Langeskov var oprindelig en Parcel af Løjtved og blev oprettet i det 18. Aarhundrede af Jens Lange. Fra 1809—1905 tilhørte den Familien Lollesgaard. 1905 solgtes den til E. Holberg, i 1914 til S. Hansen, der i 1915 solgte den til Kammerjunker J. de Neergaard. 1919 solgtes den til H. J. Blichfeld, hvis Enke i 1923 solgte den til Alexander Oxholm.

KRARUP SOGN danner egen Sognekommune, men er i kirkelig Henseende Anneks til Brahe-Trolleborg. Det grænser til Hovedsognet og til Espe og Herringe Sogne, hvor Grænsen paa et langt Stykke dannes af Haagerup Aa, til Hunstrup og Vester Aaby Sogne og til Kværndrup og Stenstrup Sogne i Sunds Herred. Jordene er temmelig bakkede og højtliggende. Sognets højeste Sted er Tangetop (90 m). Sognets Areal er 1606 ha. 375 ha optages af Skovene: Fiskerup Skov, Krarup Skovhave og Frydenborg. Moser og andet Vandareal optager 44 ha. De største Moser er Snarup og Fandens Mose.

Byer: Krarup med Kirke, Skole, Forsamlingshus, Brugsforening, Andelsmejeri; Snarup; Tange med Forskole; Søfælde med Savværk; Lydinge med Mølle; Egeskov og Møllebækshuse er mindre Steder. Større Gaarde: Mosgaard, Gammelgaard, Bæbegaard, Grøftegaard og Væverstedet. — Sognet har Tingsted i Faaborg og hører under de samme Kredse som Diernæs Sogn (se Side 381), dog under Salling Herreds Skyldkreds og Amtets 5. Folketingskreds. Indbyggerantallet var i 1800: 424, i 1900: 700, nu er det 854.

Sogneraadet bestaar af: Gaardejer HANS JØRGEN HANSEN, Formand; Husmand L. MADSEN; Gaardejer C. CHRISTIANSEN; Gaardejer J. S. HANSEN; Gaardejer M. MADSEN; Husmand H. CHRISTIANSEN; Gaardejer S. NIELSEN. Hjælpekassens Formand er Gaardejer R. RASMUSSEN. Værgeraadets Formand er Gaardejer S. NIELSEN. Sognefoged er Husmand PEDER HENRIKSEN.

Krarup Sogn har ingen Oldtidsgrave. Peder Brok pantsatte i 1333 alt sit Gods i Søfælde til Otto Split. En Søn af denne overdrog Godset til Valdemar Atterdag. Søfælde eller Syøfællæfang, ogsaa kaldet Voldborg, var en befæstet Borg. Man har fundet Dele af svære Kampestensbygninger. Borgen var omgivet af Sø, Grave og Volde.

1555 blev Krarup Sogn Anneks til Holme Klosterkirke. 1569 fik Henrik Rantzau bevirket, at Sognet lagdes under Brahe-Trolleborg. Her forblev det til 1801 og var da i 9 Aar et selvstændigt Sognekald, men kom saa atter

Krarup Kirke før Restaureringen.

under Brahe-Trolleborg. Kirken var viet til Sct. Morten og er fra tidlig romansk Tid. Den ligger paa en stor Banke, og af dens ældste Bygning er endnu Dele af Kor og Skib bevaret. I Midten af det 16. Aarhundrede blev Kirken overhælvvet og Skibet forlænget med et Hvælvingfag. I 1780'erne blev Taarnet bygget. Paa Taarnet staar Bygherrens Forbogstaver: J. L. R. 1783 (Johan Ludvig Reventlow). Paa Skibets Gavl ses Chr. Ditlev Reventlows Forbogstaver. I samme Periode er Udbygningen mod Nord tilbygget samt Vaabenhuset ved Kirkens Vestgavl.

Signe Larsen Skovgaard,
Forskolelærerinde.

Krarpup gamle Skole laa ved Kirken paa Kirkebanken. Den var oprettet i 1691 af Baron Frederik Trolle. Blandt Skoleholdere nævnes: Lars Michael Zeuthen, ansat 1781, død 1808. 1805 byggedes den nuværende Skole af Anna Sybilla Reventlow født Schubart, født 1753, død 1828, Enke efter Greve Johan Ludvig Reventlow. Lærer ved den nye Skole blev Enevold Christensen. Nuværende Lærer er H. C. FRYDENDAHL. I Slutningen af forrige Aarhundrede udvidedes Skolen med en Forskole for Snarup med Tange. Lærerinde her er SIGNE LARSEN SKOVGAARD, født 22.

Juni 1888 i Espe. Dimitteret 1926 fra Femmers Seminarium, ansat ved Tange Skole 1. April 1927.

Krarpup Brugsforening stiftedes den 3. April 1897 med 50 Medlemmer. Til Formand valgtes Gaardejer Jens Hansen. Den 6. April 1897 overtog Foreningen Købmand Lars Larsens Ejendom og Forretning for 3.300 Kr., og Lars Larsen ansattes som Uddeler. I 1903 løstes Detailhandler-Borgerskab. Foreningen vok-

Krarpup Brugsforening 1911.

sede og i 1904 tilbyggedes nogle Fag. 1911 foretoges en væsentlig Udvidelse, og i 1924 maatte man atter udvide. Foreningens Medlemsantal er nu 160. Uddeler Lars Larsen afgik i 1899. Hans Efterfølger, Hans Hansen fra Trunderup Møllegaard, som 1901 afløstes af nuværende Uddeler ANDERS CHR. RASMUSSEN, født 20. December 1861 i Krarpup, Søn af Husmand Rasmus Jensen og Hustru Maren født Rasmussen, gift 1895 med Johanne Larsen. Foreningens Formand er Boelsmand N. HANSEN, Søfælde.

Anders Chr. Rasmussen,
Uddeler.

Lydinge Mølle og Møllegaard ligger ved Sognegrænsen. Jordene deles mellem Espe og Krarpup Sogne. Møllegaarden er bygget i 1720'erne. Mølledammen er nu næsten udtørret. Vindmøllen er bygget 1830. Den gamle Vandmølle og Gaarden er anlagt omkring 1700 og tilhørte Fjellebro. 1866 opførtes Ladebygninger og Stalde. J. Henriksen, født 1833, var den første Selvejer paa Lydinge Mølle.

GESTELEV SOGN danner en Sognekommune, men er i kirkelig Henseende Annekset til Herringe Sogn. Det grænser til Espe og Hillerslev Sogne (fra sidstnævnte Sogn adskilles det ved Sallinge Aa), til Vantinge og Heden Sogne, til Højrup og Ringe Sogne i Gudme Herred og til Aasum Herred i Odense Amt. Jordene er højtliggende og bakkede. Sognets højeste Punkt er Fladmose Banke, (75 m). Arealet er 1097 ha, heraf optages 64 ha af Skov: Enghave Skov og Tykhavne Skov. Moser og andet Vandareal optager 14 ha.

Lydinge Møllegaard.

Byer: Gestelev med Kirke, Skole, Forsamlingshus, Møbelfabrik, Brugsforening, Andelsmejeri; Palleshave med Friskole og Børnehjem; Gestelevlund, Gestelevmark, Havrevænge, Palleshave Hede, Gørlunde Huse

og Høje Elle er mindre Steder. I Sognet ligger Hovedgaarden Nordskov. Sognet har Tingsted i Ringe og hører under de samme Kredse som Heden Sogn (se Side 416). Indbyggerantallet var i 1800: 300, i 1900: 530, nu er det 618.

Sogneraadet bestaar af: F. HANSEN, Formand; Gaardejer H. PEDERSEN; Gaardejer H. K. LARSEN; Gaardejer C. POULSEN; Gaardejer H. J. HANSEN; Husmand A. LARSEN; Gaardejer J. K. ANDERSEN. Hjælpekassens Formand er Fru Gaardejer M. RASMUSSEN. Værgeraadets Formand er Gaardejer H. J. HANSEN. Sognefoged er Gaardejer H. P. JENSEN. Sognepræst er L. P. LETH.

Sognet har ingen Minder fra Oldtiden. I det 17. Aarhundrede nævnes følgende Gaarde i Gestelev Sogn: Westergaard, Grønnegaard, Kellemosegaard og Blanckholmgaard.

Kirken er fra den tidligste Middelalder og bestod da kun af et Langhus af Kampesten. I sengotisk Tid blev Kirken ombygget. Det meste af Langhuset og Koret blev nedrevet og det nuværende Kor og Skib bygget. Skibets vestlige Del er dog fra den oprindelige Bygning. Taarnet og Vaabehuset er tilbygget omkring 1500. Ca. 200 Aar senere blev Taarnet forandret. Blindingerne og de takkede Gavle paa Vaabehuset er fra samme Periode. I nyere Tid er Vaabehuset omdannet til Kapel og Kirkeindgangen flyttet til Taarnet. I Kirken stod oprindelig en meget smuk gotisk Altertavle fra 1520'erne, med den hellige Familie, den svenske Sct. Erik og flere Helgener. Omkring 1850 toges Tavlen ned og erstattedes af den nuværende Altertavle, malet af C. A. Zehngraaf i 1853. Den gamle Altertavle findes paa Museet i Odense. Prædikestolen er fra det 16. Aarhundrede. Enkelte Stolestader er fra samme Tid. Interessant er Døren i Vaabehuset, der er fra Middelalderens Slutning. I Nordmuren paa Vaabehuset er indsat Mindetavle over Major Fr. J. Sehested til Nordskov, død 1840. Paa Kirkegaarden ligger Politikeren Anders Tange, død 1883, begravet. Tillige findes her to murede Begravelser for Familien Kruuse.

Friskolen i Palleshave stiftedes i 1861 af Hans Jacobsen; den begyndte under meget smaa Kaar og havde sine første Skolelokaler i en Lade. Men i Løbet af kort Tid fik Skolen sin egen Bygning. Gentagne Gange maatte man udvide ved Tilbygninger saa godt man kunde, men sit nuværende Udseende fik Skolen ved den store Ombygning i 1922. Den gamle Skole blev Lærerbolig. Skolen er 3-klasset og ledes af Læreren og hans Hustru. Lærere ved Skolen: Hans Jacobsen 1861—90; A. Clausen 1890—99; Frederik Boch 1899—1901; Jørgen Johansen 1901—11, han lod i 1907 bygge et Børnehjem ved Skolen; P. V. Jacobsen 1911—12; Jens Nielsen 1912—15; siden 1915 IVAR JOHANSEN, født 23. September 1871 i Holmsland ved Ringkøbing, Søn af Husmand Johan Frederik J. og Hustru Anna Dora født Christensdatter, gift 1900 med Kirstine Andersen. Dimitt. privat 1896, Lærer i Stige Friskole 1900—11, Tjæreby Friskole 1911—15.

Gestelev Skole er opført 1904 og i 1911 udvidet med en Forskole. Førstelærer er PEDER HENNINGSEN, født 28. December 1871. Dimitteret 1892 fra Skaarup, ansat ved Gestelev Skole 1900. Skolens forrige Lærer

var Hans Georg Frederik Jacobsen, født 1. Marts 1846, død 26. November 1899. Lærerinde ved Forskolen er ANNA MARGRETHE MADSEN, født 19. August 1889 i Vejlbj, Datter af Gaardejer Mads Hansen M. og Hustru Julie Kirstine født Nielsen. Dimitteret Odense 1913, ansat ved Hasmark Skole 1914, Gestelev Forskole 1918. Forskolen var først privat, men indgik senere under Kommuneskolen. Lærerinder: Lydia Hansen 1912; Kristine Petersen 1913.

Anna M. Madsen,
Forskolelærerinde.

Gestelev Skole.

Gestelev Brugsforening er stiftet 1907 af Folketingsmand Tange, som ogsaa var Foreningens første Formand. Foreningen erhvervede straks efter Stiftelsen Købmand Markvardsens Købmandshandel, som var bygget i 1895 af Købmand Clausen, for 12.000 Kr. Markvardsen blev den første Uddeler, senere

Viggo Henrik Jensen,
Uddeler.

Uddelere: Sigurd Hansen 1908—13; Flensborg 1913—15; siden

1915 VIGGO HENRIK JENSEN, født 3. August 1893 i Vejlbj, Søn af Væver Chr. A. J. og Hustru Karen Kristine født Henriksen, gift 1916 med Laura Margrethe Petersen. Medlemsantallet er nu ca. 250.

Hovedgaarden Nordskov i Gestelev Sogn er paa 270 ha. Den kaldtes i 1380'erne „Gesterleu Scogsgard“. Hovedbygningen er opført 1700. Hovedfløjen er Bindingsværk. Gaarden var i ældre Tider i to Stokværk, nu har den kun eet. De noget lavere Sidefløje er bygget senere. Hoved-

bygningen har været omgivet af Grave og Volde, og endnu findes en af de gamle Voldgrave. De gamle Bygninger er særdeles velbevarede, og blev sidst restaurerede i 1918. Ejere af Nordskov: Joachim Bast 1495; Algud Pedersen 1522; hans Enke Abel Fikkedatter 1526. Hendes Datter Kirsten bragte, ved Ægteskab med Knud Mikkelsen Akeley, Gaarden over til hans Slægt. Senere pantsattes Gaarden til Claus Brockenhuus, der atter pantsatte den til Claus Buchwald. 1646—48 generhvervede Peder Brockenhuus, en Søn af førnævnte Brockenhuus, Gaarden. Han døde 1676, og Gaarden kom til hans Sønner Claus og Eiler. Sidstnævnte solgte sin Part til Claus, som dog 1689 mistede Gaarden, der tilfaldt Kronen for resterende Skatter. Kronen solgte Nordskov til Generallieutenant Hans Løwenhielm. Efter hans Død kom den til Svigersønnen, Gehejmerraad Fr. Gjedde, død 1717. I 1696 solgte han Gaarden til Oberst Fr. Ahlefeldt, død 1706. Hans Enke og Arvinger solgte Nordskov 1733 til Ritmester Christoffer Fr. Ahlefeldt, død 1749. Hans Enke Regitze Sophie Gyldenchrone ægtede General H. Bielke Kaas. 1751 solgte denne Gaarden til Oberst Peder B. Wolfrath, død 1759. Hans Enke besad Gaarden til 1789, hvorefter den overgik til Svigersønnen Adam Mogens Lüttichau, som 1802 solgte den til Major Fr. Jørgen Sehested. I 1836 maatte han sælge Gaarden ved Auktion for 57.000 Rdl. til Købmand Hans Kruuse af Nyborg. Han døde 1847, og hans Enke besad Gaarden til 1857, hvorefter

den tilskødedes Sønnen Konsul, Etatsraad Johan Kruuse, død 1896. Hans Enke besad Gaarden til 1899, og 1900 solgtes den til Hofjægermester Fr. Sporon-Fiedler.

Børnehjemmet i Palleshave aabnedes 1906—07 af Friskolelærer Jørgen Johansen. Han var kommet til Palleshave Friskole i 1901 og opførte nogle Aar efter en lille Gaard til et Børnehjem, som blev drevet privat. I 1920 købtes Hjemmet af Staten for 50.000 Kr. Heri dog ikke indbefattet Besætning og Indbo. Staten

Gestelev Brugsforening.

Børnehjemmet Palleshave.

ansatte Lærer JØRGEN JØRGENSEN og Hustru AUGUSTA født Matthisen som Ledere. Hjemmet har Plads til 27 Børn. Omkring Hjemmet ligger smaa Børnehaver, en herlig Tumbleplads med Udsigt over det smukke fynske Landskab.

VANTINGE SOGN danner egen Sognekommune, men er i kirkelig Henseende Anneks til Espe Sogn. Det grænser til Heden, Gestelev og Hillerslev Sogne, fra det sidste adskilles det ved Sallinge Aa. Jordene er ret højtliggende og temmelig bakkede. Arealet er 718 ha. 6 ha er Skov og 8 ha Moser og andet Vandareal.

Byer: Vantinge med Kirke, Skole, Brugsforening m. m.; Nymølle eller Dalsmølle. Større Gaard: Torpegaard. Sognet har Tingsted i Ringe og hører under samme Kredse som Krarup Sogn (se Side 412). Indbyggerantallet var i 1800: 179, i 1900: 284, nu er det 304. — Sogneraadet bestaar af Pumpemager JØRGEN JØRGENSEN, Formand; Gaardejer K. KRISTOFFERSEN; Husejer N. C. JENSEN; Gaardejer J. P. JØRGENSEN; Gaardejer H. HANSEN. Hjælpekassens Formand er Gaardejer J. NIELSEN. Sognefoged er Gaardejer L. KRISTENSEN. Sognepræst er J. J. ROSSEL.

Der er ingen Oldtidsgrave bevaret i Sognet. Ved Torpegaard har der ligget nogle Høje. I Torpegaards Have findes et lille Voldsted omgivet af Grave. I 1660'erne omtales en Birting Mølle. Tidligere var Vantinge forbundet med Espe Sogn og dannede een Kommune med dette. I Slutningen af det 18. Aarhundrede havde Sognet: Vantinge By, 15 Gaarde, 14 Huse, 1 Boelssted, 1 Vandmølle og 1 Stampemølle; Hillerslev By; Nybølle By og Nybøllegaard; Højrup Gaard og Salling By samt Gielskou Herregaard. 1920 havde Sognet 57 Gaarde og Huse.

Kirken er sengotisk, bygget af Mursten og bestaar af Langhus og selvstændigt Kor. Buen mellem Langhus og Kor er meget spids, og Koret er overhvælvet, medens Langhuset har fladt Loft. Taarnet, der kun rager en Meter opover Skibets Rygning, er bygget i 1580'erne af Egebindingsværk. Af gammelt Inventar findes kun et sengotisk Krucifiks. Altertavlen er fra det 18. Aarhundrede. Billedet er nyere. Døbefonten er romansk og af Granit, meget stor og rigt prydet med Bladornamenter og Ranker. Prædikestolen er fra Renæssancetiden. Paa Kirkegaarden findes en Ligsten fra romansk Tid.

Omkring 1800 havde Vantinge og Heden Sogne fælles Skole. 1884 fik hvert Sogn sin egen Skole. Af Lærere nævnes: Rasmus Hansen, 1885–1913; Peder Larsen til sin Død 1927. Jens Deibjerg til 1931, siden da CARLO JENSEN, født 8. Juni 1903, dimitreret 1929. Vantinge Sogns Brugsforening er stiftet 1892.

HEDEN SOGN danner egen Sognekommune, men er i kirkelig Henseende Anneks til Nørre Søby Sogn i Aasum Herred i Odense Amt. Det grænser til Hovedsognet samt til Allested, Sønder Broby, Hillerslev, Vantinge og Gestelev Sogne. Jordene er ret højtliggende og jævne. Arealet er 770 ha. 23 ha optages af Skov, af Moser og andet Vandareal optages 6 ha.

Byer: Heden med Kirke, Skole, Brugsforening m. m.; tæt ved Byen ligger Andelsmejeriet, Heden-Vantinge Mejeri, bygget 1885, ombygget 1918. Større Gaarde: „Hedengård“ og „Ensomheden“. Sognet har Tingsted i Ringe og hører under de samme Kredse som Krarup Sogn. Indbyggerantallet var i 1800: 204, i 1900: 354, nu er det 411. — Sogneraadet bestaar af: Forpagter J. PETERSEN, Formand; Gaardejer C. K. GRØNNEGAARD; Gaardejer J. ANDERSEN; Husmand M. NIELSEN; Smedemester N. NIELSEN. Hjælpekassens Formand er Gaardejer K. KRISTENSEN. Værgeraadets Formand er Gaardejer J. NIELSEN. Sognefoged er Gaardejer P. GRØNNEGAARD.

I Sognet findes ingen Oldtidsgrave. I Heden By findes et Bystævne fra Midten af det 18. Aarhundrede. 1870 blev Stævnet flyttet. 1886 flyttedes det atter, og de 20 gamle Sten blev firsidet tilhugget og opstillet kvadratisk omkring et Kastanietræ. 1740 oprettede

Etatsraad Frederik Hien til Stensgaard og Grubbesholm, et Hospital i den middelalderlige Kirkelade. Der var Fribolig for 4 fattige. Senere ophævedes Hospitalet, og dets Midler brugtes til et Legat. Ikke langt fra Heden By har der ligget en Borg, man har fundet Rester af et Voldsted, flere Murbrokker og en Del sammensmeltet Jern.

Heden Kirke er af sengotisk Oprindelse. Den bestod først kun af et Langhus, hvis østre Ende var Kor. Endnu er to gamle Døre, og nogle af de fladbuede Vinduer bevarede. Et i Middelalderen tilbygget Vaabenhus er senere nedrevet. Taarnet er fra 1660, det er ikke ret højt men meget bredt, bygget af Bindingsværk. I 1880'erne blev det ombygget, og i dets nederste Stokværk indrettedes Vaabenhus. Kirken har fladt Loft. Kun Koret er overhævet med en romansk Bue. Altertavlen er fra sidste Halvdel af det 17. Aarhundrede. Dens Billede er fra 1887 og malet af A. Dorph. Prædikestolen er ny, Døbefonten er romansk og af Granit. Et Kirkeskab fra 1523 opbevares nu i Nationalmuseet. 1884 fik Heden selvstændig Skole. Huset er bygget 1860. Lærere: C. H. Christensen 1885—1926, siden da H. O. SKØVRUP, født 18. August 1896 i Ryslinge. 1924 omdannedes den private Pogeskole til Forskole.

ULBØLLE SOGN danner en Sognekommune, men er i kirkelig Henseende Anneks til Vester Skerninge Sogn. Det grænser til Vester Skerninge, Hunstrup, Vester Aaby Sogne og til Lillebælt. Grænsen mellem Hunstrup Sogn og Ulbølle Sogn dannes af Spangebæk Aa. Jordene er højtliggende og skraaner stærkt mod Kysten. Sognets højeste Punkt er „Stempelbjerg“ (53 m). Sognet har flere jernholdige Kilder. Arealet er 1252 ha, heraf optages 12 ha af Skov og 6 ha af Vand.

Byer: Ulbølle med Kirke, Skole, Forskole, Forsamlingshus (opført 1919 efter Tegning af Arkitekt F. Jørgensen), Mølle, Cementvarefabrik, Andelsmejeri (anlagt 1887, ombygget 1908), Jernbanestation med Post- og Telegrafstation, flere Købmandshandeler samt Brugsforening; Strandhuse, 1600 „Ouffre“; Lillemark med Forskole. Nørremark, Hanne-mose, Præstemose, Langemark, Assenshøj, Spaanhøj, Højtved, Birkehøj og Marienborg er mindre Steder. Større Gaarde: Hovedgaarden Rødkilde samt Ringsgaard, Ellehøjgaard, Galbjerggaard og Margrethesminde. — Sognet har Tingsted i Faaborg og hører under de samme Kredse som Diernæs Sogn (se Side 381), dog under Amtets 5. Folketingskreds. Indbyggerantallet var i 1800: 610, i 1900: 960, nu er det 982. I Ulbølle Sogn laa indtil 1573 Præstegaarden, og Sognet var indtil 1921 i kommunal Henseende forenet med Vester Skerninge Sogn.

Sogneraadet bestaar af: Gaardejer R. RINGSGAARD, Formand; Murermester H. A. HANSEN; Husmand P. P. DYRE; Husmand A. BØNDE; Møller R. M. CHRISTENSEN; Gaardejer K. SØRENSEN; Husmand M. LAURITSEN. Hjælpekassens Formand er Gaardejer N. M. KLAUSEN. Værgeraadets Formand er Førstelærer F. C. WINTHER. Sognefoged er Gaardejer R. RAVN.

Kun 2 mindre Gravhøje er bevaret, der har tidligere ligget 8—10 Gravhøje og nogle Dysser, alle ved Kysten. Indtil Midten af det 17. Aarhundrede fandtes der to gamle store Gaarde i Sognet, nemlig Østergaard og Stougaard.

Ulbølle Kirke er for den ældste Dels Vedkommende sengotisk. Af dens gamle Langhus, der var bygget af Kamp- og Munkesten, er endnu nogle fladbuede Vinduer samt ubetydelige Rester af Norddøren tilbage. I det 16. Aarhundrede blev Taarnet tilbygget. Underste Stokværk tjener som Vaabenhus. Kirken har gotiske Hvælvinger. Altertavlens Billede er fra 1872 og forestiller Jesus, som velsigner de smaa Børn. Det er malet af Otto Bach. Kalken er skænket i 1575 af Margrethe Friis, hun var en Hvide; den Slægt, som i lang Tid besad Rødkilde Gods. Foruden hendes Navn ses Egern-Friisernes og Billedernes Vaaben paa Kalken. En Alterbog er fra 1772. Alterstagerne er af Malm og bærer Ulfeldternes og Hvidernes Vaaben. Prædikestolen er fra 1650. Døbefonten er af Granit

Ulbølle Kirke og Skole.

Hans Jensen i Oure. I Skibet er opsat et Epitafium over Fru Margrethe Hvide, Enke efter Claus Ulfeldt, død 1595. Paa Kirkegaarden staar en Mindesten af Granit med Medaillon, sat over Komponisten Hans Hansen, udført af Billedhugger Simonsen. Stenen stod oprindelig i Hans Hansens Have, men denne indlemmedes i 1917 i Kirkegaarden.

Den ældste Skoleholder i Ulbølle, vi kender Navnet paa, var Hans Clausen, 1661. 1738 nævnes Mogens Berg. Han afløstes af Bagger, 1761—1806. Peder Jensen Korch var Sogndegn for Ulbølle Sogn fra 1806 til sin Død 1829; Anders Nielsen til 1851; Lars Hansen Winther, død 1883; Henrik Jensen 1876, død 1902; Jens Christian Andersen Rendbæk til 1931; nuværende Førstelærer er FRANTS CHRISTIAN WINTHER, født 28. Maj 1891 i Vejle pr. Allested, Søn af Lærer Peter Valentin Winther, som var Søn af førnævnte Lærer Lars Hansen Winther, og Hustru Thora Martine født Pommer, gift 1915 med Christine Larsen, Datter af Skatteraadsformand J. Larsen, Vejle. Dimitteret 1912 fra Odense, Andenlærer ved Rynkeby Skole 1913—20, Enelærer ved Nr. Højrup Skole 1920—32. Hovedskolen i Ulbølle er opført 1878. Skoledistriktet blev i 1861 udvidet med en Skole i Lillemark. 1898 fik Skolen i Ulbølle ogsaa Andenlærer, og samtidigt forandrede Skolen i Lillemark til Forskole, og der byggedes en Forskole i Ulbølle. Ulbølle Hovedskoles nuværende

F. Chr. Winther,
Lærer.

Andenlærer er CARL ZANGENBERG. Forskolens Lærerinde er M. A. CHRISTOFFERSEN. Lærerinde ved Lillemark Forskole er E. M. MARTINY.

Da Faaborg—Svendborg Banen aabnedes 14. November 1916, fik Ulbølle en Station, hvilket medførte, at der snart voksede en Stationsby op, men dens nære Beliggenhed mellem to af Sydfyns Hovedbyer, har vel bevirket, at det kun blev en lille Stationsby. Sognet havde i 1920 236 Gaarde og Huse, i 1900 havde det 199. Stationsmester ved Ulbølle Station siden 1923: RASMUS NIELSEN, født 29. Juli 1879 i Gudme, Søn af Husmand Jørgen N. og Hustru Marie født Hansen, gift 1904 med Hansigne Axeline Rasmussen. Ansat ved Banen i Gudme 1903, ved Ringe—Nyborg Banen 1903—05, i Odense 1905, ved Millinge Station 1906—11, paa Nord-Vest Banen 1911—23.

med Menneske- og Løvehoveder paa Ornamentbund. I Vaabenhuset findes en Del gamle Ligsten fra Begravelser i Kirken. De fleste er meget slidte, men endnu skimtes Portrætter og Dele af Inskriptionerne. Der er Gravsten over: Claus Ulfeldt til Rødkilde, død 1566; hans Hustru Margrethe Hvide; Jesper Friis, død 1558; hans Hustru Anne Hvide, død 1577; Knud Hvide til Rødkilde, død 1537; hans Hustru Kirsten Tidemandsdatter, død 1562; Jomfru Margrethe Friisdatter, død 1562; Dannemand

Komponisten Hans Hansen,
født i Ulbølle 1817, død 1878.

MAGDA AUG. CHRISTOFFERSEN, Lærerinde, født 28. August 1884 i Tryggevlev, Datter af Karetmager Niels Christoffersen og Hustru Rasmine født Andersen. Dimitteret 1903 fra Silkeborg Forskole Seminarium, Lærerinde i Sønderby 1906—16, i Næsbyholm 1917—21, siden 1. August 1921 ved Ulbølle Forskole.

ELLEN MARIE MARTINY, Lærerinde, født 17. Juli 1883 i Troense, Datter af Lærer Ferdinand Hansen og Hustru Marie Rasmine født Jørgensen. Dimitteret 1911 i Odense, ansat ved Lillemark Skole 1912.

Ulbølle Brugsforening er stiftet 24. Juli 1907. Dens første Formand var Gaardejer P. Pedersen, Sludekildegaard. Der hvor Brugsforeningen har sin Ejendom, laa forhen et lille Husmandssted; dette nedbrændte, og Grunden blev købt af Tømremester Gammelgaard, som senere solgte Grunden og herpaa byggede Foreningen Ejendom. I 1915 udvidedes denne Bygning med et Beboelseshus, og i 1924 tilbyggedes nogle Lagerbygninger. Den samlede Byggesum androg 27.600 Kr. Formænd: Niels Madsen 1913—25; Hans Hansen 1926; Peder Bondegaard 1927; siden da Husmand JØRGEN PEDERSEN.

Brugsforeningen i Ulbølle.

J. Chr. Nielsen Bjørnild, Uddeler.

Foreningens første Uddeler: E. B. Ross 1907—08; siden 1908 JENS CHR. NIELSEN BJØRNILD, født 31. December 1883 i Vesterhjermitslev, gift 1914 med Vilhelmine Christine Roslyng.

Ulbølle Mølle er bygget 1863 af Johan Pedersen, som i 1884 solgte den til Rasmus Larsen, der havde været Skibsfører, han oprettede et Bageri. Dette udskiltes 1922, og Møllen købtes af RASMUS MØLLER CHRISTENSEN, født 29. Maj 1887 i Longhøj, Søn af Møller Chr. C., gift 1914 med Rigmor Larsen, Datter af Møller Rasmus Larsen.

S. Chr. Larsen, Bager.

Ulbølle Bageri etableredes i 1870'erne af Bagermester Mads Pedersen. Det laa paa Hjørnet ved Genforeningspladsen, lige overfor Ulbølle Forsamlingshus. Bageri og Ejendom købtes i 1890 af Rasmus Larsen, der som før nævnt i 1884 havde købt Ulbølle Mølle. I nogle Aar drev han Bageriet i nævnte Ejendom; men i Slutningen af 1890'erne lod han Bageriet og Beboelseshuset ved Møllen opføre, og det gamle Bageri solgtes til en Købmand, som omdannede det til Købmandshandel. I 1922 udskiltes Bageriet fra Møllen og overgik til Rasmus Larsens Søn, SIMON CHR. LARSEN, født 5. Februar 1893 i Ulbølle, Søn af Rasmus L. og Hustru Sophie Frederikke født Hansen, gift 1921 med Dagny Schou.

Ulbølle Mølle.

Da Ulbølle var blevet Stationsby, begynde saa smaat flere

Ulbølle Bageri med Møllen i Baggrunden.

Laurits Jørgensen Bent og Hustru Ingeborg født Marcussen, gift 1925 med Gerda Mortensen. Etableret i Svendborg 1923—25.

Ulbølle Maskin- og Møllebyggeri startedes i 1910 af Hans Pedersen, der købte Hørspinder Andrea Pedersens lille Ejendom, der var opført i 1830'erne. Her begyndte Hans Pedersen under smaa Forhold sin Virksomhed som Møllebygger. Virksomheden voksede og et nyt Værksted tilbyggedes i 1915. 1916 byggedes et stort moderne Maskinværksted;

Hans Pedersen,
Møllebygger.

1924 ombyggedes det gamle Stuehus, og samtidigt indkøbtes en Naboejendom. Foruden Møllebygning optoges Fabrikation af Landbrugsmaskiner. Blandt de Møller, der i de senere Tider er bygget af Hans Pedersen nævnes: Lille Viby Mølle ved Kerteminde, Øster Mølle i Faaborg 1912, Drejø Mølle og Vidsø Mølle, samt Vindmøllen ved Stenstrup Elektricitetsværk. HANS PEDERSEN, født 8. Juni 1887 i Ulbølle, Søn af Jens Pedersen og Hustru Ane Katrine født Andersen, gift 1923 med Hansa Jensen.

Uddannet i Møllebyggeri hos Mads Pedersen, Vester Aaby.

Ulbølle og Vester Aaby Sygeplejeforening stiftedes 14. Februar, 1896 af Læge Storm Nielsen, som var Foreningens første Formand. Efter ham valgtes i 1897 Lærer Jensen; 1902 Læge H. Th. Lund, død 1910.

Siden har Foreningen flere Gange skiftet Formand. Sygeplejerske for Ulbølle Sogn siden 1918: ANNA HANSEN, født 25. Juni 1883 i Ulbølle, Datter af Gaardejer Rasmus H. og Hustru Ane Christine født Pedersen. Uddannet paa Roskilde Amtssygehus 1910 og flere Steder, Sygeplejerske i Ormalev ved Aarhus, Kasserer for Foreningen af Hjemme-Sygeplejersker i Danmark.

Ulbølle Maskin- og Møllebyggeri.

og flere Næringsdrivende at etablere sig her. I 1925 flyttede Slagtermester Jørgen Johs. Jørgensen fra Svendborg til Ulbølle til Marie Knudsens Ejendom, som han lejede. Efter 2 Aars Forløb var den blevet for lille, og Slagter J. Jørgensen købte da en Grund for 4.500 Kr., hvor han byggede et Hus i Villastil med moderne Forretning, og i Kælderen indrettedes et Pølsemageri. I Baghusene indrettedes Slagterirum m. m. JØRGEN JOHANNES JØRGENSEN, født 12. Juli 1898 i Øster Skerninge, Søn af Slagtermester

J. Johs. Jørgensen,
Slagtermester

Slagtermester J. Jørgensens Ejendom
(Matr. 66 D).

Hovedgaarden Rødkilde, hvis Navn antagelig kommer af de mange jernholdige Kilder, der farver Jordene røde, nævnes første Gang 1314, og tilhørte da Adelsmanden Tyge Lauridsen. Han blev gjort fredløs og maatte rømme. Blandt senere Ejere nævnes: Hans Poulsen af Slægten Hvide 1460—62; Otto Poulsen 1469; Knud Ottesen, død 1537; Jakob Knudsen, død 1563; saa følger Jesper Friis, gift med Anne Knuds-

Anna Hansen,
Sygeplejerske.

datter Hvide; Breide Rantzau 1614; et halvt Hundrede Aar senere Kaj Lykke, som i 1657 pantsatte Gaarden til Fru Anne Margrethe v. Gøtzen. Hun tilskødede Rødkilde til Svigersønnen Niels Banners to Sønner. Disse solgte Gaarden til Simon Foch, som gik fallit. Forskellige Kreditorer fik nu Gaarden. 1706 solgtes den til Børge Trolle, der ved Auktion i 1733 solgte den til Johan Lehn til Hvidkilde, som 3 Aar efter afhændede den til sin Forvalter Jens Lange. Under Jens Langes Besiddelse forbedredes saavel Gaard som Gods betydeligt, han lod mange Forbedringer foretage, oprettede Teglværker og anlagde et Udskibningssted m. m., tillige var han den første fynske Godsejer, der indførte „Femvangsdriften“, han lod Ulbølle udskifte og flere Gaarde af Ulbølle By udflytte, han var en meget streng Mand og skal have handlet ilde med sine Bønder. Han døde 1790, hvorefter Sønnen Justitsraad Johan Lange fik Rødkilde. Han fortsatte med Forbedringer af Godset og døde 1829. Rødkilde forblev i denne Slægt til 1891, da den solgtes til Grev Schaffalitzky de Muckadell til Arreskov, som Aaret efter overgav den til sin Søn Baron L. Schaffalitzky de Muckadell. Ikke langt fra den nuværende Hovedbygning skimtes det gamle Voldsted, hvor den oprindelige Gaard laa. Den gamle Hovedgaard blev nedrevet i 1850'erne og erstattet af en grundmuret Hovedbygning. I Parken findes Langernes Familiebegraelse.

Margrethesminde, under Rødkilde, fik i Midten af 1860'erne ny Hovedbygning. Ringsgaard var tidligere en Forpagtergaard under Rødkilde, men solgtes i 1921.

HILLERSLEV SOGN danner en Sognekommune, grænsende til Øster Hæsinge, Sandholts-Lyndelse, Sønder Broby, Heden og Vantinge Sogne. Fra sidstnævnte adskilles det ved Sallinge Aa. Endelig grænser det til Espe, Gestelev og Brahe-Trolleborg Sogne. Jordene er højtliggende. Sognets højeste Punkt er den 87 m høje Galgebakke. Arealet er 2521 ha. Heraf optages 125 ha af Skovene: Hestehave og Egelund, af Moser og Aaløb optages 10 ha. Byer: Hillerslev med Kirke, Skole, Præstegaard, Hospital, oprettet 1769 af Erik Skeel-Holsten til Arreskov og Gelskov; Øvre Hillerslev; Sallinge med Brugsforening, Købmandshandeler, Andelsmejeri, oprettet 1887, tildels ombygget 1915, Kro; Nybølle med Fattiggaard og Friskole, Forskole, Andelsmejeri; Højrup (Sognets største By, Stationsby, i 1925: 260 Indbyggere og 59 Gaarde og Huse), Jernbanestation med Post og Telegraf, flere Handlende og industrielle Anlæg, f. Eks. Havregryns møllen; Sallinge-Lunde Mølle og Gaard. Flintebakken og Skovhuse er mindre Steder. Større Gaarde: Hovedgaarden Gelskov, under Grevskabet Muckadell; Nybøllegaard; Lykkenssæde; Møllemosegaard; Højrupgaard. Sognet har Tingsted i Ringe og hører under Faaborg Købstads Rets- og Politikreds; Svendborg Amtsstuedistrikt; Faaborg Læge- og Skattekreds; Salling Herreds Vurderingskreds og Amtets 5. Folketingskreds. Indbyggerantallet var i 1800: 740, i 1900: 1222, nu er det 1491. I 1920 havde Sognet 278 Gaarde og Huse.

Sogneraadet består af: Gaardejer F. FRANDSEN, Formand; Forpagter B. SCHAFFALITZKY DE MUCKADELL; Gaardejer K. KNUDSEN; Husmand F. CHRISTENSEN; Baneformand R. J. RASMUSSEN; Husmand H. JØRGENSEN; Malermester A. JØRGENSEN; Gaardejer J. P. ANDERSEN. Hjælpekassens Formand er Gaardejer C. ANDERSEN. Sognefoged er Gaardejer H. PILEGAARD. Sognepræst er G. B. JESPERSEN.

I Oldtiden var saavel Odense Aa som de andre Vandløb, der løber gennem Hillerslev Sogn, betydeligt større end nu, ligesom de to Moser „Kirkeluget“ og „Møllemose“. Endnu op til det 19. Aarhundredes Slutning var Mosen bag Gelskov meget stor. Sognet var i Oldtiden dækket af tætte Skove med Moser og Engdrag. Der er gjort flere Fund fra Oldtiden, saaledes mange Stenredskaber. Paa Møllemosegaards Jorde laa tre store Kæmpehøje, i en af disse fandtes i 1828 Lerurner og Bidsler, og Spande med Bronzebeslag. Højene blev det Aar sløjfede af Gaardens Ejer, Tyskeren Jungelausen. Ikke langt fra disse Høje laa en anden Høj, og ved Dals Mølle laa en Høj, hvori der i 1826 fandtes flere Lersager. I Sallinge By har der ligget en Høj. Ialt har der ligget en halv Snes Grav-

høje i Sognet, men saa vidt vides ingen Dysser.

Hillerslev Kirke ligger omtrent midt i Sognet. Dens ældste Del er fra tidligromansk Tid. Kirken bestod da, i Lighed med andre Landsbykirker, kun af et Langhus. Af dette er endnu noget tilbage, nemlig den midterste Del af Skibet, som er af raa, kløvet Kamp, enkelte Steder med Fraadsten. Murene staar paa grovt tilhugne

Parti fra Sallinge By omkring 1830'erne.

Sokler. Omtrent midt paa denne gamle Bygningsdel ses en tilmuret Dør. Dennes Karme og Karmene omkring de smaa, rundbuede Vinduer er af Fraadsten. Til denne Langhusbygning slutter sig en 10 m lang Bygning mod Øst, ogsaa af Kampesten, men sikkert langt yngre, og mod Vest en Tilbygning fra den seneste Middelalder af Munkesten. Omkring Reformationstiden er Taarnet bygget, og fra samme Tid er ogsaa Vaabehuset. Taarnets nederste Del er af Kampesten, den øverste af Munkesten. Den østlige Tilbygning, som har flere krumhuggede Sokkelstene, er sikkert yngre end Taarnet, idet Krumsokkelstenene er fra det oprindelige Kor. Kirken fik i den seneste Middelalder Hvælvinger. I Taarnets nederste Stokværk er der indrettet Begravelse for Familien Muckadell. Dette Gravkapel adskilles fra Skibet ved en Gitterport af Smedejern, og blev indrettet af Grev Alb. Kr. Schaffalitzky de Muckadell og hans Hustru Birthe Kirstine Juel. I Kapellet staar 9 Kister med Ligene af: Gehejmerraad, Grev Albert Kr. Schaffalitzky de Muckadell 1719—97; Birthe Kirstine Juel Reedz 1739—90; Grev Albrekt Kr. Schaffalitzky de Muckadell 1800—58; Grevinde Ludovika Avgusta Lina Bülow 1810—68; Grev Erik Scheel Schaffalitzky de Muckadell 1774—1833; hans første Hustru Susanne Birgitte Sofie Kaas 1777—96; hans anden Hustru Grevinde Charlotte Amalie Reventlow, født paa Brahe-Trolleborg, 1780—1843.

Under Alteret er der en aaben Begravelse, her staar Kister med Ligene af: Etatsraad Erik Scheel-Holsten, død 1772; Sophie Hedevig v. Finecke, død 1760; Komtesse Christina Sophie Schaffalitzky de Muckadell 1776—85; Komtesse Bertha Kristine Schaffalitzky de Muckadell 1795—96. Tidligere stod her flere gamle mørnede Kister uden Inskription, antagelig med Ligene af tidligere Ejere af Gelskov. De blev alle i 1870'erne nedsatte paa Kirkegaarden. Altertavlen er ny, dens Billede er en Kopi efter A. Dorph (kopieret 1910 af H. H. Schou). Granit-Døbefonten er romansk. Prædikestolen er fra 1639, med Erik Quitzows og Anne Krabbes Vaaben.

Hillerslev Kirke.

Hillerslev Kirke blev indtil Reformationen betjent af Munkene fra Holmekloster og havde saaledes hverken Præstegaard eller Degnebolig. Efter Reformationen blev den et eget Sognkald, men fra 1626—1903 var den Anneks til Øster Hæsing Sognkald. 1903 ophævedes Forbindelsen med Øster Hæsing Sogn. Endnu i Slutningen af det 16. Aarhundrede var der ingen Præstegaard i Sognet. Sognets nuværende

Præstegaard er bygget i 1918 efter Tegning af H. Eriksen, Odense. Sognepræster ved Hillerslev Kirke: Anders Nielsen, den første Præst her efter Reformationen, i hans Embedstid omtales en Gaard i Højrup By som Præstegaard; Herr Peder 1560, han havde dog hverken Præstegaard eller Embedsbolig her; Jørgen Nielsen, død 1587, han boede i et lejet Hus, hvilket han senere købte, hans Enke ægtede hans Efterfølger, Niels Eriksen,

G. Bang Jespersen,
Sognepræst.

født i Hillerslev Sogn 1533, Sognepræst 1588, han opgav sit Embede 1616 og erhvervede senere en Gaard; Mads Jensen Lomborg 1616, han fik i 1626 Øster Hæsing Sogn sammenlagt med Hillerslev og flyttede til Øster Hæsing Præstegaard, hvor han døde 1648. For Præsterne fra 1648—1879 maa vi henvise til Øster Hæsing Sogn. I 1879 kaldes Julius Sophus Emil Juul, han døde i Øster Hæsing 1898, hans Efterfølger var Johannes Malta-Müller 1898—1902; Jens Jensen Hammer 1903—09; G. F. P. H. Schovsbo 1909—17; J. P. Holtvig 1917—30. I 1930 sammenlagdes Sognene atter, men med Hillerslev som Hovedsogn og Øster Hæsing som Anneks. Som Sognepræst for de to

Sogne kaldtes i 1930 G. BANG JESPERSEN, født 19. Januar 1901 i Næsbyhoved, Søn af Proprietær Ulrich Severin Vald. Jespersen og Hustru Ellen Sophie født Jørgensen. Student fra Odense Katedral Skole 1919, cand. theol. 1925, Kaldskapellan i Horne og fungerende Sognepræst i Øster Hæsing 1927.

Hillerslev Sogn har en Hovedskole i Hillerslev med Første- og Andenlærerembede, og tre Forskoler, henholdsvis i Nybølle, Højrup og Sallinge. Hovedskolen i Hillerslev er fra 1693 og er oprettet af Baron Fr. Trolle. Skolen var et lille Hus ved Kirkegaarden. Indtægten af to Boelssteder af Ulbølle Strandhuse var en Del af Lærerlønnen. Ved Sognets Udskiftning i 1794 tillagdes der Skolen en Jordlod, som i 1811 blev forøget. Den første Skole nedbrændte i 1810. Den nye Skole var en Gaard af Bindingsværk med tre Fløje, den midterste Fløj var Lærerbolig og tjener endnu som saadan; Fløjen mod Nord var beregnet som Avlsbygning, og Fløjen mod Syd var Skolestue med to Klasseværelser. I det ene af disse Klasseværelser indrettedes senere Sognebibliotek. Skolens nuværende Klassebygning er opført 1906 med Gymnastiksal. Den ligger paa Skoleloden tæt ved den gamle Skolebygning. Degne- og Skoleholderembedet for Hillerslev Sogn blev først forenet i 1727. Paa den Tid var Gabriel Bølle Degn i Hillerslev, men han havde intet Degneboel til sit Embede. Før Bølle var Anders Christensen Skoleholder. Senere Lærere: Jørgen Mathisen Fibiger, død 1776; Hans Tommerup, død 1794; Hans Abraham Bender, død 1814; Rasmus Rasmussen Lund, død 1832; Jørgen Kristian Kastrup, fratraadt 1871; Morten Jørgensen, fratraadt 1906; Karl Marius Nielsen 1906—10; Laurids Thomsen 1910—20; Thomas Andersen Stenderup 1920—30; nuværende Førstelærer og Organist er HANS HANSEN, født 21. Juni 1894 i Skaarup, Søn af Gaardejer J. P. Hansen og Hustru Mette Kathrine født Hjort, gift med Ingeborg Johansen. Dimitteret Skaarup 1917, Elev paa Dalum Landbrugsskole 1918—19, Vikar 1923—24, Andenlærer i Stenlille Skole 1924—30.

Indtil 1873 holdtes Herredstinget i Sallinge. 1783 blev det holdt i en Bondestue i Hillerslev, (nærmere om Sallinge Herredsting se under Faaborg Side 363). Her fandtes ogsaa Retterstedet, den 87 m høje „Galgebakke“, med en drabelig Galge, der stod indtil Slutningen

Den maleriske Skole i Sallinge.

Sallinge Kro.

af det 17. Aarhundrede. 1660 var Kristen Knudsen Bøddel ved Sallinge Herredsting, han foretog Henrettelsen af Hans Lavridsen den 23. November 1661. Det var sidste Gang Galgen blev benyttet.

Første Gang Hillerslev omtales er i 1389 som „Hillisløff“, det var, da Dronning Margrethe skænkede sine Ejendomme i Hillerslev til Dominikaner Ordenen i Odense. 1610 nævnes kun een Selvejer-Bonde i Hillerslev. Hans Gaard kom i 1655 under Gelskov Gods, og

saaledes var da Byens 13 Gaarde alle Fæstegods under Gelskov. Efter Krigene i 1650'erne var alle Byens Gaarde meget forarmede. 1784 hørte de under Gelskov og Arreskov, 5 Gaarde i Ovre Hillerslev laa under Gelskov, 4 Gaarde i Nedre Hillerslev hørte under Arreskov. 1872 lagdes nogle Gaarde i Aske, og de ny Gaarde udflyttedes. Sallinge By var i gamle Dage Egnens vigtigste By, den gennemkrydsedes af flere Veje og dens Beboere maatte lige indtil 1746 skaffe Husly til Rejsende. 1746 fik Erik Skeel v. Holsten til Gelskov kongelig Bevilling paa at holde Kro i Sallinge og brygge Øl. Senere førtes Vejen uden om det gamle Sallinge, og Kroen flyttedes da til sin nuværende Plads. Den er bygget omkring 1790. 1916 købtes Kroen af Hestehandler Lars Hansen, født 1865, død 1931. Hans Enke driver nu Kroen, med Sønnen, HANS CHRISTOFFER HANSEN, født 1897 i Sallinge, som Bestyrer. 1914 udskiltes Kroen fra Arreskov som Selveje.

Første Gang Sallinge nævnes er i Valdemars Jordebog 1231. Under Kristoffer I nævnes Sallinge igen. Byen har haft enkelte store Selvejer-Gaarde. 1392 nævnes en Væbner Niels Pedersen til Sallinge. I Sallinge fødtes 1388 den kendte Kartograf Claudius Clavus, Søn af Væbner Niels Pedersen. En Del Gaarde i Byen hørte under Kronen. Kronens Gods var i 1594: 11 Gaarde og 5 Huse. I 1688 var Sallinge Gaardene fordelt under forskellige Besiddere, saaledes var 7 Gaarde under Brobygaard; 1 under Gelskov; 6 under Sandholt; 1 under Sct. Jørgens Hospital i Svendborg. Ved Udskiftningen 1795 udlagdes 20 Gaardlodder, 3 udflyttede.

Sallinge-Lunde regnes kun for et Sted under Sallinge By. 1618 laa her to Gaarde, som hørte til Nyborg Slot. 1664 tilhørte de Preben Brahe. 1688 var der 3 Gaarde og 1 Mølle i Sallinge-Lunde. Denne Mølle nævnes allerede i 1442 blandt Gods, Maribo Kloster besad i Sallinge. I 1770'erne hørte Møllen til Fjellebro Gods. Den blev Selveje 1781.

Byen Nybølle nævnes i 1330. Længe kaldtes Hillerslev Kirke „Nybølle Kirke“. Foruden enkelte Selvejer-Gaarde laa her i 1610 13 Gaarde og 4 Huse som tilhørte Kronen. 1664 hørte 3 Gaarde af Nybølle under Fjellebro; 3 Gaarde og 6 Huse tilhørte Sofie Rosenkrantz; 3 Gaarde Niels Trolle; 1 Gaard Odense Hospital; 1 Gaard Sct. Jørgens Hospital; 1 Gaard var under Gelskov og 2 Gaarde under Højrupgaard. Ved Udskiftningen i 1796 bestod Nybølle af 12 Gaarde, der alle ved Mageskifte var lagt under Fjellebro. Paa Nybøllemark opførtes 1877 en Fattiggaard og Arbejdsanstalt for Hillerslev Sogn.

Højrup By bestod i 1475 af 7 Gaarde. Snart hørte de til Gelskov, snart til Rygaard og snart til Fjellebro. 1688 hørte 2 Gaarde under Gelskov, 1 under Rygaard, 1 under Arreskov.

Hovedgaarden Gelskov, under Grevskabet Muckadell, har i over 450 Aar været Herregaard. Den tilhørte i 1459 Anders Flemming, Søn af den mægtige Ridder Jakob Flemming til Møllerup. Endnu i 1480 ejede Anders Flemming Gelskov. Efter ham ejedes Gaarden af: Thale Flemming, gift med Emike Emikesen; Albrekt Maltesen Viffert; Erik Mogensen Kaas 1550, død 1556; Jørgen Kaas, død 1619; Ejler Kristiansen Holch, død 1625; Niels Gyldenstjerne, som afstod Gaarden til Henrik Bille til Billeskov. Han ægtede Mogens Krabbes Enke. Fire af hendes Børn kom efter hinanden i Besiddelse af Gelskov;

den sidste, Ejler Bille, fik Gaarden 1648, døde 1649; Gelskov solgtes til Fru Kirstine Munk. Saa ejedes den af Kaj Lykke, efter hvis Fald den kom under Kronen 1661. Godset bestod af: 14 Gaarde og Boelssteder i Hillerslev; 2 Gaarde og 5 Huse i Sallinge; 5 Gaarde i Højrup; 2 Gaarde i Nybølle og 2 Huse i Gelskov Ovre, samt en Del Strøgods, bestaaende af 7 Gaarde og 1 Mølle. Kronen solgte det hele for 12.243 Rdl. til Peder Hansen, Købmand i Hamburg. Hans Fuldmægtig Peder Børtin solgte den i 1667 til Justitsraad Adolph Hans Holsten, død 1694. Han var gift med Ide Rathlou, død 1700. Derefter overgik den til Sønnen Major Wulff Siegfred v. Holsten, død 1718. Han var gift med Ide Skeel, død 1749. Deres Søn Landsdommer, Konferensraad Erik Skeel v. Holsten, der siden 1742 havde haft Arreskov, fik nu Gelskov og indlemmede Godset under Arreskov. Siden 1784 har det hørt til Grevskabet Muckadell. Af den gamle Hovedgaard fra det 16. Aarhundrede staar nu kun den vestlige Fløj. De gamle Ladebygninger nedbrændte i 1912. Gaarden var fordem omgivet af Volde og Grave. Gaardens Bygninger er opførte 1913 og 1917 efter Tegning af Arkitekt Viggo Dahl.

Nybøllegaard har tilhørt Familien Bølle. Senere tilhørte den Laurids Brockenhuus paa Egeskov. Hans Arvinger overlod Nybøllegaard til hans ulykkelige Datter Rigborg Brockenhuus, som Faderen holdt indespærret paa Egeskov fra 1599—1604. Hun døde 1641. Hendes Sønesønner solgte 1647 Nybøllegaard til Rigmarsk Anders Bille til Damsbo. 1682 solgtes den af Enken efter Erik Bille til Fru Pernille Bille, Enke efter Børge Trolle. Hun afhændede den i 1684 til sin Brodersøn Anders Bille, som i 1686 solgte den til Peder Luxdorph. Han solgte den 1699 til Forpagteren paa Brahe-Trolleborg, Peder Jørgensen. Derefter ejedes den af dennes Søn Clemens Møller, Degn i Hillerslev Sogn, død 1713. 1715 solgtes den til Arreskov, og senere hørte den under Fjellebro, fra hvilket den 1797 solgtes til Hardenberg Reventlow til Stamhuset Krengerup. Senere skiftede den hyppigt Besidder. 1871 solgtes den til Henry Oxholm Smidt, hvis Søn senere overtog Gaarden. 1856 blev den nuværende Hovedbygning opført, tildels af Materialer fra den nedbrudte „Bernstorfsminde“. Foruden Hovedbygningen bestaar Gaarden af 3 ældre Bindingsværks-Ladebygninger.

Lykkenssæde hørte indtil Slutningen af det 18. Aarhundrede under Gelskov. 1793 solgtes den til Henning Schroll, død 1832. Han oprettede det landskendte Høravlsinstitut, som bestod indtil 1863. Efter Henning Schrolls Død overgik Gaarden til Sønnen Landstingsmand Gustav Schroll, død 1863; derefter til dennes Søn Henning Schroll, død 1904, og derefter dennes Søn Viggo Edvard Emil Schroll. Gaardens Hovedbygning er opført i Begyndelsen af det 19. Aarhundrede.

Højrupgaard tilhørte 1588 Hartvig Kaas. Han døde 1633. Hans Broderdatter Anna Kaas, gift med Hartvig Bille, fik Gaarden, og saaledes kom den under Gelskov og blev Bolig for Ridefogeden Palle Kristensen, som 1652 fik Fribrev paa Højrupgaard. 1661 erhvervede han ved Kaj Lykkes Fald Højrupgaard til Ejendom. Der fulgte nu, saa mange Ejere efter hinanden, at vi kun kan nævne de sidste: Birkekommer Johannes Otto Holm, han gik fallit 1813. Skifteretten overdrog 1819 Gaarden til Hans Jørgensen, død 1850. Hans Søn Hans Hansen arvede den.

Havregryns møllen „Viking“ er den største Virksomhed i Stationsbyen. Den er oprettet 1922 af et Interessentskab. I 1925 udvidedes Fabrikationen til ogsaa at omfatte Kyllinge- og Hønsfoder. Hovedproduktet er dog stadig Havregryn. Fabriksanlægget er assureret for 115.000 Kroner. Interessentskabet er paa 5 Medlemmer. Administrerende Direktør er MADS KIRKEGAARD, født 19. September 1882 i Maabjerg ved Holstebro, gift 1906 med Sofie Christensen.

Sallinge Brugsforening er stiftet 1917. Foreningen erhvervede den gamle Mejeribygning, og lod den omdanne til Uddelersted. Den tidligere Forsamlingssal tjener nu som Foderstoflager og Magasin. Bygningerne er brandforsikret for 22.000 Kr. Foreningens

Formand siden 1917 er Gaardejer ANDERS HENRIK HANSEN. Uddeler siden Stiftelsen er HANS CHR. HANSEN, født 22. December 1885 i Hjern, Søn af Husmand Ole H. og Hustru Marie født Pedersen, gift 1917 med Marie Pedersen.

Hans Chr. Hansen,
Uddeler.

RASMUS NYHOLM, Stationsforstander, født 11. April 1879 i Nørre Lyndelse, Søn af Lærer Johannes N. og Hustru Signe født Larsen, gift 1905 med Anna Henriksen. Ansat ved Syd-Fyns Bane 1. December 1897, Elev i Svendborg, i Pederstrup 1899, Assistent i Kværndrup 1900, i Nyborg 1903, Stationsforstander paa Nyborg Lokal-Station 1906, i Højrup 1913, død August 1932. Da Banen aabnedes i 1882, voksede der en ret anseelig Stationsby op omkring Stationen, men efter Brobybanens Anlægelse i 1906, tabte Højrup Station noget i Betydning.

Rasmus Nyholm,
Stationsforstander.

HAASTRUP SOGN danner en Sognekommune, men er i kirkelig Henseende Anneks til Jordløse Sogn. Indtil 1. April 1925 dannede det en Kommune med Hovedsognet Jordløse. Det grænser til Jordløse Sogn, hvorfra det adskilles ved Hattebæk, til Vester Hæsing, Øster Hæsing og Svanninge Sogne. Jordene er højtliggende og meget bakkede. Sognets højeste Punkt er det 128 m høje Trebjerg, hvorpaa der er trigonometrisk Station og en vid Udsigt over Landskabet, helt ud over Helnæsbugten og Lillebælt. Sognets Areal er 1679 ha, hvoraf 265 ha optages af Skovene: Stubbedam Skov, Hostrup eller Haastrup Skov, Malsdam Skov og Bønderhave Skove. 16 ha optages af Tørvemoser og andet Vandareal.

Byer: Hostrup eller Haastrup, i gamle Dage kaldet „Horstorp“, med Kirke, Skole Forskole, Friskole, Forsamlingshus, Brugsforening, Andelsmejeri, oprettet 1884, Vandværk, Filial af Sydfyns Diskontobank, Jernbane med Post- og Telegrafstation m. m. Østrup, Tappernøje, Ryddet, Rady og Kallunshuse er mindre Steder. I Sognet ligger Hovedgaarden „Østrupgaard“ under Grevskabet Brahesminde. — Sognet har Tingsted i Faaborg og hører under de samme Kredse som Diernæs Sogn (se Side 381), dog under Sallinge Herreds Skyldkreds og Amtets 5. Folketingskreds. Indbyggerantallet var i 1800: 400, i 1900: 634, nu er det 784.

Sogneraadet bestaar af: Gaardejer A. BIGAARD, Formand; Gaardejer N. PEDERSEN; Husejer H. J. JØRGENSEN; Gaardejer S. ELLEGAARD; Husejer A. TUFFERSEN. Hjælpekassens Formand er Gaardejer H. HANSEN. Værgeraadets Formand er Maler M. JØRGENSEN. Sognepræst er CARL ERIK THANING. Sognefoged er Gaardejer P. OLSEN.

Parti fra Haastrup med Kirken.

Syd for Østrupgaard har der ligget en Dysse, og spredt i Sognets vestlige Del en halv Snes Gravhøje.

Haastrup Kirke har i sin første Skikkelse, ligesom de fleste Landsbykirker fra romansk Tid, kun bestaaet af Langhus og dertil knyttet Kor. Denne ældste Del af Kirken var bygget af raa Kamp. I Slutningen af Middelalderen blev Kirken ombygget og mistede sit gamle Præg. I denne Periode er Hvælvingerne i Skibet indbygget og Skibet forlænget et Hvælving-fag. Noget senere er det kraftige

og brede Taarn tilbygget, overvejende af Kampesten, men dog med en Del Mursten. Vaabenhuset er ogsaa fra den Tid. Kor og Skib er af samme Bredde. Skibet har tre Hvælvingsfag, Koret et. Taarnrummet er adskilt fra Skibet ved en smuk Smedejerns Gitterport, har fladt Loft og er indrettet som Gravkapel. Her staar to smukke Kister af Sandsten, hvori hviler Etatsraad Friderich H. Hein til Steensgaard, Østrupgaard og Grubbesholm, født 1691, død 1751; hans Hustru Susanne Brahe, født paa Egholm 1700, død 1760. Paa Murene ved Gravkapellet er opsat to Ligsten, den ene fra Erik af Pommerns Tid, og lagt over Palne Marsks to Døtre, Ode og Edel, døde 1470; den anden lagt over Karen Brahe til Østrupgaard, død 1736, og Søsteren Birgitte Brahe, død 1745. Begge Ligsten laa oprindelig i Skibets Gulv.

Altertavlen er ikke gammel, dens Billede er en Kopi af Eckersbergs Billede i Frue Kirke i Svendborg, det er signeret „P. W. 1850“. Prædikestolen er skænket af Susanne Brahe, Enke efter Etatsraad Fr. Hein. Alterkalken er fra 1697. Paa Kirkegaarden, hvor der i 1917 opførtes et nyt Ligkapel, findes en Ligsten over Karen Ibsdatter, død 1640. Sognet blev ved et Klemmebrev af 1555 lagt under Jordløse Sogn.

Haastrup Skole er en af de Skoler, som Baron Frederik Trolle til Baroniet Brahe-Trolleborg, lod oprette rundt om paa sine Besiddelser. Han arvede Baroniet ved Fru Birgittes Død 1687, og døde 1700. Legatet for Haastrup Skole er udstedt den 10. Januar 1693. Til Vedligeholdelse og til Skolelærerens Løn henlagdes en Gaard i Ollerup „Bjergehuset“, Hartkorn, 1 Tønde 6 Skilling 1 Alb., hvoraf erlægges 6 Rdl. Ifølge Canselliets Resolution af 9. Maj 1804 blev dette Boelssted eller den ligerede Gaard solgt for 605 Rdl., og en aarlig Afgift paa 2 Tønder Rug, 2 Tønder Byg og 5 Tønder Havre alt efter Kapiteltakst. Denne Købesum blev omskrevet efter Forordning af 5. Januar 1813 til 181 Rdl. 48 Skilling Sølv, og henstaar nu blandt Stiftets offentlige Midler i Købmand Bangs Gaard i Odense under Skolekommissionens Bestyrelse. Den aarlige Kornafgift og Renter af Kapitalen tilfaldt indtil 1887 Læreren i Haastrup imod, at han deraf udredte Udgifterne til Skolens Vedligeholdelse. 1887 lagde Sogneraadet Beslag paa Legatet. Afgift og Renter blev af Sogneraadet anvendt til Forrentning og Afdrag paa et Laan til Anskaffelse af Materiel. — Ved den nye Lærers Ansættelse i 1887 blev Renten, 14 Kroner 25 Øre, tillagt hans Løn. Senere, da Læreren blev bekendt med ovennævnte Fundats, blev Sagen om Sogneraadets Overtagelse af Legatet indanket for Ministeriet, og ved dettes Skrivelse af 1898 blev der tillagt Læreren 35 Kroner, medens Resten indbetaltes i Kommunens Kasse, men Læreren beholdt dog ogsaa det før omtalte Tillæg af 14,25 Kroner.

Den første Skole, der laa paa Kirkegaarden, er forlængst væk. En ny Skole, paa Gadejord ved Kirkens Nordside, blev i 1888 erstattet af den nuværende Skole, som byggedes et Par Hundrede Alen fra den gamle Skole. 1899 ansattes en Forskolelærerinde, og i den Anledning tilbyggedes nogle Fag, Skoleloden bortsolgtes, og en Del af Skolens Ladebygninger omdannedes til Beboelse for Læreren. P. H. Mose var Lærer ved Haastrup Skole til 1. April 1931, død 1932. Nuværende Lærer er OLUF HARNÆS.

Ane M. K. Hansen,
Lærerinde.

OLUF HARNÆS, Førstelærer,

født 26. Marts 1892 i Ollerup, Søn af Smedemester K. M. Hansen og Hustru Anna født Ebbesen, gift 1919 med Emma Bøggild. Dimitteret Odense 1915, Lærer ved Dronninglund Realskole 1915—18, Skolebestyrer ved Dybvad Realskole 1918—31.

ANE MARIE KIRSTINE HANSEN, Lærerinde,

født 7. Februar 1893 i Ruholt, Datter af Gaardejer Peder Julius Hansen og Hustru Johanne født Rasmussen. Dimitteret København 1918, ansat ved Haastrup Skole siden 1. April 1918.

Haastrup Friskole blev oprettet i 1874. Der var dog allerede omkring 1870 en Friskole i Byen med Seminarist Jens Peder Lilleø som Lærer, men denne Skole gik hurtigt ind. Den nuværende Friskole stiftedes af Thomas

Haastrup Friskole.

dom og flyttede Skolen dertil. Paa dette Tidspunkt var Børneantallet meget lille. Skolekredsen solgte den oprindelige Skolebygning. I 1909 opstod en ny Skolekreds, som lejede den gamle Skolebygning og holdt Skole her indtil 1912, da den købte en Grund og byggede en ny Skole. Som Lærerinde antoges Marie Jørgensen, hun fratraadte 1910; Dagny Hedegaard overtog Skolens Ledelse indtil 1920, da hun afløstes af Jutta Nielsen, der i 1928 afløstes af Lærerinde Marie Jensen. Siden Skolekredsen af 1909 overtog Skolen, har den været i god Drift, og gentagne Gange er dens Bygninger udvidet, bl. a. med Gymnastiksal. MARIE JENSEN er uddannet paa Elbæk Lærerskole.

Haastrup Savværk er grundlagt 1913 af Carl Rasmussen, det nedbrændte i 1922 og blev atter opført, men en ny Brand i 1924 lagde det atter øde. Brandtomten blev solgt til Jørgen Rasmussen, som straks efter Savværkets Opførelse, maatte standse. Ved Auktion solgtes det til RASMUS LAURITS LARSEN, født 4. August 1892 i Bregnemose, Søn af Gaardejer Peder L. og Hustru Petrine født Hansen, gift 1926 med Agnes Hansen. For tredie Gang nedbrændte Værket i 1931, og det nuværende moderne Savværk byggedes. Det er assureret for 46.000 Kr. Rasmus L. Larsen har oparbejdet Værket betydeligt; det beskæftiger 30 Mand og forfærdiger mest Kasser til Forsendelse samt en Del Møbeltræ.

Hovedgaarden Østrupgaard er fra Begyndelsen af det 15. Aarhundrede. Hovedbygningen er grundmuret, er i to Stokværk og bygget 1710 af Karen Brahe. Den tidligere Hovedbygning var blevet ombygget af Iver Lunge i 1570. Østrupgaard udmærker sig ved sine velbevarede Bindingsværkshuse, saavel Dele af Hovedbygningen som alle Avlsbygningerne er af Bindingsværk. Blandt Ejerne nævnes: Palne Jensen Munk 1425; hans Søn Ludvig Marsk 1499; Iver Lunge 1534, efter ham hans Datter Gjertrud Lunge; hun bragte ved Ægteskab med Ejler Bryske Gaarden til ham, de døde begge 1614. I 1632 solgtes Godset til Jørgen Steensen Brahe, han døde 1661, hvorefter hans Søn Preben fik Godset; efter hans Død kom det til hans to Døtre, hvoraf Karen Steensen Brahe udkøbte sin Søster Birgitte. Karen Steensen Brahe stiftede Odense adelige Jomfrukloster, hun døde 1736. Efter hendes Død overgik Gaarden til Broderbørnene; i 1738 fik Fr. Hien, gift med Susanne Brahe, Østrupgaard. Ved hans Testamente af 1757 bestemtes det, at Østrupgaard skulde indgaa under Stamhuset Hvedholm.

Hovedgaarden Østrupgaard.

Jørgensen Nørrelund. Han kom til Haastrup 1874 og købte en lille Jordlod. Paa denne lod han bygge en Skole; i 22 Aar drev han selv Friskolen, men solgte den i 1896 til Skolekredsen. Th. Jørgensen Nørrelund døde 1899, Efter at Nørrelund havde forladt Skolen, ansatte Skolekredsen Lærer Faurby Steensgaard som Leder og Lærer, han virkede dog kun 2 Aar i Haastrup; hans Efterfølger blev Mette Marie Petersen, født i Haastrup, hun købte sig en lille Ejen-

Marie Jensen,
Lærerinde.

Haastrup Savværk.

I ældre Tider var det ikke almindeligt, at der i vore Landsbyer fandtes Bagerier. Befolkningen bagte selv deres Brød, og saaledes var det ogsaa i Haastrup. Her kom først Bageri i 1884, da Bagerm. Niels Peder Nielsen, født 1858 nedsatte sig her. 1919 overgik Bageriet til Sønnen HANS PEDER NIELSEN, født 12. April 1885 i Haastrup, gift 1919 med Ane Birgithe Clausen. Han lod i 1923 det nuværende Bageri bygge.

Haastrup Bageri.

Haastrup Brugsforening stiftedes 1906 og opførte straks efter sin egen Bygning. Foreningen talte ved Stiftelsen 50 Medlemmer, nu tæller den 200 Medlemmer. Dens Bygning er siden Starten flere Gange forandret ved Udvidelser. Foreningens Formænd: Knud Bigaard 1906—10; Lars Sørensen 1929; siden 1929 POUL MOSE. Uddelere: Carl Christensen 1906—12; Morten Hansen 1928; siden 1928 JENS KVORNING, født 1902 i Løvel, Søn af Uddeler Michael K. og Hustru Johanne født Søndergaard, gift 1928 med Karen Jensen. Uddeler i Glyngøre 1923—26. Forretningsbestyrer i Viborg 1926—28.

Haastrup Brugsforening.

Haastrup Sygekasse er stiftet den 17. August 1890 og blev statsanerkendt den 1. Januar 1893. Dens Medlemsantal er nu 410, dens Kapital andrager ca. 6615 Kr. Som Stifter af Foreningen nævnes dens første Formand: Smed Kristen Peder Hansen. De følgende Formænd: Bødker Hans Hansen 1907—21; Landpost Frederik Pedersen 1921—23; Landpost Niels Peder Nielsen 1923—31; siden 8. Februar 1931 Husmand HANS JØRGEN JØRGENSEN, født 27. Juni 1885 i Haastrup, Søn af Gaardejer Lars Jørgensen og Hustru Ane født Hansen, gift 1910 med Anna Krogh.

NIELS PEDER NIELSEN, Landpost,

født 15. December 1892 i Horne, Søn af Skomager Chr. Nielsen og Hustru Anna Marie født Larsen, gift 1918 med Jenny Andersen. Ansat i Postvæsenet 1916, Landpost i Haastrup Sogn siden 1919, Formand for Sygekassen 1923—31.

JENNY ANDREA NIELSEN, Stationsekspeditrice,

født 10. August 1893 i Falsled, Datter af Skibsfører Rasmus H. Andersen og Hustru Marie Frederikke født Blom, gift 1918 med Landpost Niels Peder Nielsen. Stationsekspeditrice i Haastrup siden 1. Maj 1930.

ALLESTED—VEJLEV SOGNE danner en Kommune med sidstnævnte som Annekssogn. Allested Sogn grænser til Vejle, Sønder Broby og Heden Sogne og til Aasum Herred i Odense Amt. Jordene er højtliggende. Arealet er 959 ha. Heraf optager Skov 22 ha, Moser og andet Vandareal 12 ha. Indbyggerantallet var i 1800: 306, i 1900: 470.

Byer: Allested med Kirke, Skole, Præstegaard, Forskole, Forsamlingshus, Mølle, Savværk, Andelsmejeri, Jernbanestation med Post- og Telegrafstation, flere Handlende; Gulfelt eller Radby med Forskole. Vejle (Vejlev) Sogn grænser til Hovedsognet, til Søn-

der Broby, Nørre Broby og til Aasum Herred i Odense Amt; her dannes Grænsen af Skelbæk, en lille Baa til Odense Aa. Jordene er jævne og lavtliggende. Arealet er 993 ha. Heraf optages 50 ha af Skov og 43 ha af Moser og andet Vandareal. Indbyggerantallet var i 1800: 270, i 1900: 637. By: Vejlev med Kirke, Skole, Forskole, Brugsforening, Mølle, Andelsmejeri, Forsamlingshus m. m. Ruehuse er et mindre Sted. I Sognet ligger Hovedgaarden Vejlevgaard. Allested—Vejlev Sogne har Tingsted i Faaborg og hører under de samme Kredse som Diernæs Sogn, dog under Sallinge Herreds Vurderingskreds og Amtets 5. Folketingskreds. Kommunens samlede Indbyggerantal var i 1931: 1399.

Sogneraadet bestaar af: Tømrer R. GUSTAVSON, Formand; Uddeler H. P. PEDERSEN; Gaardejer N. P. HVID; Savskærer J. E. JOHANSEN; Købmand CHR. STORM; Landpost M. P. NIBE; Gaardejer A. PETERSEN; Gaardejer L. NIELSEN. Hjælpekassens Formand er Gaardejer P. ERIKSEN. Værgeraadets Formand er Gartner J. CHR. NIELSEN. Sognefoged for Allested er Gaardejer H. PETERSEN; for Vejlev Gaardejer V. MADSEN. Sognepræst er F. POLKE.

Allested Kirke er bygget af Mursten og bestaar af Skib, Taarn og Vaabehus. Taarnet og Vaabehuset er noget yngre end Skibet. Ogsaa Koret er tilbygget, det er overhvælvet, medens Skibet har fladt Loft. Altertavlen er ny, med Billede fra 1899, en Kopi af Blocks „Opstandelsen“. Prædikestolen er almindeligt Snedkerarbejde fra 1850. Døbefonten er romansk, af Granit med Rebsnoninger. Paa Skibets Nordvæg er ophængt den tidligere Altertavle og et gammelt Krucifiks. En Del Mindetavler er ophængt, blandt andet over Dorthe Margrethe Seerup, død 1787. Hun var gift med Jens Zeuthen og Bertel Holm, begge Præster i Allested. I Taarnrummet hænger en Mindetavle over Christine Lucie Classen, død 1794. Paa Kirkegaarden findes enkelte sentromanske Ligsten.

Vejlev Kirke er af romansk Oprindelse og synes at være ældre end Allested Kirke, men af den oprindelige Bygning staar kun den vestlige Del af Skibet. Taarnets nederste Stokværk tjener som Vaabehus. Korets Hvælvinger er fra gotisk Tid. Alterbilledet er anskaffet 1919 og er en Kopi af Caravaggios Maleri „Christi Begravelse“. Kalken er et sjældent Arbejde fra Renæssancetiden. Døbefonten er af Granit, fra romansk Tid. Prædikestolen er fra nyere Tid. I Vaabehuset har der staaet Ligsten over Ellen Marsvins Fogeder: Peder Christensen, død 1644, og Jens Juel. I Taarnet hænger Mindetavle over Mathias von Leth til Sanderumgaard og hans Hustru Cathrine Hedevig Løvenhielm.

Allested Skole er den ældste af Allested-Vejlev Sognes Skoler, idet der i Allested oprettedes det første og oprindelige Degneembede. I 1849 deltes Skolen saaledes, at Vejlev Skole oprettedes. Allested nuværende Hoved- og Forskole er bygget i 1910, denne og Vejlev Skole er begge meget anselige Bygninger. Førstelærer ved Allested Skole er L. POULSEN.

Vejlev Skole er oprettet 1849; før den Tid fandtes der som foran omtalt kun en Skole i Allested-Vejlev Sogn, nemlig Skolen i Allested. Da Vejlev Skole oprettedes var den kun en Biskole til Allested Skole, og Lærerens Løn var i de første ti Aar ikke mere end 130 Rdl. aarlig. I den Tid skiftede Skolen da ogsaa meget hyppigt Lærer. Degnelodden i Allested deltes i to Dele, en for Allested og en for Vejlev Læreren. Af Lærere ved Vejlev Skole nævnes: Jesper Jensen 1859 til sin Død 1874; Peder Valentin Winther 1874—1915. Efter hans Fratrædelse stod Embedet ubesat indtil 1918. Grunden til dette var, at man paatænkte en Centralisering af Kommunens Skoler, men dette blev ikke til noget, og ved Undervisningsministeriets Skrivelse af 1918 bestemtes det at opslaa Embedet ledigt, dog maatte Skolens Lærer forpligte sig til, om det forlangtes, at overtage et Embede som Andenlærer. 1923 gik Ministeriet ind paa at lade Kommunen beholde sine tre Skoler, hver med en Lærer og en Lærerinde. I 1918 ansattes som Lærer i Vejlev Skole nuværende Førstelærer HOLGER BENTZEN, født 26. Maj 1890 i Jellinge. Dimiteret 1911. Lærerinde ved Skolen er MARGRETHE MADSEN. I 1927 byggedes en ny stor Skole; den kostede 45.000

Kr. at opføre. Radby Skole blev oprettet sidst i 80'erne, som Kommunens tredje Skole. Den blev oprettet med Enelærerembede, og forblev dette til 1910, da der oprettedes Forskole; denne have til Huse i et lejet Lokale til 1929, da den tilbyggedes den nuværende Vinkelbygning til Skolebygningen af 1880'erne. Førstelærer er DAMSGAARD.

Jens V. Krag Jensen,
Stationsforstander

MARGRETHE MADSEN, Lærerinde,

født 21. Januar 1905 i Vissenbjerg, Datter af Sognefoged Mads Jørgen Madsen og Hustru Marie født Carlsen. Dimitteret fra Vejle Seminarium 1928, Lærerinde ved Ollerup Børnehjem 1929—32, siden 1. Januar 1932 Lærerinde ved Allested Forskole.

JENS VILHELM KRAG JENSEN, Stationsforstander,

født 17. Februar 1877 i Tommerup, Søn af Gaardejer Hans Peder Jensen og Hustru Hansigne født Krag, gift 1904 med Marie Charlotte Erasmie Herløv. Ansat ved Syd-fynske Jernbaner 1899, Elev i Svendborg, Assistent i Nyborg 1901, Assistent i Odense 1903, Stationsmester i Hjalse 1904, Stationsforstander i Allested siden 1906.

Vejlevgaard er bygget 1853—54. Den gamle Hovedgaard laa et godt Stykke Nordøst for „Slotsholmen“, her ses endnu Rester af den firkantede Borgbanke, omgivet af Grave. Da Caspar Markdanner i 1580 kom i Besiddelse af Gaarden, lod han en ny Hovedgaard opføre, bestaaende af tre Fløje i Bindingsværk. Denne Gaard laa ca. 150 m Nordøst for den nuværende Gaard, paa Slotsholmene. Saavel Hovedgaarden som dens Ladebygninger var omgivet af Grave og Volde. I 1440 blev Gaarden lagt til Vejlev Sogn, før havde den hørt under Fangel Sogn i Odense Amt. Blandt Ejere af Vejlevgaard nævnes: 1467, Vilhelm Frille; 1503, hans Søn Ludvig Frille, der giftede sig med en Oldeland. Vejlevgaard tilhørte indtil 1580 Familien Oldeland. Ved Ægteskab mellem Sophie Oldeland og Caspar Markdanner, kom Gaarden i Markdanners Eje. Han døde 1618, hvorefter Gaarden ejedes af Claus Brockenhuus, som 1625 solgte den til Ellen Marsvin. Efter hende ejedes den af Kirstine Munk og hendes Svigersøn Hannibal Sehested. Hans Enke solgte den i 1667 til Peiter Hansen. Efter ham ejedes den af Niels Hansen Smidt. Efter hans Død giftede hans Enke sig med Peder Klingenberg, der saaledes kom i Besiddelse af Vejlevgaard. Han købte 1678 Allested og Vejlev Kirker. Han døde før sin Hustru, og Enken solgte i 1799 Gaarden til sine Børn. Den forblev i denne Families Besiddelse, indtil den ved Arv tilfaldt Adolphine Leth, gift med Kammerherre Mikel Fabritius de Tengnagel, død 1815. I den Tid han besad Gaarden, lod han den en Del forbedre, og i Slutningen af det 18. Aarhundrede solgte han Godset til Fæsterne. 1805 solgte han Hovedgaarden til Rasmus Egeløkke, som senere afhændede den til H. P. Langkilde til Juelskov, i hvis Slægt den forblev til Midten af det 19. Aarhundrede, da den solgtes til Holger Pedersen, død 1860. Siden da har den jævnlig skiftet Ejer.

Vestergaard i Vejlev Sogn var i sin Tid en adelig Sædegaard. Den tilhørte 1583 Peder Eggertsen og senere Caspar Markdanner, der boede paa Vestergaard i den Tid han opførte en ny Hovedbygning paa Vejlevgaard. Senere blev den almindelig Bondegaard og delt i to Gaarde. Kongen gav i 1666 Gaarden til Folmer Rosenkrantz, men da den var i saa slet Stand, at den ikke var skikket til Beboelse, flyttede han til en Gaard i Vantinge Sogn. Hverken Allested eller Anneks sognet har Oldtidsgrave. Vejlev Sogn var tidligere Anneks til Sønder Broby Sogn, men blev senere Hovedsognet.

JORDLØSE SOGN danner en Sognekommune og grænser til Haastrup, Svanninge, Vester Hæsinge og Sønder Broby Sogne; til Helnæs Bugt og til Baag Herred i Odense Amt. Jordene er højtliggende og meget sandede. Arealet er 2330 ha. Heraf optages 335 ha af Skovene: Hestehave, Bredholt Skov, Billeslung, Havreskov, Smuttehave, Tjærehaver og Fællesskov. Moser og andet Vandareal optager 79 ha. Ved Sognets Østgrænse ligger den 44 ha store Søbo Sø. Byen Jordløse med Kirke, Skole, Forskole, Præstegaard, Forsamlingshus, Mølle, Brugsforening, flere mindre industrielle Virksomheder, Handlende,

Andelsmejeri og Jernbanestation med Post- og Telegrafstation; Trunderup med Skole og Forskole, Jernbanestation med Post- og Telegrafstation; Jylland-Holmene er et mindre Sted. I Sognet ligger Hovedgaardene Damsbo og Søbo, ved Hattebæk ligger en Vandmølle.

Sognet har Tingsted i Faaborg og hører under de samme Kredse som Allested Sogn (se Side 429). Indbyggerantallet var i 1800: 489; i 1900: 1054; nu er det 1168. Indtil 1925 dannede Jordløse Sogn en Sognekommune med Haastrup Sogn.

Sogneraadet bestaar af: Gaardejer J. P. PEDERSEN, Formand; Gaardejer H. J. ERIKSEN; Gaardejer M. ANDERSEN; Husejer R. J. HANSEN; Sadelmager TH. MADSEN; Gaardejer H. L. KNUDSEN; Husejer H. G. MOGENSEN. Hjelpekassens Formand er Fru LA COUR. Værgeraadets Formand er Murermester J. BÆK. Sognefoged er E. B. LOHMANN. Sognepræst er CARL ERIK THANING.

Langs Stranden har der ligget en Del Gravhøje og enkelte Stendysser, men langt de fleste er sløjfede. Sydøst for Jordløse By ligger en fredet Runddysse med et stort Gravkammer, overdækket af en mægtig Dæksten. Rundt om Dyssen staar store Randsten. Syd for denne Dysse har der ligget flere andre Dysser. I Fuglehaveskov findes to fredede Gravhøje, og ved Stranden ligger en mindre Høj.

Jordløse Kirke var i den katolske Tid viet til Sct. Jost. Kirkens ældste Dele er Koret og Skibet, som er bygget i tidligromansk Tid af grove, raa Kampesten. Skibet blev i den senere Middelalder betydelig forlænget mod Vest, og her tilbyggedes samtidig Taarnet og Kapellet mod Nord, opførte af Kampesten og med smukke Gavle med Blindinger og Kamtakker. De fleste af Blindingerne stammer fra Restaureringen i 1890'erne. Altertavlen er udført paa Claus Bergs Værksted i Odense. Den er bygget som Fløjaltertavle. I dens Midte ses en Gengivelse af Himmelkroningen, paa Sidefløjene apostoliske Figurer og Helgener. Prædikestolen og Døbefonten er nye. I Taarnrummet, der nu tjener som Vaabenhus, findes flere Gravstene saaledes over: Anders Reventlow til Søbo, død 1535; hans Hustru Cecilie Lange; Bartel Holck til Rønhavn paa Als, død 1579; hans Hustru Magdalene Reventlow og deres Søn Erik. Under Koret har der forhen været Begravelse for Herremændene paa Søbo og Damsbo. I Taarnrummet findes en Mindetavle over nogle Soldater, faldne i de slesvigske Krige. Paa Kirkegaarden er opstillet et Monument over Greve G. Raben, død 1875; her findes tillige en muret Begravelse for Ejeren af Søbo. Præster i Jordløse—Haastrup fra Reformationen til vore Dage: Knud Nielsen, død 1555; Thomas Ibsen til 1560; Jens Poul Lauritsen 1560—93; Chresten Lauritsen; Jens (Knud) Hansen 1637; Laurits Andersen Hoff 1637—67; Hans Lauritsen Achton 1667—1700; Laurids Nielsøn Munch 1700—25; Poul Jensen Thoring 1725—38, i hans Embedstid nedbrændte den gamle Præstegaard 1735; Frederik Samuelson Zahn 1738—51; Andreas Andreasen Eilschou 1751—54; Laurids Lillelund 1754—73; Peder Thorsager 1773—98; Mathias Gotschalk 1798—1805; Johan Frederik Karrelbaum Rasmussen 1805—18; Thomas Barfoed, død 1845; Ditlev Carl Hoskiær 1845—58; Sophus Wilhelm Wiborg, død 1882; Edvard Magnus Buch 1882—96; Mads Chr. Jørgensen, død 1897; Niels Søren Emil Wille 1897—1905; Laurids Chr. Sørensen 1905—22; Viggo Rasmus Lassen Houmand 1922—31; nuværende

Carl Erik Thaning,
Sognepræst.

Sognepræst er CARL ERIK THANING, født 30. Sept. 1905 i Nordrup ved Ringsted, S. af Sognepræst Erik T., Charlottenlund, og Hustru Mathilde født Bayer, gift 1931 med Johanne Vibeke Staffeldt, D. af Overretssagfører Staffeldt, København. Kandidat 1930. Præstegaarden i Jordløse er bygget efter en Brand 1735, og er nu fredet. Gaarden

Jordløse Kirke.

Den maleriske Præstegaard i Jordløse.

er en stor firelænget Bygning af Egebindingsværk. Hovedbygningen har paa Facaden mod Præstegaardshaven en Udbygning.

I Sognet laa indtil for faa Aar siden et Hospital, stiftet 1759 af Susanne Brahe til Østrupgaard; hun var Enke efter Etatsraad Fr. Hein til Steensgaard. Hospitalet blev nedlagt i 1912, og dets Midler henlagte til et Legat.

Jordløse Sogns første Skole laa paa Kirkegaarden overfor Præstegaardens Indkørselsport. Sognets næste Skolehus tilhører nu en Karetmager. I 1900 byggedes den nuværende Skole. Skolelærere: Hans Jørgen Schou, Degn og Skoleholder, 1774—1824; Hans Madsen 1824—59; Peder Knudsen 1859—93; Chr. Hansen 1893—1915; nuværende Førstelærer er M. MADSEN LASTHEIN, født 10. Maj 1884 i Barløse Sogn, Søn af Lærer R. T. M. Dimitteret Skaarup 1905, Andenlærer i Hillerslev Sogn 1906—09, Lærer i Ny Stenderup Skole, Vester Hæsinge Sogn, 1909—15. 1900 oprettedes Forskole, Lærerinde siden 1. August 1932 er Frk. MARY SKOVSENDE.

Den første Skole i Trunderup blev bygget 1846, men blev kun brugt til 1868, da der opførtes en ny Skole; i 1905 byggedes den Skole, som nu bruges. Lærere: H. Hansen 1846—52; S. Frederiksen 1852; Th. Dahl 1853; Bertel Hansen Schack 1857—58; Johan Fr. Prytz 1859—76; Nielsen, død 1882; I. P. Jensen 1888; A. Chr. Larsen 1888—94; Villads Bach 1894—1900; Chr. Rud. Elias Braun 1907; Johs. Chr. Hansen 1913; P. Otto, Hansen Bøgh 1922; s. 1922 O. J. LUND, f. 11. Febr. 1889 i Gram v. Skanderborg. Skolen fik i 1913 Forskole.

Hovedgaarden Damsbo er oprettet omkring 1550 af Jacob Brockenhuus, han døde 1577. Gaarden er sammenlagt af 3 Bøndergaarde, nemlig Store Damsbo, Lille Damsbo og en mindre Gaard Fuglsang. Jacob Brockenhuus var født 1521 paa Saltø paa Sjælland, han skrev sig til Damsbo allerede i 1547, da han ægtede Susanne Bølle og derved kom i Besiddelse af Nakkebølle. Han lod opføre en ny Hovedgaard paa det nyoprettede Gods „Damsbo“, men af denne er der nu intet tilbage. Den var omgivet af Volde og Grave. Den nuværende Hovedgaard er paabegyndt i 1650 af Rigmarsk Anders Bille; han døde 1657, og var gift med Sophie Rosenkrantz; paa Fløjen af den østre Gavl ses „H. A. B. S. R. K. 1657“. Hovedgaarden bestaar af to parallelle Huse, begge i et Stokværk og med svungne Gavle. Paa Fløjen ud mod Haven er tilbygget et taarnagtig Midterparti i to Stokværk, ogsaa med svungne Gavle. Den østre Fløj havde dybe hvælvede Kældre. Avlsbygningerne og Laderne er ombyggede 1902—14. -- Voldstedet til den første Hovedgaard Damsbo findes endnu. Det er en firekantet Holm, omgivet af stensatte Grave.

Efter Jacob Brockenhuus Død 1577, tilfaldt Damsbo og Nakkebølle Sønnen Ejler Brockenhuus. Han ægtede i 1574 Bertha Friis til Ørbækslunde, hun døde 1582, og 1584 ægtede han Anne Bille. Han døde 1602, og hans Enke maatte afstaa Damsbo til hans Kreditor Hans Pogwisch, som selv blev ruineret i 1624. Damsbo kom nu til Henning Walkendorff og Jakob Ulfeld, disse solgte den til Anders Bille. Efter hans Død arvede hans Søn Henning Bille Gaarden, han døde 1658. Hans Moder Sophie Rosenkrantz solgte 1660 Damsbo til Niels Krabbe, men Handelen gik tilbage og Sophie Bille, der var gift med Mogens Rosenkrantz, bragte saaledes Damsbo over til ham. Deres Søn besad Gaarden indtil den 1717 arvedes af hans Broder Axel Rosenkrantz, der 1724 solgte Damsbo til Etatsraad Hans Nobel. Han solgte Gaarden til Henrik Larsen af Faaborg, som Aaret efter (1731) gav den til sin Søn Kancelliraad Søren Larsen, død 1754. Aaret efter solgtes Damsbo ved Auktion til Etatsraadinde Hein til Steensgaard. Hun og hendes Broder Preben Brahe lagde Damsbo under Grevskabet Brahesminde.

Hovedgaarden Søbo ved Søbo Sø er fra det 16. Aarhundrede, men ombygget i 1650. Johannes Eskild de Falsen købte i 1723 Søbo og lod Gaarden bygge op fra ny. 1773

bestod Gaarden af smukke velholdte Bindingsværksbygninger, og et Hus som var grundmuret. Under de hyppigt skiftende Besiddere er den ofte ombygget. 1370 laa her en Gaard, paa en Borgholm, der var udskaaret af Søbredden og omgivet af en høj Ringmur. Den første Ejer hvis Navn man kender var Henrik Jensen, derefter Joachim Henriksen, død 1460; Knud Joachimsen, der ægtede Margrethe Urne, en Datter af Jørgen Urne til Broløkke; Jacob Knudsen 1490; dennes Søn Anders Jacobsen, død 1535; Jacob Reventlow, død 1564; Gabriel Laxmann, som 1642 solgte den til Rigsraad Anders Bille, hvis Datter Karen bragte den til sin Mand Steen Bille til Tirsbæk. En Datter af dette Ægteskab ægtede Anders Rosenkrantz, der 1723 solgte Søbo til Johannes Eskild de Falsen, død 1758. Hans Datter Marie Margrethe ægtede Carl Leopold Scherewiin, han forbedrede meget paa Godset og døde 1779. Hans Enke giftede sig med Hofpræsten J. A. Cramer, som døde paa Søbo 1788. Hun døde 1795. Arvingerne solgte Godset, og efter den Tid fulgte en lang Række Besiddere. Christian v. Barner købte 1861 Søbo og forbedrede Godset meget ved Vejanlæg, Dæmninger m. m. Han solgte i 1872 Søbo til Lensgreve G. Raben til Aalholm. Hans Dødsbo solgte den 1875 til L. Petersen. I hans Slægts Besiddelse er den endnu.

Marie Rasmussen,
Uddeler.

Jordløse Brugsforening er stiftet 1898. Foreningen erhvervede en lille Købmandsforretningen i Byen og indrettede den til Uddelersted. I Begyndelsen af Aarhundredet opførte Foreningen sin egen Bygning. Købmandsforretningen solgtes, men tilbagekøbtes i 1931. Uddeler er MARIE RASMUSSEN, født 6. September 1889 i Jordløse, Datter af Husmand Jørgen R. og Hustru. Ansat i Jordløse Brugsforening 1912, siden 1923 som Uddeler.

NØRRE BROBY SOGN danner en Sognekommune, grænsende til Odense og Baag Herred i Odense Amt, og til Vejlev og Sønder Broby Sogne. Mellem Odense Amt og Sognet dannes Grænsen af Uglbæk og Odense Aa. Jordene er gennemgaaende højtliggende og bakkede. Sognets højeste Punkt er den 83 m høje „Synebjerg Banke“. Arealet er 3020 ha. Af dette er 117 ha Skov: Flegskov og Præsteskov m. fl. 176 ha er Moser og andet Vandareal, saaledes Uglemose, Sølungmose og Storelungmose.

Byer: Nørre Broby med Kirke, Skole, Forskole, Friskole, Forsamlingsbygning, Hospital, Brugsforening, Gæstgivergaard, Andelsmejeri, Elektricitetsværk, Jernbanestation med Post- og Telegrafstation; Vøjstrup med Skole, Forskole og Mølle; Vittinge med Skole; Staaby med Friskole og Jernbaneholdeplads. I Sognet ligger Hovedgaarden Lundsgaard og Lundsgaards Mølle.

Sognet har Tingsted i Faaborg og hører under de samme Kredse som Allested Sogn, (se Side 429). Indbyggerantallet var i 1800: 660, i 1900: 1370, nu er det 1817. 1920 bestod Nørre Broby af 127 Gaarde og Huse med 613 Indbyggere, medens Sognets samlede Antal Gaarde og Huse var 619. 1777 havde Sognet 110 Gaarde og Huse. Præstegaarden, Degneboen, Hovedgaarden Lundsgaard med Mølle og 3 Huse paa Lundsgaard Mark; Nørre Broby By, Broebye, med 17 hele Gaarde og 33 Huse og 10 halve Gaarde; Vøjstrup By, Woystrup, 1429 kaldet Vøvestrup, med 8 hele Gaarde og 7 Huse; Staaby, Stobye, 1440 Stauffbye, med 10 hele Gaarde og 2 Huse; Vittinge med 6 hele Gaarde og 7 Huse; Tomerholtz 1 Gaard, nu „Tømmerholtgaard“; tilige Hospitalet i Nørre Broby, som kunde rumme 6 Lemmer.

Sogneraadet bestaar af: Gaardejer M. C. MADSEN, Formand; Gaardejer J. HANSEN; Gaardejer N. JØRGENSEN; Gaardejer S. RYE; Gaardejer C. MADSEN; Gaardejer P. STORM; Malermester N. LINDBERG; Gaardejer L. P. HANSEN; Gaardejer H. C. OLSEN. Hjælpekassens Formand

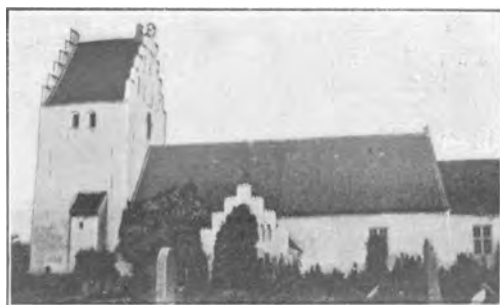
Jordløse Brugsforening.

er Lærer O. H. BØGH. Værgeraadets Formand er Sognepræst O. PEDERSEN. Sognefoged er P. C. NYMANN.

I forrige Aarhundrede var Sognets Indbyggerantal 1773, heraf 526 Mænd og 547 Kvinder. Tallet paa Gaarde og Huse var 152, fordelt saaledes: Nørre Broby 18 Gaarde og 15 Huse med Jord og 23 Huse uden Jord; paa Nørre Broby Mark 15 Gaarde og 34 Huse med Jord og 12 Huse uden Jord; Vøjstrup By 9 Gaarde og 4 Huse med Jord og 5 Huse uden Jord; Staaby By 10 Gaarde og 2 Huse med Jord; Vittinge By 6 Gaarde og 7 Huse med Jord og 1 Hus uden Jord, desuden Præstegaarden, Skolen, Lundsgaard og Tømmerholtgaard.

Af Oldtidsgrave er der kun nogle faa Høje i Nørre Broby Sogn. Fra Jernalderen er der i en Banke tæt ved Nørre Broby gjort et meget rigt Fund, hovedsagelig bestaaende af romerske Sager: Fade, Potter, Spejle og en Del Broncesager. I Sognet laa engang en By, Vennestrup. Nord for Vøjstrup findes et gammelt Voldsted Ranildsholm eller Rønne-moseholm, det er omgivet af Enge og var i gamle Dage omgivet af brede Grave. Her boede Erik Glippings Kammersvend Rane Jonsen, han havde en anden Borg Voldemose tæt herved, af hvilken man i forrige Aarhundrede fandt Rester.

Nørre Broby Kirke var i den katolske Tid viet Sct. Nicolaus. Den blev af Justitsraad Birche-roeds Arvinger solgt til Fru Ida Scheel til Arre-skov, hvorefter den indgik i Muckadell, siden 1914 har den dog været selvejende. Kirken er antagelig fra tidlig romansk Tid og bestod da af Langhus med Apsis, begge af grove Kampesten, paa profilerede Sokler. Af disse Sokler ses enkelte i den nederste Del af Koret. Det meste af Norddøren er bevaret. Kirken er Gang paa Gang bleven ombygget, den bestaar nu af Skib, Kor, Taarn og Vaabenus. Kirken har gotiske Hvælvinger, antagelig indbyggede ved Taarnets Tilbygning. I katolsk Tid var Apsis og det øverste Stykke af Langhuset prydet med Kalkmalerier. For faa Aar siden afsluttedes en omfattende Restaurering, ved denne Lejlighed fik Kirken nye Stole, og de gamle Trætrin fra Skibet op til Koret erstattedes af en Granittrappe. Paa begge Sider af Apsisbuen opsattes to smukke Helgenfigurer fra det 15. Aarhundrede, udført af Claus Berg. Den aabne Begravelse under Koret blev tilmuret. Altertavlen fra det 15. Aarhundrede er ligeledes udført af Claus Berg; det er en Fløjaltertavle, hvilende paa en Predella, i dens Midte ses Korsfæstelsen, Nedtagelsen af Korset og Begravelsen. Paa begge Sidefløjene findes apostolske Figurer.

Nørre Broby Kirke.

En af Fanerne fra Kirken.

Predellaen gengiver Jesu Familie. Alterkalken er af Sølv med Inskription: „Levninger af Nørre Broby Kirkes Sølv fra Præstegaardens Brand 3. Marts 1818“. Prædikestolen er fra det 17. Aarhundrede. Ved Restaureringen blev de apostolske Figurer i Nicherne overmalet med blaa Farve. Døbefonten er af Granit og tidlig romansk. I Kirken stod indtil 1850 et ejendommeligt Kirkeskab fra 1480, dette, samt en Del Helgenfigurer, bragtes til Nationalmuseet i København. Tre Silkefaner med General-løjtnant Adolph v. Neubergs Navn, død 1749, ligger oppe ved Orglet over Taarnrummet. I Begravelsen under Koret hviler: Ludvig Munk til Nørlunde 1537—1602 (i læderbetrukket Kiste); Knud Rud til Sanoldt (Sandholt), født 1556 paa Vestervig, Søn af Erik og Anna Hardenberg, død 1611; Fru Ellen Marsvin, født 1. Januar 1572 i Landskrona, Datter af Danmarks Riges

En af Englene, der smykker
Ellen Marsvins Kiste.

Raadsherre og Befalingsmand paa Landskrona, Jørgen Marsvin til Dybeck og Hustru Karen Gyldenstjerne til Clausholm; Ellen Marsvin døde 11. November 1649 paa Ellenborg, hendes Kiste er smukt overtrukket og besat med Lillier og Marsvin af Sølv; Cancelliraad Peder Schmidt til Lundsgaard; Niels Hansen Smidt og Else Pedersdatter til Veilegaard; Kammeraad Lorentz Pedersen; hans Datter Fru Anne Pedersen, død i Hamborg 1753, og hendes Mand, Ridder, Generalløjtnant v. Neuberg, død 1749.

Præster ved Nørre Broby Kirke: Herr Andreas 1414—19 (den eneste katolske Præst, hvis Navn vi kender); Ingvardsen (den første Præst efter Reformationen, han blev myrdet i sin Seng af nogle Mænd, udsendte af Wenstermann til Lundsgaard); Hans Pedersen Lunde, død 1595; hans Søn Laurids Hansen Lunde 1619; Hans Petersen Præg, til sin Død 1647; Michel Hansen, kaldet af Fru Ellen Marsvin til Sognepræst i Nørre Broby og Provst over Sallinge Herred; han blev

gift med Karen Mule af Odense, Brylluppet holdtes paa Odense Raadhus, han døde 1653; Henning Christensen Actonius, død 1677; Claus Mule, en Søn af Magister Michel Hansen, død 1712; hans Søn Michael Mule, død 1743; Johannes Mule, Søn af Michael Mule, død 1787; Axel Hvid Brechling 1787—97; Andreas Ipsen til 1829; Lauritz Chr. Ipsen, død 1860; Carl Frederik Balslev 1860—67; Rasmus Vilhelm Balslev.

Hovedgaarden Lundsgaard er dannet ved Sammenlægning af Landsbyen Lundes Gaarde. Dens første kendte Ejer var Erik Wenstermann. Af Borgen, der var opført omkring 1600, er endnu enkelte Bygningsdele tilbage. Hovedgaarden bestod dengang af tre Fløje; de to Sidefløje var i Egebindingsværk og Midterfløjen (Hovedbygningen) var grundmuret og i to Stokværk med dybe hvælvede Kældre. Til Hovedbygningen støttede sig et Taarn, dette blev nedbrudt 1801. I 1770 hærgedes Gaarden af en Brand. Ifølge Skøde efter Fru Sophie Krabbe i 1702, blev Kancelliraad Peder Schmidt Ejer af Godset, han døde 1711; under den Bygning han lod opføre, findes Kældre fra Munks Tid, ligeledes er bevaret en Lade af Egetræsbindingsværk, bygget af Ellen Marsvin. Ludvig Munk købte Lundsgaard i 1598 af Fru Alhed Norby. Munk var da Ejer af Nørlund; han døde paa Lundsgaard 1602 og var gift med Ellen Marsvin, som fuldførte de Byggearbejder, hendes Mand havde paabegyndt; hendes Datter Kirstine Munk ægtede 1615 Christian IV, deres Bryllup stod paa Lundsgaard. Hun døde 1658, og Lundsgaard arvedes af Rigshofmester Hannibal Sehested, død 1666; hans Enke Christiane, en Datter af Kirstine Munk og Christian IV, døde paa Lundsgaard. 1664 kom Lundsgaard ved Mageskifte for Iversnæs i Christian Urnes Eje; hans Enke Sophie Krabbes Arvinger, solgte den i 1702 til Peder Schmidt, som testamenterede den til sin Søster, Else Cathrine, der ægtede Lorentz Pedersen. En Datter af dette Ægteskab bragte Gaarden til Adolph v. Neuberg, hvis Enke Anne Pedersen døde i 1753 uden at

Gravpladen paa
Ludvig Munks Kiste.

Krucifikset paa
Ellen Marsvins Kiste.

efterlade sig Arvinger. Lundsgaard blev nu ifølge Kancelliraad Peder Schmidts Testamente af 1711, en Stiftelse for de Fattige; den bestyres af Stiftsamtmanden.

Nørre Broby Skole er opført 1846, udvidet med Forskole 1899. Efter Skoleloven af 1814 byggedes Skoler i Vøjtrup 1860, udvidet med Forskole 1897; i Vittinge 1869; og i Staaby 1886 (Friskole). Lærer i Nørre Broby Hovedskole er OTTO H. BØGH.

Sognebiblioteket er stiftet 1924 paa Grundlag af en i 1840—50 stiftet Læseforening. Biblioteket har en Bogbestand paa ca. 2000 Bind. Det har til Huse i det tidligere „Enkesæde for Nørre Broby Skole“. — Koncessionen paa Odense—Nørre Broby—Faaborg Banen er udstedt 14. November 1903. Midlerne tilvejebragtes ved en Aktietegning fra Kommunerne

Elektricitetsværket i Nørre Broby.

og ved Statstilskud. Anlæggelsen af Banen kostede 1.958.530 Kr. Banens første Direktion havde Sagfører C. Knudsen, Odense, til Formand. Nuværende Formand er Skatteraadsformand JACOB LARSEN, Vejlev. — 2. Okt. 1906 aabnedes Banen af Frederik VIII. Stationsfor-

Nørre Broby Brugsforening.

stander er VIGGO MARIUS HANSEN AADAL, født 2. Juli 1888 i Nyborg, Søn af Købmand Lars Hansen og Hustru. — Stationen i Nørre Broby kom til at ligge et Stykke uden for Byen; men siden er Byen vokset henimod Stationen. Her anlagdes Savværk, Tømmerhandel, Trævarefabrik m. m. — Nørre Broby Elektricitetsværk er oprettet 1907 som et Andelsværk. Det kostede 63.000 Kr. at anlægge og havde en Sugegasmotor paa 30 HK. Der var 70 Andelshavere. 1912 udvidedes Værket med en 60 HK. Dieselmotor, i 1928 fik det en 100 HK. Dieselmotor, og Tallet paa Andelshavere var da steget til 190. 1911 tilbyggedes Bolig for Bestyreren, som er H. HANSEN. Nørre Broby Brugsforening er oprettet 1897 af 8 Gaardmænd og 2 Husmænd. Foreningen havde ikke straks noget Uddelersted. Man hentede Varerne i Odense og Formanden uddelte dem til Medlemmerne. I 1902 købtes Niels Kristensens Ejendom for 2000 Kr, her indrettedes Uddelersted. Brugsforeningens har i de forløbne 25 Aar haft 3 Uddelere: Martha Brunse 1902—06; V. Bech 1906—22; siden 1922 HANS KRISTIAN HANSEN. Ved Nørre Broby Banens Aabning 1906 anlagdes ved Stationen et Pakhus for Lager af Foderstoffer m. m. Man har udvidet i 1908, 1910, 1914—15 og i 1927. Foreningens første Formand var Gaardejer P. C. Andersen af Nørre Broby. — Den 11. Marts 1919 stiftede en Kreds af Byens Borgere en Forening „Nørre Broby“. Dens Formaal var at fremme Byens

Nørre Broby Station paa Aabningsdagen, den 2. Oktober 1906.

og ved Statstilskud. Anlæggelsen af Banen kostede 1.958.530 Kr. Banens første Direktion havde Sagfører

C. Knudsen, Odense, til Formand. Nuværende Formand er Skatteraadsformand JACOB LARSEN, Vejlev. — 2. Okt. 1906 aabnedes Banen af Frederik VIII. Stationsfor-

V. M. H. Aadal,
Stationsforstander.

stander er VIGGO MARIUS HANSEN AADAL, født 2. Juli 1888 i Nyborg, Søn af Købmand Lars Hansen og Hustru. — Stationen i Nørre Broby kom til at ligge et Stykke uden for Byen; men siden er Byen vokset henimod Stationen. Her anlagdes Savværk, Tømmerhandel, Trævarefabrik m. m. — Nørre Broby Elektricitetsværk er oprettet 1907 som et Andelsværk. Det kostede 63.000 Kr. at anlægge og havde en Sugegasmotor paa 30 HK. Der var 70 Andelshavere. 1912 udvidedes Værket med en 60 HK. Dieselmotor, i 1928 fik det en 100 HK. Dieselmotor, og Tallet paa Andelshavere var da steget til 190. 1911 tilbyggedes Bolig for Bestyreren, som er H. HANSEN.

Nørre Broby Brugsforening er oprettet 1897 af 8 Gaardmænd og 2 Husmænd. Foreningen havde ikke straks noget Uddelersted. Man hentede Varerne i Odense og

Formanden uddelte dem til Medlemmerne. I 1902 købtes Niels Kristensens Ejendom for

Anlægget ved Odense Aa.

Opkomst og Forskønnelse. Samtidig oprettedes en Haandværker- og Industriforening. Den 19. Marts 1923 sammenlagdes disse to Foreninger til „Nørre Broby Borgerforening“. „Nørre Broby Borgerforening“ opretholder Byens Tekniske Skole, yder Støtte til Sognebiblioteket m. m., har anlagt det lille Anlæg ved Odense Aa og Anlægget ved Stationen, udsmykket Byen ved festlige Lejligheder, anlagde i 1932 en Idrætsbane og er desuden en selskabelig Forening. Formænd: Gaardejer Hans Chr. Olsen 1923—25; Gaardejer Mads Bonnesen 1925—27; siden 1927 Stationsforst. V. AADAL. Form. for Teknisk Skole: Snedkerm. R. HANSEN.

Hans Hansen,
Elektricitetsværksbestyrer.

HANS HANSEN, Elektricitetsværksbestyrer,
født 18. December 1884 i Sonnerup, Søn af Fabrikant Anders Hansen og Hustru Johanne, gift 1907 med Karen Dorthea Jørgensen. Elektricitetsværksbestyrer i Nørre Broby siden 1907.
HANS KRISTIAN HANSEN, Uddeler,
født 10. Marts 1897 i Aarslev, Søn af Carl Hansen og Hustru Anna født Rasmussen, gift 1921 med Kathrine Hansen. Uddeler i Faaborg 1919—22, i Nørre Broby siden 1922.

SØNDER BROBY SOGN danner en Sognekommune og grænser til Nørre Broby, Allested-Vejlev, Heden, Hillerslev, Sandholts-Lyndelse, Vester Hæsinge og Jordløse Sogne. Jordene er i Sognets nordøstlige Del meget bakkede og højtliggende, men ellers jævne. Arealet er 2311 ha, heraf optages 209 ha af Skovene: Tørringe Have, Tvedshave og Broby Skov m. fl. 65 ha optages af Moser og Vandareal, saaledes langs Odense store Enge. Byer: Sønder Broby med Kirke, Præstegaard, Skole, Forsamlingsbygning, Missionshus (bygget 1917), den gamle Vandmølle „Brobyværk“, Andelsmejeri, Elektricitetsværk m. m., flere Handlende og Jernbanestation med Post- og Telegrafstation; Tørringe med Forskole; Allerup med Forskole; Ølsted med Forskole. I Sognet ligger Hovedgaarden Brobygaard under Grevskabet Muckadell, til denne Gaard hører Ølstedgaard.

Sognet har Tingsted i Faaborg og hører under de samme Kredse som Nørre Broby Sogn (se Side 434). Indbyggerantallet var i 1800: 688; i 1900: 1090; nu er det 1227.

Sogneraadet bestaar af: Grev E. SCHAFFALITZKY DE MUCKADELL, Formand; Husmand A. JØRGENSEN; Barber H. PEDERSEN; Gaardejer C. E. JENSEN; Gaardejer N. J. HANSEN; Gaardejer J. P. JENSEN; Gaardejer A. ANDERSEN; Snedker L. JØRGENSEN. Hjælpekassens Formand er Fru K. MØLLER. Værgeraadets Formand er Førstelærer J. MOSEBO. Sognefoged er Gaardejer CHR. JEPPESEN. Sognepræst er J. A. RASMUSSEN.

I Sognet findes ingen Oldtidsgrave. Nogle faa Høje er for længst sløjfede. Paa Bjærggaard boede i det 17. Aarhundrede Ridefoged Erik Knudsen, Stamfader til Slægten Pontoppidan. Paa hans Gaard fødtes 1616 den senere Trondhjem Biskop Erik Pontoppidan. Paa Dyrehøj, en lille Høj nordøst for Sønder Broby, har der staaet et Kapel, ved Pløjninger har man fundet Murstensbrokker. Navnet „Søløse“ er fra det i 1438 nævnte Sybløsæledh, „Byledet“. 1777 havde Sognet 82 Gaarde og Huse foruden Værket Brobyværk og Hovedgaarden Brobygaard samt Præstegaarden. I 1920 var der 120 Gaarde og Huse i Sognet. Sønder Broby „Sønder Broebye“ havde i 1777 10 Gaarde og 17 Huse, samt Præstegaarden og en Vandmølle; Allerup havde 5 hele Gaarde, 2 halve Gaarde og 3 Huse; Ølsted, „Ølstedbye“, 1300 kaldet „Øthelstade“, 10 Gaarde og 11 Huse; Tørringe, „Tørringe“, 1300 „Tyrinch“ og „Tørringgæ“, 8 hele Gaarde, 1 halv Gaard og 3 Huse; Brobyværk bestod af 14 Huse.

Kirken er fra tidlig romansk Tid og bestod af Skib, Kor og Apsis. I den senere Middelalder blev Taarnet bygget. Dette blev ombygget i 1919. Vaabehuset er fra samme Tid som Taarnet, men ombygget i 1770. Kirken har gotiske Hvælvinger. Altertavlens Billede er fra Christian IV' Tid. Den ældste Klokke er fra 1500. Under Koret har der forhen været aaben Begravelse og her hviler Generalmajor Hans Fr. Windtz, død 1765; hans Hustru Christiane Sophie Ernst, død 1771; Susanne Dorothea Kønemann, død 1771; Oberst J. Sigismund Ehrenfeldt, død 1768. I Kirken findes en Del Gravstene og Minde-

tavler, saaledes over Præsten M. Nielsen Gudme, død 1728; Ridefoged Erik Knudsen, død 1631; Forpagter paa Brobygaard Christen Knudsen Viborg, død 1697. I Taarnets Ydermur er indsat en dobbelt Ligsten fra den ældre Middelalder. Ved Kirken laa indtil 1911 en middelalderlig Kirkelade, som senere var indrettet til Hospital. Allested Sogn var forhen Anneks til Sønder Broby Sogn.

1351 ejedes Hovedgaarden Brobygaard af Ridder Johannes Pedersen. Men af Bygningerne fra hans Tid er der intet tilbage. Hovedbygningen er bygget 1662 af Børge Trolle og hans Hustru Pernille Bille, den er dog gennem Tiderne bleven meget omdannet. Den har to Fløje, den vestlige er grundmuret og til denne Fløj er der bygget et Karnap-taarn. De gamle Avlsbygninger, der alle var af Bindingsværk, nedbrændte i 1921. Blandt Ejere af Brobygaard, indtil den kom under Grevskabet Muckadell, nævnes: Anders Jepsen til Broby 1438; Bild Nielsen 1568, der ægtede Ide Nordby. En Datter i dette Ægteskab blev gift med Henning Wenstermann. Han døde 1581. Hans Enke Maren Nielsen Kruckow solgte Brobygaard til Frands Rantzau, død 1612. Hans Enke Fru Anne Rosenkrantz og hendes Søn Henrik Rosenkrantz sad paa Gaarden til 1635, da de tilskødede den til Jomfru Anne Rosenkrantz. Efter hendes Død overgik Brobygaard til hendes Svoger Anders Bille. Efter ham tilfaldt Gaarden hans Datter Pernille Bille, gift med Børge Trolle, død 1676. Blandt Arvingerne var en Søn Anders Trolle, som 1698 udkøbte de andre Arvinger. Han afhændede 1701 Gaarden til Christian Fogh, død 1716. Hans Enke Fru Birgitte Fugl solgte 1736 Gaarden til sin Søn Niels Fogh, død 1747. Ved hans testamentariske Bestemmelser overgik Gaarden til hans Broder Kancelliraad Marcus Fogh, død 1762. Hans Enke Christiane Sophie Ernst bragte den til sin tredje Mand, Kammerherre Albrecht Christoffer Schaffalitzky de Muckadell, som i 1784 af sine Besiddelser Brobygaard, Gelskov, Ølstedgaard og Arreskov oprettede Grevskabet Muckadell. Siden da har Brobygaard været under dette Grevskab. Ved Gaarden rejste Grevskabets Bønder i 1859 en Mindestøtte over Kammerherre Lensgreve Albrecht Christoffer Schaffalitzky de Muckadell, død 1858. 1919 rejstes en anden Mindestøtte i Haven til Brobygaard, over Lensgrevinde Schaffalitzky de Muckadell. Den første Ejer vi kender paa Ølstedgaard var Fru Maren Nielsen Kruckow, som ægtede Henning Wenstermann. Fra 1600—1730 synes Gaarden adskilt fra Brobygaard. 1770 solgtes den af Etatsraad Hans de Hoffmann til Kammerherre Schaffalitzky de Muckadell, og siden da har den hørt sammen med Brobygaard, og siden Grevskabets Oprettelse været en af dets Hovedgaarde. Gaardens ældre Bygninger nedbrændte 1850, de var bygget 1737 og 1767. Da Jorden ved Grevskabets Ophævelse i 1924, som Følge af Lensafsløsningsloven, overgik til Statshusmandsbrug, blev nogle af Bygningerne nedrevet, saaledes at kun Hovedbygningen og en enkelt mindre Længe nu staar tilbage. Brobyværk blev stiftet af Brobygaards Ejer Anders Bille 1645. Han havde sammen med en Del andre Herremænd i 1648 faaet Privilegium paa Vaabenfabrikation. Der findes paa vort Nationalmuseum flere smukke Vaaben, forfærdiget paa Brobyværk. Vaabenfabriken ødelagdes under Svenskekrigen 1658 og genopstod ikke. Brobyværk blev omdannet til Vandmølle og tilhører Brobygaard. Kroen i Sønder Broby er fra den Tid, der var Vaabenfabrik.

Sønder Broby Sogns Skolevæsen er siden 1904 overgaaet til Centralskoleordningen. Hovedskolen ligger i Sønder Broby. Sognets Skoleundervisning begyndte som i andre Sogne med Degne-Undervisning. Den nuværende Skole blev bygget 1846, og samme Aar blev Skolen udvidet med Andenlærerembede. I 1900 byggedes Forskolen i Ølsted; Allerup og Tørringe fik Forskoler i 1904. Lærere ved Sønder Broby Skole: Degnen Bonde 1836; Lorents Pedersen 1850, til sin Død 1867; Chr. Th. Crone Andenlærer 1858, Førstelærer 1867, afgaaet 1904; Hans Chr. Hansen, Andenlærer 1878. Førstelærer 1904, afgaaet 1922; JØRGEN MARIUS JENSEN MOSEBO, f. 1. Sept. 1893 paa Thurø, S. af Gaardejer Laurits Kristian

J. Mosebo,
Førstelærer.

Sønder Broby Hovedskole, opført 1846.

Kristensen 1925; nuværende Andenlærer er **NIELS LAURIDS R. BRUUN SØRENSEN**. Forskolelærerinder ved Ølsted Skole: **Magda Christoffersen** 1901—14; **RASMINE EHRENBJERG** siden 1914. Allerup Skole: **MARIE SØRENSEN** siden 1904. Tørringe Skole: **Marie Andersen** 1904—24; siden 1925 **Fru ELNA SIMONSEN**, født 29. December 1903 i Tømmerup, Datter af Tømrmester **Niels Jensen** og Hustru **Marie Charlotte** født **Andersen**, gift 1928 med **Købmand Simon Simonsen**. Dimitteret 1924, ansat ved Tørringe Forskole 1. September 1925. — Sønder Broby Sognebibliotek er oprettet i Begyndelsen af 1880'erne og omordnet i 1925. Det tæller over 1000 Bind. Bibliotekar er Førstelærer **JØRGEN M. J. MOSEBO**.

Elna Simonsen,
Lærerinde.

VESTER SKERNINGE SOGN danner en Sognekommune, hvortil i kirkelig Henseende **Ulbølle Sogn** er Anneks. Det grænser til **Ulbølle** og **Hunstrup Sogne** og til **Ollerup** og **Øster Skerninge Sogne** i **Sunds Herred** (her dannes **Grænsen** delvis af **Syltemade Aa**), og endelig til **Lille Bælt**. Jordene er ikke videre højtliggende, de skraaner mod **Kysten**. Højeste Punkt er det **45 m høje Digerbjerg**. Arealet er **1063 ha**, heraf optages **60 ha** af **Skovene: Rønnekjær** og **Præsteskov**, begge ved **Kysten**.

Byer: **Vester Skerninge** med **Kirke**, **Præstegaard**, **Skole**, **Forskole**, **Forsamlingshus**, **Friskole**, **Apotek**, **Brugsforening**, **Vandmølle**, **Bryggeri**, **Elektricitetsværk**, **Filial af Sydfynske Diskontobank**, **Jernbanestation** med **Post- og Telegrafstation**; **Søndermark** med **Forskole**; **Nørremark**, **Æblehuse**, **Lunghuse**, **Bukkebjerg Huse**, **Skerningegaard**, **Bernekildegaard**, **Bøjlsgaard** og **Sønder Langaard** er mindre Steder. — Sognet har **Tingsted** i **Faaborg** og hører under de samme **Kredse** som **Diernæs** (se Side 381), dog under **Amtets 5. Folketingskreds**. **Indbyggerantallet** var i **1800: 450**, i **1900: 930**, nu er det **1013**. **Vester Skerninge Sogn** var indtil **1921** i **kommunal Henseende** forenet med **Annekssognet Ulbølle**. — **Sogneraadet: Gaardejer C. LARSEN**, **Formand**; **Gaardejer H. HANSEN**; **Sadelmager C. MØLLER**; **Husmand B. JØRGENSEN**; **Gaardejer M. JEPPESEN**; **Husmand H. C. HANSEN**; **Gaardejer A. GRANHØJ**. **Hjælpekassens Formand** er **Tømrer H. J. HANSEN**. **Værgeraadets Formand** er **Lærer H. KJÆRGAARD**. **Sognefoged** er **Husmand F. A. HANSEN**. **Sognepræst** er **J. NELLEMANN**.

Vester Skerninge Forskole.

Sognet har haft op mod en halv Snes Gravhøje, alle i Sognets sydlige Del; endnu findes en Stenhøj ved Vester Skerninge By. I Begyndelsen af det 17. Aarhundrede laa her en Gaard „Vester-gaard“. Ved Kirken laa indtil 1898 et Hospital, oprettet 1778 af Sophie Juel til Skjoldmose Gods. 1898 blev Hospitalet nedrevet og Grunden brugt til Kirkegaard. I 1777 havde Sognet 32 Gaarde og 30 Huse. 1920 var der 477 Gaarde og Huse. Ved Banens Anlæggelse begyndte Byen at vokse, men større Virksomheder findes der ikke. Apoteket oprettedes 1889, den smukke Plads foran Apoteket er skænket Byen af Apoteker A. E. Sibbernsen, som ligeledes skænkede Genforeningsstenen; han døde 1931. I Byen blev der i 1885 rejst en Mindestøtte over Digteren Mads Hansen, som sammen med Anthon Berg grundlagde en Højskole her i 1868; senere solgtes Skolen til Anton Nielsen, som flyttede den til Ollerup.

Vester Skerninge Lærerbolig.

Kirken i Vester Skerninge blev bygget i tidlig romansk Tid, men af denne første Bygning er der ikke meget tilbage, thi i sengotisk Tid blev Kirken ombygget. Bygningsmaterialet er hovedsagelig Kamp- og Munkesten. Kirken bestaar af Skib, Taarn og Vaabenhus. Korets Hvælving adskilles fra Skibet ved en gotisk Spidsbue. Alterbilledet er fra

Skolen i Søndermark, bygget 1872.

1817, malet af Eckersberg. Prædikestolen er fra 1800. Døbefonten er af Granit og romansk. I Vaabenhuset staar en Ligsten over Chr. Rasmussen Voigt, død 1768. Paa Kirkegaarden ligger Amtmand P. Chr. Schumacher, død 1817, begravet. Et Ligkapel, tegnet af Arkitekt H. Nielsen, er skænket af Apoteker A. E. Sibbernsen.

Vester Skerninge Hovedskole er bygget i 1906. Der er Første- og Andenlærer. 1898 oprettedes en Forskole; samme Aar bestemtes, at Skolen i Søndermark efter Lærer Hansens Død skulde omdannes til Forskole, dette skete

i 1906. Skolelærere og Kirkesangere ved Vester Skerninge Skole: Rasmus Andersen 1757, død 1815; Chr. Kipper 1815—17; Peder Nielsen, død 1869. I 1850 oprettedes Andenlærerembede, men dette nedlagdes atter i 1872, og der oprettedes en Skole med Enelærer i Søndermark; som Lærer i Søndermark ansattes C. E. Hansen, død 1906. Fra 1872—98 var Vester Skerninge Skole delt i to Enelærerembeder. Enelærere i Vester Skerninge: I. C. Klindt 1870—1906; L. K. V. Sørensen 1906—08; siden 1908 H. KJÆRGAARD. Andenlærere siden 1906: Sigvald Hansen 1906—11; L. P. Barløse til 1920; N. Dissing 1920—23; siden 1923 AKSEL LARSEN. Som Lærerinder ved Vester Skerninge Forskole: Kristiane Hansen 1898; nuværende Lærerinde i Søndermark Forskole er EMILIE ERIKSEN.

KRISTIANE HANSEN, Lærerinde,

født 7. September 1873 i Nørre Longelse, Datter af Væver Hans Christian Hansen og Hustru Thine født Jacobsen. Dimitteret Vejle 1897. Ansat ved Vester Skerninge Forskole 7. Okt. 1898.

EMILIE ERIKSEN, Lærerinde,

født 14. December 1891 paa Taasinge, Datter af Gaardejer Chr. Eriksen og Hustru Ane født Hansen. Dimitteret Silkeborg 1913. Ansat ved Søndermark Skole 1917.

Vester Skerninge Apotek er oprettet af Apoteker Andreas Chr. Kaas, der fik Bevilling 3. Marts 1888. Apoteket er bygget af ham og tegnet af Professor Anthon Rosen. Det er af røde Teglsten og i to Stokværk. Genforenings Anlægget foran Apoteket er Apoteker Sibbernsens Værk. Foran Apoteket rejste han en Statue af Thorvaldsen. 1894 blev Bevillingen frataget Kaas, fordi han uden Sundhedskollegiets Samtykke havde bortforpagtet Apoteket for 600 Kr. aarlig til

Vester Skerninge Apotek.

cand. pharm. R. C. Langkilde. Apoteker Fr. Madsen overtog derefter Apoteket, som han drev til 1903, da det overgik til A. E. Sibbernsen, som døde 26. Septbr. 1931, og Apoteket overtoges 1. Januar 1932 af nuværende Apoteker MADS NIELSEN, født 27. Februar 1879 i Langaa, Søn af Gaardejer Chr. Nielsen Bonde og Hustru Nielsine født Madsdatter, gift

1906 med Henriette Klingberg.

Vester Skerninge Brugsforening er stiftet i 1890'erne, desværre kan Aar og Dag ikke noteres, da man ikke har de gamle Protokoller. Først 1905 tog Foreningen fast Form. Formand blev Hans Pedersen Ladefoged. 1906 forhandlede om Køb af Ejendom eller Jord til at bygge paa. Medlemsantallet var da 40. 1907 overtoges Smed Peder Frederiksens

Vester Skerninge Brugsforening.

Ejendom, som ombyggedes. Smedegaarden er en smuk Bygning. Uddelere: Lars Peder Svendsen 1907—09; Rasmus Peder Poulsen til 1912; Niels Peder Jørgensen til 1918; siden 1918 ANDREAS MADSEN, født 30. August 1896 i Vejlev Sogn, pr. Allested, Søn af Husmand Jens M. og Hustru Margrethe født Pedersen, gift 1925 med Jenny Pedersen. Medlemsantallet er nu 200. Formand er Gaardejer AXEL SØNDERGAARD. — Vester Skerninge Kro er en Bindingsværksbygning fra det 17. Aarhundrede og er fredet.

MARIE C. ELISABETH HANSEN, Distriktsjordemoder,

født 24. Juli 1880 i Vester Aaby, Datter af Sognefoged Niels Madsen og Hustru Anna Dorthea, født Pedersen, gift 1909 med Snedker Rasmus Andreas Hansen. Uddannet 1907. Distriktsjordemoder i Vester Skerninge 15. September 1907. Embedsboligen er bygget af Snedker R. A. Hansen, og er privat Eje.

Mads Nielsen,
Apoteker.

Andreas Madsen,
Uddeler.

ESPE SOGN danner en Sognekommune med Vantinge Sogn som Anneks. Det grænser til Gestelev, Hillerslev, Brahe-Trolleborg og Krarup Sogne (fra sidstnævnte adskilles det ved Haagerup Aa), til Herringe Sogn og til Ringe Sogn i Gudme Herred. Jordene er højtliggende og bakkede, Sognets højeste Punkt er den 77 m høje „Borrebakke“. Arealet er 1406 ha, heraf optages 142 ha af Skovene: Kirkeskov, Tingskov og Skovsgaards Skov.

Byer: Espe med Kirke, Præstegaard, Skole, Forskole, Forsamlingshus, Brugsforening, Andelsmejeri (stiftet 1888), Jernbanestation med Post- og Telegrafstation. Findige og Espe Højlodder er mindre Steder. Større Gaarde: Agerupgaard, Højgaard, Stavrelundgaard og Lundsgaard. — Sognet har Tingsted i Ringe og hører under de samme Kredse som Diernæs Sogn (se Side 381), dog under Amtets 5. Folketingskreds. Indbyggerantallet var i 1800: 360, i 1900: 665, nu er det 964.

Sogneraadet bestaar af: Gaardejer J. PEDERSEN, Formand; Fabrikant K. PEDERSEN; Gaardejer N. K. NIELSEN; Gaardejer N. STAULUND; Gaardejer J. HANSEN; Købmand C. F. PEDERSEN; Gaardejer T. M. HOLMSLAND. Hjælpekassens Formand er Skrædermester P. JØRGENSEN. Værgeraadets Formand er Sognepræst ROSSEL. Sognefoged er Gaardejer CHR. JENSEN.

I Kirkeskov findes Rester af en Langdysse. Ved Stavrelund ligger 4 Høje. Ved Findige har der ligget nogle spredte Høje, endnu findes her to smukke bevoksede Høje. Ved Espe, i den store Sandbanke, er der fremdraget et stort Fund fra Jernalderen af Glas, Skaale, Lerbægge, Drikkehornsbeslag af Bronze m. m. I senere Periode fandtes her flere Urnegrave. En lignende Gravplads er fundet i Højen Nordøst for Skovsgaard. I det 14. Aarhundrede nævnes en stor Gaard i Sognet, „Skovmosegaard“. Agerupgaard er en Rest af den lille Landsby Agerup, der i 1667 bestod af 3 Gaarde og 1 Hus.

1777 bestod Sognet af: Espe, 1380 Espæ, 1777 Espee Bye, med 16 hele Gaarde, 4 halve Gaarde og 20 Huse; Agerup, nu Agerupgaard, 1 Gaard og 1 Hus; Findige By med 6 halve Gaarde og 5 Huse, tillige nævnes Avlsgaarden Skovsgaard (Skausgaard) under Hovedgaarden Fjellebro, samt Lundsgaard og Stavrelundgaard (Stauerlundsgaard). 1920 havde Sognet 186 Gaarde og Huse.

Lundsgaard var engang en Hovedgaard og tilhørte i 1664 Preben Brahe. Sidste Gang den omtales som Hovedgaard var i 1674 da den tilskødedes Jacob Habcuch. Paa Jordene er fundet Rester af et Voldsted samt en Del Munkestensbrokker. Skovsgaard var i det 16. Aarhundrede en adelig Sædegaard, den blev af Gertrud Pedersdatter Lykke testamenteret til Fru Maren Lykke, gift med Thomas Normands. En Datter af dette Ægteskab nævnes i 1614 som Gaardens Besidder. 1646 forenedes den med Fjellebro, hvorunder den i lange Tider hørte. Hovedgaarden der var omgivet af Grave, var bygget i 1578 af Ebbe Munk. Andre Bygninger fra Peder Luxdorfs Tid, omkring 1680. Den nuværende Gaard bestaar af 4 ikke sammenhængende Fløje. Laderne er nye, men en Del af det gamle Egetømmer er benyttet. Nu er Gaarden udstykket, saa der kun er 50 ha tilbage.

Espe Kirke er fra sengotisk Tid. Før denne Kirkebygning stod her en tidligromansk Kirke som blev nedrevet; Materialerne blev brugt til den nye Kirke, der bestaar af Langhus, Taarn og Vaabehus. Altertavlens Maleri er af Dreyer, 1846, og viser Mariæ Bebudelse. Prædikestolen er fra 1700. Døbefonten er ny, men staar paa den gamle Fod. I Skibet findes et Krucifiks fra Middelalderen. Paa Kalken ses Preben Brahes og Susanne Gøyes Vaaben, 1667. Den største Klokke er omstøbt i 1500. Sognets Skole er ombygget 1922; Forskolen er opført i 1892.

Espe Haandværker- og Industriforening er stiftet 13. Januar 1909. Der indmeldte sig straks 28 Medlemmer, nu tæller Foreningen 60 Medlemmer. Foreningen har blandt andet taget Initiativ til Ligkappellets Opførelse, og foraarsagede at Espe By fik Postuddeling to Gange daglig, den oprettede og opretholder tildels Espe Bys Gadebelysning. Tillige har Foreningen stiftet et Fond, hvis Midler gives til trængende Medlemmer og til Begravelseshjælp. Foreningen yder Støtte til Lærlinge, som vil besøge den Tekniske Skole i Ringe. Første Formand var Sadelmagermester A. Larsen. Senere har flere Næringsdrivende i Espe været Formænd; siden 1932 har Sadelmagermester A. LARSEN atter været Formand.

A. Larsen,
Sadelmagermester.

Espe Bageri skriver sig fra Aarhundredeskiftet, det indrettedes i en gammel Købmandshandel. Fra 1919—29 drev Bager Barenkop Bageriet; hans Konkursbo overgik til et Grossistfirma i København, som i 1929 solgte Bageriet til Vilhelm Justesen, død samme Aar, hans Søn VIGGO JUSTESEN, født 21. April 1907, gift 1930 med Agnethe Hansen, overtog da Bageriet. De gamle Bygninger nedbrændte 1928, og et moderne Bageri opførtes.

PETER E. SØRENSEN, Blikkenslagermester,
født 22. Januar 1897 i Odense, Søn af Væver Rensius Sørensen og Hustru Sophie født Pedersen, gift 1920 med Marta Marie Foverskov. Etableret i Espe 1924, Medlem af Espe Haandværker- og Industriforenings Bestyrelse siden 1928.

VESTER HÆSINGE—SANDHOLTS-LYNDELSE SOGNE danner en Sognekommune med sidstnævnte Sogn som Anneks. Vester Hæsinge Sogn grænser til Anneks-sognet, til Sønder Broby, Jordløse, Haastrup og Øster Hæsinge Sogne. Jordene er højtliggende og danner i Sognets sydlige Del mange Bakkepartier. Sognets højeste Punkt er det 117 m høje „Butbjerg“. Arealet er 1666 ha, heraf optages 72 ha af Skov og 81 ha af Moser og andet Vandareal. Ved Sognets Vestgrænse ligger Søbo Sø.

Byer: Vester Hæsinge med Kirke, Præstegaard, Skole, Forskole, Forsamlingshus, Mølle, Brugsforening, Savværk, flere Handlende og mindre Industridrivende, Kro, Andelsmejeri (oprettet 1885) og Elektricitetsværk; Gammel Stenderup med Mølle; Ny Stenderup med Skole; Trente Vandmølle; Hoseballe Huse.

Sandholts-Lyndelse Sogn grænser til Hovedsognet samt til Øster Hæsinge, Hillerslev og Sønder Broby Sogne. Til sidstnævnte Sogn danner Odense Aa Grænsen, Jordene er som Hovedsognets. Det højeste Punkt er den 68 m høje „Galgebakke“. Arealet er 1034 ha, heraf optages 89 ha af Skovene: Bøgebjergskov og Hovedskov m. fl., 12 ha optages af Moser og andet Vandareal.

By: Sandholts-Lyndelse med Kirke, Skole, Forsamlingshus, Mølle, Andelsmejeri (oprettet 1887). Sandholts-Lyndelse Mark er et mindre Sted. I Sognet ligger Hovedgaarden Sandholt, tilhørende Stamhuset af samme Navn. — Begge Sogne har Tingsted i Faaborg og hører under de samme Kredse som Hillerslev Sogn (se Side 421). Indbyggerantallet i Vester Hæsinge Sogn var i 1800: 407, i 1900: 1120. I Sandholts-Lyndelse Sogn var det i 1800: 287, i 1900: 403. Nu er der samlet i begge Sogne 1632. 1920 var Tallet paa Gaarde og Huse 340.

Sogneraadet bestaar af: Gaardejer H. STOKKEBRO, Formand; Gaardejer R. MORTHE-DAL; Gaardejer H. C. AASKOV; Husmand J. MORTENSEN; Husmand M. J. HANSEN; Gaardejer J. P. LARSEN; Gaardejer L. J. JØRGENSEN; Gaardejer N. POULSEN; Karetmager K. N. HANSEN. Hjælpekassens Formand er Gaardejer N. NIELSEN. Værgeraadets Formand er Lærer T. OLESEN. Sognepræst er G. SCHØILER. Sognefoged for Vester Hæsinge er Gaardejer L. NIELSEN; for Sandholts-Lyndelse Gaardejer H. C. HANSEN. — Der har kun været faa Gravhøje i Vester Hæsinge Sogn, og Stengrave kendes ikke. I Sandholts-Lyndelse Sogn har det været ligesaa sparsomt med Oldtidsgrave, der har ligget et Par Høje, men de er forlængst sløjfede. I Haven ved Trenta Mølle, sprang i Middelalderen en hellig Kilde. I Sandholt har ligget en Borg, Løvborg. Sandholts-Lyndelse Sogn var i hele det 16. Aarhundrede Hovedsognet. — Vester Hæsinge Kirke er fra romansk Tid, men blev ved Reformationstiden stærkt ombygget, Kirken blev restaureret i 1894. Altertavlens Billede er fra 1893,

Prædikestolen efter Restaureringen.

malet af J. Skovgaard, og forestiller „den gode Hyrde“. Prædikestolen er ny. I Koret findes nogle Gravsten over Præsten Jacob Christensen Nørager, død 1778, og Provst Niels Nyekirk, død 1765. I Vaabenhuset findes Ligsten over: Hans Lund fra Søbo, død 1801; hans Hustru Dorothea Grooth, død 1816; Rasmus Rasmussen, død 1823. I 1926 afholdt Vester Hæsinge Menighed en Basar til Fordel for Kirken; for det indkomne Beløb blev Kirken forsynet med elektrisk Lys, og der blev anskaffet Lampetter m. m., tillige blev Kirkens Orgel repareret. 1929 restaureredes Kirken atter og blev dekoreret efter Skitse af Joachim Skovgaard. Et af Trine Stormgaard ved Testamente af 1927 skænket Beløb er anvendt til Køb af nye Alterstager og til Udsmykning af Prædikestolen. Alterklædet er tegnet af Joachim Skovgaard og skænket af Carlsbergfondet. Saavel ved Vester Hæsinge som ved Sandholts-Lyndelse Kirke blev der i 1927 opført nyt Ligkapel.

Den gamle Pogeskole, nu Forskole.

Den gamle Skole, nu Lærerbolig.

le Skolebygning, som er en smuk Bindingsværksbygning, staar endnu, men det er dog sikkert ikke den oprindelige Skolebygning; nu bruges den til Embedsbolig, medens en ny Skolebygning er opført, hvor der tillige er Bolig for Andenlæreren.

Skolen i Vester Hæsinge By kan føres tilbage til Midten af det 18. Aarhundrede. Skoleholderen i Vester Hæsinge var indtil 1799, tillige Degn og Skoleholder i Annekssognet Sandholts-Lyndelse. Den gamle

Kr. Nielsen,
Andenlærer.

Vester Hæsinge Pogeskole er oprettet ved privat Initiativ og overtoges i 1914 af Kommunen. Skolen er et lille Bindingsværkshus nede i en Kløft. Kommunen tilbyggede nogle Fag til Skolestue. Lærerinde er PETRINE ANDREA KORUP, født 31. December 1875 i Frederikshavn; havde privat Pogeskole i Sallinge 1890—95, ansat ved Vester Hæsinge Forskole 1914.

G. Hansen Westergaard,
Enelærer.

Vester Hæsinge Sognebogsamling er oprettet i 1870'erne, under Navnet „Vester Hæsinge Læseforening“. I 1922 blev Kr. Nielsen ansat som Andenlærer ved Vester Hæsinge Skole, og han paabegyndte en Omordning af den gamle Bogsamling. Biblioteket tæller nu 900 Bind. 1922 talte det 274 Bind. I 1926 knyttedes en Børnebogsamling til Biblioteket. Bibliotekar er Andenlærer KR. NIELSEN, født 8. Marts 1897 i Æble. Dimitteret Odense 1920, Vikar 1920—22, siden 1922 Andenlærer, Organist og Bibliotekar i Vester Hæsinge.

Ny Stenderup Skole er bygget 1903, før denne Tid gik Børnene fra nye Stenderup og en Del af Øster Hæsinge til Skole i Gammelskov. Ny Stenderup Skoles første Lærer var Chr. Rasmussen Vind til 1909, Martin Madsen Lasthien 1909—15, Alfred Rasmussen 1915—27; siden 1927 GEORG HANSEN WESTERGAARD, født 22. September 1902 i Sandager, Søn af Lærer Mads Peder Westergaard og Hustru Anna født Pedersen, gift 1928 med Gerda Aastrand. Dimitteret Skaarup 1925, Enelærer i Ny Stenderup Skole.

Vester Hæsinge Elektricitetsværk anlagdes i 1910 og begyndte med 40 Andelshavere. Til 1925 havde Værket en 25 H. K. Dieselmotor. 1925 fik det en 38 H. K. Dieselmotor. 1917 købtes Vester Hæsinge Mølle, bygget

Skolen i Ny Stenderup.

Vester Hæsinge Brugsforening.

Niels Henrik Nielsen valgtes til Formand. Man optog et Laan paa 13.000 Kr. til Køb af Grund og til Byggemidler. Bygningen toges i Brug i August 1909, og som Uddeler ansattes Laurids Markvardsen. 1914 købtes Landpost Jørgen Jørgensens Ejendom, som indrettedes til Bestyrerbolig. Den tidligere Bestyrerbolig inddrogtes i Forretningslokalerne. 1914 opførte Foreningen et Pakhus ved Brobyværk Station. 1925 opførtes Kornmagasin og Pakhuse ved Hovedbygningen. Uddeler Laurids Markvardsen afgik 1928. Uddeler siden 1928 THORVALD MARKVARDSEN, født 23. Juli 1900 i Skaarup, Søn af nævnte Uddeler Laurids M. og Hustru Katrine født Madsen, gift 1928 med Katrine Pedersen.

Thorvald Markvardsen, Uddeler.

Vester Hæsinge—Sandholts-Lyndelse Sygekasse stiftedes 1. April 1881, og omfatter Vester Hæsinge, Sandholts-Lyndelse, Gammel og Ny Stenderup. I Forbindelse med Sygekassen er Begravelsesforening og Sygeplejeforening, senere kom Sygekasseloven, og i Henhold til denne opnaaedes Statsanerkendelse 1. Januar 1893. Ved Oprettelsen var Medlemsantallet ret beskedent, i 1894 efter Statsanerkendelsen var det 88, og i 1931 var det steget til 842. Med Hensyn til Sygehjælpens Omfang er der naturligvis sket en ikke mindre Udvikling, f. Eks. er Lægeudgifter steget fra 265 Kr. i 1893 til 8.511 Kr. i 1931. Sygekassens Reservefond var i 1931 ialt 25.621 Kr. Husmand Niels Andersen, Vester Hæsinge, var Medstifter af Sygekassen og Formand i ca. 25 Aar til sin Død 1910. Han afløstes af Husmand Vilhelm Mortensen, og denne af Tømrer P. Nielsen. Fra 1926 har Landpost JØRGEN JØRGENSEN været Formand og Lærer K. DEIBJERG Kasserer.

ANNA NIELSIGNE ELISABETH CHRISTENSEN, Sygeplejerske, født 14. November 1898 i Faaborg, Datter af Baadfører Hans Christensen og Hustru Kristine født Pedersen. Uddannet 1926—30 i Nyborg og Aarhus, Sygeplejerske ved Vester Hæsinge—Sandholts-Lyndelse Sygekasse og Sygeplejeforening siden 1930.

Sandholts-Lyndelse Kirke er fra sengotisk Tid. Af den ældste Bygning er endnu Dele tilbage, saaledes noget af Langhuset og Taarnets nederste Del. Kirken er bleven en Del ombygget. Vaabehuset har Renæssancegavl. Langhuset blev forlænget i 1570'erne og fik Renæssancegavle. I Muren findes en Sandstenstavle med Corfits Rud og Birgitte Rosensparres Vaaben. Taarnet har Trappegavle, paa Muren staar C. T. B. R. 1669 til Minde om en Restaurering Corfits Trolle og Birgitte Rantzau lod foretage. Taarnets nederste Stokværk er i Forbindelse med Skibet ved en Spidsbue. Skibet er delt i fire Hvælvinger. Den oprindelige Altertavle var fra Renæssancetiden og var et nederlandsk Alabastarbejde. Den erstattedes

1891 af Albert Justesen. Møllen drives som almindelig Formalingsmølle, men er tillige Hjælpekraft til Elektricitetsværket. Elektricitetsværket har siden 1915 været ledet af Møller NIELS NICOLAI NIELSEN, født 26. Januar 1879 i Birkholm, Søn af Gaardejer Niels N. og Hustru Marie Kristine født Knudsen, gift 1904 med Dora Løndahl. Møller paa Tarup Mølle 1902—04, Ejer af Assens Mølle 1904—11, da den nedbrændte.

Brugsforeningen for Vester Hæsinge og Omegn er stiftet i 1909. Gaardejer

N. N. Nielsen, Elektricitetsværksbestyrer.

i 1868 af den nuværende Altertavle. Prædikestolen, fra 1575, er skænket af Erik Rud og Anne Hardenberg, og bærer deres Vaaben. I Koret staar to Stolestader fra samme Tid og med samme Vaaben. Døbefonten er af romansk Oprindelse og er af Granit. Døbefadet bærer Oluf Rosensparre og Elisabeth Gyldenstjernes Navne og Vaaben, samt Corfits Rud og Birgitte Rosensparres Navne, 1611. I Skibet findes et Krucifiks fra Renæssancetiden og en middelalderlig Pengeblok. Under Koret er der Begravelse for Sandholts Ejere. — 1799 ansattes den første Lærer ved Sandholts-Lyndelse Skole; men først i Aaret 1802 byggedes en særlig Skole. Den erstattedes 1870 af en ny. 1899 byggedes ny Embedsbolig, og endelig i 1923 opførtes den tredje Skole. Lærere: Jens Jørgen Jacobsen, død 1841; Rasmus Jørgensen til 1842; Johan Jacob Jacobsen, død 1876; Rasmus Nielsen til 1921; Johan Andreasen til 1928; siden 1928 N. C. POULSEN.

Sandholts-Lyndelse Skole.

Hovedgaarden Sandholt var i gamle Dage en Kongsgaard. Dens Hovedbygninger er for de ældste Deles Vedkommende fra Jacob Hardenbergs Tid, omkring 1520. Gaarden var omsluttet af Grave og Volde, endnu er nogle af disse tilbage i Gaardens østlige Side. Hovedbygningen bestaar af fire sammenstødende Fløje, hvoraf den nordlige og den østlige Fløj har tre Stokværk, medens de andre kun har to Stokværk. I ældre Tider stod der ved hvert af Gaardens Hjørner store ottekantede Taarne, kronet med et Spir af Kobber. Dette kostbare Tagdække blev aftaget af Ellen Marsvin. Foruden disse Taarne fandtes ind mod Gaarden et stort Trappetaarn. I Slutningen af det 18. Aarhundrede blev Trappetaarnet og de to Hjørnetaarne nedbrudte, kun Taarnene paa hver Ende af den østlige Fløj staar endnu, men er tækket med Spaan. Da Knud Rud i 1577 fik Sandholt efter sin Fader, Rigsraad Rud, nedbrændte store Dele af Gaarden i 1590, og den Skikkelse, han nu gav Gaarden, fik den Lov at beholde til 1788, da den blev restaureret. Ved denne Lejlighed fandtes en Tavle, der fortalte, at Corfits Rud og Birgitte Rosensparre i 1634 havde ladet Gaarden reparere. En anden Tavle meddelte, at C. N. Nobel Nørager og Frue i 1791 lod bygge en ny nordre og søndre Fløj. Borggaarden er ved en brat Grav adskilt fra Ladegaardsbygningerne, der er af Bindingsværk. Den ældste Lade bærer Aarstallet 1770, en anden Aarstallet 1803.

Fra Kronens Eje er Gaarden overgaaet i privat Eje, antagelig i Slutningen af det 14. Aarhundrede, da den ejedes af Henrik Hvitkop af Familien Krummedige. Fra ham overgik Gaarden til Sønnerne. Sønnesønnen Johan Hvitkop havde Sandholt i 1453. Han solgte 1493 Gaarden til Rigshofmester Poul Laxmand, men paa den Tid var den delt i flere Besiddelser. Poul Laxmands Godser blev af Kong Hans inddraget under Kronen, og Sandholt kom nu til Rigsraad Torben Bille til Søholm, hvis Datter Edele Bille ved Ægteskab bragte Gaarden til Jacob Hardenberg. Han døde 1542. Sandholt tilfaldt hans Datter Anne Hardenberg, gift med Rigsraad Erik Rud til Fuglsang, død 1577. Efter ham Sønnen Knud Rud, der var gift med Ellen Marsvin. Knud Rud døde 1611; og efter langvarige Processer, maatte Ellen Marsvin afstaa Sandholt til sin afdøde Mands Broder Corfits Rud. Tillige blev Ellen Marsvin dømt til at betale 2000 Rdl. i Erstatning, fordi hun havde aftaget Kobberspirene og ladet de 50 Fløje paa Gaarden nedtage. Corfits Rud døde 1630. Hans Enke Birgitte Rosensparre besad Sandholt til sin Død 1645; hvorefter Sandholt overgik til Svigersønnerne, hvoraf Niels Trolle 1652 blev Eneejer af Gaarden. Hans Søn Corfits Trolle, død 1684, pantsatte det meste af Godset, og Kancelliraad Conrad Hesse blev da Ejer af Sandholt. 1718 blev Sandholt tilkendt Københavns Universitet, og dette solgte 1719 Gaarden til Etatsraad Hans Nobel, der den 8. Februar 1726 gjorde Sandholt til Stamhus. Han døde 1732; hvorefter følgende af hans Slægt har været Besiddere af Stamhuset: Hans Nobel, død 1752; Sønnesønnen Hans Nobel, død 1755; Margrethe Nobel,

gift med Kancelliraad Chr. Nørager, død 1766, Stamhuset overgik da ved Arv til Justitsraad Hans Nobel Nørager, død 1789; derefter til hans Broder Oberst C. N. Nobel Nørager, død 1807; hans Søn Kammerherre Hans Nobel Nørager, død 1866; hans Datter, gift med Jægermester J. M. Sperling; hvorefter deres Datter N. M. Nobel v. Sperling overtog Stamhuset, død 1917. Derefter overgik det til cand. jur. AXEL LUND.

ØEN LYØ I LILLEBÆLT danner en Sognekommune; den er 614 ha stor. Jordene er gode, mod Vest lave, mod Øst noget højere. Her danner to Dalstrøg smukke Partier; her er ogsaa en Del Tørvemoser samt den 6 ha store Indsø „Østersjø“. Langs Kysten falder Jordene af ned mod Vandet med smukke Skrænter og Klitter. Paa Øens Nordvest Side ligger et 45 ha stort Overdrev, der ved Højvande er oversvømmet; ved Lavvande samler Vandet sig i en Indsø „Vestersjø“, hvorfra der er Udløb gennem Overdrevet. „Klokkestenen“ er et søgt Udflugtssted.

By: Lyø med Kirke, Skole, Brevsamlingssted, Mølle, Andelsmejeri og flere Handlende. Paa Nordkysten findes en i 1904 anlagt Havn. Sognet har Tingsted i Faaborg og hører under de samme Kredse som Diernæs Sogn. Indbyggerantallet var i 1800: 196, i 1900: 332, nu er det 366.

Sogneraadet bestaar af: Gaardejer J. JENSEN JØRGENSEN, Formand; Gaardejer A. PEDERSEN; Husejer H. LARSEN HANSEN; Gaardejer P. JENSEN JØRGENSEN; Husmand L. J. M. LARSEN. Hjælpekassens Formand er Gaardejer P. JEPPESEN. Værgeraadets Formand er Lærer ASKHOLM. Sognefoged er Husejer A. ANDERSEN. Sognepræst er A. QVIST.

Oldtidsgrave paa Lyø: Svendgrave Høj, eller Sigraves Høj, er Rest af en stor Langdysse, i denne Høj siger Sagnet at den fynske Underkonge, Svend Sejersalig hviler, han blev dræbt 585. Klokkesteneen er Rest af en Dysse; Lyttegraahøj, her laa en anselig Dysse, som blev sløjft i 1830'erne, Højen kaldtes ogsaa Lettaes Høj, idet man knytter Sagnet om Kong Liuthe til den; blandt andre Stengrave nævnes Store Stenshøj tæt ved Lyø By; Vesterrødhøj, Dyssekammer ved Østsiden af Byen; samt mod Vest Bøgehøj, ogsaa et Dyssekammer; men foruden de her nævnte har der ligget ti Dysser, en Jættestue og flere Gravhøje paa Øen.

I Valdemar II' Jordebog kaldes Øen „Lyuthø“, og der siges om den, at der var Hjorte, Daadyr, Heste og Raadyr, hvilket igen siger, at Øen var bevokset med Skov. I Valdemarernes Tid var her en kongelig Vildtbane. Øen er bekendt i Historien ved Valdemar Sejrs Jagt, da han blev fanget af Grev Henrik af Schwerin, Natten mellem den 6. og 7. Maj 1223. Sagnet knytter Begivenheden til „Kongens Ma“ og „Valdemars Kilde“, begge Kildebrønde nær Lyø By. Ogsaa Navne som „Grevens Dyvelstykker“ henføres hertil. Paa en Gaard i Byen findes Kong Valdemars Bord, en mægtig Træplade af Eg, ved hvilken man siger, at Kongen sad, da han blev taget til Fange. — Øen vedblev i lange Tider at være Krongods. 1439 blev Øen sat i Pant til Niels Eriksen, 1514 til Peder Lykke, 1517 til Laurids Schinkel til Egeskov. I lange Tider var den henlagt under Landsdommeren paa Fyn. Under Grevefejden var Øen næsten ubeboet og øde. Da der atter var Fred i Landet, sendte Lensmanden paa Nyborg 24 Mænd til Øen, og de byggede Lyø By midt paa Øen. 1693 blev Øen sammen med Bjørnø tilskødet Diderich Schultz til Finstrup, nu Baroniet Holstenshus. Alle Gaarde var da Fæstegods under Baroniet, den eneste Gaard, der ikke hørte under dette var Præstegaarden. Udkliffningen fandt Sted 1804—05. Nu er alle Gaarde Selveje.

Under Grevefejden undgik Øen paa snedig Maade to Gange Lübechnes Plyndring, den ene Gang ved, at Indbyggerne iklædte sig hvide Skjorter og tillige med deres Okser og Heste gjorde en saadan Larm, at Fjenden blev bange. Under Svenskekrigen hjemsøgte Øen af fjendtlige Ryttere. Fra 1805—07 var Øen plaget af sorte Rotter og en Art brune Mus. Disse Dyr ødelagde Markens Grøde, gnavede Bark af Træerne, og det hjalp

ikke, at man hentede mange Hunde og Katte fra Fyn. En Husmand fra Ebberup ved Assens udgav sig for Rottemand og tilbød for 100 Rdl. at skaffe Rotterne bort. Hans Kur gik ud paa, at lade Rotterne stævne. Der blev foretaget tre Stævninger, men Øvrigheden lagde sig imellem. Da Rotterne et Par Aar havde huseret paa Øen, forsvandt de af sig selv.

Øst for Byen ligger Slotsbanken. Sagnet vil vide, at her har ligget et kongeligt Jagt-slot. Man har fundet Murbrokker af Munkesten.

Lyø Kirke er en stor Langhusbygning, hvortil er bygget et lavt, bredt Taarn. Ved Taarnets Sydside er tilbygget et Vaabenhus. Det væsenligste Bygningsmateriale er af Kampesten, men Gavlene (Trappegavle) er af Mursten. Før denne Kirke stod her en Kirke af Bindingsværk, bygget i 1480'erne. Langhuset blev færdigbygget 1613, Vaabenhuset og Taarnet 1645. Paa Kirkefløjen staar „1642“. I Taarnet er to Klokker, den ene fra 1679. En Klokke er ført til Diernæs Kirke. Kirken havde indtil Midten af det 19. Aarhundrede Bjælkeloft, ved en Restaurering erstattedes det af et gibset Loft. Den gamle Altertavle, hvis Billede gengav Nadveren, blev erstattet af den nuværende, der har et sengotisk Krucifiks. Prædikestolen er fra 1615. En Malnlysekrone er skænket i 1753 af Niels Arktander Holm, Sognepræst paa Øen. En anden Lysekrone af Glas, er skænket af Øens Befolkning. Under Koret var der forhen Begravelse for Øens Birkedommere og Kirkeværger. En lignende Begravelse fandtes under Skibet foran Koret, beregnet for Øens Præster. I Korets Epitafium findes eet over Præsten Søren Jensen, død 1680; Ligtræer over Laurids Ipsen, død 1660; Dommer Hans Jypsen, død 1666; Degn Henrik Vesling, død 1731. Kirken havde endnu i det 18. Aarhundrede Vægmalier.

Ved Forordning af 1555, da de kirkelige Forhold paa Fyn omordnedes, skænkede Kristian III ifølge Brev udstedt paa Nyborg Slot, Tiende af Øen, saaledes at denne skulde deles i to Dele, en til Sognepræstens Underhold, en til Kirkens Behov. Præstegaarden var kun et lille Hus. 1632 gav Kronen en af Øens Gaarde til Præstegaard. 1687 solgte Kronen Kirken til Valdemar Kristoffer Gabel til Hvidkilde. Han overdrog den i 1707 til sin Søster Armgaard Sofie Gabel. Hun var gift med Diderik Schultz til Finstrup, det senere Holstenshus. Ved Udskiftningen blev Kirken Selveje. Præster paa Lyø: Baltasar Rasmussen 1553—81; Søren Hansen Fynbo; Peder Lavridsen til 1602; Knud Hansen Lund til 1630; Søren Jensen til 1660; Jørgen Sørensen Rhodius til 1690; Bertel Lavridsen Boller til 1728; Niels Arktander Holm til 1781; Kristian Jacob Pingel til 1785; Jens Mathias Leth til 1794; Ditlev Aaby til 1817; Jens Chr. Fangel til 1820; Nikolai Ipsen til 1826; Hans Aaby til 1874; Carl Chr. Eriksen til 1877. I det 16. Aarhundrede var der intet Degnebol paa Øen. Degnen var en fattig Student. Senere omtales et lille Degnebol. Den første Degn og Skoleholder, vi ved noget om, var Jørgen Jørgensen 1814—73. Hans Efterfølger hed Jens Munk.

AVERNAKØ SOGN danner en Kommune. Dens Areal er 599 ha. Øen ligger i Farvandet ved Faaborg og bestaar af en vestlig Del, den egentlige Avernakø, og en mindre Del, kaldet Korshavn, forbundet med en 63 m lang Landtange „Drejet“. Ved Højvande staar „Drejet“ under Vand. Jordene er lave og jævne. Øens højeste Punkt er det 33 m høje Ravnebjerg. Korshavns Jorde er sandede og ufrugtbare. Byer: Avernakø By med Kirke, Præstegaard, Skole, Brevsamlingssted, Andelsmejeri, Forsamlingshus, Kro, Brugsforening m. m.; Munke; Munkeby med Mølle og Toldsted m. m.; Korshavn med Skole, Mølle, Andelsmejeri, Forsamlingshus m. m. Ved Avernakø By og Korshavn er der Anlægsbroer, ved Munke en Baadebro. Sagnet har Tingsted i Faaborg og hører under de samme Kredse som Lyø Sogn (se Side 448). Indbyggerantallet var i 1800: 234, i 1900: 338, nu er der 342. Sagnet havde i 1920: 86 Gaarde og Huse. — Sogneraadet bestaar af: Gaardejer J. A. JØRGENSEN, Formand; Husmand TH. FALCK; Gaardejer N. R. NIELSEN; Husmand K. ANDERSEN; Husmand K. M. ANDERSEN. Hjælpekassens Formand er Sognepræst C. C. JENSEN.

Syd for Byen ligger et stensat Gravkammer. Et lignende har i sin Tid ligget Nord for Byen. Lidt længere fra Byen ligger en ødelagt Langdysse og et sammenstyrtet Dyssekammer. Paa Korshavn ligger 15 Stene „Højestene“, de er toppede og med jævne Sider. 1685 fandtes et sjældent Motivfund fra den yngre Bronzealder: 6 Øsekar af tyndt drevet Guldblik. Fundet blev skænket til Kongen, som senere gav det til Kunstkammeret. Nu opbevares det i Nationalmuseet. 1812 blev et af Karrene skænket den franske Minister.

Avernakø var i Middelalderen ligesom Lyø tæt bevokset med Skov og tilhørte Kronen. Her var ligesom paa Lyø kongelig Jagtbane. Øen kaldtes i Middelalderen Wæstræ-draghø. 1560 fremkom Navnet Arnakke og Aurnack. Senere kom Øen til Nyborg Len. 1563 var der 6 Gaarde og 3 Huse i Byen Avernakø. Paa samme Tid havde Munkeby 5 Gaarde. 1568 overdrog Frederik II Munkeby til Henrik Rantzau. Senere kom den til Kai Lykke, og efter hans Fald i 1661 blev den pantsat til Otto Krag paa Egeskov. 1653 blev Avernakø By og Korshavn overdraget til Otto Krag paa Egeskov. I 1810 var der i Avernakø By 10 Gaarde og 5 Huse; i Munkeby 5 Gaarde og 4 Huse; paa Korshavn 8 Gaarde og 7 Huse. Der nævnes ikke nogen Skolebygning. I Begyndelsen af det 19. Aarhundrede lagdes Avernakø fra Egeskov til Hvedholm.

Avernakø har forhen været et eget Birk med Tinghus i Munkeby. Ved Stormfloden i 1872 mistede Øen en stor Del af sit Omraade. Paa Østkysten af Korshavn laa et lille Kapel, hvortil Drejboerne søgte til Gudstjeneste, før de fik egen Kirke. Kapellet henstod øde i lange Tider, og ved Stormfloden blev de sidste Rester bortskyllet. I Avernakø By og Munkeby er der Majstænger; endnu pyntes de hver Pinselørdag og der holdes Majfester.

Øens Kirke blev bygget kort Tid efter Reformationen. Kristian III gav i 1536 Øen Lov til selv at vælge sin Præst og forvalte Sakramenterne. Oprindeligt var Øen Anneks til Faaborg. Kirken opførtes som et almindeligt Bindingsværkshus, „et ringe Kiøbstedshuus“, paa 11 Fag. 1632 blev der bygget et grundmuret Hus med hvælvet Loft. Det var 9 Alen langt. Paa den Tid fandtes endnu ingen Præstegaard paa Øen, Præsten boede i et jordløst Hus under meget smaa Kaar. 1632 gjorde Kongen en af Avernakø Bys 6 Gaarde til Præstegaard. Lensmanden paa Nyborg skulde hvert Aar uden Vederlag bringe 10 Læs Ved af Korshavns Skov til Præsten. 1660 nedbrændte Præstegaarden. 1686 bestod Kirken af et Skib af utilhugne Kampesten og et Kor af røde Mursten. Senere kom Kirken under Hvidkilde, og Hvidkildes Besidder, Udenrigsminister, Kammerherre, Baron O. D. Rosenørn Lehn, lod i Sommeren 1876 hele Kirkens Ydre forandre. Der tilbyggedes et Taarn med Trappegavle, og langs Skibet sattes Stræbepiller. Kirken havde før den Tid kun en Klokke, støbt 1575, men fik nu en Klokke til. Kirken blev overhvælvet. Altertavlens Billede gengiver Skattens Mønt. Prædikestolen er i Renæssancestil.

Præster paa Avernakø: Den første Præst var Anders Maunck; Hans Mortensen; Hans Hansen kaldet 1603 til Diernæs Kirke; Jacob Jørgensen, som druknede paa Korshavn Rev, da han var i Kirkebud; Peder Chr. Bogensen til 1629; Peder Jensen Hjallesen til 1633; Hans Lavridsen til 1666; Jens Bang til 1697; Thomas Sørensen Wabner til 1712, jordet i Avernakø Kirke; Morten Kasper Jokumsen Wulfsborg til 1714; Peder Markussen Monrad 1721—36; Kristen Kaspersen Flint til 1752; Stefan Kaspersen Schade til 1765; Jens Henrik Kristensen Krarup til 1768; Lavrids Henriksen Hyoltoft til 1786; Mathias Schjødt til Avernakø, til 1788; Henning Jacobsen Faaborg til 1798; Mathias Dahlstrøm til 1808; Thomas Barfoed til 1818; Hans Henrik Bondo til 1844; Konrad Frederik Kisby til 1844; Poul Johan Budtz til 1858; Kristian Adam Egede Grønbech til 1871; Kristian Knudsen.

1668 havde Degnen Bolig i Munkeby. Degne: Peder Rasmussen, død 1710; hans Efterfølger Ole Degn fandt Degnebolet saa slet, at han ikke kunde bo der, han havde ingen Bolig og døde 1730. Den første Degn og Skoleholder var Johan Kristian Kongsted 1854—62; hans Efterfølger var Kristian Brandt.

ØSTER HÆSINGE SOGN danner en Sognekommune og grænser til Vester Hæsinge, Sandholts-Lyndelse, Haastrup, Svanninge, Brahe-Trolleborg og Hillerslev Sogne, fra de to sidstnævnte Sogne adskilles det ved Odense Aa. Jordene er højtliggende. I Sognets vestlige Del er der flere Bakkepartier. Sognets højeste Punkt er 125 m. Arealet er 2046 ha, heraf optages 308 ha af Skovene: Tranesvænge, Gammelskov, Sømarskskov, Dyrehave Skov og Kistrup Skov m. fl. Ved Sognets Vestgrænse ligger den 205 ha store Flenninge eller Arreskov Sø. Af Moser og andet Vandareal optages 382 ha. — Byer: Øster Hæsinge med Kirke, Præstegaard, Skole, Forskole, Forsamlingshus, Hospital m. m.; Kistrup med Skole og Børnehjem. I Sognet ligger Hovedgaarden Arreskov, der er Hovedsædet for Grevskabet Muckadell, og Gaarden Sonnerup, tilhørende Stamhuset Sandholt, tillige Arreskov Mølle, Hellebjærggaard, Knabegaard, Brogaard og Vilhelmsgave. Sognet har Tingsted i Faaborg og hører under de samme Kredse som Diernæs Sogn (se Side 381), dog under 5. Folketingskreds. Indbyggerantallet var i 1800: 390, i 1900: 523, nu er det 575. Indtil 1903 var Hillerslev og Øster Hæsinge Sogne forbundet.

Øster Hæsinge Kirke.

Sogneraadet bestaar af: C. HANSEN, Formand; Husejer K. SØRENSEN; Gaardejer P. G. CHRISTENSEN; Gaardejer C. NIELSEN; Gaardejer J. VANDAM; Gaardejer H. NIELSEN; Husmand J. RASMUSSEN. Hjelpekassens Formand er Gaardejer B. MONSSON. Værgeraadets Formand er Lærer S. LUND. Sognefoged er Gaardejer M. BENDTSEN.

Sognet har ikke mange Minder bevaret fra Oldtiden. I Fredsskoven eller Tranekær Skov ligger en Stendysse. I Lillemark laa i 1780 en Høj „Dukkehøj“, men alle Høje i Sognet er forlængst sløjfede. 1840 gjorde man ved Øster Hæsinge et betydeligt Møntfund, bestaaende af 5650 Mønter, alle hovedsagelig fra Kristian I' Tid. Mønterne er nedlagte ca. 1258. Ved Kistrup Skov ligger et Voldsted. Ved Sollerup lige ved Søen er et andet Voldsted med Grave.

Kirken er opført i flere forskellige Perioder. Den ældste Del er den vestre Ende af Langhuset, bygget af Munkesten i senromansk Tid. Senere er der tilbygget Langhuset nogle Fag. I Tiden omkring Reformationen er Taarnet bygget. Paa Grund af Brøstfældighed blev noget af det aftaget i 1701. Ved samme Lejlighed blev Kirkens andre Bygninger forbedrede. Bygningsmaterialet i Taarnet er overvejende Kampesten. Koret blev ved Taarnets Opførelse nedrevet, og Skibet forlængedes mod Øst. Det nuværende Kor tilbyggedes og Langhusmurene blev betydeligt forhøjede. Der indbyggedes Hvælvinger saavel i Kor som i Skib. Vaabenhuset er fra samme Tid. Altertavlens Billede er malet i 1816 af J. L. Lund, og forestiller Kristus i Emaus. Granitfonten er romansk med smukke Arkader og Menneskehoveder. Den oprindelige Altertavle var skænket af Erik Rosenkrantz 1560. Han skænkede ogsaa Stolestader, men saavel Tavle som Stolestader er forlængst forsvundet.

Præstegaarden i Øster Hæsinge.

Ogsaa Prædikestolen er en Gave fra ham. I Kirken findes mange Gravstene, bl. a. over: Erik Rosenkrantz til Kærstrup, død paa Arreskov 1575; hans Hustru Helvig Hardenberg, død 1599. I Vaabenhuset er Gravstene over: Præst Mads Jensen Lomborg, død 1648; Præst Gregersen Nyborg, død 1678; samt over dennes Hustru Lisbet Nielsdatter Haurvad, død 1679; og over to af deres Sønner; Præst Morten Mølmark, død 1751, og over hans Hustru; Præst Morten Henriksen Griff, død 1726, og over hans Hustru. Under Koret er der en Gravhvælving, som ved en Restaurering i 1863 blev ordnet. Der stod da Rester

Arreskovs gamle Avlsbygninger.

1513, den sidste katolske Præst i Sognet; Maurids; Hans Knudsen; Jens Rasmussen; Mads Jensen Lomborg 1616—48; Hans Gregersen Nyborg til 1678; Morten Henriksen Griff; Morten Mølmark 1710—21; Frederik Sparre til 1726; Jacob Jensen Hee Bachmann, Provst over Sallinge Herred, død 1771; Hans Peder Hansen, Provst over Sallinge Herred, død 1776; Zeuthen Euler Svitser, død 1838; Hans Peder Svitser, Provst over Samsø Herred fra 1829—38; Hans Agerbek, født 1798, kaldet 1841, død 1869; Vilhelm Axel Bay, død 1871; Carl Edvard Thorup, Provst over Sallinge Herred til 1879; Julius Sophus Emil Juul.

Præstegaarden var 1663 et 23 Fags Stuehus, 23 Fags Fæhus, en Kornlade paa 20 Fag og et Porthus paa 10 Fag. 1665 brændte Præstegaarden og 9 Gaarde af Øster Hæsinge By. Hele Byen fra Kirken ned til Langvaad lagdes i Aske. De gamle Kirkebøger brændte. 1843 nedbrændte Præstegaarden atter, samt en Del Gaarde i Byen.

S. Lund,
Lærer.

Den første Degn man ved noget om var Anders Povlsen, kaldet Anders Skomager, 1597. Allerede da var der af Byen udlagt Bolig og Jord for en Sædedegn. Niels Nielsen Hee var Sognedegn for Øster Hæsinge og Hillerslev Sogn, han døde 1727. Da Lars Iversen Bang var Degn her, var hans Bolig meget brøstfældig, han døde 1774; Bernt Holmsted, død 1814. Hans Efterfølger var den første Skoleholder Christen Nielsen Østergaard 1856. I hans Tid nedbrændte Skolen og Degnebolet, samt en Del Huse og Gaarde. Søren Brøndum var Lærer til 1890; C. H. Have til 1910. Nuværende Lærer er S. LUND, født 1. Juni 1881 i Egtved, kaldet til Øster Hæsinge Skole 1. September 1910. Øster Hæsinge Skole er opført efter Branden 1843. 1907 byggedes et Gymnastikhus, der tillige bruges som Forsamlingsbygning. — Øster Hæsinge Sogns Bogsamling er stiftet i Slutningen af 1860'erne, dens Stifter var Kapellan Bay. Bogsamlingen havde oprindelig Plads hos Sognepræsten, men flyttedes senere til Skolen.

I 1911 blev der, paa Foranledning af Lærer S. Lund, oprettet en Børnebogssamling. Hele Bogsamlingen tæller nu ca. 1000 Bind.

Øster Hæsinge Sogns Sygekasse stiftedes 1874, og fik Statsanerkendelse 1. Juli 1906. Sygekassens Formand var indtil 1926 Tømrer Hans E. Hansen; Købmand Chr. Christensen til 1928; og siden 1928 Lærer S. LUND, Øster Hæsinge Skole.

Øster Hæsinge Skole.

af 6 Begravelser: Fru Helvig Hardenberg til Arreskov, død 1599; Fru Pernille Gyldenstjerne; Jacob Rosenkrantz til Kærstrup; Junker Jørgen Kristoffer v. Holsten, død 1715; Sofie Amalie v. Holsten, død 1709. Paa Kirkegaarden er anlagt et smukt Gravsted for Arreskovs Besiddere. Her blev tillige i 1907 opsat en Mindestøtte over Salmedigteren Hans Agerbek, som var Sognepræst her fra 1841 til sin Død 1869.

Sognepræster ved Øster Hæsinge Kirke: Lavrids Sørensen

1814 byggedes en Skole paa Arreskovs Enemærker i Kistrup Skov. Det var en fælles Skole for Vester Hæsing og Øster Hæsing Sogne, men da Skolens Lærer Søren Jørgensen i 1903 tog sin Afsked, opstod der Uenighed mellem de to Sognekommuner om Udgifterne til denne Skole. Det resulterede i, at der i 1903 byggedes en ny Skole, Kistrup Skole, beliggende mere centralt for denne Del af Skoledistriktet. Ved den fælles Sogneskole virkede følgende tre Lærere: Christian Nicolai Kipper, død 1837; Jes Frellesen, som ægtede Formandens Enke, til 1864;

Kistrup Børnehjem.

Søren Jørgensen, R. af D., til 1903. Han var en meget begavet Mand, samlede historiske Oplysninger om Hillerslev og Øster Hæsing Sogne, og var Bibliotekar paa Hvedholm. Hans Oplysninger og Bøger om nævnte Sogne, har haft stor Betydning for nærværende Værk. Efter Skolens Deling blev LEO BONDESEN ansat ved Kistrup Skole 1903.

A. M. Pedersen,
Lærerinde.

ANNA MARIE PEDERSEN, Lærerinde,

født 12. Oktober 1910 i Millinge, Datter af Malermester Jacob P. og Hustru Martha født Rasmussen. Dimitteret 1931, ansat ved Øster Hæsing Pogeskole 1931.

Kistrup Børnehjem stiftedes i 1906 af Hans Peder Sørensen og Hustru Birthe, født Madsen. De havde et lille Hus, og Manden var egentlig Vejmænd. Hans Hustru holdt meget af Børn og samlede ulykkeligt stillede Børn i sit Hjem. Huset var bygget omkring 1820 og var oprindeligt et Arbejdsmandshus under Sonnerupgaard. Det købtes til Selveje 1924. Børnehjemmet voksede, og 1921 tilbyggedes en ny Bygning som Beboelseshus og Hjem for Børnene. Der er Plads til 12 Børn. 1923 fik Hjemmet Statsanerkendelse. Fru Birthe Sørensen døde 1. Februar 1927. Sønnen CARL SØRENSEN, født 1891, optog Arbejdet og fører Hjemmet videre. Han har foretaget flere Forbedringer, og i 1915 ægtede han Karen Olsen. Hjemmet staar i nøje Tilknytning til Plejehjemsforeningen

Leo Bondesen,
Lærer.

for Frederiksberg Kommune ved København.

Arreskov, Hovedsædet for det tidligere Grevskab Muckadell, en af de mange gamle fynske Borge. Om det ældste Arreskov vides ikke meget. Paa Valdemar Sejrs Tid ejedes det af Dronningens Hofmester Knud Urne. Fra ham kom Arreskov til Kronen. Borgen blev betragtet som meget stærkt befæstet. Den laa paa den vestlige Hesteholms Nordspids. Borgen var af Naturen, paa de tre Sider, værnet af Søen, og paa den

Kistrup Børnehjem efter Udvidelsen.

fjerde Side var der dobbelte Volde og Grave. Voldene var meget stejle. Borgpladsen havde en Omkreds af 375 m. Ved Opgravninger er fremdraget mange Bygningsdele og store Mængder af brændte Sten. Arreskov kom, sammen med en Del andet Gods, til at tilhøre Hertug Abel. Han blev 1247 belejret af Kong Erik og hans Mænd, som lod Borgen afbrænde. Den næste Borg, der rejste sig her, lagdes et langt Stykke vestligere paa en spids Odde, der skød sig ud i Søen.

Hovedgaarden Arreskov set fra Arreskovsø, før 1870.

Den byggedes af den mægtige Henrik Æmeltorp. Han havde i 1257 faaet de fleste af Abels fynske Besiddelser. Denne Borg var omgivet af Søen mod Nord, Vest og Syd, medens den mod Øst beskyttedes af en mægtig Vold og to brede Grave. Slotstomten var 200 Alen lang og 100 Alen bred. Den næste Besidder var Hertug Abel den Yngre. Fra ham kom den til Rigsdrosten Peder Findsen Synde. Atter udsættes Borgen for Belejring, idet Rigsforstander Hertug Albrekt, ifølge Dronningens Ordre, drog mod Arreskov, indtog den, og lagde Borgen i Grus 1263. — Den nuværende Hovedbygning er bygget paa et Næs. Paa den nordlige Side afskæres Borgpladsen fra Land ved en tidligere Voldgrav (nu Haveanlæg). Hovedgaarden er paa fire Fløje i Forbindelse med hinanden. Slottet er opført i flere Perioder. Portfløjen er bygget 1573 af Erik Rosenkrantz. Den østlige Fløj er bygget af Helvig Hardenberg 1568. Fløjen mod Vest er antagelig omtrent fra samme Tid som Nordfløjen, og Fløjen mod Syd er fra Slutningen af det 17. Aarhundrede. Ved denne Fløj er der et Taarn med store Kvadre. Ved Restaureringerne 1871—72 opførtes paa den vestlige Fløj et øvre Stokværk, den sydlige Fløj blev ommuret, og alle de afvalmede Gavle blev erstattet af Renæssancegavle. Overalt aftoges Kalken der dækkede Stenene. Avlsbygningerne blev ombygget fra Grunden i 1868—69, men nedbrændte i 1897. Blandt de oprindelige var der typiske Bindingsværksbygninger fra Slutningen af det 16. Aarhundrede.

Fra 1263 til 1450'erne var der stille om Arreskov. Den var ved Belejringen kommen under Kronen, men i 1426 nævnes Tue Hardenberg, og i 1453 Jep Tuesen, om disse var

Arreskov Slot før Restaureringen 1871—72.

Ejere eller blot Forpagtere, ved man ikke. Men Jacob Hardenberg var Ejer af Arreskov, han havde tillige Hvedholm, og fik 1516, ved Ægteskab med Edele Bille, Gaarden Sandholt. Han blev 1541 Rigsraad og Stiftslensmand i Odense, han døde 1545 og blev begravet i Sct. Hans Kirke i Odense. Hans Datter Helvig Hardenberg ægtede Erik Ottesen Rosenkrantz til Kjærstrup, han døde paa Arreskov 1575 og blev begravet i Øster Hæsing Kirke. Hans Enke Fru Helvig besad Arreskov til sin Død 1599. Arreskov kom

da til deres Søn Jakob Rosenkrantz, han døde 1616. Hans Enke Pernille Gyldenstjerne besad Arreskov til sin Død 1622, hvorefter det overgik til Sønnen Henrik Rosenkrantz, død 1633. Hans Søster Christence Rosenkrantz ægtede Rigsraad Mogens Høeg, død 1661. Hun udkøbte de øvrige Arvinger og blev Eneejer. Hun døde 1679. Etatsraad Jørgen Skeel, gift med Elisabeth Bille, Datter af Rigsmarsken Bille og Sofie Rosenkrantz, udløste de forskellige Arvinger i 1680 og 82; han døde 1696 og Arreskov overgik til Sønnen Chrf. Skeel, død 1699, derefter til hans Broder Etatsraad Erik Skeel til Bjørnemose, død 1729, hvorefter det overgik til hans Søster Fru Ide Skeel, gift med Major Wulf Siegfred Holsten. Hun afstod Arreskov til sin Søn Erik Skeel Holsten til Gelskov, død 1772. Hans Enke Berthe Reedtz giftede sig 1773 med Baron Albert Chrf. Schaffalitzky de Muckadell. Han havde Godserne Arreskov, Gelskov, Brobygaard og Ølstedgaard, og af disse Godser oprettede han 1784 Grevskabet Muckadell; dette tilfaldt efter hans Død i 1797 Sønnen Grev Erik Skeel Schaffalitzky de Muckadell, død 1833; derefter dennes Søn Grev Albert Schaffalitzky de Muckadell, død 1858, hans Søn Kammerherre, Greve E. E. Schaffalitzky de Muckadell, død 1905, og hans Søn Hofjægermester, Lensgreve Albrekt Christoffer Schaffalitzky de Muckadell.

Sollerupgaard var i Begyndelsen af det 17. Aarhundrede beboet af Rasmus Sørensen. Under Krigen 1658—59 blev Gaarden lagt i Aske. Da Generalmajor J. de Bruin til Sandholt kom i Besiddelse af Sandholts Gods, byggede han en ny Avlsgaard paa Sollerupgaard, og inddrog paa denne Gaard flere Jorde. Gaarden hørte indtil Midten af det 18. Aarhundrede under Sandholts-Lyndelse Sogn, men lagdes da under Øster Hæsing Sogn. 1719 nedbrændte Gaarden, men blev atter opbygget, den hører fremdeles under Sandholt.

NIELS JØRGEN CHR. MARKUSSEN, Skovfoged,

født 26. August 1896 i Vissingbjerg, Søn af Gaardejer Markus Peder Markussen og Hustru, gift 1925 med Marie Michelsen. Ansat ved Arreskov Skovdistrikt 1921.

HORNE SOGN danner en Sognekommune, bestaaende af den 3862 ha store Halvø „Horneland“, der skyder sig ud i Lille Bælt mellem Faaborg Fjord og Helnæs eller Horne Bugt. Mod Øst grænser det til Svanninge Sogn. Jordene er højtliggende og meget bakkede. Sognets højeste Punkt er det 62 m høje „Tostebjerg“. Langs Kysten er der flere smukke Skrænter, der sine Steder falder meget brat af, saaledes ved Sydspidsen ved det saakaldte „Knold“ og ved Lyøkrog, det Farvand, som adskiller Halvøen fra den lille Ø Lyø. 160 ha optages af Skove: den smukke Dyreborg Skov, Sinebjerg Skov, Dureds Vænge og Hornæs Skov.

Byer: Horne med Kirke, Præstegaard, Skole, Forsamlingshus, Missionshus, Møller, Andelsmejeri (oprettet 1890), Brevsamlingssted samt flere Handlende. Oprindeligt deltes Horne i det saakaldte Kirkeballe og Østerballe; Bjerne med Skole og Købmandshandel m. m.; Bøjden Fiskerleje med Andelsmejeri (oprettet 1888), Skole, Forsamlingshus, Toldstation, Brevsamlingssted, Baadebro og Ladeplads; Dyreborg, ogsaa Fiskerleje, med Brugsforening, Lodsstation, Bedehus og Sommerhotel. Desuden Bønnelandhuse og Hovedgaarden Hvedholm. — Sognet har Tingsted i Faaborg og hører under de samme Kredse som Diernæs Sogn (se Side 381). Det deles i to Sognefogeddistrikter. Indbyggerantallet var i 1800: 1364, i 1900: 2680, nu er det 2729.

Sogneraadet bestaar af: Husmand J. NØRRELUND, Formand; Gaardejer P. EGELUND; Skemand N. H. KAAS; Gaardejer M. H. MORTENSEN; Gaardejer E. NIELSEN; Kunstmaler J. PLOUG; Gaardejer M. S. CHRISTENSEN; Gaardejer S. J. GREVE; Snedkersvend N. P. LARSEN. Hjælpekassens Formand er Fru K. NIELSEN. Værgeraadets Formand er Førstelærer TH. HANSEN. Sognefoged for Bjerne er Gaardejer M. S. CHRISTENSEN, for Bøjden Gaardejer S. PEDERSEN. Sognepræst er F. L. ØSTRUP.

Horneland har haft ikke færre en 60 Stengrave, Dysser og Jættestuer. Tallet paa Gravhøje er betydelig mindre. Langt de fleste Dysser og Stengrave laa i Sognets sydlige Del. Mange af disse Oldtidsgrave er endnu bevarede og flere er fredede. Saaledes ved Bøiden By tre Dyssekamre paa Række, et kaldes Klokkehøj og et Sadelmager-Stenkiste. Paa den anden Side af Byen ligger 1 to-kamret Langdysse „Nydomsdysen“. Ved Grævlingebjerg ligger 2 Dyssekamre, paa Sættebjergs Agre 1 Dyssekammer, paa Horsekærs Agre 1 Dyssekammer og 1 Runddysse. Syd for Horne ligger 3 Høje, Ravnshøj og Asakehøj og 1 Langdysse med 2 Dyssekamre og en Mængde Randstene. I samme Samling ligger 2 mindre Dysser og 1 Runddysse med 50 Randstene. Tillige 5 Dyssekamre. Syd for Bjernede By ligger 9 Dyssekamre, et stensat Gravkammer og en Jættestue. I Sinebjerg Skov ligger en Rundhøj, noget fra denne en aflang Høj og en anden Rundhøj, og endelig er der Dyssekamret i Dyreborg Fredskov.

I Fruemark ved Bøiden sprang en hellig Kilde, kaldet Frue Kilde. I Bøiden laa en gang en Borg eller befæstet Gaard. Der er Rester af et Voldsted og enkelte Munkesten. Paa Klinten ved Dyreborg laa en anden Borg, „Slottet“, ogsaa her har man fundet Rester af Munkesten. I en Række fra Slottet laa „Dureds Skanse“ og „Knæskanse“, og Vest for Bøiden en tredie Skanse, hvoraf der endnu er Rester.

Kirken i Horne er ikke blot Svendborg Amts men Fyns mest interessante Bygning, bestaaende af Rundkirken, Skib, Taarn og Vaabenhus. Kirkens ældste Del er Rundkirken, en af Danmarks 7 bevarede Rundkirker.

Først var Horne Kirke en Rundkirke, forresten den eneste paa Fyn. Senere blev den forandret. Bygningen har et Diameter af 17 m, dens Mure varierer i Tykkelsen. Nogle Steder er de 2,40 m tykke. De er af Kampesten. Oprindeligt havde Rundkirken to Stokværk, det nedre til kirkelig Brug, det øvre til Forsvarsbrug. Ved Ombygninger i romansk Tid mistede den det øverste Stokværk, saaledes at dens Mure nu kun er 11 m høje. Endnu ses, dog kun indefra, regelmæssige lave rundbuede Skydeskaar. Kirken havde lave Piller og hvælvet Loft. Rundkirkens nuværende Hvælvinger er saa højt spændte, at de naar op over det gamle Murværk. De bæres af fire svære ottekantede Murpiller. Et lille Kor mod Øst blev nedrevet, og et stort Kor bygget. Ogsaa dette er af Kampesten. Korhuset har tre Krydshvælvinger, delt i otte Dele. Den næste Tilbygning er det lille Forbindelsesled over til Taarnet. Korets tre Hvælvinger og Forbindelsesbygningens ene Hvælving former sig som et langt Skib gennem Rundkirken. Taarnet, mod Vest, er hovedsagelig af Kampesten. Dets underste Stokværk dækkes af en ottedelt Krydshvælving, ved en Spidsbue sat i Forbindelse med Forbindelsesbygningen. Dets øvre Stokværk, krones af Renaissancegavle. Paa Taget mellem Gavlene er rejst et manglekantet spaantækt Spir. Et lignende Spir findes paa Korets kamtakkede Gavl. Kirken er restaureret i 1742, 1849 og 1893. Vaabenhuset mod Nord blev ombygget i 1893. I Rundkirken findes Gravstene over Frans

Horne Kirke.

Bille til Søholm, død 1563, og hans Hustru Edel Hardenberg, død 1581. Under Koret har der forhen været aaben Begravelse for Besidderne af Hvedholm. Her hviler Rigsraad Jørgen Brahe, død 1661; hans Hustru Anne Gyldenstjerne, død 1677. Preben Brahe, død 1708. I Kirken findes et smukt sengotisk Krucifiks og Mindetavler over Præsterne Jørgen Ploug-dal, død 1721, og Niels Seerup, død 1784. Indtil 1810 fandtes i Kirken en ejendommelig Evangeliebog fra 1200. Den er nu i Nationalmuseet. Altertavlens Maleri er fra 1812. Alterstagerne er fra 1640. Prædikestolen er fra

1800. Marmor Døbefonten er lavet af Thorvaldsen. Paa Kirkegaarden blev i 1825 bygget et Gravkapel for Hvedholms Ejere. Præstegaardens Kamin er fredet. Rigsraad Jørgen Brahe til Hvedholm stiftede 1635 et Hospital i Horne, og tillagde det al Landgilde af 7 Gaarde af Horne By. 1911 nedlagdes Hospitalet og omdannedes til „Horne Hospitalslegat“, hvis Kapital er 45.000 Kr.

Hovedgaarden Hvedholm.

Hovedgaarden Hvedholm, som forhen hørte under Grevskabet Brahesminde, blev i 1928 overtaget af Staten, som her indrettede en kvindelig Sindssygeafdeling under Middelfart Sindssygehospital. Hvedholm har engang været Krongods, senere kom det i privat Eje. Den første Ejer var af Slægten Panther, i det 14. Aarhundrede. Det ældste Hvedholm var bygget af Erik Bille og bestod af tre sammenbyggede Fløje og et Taarn. 1681, da Preben Brahe var Besidder af Godset, nedbrændte Hvedholm. Han lod det genopbygge; men senere er det blevet ombygget, navnlig i Tiden fra 1876–82. Hovedbygningen bestaar af tre Fløje i to Stokværk, alle med dybe Kældere og med Kviste. Det gamle Taarn er blevet betydelig forhøjet, og har faaet Spir. Laderne er alle præget af Ælde; de er bygget af Kampesten i 1630'erne. Over Porten ind til Staldene ses „I. B. A. G. S. 1637“ og Jørgen Brahes, Preben Brahes og Billernes Vaaben.

Den sidste af Slægten Panther paa Hvedholm, Laurids Jensen, ægtede Mette Pedersdatter Present. Hvedholm arvedes af hendes Søn af andet Ægteskab Joakim Hardenberg. Hans Enke Fru Mette Timhuus overlod det til Joakimsen Hardenberg, død 1500, hvorefter Hvedholm overgik til Jacob Hardenberg, død 1542; han samlede meget Gods og mange Ejendomme om Faaborg under Hvedholm. 1557 deltes Godserne mellem hans tre Døtre. Hvedholm kom til Edel Hardenberg, gift med Frands Bille til Søholm. Deres Søn Erik Bille, død 1590, opførte en Hovedbygning, som brændte 1681. 1595 kom Godset til Fasteren Ingeborg Bille, død 1608, og dernæst til Tønne Brahe, som faldt ved Kalmar 1611. Hvedholm kom da til hans Farbroder Steen Brahe, død 1620. Han besad dog ikke Hvedholm ret længe, men gav den til sin Søn Rigsraad Jørgen Brahe, død 1708. Efter hans Død deltes Godset mellem hans to Sønner; Jørgen Brahe fik Hvedholm, medens Henrik Brahe fik Engelsholm. Jørgen Brahe arvede gennem sin Hustru Gaunø, men hans Kaar var dog slette, og hans Enke Anne Helvig Thott gik fallit. Karen Brahe paa Østrupgaard købte Hvedholm. Efter hende kom det til Preben Brahe, som i Forening med sin Søster Etatsraadinde Hein fik samlet Hvedholms Godser og 1751 oprettede Stamhuset Hvedholm med Østrupgaard, Steensgaard og Dambo Gaard. Han døde 1786 som den sidste Mand af Slægten, og Stamhuset gik da over til Morbroderens Sønnesøn Axel Fr. Bille, der antog Navnet Bille-Brahe, død 1787. Efter ham kom det til hans Fader Gehejmekonferensraad Henrik Bille-Brahe, død 1789; dernæst til dennes anden Søn Kammerherre, Greve Preben Bille-Brahe, død 1857; han ophøjede i 1798 Hvedholm Stamhus til et Grevskab. Hans Efterfølger var Grev Henrik Bille-Brahe, død 1875, og dernæst dennes Søn Kammerherre, Hofjægermester Grev Preben Ch. Bille-Brahe, han arvede 1873 det Selbyske Gods og førte siden Navnet Preben Bille-Brahe-Selby, død 1918.

Hans Søn Hendrik Bille-Brahe-Selby fik da Grevskabet. 1928 overgik Hvedholm Hovedgaard til Staten, som gjorde det til Sindssygehospital med Plads til 124 Patienter. Hospitalet sorterer under Sindssygehospital i Middelfart, hvis Overlæge ligeledes er Overlæge paa Hvedholm. Hospitalslæge er Dr. EJLERS, Faaborg. Administrator er Frk. B. LASSEN. Avlsgaardene og Jordene er bortforpagtede.

Horne Sogn har Skoler i Horne, Bjerne og Bøjden. Horne Skole er bygget 1891 og har Førstelærer, Andenlærer og Forskolelærerinde. Førstelærer er H. HANSEN. Skolen i Bøjden, der kostede 1100 Rdl., oprettedes 1828, saavel denne som Horne Skole er stiftet af Grevskabet paa Hvedholm. Bøjdens nuværende Skole er bygget 1894. Aaret efter oprettedes der Forskole. Lærere ved Skolen: Peder Aagaard Wedel 1828—78; Laurits Chr. Jensen til 1912; Joh. Th. Hansen til 1921; siden da: Førstelærer RASMUS HANSEN. Forskolens Lærerinder: Signe Christensen 1895—1900; siden da: INGEBORG JØRGENSEN.

Bjerne Skole er oprettet 1839. Af den gamle Embedsprotokol ses det, at det oprettede nye Skoledistrikt omfattede 24 Gaarde af Bjerne By og Bjerne Mark, samt 37 Huse i Bjerne og Dyreborg. Efter Biskop N. Fabers Visitats at dømme, foretaget 15. September 1839, har Skolen da kun været i Brug faa Maaneder. Blandt Lærere ved Skolen nævnes: Lund 1839—43; hans Efterfølger var Kistrup 1843—44; A. Smith 1844—51; Brøndum 1851—55; V. B. Jørgensen 1855; H. H. Carstensen 1855 til sin Død 1879; H. Nielsen 1880 til sin Død 1916; siden nuværende Førstelærer N. LOMHOLT THOMSEN, født 7. Februar 1883 i Brændekilde, kaldet til Bjerne Skole 1. December 1916. Blandt Lærerinder ved Bjerne Forskole nævnes: Karen Petersen, født 27. August 1865, forflyttet til Horne 1905; M. Westergaard 1905—11; siden nuværende Lærerinde EBBA NIELSEN.

EBBA NIELSEN, Lærerinde,

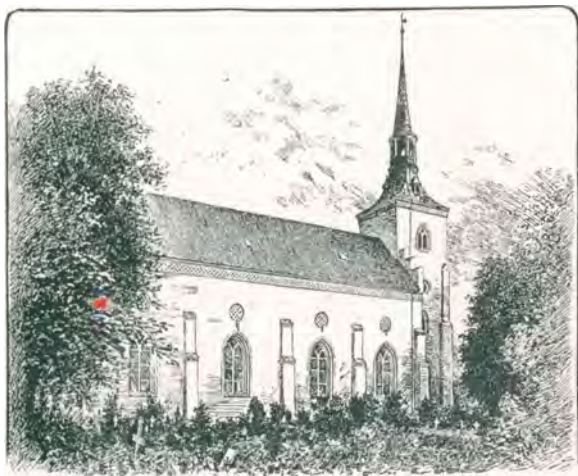
født 14. Maj 1889 i Frederikssund, Datter af Højskoleforstander Niels N. Dmitteret 1909 Silkeborg, ansat paa Samsø 1909—11, siden 1. December 1911 Lærerinde i Bjerne Skole.

BRAHE-TROLLEBORG SOGN danner en Kommune, med Krarup Sogn som Anneks. Det grænser til Krarup, Espe, Hillerslev, Svaninge, Øster Hæsing, Vester Aaby og Diernæs Sogne. Terrænet er bakket med smukke Skovpartier. Sognets Areal er 4639 ha. Det er saaledes det største Sogn i Sallinge Herred. 1320 ha optages af Skovene:

Teglværksskov, Knavlebjærgskov, Gerup Skov, Sønderskov, Sølvbjærg Skov, Fiskerup Skov, Hellelose Skov m. fl. Sognet har flere Søer og Moser; 325 ha, saaledes: Nørre Sø og Store Øresø, en Del af Brændegaard Sø, og noget af den over 200 ha store Arreskov Sø. — Byer: Korinth med Jernbanestation, Post- og Telegrafstation, Brugsforening, Mølle, Savværk, Cementfabrik, Andelsmejeri m. m.; Spanget med Landbrugsskole, Garveri (her laa det gamle Tingsted); Haagerup med Skole og den gamle Præstegaard, Mølle og Jernbaneholdeplads m. m.; Brænde-Lydinge med Andelsmejeri; Flenninge; Gerup med Skole og Brugsforening; Fagsted; Nybygdgaarde; Grønderup med Skole og Jernbaneholdeplads. Mindre Steder: Lydinggaarde, Sølvbjærggaarde, Mellemhøve, Nyløkke, Hammerværk, Bernstorffsminde. Desuden Hovedgaarden Brahe-Trolleborg under Baroniet af samme Navn.

Sognet har Tingsted i Faaborg og hører under de samme Kredse som Diernæs Sogn (se Side 381). Det deles i to Sognefogeddistrikter, et søndre og et nordre. Indbyggerantallet var i 1800: 1522, i 1900: 2140, og nu er det 2607.

Sogneraadet bestaar af: Gaardejer NIELS SØKILDE, Formand; Gaardejer K. HELDBO; Murer NIELS TH. LARSEN; Godsinspektør GEORG DANIELSEN; Savskærer NIELS JENSEN; Gaardejer NIELS NIELSEN; Gaardejer HANS PEDERSEN; Tømmiersvend PEDER HANSEN; Gaardejer RASMUS JENSEN; Husmand R. P. PETERSEN; Forpagter PETER RASMUSSEN. Hjælpekassens Formand er N. PEDERSEN. Værgeraadets Formand er Sognepræst J. CHR. CLAUSEN. Sognefoged for søndre Distrikt er P. KROGH; for nordre P. KLØVERPRIS.

Brahe-Trolleborg Kirke.

Brahe-Trolleborg Kirke er, trods sit moderne Præg, en Rest af Holme Klosterkirke, der var opført i det 13. Aarhundrede. Holme Klosterkirke havde tre Skibe, og fik sit Lys gennem høje spidsbuede Vinduer med udskaaret Stavværk. Fra Midtskibet førte Arkader ud til de lavere Sideskibe. Over den vestlige Del var der et lille Spir, som 1735 afløstes af et højt, slankt Taarn. Kirken mistede det meste af sit gamle, smukke Inventar 1817. 1847 fornyes Kirken i hele sit Indre. 1868 tilbyggedes Taarnet, Skibets Mure blev gjort 1 m lavere og blev pudset over med Cement. Man mener, at Sideskibene er forsvundet kort efter Reformationen, og samtidig er Arkaderne tilmurede. Kirkens Indre er tildels ganske nyt, saa godt som alt fra den katolske Tid er fjernet. Et Krucifiks findes nu i Fjenneslev Kirke, den gamle Døbefont staar i Vester Aaby Kirke.

To aabne Begravelser, den Trolleske og den Rantzauske, blev lukket 1817, og Kisterne nedsatte paa Kirkegaarden. Paa den større Kirkegaard hviler bl. a.: Professor Johan Fr. Oest, første Forstander for det fynske Skolelærerseminarium, død 1815; Sognepræst Henrik Knap, død 1850; Sognepræst, Provst M. Th. Wøldicke, død 1900; Forstander Winther 1902.

Brahe-Trolleborgs Hovedbygning er nu, ligesom Kirken, overpudset. Den bestaar af tre sammenbyggede Fløje. Den vestlige af disse er i to Stokværk og bestaar i alt væsentlig af de oprindelige Klosterbygninger, i dens sydlige Del findes spidsbuede Hvælvinger. Her er ogsaa den gamle Klosterbrønd. Paa denne Fløjs Østside findes en Tavle, der fortæller om Klosterets Overdragelse til Rantzau i 1568. Den sydlige Fløj blev i 1585 ombygget af Breide Rantzau. Den østre Fløj fik i 1620 sit tredje Stokværk tilbygget samt Indkørselsportal og to Spir.

„Holme Kloster“ var et Broderkloster til Herredsvad Kloster i Skaane, og blev oprettet 1172. Dets Arkiv er gaaet tabt. Klosteret ejede store Jorde og dannede sit eget Birk. Ved Reformationen kom

Der er kun faa Gravhøje bevaret. I Storskov ligger nogle Høje. I Haagerup By fandt man i 1863 Fundament til en gammel Sædegaard paa det Sted, hvor nu Gaarden Sonnershaab ligger. Ved Sølyst ligger Rester af et Voldsted fra „Sorte Slot“. Ved Nørre Sø laa engang et Lystslot. Brahe-Trolleborg var tidligere inddelt i to Kirkesogne, med Kirker i Flenninge og Haagerup.

Flenninge Kirke laa midt i Byen paa det Sted, der endnu kaldes „Gamle Kirke“. Kirken blev nedbrudt 1569. I Begyndelsen af det 19. Aarhundrede fandt man her mange Grave og Skeletter. Kirken i Haagerup stod øst for Haagerup Præstegaard og blev nedrevet samtidig med Kirken i Flenninge.

Udsigt over Brahe-Trolleborg.

„Holme Kloster“, i Lighed med de øvrige Klostre, under Kronen, der som ofte pantsatte Godset, saaledes i 1538 til Clemens v. d. Wisch; Aaret efter til Christoffer Johansen Lindenow. 1541 blev Godset solgt til Jakob Hardenberg til Hvedholm.

Hans Enke Sophie Lykke besad Godset til 1551; efter hende overgaves Holme Kloster til Eskild Oxe til Løgismose, som fratraadte Lenet 1558 til Fordel for Dronning Dorothea. Hun havde Frands Brochenhuus som Foged paa Gaarden. En halv Snes Aar efter solgte Frederik II. Holme Kloster til Statholder Henrik Rantzau for 55.000 Rd. Han fik Tilladelse til at kalde Gaarden „Rantzausholm“, og oprettede af denne Gaard Stamhuset Rantzausholm. I det 17. Aarhundrede kom det i den kendte Slægt Lykkes Besiddelse, og ved Kai Lykkes Domfældelse kom Godset atter til Kronen. Frederik III. solgte det i 1664 til Christoffer Gabel, som 1668 mageskiftede den til Fru Birgitte Trolle, der 1672 lagde Rantzausholm og Brændegaard til Baroniet „Brahe-Trolleborg“. Hendes Broder Gehejmeraad Corfitz Trolles Søn, Baron Frederik Trolle, arvede Baroniet i 1687 ved Fru Birgitte Trolles Død. Han døde 1700. Han oprettede Skoler og stiftede flere Skolelegater, som endnu bestaar. Broderen Baron Niels Trolle døde uden Børn, og Brahe-Trolleborg overgik da til Kronen. 1722 gav Frederik IV. Brahe-Trolleborg som Len til sin Svoger Gehejmeraad Grev Christian Ditlew Reventlow til Christianssæde og Krenkerup m. fl. Godser. Han døde 1738, og Sønnen Conrad Ditlew R. fik Baroniet, han døde 1750, og det overgik da til hans Søn, der døde 1759; hvorefter det overgik til Farbroderen Chr. Ditlew Reventlow, der døde 1775; derefter hans Søn Johan Ludvig Reventlow, død 1801. Under hans Besiddelse af Baroniet skete store Forandringer, han forbedrede Skolevæsenet, udskiftede Bøndergaarde og forbedrede Baroniets Skovbrug. Han blev Foregangsmanden i dansk Skovbrug, saaledes, at Brahe-Trolleborgs Skovbrug blev berømt viden om. Efter ham kom Baroniet til Sønnen Ditlev Ernst R. død 1854, han var barnløs. Baroniet overgik til hans Farbroders Søn F. O. C. Reventlow til Christianssæde, død 1875, og derefter til Hofjægermester C. E. Reventlow. 1900 brændte de fleste Avlsbygninger, men de genopførtes i den gamle Stil. Parken er anlagt i 1850. 1888 afsløredes her en Mindestøtte over Johan Ludvig Reventlow, paa Hundredaarsdagen efter at 15 Bønder af Godset fik Arvefæsteskøder. Digteren Jens Baggesen kom meget paa Brahe-Trolleborg, og Navnet Korinth skal skyldes ham.

Skovene under Brahe-Trolleborg er det anseligste af de fynske Skovdistrikter. Den første Plan til dette mægtige Skovbrug lagdes i 1786 af Forstander G. W. Brüel fra Hannover. Fra 1806—57 bestyredes Skovene af Forstraad C. V. Oppermann, det var ham og Grev C. D. F. Reventlow til Christianssæde, der lagde den praktiske Grund for det nuværende Skovbrug.

Et Led i Grev J. L. Reventlows Arbejde er Skolelærerseminariet ved Brahe-Trolleborg „Bernstorffsminde“. 1826 flyttedes Seminariet til Skaarup. Nogle af de gamle Seminariebygninger blev i 1859 gjort til Bolig for Fattige, og i 1883 opførtes en ny Fattiggaard. Sognets Skoler er som nævnt oprettet af Johan Ludvig Reventlow. Skolen i Gjerup kaldes „Sybilles Minde“, og Skolen i Grønderup „Wendtzminde“. Skolerne er udvidede og ombyggede saa de passer til vor Tid.

Korinth Landbrugsskole er bogstaveligt et Barn af den danske Folkehøjskole, idet en Kreds af sydfynske Mænd i 1889 rejste den nuværende Hovedbygning og her paabegyndte Brahe-Trolleborg Folkehøjskole. Væsentlig paa Grund af politiske Forhold fik denne dog ikke nogen lang Levetid.

Som Højskole havde Skolen sin første Gerning, som Landbrugsskole blev den fortsat. I April 1907 overdroges Skolen nemlig til Landbrugslærerne H. Sloth, Kr. Møller og Poul Fenger, der med sidstnævnte som Forstander og Ejer lod den omdanne og udruste med de Hjælpemidler en Landbrugsskole kræver. I 1910 blev Virksomheden udvidet til ogsaa at omfatte Kvindernes faglige Uddannelse, idet der da paabegyndtes et Husholdningskursus i Sommermaanederne.

Korinth Landbrugsskole.

Gennem Aarene har Skolen gennemgaaet adskillige Udvidelser og Forbedringer for stadig at staa paa Højde med Tidens Krav.

Efter 24 Aars Virksomhed som Forstander, trak Poul Fenger sig tilbage fra denne Post i 1931, da Skolen blev forpagtet af Forstander TH. ROSENSTAND. De to af Landbrugsskolens Stiftere POUL FENGER og H. SLOTH virker fremdeles som Lærere ved Skolen. Forstander TH. ROSENSTAND, født den 29. August 1900 i V. Vedsted, er Søn af afdøde Sognepræst Otto Rosenstand og Hustru Bolette, født Mohr, gift i Aaret 1930 med Birgitte Vinther Larsen.

Th. Rosenstand,
Lærer.

Blandt de mange Virksomheder Johan Ludvig Reventlow oprettede, maa nævnes Væveriet. Til dette blev der bygget et grundmuret Hus, som staa endnu og er Bolig for Lederen af Garveriet. Væveriet nedlagdes hurtigt, og den smukke Bygning blev Bolig for Birke-dommeren i Brahe-Trolleborg Birk indtil 1883. Johan Ludvig Reventlow døde 1801, hans Søn Ditlev Christian Ernst Reventlow oprettede Brahe-Trolleborg Garveri i 1807. — Det saakaldte „Lohgarveri“, havde et Areal paa 8 Tønder Land. Paa den

Lohgarveriet ved Brahe-Trolleborg, bygget 1806—07.

Tid brugte man Bark til Garvning, og det betydeligt forbedrede Skovbrug under Godset afgav rigeligt Bark til Garveriet. Som Leder af denne nye Virksomhed havde Greven indkaldt en Tysker, han var Leder indtil 1815. I 1812 indvandrede Tyskeren Ludvig Eduard Dittmann. Han var 17 Aar, da han traadte i Land ved Bøiden, det daværende Anløbssted paa Fyen. Herfra gik Kongevejen videre til Nyborg. Han fik Arbejde paa Garveriet, og i 1815 overtog han Bestyrerpladsen. 1818 overtog han Garveriet i Forpagtning. Han overgav det i 1842 til sin Søn og døde 1869. Sønnen Ludvig Eduard Dittmann, født 30.

August 1823 paa Brahe-Trolleborg, død 7. Februar 1910, drev Garveriet videre. 1896 nedbrændte de gamle Garveribygninger, og de nuværende opførtes. 1904 overgik Forpagtningen til hans Søn, SOPHUS CONRAD EDUARD DITTMANN, født 8. April 1869, gift 1903 med Anna Sophie Ferrell. Den omtalte Brand opstod fra det Savværk, som laa der, hvor nu Landbrugsskolen ligger. Nu er Savværket flyttet over til Jernbane-Arealet.

S. C. Ed. Dittmann,
Bestyrer.

Spejderskolen ved Brahe-Trolleborg er en Husholdningsskole for unge Piger mellem 15 og 20 Aar. Den oprettedes 1922 af Elisabeth Flagstad ved Hjælp af Lensgrevinde L. M. Reventlow, Brahe-Trolleborg. Grevinden stillede Skovridergaarden Ditlevsløst til Frk. Flagstads Raadighed, og der begyndte det første Skoleaar den 1. September samme Aar med 23 Elever. Sommeren 1923 flyttede Spejderskolen til Korinth. Bygningen, en hvid Villa med Annex, ligger i en stor Have lige overfor Stationen. Der er nu Plads for 26 Elever paa Skolen, og i de

Garverboligen ved Brahe-Trolleborg.

forløbne 10 Aar har 241 Elever besøgt den. Undervisningsfagene er: Madlavning, Rengøring, Vask, Skræddersyning, Havearbejde, Sprog, Samarit, Husflid, Gymnastik og Spejdersport. Til Hjælp i sit Arbejde har Frk. Flagstad 4 Lærerinder, som tillige med alle Eleverne bor paa Skolen. Skoleaaret regnes fra 1. September til 1.

Juli og i den Tid de unge Piger opholder sig paa Skolen, staar de i Det Danske Pigespejderkorps og bærer Korpsets Uniform.

ELISABETH FLAGSTAD, Forstanderinde, født 26. Juli 1894 i Pedersker, Bornholm, Datter af Pastor A. Reenberg Flagstad og Hustru, født Schiellerup. Første Del af Lærerindeeksamen 1914, Eksamen ved Statens Gymnastik Institut 1917, Lærerinde ved Ida Holsts Realskole, Svendborg, 1917—19, Lærerinde ved N. Zahles Seminariskole 1919—21, Lærerinde paa Brahe-Trolleborg 1921—22, siden 1924 Chef for Det Danske Pigespejderkorps.

Spejderskolen i Korinth.

Brahe-Trolleborg Brugsforening stiftedes den 1. Januar 1883 med 57 Medlemmer. Foreningens Stifter og første Formand var Gdj. Niels Rasmussen Søkilde. Oprindelig

Brahe-Trolleborg Brugsforening.

laa Brugsforeningen i Gjørup og havde sit første Uddelersted i Hans Peder Hansens Ejendom, en lille Bindingsværksbygning, som endnu ligger her. I 1905 deltes Foreningen i to Foreninger, idet en Kreds fra Gjørup dannede sin egen Forening. Brahe-Trolleborg Foreningen flyttede da til Korinth Stationsby, hvor den erhvervede den af Høker Jens Bebe i 1902 byggede Ejendom, med Høkerforretning. I 1926 udvidedes denne Ejendom med 2 Fag, tillige opførtes der Lagerbygning m. m. I 1930—31 udvidedes atter, denne Gang ved en stor

Omygning, idet der tilbyggedes en Etage, som Bolig for Uddeleren. Hele det underste Stokværk inddroges som Forretningslokale. Fra 57 Medlemmer i 1883 er Foreningen nu steget til 350 Medlemmer. Siden 1921 har Tømremester CHR. V. NIELSEN været Formand. Uddeler siden 1918 har været JUST PETERSEN, født 24. December 1890 i Aarstrup, Søn af Landpost J. P. Petersen og Hustru Mette Marie Petersen.

Just Petersen, Uddeler.

JENS KRISTIAN RASMUSSEN, Stationsforstander,

født 30. Oktober 1886 i Sødunge, Søn af Muremester Abel Rasmussen og Hustru Karen Kristine Kristiansen, gift 1920 med Gerna Kirstine Pagh. Ansat ved Syd Fynske Baner 1904, Assistent 1906 i Kværndrup, Overassistent 1914 i Faaborg. Stationsforstander i Korinth 1923.

Korinth Station er aabnet 1882, blandt Stationsforstandere her nævnes: Danielsen til 1920, Daniel Carstens til 1923.

CHR. V. NIELSEN, Tømremester,

født 6. August 1879 i Flemløse, Søn af Hans Nielsen og Hustru Katrine Nielsen, gift 1907 med Anne Margrethe Hansen. Etableret i Hellemose 1910. Formand for Brahe-Trolleborg Brugsforening siden 1921. Næstformand i Fynske Landsby Haandværkerforening m. m.

NIELS KRISTIAN KIERSTEIN, Politiassistent,

født 25. September 1886 i Brudager, Søn af Slagtermester Peder Chr. Kierstein og Hustru Jørgine Larsen, gift med Hilda Larsen. Ansat ved Svendborg Politil 1912, ved Faaborg Politil med Station i Korinth, Brahe-Trolleborg Sogn, 1918.

GUDME HERRED

GUDME HERRED grænser mod Nord til Vindinge Herred, Kongshøj Aa, mod Øst til Store Bælt, mod Syd og Syd-Vest til Sunds Herred og mod Vest til Sallinge Herred. Arealet er 24.397 ha. Terrænet er højt og bakket. Det højeste Punkt er Grønbakke (120 m). Skov: 2463 ha. Moser og Søer: 155 ha. Herregaarde: Krumstrup, Tøjstrup, Glorup, Rygaard, Hesselager, Tiselholdt, Broholm og Mullerup.

Herredet har haft 230 Gravhøje og 50 Dysser. Ved Broholm i Gudme Sogn er den største Jernalder-Gravplads fundet, og Guldfundene i disse Egne repræsenterer 1/6 af samtlige Guldfund i Danmark.

I Valdemar den II' Jordebog nævnes Gudme Herred som „Guthumhæreth“, langt senere fremkommer Navnet „Guthumehæreth“, og først omkring 1500 kommer Navnet „Gudme“. Herredet hørte fra 1660 til Nyborg Amt og sammenlagdes med dette under Svendborg Amt. Det havde i sin Tid eget Ting, men sammenlagdes 1686 med Sunds Herred. Tinget holdtes i det gamle Tinghus i Sunds Herred paa Kirkeby Mark. 1772 flyttedes det til Svendborg.

Gudme Herred danner Provsti med Vindinge Herred og Nyborg. Gudme og Vindinge Herreds Provsti, hører under Sunds og Gudme Herreders Retskreds, hvoraf nogle Sogne har Tingsted i Ringe, andre i Svendborg.

Herredet har følgende Sogne: Ringe med Stationsby; Ryslinge, Gislev, Svindinge, Gudbjerg, Hesselager, Gudme-Brudager, Langaa-Øksendrup og Ovre-Vejstrup.

Lit.: Trap, Danmark, A. Rasmussen Søkilde, H. Leerbech, 1826.

RINGE SOGN danner en Sognekommune og grænser til Ryslinge Sogn, til Kværndrup Sogn i Sunds Herred, til Herringe, Espe og Vester Gestev Sogne i Sallinge Herred og til Højrup og Søllinge Sogne i Vindinge Herred. Arealet er 3455 ha, heraf 182 ha Skov: Lammehave og Lerche Skove; 65 ha Vand. Terrænet er højt og bakket. Det højeste Punkt er den 96 m høje Bakke ved Brangstrup. I Sognet laa indtil for faa Aar siden den 16 ha store Ringe Sø.

Byer: Ringe, der i Løbet af de sidste 50 Aar har udviklet sig til en købstadlignende By med Kirke, Præstegaard, Friskole, Efterskole, Realskole, Teknisk Skole, Amtssygehus, Apotek, Missionshus, Raad- og Tinghus, Hotel og Højskolehjem, Brugsforening, Fabrikker, Gasværk, Elektricitetsværk, Vandværk, Sparekasse og Bank samt Jernbanestation, der er Knudepunktet for Odense—Svendborg Banen, samt Nyborg—Ringe og Ringe—Faaborg Banerne, Post- og Telegrafstation m. m.; Rynkeby med Skole og Forskole samt Mølle; Sødinge med Friskole og mindre Bryggeri; Kellerup; Brangstrup med Skole; Lombjerger; Volstrup; Boltinge med Mølle; Bolteskov. Desuden: Bøgehoved, Ringe Mark, Boltingegaards Skovhuse, Boltingegaards Enemærke, Rynkeby Kohave, Rynkeby Hestehave, Rynkeby Hede, Rynkeby Mark og Brangstrup Mark samt en mindre Del af Rudme By. Hovedgaardene Rynkebygaard, Boltingegaard og Lammehavegaard samt Kellerupgaard og Ellegaard. — Sognet har Tingsted i Ringe og hører under Sunds og Gudme Herreders Retskreds, Svendborg Politikreds, Svendborg Amtsstuedistrikt, Svendborg Lægekreds, Nyborg Skattekreds, Gudme Herreds Vurderingskreds og Amtets 5. Folketingskreds. Indbyggerantallet var i 1800: 930, i 1900: 1850, nu er det 3833.

Sogneraadet bestaar af: Tømremester C. ALBRETSSEN, Formand; Gaardejer M. N. NIELSEN; Dekupør UFFE BEK; Baneformand J. RASMUSSEN; Gaardejer R. CHRISTIANSEN; Gaardejer R. KNUDSEN; Gaardejer FR. KNUDSEN; Jordemoder S. ANDERSEN; Mælkehandler

Ringe Raadhus.

Skatten i 1865, den bestod af 68 Stykker, hvoriblandt 42 romerske Guldmønter.

Ringe Sogn havde i 1777 følgende Byer: Ringe By med 9 Gaarde, 8 Huse, Præstegaard og Kirke; Brangstrup, Bramsdorp, med 6 Gaarde og 6 Huse; Volstrup med 9 Gaarde og 8 Huse; Bolteskov By, 1600 Boltteschouff, med 5 Gaarde og 1 Hus; Boltinge By med 4 Gaarde og 3 Huse; Sødinge By, 1430 Sødringæ, med 17 Gaarde og 7 Huse; Rynkeby med 17 Gaarde og 16 Huse, deriblandt Skole og Hospital; tillige nævnes Boltinge Herregaard med Mølle og 5 Husmandssteder; Lammehave Herregaard med Mølle og 5 Boelssteder; Rynkebygaard og Kielderupgaard ogsaa Herregaarde. Ringe Sø var dengang meget fiskerig. 1920 havde Sognet 861 Gaarde og Huse.

Byen Ringe var i ældre Tider blot en lille Samling af Gaarde. Ved Stavnsbaandets Opløsning var der kun 17 Huse i Ringe By, heraf var de 9 Gaarde med Jord, Resten Huse uden Jord. Byen ligger ved Sallinge Aa, og allerede i Oldtiden har der været Boplads her.

Da Ringe i 1795 udskiftedes, forsvandt de gamle Markskel. I 1830'erne anlagdes den nye Hovedlandevej gennem Ringe By. 1843 nedbrændte store Dele af Byen. 1920—21 tørlagdes Ringe Sø, der mest var Mudder og Pløre, det kostede 45.000 Kr. Midt i Byen ligger Gaardejer Jørgensens smukke gamle Gaard. Der er ikke megen Jord til den nu, thi saa godt som alle dens Marker er solgte og bebygget, saaledes er Jernbaneterrænet taget fra denne Gaard.

Efter Banens Anlæggelse begyndte Ringe at vokse. I 1807 havde Byen 26 Familier, i 1898 164 Familier i 120 Huse, 1920 385 Gaarde og Huse med 1689 Indbyggere, nu er Indbyggerantallet 1700. Byen har flere industrielle Virksomheder. Byen fik i 1920 sit eget smukke Raadhus, bygget efter Tegning af Arkitekt Andreas Jensen, Svendborg.

Ringe Kirke blev bygget i det 11. Aarhundrede, og Skib og Kor havde svære Kampestensmure paa Sokler af Granit. Allerede i den tidlige Middelalder blev Kirken udvidet ved en Forlængelse af Skibet. Hvælvingerne er indbygget i gotisk Tid. Stræbepillerne er meget svære. I sengotisk Tid blev Vaabenhuset tilbygget, det har Trappegavl. Taarnet var oprindeligt lavt og dets øverste Stokværk af Bindingsværk. Det lignede Taarnet ved Krarup Kirke i Salling Herred. Endnu paa Biskop Jacob Madsens Tid var det af Bindings-

J. HANSEN; Gaardejer H. J. HANSEN; Møllebygger M. P. HANSEN. Hjælpekassens Formand er Gartner E. BREMER. Værgeraadets Formand er Lærer H. SØRENSEN. Sognepræst er J. K. CARLSEN. Sognefoged for Ringe By er Gaardejer J. OVESEN, for Rynkeby Distrikt Gaardejer L. J. LARSEN.

Sognet har kun faa Gravhøje. Mellem Kellerup og Brangstrup ligger tre Høje. Fra Jernalderen er der gjort rige Fund. Mest kendt er Brangstrup Fundet, det største og værdifuldeste Guldfund der er gjort i Landet. Man fandt

Chr. Jørgensens Gaard midt i Byen.

værk. 1614 lod Besidderen af Boltinggaard, Christen Thott, Taarnet ombygge. Kirkens tidligere Alterbillede, der forestillede Nadveren, er nu paa Rynkebygaard, det nuværende Alterbillede er en Kopi efter C. Bloch og forestiller Kristus i Gethsemane Have, malet 1897, og indsat i den gamle Ramme. Alterstagerne bærer Skinkelernes og Bielkernes Vaaben. Sølvstagerne er fra 1744 og skænket af H. Bielke Kaas. Døbefonten er romansk, med Fad fra 1656. Prædikestolen er fra Begyndelsen af det 17. Aarhundrede, den bæres af

Ringe Kirke.

en Sandstensfigur og skal have staaet i Kapellet paa Fjellebro. For faa Aar siden op-
hængtes tre Messinglysekroner, samtidig blev Orglet ombygget.

Under det nordre Kapel var i ældre Tider Begravelsesplads, den blev tilmuret i 1916. I Gravrummet staaer to Sarkofager, en af Sandsten og en af Granit, i disse hviler General Henrik Bielke Kaas og hans Hustru Anna Vind v. d. Kuhla. 1776 blev det søndre Kapel omdannet til Gravkapel for General Eickstedts Familie, det blev udstyret med Marmorsøjler og -vægge og overdækket af en Kuppelhvælving. Disse Arbejder blev udført af Harsdorff og Wiedevelt. I Kapellet staaer 3 Marmorkister med forgyldte Beslag og Ornamenter, i Kisterne hviler Overkammerherre H. H. von Eickstedt, død 1801, hans Hustru Johanne Marie Louise født Krakevitz, og hans Søn Kaptajn Henrik Chr. Eickstedt. Kapellet adskilles fra Kirken ved en Smedejernsport fra 1776. Under Alteret var der tidligere Begravelse for Lammehaves Besiddere.

Overkammerherre Eickstedts Sarkofag i Ringe Kirke.

Fra Kister der har staaet her, men som senere er nedgravet, er bevaret Indskriftplader over Fru Beate Rosenkrantz, død 1647; Fru Sofie Bülov, død 1650; Fru Margrethe Straale, død 1675; hendes Søn Henrik Gyldenstjerne, død 1696.

Over Kirkens Hovedindgang findes en Stentavle om en Restaurering 1736, bekostet af General Henrik Bielke Kaas, død 1773, og hans Hustru Anna Vind v. d. Kuhla, død 1744. Ifølge Tavlen skænkede de Kirken et Orgel og et Taarnur, fornyede Stoleraderne, oprettede Skole for Godsets Børn, og byggede et Hospital til 6 fattige af Boltinggaard Gods. I Kirken findes en Trætavle med Navnene paa de 6 Mænd af Ringe Sogn, som faldt i 1848 og 1864. I Kirkegaards-Hegnet mellem Kirken og Præstegaardshaven staaer en middelalderlig Portal. I Vaabenhuset findes en Mindetavle over Knud Degn og Michel Haagerup Degn, død 1706, samt Ligsten over Jørgen Schinchel til Lammehave, død 1560, og hans Hustru Margrethe Walkendorff, denne Ligsten, der er prydet med legemsstore Figurer, laa forhen i Korets Gulv; tillige findes i Vaabenhuset en Tavle med Navne paa Ringe Sogns Præster siden 1437.

**JØRGEN OVESEN, Gaardejer,
Sognefoged,**

født 29. November 1886 i Lom-
bjerg, Søn af Gaardejer Kristoffer
Ovesen og Hustru Andrea Val-
borg født Hansen. Sognefoged 1.
April 1926, Formand for Svend-
borg Amts Skytteforenings 1ste
Hovedkreds 1923—28, Næstfor-
mand i Bestyrelsen for Elektricitetsværket og Brugsforeningen,
Forligskommissær, Medlem af

Bestyrelsen for Faaborg Svineslagteri siden 1931.

**CARL ANDREAS ALBRETSSEN, Tømrermester,
Sogneraadformand,**

født 24. Februar 1878 i Ringe,
Søn af Tømrermester C. A.
Albretsen og Hustru Maren født
Pedersdatter, gift 1914 med Mari-
ane Sørensen. Overtog sammen
med en Broder 1908 Faderens
Forretning, grundlagt 1875, For-
mand for Ringe Sogneraad siden
1921, Meddirektør for Vends med
flere Herreders Sparekasse i

Ringe, Formand for Ringe Elektricitetsværk siden 1919,
Lærer ved Teknisk Skole.

JENS KJÆR CARLSEN, Sognepræst,

født 16. December 1866 i Engum ved Vejle, Søn af Gaardejer Peter Carlsen og Hustru
Christence født Kjær, gift 1893 med Marie Daugaard. Student i Vejle 1885, cand. theol.
1891, Sognepræst i Tyregod og Vester Sogne 1893—1902, og i Starup og Nebel Sogne
1902—15, Sognepræst i Ringe siden 1915. Litterære Arbejder: 1908 Vinterprædikener,
1914 Vaarprædikener, 1923 Sommerprædikener, 1924 og 26 Ved Kirkeporten, 1927 Fra
Dødningshjem til de levendes Land, 1928 Chr. Ricards, 1929 Brombær, m. m.

Skoleundervisning i Ringe begyndte først efter Reformationen. En af Degnene i Ringe, Bertel Degn, blev i 1565 dømt for Mord. Michel Haagerup Degn, død 1706, bevirkede at Ringe Præstegaard undgik Svenskernes Plyndring. 1704 oprettedes den første egentlige Skole af Fru Anne Helveg v. d. Kuhla til Boltinggaard. Denne Skole kaldtes senere „Organistskolen“, fordi Læreren tillige var Organist, og til denne var kun Børn fra Boltinggaard Gods henvist, medens Børn fra det øvrige Sogn var henvist til „Degneskolen“, senere kaldet „Kirkesangerskolen“. Sidstnævnte ombyggedes 1826 og 1888. Nu er den Alderdomshjem.

Lærere ved Organistskolen har været: Petresch, Niels Trolld, Hans Christoffer Schøsler, Cottlieb Anthon, Rasmus Christensen, Joachim Klindt, F. F. M. Jacobsen, M. H. P. Nyholm, og til 1920 C. O. Damsgaard.

Kirkesangerskolens Lærere: 1745 Degnen Rasmus Frandsen, Jacob Høyer, N. Lomhold og Marstrand. Ejeren af Boltinggaard lod i 1807 en ny Bygning opføre, den laa der, hvor nu Søvej og Vestergade støder sammen. Fra 1807—12 underviste Cottlieb Anthon i begge Skoler. 1837 byggedes et nyt Skolehus til Organistskolen, det samme, som nu huser Ringe Museum. Der var saaledes

H. Jepsen,
Førstelærer.

stadig to Skoler i Ringe, hver med sit Distrikt. 1891 byggedes ved Siden af Organistskolen en fælles Forskole. 1919—20 byggedes Ringe Hovedskole, og de 6 øverste Klasser samledes nu her.

Førstelærer er HERLUF JEPSEN, født 25. Februar 1879 i Brøndum, Søn af Lærer og Kirkesanger Niels

Ringe ny Kommuneskole.

Peter Jepsen og Hustru Ane Theodora født Petersen, gift 1904 med Cecilie Kirstine Marie Rasmussen. Dimitteret 1900 fra Jellinge, Lærer i Krarup 1902—04, Førstelærer i Hanbro 1904—11, Lærer ved Ringe Kirkesangskole 1911—20, siden 1920 Førstelærer ved Ringe kommunale Skole, Formand

Skolen i Brangstrup.

for Ringe Højskoleforening siden 1929, og for Grænseforeningen for Sydbyn siden 1923, Medlem af Bestyrelsen for Ryslinge Højskole 1928, og af Bestyrelsen for Højrup Kredens Venstreforening, Medlem af Lærerforeningens Hovedbestyrelse og af Ringe Menighedsraad.

Skolen i Brangstrup oprettedes 1844. Den Strimmel af Lørup Hede, der kiler sig ind mellem Brangstrup og Volstrup, blev i Erik af Pommerens Tid lagt til Lørup for at benytte Bækkene som Hegn om Kvægdriften, der paa den Tid blev vort Lands Hovederhverv; dog vedblev Bønderne i Brangstrup at dyrke et Stykke Ager her. Dette førte til megen Strid mellem de Ringe og Ryslinge Præster om Tienden. Volstrup dannede derefter en Enklave med Kirke- og Skolevej gennem Ryslinge Sogn. Ved Skoleloven 1814 kom alle Børn i Volstrup til at søge Herringe Skole. Dette var Volstrupperne ikke tilfredse med, de ønskede en Skole sammen med en Del af Ryslinge Sogn. Ryslinge Kommune oprettede dog i 1839 en Skole midt i Sognet. Snart efter kom Sogneforstanderskabet og nu fordrede de Volstrup Mænd en Skole i Ringe Sogn for dettes sydlige Del. Som en Følge heraf opførtes 1844 Skolen i Brangstrup. 1908 blev den udlagt til Husmandssted og en ny Skole bygget. — Lærere ved Brangstrup Skole: Jacob Møller, Peder Andersen, Rasmus Jørgen Andersen, nuværende Lærer er HENRIK MAGNUS HENRIKSEN. — Brangstrup Skole udvidedes 1913 med en Forskole. Lærerinde er Frk. ANTONIE ANDERSEN.

HENRIK MAGNUS HENRIKSEN, Førstelærer,

født 10. Februar 1875 i Lørup, Søn af Bødker Hans Henriksen og Hustru Karen Marie født Rasmussen, gift 1905 med Eltsa Christensen. Dimitteret Blaagaard 1902, Hjælpe-lærer i Skjolde ved Horsens 1902—03, Andenlærer i Hjerlind 1903—04, Enelærer i Lyngsø 1904—08, Formand for Ringe Museum og for Lærerstandens Sygekasse siden 1923, og for Dansk Fredsforenings Lærerkreds siden 1928, Medlem af Hovedbestyrelsen for Dansk Fredsforening siden 1928, Formand for Ringe Lærerkreds siden 1917.

Rynkeby Skole er oprettet 1865 med Enelærerembede. Til Skolehus brugtes det gamle Fattighus. 1895 blev den nuværende Skole bygget. 1931 opførtes et nyt Gymnastikhus. 1920 udvidedes Rynkeby Skole med en Forskole.

NIELS HAGBARD KRAKE, Førstelærer,

født 30. Oktober 1886 i Karleby ved Grenaa, Søn af Lærer Søren Martin Sørensen og Hustru Thora født Mikkelsen, gift første Gang 1914 med Marie Jensen, anden Gang 1927 med Ruth Lau. Dimitteret Skaarup 1912, Lærer hos Rektor Hans Steenhus 1913—17, Lærer ved Kerteminde Borger- og Realskole 1917—21, siden da Førstelærer i Rynkeby Skole, Formand for Værgeraadet siden 1925, Lærer ved Ringe Handelsskole siden 1929, Næstformand

for Fyns Stifts Værgeraadsforening 1930, Dommer ved og Leder af forskellige Gymnastikstævner.

VALBORG JOHANNE THOMSEN, Lærerinde,

født 14. August 1892 i Skaarup, Datter af Snedkermester Thomas

Rynkeby Hovedskole.

Thomsen og Hustru Marie Katrine født Halvorsen. Dmitteret Silkeborg 1914, vikarieret forskellige Steder, kaldet til Thorslunde Skole 1916, til Rynkeby Skole 1920.

Mellem- og Realskolen i Ringe er fra 1907. Der stiftedes et Aktieselskab, hvis første Bestyrelse bestod af Sagfører F. Koldborg, Læge V. Ørsted, Direktør Chr. Jensen, Bagermester P. Nielsen og Lærer P. Clemmensen, Maareskov.

Skolen begyndte med 38 Elever og havde Lokaler i Teknisk Skole. Allerede Aaret efter opførtes egen Bygning. Skolen

Forskolen i Rynkeby.

Ringe Mellem- og Realskole.

1902 med Ida Johanne Louise Ellinger. Student i Ribe 1889, cand. mag. 1896, 1896–98 Lærer i København, 1898–99 i Odense, 1900–1907 i Tranekær, siden 1907 Bestyrer af Ringe Mellem- og Realskole, Ejer af denne siden 1921, Formand for Ringe Haandværker- og Industriforening, for Personlige Friheds Værn, og for Dansk Arbejde, Ringe Afdeling.

Ringe Fri- og Efterskole er oprettet 1873 af Laurs Rasmussen, født 1849, død 1919. Laurs Rasmussen drev sin Skole til 1915. Skolen fik eget Hus i 1875, 1886 udvidedes den med Efterskole for den konfirmerede Ungdom i 14–18 Aar's Alderen. 1902 oprettedes en Uddannelsesskole for Lærere og Lærerinder, der ønskede at virke ved Friskoler. Den blev nedlagt 1915.

De sidste Ombygninger er foretaget i 1923. Skolen deles i en Børneskole paa 4 Klasser og en Efterskole med 40–50 Elever, der deles i to Arbejdshold. Skolen er Kostskole og kan have indtil 20 Elever boende. I 1923 fik Skolen nyt Husflidsværksted

Ringe Fri- og Efterskole.

samt to nye Klasseværelser og Gymnastiksal. Skolen har siden 1915 været ledet af Peter Birkelund, født 11. Marts 1876 i Gravballe, Søn af Husmand N. P. Birkelund og Hustru Ane Sophie født Nielsen, gift 1912 med Dorothea Schou. Dmitteret fra Silkeborg 1910, Huslærer hos Forfatteren Egeberg 1910–11, Lærer paa Boulstrup Efterskole 1911–12, Lærer i Herning 1912–15, Formand for Ringe Folkebogsamling. Den Tekniske Skole i Ringe er oprettet 1893 af Malermester Chr. Albrechtsen, Friskoleforstander Laurs Rasmussen og Direktør Chr. Jensen. I de første Aar havde Teknisk Skole til Huse i Fri- og Efterskolen, men i 1906 fik den sin egen Bygning, bygget af Ringe Haandværker- og Industriforening, som ejer og driver Skolen, hvis Forstander er Realskolebestyrer A. Noack. Skolens Forstander var indtil 1907 Friskoleforstander L. Rasmussen. Skolen søges hvert Vinterhalvaar af ca. 60 Elever. Malermester Chr. Albrechtsen virkede som Lærer

opførtes i Vestergade og rummer 8 Klasseværelser, Gymnastiksal og Fysiksal m. m., ved Siden af Skolen ligger Bestyrerboligen. Skolen har Ret til Afholdelse af saavel Mellemskole- som Realeksamen. Fra 1907–21 var AXEL NOACK Skolens Bestyrer, sidstnævnte Aar købte han Skolen.

AXEL NOACK, Realskolebestyrer, R. af D. født 31. August 1871 i Ribe, Søn af Købmand Johann Peter Noack og Hustru Johanne Metdine født Barkentln, gift

Teknisk Skole i Ringe.

Købmand ALF. KNUDSEN. Ved Skolen underviser 4 Lærere og Forstanderen: VIGGO THOMSEN, født 14. Januar 1885 i Klitting, Søn af Lærer Th. P. Thomsen og Hustru Kathinka født Olsen. Dimitteret fra Hæslev, Lærer ved Ringe Realskole 1920, siden 1926 Forstander for Handelsskolen og er Medlem af Bestyrelsen for den konservative Forening i Ringe.

Første Gang man hører noget om Boltinggaard er omkring 1570, da Christen Thott lod Rynkebygaard, der ogsaa var hans, nedrive og brugte Materialet til at bygge Boltinggaard. Det hedder ganske vist, at han byggede en ny Hovedbygning, saa der maa allerede da have ligget en Gaard. Oprindelig var den omgivet af brede Grave; Dammen foran Hovedbygningen er en Rest af disse. Den nuværende Hovedbygning er bygget i 1850'erne og bestaar af et grundmuret Hus i et Stokværk med Kældre og Kviste. Paa Facaden er tilbygget en bred Frontespice med kamtakket Gavl. Da Gaarden i 1924 kom i Proprietær Søren Mikkelsens Besiddelse, lod han Bygningerne udbedre. Gaarden tilhorte i lange Tider Slægten Thott. General Henrik Bielke Kaas bestemte i sit Testamente af 1766, at hans Besiddelser Rynkebygaard og Boltinggaard skulde overgaa til et Stamhus, „Kaaselund“. Efter hans Død overgik Stamhuset til Overkammerherre H. H. v. Eickstedt, som paa Mødrenes Side var beslægtet med Kaas. Han døde 1801, og Godset tilfaldt da Kaptajn H. J. Huitfeldt, som fik Tilladelse til at afhænde Godset mod oprettelse af et Pengefideikommis (Det Kaaselundske Fideikommis). 1804 solgtes Gaarden til Etatsraad H. J. Hansen, død 1831; derefter ejedes den af Birke-dommer Holm, som solgte den til Fr. Juul. Han var stærkt forgældet, og Gaarden overgik da til det Cederdorffske Fideikommis, som 1853 solgte den

fra 1893—1920. Nuværende Lærere: Tømrermester C. ALBRETSSEN siden 1901; Tømrermester H. ALBRETSSEN, siden 1913; Realskolelærer CHR. ERIKSEN, siden 1913; Bogholderikonsulent O. SCHYTTE, siden 1913.

Midtfyns Handelsskole skylder Midtfyns Handelsstandsforening sin Tilblivelse. Denne Forening havde gennem en lang Aarrække opsparat Kapital med det for Øje at oprette en Handelsskole. 1926 oprettedes Skolen, som fik Lokaler i Kommuneskolen. Skolen ledes af Forstander VIGGO THOMSEN, den sorterer under Midtfyns Handelsstandsforenings Bestyrelse, hvis særlige Skoleudvalg Isenkræmmer V. Jensen var første Formand for. Han afløstes 1927 af Manufakturhandler Chr. Møller, der 1931 afløstes af

Viggo Thomsen,
Forstander.

Boltinggaard Hovedbygning.

til H. C. Pedersen, Dalumgaard; han afhændede den til Urmager Jessen, der 1857 solgte den til H. Langkilde. Han tilbagekøbte de i Aarenes Løb solgte Jorder og ofrede betydelige Summer paa Gaarden. 1870 overdrog han Boltinggaard til sin Svigersøn H. Laussen, død 1909. Hans Enke solgte Gaarden 1924 til nuværende Ejer, Proprietær SØREN MIKKELSEN.

SØREN MIKKELSEN, Proprietær,

født 27. August 1868 i Knebel, Søn af Gaardejer Anders Peder Mikkelsen og Hustru Ane Katrine født Sørensen, gift 1897 med Vilhelmine Marle Knudsen. Forvalter under Baronlet Holckenhavn 1896—1909, Forpagter paa Frederikshøj og Kogsbølle 1909—24, Medstifter og første Formand for Nyborg og Omegns Landboforening 1912—18, Formand for Østfyns Hesteavlforening, Medlem af Bestyrelsen for Nyborg Herregaardsmejeri og Kogsbølle Andelsmejeri.

Rynkebygaard ejedes i 1358 af Hans Degn. 1455 ejedes den af Hans Ulfeld, men ind i det 16. Aarhundrede var Gaarden Krongods og givet som Len til Else Thott til Boltinggaard, senere til Niels Kaas. 1580 blev den mageskiftet til Fru Else Brockenhuus, gift med Erik Bille. Deres Søn Mogens Bille arvede Rynkebygaard 1588, men han maatte afstaa den for Gæld til Hans Lange. Dennes Arvinger solgte 1614 Gaarden til Peder Thott. Christian Otto Thott til Boltinggaard lod den gamle Rynkebygaards Hovedbygning, der laa i den nuværende Rynkebygaards Have, hvor der endnu op mod det 18. Aarhundrede fandtes Rester af Volde, nedrive og brugte Materialet til en ny Boltinggaard. Den nuværende Hovedbygning paa Rynkebygaard er bygget 1858, den bestaar af en grundmuret Bygning i et Stokværk. Paa Facaden er der i senere Tider tilbygget en Frontespice med Balkon og Renæssancegavl. 1918 kom den i Baron OVE SCHAFFALITZKY DE MUCKADELLS Besiddelse.

Rynkebygaard.

Lammehave tilhørte 1419 Niels Skinkel. De sidste Rester af den gamle Gaard brændte i 1914. Den nuværende Hovedbygning er bygget omkring 1730 og bestaar af 3 Fløje i et Stokværk, alle grundmurede. 1889 blev Hovedbygningen ombygget. Lammehave var i Slægten Skinkels Besiddelse til 1563, den sidste Skinkel var Jørgen Skinkel, og efter hans Død blev Gaarden delt mellem hans Søstersøn Laurids Straale og Christoffer Walkendorff, Enken efter Laurids Straale ægtede Niels Skinkel, men paa dette Tidspunkt var

Hovedgaarden Lammehave.

Lammehave delt i to Gaarde, Gammel og Ny Lammehave. Siden da har den skiftet Besiddere utallige Gange. 1810, da Herman Fr. Kørbitz ejede Gaardene, blev det meste af Godset solgt og Hovedbygning-

Ny Lombjerggaard.

gen med et mindre Jordtilliggende solgtes 1828 til Anders Lund, død 1870. Sønnen Alexander Lund overtog Gaarden, men omkring 1920 overgik den til L. HANSEN. Ny Lombjerggaard ved Ringe hører til de nyere Gaarde. Den er opført 1929 efter en Brand. Gaarden var bygget 1906 af Kristoffer Ovesen paa Jorder udstykket fra de

gamle Tvillingegaarde i Lombjerger, der allerede i 1870'erne blev benyttet som Festplads for Svendborg Amts Skytteforenings 1. Hovedkreds. Disse Fester kaldes nu „Lombjergefester“ og er i de senere Aar afholdt i den saakaldte „Bøgegrotte“. 1916 overgik Gaarden fra Kristoffer Ovesen til Sønnen Sognefoged JØRGEN OVESEN.

Bøgeskovgaard i Rynkeby er en gammel Fæstegaard under Boltinggaard, senere under Lammehave, men af den oprindelige Gaard er der ikke mere tilbage, thi den er stadig bleven ombygget og forbedret. Den nuværende Gaard er bygget 1885 af Bindingsværk. — 1773 var Gaarden bortfæstet af General Eichstedt, Boltinggaard, til Jørgen Knudsen. 1784 overgik den

Bøgeskovgaard 1885.

til Jens Peder Knudsen, Oldefaderen til nuværende Ejer. 1824 købtes Gaarden til Selveje af Fæster Peder Knudsen for 1500 Rdl. Paa den Tid var Gaarden paa 40 Tdr. Land, nu er den paa 62 Tdr. Land. Ejer er RASMUS RASMUSSEN, født 2. Februar 1870 paa Bøgeskovgaard, Søn af Peder Rasmussen og Hustru Kirstine født Rasmussen, gift 1907 med Marie Tvenge.

Rynkeby Mølle.

Rynkeby Mølle er bygget 1858 af Møller Erik Hansen. Jorden er udstykket fra Rynkebygaard. Oprindelig hørte der til Møllen en Gaard paa 60 Tdr. Land, men nu er der kun 17 Tdr. Land. 1912 overgik Rynkeby Mølle til Erik Hansens Søn Teodor Hansen, han solgte den i 1914 til Møller Peder Petersen, der 1928 forpagtede den til sin Søn

EJLER BØGELUND PETERSEN, født 21. December 1902 i Bullerup Mølle, gift 1930 med Gerda Petersen.

A/S Ringe Hotel og Højskolehjem er fra 1916. Den ældste Kro-Bevilling i Ringe er fra 1699. Ringe Kro var et kendt Bedested, her skiftedes Heste, her gjorde de kongelige Postvogne holdt og her var Ophold for „Diligensen“. Ringe Kro nedbrændte 1847, Aaret efter opførtes en ny Kro. Senere fik Kroen Navnet „Ringe Gæstgivergaard“, gentagne Gange er den udvidet. Blandt de sidste Gæstgivere her nævnes P. C. Madsen, han købte den i 1895 for 35.000 Kr.,

Den gamle Gæstgivergaard i Ringe.

efter ham overgik den til hans Svigersøn Chr. Jensen, som i 1916 solgte den for 112.000 Kr. til A/S Ringe Hotel og Højskolehjem, hvis Stifter og Formand er Folketingsmand MADS PEDERSEN TANGE. 1932 udvidedes Hotellet betydeligt. Hotellet ledes af Søstrene NOE.

MADS PEDERSEN TANGE, Folketingsmand,

født 6. Marts 1871 paa Mors, Søn af Tømrer Peder Christen Christensen og Hustru Maren født Nielsen, gift 1897 med Signe Tange. Bosatte sig paa Fyn 1890, Elev paa Ryslinge Højskole 1895—96, Mejerist 1890—97, købte Landejendom i Palleshave 1897, Medstifter af de fynske Husmandsforeninger, Formand 1903—05, Venstres Kandidat i Nyborg Kreds 1903, i Holbæk Kreds 1910—13, solgte Ejendommen i Palleshave 1911, købte Landejendom ved Ringe, Formand for Ringe Elektricitetsværk 1913—24, Medstifter af Ringe Hotel A/S, Formand siden 1916, Folketingsmedlem 1920, Medstifter af den Grundtvigske Menighed i Ryslinge 1921, Medlem af dens Bestyrelse 1921—30, af Bestyrelsen for Fyns Landbosparekasse siden 1918, og af Bestyrelsen for Fyns

Tidende siden 1930, Medlem af Tilsynsraadet for Statens Sindssygevesen siden 1926, af Overfredningsnævnet siden 1922, og af Kommissionen vedrørende Biografsager.

Den 19. December 1845 fik Frederik Herman Ludolph Marx Seidelin Bevilling paa et Apotek i Ringe. Han var født 1811 i Skanderborg og døde i Ringe 22. April 1859. Hans Enke drev Apoteket med en Bestyrer indtil sin Død 1882. Ringe Apotek var i Begyndelsen indrettet i en ældre Bygning i Ringe. 1849 var det flyttet til den Bygning, hvor det endnu er. Wilhelm Theobald Gliemann fik Bevilling den 14. Juni 1882, han fik 1892 Bevilling paa Oprettelse af et nyt Apotek i Viborg, og Ringe Apotek blev da opslaaet ledigt. Hans Zahrtmann, født 1839, død 1920, købte Apoteket for 39.000 Kr. 1907 oprettede han et Hjælpe-Apotek i Gislev. Carl Frederik Møller overtog Ringe Apotek 1920 for 85.000 Kr. 1932 overgik Apoteket til nuværende Apoteker ERNST BRANDT.

ALFRÉD KNUDSEN, Købmand,

født den 13. Maj 1875 i København, Søn af Fuldmægtig E. Knudsen og Hustru Ida født Sommer, gift 1904 med Petra Marie Madelung, død 1907, gift 2. Gang 1909 med Marie Schultz, død 1927. A. Knudsen fik sin første Handelsuddannelse i Kerteminde senere i Assens, Horsens og København, købte 1902 J. J. Larsens Filial paa Vestergade i Ringe, drev denne til 1922, afhændede Ejendommen og købte i 1922 Købmandsforretningen paa Algade drevet under Navnet Ringe Handelsetablisement oprettet som Aktieselskab i 1870 af en Del Importfirmaer i Odense. Forretningen er en af de største i sin Art paa Fyn og optager over 1 Td. Land, Jernbanespor fører ind til Pakhusene i Købmandsgaarden.

Forretningen omfatter: Korn, Foderstoffer, Markfrø, Kunstgødning, Brændsel, Trælast og alle Arter Bygningsartikler samt Kolonial, Material- og Farvehandel. A. Knudsen er Medstifter af Banken for Ringe og Omegn og Medlem af dens Bestyrelse, Formand for Handelsskolen i Ringe og Medlem af Bestyrelsen for Ringe Haandværker og Industriforening.

Amtssygehuset i Ringe blev bygget 1885 med Plads til 16 Patienter. 1914 byggedes et Epidemisygehus med Plads til 14 Patienter. 1925 opførtes det nuværende Sygehus efter

Tegning af Arkitekt Andr. Jensen, Svendborg; det har kostet ca. 400.000 Kr. Paa det ny Amtssygehus er der Plads til 50 Patienter. Sygehusets første Overlæge var Dr. Edw. Block 1885—1905; hans Efterfølger var Dr. med. Th. Schultz til 1929, siden 1929 Dr. C. NANNESTAD.

Ringe Apotek.

C. NANNESTAD, Overlæge,

født 17. November 1892 i Hovedgaard, Søn af Læge N. Nannestad, gift 1920 med Cathrine Jennow. Student i Horsens 1912, medicinsk Embedseksamen 1920, Reservalæge ved Skanderborg og Give Amtssygehuse, Turnus 1921, Kandidat ved Kommunehospitalet i Horsens 1921—22, Reservalæge ved Amtssygehuset

i Odder 1922—23, Reservalæge ved Kommunehospitalet i Horsens 1923—27, Reservekirurg ved Kommunehospitalet i Aalborg 1927—29, Specialanerkendelse i Kirurgi 1927, Overlæge ved Ringe Amtssygehus 1929.

VIGGO ØRSTED, Læge,

født 6. Februar 1867 i København, Søn af Inspektør ved polyteknisk Læreranstalt Albert Nicolai Ørsted og Hustru Poulina født Brøndum, gift 1895 med Poulina Helene Ernst. Student 1886, cand. med. 1895, konst. Kandidat ved Kommunehospitalet i København i 14 Mdr. Praktiserende Læge i Ringe 3. Oktober

1895, Medstifter af og Formand for Folkeuniversitetsforeningen 1900—09, Formand for Sundhedskommissionen 1904—25, Læge ved Fattiggården 1905, Læge ved De gamles Hjem siden 1921, Næstformand i Bankraadet 1906, Medstifter og Næstformand for Realskolen 1907—15, Formand for samme 1915—21, Formand for Arbejdet adler 1914—28. Formand for Grundejerforeningen 1908—23.

ANNA MARIE MORTENSEN, Oversygeplejerske,

født 4. Juli 1891 i Vejby, Datter af Muremester Otto Chr. Mortensen og Hustru Else Marie født Mortensen. Uddannet paa Hjørring Amtssygehus 1919—22, Vikar samme Sted 1922—23, Supplerende Uddannelse i Aarhus, Assistent paa Ringe Amtssygehus 1924—25, Afdelings- sygeplejerske 1925—29, Over-

sygeplejerske 1929, Formand for K. F. U. K. i Ringe siden 1927.

CARL FREDERIK MØLLER, Apoteker,

født 3. Juni 1867 i Kolding, Søn af Proprietær C. Fr. Møller og Hustru Katrine født Sørensen, gift 1891 med Anna Jørgensen, Apoteker paa Fanø 1910, 1920 Apoteker i Ringe.

ERNST BRANDT, Apoteker,

født 25. Januar 1867 i Egeskov, Søn af Forpagter paa Egeskov Ernst Brandt og Hustru Sofie f. Wognsen, ugift. Kandidat paa Odense Apotek 1890—1918, Apoteker i Vamdrup 1918—32, købte Ringe Apotek 1932.

LAURITZ RASMUSSEN, Dyrslæge,

født 3. September 1882 i Vester Aaby, Søn af Gaardejer Jes Rasmussen og Hustru Mine født Kragegaard, gift 1910 med Emmy Tangaard. Dyrslæge Eksamen 1906, Praktiserende i Svendborg 1906—10, paa Ærø 1910—14, siden 1914 i Ringe.

Banken for Ringe og Omegn er stiftet 1906 paa Initiativ af Apoteker Hey, Købmand Alfred Knudsen og Hofjægermester Sporon Fiedler, Nordskov. Den økonomiske Støtte fik man ved Diskontokassen. I en lille Ejendom i Algade forblev Banken til 1918, da den nuværende anselige Bankbygning opførtes. Bankens Formand har siden Stiftelsen været Hofjægermester SPORON FIEDLER, Nordskov. Bankens Aktiekapital var 1906: 60.000 Kr., 1914: 120.000 Kr., 1917: 180.000 Kr., 1919: 300.000 Kr. Bankens første Direktør var A. Thorbeck, nuværende Direktør er NIELS CHR. JØRGENSEN, født 27. September 1881 i Grimstrup, Søn af Lærer Jørgen Chr. Jørgensen og Hustru G. Marie født Langvad, gift 1907 med Maren Bundesen. Varde Bank 1899—1907, siden 1907 Ringe. Bankens Bestyrelse: Læge ØRSTED, Næstformand; Købmand A. KNUDSEN; Rentier NIELS FABER; Muremester CHRISTOFFERSEN; Gaardejer CHR. HANSEN; Gaardejer HANS PEDER HANSEN, Gislev; Sognefoged H. P. JENSEN, Gestelev.

Banken for Ringe og Omegn.

Banken for Ringe og Omegn, opført 1918.

Egnens Befolkning. 1924 købte Redaktør RUDOLF NIELSEN Bladet efter at have været dets Redaktør siden 1919. Tillige udgives fra Midtjyns Dagblad: Ugebladet „Ørbæk Avis“.

Ringe Folkebogsamling er stiftet i 1837 og er saaledes mellem de ældste Landkommune Bogsamlinger. Bogsamlingen har virket uafbrudt siden 1837. 1916 blev den forøget med Højskoleforeningens Samling og omordnet. Der ansattes lønnet Bibliotekar. Samlingen opbevares i Raadhuset og tæller ca. 3500 Bind og ejes af Biblioteksforeningen, hvis Formand er Skolebestyrer P. BIRKELUND.

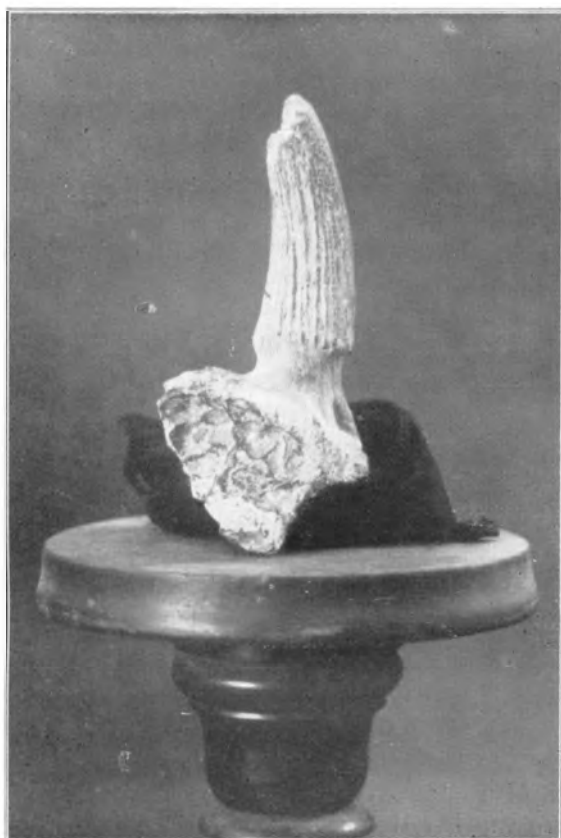
I 1923 blev Ringe Museum grundlagt. En Kreds af Mænd følte sig opfordret til at indsamle og bevare i en Samling, hvad der fandtes i Egnen saavel af Oldsager som af Genstande fra senere Perioder i vort Folks Historie. I det Øjemed oprettedes Ringe Museumsforening, som har bestaaet siden. Sogneraadet imødekom Foretagendet med megen Velvillighed og overlod Foreningen nogle ledige Lokaler i en ældre Skolebygning til Brug for Museet. Samlingen voksede ret hurtigt. Afdelingen for Oldsager omfatter nu adskillige hundrede Genstande, som repræsenterer alle Afsnit indenfor Stenalderen, ligesom ogsaa Bronze- og Jernalderen har afgivet Vaaben og Smykker til Samlingen. Museet er tillige i Besiddelse af en anseelig Møntsamling saavel af dansk som af udenlandsk Oprindelse; saaledes findes der af danske Mønter Eksemplarer fra saa godt som alle vore Kongers Regeringstid. Af de udenlandske bør særlig fremhæves en smuk Samling romerske, baade fra Republikkens Dage og fra Kejsertiden. Museet ejer ogsaa en Dyr- og Fuglesamling; endvidere er der tilflydt Samlingen en Masse Genstande fra det 17. og 18. Aarhundrede, og hertil hører en Del karakteristiske Klædningsstykker, hvoraf nogle er anbragte paa et Par Figurer, for at man kan faa det rette Indtryk af dem. Den værdifuldeste Raritet i Samlingen er imidlertid

Museumsbygningen i Ringe.

Vends med flere Herreders Landbosparekasses Filial i Ringe er oprettet 1868 af Lærer Jørgensen, Gulhøj, som var Filialens Bestyrer til 1891. Hans Efterfølger var Gaardejer Lars Christensen, der fungerede til sin Død 1927. Siden da har Gaardejer JØRGEN JØRGENSEN og Tømrermester, Sogneraadsformand CARL ANDREAS ALBERTSEN, været Bestyrere.

Midtjyns Dagblad i Ringe er oprettet i 1909 som et Aktieselskab af en Kreds af

Antilopehorn i Ringe Museum.

et gammelt Dyrehorn, som ved Brøndgravning paa Egnen blev fundet 13 m under Jordoverfladen, det hidrører fra en Antilopeart, som har levet her eller paa et Landomraade, der nu indtages af Østersøen. Det er et ganske enestaaende Fund her i Landet. I Frankrig skal der være gjort tilsvarende Fund. Ringe Museumsforening har siden sin Stiftelse haft Førstelærer HENRIKSEN, Brangstrup Skole, til Formand, ligesom Ledelsen af selve Museet har været overdraget til Forstander MORITS MADSEN.

MORITS MADSEN, Museumsforstander, født 31. December 1857 i Bellinge. Uddannet paa Seminarium, siden knyttet til forskellige Højskoler, havde Rødkilde Højskole paa Møen i Forpagtning i fire Aar, købte da Brøderup Højskole og drev denne til 1918, Kasserer ved Ringe Brugsforening siden 1920, Medlem af Repræsentantskabet for Andels- og Folkebanken i Odense, Voldgiftsmand i Brugsforeningssager i Svendborg Amt.

1852 oprettedes et Brevsamlingssted i Ringe. Det omdannedes i 1878 til Postekspektion, bestyret af Stationsforstanderen. N. Breum var Bestyrer fra 1878—83, hans Efterfølger var H. F. Hauowitz til 1908, 1908 ansattes Postekspedient Peter Lodberg Eising som Postmester og fungerede her til 1920. Hans Efterfølger i Ringe blev William Metzlauff, til sin Død 1930. Nuværende Postmester er NIELS JEPPE VOSS.

NIELS JEPPE VOSS, Postmester, født 9. Maj 1873, Søn af Oversergent i Grænsegendarmeriet H. H. Voss og Hustru Katrine Dorthea født Juhl, gift 1. Gang 1902 med Emilie Christensen, død 1911, gift 2. Gang 1920 med Anna Marie Christensen. Indtraadt i Postvæsenet 1892, Postmester i Rødding 1920—30, Byrådsmedlem i Nakskov 1912—20, Postmester i Ringe siden 1. Juni 1930.

Da den sydfynske Bane i 1875—76 aabnedes gav den Stødet til Ringe Bys Udvikling. Ringe Stationen er blevet en stor Knudestation, hvorfra et Jernbanenæt spreder sig til alle Sider.

Ringe Station 1887.

Stationsforstand. nævnes: N. Breum 1876—83; Kaptajn H. Hauowitz til 1910, han deltog som Officer i Krigen 1864. E. Lund til 1922; L. O. M. R. Knudsen til 1925; siden 1925 JOHANNES CHRISTENSEN.

JOHANNES CHRISTENSEN, kongelig Vejer og Maaler, født 4. April 1887 i Nyborg, Søn af Købmand H. J. Christensen, gift 1920 med Marie Rasmussen. Formand for Midtfnys Radioklub, Medlem af Bestyrelsen for Herbergerfor-

eningen for Ringe og Omegn, og af Bestyrelsen for Nordisk Radiatorfabrik, og af Bestyrelsen for A/S C Jensen, Ringe.

Ringe Gasværk.

Stationsbyen Ringe tog først rigtig til i Vækst i 1890'erne, paa den Tid havde Byen ikke stort mere end 700 Indbyggere. 1898 var der 120 Huse i Byen. Denne forholdsvis hurtige Udvikling medførte, at der snart blev Mangel paa Vand. Borgerne maatte næsten stjæle Vand fra hinanden, ofte maatte man benytte Vandet fra Byens Gadekær.

A. Bachmann,
Bestyrer.

1893 stiftedes Ringe Vandværk, som et Interessentskab med 40 Interessenter og med Bagermester Nielsen som Formand; det blev anlagt af Firmaet Mortensen og Gælster, Nørre Sundby. Værkets første Drivkraft var en Vindmotor, 1896 anskaffedes en Dampmaskine, denne afløstes 1903 af en Petroleumsmotor. 1916 overgik Værket til elektrisk Drift. Interessenternes Tal er nu 258. Formand er Murermester CHRISTOFFERSEN, som Bestyrer af Værket ansattes i 1913 Maskinfabrikant A. Bachmann, død 16. August 1932, nuværende Bestyrer er H. LAUSEN. Man staar for Tiden over for nye Udvidelser, idet saavel Banen som Sygehus og Skoler forsynes fra Vandværket.

Gasværket anlagdes 1903 som et saakaldt Luftgasværk (Arogen), og var særlig benyttet som Belysningsværk; men da Ringe i 1909 fik Elektricitetsværk, maatte Gasværket nedlægges. Der gik dog ikke lang Tid, før Byens Befolkning følte Savnet af Kogegas. Nordisk Gasværks Kompagni fik Koncession paa et Gasværk. I 1915 begyndte Gasproduktionen. Værkets Leder er CARL WICHMANN ANDERSEN.

CARL WICHMANN ANDERSEN, Leder,

født 15. Februar 1889 i Horsens, Søn af Snedkermester Fr. W. Andersen og Hustru Kirstine født Stoustrup, gift 1910 med Astrid Pedersen. Uddannet i Maskinfaget, beskæftiget i Gasværksbranchen i Tyskland, Driftsassistent ved Fredericia Gasværk 1912—15, siden 1915 Bestyrer af Ringe Gasværk.

Ringe Andels Elektricitetsværk aabnede Driften i 1909. Værket havde kostet 184.000 Kr. at anlægge, men dette Beløb voksede i det første Aar til 277.000 Kr. 1928 var Anlægskapitalen vokset til 429.000 Kr., men nedskrevet til 189.000 Kr. Med de sidste Udvidelser er Anlægssummen atter steget til 322.000 Kr. Værket begyndte med en 45 HK. og en 120 HK. Dieselmotor. 1918 anlagdes et Sugegasværk og en Turbine ved Boltinge Mølle. Sugegasværket er nedlagt. 1923 udvidedes Anlægget med en ny 150 HK., og 1930 med en 285 HK. Dieselmotor, nu er det over 600 HK. Maalernes Tal var i 1919 474, nu er det 1140. Siden 1914 har Værket drevet Installationsvirksomhed. Bestyrelsen har skiftet flere Gange. Formænd: Folketingsmand M. P. Tange, Gaardmand Niels Pedersen og nuværende Formand, Bygmester og Sogneraadsformand CARL ANDREAS ALBRETSSEN. Næstformand er Sognefoged J. OVESEN, Lombjerger. Værkets Bestyrer siden 1913:

FREDERIK THYGE HANSEN, Bestyrer,

født 14. Juli 1878 i Sødinge, Søn af Murermester Rasmus Hansen og Hustru Ane født Kristensen, gift 1904 med Christiane Caroline Sandgaard. Uddannet Maskinist, Maskinmester til Søs 1902—08, Overmontør i København 1908 - 13, siden da Installatør i Ringe, Bestyrer af Ringe Elektricitetsværk, Formand i Bestyrelsen for Landelektricitetsværket i Fyns Stift 1914—17.

Gartneriet „Flora“ i Ringe.

Blomster-Gartneriet „Flora“ paa Odensevej ved Ringe By er anlagt i 1912 af Gartner Frantz Hansen. Han solgte i 1924 Gartneriet til Hans Peter Erik Hansen, der straks omlagde det til Blomstergartneri. — HANS PETER ERIK HANSEN, født 8. November 1896 i Frørup, Søn af Boelsmand N. M. H. og Hustru Maren f. Jensen Lund, g. 1927 m. Agnes Hansen. Ringe Handelsetablissementet A/S, startedes 1876, samme Aar som Anlægget af den sydfynske Bane blev færdigt. Handelshuset oprettedes af Firmaerne Wilh. R. Maegaard og Elias B. Muus af Odense, og Firmaerne P. Wiggers og H. H. Clemmensen af Svendborg, som købte Ringe Gæstgivergaard med dens Jorde og byggede her Købmandsgaarden „Ringe Handelsetablissement“. Handelshuset var tildels baseret paa Opkøb af Korn og Smør. Tillige drev Firmaet stor blandet Handelsvirksomhed. Firmaet Heimann og Sørensen indtraadte i Firmaet efter at H. H. Clemmensen var udtraadt. Firmaets første Leder var N. A. Beck, han udtraadte nogle Aar senere og etablerede egen Forretning i Ringe. 1889 indtraadte CHR. JENSEN i Handelsetablissementet og var dettes Medindehaver og adm. Direktør til 1922. Siden 1926 har Direktør CHR. JENSEN været adm. Direktør for Firmaet Chr. Jensen A/S. i Ringe.

Midtfyns Fagskole.

JENS CHR. JENSEN, Direktør, R. af D., født 29. Marts 1860 i København, Søn af Forpagter Hans Jensen og Hustru Bodil født Hansen, gift 1889 med Sigrud Irene Jensen, Datter af Købm. F. W. Jensen, Nakskov. Handelsuddannet i Ringsted og Nykøbing Sjælland, Repræsentant for Fyns Diskontokasse i Ringe indtil Ringe Bank blev oprettet. Medstifter af Ringe Vandværk, Teknisk Skole, Realskolen, Banken for Ringe og Omegn m. m., Medlem af Bestyrelsen for Ringe Haandværker- og Industriforening, i en lang Aarrække dennes Formand, Sogneraad-medlem i to Perloder, Formand for Amtsudstillingen i Ringe 1911.

Midtfyns Fagskole oprettedes 1. Januar 1924 af Frk. MARIE SØRENSEN, f. 10. Juni 1884 i Freltofte, Datter af Købmand Christoffer Sørensen og Hustru Katrine Sørensen. Marie Sørensen etablerede sig i Ringe 1915 efter at have lært i Manufakturfacet og tillige uddannet sig i Tilskæring og Syning.

Fabriken „Intarsia“ er grundlagt 1910 af Uffe Bek. Han lærte Snedkerfacet paa Faderens Værksted. Rejste 1902 til Udlandet som „farende Svend“. 1906 kom han hjem og overtog, sammen med en Broder, Faderens Virksomhed, som de drev sammen indtil 1910. Paa Rejsen, og særlig i Paris, havde Uffe Bek faaet Interesse for det indlagte Arbejde. 1910 aabnede han Værksted for indlagt Arbejde, 1912 flyttedes over i eget Hus. I Begyndelsen tegnede Uffe Bek selv de forskellige Arbejder, men snart knyttedes flere danske Kunstnere til. 1917 og 1919 udvides Værkstederne. Fabriken „Intarsia“ leverer ikke alene til danske Snedkere og Møbelfabriker, men ogsaa til Udlandet. UFFE BEK, Dekupør,

født 9. April 1880 i Gestelev, Søn af Snedkermester Jens Bech og Hustru Kirsten født Jensen Lomholt, gift 1. Gang med Karen Kristine Kristensen, død 1921, gift 2. Gang 1922 med Else Marie Nielsen. Medlem af Ringe Sogneraad fra 1925.

Boltinge Stolefabrik ligger i Espe Sogn, ved Grænsen til Ringe Sogn. Oprindeligt var den et almindeligt Savværk, anlagt i Slutningen af forrige Aarhundrede. 1907 købte Tømrermester Nicolai Petersen Savværket, og drev det til 1912, da det nedbrændte. Hans Søn Kristen Petersen lod Værket genopbygge og udvidede det til Maskinsnedkeri. 1916 udvidedes med Stolefabriken. Savværk og Maskinsnedkeri blev nedlagt. 1920 nedbrændte Værket, men opførtes straks efter med moderne Værksteder. — Virksomheden beskæftiger 35 Mand. Indehaver er Stolefabrikant KRISTEN PETERSEN, født 25. Oktober 1883 i Espe, Søn af Tømrermester Nicolai Lund Petersen og Hustru

Ane Sofie født Christensen, gift 1912 med Rasmine Kirstine Gavnbo. Uddannet Snedker, Medlem af Espe Sogneraad 1929, Formand for Tyendekommissionen 1930, Medlem af Nævninge Grundlisten 1928.

De Gamles Hjem er oprettet 1921 i den tidligere Ringe Kommuneskole, hvis Indre ombyggedes, saa der blev Plads til 9 Aldersrentenydere. Hjemmet har siden 1925 været ledet af KIRSTINE OVESEN, født 22. Februar 1879 i Havndrup, Datter af Skovfoged Johan Ovesen og Hustru Ane Marie født Knudsen. Uddannet paa Kommunehospitalet i København 1903—04, Menighedssygeplejerske paa Ravnholt 1904—08 og i Rønninge 1916—25.

Ringe og Omegns Brugsforening oprettedes i Januar 1919. En Ejendom, som ligger paa Hjørnet af Algade og Jernbaneanegade, og hvori der hidtil var drevet Købmandshandel, blev erhvervet til Forretningslokaler, ligesom en Naboejendom købtes til Bolig for Uddeleren. Medlemsantallet var fra Begyndelsen 190, senere er det vokset, og for Tiden tæller Foreningen 450 Medlemmer. Foreningen har løst Næringsbrev. Dens aarlige Omsætning har i de høje Vareprisers Periode været henved 400.000 Kr. I afvigte Aar var den 310.000 Kr. At Foreningen har haft saa god en Trivsel, skyldes i væsentlig Grad Valget af Hr. SVEND ANDERSEN til Uddeler. Hr. Andersen, der er født i Ellinge 3. Maj 1893, har faaet sin handelsmæssige Uddannelse i flere af vore større Brugsforeninger. Med stor Dygtighed har han forstaaet at føre Foreningen saaledes frem, at den indtager en smuk Plads blandt Landets ca. 2000 Brugsforeninger. Foreningens Formand er Baneformand JØRGEN RASMUSSEN.

Foruden de her nævnte Virksomheder i Ringe er der Lervarefabrik, Kalkbrænderi, Maskinsnedkeri, Tjærefabrik og Andelsmejeri (oprettet 1887, ombygget 1908).

Haandværker- og Industriforeningen i Ringe er oprettet i 1886. Blandt de Opgaver Foreningen har optaget skal nævnes den Tekniske Skole, stiftet 1893, egen Bygning 1906. 1923 erhvervede Foreningen 3 Tdr. Land til et Anlæg „Rubjerglund“. En af de første Opgaver, Foreningen paatog sig, var Gadebelysningen. Den lod opstille Lygter, først Petroleumslygter, senere Gaslygter og nu elektrisk Belysning. Gadebelysningen er opretholdt ved frivillige Bidrag fra Beboere og Institutioner. I en Aarrække administrerede Foreningen Byens Dag- og Natrenovation, senere er denne overgaaet til Byens Grundejerforening.

Formænd: Bagermester Peter Nielsen, Direktør Chr. Jensen, Barbermester Carl Nielsen, Malermester Chr. Albrechtsen, Fabrikant C. M. Christoffersen, og endelig nuværende Formand, Realskolebestyrer AXEL NOACK. Foreningens nuværende øvrige Bestyrelse bestaar af: Urmager M. ANDERSEN, Dekupør UFFE BEK, Bogholderikonsulent O. SCHYTT, Skræddermester J. P. JØRGENSEN, Købmand ALFRED KNUDSEN, Sekretær H. P. LARSEN. Foreningens Medlemsantal er nu ca. 150.

Foreningen „Dansk Arbejde“, Ringe Afdeling, er oprettet 1919. Formand er Realskolebestyrer AXEL NOACK.

Foreningen „Personlig Friheds Værn“, Ringe Afdeling, er stiftet 1929. Formand er Realskolebestyrer AXEL NOACK.

Ringe Boldklub er stiftet ca. 1915. Formand er Bogtrykker PAUL JOHANNES HENRIKSEN, født 24 Oktober 1884 i Slimlinge, Søn af Bogholder Frederik Henriksen og Hustru Anna Marie født Frederiksen, gift 1911 med Kitty Fevelle. Uddannet ved Østsjællands Folkeblad, Køge, Faktor ved Vestjyllands Folkeblad, Varde, 1917—23, ved Assens Amts Avis 1924—26, Etablerede sig i Ringe 1926, Næstformand for Ringe Skytteforening siden 1928, Formand for Ringe Boldklub siden 1928. Formand for Fyns Skytte-Forbund s. 1930.

De Gamles Hjem i Ringe.

Ringe og Omegns Brugsforening.

Ringe Skyttekreds er Sognets ældste Forening, idet den ved et Møde i Nyborg 13. November 1865, sammen med Gislev, Ellested og Ryslinge, oprettedes som Svendborg Amtsskytteforenings 5. Kreds, med Løjtnant Speyer, Ringe, som Formand. Tilslutningen blev langt større end ventet, og allerede i 1866 blev Kredsen delt, og Ringe Skyttekreds fik derefter Nr. 12. Løjtnant Speyer fortsatte som Formand for Kredsen, indtil han i 1870 rejste fra Byen. I 1867 skænkede Egnens Kvinder Kredsen en Fane med Indskrift: „Med Gud for Konge og Fædreland“. Senere har de unge Piger skænket Kredsen en ny Fane med Indskrift: „Frem Bondemand, frem“.

Efter Løjtnant Speyers Bortrejse og indtil 1884 var Hans Jeppesen, Dydensborg, Formand, eller som det hed, Kredsforstander. Han skænkede Kredsen en Byggegrund ved Boltinge, hvor der i 1872 opførtes et Øvelseshus, som i nogle Aar benyttedes baade af Ringe og Heringekredsen. 1884 fik Kredsen Øvelseshus i Ringe Friskole og Skydebane i Bøgehoved. Gaardejer Lars Kristensen (senere Amdsraadsmedlem) blev Formand. 1886 byggede Kommunen et Øvelseshus midt i Ringe By, og dette benyttedes af Gymnasterne indtil 1921. Siden har de benyttet den nye Kommuneskoles fortrinlige Gymnastiksal. 1888—98 var Mejeribestyrer L. Rasmussen Formand, og senere har følgende været valgt: 1898 Gaardejer H. P. Hansen, Bolteskov; 1900 Urmager N. Faber, Ringe; 1902 Erik Eriksen, Lombjerge; 1904 Rasmus Hansen, Rynkeby; 1906 Peter Christiansen, Ringe; 1908 Jørgen Jørgensen, Bolteskov; 1909 Erik Eriksen, Lombjerge; 1911 Mejeribestyrer Aksel Andersen, Ringe; 1913 Jørgen Ovesen, Lombjerge; 1915 Jørgen Jørgensen; 1916 P. Christensen, Granly; 1918 Kathrine Henriksen, Boltinge; 1919 Jørgen Jørgensen; 1920 Urmager Morten Eriksen, Ringe; 1922 Kommiss P. Wejle, Ringe.

19. Januar 1925 vedtoges, ved en ekstraordinær Generalforsamling, at dele Foreningen i 2 selvstændige Foreninger, en Skytteforening og en Gymnastikforening. Kredsens nye Fane beholdt Gymnasterne, medens Korkvarefabrikant C. M. Christoffersen, der i mange Aar havde opbevaret den gamle Fane, overgav denne til Skytterne. Siden Adskillelsen har Urmager MORTEN ERIKSEN været Formand for Skytteforeningen.

MORTEN ERIKSEN, Guldsmed,

født 3. Februar 1885 i Vindinge, Søn af Gaardejer Mads Eriksen og Hustru Marie Olivia født Gomard, gift 1915 med Elna Mathilde Christensen. Uddannet i Nyborg, samt i Udlandet, Etablerede sig 1911 i Ørbæk, Etablerede sig 1918 i Ringe, Forretningen udvidedes 1931 med Specialafdeling for Optik,

Formand for Ringe Skytteforening siden 1925, Medlem af Bestyrelsen for Ringe Grundejerforening siden 1925, og for Haandværker- og Industriforeningen 1922—26, Formand for Skydeudvalget i Svendborg Amts Skytteforening siden 1921.

1922, efter i mange Aar at have været Bestyrer for den, (Forretningen er grundlagt 1896), Medlem af Bestyrelsen for Ringe Skytteforening, Ringe Radioklub, og Ringe Boldklub.

Ringe Sangforening er stiftet 1883. Foreningens daværende Leder var Provisor paa Ringe Apotek cand. pharm. Speyr. Foruden Musikken beskæftigede Foreningen sig med Dilettantkomedier. I den sidste halve Snes Aar har Foreningen virket som selskabelig Forening. Formænd: Købmand Bech, Direktør C. Jensen, Bagermester P. Nielsen og Købmand V. Andersen, Chr. Eriksen. I mange Aar ledede afdøde Stationsforstander Kaptein Haurowitz og Musiklærer H. J. Andreasen Foreningens Opførelser. Nuværende Formand er Sagfører A. H. CHR. HOLLING.

MARTIN JEPPE MATHIESEN, Bagermester,

født 17. December 1895 i Fangel, Søn af Sadelmagermester Mathias Mathiesen og Hustru Maren Kathrine født Larsen, gift 1923 med Marie Jensen. Overtog Peter Nielsens Bageri i Ringe 1923, (dette er grundlagt 1874, 1931 udvidet med moderne Konditori), Medlem af Bestyrelsen for Ringe Skyttefor-

ening og Haandværker- og Industriforening 1924—26.

JENS CHRISTIAN JENSEN, Fabrikant,

født 30. Juli 1886 i Lunde, Søn af Landpost Rasmus Jensen og Hustru Katrine født Nielsen, gift 1910 med Laurine Hansen. Overtog Cykleforretningen „Pilen“

AUGUST HANS CHRISTIAN HOLLING, Sagfører,
født 17. Januar 1880 i Odense, gift 1912 med Ulrikka Wellendorf. Exam. juris 1906, Godsfuldmægtig paa Hardenberg 1906—07, Herredsfuldmægtig, senere Sagførerfuldmægtig i Næstved indtil 1909, Sagførerfuldmægtig i Faaborg 1909—11, Etablerede i Ringe 1911. Næstformand for Midtfnys Radioklub 1929—31. Revisor ved Teknisk Skole og Haandværkerforeningen. Medlem af Bestyrelsen for Ringe Sangforening 1928, Formand siden 1930.

Ringe Sogns Sygeplejeforening er stiftet i 1898. Dens første Formand var Apoteker Zartmann, han fungerede til 1906. Hans Efterfølgere var Købmand Martens til 1927; Apoteker Møller til 1929; siden da Gaardejer og Sparekassebestyrer **JØRGEN JØRGENSEN**. — Sygeplejeforeningen begyndte med 352 Medlemmer og tæller nu over 690. Foreningen har antaget to Sognesygeplejerske.

JØRGEN JØRGENSEN, Gaardejer og Sparekassebestyrer,

født 9. Maj 1878 i Bolteskov, Søn af Anders Jørgensen og Hustru Karoline født Hensen, gift 1914 med Birthe Kristensen. Overtog Svigerfaderens Gaard 1927, Bestyrer for Vends med flere Herreders Landbosparekasse, Ringe Afdeling, siden 1927, Formand for Ringe Kontrolforening, 1922, Formand for Ringe lokale Foderstofforening 1928, Medlem af Bestyrelsen for Ringe Fri Skole 1914, Kasserer for Sønderjydsk Forening siden 1920, Formand for Ringe Sygeplejeforening siden 1929.

Dansk Kvindesamfund, Ringe Kreds, oprettedes 13. April 1923 af en Kreds af Byens Damer. Kredsens første Formand var Telefonforstanderinde Frk. Mary Jørgensen. Fru Mina Rasmussen blev valgt til Formand i Februar 1925, og i 1926 overtog Fru Ellen Bech Hvervet som Kredsens Formand. Kredsens Formaal er Afholdelse af Foredrag og Kursus med socialpolitiske Emner. Den nuværende Bestyrelse er: Fru ELLEN BECH, Formand; Fru HENRIKSEN BRANGSTRUP, Næstformand; Frk. THYRA GYDEBÆK, Kasserer; Fru Skomager ISAKSEN, Ringe; Fru Skrædermester JØRGENSEN, Espe; Telefonforstanderinde Frk. M. ALBRECHTSEN; Frk. INGEFRED GYDEBÆK, Ringe; Forstanderinde Frk. OVESEN.

ELLEN BECH, Frue,

født 24. Maj 1893 i Svendborg, Datter af Peder Meyer og Hustru Christiane født Jensen, gift 1914 med Branddirektør Christen Bech. Oprettede Broderi- og Tegneskole i Ringe 1930, Næstformand i Dansk Kvindesamfund 1923—26, Formand for samme siden 1926, Medlem af Bestyrelsen for Mødrehjemmet Nislevgaard siden

1929, Formand for Røde Kors, Ringe Afdeling, siden 1929, Medlem af Forligskommissionen for Tyendesager siden 1930. Formand for Kvindernes Fredsliga i Højrup Kreds fra 1922—27.

SOFIE K. ANDERSEN, Distriktsjordemoder,

født 18. Februar 1882 i Lunde Mølle ved Ørbæk, Datter af Forpagter Hans A. og Hustru Else Kirstine født Pedersen. Jordemoderskole 1908, praktiserende i Ringe 1908, Distriktsjordemoder i Ringe 1909, Medlem af Sogneraadet 1926, Kasserer for Svendborg Amts Jordemoderforening fra 1919—32.

MARY JØRGENSEN, Forstanderinde,

født i Nyborg, Datter af Bagermester Lars J. og Hustru Ane født Larsen. Ansat ved Ringe Telefoncentral 1891, Forstanderinde for samme siden 1893, Kasserer og Formand for Dansk Kvindesamfund, Ringe Afdeling, 1923—26, Næstformand for samme 1926—31.

THYRA VALBORG H. GYDEBÆK, Detailist,

født 24. Maj 1885 i Ringe, Datter af Skrædermester H. V. Jørgensen, Ringe, og Hustru Gjertrud Kirstine født Andersen. Medlem af Højskoleforeningens Bestyrelse siden 1921, Kasserer i Dansk Kvindesamfund siden 1929.

SIGNE JØRGENSEN,

født 2. Marts 1852 i Fangel, Datter af Gaardejer Jørgen Madsen og Hustru Kirstine født Nielsdatter. Begyndte det første Højskolehjem i Ringe 1902, opførte et nyt Højskolehjem i Overgade 1904, drev dette til 1916, Æresmedlem af Dansk Kvindesamfund, Ringe Afdeling.

NIELS CHRISTIAN JENSEN FABER, Rentier,

født 27. Januar 1867 i Mose-skovgaard Lørup, Søn af Sognefoged Jens Peder Faber og Hustru Margrethe født Christensen, gift 1890 med Sara Hansen, død 1927. Etablerede Urmagerforretning i Ringe 1889, (udvidedes 1901 til Guldsmedeforretning), afstod Forretningen 1918, Medstifter af Ringe Bank og Medlem

af dens Bestyrelse siden 1906, siden 1925 Formand for Bankens Bestyrelsesudvalg, i flere Aar Medlem af Bestyrelsen for Ringe Mellem- og Realskole, Næstformand i Sogneraadet 1900—06, Medlem af Bestyrelsen for Ringe Højskoleforening siden dens Oprettelse.

VALDEMAR ANDERSEN, Manufakturhandler,

født 5. Juni 1869 i København Søn af Kontorbud ved Københavns Tøjhus Christen Andersen og Hustru Petra født Nielsen, gift 1896 med Amalie Spodsborg. Handelsuddannet i Silkeborg, Forretningsbestyrer paa Sjælland 1894—96, Etablerede sig i Ringe 27. Marts 1896, Medlem af Bankraadet og dettes

Forretningsudvalg siden 1921, Medlem af Bestyrelsen for Radioklubben 1930, og af Bestyrelsen for Haandværker og Industriforeningen 1899—1901, og fra 1916—22, Formand for Ringe Sangforening i flere Perioder, Medl. af Best. for Midtfyns Handelsforening 1919—27, Sogneraadet 1917—21, Form. f. Grundlisteudv. s. 1919.

JANUS ESPERSEN, Isenkræmmer,

født 30. Maj 1893 i Sandvig, Søn af Billedhugger A. Espersen og Hustru Juliane Clausen, gift 1925 med Marie Svane. Handelsuddannet i Aarhus, Forretningsbestyrer i Næstved 1926—27, købte V. M. Jensens Forretning, der er grundlagt 1890, Medlem af Bestyrelsen for Ringe Haandværker og Industriforening 1929,

Kasserer for samme 1931—32, Medlem af Bestyrelsen for Midtfyns Handelsforening siden 1930, Formand for Midtfyns Radioklub 1927—29, Kasserer 1929—30.

OSCAR KRISTIAN LUDVIG KAABER, Tandlæge,

født 16. Januar 1875 i Kolding, Søn af Sagfører Simon Frederik Kaaber og Hustru Nanna Emilie født Hellring, gift 1903 med Anna Lucie født Krarup. cand. pharm. 1900, Tandlæge 1903, Praktiserende paa Nykøbing Mors 1903—11, siden 1911 i Ringe, Form. f. D. M. S., og Østerlandsmissionen, Ringe Kreds.

THORVALD SØRENSEN, Musikdirektør,

født 25. Maj 1891 i Ringe, Søn af Købmand Lars Sørensen og Hustru Anna Dorthea født Pederesen, gift 1925 med Valborg Marie Rasmussen. Musikdirektør i Ringe siden 1911, oprettede 1911 en Elevskole, Medstifter af Sydfyns Musikforening, Formand for Ringe Fodbold og Idrætsforening.

SV. GERHARDT ZEEBERG, Sagfører, cand. jur.,

født 1899 i Kolding, Søn af Konditor J. Zeeberg og Hustru Anna født Christiansen, gift 1927 med Gudrun Jensen. Student fra Aarhus Katedralskole 1918, cand. jur. 1925, Sagførerfuldmægtig i Aalborg 1925—26, i Køge 1926—28, Sagførerforretning i Ringe 1928.

OLUF BANG, Skovrider,

født 6. Juli 1890 i Uldbjerg, Søn af Præst C. Bang og Hustru Gudrun født Hall, gift 1924 med Ingeborg Bang. Forstkandidat 1913, Assistent 1913—15, Skovrider og Konsulent for de fynske Smaaskove 1920, Formand for Lokalforeningen til Kræftens Bekæmpelse, Medlem af Kredsbestyrelsen for K. F. U. M.

VILHELM JENSEN BØGGILD, Bryggeriejer,

født 11. April 1887 i Sødinge, Søn af Bryggeriejer Hans Jensen og Hustru, gift 1913 med Kirsten Eriksen. Formand for Foreningen af Maltgørere i Fyns Stift, Næstformand i Foreningen for Hvidtølsbryggerier i Fyns Stift.

KNUD PEDERSEN, Tandlæge,

født 23. Marts 1902 i Assens, Søn af Læge Peder Knudsen Pedersen og Hustru Maren født Findsen, gift 1926 med Karen Ellinor Nielsen. Student 1920, stud. polyt. 1920—21, Tandlægeeks. 1924, Assistenttjeneste i Norge 1924—28, Praktiserende i Ringe sammen med sin Hustru siden 1928.

KAREN ELLINOR PEDERSEN, Tandlæge,

født 21. November 1902 i København, Datter af Forretningsfører Marius Nielsen og Hustru Soffy Eugenie født Jensen, gift 1926 med Tandlæge Knud Pedersen. Student 1921, Tandlægeeksamen 1924, Assistent i Norge 1924—28, Praktiserende i Ringe siden 1928.

KRISTOFFER RASMUSSEN, Gaardejer,

født 29. April 1856 i Gislev Holme, Søn af Gaardfæster Rasmus Kr. og Hustru Kirsten Hansdatter, gift 1885 med Katrine Lyndgaard. Forpagter af Fødegaarden 1885—1906, købte Raastrupgaard 1904 (167 Tdr. Land). Fru K. Rasmussen begyndte her under Kommune-læge M. Larsens Vejledning en Kurbehandling af syge Mennesker ved vegetarisk Kost og forskellige Bade, Naturhelbredelse uden Medicin. Anna Ullerup (se Side 66) var hendes første Patient og da hun i Løbet af nogle Aar blev rask, blev hun Katr. Rasmussens Med-

hjælper ved Behandlingen af Kurgæsterne paa Raastrup. 1913 overtog A. Ullerup Virksomheden der nu flyttedes til Troense, senere til Villa Auka og til „Raastrup Kursted“, bygget 1916 og indviet 1917. 1920 solgtes Raastrup.

Svendborg Amts Landøkonomiske Selskab, stiftet 1857. Til Form. valgtes Sehested til Broholm, Næstformand Forpagter Lacoppidan Lehnsskov, Kasserer Gaardfæster R. Jacobsen, Lundby. Formænd: Jægermester, Kammerherre Sehested 1865; Justitsraad S. Lange, Ørbækklunde, 1869; Amtmand, Greve Brockenhuus Schak 1881; Lehnsbaron C. Juel Brockdorff, Valdemar Slot 1890; Etatsraad Chr. D. A. Hansen, Mullerup, 1899; Godsejer R. Lange Ørbæk, 1905; Kammerherre, Greve Bille Brahe Selby, Stensgaard, 1911; Kammerherre Sehestedt Juul, Ravnholt, 1921; Propr. A. Chr. D. Petersen, Forhaabningslund, 1927; nuv. Formand er Gaardejer AKSEL NIELSEN, Nørremosegaard, Kværndrup. Konsulent siden 1918: ANDERS LAURITS NIELSEN, født 9. Januar 1887 i Hatting, Søn af Grd. Thomas N. og Hustru Ane Marie Kirstine født Andersen, gift 1918 med Ellen Marie Theodora Hansen, død 1930.

Ringe Højskoleforening er oprettet som „Højskoleforening for Ringe og omliggende Sogne“. Oktober 1904 fik den Lokaler i Frk. Jørgensens Ejendom ved Raadhuset. 1906 sammenlagdes denne Forening og Ungdoms- og Foredragsforeningen for Ringe og Omegn, men vedblev at bære sit oprindelige Navn. 1916 overgik Højskolehjemmet til Frk. Jørgensen, og Foreningens Samlingssted flyttedes til Ringe Hotel og Højskolehjem. Her blev Frk. KAREN NOE Bestyrerinde. 1917 omdannedes Navnet til „Ringe Højskoleforening“. Foreningens første Formand var Lærer J. Nuholm, Aarslev; Apoteker Hey 1904—20; Skomagermester K. Jørgensen 1920—29; siden 1929 Førstelærer HERLUF JEPSEN.

RYSLINGE SOGN danner en Sognekommune og grænser til Ringe Sogn, til Søllinge og Herrested Sogne i Vindinge Herred og til Gislev og Kværndrup Sogne i Sunds Herred. Sognets Areal er 1488 ha, heraf optager Skovene Nørremade, Hestehave og Præsteskov 106 ha, og 15 ha er Vandareal. Terrænet er højt og bakket. Ved Sallinge Aa er der flere Engstrækninger.

Byer: Ryslinge med Sognekirke, Præstegaard, Valgmenighedskirke, Skole, Forskole, Højskole, Forsamlingsbygning, Højskolehjem, Brugsforening, Elektricitetsværk, Teglværk, Rullegardinfabrik, Andelsmejeri og Jernbanestation med Post- og Telegrafstation; Lørup med Forskole, Friskole og Mølle; Fjellerup Stationsby, hvoraf en stor Del ligger i Ellested Sogn. Ryslinge Mark og Lørup Hede er mindre Steder. I Sognet ligger Hovedgaardene Tøystrup og Krumstrup samt Krumstrup Mølle. — Sognet har Tingsted i Ringe og hører under de samme Kredse som Ringe Sogn (se Side 463), dog under Amtets 2. Folketingskreds. Indbyggerantallet var i 1800: 453, i 1900: 1091, nu er det 1446.

Sogneraadet bestaar af: Sognefoged M. K. MORTENSEN, Formand; Smedemester P. SKJOLD; Gaardejer M. NIELSEN; Husmand H. K. HANSEN; Assistent N. KRESTENSEN; Gaardejer AA. HØJVANG; Gaardejer N. JØRGENSEN. Hjælpekassens Formand er Husmand EJNAR RASMUSSEN. Værgeraadets Formand er M. K. MORTENSEN. Sognepræst er EJNER NIELSEN.

MARTIN KRISTIAN MORTENSEN, Sognefoged, Sogneraadetsformand, født 12. Marts 1875 i Levring, Søn af Husmand Mathias Mortensen og Hustru Elisabeth født Poulsen, gift 1900 med Marie Jørgensen. Formand for Sogneraadet siden 1917, Bestalling som Sognefoged 1. Januar 1926.

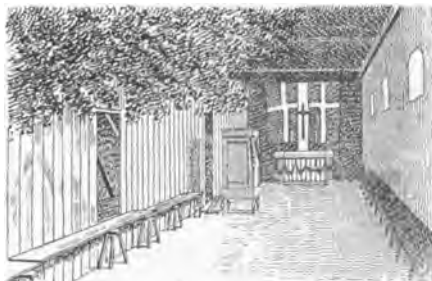
Ryslinge Sognekirke.

Ryslinge Kirke er fra tidlig romansk Tid, men i Begyndelsen af det 16. Aarhundrede blev Kirken ombygget, den østlige Del forsvandt, og Taarnet blev bygget. Dette har været betydelig højere end nu. I Midten af det 19. Aarhundrede byggedes den nordre Sidefløj. Ved Koret laa der forhen et Kapel for Tøystrups Ejere. Altertavlen er i 1868 malet af Johannes Jensen. Prædikestolen er fra Slutningen af det 17. Aarhundrede. Alterstagerne er fra 1594. Et lille Krucifiks fra den katolske Tid er anbragt paa den nordlige Væg i Hovedskibet, ligeledes findes der en Apostelrække, udskaaret af Claus Berg, de har siddet i en Altertavle. En Sten, hugget 1563, bærer Walckendorffernes og Egern-Friisernes Vaaben. En Mindetavle af Jern er sat over Degnen Niels Rasmussen Holm. Daabsfadet er 1736 skænket af dennes anden Hustru Gertrud Andersdatter Lüche. Paa Kirkegaarden staar et Monument over Veterinæren Jessen, død 1885, Sognepr. Johs. Clausen, død 1908. — E. NIELSEN, Sognepr., født 9. November 1900 i Hjørring, Søn af Overpostbud Christian Theodor Nielsen og Hustru Kirsten Marie født Andersen, gift 1926 med Anna Elisabeth Olesen. Student 1918, cand. theol. 1926, Præst i Grønland 1926—30, Sognepræst i Ryslinge s. 1. Februar 1931.

1796 udskiftedes Ryslinge By's Gaarde. Der var 16, og de 12 var Fæste under Tøystrup, 2 under Ravnholt, 1 under Boltinggaard og 1 under Præstegaarden. Fra 1803 til 1805 overgik de fleste af Byens Gaarde til Selveje. Allerede 1801 var Højstrupgaard bleven Selveje. Byens 16 Gaarde havde, som almindelig var i ældre Tider, deres Jorde liggende rundt om Byen i Straaleform. Ved Udskiftningen og ved senere Mageskiftning er de fleste Gaarde nu udflyttet. Lørup By havde ved Udskiftningen 1796: 6 Gaarde under Krumstrup og 4 Gaarde under Tøystrup, 1 Hus under Boltinggaard, desuden Gaardene Forhaabningsholm og Langholm, begge 1788 udskiftet fra Krumstrup Gaard. Byen tæller nu 19 Gaarde, 33 mindre Landbrug, 22 Huse uden Landbrug, 2 Møller, 2 Friskoler og 1 Kommuneskole.

Den fri Menighedsbevægelse i Ryslinge. I 1864 blev Sognepræsten i Ryslinge, Vilhelm Birkedal, medens han var Medlem af Rigsraadet, anklaget for i Kirkebønnen at have brugt Udtrykket: „Gud give Kongen et dansk Hjerter, om det er muligt“. Der blev indledet Undersøgelse mod ham, men før denne var til Ende, blev han afskediget den 22. September 1866, fordi han i Rigsraadet havde angrebet det daværende Ministerium. En stor Del af Sognemenigheden sluttede sig sammen om ham. I Begyndelsen holdt de Gudstjeneste i Præstegaardens Lade. Senere da Pastor Johannes Clausen var blevet udnævnt til Sognepræst i Ryslinge, i en Lade paa Boltinggaard i Ringe Sogn, indtil hans Menighed

Boltinggaards Lade.

fik bygget en Kirke, Nazarethkirken i Ryslinge, den blev indviet 8. August 1866, samtidig byggede den en Præstegaard (Kirkely). Indtil Valgmenighedsloven 1866 stod han og hans Menighed dog ikke som anerkendt Frimenighed, og det var ham nægtet at holde Begravelser og Gudstjenester i Folkekirken. Selv hævdede han dog sin Ret til at staa i Folkekirken. I 1866 blev Kirken ombygget, og efterhaanden voksede Menigheden stærkt og fik Medlemmer rundt om fra sydfynske Sogne. Da det forenede

Nazarethkirken i Ryslinge siden 1898.

Den kunstneriske Smedejernslaage.

Venstre havde dannet sig, optraadte Vilh. Birkedal stærkt imod dette. Han trak sig tilbage i en Alder af 78 Aar, delvis fordi Menighedens Flertal ikke kunde dele hans politiske Anskuelse. Han vedblev dog at staa i et hjerteligt Forhold til Menigheden. Vilh. Birkedal døde 1892. Hans Efterfølger som Præst for Ryslinge Valgmenighed blev Carl Povlsen, han havde før den Tid været Kapellan i Heldun og blev allerede fra 1883 personlig Medhjælper for Vilhelm Birkedal. Menigheden voksede i hans

Tid saa stærkt, at Kirken maatte ombygges. Han forblev som Præst til sin Død 1918. I 1913 blev residerende Kapellan for Kastrup og Taarnby paa Amager, TORKILD SKAT RØRDAM, født 29. Februar 1876, Kapellan for Ryslinge Valgmenighed, og efter Pastor Povlsens Død valgt til Præst. I 1919 blev der rejst en stærk Opposition imod ham i Anledning af en Artikel, han havde skrevet i Ryslingebogen. Striden førte til, at en Del af Menigheden traadte ud i 1921 og dannede en ny Menighed, fordi de ikke kunde følge Pastor Rørdam i hans historiske Syn paa Bibelen og hans Hævdelse af, at mange af Trosbekendelsens Led ikke var „historiske Kendsgerninger“, men efter hans Syn burde betragtes som symbolske Udtryk for „den aandelige Bølge fra Gud, som er kommet til Menigheden gennem den historiske Jesus“. Den ny Menighed fik en Overenskomst den 10. April 1921 med Ryslinge Valgmenighed, efter hvilken den i alle Henseender fik lige Brugsret med denne til Nazarethkirken, og tog Navnet „Ryslinge grundtvigske Valgmenighed“, den valgte derefter sin egen Præst, Forstander ved Danebod Højskole, Pastor THORVALD KNUDSEN, og byggede sin egen Præstegaard. I 1925 blev Pastor Rørdams Anerkendelse som Præst i Folkekirken taget tilbage af Autoriteterne, fordi han havde benyttet et Daabsritual, der gav Udtryk for hans Syn paa Trosbekendelsen; han stillede derefter Menigheden frit, om den vilde vælge ham til Præst igen, den genvalgte ham paa lovmæssig Maade, og den 25. Februar 1925 traadte den ud af Folkekirken under Navn af „Ryslinge Frimenighed“, da den ikke kunde forblive i Folkekirken med en ikke anerkendt Præst. Kun et lille Mindretal fulgte ikke med, men androg om kongelig Resolution til at bære Navnet „Ryslinge Valgmenighed“, og anlagde Sag mod Frimenigheden om Kirken og Menighedens Ejendom. De tabte Sagen, og derefter opløste dette Mindretal sig, og dens Medlemmer gik, paa enkelte Undtagelser nær, alle ind i Ryslinge grundtvigske Valgmenighed. Ryslinge Frimenighed har ca. 1100 Medlemmer; Ryslinge grundtvigske Valgmenighed ca. 1000. Begge Menigheder spænder over ca. 30—40 Sogne. Begge Menigheder har lige Brugsret over Nazarethkirken.

Smedemester P. SKJOLD, Lørup, som er Medlem af Menighedens Bestyrelse, har smedet den kunstneriske Laage, som pryder Indgangen til Kirkegaarden. Laagen blev for nogen Tid siden skænket Kirken af nogle af Menighedens Medlemmer.

Den første Skole i Ryslinge laa der, hvor nu Ryslinge Højskole ligger. Det var en lille Bindingsværksbygning. I 1830 var der endnu kun Lergulve, og i Skolestuen var der nedrammet Pæle til Bænke og Borde. 1834 byggede man en ny Skole omtrent midt i Sognet. 1866 blev den gamle Skole, der da var Privathus, nedrevet og flyttet ud paa Ryslinge Mark. 1900 opførtes den nuværende Skole. Degnen Andersen, der nævnes 1700, var den første Degn i

Ryslinge gamle Skole.

Ryslinge, som vi ved noget om. Hans Enke ægtede den næste Degn, Niels Rasmussen Holm, død 1735. Han gav, efter hvad en Mindetavle i Kirken beretter, i 1730 en Fattigblok til Kirken, der var meget solidt lavet og forsynet med 3 Laase; det fortælles, at han havde Præsten mistænkt for at være uredelig med Tavlepengene. Han indførte, at Fattigblokken kun maatte tømmes i Overværelse af 3 Fattigforstandere, denne Skik holdt sig saa længe som til 1896.

FREDERIK CHRISTIAN PEDERSEN, Førstelærer ved Ryslinge Skole, født 21. Februar 1892 i Mygdal, Søn af Lærer Jens Pedersen og Hustru Ingeborg født Faaborg, gift 1919 med Augusta Mølgaard. Dimitteret 1917 fra Gjedvad, Lærer i Gudum 1919—21, Førstelærer i Kollund, Rind Sogn 1921—23, siden da i Ryslinge, Medlem af Menighedsraadet siden 1928.

Ryslinge og Lørup Forskoler blev oprettet 1889 som Pogeskoler. Lokalerne blev lejet. En „Vandrelererinde“ underviste i begge Skoler. Som Lærerinde ansattes Petra Bruun. Hendes Efterfølger blev **ANDREA WINTHER**, født 14. Juni 1868 i Ryslinge, Datter af Lærer Boe Frederik Winther og Hustru Marie født Jørgensen. Dimitteret 1891 fra Odense, 1893 ansat ved Pogeskolen, der samtidig omdannedes til Forskole. Andrea Winther har saaledes virket her i

Andrea Winther,
Lærerinde.

over 39 Aar. 1900 opførtes en Forskole i Lørup, taget i Brug 1901, med Sofie Pedersen som Lærerinde. Hun døde 1928 og efterfulgtes af **KATRINE MØLGAARD**. 1919 byggedes en ny Forskole i Ryslinge.

Ryslinge Friskole stiftedes 1856. Den begyndte paa Lørup Mark hos Snedker Kristian Møller. Dens første Lærer var Justesen, han afløstes af Kristian Appel, der havde været Hjælperlærer i Ryslinge Skole. Han opførte en ny Skole, der hvor nu Ryslinge Øvelseshus ligger.

K. Mølgaard,
Lærerinde.

Nogen Tid efter købte Kr. Appel et Hus med 5 Tdr. Land i Ryslinge Hestehaveskov og flyttede Skolen dertil. 1889 rejste Kr. Appel fra Ryslinge, og Skolen blev solgt til en Husmand. 1890 byggede Friskolekredsen den nuværende Skolebygning, som man dog maatte udvide i 1914. Kr. Appels Efterfølger var Kr. Skovrup, som i 1930 blev efterfulgt af **HARALD BREDSDORFF**.

Til Ryslinge Sogn var oprindelig Ellested Sogn i Vindinge Herred Anneks, men 1625 befaledes det, at Ryslinge, efter Præstens Død, skulde være Anneks til Gislev Sogn og Ellested Sogn skulde da lægges til Herrested Sogn. 1642 gjordes Ellested Sogn til Anneks til Gislev, medens Ryslinge Sogn lagdes til Herrested Sogn. 1646 blev Ryslinge Sogn et eget Pastorat. Ryslinge Sogn var det første Landsogn, der fik Skyttekreds, 1865, og Forsamlingshus. For Ryslinge findes en Byskraa, fremlagt for Sunds og Gudme Herreders Herredsfoged Adrian Bekker i 1772. Den har 70 Paragrafer og er forfattet den 12. April 1736. Der har kun været faa Høje i Sognet og ingen Stengrave. Ryslinge Sogn havde 1777 Ryslinge By paa 16 Gaarde og 11 Huse, tæt ved Byen laa „Dalhuse“, 4 Huse, Lørup By, 1438 Løtherup med 10 Gaarde og 15 Huse, tillige Herregaardene „Tøjstrup“ og „Krumstrup“. 1920 havde Sognet 314 Gaarde og Huse.

Hovedgaarden Tøjstrup, 1770 Tøjestrup, hed i Begyndelsen af det 14. Aarhundrede Tholstorp og tilhørende Hagbart Jonson. Hans Enke Fru Margrethe overlod den ved Skifte til sin Datter Ingefred, gift med Peder Bonde. Om Gaardens ældste Bygninger vides ikke meget. Den Gaard, der nu ligger her, er bygget i 1890'erne af A. H. Eegholm. I Begyndelsen af det 15. Aarhundrede var Gaarden delt i to Gaarde, der 1523 blev samlet af Niels Henriksen Sandberg. Efter hans Død overgik den til hans Søn Mikkell Nielsen. Han døde 1589 uden at efterlade sig Børn. Gaarden tilfaldt hans Søster Magdalene

Hovedgaarden „Krumstrup“.

Nielsen gift med Oluf Gaas, hvis Slægt besad Gaarden til 1637, da Slægtens sidste Mand Christen Gaas, døde. Tøystrup kom da til Erik Kaas, gift med Kirsten Gaas. Ved Erik Kaas Fallit kom den til Biskop Jakob Laurids Jacobsens Enke Fru Anne Mule. Hendes Datter ægtede Chr. Henrik Luja, som i 1694 solgte den til Tim

Banner. Hans Hustru Helvig Lisbeth Urne solgte 1708 Gaarden til Niels Hansen Viborg, som i 1736 underskrev Ryslinge Bylov. Han solgte 1743 Gaarden til Oberst Adam Diderich von Grambow, hvis Arvinger solgte den i 1794 til Adam Diderik Bylow, der var gift med Augusta Grambow. I hans Slægt forblev den til 1891, da den solgtes til H. A. Eegholm. Han lagde Dyrelund Gaard af Ryslinge under Tøystrup Gaard og solgte 1905 Godset til P. Schmidt, der 1915 solgte den til Johannes Berntsen, som 1920 solgte den til P. PETERSEN.

V. Eggertsen,
Proprietær.

Hovedgaarden „Krumstrup“ har siden 1915 været i Proprietær VIGGO EGGERTSENS Eje. —

Saa langt tilbage i Tiden man ved, har denne Gaard været en Selvejergaard. Dens første Ejer var Christoffer Huitfeldt, som 1533 tilbyttede sig den for sin Fædrene-Gaard i Strarup. Efter hans Død tilfaldt den Sønnen Claus Huitfeldt, død 1596, derefter hans Søn Lage, som døde samme Aar.

Af senere Ejere kan nævnes: Just Jacobsen Høeg 1609; Tage Ottesen Thott 1627; Statsholder Niels Trolle, hans Svigersøn Manderup Brahe solgte 1664 Gaarden til Erik Krag til Bramming, som Aaret efter solgte Gaarden til Landsdommer Jens Lassen. Efter ham overgik den til Sønnen Christian Lassen, som 1724 solgte den til Admiral Seneca Hagedorn. Han døde 1750, og hans Arvinger solgte Krumstrup til Michel Lange. Paa den Tid var Gaarden paa 258 Tdr. Hartkorn. Hans Enke solgte den 1761 ved Auktion for 34.888 Rdl. til Agent von Westen, som 7 Aar senere lod den sælge ved Auktion til Krigsraad Morten Møller. —

Børnehjemmet „Vesterbo“.

Hans Søn Mads Jørgen Møller overtog Gaarden 1782 og solgte den i 1791 til Kammerherre Knud Juel for 56.000 Rdl. Krumstrup var da paa 37 Tdr. Hartkorn Hovedgaardstakst og 200 Tdr. Hartkorn Bøndergodstakst. Kammerherre Juel lod i 1796 Hovedgaarden udstykke. Hovedparcellen solgtes til Birkedommer Isach Briand, død 1832. Den forblev i hans Familie til 1874, da den for 168.000 Kr. solgtes til N. Madsen, død 1894. Hans Enke besad Gaarden til 1911, da den solgtes til C. K. Grønnegaard. 1912 solgtes den til Johannes Berntsen, og 1915 til nu-

Lørup's historiske Smedie.

værende Besidder Proprietær VIGGO EGGERTSEN, født 1. April 1871 i Horsens, Søn af Købmand J. B. Eggertsen og Hustru Henriette født Bønnelücke, gift 1910 med Karen Barfoed. Krumstrup Hovedbygning er fra det 17. Aarhundrede og bestaar af en Hovedbygning i et Stokværk. Mod Gaardsiden er der Porttaarn. Ud fra Hovedbygningen strækker sig to korte Sidefløje med Trappegavle. Hovedbygningen har ligeledes Trappegavle. Murene er Grundmur, til Haven Bindingsværk. Ved Overtagelsen lod den nuværende Ejer det gamle Haveanlæg omlægge og Bygningerne restaurere. Gaarden er nu paa 180 Tdr. Ager og 120 Tdr. Skov. — Krumstrup Mølle er bygget i 1830'erne, den ejes af Møller SVEND NIELSEN.

Ved Lørup By laa i Middelalderen et Kapel „Sct. Anne Kapel“, ved en hellig Kilde der blev meget søgt af Syge. Kapellet var bygget 1470. De syge ofrede Lam til Kapellet som sattes paa Græs ved Kapellet, i „Lammehaven“. 1589 var Kapellet ikke i Brug, men blev af Claus Huitfeldt benyttet som Hø- og Kornlade. Hans Efterfølger paa Krumstrup lod Spiret paa Kapellet nedtage og førte det til Krumstrup, Klokken førtes til Kirken i Ryslinge. 1610 blev Resterne af Kapellet nedbrudt og Materialerne brugt til at forbedre Ryslinge Kirke og Krumstrup Hovedgaard. Senere byggedes her en Smedie.

Børnehjemmet „Vesterbo“ i Ryslinge oprettedes i 1920 af Sygeplejerske Marie Hansen, som i flere Aar havde ønsket at arbejde i Børnesagens Tjeneste, og ved interesserede Menneskers Støtte fik Marie Hansen købt „Vesterbo“ og indrettet til Børnehjem. Det har Plads til 12 Børn og Børnene kommer baade fra Private, Kommuner og Værgeraad. Børnehjemmet er Statsanerkendt. Til Børnehjemmet hører en stor Have, som for Børnene er en herlig Tumbleplads. De skolepligtige Børn i Hjemmet søger Ryslinge Kommuneskole.

CHRISTIANE MARIE HANSEN, Forstanderinde,

født 13. Oktober 1879 i Søndersted i Borup Sogn, Datter af Arbejdsmand Niels Hansen og Hustru Christiane Marie født Jensen. Uddannet paa Lyngby Sygehus 1903, Menighedssygeplejerske 1907—14, paa Nykøbing Falster Børnehjem 1914—18, Privat Sygeplejerske i Ryslinge.

Ryslinge Elektricitetsværk er et Andelsværk, anlagt 1910 paa Initiativ af Højskoleforstander Poulsen, Gaardejer Chr. Andersen, Højstrup og Fabrikant Faber m. fl. Som Formand fungerede Forstander Poulsen, 1929 valgtes nuværende Formand Gaardejer HANS HANSEN. Som Bestyrer ansattes:

JENS PEDER PEDERSEN,

født 20. Juli 1882 i Boltlingaardskov, Søn af Husmand P. Pedersen og Hustru Sara født Jensen, gift 1913 med Anna Mosegaard. Uddannet som Maler ved Fabers Fabrik, arbejdet ved denne til 1910.

Ryslinge Bageri er grundlagt 1894 af Købmand Lorentsen, som købte den af Højskolelærer Thomsen opførte Bygning og indrettede Bageri i den. Kort Tid efter udlejedes Bageriet til Bagermester Hansen, der drev det til 1900, da han solgte det til Bagermester Groth, som i 1905 byggede et nyt Bageri, som senere udvidedes betydeligt. 1928 overtoges Bageriet og Konditoriet af:

NIELS CHRISTIAN HERMANN NIELSEN,

født 25. August 1892 i Sødinge, Søn af Landpost Johannes Nielsen og Hustru Marie født Larsen, gift 1919 med Marie Svendsen. Udlært i Nyborg, overtaget Ryslinge Bageri 1928, Medlem af Bestyrelsen for Ryslinge Haandværkerforening siden 1930.

Ryslinge Brugsforening blev stiftet 1902. Som Formand valgtes Gaardejer Chr. Andersen. En Ejendom, bygget af Hestehandler Kasper Larsen, blev købt til Uddelersted og Købmand Chr. Hansen blev Uddeler. Han afløstes 1903 af Hans Knudsen, der 1907 afløstes af Anders Andersen. 1916 ansattes nuværende Uddeler. Foreningens første Formand afgik 1908. Siden 1913 har Gaardejer NIELS JØRGENSEN, Skovgaard, været Formand.

CHR. MARINUS PEDERSEN, Uddeler,

født 30. April 1892 i Smidstrup, Søn af Uddeler L. P. P. og Hustru Dorthea født Sørensen, gift 1916 med Anna Oxe. Uddannet ved Handel i Fredericia, Uddeler i Ryslinge 25. Juni 1916, Kasserer for Ryslinge Sogns Andelskasse siden 1917 og for Ryslinge Højskole 1929, Medlem af Repræsentantskabet i Uddelernes Forsikringsforening, Formand s. 1930.

Ryslinge Andelsmejeri er oprettet 1889. Dets første Formand var Gaardejer Lars Christiansen, Ærenlund. Grunden, hvorpaa Mejeriet opførtes, købtes af Johanne Pedersen,

Ryslinge Mark. Summen for dets Anlæggelse beløb sig til 30.000 Kr. 1914 blev Mejeriet ombygget.

Ryslinge Bryggeri og Malteri er oprettet 1900 som Maltgøreri. 1908 solgtes det til Chr. Rasmussen, som udvidede det til Bryggeri. Brygger **CHR. RASMUSSEN**, født 26. Maj 1881 i Rynkeby, Søn af Gaardejer Peter Rasmussen og Hustru Christine født Rasmussen, gift 1911 m. Johanne Hansen, Gredstedbro ved Ribe.

Aktieselskabet Chr. Fabers Rullegardinfabrik.

Ryslinge Bryggeri og Malteri.

Aktieselskabet Chr. Fabers Rullegardinfabrik er oprettet 1900 af Fabrikant **CHR. FABER**. Han etablerede sig i Ryslinge 1897 som Maler, men i 1900 omlagde **CHR. FABER** sin Virksomhed til Rullegardinfabrikation. Efter den store Amtsudstilling i Ringe 1911 tog Virksomheden fart, den har nu Filialer i København, oprettet 1921, Aarhus 1923, Aalborg 1925, Odense 1927 og i Kolding 1929. Fabriken beskæftiger 70 Mand og er den største af sin Art i Danmark. — 1919 nedbrændte Fabriken i Ryslinge og en ny Fabrik blev opført. Virksomheden er nu et Aktieselskab. **CHR. FABER**, født 21. Marts 1874 i Lørup, er Søn af Sognefoged Jens Peder Nielsen Faber og Hustru Maren, og blev 1899 gift med Johanne Frederikke Johansen, død 1930.

Chr. Faber, Fabrikant

Hans F. N. Rosenlund, Gartner

Gartneriet „Højtofte“ i Ryslinge er grundlagt 1919 af Gartner **HANS F. N. ROSEN LUND**, som i 1919 købte „Højtoftegaard“ af Folketingsmand Niels Frederiksen. Af Gaarden som var opført i 1811 staar endnu Stuebygningen af Bindingsværk, medens de fleste af de gamle Ladebygninger er nedrevet. Gartneriet fik Ærespræmie i Forum 1931 og 1932, stor Sølvmedalie paa Landsudstillingen 1927. Gartneriet er et af de største paa Fyn. **HANS F. N. ROSEN LUND**, født 30. August 1888 i Ryslinge, S. af Gaardejer August Nielsen og Hustru Christiane født Hansen, gift 1919 med Sara Katrine Ellemann. —

Gartneriet „Højtofte“.

Fynske Musikanter.

Uddannet i Odense, Studie i Sverige og England, Medlem af Bestyrelsen for Svendborg Amts Gartnerforening siden 1928.

Ryslinge Trævarefabrik blev grundlagt 1919, idet A. MOGENSEN etablerede sig i Ryslinge som Børstenbinder, uden at han dog havde noget forudgaaende Kendskab til Faget. I 1923 var Omsætningen steget saaledes, at han købte Grunden hvor han nu boer, og her byggede han et Hus med Beboelse og Værksted, men det har siden maattet udvides

betydeligt. 1927 blev Forretningen udvidet til ogsaa at forhandle Husholdningstrævarer, som blev opkøbt rundt om paa Fyn. — Salget af disse Trævarer steg saa betydeligt, at A. Mogensen besluttede selv at optage Fabrikationen af disse ved Siden af Børstenbinderiet. Der blev saa bygget et større Værksted og installeret Maskiner. Aaret efter maatte det dog udvides saa det blev dobbelt saa stort, og stadig er Omsætningen steget, saaledes beskæftigede Ryslinge Trævarefabrik ca. 18 Mand i 1931.

Amatørorkesteret „Fynske Musikanter“ blev stiftet omkring Nytaar 1907, med Formaalet at vilde virke for Udbredelsen af god, særlig klassisk Musik. I Løbet af 25 Aar afholdtes til Fremme af Formaalet 118 Folkekoncerter paa Ryslinge Højskole, samt 180 Orkesterkoncerter og 125 Kammermusikkoncerter omkring i Landet med Organist og Højskolelærer THORVALD AAGAARD, Ryslinge, som Leder.

Ryslinge Haandværker- og Industriforening er stiftet 26. August 1906. Første Formand var Skomagermester A. Hansen. Nuværende Formand er Skomagermester H. P. HANSEN.

Ryslinge Tennisklub er stiftet 1929 paa Initiativ af Stationsforstander CARL FR. CHRISTENSEN og Forstander G. DAMGAARD NIELSEN.

Rasmus Larsen,
Gaardejer.

RASMUS LARSEN, Gaardejer,

født 27. November 1858 paa Lynggaard i Ryslinge, Søn af Gaardejer Lars H. og Hustru Mette født Poulsdatter, gift 1889 med Kirstine Nielsen. Ejer af Gaarden Engholm (bygget 1889), Medlem af Sogneraadet 1913—17 og af Menighedsraadet, Kirkeværge.

CARL F. CHRISTENSEN, Stationsforstander,

født 22. Maj 1890 i Nyborg, Søn af Tømmermester C. F. C. og Hustru Karen Marie født Nielsen, gift 1923 med exam. pharm. Else Marie Madsen. Ansat ved Sydfynske Jernbaner 1. September 1907, Stationsmester i Hjallese 1922—28, Stationsforstander i Ryslinge siden 1928, Formand f. Ryslinge Tennisklub, Medl. af Repræsentantskabet f. RyslingeAndelskasse.

GISLEV SOGN danner en Sognekommune med Annekssognet Ellested i Vindinge Herred. Det grænser til Annekssognet, til Ørbæk Sogn i Vindinge Herred, til Svindinge Sogn, hvorfra det adskilles ved Kongshøj Aa, til Gudbjerg og Ryslinge Sogne og til Kværndrup Sogn i Sunds Herred. Sognets Areal er 3367 ha. Heraf optages 380 ha af Skovene: Kohave, Lamdrup, Ravndrupvænge, Havrevænge og Høvænge. Vandarealet er 13 ha, heraf Fjellerup Sø 8 ha. Jordene er højtliggende, mod Syd lavere.

Byer: Gislev med Kirke, Præstegaard, Skole, Forsamlingshus, Kro, Brugsforening, Apotek og Elektricitetsværk; Holme med Andelsmejeri (anlagt 1884), Friskole, Forsamlingshus; Sandager med Skole, Forskole, Mølle og Andelsmejeri (anlagt 1888); Ravndrup med Missionshus; en Del af Lamdrup (Resten ligger i Svindinge Sogn, se Side 491); Sølt med Skole; Herbæk Huse, Dung Huse, Strarup Huse og Sandager Kohave er alle mindre Steder. Kendte Gaarde er Eskelundgaard og Raastrupgaard. — Sognet har Tingsted i Svendborg og hører under de samme Kredse som Ringe Sogn, dog under Amtets 2. Folketingskreds. Indbyggerantallet var i 1800: 990, i 1900: 1852, nu er det for hele Kommunen 2535. — Angaaende Sogneraadet, se Ellested Side 336. Sognefoged er Gaardejer H. J. LEERBEK. — Sognets eneste bevarede Oldtidsminde er den 90 m lange fredede

Langdysse ved Starup Skov. Ved Fjellerup har der ligget en Gruppe Høje. I en Mose tæt ved Fjellerup er der gjort et stort Fund fra den yngre Bronzealder, og tæt herved er der fundet en stor Gravplads fra den ældre Stenalder. Syd-Vest for Gislev Kirke har der staaet et Kapel ved en hellig Kilde. I det 14. Aarhundrede har der ligget en Landsby „Steenberge“, Stensbjerg. Det eneste man ved om den, er at en Gaard, „Gammelgaard“, af Steenberge blev pantsat i 1360. I Gislev By blev Gudme Herreds Tingsted holdt i næsten hele det 18. Aarhundrede. 1777 havde Sognet Byerne: Gislev, 1220 Gysæl, 1600 Gisløf med 17 Gaarde og 23 Huse; Gislev Holme, 1610 Holmme, med 16 Gaarde og 24 Huse; Sandager By med 15 Gaarde og 15 Huse; Randrup, 1600 Rambdrup, med 5 Gaarde og 14 Huse; Fjellerup med 7 Gaarde og 6 Huse; Gislev Lamdrup, 1400 Lammedorp, med 8 Gaarde og 3 Huse. 1920 havde Sognet 435 Gaarde og Huse.

Gislev Kirke blev bygget i tidlig romansk Tid af Granit Kvadre. Den bestod da kun af Langhus og Kor, sidstnævnte afsluttet med en halvrund Apsis. I sengotisk Tid blev det nuværende Kor bygget af Munkesten og Kampesten. Fra samme Tid er Taarnet af Munkesten med udvendig Trappe. Korsfløjen mod Nord er bygget 1739 af Th. Adeler til Lykkesholm. I det 19. Aarhundrede fik Bygningen Cementpuds. Gavlen er Trappegavl. Taarnrummet har en Spidsbue ind til Kirken. Ved en Restaurering 1878 afdækkedes nogle Kalkmalerier i Koret fra omkring 1500, en Fremstilling af Jesu Historie. Prædikestolen er fra Reformationstiden. Døbefonten er af Granit med Rankesnoninger og Mandshoveder. 1450 fik Kirken en ny Altertavle, som 1820 blev erstattet af en Altertavle, malet af C. V. Eckersberg, en Kopi af hans Tavle i Frue Kirke i Svendborg. 1930 opsattes den nuværende Altertavle, malet af Hans Rasmussen, Faaborg. Under Koret var der forhen Begravelse for Sehestederne til Lykkesholm. Kisterne er nu nedsatte paa Kirkegaarden. I den aabne Begravelse staar endnu Adelere og Lindegaarder.

Litt.: L. P. Fabricius, Gislev Kirkes Historie, 1930.

Eskelund er en af de ældgamle „Maalsgaarde“, som skulde levere Fødevarer til Slottet i Nyborg, naar Kongen opholdt sig her. Af Ejere nævnes: Hans Gummesen, 1370; Jens Mikkelsen, 1446; Klaus Bruun, 1460; Niels Kotte, 1510; Mads Bruun, 1521; Jørgen Kotte, 1564; Knud Abraham, 1578; Oluf Lerke, 1616; Hans Carstensen, 1640; Niels Ipsen, 1646; Karsen Wandal, 1669; Hans Rasmussen Kjær, 1685; hans Slægt havde Gaarden til 1787, da den solgtes til Anna Cathrine Lindegaard til Lykkesholm, hvis Slægt havde den til 1839, da den solgtes til J. Th. Døcker. 1870 solgtes den til Hofjægermester P. S. Lunde-gaard. I nyere Tid er der udstykket en Del Jorde fra Gaarden. I mange Aar kaldtes den „Ravndrupgaard“, men 1871 fik den sit gamle Navn tilbage.

Gaarden Holmelund har været beboet af Adelsslægter. Strarupgaard hørte 1664 under Krumstrup Hovedgaard. I 1760'erne blev Strarupgaard udstykket. -- I det 17. Aarhundrede nævnes en Gaard, „Davidsgaard“. Kroen „Kiørum Krøe“ og Gaarden „Buschhuuset“. Gislevs nuværende Kro var Fæste under Lykkesholm. Den sidste Fæster var Hans Henrik Henriksen. 1906 solgte Lykkesholm Kroen. — Gislev Brugsforening er stiftet 1874 som „Gislev Husholdningsforening“. Dens første Formand var Møller A. C. Nielsen, Holme.

Som Uddeler ansattes Væver Jens Salomonsen af Sandager. 1892 fratraadte han og etablerede egen Handel i Gislev, han døde 1900. Foreningens nuværende Uddeler: JOHANNES TROLLE, født 9. September 1869 i Sandager, Søn af Lærer Fred. Chr. T. og Hustru Charlotte Marie født Hansen, gift 1896 med Karen Petersen. Uddeler siden 1892, Formand er TORBEN JENSEN.

Johs. Trolle,
Uddeler.

Gislev Brugsforening.

Gislev Apotek blev oprettet som Hjælpeapotek under Ringe Apotek, ved Bevilling af 1907. Det blev selvstændigt Apotek i 1917. H. V. Josephsen havde det fra 1917—29. Nuværende Apoteker er R. A. KNUDSEN.

ERIK AAGAARD, Læge,

født 23. Maj 1896 i Aarhus, Søn af Købmand William Waldemar Aagaard og Hustru Christiane Amalle født Starck, gift 1919 med Karen Wittrup. Student 1914, medicinsk Eksamen 1922, Reservelæge ved Amtssygehuset i Kjellerup 1922—23, ved Amtssygehuset i Sorø 1924, Kandidat paa Kommunehospitalet i København 1925—26, siden 1926 praktiserende Læge i Gislev.

SVINDINGE SOGN danner en Sognekommune der grænser til Gudme, Gislev, Langaa og Øskendrup Sogne og til Frørup og Ørbæk Sogne i Vindinge Herred, hvorfra det adskilles ved Kongshøj Aa. Arealet 2146 ha, heraf 315 ha Skov: Ny Dyrehave, Brede-miste og Glorup Skov; 10 ha Vandareal. Terrænet er højt, det højeste Punkt er 106 m.

Byer: Svindinge med Kirke, Præstegaard, Skole, Forskole, Stiftelse (opført af Grev Moltke-Hvitfeldt), Forsamlingshus, Lægebolig, Elektricitetsværk og Postekspedition; Lamdrup med Mølle, (noget af Byen ligger i Gislev Sogn); Kokkehaverne, et mindre Sted. Hovedgaardene „Glorup“ og „Anhof“. Gamle Møller: Rødemølle, Tangaa Mølle og Ørbæk-lund Mølle. — Sognet har Tingsted i Svendborg og hører under de samme Kredse som Ringe Sogn, dog under Amtets 2. Folketingskreds. Indbyggerantallet var i 1800: 650, i 1900: 823, nu er det 795.

Sogneraadet bestaar af: Gaardejer LARS LARSEN, Formand; Gaardejer L. P. PEDERSEN; Gaardejer H. RASMUSSEN; Smed V. JENSEN; Husejer J. C. NIELSEN; Snedkermester J. LARSEN; Gaardejer M. JØRGENSEN. Hjælpekassens Formand er C. RASMUSSEN. Værgeraadets Formand er Gaardejer JENS E. HANSEN. Sognefoged er Gaardejer LARS HANSEN. Sognepræst er J. KATTERUP.

Af Gravhøje er der kun faa i Sognet, derimod ligger der flere Stengrave, saaledes Nord for Lamdrup en Langdysse og Syd for Svindinge 2 Dysser med Kamre. — Svindinge Sogn var indtil 1554 Anneks til Ørbæk Sogn. Indtil 1833 holdtes Ting i Svindinge By, tæt ved Kirken. Sognet hørte til Glorup Birk, der blev oprettet 1688. Ved Kongshøj Aa ligger to middelalderlige Voldsteder. Sognet havde 1777 28 Gaarde, 6 Huse, 4 Møller og Herregaarden „Glorup“. 1920 havde Sognet 192 Gaarde og Huse. — I Svindinge Sogn laa en gammel Kirke paa den saakaldte „Kirkeløkke“, en Mark ved Glorup Hovedgaard. Den nuværende Kirke er bygget i Tiden 1571—77 af Rigshofmester Christoffer Walckendorff til Glorup. Ved Skibets vestre Ende er Taarnet rejst. Gavlen har Renæssanceblindinger. Taarnet bærer et kobbertækt Spir.

Altertavlen er fra 1853, forestillende „Den hellige Nat“. Alteret er prydet med Indskrifter Kirkens oprindelige Altertavle blev 1620 erstattet af en Altertavle i sort Marmor med Alabastfigurer, skænket af Henning Walckendorff. Den var indmuret i Kormuren, men er nu anbragt i Skibets Nordvæg. Prædikestolen er fra 1620, af gullandsk Marmor, der er overtrukket med en graalig Farve saa det ligner Sandsten. Den er prydet med Indskriptioner og Ornamenten. Døbefonten er af Sandsten og fra 1853. Den gamle Font staar i Odense Museum. I Kirken findes Degnestole fra 1580. Under Koret har der været Begravelse for Ejerne af Glorup. Gravkammeret var af samme Størrelse som Koret. 1853 nedsattes alle Kisterne paa Kirkegaarden. Indtil 1854 var Stolestaderne almindelige Bænke med en Egelægte som Rygstød. Gulvet var af Sandsten med mange Ligsten. I Taarnrummet havde Glorup-Besidderne deres Kirkestole. Blandt de mange Gravstene i Kirken nævnes Byherren Chrf. Walckendorff's Sten i Koret med Figurer af ham selv og hans Brødre Absalon og Axel. I Taarnrummet staar lignende Gravsten med Portrætfigurer af Henning Walckendorff og hans Hustru samt Ligsten over Præster og andre. 1739 begyndte den egentlige Skoleundervisning i Sognet, da Conrad Drud blev Skoleholder.

JENS STRANDBYGAARD DEIBJERG, Førstelærer,

født 9. Maj 1898 i Hodde ved Varde, Søn af Husmand Hans Deibjerg og Hustru, gift 1922 med Kristine Dorthea født Jensen. Dimitteret 1919, ansat som Førstelærer ved Svindinge Skole 1931.

Hovedgaarden Glorup kan føres tilbage til det 12. Aarhundrede. Den laa da nede ved Søen, hvor Voldstedet endnu ses. Glorups nuværende Bygninger er fra den Tid, da Rigshofmester Christoffer Walckendorff var Ejer af Godset. I Begyndelsen af det 18. Aarhundrede blev Hovedbygningen ombygget af Gehejmeraad Christian Ludvig von Plessen. Grev Adam Gottlob Moltke fortsatte med Ombygningen. Over Porten ses hans Navnetræk og Aarstallet 1765. Ved disse Ombygninger fik den gamle Gaard udpræget Barokstil. Hovedbygningen bestaar af fire sammenbyggede Fløje, alle i et Stokværk, med Kældre og Kviste. Over Indgangsporten er der et lille Klokketaarn. 1898 tilbyggedes et lille Kapel i fransk-gotisk Stil, dets nederste overhvelvede Stokværk tjener som Gravkapel for den Moltke-Hvitfeldtske Familie. Det øverste Stokværk er indrettet som katolsk Kapel. Paa Hovedgaarden findes en kostbar Samling Kunstværker. 1872 flyttedes Avlsgaardene noget bort fra Hovedgaarden. Rundt om Hovedgaarden ligger en smuk Park med Statuer, Springvand og sjældne Træsorter. I 1481 kom Glorup i Slægten Walckendorff's Besiddelse og forblev i denne Slægt i 200 Aar. 1661 kom den til Henning Pogwisch, som straks solgte den til Generalløjtnant Hans Ahlefeldt, død 1694. 1705 arvedes Glorup af Gehejmeraad Chr. L. von Plessen, død 1723, derefter til hans Søn Gehejmeraad Chr. L. von Plessen, død 1752. Hans Arvinger afhændede Godset til Grev Christian Frederik Otto Wedel-Jarlsberg. 1762 solgtes Godset til Grev Adam Gottlob Moltke til Bregentved, han købte 3 Aar senere Hovedgaarden Rygaard med Gaarden Anhof. Af disse Godser oprettede i 1793 hans Enke, Sophie Hedevig Raben, Stamhuset Moltkenborg. Anhof Gaard var i over to hundrede Aar Avlsgaard under Glorup. 1915 solgtes den til Forpagter J. Willumsen.

GUDBJERG SOGN danner en Sognekommune der grænser til Gislev, Svindinge, Langaa og Gudme Sogne, samt til Tved-Kirkeby, Lunde og Kværndrup Sogne i Sunds Herred. Arealet er 4385 ha, heraf er 895 ha et bredt Skovbælte med Skovene Ellerup og Brænderup Vænge, Skovløkke Skov, Mullerup Skov, Præsteskov, Lakkendrup Skov, Brændeskov, Langkilde Skov, Fløjtrup Skov og Skrams Vænge; af Vandareal optages 33 ha, saaledes ved Stokkebæk og Vejstrup flere Moser og Engdrag. Stokkebæk Aa og Vejstrup Aa udspringer i Sognet.

Byer: Gudbjerg med Kirke, Præstegaard, Skole, Forsamlingshus, Fattighus eller Alderdomshjem, Brugsforening, Andelsmejeri, Mølle og Teglværk m. m.; Ellerup med Skole og Friskole; Brænderup; Lakkendrup med Skole; Brændeskov med Skole og Friskole, Savværk, Vandmølle, Mølle og Fællesmejeri. Sejlet og Grøntofte er mindre Steder. Tillige Hovedgaarden Mullerup. — Sognet har Tingsted i Svendborg og hører under de samme Kredse som Ringe Sogn (se Side 463), dog under Amtets 5. Folketingskreds og Svendborg Skattekreds. Indbyggerantallet var i 1800: 855, i 1900: 1509, nu er det 1912.

Sogneraadet bestaar af: Husejer H. JACOBSEN, Formand; Smed M. NIELSEN; Gaardejer K. GRØFTHAN; Husmand K. NIELSEN; Gaardejer H. MORTENSEN; Husmand J. CHRISTENSEN; Gaardejer P. THOMSEN. Hjælpekassens Formand er Gaardejer J. MADSEN. Værgeraadets Formand er Sognepræst J. SVEISTRUP. Sognefoged er Gaardejer L. HANSEN.

Sognets Oldtidsminder samler sig mest ved Sognets Østside. Her ligger ved Gudbjerg By en Langdysse med 100 store Randstene, tæt ved denne er der Rester af en anden Langdysse. Nærmere Ellerup ligger 2 Langdysser, og her har ligget 3 Gravhøje. Øst for Lakkendrup er der en lille Langdysse. — 1777 havde Sognet 104 Gaarde og Huse, som var fordelt saaledes: Gudbjerg By, 1777 Gudierg Bye med Præstegaard, 21 Gaarde, 13 Huse, 7 Boelssteder og en Mølle; 1777 Ellerup Bye, 1700 Elderup med 24 Gaarde

og 16 Huse; Lakkendrup By, 1777 Lakendrup Bye, 1600 Lackendrup med 14 Gaarde og 5 Huse; Brænderup By, 1777 Brenderup Bye med 7 Gaarde; Brændeskov, 1777 Brendeskou, 1600 Brendeschouff med 2 Gaarde. Desuden Hovedgaarden Mullerup. 1920 havde Sognet 387 Gaarde og Huse.

Kirkens ældste Bygningsdele er Koret og Langhuset, bygget i tidligromansk Tid af Granitsten. Murene hviler paa svære profilerede Sokler. Til Koret har der oprindelig været tilbygget en halvrund Apsis. Taarnet, Vaabehuset og Hvælvingerne er fra sen-gotisk Tid. Sakristiet er fra Slutningen af det 16. Aarhundrede, bygget af Niels Friis til Hesselager. Kirkens oprindelige Altertavle blev under Svenske-Krigen ført til Sverige. Den nuværende Altertavle er malet af S. Dahl, 1860. Prædikestolen er fra 1589, ogsaa skænket af Niels Friis. I Præstegaarden er Gehejmearkivar, Konferensraad C. F. Wegner født 13. December 1802, død 1893, begravet paa Gudbjerg Kirkegaard. Her findes en mægtig Kampesten med middelalderlige Tegn, saasom Smedetegnet.

Skolen i Gudbjerg.

Blandt Præster ved Gudbjerg Kirke siden 1850: J. Sidenius, A. J. Bendtsen 1853—78, H. F. H. J. Pedersen til 1889, J. T. Kragh til 1908, J. S. Svejstrup.

Gudbjerg Sogn har Skoler i Lakkendrup, Gudbjerg og Ellerup. Den første er den oprindelige Degneskole, hvortil Frederik Christian Skeel til Mullerup 1797 skænkede et Legat paa 1000 Rdl. Gudbjerg Skole er fra 1886. Lærere: L. Pedersen 1858—85, P. Rasmussen til 1900, N. J. Hansen 1928; siden Førstelærer AAGE HANSEN ENG-

GAARD, født 31. Marts 1899 i Brylle, Søn af Gaardejer Mads Hansen Enggaard og Hustru Eline født Skov, gift 1925 med Ingeborg Marie Knudsen. Dimitteret 1924 fra Odense, kaldet til Gudbjerg Skole 1928.

Skolen i Ellerup føres tilbage til 1764, da der til dens Oprettelse stiftedes et Legat af Gehejmeraad Holger Skeel til Mullerup. Legatet var paa 200 Rdl. til Skoleholderens Løn. Ellerup Skole fik et lignende Beløb. Skolen fra 1764 nedbrændte 1808 tillige med en Del Gaarde og Huse af Ellerup By. Samme Aar byggedes en ny Skole af Bindingsværk, den brugtes til 1923, da den nuværende Skole opførtes. Lærere: Andersen 1830—44, H. Thomsen til 1880, Frederik Meyer Jensen til 1913; CARL EDVARD NIELSEN, født 20. Marts 1878. Dimitteret 1901 fra Skaarup, Enelærer i Ellerup 1913—23, siden da Førstelærer.

Lakkendrup Skole er fra 1912. Lærer er JOHANNES KR. OLSEN.

I Skoven Syd for Mullerup ligger tre gamle Voldsteder, til det ene knytter sig Navnet Knudstrup. Ogsaa i Skramsvænge Skov findes et Voldsted. 1557 nævnes Johan Friis til Enemærke i Skramsvænge. Ved Brændeskov har der ligget en middelalderlig Borg, en Del af Borgbanken er i nyere Tid blevet udgravet. Man fandt Fundamentet til den oprindelige Brændeskovgaard, som i det 16. Aarhundrede ejedes af Kansler Johan Friis. Senere kom Gaarden til Ørbæklunde.

Hovedgaarden Mullerup er en gammel Hovedgaard. Anders Skeels Enke lod 1710 en ny Hovedgaard af Bindingsværk bygge. Dens to Hovedfløje var i to Stokværk. Bygningen stod ubeboet til 1815 og blev senere nedrevet. Den nuværende Hovedgaard er opført 1884—87 paa den gamle Borgplads. Den ældste Ejer af Mullerup, der kendes, var Eriksen Bjørn. Han pantsatte 1477 Gaarden til Palle Andersen. 1548 kommer den i Kansler Johan Friis' Besiddelse. 1683 kommer den i Christian Larsen Krarups Besiddelse, han afhændede den 1700 til Anders Skeel. Den forblev i denne Slægt til 1815, da den solgtes til Grev Gerhard Moltke. 1882 kom den i Apoteker, Etatsraad Chr. D. A. Hansens Besiddelse. Efter hans Død i 1916 overgik Gaarden til hans Enke.

Gudbjerg og Omegns Brugsforening er stiftet 1912 paa Initiativ af en Kreds af Arbejdere under Mullerup. De fik Gaardejer Peter Lykke interesseret i Sagen, og i Løbet

Niels Jensen,
Uddeler

af Sommeren 1912 rejstes Foreningens Bygning. Foreningens første Formand var P. Lykke han fungerede til sin Død 1930. Nuværende Formand er **KNUD GRØFTEHAUGE**. Foreningens Medlemstal er nu 330, den begyndte med 80. **NIELS JENSEN**, Uddeler, født 3. August 1881 i Hjorbæk, Søn af Husmand Anders J. og Hustru Maren født Laursen, gift 1908 med Helene Marie Petersen. Uddeler i Vium 1908—12, i Gudbjerg siden 1912, Formand for Gudbjerg kristelige Lytterforening, Medlem af Venstre Vælgerforening, Medlem af Menighedsraadet.

Gudbjerg Teglværk blev bygget omkring 1882. Teglværkets Bygmester var Tømrermester H. P. Tangaa i Gudme, der dannedes et Aktieselskab paa 5 Medlemmer, nemlig Gaardmand P. Pedersen, Gudbjerg; Gaardmand Kresten Pedersen, Grøftehaven; Gaardmand Niels Nielsen, Gudbjerg; Tømrermester H. P. Tangaa; Husmand Anders Nielsen, Ladefoged, som blev Selskabets Formand. Teglværket var opført i gammel Stil med smaa lave Tørrelader, og en af den Tids gammeldags, saakaldte Højovne,

Gudbjerg Teglværk.

som baade var dyr og besværlig at arbejde med. Den aarlige Produktion var ca. 3-400.000 Sten. I 1910 solgtes Teglværket til en privat Mand, Jørgen Clausen fra Vejstrup, men samme Aar solgte han det igen til et nyt Aktieselskab hvis Navne var: Gaardmand Niels Nielsen, Vejstrup; N. Madsen, Vejstrup; Jens Mogensen, Skaarup; N. Mogensen, Albjerg; Johan Ellemann, Haarby; Jørgen Ellemann, Byllerup; Godsforvalter A. Chr. Olsen, Broholm. Samme

Aar blev den gamle Højovn revet ned og erstattet med en ny Ringovn, kaldet Faaborg Ovn, som dog var meget mangelfuld, idet den ikke var overbygget med Hvælving. I 1913 blev der antaget en Bestyrer ved Navn N. Bloch, samme Aar blev der foretaget en større Reparation paa Ovnen og Forbedring, saaledes at der blev muret Hvælving over, og helt igennem mere tidsvarende. N. Bloch bestyrede Teglværket fra 1913—22, samme Aar solgte de fleste af de gamle Aktionærer deres Aktier til nye Mænd, som dannede et nyt Selskab. Disse Mænd var: Tømrer Rasmus Hansen, Gudbjerg; Gaardmand Niels Nielsen, Vejstrup; Gaardmand Hans Hansen, Formand, Lakkendrup; Gaardmand Anders Hansen, Lakkendrup; L. J. Duelund, Lakkendrup; P. Lykke, Ellerup; Murermester H. J. Hansen, Nyborg; Teglmester N. J. Nielsen og Direktør Larsen, Svendborg Svineslagteri. Teglmester N. J. Nielsen blev nu ansat som Teglværkets Driftsbestyrer. Teglværket var paa dette Tidspunkt gaet meget tilbage, og det kostede meget Arbejde at faa det paa Fode igen, men med god Vilje og store Anstrengelser er det nu lykkes. Det er nu ommonteret med nye Maskiner og store Udvidelser paa Tørreladerne, saa Teglværket er oppe paa en Produktion af 15-1600.000 Sten. Til Teglværket hører desuden et Areal paa 7 Tønder Land med godt Ler. **NIELS JØRGEN NIELSEN**, Teglværksbestyrer, født 30. Marts 1865 i Vissenbjerg, Søn af Træskomand Ole Nielsen og Hustru Dorothea født Hansen, gift 1889 med Marie Nielsen. Bestyrer paa Glamsbjerg Teglværk 1904, paa Vejstrup Teglværk 1913, siden 1922 paa Gudbjerg Teglværk.

Gudbjerg Brugsforening.

Kristelig Lytterforening er stiftet 1930 paa Initiativ af Uddeler Niels Jensen, Medlemsantallet er 130. Gudbjerg Andelskasse er stiftet 1920, dens Formaal er at ordne og lette Medlemmernes Pengeomsætninger, at modtage Kapital til Forrentning, og yde personlig Kredit. Kassen er stiftet af Jens Jensen, Hans Andersen og Uddeler Niels Jensen.

HESSELAGER SOGN danner en Sognekommune, der grænser til Frørup Sogn i Vindinge Herred, (hvorfra det adskilles ved Kongshøj Aa), til Store Bælt, Ore, Gudme, Langaa og Øksendrup Sogne. Arealet er 2690 ha, heraf optages 129 ha af Skovene: Fredskov, Nyhave Skov, Purreskov og Faldeskov, 55 ha optages af Vandareal. Til Sognet hører den ubeboede Ø Vresen i Store Bælt, 5 ha.

Byer: Hesselager Kirkeby og Hesselager Stationsby med Kirke, Præstegaard, Skole, Drengehjem, Hospital, Apotek, Læge, Landbrugsbank, nogle mindre Industrivirksomheder, Mejeri fra 1881, Bryggeri, Elektricitetsværk, Markedsplads, Jernbanestation med Post- og Telegrafstation; Vormark med Skole, Forskole, Friskole, Andelsmejeri oprettet 1888; Boholt; Fiskeholt; Revsøre; Bøsøre Huse; Klitholm; Trappedalshuse; Stokkebæk Huse; Askebæk Huse; Teglgårds Huse og Holmeskov Gaarde. Tillige Hovedgaarden Hesselagergaard. — Sognet har Tingsted i Svendborg og hører under de samme Kredse som Ringe Sogn (se Side 463) dog under Amtets 2. Folketingskreds. Indbyggerantallet var i 1800: 917, i 1900: 1640, nu er det 1931.

Sogneraadet bestaar af: Gaardejer A. ANDERSEN, Formand; Gaardejer P. J. EGEDORF; Vognmand C. CHRISTIANSEN; Smedemester M. NEISLEN; Fisker A. JENSEN; Boelsmand O. NIELSEN; Gaardejer R. HOLMSKOV. Hjælpekassens Formand er Gaardejer C. POULSEN. Værgeraadets Formand er Lærer O. LARSEN. Sognepræst er C. BRUUN. Sognefoged er Husejer L. PEDERSEN.

ANDERS ANDERSEN, Sogneraadsformand,

født 27. Maj 1879 i Vormark, Søn af Gaardejer Anders Rasmussen og Hustru Kirsten født Andersen, gift 1911 med Kirsten Krogh. Overtog Fædrenegaarden, Medlem af Sogneraadet siden 1917, Formand for samme siden 1924, Medlem af Bestyrelsen for Svendborg Andelsslageri, Svendborg og Omegns Landboforening

1923—29, Hesselager Sogns Venstreforening 1920—24, Hesselager Skolehjem 1925—29, af Repræsentantskabet for Svendborg—Nyborgbanen siden 1924, og af Repræsentantskabet for Svendborg Bank siden 1927.

LARS PEDERSEN, Sognefoged,

født 17. Juli 1868 i Lakkendrup, Søn af Husmand Søren P. og Hustru Karen født Pedersen, gift 1895 med Maren Hansen. Uddannet Kæretmager, etablerede sig i Vormark 1890, ophørte 1898, Sognefoged siden 1903, Formand for Sogneraadet 1901—24, Landvæsenkommissær 1913, Formand for Husmandbrugskommissionen i Svendborg Amt siden 1924, Finansministeriets Repræsentant i Svendborg—Nyborgbanen 1907, i en lang Aarrække Formand for Banen, Formand for Vormark Andelsmejeri 1898.

1923—29, Hesselager Sogns Venstreforening 1920—24, Hesselager Skolehjem 1925—29, af Repræsentantskabet for Svendborg—Nyborgbanen siden 1924, og af Repræsentantskabet for Svendborg Bank siden 1927.

Hesselager Sogn har haft over 100 Dysser og Høje, men de fleste er jævnet. 1777 havde Sognet Byerne: Hesselager, 1189 Helaker med 33 Gaarde og 30 Huse; Vormark By, 1777 Vermarke Bye, 1400 Wordermarke med 27 Gaarde og 10 Huse; Fiskeholt, 1777 Fiskerholte Bye med 3 Gaarde og 1 Hus; Revsøre By, 1777 Revførre Bye med 3 Gaarde og 4 Huse; Boholt, 1777 Boeholt Bye, 1330 Botholet med 4 Gaarde; Bøsøre, 1777 Boesøre, 1660 Børsør med 4 Gaarde og 1 Hus; Stokkebæk By, 1777 Stokkebech, 1660 Stocchebechsz med 2 Huse; Luneborg med 3 Huse. 1920 havde Sognet 411 Gaarde og Huse. 1539 oprettedes Hesselager Birk, det omfattede hele Hesselager Sogn. 1828 lagdes det under Sunds og Gudme Herreder. I Nærheden af Hesselager By ligger den største erratiske Blok i Danmark, dens Omfang er 47 m, dens Højde over Jorden 13 m.

Hesselager Kirke er en anselig Bygning, der er præget af Renæssancetidens Ombygninger. Den ældste Del, Skibet, er en Rest af en romansk Kampestenskirke med Profilsokkel og Fraadstensvinduer. I sengotisk Tid er det lave Vesttaarn blevet tilbygget, hvortil der mod Vest ca. 1600 er bygget et Vaabenhus. Da den rige Kansler Johan Friis kom i Besiddelse af Hesselagergaard, lod han i 1550 det gamle Kor nedrive og opførte det nuværende i Skibets fulde Bredde. Nogle Aar senere lod Kansleren Sakristiet og den nordre Korsarm bygge; medens den søndre Korsarm er bygget af hans Brodersøn, Kansler Niels Friis i 1597—98. Skibet har simple Krydshvælvinger; Koret og Udbygningerne smukt pro-

Hesselager Kirke.

flerede Krydshvælvinger. Altertavlen er en Kopi af C. Bloch's Opstandelsen. Den gamle Altertavle er fra ca. 1520. Døbefonten er en romansk Granitfont, Prædikestolen er fra 1650 i Bruskarok og med Niels Friis' Vaaben. En sengotisk Degnestol og et Røgelseskar med Runer findes nu

i Nationalmuseet. I Kirken er der mange Gravminder, særlig over den Friis'ske Slægt. En Del Kisteplader fra den nu tildækkede Gravkælder fortæller om de Friis'er, der laa begravet her. Desuden findes en Del Mindetavler over Præster og andre. Nord for Kirken ligger en velbevaret sentmiddelalderlig Kirkelade af raa Kamp- og Munkesten. Paa Kirkegaarden ligger begravet Lægen R. Kabell, død 1902, paa hans Grav er rejst en Mindesten af Egnens Beboere. — Præst ved Hesselager Kirke er nu GUDMUND BRUUN, Provst, født 18. August 1891 paa Færøerne, Søn af Sognepræst Emil Victor Schau Bruun og Hustru Dora født Topp, gift 1915 med Edel Fenger Ehrenreich. cand. theol. 1915, ordineret som Kateket ved Trinitatis Kirke 1916, konstitueret Sognepræst for Vaagø og Østerø Præstegæld paa Færøerne 1917, Sognepræst i Svallerup 1918, og i Hesselager siden 1923, Provst for Gudme-Vindinge Herreder siden 1931.

Den første Degn i Hesselager Sogn, hvis Navn vi kender, var Hans Kuld den yngre, 1664, baade han og hans Efterfølgere var cand. theol. Den første Degn, der tillige var Skoleholder, var Hans Holck, født 7. November 1766 i Nyborg, Søn af Skipper Ole Holck, han blev Student 1786 fra Nyborg Latinskole og var fra 1788 til sin Død 1839 Degn og Skoleholder i Hesselager Sogn. Han udrettede meget for Sognet og for Degnekaldet. Han stiftede det saakaldte Degneenkesæde i Hesselager og oprettede et Legat, som endnu eksisterer og fik udvirket, at der oprettedes Præsteenkesæde. Hans Efterfølger var Jakob Hansen, Lærer ved Hesselager Skole fra 1839 til sin Død 1853. Hans Enke overlevede ham i 46 Aar. Endvidere kan nævnes: Lærer Hørlyck og Lærer Mønsted. Nuværende Førstelærer er AAGE KRISTENSEN. — 1885 udvidedes Hesselager Skole med en Forskole og der ansattes en Lærerinde. 1890 byggedes en ny Skole. Nuværende Lærerinde er BODIL KRISTINE DAL, ansat 1906.

AAGE KRISTENSEN, Førstelærer,

født 23. Marts 1881 i Brudager, Søn af Gaardejer Rasmus K. og Hustru Marie født Pedersen, gift 1913 med Trine Rønde. Dmitteret fra Silkeborg 1904, Lærer ved Bramminge Efterskole 1904—05 og ved Launtved Friskole 1905—11, Førstelærer i Tryggelev 1913—20, siden 1920 Førstelærer i Hesselager, Formand for Hesselager Sogns Foredragsforening 1926—30, Dirigent for Sangforeningen siden 1923, Medlem af Bestyrelsen for Grænsforeningen for Sydfyn siden 1925 og af Bestyrelsen for Hesselager Sogns Biblioteksforening siden 1925.

Vormark Skoledistrikt er oprettet 1826. Skolens første Lærer var H. Sandbech. 1837 blev Skolen bygget, den blev udvidet 1901 saa den nu er 4-klasset. Førstelærer er JØRGEN HANSEN, født 1. April 1873 paa Avernakø. Ansat ved Vormark Skole 1908. Vormark Forskole er fra 1901. CARLA BAUMGARTZ, Lærerinde, født 21. August 1887 i Nyborg, Datter af Maler Carl Chr. Baumgartz og Hustru Jochumine født Lerche. Dimitteret fra Odense 1914, ansat i Vormark 1915.

Vormark Friskole er oprettet 1875 af en Forældrekreds paa Initiativ af Sognepræsten Koefoed, der som ung var blevet grebet af de Koldske Skoletanker: „Om Hjemmets Skole“. Skolens ydre Rammer var de første Aar smaa og uanseelige, kun et lille lavloftet Værelse, med et Par smaa Vinduer. Her paabegyndtes Undervisningen

med 8 Børn. Med Tro og Kærlighed og med gensidig Forstaaelse

mellem Hjem og Skole, voksede Kredsen stadig og Børneantallet steg, saa det blev nødvendigt at faa større Lokaler. I 1908 flyttedes Skolen fra Vormark By, til sin nuværende Beliggenhed, hvorved Kredsen fik sin egen Bygning med gode lyse Lokaler. 1930 blev det atter paa Grund af Børneantallets Stigning nødvendigt at foretage en Udvidelse af Skolens Bygning. — OTTO LARSSON, Lærer, født 23. April 1898 i Mellerup, Søn af Skomager Johannes Larsson og Hustru Marie født Nielsen, gift 1923 med Karen Erikka Møller. Dimitteret fra Elbæk Friskoleseminarium 1921, Lærer ved Aagaard Friskole 1921—22, Studieophold paa Island, Lærer ved Vormark Friskole siden 1922, Formand for Hesselager Værgeraad 1928, Formand for Sydfyns Ungdomsforening og for Hesselager Sogns Foredragsforening 1922—26 og siden 1930.

Vormark Friskole.

Hesselagergaard er en af Danmarks ældste og ejendommeligste Herregaarde. I Valdemars Jordebog nævnes den som tilhørende Kongen. Det nuværende Hesselager er bygget 1538 af Johan Friis. En Indskrift over Portalen lyder: „Johan Friis lod dette nye Hus opføre paa sin gamle Fædrenegaard for sig og sine; hans velhugne Vaaben, som du her ser, viser, til hvilken Slægt han og hans gamle Familie hører, 1538“. Hovedgaarden bestaar af to Stokværk samt et Halvstokværk og dybe Kældere, disse sidste har middelalderlige Ribbehvælvinger, der støttes af svære Piller. Murene er sine Steder 2 m tykke. Hovedbygningen har midt paa Facaden et firkantet Trappetaarn, der har haft Kuppeltag, men nu afsluttes med afrundede Gavle. Taarnets øverste Stokværk er fremspringende og hviler paa en romansk Buefrise. For hver Ende af Hovedbygningen staar Hjørnetaarne, svære ottekantede Bygninger med lave Kuppeltag. Af de gamle Voldgrave er der nu kun

Hesselagergaard.

lidt tilbage. — Hesselagergaard kom i den Friis'ske Slægt ved Henrik Friis Ægteskab med Maren Bild, en Datter af Jakob Bild Ottesen, der 1419 besad Hesselagergaard. I over 250 Aar forblev Gaarden i den Friis'ske Slægts Eje. Den navnkundigste af Friis'erne var Kansleren Johan Friis, han besad Godset fra 1505—70, lod den nuværende Gaard bygge og fik Hesselagergaard gjort til Stamhus for sig og sin Slægt. Efter hans Død omstødtes Stamhusrektionen, og hans Arvinger maatte betale Kronen 50.000 Rdl. for at faa Lov at beholde Godset. Den sidste Friis'er paa Godset var Niels Friis' Enke

Ingeborg Parsberg, som 1662 solgte Hesselagergaard til sin Ridefoged Palle Jensen Hegelund. Siden har Godset skiftet Besidder meget ofte.

Vormark var en Hovedgaard til 1764, da den solgtes til Kommerceraadinde Baggesen, som lod Godset udstykke til 3 Bøndergaarde. Man mener, at Vormark Hovedgaard er fra 1300, og da tilhørte en Væbner Peder Nielsen. Øen Vresen blev 1529 indløst af Joh. Friis fra Pantet til Vor Frue Kirke i Nyborg, 1767 kom Øen under Stamhuset Broholm.

Østfyns Købmandsforening er stiftet 1906 paa Initiativ af Købmand Ove Bisgaard, Hesselager. Han var Formand til 1911, Magnus Nordlander 1917, nuværende ALFRED NIELSEN, Næstformand og Kasserer siden 1919: NIELS LARSEN LANGÆBLE, Købmand,

født 20. Februar 1888 i Sønder Næraa, Søn af Gaardejer Hans Larsen og Hustru Eline født Rasmussen, gift 1914 med Maren Kirstine Hansen. Overtog 1919 Faderens Forretning, som denne 1897 havde overtaget af Grundlæggeren. Medlem af Bestyrelsen for fynske Købmænds Ægekøp i Svendborg Amt siden 1923 og af Bestyrelsen for Skytte- og Gymnastikforeningen siden 1922.

Ved kgl. Resolution af 8. Juli 1870 oprettedes et Apotek i Hesselager Sogn, med Bevilgning umiddelbart ved den nye Svendborg-Nyborg Landevej. Apoteket oprettedes med personligt Privilegium. Privilegiet blev opslaaet ledigt 21. Juli 1870, og den første Bevilling udstedtes 12. Oktober s. A. for fhv. Apoteker i Skærbæk C. T. Thaning. Nicolai Valdemar Bauer Park var Forpagter fra 1. August 1892 til 1. August 1898, han ombyggede Apotekets Materialkammer og Kælder. Sophus Carstensen fra 1. August 1898 til 1. November 1909, han købte Ejendom og Inventar af N. V. Bauer Park for 34.000 Kr., deraf Bygning og Grund ca. 28.000 Kr. Andreas Ludvig Jørgensen, Bevilling 30. September 1909, overtog det 1. November s. A. og drev det til 1. Maj 1920. Carl Christian Andersen Egede fik 10. December 1919 Bevilling til Hesselager Apotek, overtog det 1. Maj 1920 og drev det til 1. Septb. 1930. Siden 1. Septb. 1930 Laurits Vilhelm Rasmussen.

Apoteket er opført 1871 af Arkitekt C. Lendorf, Odense, nuværende Mtr. Nr. 24 g og 24 av. I 1923 udvidedes Grunden ved Køb af Mtr. Nr. 24 dd, 24 dc og 24 cø, hvorved det samlede Areal blev 10,150 Kvadratalen, samtidig forøgedes Facaden mod offentlig Vej, og Haven sikredes mod eventuel senere generende Nabobebyggelse. Til Apoteket er knyttet Haandkøbsudsalg i Gudbjerg (oprettet 31. Juli 1909), i Skaarup (oprettet 15. November 1913), i Lundeborg (oprettet 4. Juli 1924), i Frørup (oprettet 11. Februar 1925), i Taarup (oprettet 11. Februar 1925) og i Vejstrup (oprettet 12. Februar 1925).

Apoteket har Leverance til den distribuerende Læge i Skaarup. I Hesselager er 2 Læger og en Dyrlæge, og i Gudme en Dyrlæge.

Laurits Vilhelm Rasmussen, Apoteker,

født 19. September 1879 i København, Søn af Smedemester L. C. R. og Hustru Dorthea født Olsen, gift 1907 med Elenora Kirstine Lund. Kandidat 1904, 1. Kandidat Svendborg Løveapotek 1917—30, fik kgl. Bevilling paa Hesselager Apotek 14. Juli 1930, overtog samme 1. September 1930, Næstformand i Danmarks Apotekerforening, Fyns Kreds, siden 1931.

Andreas Nielsen, Læge,

født 18. April 1894 i Herning, Søn af Dommer Jørgen N. og Hustru Marie født Sørensen, gift 1922 med Ingeborg Jørgensen. Praktiserende Læge i Hesselager siden 1924.

Andy Knud Madsen, Dyrlæge,

født 5. Oktober 1889 i København, Søn af kgl. Kammerlakaj M. J. M. og Hustru A. født Rasmussen, gift 1916 med Vera Alfrida Bramsen. Eksamen 1914, Reservedyrlæge ved Garderhusarnerne 1914—16, overtog Dyrlæge A. P. L. Jensens Praksis i Hesselager 1916.

Apoteket i Hesselager.

Hesselager Skolehjem ligger nær ved Hesselager Station, det er nu et Hjem for Piger, men gennem Aarene har det gennemgaaet nogle store Forandringer. I Sommeren 1901 opførtes en Skolebygning i umiddelbar Forbindelse med et ældre Beboelseshus, og Skolen blev i September 1901 indviet til Kostskole, med Ret til at afholde Mellemskole-, Real- og Studentereksamen. I August 1915 omdannedes Kostskolen fra Gymnastikskole til For-

beredelses-, Mellem- og Realskole. Paa Grund af økonomiske Vanskeligheder maatte Skolen dog lukke et Aars Tid efter. Kostskolen blev i 1917 købt og omdannet til Børnehjem og i 1920 blev dette anerkendt som Opdragelseshjem med Plads til 60 Drengene. Som Drengeshjem bestod Skolen til 1924, hvorefter den maatte lukke. I Maj 1925 blev Eleverne fra Hanbjerg Skolehjem overflyttet til Hesselager og Skolen blev nu et Opdrageseshjem for Piger. Elevantallet var paa det Tidspunkt 30, men der er senere oprettet en Fortsættelsesafdeling med Plads til 17 Elever, som skal oplæres i praktisk Arbejde, saavel Havebrug som Husvæsen. Paa Hjemmet er der nu Plads til 47 Elever.

Foreningen „Ny Hesselager“ er stiftet den 23. Marts 1897. Den blev væsentligt stiftet med det Formaal at søge bygget et Forsamlingshus, idet man meget stærkt følte Savnet af et passende Lokale til Møder og Sammenkomster. Denne Plan blev dog hurtigt opgivet, da det blev oplyst, at man i Vormark, som er Sognets Midtpunkt, omgikkes med lignende Planer. Der var imidlertid Opgaver nok at tage fat paa, en af de største og vigtigste var Gadebelysningen, der stadig er Foreningens Hovedopgave, men ved Siden deraf har der været mangfoldige Opgaver, som Foreningen har taget op og ført til en heldig Løsning. Det første Aar førte man ingen Protokol, saa man kan ikke med Sikkerhed sige, hvem den første Formand var, men allerede første Aar nedlagde Bestyrelsen sine Mandater, den Bestyrelse, som derefter blev valgt, valgte til Formand Købmand Ove Bisgaard og til Kasserer Fabrikant JUL. LARSEN, Margarinefabrikken „Fyen“. Jul. Larsen har varetaget denne Post siden, kun afbrudt af en Periode paa 2 1/2 Aar. I det hele taget har Jul. Larsen gjort et stort og dygtigt Arbejde for Foreningen. Foreningens nuværende Formand er Vognmand CARL CHRISTIANSEN, der tillige er Stationsbyens Repræsentant i Sogneraadet.

Hesselager Sogns Sygeplejeforening er stiftet i 1908, væsentligst paa Initiativ af Læge Warhuus og Pastor Tommerup, Hesselager, begge døde for flere Aar siden. Foreningens første Formand var Pastor Tommerup, der var Formand indtil sin Død Sommeren 1912. I 1917 overtog Kommunen Foreningen, saaledes at alle Kommunens Beboere har Ret til at benytte Sygeplejersken. Kommunen vælger en Bestyrelse paa 5 Kvinder og Mænd, der varetager Driften under Ansvar for Kommunen. Foreningens Formænd har været: Pastor Tommerup; Tommer J. H. Kjellerup, Vormark; Købm. Nissen, Hes-

Parti fra Hesselager By.

selager og Boghandler HANSEN, Hesselager. Foreningens nuværende Sygeplejerske er Fru ANNA BERGGREEN, som tiltraadte Pladsen 1. December 1921.

Hesselager Elektricitetsværk er bygget i Efteraaret og Vinteren 1910—11. Det er anlagt af Installatør Chr. Wilhjelm, hvis Fader ejede Huset, hvor det blev anlagt. Wilhjelm drev det kun i 3 Aar, da maatte han opgive det og overlade det til Kreditorerne, der drev det en ganske kort Tid, men solgte det saa til et lille Selskab, bestaaende af 5 Mand fra Stationsbyen, som drev det indtil April

1920, det blev da overtaget af et Andelsselskab, bestaaende af alle de Forbrugere, som var Ejere af fast Ejendom. Dette Selskab fortsatte saa Driften af Værket indtil man i Sommeren 1928 besluttede at gaa over til Højspænding. Det gamle Værk blev derefter realiseret, undtagen Luftledningen, der vederlagsfrit overgik til det nye Selskab. Selskabets første Formand var Karetmager Rasmussen indtil 1923, derefter Købmand Chr. Christiansen, Læge Bokkenheuser, Mejeriejer Langelund og Boghandler H. A. HANSEN.

CARL CHRISTIANSEN, Vognmand,

født 22. April 1876 i Svinninge, Søn af Skovfoged Jens Chr. og Hustru Anne født Bertelsen, gift 1924 med Cecilie Nielsen. Formand for Foreningen „Ny Hesselager“, Repræsentant i Sogneraadet for Stationsbyen.

ANDERS JULIUS LARSÉN, Fabrikant,

født 7. November 1859 i Brudager, Søn af Gaardejer Lars Hansen og Hustru Julie Augusta født Langelund, gift 1883 m. Maren Kirstine Hansen, Datter af Gaardejer H. Jensen og Hustru, Sødinge v. Ringe. Kasserer i Foreningen „Ny Hesselager“ siden 1897 med 2½ Aars Afbrudelse, Medl. af Sogneraadet 1909—25.

HANS RASMUSSEN, Savværksejer,

født 26. April 1874 i Hjulby, Søn af Gaardejer Hans Peter R. og Hustru Kirstine født Nielsen, gift 1900 med Jakobine Rasmussen. Formand for Elektricitetsværket 1922—25, etabl. Vognfabrik i Nyborg 1899, ophævede denne 1912 og begyndte Savværk i Hesselager.

Margarinefabriken „Fyen“, Hesselager, er grundlagt 1894 af dens nuværende Ejer JUL. LARSEN m. fl. I 1911 overtog Fabrikant Larsen Fabriken tillige med Hesselager Mejeri,

Margarinefabriken „Fyen“, Hesselager.

HANS ANDR. HANSEN, Boghandler, Fotograf,

født 3. Oktober 1876 i Gudme, Søn af Urmager Erik J. H. og Hustru Anne Marie født Nielsen, gift 1899 med Maren Hansen, død 1914. Overtog Faderens fotografiske Ateller 1898, det er grundlagt 1885, etableret 1901 i Hesselager, Formand for Elektricitetsforeningen 1931, Formand for Syd-Østfyns Bivlerforening, Formand for Hesselager Sogns Sygeplejeforening.

ALFRED NISSEN, Købmand, R. af D.,

født 22. Juli 1875 i Kalundborg, Søn af Bogbinder A. J. N. og Hustru Marie født Larsen, gift 1911 med Poulina Poulsen. Etablerede Kolonial- og Isenkramforretning i Hesselager 1907, Formand for Østfyns Købmandsforening siden 1917, Næstform. i Central-Organisationen af Købmandsforeninger i Fyns Stift,

Medlem af Hovedbestyrelsen for De Samvirkende Købmandsforeninger i Danmark, og Hovedkasserer for samme, Medlem af Sogneraadet 1925—29.

CHR. THEOBAL JØRGENSEN, Malermester, født 27. Februar 1887 i Hesselager, Søn af Malermester Niels J. og Hustru Maren Dorthea født Petersen, gift 1913 med Maren Kirstine Knudsen. Overtog Faderens Forretning 1911, Medlem af Bestyrelsen for Foreningen „Ny Hesselager“ siden 1924, Næstformand siden 1929.

grundlagt 1881. Margarinefabriken begyndte sin Virksomhed under beskedne Forhold, men i Aarenes Løb oparbejdedes en betydelig Omsætning, og der har flere Gange maattet foretages Udvidelser. Fabrikens Hovedproduktion er Plante-margarine, og Produktet, som forhandles over hele Landet, har vundet almindelig Anerkendelse. I Foraaret 1926 udskiltes Mejeriet fra Margarinefabriken, og der opførtes nye Mejeribygninger, og denne Virksomhed førtes videre i Forbindelse med

Hesselager Hotel.

en senere tilbygget Flødeisfabrik af Fabrikant Larsens Søn Johs. Lange-lund som Ejer.

CHARLES L. JØRGEN BAGGERS, Stationsforstander, født 16. Februar 1880 i Odense, Søn af Købmand Søren B. og Hustru Marie født Schmidt, gift 1924 med Marie Henningsen. Ansat ved Sydfynske Jernbaner 1897, Stationsforstander i Hesselager 1916.

Banestrækningen Nyborg—Svendborg, med Station i Hesselager, aabnedes 1. Maj 1897. I de første 2 Aar var der to Stationsforstandere ved Hesselager, nemlig Cortzen og Schou, sidstnævnte afløstes 1899 af J. C. Clausen, der fungerede som Forstander i 17 Aar. Han afløstes 1916 af C. L. J. Baggers. Postekspeditionen sorterer under Stationsforstanderen, der tillige er kgl. Vejer og Maler.

Hesselager Savværk og Karetmagerforretning etableredes 1912 af Hans' Rasmussen. 1927 udvidedes Virksomheden og optog Træuldsfabrikationen.

Vormark Mølle er opført 1869, dens Stuebygninger er fra 1714. Oprindelig hørte Møllen under Hovedgaarden Hesselager, men 1916 solgtes den.

Andelsmejeriet i Vormark er stiftet 1888, senere er Mejeriet gentagne Gange udvidet. Det begyndte med 30 Andelshavere, nu har det 225. Formand for Bestyrelsen er Sognefoged LARS PEDERSEN.

Den første Dyrlæge i Hesselager var Carl Rasmussen, 1880—1901. Hans Efterfølger var A. P. L. Jensen til 1916, siden da: Dyrlæge ANDY KNUD MADSEN.

Hesselager Hotels Bevilling er fra 1877. Det var da en almindelig Landsbykro, men siden Banens Anlæggelse er den gamle Kro mere og mere overgaaet til moderne Former.

Nuværende Ejer købte det 1904 og ombyggede og moderniserede det 1907.

CARL FREDERIK NIELSEN, Hotelejer, født 4. Februar 1874 i Vester Skerninge, Søn af Murermester Hans Nielsen og Hustru Johanne, gift 1902 med Katrine Petersen. Har drevet Kroen paa Thurø indtil 1904.

ANNA MARIE RASMUSSEN, Distriktsjordemoder, født 2. Juli 1885 i Refsvindinge, Datter af Hans Hansen og Hustru Distriktsjordemoder Maren Sofie, gift 26. April 1914 med Snedker Carl Frederik Rasmussen. Dimitteret fra Jordemoderskolen 1. Septbr. 1910, Embede som Distriktsjordemoder 1. Oktober 1910 i Vormark, Hesselager Sogn.

GUDME—BRUDAGER SOGNE danner en Kommune med det sidste som Anneks. Gudme Sogn grænser til Annekssognet og til Ore, Hesselbjerg, Langaa og Gudbjerg Sogne. Arealet er 1582 ha. Terrænet er særlig mod Nord ret højt. Af Skov optages 72 ha, af Vandareal 35 ha, deraf Gudme Sø 15 ha.

Byer: Gudme, med Kirke, Præstegaard, Skole, Forskole, 2 Forsamlingshuse, Højskole-hotel, Andelsmejeri, Elektricitetsværk, Jernbane, Post- og Telegrafstation; Galdbjærg; Kohave Huse. Tillige Hovedgaarden Broholm.

Gudme-Brudager Sogne har Tingsted i Svendborg og hører under de samme Kredse som Ringe Sogn, men til Svendborg Skattekreds og Amtets 2. Folketingskreds. Indbygger-

antallet i Gudme Sogn var 1800: 476, 1900: 869; i Brudager Sogn var det de samme Aar: 238 og 490, nu er det samlet for begge Sogne: 1806.

Brudager Sogn grænser til Hovedsognet, Vejstrup, Oure og Gudbjerg Sogne og til Skaarup og Tved Sogne i Sunds Herred. Arealet er 974 ha, heraf optages 95 ha af Skov og 21 ha af Vandareal.

Byer: Brudager med Kirke, Skole, Friskole, Forsamlingsbygning, Mølle og Savværk m. m.; Gravvænge Gaarde og Huse med Friskole; Tøjmose og Kilen er mindre Steder. Tillige Brudagergaard.

Sogneraadet: JENS K. MØLLER, Formand; Gaardejer H. J. FRELSTOFTE; Husmand CHR. HANSEN; Gaardejer N. ESPESEN; Gaardejer H. FR. HANSEN; Fru R. E. AAGAARD; Skomager P. CHRISTENSEN; Gaardejer T. JENSEN; Gaardejer CHR. ESPESEN; Gaardejer H. P. RASMUSSEN; Gaardejer R. NIELSEN. Hjælpekassens Formand er Fru MARTHA MØLLER. Værgeraadets Formand er Fru M. KROHOLM. Sognepræst er C. PETERSEN. Sognefoged i Gudme: K. N. NIELSEN, i Brudager: T. NIELSEN.

I Gudme Sogn er der fundet Guld fra Oldtiden til en Værdi af 1210 Kr. 1875—80 afdækkedes en Boplads fra Oldtiden, den strakte sig over hele „Møllegaardsmarken“, og der fandtes 380 Grave og en Mængde Oldsager, der nu opbevares i Museet paa Broholm. Nord for Brudager findes en Dysse med en dobbelt Række Randstene.

Det i 1810 af Marie Wibecke v. Pultz, Enke efter Anders Sehested til Broholm, oprettede Hospital for 8 Fattige blev i 1870 omdannet til Kommunehus. Et lignende Hospital blev oprettet i Brudager, men dette blev solgt 1880.

Hovedgaarden Broholm omtales første Gang i 1326 og tilhørte da Absalon Jønson. Opførelsen af den nuværende Hovedgaard er paabegyndt i Otto Skeels Tid, 1642, og fulden af hans Enke Ide Lunge, den ligger paa to Holme, omgivet af brede Grave, paa den mindste Holm ligger Hovedbygningen, paa den største Avlsgaardene. Hovedbygningen er i to Stokværk, med dybe Kældre. Begge Gavle er Trappegavle. I Midten rejser sig et højt Taarn med Spir. Borggaarden omsluttes af lavere Bygninger. Efterhaanden er Broholm gjort større ved Tilbygninger, saaledes i 1895 og 1905. 1641 købte Otto Skeel Gaarden af Claus Brockenhuus til Søndergaarde. Broholm forblev i den Skeelske Slægts Eje til 1730, da Elisabeth Skeel ægtede Niels Sehested. 1750 gjordes Broholm til Stamhus for Slægten Sehested.

I Gudme Sogn ligger, nordøst for Kirken, Tomten af en gammel Herregaard, Egemosegaard. Sidste Gang den omtales som en betydelig Gaard er i 1558, men 100 Aar senere var den delt i mindre Gaarde. Brudager Gaard var oprindeligt en gammel Hovedgaard, nævnt 1400, omkring 1600 var Gaarden beboet af Bønder. 1658 gjordes den atter til Hovedgaard af Axel Walkendorff. En lang Tid hørte Gaarden under Ørbæklunde, 1722 solgtes den til Erik Skeel, og senere kom den til Anders Sehested til Broholm.

Af den ældste Gudme Kirke er endnu Skibets Midtparti tilbage. Det er fra tidligromansk Tid og af svære utilhugne Kampesten. Man fandt ved en Restaurering i 1876 Rester af Kalkdekorationer fra 1488. Over Korbuen, ind mod Skibet, er hele Muren smykket med legemsstore allegoriske Figurer. Altertavlen, der med Ramme og Panel spænder over hele Korvæggen, er fra Midten af det 15. Aarhundrede. Prædikestolen er fra 1675, den bærer Jørgen Skeel og Elisabeth Billes Vaaben. I Kirken findes to sengotiske Degnestole og et Egetræsskab fra samme Tid. Over Korbuen hænger et stort Krucifiks fra gotisk Tid. I Slutningen af

Indre af Gudme Kirke.

Brudager Kirke.

og at Koret fik Trappegavl. Taarnet er tilbygget i sengotisk Tid, Vaabehuset endnu senere.

Paa Hvælvingen i Koret findes Rester af Kalkmalerier. Kirkens Altertavle er skænket 1919 af Kammerherre Hannibal Sehested, den gengiver Opstandelsen. Den oprindelige Altertavle var en Fløjtavle, hvis naive og klodsede Udskæringer helt passede ind i det middelalderlige Kirkerum. Tavlen er nu i Skibet, i dens Midterfelt staar Gudfader og Guds Søn omgivet af Helgeninder. Døbefonten er af Granit og romansk. Det simpleste af Kirkens Inventar er Prædikestølen, den er fra 1600.

Den gamle Skole i Gudme, der var opført af Bindingsværk, indeholdt et Skolelokale og Lejlighed for Lærerfamilien, var beliggende tæt ved Kirken mellem Kirkegaarden og Gaden, lige overfor det dengang ret anselige Gadekær. Denne meget

Gudme Skole bygget 1926.

gamle Skole nedbrændte den 29. Juni 1878. Skolen søgtes dengang af 110 Børn, hvilket var et for stort Antal for een Lærer. Den ny Skole, som nu skulde bygges, kunde da ikke opføres paa samme meget uheldige Plads, hvor enhver Udvidelse var umulig; og da en Udvidelse af Kirkegaarden var stærkt paakrævet, ordnedes Sagen saaledes, at den gamle Skoles Byggegrund blev tillagt Kirkegaarden, og

Skolen blev flyttet ca. 100 m mod Nordvest. Den ny Skole blev opført allerede samme Sommer og stod færdig til at tages i Brug i November Maaned 1878. Hovedbygningen blev opført af Grundmur med Straatag og indeholdt 2 Klasseværelser (et større og et mindre) samt Lejlighed til Førstelæreren og to smaa Værelser og et lille Køkken til Læreren. Tillige opførtes 2 Udhuse af Bindingsværk. I Aaret 1917 var Antallet af skolesøgende Børn vokset til ca. 150, og en Udvidelse var atter paakrævet. Skolen fik nu 6 Klasser, og der ansattes en Forskolelærerinde. Et Klasseværelse blev midlertidig indrettet i et af Udhusene. I 1920 købte Kommunen en Bygning, beliggende i Nærheden af Skolen, og denne Bygning er nu indrettet til Forskole. Hovedskolen blev endelig i 1926—27 ombygget og forsynet med en

det 17. Aarhundrede blev der under Koret indrettet Gravkapel for Ejerne af Broholm. I Skibet findes en Mindetavle over Billernes Slægt, opsat 1693. Den mægtige Messinglysekrone er skænket i 1682 af Jørgen Skeel og Lisbeth Bille.

Brudager Kirke er for Kor og Skibs Vedkommende fra tidligromansk Tid, bygget af raa Kamp. Betragter man det korte Skib og det lave Kor mod Øst har man et godt Billede af de romanske Kirker, thi den eneste Ombygning af Brudager Kirke er egentlig kun den, at de smaa rundbuede Vinduer blev erstattet af højere Vinduer,

Interiør fra Brudager Kirke.

den gamle Skoles Byggegrund blev tillagt Kirkegaarden, og

Gudme gamle Skole.

stor gennemgaaende Kvist, og denne Skolebygning er helt tidssvarende med to udmærkede Klasseværelser og store Gange samt to gode Lærerlejligheder for Skolens Første- og Andenlærer. I Brudager Sogn er der Skole og Friskole. Førstelærer ved Gudme Skole A. CHR. THØGERSEN, født 30. Juli 1885 i Ikast ved Herning, Søn af Købmand Chr. Thøgersen og Hustru Karen født Andersen, gift 1912 med Agnes Augusta Andersen Ascanius. Dimittet 1909 fra Nørre Nisum, Vikar i Paarup 1909—10, Andenlærer i Skamby 1910—16, siden 1916 Førstelærer i Gudme, Medlem af Værgeraadet 1917—21, og af Menighedsraadet 1916—26, Revisor i Sygekassen 1917—22.

LANGAA—ØKSENDRUP SOGNE danner en Kommune med sidstnævnte som Anneks. Langaa Sogn grænser til Hesselager og Øksendrup Sogne, hvorfra det adskilles ved Stokkebæk Aa, og til Svindinge, Gudbjerg og Gudme Sogne. Arealet er 1051 ha. Jordene er højtliggende og bakkede. 95 ha optages af Skovene Rygaard Skov og Stenshave Skov. Vandareal optager 6 ha.

By: Langaa med Kirke, Præstegaard, Skole, Forsamlingshus, Andelsmejeri. Ved Hovedgaarden Rygaard er der Jernbanestation med Post- og Telegraf.

Øksendrup Sogn grænser til Hovedsognet, til Svindinge og Hesselager Sogne og til Frørup Sogn i Vindinge Herred. Arealet er 745 ha. Jordene afviger ikke meget fra Hovedsognets. Fra Blissinghøj (60 m) er der Udsigt over hele Landskabet. 20 ha optages af Skov og 6 ha af Vandareal.

Byer: Øksendrup med Kirke, Skole, Kro, Mejeri, Jernbanestation med Post- og Telegrafstation; Tangaa Kongshøj med Mølle og Elektricitetsværk.

Langaa-Øksendrup Sogne har Tingsted i Svendborg og hører under de samme Kredse som Ringe Sogn, dog under Amtets 2. Folketingskreds. Indbyggerantallet i Langaa Sogn var 1800: 324, 1900: 460; i Øksendrup Sogn var det 1800: 239, 1900: 419; nu er det samlet i begge Sogne 1055.

Sogneraadet: Gaardejer K. NIELSEN, Formand; Gaardejer C. ANDERSEN; Gaardejer N. RASMUSSEN; Murer M. RASMUSSEN; Gaardejer J. P. JENSEN; Bogholder H. L. HANSEN; Gaardbestyrer L. V. HANSEN. Hjelpekassens Formand er Gaardejer K. LARSEN. Værgeraadets Formand er Lærer N. C. SØRENSEN. Sognepræst er P. HANSEN. Sognefoged for Langaa er H. RASMUSSEN, for Øksendrup: AAGE NIELSEN.

Ved Langaa er der fundet Vaaben fra den ældre Jernalder. Ved Øksendrup har der ligget en ret anelig Runddysse.

Langaa-Øksendrup Sogne blev først 1553 samlet under et Pastorat, før den Tid var Langaa Sogn Anneks til Hesselager, og Øksendrup Sogn var Anneks til Frørup Sogn i Vindinge Herred. 1777 havde Langaa By, 1300 kaldet Langwoh, 27 Gaarde og 13 Huse, tillige nævnes Herregaarden Rygaard. 1920 havde Sognet 112 Gaarde og Huse. Øksendrup Sogn har 60 Gaarde og Huse.

Langaa Kirke er for den ældste Dels Vedkommende fra romansk Tid, bygget af raa Kampesten. Gennem Tiderne er Kirken bygget meget om og stærkt forandret. Paa Hvælvingerne ind til Koret findes Rester af Kalkmalerier fra Tiden omkring 1525. 1770 lod Grev Moltke Kirken restaurere. Altertavlens Ramme er fra det 17. Aarhundrede. Billedet er nyere. Prædikestolen er fra 1600. Døbefonten af Granit er tidlig romansk. I Koret findes en Sandstens-Epitafie fra 1594 over Chrf. Urne og Fru Kirsten Lykke. Under Koret har Urnerne haft Begravelse, dette Gravrum er nu tomt. I Taarnrummet findes en mægtig Ligsten, lagt over Johan Urne, død 1537.

Øksendrup Kirke er fra samme Tid som Langaa Kirke, og som denne i gotisk Tid forandret ved Tilbygninger. Kirken er overhælvbet. Altertavlen er fra 1613. Prædikestolen er fra 1590—1600. I Skibet findes et Krucifiks fra 1500. Under Koret var der forhen Begravelse, her var saaledes Oberst H. F. Pultz, død 1714, begravet tillige med en Del

af hans Familie. I Kirken opbevares to gamle Ligstene, en lagt over Anders Pedersen, død 1555, og en over Citzel Andersdatter, død 1655. Ved Kirkegaarden staar endnu en sentmiddelalderlig Portal. — I Øksendrup laa en Hovedgaard, „Øksendrup“, den tilhørte i 1516 Herredsfoged i Gudme Herred Markvard Hansen Hundermark, senere overgik Gaarden til hans Søn Peder Hundermark, Landsdommer paa Fyn.

Ved Tangaa Mølle laa en Hovedgaard „Tange“, der er endnu Rester af Kælderhvelvingerne og af Jordværkerne om Gaarden. I 1560'erne kom denne Hovedgaard til Kronen, som 1568 overgav den til Otto Brahe og Peter Oxe, men i Slutningen af det næste Aarhundrede blev dens Jorde underlagt Glorup Gods. Den første Besidder af Tange Herregaard, man ved noget om, var Peder Nielsen, der 1351 solgte den til Niels Espensen. 1403 kom Gaarden til Dronning Margrethe, 1550 ejedes den af Peder Christensen Dyre, og efter ham af Kronen. I Langaa Sogn laa en Hovedgaard „Langaaholm“, Henning Podebusk havde denne Gaard i 1390; 1554 omtales den blot som et Bol, Langholms Bol.

Rygaard ligner de øvrige fynske Herregaarde. Om dens Bygninger før det 16. Aarhundrede vides ikke stort. Rygaard har været omgivet af Grave og Volde. Af Gravene er der nu kun Damme tilbage. Hovedbygningen blev ødelagt under Grevefejden, men atter opbygget. Den bestaar af fire sammenbyggede Fløje. Ældst af disse er den nordlige Fløj, bygget af Johan Urne. Denne Fløj har to Stokværk, et Halvstokværk og Kælder. De øvre Stokværk rager paa Langsiden ud fra de nedre Stokværk og afsluttes af en Rundbuefrise. Kælderen har gotiske Hvelvinger, der bæres af svære Piller. Paa Hovedfløjens Inderside blev der 1593 tilbygget et Taarn. Taarnet mod Sydvest er yngre. De tre andre Fløje er dog Halvstokværket lavere end Hovedfløjen. 1918 blev Gaarden istandsat. Rygaard staar nu som et Minde om svundne Tiders Bygningskunst, den er bygget paa en Holm og hviler paa nedrammede Pæle.

Blandt Rygaards første Ejere nævnes Haubard Jonson. 1372 var den i hans Enkes Besiddelse, hvorefter den overgik til Svigersønnen Niels Urne, senere nævnes Sønnesønnen Jørgen Urne, død 1480, derefter Rigsraad Johan Urne, død 1537. Han lod Gaarden genopbygge efter Grevefejden. 1653 blev Anne v. Ahlefeldt, der var gift med Henrik Lange, Eneejer af Rygaard, senere kom Gaarden til Niels Banner. 1675 gjordes Rygaard til et Stamhus af den daværende Ejer Peder Pedersen Lerche. Hans Søn forvaltede Godset meget daarligt og maatte 1694 ansøge Kronen om Tilladelse til at afhænde det. Det solgtes til Oberst Hans Frederik Pultz, død 1714, hvorefter Rygaard tilfaldt Sønnen Peder Pultz, død 1664. Hans Enke Edel Margrethe Gyldenkrone til Tidselholt solgte Rygaard 1765 til Grev Adam Gottlob Moltke. Hans Enke optog Rygaard i Stamhuset Moltkenborg, hvorunder det forblev til 1921, da Rygaard overgik til fri Ejendom. Det tilhører Greve A. MOLTKE-HVIDTFELDT.

OURE --VEJSTRUP SOGNE danner en Kommune med sidstnævnte Sogn som Anneks. Oure Sogn grænser til Store Bælt, Vejstrup, Brudager og Gudme Sogne samt til Hesselager Sogn, hvorfra det adskilles ved Tangaa. Arealet er 1581 ha. Terrænet er ret bakket, sine Steder med anelige Højdedrag. Ved Kysten er der ret store Skrænter. 126 ha optages af Skove, deriblandt Fredskov og Grønneskov. Af Moser og Vandareal findes kun ganske lidt.

Byer: Oure (Ore) med Kirke, Præstegaard, Skole, Friskole, Forsamlingshus, Kro, Andelsmølle, Andelsmejeri, Baptistkapel, Jernbane med Post- og Telegrafstation; Albjerg med Skole og Forskole; Lundeborg med Fiskerleje og Ladeplads, i de senere Tider stærkt udvidet, her findes Anneks Kirke, Havn, Gæstgiveri, Toldopsyn og Brugsforening; Grønneskov Gaarde, Bolsmose og Tøjmose, alle mindre Steder; tillige ligger i Sognet Gaarden Tangegaard, Knarreborg Vandmølle, Isebæk Gaard og Egemosegaard. Paa Sognet Pynten Elsehoved findes et 8 m højt Fyrtaarn.

Vejstrup Sogn grænser til Hovedsognet, Store Bælt, Brudager Sogn og til Skaarup Sogn i Sunds Herred, hvor Grænsen dannes af Vejstrup Aa. Arealet er 932 ha og afviger ikke meget fra Hovedsognets. Af Skov optages 60 ha, af Vandareal 4 ha.

By: Vejstrup med Kirke, Valgmenighedskirke, Præstebolig, Skole, Folkehøjskole, Forsamlingshus, Alderdomshjem, Stats Pige hjem, Savværk, Mølle, Bryggeri, Brugsforening, Andelsmejeri, Jernbanestation med Post- og Telegrafstation; Lillemose Huse; i Sognet ligger Hovedgaardene Tiselholt og Vejstrupgaard.

Oure—Vejstrup Sogne har Tingsted i Svendborg og hører under de samme Kredse som Ringe Sogn (se Side 463) dog under Svendborg Skattekreds og Amtets 2. Folketingskreds. Indbyggerantallet i Oure Sogn var 1800: 439, i 1900: 1157; i Vejstrup Sogn var det 1800: 339, i 1900: 713, nu er der samlet i begge Sogne 1969.

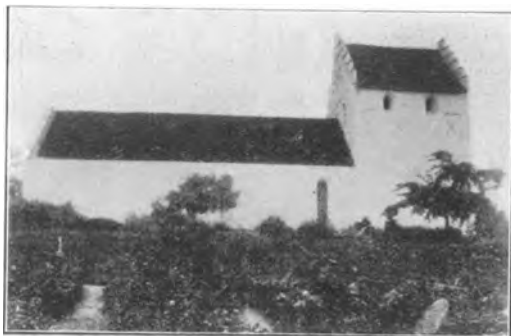
Sogneraadet består af: Gaardejer CHR. BALMANN, Formand; A. HELLESKOV; Murer J. JØRGENSEN; Husmand P. PEDERSEN; Gaardejer CHR. RASMUSSEN; Fyrpasser C. HENRIKSEN; Gaardejer CARL LAULUND; Slagtermester C. M. CHRISTENSEN; Gaardejer CHR. BURGAARD; Landpost N. NIELSEN; Biavler A. NIELSEN. Hjælpekassens Formand er K. HANSEN. Værgeraadets Formand er Sognepræst S. STUB. Sognefoged for Oure er M. N. MADSEN, for Vejstrup N. J. NIELSEN.

I Oure Sogn har der forhen ligget mange Oldtidsgrave, men de er alle sløjfede. Værdien af de Guldfund, der er gjort i Sognet, anslaaes til 7150 Kr. Det største Fund blev gjort 1833 paa Marken „Enemærket“, en tidligere Hovmark under Broholm. Fundet bestod af flere Hals- og Armringer, Spænder og Dele af Ringe, samt en Mængde Guldstykker. Man mener, at disse Guldsager stammede fra omkring 500. Ogsaa andre Steder i Sognet er der fundet Guldsager. I Vejstrup Sogn er ogsaa saavel Høje som Stengrave, for længst overpløjede og Dysserne jævnet med Jorden. Kun Øst for Vejstrup findes i en Have en smuk Stengrav med mægtige Dæksten, og ved Tiselholt ligger en Langdysse med to Kamre og en Mængde Randstene.

Oure Kirke var oprindelig et romansk Langhus, bygget af svære Kampesten. Koret mod Øst blev antagelig i tidliggotisk Tid nedrevet og bygget op i sin nuværende Form. Paa samme Tid er Taarnet mod Vest opført, bygget i Skibets hele Bredde. Begge disse Bygningsdele er af Munkesten. Gavlene er kamtakkede. I Koret er i gotisk Tid indbygget Stjernehvælvinger, medens Hvælvingerne i Taarnrummet er almindelige Krydshvælvinger. Man mener, at disse Hvælvinger er indbygget i Slutningen af det 16. Aarhundrede. Indtil 1882 laa der mod Syd et Vaabenhus, ved dettes Nedbrydning toges Taarnrummet ind som Vaabenhus. Korgavlens Mur mod Øst er dekoreret med Kalkmalerier fra Slutningen af det 16. Aarhundrede, som i nyere Tid er istandsatte. Altertavlen er malet 1847. Prædikestolen er et naivt Træskærerarbejde fra omkring 1570. Døbefonten er af Granit og fra romansk Tid, prydet med Ranker og Løvværk. I Korbuen hænger et Krucifiks fra den tidligere Altertavle. Under Koret afdækkedes i 1856 en Begravelse med to Kister:

Baron Frederik Gyldenkrones, død 1781, og Edele Margrethe Pultz født Gyldenkrone, død 1803. Ved Korets Ombygning indsattes i Ydermuren en Gravsten lagt over Tyge Gregersen.

Lundeborg Kirke, Anneks Kirke, til Oure, var først et Bedehus som Kammerherre Hannibal Sehested til Broholm lod bygge i 1896. Senere byggedes et Taarn. 17. Juni 1917 indviedes Bedehuset som Kirke med Kirkegaard for Lundeborg Distrikt, hvorefter Kammerherre Sehested skænkede Kirken til Menigheden. Vejstrup Kirke er fra tidlig romansk Tid, i sen-

Oure Kirke.

Lundeberg Kirke.

gotisk Tid blev den ombygget, og et halvt Hundrede Aar efter Reformationen byggedes Taarnet mod Vest. Kun Koret er overhælvædet med Krydshvælvinger. Altertavlens Billede er fra 1850. Prædikestolen er fra 1579. I Kirken opbevares sengotiske Figurer og et Krucifiks. Døbefonten er fra romansk Tid af Granit med Løvværk og Ranker. I Gulvet ved Alteret ligger en Ligsten lagt over Kancelliraad Niels Brinch til Tiselholt, død 1755.

Baptistmenigheden i Oure har sit eget Kapel, bygget 1857, et grundmuret Hus i et Stokværk, med en kantet taarnagtig Bygning med hvælvet Tag. — Valgmenigheds Kirken i Vejstrup er opført 1875, efter Tegning af Arkitekt H. Hansen. Den er bygget som en Korskirke i udpræget Spidsbuestil, mod Vest har den et lille Taarn. Kirken er overhælvædet, dens Altertavle forestiller Jesus i Bethania, malet af C. Dalsgaard. Rammen er tegnet af M. Bidstrup. Paa Kirkegaarden rejstes 1921 en Mindesten over R. Knudsen, Kirkens første Præst.

I Kommunen findes 3 Kommuneskoler, Vejstrup, Oure og Lundeberg Skoler. Oure og Vejstrup Skoler er 3-klassede. 1902 opførtes Forskoler i Oure og Vejstrup, men kun med et Embede. Skolen i Oure er opført 1893. Før den Tid laa Skolestuen i en lille Bygning, omtrent paa det Sted, hvor nu Kommunekontoret ligger. Der var en lille Forstue med et Bagkammer og saa selve Skolestuen. I Forstuen og Bagkammeret var Gulvet af Kampesten, medens det i Skolestuen var af Mursten. Degneboligen laa paa den nuværende Skoles Plads. Den var bygget som en lille trelænget Gaard med Stuehus og to Udlænger. Embedet havde oprindeligt et ret stort Jordtilliggende, idet der baade hørte Skolejord og Degnejord til det. Hertil kom endvidere Kirkejorden, som ogsaa dreves af Degnen. I 1831 foretoges en Udskiftning af de „hidtil i fællig liggende Degne-, Skole- og Kirkejorder i Oure Sogn og By“. Senere er Jorden blevet solgt fra, først Degnejorden saa Skole- og Kirkejorden. At det endda ikke var nogen Guldgrube at være Degn i Oure synes at fremgaa af følgende lille Hjertesuk, som findes i Anmærkningerne til en „Plan til hensigtsmæssigere Inddeling af Skoledistrikterne og Skolelærernes anstændigere Lønning i Oure og Vejstrup Sogne“, fra 1812: „Af Oure og Vejstrup Sogne udredes fra 1. November 1812 det i Planen bestemte Tillæg til vedkommende Skolelærere, der længe have sukket under den sorteste Armod“.

Oure Kommunekontor opført 1918.

Oprindeligt var Oure Sogn kun eet Skoledistrikt, men i den ovenfor omtalte Plan bestemtes det, at den nordlige Del sammen med en Del af Hesselager Sogn skulde udgøre et Skoledistrikt for sig, og der blev da opført en ny Skole i Nærheden af det saakaldte Svinehøishus paa Grønneskov. Det er den nuværende Caroline Amalieskole i Lundeberg. Endvidere bestemtes det at Skolelæreren i den ny Skole kun skulde nyde

Oure gamle Skole.

den halve Lønning af, hvad Skolelæreren i Oure oppebar, da Grønneskovskolen blev betragtet som en Biskole. Læreren i Grønneskov skulde være Kirkesanger for den Del af Oure Sogn, som var henlagt under hans Skoledistrikt, derimod skulde han ikke oppebære Offer og Accidentser af den Del af Hesselager Sogn, som var henlagt til hans Distrikt, saasom han ikke „kan være Kirkesanger i tvende Kirker paa engang“. — Undervisningen var i ældre Tid knap saa omfattende som nu. Saaledes fik f. Eks. ikke alle Børnene

Skriveundervisning. For at opmuntre Lærerne i Oure og Vejstrup til at interessere sig for, at i alt Fald nogle fik lært den ædle Skrivekunst, oprettedes 1804 et Legat under Navnet „Fru Pultzes Legat“. Fru Edel Margereta Pultz, født Gyldenchrone, til Ryegaard paa Fyen, var gift med Ejeren af Tiselholt. I sit Testamente ønskede hun 200 Rdl. af sin Formue legeret til offentlig Brug. Paa Forslag af Sognepræsten, Pastor Bagger, gik Arvingerne ind paa, at Legatet skulde anvendes paa følgende Maade: Af Renterne anvendes det halve til hver Skole.

Oure nuværende Skole.

1 Rdl. bruges til Skrivematerialer for de Drengbørn, især ved hvis Undervisning Læreren venter, at vinde den legerede Præmie. Resten af Renterne faar Læreren i Præmie, „om han bringer det saavidt med to Drengbørn eller voksne Mennesker af Bondestanden, som ikke før eller andetsteds have lært at skrive, at de taalelig kunde skrive og stave et dem tilsagt Brev eller Opgave og regne de fire Species med og uden benævnte Tal“. — Til hvilke Kraftpræstationer Udsigten til Præmien har ansporet Lærerne vides ikke, men allerede faa Aar efter mister Legatet sin Betydning, idet et nyt Reglement bestemmer, at alle Børn skal undervises i Skrivning. Renterne blev saa i Stedet anvendt til Indkøb af nyttige Bøger, som enten tilfaldt Skolen eller fordeltes mellem de flittigste Børn.

Hvor langt tilbage i Tiden, man kan følge Degnene i Oure vides ikke. Allerede Biskop Madsen omtaler i sin Visitatsbog fra Slutningen af det 16. Aarhundrede en Degn i Oure, men man kan uden Afbrydelse følge Lærerne tilbage til 1677. Paa Bagsiden af et Panel i Oure Præstegaard fandt Pastor Regoli følgende Indskrift: HR. 1677 IOHANES PETRI ÆRRHENSIS DIACONUS ECCLESIS OVRE d. v. s. Johannes eller Hans Petersen Ærbo Degn i Oure 1677. Peder Martensøn, Degn i Aare, 69 Aar, begravet 4. Marts 1718; Daniel Christensøn Alsing, begravet 3. Maj 1719; Jørgen Poulsen Bang, begravet 9. November 1759; Anders Thornfeldt, begravet 10. April 1769; Nicolai Ole Stolpe, han blev gift med sin Formands Enke 22. September 1769 og døde 1788; Hans Peter Bech, cand. theol, død 1829; Morten Biilman, død 1840; Christian Nielsen Bruun, død 1850; Mads Frederik Hansen, pens. 1887; Søren Christian Nielsen, forflyttet 1893 til Kullerup; Laurits Larsen, pensioneret 1929. Nuværende Førstelærer ved Oure Skole er ERLING BRAHM, født 22. Maj 1902 i Odense, Søn af Tandlæge Emanuel Brahm og Hustru Valborg født Thomsen, gift 1927 med Asta Haugsted Hansen. Dimitteret 1926 fra Odense, Lærer ved Dalum Kommuneskole 1926—30, Førstelærer i Oure siden 1930.

1813 kom den Tanke frem at opføre en Skole i Oure Sogns nordlige Del, da mange Børn havde indtil $\frac{3}{4}$ Mil til Oure og Hesselager Skoler; det blev dog ved Overvejelserne indtil 1821. Skolen begyndte med 48 Elever. I Begyndelsen maatte man nøjes med lejet

Karoline Amalie Skole.

Lokale, men 1829 opførtes en Skole, med Grundmur og Straatag, Udhuset af Bindingsværk. Navnet var fra 1821—29 „Grønneskovskolen“, men ved Indvielsen 1829 kom den til at hedde „Karoline Amalie Skole“. I 1880'erne da Børnetallet voksede, oprettedes en privat Skole i Lundeborg, denne gik senere over til at blive kommunal Forskole til Karoline Amalie Skole. 1908 blev disse to Skoler slaaet sammen i en ny Skole, som indviedes 1909. Den-

ne Skole ligger lidt nærmere Lundeborg end den gamle og har 4 Klasser, en Lærer og en Lærerinde. Børneantallet har i lang Tid holdt sig omkring de 70. Et Litografi af Prinsesse Karoline Amalie er gaaet i Arv fra Lærer til Lærer og findes ophængt i Gymnastiksalen. Nuværende Førstelærer ved Karoline Amalie Skole er KRISTIAN HANSEN, født 31. Oktober 1882 i København, Søn af Gartner Jens Chr. Hansen og Hustru, gift 1907 med Maren Kristine Hansen. Dimitteret 1905 fra Skaarup, Andenlærer i Trige 1906—09, siden 1909 Førstelærer i Karoline Amalie Skole i Lundeborg.

H. A. Kirkegaard,
Førstelærer.

Vejstrup Skole ligger meget smukt ved Landevejen fra Nyborg til Svendborg i den ene Ende af den ret langstrakte Vejstrup By. Paa den ene Side af den ligger den gamle Kirke og paa den anden Gadekæret. Her maa altsaa Byens Centrum engang have været, men det har nu forskudt sig hen mod Stationen. Den nuværende Skolebygning er opført 1843 omtrent paa samme Sted, hvor den tidligere Skole laa. Om Opførelsen har der sikkert staaet en ret haard Kamp. Derom vidner

i hvert Fald Bemærkninger, som findes i den gamle Embedsbog. Mellem øvrige Bemærkninger kan her læses: „1836, den 15. Juni forevist. Jeg maa dog bemærke, at Skolen trænger til Ombygning“, Wedel, og at denne Bemærkning ikke har baaret Frugt, forstaaes, naar der videre læses: „1837, den 14. Juni. Jeg maa gjentage ovenstaaende. I Vinteren kunne Lærer og Børn ej være i Skolen, som den nu er“, Wedel. Der gik dog endnu syv Aar, før Ombygningen fandt Sted, men saa blev Resultatet ogsaa godt. Gamle Folk fortæller, at de har hørt, at Skolen efter Ombygningen blev et Mønster for Skolebygning, saaledes, at der, naar der i Omegnen skulde opføres Skoler, kom Folk rejsende hertil for at se, hvordan en „virkelig“ Skole skulde bygges. Senere, omkring Aarhundredeskiftet, blev der tilbygget en Forskole, saa at Skolen nu har 3 Klasser. For Tiden besøges Skolen af ca. 50 Børn. Nuværende Førstelærer paa Vejstrup Skole er HOLGER A. KIRKEGAARD, født 13. Oktober 1898 i Jægerspris, Søn af Lærer Jensenius Kirkegaard og Hustru Laura født Rasmussen, gift 1920 med Emilie Oppenheimer. Dimitteret 1919 fra Johnstrup, Lærer i Frederiksværk 1919—24, i Horslunde 1924—26, i Bangkob 1926—30, Førstelærer i Vejstrup siden 1930.

Fiskelejet og Ladepladsen Lundeborg nævnes 1610 som Lundborre, og Stedet skal indtil Svenske Krigen have haft ret betydelige Teglværker, fra disse Teglværker blev der leveret Sten til de kongelige Bygninger; ligeledes var der Udskibningssted. Endnu den Dag i Dag opgraves der Mængder af Murbrokker og Lertøj. Igennem hele det 19. Aarhundrede var Lundeborg et ret betydeligt Udskibningssted, saaledes havde Sydfynske Dampskibsselskab fast Rute til Lundeborg, ligeledes lagde Korsør—Kiel Baaden til her, og der var flere store Handelsforetagender i og ved Lundeborg; i 1777 havde Lundeborg 7 Huse; 1920 havde Byen 80 Gaarde og Huse. Paa Lundeborg Mark er fundet en Del Mønter, blandt disse en Guldmønt, som 1746 tilhørte den kongelige Samling; Mønten var en Art Skuemønt, paa dens Bagside ses Niels Friis og W. G. Gyldenstjernes Vaaben og Navnetræk, udenom er skrevet „Vi ere af et gammelt Liggendefæ, opgravet paa Lundeborg Mark i Fyen Aar 1585“.

Opblomstringen af Lundeborg Ladeplads skyldes Hofjægermester F. Sehested til Broholm. — Omkring 1860 anlagdes Havn og Ladeplads, byggedes Huse og anlagdes Veje. Havnen blev anlagt 1860—61, samme Aar byggedes Færge og Havnefogedhus, samt en Købmandsgaard. — Købmandshandelen aabnede 1863; 1864 blev Invalidestiftelsen bygget; Tobak- og Cigarfabrikens Bygninger er opførte 1865—66; 1866 anlagdes Reberbanen senere Smede- og Maskinbygninger og endelig

Lundeborg Kro.

1867 byggedes Kalkovn til Kalkbrænding; 1896 opførtes Bedehus. Efter Banens Anlægelse gik det mere og mere tilbage for Fiskerlejet og Ladepladsen. I dens Opvækst byggedes da ogsaa en Kro, af daværende Johannes Hansen, Kroen var færdig 1866 og fik Brevsamlingssted samme Aar. 1881 døde Johannes Hansen og Kroen overgik til hans Søn Peter Erich Randrup Hansen, han døde 1931 og hans Enke INGEBOG RANDRUP HANSEN født Jensen førte nu Kroen videre. INGEBOG RANDRUP HANSEN, født 16. Juni 1875 i Usserød, Datter af Forpagter Jørgen Lars Jensen og Hustru Gunild Eleonora født Jensen.

Tangegaard i Oure Sogn er opstaaet 1855, dens Hovedbygning er bygget 1885.

Tiselholts nuværende Hovedbygning er fra 1875, bygget af røde Mursten i udpræget Renæssancestil, den bestaar af tre Fløje, alle i to Stokværk og med takkede Gavle. Det ottekantede Taarn har hvælvet Tag og Gaardens første kendte Ejer var Kjeld Hansen, 1525. Det daværende Tiselholt laa noget Vest for det nuværende og var omgivet af Grave og Volde. Ved Udgravninger er der fundet Rester af Bygningsdele, man kan af disse skønne, at Gaarden bestod af 4 Længer og i dens sydvestlige Hjørne har der staaet et Taarn. Udenfor selve Voldstedet er fundet Rester af en langagtig Bygning, antagelig Ladegaarden. Tiselholt blev under Grevefejden brændt af, og da Axel Walckendorff kom i Besiddelse af Godset, lod han paa Tomten opføre Bygninger af Bindingsværk. Blandt Tiselholts Ejere nævnes: Kjeld Hansen, derefter hans Enke Dorthe Mikkelsdatter, hun ægtede Jakob Brockenhuus som døde 1546; senere nævnes en Kjeld Baad; 1640, Jørgen Mund; 1658, Eiler Høeg; derefter nysnævnte Axel Walckendorff, død 1675; efter hans Død solgtes Tiselholt til Henning Hansen Scheel. Hans Enke solgte i 1720 Gaard og Gods til Daniel Kellinghausen. Han afhændede Godset 1740 til Herredsfoged Niels Petersen Brinch. Han døde 1755 og Tiselholt solgtes til Krigsraad Claus Plum, der 1766 afhændede det til Majorinde Edele Margrethe Pultz født Gyldenchrone, som døde 1804, og Tiselholt solgtes ved Auktion til Byfoged Winding; 1813 solgtes det til Johannes Zinn; 1839 til C. U. Jørgensen. Han efterlod det til sin Søn Jægermester H. V. Jørgensen, død 1912. Derefter overgik det til hans Søn.

Vejstrupgaard føres helt tilbage til 1350. Paa den Tid ejedes den af Jens Carlsen. 1535 underlagdes Gaarden Kronen og blev af denne forlenet til Jacob Brockenhuus, men i 1570 synes Gaarden at være kommet i privat Eje og beboedes af Mikkil Nielsen, som ved Mageskifte var kommet i Besiddelse af den. Efter ham kom den til hans Svoger Oluf Gaas, derefter til hans Søn Niels Gaas. Den synes nu at være nedbrændt, thi Niels Gaas lod bygge en ny Gaard 1622. Denne blev 1757 erstattet af den nuværende, der i 1840 blev betydelig ombygget. Blandt Ejerne nævnes Kristen Gaas; hans Søster Kirsten Gaas, gift med Erik Kaas til Lindenov, som maatte pantsætte det meste af sit Gods. Hans Søn Niels Kaas arvede Vejstrupgaard og solgte den i 1678 til sin Broder Rudbæk Kaas; 1706 solgtes Gaarden til Jakob Rasmussen fra Fjellebro. 1722 afhændes Godset til Hans Kellinghausen, som 1749 solgte Vejstrupgaard til Oluf Brochlund, død 1757; 1771 nævnes

Karoline Amalie Hus.

Ritmester Bernt v. Westen, han solgte Gaarden til Landsdommer Kofod til Klingstrup; 1799 afhændede han Vejstrup og Klingstrup til Hertug Frederik Christian af Augustenburg; 1802 købte han Gaardene tilbage, og fik Bevilling til at udstykke Vejstrupgaard; 1811 solgte han Vejstrup til Etatsraad Dons til Hesselagergaard. Den skifter nu Ejer flere Gange og overtages 1816 af H. Møller, død 1849; han overdrog Gaarden 1847 til sin Søn Bredal Møller, død

Vejstrup Ungdomshjem.

1874. Hans Enke drev Gaarden, indtil hun overdrog den til Sønnen Ritmester Bredal Møller, død 1918. Gaarden solgtes da til Firmaet Petersen & Jensen, Svendborg, som 1921 solgte den til P. CHRISTIANSEN.

Fredehjemmet „Karoline Amalie Hus“ er oprettet 1924, da Mathilde Danebo Sørensen, Datter af Lærer Jacob Sørensen, død 1924, overtog Ejendommen efter sin Fader og lod den indrette som Fredehjem for svagt begavede unge Piger. Hjemmet begyndte

sin Virksomhed 1. September 1925. 1926 blev det nødvendigt at udvide Bygningen, den gamle Karoline Amalie Skole, „Karoline Amalie Hus“. Hjemmet er privat og nyder ikke Stats- eller anden offentlig Støtte. I de sidste Aaringer har der været mellem 18—20 Elever. Hjemmets Leder er MATHILDE DANEBO SØRENSEN, født 5. Februar 1875 i Karoline Amalie Skole, Datter af Lærer Jacob Sørensen og Hustru Kirstine født Jørgensen. Lærerindeeksamen 1916 i Vordingborg, Medlem af Bestyrelsen for Oure-Vejstrup kommunale Hjælpekasse.

Vejstrup Ungdomshjem er oprettet af Staten 1908. Det ligger der, hvor forhen Vejstrup Sogns gamle Fattiggaard laa, midtvejs mellem Vejstrup og Oure. 1908 købte Staten den gamle Fattiggaard og byggede paa dens Tomt Vejstrup Ungdomshjem. Hovedbygningen er grundmuret og i to Stokværk med Kældre og Kviste, det er Opdragelseshjem for unge Piger, der staar under Værgeraadforsorg, og har Plads til 25 Elever. Hjemmet sorterer under Socialministeriet med et stedligt Tilsynsraad. Det ledes af en Forstanderinde. Hjemmets første Forstanderinde var Frøken Gerda Schneekloth, hun afløstes 1927 af Frøken MARGRETHE SEJERØ OLSEN, født 18. Juli 1883 i Vejen, Datter af Landmand Hans Olsen og Hustru Johanne Sejerø. Studeret Musik i København 1901—02, Askov Højskole 1904—06, Uddannet som Gymnastiklærerinde paa Statens 1-aarige Kursus, og som Sygegymnast i Stockholm, Lærerinde i England 1909—14, Forstanderinde paa Katrinebjerg Ungdomshjem 1915—22, Menighedsarbejde i København 1922—27.

Vejstrup Teglværk har siden 1928 haft nuværende Ejer JOHAN THEODOR BLOCK, født 1. Februar 1881 i Voldby, Søn af Teglblænder Carl Th. B. og Hustru Magdalene født Nielsen, gift 1915 med Valborg Ellemann. Bestyrer af Katrinedal Teglværk 1915—22, Vejstrup Teglværk 1922—28, Ejer s. 1928.

Vejstrup Bryggeris nuværende Ejer er JOHAN NIELSEN JOHANSEN, født 27. September 1854 i Skaarup, Søn af Skipper Johannes Valentín og Hustru Marie født Johansen, gift 1883 med Kirsten Larsen, død 1918. Medlem af Sogneraadet 1890—1902.

Oure-Vejstrup Andelskasse stiftedes Oktober 1918. Den første Bestyrer var Frederik Lange, Oure; han afløstes i 1922 af JENS JENSEN, Østervang, Oure. KRISTIAN THOMSEN, Oure, har været Formand for Banken siden dens Stiftelse.

Oure Andelsmejeri stiftedes i 1904. Der begyndtes med 1½ Mill. Pund Mælk aarlig, man er nu oppe ved de 6 Mill. Pund. Den første Bestyrer var R. P. Hansen; han afløstes i 1909 af J. P. Jensen, der var Bestyrer til 1920 da den nuværende Bestyrer JOH. WINTHER traadte til. Af Formænd har der været tre, nemlig Kristian Thomsen fra Stiftelsen og til 1919; Alf. Helleskov til 1927; den nuværende Formand er CHR. BALMANN.

Oure Forsamlingshus byggedes 1905. Den første Formand var Kristian Thomsen, derefter har følgende virket: L. Larsen, R. P. Rasmussen, Kr. J. Elkjær, M. P. Damgaard, Chr. Balmann og L. HAVMANN.

KR. THOMSEN, Gaardejer, Amdsraadsmedlem,

født 15. Juni 1873 i Oure, Søn af Kroejer Chr. T. og Hustru Helene Kathrine født Heinsen, gift 1901 med Anna Albjerg. Overtog Albjerggaard 1901; Sogneraadsformand 1909—29; Formand for Oure Mejeri 1904—20; Medstifter og Formand for Andelskassen 1918 og Forsamlingshuset 1905; Medlem af Ledelsen for Svendborg-Nyborg Banen 1909, dennes Formand 1928; Medlem af Svendborg Amtsråd; Medlem af Direktionen for Aktieselskabet Svendborg Avis; Medlem af Bestyrelsen for Fyns Andels-Foderstofforretning.

KAI BRØSEN, Skovrider,

født 22. Maj 1899 i Nakskov, Søn af Tømmerhandler B. og Hustru Kirstine født Nielsen. Forstkandidat 1923 Assistent paa Orenæs 1924; Bestyrer af Hesnæs Savværk 1925—28 og af Faderens Savværk i Vordingborg 1928—31; købte Knagelbjerg Skov 1931; Skovrider paa Broholm og Addithus 1931, Klelund 1932.

ANNA K. CHRISTIANSEN, Distriktsjordemoder,

født 4. September 1885 i Hundstrup, Datter af Husejer Jørgen Hansen og Hustru Maren Kirstine født Frederiksen, gift 1912 med fhv. Kommunekasserer H. F. Christiansen. Jordemoderskole 1915; Ansat ved Oure-Vejstrup Distrikt 1. November 1915; Medlem af Best for Hjelpekassen 1921—25, Formand 1925—29, Kasserer i Svendborg Amts Jordemoderforening 1932.

ASSENS AMT

A SSENS AMT danner sin egen Amtsraadsreds med Stiftamtmanden over Odense Amt som Formand. Amtet bestaar af Baag og Vends Herreder med Købstæderne Assens og Middelfart. Amtets Areal er 65.700 ha, heraf optages 5325 ha af Skov, 1174 ha af Vandareal og 282 ha af Lyng- og Klitarealer.

Assens Amtsraadsreds: S. NEUMANN, Stiftamtmand, Odense; Landinspektør H. P. JACOBSEN, Haarby; Gaardejer R. RASMUSSEN, Flemløse; Murermester J. HANSEN, Eskør; Gaardejer R. NIELSEN, Voldby; Gaardejer M. ANDERSEN, Ørsted; Gaardejer N. C. POULSEN, Kavslunde; Gaardejer M. MIKKELSEN, Aborre; Forpagter R. NIELSEN, Sparretorn; Gaardejer CHR. THOMSEN, Brenderup; Bygmester R. PETERSEN, Glamsbjerg; Æghandler J. M. JENSEN, Aarup. Amtsforvalter er W. SCHMIDT. Amtsstuefuldmægtig er L. LAURIDSEN.

BAAG HERRED

B AAG HERRED er Amtets største, det grænser til Vends Herred og Odense Herred samt til Salling Herred i Svendborg Amt og til Lille-Bælt, hvori Halvøen Helnæs skyder sig ud. Øerne Baagø, Torø, Bastholm og Egholm hører til Baag Herred. Dets Areal er 35.545 ha, heraf 2506 ha Skov, 658 ha Vandareal og 154 ha Lyng og Klit. Jordene er for største Delen sandmuldede, Terrænet er gennemgaaende ret højt og bakket, særlig mod Nord og Øst. Her hæver sig Fyns højeste Bakke, den 131 m høje Frøbjerg-Bavnehøj. Vandløb: Brænde og Haarby Aa samt den mindre Rugmølle Aa.

Herredet har ikke bevaret mange Minder fra Oldtiden. Fra Broncealderen er der gjort de største Fund i Landet, nemlig Krengerup og Voldtofte Fundene.

I Valdemar II's Jordebog kaldes Herredet „Bokæhæreth“, fra 1660 dannede det, det saakaldte Hagenskov Amt. I Herredet ligger Hovedgaardene: Brahesborg, Krengerup, Brahesholm, Søholm, Løgismose og Frederiksgave.

Herredet danner et Provsti. I Herredet ligger Assens Købstad, Baagø Sogn, Helnæs, Haarby, Sønderby, Dreslette, Gamtofte, Flemløse, Barløse, Kærum, Tanderup, Sandager-Holevad, Søllested-Vedtofte, Kerte, Ørsted, Søby-Turup, Køng og Skydebjerg-Orte Sogne.

VENDS HERRED

V ENDS HERRED er det nordvestligste paa Fyn. Det grænser til Lille-Bælt samt til Skovby, Odense Herreder og til Baag Herred. Mod Vest ligger Halvøerne Hindsgavl og Fønsskov, mod Syd Halvøen Iversnæs. Fænø, Bransø og Fænø Kalv hører til Herredet. Dets Areal er 30.146 ha, heraf er 2719 ha Skov, 518 ha Vandareal og 128 ha Lyng og Klit. Jordene er lerede og muldede. Terrænet er højest mod Sydøst og lavest mod Nordvest.

Herredet har ca. 100 Gravhøje og 25 Stengrave. Der har dog sikkert været betydelig flere, men her som i Baag Herred er det Kystsognene, der er rigest paa Oldtidsminder. Flere Steder er der fundet Stenalder- og Broncealder-Bopladsler.

I Valdemar II's Jordebog kaldes Herredet „Wændæslæthæreth“, men i det 15. Aarhundrede fremkom Navnet „Vends“. Herredet dannede fra 1660 det saakaldte Hindsgavl Amt. Herregaarde: Hindsgavl, Billehave, Kærsgaard, Erholm, Sparretorn, Tybrind, Wedellsborg.

Herredet danner et Provsti. Dog hører Brandsø under Baag Herreds Provsti. I Herredet ligger Middelfart By, Middelfart Landdistrikt, Indslev, Ejby-Balslev, Vejby-Strib-Røgelskov, Kavslunde, Asperup-Rorslev, Nørre-Aaby, Gamborg, Gelsted, Rørup, Brænderup, Udby, Husby, Ørslev, Føns, og Fjelsted-Harendrup Sogne.

ASSENS

Assens Byvaaben.

I et Ø-Land som Danmark har det fra de ældste Tider været af den største Betydning, hvorledes man kunde komme fra den ene Del af Landet til den anden. Færdslen fra Sjælland vestpaa og fra Jylland østpaa, sinkes og vanskeliggøres ved de to Bælter, Store og Lille Bælt, der jævnlig, ikke mindst i gamle Dage, i Dage og Uger satte en Stopper for Samfærdslen. I gamle Rejsebeskrivelser vil man ikke sjældent finde Skildringer af de Vanskeligheder, der var forbundet med at komme over Store Bælt, og noget lignende, om end ikke paa langt nær i samme Grad, har været Tilfældet mellem Fyn og Jylland. Da Præsten Wedel paa sin „indenlandske Rejse“ 1802 naar til Assens og derfra agter sig til Aarøsund, skriver han om denne Overfart: „I Selskab med andre Rejsende gik jeg om Bord paa en aaben Smakke, hvori Vognen hidses, men Hestene spadserer selv igiennem en Dør paa Siden, som derefter fastsures. Vinden var imod og det kulede ikke lidet, saa vi maatte krydse lidt ofte. En af Passagererne snakkede meget om hans mange Sørejser, om hans Philosophie til at finde sig i alle mødende Tilfælde, men da en af Skibsfolkene hændelsesvis sagde os, at denne Smakke var den samme som kændrede for kort siden med Frue Levetzau, hvorved hun og begge hendes Sønner druknede,*) saa løftede denne Tale Philosophens Mandhaftighed af sine Hængsler; hans Stilling var kiækkere end hans Sinds Følelse, som hvilede tydeligt paa hans blege Aasyn, da just en stærk Sø styrtede ind over Rælingen af Skibet; han vilde dog vise sig dristig, trak undertiden paa Smilebaandet, naar vi andre gysede ved Vejret, men han følede ikke mere derved, end naar der trækkes paa et Rullegardin. — Vi havde ikke beredt os paa Madkurve eller nogen Fortæring ved denne sandsynlige korte Overfart, men vi maatte stille vor Appetit med hvad der var om Borde. — Søn tærer siger Ordspøget, vi erfarede dette her, thi da Sejladsen varede saa længe, bleve vi hungrige meer end een Gang.“ Og dette var ved Sommertide. Langt værre og besværligere har det været tit og ofte ved Vintertide. Men Bælterne skulde krydses, og hvor Overfarten tog sin Begyndelse eller endte, voksede der jævnligt et Bysamfund op, eller det, der fandtes, trivedes lidt yderligere ved den Strøm af Rejsende, der tog derigennem, selvom det naturligvis ikke paa langt nær kan sammenlignes med den Flod af Mennesker, der i vore Dage befolker Færgerne mellem Korsør og Nyborg og mellem Strib og Fredericia.

Et af disse Overfartsteder paa Fyns Kyst blev Assens, og gennem lange Tider spillede denne By en Rolle som saadan, men saa kom en Tid, fra 1864 til efter Verdenskrigens Slutning, da Dampskibsforbindelsen mellem Sønderjylland og Byen var inddraget, hvilket satte sine Spor i dens Udvikling, og det er først det sidste Aarti, der, gennem Færgeforbindelse med Aarøsund, har bragt den ene Del af den gennemgaaende Trafik vestpaa tilbage.

Af Fyns Købstæder er der to, der ved deres Navne peger hen paa Hedenskabets Dage: Odense c: Odins vé, Odins Hellig-

Assens i Slutningen af 17. Aarhundrede.

*) Stiftamtmand Hans Christoph Diederich Victor v. Levetzaus Hustru Martha fødtt Tillisch, druknede 30. April 1801 med sine to Sønner i Lille Bælt.

dom og Assens, hvis oprindelige Form var Asnæs, Asernes, Gudernes Hær, med mindre man skulde mene, at det oprindelig har været Asknæs. Ogsaa denne Bys Tilblivelse skjuler sig i Fortidens Mørke; men det er troligt, at der først har været et Fiskerleje, der da lidt efter lidt er vokset op og tilsidst har faaet Købstadsrettigheder. Naar det skete, ved vi ikke. Den første Gang, Assens nævnes, er i Kong Valdemar II' Jordebog, altsaa for 700 Aar siden, da den kaldtes Asnæs. Den var da for sit Tilliggende ansat for 20 Mark Guld. 1396

Ramshered Dam 1790.

holdtes der i Assens et af de hyppige Forhandlingsmøder mellem Dronning Margrethe og Kong Erik af Pommeren paa den ene Side og Greverne af Holsten paa den anden. Men ellers kender man desværre intet synderligt til Assens Historie, før man naar frem til det 16. Aarhundrede, idet alle de ældre Dokumenter og Papirer er ødelagt og splittet ad, hvad enten det skete under Danmarks Deltagelse i Trediveaarskrigen, da en Troppeafdeling, der var paa Vej til Hertugdømmerne, ødelagde Raadhuset og alt hvad deri fandtes, eller det først skete senere, da Svenskerne, efter hvad der siges, slæbte Byens Arkiv med sig under Krigen 1657—60.

Derimod ved vi, at Chr. II. under et Ophold i Odense 26. November 1514 gav Borgmester, Raad og Menighed i Assens et Protectorium (Beskærmelsesbrev) og tillige stadfæstede alle de Friheder og Privilegier, der var skænkede dem af Kong Hans og andre Konger, saa de maatte nyde og bruge deres Vibel,*) Byens Jorder, Enge, Kaalgaarde, Humlegaarde, Fægang og Græsgang uhindret og under saadan Skikkelse, som de havde haft dem fra gammel Tid. Endvidere skulde de nyde alle de Privilegier og Friheder, som Borgerne i Odense havde faaet af de tidligere Konger, hvorpaa de alt havde Kong Hanses Stadfæstelse. Faa Aar efter, (1522) befalede Chr. II. at Bønderne i Salling og Baag Herreder skulde føre det, de havde at sælge, til Assens paa den rette Torvedag og „sælge det aabenbarligen der paa Marked for den menige Mand.“ Og selvfølgelig fik Assens ogsaa Lod og Del i de Forrettigheder, som Chr. II. gav Købstæderne fremfor Landet, men med hans Fald blev der sat en Stopper for alle hans Reformers. Allerede Aaret efter at Fr. I. havde faaet Danmarks Rige i sin Magt, stadfæstede han 23. November 1524 de ældre Privilegier for Assens, men henholdt sig til det, Kong Hans og tidligere Konger havde tilstaaet Byen, idet han ikke tog Hensyn til de Bestemmelser, som var truffene i Chr. II's Tid. Ligesom de fleste andre fynske Købstæder laa Assens „til Kongens Fadebur“, hvilket vil sige, at Kongen var Byens Herre og modtog Byens Skat og Sagsfald direkte eller gennem sin Byfoged, og da Assens desuden var et Toldsted, ogsaa Told.

Assens omkring 1750.

Middelalderen igennem har Assens hørt til de mindre Byer. Hvor stort Indbyggerantallet har været, ved vi ikke, men man kan slutte noget af den Byskat, der var fastsat for de enkelte Købstæder. Under Kong Hans svarede Odense 300 Mark, Svendborg 200 Mark, Middelfart og Assens 100 Mark, medens de øvrige Købstæder paa Fyn stod for betydeligt mindre.

Der fandtes i sin Tid i Assens et Helligaandshus, som vi første Gang hører nævne i

*) Vibel ell. Vibild betegner al den Jord, som laa indenfor Byens Markakel.

Assens omkring 17. Aarhundrede.

et Testamente fra 1295, men derefter ikke kender noget til før 1472. Som bekendt var det et Hospital og Herberg for syge og svagelige, og det stod almindeligvis under gejstligt Tilsyn. Saaledes var her Provsten i Assens eller, som han ofte kaldtes, Provsten i Tofte, da han hovedsagelig havde sin Underholdning af Gods i Gangtofte (nu Gamtofte) Sogn, Forstander for Helligaandshuset. Hvor det har ligget, ved vi ikke, men til de seneste Tider har „Provstegaarden“ og „Provstistræde“ bevaret Minder om den anselige Prælat, der i Middelalderen havde sin Residens her. Man maa imidlertid ikke tro, at en Provst i den her nævnte Betydning svarer til en Provst i vore Dage. Det var en høj gejstlig, der forestod den kirkelige Jurisdiktion og havde Undersøgelsen af Kirkeregnskaberne, da der i Odense Stift ikke, som i de øvrige danske Stifter, fandtes noget Domkapitel, hvis Pligt det ellers var. Foruden Provsten i Tofte var der en Provst i Odense, og disse to havde da Fyn delt imellem sig. Da Karmalitermunkene omkring 1500 kom til Assens for at grunde et Kloster, afstod Provsten Helligaandshuset til dem mod at de byggede et nyt, hvilket det ikke er sikkert, at de nogensinde fik gjort, thi 30 Aar efter var Reformationen i fuld Gang ogsaa i Assens, der laa Hertugdømmerne saa nær og derfor var en af de Byer, hvor de nye Tanker først slog Rod. Her virkede især Peder Lavrensen, der selv var Karmaliterbroder først i København og siden i Assens, men tidlig havde sluttet sig til Luthers Lære. Og efter at han 1529 var draget til Maling for at blive Lektor ved det derværende Gymnasium, toges hans Arbejde op af Christian Clausen Skrok, der kaldes

Østerport 1800.

„Sognepræst og Guds Ords Forkynder udi Assens,“ men sikkert kun har været „i Sognepræstens Sted“ og allerede 1527 optraadte som evangelisk Prædikant der, hvad man kan slutte af det mærkelige Brev, som Fyns Bisp, Jens Andersen Beldenak 1. December 1527 sendte til Borgmester og Raad i Assens, og hvori han taler om „de forløbne Munke og de fortvivlede Præster, Luthers Selskab“ og siger, at det er „Løgn og Herrenskedt (c: Ondskab),“ som de farer frem med. Og han holder paa, at „det var meget bedre, at baade vi og alle Luthers Prædikere vare hængte udi en Galge, end vi og de skulde lægge en Messe ene der.“ Men hans

Brev fik ingen Indflydelse. Den Bevægelse som de to Prædikanter havde fremkaldt, var saa stærk, at den ikke lod sig standse. Messerne hørte op, Munkene forlod Klosteret, og 1530 fik Borgerne Klosteret overdraget til Nedbrydning. Fra dette Aar maa man sige, at Reformationen er gennemført her paa Stedet, i hvert Fald i det ydre.

Faa Aar efter kom der trange Aar for Assens. Landet led under Grevefejdens Svøbe, idet en Del af Folket og deriblandt i særlig Grad Borgerne, ogsaa i Assens, ønskede den gamle Konge, Chr. II. tilbage, medens andre, først og fremmest Adelen, holdt paa Hertug Christian. I Marts 1535 gik Hertug Christians Feltherre Johan Rantzau fra Als over til Fyn, hvor han begyndte en Belejring af Assens. Gentagne Gange gjorde man Forsøg paa at indtage Byen, men Borgerne forsvarede sig tappert. Imidlertid kom det til Slaget ved Øxnebjerg 11. Juni, og Rantzau vandt her en afgørende Sejr, hvorefter Assens maatte overgive sig. Af Indbyggerne undkom en Del ad Søvejen enten paa lybske Skibe, der laa udenfor Byen, eller paa andre Fartøjer, der bragte dem til Skelskør. De, der blev tilbage vel hovedsagelig Kvinder og Børn, kunde selvfølgelig ingen Modstand gøre, de blev givet til Pris for de indtrængende Krigere, der plyndrede og myrdede. Henimod Slutningen af Juni kom Chr. III. selv til Fyn og 2. Juli 1535 udstedte Borgmester og Raad i Assens med de menige Indbygges Raad og Samtykke deres Hyldingsbrev, hvorved de gør vitterligt, at de „nu have kejset og samtykket højbaarne Fyrste Kong Christian, Kong Frederiks Søn til deres rette Herre og Konge, ligesom, Danmarks Riges Raad ham nu, kaaret og kejset have.“ Det er vist omtrent paa samme Tid, at Kongen gav Staden et Beskærmelsesbrev, idet han dog lod undersøge, hvem der havde været Hovedmændene til Fordel for Chr. II., og disse blev dømt til at have deres Gods forbrudt til Kongen. Endvidere siges der, at Assens maatte af med sin Befæstning, der bestod af Ringmure og Porttaarne, men dette kan kun delvis være rigtigt, idet de fire Stenporte: Strandport, Ladegaardsport, Ramsherredsport og Østerport, som først nedreves i Midten af det 19. Aarhundrede, sikkert stammede fra den gamle Befæstning, og af Ringmurene har man forskellige Steder fundet Fundamenter. Forøvrigt fik Assens senere igen Befæstning, idet der 1628 gaves Ordre til at opkaste en Vold om Byen med 5 Bastioner og en foranliggende Grav.

Selvom Grevefejden havde bragt store Ødelæggelser med sig, naturligvis særlig hvor Kampene havde raset, var det mærkeligt, saa hurtigt man kom over Følgerne. Det viste sig for andre Købstæders Vedkommende og ogsaa for Assens, der endogsaa syntes at kunne kappes med Nyborg om Førstepladsen paa Fyn næst efter Odense. Det følgende Aarhundrede kan derfor betragtes som en Fremgangens og Udviklingens Tid ogsaa for Assens. Hertil bidrog i ikke ringe Grad, at denne By sammen med Rødby, Kolding og Ribe blev Toldsteder for Øxnehandelen, der spillede en stor Rolle, idet store Drifter af Fedekvæg, der var lagt til paa Gaardene rundt i Landet, førtes til disse Byer for derfra at udskibes. Der herskede altsaa paa sin Vis Velstand, og det helt ind i det 17. Aarhundredes Begyndelse. Men saa kom i den følgende Tid de Krige, hvori Danmark med eller mod sin egen Vilje blev Deltager, og blandt hvilke Svenskekrigen ikke blot udslettede, hvad der var bygget op siden Grevefejden, men bragte endnu større Ulykke og Ødelæggelse med sig. I Januar 1658 gik Karl Gustav over de islagte danske Farvande og naaede 30. Januar om Aftenen til Assens, der overrumpledtes. Senere (15. Oktober 1660) skildrer 7 Borgere i Byen i den Beretning, de skulde afgive, Begivenhederne den Dag: „Aar 1658 den 30. Januar er denne By meget jammerlig og forskrækkelig, med Sværd og Vaaben total udplyndret; ikke aleneste fattige Mennesker er frataget deres Møbler og Midler, hvad der forefandtes,

Parti fra Kattesundet.

og med Vaaben og Strikker tiltvungne at gjøre Paavisning paa skjulte Sager (hvis, c: som de kunde have forborgen), men og hvad en Del havde udført til Odense, ganske der er bleven os frataget. Ja samme Plyndring er saa skarp udført, at de hverken havde skaanet Kirken og Skolen, Mand eller Kvindes Person, deres Klæder til de bare Legemer at af-føre, saa man derefter i største Elendighed i den haarde Vintertide maatte gaa nøgne og pjaltede paa Gaderne. Alle Heste og Vogne, som fandtes i den ganske By, blev borttagne hvormed det plyndrede Gods blev bortført, hvilke Plyndringer skete først af Rytteriet, siden om Natten efter at det ganske Fjendens Infanteri, som vare saa mangfoldige, at alle Huse og Gader vare slet opfyldte af dem; men foruden disse laa der mange Folk uden for og omkring Byen. Den hele Nat blev yderligere plyndret, de optændte, saavel i Husene som i Gaderne, mange skødesløse og farlige Ilde. Samme førnævnte Plyndring kan med al Sandhed og Troværdighed skaffes over 40.000 Rixdaler.“

Vi har gengivet Datidens egne Ord, og enhver vil deraf kunne forstaa, at det var Ødelæggelse, som forslod noget. William Norvin gengiver det med disse Ord: „Alle Huse gennemsøgte, med Pistolen for Brystet blev Borgerne tvungne til at udlevere, hvad

Bellevue, Vest for Kirkegaarden.

de havde. Alt hvad der fandtes af Penge eller Penges Værdi bortførtes, Resten ødelagdes. Blottede for alt, selv for de nødvendigste Klæder, løb mange Borgere i den isnende Frostnat, fortvivlede om i den plyndrede og brændende By.“ Men dermed var det ikke forbi. Drog Fjenden end bort paa sit Røvertog gennem Danmark, fulgte der andre Skarer efter, først Svenskere og derefter Polakker og Tyskere, som skulde betragtes som vore Allierede, men ikke gik mindre haardt frem end vore egentlige Fjender. „Fuldstændig Armod og en bundløs Gæld var for de Assens Borgere Krigens Resultat.“ Ja, saa grundig var Ødelæggelsen, at den mærkedes gennem 100 Aar. Der var ikke Raad til Nyarbejder, end ikke til Vedligeholdelser. De offentlige Bygninger, (Kirke, Skole og Raadhus) forfaldt, Skibsbroen (eller Havnen) sandede til, Fartøjerne,

som skulde holde Forbindelsen med Haderslev vedlige, var saa brøstfældige, at det var forbundet med Livsfare at betro sig til dem. Fæstningsværkerne faldt sammen, ja, det siges, at „selv Sikkerheden paa Byens Gader lader meget tilbage at ønske.“ Der meddeles, at Kongen havde udvist Tømmer i Skoven, som Borgerne kunde faa gratis til Havnens Ubedring, men det blev ikke til noget, da de erklærede, at de ingen Vogne havde til at køre det paa. Den Stilstand, der raadede i Assens til Midten af det 18. Aarhundrede, som forøvrigt i Landets øvrige Købstæder, kan blandt andet ses af Indbyggerantallet, der for denne Bys Vedkommende 1672 opgaves til 1084, 100 Aar senere (1769) til 1139, altsaa gennem 100 Aar var Befolkningen kun øget med 55 Individuer. Til Sammenligning kan opføres, at i Hundredeaaret fra 1801—1901 er Assens Indbyggerantal vokset fra 1443 til 4665.

Men Nedgangs- eller Stilstandstiden fik ogsaa en Ende. I Midten af det 18. Aarhundrede begyndte man at spore nogen Fremgang, der viste sig blandt andet i større Foretagsomhed blandt Borgerne. Gennem 100 Aar havde man indsendt utallige Klager og Positioner, til Tider var der ogsaa blevet rakt en hjælpende Haand fra Regeringen, men det strakte ikke til, og det meste forblev i alt væsentligt ved det gamle. Men endelig tog man fat paa at udbedre de værste Mangler. Havnen blev forbedret, uddybet og udvidet, de offentlige Bygninger underkastedes en haardt tiltrængt Restauration, der i hvert Fald

Assens gamle Strandmølle, i Baggrunden den ny Kommuneskolebygning.

hindrede, at de fuldstændig faldt sammen, og man udgik med en lang motiveret Klage over den Vilkaarlighed, hvormed Magistraten ledede Byens Anliggender, hvilket medførte at Magistraten 1743 erstattedes af en Byfoged, der var under stærk Kontrol fra oven og derfor havde vanskeligt ved at gøre sig skyldig i de Misbrug, som den sidste Magistrat med Rette beskyldtes for. Ved de store Landboreformer, som Slutningen af det 18. Aarhundrede førte med sig, og ved de gode Konjunkturer for Agerbruget, som skabtes ved Napoleonskrigene, steg Bondestandens Velstand og Købeevne meget betydeligt til Gavn for Provinsbyerne, og der har derfor for Assens Vedkommende fundet en stadig Fremgang. Bortset fra Aartierne efter 1864, da Løsrivelsen af Sønderjylland fra Moderlandet bragte en Stagnation med sig, der ogsaa bevirkede en Nedgang i Indbyggerantallet; men fra Midten af Firserne er det gaet fremad for Byen; de forøgede og forbedrede Samfærdselsmidler, de nye, store industrielle Anlæg og nu sidst Genforeningen med Sønderjylland, har bidraget til Byens Vækst og Udvikling.

Assens Byraad: Direktør A. MIKKELSEN, Borgmester; Redaktør M. P. SØRENSEN; Redaktør G. VEJLEV; Lærer H. A. RASMUSSEN; Overbetjent S. W. HESBØLL; Vognpasser R. JENSEN; Købmand S. FENTZ; Gasværksarbejder L. V. PETERSEN; Vognmand C. LARSEN; Købmand A. P. PETERSEN; Driftsbestyrer MOURIER; Pantefoged A. S. KJERGAARD; Fru MAJA ROSTED. Byraadssekretær er G. FEDDERSEN. Hjælpekassens Formand er Bødkermester R. NIELSEN. Vægeraadets Formand er Provst C. F. HANSEN.

AD. MIKKELSEN, Borgmester, Direk., R. af D.,

født 16. August 1855 i Odense, Søn af Toldofficiant V. Mikkelsen og Hustru født Jørgensen, gift 1885 med Anna Rasmussen. Kleinsmedelærling 1869—72, Maskinarbejder i Statsbanernes Værksted i Nyborg 1872—74, Værkfører hos Scandia i Randers 1874—77, hos Jernstøber H. Rasmussen i Odense 1878—82, Inde-

haver af Assens Jernstøberi og Maskinfabrik 1882—1904, Direktør i Assens Bank siden 1896, Borgmester siden 2. April 1929, Medlem af Assens Byraad siden 1888, Medlem af Bestyrelsen for Assens Handelsforening 1903, Formand siden 1927, Overligningskommissær siden 1905, Medlem af Repræsentantskabet og Direktionen for Fyns kommunale Telefonselskab siden 1905, Næstformand i Direktionen siden 1929, Medlem af Landstinget (Venstre) 1912—18, Medlem af Telefonkommissionen af 1917.

KAI HUGO WINEKEN, Politimester,

født 28. Marts 1887 i Mariager, Søn af Borgmester og Byfoged Chr. Arnold Conrad Wineken og Hustru Julie Andrea født Andersen, gift 1924 med Gudrun Ellen Margrethe Ringdal. Student 1904 (Frederiksborg Statsskole), cand. juris 1910, Byfogedfuldm. i Holbæk 1910—19, konst. Byfoged 1919, Dommerfuldm. i Hol-

bæk 1919—32, Politimester i Assens siden 1932.

WILLIAM SCHMIDT, Amtsforvalter,

født 19. Oktober 1871 i Sæby, Søn af Købmand W. A. Schmidt og Hustru Henriette født Meyer, gift 1897 med Hilda Frederikke Morbeck, Præliminæreksamen 1887, Kontorist paa Slagelse Amtstue 1888, Sekondløjtnant i Feltartilleriet 1893, Fuldmægtig 1901, Amtsforvalter i Assens s. 1926, Forligskommissær i Slagelse

og Antvorskov Birk 1910—26, Medlem af Bestyrelsen for Selskabet De danske Forsvarsbrødre i Slagelse 1910—26, Formand 1920—26, Æresgæst i Selskabet De danske Vaabenbrødre, Medl. af Bestyrelsen for Slagelse Hjælpeforening 1912—26.

JOSIAS FEDDERSEN, Dommer, R. af D., D.M.,

født 28. Februar 1860 i København, Søn af Kammerjunker F. C. Feddersen og Hustru Julie født Hagen, gift 1885 med Junia Hastrup. Student 1876, cand. jur. 1883, Fuldmægtig i Rougsø med flere Herreder 1883, i Nørhald med flere Herreder 1885, Borgmester og Byfoged i Slagelse 1905, Borgmester, By- og Her-

redsfoged i Assens 1914, Dommer i Assens Købstad og Baag Herred m. v. 1919, Borgmester 1921—29, Form. for Tilsynsraadet for Assens og Omegns Sparekasse, Form. for Fredningsnævnet i Assens Amt, tidligere Form. for Foreningen af Amts- og Retsbetjentfuldmægtige.

Alteret i Assens Kirke.

SOGNEKIRKEN Vor Frue Kirke i Assens, var i sin Tid viet til Sct. Nicolai. Kirken blev ifølge Biskop Jacob Madsens Optegnelser fuldført 1480. Kirken er den største paa Fyn næstefter Sct. Knuds Kirke i Odense. Forhen var Kirken omgivet af Kirkegaarden og smaa lave Bindingsværkshuse, der støttede sig til de mægtige Mure. Kirken er bygget af Munkesten i udpræget gotisk Stil. Langhus og Kor gaar ud i et og har en Længde af 188 Fod. Til Langhuset er tilbygget et Gravkapel aabent ind til Hovedskibet ved en Spidsbue, med en Smedejerns Port. En lignende Tilbygning, nærmest et Vaabenhus, findes paa samme Side af Hovedskibet. Hovedindgangen til Kirken er i Taarnet, der er af Munkesten og ottekantet. Det krones af en pyramideformet Kuppel. Rundt om Spidskuppelen er der smaa Kviste. Sidefelterne i Taarnet prydes af høje spidsbuede Arkader. Det mægtige Kirkerum er ved Restaurering ført tilbage til sit oprindelige Udseende. Hovedskibet krones af smukke spidsbuede Hvælvinger, hvis Ribber er dekoreret i gotisk Stilrationer. Sideskibene er adskilte fra Hovedskibet ved svære Stræbe- og Støttepiller. Mellem Pillerne er indbygget spidsbuede Arkader, hvis Ribber ligesom Hvælvingsribberne er optrukne med Farver, over disse Arkader er der, helt oppe under Hvælvingerne langs Hovedskibets øverste Del, indbygget gotiske Arkader, der udadtil er som Vinduer. Korets bagerste Væg optages af et mægtigt spidsbuet Vindue med Glasmaleri. Altertavlen er i Renæssancestil fra Midten af det 17. Aarhundrede, den er skænket af Jens Mand og Hustru Karen Mand. Den er et overordentligt smukt Stykke Billedskærerarbejde. Dens Malerier er fra 1826, det nederste gengiver Nadveren, det øverste Daaben. Prædikestolen er fra samme Periode, Felterne er udskåret med bibelske Motiver, mellem Felterne Apostelfigurer. Kirkerummet er smykket med flere Malerier og Epitafier, dels over Præster ved Assens Kirke, dels over Mænd af Assens By. Ligeledes findes en Del Ligsten, som har ligget i Gulvet over de forskellige Begravelser, men ved Restaureringen er optaget og indsat i Indermuren. Under saavel Kor som Skib har der været Begravelse for Assens Borgere. Den sidste, der blev begravet i Assens Kirke, var Hans Bryde Holst, død 1802. De fleste Kister er optagne og nedsatte paa Kirkegaarden. Ved Siden af Døbefonten staar en Daabsengel af Marmor udført af Billedhuggeren Professor J. A. Jerichau, der var født i Assens.

I Vor Frue Kirke fandtes i den katolske Tid flere Altre foruden Hovedaltret. Ved disse Altre holdt særlige, dertil lønnede Præster, daglig Messe, overensstemmende med Stifternes eller Velgørernes Bestemmelser. 1528 nævnes et „Hellig Kors Alter“, hvis Vikarius hed Rasmus Hansen. 1532 var det Kronens Forlening. Da Rasmus Hansen 1540 blev Sognepræst i Assens fulgte dette Alters Jord med Kaldet. „Sct. Birgitte Alters“ Vikarius var i 1528 Lavrids Oluffsen. Han fik kongeligt Livsbrev paa dette Alters Gods. 1554 blev det givet til Underhold for Skolemesteren i Assens, dog skulde noget gives til Kirken. Ved „Sct. Katrine Alter“ var Mads Sommer Vikarius i 1528. Han fik Frederik I's Brev paa, at han maatte beholde og nyde Indtægten af dette Alter paa Livstid. Et fjerde Alter var „Sct. Gertruds“. 1530 fik Borgmester i Assens Jens Bang kongeligt Brev paa dets Gods. Foruden disse Altre var der mange flere, men alle blev ophævede og deres Jorde tillagt enten Kirke eller Skole.

I Gravkapellet staar tre smukke Kister hvori hviler: Generalmajor v. Rømer, hans Hustru Anne Elisabeth født Trampe og

Prædikestolen i Assens Kirke.

Generalinde Susanne v. Elbrecht f. Trampe. Kirkegaarden omkring Kirken nedlagdes 1820, og i 1916—18 fjernedes de fleste af de gamle smaa Huse, der laa omkring Kirken, og hele Pladsen blev planeret og beplantet. Præster ved Assens Kirke siden Reformationen: Christen Schytte; 1549—55 Peder Jensen Kempe, død 1577; Jens Hansen, Provst fra 1585, død 1615; hans Efterfølger var Hans Mikkelsen, 1615—16, han var Provst og blev 1616 Biskop over Fy, døde 1651; Poul Andersen, Provst, død 1641; Niels Madsen Sass, Provst, død 1665; Bertel Ludvigsen, Provst, død 1719; Ludvig Bertelsen, død 1766; Cosmus Chr. Rasmussen, død 1782; Peder Chr. Olsen Steenvinkel, død 1799; Carl Chr. Laurentius Birch, død 1808; Jens Hornsylv, død 1840; Nicolai Tilemann, Provst, død 1828; Verner Ludvig Blædel, død 1862; Mathias Chr. Schaldemose, 1859—85; Ole Carl Ipsen, død 1897; I. H. Beyer, 1897—1920, Provst 1911. Nuværende Sognepræst er Provst C. F. HANSEN. — Assistens Kirkegaard, mellem den tidligere Kongens Port og Ny Adelgade og Kærum Aa, er anlagt 1810 og taget i Brug 1816.

Parti med Kirken.

Den første Skole i Assens var den lærde eller latinske Skole, som blev oprettet kort før Reformationen. Den laa Øst for Kirken, havde en Rektor og to Hørere. Rektor fik 1554 sit Underhold af Indtægterne fra Sct. Birgittes Alter. Afgifterne af flere Jorde tilfaldt den latinske Skole. 1740 nedlagdes den, og dens Midler kom Nyborg Latinskole tilgode. I Skolebygningen indrettedes en ny Skole, den „Danske Kristendomsskole“, som havde til Huse her til 1825, da den flyttede ned i en Bygning i Adelgade. 1860 havde Byen 3589 Indbyggere (1760 var der kun 259), og de Skolesøgendes Antal var ligeledes vokset betydeligt. Den danske Skole var nu bleven en „Borgerskole“. Til Fri- eller Fattigskolen henviste man de Børn, hvis Forældre ikke havde Borgerskab. 1853 ophævedes Fattigskolen, og der oprettedes en Betalings-Borgerskole, der laa i Adelgade 18, i den gamle „Rybergs Gaard“, foruden denne havde man den Almindelige Borgerskole i Adelgade 26. 1888 omtales disse Skoler som Borger- og Realskole, en Ordning fra 1881. Borgerskolen omtales som gammel, men med lyse rummelige Lokaler, delt i 9 Klasser. Realskolen havde 5 Klasser. 1893 opførtes en ny smuk Skolebygning, hvor „Borgerskolen“ fik til Huse. Assens kommunale Mellem- og Realskole fik til Huse i Borgerskolens gamle Lokaler. Leder af Kommuneskolen var N. Th. A. Thomsen, cand. phil., og af Borgerskolen: C. Wittrup. 1911 ansattes A. L. P. Nielsen som Inspektør for dem begge. Han afløstes 1924 af Overlærer A. BJØRN. — Blandt berømte Elever fra Assens gamle Latinskole kan nævnes Reformatoren Peder Palladius og Professor Th. Bang. I denne Forbindelse kan nævnes, at følgende berømte og kendte Mænd er født i Assens: Botanikeren Peder Kylling, født 1640; Admiral Steen Andersen Bille 1751; Søhelten Peder Willemoes 1783; Billedhuggeren J. A. Jerichau 1816; Maleren Dankvart Christian Dreyer 1816; Maleren Thorvald Niss 1842.

Willemoes Fødegård.

Som i andre af Landets Købstæder opstod der ogsaa i Assens flere Privatskoler, vi skal blot nævne Frk. Rincks Pigeskole og Frk. Sands Drengeskole, begge oprettede som Forberedelsesskoler. 1920 sammenlagdes de til „Assens private Mellem- og Realskole“, hvis nuværende Bygning er fra 1930. Skolens Leder er H. HYLLEMOSE.

Assens har mange gamle Bygninger og smukke Bindingsværkshuse. Ældst er Østergade 11, fra 1550, dernæst kommer Korsgade 11, et to Stokværk højt Bindingsværkshus fra Slutningen af det 16. Aarhundrede, en lignende Bygning er Huset paa Hjørnet af Ramsherred og Ladegaardsgade. Hjørnet af Damgade var forhen en smuk Bindingsværksgaard fra 1700, nu er kun 6 Fag tilbage af den. Gavlhuset i Ladegaardsgade 23 er et lille Hus fra det 16. Aarhundrede. Den gamle Postgaard i Strandgade er for de ældste Deles Vedkommende fra omkring 1700, Karnapper og flere Fag er nyere. I Bindingsværksgaarden Østergade 23 fødtes Sølhelten Willemoes. Den er i to Stokværk, i nyere Tid er der tilbygget en lille Udbygning, øverste Stokværk rager lidt frem over nederste, Halvknægte med Udskæringer støtter øverste Stokværk, paa en Porthammer staar Aarstallet 1675. Gaarden er bygget af Erik Nielsen og Hustru Anna Sørensdatter Leth. 1884 blev den oppudset, 1913 købt af Kommunen og 1914 fredlyst. 1883 opsattes en Tavle i Muren, der fortæller, at her fødtes Sølhelten Willemoes. Foruden disse smukke Bindingsværksgaarde har Byen en Mængde Patricier-Huse i Nyklassicismens Smag, saaledes de Plum-ske Gaarde, en af disse er nu Bankbygning.

Blandt milde Stiftelser i Assens nævnes: Haandværker- og Industriforeningens Fri-boliger, Møllevej, bygget 1893; Børneasylet, Ny Adelgade, oprettet 1875; Feriekolonien paa Halvøen Næs, bygget 1907, tilhørende Københavns Kommunelærerindeforening. Tæt herved er 1884 bygget et Isolationshus.

Assens Lystanlæg ved Assistenskirkegaard er anlagt i flere Perioder: 1827, 1881 og 1887, men 1904 fik det Pavillon og mange sjældne Træer, hvilket først og fremmest skyldtes Dommer Feddersens Arbejde.

Industrielle Anlæg: Assens Sukkerfabrik, anlagt 1883—84; Odense Svineslagteri, under det i 1883 oprettede Fyns Svineslagteri; Bryggeriet Vestfyn, oprettet 1885; Assens Tobaksfabrik, anlagt 1854; Ernst's Sølvvarefabrik, etableret 1890; et Skibsbyggeri fra 1918; Kalkværk, Olietøjsfabrik og Savværk.

Hvornaar Begyndelsen til Assens Havn er gjort, vides ikke, idet Byens og Havnens Papirer ved Plyndringen under „Grevens Fejde“ blev ødelagt, men der har paa et meget tidligt Tidspunkt været en Mole af Sten ud fra Strandbredden. Denne Mole er i Tidernes Løb forlænget og udvidet, hvorved den nuværende Midtermole er dannet. Ved at bygge en Mole ud Syd for den oprindelige, dannede man i 1822 Midterhavnen; derefter byggedes den sydlige Havn umiddelbart efter Krigen 1848—50 og endelig anlagdes en nordlig Havn 1883. Disse 3 Havnebassiner danner Assens Havn. Det nordlige Bassin blev i 1907 udvidet. — Ved Skrivelse af 24. Maj 1720 fra Kongen til Gehejmerraad Lente bestemtes, at Broen skulde forlænges og der fastsattes Skibsafgifter efter Skibets Størrelse, samt specificerede Takster for Vareafgift. Tidligere var der opkrævet 6 Skilling for hver Gang Smakken forlod Broen med Last og 3 Skilling for hver Vogn og Karosse samt 1 Skilling for en Hest eller en Okse. Desuden bestemtes, at der til Havnen skulde betales „3 Sk. af hvert Skøde, som til Bytinget enten udgives eller til Protokollering fremkommer“. Denne Bestemmelse overholdes endnu.

Fra dette Tidspunkt og til Aarhundredskiftet kneb det med Midler til Broens Vedligeholdelse. Der maatte meget ofte laanes, og Kongen skænkede flere Gange det fornødne Træ. Med Optrækkinger var det saa som saa, og i 1742 var Restancerne saa store, at der i Commercecollegiet opnaedes et Laan til Dækning af Restancerne. Mar^{ts} tog sin tilflugt til Hoveri, naar Kassen var tom og Broen skulde istandsættes. I 1742 blev det saaledes paabudt, at „Assens Borgere og Bønder skal med Heste og Vogne hjælpe til med Træets Transport uden Vederlag, og Skibenes Fragt (for Træet) skulde de Søfarende og Handlende paalægges, medens Assens Borgere skulde assistere ved Tømmerets Transport til Broen fra Skibet“. Afgifterne blev opkrævede dels af Transportforvalterne og dels af Færgefolkene, men 14. Juli 1764 indsendtes Forslag om Ansættelse af en Havnefoged,

Assens Apotek før Ombygningen i 1847.

Jernbeton og Vanddybden blev 6,9 m, og endelig i 1915 sloges nye Jernbeton-Bolværker paa Nordsiden og delvis paa Sydsiden af Midtermolen, Vanddybden blev 7 m. — Assens Havn har nu 300 m Bolværk med 7 m Vanddybde, 175 m med 5 m, og 150 m med 4 m Vanddybde. Den har et Landareal paa 70000 m² og et Vandareal paa 26000 m². Paa Havnepladsen findes et Silopakhus med Losseelevatorer, samt en Lossekrah og en mindre Kran, desuden findes Kulplads, 3 Korn- og Foderstofpakhuse, Gødningspakhus, Baadebyggeri og Skibsbyggeri med moderne Ophalingsbedding. Med Aarø Sund er der Færgesforbindelse mange Gange daglig, Dampskibsforbindelse med Faaborg, Svendborg og København, Baagø, Brandsø og Heils. — Havnefoged er MARTIN THEODOR JACOBSEN, Dbm., født 4. September 1873 i Assens, Søn af Baadfører Zacharias Henrik J. og Hustru Aase Elisabeth født Salvesen, gift 1899 med Emille Wilhelmine Theodora Olsen. Medlem af Bestyrelsen for Assens Skipperkasses Mindelegat, Medlem af Haandværkersparekassens Tilsynsraad, Lærer paa Teknisk Skole, Medlem af Tropsraadet for Spejderne i Assens, Medlem af Søretten.

1687 udstedtes Apoteker-Bevilling til Dr. med. Henrich Bonsach; 1703 blev den næste Apoteker-Bevilling for Assens udstedt til Christopher Becker, men ingen af disse to Bevillingshavere indrettede noget Apotek i Byen, der i 1703 talte ca. 1100 Indbyggere. 1698 nedsatte Gæstgiver Lambert Franck sig i Assens, og han drev uprivileret Apotekernæring i Byen til 1734; hans Søn Tobias Franck fik Bevilling til at drive Apotek i Byen. Rækken af Apotekere kan følges uafbrudt: Tobias Franck, død 1760, hans Enke drev Apoteket med Sønnen, Jørgen Biekefeldt Franck, som Bestyrer fra 1760—76; Jørgen Francks Enke solgte i 1788 Apoteket til Jacob Reiffesthal, død 1793; J. J. Daniel Albinus, død 1818; ved Apoteket fandtes dengang en „Akvitstue“, en Udskænkingsstue; Johan Heinrich Jacob Albinus overtog Apoteket efter Faderens Død, men solgte det i 1832 til Jacob Lacoppidan Strøyberg for 28.800 Rdl. J. L. Strøyberg lod Apoteket ombygge, og 1867 overdrog han

Assens Apotek.

men først 8. August 1792 blev Købmand Storm Schmidt ansat som Havnefoged. I 1822 opkrævedes 2276 Rdl. i Havne- og Bropenge og 1839 er Havnen saa velhavende at den kan laane Byen 400 Rdl., foruden 100 Rdl. som tidligere er udlaant. Havnen var i udmærket Stand, og ved Krigens Udbrud i 1848 var al Gæld betalt, og man ejede 5944 Rdl. I 1883 blev Midtermolen gjort bredere og den nordre Havn anlagt, samtidig uddybedes til 16 Fod. 1907 blev den nordre Havn igen udvidet nordefter, der blev slaet nye Bolværker af

det til Sønnen J. N. H. Strøyberg. Denne lod i 1880'erne Apotekets Indre betydeligt forbedre; han blev Justitsraad og R. af D., døde 1905. Sønnen J. V. STRØYBERG lod Apoteksbygningen restaurere; han var Assens første folkevalgte Borgmester 1918—21, Medlem af Direktionen for Assens Sparekasse.

Assens og Omegns Spare- og Laanekasse er stiftet 5. April 1852 paa Initiativ af Farver M. C. Raffenberg og Møller N. Schwartz, som indbød 22 af Byens mest ansete Mænd til et Møde paa Raadhuset. Her valgtes Kancelliraad M. Schou til Formand for en Bestyrelse paa 6 Medlemmer. Man ansøgte Kommunalbestyrelsen om Tilladelse til at benytte Forligskommissionens Lokale paa Raadhuset til Kontor for Sparekassen. De 24 Borgere, der stod som Stiftere, indbetalte hver 25 Rdl., som skulde danne Sparekassens Grundfond, og 15. November

Sparekassens første Bygning.

Assens og Omegns Spare- og Laanekasse.

1852 aabnede Assens Spare- og Laanekasse sin Virksomhed med 29 Konti med et samlet Indskud paa 3286½ Rdl. Samme Dag bevilgedes de to første Prioritets-Laan til et samlet Beløb af 3500 Rdl. I 1854 var Kassens Virksomhed vokset, saa man fandt det formaalstjenligt at købe Gørtlermester L. H. Larsens Ejendom paa Hjørnet af Østergade og Kirkestræde, og her rejste en Bygning; denne toges i Brug 27. Oktober 1856. Trods Krigen i 1864 og Stormfloden i 1872 voksede Sparekassen, saa man i 1880'erne led Pladsmangel. Grundstenen til Sparekassens anden Bygning nedlagdes 27. Sept. 1883. Sparekassens Virksomhed voksede med Byen. 1854 var Indskudskapitalen: 175.756 Rdl., næste Aar: 188.205 Rdl. 1885—86, umiddelbart efter at Sparekassens anden Bygning er fuldført, er Indskudssummen 662.063 Kr., 1900—01: 1.109.671 Kr. med 5341 Konti. 1932 indestod paa 7481 Konti: 13.004.356 Kr., og Reserverne androg: 969.884 Kr. Assens Sparekasse har skænket større og mindre Summer til forskellige Formaal; saaledes i 1872, ved den store Stormflod, 750 Rdl. til skadelidte i Assens og Baag Herred. I 1890'erne bekostede Sparekassen Lysekroner og Gasindlæg i Assens Kirke. Sparekassens Direktion: C. RØNNING, R. af D., Formand; J. V. STRØYBERG; JOH. G. PETERSEN; VALD. HANSEN; CARL HANSEN.

Assens Bank blev stiftet 17. April 1896. — I Assens Amts Avis stod der den 8. April 1896 følgende Notits: „En Bank er i disse Dage ved at blive startet her i Byen, hvad man vil se af

Assens Bank.

A. Beierholm,
Direktor.

omstaaende Kundgørelse, hvor der indbydes til Tegning af Aktier ...“ I Bankens Forhandlingsprotokol findes paa første Side følgende „... Aar 1896 i Slutningen af Februar blev undertegnede 5 Mænd, nemlig Dr. Lind, Jernstøber Mikkelsen, Kreaturhandler A. Lund, Kjøbmand Chr. Olsen og Isenkræmmer Jensen enige om at forsøge at starte en Bank paa Grundlag af, at hver af os tog Aktier for 5000 Kr. I de foregaaende Aar har der gjentagne Gange været gjort Forsøg paa at oprette en Bank, men det var ikke bleven til Virkelighed, og da Byen i de sidste 12 Aar har faaet store industrielle Foretagender, formene vi, at det var tidssvarende at faa en saadan Institution oprettet. Det er nu lykkedes at faa Største-

Haandværker Sparekassen.

delen af den udbudte Aktiekapital tegnet, saa vi kunde indbyde til den stiftende Generalforsamling 17. April 1896, og ville vi haabe, at Foretagendet maatte lykkes for os, saa Banken maa blive til Gavn for Assens og Omegn". 1. Oktober 1896 begyndte Banken sin Virksomhed. Lokalerne blev imidlertid efterhaanden for smaa for den voksende Forretning, og fra Oktober Flyttedag 1906 flyttedes Banken til Købmand Th. Plums Ejendom „Brydes Gaard“, Østergade 42, hvor der indrettedes moderne Banklokaler

med underjordisk Hvælvning, i hvilken Bankens Boxafdeling installeredes. I 1921 foretoges yderligere Modernisering af Lokalerne. Bankens Aktiekapital var ved Starten 100.000 Kr., udvidedes i 1908 til 200.000 Kr. og i 1919 til 500.000 Kr. Bankens Omsætning var i det første Regnskabsaar ca. 6 Millioner Kr. i 1931 var Omsætningen 73 Millioner Kr. Samtlige Indlaan udgjorde efter første Aar 200.000 Kr., ult. 1931 var Summen knapt 4 Millioner Kr. Banken har Filialer i Glamsbjerg og Haarby. Bankens nuværende Formand er Borgmester A. MIKKELSEN. Nuværende administrerende Direktør er ANDREAS BEIERHOLM, født 30. Juli 1882 i Assens, gift 1908 med Marie Rathje. Ansat ved Assens Bank 1905, Direktør for samme siden 1919, Medlem af Direktionen siden 1917, Direktør for Assens Elektricitetsværk siden 1917, Formand for Assens borgerlige Skyttelaug.

Spare- og Laanekassen for Haandværkere og Arbejderklassen i Assens stiftedes 11. Februar 1867 af Dyrlæge Emil Nielsen, Jernstøber J. C. Rasmussen og Kancelliraad, Kæmner Rasmussen. Indskuds- og Garantikapitalen er i Aarenes Løb steget jævnt og var den 31. Marts 1932: 172.796 Kr. Reservefonden er 355.000 Kr., andre Reserver udgør 102.153,75 Kr. Den samlede Indskudskapital er 3.817.272,71 Kr. Sparekassen flyttede i 1922 ind i sin Ejendom paa Østergade. Direktion: Lærer A. B. ALBRECHTSEN, Formand; Murermester H. ANDERSEN, Næstformand; Brygger L. LARSEN; Partikulier J. P. FREDERIKSEN; Skrædermester H. J. NIELSEN.

Assens Gasværk anlagdes 1854—55 og Driften aabnedes 1. Februar 1855. Assens Kommune overtog det i 1921 for 400.000 Kr. A. CRIDLAND har været Bestyrer siden 1913.

Aktieselskabet Assens Elektricitetsværker er stiftet i 1910 paa Grundlag af en Koncession, som Assens Byraad gav Aktiebolaget Skandinaviska Elektricitetsverk, Stockholm. Paa dette Tidspunkt var der forskellige Smaaaværker under Start i Omegnen, hvilke imidlertid ikke blev til noget, idet Beboerne sluttede sig til Assens Elektricitetsværk, og her viste det sig at være heldigt, at Byraadet havde givet Koncessionen til det svenske Selskab, som fra sit Hjemland var kendt med Overlandscentraler. Denne Udbygning af Ledningsnettet i Omegnen er fortsat i de forløbne Aar, saaledes at hele Egnen indenfor Værkets Omraade maa siges at være elektrificeret. Højspændingsledninger andrager ca. 112 km, Lavspændingsledninger ca. 215 km. Antallet af Abonnenter var i 1931 ca. 4000. Selskabets nuværende Formand er Admiral V. JØHNKE, København; administrerende Direktør er ANDR. BEIERHOLM; og nuværende Driftsleder er Maskinmester CARL JOHAN WINBLAD, født 29. Maj 1878 i Stockholm, Søn af Konstantin W. og Hustru Louise født Haak, gift 1910 med Johanne Karoline Carlson. Uddannet Maskinist, ansat som Maskinmester ved Sundbybergs Elektricitetsværk 1904—10, siden 1910 Maskinmester og Driftsleder ved Assens Elektricitetsværk.

Assens Vandværk er anlagt 1903, før dette Værks Anlæggelse fik Byens Befolkning Vand fra Damme og Brønde. 1888 var der i Assens 9 offentlige Brønde foruden de ved Havnen til Skibene. — Assens Brandvæsen var indtil 1916 temmelig gammeldags. Byen

havde et Sprøjtehus i Damgade; et Brandkorps og en ret vidtspændende Mødepligt for Byens Borgere. Denne middelalderlige Ordning afløstes 1916 ved Opførelsen af Brandstationen ved Jerichausgade. Kommunen bevilgede 20.000 Kr. I 1932 udvidede Falck Stationen med Ambulance, Redningsvogn samt til at omfatte en fuldt moderne, udrustet Brand- og Redningsstation. Brandinspektør er Murermester W. JØRGENSEN. Nuværende Leder af Stationen er Assistent **NIELS RICHARD CHRISTENSEN HOLM**, født 5. November 1901 i Faaborg, Søn af Tømrermester Rasmus H., gift 1930 med Angdy Faarup. Ansat ved Falcks Redningskorps 1925, Assistent 1929.

N. R. Christensen Holm,
Assistent.

Blandt de Jernbaneanlæg, der fuldførtes i 1880'erne, er Assensbanen. Naar man blader Aviserne igennem for Aarene 1881–84, finder man jævnlig i 1881 Inserater angaaende Anlæg af en Bane fra et Punkt paa Hovedbanen til Assens. Hvor Banens Tilslutning skulde være, herskede der stor Uenighed om. Der stredes om en sydlig og en nordlig Linie; men Resultatet blev, at Banen skulde udgaa fra Tommerup med Stationer i Knarreborg, Naarup, Glamsbjerg, Flemløse og Ebberup. Arbejdet paa Banen paabegyndtes i Slutningen af 1882. Efter et vanskeligt Funderingsarbejde blev den første Granithjørneste til Assens Stationsbygning indmuret den 28. Juni 1883. Banen blev indviet den 1. Maj 1884. Stationsbygningen i Assens er ret anselig, Tegningen er udført af Arkitekt Wenck under Overledelse af Statsbanernes Arkitekt Holsøe. Den første Stationsforstander var P. O. Rosenørn; efter ham overtoges Stationen af J. Irminger, der beklædte Posten i 34 Aar; C. S. Boeck i 1 1/2 Aar; C. V. Olsen i ca. 8 Aar; S. P. KRAUSE SØRENSEN blev Stationsforstander den 1. November 1929,

født 22. November 1871, gift 1900 med Anna Margrethe Larsen. Ansat ved Statsbanerne 1. November 1891, Assistent i Helstingør 1. Oktober 1893, derefter Tjeneste i Bramminge, Fredericia, Høng, Slagelse, Kontrolør i Slagelse, Stationsforstander i Taulov, og siden 1. November 1929 i Assens.

S. P. Krause Sørensen,
Stationsforstander.

født 25. Januar 1870. Ansat ved Postvæsenet 1886, Postekspedient i København 1893, Kontrollør 1915, Postmester i Augustenborg 1920–28, i Assens siden 1928.

Assens By fik allerede i 1694 Hovedpostkontor; det blev senere forandret til almindeligt Postkontor, sorterende under Odense. Assens Postkontor flyttedes tidligere rundt, hvor de forskellige Postmestre bosatte sig. Postmester Tüchsen flyttede det til Pistolstræde. Nuværende Postmester er M. C. H. BAGGESEN,

M. C. H. Baggesen,
Postmester.

Assens Raadhus har altid ligget paa Torvet. I 1760'erne var Raadstuen en Bindingsværksbygning paa to Stokværk. Byens nuværende Raadhus er tildels en Ombygning af det tidligere. 1890 underkastedes den en gennemgribende Restauration og Facaden smykkedes i Renæssancestil. Foruden de Vægttere der i gammel Tid vaagede over Byens Fred og Ro, var der en Borgervæbning, 2 Natvægttere og 1 Havnevægter. Senere oprettedes det kommunale Politikorps, og ved Retsplejeordningen af 1919 blev Assens Politikreds Nr. 31, omfattende Købstaden Assens, Baag Herred, Kerte, Barløse, Sandager og Tanderup Sogne af Wedellsborg Birk. Herredsfoged og Byfoged afløstes af Dommer, Borgmester og Politimester. Dommerfuldmægtig **AUGUST MENCKE**, født 29. September 1863 i Nyborg, Søn af Garvermester H. J. M. og Hustru, gift 1891, med Marie Reese. Exam. juris 1882, By- og Herredsfuldmægtig i Assens 1890–1919, Dommerfuldmægtig siden 1919, Næstformand i Bestyrelsen for Assens Bank, Sagførerbestalling 1919.

Aug. Mencke,
Dommerfuldmægtig.

Otto Ernst,
Sagfører.

OTTO VILHELM ERIK ERNST, Sagfører,

født 24. April 1897 i Odense, Søn af Heinrich E. og Hustru Anna født Pedersen, gift 1929 med Astrid Karen Nielsen Magelund. Student 1915, cand. juris 1923, Bestalling 1926, Sagfører i Assens siden 1929. Medlem af Bestyrelsen f. Assens Handelsstandsforening, Selskabet De Danske Forsvarsbrødre f. Assens og Omegn m. fl.

Mary Christoffersen,
Økonoma.

CARL CHRISTIAN HANSEN, Sagfører,

født 4. Januar 1867 i København, Søn af Fabrikant Chr. H. og Hustru Karen født Jacobsen, gift 1895 med Else Marie Christensen. Exam. juris 1888, Sagfører i Assens siden 1894, Medlem af Tilsynsraadet for Assens Sparekasse 1918, af Direktionen 1931.

De Gamles Hjem i Assens er bygget 1922 og har lyse rummelige Lokaler med Plads til 32 Gamle. Indtil dette Hjem blev bygget var de Gamle henviste til Byens Fattiggaard, og det er just ikke de bedste Efterretninger man har om denne. 1888 kaldtes den „den sletteste paa Fyn“. Den var et to-Etages Hus med en lang Sidelænge, alle dens Værelser var mørke og skumle, uden Spor af Hygge. Hjemmets Leder er

MARY CHRISTOFFERSEN,

født 28. September 1891 i Vester Hæsinge, Datter af Muremester Rasmus C. og Hustru Trine født Møller. Uddannet i Syepeleje paa Godhavn og i Rudkøbing, ansat ved Assens Alderdomshjem som Økonoma siden 1922.

Assens Amts- og By Sygehus er bygget 1892—93. I 1908 blev det udvidet med en Tuberkuloseafdeling. Før dette Sygehus havde Assens et Sygehus ved den gamle Fattiggaard. 1888 omtales det som gammelt og elendigt. Det havde 12 Senge. Paa Næsset lige overfor Havnen laa Karantænesygehuset i en gammel Bygning, oprindeligt et Saltkoger. — Murene var gennemtrukne af Salt og Fugtighed. — Sygehusets Overlæge er AXEL JENSEN; Oversygeplejerske er E. ØRSLEV LARSEN; ØKONOMA er KIRSTINE HANSEN. Som Distriktsjordemoder i Assens har siden 1893 været ansat ANNA DORTHEA MADSEN, født 23. Marts 1863 i Odense, Datter af Skomagermester N. P. Eriksen og Hustru Anne Marie født Cornelussen, gift 1886 med Andreas Madsen. Jordmoderskolen 1892, Distriktsjordemoder i Assens siden 1893.

A. D. Madsen,
Distriktsjordemoder.

Den 5. December 1853 stiftedes „Haandværkerforeningen i Assens“. Foreningen har oprettet Skole for Lærlinge og Fribolig for Medlemmer. 1856 oprettedes en Søndags- og Aftenskole for Lærlinge, hertil blev bevilget 40 Rdl. I de første Aar holdtes der Haandværkerudstillinger i Assens. 1868—90 hed Foreningen „Haandværker- og Industriforeningen i Assens af 1868“. 1892 rejstes Friboligen, hvortil Skomager I. Albinus havde skænket et Legat paa 3000 Kr. 1918 købtes en Ejendom til Foreningsbygning; men først i 1923 blev den taget i Brug som Foreningsbygning. Teknisk Skole har egen Bygning. Foreningens Formand er Sparekassedirektør ALBRECHTSEN. Foreningen bestyrer Legater til en Sum af 10.700 Kr. Dens Byggefond er paa 6.500 Kr. Friboligfonden er paa 8.600 Kr.

Assens Alderdomshjem.

Assens Handelsstandsforening er stiftet 18. Februar 1874. En af Stifterne er Foreningens mangeaarige Formand, Købmand N. M. PLUM.

Assens borgerlige Skyttelaug af 1747 er Byens ældste Forening og et af de ældste Skyttelaug i Landet. Foreningen er i Besiddelse af det første Blad af Laugets Protokol samt en kaligraferet Adresse, hvori det hedder:

Höybaarne Allernaadigste Arve Printz og Herre.

For Deres Kongelig höyheds Fødder nedlægges herved i Allerdybeste Underdanighed den Liden Gevinst som ved Een samling til Sklötte Laug af denne Byes unge Mandskab er Deres Kongelig höyhed paa Skyde Pladsen den 20de Mai sidstafviget ved 3de første af mig gjort Kugel Skud der alle trefede Skiven tilfalden som den 3die af Gevinsterne.

Med høyendes mig der hos paa egne og samtlige Skytte Compagniets Veigne i lige Allerdybeste Underdanighed med ansøgende at denne liden Gevinst ey efter dens Værdie men efter vilien i Naade maa blive antagen af Deres Kongelig Höyheds.

Høyvelbaarne Allernaadigste Arve Printz og Herreds Allerunderdanigste Undersaat

Assens den 9de Junij 1750.

Thomas Schumann, Anfører for Compagniet.

Om Lauget findes i „Københavnske Danske Post-Tidende“ No. 46 for 8. Juni 1750 følgende Artikel:

Paa min Reyse igiennem Assens, holdt jeg mig den 20de May oppe der i Byen, formedelst et Optog, som jeg der saa af Stedets unge Karle, under Gevær, med flyvende Fahne, Trommer og fuld Musique, udmarscherende til deres Skyde-Bane. Gevinsterne, der skulde skydes om, og som vare 3de af udarbejdet Sølv, bleve af een dertil forfærdiget og meget smukt malet Pyramide udbaaren for Compagniet af en ung Person, som lige ved samtlige de unge Karle var udmunderet. Fahnen, som af Compagniet selv var bestøbet, og første Gang i Brug, var af hvid Taft, meget propre ægte forgyldt og udstafferet. Midt paa Fahnen stod Begge Deres Majestæters Navne i Træk, med Krone over, indflettede med et blaåt Baand, hvorudi hængte en Elephant, uden om igjen en Laurbær-Krands, med en flyvende Engel ved hver Side, holdende ved Kronen, oven over en Engel med en Laurbær-Krands i den eene Haand, og en Palme-Green i den anden. Inscriptionen derunder: Under den præsenterede Skyde-Bane paa Fahnen:

Ilde gjort, om vi forglemte,
Vor Konge FREDERIK den Femte,
Kongens Mage, vor LOUISE,
Assens unge Karle prise.

Unge Karle denne Fahne,
Lader bære for sig, naar
De til deres Skyde-Bane,
Udmarschere vil hvert Aar.

Senere gik Lauget over til at blive en borgerlig Forening med det Formaal at samle alle Borgere uden Personsanseelse under een Hat paa den aarlige Skyttelaugs Dag. I Indledningen til den nuværende Forhandlingsprotokol, der er fra 1870, staar, at det er Hensigten at holde en Folkefest hvert Aar den 6. Juli, hvilken Dag Skyttelaugene endnu samles. Det er interessant at læse Medlemslisten fra 1870 igennem. Det var i Sandhed Borgerne, som flokkedes om Foreningen med selve Borgmesteren, Dommer, Herredsfoged og Politimester C. J. Lindberg i Spidsen.

Lauget ejer en interessant Samling af Sølvplader til Prydelse for Kongen, Kronprinsen og Arveprinsen, hvilke bæres paa Skyttelaugsdagen af de kongelige Herskaber. Den ældste Plade er Kongepladen fra 1789. Der har i Tidens Løb udviklet sig forskellige Traditioner, som alle holdes i Hævd.

Skyttelaugene former sig paa følgende Maade. Fra Kl. 5—7 om Morgenen er der Hornmusik gennem Gaderne for at vække Skyttebrødrene, og Fuglekongen bliver afhentet af Bestyrelsen med Fane og Musikken, hvorefter der marcheres til Byens Raadhus, hvorfra Udmarchen foregaar Kl. 7 til Skyttepladsen, som ligger paa „Næs“, hvor Fuglen er ophængt paa en høj Mast. Inden Skydningen begynder, udbringer Formanden for Lauget et Leve for Landets regerende Konge. Skydningen afbrydes Kl. 9 med Frokost, hvor der holdes Taler. Skydningen fortsættes derefter, indtil Fuglen er nedskudt i Løbet af Eftermiddagen, hvorefter Skyttebrødrene med Damer om Aftenen samles i Skovpavillonen til Middag med efterfølgende Bal. Ved Middagen følges ogsaa de gamle Traditioner med Hensyn til Talerne, Fuglekongen og Prinserne kaares, og Gevinsterne uddeles.

Bestyrelserne søger foruden at holde de gamle Traditioner vedlige at føje nye til, som kan være til Gavn. Der er saaledes indstiftet et „Hæderstegn for tro Tjeneste“, som uddeles første Gang til den Skyttebroder, som har været Medlem i 10 Aar, og derefter avancerer vedkommende hvert 5te Aar. Lauget har i Øjeblikket et Medlem, som har været Medlem siden 1885. Bestyrelsen: Bankdirektør A. BEIERHOLM, Formand; Skrædermester

P. GLEERUP, Næstformand; Malermester JOHS. NIELSEN, Kasserer; Bogholder H. RUDE, Sekretær; Købmand H. BEIERHOLM; Skomagermester L. HANSEN; Vandmester M. OLESEN; Automobilhandler HENRIK PETERSEN; Amtsstuefuldmægtig C. LAURITZEN.

Arbejdernes Brugsforening i Assens er stiftet 25. September 1918 paa Initiativ af Fællesorganisationen i Assens. 1919 købtes Ejendommen: Kindhestegade 6, hvor Uddelerstedet aabnede 23. Maj 1919.

H. A. Jacobsen,
Uddeler.

Arbejdernes Brugsforening.

Bageriets Bygning.

Medlemsantallet var da 160, nu er det 264. Formand siden Stiftelsen er Vognsmører RASMUS GISSEL JENSEN. Ud-deler siden 1927 er HANS AXEL JACOBSEN, født 19. September 1901 i Middelfart, Søn af H. J. J. og Hustru Marle, gift 1927 med Anna Jørgensen.

J. P. Møller,
Bageribestyrer.

Arbejdernes Fællesbageri i Assens er stiftet paa et Møde 14. November 1897 paa Hotel Postgaarden, indvarslet af Assens socialdemokratiske Forbund. I December s. A. var der tegnet 385 Aktier med et samlet Beløb 1735 Kr. Ny Adelgade 13 erhvervedes for 5500 Kr. og her indrettedes Bageriet, og 27. Marts 1898 begyndte det saa sin Virksomhed. 1918 købtes Naboejendommen for 5000 Kr. 1920 nedbrændte Bageribygningen, men blev igen opbygget. Form.: Detaillist A. C. PEDERSEN; Bestyrer: J. P. MØLLER, født 1. Marts 1890 i Assens, S. af Bager A. O. M. og Hustru Kristine f. Larsen, gift 1920 med Rigmor Henriksen.

Assens Social-Demokrat, Dagblad for Assens og Omegn, udkom første Gang 1. Okt. 1906. Redaktør: M. P. SØRENSEN, født 25. Oktober 1873 i Sørup. Medlem af Assens Byraad siden 1909. Formand for Socialdemokratisk Kredsorganisation i Assens Kredsen, Medlem af Assens Skatteraad og første Suppleant til Landstinget. — De danske Foderstof Sammenslutninger er et foreløbigt sidste Led i den Udvikling, der har fundet Sted som en naturlig Følge af den Omlægning af det danske Landbrug, der begyndte i 1870'erne, hvor Landmanden fra at være kornproducerende gik over til at fremstille forædlede dyriske Produkter, tvungen dertil af den overvældende Kornproduktion, som den nye Verdens Kornlande væltede ud over Europa. Det uheldige Spor, som Handelen med de nye Foderemner efterhaanden kom ind i, aabnede lidt efter lidt Landmandens Øjne for Nødvendigheden af at varetage sine Interesser gennem egne Organisationer. Det er tilstrækkeligt at kaste et Blik paa de af Steins Laboratorium foretagne Analyser fra den Tid, for at faa et Indblik i Arten af de Foderstoffer, der under velklingende og rummelige Navne — saasom „Kreatur-Foder“ — falbødes til almindelige, gængse Priser, med et uhyggeligt Minimum af Kvælstof og Fedt. Ligeledes viste foretagne Analyser af saakaldt „Spidsmel“ og Hvedeklid meget divergerende Indhold og navnlig Iblanding af værdiløse, mange Gange sundhedsfarlige Stoffer. Forbrugerne stod som Regel magtesløse, uden at kunne opnaa ringeste Erstatning, da Varene som Regel var solgt „efter Prøve“. — Kravet om en Beskyttelse af Foderstofforbrugernes Interesser, blev tilsidst imødekommet ved Loven af 26. Marts 1898 om Handel med Gødnings- og Foderstoffer, men uheldigvis fik denne Lov en kraftig Sikkerhedsventil til Fordel for den Handlende i sin § 2, som aabnede en Adgang for den Handlende til at tage Afstand fra Lovens Bestemmelser blot ved en Tilføjelse paa Slutseddelen, saaledes at Loven blev ret illusorisk. Allerede noget før dette Tidspunkt eksisterede dog smaa lokale Foderstof-Indkøbsforeninger, dannet paa Initiativ af Landbo- og Mejeriforeninger. Paa Sjælland virkede saaledes Ramsø-Tune Landboforening og Odsherreds Landboforening, og paa Fyn var der en stor Kreds omkring Kværndrup samt nogle Stykker paa Hindsholm. 1898 oprettedes Jydsk Andelsfoderstofforretning. Den Tilslutning dette Selskab fik, var en Stimulans for Tilslutningen paa de Steder paa Øerne, hvor der blev virket for Oprettelse af et Foderstofselskab. „Fyens Andels-Foderstofforretning“ blev oprettet 1901. Omsætningen er nu oppe paa ca. 120.000 Tons Foderstoffer og Kunstgødning til en Værdi af 12½ Mill. Kroner aarlig, 40 Brugsforeninger og 80 Lokalforeninger med ialt 4444 Medlemmer, med en samlet Garantikapital af 246.295 Kr. er tilsluttet Fyens Andels-Foderstofforretning. Reservefonds 1.050.000 Kr.

Assens Roklub er stiftet 14. Juni 1917 paa Initiativ af Viggo Hansen og Georg Jørgensen. Klubben har nu 8 Baade samt det i 1918 byggede Baadehus. Æresmedlem er Købmand TH. PLUM. Medlemsantallet er 70 aktive, heraf 15 kvindelige Roere. Klubben er

Medlem af Fynskredsen. Assens Roklub var den første danske Roklub, der efter Genforeningen indledede Kaproninger med sønderjydske Klubber. Klubben er Danmarksmester for 1932. Klubbens Bestyrelse: VIGGO HANSEN, Formand; V. STJERNVIG; G. VEILE; Mægler ALFRED LARSEN; O. C. OLESEN; CARL RASMUSSEN; ADOLF MADSEN.

BAAGØ SOGN omfatter Baagø i Lille Bælt, samt den ubeboede Egholm. Samlet Areal: 620 ha. Baagø er firkantet med en mindre Indskæring „Noret“; den er lav og flad. Af Skov er der kun lidt, 15 ha er Lyng- og Hedebakker. Et større Mosedrag „Vester Mose, Ny Mose og Gammel Mose“ optager 19 ha. By: Baagø, med Kirke, Præstegaard, Skole, Mølle, Mejeri. Fyret ved Sandhammeren er bygget 1878, men allerede 1700 var her et Fyr. Paa Øens Syd-Østside er der Landingssted med Stenmole, anlagt 1914-15. Baagø danner en Sognekommune med Tingsted i Assens og hører under Assens Rets- og Politikreds, Assens Amtsstuedistrikt, Assens Læge- og Skattekreds, Vends og Baag Herreders Skyldkreds og Amtets 4. Folketingskreds. Indbyggerantallet var i 1800: 289; i 1900: 206, nu er det 223. Sogneraadet: Gaardejer CHR. SIMONSEN, Formand; Husejer C. KOCK; Husejer M. JØRGENSEN; Gaardejer M. SIMONSEN; Gaardejer J. JØRGENSEN. Hjælpekassens Formand: Gaardejer CHR. JØRGENSEN. Værgeraadets Formand: Gaardejer S. SIMONSEN. Sognefoged: Gaardejer S. HANSEN. — Af Oldtidsminder har der kun været faa, saaledes paa Nordvestsiden nogle Gravhøje; men nu er der kun en Gravhøj og to mindre Langdysser tilbage. Baagø var indtil 1916 underlagt Grevskaftet Wedellsborg, men blev da Selveje. Brandsø, Nord for Baagø, hører til Baagø Sognekald. Kirken paa Baagø er bygget 1861.

HELNÆS SOGN danner en Sognekommune og bestaar af Halvøen Helnæs, hvis Areal er 1312 ha. Ved en ganske smal Landtange er den forbundet med Halvøen Agernæs. Jordene er meget bakkede (bl. a. Galgebakken og Trundkærs Bakken). Ved Østkysten ligger en Del Skov (46 ha). Moser og andet Vandareal optager ca. 12 ha. Lyng og Klit ca. 15 ha. By: Helnæs, med Kirke, Præstegaard, Skole, Forskole, Brugsforening, Forsamlingshus, Mølle, Andelsmejeri, Kro og Toldsted. Paa Sydskysten ligger Helnæs Fyr, bygget 1900. Halvøens Vestkyst var tidligere en Del af Havbugten, men ved Inddæmning blev 300 ha indvundet som Eng. Helnæs Sogn har Tingsted i Assens og hører under de samme Kredse som Baagø Sogn, dog under Assens Skyldkreds. Indbyggerantallet var i 1800: 290; i 1900: 491, nu er det 554. Sogneraadet: Gaardejer H. J. SIMONSEN, Formand; Gaardejer E. EBBESEN; Gaardejer N. L. STORM; Husmand H. ANDERSEN; Smed L. LARSEN. Hjælpekassens Formand: J. J. STORM. Værgeraadets Formand: N. L. STORM. Sognefoged: Gaardejer A. BANG. Sognepræst: F. H. WILMS. — Halvøen var i Oldtiden en rig Boplads. Endnu er flere Dysser bevaret, ved Sydvestsiden 4 Dysekamre, paa Østkysten ved „Hvideklint“ er der fundet talrige Stenredskaber fra den yngre Stenalder og enkelte stensatte Grave. 1860 fandtes en Runesten fra det 9. Aarhundrede. Stenen er opstillet i Nationalmuseet. Indskriften lyder: „Rolv Nore-Gode satte Stenen efter Gudmund sin Brodersøn. Aaver ristede Runerne.“

Helnæs fik først Kirke i 1617. Det fortælles, at den Kirke der da blev bygget, rejstes af Bønderne; men den er sikkert bygget af Lensmand Jørgen Brahe. Kirken bestod oprindeligt kun af Langhus. 1740 tilbyggede Major F. J. von Dewitz Taarnet. Altertavlen er i Barokstil, dens Billede nyere. Prædikestolen er i Rokokostil. Alterstager, Klokke og Daabsfad er skænket 1784. Jørgen Brahe til Hagenskov, Kirkens Byggherre, skænkede en Kalk af Sølv. Niels Ryberg til Frederiksgave, skænkede 1792 en Kirkeblok. Helnæs var i den katolske Tid under Dreslette Kirke; 1600—1737 var det Anneks til Sønderby. Den første Præst hed Chr. Wederkind; siden 1929 er F. H. WILMS Sognepræst.

Helnæs Skole føres tilbage til omkring 1700. Den første Skole laa i den sydlige Bydel ved Chr. Espensens Gaard, hvor en Mark endnu kaldes Degnehaven, den oprin-

Helnæs Fyr.

delige Skolejord. Ved Udskiftningen i 1770'erne flyttedes Skolen til den nordre Bydel. I 1851 byggedes den nuværende Skole midt i Byen, og den gamle Skole omdannedes til Fattiggaard. 1909 blev den udvidet med en Forskole. Førstelærer ved Helnæs Skole er HANS KR. GEMAL HANSEN. født 21. Marts 1905 i Sønder Højrup, Søn af Rasmus H. og Hustru Ane Marie født Larsen, gift 1932 med Ellen Pedersen. Dmitteret fra Odense 1928, Vikar i Helnæs 1930, Hjælpeleærer 1931—32, Aspirant i Førstelærerembedet 1932.

KRISTIANE JOHANSEN, Forskolelærerinde, født 9. Oktober 1908 i Dreslette, Datter af Fisker Frederik J. og Hustru Karen født Nielsen. Dmitteret fra Odense 1929, Vikar i Helnæs og Jordløse Sogne, ansat ved Helnæs Skole 1932.

Helnæs Brugsforening er stiftet 13. Marts 1904. Som Uddeler virkede i lang Tid Mads

Hansen. Foreningens Formand: SIMON HANSEN; Uddeler EINAR NIELSEN, født 21. December 1905 i Ryslinge, Søn af Muremester N. J. N., gift 1931 med Emmy Lang. Ansat i Helnæs Brugsforening 1. Maj 1931.

Einar Nielsen,
Uddeler.

Helnæs Fyr er bygget 1900. Fyrtaarnet er 28 m højt. Fyret er Blinkfyr (rødt, hvidt og grønt) og ses 19 Sømil. Oprindelig var det Glødenet. 1930 blev Fyret elektrisk. Den første Fyrmester hed Søren Ross; nuværende Fyrmester: SØREN PETER MORTENSEN, D.M., f. 7. Oktober 1873 paa Læsø, Søn af Skibsfører M. E. M. og Hustru Marie f. Larsen, gift 1900 med Nicoline Andersen. Ansat ved Fyrvæsenet 1896, Tjeneste paa Fyrskibe i 4 Aar, Fyrpasser ved Nordre

H. K. G. Hansen,

Kristiane Johansen,
Forskolelærerinde.

S. P. Mortensen,
Fyrmester.

Rønner 1900—07, Fyrass. ved Sejro Fyr 1907—12, ved Anholt Fyr 1912—19, Fyrm. ved Helnæs Fyr 1. Juni 1919.

HAARBY SOGN danner en Sognekommune, der grænser til Køng, Flemløse og Dreslette Sogne samt til Salling Herred i Svendborg Amt og til Horne eller Helnæs Bugt. Areal: 3277 ha. Jordene er ret højtliggende, sine Steder temmelig bakkede, men overalt sand- og lermuldede. Af Skov optages 117 ha, deriblandt Løgismose Skov, Signekjær Skov m. fl. Vandareal: 46 ha. Haarby Aa løber gennem Sagnet.

Byer: Haarby, med Kirke, Skole, Præstegaard, Forskole, Missionshus, Forsamlingsbygning, Apotek, Gæstgivergaard, Mølle, Brugsforening, Savværk, Teglværk, Saftstation for Assens Sukkerfabrik, Andelsmejeri, Elektricitetsværk, Postekspedition, Filial af Assens Bank; Akkerup med Skole; Skallebjærg; Sarup med Mølle; Strandby, med Skole, Forskole, Forsamlingshus, Brugsforening m. m.; Nellemose, med Skole, Brugsforening; Kirke-mark, Løgismoseskov, Nabbehuse, Slaaentorn, Lykkesholm, Lysemose, Gammeltoft, Holmehuse, Strandhuse og Vejsemose Huse er mindre Steder. I Sagnet ligger Hovedgaarden Løgismose, af andre Gaarde nævnes Bækgaard, Mosegaard, Billegaard og Ellegaard.

Sagnet har Tingsted i Assens og hører under de samme Kredse som Baagø Sogn, (se Side 530). Indbyggerantallet var i 1800: 1104; i 1900: 2124; nu er det 2379. Sogneraadet: Gaardejer P. RASMUSSEN, Formand; Bagermester H. B. ANDERSEN; Uddeler BUNDGAARD; Gaardejer J. JØRGENSEN; Gaardejer L. J. ANDERSEN; Husmand H. P. TRUELSEN; Husmand P. PETERSEN; Planteskoleejer H. J. HOLMGAARD. Hjælpekassens Formand: Læge H. KROHN. Værgeraadets Formand: Sognepræst A. OHRT. Sognefoged: H. THOMSEN. Kun i Sognets sydligste Del har der ligget Oldtidsgrave; Øst for Strandby 4—5 Høje, udgravet 1773. Ved Nellemose 2 Høje. Ialt skal der i denne Del af Sagnet have ligget op mod 10 Høje.

Parti fra Haarby gamle Mølle og Dam.

siden 1928 er NICOLAI OHRT. — Skoleundervisningen i Haarby Sogn kan føres ca. 400 Aar tilbage i Tiden. 1589 var Degnen Henrik Persøn Lærer ved Skolen. I 1886 oprettedes et Andenlærerembede, 1913 udvidedes med Forskole. Lærer ved Skolen siden 1910: I. JENSEN STORCH. Skolen i Sarup synes efter en Bispevisitats af 1742 at være oprettet omkring 1740. I 1903 udvidedes den med en Forskole. Lærer ved Skolen siden 1914: RASMUS MARIUS LUND. — Strandby Skole oprettedes 1838 og udvidedes 1905 med Forskole. Førstelærer: N. CHR. H. WIGDALL, D. M., født 3. Januar 1871. Dimitteret Skaarup 1891, Andenlærer i Lunde 1891—95, Førstelærer i Strandby siden 1895, Formand for Baag Herreds Lærerkreds siden 1911.

N. Chr. H. Wigdall,
Førstelærer.

Lærerinde ved Forskolen er MARIE HANSEN. Skolen i Akkerup er bygget 1838. Først var den kun en Biskole, men blev i Slutningen af 1890'erne omdannet til selvstændig Skole med Enelærerembede, og faa Aar efter byggedes nyt Skolehus. 1924 byggedes Forskole. Førstelærer: R.M. RASMUSSEN, født 6. September 1888 i Falsled, Søn af Fragtmand Rasmus R. og Hustru Margrethe født Jørgensen, gift 1914 m. Karen Marie Petersen. Dimitteret Skaarup 1909, vikarieret til 1910, Andenlærer ved Ludvigsgens Skole, Brahe Trolleborg Sogn 1910—14, Lærer i Lading nordre Skole 1914—24.

Hovedgaarden Løgismose er fra det 14. Aarhundrede. Dens Bygninger er tildels fra det 16. Aarhundrede, bygget i flere Perioder. Den nördøstre Fløj er bygget omkring 1539 af Mogens Gøye; den modsatte Fløj er bygget 1575 af Peder Oxen; den tredje og sidste Fløj er bygget af Anders Bille og Sophie Rosenkrantz (1631—41). I denne Fløj var der et Kapel, nedlagt 1826. En ny sydvestlig Fløj blev bygget 1820'erne, og her indrettedes et Kapel for Haarby Sogn. Kapellet er skænket til Staten. Avlsbygningerne er fra 1899. Løgismose synes i sin første Tid at have været delt paa mange Hænder. I 1695 kom Løgismose til Slægten Trampe, idet Greve Adam Frederik Trampe

Hovedgaarden Løgismose.

købte Godset af Anders Bille. Det har i de sidste Tider skiftet Ejere med kortere eller længere Mellemrum.

Haarby Vindmølle laa oprindelig i Strandby og var bygget i 1860'erne, men 1914 blev den flyttet til Haarby og underlagt Vandmøllen i Haarby, som sammen med Ballegaard og Lindegaard ejedes af Godsejer Brünnings Hansen, Avernæsgaard. Den gamle Vandmølle i Haarby er fra det 17. Aarhundrede, oprettet af Løgismose Gods, som havde Jorder under Haarby By.

Senere solgte Brünnings Hansen Møllen til et Interessentskab, som navnlig købte den for at bevare det i Møllen indstillerede Elektricitetsværk for Omegnen. 1926 opstod der Ild i Ballegaard som brede sig til Haarby Mølle, der nedbrændte. Efter Branden opbyggede Interessentskabet kun Elektricitetsværket. Den daværende Forpagter af Møllen og Bestyrer paa Elektricitetsværket Anders Hansen Jørgensen opførte den nuværende Haarby Mølle paa Grunden, hvor før Ballegaard laa. Denne Mølle drives ved Dieselmotor. Møller Jørgensen overlod i 1929 Haarby Mølle til et Aktieselskab og blev selv Bestyrer af Møllen. Møller ANDERS HANSEN JØRGENSEN, født 2. Maj 1877 i Høed, Søn af Arbejdsmand Anders J. og Hustru Maren født Jørgensen.

Haarby Elektricitetsværk er opført efter Branden i 1926 og ligger omtrent hvor det tidligere Værk laa. Det har Dieselmotor (150 H.K.) og 2 Vandturbiner, som leverer den overvejende Del af Kraften. Den ene Turbine ligger ved Mølledammen og har et Fald paa over 3 m, den anden ligger ca. 1 km fra denne og har et Fald paa over 4 m. Tilsammen giver de 80 H.K. Elektricitetsværkets Bestyrer: PEDER HJORTHOLM, født 9. December 1902 i Glamsbjerg, Søn af Gaardejer Frederik H., Hjortholmgaard, og Hustru Johanne Marie født Hansen. Uddannet ved Maskinfaget og ved Glamsbjerg Værk, fleraarigt Ophold i Frankrig, Bestyrer i Haarby siden 1. Februar 1927.

Haarby Gæstgivergaard er meget gammel, dens ældste Bevilling er fra 1659, da Ejeren af Ballegaard fik Bevilling. Senere blev den et „kongelig privilegeret Gæstgiveri“.

Elektricitetsværket i Haarby.

Kildegaard, Nellesø By.

C. P. Rasmussen,
Gæstgiver.

Den nuværende Gæstgivergaard er for største Delens Vedkommende fra Tiden omkring 1800. I Slutningen af 1870'erne lod Gæstgiveren indrette Købmandshandel ud mod Odense Vejen, denne er siden 1880 lejet ud. 1925—26 lod C. P. Rasmussen den gamle Gæstgivergaard restaurere og byggede en Sidefløj med en stor Sal. Arbejdet udførtes efter Tegning af Bygmester C. M. Madsen, Haarby. Fra 1885—1903 var Kroen forpagtet til Mikkelsen, senere overgik den i hans Eje,

Haarby Gæstgivergaard.

degaard. Nuværende Formand: Gaardejer JØRGEN ANDERSEN. Uddeler: HANS PEDERSEN, født 23. September 1893 i Stenstrup, Søn af Landmand Niels P. og Hustru Johanne Sophie født Jacobsen, gift 1919 med Minna Marchussen. Uddeler i Nellemose siden 1918.

H. J. Hansen,
Købmand.

Kildegaard er en gammel Bondegaard, i 1797 hørte den under Løgismose, men blev samme Aar Bonden Christen Jensens Selveje. Senere ejedes den af Rasmus Christensen, født 1807. Han lod Gaarden ombygge og tilkøbte 30 Tdr. Land, saa den blev paa 70 Tdr. Hans Søn NIELS RASMUSSEN, født 12. November 1860 i Nellemose paa Kildegaard, Søn af Rasmus C. og Hustru Ellen Marie Rasmusdatter, gift 1892 med Kristine Hansen. Overtog Kildegaard 1892, solgte Gaarden 1912 til nuværende Ejer, beholdt 12 Tdr. Land hvor der byggedes Gaard, Formand for Brugsforeningen 1903–09.

Hans Pedersen,
Uddeler.

I Haarby Sogn laa en Hovedgaard Højsgaard, som i det 16. Aarhundrede tilhørte Mette Urne. 1639 solgte Claus Daa den til Anders Bille, som lagde den ind under Løgismose. Endnu i det 19. Aarhundrede var der Spor af den gamle Borgplads (paa Ballegaards Jorde). Bag Ballegaard, hvor den gamle Bygning laa, findes Rester af de mange Fiskedamme, som Ejeren af Løgismose anlagde.

Haarby Sogns Sygekasse er stiftet 1892, statsanerkendt 1893. Stifter og første Formand: Lærer Hansen. Medlemsantallet er 1057. Formand: Købmand HANS JØRGEN HANSEN, født 28. Oktober 1872 i Haarby, Søn af Gaardejer Søren H. og Hustru Kristine født Jørgensen, gift 1896 med Johanne Kirstine Jacobsen. Formand for Sygekassen siden 1928, etablerede sig i Haarby 1897 som Snedkermester, anlagde Haarbys første Maskinsnedkeri, derefter aut. Installatør til 1928, da han etabl. Købmandshandel.

Haarby Savværk-Maskinsnedkeri og Cementvarefabrik er en af Byens største Virksomheder. Den er etableret 1919 af Axelsen & Madsen, som Tømrer- og Snedkerværksted samt Savværk. 1. April 1924 overgik Virksomheden til Bygmester CARL MARIUS MADSEN, født 30. August 1897 i Haarby, Søn af J. D. M. og Hustru Inger født Dragsbæk, gift 1922 med Anna Dragsbæk.

Cementvarefabrikken anlagdes 1925. Indeh. har bygget flere Bygninger i Sognet og i Omegnen, bl. a. Festsalen og Selskabslokaler til Gæstgivergaarden i Haarby; Lindegaard 1923; Andelsmejeriet i Jordløse i Salling Herred 1924; Søbogaard paa Taasinge 1927; ombygget Pilegaard 1930; „Kildedal“ i Lydingegaarde; Haarby Elektricitetsværk og Mølle; den nye Ballegaard; genopbygget Agernæs 1932; ligeledes leveres Butiksinventar til Brugsforeninger Landet over.

Nellemose Brugsforening.

1903 solgtes den til C. F. Rasmussen, som 1908 solgte den til CHRISTIAN PEDER RASMUSSEN, født 10. September 1881 i Kværndrup, Søn af Slagtermester Chr. R. og Hustru Ane Christine Mette Marie født Jørgensen, gift 1907 med Laura Jensen.

Nellemose Brugsforening er stiftet ved et Møde 10. Februar 1903, og begyndte sin Virksomhed 1. Juli samme Aar i egen Bygning. Medlemsantallet er nu 120. Foreningens første Formand var Gaardejer Niels Rasmussen, Kilde-

Haandværkerforeningen for Haarby og Omegn er stiftet den 5. Februar 1920. Samme Aar oprettedes en Teknisk Skole, der fik Lokaler i Kommuneskolen. Som Lærere har Bygmester MADSEN virket siden Oprettelsen, og i flere Aar Malerm. JENSEN og Lærer JENSEN STORCH. Bestyrelsen: Kærtm. J. ANDERSEN, Formand; Bygmester MADSEN, Kasserer; Urmager E. OLESEN; Slagter BAHSEN; Murer JØRGENSEN; Tømrer ESKILDSEN; Installatør K. KNUDSEN.

Installatør Knudsens Ejendom.

EJNAR OLESEN, Urmager,

født 16. Januar 1895 i Assens, Søn af Vandværksbestyrer M. O. og Hustru Katrine født Jensen, gift 1920 med Jenny Jensen. Uddannet i Assens, overtog 1. Maj 1921 Urmager Nielsens Ejendom og Virksomhed, grundlagt 1880, Sekretær i Haandværkerforeningen siden 1925.

ANDREA K. NIELSEN, Distriktsjordemoder, født 6. Juni 1894 i Nørre Broby, Datter af Gaardejer N. Nielsen og Hustru Dorthea født Hansen, gift 1922 med N. Chr. Nielsen, Jordmoderskole 1922, Distriktsjordemoder for Haarby og Dreslette Sogne siden 1922.

KNUD VILHELM KNUDSEN, Installatør, født 2. Marts 1905 i Rudme, Søn af Gaardejer Peder K. og Hustru Katrine født Andersen, gift 1928 med Nanna Pedersen. Overtog 1928 H. Hansens Virksomhed, Medlem af Bestyrelsen for Haandværkerf. siden 1928.

Haarby By har siden Slutningen af 1890'erne været i stadig Fremdrift, skønt der ingen Jernbane er. Særlig efter Biltrafikens

Udvikling er denne Landsby vokset mere og mere, hvilket i væsentlig Grad skyldes, at fire Hovedveje gennemskærer Byen. Allerede i 1870'erne var Haarby Samlingssted for Omegnen, og en Læge nedsatte sig i Byen. Den første Læge var Kjær, har boede i Sarup. Han afløstes af Læge Johnson, som boede i Haarby. Han efterfulgtes nogle Aar senere af Chr. M. Thorsen, som kom til Haarby i 1879 og praktiserede her til 1916. I Begyndelsen af 1880'erne var der Planer

Haarby Lægebolig.

fremme om at anlægge et Apotek, og en Uldspinder byggede derfor 1883—84 en grundmuret Bygning (nuværende Lægebolig) i den Formening, at han kunde afstaa den til det paatænkte Apotek. Apoteket kom ikke, Læge Thorsen købte da Bygningen, der 1916 overgik til Læge HELGE KROHN, født 1. Juni 1870 i Rønne, Søn af Læge Vilhelm K. og Hustru Nancy født Lund, gift 1911 med Louise Holm. Student 1887, Kandidat 1894, praktiserer i Haarby 1916.

Helge Krohn,
Læge.

I 1900 blev der givet Bevilling paa Apotek i Haarby, og 1901 blev det første Apotek bygget, det andet opførtes 1915—16.

SØNDERBY SOGN danner en Sognekommune og grænser til Aakrog Bugt, Lille Bælt og til Kærum, Flemløse og Dreslette Sogne. Dets Areal er 1543 ha, og Jordene er ret højtliggende og bakkede. Ved Kysten hæver sig den ret anselige Sønderby Klint til en Højde af 45 m. 145 ha optages af Skovene: Kobbelskov, Hagenskov, Ulvemose Skov og Teglskov. Moser og andet Vandareal, deriblandt Sønderby Sø og Mølledam Mose, optager

19 ha. — Byer: Sønderby med Kirke, Præstegaard, Skole, Hospital 1717, Mølle, Mejeri; en Del af Stationsbyen Ebberup med Mølle, Savværk, Gæstgiveri, Andelsmejeri, Lægebolig, Dyrslæge Bolig; Aa med Badehotel og en ret søgt Badestrand. Sønderby Bjerger, Sønderby Mosemark og Sønderby Østre med Skole, er mindre Steder. I Sognet ligger Hovedgaarden Frederiksgave, forhen Hagenskov. Af andre Gaarde nævnes Vandledgaard, Bjernegaard, Lundegaard og Gunderhøj Gaard. Desuden Vandmøllen ved Frederiksgave. — Sognet har Tingsted i Assens og hører under de samme Kredse som Baagø Sogn (se Side 530). Indbyggerantallet var i 1800: 575, i 1900: 730, nu er det 934.

Sogneraadet bestaar af: A. C. RASMUSSEN, Formand; Husmand A. L. NIELSEN; Gaardejer V. HANSEN; Husmand H. C. ANDERSEN; Gaardejer A. RASMUSSEN; Husmand J. ANDERSEN; Gaardejer D. LUNDE. Sognepræst er P. M. T. E. FRANTZEN.

Det eneste bevarede Oldtidsminde er Gravhøjen „Portehøj“ Vest for Sønderby, men der har forhen ligget ikke saa faa Stengrave spredt i Sognet. De blev ødelagt af Major Frantz Joachim von Dewitz, der brugte Stenene til sine Byggeforetagender. Andre Høje er blevne udgravede af Frederik d. VII., Fundene fra disse Høje er nu i National-Museet.

Første Gang Hovedgaarden Frederiksgave nævnes er i 1250, den hed da Hagenskov, hvilket Navn den beholdt indtil 1667. Hagenskov laa der, hvor nu „Gamle Slotsbanke“ ligger, Nord for Frederiksgave. „Gamle Slotsbanke“ er et Voldsted i en Eng ved en Aa og er 17 m i Kvadrat, omgivet af Grave. Frederik d. VII. lod Borgpladsen opgrave og fremdrog Rester af Bygningsfundamenter. Naar dette Hagenskov er bygget vides ikke. Det næste Hagenskov laa Syd-øst for den nuværende Hovedgaard, i Parken her, findes en afrundet Borgplads, omgivet af Grave og Volde og af Mosedammen og Mølledammen. I Midten af det 18. Aarhundrede blev Borgpladsen noget omdannet af Niels Ryberg. Om dette Hagenskov vides ikke synderligt. Ved Synsforretning 1605 nævnes Porthus med Fruerstue og ved dette et lille Hus bygget af Hardenberg. I Sydfløjen var der Borgstue, Bryghus m. m. I Gaarden en Stenbygning med Taarn, tillige omtales „det store høje Hus“ antagelig Fløjen mod Øst. Det meste af dette Hagenskov var bygget af Erik Hardenberg. I 1620 var Slottet meget forfaldent. 1621 bygges ny Fruerstue, 1651 Køkkenhus og en Brønd graves i Gaarden. Efter Svenskekrigen var Slottet meget brøstfældigt. Resen skildrer det som et firefløjet Komplex. Paa enkelte af Bygningerne var der taarnagtige Karnapper og Udbygninger. Slottet brændte i 1741, 1775 anlagdes en Have paa Brandtomten. 1776 blev der bygget et lille Stuehus, som dog 1776—77 erstattedes af en Hovedgaard, bygget af Stadsbygmester Georg Erdmann Rosenberg. Hovedbygningen er i to Stokværk i udpræget Klassicisme, med Sandstensrammer om Døre og Vinduer. Bygningen blev opført af Niels Ryberg. Ind til Slottet fører Alléer gennem to Porthvælvinger, kaldet Spindehuset og Kobbethuset. Avlsgaarden brændte i 1908 og blev genopbygget. Jordene er nu tildels udstykkede til Statshusmandsbrug.

Hagenskov synes engang at have været kongeligt Gods og Slot. Her blev i 1251 udstedt Kongebrev. 1259 benyttes Slottet som Statsfængsel, og Erkebisp Jacob Erlandsen sad fangen her. Hagenskov blev 1561 pantsat til Hertug Albert af Braunsvig. 1396 kommer det tilbage til Kronen, og forblev som Krongods til 1667, da Frederik III solgte det til Amtmand Niels Banner, som gav Slottet Navnet Frederiksgave. Hans Søn arvede Gaarden. Hans Enke solgte 1707 Gaarden til Frantz J. v. Dewitz, død 1719. Han testamenterede Gaarden til Joackim D., død 1723. Hans Søn Frantz D. solgte den 1764 til Cancelliraad Frederik Otte. Efter hans Død kom den til hans Svigersøn Niels Ryberg, død 1804, derefter til hans Søn Etatsraad J. C. Ryberg, død 1832. Hans Formue var gaaet til Grunde under den engelske Krig, og Statskassen overtog 1824 Frederiksgave. 1841 til 1847 var det Sommerresidens for Kronprinsen (Frederik VII). 1854 solgtes det til Grev Wedell til Wedellsborg. 1882 oprettedes af Frederiksgave Greve Carl Wedell-Wedellsborgs Familiestiftelse, hvis Formaal var at understøtte trængende Enker eller Medlemmer af Familien.

Sønderby Kirke er for dens ældste Dels Vedkommende fra romansk Tid, bygget af Kamp. Enkelte Stolestader er fra 1537 med Billernes og Gyldenstjernerne Vaaben. I Taarnrummet er der Begravelse for Dewitzerne. Paa Kirkegaarden blev 1866 afsløret en Mindestøtte over 24 Krigere, der i 1864 døde paa Frederiksgave Lazaret. — Præst: JENS MOTH TH. ENGBERG FRANTZEN (siden 1900).

Sønderby gamle Skole.

Undervisningen i Sønderby besørgetes i gamle Dage af Løbedegne fra Assens Latinskole. Sønderby fik ikke Skole før 1740. Undervisningen besørgetes da af Sæde- og Sogndegnen. I Begyndelsen af det 20. Aarhundrede oprettedes Skole i Sønderby Vestre og Østre, til den sidste lagdes Degnekaldet. Den gamle Skole blev solgt i 1916.

RASMUS AXEL BJERG, Førstelærer,

født 31. Maj 1876 i Longelse, Søn af Gaardejer Rasmus B. og Hustru Ane født Rasmussen, gift 1908 med Agnes Kaja Christiane Caspersen. Dimitteret 1903 Skaarup, Andenlærer i Kærum 1905—08, Kirkeby Lærer og Førstelærer i Sønderby Østre Skole siden 1. April 1908.

CHR. LARSEN, Førstelærer,

født 15. Februar 1896, Søn af Gaardejer Lars L. og Hustru Maren født Jensen, gift 1923 med Else Margot Rasmussen. Dimitt. 1918 Gjedved, Andenlærer i Lunde 1922—26, Førstelærer i Sønderby siden 1. November 1926.

ELLEN MADSEN, Forskolælærerinde,

født 17. December 1906 i Skovsgaarde, Datter af Bødker Mads Chr. M. og Hustru Inger Marie født Larsen. Dimitteret 1928 Odense, Forskolælærerinde i Sønderby siden 1. November 1928.

Sønderby Hospital blev stiftet 1717 af General F. J. v. Dewitz. Hans Brodersøn Ritmester F. J. v. Dewitz byggede 1739 et Hus ved Kirken med Plads til 4 Fattige fra Sønderby.

Sønderby og Omegn var indtil Slutningen af 1880'erne uden Læge og Dyrlæge. Den første Dyrlæge, der nedsatte sig her, var Plum, som boede paa Frederiksgave, han praktiserede til 1920 og døde 1927. Den første Læge, der nedsatte sig i Sognet, var Philip Marschner, død 1929.

VALDEMAR JOHANNES STEINESS, Læge,

født 19. Maj 1895 i København, Søn af Maskininspektør Carl Julius S. og Hustru Johanne Caroline Sophie født Lønholdt, gift 1926 med Marie Pedersen. Student 1913, med. Eks. 1924, praktiseret i Ebberup siden 1. December 1924.

CARL CHR. FREDERIK JACOBSEN, Dyrlæge,

født 20. Marts 1884 i Højby, Søn af Dyrlæge Kristian J. og Hustru Anna født Hansen, gift 1912 med Elisabeth Andersen. Eksamen 1911, praktiserede i Ebberup 1912, i Ebberup Stationsby, i Sønderby Sogn siden 1921.

MARGRETHE K. NIELSEN, Distriktsjordemoder,

født 20. April 1866 i Slude, Datter af Rasmus Nielsen og Hustru Maren født Poulsdatter, gift 1885 med Skomagermester Niels Chr. Nielsen, død 1918. Jordemoder Eks. 1892, Distriktsjordemoder paa Baagø 1892—94, i Sønderby Sogn siden 1894. Embedsboligen er bygget 1820 af Stiftamtet, men overgaaet til privat Eje i 1914

Sønnerby Mølle.

Sønnerby Mølle paa Sønnerby Mark er bygget 1863—64 af Ole Sørensen, født i Kindstrup, død 1890. Hans Enke solgte Møllen 1891 til Hans Peder Hansen, som 1900 solgte den til Møllersvend Jens Møller Hansen. Han solgte den 1902 til Møller Hans Olsen. H. P. Hansen indrettede Bageri ved Møllen, men dette blev senere nedlagt. Ved Ejerskiftet 1902 blev Møllejordene solgte, og den nuværende Møllegaard bygget. Møllen blev drevet stærkt frem af Hans Olsen, som solgte den 1930 til Anders Nielsen. Paa en Jordlod fra Møllen byggede H. O. Villa. Møller HANS OLSEN, født 12. August 1873 i Sønnerby, Søn af Møller Ole Sørensen, som byggede Møllen, og Hustru Sidsel født Jeppesen, gift 1901 med Marie Hansen.

DRESLETTE SOGN danner en Sognekommune og grænser til Lille Bælt og til Sønnerby, Flemløse og Haarby Sogne. Areal: 2363 ha. Til Sognet hører Halvøen Ager-næs. Jordene er i Sognets østlige Del bakkede (Baendenose Bakke, 60 m, Søbjærg, Havrebjærg, Bastbjærg og Ungersbjærg). 160 ha optages af Skovene Tokelhaver Skov, Strærup Skovhaver og Smørhaver. 38 ha optages af Moser og andet Vandareal.

Byer: Dreslette, med Kirke, Præstegaard, Brugsforening, Savværk, Sparekasse; Snave, med Skole og Forskole, Missionshus, Mølle, Mejeri; Brydegaard; Skaarup; Strærup; Mulerød, med Skole og Forskole, Mølle; Brunshuse Fiskerleje og Udskibningssted med Toldopsyn. Mindre Steder: Herredsbjærg, Enemærke, Ungersbjærg, Skovkrog, Snavedam, Strandhuse, Skaarup Huse, Nellesose Huse og Nellesose Skovhaver. I Sognet ligger Hovedgaarden Flenstofte. Af andre Gaarde nævnes Brydegaard, Ager-næsgaard, Ørbækgaard, Nørregaard og Sommerholmgaard.

Sognet har Tingsted i Assens og hører under de samme Kredse som Sønnerby Sogn (se Side 535). Indbyggerantallet var i 1800: 750; i 1900: 1306, nu er det 1367. Sogneraadet: Gaardejer N. P. PEDERSEN, Formand; Gaardejer HANS MADSEN; Gaardejer NIELS HANSEN; Gaardejer K. RASMUSSEN; Boelsmand LARS LARSEN; Muremester A. P. ANDERSEN; Gaardejer L. J. ANDERSEN; Gaardejer R. RASMUSSEN; Høneriejer R. RASMUSSEN. Hjælpekassens Formand: Tømfermester A. P. ANDERSEN. Værgeraadets Formand: Lærer HANSEN. Sognefoged: HANS STAUGAARD. Sognepræst: S. MADSEN.

Blandt bevarede Oldtidsminder nævnes Dyssekamret ved Snave og tæt herved en Gravhøj, Skovsbjærgshøj. Ved Dreslette ligger Rester af en Langdysse og ved Strærup Gravhøjen „Lodnehøj“. Nord for Dreslette er fundet Rester af Urnegrave fra Jernalderen og ved Brunshuse Skaldynger fra Stenalderen. Ved Flenstofte Marker har der ligget en Samling paa 10 Høje. 1777 havde Sognet 78 Gaarde og Huse. 1920 havde Sognet 170 Gaarde og Huse.

Gaarden Sommersholm nævnes 1777 som Simmersholm, 1572 som Sømmers-Holb, da den tilhørte Fru Thale Ulfstand. Senere ejedes den af Poul Laxmann. Kong Hans har haft denne Gaard og solgte den til Jakob Norby. Efter ham havde Fru Ide Norby Gaarden, men siden blev den en almindelig Bondegaard.

Flenstofte Gaard nævnes første Gang 1295, dens nuværende Hovedbygning er opført i det 18. Aarhundrede og bestaar af en Bindingsværks-Hovedfløj i et Stokværk, og to Sidefløje. De holstenske Grever fik Gaarden i Besiddelse i det 14. Aarhundrede. Poul Laxmann, der døde 1502, havde været Gaardens Ejer, men efter hans Død tog Kronen hele Godset. 1527 blev det overgivet til Else Laxmann, P. L.s Datter; 1579 ejedes den af Christoffer Walkendorff, men da den i 1648 kom til Korfitz Rosenkrantz, nævnes den blot som almindelig Bondegaard. Korfitz Rosenkrantz lagde flere Gaarde under Flensstofte, og denne blev da atter en Hovedgaard. Den skifter hyppigt Ejer. 1820 gives den

sammen med Frederiksgave til Statskassen af Etatsraad J. C. Ryberg. 1858 solgtes den til P. Nielsen, Damsbo, i hvis Slægts Besiddelse Flensstofte var indtil 1916, da den solgtes til K. BECK.

Dreslette Kirke er for dens ældste Dels Vedkommende fra tidligromansk Tid, bygget af grove Granit-Kvadere. Senere Tiders Ombygninger har tildels sløttet det oprindelige Præg. Paa Kirkegaarden er rejst et Minde over Adolph Damsbo til Flensstofte; død 1916. Her staar tillige en smuk

Aldershvile.

Mindestøtte over Niels Rybergs Hustru Margrethe Otte, død 1767. Støtten er af Marmor, udført af Wiedewelt, og stod forhen i Frederiksgaves Have. Præst: SIGURD MADSEN, siden 1918.

„Aldershvile“, ogsaa kaldet „Slottet“, er bygget af Provst Valentin Seidelin tæt ved den gamle Præstegaard. Avlsbygningerne er bygget 1832, Hovedbygningen 1840. Aldershvile overgik til Svigersønnen Pastor Krag og senere til dennes Søn Distriktslæge Krag. Efter hans Død solgtes den til Gaardejer R. Stougaard og beboedes af Faderen Sognefoged Stougaard. Efter dennes Død solgtes den til Gaardejer R. Rasmussen, der kort Tid efter solgte den til den nuværende Ejer, Particulier LØRUP, gift med fhv. Lærerinde Anna Sophie f. Jensen.

Sognets ældste Skole laa i Snave og blev bygget i 1740'erne. 1808 byggedes nyt Skolehus, og dette var indtil 1817 den eneste Skole i Sognet. 1878 udvidedes med Poge-skole i Brydegaard, men 1885 flyttedes denne til Skolen i Snave, og 1903 blev den Forskole. Lærer: JENS ERIKSEN (siden 1906).

1812 oprettedes Skole i Mullerød, men den fik ikke egen Skolebygning før 1831. Denne afløstes 1853 af en mere rummelig Bygning, og 1905 flyttedes Mullerød Skole til sin nuværende Bygning og samtidig udvidedes den med en Forskole. Lærer: HANS PEDER MARTIN HANSEN (siden 1895).

LAURA JOHANNE MIKKELSEN, Lærerinde, født 3. September 1900 i Vesemose, Datter af Billedskærer Rasmus M. og Hustru Kristine født Jørgensen. Dimitteret 1924 Ribe, ansat ved Snave Skole 1928.

ANNE KATRINE NIELSEN, Lærerinde, født 12. Juli 1899 i Marstal, Datter af Styrmand Rasmus Jørgensen N. og Hustru Rasmine Jørgine født Black. Dimitteret 1922, ansat ved Mullerød Skole 1922.

Brydegaard Brugsforening er stiftet 1903 og aabnede den 10. Marts samme Aar. Det første Uddelersted var i Snedkermester Rasmus Hansens Ejendom. Hans Søn Hans Hansen var den første Uddeler. Første Formand var Smed J. C. Nielsen. 1907 byggedes nuværende Ejendom. Formænd: Hans Hansen 1907; A. Mikkelsen 1910; Erik Andersen 1915; Snedker J. M. PEDERSEN siden 1926. Uddelere: Peder Andersen 1906; Peder Jørgensen 1908; H. J. Hansen 1913; Lars Peder Pedersen 1916; K. M. KNUDSEN siden 1925. Medlemsantallet er nu 150.

JENS MARTIN PEDERSEN, Snedkermester,

født 20. September 1881 i Dreslette, Søn af Væver Mads P. og Hustru Margrethe født Hansen, gift 1911 med Ane Katrine Hansen. Etableret i Brydegaard 1910, Medlem af Brydegaards Brugsforenings Bestyrelse siden 1911, Formand siden 1926.

Dreslette Brugsforening er stiftet den 24. Marts 1904. Foreningens første Uddeler var Hjulmand Jørgen Kristensen. 1923 købte Foreningen en Grund og opførte Uddelersted med Beboelse for Uddeleren. Medlemsantallet er nu 150. Formand: LARS PEDER ANDERSEN, Snave Mark. Hjulmand J. Kristensen afløstes af J. Jensen, der 1922 afløstes af Sørensen; siden 1923 Uddeler H. P. J. VALENTIN.

HANS PETER JOHANSEN VALENTIN, Uddeler, født 15. November 1899 i Vejstrup, Søn af Brygger Johan Nielsen Johansen og Hustru Kristine født Larsen, gift 1925 med Nelly Rasmussen. Uddeler i Dreslette siden 1923.

KNUD MARTIN KNUDSEN, Uddeler, født 9. Januar 1899 i Strandby—Haarby Sogn, Søn af Ole Knudsen og Hustru Karen født Larsen, gift 1925 med Mary Nielsen. Uddeler i Brydegaard Brugsforening siden 1925.

GAMTOFTE SOGN danner en Sognekommune der grænser til Assens Købstadsjorde, til Kærum, Søllested, Vedtofte, Turup og Holevad Sogne, samt til Sandager Sogn. Dets Areal er 2864 ha. Jordene er højtliggende og mod Øst ret bakkede. 144 ha optages af Skovene: Smedeskov, Tokelund og Gloløkke m. fl. 38 ha optages af Moser og andet Vandareal. — Byer: Gamby med Kirke, Præstegaard og Skole; Vistorp; Voldbro; Egerup med Andelsmejeri; Hestholm; Grimstrup; Lundager; Aborg med Skole, Mølle og Andelsmejeri; Øksnebjerg Huse med Brugsforening; Tvinsbjerg og Gaasemosedam er mindre Steder. I Sognet ligger Hovedgaarden Brahesborg og den under dette Gods hørende Avlsgaard Vilhelmsborg. Af andre Gaarde nævnes Mariendal og Øksnekærgaard. — Sognet har Tingsted i Assens og hører under de samme Kredse som Baagø Sogn (se Side 530). Indbyggerantallet var i 1800: 783, i 1900: 1240, nu er det 1293.

Sogneraadet bestaar af: Gaardejer M. MIKKELSEN, Formand; Gaardejer L. J. LARSEN; Husmand H. C. PEDERSEN; Gaardejer JENS RABØL; Møller A. P. ANDERSEN; Husmand E. HANSEN; Gaardejer N. ØSTERBY; Boelsmand A. P. PEDERSEN; Gaardejer H. S. SIMONSEN. Hjælpekassens Formand er Gaardejer S. SØRENSEN. Værgeraadets Formand er Gaardejer L. P. HANSEN. Sognefogeder er N. ØSTERBY og Rentier A. FINDSEN. Sognepræst er E. J. STRØBECH.

Tæt ved Gamtofte ligger Gravhøjen „Tokehøj“, og ikke langt derfra en anden mindre Høj. I Tokelund ligger en Samling paa 11 mindre Høje, 7 af dem er udgravede af Frederik d. VII.

Gamtofte Kirke er fra romansk Tid og var i katolsk Tid viet Vor Frue. Af denne første Kirkebygning er endnu Skibet og Dele af Koret tilbage. Vaabenhuset deles i to Rum, det ene er Begravelse for Familien Seidelin. I Skibet er ophængt et Krucifiks fra 1482. Kapellet mod Nord, adskilt fra Skibet ved en Jernport, er Begravelse for Ejerne af Brahesborg. Den sentmiddelalderlige Kirkelade er bygget af Rester fra den tidligere Kirkebygning. Præst er THORVALD RASMUS SPARRE PETERSEN, siden 1906. Gamtofte betjentes indtil 1740 af Løbedegne fra Assens. 1890 udvidedes Gamtofte Skole med Forskole. I 1834 byggedes en ny Skole i Aborre, denne brugtes til 1890, da den nuværende Skole byggedes. 1890 oprettedes der to Lærerembeder i Aborre.

Hovedgaarden Brahesborg der siden 1828 har været i den Treschowske Slægts Besiddelse, er en af de Herregaarde i Baag Herred der har den smukkeste Beliggenhed ved Skov og Sø, hertil kommer, at dens Bygninger trods Ombygning bærer Præg af Fortidens Arkitektur. Om den oprindelige Hovedbygning vides ikke meget, det er Jørgen Brahes og Anne Gyldenstjernes Bygning, der i alt væsentligt er Grunden for den Hovedgaard vi nu kender, bygget 1638--58. Hovedfløjen er i Grundmur og har oprindeligt haft flere Taarne og Spir, men Bygningen er om-

Parti fra Brahesborg.

bygget 1756 af Chr. Rantzau og Eleonore Hedevig Plessen. De af Brahe opførte Ladebygninger faldt 1717. Foran Hovedgaarden er opstillet en Mindestøtte over Gehejmekonferensraad W. F. Treschow. I Slotsgaarden findes en Samling fynske Milepæle.

Store-Vistorp Gaard var fra 1820—1909 i Familien Findsens Eje. 1909 solgtes den til Jægermester Rosen, som 1918 solgte den til C. Due, der Aaret efter solgte den til R. Boas, som efter Branden 1922 afhændede Gaardens Jorde til et Udstykningselskab.

Gammelbo, Nybo og Sønderkov var alle gamle Gaarde, som nu er forsvundet. 1396 omtales en Gaard Ekedorp, senere Egerup, den blev i 1482 skænket til Sct. Knuds Kloster i Odense. En Borg Aborg skal have ligget i Sognet, man har i 1830 fremdraget Bygningsrester, der menes at stamme fra denne Borg. I gamle Dage blev der holdt Ting ved Gamtofte Kirke. Jørgen Brahe stiftede et Hospital i Gamtofte for Fattige under hans Gods. Hospitalet solgtes 1892 og Midlerne fordeltes mellem trængende af Gamtofte, Barløse, Turup og Hølevad Sogne. Paa Brahesborg er Oldgranskeren C. C. Rafn født 16. Januar 1795.

FLEMLØSE SOGN danner en Sognekommune, der grænser til Søby, Kærum, Sønderby, Dreslette, Køng og Søllested Sogne. Areal: 2509 ha. Jordene er ret højtliggende og bakkede. Sognets højeste Punkt er det 90 m høje Møllebjerg. 94 ha optages af Skov og 50 ha af Moser og andet Vandareal.

Byer: Flemløse, med Kirke, Skole, Forskole, Præstegaard, Mølle, Mejeri, Forsamlingsaal, Missionshus, Spare- og Laanekasse samt Andelskasse, Jernbane med Post og Telegraf; Voldtofte, med Skole og Mølle; Høed, med Skole, Brugsforening; Dærup, med Skole, Brugsforening, Savværk. Lundsbybjerg, Flemløse Grave, Karlemose, Springbjerg, Vejsemose, Oldtofte Vænge, Høedgyde, Stigmose Huse, Skovhuse er alle mindre Steder.

Sognet har Tingsted i Assens og hører under samme Kredse som Baagø Sogn (se Side 530). Indbyggerantallet var i 1800: 789; i 1900: 1430; nu er det 1507. Sogneraadet: Lærer CHR. HANSEN, Formand; Gaardejer H. JOHANSEN; Boelsmand H. MADSEN; Træskomand H. HANSEN; Gaardejer F. NYERNBERG; Gaardejer A. PETERSEN; Gaardejer J. P. NIELSEN; Gaardejer J. P. JØRGENSEN. Hjælpekassens Formand: P. LARSEN. Værgeraadets Formand: Sognepræst C. JENSEN. Sognefogeder: P. NIELSEN, Flemløse, og H. HANSEN, Voldtofte.

Fra Sønderby mod Haarby Markskel har der forhen strakt sig en Række Høje fra Broncealderen. De mange Fund, der i disse Høje blev gjort ved Fr. VII's Undersøgelser, findes i Nationalmuseet. Den anselige Høj Vest for Voldtofte er fredet. Hele Egnen om Voldtofte maa i Broncealderen have været en stor Boplads, thi Fundene hører til de største i Landet. Faa Sogne har givet saa rige og forskelligartede Oldtidsfund som Flemløse Sogn. De to ældste Runesten er fundet her: Flemløsestenen, med Indskrift: „Efter Rolv, som var Norre-Gode, staar denne Sten. Sønnerne satte den til hans Minde“ og Voldtoftestenen, nu ved Jægerspris. 1843 fandtes under et Stengærde Syd for Voldtofte et Kar af Tin med over 1500 Sølvmonter, antagelig fra det 16. Aarhundrede.

I Flemløse var der indtil 1880 et stensat Bystævne. 1883 brændte 6 Gaarde og 10 Huse af Flemløse By. 1914 foretog Nationalmuseet Udgravning af et middelalderligt Fundament, som man mener har været et Kapel. Der skal have ligget en Herregaard i Sognet, Bjørnmose, og en Hovedgaard i Dærup.

Flemløse Kirke er fra romansk Tid, bygget af Fraadsten. Øst for Kirken ligger den middelalderlige Kirkelade, meget vel bevaret; det er en mægtig Bygning, opført af store, grove Kampesten samt Munkesten i Munkeforbandt. Ladens østre Del er langt nyere og af Bindingsværk. Præst: KARL JENSEN (siden 1923).

I Flemløse Sogn fødtes 1554 Astronomen Peder Jacobsen, Flemløse, han gik Tycho Brahe til Haande paa Hveen. 1600 fødtes i Flemløse Præstegaard Orientalisten Professor Th. Bang. — Den første nogenlunde faste Form for Skoleundervisning i Flemløse fremkommer

1691, idet Bymændene i Voldtofte bestemte at antage Niels Jensen som Skolemester, og lade ham bo i det i Voldtofte byggede Skolehus. 1700 lagdes der en Skole i Dærup, denne blev 1745 flyttet til Flemløse. 1878 oprettedes Skole i Høed, Bygningen rejstes 1899. Den sidste af Sognets Skoler er Skolen i Dærup, bygget 1900. Lærer ved Voldtofte Skole: K. A. ELLEGAARD RASMUSSEN, ved Flemløse Skole: CHR. HANSEN, ved Høed Skole: KARL MADSEN, ved Dærup Skole: NIELS ANDERSEN, født 11. Decbr. 1864 i Køng, Søn af Købmand Anders Pedersen og Hustru Dorthea f. Nielsen. Dimitt. 1888 Vordingborg, ansat ved Dærup Skole 1900.

Voldtofte Mølle.

Voldtofte Mølle er bygget 1877 af Jørgen Jørgensen. Lade og Stuebygning er af Bindingsværk. Han solgte Møllen til Møller Chr. Hansen, som indrettede Bageri. 1884 solgte han Ejendommen til Lars Pedersen, Lundegaard, som 1900 solgte den til Møller LARS ADOLF LARSEN, født 3. Juni 1873 i Voldtofte, Søn af Gaardejer Peder L. og Hustru Dorothea født Adamsen, gift 1900 med Marie Kristine Jacobsen. Møller

Larsens Slægt føres inden for Voldtofte tilbage til 1670. I 1903 etablerede Møller Larsen Købmandshandel ved Møllen.

INGOLFUR IWERSEN, Stationsforst. og Postexpeditør, kgl. Vejer og Maaler, født 9. November 1876 i København, Søn af islandsk Købmand G. Iwersen, København, gift 8. Juli 1898 med Minna Petersen Aulby.

Ingolfur Iwersen,
Stationsforstander.

BARLØSE SOGN danner en Sognekommune der grænser til Hølevad, Turup, Vedtofte, Ørsted, Kerte og Sandager Sogne. Arealet er 1674 ha. Jordene er højtliggende, højeste Punkt er den 72 m høje Brentebjerg. Af Skov optages 83 ha, af Moser og andet Vandareal 21 ha. Under Sognet hører Bastholm og Smaaholmene, nogle smaa ubeboede Holme i Lille Bælt.

Byer: Barløse med Kirke, Præstegaard, Skole, Forskole, Mølle, Andelsmejeri, Elektricitetsværk; Barløse Torp; Bæringe; Myllerup; Kaslunde med Skole og Mejeri; Dyrehøj; Langmose, Grindmose, Salbrovad, alle mindre Steder. Af Gaarde nævnes Barløsegaard, Barløseborg, Bøgebjerggaard og Puge Mølle. — Sognet har Tingsted i Assens og hører under de samme Kredse som Baagø Sogn (se Side 530). Indbyggerantallet var i 1800: 539, i 1900: 856, nu er det 958.

Sogneraadet bestaar af: Gaardejer R. JØRGENSEN, Formand; Murer J. JENSEN; Gaardejer P. DANESBO ERIKSEN; Husmand A. PEDERSEN; Gaardejer R. C. OLSEN; Gaardejer J. OLSEN; Købmand M. BIELSEN. Hjælpekassens Formand er Gaardejer C. HANSEN. Værgeraadets Formand er Sognepræst A. BLUME. Sognefoged er L. ANDERSEN.

Sognet har ikke et eneste Oldtidsminde bevaret, men der har ligget flere Høje i dets syd-østlige Del. 1777 havde Sognet 29 Gaarde og 22 Huse, 1920 123. Den lille Holm Bastholm hørte tidligere til Kirken, men ejes nu af Professor C. G. Hattinger i Berlin. Maleren Dankvart Dreyer levede sine sidste Aar i et Boelssted i Barløse og døde her 1852. Barløseborg og Skovlundegaard hørte tidligere under Brahesborg som Fæstegaarde. Hovedgaarden Barløsegaard føres tilbage til Begyndelsen af det 16. Aarhundrede. Fra 1645—58 hørte den under Assens Provsti, men kom herfra til den rige Jørgen Brahe til Brahesborg, som lagde den under Brahesborg. 1830—33 solgtes den og har siden været Selveje. Fællesmejeriet i Kaslunde er Danmarks ældste Andelsmejeri, oprettet 1875.

Barløse Kirke som den nu er, er væsentligst fra sengotisk Tid. Under Koret har der været Begravelse for den Brokske Familie. Præstegaarden nedbrændte 1859, og den nye Gaard lagdes længere mod Øst. Præst er ALFRED BLUME, siden 1917.

Barløse Skole laa i 1770 ud til Vejen omtrent foran Skolens nuværende Plads. Omkring 1780 tillagdes der Degneembedet noget Jord fra Barløsegaard paa den Betingelse, at Degnen skulde lade bygge et Enkesæde. Dette blev senere Fattiggaard. Kaslunde Skole oprettedes 1878, og Barløse Sogn deltes i et søndre og et vestre Skoledistrikt. Ved begge Skoler oprettedes 1910 Forskole med fælles Lærerinde. Lærer ved Barløse Skole er JOHANNES EMIL JØRGENSEN, siden 1925. Ved Kaslunde Skole siden 1908, MAD S BREMS, født 29. Oktober 1877.

KJÆRUM SOGN danner en Sognekommune der grænser til Assens Købstads Jorde, samt til Lille Bælt og Sønderby, Gamtofte, Flemløse og Søby Sogne. Ud i Lille Bælt skyder sig et Nor. Til Sognet hører den 65 ha store Ø Thorø. Sognets Areal er 1744 ha. Jordene sænker sig jævnt mod Kysten, og er i Sognets østlige Del ret højtliggende og bakkede. 36 ha optages af Skov, 22 ha af Moser og andet Vandareal.

Byer: Kjærum med Kirke, Præstegaard, Skole, Forskole, Jernbaneholdeplads; Nordby; Mejlby; Ebberup hvoraf en Del i Sønderby Sogn, med Skole, Forskole, Brugsforening, Jernbanestation; Saltofte; Thorøhuse Fiskerleje; Thorø Red mellem Thorø og Assens. Sognet har Tingsted i Assens og hører under samme Kredse som Baagø Sogn (se Side 530). Indbyggerantallet var i 1800: 754, i 1900: 1436, nu er det 1488.

I Sognet findes nu ingen Kæmpehøje, men der er gjort rige Fund af Boplads og Grave. — Kjærum Kirke, i den katolske Tid viet Sct. Laurentius, er for dens ældste Dels Vedkommende bygget af Kamp- og Fraadsten. Af denne tidligromanske Bygning staar endnu Koret og en Del af Skibet. I Skibet hænger et stort sengotisk Krucifiks. Ved Vaabehuset ses en romansk Løve af Kridtsten. Ved Restaureringen 1890 fremdroges Rester af Kalkmalerier. Ved Kirkegaardsmuren staar Rester af en middelalderlig Kirkelade. Kjærum Sogn var i den katolske Tid Anneks til Assens, blev efter Reformationen selvstændigt Sognekald, men underlagdes atter Assens Kirke i 1547. 1886 blev det eget Sognekald igen. — Øen Thorø nævnes i Valdemars Jordebog, som fuld af Skov og Raadyr og Daavildt. Øen var Krongods til 1667, blev da solgt og har siden tilhørt en Mængde forskellige Besiddere, indtil den i det 19. Aarhundrede blev Statsejendom. 1905 solgtes den og 1917 indgik den i H. Plums Familielegat. Det menes, at Nordby har været et adeligt Gods, og at de to Adelsslægter Nordby skal stamme herfra.

TANDERUP SOGN danner en Sognekommune, der grænser til Sandager og Kerte Sogne samt til Gelsted, Ørslev og Husby Sogne i Vends Herred, og endelig til Lille Bælt. Dets Areal er 1564 ha. Jordene er bakkede og i den østlige Del temmelig højtliggende, hvorfra de skraaner ned mod Kysten. 185 ha optages af Skov, 32 ha af Moser og andet Vandareal.

Byer: Tanderup, med Kirke, Præstegaard, Skole, Forskole, Brugsforening, Forsamlingshus, Andelsmejeri; Haare, Hjorte, Emtekær, Nakke og de mindre Steder: Bredning, Spillehuse, Bækhuse. Af Gaarde nævnes: Eskelund, Rue, Rørmose og Minendalgaard. Tillige Brænde Mølle med Elektricitetsværk. Sognet har Tingsted i Assens og hører under de samme Kredse som Baagø Sogn (se Side 530). Indbyggerantallet var i 1800: 613, i 1900: 663, nu er det 654.

Sogneraadet: Gaardejer J. B. JENSEN, Formand; Uddeler G. KROLYKKE; Gaardejer N. P. PEDERSEN; Mejeribestyrer J. CHRISTIANSEN; Gaardejer P. L. JENSEN; Gaardejer L. J. PEDERSEN; Maskinpasser E. RASMUSSEN. Hjælpekassens Formand: Karetmager N. Ø. NIELSEN. Værgeraadets Formand: Sognepræst P. L. BJERG. Sognefoged: A. H. ANDERSEN.

Af bevarede Minder fra Oldtiden er der kun 2 smaa Høje ved Haare By. Byen Tanderup nævnes 1300 som Tangetorp. Sognet havde 1777 83 Gaarde og Huse samt Sædegaarden Minendal og Brænde Mølle. 1920 havde Sognet 114 Gaarde og Huse.

Kirken er nu en anselig Langhusbygning med Taarn i Vest; før denne Bygning har der staaet en romansk Granit-Kirke. Kirken er bygget af Kvadre og Munkesten i vekslende Skifter.

Byen Nakke var engang en Hovedgaard og tilhørte i det 16. Aarhundrede Hans Berildsens Slægt. Minendal kaldtes i det 17. Aarhundrede Skierbæk, og er opstaaet ved Sammenlægning af 2 Bøndergaarde. 1773 hørte ogsaa Brænde Mølle under denne Gaard, som da solgtes til Grev Chr. L. Wedell til Wedellsborg, der lagde den under Grevskabet Wedellsborg og kaldte den Minendal.

Tanderup Skole er bygget 1900. Lærerboligen er fra 1890. Ved Udskiftningen af Sognets Jorde hed Læreren i Tanderup Heitmann. Førstelærer: KR. PEDERSEN LARSEN. født 1890, dimitt. 1911.

SANDAGER—HOLEVAD SOGNE danner en Sognekommune, med sidstnævnte Sogn som Anneks. Sandager Sogn grænser til Annekssognet, til Gamtofte, Barløse, Kerte, Tanderup Sogne og til Lille Bælt. Dets Areal er 1070 ha. Jordene er ret højtliggende og noget bakkede, af Skov optages 57 ha, af Moser og andet Vandareal 17 ha.

Byer: Sandager, med Kirke, Præstegaard, Skole, Brugsforening. Torup, Stubberup, Næs, Filshus og Bækhus er mindre Steder. I Sognet ligger Hovedgaarden Orelund. Holevad Sogn grænser til Hovedsognet samt til Barløse, Turup og Gamtofte Sogne. Dets Areal er 615 ha, af Skov findes 22 ha, af Moser og andet Vandareal 3 ha. Jordene er sandede som Hovedsognets.

Byer: Holevad, med Kirke, Skole. Karup, Mygind, Skovhuse, Bækagerhuse er mindre Steder. Af Gaarde nævnes Holevadgaard og Østerbygaard samt Puge Mølle.

Sandager—Holevad Sogne har Tingsted i Assens og hører under samme Kredse som Baagø Sogn (se Side 530). Indbyggerantallet i Sandager Sogn var i 1800: 318, i 1900: 345; i Holevad Sogn i 1800: 201, i 1900: 318, nu er det i hele Kommunen 714.

Sogneraadet: Gaardejer A. NIELSEN, Formand; Gaardejer H. P. ANDERSEN; Gaardejer C. BUCH; Gaardejer R. J. MADSEN; Husejer J. P. HENRIKSEN; Gaardejer C. GABRIEL; Gartner K. C. JØRGENSEN. Hjælpekassens Formand: M. WEST. Værgeraadets Formand: P. CLAUSEN. Sognefogeder: Gaardejer J. MADSEN og Tømremester A. NIELSEN.

De faa Oldtidsgrave, der har været i disse Sogne, er nu alle sløjfede. I det 18. Aarhundredes Begyndelse omtales Rester af Skanseanlæg ved Kysten mellem Emtekær og Aborminde, der omtales ogsaa Ruiner, sikkert af Kongsgaarden paa Næs.

Holevad Sogn, 1777 Hollevaed, havde 1777 14 Gaarde og 6 Huse, 1920: 67 Gaarde og Huse. Sandager Sogn havde 1777 25 Gaarde og 10 Huse, 1920: 89 Gaarde og Huse.

Sandager Kirke er for den ældste Dels Vedkommende bygget af Kamp og grove Kvadre. I Kirken findes en overmalet Maria-Figur fra den oprindelige katolske Altertavle; over Korbuon hænger et Krucifiks fra sengotisk Tid.

Holevad Kirke, i sin Tid viet Sct. Nikolaus, er fra tidligromansk Tid og har tildels bevaret sin Skikkelse fra hin Tid. Ved Kirken ligger en sentmiddelalderlig Kirkelade, i nyere Tid en Del ombygget.

Hovedgaarden Orelund, hvis nuværende Bygning er fra det 19. Aarhundrede, opstod 1510—18, men har aldrig været særlig betydelig. 1835 kom Gaarden under Grevskabet Wedellsborg, men er i senere Tider overgaaet til Selveje. — Stubberupgaard, nu Tagemosegaard, tilhørte 1550 Esga Henriksen, senere overgik den til Grevskabet Wedellsborg, men blev 1916 Selveje. — Østerbygaard i Holevad Sogn nævnes 1674 som Hovedgaard og tilhørte da Claus Daa, som mageskiftede den til Ane Gyldenstjerne, men kort efter nævnes den blot som Bondegaard. — Mygindgaard var før 1500 Krongods, blev 1513 købt som Selveje af Herredsfoged i Baag Herred, Hans Andersen. Men Gaarden blev snart en almindelig Fæstegaard. I det 17. og 18. Aarhundrede nævnes en By i Holevad

Sogn, Ragbølle, den bestod af 3 Gaarde. Holevad blev i 1571 Anneks til Sandager i Følge Klemmebrev af 1555. Antagelig var Sognet før den Tid Hovedsogn med Turup Sogn som Anneks.

teret 1893 Vordingborg, Lærer ved Vejrup vestre Skole 1. November 1893, ved Seem Skole 1903, Enelærer i Holevad 1. Januar 1908, Førstelærer siden 1927.

Holevad Skole er oprettet 1877, før den Tid maatte Sognets Ungdom søge til Skolen i Sandager. I 1877 byggedes Skolen paa Jorder fra Holevadgaard. 1907 udvidedes med en Fløjtilbygning til Forstue og Opholdsstue, som 1927 blev Lokaler for Forskolen. Førstelærer ved Holevad Skole har siden 1927 været HANS CHR. RASMUSSEN,

født 27. Marts 1874 i Vordingborg Landsogn, Søn af Væver Hans R. og Hustru Lucie født Pedersen, gift 1897 med Jensine Jacobine Hansen. Dimit-

Holevad Skole.

Den gamle Degneskole i Sandager benyttedes til 1897, da den nuværende Skole opførtes. Lærer (siden 1915): NIELS NIELSEN, født 1874. 1919 udvidedes med Forskole, og en Lærerinde blev ansat.

SØLLESTED—VEDTOFTE SOGNE danner en Kommune med sidstnævnte Sogn som Anneks. Søllested Sogn grænser til Gamtofte, Søby, Flemløse, Ørsted, Køng og Anneksognet. Dets Areal er 1147 ha, Jordene er meget bakkede. Sognets højeste Punkt er den 103 m høje „Højekrogs Banke“. 248 ha optages af Skovene: Møllebjerg, Lysholt Haver, Rønnemose og Rulleskov m. fl. 274 ha optages af Moser og andet Vandareal.

Byer: Søllested med Kirke, Præstegaard, Skole, Mølle, Andelsmejeri, Forsamlingshus; Bukkerup med Brugsforening; Stængelris og Egemose er mindre Steder.

Vedtofte Sogn grænser til Hovedsognet, samt til Gamtofte, Turup, Ørsted, og Barløse. Dets Areal er 943 ha. Jordene afviger ikke meget fra Hovedsognets. Sognets højeste Punkt er Uglebjerg, 99 m. 79 ha optages af Skovene: Vedtofte, Kohave, Vaasbjerg og Husmandshave m. fl. Af Moser og andet Vandareal optages 14 ha.

Byer: Vedtofte med Kirke; Mellemballe med Skole; Uglebjerg Gaarde og Huse samt Mølle. I Sognet ligger Hovedgaarden Brahesholm. — Søllested-Vedtofte Sogne har Tingsted i Assens og hører under de samme Kredse som Baagø Sogn (se Side 530). Indbyggerantallet i Søllested Sogn var i 1800: 270, i 1900: 465. I Vedtofte Sogn i 1800: 326 i 1900: 387, nu er det samlet 922.

Sogneraadet: Gaardejer S. NYBO, Formand; Gaardejer N. C. HANSEN; Købmand L. PEDERSEN; Husmand J. KNUDSEN; Gaardejer N. CARLSEN; Boelsmand J. RASMUSSEN; Husmand L. C. NIELSEN; Husmand M. PEDERSEN. Hjælpekassens Formand: ANDERS ANDERSEN. Værgeraadets Formand: Sognepræst F. A. F. HØST. Sognefoged: PEDER ESBJÆRG.

Ved Søllested By er der i en Høj gjort et sjældent Gravfund fra Vikingetiden, bestaaende af Seletøj til to Heste, besat med Bronze, og flere andre Dele saasom Kar og Vokslys. 1777 havde Søllested 17 Gaarde og 21 Huse, 1920: 96. Vedtofte Sogn havde 1777: 23 Gaarde og 18 Huse, 1920: 74. I Vedtofte By blev af Etatsraad, Stiftamtmand Chr. S. Stockfleth, død 1750, til Krengerup og Brahesholm, oprettet et Hospital for 4 Fattige af Brahesholm Gods.

Søllested Kirke er fra romansk Tid, men ombygget i den senere Middelalder. — Vedtofte Kirke er fra samme Tid som Søllested. Under Koret har der været Begravelse, den er nu tilmuret.

Da Valdemar d. I. i Sommeren 1175 holdt Ting i Søllested, udstedte han Brev paa Landsbyen Hetby, samt en Del Gods til Sct. Knuds Kloster i Odense. Gaarden Lille-

Vistorp er sikkert den Gaard hvor Væbner Eleverne boede. En Gaard Lysholt nævnes 1600, blev i 1881 nedrevet og dens Jorde lagt under Faldengaard. Hovedgaarden Brahesborg i Vedtofte Sogn, hed i det 15. Aarhundrede Vedtoftegaard og var i Otto Skinkels Besiddelse. Fra Skinkel Slægten kom den til Hardenberg. Den sidste Hardenberg paa Vedtofte var Erik Hardenberg, død 1603. 1686 kom den atter i en Skinkels Besiddelse, nemlig Morten Skinkel, gift med Anna Charisius, hvorefter Brahesholm kom til Broderdatteren Dorothea gift med Major V. Stockflet, død 1725. Hans Søn Stiftamtmand Chr. Stockflet fik Gaarden. Ved hans Død 1750 overgik den til Svigersønnen Grev Fr. V. Conrad Holck, der 1770 solgte den til Frands Trolle, som 1775 solgte den til Grev Sigfred Rantzau, som lagde Gaarden under Krengerup og Søholm. Brændegaard nævnes i det 14. Aarhundrede, og var sammen med Løgismose i Jens Ingildsens Eje. Hans Svigersøn Jep Abildgaard pantsatte sin Del af Løgismose og dermed ogsaa Brændegaard. I det næste Aarhundrede blev Gaarden nedlagt.

KERTE SOGN danner en Sognekommune, der grænser til Skydebjerg, Barløse, Ørsted, Sandager og Tanderup Sogne samt til Rørup og Gelsted Sogne i Vends Herred. Arealet er 2494 ha. Jordene er stærkt bakkede. Sognets højeste Punkt er det 86 m høje „Lindebjærg“. 373 ha optages af Skovene Hejruplund, Billeskov, Hestehave Skov m. fl. 18 ha optages af Moser og andet Vandareal.

Byer: Kerte, med Kirke, Præstegaard, Skole, Forskole, Forsamlingshus, Brugsforening, Spare- og Laanekasse; Hejrup; Ørsbjerg, med Mølle; Favrskov, Kertebro, Hejrupgyde, Knoldshuse, Nedermark, Jarlebjærg, Lindebjærg, Ørsbjerg, Skovhuse er mindre Steder. I Sognet ligger Hovedgaarden Billeskov, tillige nævnes Ørelykkegaard, Højgaard og Hejruplund.

Sognet har Tingsted i Assens og hører under de samme Kredse som Baagø Sogn (se Side 530). Indbyggerantallet var i 1800: 810, i 1900: 1013, nu er det 1175.

Sogneraadet: Gaardejer P. J. PEDERSEN, Formand; Husmand H. J. MADSEN; S. SØRENSEN; Husmand S. CHRISTENSEN; Gaardejer R. NICOLAISEN; Gaardejer J. ANDERSEN, Husmand B. DAVIDSEN. Hjælpekassens Formand: Husmand H. LARSEN. Værgeraadets Formand: Førstelærer H. J. P. VIGILD. Sognefoged: Gaardejer A. PEDERSEN. Sognepræst: A. HAUGAARD.

De faa Stengrave og Høje, der har ligget i Sognet er forlængst sløjfede. Der skal i den katolske Tid, ja helt op til det 18. Aarhundrede, have sprunget 2 hellige Kilder. I Byen Hejrup blev Baag og Vends Herreders Tinge holdt i Tiden fra 1750—1790. Paa Bakkerne ved Favrskov angreb Johan Rantzau Grev Christoffers Tropper og sejrede over dem, hvorpaa han drog mod Assens, som han belejrede i 1535. Sognet havde 1777 38 Gaarde og 33 Huse, 1920: 222 Gaarde og Huse. — Stedet „Nyfæste“ skal have været Kong Hans' Lejr. Der er Rester af et Voldsted, som tidligere var omgivet af Grave. Hans Michelsen boede paa Nyfæste og blev begravet 1642 i Kerte Kirke. Hovedgaarden Billeskov er oprettet af Steen Bille, som tillige var Ejer af Kærsgaard, og døde 1590. Han byggede en ret anselig Gaard her af svært Egetømmer, i Bindingsværk og med Murtavl i to Stokværk. Den laa noget Øst for den nuværende Gaard og var omgivet af Volde og Grave. Der laa ogsaa en mindre Vandmølle. Den nuværende Hovedbygning er bygget 1748, over Ladeporten staar: V. Fr. F. — Vilhelm Frederik Farenhorst. Billeskov var i Billernes Besiddelse til 1661, da Christoffer Bille solgte den samt 23 Gaarde, 1 Mølle og 3 Huse til Fru Anne Gyldenstjerne, Enke efter Jørgen Brahe. Hun skænkede 1676 Godset til sin Sønesøn Jørgen Brahe. Hans Enke Helvig Thott solgte 1716 Godset til Jørgen Larsen af Bubelgaard. 1738 kom V. Fr. Farenhorst i Besiddelse af Godset ved Ægteskab med Jomfru Ane Larsen Hviid. Han forøgede Godset betydeligt, men solgte det til Landsdommer Laurids Lindegaard, der 1777 solgte det til Grev Frederik Ludvig

Wedell til Wedellsborg, som lagde det under Wedellsborg. — Kerte Kirke er fra tidligromansk Tid, men i sengotisk Tid meget ombygget.

ØRSTED SOGN danner en Sognekommune, der grænser til Køng, Søllested, Vedtofte, Barløse, Kerte, Skydebjerg og Orte Sogne, samt til Verninge og Tommerup Sogne i Odense Herred. Dets Areal er 1920 ha. Jordene afviger ikke meget fra Køng Sogns. Det højeste Punkt er det 110 m høje Brentebjærg. 354 ha optages af Skov, 55 ha af Moser og andet Vandareal.

Byer: Ørsted, med Kirke, Præstegaard, Skole, Forsamlingshus, Brugsforening, Mølle, Saftstation til Sukkerfabrikken, Andelsmejeri; Højbjærg; Nytup; Grimsbjærg med Skole. Sædholm, Nydam, Hestehave er mindre Steder. I Sognet ligger Hovedgaarden Krengerup. Tillige nævnes Rørmosehus med Brevsamlingssted. — Sognet har Tingsted i Assens og hører under de samme Kredse som Baagø Sogn (se Side 530). Indbyggerantallet var i 1800: 476, i 1900: 735, nu er det 823.

Sogneraadet: Gaardejer N. HANSEN, Formand; Gaardejer J. CHRISTIANSEN; Husmand J. SØRENSEN; Grev CHR. RANTZAU; Forpagter P. M. HANSEN; Gaardejer J. JØRGENSEN; Husmand P. H. MADSEN. Hjælpekassens Formand: Gaardejer H. JENSEN. Værgeraadets Formand: Grev CHR. RANTZAU. Sognefoged: I. P. JOHANSEN. Sognepræst: J. F. L. WITTRUP.

Der er intet Oldtidsminde bevaret i Sognet. Der har ligget en Herregaard, Skanørshave, i Sognets sydlige Del, den blev lagt under Krengerup. I Ørsted nævnes en Adelsmand Unker til Ørsted 1397, og Væbner Peder Nielsen 1420. 1777 havde Sognet 31 Gaarde og 31 Huse foruden Hovedgaarden Krengerup, 1920 havde Sognet 167 Gaarde og Huse.

Hovedgaarden Krengerup er oprettet 1589 af Gabriel Knudsen. Den smukke palæagtige Hovedbygning er fra 1772. Om den tidligere Bygning vides ikke stort. Efter Stiftterens Død overgik Godset til Sønnen. 1658 var Claus Daa Ejer af Krengerup. 1686 kom Krengerup sammen med Brahesborg under Søholm. Fra 1705—1740 var Krengerup delt, men blev samlet af Stiftamtmand Chr. Stockfleth. Hans Datter ægtede Chr. VII's Yndling, Frederik Vilhelm Conrad Holck. 1770 solgte Holck Krengerup til Grev Chr. Rantzau og i dennes Slægt har det været siden. — Ørsted Kirke er fra romansk Tid, men ombygget i senere Tider, særlig i den gotiske Periode. Taarnrummet er Gravkapel for den Rantzauske Familie paa Krengerup.

SØBY—TURUP SOGNE danner en Sognekommune med sidstnævnte Sogn som Anneks. Søby Sogn grænser til Søllested, Flemløse, Kærum og Gamtofte Sogne. Dets Areal er 923 ha. Jordene er højtliggende og meget bakkede. Sognets højeste Punkt er det 97 m høje Skovsbjærg, tillige ligger her det 95 m høje Uglebjerg og det 84 m høje Øksnebjerg. Sognet har kun lidt Skov, 30 ha optages af Moser og andet Vandareal. — Byer: Kirke-Søby med Kirke, Præstegaard, Skole; Sø-Søby; Tylle med Kro; Gaasemose Huse; og Hovedgaarden Skovsgaard.

Turup Sogn grænser til Gamtofte, Vedtofte, Barløse og Holevad Sogne. Dets Areal er ca. 1067 ha. Jordene afviger ikke meget fra Hovedsognets, dog findes her mere Skov, ca. 30 ha. Af Moser og andet Vandareal optages 11 ha.

Byer: Turup med Kirke, Skole, Fattiggård, Forsamlingshus, Brugsforening, Mølle, Andelsmejeri, Postekspedition; Blangstrup, Hesle, dog kun en lille Del af denne By, Resten i Vedtofte Sogn. Trashus, Hvidsø Huse, Kærlingstofte, Lillemose, Ravndal, Øjehuse, Smaabjerg Huse er alle mindre Steder. — Søby-Turup Sogne har Tingsted i Assens og hører under de samme Kredse som Baagø Sogn (se Side 530). Indbyggerantallet var i Søby Sogn i 1800: 297, i 1900: 379. I Turup Sogn 1800: 379, i 1900: 709, nu er det samlet i begge Sogne 1154.

Sogneraadet bestaar af: Husmand PETER STEFFENSEN, Formand; Tømrer P. H. PEDERSEN; Gaardejer R. HANSEN; Gaardejer M. LARSEN; Husejer S. L. NIELSEN; Boels-

mand H. C. PEDERSEN; Husmand C. HANSEN; Gaardejer C. MIKKELSEN; Husmand C. M. NIELSEN. Hjælpekassens Formand er Landmand JENS BANG. Værgeraadets Formand er Tømrer P. H. PEDERSEN. Sognefogeder er L. ERIKSEN og H. P. PETERSEN. Sognepræst er J. A. P. VANG.

Hverken i Søby eller i Turup er et eneste Oldtidsminde bevaret. Der har ligget 15—18 Gravhøje. — Søby Kirke er en Langhusbygning fra den tidlige Middelalder. Hovedbestandelen af Byggematerialet er Kampesten. — Turup Kirke er fra romansk Tid og har sikkert da kun bestaaet af Skib og Kor.

Turup-Hesle Brugsforening er stiftet 1902. Samme Aar byggedes Uddelersted, der siden flere Gange er udvidet. Foreningen tæller nu 350 Medlemmer. Formand er Bødkermester ANDERS JØRGEN TERKELSEN, født 21. August 1868 i Turup, Søn af Bødker Mads Terkelsen og Hustru Maren født Andersen. Uddeler er P. E. HANSEN.

Matr. Nr. 20 B af Turup.

Under Svenskekrigen lod Fjenden ret ofte i de Landsbyer, hvor de havde Lejr, mindre Huse af grovt Bindingsværk bygge. Matr. Nr. 20 B af Turup er et saadant Hus. Efter Krigen overtoges det af Sognet, som solgte det. 1862 kom det i Bødker Mads Terkelsens Besiddelse som havde Bødkerværksted her, og fra 1891—

1920 Brevsamlingssted for Søby-Turup og Omegn. 1918 overtog Sønnen Værkstedet.

1777 havde Søby Sogn 21 Gaarde og 17 Huse, 1920: 83. Et Hospital er stiftet 1735 af Barbara Kirstine Steensen, Enke efter Oberst Mogens Holck til Skovsgaarde. Hospitalet kunde huse 4 Fattige. 1910 nedbrændte det. Forsikringssummen blev da lagt til Legatkapitalen, og Grunden blev lagt til Kirkegaarden. Ved Skovsgaarde løb den berømte Kilde „Guldkilden“, der omtales endnu i det 18. Aarhundrede. Ved Øksnebjerg, 1777 nævnt som Openbier, overvandt Johan Rantzau i 1535 Lübeckernes Hær under Grev Johan af Hoya. — Turup Sogn havde 1777: 31 Gaarde og 21 Huse. Dengang omtales tillige en meget fiskerig Sø „Hestholmsø“. 1920 havde Sognet 157 Gaarde og Huse. Sognet blev 1555 Anneks til Søby, før den Tid var det Anneks til Holevad Sogn. I det 16. Aarhundrede omtales en Gaard „Hesletgaard“, som tilhørte Jørgen Marsvin. 1516 blev den pantsat til Laurids Skinkel, som lagde dens Jorde til sine andre Besiddelser og nedrev dens Bygninger. Præst siden 1930: JENS PETERSEN VANG.

Undervisningen i Søby-Turup Sogn blev i Begyndelsen besørget af Løbedegne fra Skolen i Assens, ligesom i de andre Sogne omkring Købstaden. Fra 1790 til sin Død 1818 holdt Hans Jacob Lacoppidan Skole i Kirke-Søby, i den østlige Del af det i 1735 af Barbara Kirstine Steensen opførte Hospital. 1818 var Hans Jørgensen Skoleholder. I hans Skole er der nu Høkerbutik. Bygningen blev skænket af Justitsraad Brasch til Skovsgaard. Tæt ved Skolen laa det gamle Degnebol, der gjorde Tjeneste som Lærerbolig indtil 1885, da den nuværende Skole blev bygget. 1912 blev den udvidet med Forskole. Lærer siden 1918: S. K. LUND.

Skovsgaard er en gammel Hovedgaard, som 1466 tilhørte Verner Pedersen og 1486 Otto Skinkel. Gaarden skiftede i de følgende Tider hyppigt Ejer. 1630 kom den i Jørgen Brahes Besiddelse. Han mageskiftede den til Karen og Hilleborg Bille. 1690 fik Amtmand Erik Steensen Gaarden ved Ægteskab med Jørgen Hartvigsens Enke, Kirstine Rothkirck; en Datter af dette Ægteskab, Barbara Kirstine Steensen, ægtede Oberst Mogens Holck, død 1712, hun lod bygge en ny Hovedbygning i Bindingsværk, som stod færdig 1720. Barbara Steensen døde 1755, og Gaarden kom ved Salg under Brahesborg. 1921 solgtes den sammen med Øksnebjerggaard til AUGUST KJÆR, som lod det meste af Jordene udstykke.

KØNG SOGN danner en Sognekommune, der grænser til Haarby, Flemløse-Søllested og Ørsted Sogne og til Salling Herred i Svendborg Amt og Odense Herred i Odense Amt. Dets Areal er 2529 ha. Jordene er højtliggende og sine Steder meget bakkede. Sognets højeste Punkt er det 92 m høje „Karlebjerg“. 180 ha optages af Skov og 60 ha af Moser og andet Vandareal, deriblandt den 40 ha store Søholmsø.

Byer: Køng, med Kirke, Præstegaard, Forsamlingshus, Brugsforening; Gummerup, med Skole, Brugsforening, Andelsmejeri; Højrup, med Skole; Glamsbjerg, med Filial-Kirke, Skole, Teknisk Skole, Folkehøjskole, Fri- og Efterskole, Alderdomshjem, Hotel, Elektricitetsværk, Bank, Jernbanestation, Post- og Telegraf samt en Del industrielle Anlæg; Holte, med Mølle. Gravene, Hønselaget, Bodbjerg, Alenbæks, Søholm, Hillerup, Fladmose, Højbjærg, Dolebanke, Hedekrog og Hedams Huse er alle mindre Steder. Desuden Hovedgaarden Søholm. — Sognet har Tingsted i Assens og hører under de samme Kredse som Baagø Sogn (se Side 530). Indbyggerantallet var i 1800: 990, i 1900: 1957, nu er det 2655.

Sogneraadet: O. JENSEN, Formand; Gaardejer O. PEDERSEN; Gaardejer P. H. HANSEN; Landmand P. L. NIELSEN; Parcellist H. CHRISTENSEN; Gaardejer O. J. NIELSEN; Fisker P. PEDERSEN; Forpagter K. HANSEN; Ølhandler H. JENSEN. Hjælpekassens Formand: Købmand A. JENSEN. Værgeraadets Formand: Fisker P. PEDERSEN. Sognefoged: O. JENSEN. Sognepræst: J. P. LINDELØV.

Alle Oldtidsgrave er forlængst sløjfede. Ved Køng er der fundet Offersteder og en Urnegrav. — Køng Sogn havde 1777 59 Gaarde og 46 Huse, 1920: 565; Glamsbjerg havde i 1777: 12 Gaarde, en Mølle og 12 Huse, 1920: 260 Gaarde og Huse; en Udvikling der skyldes Banens Anlæggelse. Tommerup—Assens Banen aabnedes for Driften 1. Juni 1884, og Glamsbjerg blev Midtstationen. Den har dog i de senere Tider, særlig efter Automobilets vidtrækkende Udbredelse, mistet noget af sin Betydning som Stationsby.

Køng Kirke er fra romansk Tid og i gotisk Tid stærkt ombygget. I Odense Museum findes en Degnestol fra denne Kirke, lavet i 1490. I Gummerup blev Digteren Ambrosius Stub født 1705; 1905 blev der rejst en Mindestøtte ved hans Fødested, samt en i Folkehøjskolens Have. I over 150 Aar var Køng Sogn Anneks til Vemmingsterne Sogn i Odense Herred. Først 1727 blev det selvstændigt Sognekald. — Anneks-Kirken i Glamsbjerg er bygget 1911—12, efter Tegning af Arkitekt N. P. Jensen.

Søholm nævnes første Gang 1443, da den tilhørte Johannes Boesen. Den gamle Gaard laa paa Søens vestre Bred og var mod Landsiderne afskaaret ved brede Grave. I Slutningen af det 18. Aarhundrede blev Resterne af den gamle Gaard nedbrudt og dens Jorde lagt under Krengerup. 1858 byggedes nuværende Hovedgaard. I Slutningen af det 16. Aarhundrede kom Søholm til Skinkel Slægten. 1670 var Gehejmemaal Morten Skinkel Gaardens Besidder, han ejede tillige Krengerup og Brahesholm. Ved hans Død i 1691 overgik alle Gaardene til hans Hustru, Anna Cathrine Charisius; senere købte hun Køng og Vemmingsterne Kirker; hun døde 1705. 1770—72 frasolgtes Kirkerne og en stor Del af Bøndergodset, og 1776 lagdes Gaarden ved Køb under Krengerup. Højrup var i det 14. Aarhundrede en Hovedgaard og tilhørte Løgismose. 1507 blev den nedlagt.

Glamsbjerg Bryggeri.

Søholm Skole blev bygget 1889, men da Glamsbjerg ved Banens Anlæggelse voksede til en anselig Stationsby, flyttedes Skolen hertil. 1903 udvidedes med Forskole og 1919 med en Vinterlærer. Lærer siden 1901: VILH. MADSEN, Diernisse, f. 15. Dec. 1865.

Højrup Skole aabnedes 1893. Lærer siden 1923: JEPPE PEDER KNUDSEN. Tillige er der Skoler i Gummerup og i Holte. Glamsbjerg Friskole er oprettet 1898.

Glamsbjerg Bryggeri er oprettet 1894 af Brygger MADs PEDERSEN, født 18. April 1869 i Nørre Broby, Søn af Husmand Rasmus P., gift 1894 med Anna Katrine Larsen. Bryggeriet blev bygget paa Jorde fra Glamsbjerg Teglværk.

Køng Folkehøjskole er oprettet 1877. Senere flyttedes den til Glamsbjerg. Skolen er oprettet af Niels Kierkegaard, der ejede den til 1918. Nuværende Ejer er Skoleforstander OLAF SKOV. — Allerede i Midten af forrige Aarhundrede nedsatte der sig en Læge i Køng Sogn, han hed Peter Andreas Bryndum Rasmussen. Han boede i Søholms Huse, 1863 ophævede han sin Praksis og forlod Sognet. Kort efter nedsatte Læge Peder Chr. Bisgaard sig i Søholms Huse. Han praktiserede i Køng Sogn fra 1863—78, da han flyttede til Faaborg og blev Godslæge paa Hvedholm, og Distriktslæge i Faaborg samt Sygehuslæge for Faaborg Sygehus. Hans Broder, Læge M. E. S. Bisgaard, overtog Praksis'en i Søholms Huse og opførte 1896 den nuværende Lægebolig i Glamsbjerg. Han døde i 1916, og hans Praksis overgik da til hans Søn, Læge HOLGER OVE BISGAARD, født 28. Marts 1880, Student 1899, gift 1910 med Gerda Poulsen.

Den gamle Lægebolig i Søholms Huse.

SKYDEBJERG—ORTE SOGNE danner en Sognekommune med sidstnævnte Sogn som Anneks. Skydebjerg Sogn grænser til Annekssognet samt til Kjerte, Ørsted og Orte Sogne, til Rørup Sogn, i Vends Herred og Vissenbjerg Sogn i Odense Herred, hvorfra det adskilles ved Brænde Aa. Dets Areal er 1263 ha. Jordene er ret højtliggende og temmelig bakkede. Sognets højeste Punkt er den 96 m høje Ormehøj. Andre Høje er Rokkebjerg og Aalundshøj. 28 ha optages af Skov og 33 ha af Moser og andet Vandareal.

Byer: Skydebjerg med Kirke, Præstegaard, Skole, Forskole, Kro, Andelsmejeri; Aarup Stationsby med Annekskirke, Realskole, Teknisk Skole, Industriforeningsbygning, Apotek, Tuberkulose Hospital, Brugsforening, Mejeri, Kalkværk, Gæstgiveri, Sparekassen for Aarup og Omegn, Banken for Aarup og Omegn, Vandværk, Elektricitetsværk, Jernbanestation med Post- og Telegrafstation. Byen er dog nu noget i Tilbagegang idet Jernbanen ikke mere betyder saa meget for en By saa nær Odense. Taarup, Longerne, Bremerholm og Lindebjerg er alle mindre Steder.

Orte Sogn grænser til Hovedsognet samt til Ørsted Sogn og til Tommerup og Vissenbjerg Sogne i Odense Herred, fra hvilket det adskilles ved Brænde Aa. Dets Areal er 2128 ha. Jordene afviger ikke meget fra Hovedsognets. Her ligger Fyns højeste Bakke, den 131 m høje Frøbjerg Bavnehøj, tillige det 118 m høje Brændholt og det 90 m høje Bøgebjerg. 149 ha optages af Skovene Frølundshave, Nordenskov og Rydsmose Skov m. fl. 65 ha optages af Moser og andet Vandareal.

Byer: Orte med Kirke, Skole; Frøbjerg med Skole, Brugsforening og Mølle; Hestbjerg med Skole. Ladegaardsskov, Ellemose, Aalsmose, Ladegaard Mark, Frøbjerg Vænge, Skovhuse, Krogmark, Vejsmark, Temeshave, Knoldshave, Markusholm og Stumphul er alle mindre Steder. — Skydebjerg-Orte Sogne har Tingsted i Assens og hører under de samme Kredse som Baagø Sogn, dog under Amtets 6. Folketingskreds. Indbyggerantallet var i Skydebjerg Sogn i 1800: 436, i 1900: 1445; i Orte Sogn i 1800: 497, i 1900: 1242, nu er der samlet i begge Sogne 2915.

Sogneraadet består af: K. KNUDSEN, Formand; Æghandler M. JENSEN; Skræder R. RASMUSSEN; Guldsmed P. FANGEL; Gaardejer FR. LUNDE; Gaardejer C. SKOVFOGED; Gaardejer S. JENSEN; Forretningsfører K. RASMUSSEN. Hjælpekassens Formand er Lærer PEDERSEN. Værgeraadets Formand er Sognepræst P. PETERSEN. Sognefogeder er Bager-

mester H. ELLEGAARD, Gaardejer JØRGEN RASMUSSEN, Gaardejer C. SKOVFOGED og N. C. RASMUSSEN.

De faa Oldtidsgrave i Skydebjerg Sogn er forlængst sløjfede. I Skydebjerg Sogn nævnes i det 14. Aarhundrede en By „Seby“. Sagnet fortæller, at det var i Skydebjerg Palnatoke skød Æblet af sin Søns Hoved. Paa Frøbjerg Bavnehøj i Orte Sogn, er der i 1912 anlagt en Mindeplads over 14 ha Land, omfattende Bavnehøj og to andre Høje. Arealet er erhvervet for indsamlede Midler, Beplantningen bekostet af Chr. Dæhnfeldt. Den 23. August 1918 blev her afsløret en Mindesten for Kvindernes Valgret, rejst af fynske Kvinder. I Orte Sogn, paa Ladegaard Mark, har der ligget en Herregaard. I det 16. Aarhundrede laa her et Slot, hvoraf man har fundet Rester. 1777 havde Skydebjerg Sogn 22 Gaarde og 35 Huse samt en Mølle og i 1920: 301 Gaarde og Huse, heraf 167 Gaarde og Huse i Stationsbyen Aarup. Orte Sogn havde 1920: 275.

Skydebjerg Kirke er fra romansk Tid; af den oprindelige Bygning staar endnu Vestgavlen af Skibet samt Dele af den nordre Mur. — Aarup Kirke er opført 1903, bygget i Rundbuestil af røde Sten. — Orte Kirke er fra Slutningen af Middelalderen, oprindelig viet Sct. Nicolaus. Den er bygget af Munkesten, Murene hviler paa svære Granitsokler.

I Orte Sogn laa forhen Hovedgaarden „Frøbjerg“, første Gang nævnt i 1380'erne. 1506 beslaglagde Kronen Gaarden, og gav den til Henrik Knudsen Gyldenstjerne. 1540 blev Gaard og Gods tilbagegivet Gaardens tidligere Besidders Slægtninge, nemlig Slægterne Bielke og Baner, som besad Godset til 1664. 1723 blev Frøbjerg Gods købt af Kronen og udlagt til kongeligt Rytterdistrikt. Kort Tid efter blev det udstykket i mindre Gaarde. Rytterskolen i Orte nedbrændte 1850, og den nuværende Skole blev bygget. Skolen i Skydebjerg er bygget 1823, 1915 udvidedes den med Forskole. Førstelærer er JØRGEN SCHMIDT, født 1863, ansat 1895. Tillige er der Skoler i Hestbjerg og i Frøbjerg.

Skydebjerg og Omegns Ægeksporforening begyndte sin Virksomhed den 12. Juli 1895. Foreningen blev stiftet paa Initiativ af Gaardejer Niels Horsemose, Ørsbjerg. Til Forretningsfører valgtes Lars Rasmussen af Skydebjerg, som stadig har dette Hverv. Gennem Grosserer L. Nielsen Ladefoged, London, ordnedes Salget til England. Foreningen tæller over 1200 Medlemmer. Formand er Gaardejer RASMUS NIELSEN, Skydebjerg; Forretningsfører er LARS RASMUSSEN, f. 7. Marts 1861 i Skydebjerg, S. af Rebslager R. Larsen og Hustru Karen f. Hansdatter, g. 1901 m. Marie Hansen.

Skydebjerg og Omegns Ægekspor.

Lars Rasmussen,
Forretningsfører.

Amtssygehuset i Aarup toges i Brug 24. Marts 1914. Det er bygget af Arkitekt H. Block. 1891 fremkom de første Planer om et Sygehus i Aarup, men Planen blev skrinlagt, og der indrettedes i Stedet nogle Sygestuer. 1932 blev Amtssygehuset omdannet til Tuberkulosehospital for Middelfart, Assens og Bogense Købstæder. Læge ved Sygehuset var fra 1914—32 JOHANNES MØLLER.

Aarup Brugsforening er stiftet 1914 paa Initiativ af Assistent J. M. Pedersen, der var Foreningens Formand til 1929. Det første Aar havde Foreningen til Huse i den gamle Købmandsgaard i lejet Lokale. 1915 erhvervedes den af Kammerherre Cederfeld de Simonsen. I 1880'erne byggedes Gæstgivergaard,

A. Chr. Nielsen,
Uddeler.

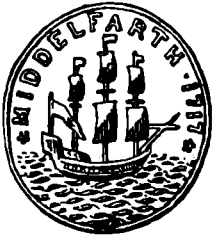
Brugsforeningen i Aarup.

ket kun Sugemotor paa 80 H.K., senere udvidedes med en Dieselmotor paa 80 H.K. Værkets Bestyrer siden 1931: ANTHON PETERSEN DAMSBØLLE, født 8. Januar 1884 i Vissebjerg, Søn af Peder Nielsen, gift 1906 med Rigmor Nielsen. Bestyrer af Tommerup Elektricitetsværk 1915—31.

hvor Foreningen siden har haft Lokaler. — Foreningens Formand er Sogneraadsformand J. NIELSEN. Uddeler: ANDREAS CHR. NIELSEN, født 8. Novbr. 1904 i Fastrup, Søn af Rentier Peder N. og Hustru Hedvig født Poulsen, gift 1929 m. Rigmor Christensen. Uddeler i Nørre Esterbølle 1929—31, i Aarup siden 1931.

Aarup Elektricitetsværk anlagdes i 1908 som Andelsværk. I Begyndelsen havde Vær-

MIDDELFART

Middelfart Byvaaben.

I den Skildring af Vestfyn, som Henrik Pontoppidan i sin Tid udarbejdede til Galschiøts Danmark, betegner han Fyn — eller er det særlig Egnen ved Middelfart — som Danmarks skønne, smilende og frugtbare Kærlighedshave. Og deri har han Ret. Ganske vist er der andre Egne i vort Land, der med ligesaa stor Grund kan gøre Krav paa de tre Egenskaber. Men ved Middelfart er der skønt, smilende og frugtbart, om ellers noget Sted. Desværre er det de færreste — bortset fra Stedets egne Beboere — der kender noget rigtigt dertil. Den Lavine af Mennesker, der Aaret igennem krydser Lillebælt, faar naturligvis et Øjeblikks Indtryk deraf, men Sejladsen tager ikke mange Minutter, og saa haster man videre mod Nord eller Syd i Jylland, hvis ikke Kursen sættes Øst paa ad Hovedstaden til. Middelfart jager man forbi, kun faa Minutters Ophold, der daarlig tillader én blot at komme ud paa Perronen, saa er man væk, og Middelfart ligger tilbage som en By, man ved eksisterer, men aldrig — eller i hvert Fald kun sjældent — gæster. Der var en Tid, da Middelfart søgtes, selv af Landets Store, da Møder holdtes her af dem, der styrede Land og Rige, og vigtige Beslutninger blev taget. Den laa jo ogsaa paa Alfarvej — ikke gemt hen i en af Landets Yderkanter — og tilmed næsten midt i Riget. Her skulde man til for at komme over det smalle Farvand, eller i hvert Fald var det naturligt at gaa ud herfra (der fandtes jo ogsaa Overfartssteder ved Strib og paa Fønsskov). Men saa kom Tværbanen og satte en Stopper derfor, til Græmmelse og Tab for de Middelfart Borgere. Stationen, siges der, vilde de helst have langt fra Byen, og Færgelejet blev, mod deres Ønske, lagt ved Strib. Men trods dette har Middelfart udviklet sig, og Befolkningstilvæksten har været større end de fleste Steder. 1801 havde Byen 760 Indbyggere, 1901: 2168 og 1925: 7073.

Forøvrigt hører den ogsaa til de gamle Stæder i vort Land, som vi tidligt hører nævne. I Valdemar II's Jordebog kaldes den Mæthlefar og Mæthælfar og har selvfølgelig faaet Navnet, fordi Stedet var det mellemste af de tre Overfartssteder over Lille Bælt, og i Knytlingesaga, som vel er forfattet omkring 1270, fortælles, at Bønderne (1086) satte over Middelfart Sund efter den flygtende Konge, Knud den hellige. I det 13. Aarhundrede har der altsaa været en By her, og vel ogsaa tidligere, først et Fiskerleje, som lidt efter lidt drog Folk til sig, saa det voksede, blev til en By og fik Købstadrettigheder. Men naar dette skete kan ikke afgøres. Der har maaske, ogsaa paa Valdemar Sejrs Tid, ligget en Kongeborg ved Middelfart, i den vestlige Del af Byen nær ved Kirkegaarden, hvor man mener at have fundet Rester af den, Kampesten og Munkesten m. m. Den nævnes som Gormsborg, hvoraf selvfølgelig ikke maa sluttes, at den har det mindste med Kong Gorm at gøre; det er, som Trap mener, kun et sagnagtigt Navn. I 1293 — det var i det Aar de Fredløse og deres norske Hjælpere hærgede paa de danske Kyster — blev Middelfart, ligesom Hørsholm, plyndret af den norske Kongesøn Hakon (senere Kong Hakon V) og hans Fæller og gik vel for en Del op i Flamme, men dog ikke mere, end at der faa Aar efter (1296) her fandt Underhandling sted mellem Erik Menved og den norske Konge Erik Præstehader og atter, baade 1306 og 1310, mellem Erik Menved og de slesvigske Hertuger Valdemar IV og Erik Langben. Ellers at give en samlet, sluttet Skildring af Middelfarts Historie i disse Aarhundreder lader sig ikke gøre. Denne By er ikke heldigere stillet end mange af vore andre Købstæder; den er, ligesom de, berøvet alle de Dokumenter, som skulde lægges til Grund. Hvor meget værdifuldt er ikke i Aarhundredernes Løb gaet med, enten ved Fjenders Ødelæggelse eller ved uforstandige Borgeres Vanrøgt. Imidlertid ved vi, at der i 1358 fandt en Begivenhed sted, som mindedes langt hen i Tiden og havde Følger lige til 1874. Det var Mordet paa de tre jyske Adelsmænd, Niels Bugge til Hald, Ove Stisen til Eskebjerg og Peder Andersen (Hvide) til Margaard,

som havde søgt Forhandling med Valdemar Atterdag i Slagelse om Skatter o. lgn., uden at der var kommet noget ud af dem. Da de naaede til Middelfart og skulde sættes over til Jylland, dræbtes de af nogle Fiskere. Det var manges Mening, at Kongen var Skyld deri til Trods for, at han fralagde sig al Del i Gærningen og rensede sig ved at sværge sammen med sin Søn og mange Riddere. De formentlige Drabsmænd boede i Vestergade i Middelfart, og fra da af gennem mere end 500 Aar, lige til 1874, maatte Beboerne af disse Huse svare en aarlig Afgift paa 49 Sk., de saakaldte Buggespenge. Men den Dag i Dag og til evige Tider, siger den gamle Overtro, farves Tordenskræpperne ved Middelfart By røde af Hr. Bugges Blod.

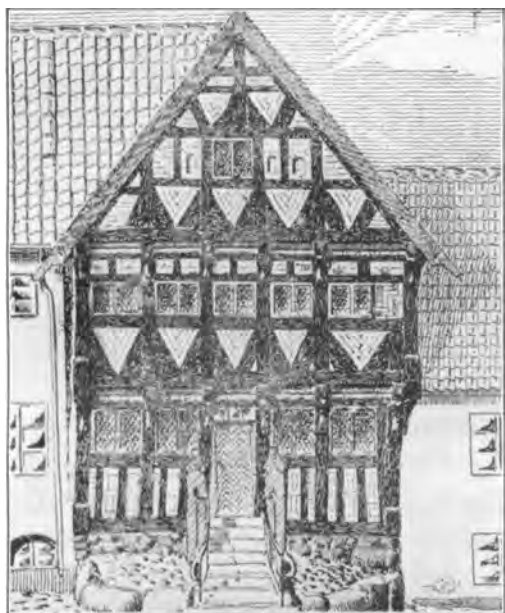

Den gamle Gaard i Brogade.

Da var Middelfart sikkert forlængst Købstad, men 1496 tilstod Kong Hans Byen de samme Privilegier og Friheder, som Odense og Assens havde faaet af tidligere Konger, og disse bekræftedes, som Sæd og Skik var, senere af de følgende Konger, saaledes 1540, 1569 og 1596.

Chr. II. opholdt sig hyppigt i Middelfart, og var da Gæst hos Borgmesteren Oluf Bang. Da han i Januar 1523 begav sig til Jylland for at tage Del i det almindelige Landskabsmøde, som han havde kaldt sammen til og som skulde holdes i Aarhus 25. Januar, var han paany i Middelfart, men drog snart efter videre til Vejle, hvor han blev nogle Dage. Her var det, at Landsdommeren Mogens Munk paa forræderisk Vis 23. Januar bragte ham Opsigelsesbrevet fra de jyske Raader. Men da disse gik ind paa, at hvis Kongen vilde trække sig tilbage igen til Fyn med sine Krigsfolk, var de villige til at lade det komme til Underhandling, førte han Krigerne over Lille Bælt og tog atter Ophold i Middelfart. Underhandlingerne skulde finde Sted i Horsens og førtes ogsaa mellem de jyske Raader og Kongens Fuldmægtige, men da de ikke endte med noget Resultat, opgav han alt Haab og drog tilbage fra Vejle, hvor han midlertidig havde været, til Fyn. Der fortælles, at han i en forfærdelig Raadvildhed, der grænsede til Fortvivlelse, mange Gange skal have ladet sig sætte frem og tilbage mellem Høneborg (et befæstet Slot omtrent paa samme Sted som Snoghøj) og Middelfart, som om hele hans Fremtid beroede paa, om han blev i Jylland og prøvede nye Underhandlinger eller opgav dem og vendte tilbage til Fyn.

Naar man betænker Middelfarts udsatte Plads, er det ikke til at undres over, at den tit og ofte har lidt — og lidt meget — under vore Krige, og det saa meget desto mere, som den vistnok oprindeligt ikke har været befæstet. I Grevefejden maatte den saaledes udrede først 600 og senere 1000 Lod Sølv, hvad der under Hensyn til Byens Størrelse var et meget betydeligt og tyngende Tilskud. Men værre gik det i Svenskekrigen, da Middelfart — ligesom Fyns andre Byer — blev udsat for Ødelæggelser og Plyndringer. Ganske vist fandt Karl Gustavs March over Isen fra Jylland til Fyn Sted Syd for Middelfart, nemlig fra Hejls over Brandsø til Ivernæs, hvorfra Hæren førtes ad Odense og Svendborg til, men fra den 30. Januar 1658 til henimod Nytaar 1660 huserede de svenske Krigere paa Fyn, og Middelfart fik sin Del af Kærligheden at føle. Til denne By — eller i hvert Fald til dens nærmeste Omegn — knytter sig Mindet om de første Skridt til Fyns Generobring. Medens Hans Schack førte sine Tropper op ved Kerteminde, lykkedes det Feltmarskalk v. Eberstein, takket være Brist i den svenske Overkommandos Ledelse, at

Museumsbygningen.

føre en Del af den ham undergivne Styrke, sammensat af alle Vaabenarter, over Lille Bælt mellem Snoghøj og Kongebroskoven, og 5. November 1659 tog han selv, inden Overførelsen endnu var til Ende, Hovedkvarter ved Middelfart. Ved Hjælp af Baade sattes Infanteriet over, Rytteriet krydsede Farvandet med Mandskabet i Baadene, og Hestene svømmende ved Siden, og i Middelfart Havn lagde man Beslag paa 2 gode Pramme, der udmærket lod sig bruge ved Overførelsen af Artilleriet. 8. November kunde v. Ebenstein holde Revue over den samlede Troppestykke ved Middelfart; den følgende Dag begyndte Marchen østpaa over Staurby og Baa-ring til Brenderup og Omegn, hvor Hovedkvarteret toges paa Kærsgaard, derfra den 10. til Korup og omliggende Byer, og den 11. om Morgenen stod v. Ebersteins Korps umiddelbart Vest for Odense. Den 17. November stod Slaget

ved Nyborg, der endte med, at de Svenske blev nedhuggede og taget til Fange. Fyn var dermed generobret. Med stor Dygtighed og Ihærdighed og med et forbavsende Held havde Eberstein og Schack udført den første Del af deres Krigsplan. Uden nævneværdige Tab var det lykkedes dem hver for sig at landsætte deres Hærkorps paa to modsatte Sider af Fyn og at trænge Fjenden tilside, uagtet denne stod midt imellem dem og var hver enkelt af dem overlegen. Og hvad der fulgte efter vidnede om en ligesaa stor Dygtighed og Tapperhed. Svenskerne blev slaet, bad om Kanonadens Ophør og en hæderlig Afmarch, men fik til Svar, at der kun kunde være Tale om, at den svenske Hær overgav sig paa Naade og Unaade, og derpaa maatte de gaa ind. „Mange Slag har været udkæmpede med større Troppemasser, faa med større Tapperhed, intet med et mere afgørende Udfald.“ (S. A. Sørensen). Og et halvt Aar senere sluttedes Freden.

Men det varede længe, før Krigens Saar var lægte. „Krigen 1657—60 satte Danmark saa grundigt i Knæ, at det mærkedes derefter i hundrede Aar“. Derfor var der heller ikke Tale om nogen større Virksomhed i de forskellige Byer gennem lange Tider. Dertil kom, at de fleste var meget smaa, og til dem hørte Middelfart til Trods for, at den i en Forordning 1682 nævnes blandt Landets 23 største Byer, der maa have en Borgmester og to Raadmænd. 1672 opgives Indbyggerantallet til 756, og hundrede Aar efter (1769) var det endogsaa gaaet tilbage til 735. Andre Ulykker bidrog hertil. 1746 brændte en Del af Byen, 25 Huse i Søndergade, 1761 hærgedes den af en voldsom Blodgang, og 2. Juni 1791 gik 14 Gaarde og Huse op i Flamme. Byfoged Johan Bluhme, der 1795 har givet en Beskrivelse over Middelfart Købstad, fortæller, at de fleste Huse er af Bindingsværk, hvad der i og for sig ikke er saa mærkeligt, da det var Tilfældet i alle Købstæderne, men i Middelfart fandtes før Branden 1791 kun en eneste grundmuret Bygning foruden Kirken, nemlig Hospitalet, men efter Branden forandredes det, saa at der „for nærværende Tid (ca. 1795) er 8 grundmurede Gaarde og Huse foruden Kirken og Hospitalet, og af disse bestaar de 4 af 2 Etager, og de 2 ere meget store og temmelig kostbare opførte . . . Af Straatage haves nu kun faa tilbage.“ Som Byen var liden, var Velstanden heller ikke stor; saaledes skal den 1735 have været saa fattig, at den ikke saa sig i Stand til at lønne sin Byfoged og Byskriver. Forskellige Omstændigheder slog sig sammen om at hæmme Middelfarts Udvikling. Da Fredericia i Midten af det 17. Aarhundrede grundedes, blev det uvilkaarlig Strib og ikke Middelfart, hvorfra Færgefarten til Jylland fandt Sted, og i Slut-

ningen af det 17. Aarhundrede gik Middelfart tabt af Størsteparten af sit Jordtilliggende, idet det overtoges af Hinds-gavl, dette er dog for en stor Del kommet tilbage til Byen 1921. Men én Indtægtskilde havde Middelfart fremfor de andre Købstæder, og det var Marsvinsjagten, der har været drevet her fra Middelalderen af Marsvinsjægerlavet lige til 1899, da Lavet ophævedes. I Efteraarsmaanederne dreves Marsvinene ind i Gamborg Fjord, og efter at de var halede paa Land, blev de stukket ihjel med lange Knive og derefter flaaet. Huden blev solgt til Garverier, Spækket til et Trankogeri, Tarmene kunde bruges til Fiskemadding, medens Kødet, som i sin Tid skal have været anset som en velmagende Spise, i de senere Tider brugtes som Gødning. Efterhaanden blev imidlertid Udbyttet mindre og mindre, saa det tilsidst ikke kunde betale sig at holde denne Jagt vedlige. Den genoptoges nogle faa Aar under Verdenskrigen.

Bindingsværksbygning fra ca. 1600.

Men har Middelfart altsaa baade haft gode og onde Dage, og til de sidste kunde ogsaa de regnes, da Prøjerne bombarderede Byen, skønt den var aaben, saa har den dog vidst at holde sig oven Vande, og de sidste Aartier har ført en ualmindelig stærk Vækst med sig. Derfor kan denne By sikkert med Fortrøstning se Fremtiden i Møde og det saa meget desto mere, som den Lillebæltsbro, der før Tiden er under Bygning, utvivlsomt vil betegne Fremgang for Middelfart, medens Strib ikke vil kunne opretholde sin Betydning. Købstadens Indbyggerantal var i 1800: 1019, i 1900: 4469, i 1930: 7480.

EHLERT NIELSEN, Borgmester,

født 4. April 1874 i Kerteminde, Søn af Sadelmager N. P. C. Nielsen og Hustru Anne Marie født Jacobsen, gift 1896 med Marie Thomsen. Udlært som Sadelmagersvend, Journalist ved den socialdemokratiske Presse 1901, Redaktør i Middelfart 1914, Medlem af Byraadet 1917, Borgmester 1918, Medlem af Folketinget 1924—26, Medlem af Bestyrelsen for Aktieselskabet Danske Gasværkers Tjærekompagni, Medlem af Bestyrelsen for Købstadkommunernes Laaneforening, Formand for Foreningen af kommunale Hjælpekasser i Byerne, Medlem af Bestyrelsen for Sammenslutningen af danske Havne, Medlem af Kræftkomiteen, Medlem af Direktionen for Fyns kommunale Telefonselskab.

Middelfart Byraad: EHLERT NIELSEN, Borgmester; Vejmand TH. HANSEN; Tømrermester E. TØNNESEN; Maskinpasser N. NIELSEN; Tømrermester N. P. LARSEN; Murermester S. ANDERSEN; Læge L. MARTIN; Redaktør E. MØLLER; Skomager H. NIELSEN; Trafikkontrollør N. TERPAGER; Sekretær H. Chr. HANSEN; Arbejdsmand A. RASMUSSEN; Lærer H. O. JOHANSEN; Byraadssekretær og Kæmner A. SØRENSEN.

Indre af Middelfart Kirke.

MIDDELFART KIRKE er for Korets Vedkommende fra romansk Tid. Altertavlen er malet af Eckersberg 1843. Flere Stolestader bærer Chr. IV's Navnetræk. Døbefonten er af Marmor, af H. V. Bissen, skænket 1844 af Generalløjtnant Sundt. Nuværende Sognepræst er OLAV FOG NIELSEN, født 26. Februar 1875, kaldet 1925.

Middelfart kommunale Skolevæsen omfatter en Borgerskole,

og en Real- og Mellemskole. De ligger i Grønnegade, bygget 1896, og den ny Skolebygning i Søndergade, bygget 1908. Real- og Mellemskolen har til Huse i øverste Etage i Bygningen af 1896, de øvrige Klasser i Stueetagen samt i Nybygningen, der tillige rummer moderne Skolebadeanstalt samt kommunal Badeanstalt. Skolens Gymnastikhus er opført 1896. Den tidligere Borgerskole laa i Algade, og benyttes nu tildels som Bolig. Byens Friskole laa da ved Kongebrovejen, i en Periode var her Privatskole, nu Husvildebolig.

Teknisk Skole er opført 1896 efter Tegning af Arkitekt N. Christoffer Hansen, og ligger paa Blindebomsvej. Middelfart Handelsskole oprettedes 1900, nedlagdes i nogle Aar og begyndte i 1917 igen sin Virksomhed. Den har til Huse i Kommuneskolen. — Middelfart Raadhus var indtil 1826 en gammel Bindingsværksbygning i to Stokværk. Denne gamle Gaard erstattedes nævnte Aar af en grundmuret Bygning i Palæstil, med cementpudset Facade. 1919 blev det udvidet.

A. C. Hansen,
Direktør.

Havnen var i gamle Dage meget ringe, i det 18. Aarhundrede tildels ubrugelig. Omkring Midten af det 19. Aarhundrede paabegyndtes Arbejdet paa at forbedre Havnen. 1903 og 1920-21 foretoges nye Udvidelser af Havnen. Indsejlingen til Havnebassinet er mod Vest. Havnens samlede Bolværkslængde andrager 1020 m. Havnepladsens Areal udgør 30.150 m². Havnens Ejendom vurderedes 1920 til 150.000 Kr., dens Gæld til 224.000 Kr. Havnen har Fyr og Lods. Ved Kongebro er der en mindre Anløbshavn. Ved Middelfart Havn har Nordisk Kabel og Traadfabrik anlagt egen Anlægsbro, ligeledes har Firmaet A. C. Hansen sin egen Bro. Der er Forbindelse mellem København og Middelfart, ligeledes i Sommertiden hyppige Forbindelser med Fredericia og Kolding, og endelig er der den meget søgte Motorfærge.

Middelfart Dampskibsselskab er stiftet 12. Februar 1902, Selskabet befordrer Personer og Gods mellem Middelfart og Byer og Anløbssteder ved Lille Bælt og tilstødende Farvande. Begyndelsen blev gjort med en Motorbaad og en mindre Dampbaad paa 8 Tons, indtil Automobilfærdselen 1912 begyndte at blive mere og mere almindelig, da byggede Selskabet sin første Automobilfærge. 1923 indsattes en ny større Færge i Farten. 1922 overførte Færgen 15.400 Automobiles og Motorcykler, 1930 overførtes 77.000 Automobiles og Motorcykler, 9000 Cykler og over 110.000 Personer.

Selskabets Formand siden 1904 var Bankdirektør A. C. Hansen, døde 11. April 1931. Nuværende Formand for Middelfart Dampskibsselskab er Grosserer HAKON SCHMIDT.

Motorfærgen „Johanne“.

Det er kun ganske faa gamle Huse Middelfart har bevaret. Det smukkeste er Museumsbygningen i Brogade, en herlig gammel Gaard fra det 16. Aarhundrede bygget i Bindingsværk i to Stokværk. Andet Stokværk rager noget ud over underste og Kviststokværket noget frem over andet Stokværk. Hjørnegaarden Adelgade og Nygade er ligeledes et smukt Bindingsværkshus i to Stokværk, denne Bygnings Tømmer er meget velbevaret. I Adelgade har indtil de sidste Tider ligget

Kongebrogaarden ved Middelfart.

4—5 saadanne smukke knægtbyggede Bindingsværkshuse. Af Bygninger fra Nyklassicis- mens Tid nævnes den gamle Borgerskole og Gaarden Adelgade 26 samt noget af Hotel Melfars Bygning. — Postvæsenet i Middelfart skriver sig fra 1770, det er muligt at der før denne Tid har været Postbesørgelse over Byen, men noget fast Postvæsen kendtes ikke. 1770 lagdes der et Bipostkontor i Byen. Den 10. April 1795 blev det Hovedpostkontor for Pakkepost, men først 1824 blev ogsaa Brevposten indlagt under Hovedpostkontoret. Postmester siden 1930: J. CHR. RINGSTRØM. Posthuset ligger i Algade og er bygget efter Tegning af Arkitekt Thisted. Telegrafstationen findes paa Postkontoret.

J. Chr. Ringstrøm,
Postmester.

Jernbanen Nyborg—Odense—Middelfart, kaldet „Dronning Louises Bane“, aabnedes den 7. September 1865. Banens Drift overtoges af Staten 1. April 1867. Banen Odense—Brænderup—Middelfart og Krydsbanen Brænderup—Bogense aabnedes 1911. Middelfart Jernbanestation er bygget 1865. Den første Stationsforstander hed Brøndsted. Forstander siden 1898 C. G. LUNDSTED, født 1863. — Middelfart Toldbygning er bygget 1846 og ligger ved Havnen. Den blev udvidet i 1912. — Gasværket er anlagt 1900. Elektricitetsværket anlagdes 1910 og er udvidet flere Gange. Vandværket er anlagt 1900, det ligger i Ståvrebys Krat. Værket blev udvidet og forbedret i 1913.

Købstadens ældste Fattiggaard var bygget 1800 og laa i Søndergade. Den erstattedes 1900 af Fattiggaarden paa Blindebomsvej. Alderdomshjemmet er bygget 1919, og har Plads til 30 Gamle. Chr. Ivarsens Hospital er oprettet 1767 af Agent Chr. Ivarsen og Hustru. Hospitalet ligger i Algade og har Fribolig for 2 Familier. A. C. Hansens Stiftelse i Østergade er oprettet ved Testamente af 1896 med Codicil af 1899, af A. C. Hansen og Hustru.

Feriehjemmet Sixtus

Stiftelsen traadte i Kraft ved Hustruens Død 1907. A. C. Hansens Fond var oprindelig paa 50.000 Kr. men er nu paa 152.000 Kr. Formaalet var at købe Hindsgavl og skænke det til Kommunen. Industriforeningens Bygning fra 1916 rummer 8 Friboliger. Blandt andre Bygninger nævnes Apoteket, Præstegaarden (bygget 1905), Spare- og Laanekassen (bygget 1907), Diskontokassen eller „Diskontoinstitutet“. Lystanlæg: Anlægget paa den gamle Kirkegaard, og Anlægget ved Jernbanen. Den

gamle Jordemoderlod som blev omdannet til Anlæg, solgtes til Kabelfabrikerne. Byens sidste Erhvervelse er Arealerne ved Hindsgavl med de smukke Skove ned mod Kongebrogaarden. Her er man nu ved at bygge den største Bro i Skandinavien, Lille Bælts Broen, hvis Bane tager sin Begyndelse langt inde i Landet. Ved den smukke Kongebrogaard blev i 1922 opført en Restaurationspavillon. Restauratør er O. P. SØRENSEN.

Syd for Middelfart ved det lille Fiskerleje Teglgård og 3 Minutters Gang fra Hindsgavl Skov hæver Hvile- og Feriehjemmet „Sixtus“ sig, en smuk Bygning i Palæstil, omgivet af en stor skyggefuld Have, der i Terrasser sænker sig ned til Fænøsund. Hjemmet er rejst af og ejes af Foreningen „Den danske Pigeskole“, som i 1906 af Hofjægermesterinde Louise Brun modtog den 2 Tdr. Land store Grund for paa den at opføre et Ferie- og Hvilehjem for sine Medlemmer, særlig for de da saa ugunstigt stillede Privatlærerinder. Senere forøgede hun Gaven med 4000 Kr. til Husets Udstyrelse og 8 Tdr. Land Agerjord, der skulde værne den landlige Beliggenhed og yde Indtægter til Driften. Foreningens daværende Formand var Skolebestyrerinde i Odense, Frøken Louise Windeler. Den 25. Maj 1912 indviedes Hjemmet, beregnet til 16 Gæster. Arkitekt Thorkil Møller fra Aarhus i Forening med Hjemmets første Forstanderinde Frøken Dagmar Freiesleben, ledede Opførelsen. „Sixtus“ staar ikke blot aaben for sine Medlemmer, men for alle der søger Hvile eller Arbejdsro. I Aarenes Løb er Hjemmet paa forskellig Maade blevet udvidet og forbedret, særlig under den nuværende Forstanderinde, Frøken HELGA SCHOLTEN, saa det nu kan rumme indtil 30 Gæster, dels i Hovedbygningen og dels i det senere tilføjede Anneks „Havehuset“. I 1931 blev der indlagt Centralvarme med varmt Vand i alle Etager. Foreningens Bestyrelse bestaar af 7 Medlemmer, hvis nuværende Formand er Overbestyrerinde ved N. Zahles Skole, Frøken KAREN BAGGE.

1887 stiftedes Middelfart folkelige Læseforening. Den synes dog snart at have hørt op. 1911 stiftedes et Folkebibliotek, med Lokaler i Søndergade. 1920 overførtes Samlingen til Ejendommen Algade 20, tilhørende Middelfart Kommune. Det er Tanken i nær Fremtid at omdanne Ejendommen Algade 8 til Bibliotek med Læsesal. Bogbestanden er ca. 8400 Bind. Bibliotekar er Lærer F. V. TØNNESEN.

Middelfart Industriforening er stiftet 20. Juni 1868. — 1896 opførte Foreningen Teknisk Skole, men Teknisk Skole begyndte dog sin Virksomhed i 1869, — 1915 opførtes Foreningens Fribolig. — Foreningens Formand siden 1929 er: Snedkermester PEDER THOMSEN PEDERSEN, født 4. Oktober 1873 i Holsted, Søn af Kristen Th. Pedersen og Hustru Kristine født

Terp, gift 1. Gang 1901 med Annina Mari Jensen, gift 2. Gang 1922 med Merry Kirstine Terp. Etableret i Middelfart 1925, Formand for Industriforeningen siden 1929, Medlem af Ligningskommissionen.

A. F. Hansen,
Maskinmester,

A. F. HANSEN, Maskinmester,

født 28. August 1873 i København, Søn af Jens Hansen og Hustru, gift 1897 med Augusta Wehagen. Uddannet Maskinist, Maskinmester ved Nordisk Kabel siden 1901, Sekretær og Kasserer i Industriforeningen 1925.

EINER PETERSEN, Slagtermester,

født 14. September 1884 i Middelfart, Søn af Smedemester Jens Petersen, gift 1915 med Alfrida Hansen. Etableret i Middelfart 1915, Næstformand i Industriforeningen siden 1929.

Einer Petersen,
Slagtermester.

Middelfart forenede Skydeselskab er stiftet 12. August 1855 paa Kongebrogaarden. Det er en selskabelig Forening. Selskabets første Formand var Købmand N. C. Iversen. Formand er Skorstensfejermester P. HOLST PETERSEN, født 4. September 1869 i Middelfart, Søn af Skorstensfejermester Hans Peter Petersen og Hustru Ane Marie født Hansen, gift 1902 med Jenny Hansine Emma Mikkelsen. Ansat som Mester 1920, da Faderen tog sin Afsked, ansat ved Middelfart Brandvæsen 1889, Assistent 1897, i Best. for Skydeselskabet 1911, Formand 1913.

P. H. Petersen,
Skorstensfejermester.

Middelfart og Omegns Jagtforening er stiftet 1930. Foreningens Formand er Rentier PEDER CHR. SIMONSEN, født 14. Januar 1857 i Middelfart, Søn af Rebslager A. Simonsen og Hustru Ane Barbara født Mikkelsen, gift 1880 med Ane Mathilde Jensen. Etableret som Slagtermester i Middelfart 1880, Formand for Skydeselskabet og Haandværkerforeningen i flere Perioder, Medl. af Bestyr. for Industrif. siden 1909, Byraadsmedl. i 12 Aar.

P. C. Simonsen,
Rentier.

Middelfart Handelsstands Forening stiftedes 2. Februar 1852. Den oprettede 1905 Handelsskolen. —

Middelfart Haandværkerforening er stiftet 8. Marts 1840. Middelfart Haandværkerforening har stiftet Spare- og Laanekassen i Middelfart.

Middelfart Sindssygehospital er oprettet ved Lov af 7. Maj 1884, og taget i Brug 1888. Det er bestemt for Patienter fra Fyns Stift, men kan ogsaa modtage Patienter fra Landets andre Amter. Det var bygget til 400 Patienter, nu udvidet til 770. Hospitalet ligger mellem Middelfart og Fænø i smukke Omgivelser. Dets Areal er 40 ha. Bygningerne er bygget efter Tegning af Arkitekt Vilh. Pedersen Proffs. Det har eget Gas- og Vandværk og Kirkegaard. I de senere Tider er store Forbedringer og Udvidelser foretaget, ligesom en Mængde Funktionærhuse er bygget Vest for Hovedkomplekset. Paa Hospitalets Kirkegaard ligger Overlæge Fr. Lange begravet, død 1907. — By- og Amts Sygehuset ved Nordre Hovedvej er bygget 1917 efter Tegning af Bygmester I. P. Jensen, det har 32 Senge samt særskilt epidemisk Afdeling med 12 Senge. Tæt ved Sygehuset ligger det i 1917 byggede Karantænehus med 6 Senge. Middelfart gamle Sygehus var oprettet 1877 og laa paa Blindemosevej. Karantænehuset laa forhen paa Kappelbjerg, bygget 1885.

Købstadens ældste Pengeinstitut er Spare- og Laanekassen for Middelfart og Omegn, stiftet 5. Decbr. 1852. Sparekassen paabegyndte sin Virksomhed 5. April 1853. — I 1917 fik Sparekassen egen Bygning, opført efter Tegning af kgl. Bygningsinspektør J. V. Petersen.

Middelfart Disconto-Institut stiftet 1853, paabegyndte sin Virksomhed 1. Decbr. 1854, med en Aktiekapital paa 75.000 Rdl. Bankens første Leder var Købmand C. C. Hansen, 1854—99, hans Efterfølger A. C. Hansen jun. — Bankens Omsætning i 1854 var 886.374 Kr., i 1916 var Omsætningen 100.655.096 Kr.

OLE PETER SØRENSEN, Restauratør,

født 19. Februar 1883 i Roskilde, Søn af Niels Sørensen, gift 1906 med Marie Jacobsen. Overtog Behrendts Hotel i Middelfart 1909, solgte dette 1919, Restauratør i Middelfart Odd Fellow Bygning 1920—27, Forpagter af Kongebrogaarden siden 1927, Medlem af Byraadet 1925—29, Formand for Beværterforeningen.

CARL ERIKSEN, Dampskibsekspeditor, kgl. Vejer og Maaler,

født 2. Februar 1879 i Middelfart, Søn af Overbetjent P. Eriksen, gift 1905 med Johanne Andrea Falking. Agent for Det Forenede Dampskibs-Selskab 1912, kgl. Vejer og Maaler 1917.

MIDDELFART LANDDISTRIKT bestaar af Hindsgavl Odde, Fænø, adskilt fra Odden ved Fænø Sund, og Fænø Kalv. Arealet er 889 ha, heraf optages 363 ha af Skovene: Hindsgavl Plantage, Nørretofte, Skovløkke, Kongebroskov m. fl., sidstnævnte samt Hindsgavls Have er søgte Udflugtssteder. Den gamle Hovedgaard Hindsgavl, Hindsgavls Bro, Adlershuse, Grimerhus, tidligere Enkesæde under Hindsgavl, Kongebrogaarden, forhen Skovridergaard, nu søgt Udflugts- og Traktørsted, tilhørende Middelfart Kommune. Paa Fænø ligger Fænø Gaard, samt Fænø Nørregaard, Fyr, Badehotel, Skovfogedhus og Biskole. Landdistriktet har Kirke og Skole fælles med Middelfart Købstad, Tingsted i Middelfart og hører under Middelfart Købstads Rets- og Politikreds, Assens Amtsstuedistrikt, Middelfart Læge-, Skatte- og Skyldkreds og Amtets 5. Folketingskreds. Indbyggerantallet

Fæno Nørregaard med K. F. U. M.'s Spejder-Lejr 1930.

Tæt Øst for Overfartsstedet til Fæno, har indtil Midten af forrige Aarhundrede ligget en hellig Kilde, gennem mange Tider var det Tradition her at afholde Midsommerfest.

Hovedgaarden Hindsgavl omtales i Valdemars Jordebog som „Hæghnæthscog“, maa- ske var den dengang Kongeborg. Paa Hindsgavl blev Vaabenstilstanden mellem Erik Men- ved og Erik Præstehader sluttet i 1295. I det 14 Aarhundrede var Hindsgavl i de hol- stenske Grevers Besiddelse. 1360 indtoges Hindsgavl af Valdemar Atterdæg. Der var nu kongelige Lensmænd paa Hindsgavl til 1409, da det atter kom til Holsten. 1439 kom det igen under Kronen. Der var nu kongelige Lensmænd paa Hindsgavl til 1650'erne. 1607 lod Kongen bygge to Bindingsværksbygninger til Hindsgavl, for at tjene som Hus for Kongen og Dronningen. Under Svenskekrigen led Hindsgavl meget og fra 1664—81 var Hindsgavl i Pant til Landsdommer Jens Lassen. I Slutningen af det 17. Aarhundrede nedstyrede en Del af de forfaldne Bygninger. Hindsgavl kom da til Daniel Freintze. I 1780'erne byggedes det nuværende Hindsgavl. 1745 kom Hindsgavl i Kammerraad Niels Basses Besiddelse, efter hans Død 1773 kom det til Kammerherre Chr. H. Adeler, død 1801. Hans Enke Karen Basse Føns, død 1808, lod af Hindsgavl oprette et Stamhus for sin Brodersøn Niels Basse Føns. Denne Slægt besad Stamhuset til 1922, da det overgik til fri Ejendom og samme Aar solgtes til Middelfart Kommune for 650.000 Kr.

Grimerhus var oprindelig Enkesæde under Stamhuset Hindsgavl, men blev 1921 Middelfart Købstads Ejendom, tilligemed Kongebrogaarden og Adlerhus. Saavel i Skovene omkring Hindsgavl som paa Fæno og paa Fæno Kalv findes flere Rester af de Skanser, Svenskerne anlagde her under Svenskekrigen. Det var paa Fæno Kalv at Vaabenstilstanden 1300 blev sluttet mellem Hertug Erik af Langeland og Kong Hakon V. Hovedgaarden Fænogaard var oprindelig Avlsgaard under Hinds- gavl, men solgtes 1921 til Gods- ejer C. LAWÆTS.

Fænogaard var oprindelig under Hovedgaarden Hindsgavl, men hvornaar den er bygget lader sig ikke med Sikkerhed sige. 1777 nævnes ikke nogen Gaard paa Øen, som da hørte under Kron-

var i 1800: 145, i 1900: 235. 1930 var Indbyggerantallet for Fæno 70.

Distriktsraadet bestaar af: Lærer H. J. HANSEN, Formand; Sognefoged J. P. F. CHRISTENSEN; Proprietær L. LAWÆTZ; Arbejds- mand H. B. KNUDSEN; Skov- arbejder H. P. PEDERSEN. — Et Medlem af Distriktsraadet har Sæde i Middelfart Købstads By- raad.

Ved Krybeskov ligger en Høj og ved Øksenrade Skov to Høje. Højene paa Fæno er overpløjede.

De smukke gamle Bindingsværksbygninger paa Fæno Nørregaard.

godset Hindsgavl og havde 4 Indbyggere. Fænø Kalv, som ligger Vest for Fænø, brugtes som Græsgang. Gaarden paa Fænø er antagelig først bygget i Slutningen af det 18. Aarhundrede. 1921, da Hindsgavl solgtes til Middelfart, blev Fænøgaard solgt til Godsejer CARL LAWÆTZ.

I 1930 afholdtes Spejderlejr paa Fænøgaard for ca. 3000 Spejdere.

Fænø Badehotel er ret nyt. Allerede i Slutningen af forrige Aarhundrede var Fænø et søgt

Udflugtssted fra Middelfart. I 1840'erne blev her bygget en Færgetro, en lille Bindingsværksbygning, denne blev senere ombygget, og 1879 var den et søgt Traktørsted. Traktørstedet og Badehotellet anlagde og drev (under Hindsgavl) nuværende Sognefoged paa Fænø, P. Christensen, til 1914, som bortforpagtede Hotellet til A. C. Andersen til 1929; fra dette Aarstal forpagtedes det af JOHANNES THIESEN, født 9. Oktober 1884 i Teglgaarden, Søn af Fisker Claus Thiesen og Hustru Marie født Jensen, gift 1912 med Frieda Buch. Uddannet paa Hotel d'Angleterre i København, Kok i Marinens Skibe, Hovmester ved Ø. K.'s Skibe, byggede 1912 „Fænø Sund“ ved Teglgaarden og drev dette Badepensionat til 1929. Efter Overtagelsen af det gamle Badehotel er dette blevet udvidet og moderniseret.

Fænø Badehotel med det gamle Færgested.

INGSLEV SOGN blev i 1921 adskilt fra Nørre Aaby Sogn, til hvilket det stadig i kirkelig Henseende er Anneks. Det grænser til Hovedsognet samt til Balslev, Ejby, Fjeldsted, Brenderup og Asperup Sogne. Arealet er 1116 ha, de højtliggende og bakkede Jorde er overvejende lermuldede. Der er kun lidt Skov. 20 ha optages af Moser og andet Vandareal.

Byer: Ingslev med Kirke, Kro; Bubel med Andelsmejeri og Elektricitetsværk; Ingslev-Torp med Skole; Vejrup, Kærbyholm, Gremmeløkke, Byholm og Sandholm er mindre Steder. Større Gaarde: Bubelgaard, Damgaard og Allesvraa. — Sognet har Tingsted i Middelfart og hører under de samme Kredse som Balslev Sogn (se Side 563). Indbyggertallet var i 1800: 464, i 1900: 720, nu er det 675.

Sogneraadet bestaar af: Gaardejer M. NIELSEN, Formand; Gaardejer MADS NIELSEN; Gaardejer K. F. JENSEN; Husmand M. K. MADSEN; Gaardejer V. MADSEN; Gaardejer V. LARSEN; Gaardejer H. BENDTSEN. Hjælpekassens Formand er Gaardejer H. BENDTSEN. Værgeraadets Formand er Lærer ZOFFMANN JESSEN. Sognepræst er Provst G. SCHOUSBOE. Sognefoged er H. G. JENSEN.

Alle Sognets Gravhøje er sløjfet. Ved Ingslev er der fundet en Urnegravplads fra Jernalderen. — Bubelgaard nævnes 1642, og var da beboet af Peder Ovesen Bille. Gennem Tiderne skiftede Gaarden hyppigt Besidder, siden 1829 har den været i de nuværende Ejeres Slægts Besiddelse. Allesvraa nævnes i det 17. Aarhundrede som en anseelig Gaard. I 1777 havde Sognet 32 Gaarde og Huse, i 1920: 140. — Ingslev Kirke er en af de faa velbevarede romanske Kirkebygninger, der trods alt væsentligt har bevaret sit oprindelige Præg. Prædikestolen er fra 1650'erne, Stolestaderne fra 1600. I Vaabehuset findes en Dør fra 1465 med Smedejernsbeslag. — Rentier og forhv. Bryggeriejer FR. RASMUSSEN, født 31. Marts 1859 i Kærbyholm, Søn af Rasmus Andersen og Hustru Anne Margrethe født Thomsen, gift 1886 med Mette Kirstine Olsen. Dyrslæge Eksamen 1883, praktiserende Dyrslæge i Ingslev 1884—1900, Oprettede Ingslev Bryggeri 1897, ophørte sin Praksis 1900, drev Bryggeriet til 1928, da det overgaves til Sønnen, Form. f. Vends m. fl. Herreders Sparekasse i 30 Aar og Sogneraadet i flere Perioder, Medlem af Amtsraadet.

BALSLEV—EJBY Sogne danner en Sognekommune, med sidstnævnte Sogn som Anneks. Balslev Sogn grænser til Ingslev, Nørre Aaby, Udby, Føns og Ørslev Sogne. Fra Ejby Sogn adskilles det ved Viby Mølleaa. Dets Areal er 824 ha. Jordene er bakkede og temmelig højtliggende. 10 ha optages af Skov og 30 ha af Moser, blandt disse Rødmose og Skræppemose. — Byer: Balslev med Kirke, Præstegaard, Skole, Forsamlingsbygning; Mosegaard med Mølle; Geldbjerg. Af Gaarde nævnes Damgaard, Balslevgaard og Humlegaard.

Ejby Sogn grænser til Hovedsognet, samt til Ørslev, Gelsted, Fjelsted og Ingslev Sogne. Dets Areal er 851 ha. Jordene er tildels jævne og ikke videre højtliggende. Ejby har 75 ha. Mose, blandt disse nævnes den store Vester Mose og Tving Mose samt Ejby Mose. Af Skov findes kun lidt. — Byer: Ejby med Kirke, Skole, Forskole, Forsamlingssted, Teknisk Skole, Apotek, Andelsmejeri, Brugsforening, Elektricitetsværk, Mølle, Savværk, Sparekasse, Jernbane med Post- og Telegrafstation. Tving, Smedesholm, Nyhave, Rævholt og Langholm er alle mindre Steder.

Balslev—Ejby Sogne har Tingsted i Middelfart og hører under Middelfart Købstads Rets- og Politikreds, Assens Amtsstuedistrikt, Middelfart Læge- og Skattekreds, Vends og Baag Herreders Skyldkreds og Amtets 5. Folketingskreds. Indbyggerantallet i Balslev Sogn 1800: 338; 1900: 445. Ejby Sogn 1800: 298; 1900: 1076. Samlet i begge Sogne nu: 1794.

Sogneraadet: Læge J. C. CHRISTENSEN, Formand; Gaardejer K. MORTENSEN; Inspektør C. HANSEN; Lærer A. ANDERSEN; Gaardejer TH. DAVIDSEN; Barber CHR. HANGHØJ; Gaardejer L. H. JENSEN; Boelsmand R. OLSEN NIELSEN; Dyr læge H. M. MADSEN, Hjælpekassens Formand: Frk. DAGMAR NIELSEN. Værgeraadets Formand: Sognepræst J. JACOBSEN. Sognefoged i Balslev: A. J. ANDERSEN; i Ejby: A. CHRISTENSEN.

Hverken i Balslev eller i Ejby Sogne findes bevarede Gravhøje. Ved Humlegaard i Balslev Sogn er der fundet et hedensk Alter. Balslev Sogn havde i 1777: 33 Gaarde og Huse, i 1920: 107. Ejby Sogn havde i 1920: 300 Gaarde og Huse, heraf de 250 Huse i Byen Ejby, der siden Banens Anlæggelse er vokset stærkt.

Balslev Kirke blev ombygget i den senere Middelalder. Ejby Kirke har af den oprindelige Kirke kun Taarnet tilbage, dette er bygget i den senere Middelalder. Sognepræst: JACOB JACOBSEN, født 31. Oktober 1870 i Harre. Cand. theol. 1906, kaldet til Balslev—Ejby Sogne 1922. Præstegaarden ligger i Balslev og er en gammel Bondegaard, der har været paa ca. 100 Tdr. Land. Tid efter anden er Jordene frasolgte, og nu hører der under Præstegaarden kun 20 Tdr. Land. Hovedbygningen er rejst 1865, restaureret 1922.

Ejby Station er oprettet 1865 samtidig med Banens Aabning, oprindeligt var Stationen kun et lille Træ-

skur. Nogle Aar senere blev den nuværende Station bygget, den er flere Gange udvidet. Stationsforstander s. 1928: RASMUS PETER STOU MANN, født 1. August 1869 i Faaborg, Søn af Handskemagermester Rasmus Madsen og Hustru Johanne født Petersen, gift 1901 med Ellen Petronelle Mortensen. Ansat ved D. S. B. 1886, Assistent 1890, Stationsforstander i Tolne 1917—20, i Knarreborg 1920—28, Formand for Jernbanepostekspeditørforeningen 1918, Medlem af Jernbaneforeningens Hovedbestyrelse 1918—28, Medlem af Julemærkekomiteen 1921.

R. P. Stoumann,
Stationsforstander.

1865 blev der oprettet Brevsamlingssted i Ejby, der fra 1. Juni 1886 blev til regnskabsførende Post-

Ejby Teglværk.

J. Chr. Christensen,
Læge.

ekspedition; 1. November 1911 blev der Postkontor, og fra 1. Oktober 1916 omdannedes dette til Postekspedition. De skiftende Stationsforstandere, der stadig ogsaa har bestyret Postvæsenet, var i mange Aar V. L. C. C. Sames til 1899; R. Jørgensen til 1901; F. M. Jensen til 1909; C. F. Madsen til 1916; C. Ketelsen til 1928.

1902 fik Byen Apotek. Nuværende Apoteker er P. J. E. NIELSEN.

JENS CHR. CHRISTENSEN, Læge, Sogneraadsformand,

født 16. Juli 1867 i Vellev, Søn af Søren C. og Hustru Mette Marie født Amdisen. Cand. med. 1894, nedsatte sig i Ejby den 1. November 1894, Medlem af Sogneraadet 1909, Formand siden 1929, Formand for Ejby og Omegns Sparekasse siden 1918.

Ved Udskiftningen i 1781—92 fordeltes Jordene i Ejby Sogn mellem 21 Gaarde og 7 Huse. Saa godt som alle disse Gaarde og Huse tilhørte forskellige Hovedgaarde, saaledes hørte 10 Gaarde under Stamhuset Erholm. 1912 havde Ejby 268 Ejendomme. Gammel Ejby hærgedes i Begyndelsen af det 19. Aarhundrede af flere Ildebrande. I de næste 100 Aar var Byen forskaanet for Ildsvaade. 1903 nedbrændte en Gaard midt i Byen, dens Jorde blev tildels udlagte til Byggepladser. 1905 og 1910 nedbrændte en Del ældre Bygninger. Disse Brande medførte, at Byen skiftede Karakter. Dens Bebyggelse blev mere moderne og bymæssig. 1913 byggedes den store moderne Centralskole. 1915 opførtes en Teknisk Skole.

Den 6. Februar 1904 stiftedes Haandværker- og Industriforeningen for Ejby. Denne Forening har bidraget meget til Byens Udvikling og Forskønnelse. Formand er Skrædermester C. HANSEN. Tidligere Formænd: Urmager P. Lyhne 1904—06; Snedkermester H. P. Nielsen til 1907; Malermester Otto Jørgensen til 1908; Skomagermester J. Larsen til 1911; Sadelmagermester C. Clausen til 1919; Fabrikant R. P. Rasmussen til 1930.

Ejby Sogns Sygekasse stiftedes 8. Februar 1903 med et Medlemsantal af 147. Den første Bestyrelse: Skomager J. Larsen, Formand; Sadelmager C. H. Clausen; Husmand Hans Jensen; Sadelmager Chr. Madsen; Vognmand J. B. M. Andersen; Husmand Henrik Rasmussen; Vejmand Hans Rasmussen. 1. Januar 1913 var Medlemsantallet 366, 1. Januar 1922: 571, 1. Januar 1932: 722. Sygekassen har haft følgende Formænd: Skomager J. Larsen til 1910; Landpost A. D. Nielsen til 1913; Murer Rasmus Nielsen til 1917; Købmand Marius Petersen til 1921; siden 1921 Skrædermester TH. PETERSEN. Den øvrige

Bestyrelse: Købmand MARIUS PETERSEN, Næstformand; Arbejdsmand ANTON JØRGENSEN; Husmand ALBERT JENSEN; Murer MARIUS RASMUSSEN; Købmand P. HANSEN; Savværksarbejder CHR. SØRENSEN; Slagter S. VESTERGAARD; Arbejdsmand PETER JØRGENSEN.

THEODOR PETERSEN, Skrædermester,

født 6. Marts 1880 i Fastekjær ved Skern, Søn af Ledvogter Jørgen P. og Hustru Mette Marie født Jessen, gift 1904 med Christiane Hansen. Etablerede sig som Skrædermester i Gammel Ejby 1904, Medlem af Sogneraadet 1921—25.

Ejby Teglværk er oprettet 1879 af Hestehandler Lars Jørgensen og Hustru Ane Marie Amalie født Møller. Teglværket ligger paa Jorde udstykket fra Telleruphus. Oprindeligt havde Teglværket Højovn, men eftersom Produktionen steg mere og mere, maatte Højovnen erstattes af Ringovn. 1904 overgik Teglværket til HERLUF JØRGENSEN, Søn af Teglværkets Anlægger, født 12. Oktober 1864 i Ejby, gift 1894 med Sine Larsen, død 1905.

MARIUS PEDERSEN, Fabrikant,

født 23. September 1882 i Asperup Sogn, Søn af H. E. P. og Hustru Margrethe født Andersen, gift 1914 med Marie Brendholt. Medlem af Bestyrelsen for Ejby Haandværker- og Industriforening 1920, dens Kasserer fra 1920—32.

Th. Petersen,
Skrædermester.

H. Jørgensen,
Teglværksejer.

M. Pedersen,
Fabrikant.

K. H. Madsen,
Grundlæggeren.

Ejby Savværk oprettedes i 1891 af Karl Henrik Madsen. Det begyndte under meget smaa Forhold, som Drivkraft brugtes en lille Vindmotor; 1893 anskaffedes et Dampanlæg. 1900 udvidedes betydeligt. 1925 nedbrændte det meste af Bygningerne. 1925—26 opførtes et nyt moderne Savværk, der 1930 blev udvidet med et nyt og større Dampanlæg; og Værket vokser Aar for Aar. 1929 døde Grundlæggeren, og hans Søn, AXEL AABYE MADSEN, overtog Ledelsen af Savværket, født 12. Marts 1905, gift 1931 med Karen Christensen.

A. Aabye Madsen.

VEJLBY—STRIB—RØGLESKOV SOGNE danner en Kommune men to Kirkesogne og tre Sognefogeddistrikter. Vejlbysogn bestaar af den sydlige Del af Halvøen der skyder ud i Lille Bælt mellem Baaring Vig og Middelfart Sund, det grænser mod Nord til Strib—Røgleskov Sogn, mod Syd til Kavslunde og Rorslev Sogne samt til Middelfarts Købstadsjorde. Dets Areal er 3514 ha. Jordene er meget bakkede, tildels sandmuldede og lermuldede. 300 ha optages af Skov og 11 ha af Moser og andet Vandareal.

Byer: Vejlbysogn med Kirke, Præstegaard, Skole, Forskole, Missionshus (bygget 1883), Brugsforening; Kustrup med Fattiggaard for Vejlbysogn og Asperup—Rorslev Kommuner (bygget 1868), Jernbanestation med Post- og Telegraf; Avlby med Mølle; Stavrbysogn med Skole; Røgle med Forsamlingsbygning, Andelsmejeri (oprettet 1885), Elektricitetsværk, Jernbane med Post og Telegraf; Vejlbyskov med Brugsforening. Blandt Gaarde nævnes: Karensminde, Kristiandal, Vestergaard, Munkegaard, Avlbygaard og Kustrupgaard.

Strib—Røgleskov Sogn udgør den nordlige Del af Halvøen, som ender i Stavrehoved, mod Nord-Vest i Strib Odde, mod Syd grænser Sognet til Vejlbysogn. Dets Areal er 1232 ha. Jordene er noget bakkede og falder brat af mod Kysten med smukke Klinter, saaledes Savrehoved og Røgle Klint. I Sognet ligger Kassemose Skov, Stavreby Skov og Kohave Skov.

Byer: Strib med Kirke, Præstegaard, Skole, Forskole, Brugsforening, Bank, Badehotel, Jernbanestation med Post og Telegraf, Dampfærgeshavn med 3 Færgelejer, for Jernbaneoverfarten Strib—Fredericia, Fyr (oprettet 1900); Røgleskov med Kirke, Brugsforening; Røgle—Torp med Skole; Vejlbyskov med Skole; Røgle Mark, Røgle Mose, Røgle Nyhave, Kassemose, Bøgelund og Langtved er mindre Steder. Hovedgaardene Billeshave og Kathrinebjerg, samt Stutterigaarden Stribgaard og Rubæk Mølle. Kommunen har Tingsted i Middelfart og hører under de samme Kredse som Middelfart Landdistrikt (se Side 560). Indbyggerantallet var i 1800: 1218, i 1900: 2244, nu er det 3660. 1920 var Indbyggerantallet i Vejlbysogn 1531 og 313 Gaarde og Huse. I Strib—Røgleskov var det i 1920: 1667 og 369 Gaarde og Huse.

Sogneraadet: Gaardejer P. NIELSEN PETERSEN, Formand; Husmand J. J. SØRENSEN; Fyrbøder H. P. JOHANSEN; Gaardejer CHR. ANDERSEN; Bogholder N. TH. PETERSEN; Toldopsynsmand H. JENSEN; Fabrikant NIS MADSEN SKOV; Gaardejer N. HANSEN NIELSEN; Husmand H. S. HANSEN; Husmand N. NIELSEN; Gaardejer A. J. JØRGENSEN. Hjælpekassens Formand er Overfyrbøder P. S. LUND. Værgeraadets

Gravplads fra Vejlbysogn.

Formand er Forstander K. THAGAARD NIELSEN; for Strib—Røgleskov er Lærer JENSEN HAMBÆK. Sognefogeder er P. JENSEN, Kustrup; J. RASMUSSEN, Røgle; A. ANDERSEN, Strib.

I Vejlbj Sogn har man fundet en Gravplads fra den ældre Jernalder. I Strib—Røgleskov Sogne er de fleste Kæmpehøje sløjfet. Frederik III begyndte 1650 at bygge en Borg ved Strib Odde, kaldet „Sophieodde“. Tanken var, at dette Fæstningsanlæg skulde støtte det lige overfor liggende Frederiksodde „Fredericia“, men Planen blev ikke fuldført. Man har fundet Rester af Volde og Grave. Ikke langt fra Strib ligger Rester af et Voldsted fra en Borg „Gammelslot“ eller „Søborg“, som man iøvrigt intet ved om.

Vejlbj Kirke er fra romansk Tid. I den seneste Middelalder ombygget og udvidet. I Kapellet har der været Begravelse for Slægten Urne. I Skibet er ophængt en Mindetavle over de Faldne i Krigene 1848 og 1864. Paa Kirkegaarden er der en Mindestøtte over Krigere døde paa Lazarettet paa Billeshave 1849. I Vejlbj Præstegaard holdtes den 4. Juli 1849 Krigsraad om Fredericia-Slaget. Præstegaarden var under hele Krigen Overkommandoens Hovedkvarter. Vejlbj Sogn udskiltes i kirkelig Henseende først i 1918, og Strib-Røgleskov blev da egne Kirkesogne. Strib Kirke er bygget 1910—11 efter Tegning af Arkitekt N. P. Jensen, Odense. Røgleskov Kirke er bygget 1914 efter Tegning af Arkitekt N. P. Jensen.

Parti fra Herregaarden Billeshave.

Herregaarden Billeshave er ældgammel. Dens oprindelige Hovedbygning, af Bindingsværk, blev i 1772 erstattet af en ny Bindingsværksbygning i to Stokværk, bygget af Gehejmerraad Peder Juel til Hverringe. 1865 blev denne Bygning nedrevet og en ny Hovedbygning i Grundmur opført, en lang Hovedlænge i et Stokværk med dybe Kældre. Oprindeligt var der nogle Sidefløje, men de blev senere nedrevet, og ved en omfattende Restaurering i 1899 paabyggedes en Kvistbyg-

ning og en Udbygning mod Haven. Endnu staar nogle af de gamle Avlsbygninger. Om Godsets Ejere i Tidens Løb kunde fortælles meget, men vi maa her indskrænke os til at nævne nogle af dem. Helvig Bille maatte efter sin Mand, Henning Pogwisch, død 1664, afstaa Godset for Gæld til Knud Urne. Han solgte det til sin Broder Sivert Urne, som forbedrede det og forøgede dets Jorde. Hans Arvinger solgte 1731 Billeshave til en Slægting Major Børge Walkendorff, død 1747. Hans Enke, født Urne, ægtede Etatsraad Andreas Raiser, som 1761 solgte Billeshave ved Auktion til Assessor Chr. Iversen. Tre Aar efter solgte han det, og den ny Ejer solgte det straks efter til Gehejmerraad Peder Juel til Hverringe, som senere overlod Billeshave til sin Søn Niels Krabbe Juel. Denne fik 1779 Billeshave oprettet som Stamhus. Efter hans Død kom det til hans Søn, som 1804 solgte Billeshave til Kammerraad Rasmus Nellesmann, der solgte det meste af Jordene. Nu følger en Tid, hvor det hyppigt skifter Besidder. I 1860'erne kom det i Grev Wedell-Wedellsborg's Besiddelse. Efter hans Død tilfaldt det hans Datterdatter Ellen Fønss, gift med Grev Henrik Bille Brahe-Selby, der beholdt Billeshave til 1898, da det solgtes til Kammerjunker F. N. B. Fønss. 1919 solgtes det til Konsul Fr. Hey, der forbedrede Hovedgaardens Bygninger. 1925 solgtes det til Godsejer Lawaetz, der atter udstykkede noget af Jorden. 1927 solgtes det til Fru M. Rasmussen, Enke efter Godsforvalter Rasmussen paa Broholm. Hun solgte Avlsgaardene og Resten af Jordene undtagen 20 Tdr.

Land Skov. Hun lod den gamle Herregaard indrette til moderne „Herregaardspension“. Da en Del af Jordene under Billeshave i 1804 frasolgte, købte Juel Eibe en Parcel og opførte en Hovedbygning i Bindingsværk og et Stokværk med to Sidefløje. Denne Gaard kaldes „Kathrinebjerg“. Den blev udvidet ved Tilkøb af en Bondegaard. Fra 1853—98 ejedes den af Slægten Dehlholm, som solgte den til Svend Lacoppidan, der 1910 afhændede den til Carl Brandt. Senere har den atter skiftet Ejer. En Slægting til Dehlholm, Hans Dehlholm, var 1797 Ejer af Strib Færgegaard, dengang en betydelig Gaard, idet den havde kongeligt Privilegium paa Postforbindelsen til Overfarten. Denne Familie besad Gaarden til 1852. Under Krigen 1849 blev den afbrændt af Tyskerne. Senere ejedes den af H. P. Schmidt, hvis Enke 1897 solgte den til et Udstykningskonsortium. Dette ombyggede Gaarden til Badehotel, som brændte 1919, men blev genopbygget. Paa den oprindelige Hovedparcel opførtes 1898 Strib Gaard.

N. L. Jensen,
Bestyrer.

„Fælleshaab“ blev bygget 1868 i Vejlbj Sogn, som Fattiggaard for Vejlbj—Strib—Røgleskov og Asperup—Rorslev Sogne. Bygningen er grundmuret og er i to Stokværk. Den kunde huse 65 Fattige. 1926 blev den omdannet til Alderdomshjem og med en Afdeling som Forsørgelsesanstalt. Under „Fælleshaab“ hører et Landbrug paa 10 Tdr. Land. Efter Ombygningen er der paa selve Alderdomshjemmet Plads til 25.

NIELS LAURIDS JENSEN, Bestyrer,

født 6. Oktober 1893 i Kirke Søby, Søn af Gaardejer Ejler J. og Hustru, gift 1923 med Ellen Jensen. Forvalter paa Bondegaard pr. Glamsbjerg, siden 1929 Forstander og Bestyrer for „Fælleshaab“.

Mads Madsen,
Stationsforstander.

Strib Jernbanestation er aabnet for Driften den 7. September 1865. Dampfærgehavnen ved Strib bestaar af en nordlig Havn med to Færgelejer, og en sydlig med et Færgeleje; det første Færgeleje byggedes 1883, det andet 1890 og det tredje 1903. Stationsforstander er **MADS MADSEN**, født 28. Marts 1873 i Løgumkloster, Søn af Postholder Anders M. og Hustru Anna født Bossen, gift 1905 med Anna Nissen. Ansat ved de tyske Baner indtil Genforeningen, Kontrollør af 1. Grad i Tønder 1920, Stationsforstander i Strib siden 1931.

F. P. Jørgensen,
Overportør.

Strib Brugsforening er stiftet den 17. November 1895 paa Initiativ af Smedemester J. Mogensen. Foreningen begyndte med 30 Medlemmer og havde sit første Uddelersted aabnet den 3. Marts 1896, i et lille, lejet Lokale bag Strib Færgegaard. 1899 flyttedes til et nybygget Hus paa Hovedgaden, som var lejet af Foreningen. Denne Bygning købtes 1902, udvidedes 1908 og 1925. Medlemsantallet er nu 225. Uddeler siden 1931: **J. P. NIELSEN**. Formand siden 1925; Overportør **FREDERIK P. JØRGENSEN**, født 23. September 1876 i Krarup, Søn af Husmand Jørgen Pedersen og Hustru Maren født Frederiksen, gift 1901 med Maren Nordtorp. Ansat ved Statsbanen i Korsør 1900, Portør i Strib 1901, Overportør samme Sted 1920, Medlem af Bestyrelsen for Brugsforeningen siden 1905, Formand fra 1906—17, og siden 1925.

JENS PEDER NIELSEN, Uddeler,

født 16. April 1899 i Vejle, Søn af Uddeler Jens Laurids Nielsen og Hustru Karen Marie født Christensen, gift 1928 med Helga Nielsen. Uddeler i Aarhus Andelsforretning 1925—31, siden 1931 i Strib.

Jens Larsen.

Vejlbj Sogns Sygekasse er oprettet og statsanerkendt 16. November 1901. Efter at et Forslag fra nogle Medlemmer af den dengang bestaaende Sygekasse — Sygekassen af 1869 — om at søge Kassen statsanerkendt, ved Generalforsamling, var bleven forkastet, oprettedes den nuværende Sygekasse, der straks søgte og fik Statsanerkendelse. Senere optoges med Tilladelse fra Inspektoret, Sygekassen af 1869 ca. 50 Medlemmer, imod

Gartneriet „Belle Vista“.

men i 1922 omlagdes det til Gartneri-Drift. Da man i 1923 byggede et Drivhus, fandt man tre Urner fra Folkevandringstiden. Urnerne er nu anbragt paa Museet i Middelfart. Gartneriet ejes af CHRISTIAN HANSEN, født 10. December 1895 i Nørre Aaby, Søn af Lars H. og Hustru Lise født Pedersen, gift 1930 med Hedvig Kristine Bertelsen. Uddannet paa Juelsberg, flere Aar i Belgien.

Chr. Hansen,
Gartner.

en Udbetaling een Gang for alle paa 2000 Kr. I 1902 var Medlemsantallet 161. Jens Larsen, Vejlbj, var Sygekassens Formand fra dens Oprettelse til sin Død, den 14. Marts 1930, hvorefter hans Datter, SOFIE PEDERSEN, valgtes til Formand. Medlemsantallet den 1. Juli 1932 var 1496. Vejlbj Sogns Begravelseskasse, der oprettedes samtidig med Sygekassen, blev ved Generalforsamling, Marts 1931, sammensluttet med Sygekassen.

Gartneriet „Belle Vista“ var oprindelig et mindre Landbrug, drevet af Chr. Hansen,

KAVSLUNDE SOGN danner en Sognekommune der grænser til Gamborg Fjord, Gamborg, Udby, Rorslev og Vejlbj Sogne og til Middelfart Købstads Jorde. Dets Areal er 1760 ha. Jordene er gennemgaaende lave og lermuldede, mod Kysten falder de ret brat af. Skov og Mose er der kun lidt af.

Byer: Kavslunde med Kirke, Præstegaard, Skole, Missionshus, Forsamlingshus, Andelsmejeri (1887), Jernbaneholdeplads (i Gamborg Sogn); Skrillinge med Skole; Svenstrup, Voldby; Kosmoshuse. Blandt Gaarde nævnes Kavslundegaard, Skrillingegaard, Hyllegaard, Lundbjerggaard, Lambæksgaard, Møllegaard. — Sognet har Tingsted i Middelfart og hører under de samme Kredse som Indslev Sogn. Indbyggerantallet var i 1800: 548, i 1900: 1131, nu er det 1497.

Sogneraadet bestaar af Gaardejer E. FREDERIKSEN, Formand; Snedkermester R. M. RASMUSSEN; Murer N. P. JENSEN; Gaardejer M. MUNCK; Gaardejer R. PETERSEN; Gaardejer H. CHR. HANSEN; Banearbejder A. BEKKER; Gaardejer F. RASMUSSEN; Malermester H. J. KNUDSEN. Hjælpekassens Formand: Vejmand P. CHRISTENSEN. Værgeraadets Formand: Tømrer RASMUSSEN. Sognepræst: H. M. RASMUSSEN. Sognefoged: E. FREDERIKSEN.

I Sognet findes ingen Oldtidsgrave. Paa Skrillinge Mark har man fundet en Gravplads fra den ældre Jernalder med mange Urnegrave og Skeletgrave. I 1777 havde Sognet 50 Gaarde og Huse og hørte under Hindsgavl Amt. 1920 havde Sognet 263 Gaarde og Huse. Kirken er for Størstedelens Vedkommende fra den senere Middelalder. Kapellet tjener som Gravkapel for Stamhuset Hindsgavl. I 1295 skænkede Niels Hamundsen Kirken sin Gaard i Skrillinge og to Gaarde i Kavslunde „Kauæslund“ som Vederlag for Sjælemesse. Kavslunde Sogn deles i to Skoledistrikter med Skoler i Kavslunde og i Skrillinge. Kavslunde Skole er bygget 1874, 1889 udvidedes den med en Forskole. Lærer siden 1908: NIELS MORTENSEN, født 23. Februar 1876 i Ebberup.

S. C. Jensen,
Førstelærer.

Skrillinge Skole er opført 1857, Enelærerembede til 1889, da Skolen udvidedes med en Forskole. Lærer siden 1929: SØREN CHRISTIAN JENSEN, født 24. August 1904 i Skindbjerg ved Grenaa, Søn af Lærer P. E. Jensen, gift 1928 med Anna Christensen. Dimitteret 1925 fra Odense, Andenlærer i Kerte fra 1926—29, Formand for Kavslunde Ungdomsforening.

Odense-Assens Jordemoderforening er stiftet 1889 med 13 Medlemmer. 1900 blev Overlæge Svendsen Foreningens Formand, og paa

Ida Petersen,
Lærerinde.

hans Initiativ stiftedes „Almindelig dansk Jordemoderforening“, 1902. 1914 blev Distriktsjordemoder Fru Kastrup, Kerteminde, Foreningens Formand, hun afløstes 1916 af Fru Wøldicke, Odense, der 1921 afløstes af nuværende Formand GJERTRUD RASK VEDEL.

Kavslunde Sygekasse er stiftet 1876, statsanerkendt 1895. Den tæller nu 678 Medlemmer. — Kavslunde-Gamborg Andelsmejeri stiftedes 1887, ombyggedes 1912 og 1931. — Brugsforeningen er oprettet 1901.

IDA PETERSEN, Lærerinde.

født 19. December 1903 i Vejstrup, Datter af Hans Petersen. Dimitteret fra Ribe 1925, ansat ved Skrillinge Skole 1927.

ANTONIE DAMGAARD, Lærerinde,

født 23. December 1894 i Trige, Datter af Lærer P. Damgaard. Dimitteret fra Aarhus 1920, Lærerinde i Marlager til 1925, siden 1. Juni 1925 Lærerinde i Kavslunde.

GJERTRUD RASK VEDEL, Distriktsjordemoder,

født 16. Maj 1882 i Thorstrup, Datter af Sognepræst Kristian Vedel og Hustru Kristiane født Aaby. Uddannet paa Diakonisse Stiftelsen i 1900, paa Askov udvidede Folkehøjskole Vinterhalvaarene 1902—03 og 1903—04, derefter 2 Aars Uddannelse paa Dr. Louises Børnehospital, 1½ Aar supplerende Uddannelse paa Kommnehospitalet under „Røde Kors“, derefter ansat som Oversygeplejerske paa Dr. Nyrops Klinik i Rungsted i 2 Aar, Jordemodereksamen 1915, Distriktsjordemoder i Kavslunde fra 1916, Medlem af Gamborg Sogns Hjælpekassebestyrelse i 11 Aar og af Gamborg Sogns Menighedsraad, Repræsen-

tant i Kvindernes internationale Fredsliga fra 1928, Medlem af Hovedbestyrelsen for „Den alm. danske Jordemoderforening“ fra 1927—30, Formand for Odense og Assens Amters Jordemoderforening siden 1921, Forfatter til „Afspændingsøvelser“ (1922 Gyldendals Forlag).

M. E. ILLUM, Musiklærerinde og Organist,

født 31. Januar 1898 i Gaarslev, Datter af P. H. Illum og Hustru Louise Kathrine født Madsen. Studeret Musik hos Professor Chonowitz og Frue, samt Musikteori hos Organist Sentius, Odense, Organist ved Kavslunde Kirke siden 1920, Musiklærerinde i Kavslunde og Nørre Aaby siden 1916.

MARIUS MUNK, Gaardejer,

født 7. April 1890 i Kavslunde, Søn af Gaardejer Jørgen Munk, gift 1917 med Kirstine Nielsen. Overtog Gaarden 1917, og driver denne som almindeligt Landbrug, Areal er 30 Tdr. Land, Medlem af Sogneraadet og af Bestyrelsen for Brugsforeningen og Kontrolforeningen, Formand for Kavslunde Forsamlingshus.

ASPERUP-RORSLEV SOGNE, danner en Kommune med sidstnævnte Sogn som Anneks. Asperup Sogn grænser til Baaring Vig, Brænderup, Nørre Aaby og Ingslev Sogne samt til Annekssognet. Dets Areal er 1787 ha. I Sognets Midte er der et Bakkedrag, hvorfra der er vid Udsigt. Ved Kysten findes skovklædte Skrænter. Af Skov er der 54 ha og 12 ha optages af Moser og andet Vandareal.

Sognets Byer: Asperup med Kirke, Præstegaard, Skole, Forskole, Mølle, Brugsforening, Elektricitetsværk, Jernbanestation med Post og Telegraf; Baaring, der nu tildels er sammenbygget med Asperup, med Skole, Andelsmejeri; Kærby; Vedelshave med Forskole; Fiskelejet Baaring Mark med Forskole; Asperup Mark med Brugsforening. Af Gaarde nævnes Lindegaard, Ringstedgaard, Risumgaard, Kalundgaard.

Rorslev Sogn grænser til Hovedsognet og til Baaring Vig, Udby, Kavslunde og Nørre-Aaby Sogne. Dets Areal er 730 ha, og det er saaledes det mindste Sogn i Herredet. Jordene er bakkede med stærkt Fald mod Kysten. 8 ha optages af Skov og 6 ha af Moser og andet Vandareal. Sognets Byer: Rorslev med Kirke, Forskole og Brugsforening; Blanke med Skole, Elektricitetsværk, Brugsforening, Jernbanestation med Post og Telegraf. Af Gaarde nævnes Møllegaard i Rorslev og Margaard.

Begge Sogne har Tingsted i Middelfart og hører under de samme Kredse som Middelfart Landdistrikt (se Side 560). Indbyggerantallet var i Asperup Sogn i 1800: 670,

Hedegaard, genopbygget 1920.

i 1900: 1527. Rorslev Sogn i 1800: 228, i 1900: 546. Nu er det for begge Sogne 2160. Sogneraadet: Smedemester C. HANSEN, Formand; Gaardejer S. T. KNUDSEN; Husmand J. HANSEN; Gaardejer A. OLSEN; Købmand A. ANDERSEN; Gaardejer P. ANDERSEN; Gaardejer N. NIELSEN; Snedkersvend J. JESPERSEN; Husmand N. F. PETERSEN; Gaardejer A. MORTENSEN; Husmand K. J. JENSEN. Hjælpekassens Formand: Gaardejer B. LARSEN. Værgeraadets Formand: Sognepræst H. ØLLGAARD. Sognefoged i Asperup; Gaardejer S. T. KNUDSEN; i Rorslev: Gaardejer H. RASMUSSEN.

Ved Stranden, Øst for Baaring Skov, findes Sognets eneste bevarede Kæmpehøj. Der har tidligere ligget en halv Snæs Høje i Sognet. I Asperup Sogn er der gjort flere righoldige Fund fra Jernalder og Stenalder. Ved Ørtebækgaard er afdækket en Urnegravplads. I Rorslev Sogn har der kun været et jordfast Oldtidsminde, men det er forlængst sløjfet.

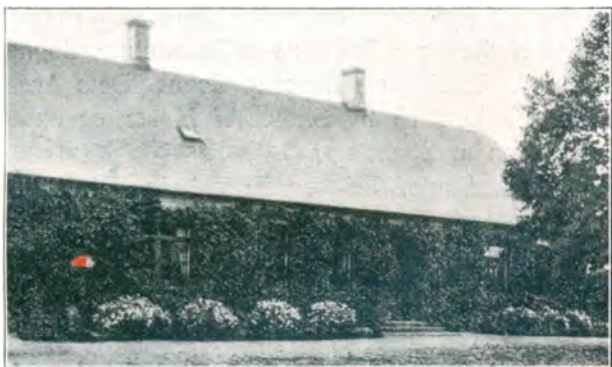
I 1777 havde Asperup Sogn Byen Asperup, 1423 Aspedorp, med 15 Gaarde og Baaring By med 24 Gaarde. 1920 havde Sognet 365 Gaarde og Huse. Rorslev Sogn havde 1777 Rorslev Bye med 11 Gaarde og Blanke By, Blanke Bye med 6 Gaarde. 1920 havde Sognet 128 Gaarde og Huse. Saavel Asperup som Annekssognet hørte i 1777 til Hindsgavl Amt. Indtil Slutningen af det 18. Aarhundrede omtales en Helligkilde paa Baarup Mark i Rorslev Sogn. I det 15. Aarhundrede nævnes Staalgaard og Abbellgaarden, ingen af disse Gaarde nævnes senere. I Rorslev Sogn fødtes i 1809 Filosofen Rasmus Nielsen. Han var Søn af en Husmand, og Præsten tog sig af ham og hjalp ham til at blive Student. Paa 100 Aarsdagen for hans Fødsel rejste Sognets Beboere en Mindesten over ham, med følgende Indskrift: „Aabenbaringsens Virkelighed er Aandsvirkelighed, Virkelighed for Aanden“.

Ribebispen Henrik Stangeberg havde Gods i Asperup, han skriver sig 1461 til Asperup Hovedgaard, som han samme Aar tilskødede Eggert Frille. I Sognet omtales i det 15. Aarhundrede Gaardene Ellegaard og Hiortholm, senere nedlagte. Byen Kærby i Asperup Sogn har en af Landets ældste Bylove, fra 1580, en senere er fra 1704, begge blev optrykt 1890.

Asperup Kirke er fra romersk Tid. I den katolske Tid var Kirken viet Vor Frue og kaldtes „Marie-Kirke“. Døren i Vaabehuset er fra 1508, af svært Egetømmer med en Rigdom af Jernbeslag, samt med Indskriften: „Anno Domini MDVIII tutores (Kirkevæрге) Her Hans Nielsen oc Anders Hansen. Anders Smed fecit“.

Rorslev Kirke er fra samme Tid som Asperup Kirke, men viet Sct. Peder. Taarnets nederste Stokværk er adskilt fra Kirken ved en Smedejerns-Gitterport, og er Gravkapel for Hindsgavls tidligere Ejere. Præst siden 1920: HANS B. LIND ØLLGAARD, født 26. Januar 1888.

Asperup Skole er oprettet 1840 og laa da paa Kirkegaardsjorden. Denne Bygning blev benyttet til 1922, da Hovedskolen blev opført. 1907 blev Asperup Skole udvidet med

Baaring Skole.

1925 byggedes en ny Skole med Bolig for en Lærerinde. Lærer siden 1905: JENS KRISTIAN LARSEN,

født 14. September 1870 i Gerskov, Søn af Bagermester Peder L. og Hustru Karen født Jensen, gift 1903 med Petrea Krogh. Dimitteret 1900 Jellinge, Andenlærer i Rolfsted 1901—05, Formand for den lokale Afholdsforening og for Fyns Hovedkreds for Danmarks Afholdsforening, Medlem af Hovedbestyrelsen for Danmarks Afholdsforening.

De to Forskoler til Baaring Skole ligger paa Baaring Mark og ved Vedelshave. Undervisningen besørger af en og samme Lærerinde.

Rorslev Sogns Skole ligger paa Skellet mellem Blanke og Rorslev og kaldes „Enighedsskole“. Denne er oprettet 1814—16 og laa dengang i Blanke, tæt ved

Gadekæret. 1840 flyttedes Skolen til sin nuværende Plads, og her blev 1886 bygget ny Skolestue. 1915 opførtes ny Embedsbolig. Førstelærer siden 1914: KRISTOFFER CHRISTIANSEN KOLLERUP,

født 18. Maj 1886 i Borup, Himmerland, Søn af Gaardejer Karl Justesen og Hustru Karen Marie født Kollerup, gift 1916 med Karen Mathilde Jørgensen. Dimitteret 1908 Ranum, Andenlærer i Frederiksmindes Skole i Brænderup Sogn 1909—11, Førstelærer ved Brænderup Realskole 1911—14, Formand for Venstres Vælgerforening, Kirkesanger ved Rorslev Kirke.

Rorslev Forskole i Rorslev har til Huse i lejet Lokale. Lærerinde:

JONNA VALBORG KNUDSEN,

født 17. Januar 1910 i Børglum, Datter af Sognepræst Thorvald Christian K. Dimitteret 1931 Odense, ansat ved Rorslev Forskole 1932.

J. Kr. Larsen,
Førstelærer.

K. Kollerup,
Førstelærer.

HANS PETER MADSEN, Proprietær,

født 14. Januar 1871 i Nørre Neraa, Søn af Gaardejer Jørgen M., gift 1907 med Nielsigne Marie Kristine Nielsen. Mejeribestyrer i Nørreby 1892—1901, Forpagter af Allesø Præstegaard 1903—10, Ejer af „Fremmelevgaard“ i Lunde Sogn 1909—23, derefter Ejer af „Skovlund“ i Lumby Sogn, 1928 Ejer af „Hedegaard“ i Asperup

Sogn. Hedegaard er en ældgammel Gaard, dens nuværende Hovedbygninger er opførte 1920 efter en Brand, den er paa 72 Tdr. Land.

NIELS HANSEN, Direktør, R. af D., DM.,

født 10. Juni 1847 i Baaring, Søn af Gaardejer Hans Nielsen og Hustru født Andersen, gift med Maren Hansen, født 28. August 1845 i Baaring. Medlem af Skoledirektionen, Formand i Direktionen f. Nordvestfynske Jernbaner fra 1911, Direktør i Kreditforeningen af Grundejere paa Fyn 1912—24.

Rorslev Brugsforening er stiftet 1898. Siden 1931 har N. P. HOLST JENSEN været Uddeler, f. 18. Juni 1903 i Rorslev, S. af Uddeler J. P. J., Bogense, g. 1927 med Ingeborg Bruntse. Uddeler i Østrup 1926—31.

Asperup Brugsforening er stiftet 1901, Bygningerne er bygget 1910. Asperup Stations Brugsforening er stiftet 1912. Blanke Mark Brugsforening er stiftet 1898, dens Ejendom er bygget 1909. Rorslev Andelsmejeri er oprettet 1915. Elektricitetsværket i Baaring er oprettet 1908 som Andelsværk.

NØRRE AABY SOGN danner en Sognekommune, men har i kirkelig Henseende Ingslev Sogn som Anneks. Indtil 1921 var begge Kirkesogne forenet i en Kommune. Sagnet grænser til Annekssagnet samt til Balslev, Udby, Rorslev og Asperup Sogne. Dets Areal er 1081 ha. Jordene er ret højtliggende. Der er kun 13 ha Skov. Af Moser og andet Vandareal optages 14 ha. Viby Mølleaa løber gennem Sagnet.

Byer: Nørre Aaby med Kirke, Præstegaard, Skole, Fri- og Efterskole, Realskole, Missionshus, Brugsforening. en Del Industrivirksomheder saasom Savværk, Margarinefabrikken „Dana“, Træskofabrik, Andelsmejeri, Elektricitetsværk, Sparekasse, Bank, Jernbanestation med Post- og Telegrafstation; Bylderup med Forsamlingshus og Brugsforening; Gadstrup; Brangstrup; mindre Steder: Aabylund, Aaby Mark, Baaringvad, Kolding, Hjortebjærg. Af Gaarde nævnes Margaard, Kongsgaard og Brangstrupgaard. — Sagnet har Tingsted i Middelfart og hører under de samme Kredse som Middelfart Landdistrikt (se Side 560). Indbyggerantallet var i 1800: 378, i 1900: 1110, nu er det 1786.

Sogneraadet bestaar af: Gaardejer P. CHR. SØRENSEN, Formand; Købmand C. M. SØRENSEN; Arbejdsmand J. HANSEN JENSEN; Proprietær J. LUNDE; Husmand S. P. JØRGENSEN; Portør O. SØRENSEN; Gaardejer CHR. HANSEN; Murermester ENOK NIELSEN; Tømrer A. NIELSEN. Hjælpekassens Formand er Fabrikant R. RASMUSSEN. Værgeraadets Formand er Provst G. SCHOVSBO. Sognefoged er Snedkermester K. M. HANSEN.

I Sagnet har man gjort flere Fund fra Jernalderen. — Nørre-Aaby Sogn havde i 1777 26 Gaarde, 1920: 335 Gaarde og Huse, heraf over 200 i Stationsbyen Nørre-Aaby. — Kirken er fra romansk Tid, og af denne Bygning, hovedsagelig af Kampesten, staar endnu Skibet. Et middelalderligt Krucifiks fra Kirken opbevares nu i Nationalmuseet.

Nørre Aabys gamle Skole, som laa Nord for Kirken, nedbrændte i 1855. Den nye Skole, der opførtes, fik føruden Stuehuset med Klasseværelse ogsaa Stald og Lade. 1906 blev Laden nedrevet, og paa dens Plads opførtes en Bygning med 2 Klasseværelser. Den tidligere Skolestue blev Bolig for Andenlæreren. 1914 opførtes Forskole. 1919 byggedes Gymnastikhus. 1924 erhvervede Kommunen en Ejendom tæt ved Skolen, denne indrettedes til Andenlærerbolig. 1925—26 opførtes paa den gamle Lærerboligs Plads en ny Embedsbolig for Førstelæreren, Staldbygningerne blev nedrevet, og der opførtes her Sløjdlokaler, og Øst for den gamle Skolebygning en ny Skole.

Nørre Aaby Realskole er oprettet den 19. August 1896 af Frk. Ella Jørgensen, født i Odense 18. April 1869, fra 1896—99 Skolens Leder, senere Lærerinde i Sdr. Stenderup og i Skrillinge, hvorfra hun tog sin Afsked 1. August 1923. Skolen begyndte som almindelig Privatskole med ca. 20 Elever i Alderen 9—14 Aar; den fik sin egen Bygning 1897, men først Eksamensret i 1903; den havde da ca. 70 Elever. Fra 1899—1903 ejedes den af O. Meldgaard, senere Kommunalærer i Vejle; 1903—05 af cand. theol. E. Wøldike, senere Overlærer i Korsør, død 1928; 1905—08 af Snedkermester Olaf Andersen, i hvilket Tidsrum den bestyredes af cand. phil. J. S. Magnussón, senere Realskolelærer i Ryomgaard; 1908—13 af M. H. Schmidt, senere Førstelærer i Aarløse, Sydsjælland; 1913—20 af Frk. E. M. With, senere Mellemskolelærerinde ved Fredericia højere Almenskole. I 1910 blev den gamle Skolebygning solgt og indrettet til Beboelse, og der opførtes en ny og rummeligere Bygning i umiddelbar Nærhed af den ny Jernbanestation. Men netop paa dette Tidspunkt mistede Skolen det meste af sit nordlige Opland, idet der blev oprettet Realskole i Brenderup, den ny Nordvestbanes Knudepunkt. Da Befolkningen i Nørre Aaby tillige stod skarpt delt i et „Kommuneskoleparti“, et „Friskoleparti“ og et (lille) „Realskoleparti“, kneb det stærkt med at holde et Elevertal, der svarede til den ny Bygning, og Skolen havde i

Nørre Aaby Realskole.

det hele trange Kaar. I 1920 overdrog Frk. E. M. With Skolen til en Kreds af Forældre, der dannede et Aktieselskab. Formand for Aktieselskabet var fra 1920—26 Bankdirektør, Købmand C. M. Sørensen og fra 1926—31 Politiassistent J. P. Kjeldsen, Dm., to af Skolens trofaste Støtter gennem mange Aar. Fra 1931 er Fabrikant R. RASMUSSEN Aktieselskabets Formand. Skolen havde i 1920: 84 Elever; Elevantallet er siden vokset til ca. 150 (1932), hvoraf ca. Halvdelen fra Nabokommunerne. Ved Aktieselskabets Overtagelse af Skolen blev HANS I. HANSEN Bestyrer, og Lærerpersonalet udvidet; i 1932 har Skolen 6 Lærere og Lærerinder foruden Bestyreren.

HANS JØRGEN HANSEN, Realskolebestyrer,

født 29. April 1889 i Orte, Søn af Husmand Rasmus H. og Hustru Dorthea født Jørgensen, gift 1915 med Maren Petersen. Dimitteret Odense 1911, Lærer ved privat Realskole 1911—20, siden 1920 Bestyrer af Nørre Aaby Realskole, Medstifter af og Formand for Nørre Aaby Bibliotek, siden 1923 Medlem af Opgavekommissionen for Mellemskole- og Realeksamen, udgivet „Læsefag og Læsning“ 1918, „Dansk Læsning“ 1922, „Om Undervisning i Litteratur“ 1926 og i Samarbejde med Th. Heltoft „Dansk Læsebog for Mellemskolen I-IV“ 1929—32.

Den grundtvigske Friskole i Nørre Aaby opstod 1857. Et Par yngre Gaardmandsfolk fra Ryslingeegnen, Lars Rasmussen og Hustru, købte da en Gaard i Vrangstrup, hvor de begyndte en Skole for deres egne Børn samt for Børn fra en 5—6 Familier i Nørre Aaby og Udby Sogne. Som Lærer ansattes Vendelbo, senere kom R. Dinesen og Chr. Nielsen. Men Lars Rasmussen solgte nogle Aar efter Gaarden, og Skolen blev da flyttet til Udby Sogr., der hvor nu Udby Pige hjem ligger.

Nogle Aar efter — i 1877 — oprettedes en Friskole mellem Byllerup og Nørre Aaby Byer. Der var i Sognet nogle Familier, som var stærkt paavirket af den grundtvigske Præst M. Melby i Asperup, og disse Mennesker fandt sig tilskyndet til at bringe de fornødne Ofre, for at deres Børn kunde komme under samme Paavirkning i Skolen, som i Hjemmene. Denne Friskoles første Lærer var Mads Larsen, senere i Eriksminde ved Odder. Han afløstes efter 3—4 Aars Forløb af Theodor Jensen, senere Højskoleforstander paa Falster. Da Theodor Jensen rejste i 1886 kom Nørre Aaby Friskoles nuværende Lærer OLAF NIELSEN. Under hans Ledelse, især efter at der i 1897 var tilknyttet en Efterskole, voksede Forskolen stærkt, fra 10 til over 100 Elever; men Antallet er senere gaaet ned.

Skytteforeningen har haft betydelig Indflydelse paa de Unge i Sognet, og det var især fornævnte Friskolelærer Theodor Jensen, der satte Fart i dette Ungdomsarbejde, der fortsattes med Olaf Nielsen, som Leder. Senere kom andre til; men paa Grund af forskellige Forhold, og tilsidst paa Grund af Stationsbyens store Udbredelse, kunde Skytteforeningen ingen Skydebane faa og maatte tilsidst standse sin Virksomhed.

Gymnastikken har haft og har stor Betydning i Sognet. Ogsaa her er det Friskolens Folk, som har ydet den store Indsats i Arbejdet for de Unge.

1887 stiftedes en Ungdomsforening med det Formaal at samle Ungdommen om Sang, Oplæsning og gode Fornøjelser. Efter nogle Aars Forløb kom der flere lignende Foreninger paa Fyn, og 1894 stiftedes „De sammensluttede fynske Ungdomsforeninger“ med det Formaal, „at fremme Fællesskabet mellem Foreningerne og støtte hinanden i Arbejdet med Foredrag og Oplæsning m. m.“

Olaf Nielsen, Nørre Aaby Friskole, valgtes til Formand for S sammenslutningen. Han er endnu Leder af Nørre Aaby Ungdomsforening. I Koldingegnen opstod lignende Foreninger nogle Aar senere, og disse, samt de fynske Foreninger, sluttede sig sammen og dannede 1903 „De danske Ungdomsforeninger“, hvis Formaal blev: „En vaagen, dansk, kristen Ungdom“. Under den Fane bredte denne Ungdomsbevægelse sig ud over

Nørre Aaby Friskole.

hele Landet, stærkest i Jylland, og omfattede i 1923 ca. 50.000 Medlemmer. Ogsaa for „De danske Ungdomsforeninger“ blev Olaf Nielsen, Nørre Aaby, Formand 1903 og indtog denne Stilling i 20 Aar.

OLAF NIELSEN, Forstander, R. af D., født 15. Juli 1864 i Aalsø, Søn af Gaardejer Niels N. og Hustru Maren Signe født Hansdatter, gift første Gang med Anna Marie Nielsen, død 1888; gift anden Gang 1893 med Hanne Jensen, død 1928. Forstander for Nørre Aaby Friskole siden 1886, Formand for Vægeraadet i flere Perioder og for Menighedsraadet, Formand og Medstifter af De danske Ungdomsforeninger 1887, Formand for fynske Ungdomsforeninger 1894—1903 og for De danske Ungdomsforeninger 1903—23, samt for Soldaterarbejdet i Grundtvigs Hus 1923.

Nørre Aaby Folkebibliotek er oprettet den 1. December 1920, samtidig dannedes en Biblioteksforening, som siden har sørget for Bibliotekets Drift. Formand for Biblioteksforeningen er Skolebestyrer **HANS I. HANSEN**. Biblioteket ejer godt 2000 Bind; det har to Læsestuer, en med Aviser og en med Haandbøger, foruden en rummelig Udlaansstue, der uden for Udlaanstiderne ogsaa benyttes som Læsestue. Biblioteket støttes foruden af stedlige Foreninger af Nørre Aaby Kommune og af Staten. Den daglige Virksomhed ledes af Frk. **AGNES JØRGENSEN**, siden 1920, og af Realskolelærer **J. CHR. PEDERSEN**, siden 1926.

Nørre Aaby Brugsforening, der er oprettet 13. Februar 1886, begyndte med 80 Medlemmer. Af den første Bestyrelse lever endnu to, nemlig fhv. Friskolelærer Th. Jensen og Rentier H. P. Nielsen, Koldinghuse. Til Uddeier antoges Landpost P. A. Jensen, i hvis Ejendom Brugsforeningen havde Lokaler i 16 Aar. Gennem de mange Aar var det hovedsagelig Jensens Hustru, der forestod Uddelingen, de er nu begge døde. I 1901 byggede Foreningen sin egen Ejendom, og 1902 antoges den nuværende Bestyrer **HANS JØRGENSEN**. Foreningen tæller nu 200 bosiddende Medlemmer. Foreningens nuværende Formand er Rentier **S. N. SØRENSEN**, Villa „Dan“, der med faa Aars Afbrydelse har været i Bestyrelsen siden 1902. Regnskabsfører er Skolebestyrer **OLAF NIELSEN**, der har haft Sæde i Bestyrelsen tillige med Gaardejer **MADS MADSEN**, Baaringvad, uafbrudt siden 1902.

Brugsforeningen „Fremtiden“ blev stiftet 30. Juni 1915, dens første Bestyrelse blev: J. P. Christensen Margaard, Formand; Kreaturhandler Carl Rasmussen; Maallerrevisor Martin Pedersen; Husmand Chr. Andersen; Boghandler Th. Vedkjær. Foreningen købte to gamle Ejendomme, som blev indrettet til Butik og Beboelse. Til Uddeler blev valgt Kommis Johs. Christensen, Blanke Mark, som ledede Forretningen til 1. Oktober 1918, hvorefter Pladsen blev overtaget af Kommis Otto Jensen Kleistrup til 1. Oktober 1921. Pladsen blev derefter overtaget af nuværende Uddeler, **LAURITS CARL HANSEN**, som dengang ledede Odense Brugsforenings Filial i Ejby. Foreningens Bygninger er i den forløbne Tid ombygget, saa den nu har gode og velindrettede Lokaler, som ligger ved Torvet midt i Byen. Foreningens nuværende Formand er Fabrikant **P. KNUDSEN**, som har ledet den med stor Dygtighed siden 1. Oktober 1920.

Brugsforeningen Fremtiden.

Hans Jørgensen,
Uddeler.

HANS JØRGENSEN, Uddeler, født 10. August 1875 i Aarup, Søn af Maltgører Lars J. og Hustru Ane født Hansen, gift 1899 med Ane Johansen. Uddeler i Nørre Aaby Brugsforening siden 1902.

LAURITS CARL HANSEN, Uddeler, gift 1921 med Karen Nielsen. Uddeler i Odense Brugsforening, Ejby Afdeling, 1920—21, i Brugsforeningen „Fremtiden“, Nørre Aaby, siden 1921, Formand for Spareforeningen „Juletrøsten“.

Fru Jørgensen.

1910 opførtes den nuværende Stationsbygning i Nørre Aaby, og den gamle omdannedes til Posthus. Samme Aar udskiltes Posttjenesten. Nørre Aaby blev Brevsamlingssted 1865. Postekspedition 1869, Postkontor 1908. Postmester siden 1920: RASMUS HANSEN.

Efter Banens Anlæggelse begyndte Nørre Aaby at vokse. 1800 havde Sognet kun 378 Indbyggere, 1850, kort før Banens Anlæggelse, var Tallet 553. Gæstgivergaarden er fra 1870, og var dengang baade Købmandshandel og Krostue og ejedes af Jørgen Jensen. Banken for Nørre Aaby og Omegn oprettedes 1. November 1918. Cementfabrikken oprettedes 1904 af Murer Rasmus Rasmussen. 1912 overgik den til et Aktieselskab. 1890 nedsatte den første Urmager sig i Stationsbyen, nemlig Jørgen Henrik Hansen. Hans Forretning overtoges 1914 af Sønnen Carl Hansen. „Vends med flere Herreders Landbo Spare- og Laanekasse“ stiftedes 11. Juni 1867 paa Initiativ af Skibsbygger Hans Illum, Sølyst. Sparekassen havde i 1867: 567 Sparere og en Indskudskapital paa 178.000 Rdl. 1916 havde den 8295 Sparere og en Indskudskapital paa 4.217.123 Kr. 1930 var Sparernes Tilgodehavende 13.862.323 Kr. Sparekassens Formand er FREDERIK RASMUSSEN, Ingslev.

P. A. Tauber,
Dyrlæge.

AAGE CHR. STERNENDORFF, Læge,

født 31. Januar 1895 i Vejen, Søn af Fabrikbestyrer Christen Lauritzew S. og Hustru Martha født Bunch, gift 1922 med Anna Marie Lauridsen. Cand. med. 1922, Uddannelse paa Finsens Lysinstitut, Amtssygehuset Ribe og Varde, praktiserende Læge i Vamdrup 1923 — 30, siden 1930 i Nørre Aaby.

PETER AUGUST TAUBER, Dyrlæge,

født 13. Juli 1872 i København, Søn af Zoologen T., gift 16. December 1898 med Musikpædagogen Mary Othilia Jensen. Dyrlæge siden 1895, kom til Nørre Aaby den 12. Marts 1898, siden 1921 har T. paa flere Rejser og ved Korrespondance virket for Forbindelser mellem danske og franske Dyrlæger, Formand for Sundhedskommissionen i Nørre Aaby. For sin Virksomhed indenfor Røde Kors har Fru Tauber faaet Kongens Hædersegen.

J. SINIUS-CLAUSEN, Blomstergartner,

født 22. August 1866 i Flemløse, Søn af Lærer Th. S. C. og Hustru Ane Cathrine født Hansen, gift 1896 med Marie Sørensen. Uddannet paa Erholm, Ophold i Udlandet, 1892 —1901 Overgartner paa Krengerup, oprettet Blomstergartneri i Nørre Aaby 1901 med Chrysanthemum som Specialitet.

J. Sinus-Clausen,
Blomstergartner.

Margarinefabriken „Dana“ begyndte 1914. Dens Grundlægger og Ejer Peder Knudsen var oprindelig Landmand, men solgte sin Gaard i 1914 og begyndte Margarinefabrikation i Nørre Aaby. Siden er denne Virksomhed vokset betydeligt. Dana var den første Fabrik, der begyndte med Flødeis-Fabrikation.

AAGE KNUD ANDERS KNUDSEN, cand. polyt.,

født 16. Januar 1903 i Gelsted, Søn af Fabrikant P. K. og Hustru Hansigne født Nielsen, gift 1928 med Else Madsen. Cand. polyt. 1925, Kornetskole Trekroner 1925—26, Ophold i Amerika for at studere Flødeis-Tilvirkning, siden 1929 Driftsleder af Margarinefabriken Dana.

GAMBORG SOGN danner en Sognekommune, der grænser til Gamborg Fjord samt til Udby og Kavslunde Sogne. Arealet er 727 ha. Terrænet er stærkt bølgeformet og lermuldet, dog er Jordene, paa den med Fyn ved Dæmninger forbundne „Svinø“, overvejende sandmuldede. 30 ha optages af Moser og andet Vandareal.

Byer: Gamborg med Kirke, Præstegaard, Skole, Forskole, Forsamlingshus, Mølle; Kavslunde Stationsby med Brugsforening, Hotel, Jernbanestation med Post- og Telegrafstation. Større Gaarde: Ejstrupgaard, Bjerggaard og Margaard. — Sognet har Tingsted i Middelfart og hører under de samme Kredse som Ejby Sogn (se Side 563). Indbyggerantallet var i 1800: 269, i 1900: 287, nu er det 547.

Sogneraadet: Branddirektør N. P. NIELSEN, Formand; Arbejder SCHJELDAHL; Gaardejer J. PETERSEN; Gaardejer R. J. RASMUSSEN; Overportør J. P. V. PETERSEN. Hjælpekassens Formand: A. JENSEN. Værgeraadets Formand: Sognepræst J. KARTOFT. Sognefoged: J. RASMUSSEN.

Ved Gamborg, paa flad Mark, er der fundet en Del Urnegrave fra Jernalderen. Paa Svinø er fundet Boplads fra den tidligste Stenalderperiode. I Gamborg By opstilledes i 1880, paa den gamle Bystævneplads, 8 utilhugne Sten i Rundkreds om et Asketræ, som et af de gamle Bystævner. 1920 rejstes paa Pladsen en Genforeningssten. Paa Svinø, lige overfor Slotsbanken, kan man endnu ved Pløjning finde Mængder af Murbrokker, antagelig er disse fra det Slot eller Herresæde, som laa her i Midten af det 16. Aarhundrede.

Paa Højborg Banke laa Kongeborgen Gamborg. Første Gang den omtales er i 1286 under Navnet „Gamleborrig“. 1359 blev Gaarden belejret af Holstenerne, men undsat af Valdemar Atterdag. Gaarden, der laa paa en Voldbanke omgivet af Grave, blev senere nedrevet. I 1750'erne blev der her opgravet Mængder af Murbrokker og Sten. Man mener, at Kirkeladen ved Gamborg Kirke er bygget af Sten fra Slotsruinerne. 1777 havde Sognet 17 Gaarde og 6 Huse, samt en Mølle. Sognet hørte under Hindsgavl Amt. 1920 havde Sognet 107 Gaarde og Huse. — Gamborg Kirke er fra tidligromansk Tid.

GELSTED SOGN danner en Sognekommune og grænser til Rørup, Fjeldsted, Ejby og Ørslev Sogne, og til Tangerup og Kerte Sogne i Baag Herred. Arealet er 2327 ha. Jordene er bakkede og frugtbare. Af Skov optages 97 ha, af Vandareal 89 ha. Sognets højeste Punkt er Galgehøj (68 m).

Byer: Gelsted med Kirke, Præstegaard, Skole, Stationsskole, Forskole, Missionshus, Dreng hjem, Gelsted Optagelses- og Skolehjem, Brugsforening, Mølle, Andelsmejeri, Gæstgivergaard, Elektricitetsværk, Sparekasse for Gelsted og Omegn, stiftet 1892, Bank for Gelsted og Omegn, stiftet 1919, Jernbanestation med Post- og Telegrafstation (nuværende Stationsbygning er opført 1911); Gelsted Torp, Lunge, Kingstrup, Hønnerup, Gelsted Mose, Lunge Bjerge, Lunghøj, Kællingborg, Fluebjerg og Holme er mindre Steder. Blandt Gaarde nævnes: Holmegaard, Hovgaard, Melleballegaard, Ellegaard og Møllegaard. — Sognet har Tingsted i Middelfart og hører under de samme Kredse som Kavslunde Sogn, dog under Vends og Baag Herreders Skyldkreds. Indbyggerantallet var i 1800: 838, i 1900: 1782, nu er det 2387. Sognet deles i to Sognefogeddistrikter og har Rørup Sogn som Annekssogn.

Sogneraadet bestaar af: Gaardejer MAD S SVENDSEN, Formand; Murermester E. MØLLER; Boelsmand H. C. LARSEN; Gaardejer M. JØRGENSEN; Banearbejder JENSEN; Værkfører K. OVESEN; Gaardejer H. P. HANSEN; Cementstøber H. P. HANSEN; Husmand H. P. JOHANSEN. Hjælpekassens Formand er Stokkemester M. H. MADSEN. Værgeraadets Formand er Sognepræst T. TERKELSEN. Sognefoged er Konsulent L. N. LARSEN og Gartner CHR. RASMUSSEN.

Gelsted Sogn var indtil 1921 forenet med Annekssognet, men har siden 1912 dannet en egen Kommune. De faa Oldtidsgrave er for længst sløjfet. Tæt ved Holmegaard findes Rester af en Voldplads eller Borgplads, man mener, at Borgen „Aringe Boel“ har ligget her. Den var i den tidlige Middelalder en anseelig Herregaard og kendtes endnu i det 17. Aarhundredes Slutning. Man har fundet flere Bygningsrester og en Del Vaaben. I Midten af det 14. Aarhundrede nævnes en Herregaard Lerbæksgaard. Dens sidste Ejer var Johannes Nordbye, 1590. Sognet hørte i det 18. Aarhundrede under Hindsgavl Amt. 1777 havde Sognet 56 Gaarde og Huse, 1920: 420 Gaarde og Huse, heraf de 125 i Stationsbyen Gelsted.

Kirken var i den katolske Tid viet Sct. Nicolaus. Dens første Bygninger var fra tidligromansk Tid, bygget af grove, utilhugne Kampesten.

Hønnerupgaard var i tidligere Tider en stor Hovedgaard, der i 1479 ejedes af Jep Ungersen. Efter ham kom den til Otto Hvide. Senere blev den delt i to Bøndergaarde og et Hus. I det 17. Aarhundrede kom Gaarden under Kronen, og den forpagtedes senere til Wedellsborg. I Slutningen af det 18. Aarhundrede solgtes den til A. Jensen Broholm.

RØRUP SOGN danner en Sognekommune, men er i kirkelig Henseende Anneks til Gelsted Sogn. Det grænser til dette samt til Fjelsted Sogn, til Vissenbjerg Sogn i Odense Herred og til Skydebjerg og Kerte Sogne i Baag Herred. Dets Areal er 2170 ha. Jordene er højtliggende og meget bakkede. 473 ha optages af Skov og 40 ha af Vandareal.

Byer: Rørup med Kirke, Skole; Etterup med Skole, Forskole, Brugsforening, Elektricitetsværk; Hækkebølle; Aalsbo; Dybmose og Grønnemose Gaarde og Huse; Gribvads Mølle og Kro samt Etterupgaard, Dybmosegaard, Ormehøjgaard og Munkegaard.

Sognet har Tingsted i Middelfart og hører under de samme Kredse som Hovedsognet. Indbyggertallet var i 1800: 554, i 1900: 828, nu er det 887. — Sogneraadet bestaar af: Gaardejer JØRGEN JØRGENSEN, Formand; Gaardejer M. RASMUSSEN; Møller C. M. CHRISTENSEN; Snedker J. JENSEN; Vejmand H. J. RASMUSSEN; Karetmager N. J. JØRGENSEN; Skovrider J. C. L. MEYER. Hjælpekassens Formand: Snedkermester M. JENSEN. Værgeraadets Formand: Skovrider J. C. L. MEYER. Sognefoged: N. NIELSEN.

Der findes ikke noget Oldtidsminde bevaret i Sognet. I 1875 sløjfedes en Gravhøj Kelshøj. Landsbyen Asterbo blev omkring 1447 nedlagt, dens 3 Gaarde og 2 Huse lagdes under Hovedgaarden Søndergaard. Sognet var i den katolske Tid et eget Sognekald, men i 1545 lagdes det under Gelsted Sogn og havde Kommune fælles med dette Sogn til 1921, da det udskiltes. Sognet havde i 1777: 37 Gaarde, i 1920: 176 Gaarde og Huse. Kirken er af romansk Oprindelse.

Hovedgaarden Erholm tilhørte i sin Tid Slægten Rantzau. Gaardens nuværende Hovedbygning er opført 1850—54 efter Tegning af Arkitekt Herholt. Den tidligere Hovedbygning var i Bindingsværk og opført af H. Simonsen omkring 1760. En lang Række af Besiddere har ejet denne Gaard, vi skal blot nævne: Helvig Hardenberg til Arreskov 1590: Fru Elisabeth Korff 1651; Andreas Simonsen 1725; dernæst Amtmand Hans Simonsen, der havde været Kammertjener hos Frederik IV. 1759 købte han Søndergaard, af de to Gaarde oprettede han i 1761 Stamhuset for Lorens Chr. Ernst de Cederfeld, 1776 overtog han da Stamhuset under Navnet Cederfeld de Simonsen. Siden har Stamhuset været i denne Slægts Besiddelse.

Søndergaard er af samme Ælde som Erholm. Dens nuværende Bygninger er af nyere Tid, men rundt om disse ses endnu Rester af de gamle Volde og Grave. 1497 nævnes Henrik Brochenhuus til Søndergaard, han havde arvet Gaarden efter sin Moder Clausdatter Rantzau. Senere skriver Ejler Brochenhuus sig til Gaarden, han døde 1546; derefter hans Søn Claus, og derefter dennes Søn Ejler, som fik livsvarigt Fængsel paa Dragsholm paa Grund af sit forargelige Levned. Hans Søn solgte Søndergaard til Hans Lindenov. 1681 kom Gaarden under Wedellsborg og forblev her til 1759, da den lagdes under Erholm.

BRENDERUP SOGN danner en Sognekommune og grænser til Asperup, Ingslev, Fjelsted og Harndrup Sogne, til Haarslev og Oure Sogne i Skovby Herred og til Barring Vig. Arealet er 2670 ha, Jordene er ret højtliggende, ved Kysten noget lavere men bakkede. Af Skov optages 378 ha, af Vandareal 29 ha.

Byer: Brenderup med Kirke, Præstegaard, Skole, Realskole, Kro, Forsamlingshus, Brugsforening, Filial af Bogense Bank og Nørre Aaby Sparekasse, Elektricitetsværk, Jernbanestation med Post- og Telegrafstation; Skovs-Højrup; Aa-Højrup; Bro med Skole; Holse med Jernbanestation og Post- og Telegrafstation. Fyllested, Graderup og Køstrup er mindre Steder. Af Hovedgaarde er der Kærsgaard og Holsegaard. — Sognet har Tingsted i Middelfart og hører under de samme Kredse som Vejlby Sogn, dog under 6. Folketingskreds (se Side 565). Indbyggerantallet var i 1800: 1014, i 1900: 1809, nu er det 2203.

Sogneraadet bestaar af: Gaardejer CHR. THOMSEN, Formand; Gaardejer H. J. JØRGENSEN; Husmand N. LARSEN; Gaardejer M. CHR. NIELSEN; Snedkermester A. ANDERSEN; Gaardejer L. P. LARSEN; Proprietær C. E. SIMONSEN; Murermester HANS CARLSEN;

Gaardejer NIELS P. JØRGENSEN. Hjelpekassens Formand er Jordemoder KIRSTINE PETERSEN. Værgeraadets Formand er Læge V. BLOCH. Sognet deles i to Sognefogeddistrikter. Sognefogeder er P. M. HANSEN og R. F. HANSEN.

Af Oldtidsgrave er der kun faa bevaret, saaledes Horshøj ved Kærsgaard. I Holsegaard er fundet Urnegrave fra Jernalderen. Nord for Storaa, der hvor denne krummer, stod Slaget mellem Valdemar Atterdag og Holstenerne i 1357. I dette Slag blev Grev Nicolaus taget til Fange og Holstenerne slaet. I Sjællands Krønike kaldes Stedet „Brobjerg“. 1777 havde Sognet 8 Gaarde og 4 Huse, disse er sikkert Bro By, andre Byer omtales ikke. 1920 havde Sognet 498 Gaarde og Huse. Brenderup Sogn var indtil 1628 et eget Pastorat, fra 1628—32 var det Anneks til Oure Sogn, 1632 blev Brenderup Hovedsognet og endelig 1906 blev det et selvstændigt Sogn igen. — Kirken er fra tidligromansk Tid. Af den romanske Bygning er endnu det meste af Skibet og Koret tilbage.

Præstegaarden blev i 1687 genopbygget efter en Brand. — 16 Tdr. Ager og 14 Tdr.

Skov hører til den smukke gamle Præstegaard, hvis ene Fløj er en Sulebygning. — Nuværende Sognepræst i Brenderup: SIGURD TRANÆS, født 5. Maj 1903 i Mejlby i Sønderjylland, Søn af Gaardejer Laust T. og Hustru Anne Marie født Brodersen, gift 1927 med Gudrun Villadsen. Theologisk Embedseksamen 1930, Sognepræst i Brenderup siden 8. Januar 1931.

Sigurd Tranæs,
Sognepræst.

Kærsgaard er en gammel Hovedgaard, nævnt første Gang 1490 da den af Henrik Gyldenstjerne solgtes til hans Svoger Peder Bille. Hovedgaardens nuværende Bygninger er fra 1816—17. Den ældste Hovedbygning var opført af Steen Bille 1657 og bestod af to grundmurede Huse. I Begyndelsen af det 18. Aarhundrede byggedes en ny Hovedgaard;

man har i den nuværende Hovedbygning en Sten indmuret med en Indskrift om, at Steen Eriksen Bille og Birgitte Kruse lod bygge en ny Gaard. Fra 1508—1675 var Gaarden i Billernes Eje. Den sidste Bille var Erik Bille, død 1675, hans Enke Anne Trolle havde Gaarden til sin Død 1723. Hun testamenterede den til sin Søsterdatter Anne Trolle Holck gift med Frd. Gersdorff, deres Datter Anne Trolle Gersdorff ægtede Kammerherre Herluf Trolle. Ved Auktion 1774 solgtes den til Krigsraad Wedel i hvis Slægt den forblev til 1834, da den overgik til Staten. Der kom nu en Række Ejere. 1873 solgtes Gaarden til Kammerherre Greve F. L. V. Ahlefeldt-Laurvig, i hvis Slægts Besiddelse den er endnu. Kærsgaard og Brenderup var i tidligere Tider Hovedcentret for den fynske Humleavl, der var indført af Anne Trolle.

Hovedgaarden Holsegaard tilhørte 1451 Laurids Jensen, som solgte den til Eggert Frille. Han lod den dele i to Bøndergaarde. Omkring 1640 sammenlagdes disse atter til en Hovedgaard, af Laurids Lindenov og Anne Friis. 1727 solgtes Gaarden til Præsten i Haarslev Andreas Andersen Hviid. 1757 kom Gaarden under Kærsgaard, 1804 blev den atter Hovedgaard og faa Aar efter solgtes en Del af Bøndergodset. Ved Fallitbo kom den til S. Michelsen, der 1826 overdrog den til Sønnen. 1876 solgtes den til A. Simonsen, i hvis Slægts Besiddelse den siden har været. — I Aa-Højrup har der ligget en Adelsgaard. Man finder endnu Rester af Grave og Volde, Gaarden Varbjerg nævnes i 1490 og hørte da under Kærsgaard.

Den samme højtfortjente Adelsdame, som ved at sende Bønder til Tyskland for at lære Humledyrkning lagde Grunden til Brenderup Sogns enestaaende Stilling paa Humledyrkningens Omraade, har ogsaa oprettet Skolen i Brenderup.

En Fundats til et Legat, undertegnet 22. August 1712 af „Fru Anna Trolle, sal. Erik Bildes til Kjærsgaard“ fortæller, at hun „fornemmelig til Guds Ære og til Ungdommens Saligheds Kundskab“ har opbygget en Skole i Brenderup og antaget en Lærer, og at hun i sin Gaard, Kjærsgaard, har sat 400 Rigsdaler til 5 pCt. p. A. for Skolens Lærer i al Fremtid (hvilket ogsaa fremdeles staar ved Magt), ligesom hun ogsaa fastsatte, at fattige

Børn skulde have gratis Undervisning, mens „hele og halve Gaardmænd“ aarlig skulde yde Læreren 1 Skp. Byg pr. Barn, og Husmænd i lige Maade 1 Skp. Havre.

Fruens Slutbemærkning udtrykker Haabet om, „at den gode Gud skal lade Forbandede komme over alle de, som nogen Tid skulle være Aarsag til denne Skoles Undergang“, og der har da ogsaa siden været Skole i Brenderup.

Den oprindelige Skolebygning er for længst forsvundet, og ligesaa dens Efterfølger. Den nuværende Skolebygning er opført i 1889, stor, solid og rummelig, men ikke moderne efter vor Tids Smag. Samtidig ansattes Andenlærer. — I 1918 oprettedes Forskolelærerindeembede, men Forskolen fik først egen Bygning i 1924. — Førstelærer er CHR. KRABEK. Andenlærer er MAGNUS FABRICIUS, født 16. September 1908 i Brenderup Sogn. Forskolelærerinde er MARGRETHE SØRENSEN, født 29. April 1910 i Ølgod, Jylland.

Brenderup Realskole.

Paa Bakken overfor Brenderup Station paa den anden Side af Skinnerne ligger Brenderup Realskole, vidt synlig fra alle Sider. Skolen blev bygget i 1911 efter Tegning af Arkitekt Østergaard Nielsen, for en Forældrereds i Brenderup og omliggende Sogne, hvis Formand var Redaktør I. P. C. Bro, der senere afløstes af Købmand C. M. Thomsen, Skovshøjrup. Arkitekt Østergaard Nielsen, der tidligere var Bestyrer af Nørre Sundby Realskole, blev den første Forstander paa Brenderup Realskole, men allerede i Som-

meren 1913 maatte han tage sin Afsked paa Grund af Sygdom. I hans Sted antoges Lærer ved Frederikssund Realskole, cand. theol. P. FUNCH, som Forstander. 1932 solgte Interessentskabet Skolen til Funch. Fra 1914, det Aar Skolen fik Eksamensret, indtil 1932 har 208 Elever taget Præliminæreksamen paa Skolen. Skolen er tillige Hjemstedet for „Teknisk Skole“ i Brenderup, og hver Vinter benytter Brenderup Gymnastikforening Skolens Gymnastiksal til sine Karle- og Pigehold, ligesom ogsaa Skolens Fodboldplads benyttes ivrigt af Egnens Ungdom.

PETER FUNCH, Forstander,

født 23. Oktober 1873 paa Bornholm, Søn af Gaardejer P. F. og Hustru Eleonora født Sode, Ypernegaard i Nyker Sogn, gift 1906 med Ellsabeth Knudsen. Cand. theol. 1899, Lærer ved Bogø Realskole 1900—04, Frederikssund Realskole 1904—13, Forstander for Brenderup Realskole siden 1913.

Elektricitetsværket er oprettet i 1912. Dets første Formand var L. E. Munck. I 1928 udvidedes med en 100 HK Dieselmotor samt et Turbineanlæg ved Kjærsgaard. 1931 solgtes 117,000 Kw. Bestyrer: N. WESTER; Assistent: CHR. FREDERIKSEN.

Brenderup Borger- og Haandværkerforening, oprindelig Brenderup Haandværker- og Industriforening, er stiftet 1911 paa Initiativ af Redaktør I. P. C. Bro, der valgtes til Formand og Skolebestyrer, Østergaard til Formand for den tekniske Skole, det var Hensigten at oprette. Som Lærer ved denne ansattes Tømrer Christiansen, Bygnings-snedker N. Nielsen og Lærer Kollerup. — 1915 opnaede Skolen Tilskud fra Stat, Amt og Kommune. Teknisk Skole har Lokale i Realskolen. Foreningens Formand: Malermester M. PETERSEN. Forstander for Teknisk Skole: Lærer PETERSEN. Realskolens Lærere: Arkitekt ANDERSEN, Malermester R. P. HANSEN, Lærer JAKOBSEN.

CARL MARIUS THOMSEN, Købmand,
født 9. April 1875 i Skovshøjrup, Søn af Købm. og privilegeret Kroejer Anders Chr. Th. og Hustru Anine Kirstine født Jørgensen, gift 1905 med Sofie Jacobsen, og overtog samtidig Forretn. Formand for Brenderup Realskole siden 1920, for Elektricitetsværket 1924. Fra 1911 Medl. af og fra 1929 Næstform. for Vends m. fl. Herreders Spare- og Laanekasses Tilsynsraad, Medlem af Bestyrelsen for Vestfyns Købmandsforening. — Hans Bedstefader Chr. Ernst Th. købte i 1863 den gamle Kro og Købmandsforretning. 1864 overdrog han den til Sønnen Anders Chr. Th. 1892 nedbrændte Kroen og blev genopført i sin nuværende Skikkelse, naar undtages et Par senere Udvidelser. Efter Nordvestfynske Jernbanes Anlæg byggede C. M. Th. Brenderup Gæstgivergaard ved Brenderup Station og flyttede Gæstgiveriet derop, medens Købmandsh. blev i den gamle Gaard.

JOHANNES FROST JØRGENSEN, Plantageejer,
født 26. August 1899 i Aahøjrup, Søn af Frugthandler Niels Jørgen J. og Hustru Anna Elisabeth født Andersen, gift 1930 med Asta Marie Jørgensen, Datter af Uddeler Hans J. — N. J. J. startede i 1880 Forretningen med at opkøbe Frugt rundt om paa Gaardene og eksportere den. 1890 beplantede han 4 Tdr. Land med Æbler, Pærer og Blommer. Senere er efterhaanden større Arealer blevet beplantede. 1927 overdrog N. J. Jørgensen Forretningen til Sønnen, og den drives nu under Navnet „Johannes Frost“.

H. P. M. PEDERSEN, Malermester,
født 15. September 1883 i Gamborg, Søn af Møller Jørgen Hansen P. og Hustru Anne Marie født Hansen, gift 1912 med Marie Ellse Johansen. Medlem af Bestyrelsen for Brenderup Borger- og Haandværkerforening siden Stiftelsen, fra 1919—24 og siden 1930 Formand, Næstformand og Kasserer for Sygeplejeforeningen siden 1923, udlært som Maler 1903, 2 Aars Studie i Udlandet, etablerede sig som Malermester i Brenderup 1910.

UDBY SOGN danner en Sognekommune, der grænser til Gamborg Fjord samt til Gamborg, Kavslunde, Rorslev, Nørre Aaby, Balslev og Føns Sogne. Dets Areal er 1309 ha. Jordene er bakkede og lermuldede, af Skov optages 30 ha og 13 ha af Vandareal. Ved Ronæs er Jordene meget lave og der er store Enge. Byer: Udby med Kirke, Kro, Præstegaard, Pige hjem; Ronæs med gammel

Den gamle Præstegaard i Ronæs.

Præstegaard, nu Børnehjem, Brugsforening, Ladeplads, Andelslager; Rodlund med Skole, Forskole, Forsamlingshus; Viby med Højskole. Af gamle Gaarde nævnes; Thomasmind, Søndergaard, Christiansmind, Dyrgaard, Aagaard, Juulsgaard, Rodlunds gaard, Vesterdal, Ellegaard.

Sognet har Tingsted i Middelfart og hører under de samme Kredse som Gamborg Sogn (se Side 575).

Indbyggerantallet var i 1800: 507, i 1900: 642, nu er det 631. Sogneraadet: Gaardejer H. A. ANDERSEN, Formand; Gaardejer C. JEPPESEN; Tømrermester L. T. CHRISTIANSEN; Husejer N. P. KNUDSEN; Gaardejer J. MORTENSEN; Gaardejer A. J. JØRGENSEN; Gaardejer A. JØRGENSEN. Hjælpekassens Formand: Husmand E. POULSEN. Værgeraadets Formand: Lærerinde S: LIND. Sognepræst: S. KARTOFT. Sognefoged P. H. JENSEN.

Ingen Oldtidsgrave er bevaret. Der er fundet Bopladser paa Viby Mark fra den ældste Stenalder, ligeledes er der Nord for Viby fundet Urnegrave fra Jernalderen. Sognet hørte i 1777 under Hindsgavl Amt og havde da 36 Gaarde, deriblandt Moesegaard og Brønde Gaard af Udby. Helt op til 1500 har Ronæs sikkert været een Gaard, eller tilhørt een Ejer.

Ronæs Børnehjem (forhen Præstegaard).

1308 ejedes Ronæs af Hamund Lille. Viby var i Middelalderen et Sogn, som i kirkelig Henseende var Anneks til Udby. Sognet havde sin egen Kirke, som laa ved den nuværende Assensvej, midt mellem Viby og Rolund. Igennem lange Tider blev der her og paa den gamle Kirkeplads og Kirkegaard gravet Grus. I 1890'erne lod Grev Wedell Wedellsborg Pladsen indhegne og beplante til et fredet Anlæg. Den gamle Granit-Døbefont, som laa i en Stendynge, blev opstillet paa Pladsen. Man har i senere Tider fundet en Mængde Murbrokker og flere svære Bygningsrester af Kirken. 1555 bestemtes det, at Kirken skulde nedlægges og Sognefolket henvises til Kirken i Udby. Endnu 1574 stod store Dele af den brøstfældige Kirke. 1920 havde Sognet 99 Gaarde og Huse.

Udby Kirke føres tilbage til tidligromansk Tid. Af denne Bygning staar endnu Skib og Kor, bygget af grove utilhugne Kampesten.

Sognets Skole laa oprindelig i Udby. Omkring 1830 flyttedes Skolen til Rodlund ved Assens Vejen, og 1888 byggedes her en ny Skole, der 1906 blev udvidet med Forskole. Lærer siden 1919: L. JACOBSEN. Sognebiblioteket er stiftet 1845.

I gamle Dage, da Sognet ikke havde Viby indlemmet, laa dets Præstegaard i Rodnæs. Den var af svær Egebindingsværk, og endnu efter Svenskekrigen var det meste af den i Behold. I 1720'erne blev

Udby Pigeheim.

Præstegaarden underkastet en omfattende Restaurering, men trods denne, findes endnu i Gaardens Midterbygning Dele af den oprindelige Bygning. Den sidste Præst, der boede her, var Ejler Thomsen Hagerup. Derefter overgik Gaarden til Ronæs Børnehjem. Dette Hjem er oprettet den 1. Maj 1918 af Kathrine Kristensen, under Navnet „Hejninge Søskende Børnehjem“, og det laa dengang i Hejninge ved Slagelse. 1923, efter Stifterens Død, overgik Hjemmet til Søstrene Karen og Signe Knudsen, der i 1925 lejede Ronæs Præstegaard og lod denne indrette til Børnehjem. Der kan optages 18 Børn, saavel Drengene som Piger. Af den gamle Præstegaards Jord hører nu 4 Tdr. Land til Børnehjemmet, dette er statsanerkendt. Det ledes af KAREN KNUDSEN, født 1880, og Søsteren SIGNE KNUDSEN, født 1888, begge af Sødinge, Døtre af Friskolelærer Knud Rasmussen, Sødinge Friskole.

Udby Pigeheim er stiftet af Hans Lind, født 7. November 1854 i Svaneke. Han var selv opvokset i et godt Plejehjem, da Forældrene døde i hans tidlige Barndom. Da han var udlært som Snedker, rejste han til Vejstrup Højskole, hvor han først var Elev, men senere blev Hjælpepædagog. Senere blev han Lærer i Nørre-Lyndelse og Kindstrups Friskoler. I 1877—78 var han Elev paa Askov; derefter Huslærer. 1880 giftede han sig med Laura Nielsen, Datter af Piskemager Rasmus Nielsen fra Gelsted paa Fyn. Straks efter Brylluppet drog de til Bornholm, hvor de oprettede et Børnehjem i Pastor Tranbergs Bolig med tilhørende Kirkesal. Optragelsehjemmet Udby Pigeheim var oprindelig en lille Friskole, som var opført paa en Mark, tilhørende den eneste Selvejergaard i Sognet. — Skolen blev købt af Hans Lind i Aaret 1884. I Efteraaret 1890 blev der aabnet en Højskole for Kvinder. Denne Virksomhed førtes videre sammen med Børnehjemsarbejdet indtil 1901. — 1898 begyndte Hans Lind og hans Hustru et Arbejde med Pigebørn under Konfirmationsalderen i Stedet for Drengene. I Aaret 1901 blev Udby Pigeheim saa omdannet og udvidet til dets nuværende Opgave, at modtage vanskelige unge Piger i

Ronæsbro Brugsforening.

Ronæsbro Brugsforening stiftedes 1915. Formand siden Stiftelsen: Gaardejer M. H. HOLMGAARD af Føns By. Brugsforeningen erhvervede Købmandsgaarden ved Ronæsbro Anløbsbro, som blev bygget i 1830'erne. Brugsforeningens Hovedbygning er fra Slutningen af 1890'erne, udvidet 1918. Ladebygningen ned mod Anløbsbroen er opført 1864; Arbejderboligerne er fra 1850'erne, disse erhvervedes af Brugsforeningen, der nu udlejer dem. 1932 har Brugsforeningen udlejet Ladebygningen og Magasinet til Fyns Andels Foderstofforening. Foreningens første Uddeler var J. Senius Tofting, han fraflyttede 1921; siden Uddeler:

AKSEL GRØNLUND ANDERSEN,

født 7. Oktober 1898 i Brylle, Søn af Gaardejer A. Chr. A. og Hustru Sophie født Grønlund, gift 1912 med Else Gertsen. Ansat ved Ronæsbro Brugsforening 1919, Uddeler s. 1921.

FJELSTED—HARNDRUP Sogne danner en Kommune med sidstnævnte Sogn som Anneks. Fjelsted Sogn grænser til Annekssognet, til Brenderup, Ingslev, Ejby, Gelsted og Rørup Sogne, til Haarslev Sogn i Skovby Herreder. Areal 1917 ha. Jordene er højtliggende. Skov: 121 ha. Vandareal: 20 ha. Byer: Fjelsted med Kirke, Skole, Forskole, Forsamlingshus, Brugsforening, Mølle, Andelsmejeri m. m.; Fjellerup med Præstegaard; Sletterod med Skole (opført 1920); Fjelstedskov, Lille Paddesøbjærg, Rydskov, Klokholt, Riddersti, Krybily Billesbølle, alle mindre Steder. Blandt Sognets Gaarde nævnes Fjellerupgaard, Kaabermøllegaard, Møllegaard, Lindegaard, Damgaard, Gillebro Gaard.

Harndrup Sogn grænser til Hovedsognet samt til Brenderup Sogn og til Haarslev Sogn i Skovby Herred. Areal: 887 ha. Jordene er noget lavere end Hovedsognets. Skov: 33 ha. Vandareal: 13 ha. Byer: Harndrup med Kirke, Skole, Forskole, Forsamlingshus, Brugsforening, Hotel, Jernbanestation med Post- og Telegrafstation; Graderup, Stokholm, Harndrup-Skov, Havehuse, Tjæreborg, Holmeuse, Hjortsbjærg, Stigmose, Pedersborg, Knevlevsholt, Ellekjær, Skræderkrog er mindre Steder.

Begge Sogne har Tingsted i Middelfart og hører under de samme Kredse som Gelsted Sogn (se Side 576). Indbyggerantallet i Fjelsted Sogn var i 1800: 695, i 1900: 953. I Harndrup Sogn var det i 1800: 466, i 1900: 738; Nu er det samlet i begge Sogne 2016. Sogneraadet: Gaardejer CHR. OLSEN, Formand; Handelsmand TH. RASMUSSEN; Gaardejer K. S. NIELSEN; Gaardejer H. CHR. LARSEN; Gaardejer M. RASMUSSEN; Gaardejer N. PEDERSEN; Gaardejer R. HANSEN; Smed O. JØRGENSEN; Gaardejer H. P. RASMUSSEN; Hjælpekassens Formand: Centralbestyrer P. LARSEN; Værgeraadets Formand: Grosserer J. CHRISTENSEN; Sognepræst: R. FAUERSKOV LARSEN; Sognefoged for Fjelsted: C. BUSSE, for Harndrup: J. NIELS.

16—17 Aars Alderen til Oplæring og Opdragelse; 32 Pladser. Hjemmet var privat Ejendom til 1907, da det blev selvejende Institution. Grev Wedell til Wedellsborg ydede ved den Lejlighed Hjemmet stor Støtte. 1924 fra traadte Ægteparret Lind som Ledere, og deres Døtre INGEBORG og SIGRID LIND har siden da ført deres Gerning videre. Siden 1908 har Hjemmet modtaget Tilskud fra Staten, til Udvidelser og Indkøb af Jord, foruden det faste aarlige Tilskud til Driften.

Fjelsted Sogn, 1450 Fjælstathe, havde i 1777: 35 Gaarde, i 1920: 216 Gaarde og Huse. Harndrup Sogn, 1300 Harnthorp, havde i 1920: 209 Gaarde og Huse.

Ved Kaabermøllegaard i Fjelsted Sogn holdtes tidligere et Sct. Laurids Marked. 1527 tilhørte Fjelstedgaard Laurids Skinkel. Fjellelosegaard hed forhen Fladmosegaard, og har i det 16. Aarhundrede tilhørt Kronen, i det 17. Aarhundrede hørte den under Søndergaarde, og omkring nævnte Aarhundredes Slutning nævnes Jørgen Hartvigsen som dens Ejer. Billesbølle Gaard oprettedes som Hovedgaard 1652 af Steen Eriksen Bille til Kærsgaard, ved Sammenlægning af 4 Gaarde. Det meste af Bøndergodset var allerede omkring 1750 frasolgt og da Chr. Jørgensen 1798 købte Gaarden med det tilbageværende Bøndergods udparcellerede han det meste. Den sidste Bille paa Gaarden var Otto Bille. Efter ham kom den til hans Søster Mette, der var gift med Grev Holck. Den norske Adelslægt Schønnebølle skal nedstamme fra Harndrup. I det 14. Aarhundrede tilhørte Harndrup Væbneren Fin Lauridsen.

Fjelsted Kirke var i den katolske Tid viet Sct. Laurentius. Kirken er fra tidligromansk Tid. — Harndrup Kirkes Kor og Skib er bygget i romansk Tid, af Munkesten paa svær Granitsokkel. Vaabenhusdøren har et mesterligt udført Jernbeslag, der danner en Indskrift som lyder „Hjælp Jesus, Anna, beder for Per Smed, han bandt mig 1505“.

Fjelsted Borgerforening er oprettet 1930. Fra Fællesdriftens Tid ejede Byen en Grusgrav „Gaasehøj“. Ved Salget af denne og et Stykke Gadejord indkom 200 Kr., og for at disse Penge kunne blive anvendt til Byens Bedste, dannedes en Borgerforening, som nu har 61 Medlemmer. — I sin Tid blev der givet et Stykke Jord fra Billesbølle til Klokkeren for at „holde Klokkereb“. Dette Stykke tilhører endnu Læreren ved Fjelsted Skole. I Sognet har der staaet et Slag med Svenskerne ved Grevenshøj, hvis Navn stammer herfra.

Fjelsted Brugsforening er oprettet 1909. Formand siden Stiftelsen: Sognefoged Gaardejer J. M. C. A. BUSSE, Fjelsted Vestervang. Foreningens Foderstofafdeling udskiltes 1931.

Harndrup Brugsforening, der blev oprettet 1905, begyndte i egne nyopførte Lokaler med et Medlemsantal af ca. 50, og en 1ste Aars-Omsætning paa 30.000 Kr. Dens første Uddeler H. P. Pedersen beklædte Stillingen indtil sin Død 1920, da nuværende Uddeler CHR. E. N. RASMUSSEN overtog Pladsen. Brugsforeningen har gennem Aarene, sidst 1925, maattet foretage flere Udvidelser, saaledes at den i Øjeblikket fremtræder i en tidssvarende Skikkelse med et Medlemsantal paa 320 og en aarlig Omsætning paa nær de 200.000 Kr.

Harndrup Forsamlingshus er bygget 1900, udvidet 1927. Harndrup Sogns Hesteforsikringsselskab er oprettet 1903.

J. A. K. G. KRISTENSEN, Grosserer, født 21. Oktober 1878 i Harndrup, Søn af Lærer Jørgen K. og Hustru Julie født Dreyer, gift 1907 med Dagmar Christoffersen. Formand for Harndrup Forsamlingshus 1914, for Harndrup Sogns Hesteforsikring 1913, for Værgeraadet 1917, Medlem af Sogneraadet 1917—21, Indehaver af Vestfyns Humlemagasin.

RICHARD PEDER BLENTE, Bogholder, født 2. Juli 1894 i Odense, gift 1925 med Marie Rasmine Madsen. Bogholder hos Grosserer Johs. Kristensen siden 1919, Formand for Folkebogsamlingen 1930, for Sygekassen 1931, Medlem af Bestyrelserne for Badmintonklubben og Tennisklubben.

CHR. E. NEDERGAARD RASMUSSEN, Uddeler, født 2. Juli 1899 i Bjerreby, Søn af Snedker Rasmus R. og Hustru Kathrine, gift 1922 med Marie Rasmussen. Uddannet i Krarup Brugsforening, Uddeler i Harndrup Brugsforening siden 1920, Medlem af Bestyrelsen for Borgerforeningen, Medlem af Bestyrelsen for Spareforeningen 1926.

JØRGEN MARIUS ANDERSEN, Uddeler, født 15. Juni 1890 i Fjelsted, Søn af Boelsmand Hans Jørgen A. og Hustru Ane Marie født Larsen, gift 1915 med Ellise Marie Rasmussen. Uddannet i Sandager Brugsforening pr. Assens, Uddeler i Fjelsted Brugsforening siden 1913.

HUSBY SOGN danner en Sognekommune der grænser til Ørslev Sogn, til Tangerup Sogn i Baag Herred og til Tybring Vig i Lille Bælt, og bestaar af Halvøen Ivernæs-Areal 2238 ha. Til Sognet hører Brandsø i Lille-Bælt. Jordene er i den østlige Del ret højtliggende, i den vestlige Del lavere. Af Skov optages 253 ha, af Vandareal 60 ha.

Byer: Husby med Kirke, Skole (bygget 1895), Forskole, Forsamlingshus, Brugsforening, Andelsmejeri (bygget 1903), Lensgrevinde Rosa Wedells Stiftelse (oprettet 1903), samt Kammerherre Grev B. Wedells Stiftelse (af 1904); Sønder-Aaby med Præstegaard; Eskør, Hygind, Hygind Torp, Holmehuse og Breeding Huse. I Sognet ligger Hovedgaarden Wedellsborg, tilhørende Grevskabet af samme Navn. Blandt andre Gaarde nævnes Rørdamgaard, Adlerhus og Nygaard. Brandsø har Skole. 1920 havde Øen 2 Gaarde og 9 Huse.

Sognet har Tingsted i Middelfart og hører under de samme Kredse som Balslev Sogn (se Side 563). Indbyggerantallet var i 1800: 805, i 1900: 876, nu er det 795. Sogneraadet: Gaardjeer N. ANDERSEN, Formand; Centralbestyrer L. MADSEN; Godsfuldmægtig FRIIS JENSEN; Træskomand TH. MADSEN; Gaardejer J. ANDERSEN; Gaardejer P. FØNS; Gaardejer J. PETERSEN. Hjælpekassens Formand: Gaardejer S. L. SØRENSEN. Værgeraadets Formand: Førstelærer V. ANDERSEN. Sognefoged: L. P. Larsen. Sognepræst: ERIK SPUR.

Paa Brandsø ligger en Runddysse og en to-kamret Langdysse. I Husby Tørvemose er i ældre Tider fundet en Del Bronzeegenstande. Paa Husby Mark har man ved Udgravning fundet Rester af en middelalderlig Teglovn. Det af Kammerherre Grev H. Wedell i 1765 oprettede Hospital, hvis Bygning laa ved Kirken, solgtes 1894, og Renterne af Summen uddeles nu til 2 Trængende af Sognet. I Sognet er Digteren F. J. Schaldemose født den 15. Februar 1783, hans Fader var Skovrider paa Wedellsborg.

Husby Kirke er nu en Korskirke. Det nordre Kapel er Gravplads for Slægten Wedell til Wedellsborg. Under Skibet har der været Begravelse for Slægten Lindenow.

Hovedgaarden Wedellsborg hed først „Husbygaard“ og tilhørte i det 13. Aarhundrede Niels Hamundsen Litle. I Begyndelsen af det næste Aarhundrede kaldes Gaarden „Ivernæs“, og antagelig i samme Aarhundrede er den flyttet til sin nuværende Plads. I lange Tider var den i de hølstenske Grevers Besiddelse. 1400 tilhørte den Lensmanden paa Hindsgavl og Rugaard Berneke Skinkel. Omkring Midten af det 15. Aarhundrede kom den i Slægten Gyldenstiernes Eje. Saaledes nævnes Knud Henrik Gyldenstjerne, død 1468; Henrik Knudsen Gyldenstjerne, død 1517; hans Enke Karen Bille, død 1540. 1548 ejes Godset af Christoffer Gyldenstjerne. Hans Søn Niels solgte Gaarden til Lindenow. Hans Søn Hans Lindenow havde Gaarden 1659, hans Enke Elisabeth Augusta, en Datter af Christian IV, solgte Gaarden til Urne Christoffersen, og han mageskiftede den med Lundegaard til Hannibal Sehested, død 1666. Han efterlod den da til Datteren Christine Sofie Sehested, gift med Baron Vilhelm Frederik Wedell til Rätz og Nøremberg. Han lod af de samlede Jordegodser oprette Grevskabet Wedellsborg (den 11. December 1672) og siden da har det været i denne Slægts Besiddelse. Den nuværende Hovedbygning er i alt væsentligt bygget omkring 1706, dog findes flere Dele af den ældste Bygning fra Begyndelsen af det 16. Aarhundrede. Ved Hovedbygningen blev der 1706 i dennes vestlige Fløj indrettet et Kapel, hvori der fra 1707—1921 blev afholdt Gudstjeneste.

FØNS—ØRSLEV SOGNE danner en Kommune med Ørslev Sogn som Anneks. Føns Sogn bestaar af de to Halvøer mellem Gamborg Fjord og Føns Vig. Mod Land grænser det til Annekssognet samt til Balslev og Udby Sogne. Arealet er 1438 ha, heri medregnet de inddæmmede Arealer, Fønsvang (110 ha) og Arealet mellem Fønsskov og Aalehoved. Jordene er bakkede og sandede, mod Øst findes store Sandbakker, bevokset med Lyng. Skov: 115 ha; Vandareal: 18 ha.

Byer: Føns med Kirke, Præstegaard, Skole; Rud; Fønsskov med Skole; Bøgeskov Huse. I Sognet ligger Hovedgaarden Sparretorn tilhørende Grevskabet Wedellsborg, ved Gaarden ligger Andelsmejeri (oprettet 1884 som Fællesmejeri, 1899 Andelsmejeri).

Af andre Gaarde nævnes: Gammelgaard, Fønsvang, Tønnæs Gaard, Risbro Gaard, Torbenhøj Gaard, Mosegaard og endelig Føns Mølle.

Hovedgaarden Wedellsborg.

Ørslev Sogn grænser til Hovedsognet samt til Lille Bælt og Tange-
rup—Husby Sogne. Are-
alet er 1914 ha. Jordene
er ret højtliggende og
meget bakkede. Skov:
567 ha, 43 ha optages
af Vandareal.

Byer: Ørslev med
Kirke, Skole, Forskole,
Forsamlingshus; Ellesø
med Andelsmejeri (op-
rettet 1886); Tellerup;
Bøgebjerg; Ruerne alle
mindre Steder. I Sog-
net ligger Hovedgaar-
den Tybrind tilhørende

Grevskabet Wedellsborg. Af andre Gaarde nævnes: Kællingbjærg Gaard (med det i 1850 opførte Tinghus), Ørslevskovgaard, Kohavegaard, Gammeldam, Ellesøgaard, Hybæk Gaard tillige Hybæk Mølle, Hylken Mølle og Lamose Mølle; alle ældgamle Vandmøller.

Begge Sogne har Tingsted i Middelfart og hører under de samme Kredse som Husby Sogn (se Side 582). Indbyggerantallet i Føns Sogn 1800: 486; 1900: 488; Ørslev Sogn 1800: 377; 1900: 461. Nu er det samlet i begge Sogne 962. Sogneraadet: Forpagter A. P. CHRISTENSEN, Formand; Husejer A. P. RASMUSSEN; Fisker A. NIELSEN; Gaardejer S. J. SØRENSEN; Gaardejer H. ERIKSEN; Gaardejer L. P. PEDERSEN; Husejer CHR. PEDERSEN; Skovarbejder R. J. HANSEN; Husejer P. NIELSEN. Hjælpekassens Formand: Gaardejer J. CHRISTENSEN. Værgeraadets Formand: Lærer C. H. JENSEN. Sognepræst: A. R. IDUM. Sognefoged: Forpagter A. P. CHRISTENSEN.

I Føns Sogn findes ved Sparretorn endnu nogle Gravhøje. I Føns Skov har der ligget en hel Samling af Kæmpehøje, tæt ved Føns By er fundet et hedensk Alter. Ørslev Sogn er nu helt uden Minder fra Oldtiden. I Sognet er fundet to store velbevarede Broncelurer, den ene er nu paa Nationalmuseet, den anden paa Wedellsborg. Det menes at Føns By før det 16. Aarhundrede var en Købstad. Sikkert har Byen haft større Betydning i hin Tid, da det var her Færgestedet laa. I Føns Skov er en Tomt af en gammel Gaard, Fønsgaard, Føns Skov var mellem det Gods Hertug Valdemar i 1286 afstod til Kronen. En Landsby Fønssøre var det sydligste af de tre Færgesteder over Lille Bælt til Stenderup Hage. Endnu op til det 17 Aarhundrede var hele denne Del af Sognet tæt bevokset med Skov. 1777 nævnes ikke noget om Færgestederne, Sognet havde ialt 28 Gaarde. 1920 havde det 100 Gaarde og Huse. I Ørslev Sogn laa ved Tybrind Vig en Gaard Olidt, som blev lagt øde under Svenskekrigen. Det var her de danske Tropper under Generalmajor Jens v. Hadersleben led et stort Nederlag i Kamp med Svenskerne den 30. Januar 1658. De svenske Tropper var gaaet over Isen fra Hejlsminde.

Føns Kirke føres tilbage til tidligromansk Tid, endnu ses store Dele af denne Bygning, bygget af utilhugne Kampesten. — Ørslev Kirke er fra samme Periode, men ogsaa betydeligt ombygget i den senere Middelalder, af den gamle Kirke der var viet Sct. Anna, er fundet flere ret interessante Bygningsdele. 1818 nedbrændte den gamle Præstegaard som laa lige ved Vejen til Rud, overfor Gaarden laa den gamle Skole. Ilden var paasat af Hans Willumsen, som til Straf blev henrettet den 26. Marts 1819 paa Føna Made. Præst siden 1882 er ANDERS HERMANN VILHELM SØRENSEN.

Hovedgaarden Sparretorn paa Halvøen Fønsskov, dens Bygninger er fra 1888. 1770 var Gaarden en anselig Bindingsværksbygning, der under Højvande var afspærret fra Land. Gaarden hørte i det 15. Aarhundrede under Wedellsborg, men kom senere under Kronen. I lange Tider kaldtes Gaarden „Bannerslund“ efter Fru Anne Cathrine Banner, gift med Grev Wedell. 1718 kom den atter under Wedellsborg.

Risbro Gaard har sit Navn fra Forpagtergaarden „Risbro“, der 1490 tilhørte Lave Brok. Hans Datter Margrethe ægtede den svenske Rigsraad Niels Clausen, og Gaarden var da paa svenske Hænder indtil den i Begyndelsen af det 17. Aarhundrede kom under Hovedgaarden Tybrind. Den nuværende Gaard er bygget 1843.

Hovedgaarden „Tybrind“ hed Thygbrødt i det 16. Aarhundrede, da den tilhørte Hans Daa til Enggaard. Af den gamle Hovedgaard er nu kun Rester af Volde og Grave tilbage. Den nuværende Gaard er bygget 1884, der skal dog før den have ligget en anden grundmuret Gaard, saaledes at den nuværende er den tredje i Rækken. Den ældste Tybrindgaard var af Bindingsværk og blev først Hovedgaard, da Corfitz Viffert ved Ægteskab med Anne Gyldenstjerne til Ivernæs fik den. 1589 var Tybrind By paa 9 Gaarde, alle under Tybrind Gaard. Hannibal Sehesteds Datter ægtede Grev Vilhelm Frederik Wedell til Wedellsborg, og derved kom Tybrind under dette Grevskab.

INDHOLDSFORTEGNELSE

Svendborg Amts Inddeling	9
Svendborg Amtsraad og Svendborg Amtsstuedistrikt	10

Købstaden Svendborg

Købstaden Svendborg og dens Historie	13
Kirker	22
Skolevæsen	27
Navigationsskolen	30
Løve Apoteket	30
Sparekassen for Svendborg og Omegn	32
Amtssygehuset	34
Sct. Mariæ Hospital	35
Svendborg Amts Museum	37
Svendborg Amts Bibliotek	38
Havnen	38
Købstadens Styrelse m. m.	40
Postvæsen	43
Toldvæsen	44
Telegraf	46
Brandvæsen	46
Svendborg Bank, Kommunale Værker og Fabrikker	47
Stiftelser	48
Foreninger	48
Sct. Nicolai Apotek	62
Rigmor Dahls Børnehjem	63
Montessori Børnehave	63
Lysbadeanstalt	63
Alderdøms hjem	64
Julemærkehjemmet Holbøls Minde	64
Asylet	65
Sømandshøjskole	65
Raastrup Kursted	66
Svendborg Billedteater	66
Mælkeforsyning og Ostefabrik Svendborg	67
Skibsværft Gamle Hestehauge	67

Sunds Herred

Sunds Herreds Historie	68
Taasinge Historie	69
Bregninge Sogn	78
Landet Sogn	82
Bjærgby Sogn	84
Strynø Sogn	94
Drejø Sogn	97
Turø Sogn	98
Sct. Jørgens og Sørup Sogne	101
Tved Sogn	104
Egense Sogn	108
Lunde Sogn	111
Stenstrup Sogn	113
Skaarup Sogn	117
Skaarup Statsseminarium	122
Øster Skerninge Sogn	130
Kværndrup Sogn	131
Ollerup og Kirkeby Sogne	138

Købstaden Rudkøbing

Rudkøbing Byhistorie	145
Købstadens Styrelse m. m.	152
Rudkøbing Kirke	153
Sct. Bendts Kapel	155
Skolevæsen	156
Langelands Folkehøjskole	157
Postvæsen	157
Toldvæsen	158
Havn	158
Jernbane	159
Kommunale Værker	160
Langelandsbanen	160
By- og Amtssygehus	161
Bibliotek	161
Landbostadens Sparekasse	161
Langelands Sparekasse	162
Aviser paa Langeland	163
Langelands Museum	163
Rudkøbing Apotek	163
Foreninger	165
Bymølle	174
Langelands Telefonselskab	174

Langelands Nørre-Herred

Nørre-Herreds Historie	176
Tranekjær Sogn	177
Tullebølle Sogn	184
Snøde-Stoense-Hov Sogne	186
Simmerbølle Sogn	192
Skrøbelev Sogn	193
Bøstrup Sogn	195

Langelands Sønder-Herred

Sønder-Herreds Historie	197
Longelse-Fuglsbølle Sogne	198
Humble Sogn	200
Lindelse Sogn	208
Tygelev-Fodslette Sogne	210
Magleby Sogn	213

Ærø Herred og Ærø

Ærø Herreds Historie	218
Folkesagn fra Ærø	221

Købstaden Ærøskøbing

Ærøskøbings Historie	225
Kirken	230
Skolevæsen	230
Bibliotek	231
Styre og Øvrighed	231
Toldvæsen, Havn	232
Kommunale Værker, Stiftelser og Alderdøms hjem	232
Sygehus	233
Apotek, Spare- og Laanekasse	234
Foreninger	235

INDHOLDSFORTEGNELSE

Marstal

Marstals Historie	237
Lodser i Marstal	243
Kirkehistorie	243
Skolehistorie	245
Navigationsskole	246
Postvæsen	247
Toldvæsen	247
Spare- og Laanekasse	248
Søassuranceforeningen „Ærø“	250
Foreninger	250
Ærø Venstreblad og Ærø Folkeblad	254

Ærø Herreds Landsogne

Marstal Landsogn	256
Rise Sogn	258
Tranderup Sogn	261
Søby Sogn	265
Bregninge Sogn	271

Købstaden Nyborg

Nyborgs Historie	274
Folkesagn	281
Kirkehistorie	282
Nyborg Slot	285
Styre og Øvrighed	286
Skolevæsen	287
Folkebibliotek	287
Toldvæsen, Postvæsen, Havn	288
Lodsstation	289
Jernbanens Anlæggelse over Fyn	290
Gamle Huse	293
Kommunale Værker	294
Apotek	295
Sygehus	296
Straffeanstalt	297
Alderdomshjem, Milde Stiftelser	299
Missionskurstedet Nyborg Strand	301
Foreninger	301

Vindinge Herred

Vindinge Herreds Historie	305
Hjulby Sogn	306
Avnslev—Bovense Sogne	306
Fløstrup—Ullerslev Sogne	311
Herrested Sogn	315
Aarslev Sogn	319
Sønder Højrup Sogn	320
Søllinge—Hellerup Sogne	322
Ørbæk Sogn	324
Kullerup—Refsvindinge Sogne	328
Skellerup—Ellinge Sogne	332
Ellested Sogn	336
Frørup Sogn	337
Vindinge Sogn	340

Faaborg Købstad

Faaborgs Historie	345
Helligaandskirken	352
Gamle Huse	354
Havn	356
Skolevæsen	359
Toldvæsen	360
Postvæsen	360
Jernbanen og dens Anlæggelse	361
Styrelse og Øvrighed	362
Amtssygehuset	364
Apotek	365
Spare- og Laanekasse	366
A/S Sydfyns Nye Diskontobank	367
Sparekassen „Arbejderen“	367
Museum	367
Kommunale Værker	368
Alderdomshjem, Milde Stiftelser	369
Industrivirksomheder	370
Foreninger	371
Almindelig Sygekasse	377

Sallinge Herred

Sallinge Herreds Historie	380
Faaborg Købstads Landdistrikt	381
Diernæs Sogn	381
Svaninge Sogn	388
Herringe Sogn	396
Vester Aaby Sogn	398
Aastrup Sogn	406
Hunstrup Sogn	411
Krarup Sogn	412
Gestelev Sogn	413
Vantinge Sogn	416
Heden Sogn	416
Ulbølle Sogn	417
Hillerslev Sogn	421
Haastrup Sogn	426
Allested-Vejlev Sogn	429
Jordløse Sogn	431
Nørre-Broby Sogn	434
Sønder-Broby Sogn	438
Vester-Skerninge Sogn	440
Espe Sogn	442
Vester-Hæsinge-Sandholdt-Lyndelse Sogne	444
Lø Sogn	448
Avernakø Sogn	449
Øster Hæsinge Sogn	451
Horne Sogn	455
Brahe-Trolleborg Sogn	458

Gudme Herred

Gudme Herreds Historie	463
Ringe Sogn	463
Ringe Kirke	464
Ringe Sogns Skoler	466

INDHOLDSFORTEGNELSE

Gaarde i Ringe Sogn	469	Sønderby Sogn	533
Apotek	472	Dreslette Sogn	538
Amtssygehus	472	Gamtofte Sogn	540
Bank	473	Flemløse Sogn	541
Museum	474	Barløse Sogn	542
Industrielle Foretagender m. m.	476	Kærum Sogn	543
Ryslinge Sogn	482	Tanderup Sogn	543
Gislev Sogn	489	Sandager-Holevad Sogne	544
Svindinge Sogn	491	Søllested-Vedtofte Sogne	545
Gudbjerg Sogn	492	Kerte Sogn	546
Hesselager Sogn	495	Ørsted Sogn	547
Gudme-Brudager Sogne	501	Søby-Turup Sogne	547
Langaa-Øksendrup Sogne	504	Køng Sogn	549
Oure-Vejstrup Sogne	505	Skydebjerg-Orte Sogne	550
Assens Amt Inddeling	513	Middelfart	553
Baag Herreds Historie	513	Kirke, Skolevæsen, Havn m. m.	557
Vends Herreds Historie	513	Foreninger	559
		Middelfart Landdistrikt	560

Købstaden Assens

Assens Historie	514
Kirkehistorie	520
Skolevæsen	521
Stiftelser, Industrielle Anlæg, Havn	522
Apotek	523
Bank og Sparekasser	524
Kommunale Værker	525
Sygehus	527
Foreninger	527

Baag Herred

Baagø Sogn	530
Helnæs Sogn	530
Haarby Sogn	531

Vends Herred

Ingslev Sogn	562
Balslev-Ejby Sogne	563
Vejlby-Strib-Røgleskov Sogne	565
Kavslunde Sogn	568
Asperup-Rorslev Sogne	569
Nørre Aaby Sogn	572
Gamborg Sogn	575
Gelsted Sogn	576
Rørup Sogn	577
Brenderup Sogn	577
Udby Sogn	579
Fjelsted-Harndrup Sogne	582
Husby Sogn	583
Føns-Ørslev Sogne	584

RETTELSER

Side 17 og 18: Møllegade; skal være Møllergade.
 Side 21: Apoteker J. A. Larsen; skal være Lassen.
 Side 264: Sognepræst Th. H. S. Madsen, tilføjes: død 8. Marts 1932.
 Side 265: Søby Sogn . . . er det mindste, skal være: næstmindste. Mod Nordøst ligger, skal være: Nordvest. Efter Toldkontrolsted tilføjes: samt en fortrinlig Havn, der danner Basis for en større Fiskerflaade, ligesom Øernes Dampskibsselskab har sit Sæde her. Der er Dampskibsforbindelse med Faaborg 3 Gange daglig. Søbymark, læs: Søbygaardsmark. Sognepræst Chr. Jensen, skal være C. J. Ovnbøl, der tillige er Provst for Ærø Provsti.
 Side 297: Straffeanstalten er taget i Brug den 12. Juli 1913. Tilføjes: Den udvidedes betydeligt i 1920 efter Tegning af kgl. Bygningsinspektør K. Warming.
 Side 298: 16' Linie: Marts 1930, læs: Marts 1931 . . . 431 Fanger, 1931—32: 549 Fanger.
 17' Linie: løslodes 532. Fangetallet ved Aarets Udg.: 448.

Side 298: 21' Linie: Foredragssekretær, læs: Forsorgssekretær.
 36' Linie: I Finansaaret 1929—30, læs: 1931—32 indbragte det udførte Arbejde 1.051.507 Kr. . . . Nettoudbyttet: 592.778 Kr.
 Side 303: tilføjes nederst: Vald. Andersen har gennem 26 Aar været Medlem af Bestyrelsen for Nyborg Borger- og Haandværkerforening, hvis Næstformand han er, samt Medlem af Nyborg Byraad i 8 Aar.
 Side 392: Lærer Johs. Rasmussen, tilføjes: Værgeraadsformand 1922—29, Leder af Svanninge Sogns kommunale Ungdomsskole, med Sløjd som Hovedfag.
 Side 445: Vester Hæsinge Pogeskole : . . . overtoges i 1914 af Kommunen; skal være 1932. Lærerinde Petrine Andrea Korup, skal være: Andersine Petrine Korup i Salling 1890—95, skal være 1894—99. Tilføjes: 1902—06 Lærerinde ved Mou Kommuneskole. Vester Hæsinge Forskole, skal være Pogeskole.